

CORNELIS DE BRUINS
REIZEN
OVER
MOSKOVIE,
DOOR
PERSIE EN INDIE:

Verrykt met

Driehondert kunstplaten,

Vertoonende

De beroemste lantschappen en steden, ook de byzondere dragten, beesten,
gewassen en planten, die daar gevonden worden:

Voor al

DERZELVER OUDHEDEN,

En wel voornamentlyk heel uitvoerig, die van het

Heerlyke en van oudts de geheele werrelt door befaemde

HOF VAN PERSEPOLIS,

By den Persianen TCHILMINAR genaemt.

*Alles door den Auteur zelf met groote naeukeurigheit na't leven afgetekent,
en nooit voor dezen in 't ligt gebragt.*

A M S T E R D A M,

By { RUDOLPH en GERARD WETSTEIN,
JOANNES OOSTERWYK,
HENDRIK van de GAETE. } Boekverkopers 1714.

CORNETS DRUMS

REI

OVER

MOSSKOVIE

1898

PERSTE ANJIDIE

1898

Dictionnet Jurephanc

1898

Deur van de hand van de heer A. J. van der Meer, die daar gewoont was te wonen, te weten:

1898

Рос. Бот. Т. 31/4-1. Б-ка
31/4095
193 2.

DERBYER O

1898

1898

HOK VAN PERSTOLIS

1898

Deur van de hand van de heer A. J. van der Meer, die daar gewoont was te wonen, te weten:

1898

1898

1898

1898

1898

1898

1898

1898

1898

1898

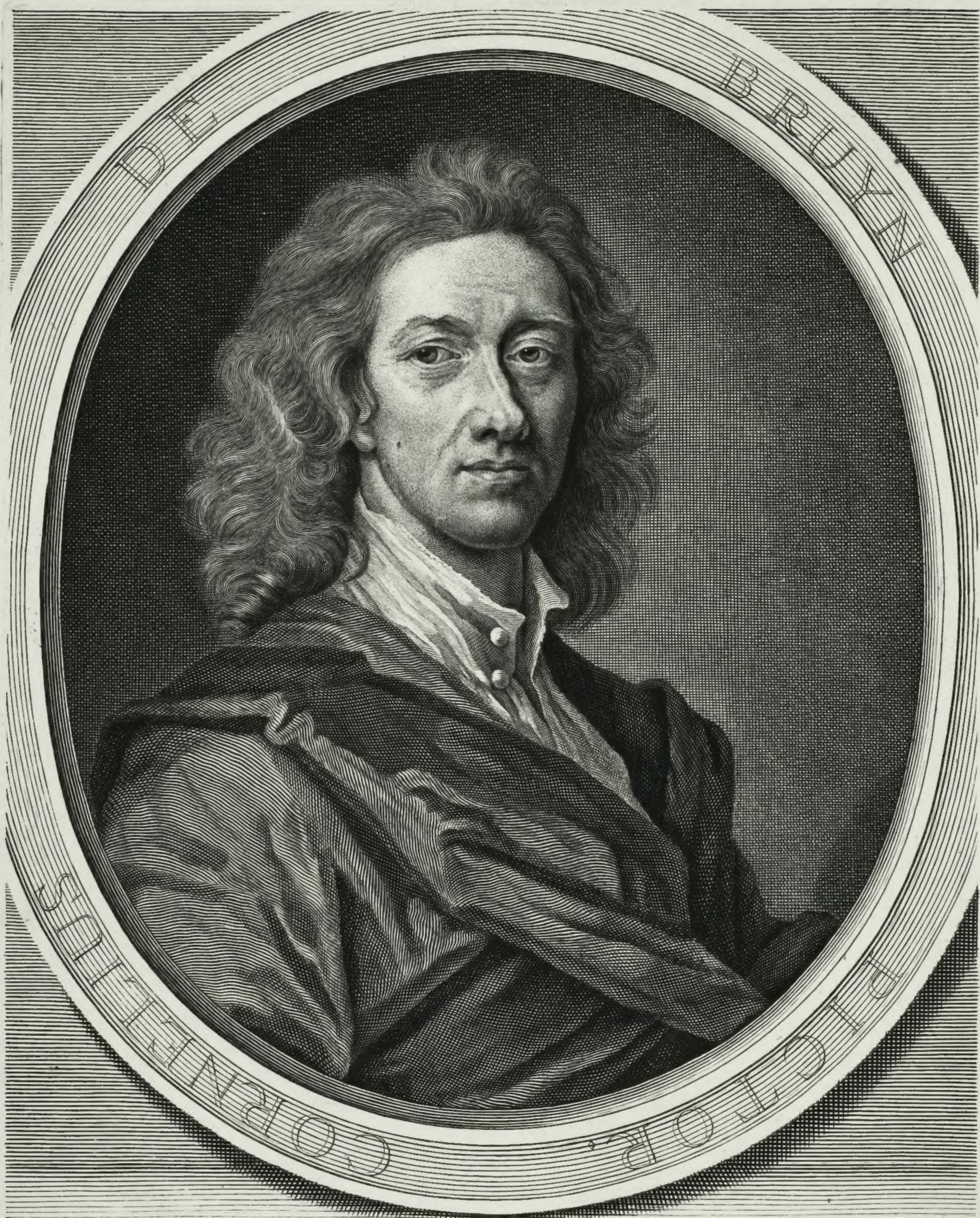
1898

1898

1898

1898

1898

Orbis Idumei clarius tepidique Canopi
 Hospes Apellae non levis artis honos,
 Broukhufus hic ille est: quem quo sua saccula norint,
 Ingenio melius pictus ab ipse suo est.

Janus Broukhufius.

A E N D E N

DOORLUCHTIGSTEN VORST

E N H E E R E

D E N

H E E R E

A N T O N

U L R I C H,

HARTOG VAN BRUNSWYK EN

LUNENBURG, &c. &c. &c.

Doorluchtigste Vorst, Genadigste Heer,

DE hooge wysheit Uwer Hoogvorstelyke Doorluchtigheit en pryswaerdige kennis van alle vermaerde overblyffelen der Outheden is niet alleen door hare recht Vorstelyke en zeer voortreffelyke schriften

O P D R A G T.

aen de geheele werrelt bekend, maer inzonderheit my door Hare byzondere genade en gunst gebleken, en by monde betekent: wanneer ik na het afleggen van beide myne reizen in myn vaderlant wedergekeert meer dan eens de onverwachte eere genoten heb van Haer genadigh bezoek t'ontfangen, en my daer in te verheugen. Hier door bespeurt hebbende den ongemeenen yver Uwer Hoogvorstelyke Doorluchtigheit in het naeukeurig onderzoeken myner tekeningen en aenmerkingen op de reize genomen, en de zucht tot eenige oirspronkelyke stukken, die Zy waerdig geacht heeft geplaatst te worden in Haer alom beroemt kabinet; heb ik my verftout deze bladen Haer op te dragen en toe te wyden. En wat Vorst kon ik gevoegelyker toeëigenen de beschryvinge dezer tweede Reize, met zoo zware kosten, moeite, en arbeit ten einde gebragt en in het licht gegeven, zynde, niemand te na gesproken, my geen Vorst bekend, die met gezonder en uitmuntender oordeel, de zaken van dezen aert op haren prys weet te schatten, en te onderscheiden? Inderdaet ik heb my laten voorstaen dat ik der goedteuringe, die Uw Hoogvorstelyke Doorluchtigheit over dit gering werk gedaen heeft, zou te kort doen, indien ik by anderen eenigh oordeel zocht over een boek, dat alleen van kenners wil op de proef gestelt worden. Wat my aengaet, ik twyffele geenfzins of Uw Hoogvorstelyke Doorluchtigheit zal alles wat ik uit de genadigste gunst zyner Czaarse Majesteit over Moskovie, een lant voor dezen zoo zeer niet bekend, heb onderzocht en aengetekent, niet alleen onderzoeken, om de naeuwe verbintenisse van het doorluchtig Huis Uwer Hoogvorstelyke Doorluchtigheit met dat van zyne Czaarse Majesteit, maer ook in mynen arbeit

be-

O P D R A G T.

behagen vinden. Met het zelve vertrouwen stel ik de Outheden van Persie, hier breedelyk verhandelt, en de overige aanmerkingen der Indiën aan Haer doordringend oordeel, aan welks onpartydigheit en regtvaerdigheit ik reden heb van niet te twyffelen. My is derhalven niets overigh dan te bidden dat Uwe Hoogvorstelyke Doorluchtigheit dit werk onder Hare genadige bescherminge neme, het welk Haer met de uiterste eerbiedigheit wort opgedragen van,

Doorluchtigste Vorst, Genadigste Heer,

Uw Hoogvorstelyke Doorluchtigheits

Ootmoedigsten en onderdanigsten
dienaer

CORNELIS DE BRUIN.

AEN DEN LEZER.

MY N meening is niet u met een lange voorreden op te houden tot aenpryzinge van dit boek, dat zyne waerde niet van buiten, maer van binnen ontfangen moet, als hebbende u voor oogen te stellen zaken, die van my onderzocht en ondervonden geen grooter aenbeveling kunnen erlangen, dan met zich zelve naektelijk te vertoonen. Want van geene andere maek ik hier gewagh, my niet hebbende laten gelegen leggen aen het geen anderen gezien, of ongezien, uit een ongegrondt verhael der Reisbeschryveren hebben te boek geslagen. Onder welke schoon gevonden worden mannen, die te achten zyn om hunne waerdigheid, of geleertheit, of naeukeurigheit in het doorgronden veeler zaken, hun in het reizen ontmoet, zal men echter bevinden datze of uit onagtsaemheit veele dingen voorbygegaen, of door quaedt begrip verkeerdelyk aengetekent hebben, of door gebrek van bequame gelegenheit onbequaem zyn geweest tot navorſchen van alles.

Want wat Ruslant aengaet, schoon Sigismundus, Vryheer van Herberstein, Adam Olearius, de Graef van Carlisle, Gezant van Karel den II. Koning van Engellant aen den Czaer van Moskovie, Allison in zyne Reize naer Ruslant, en anderen eenige gedenkwaardige dingen aen de werrelt hebben medegedeelt, echter is'er niets grondigs van hun verbeelt, omdat voorheen noit aen eenigh vremdeling geoorloft is geweest de minste schets van steden of gewesten onder dat gebiet behoorende te maken. Waerom wy van geluk te spreken hebben, die de eerste geweest zyn, aen wie zyn Czaersche Majesteit toegestaen heeft alles af te rekenen wat in zyn Ryk gevonden wert. Van welke gunst wy ons in der daet niet spaerzaam bedient hebben, het geen u blyken zal uit de afbeeldingen van een groot getal der merkwaardigste steden, gezichten van lantstrecken, gebouwen, kleedingen, en meer andere dingen. Hier by komt nogh de beschryving der zeden van dien lantaert, en meenigvuldige veranderingen onder het gebiet van dezen tegenwoordigen Monarch voorgevallen, en andere byzonderheden, die niet hebben kunnen komen tot kennisse der voorgaende Schryveren.

En niet anders is het gelegen met Persie, en het van outs besaemde Hof van Persepolis, waer van wel veelen zich onderwonden hebben te schryven; maer de meeste van hun hebben de doorluchtige overblyffels, die daer te vinden zyn, of niet, of half, of in het voorbygaen maer en ter loops gezien en aengetekent, en daer uit gesmeedt een verhael, dat meer zweemt naer eenige verdichte historie of Roman, dan naer eene waeragtige ontdekking van zaken, aen het weten van welke zelfs den allergeleerdste vernuften veel gelegen was. Waer door zy oirzaak zyn geweest van vele dwalingen en verkeerde verbeeldingen, door de lezeren opgevat. Pietro della Valle en Don Garzias de Silva Figueroa, Gezant des Konings van Spanje aen Schah Abbaes den I, Koning van Persie, zyn wel de voornaemste der genen, die iets met waerheit hebben kunnen melden van deze aenmerkelyke gedenktekenen der outheit. Als men evenwel de Reisbeschryvinge des eersten, en de gedenkschriften van het gezantschap des laetsten inziet, zal men licht bespeuren, dat zy op deze plaetsen zich weinigh hebbende opgehouden dus geenen tydt gehad hebben om alle de stukken van het dus genoemde Chilmenar grondelyk te onderzoeken. Hier uit is het gebeurt, dat ze als in de vlucht geschoten hebben, en dus in hunne verbeeldingen geweldig verbystert zyn geweest. Niettemin had de geleerde Heer Isaak Vossius voor dezen voorgenomen uit de Verhaelboeken van Don Garzias de Silva eenigh onderzoek over Persepolis uit de oude Schryveren te doen, en dat met het tegenwoordige Chilmenar overeen te brengen; van welk voornemen hy gewagh maekt in zyne aenmerkingen over Pomponius Mela. Maer de door hem overvallende is naer allen schyn oirzaak geweest van het niet volbrengen zyner beloften. Over het bestaen der voornoemde Schryveren zullen wy ons niet verder uit laten, nochte de waerde of onwaerde huns arbeids in de weegschael leggen, opdat wy niet schynen met eens anders werk te verkleenen het onze te willen verheffen, of eenigh meerder aenzien of luister daer aen te geven; hier in gerust zynde dat by de stukken blyken

ken zal hoe verre zy het wit , dat zy beoogden , hebben misgeschoten , en hoe veel nader wy het rechte oogmerk bereikt hebben. Het zy genoegh dat wy tot hunne verschoninge zeggen , dat de behoorlyke tydt , die hier toe vereisch wert , van hun niet aengewend is , het zy hunne onagtsaemheit , of onbequame gelegenheit voortgebragt hebben de ydele verbeeldingen , waer door zy zich zelfs en de werrelt misleit hebben.

Ons inzicht is heel anders geweest. Want gelyk het onderzoeken dezer outheden het voornaemste oogmerk dezer tweede reize geweest is : zoo hebben wy ons der moejelykheden , en gevaren , die daer aen vast waren , met een doorstaende gedult getroost , nochte ons ontzien eenigen arbeit , moeite , en tydt , om tot onzen wensch te geraken , en allen lezeren , geleerden en ongeleerden voldoening te geven zoo veel in onze magt is geweest , met een onveranderlyk en onverzetbaer besluit van noit af te wyken van het richtsnoer der waerheit , zonder welke alle arbeit ydel en vruchteloos is. Van de zware kosten aen het toereeden dezes werx gehangen wil ik niet reppen , dewyl uit het beschouwen der naeukeurige konstplaten , die daer in voorkomen , niet bezwaerlyk te begrypen is , dat van ons hier toe groot gelt gespilt is. Want geen licht hebbende geschept uit de plaetsen der oude Schryveren , die van Persepolis en zyne overblyfselen gewagen , hebben wy deze aftekeningen alleen op het geleide van een omzichtig en naeukeurigh oogh in dien staet gebragt , dat wy u de volkomenste verzekering kunnen geven van hare geheele overeenkomst met de stukken , naer welke zy afgebeeld zyn.

Evenwel hebben wy ons zelven zoo verre niet geveit , dat wy geloofden niet eenige mislagen te hebben kunnen begaen. Dat zy verre. In tegendeel hebben wy tot onze gerustheit dezen arbeit vertoont aen mannen ervaren in de outheden , en hun gevoelen daer over verzocht. En wy hebben het geluk gehad van te verstaen hun algemeen genoeg over het beschouwen der aentekeningen en afbeeldingen van zaken , die voor het grootste gedeelte meer dan tweeduizent jaren langh verduistert , zich nu bloot stellen voor het oogh van alle weetgierigen. Deze zelve vrienden , welker zedigheid my verbiet hunne namen te melden , hebben ook op onze bede alle deze printen vergeleken met de oude Schryveren , met welke zy daegelyx omgaen , Herodoot , Xenofon , Diodorus Siculus , Strabo , en andere , en daer uit bevonden dat ons ontwerp geheel overeenkomt met de beschryvinge van het aloude paleis van Persepolis , die in hunne aentekeningen te vinden is. Ja dat meer is , verwondert en vernoegt zynde over het geen zy met hunne oogen zagen , hebben zy , om dezen arbeit te verryken en op te hemelen , niet alleen hunne gedagten over de verbeeldingen , gelegenheit , en omtrek dezer outheden op het papier gestelt , maer ook daer bygevoegt eene wylloopige beschryvinge der Koningen , nevens die van den Godtsdienst en zeden der oude Persianen , voor zoo veel die betrekkelyk was tot de beschryvinge van Persepolis ; opdat daer uit eenigermaten de overeenkomst onzer aentekeningen met de gedenkschriften der ouden mogt begrepen worden.

Dogh omdat in het uitgeven van boeken niet wel te ontgaen is de afgunst en bedilzucht veeler menschen , gewoon dingen te berispen , die ze zelfs niet weten uit te voeren , hebben wy , als zulk tegenstreven wel voorziende , de oorspronkelyke rotsen zelfs met hunne beelden en karakteren voor een gedeelte uitgehouwen en met ons gevoert. Zoodat het vensterstuk in deze verbeeldingen op het getal van 137 aangewezen nu nogh te Wolffenbuttelt te vinden is in het Kabinet zynrer Hoogvorstelyke Doorluchtigheit , den Heere Anton Ulrich , Hartogh van Brunswyk en Lunenburgh : gelyk het geheele beeld , dat vertoont wort door het getal van 142 , bewaert wort by den Edelen Grootagtbaren Heere Nikolaes Witten , Burgermeester en Raedt der magtige Koopstadt Amsterdam ; zynde het overige by my zelf te beschouwen.

Tot meerder voldoening van uwe nieuwsgierigheit hebben wy ook in dit werk gevlyt eene Lyst van alle de Koningen van Persie , die dat lant geregeert hebben sedert de verwoesting van Persepolis tot dezen tegenwoordigen tydt toe , naer den toestand hunner geslachten , en orde van vervolging in de regeeringe ; waer aen wy niet twyffelen of gy zult stoffe tot vergenoeging vinden. In

A E N D E N L E Z E R.

In het beschryven der zaken van Indie zyn wy met voordagt spaerzaam geweest , omdat ze beter bekend , en van anderen in 't breede beschreven zyn. Het geen wy evenwel daer zynde zelfs hebben gezien en aangemerkt , is met de zelve naeukeurigheid , die wy in het doorkruissen van andere gewesten gebruikt hebben, aengetekent en afgebeeld.

Dit zoo zynde , als het in der daet is , zyn wy echter zoo zeer niet geraekt van liefde tot ons eigen werk , dat wy ons vast zouden laten voorstaen voldoening aen alle de werrelt te geven. Geenszins. Het is ons alleen genoegh de goedtkeuringe gewonnen te hebben van voorname verstande , en , gelyk het oude zeggen is ,

Principibus placuisse viris.

Vint evenwel iemant eenige gebrekkelykheit hier en daer , die van ons niet magh bespeurt zyn , wy zullen ons verheugen , als wy zien dat die van anderen verbeterd wort.

NETTE
KOERSWYSING VAN
AMSTERDAM
NAER
MOSKOW
EN
ASTRAKAN,
EN VAN DAER NAER
SPAHAN
EN
GAMRON
EN WEDEROM NAER
AMSTERDAM

- Beteekenisse van
- Groote Steden
 - Kleinere Steden
 - Dorpen
 - Buifplaatsen op 't Landt
 - Karavanserai's
 - Kortten
 - Kaaweg ter Zee
 - Kaaweg ter Landt
 - Bergen en Boomen
 - Rivieren
 - Land-fcheyding

CORNELIS DE BRUINS REIZEN

Door

MOSKOVIE, en PERSIE naar INDIE, de
MALABAERSE KUST, het Eilant
CEILON, BATAVIE,
BANTAM enz

HET EERSTE HOOFSTUK.

*Neiging des Schryvers tot een tweede Reize. Vertrek uit's Gra-
venhage. Komst tot Archangel.*

Inlei-
ding.

IK hebbe in den aenvang
myns werx allereerst te
denken op schuldige
dankzegginge aen de
Goddelyke goetheit, op
wiens geleide ik deze
tweede reis gelukkig be-

gonnen, en ten einde gebracht heb. Waer
aen ik dagelyx met geen minder vermaek
dan aen mynen eersten togt gedenke:
waer van ik de beschryvinge mynen lant-
genoten heb medegedeelt, gelyk die ook
daer na in de Fransche tael het licht ge-
zien heeft, met zoo veel genoeg van
allerhande soort van menschen, dat het
spoedig vertieren der Afdruksels my weder
eenen trek heeft ingegeven, om ook deze
Reize te boek te staen, en den lezer geen
minder vermaek en nuttigheit by te zet-
ten, dan hy in de eerste genoten heeft.

De
Schryver
neemt
voor een
tweede
reize aan
te van-
gen.

Na dat ik dan mynen togt van negen-
tien jaren geheel naer mynen wensch had
afgelegt, was ik, in myn Vaderlant we-
dergekeert, zoo weinigh magtig my te
ontslaen van den grooten lust tot het be-
zien van vremde Landen, Volkeren, en
Zeden, dat ik wel haest een besluit nam
van my te quytten van myne belofte, in de
voorrede van myn eerste Werk aen den
Lezer gedaen, en eene nieuwe reize over
Moskovie naer Persie en Indie aen te van-
gen. Een voornemen van zulk een ge-
wicht kon niet anders dan mishagen aen
myne voornaamste vrienden, die bekom-
mert over den uitslag my voor oogen
stelden alle de ongemakken en gevaren,
die op zulke togten onvermydelyk zyn.
Myn yverechter, gesterkt door de goede

uitkomst van myn eerste omzwerven, zag
licht hier over heen, en deed my de geva-
ren, hoe groot ze ook mogten zyn, kleen
achten, en hope scheppen van een geluk-
kig einde. Hier by quam dat ik, nu tot ry-
per jaren gekomen, begreep wat ik in
jonger tydt beter had kunnen aenleggen
en aanmerken: gelyk ook myne onder-
vinding daar na, en het verkeerren met
luiden van letteren, en minnaers van zelt-
zame zinlykheden, my gedachten deed
scheppen van dingen te kunnen aen den
dagh brengen, die grooter opmerking
waardigh waren. Want door den zelve
trek aengezet, begaf ik my niet alleen tot
het bezichtigen veeler Kabinetten, maer
leerde ook door myne eige drift en on-
derrechting van de bezitters der zelve,
veele fraeye dingen, alom geacht, zoda-
nig opzetten, dat men ze konde voor
bedervinge bewaren, of in krachtig nat,
gemeenlyk *Spiritus* genoemd, ingelegt
medevoeren, of verzenden. Dus trachtte
ik te geraken aen veel gevogelte, beesten,
en visschen, en die op dezelve wyze te be-
handelen en te bewaren. Dezelve lust strek-
te zich uit tot veelerhande zeegoet, ook bloe-
men, planten, kruiden, en vruchten met
hunne bladeren, naer het leven met koleu-
ren op doek, of met waterverw op papier
te brengen. Dit alles echter was maer sie-
raet en bywerk: zynde myn voornaemste
oogwit de overblyffelen der Outheden,
door my te beschouwen, te onderzoeken,
en de behoorlyke aanmerkingen daer over
te maken: en ondertusschen myn gezicht
en aendacht te laten gaen over de voor-
naemste dragten en kleedingen, zeden,
A Gods-

Godsdienst, staetkunde, regering, aert, en eigenschap der volkeren, ook de manieren en gebruik ontrent de geboorte, trouw, en begravinge der menschen, in die vremde gewesten woonende, en landen en steden met zulk eene naeukeurigheid te doorreizen, dat ik, als voorheen, eene beschryvinge daer van, met de waerheit geheel en al overeenkomende, konde maken, en, als het spreekwoord zegt, door myne eige oogen zien.

Ver-
trek uit
's Gra-
venhage.

Ik vertrok dan wel gemoet wederom uit 's Gravenhage, myne geboorteplaats, in den jare 1701. op den 28. van July des avonts naer Amsterdam. In welke stad vertoefte hebbende tot den 30sten der zelve maent, vertrok ik met de gemeene kaeg naer Texel, daer ik den laetsten der maent ten vier uren na den middagh aenquam. Hier vernam ik dat het Oorlogschip, genaemt Oudenaerden, waar op Kapitein Roemer Vlack bevel voerde, om de Moskovische schepen te geleiden, dien zelve morgen ten negen uren was in zee geloopt, nevens vyf of zes Koopvaerdyschepen, gereedt naer Archangel te zeilen. Het vaertuigh, waer mede ik gezint was over te steken, nogh niet in Texel zynde, was ik genootzaekt te vertoeven tot den eersten van Augustus: op welken dagh ik my eindelyk des morgens ten tien uren aen boort begaf. Ik bevont dit schip te zyn een schoone Fluit, genaemt St. Jan Baptista, gewapent met agt stukken kanon, en bemant met agtien personen, hebbende tot Schipper Gerrit Buis van Sardam. Wy laveerden met een W.Z.W. wint ten Westen naer Texel, nadien ik met de kaeg weder te rug gezeilt was, om my aen boort te doen zetten, rakende kort voor den middag daer ten anker. Van daer zeilden wy den 2^{den} der maent des morgens ten negen uren, en geraekten een uur na den middagh in zee. Toen verliet ons de Loots, dien ik met eenige brieven belaeide om myne vrienden kennis te geven, hoe verre ik met de reis gevordert was. Hier op zetten wy den koers N. W. ten Noorden aen tot den avont, wanneer wy N. N. West aengingen: vertoonende zich voor onze oogen ontrent tien schepen, waer van eenige naer Hollant, andere naer het Oosten wilden. Des middernachts kregen wy stilte, die bleef duren tot den morgen, den derden der maent; tot dat by den middagh een luchtje uit den W. Z. Westen begon te waejen. Den vierden met het begin der Dagwacht leiden wy het met een styve koelte N. ten Westen aen, met buijg weder, en kregen weder eenige schepen in 't gezicht, die het op verscheide oorden gemunt hadden. Den vyfden was de wint N. N. ten Westen, wanneer wy verscheide schepen ontmoetten, en daer

onder eenige Groenlandsvaerders, die ons verslag van hunne reize en vangst deden: gelyk wy de volgende dagen nogh andere eerst in 't gezicht, en daer na by ons kregen. Den agtsten liep de wint westelyk, waer op by schoon weder alle zeilen werden bygezet. Dogh de wint Z. Z. Oost draejende, zeilden wy N. Oost aen, en kregen met het vallen van den avont de uiterste eilanden van Noorwegen in 't oog, zoo nogtans dat de betrokke lucht en regen ons belette het lant te beschouwen. Den negenden bevonden wy ons te zyn op 61 graden hoogte, blyvende de lucht betrokken, en by wylen met regen doormengt, gelyk de volgende dagen. In deze zee dus omzwervende werden wy eenige zeer groote Visschen gewaar, gemeenlyk Hillen genoemt, zynde scherp van kop, en spits van bek. Naderhant zagen wy ook verscheide andere, genoemt Potskoppen om hunne dikke koppen, om ons schip zwemmen. Deze dieren zyn wel tienmael grooter dan de Bruinvissen, en wel zoo langh als een floep, en veel dikker nogh naer gelang der lengte. Men vintze alleen hier om de Noort. Met gedurige verandering van wint en weder, dan met vlakke, dan met holle zee, lichtte de 16 dagh der maent met stilte en heldre lucht zoodanigh op, dat wy ontrent zeven uren des morgens, het lant in 't gezicht kregen: te weten, de buitenste klippen of gebergten der Noordkust, Ge-
aengetekent in de kaert Loeffoert. Dit bergte
gebergte is tamelyk hoog, maer in ver- der
scheide deelen afgezonderd en gescheiden, Noord-
kust.
gelyk de print N°. 1. aenwyft. Wat verder voortgevaren, tekende ik ook het overige eilant met den anderen uitersten hoek, by welken zich nogh eenige kleine klipjes vertoonden, mede gerekent als vast aan het zelve eilant, gelegen naar giffing 2 of 3 uren van ons af: als te zien is in N°. 2. Wy zeilden met andere schepen, by geval ontmoet, in stilte voort, by wylen weder ziende een soort van Visschen, die wel zoo langh waren als een half schip, ook dik naer de lengte, en overzwaer van kop: onder welke een eenige te zien is zekere verbeelding van trappen, zoo wy onderricht werden van menschen, die hen doot gezien hadden. In d'Oostzee vertoonden zich ook zekere Vogels, onze Eenden of Duikers niet ongelyk, dogh kleiner en spitser van bek, boven op het lyf zwart, en onder wit van koleur. Dezen nacht, en den volgende dagh, den 17 der maent, was het zeer mistigh en regenachtig weder, wanneer ten 8 uren ons een schip op zy quam, den 30 July van Hamburg afgevaeren, en geschikt naer Archangel. Het weder bleef even mistigh en benydde ons het gezicht des lants. Ten leste helderde het

het op, en bracht het lant ons onder d'oogen. In stilte voortgevaren bereikten wy de hoogte van 70 graden, 36 min., en bevonden ons te zyn by het lant van Loppe, en een hoog en steenachtig gebergte O. ten Zuiden van ons. Onder 't zelve lagh een Frans schip, waer van de schipper met zyn sloep aen ons boort quam. Hy verstont niet dan Fransch, en geen van ons volk buiten my een woort daer van: zoodat ik hun te dienen had voor tolk, wilden wy met den François in gesprek komen. Hy was, zeide hy, vyf maenden te voren vertrokken van Bajoene naer Groenlant, en van daer wedergekeert, bragt 9 visschen met zich, waer van hy'er eenen 4 of 5 uren van hier had bekomen, hopende ontrent deze kust nogh eenige op te doen, wes hy ons vroegde, of wy'er geene vernomen hadden. Hy wert van onzen Schipper beleefdelyk ontfangen, en aen het praten geraekt, verhaelde, dat een der Visschen, nu gevangen, in plaets van baerden tanden had, die vyf duimen langh waren, en uitgemaekt had 32 vaten spek, en 7½ vaten zout: welk zout achter op zynen nek zat. Hy voegde daer by dat zulks meermalen bevonden was, en dit zout te Bajoene gerafineert, en dan naer onze en andere landen verzonden wert. Het was, zeide hy, voor de vrouwen een bequaem middel om hetaengezicht te wasschen, dat 'er zulks van ophelderde, als ofze een nieuwe jeugt kregen. Het wiert ook als een geneesmiddel gebruikt, en was, verhaelde hy, in voorige tyden zoo gemeen of bekend niet; waerom'er toen veel gelt mede gewonnen was. Wyders roemde hy dat zyne lantluiden de eerste waren geweest, die den togt op Groenlant ondernomen hadden. Wy zagen nogh 7 Schepen hier ontrent, en wendden het met den avont zeewaert in. Telkens veranderde het weder, en hielt ons zoo gaende tot den 20. der maent; wanneer wy des morgens ten agt uren het Eilant Loppe Z. Oost naer giffing 6 of 7 uren van ons hadden leggen; zonder dat wy het echter door de betrokke lucht konden bekennen; blyvende het weder, hoewel het zomwylen eenige hope van opheldering gaf, gedurigh donker en mistigh: zoodat wy ook op den 24 der maent, op den morgen, zoo verre niet van ons konden zien, als het schip lang was. Op den 25 vonden wy de hoogte van 72 graden, 23 min., kregen met den avont stilte, en des nachts weder een sterken mist. Gedurende welke duisternis een groote Valk op ons schip quam vliegen, die door eenen van 't scheepsvolk met de hant gegrepen, echter niet aen het eeten te krygen was. De mist en regen bleef al duren: zoodat men den 27 geene de minste kennisse van het

lant nogh konde hebben. Maer den dagh daer aen klaerde het weder op, zoodat wy toen lant zagen. Even benoorden de Lambasku geraekt hadden wy schoon weder, en eenen goeden Z. Z. Westen wint: waer over wy met reden verheugt waren, nadien wy met mistigh weder niet zouden hebben durven zeilen, om het gevaer, dat we liepen van het lant niet te kunnen myden. Dus hadden wy de zee moeten houden. Dit lant, hier ter rechter zyde leggende, was de Lapse kust, staende onder het gebiet van den Czaer van Moskovie, gemeenlyk genoemt de vaste kust van Laplant. Deze strek bestaet in een niet al te hoogh gebergte, dat langs de zee heen, overal byna van gelyke hoogte is, meest rosagtigh in 't aenzien en onvruchtbaer. De sneeu vertoont zich in 't gebergte op vele plaetsen, en zet zich in hollen te zamen, daer ze zonder te smelten blyft leggen. Toen kregen wy groote stilte, zoodat wy weinigh vorderende het anker den 29 lieten vallen, om niet agter uit te dryven: dat we evenwel na weinigtids weder ophaelden om het opkomen van een kleene koele uit den Oosten, welke toenemende wy nader by het lant heen zeilden Z. ten Oosten aen. Wy hadden toen meer dan een schip in 't gezicht, en geraekten eindelyk den 30 der maent in de witte zee, zoo genoemt, om dat het water witter is dan de Occaen, die groenachtigh, en dicht aen Ruslant bruinachtigh is, door den loop van verscheide rivieren, die daer in vloejen. Het verhevene hier voorbygezeilt zynde, kregen wy veel vlakker lant beneven ons, ten deele met kreupelbosch bezet, gerekent ontrent op een goed uur afftants. Ten agt uren bevonden wy ons benevens het Kruisfeneilant, dat zeer steenagtigh is, leggende ter rechte zyde dicht by de vaste kust, bezet met verscheide kruissen, die men verder opkomende al meer en meer in 't gezicht krygt. Dus voortvarende verlieten wy deze kust, en kregen dus Ruslant vast in 't gezicht, zynde onze koers genomen Z. W. ten Zuiden: waer door wy den gracuwen hoek, verre van 't lant uitstekende, ten Oosten van ons kregen. Ontrent den avont zagen wy 17 schepen onder het lant ten anker leggen, en daer op aenzeilende raekten wy een uur voor middernacht by haer, nevens twee Engelsche schepen, leggende op drie vadem water voor de rivier van Archangel: zynde naer de gemeene rekening tien uren van de Stadt. Des morgens den 31 der maent bevonden wy ons met 21 schepen by een te zyn, waer onder 11 Hollantsche, 8 Engelsche, en 2 van Hamburgh. Hier verstonden wy dat de schepen twee dagen voor ons uit Texel gezeilt, hier ter plaetse mede waren komen ankeren. Het was

Kust
van Lap-
lant.Kruis-
feneilant.

Ruslant.

zeer schoon weder: zoodat wy de lootsen verwachtten om aenstonts binnen gebragt te worden. Maer vergeefs: waarom een der Hamburgers besloot zonder loots binnen te zeilen: dat hem qualyk bequam, vermits hy aenstonts aen den gront stiet, en daer op bleef zitten, aende flinker zyde der rivier. Het was geen wonder, dewyl de Russen, zoo als wy hier verstonden, alle bakens hadden wechgenomen tegen den overlast der Zweden, die voor eenige weken met eenige schepen hier voor de rivier geweest waren, en grooten schrik veroorzaekt hadden. De Engelschen over dit marren ook ongeduldigh wordende, bestonden in den morgenstont ook den togt naer binnen met zes schepen te wagen, waer van het eene, en, naer wy konden bemerken, ook het tweede vast aan den grond raekten; dat de overige deed te rug keeren. Maer na den middagh zeilden alle de Engelsche schepen, nu van Lootzen verzien, naer de rivier, gevolgt van een onzer kleinste schepen, dat het zonder loots waegde, en echter gelukkig over de ondiepten rakende, binnen weinig tyds onder het Hooilant ten anker quam: daer het schoone weder, dat nogh duurde, ook veel toe deed. Het lant vertoont zich hier aen wederzyden, strekkende zich uit met een bogt innewaert naer de rivier, gelyk het van 't schip getekent zynde, zich vertoont op No. 3 alom met laeg geboomte bezet. Den 2 der volgende maant bequamen wy alle, uitgezeit een Engelsch schip, lootzen, waer mede wy ten elf uren met eenen Zuidelyken wint onder zeil raekten, leggende Oostwaert aen. Wy voeren verscheide streken door, daer wy niet boven 15 of 16 voeten waters peilden, en quamen ontrent 3 uren alle ten anker benevens het Hooilant, gelegen ontrent 6 uren van Archangel, daer wy het hooi nogh met stapels op een zagen leggen. Hier quamen ook de Engelsche en andere schepen ten anker, dewyl het geene der zelve vrystont naer de Stadt te zeilen: moettende de schippers zich yder in persoon, derwaerts vervoegen. Dit deed my besluiten, my mede te voegen by den afvarenden hoop, en in de sloep te treden. Het was ontrent 5 uren, toen wy van boort roeiden, met voornemen om den kortsten wegh tusschen de Eilanden door te kiezen. Maer wy werden het spoor wel haest byster, doolende zoodanigh, dat wy aen eene goede uitkomst begonnen te wanhopen. In deze verlegenheit eenen Rus met zyn schuitje vindende, besloten wy hem als wegwyzers aen te nemen, mits het vallen van den nagt, die vast met groote duisternis op handen schoot. Want wy hadden nu, zoo ik geloove, het kompas wel driemaal

Hooilant.

rond gezworven, niet tegenstaende dat wy vier schippers in de schuit hadden. Eindelyk het vier van 't Eilant in 't oogh krygende troffen wy een Rus vaertuig, by geval daer ten anker leggende, aen. Het was reeds middernacht, en de regen overviel ons: zoodat wy goet vonden in het vaertuig te treden, en in het zelve den dagh af te wachten, dewyl'er toch geen kans was om aen lant te geraken, van wegen de groote duisternis en ondiepten. Anderzins ware onze meening geweest aen lant te gaen, en een goet vier in 't bosch aen te steken. De dageraet aengekomen zynde roeiden wy weder voort, en bragten het ten zes uren tot Nove Dwinko, gelegen drie uren van de Stadt. Verder op te roejen stont ons niet vry, eer wy daer toe verlof verkregen hadden van den Bevelhebber, die in de plaets gebod. Zy bestaet in weinig huizen, hoewel men daer nu bezigh is met opwerpen eener schanse tegen alle vyandelyke aanvallen. Waer toe ook dient het vervaerdigen van drie Branders, nevens een zware groote keten, hebbende de dikte van eenen arm, die dienen zal om den toegang, die 90 vadem breet is, af te sluiten. Tot welk wapenen en weeren de Zweeden sedert hunnen aanval gelegenheit gegeven hebben. Terwyl ik te wachten had naer het gezeide verlof, hadt ik tydt om het gezicht dezer plaets af te tekenen, gelyk hier nevens te zien is, en te bespeuren, dat alle de huizen wat van de rivier afleggen. De Bevelhebber quam eindelyk te voorschyn, beschonk ons met een schaeltje brandewyns, en gaf ons het begeerde verlof. Dus weder voortroejende quamen wy den 3^{den} der maent, 3 uren voor den middagh, t'Archangel. Aen lant getreden nam ik myn verblyf ten huize van eenen Nederlander, genaemt Adolf Bouwhuizen, en verstont uit hem dat de Zweeden daer onlangs waren geweest met drie Oorlogschepen, een Fluit, twee Galjooten, en een Snacu, met voornemen om het dorp Moetjega, tien uren van hier gelegen, te verwoesten. En het ware gelukt, zoo niet zeker Rus, genaemt Koereptien, dien zy voor Stierman gebruikten, hun zulx ontraden had, bybrengende, dat, indienze het bestonden, hun aanslagh op Archangel zou verydelt worden. Zy luisterden naer dezen raedt, en van gedachten verandert quamen nu, als vrienden, met Engelsche vlaggen ten anker voor de rivier, die zy, na het innemen van nogh eenen anderen Rus, die hun voor tolk zou dienen, met twee Galjooten, en een Snacu opzeilden, en den 15 van Juny 1701. na den middagh ontrent 7 uren onder Nove Dwinko quamen. Maer niet klein was hun verbaestheit, alsze zich aenstonts voelden begroeten

Nove Dwinko.

Komst t'Archangel.

NOVE DWINKO.

ten met kanon, datze daer niet gemeent hadden te zullen vinden. Waerom zy gedwongen waren het eene Galjoot en de Snaeu te verlaten, en met de Sloepen de vlucht te nemen naer het ander Galjoot, dat eerst aen den gront vast gezeten hebbende nu weder vlot geraekt was. Hier mede begaven zy zich naer hunne schepen, die voor de rivier lagen, zynde het reeds middernagt, toenze van Nove Dwinko vertrokken, maer by dezen tydt des jaers zoo licht, of het helder dagh ware geweest. Toen koelden zy hunnen moedt aen den Viertoorn: dien zy nevens twee dorpen in brant staken: waer van het eene genoemd wort *Koeja*, zeven uren van de Stadt, en aen dezelve zyde gelegen: het ander *Pellietse*, leggende aen d'andere zyde der witte zee. Eenige dagen daer ontrent gekruist hebbende vertrokken zy eindelyk. Waer over de Russen verheugt zich vergrepen aen den wyn, waer van zy eenen goeden voorraedt vonden, en door onvoorzichtig schieten van vreugde over hunne verwinning, den brant joegen in een ton met buspoeder, dat het schip voor een gedeelte deed opspringen: zoodat'er vier Russen gedoot, en twintig gequetst werden. De Zweden, voor zoo veel men heeft kunnen te weten komen, verloren'er maer een eenigh man, die doot geschoten van 't Schip in de rivier, en dus in handen der Russen viel.

Op den vierden der maent quamen verscheide van onze Schepen voor de Stadt ten anker, en het laetste op den zefsten daer aen: nadat voor af onderzocht was, ofze eenige verbode waren in hadden. Het Engelsch Schip, daer we van gesproken hebben, dat

geenen Loots in hebbende voor de rivier bleef leggen, en nu mede binnen wilde zeilen, raekte vast aen den gront, daer het bleef zitten. Den volgenden dagh stak de wint zoo heftig op, dat'er geene vaertuigen konden bykomen, om het goet daer uit te lichten. Dit weder duurde met zulk eene hevigheit, dat het schip op den 6 der maent, na den middagh schielyk quam te barsten, zoodat'er binnen een half uur tydts meer dan zeven voet waters in stont, en het volk genoegh te doen had, om hun lyf en goet met eenig touwerk en andere kleenigheden door middel van een vaertuig dat'er by quam, te bergen: blyvende evenwel alle de Koopmanschap, die meest in tabak bestont, daer in. Dit Schip was zoo schoon, als hier oit was gezien, 300 lasten groot, en bequaem tot voeren van 40 stukken kanon, schoon het'er nu maer 18 op had, en bemant was met 30 personen. Door dit ongeval raekte het in korten tyt zodanig onder water, dat'er de zee over heen spoelde. Het was genaemt de *Resolution*, en gevoert by Kapitein Brains. Deze ramp trof dit kostelyk schip: en geen minder ongeluk zou het Hamburger gehad hebben, dat den laetsten van Augustus op den gront zeilde, zoo het niet door het aenhouden van het goet weder, waer door men gelegenheit had van het meeste goet daer uit te lichten, was vlot geraekt. Anderfins hadden wy het voor onze oogen zien vergaen. Want het zat vast op een gevaerlyker plaets dan het Engelsche. Van zulk gevaer waren wy bevryt, die, nadat wy zagen dat het nu vlot was, gelukkig naer binnen zeilden.

Zwaer
onweder.Onge-
luk door
buspoe-
der.

II. HOOFSTUK.

Beschryving der Samojeden of Samojuten. Hun aert, gelegenheit, en manier van leven.

Samojeden.

HET was de elfde der maent, toen my zeker vriend met zich de rivier deed oproejen, om te geraken op zyn lustplaats, 2 of 3 uren vande Stadt afgelegen. Eer wy daer aen quamen, traden wy aen den waterkant uit, om in het Bosch te gaen bezichtigen een volk, dat den naem draegt van Samojeden, dat in de tale der Russen zoo veel betekent als *Menscheneters*, of *zichzelfeters*. Dit is een slag van menschen byna geheel wilt, die in deze gewesten langs de zee in groote menigte worden gezien, en zich uittrekken tot heel in Siberie, of Sibirie, als anderen zeggen. Dit volk, een gezelschap van zeven of agt mannen, en ontrent zoo veele vrouwen, onthielt zich in 5 verscheide tenten, hebbende by zich 6 of 7 honden, die yder aen een paelje byzonder vastgebonden, op onze aankomst een groot geraes maakten. De bezigheden dezer menschen bestonden in het maken van riemen, gietters, stoeltjes, en andere diergelyke dingen, die ze gemeenlyk in de Stadt, en aen de Schepen te koop brengen. Het hout, daer toe noodigh, halen ze naer hun welgevallen uit de bosschen, arbeidende hier aen de vrouwen zoo wel als de mannen. Wat hun gestalte aengaet, zy zyn gemeenlyk kleen van persoon, inzonderheit de vrouwen, die ook zeer kleene voeten hebben. Alle zynze bruin en geel van koleur, onaengenaem van wesen, hebbende de oogen meest langwerpigh, en de wangen uitpuilende. Zy hebben hun eige tael, dogh gebruiken ook die der Russen. De kleeding der mannen en vrouwen is al op eene manier, gemaakt van Reevelen. De bovenrok komt van den hals tot aen de knie. Het haer of bont dragen ze buiten, dat de vrouwen van verscheide koleuren dragen: die daer nogh tot sieraet aenhechten eenige reepen van root en blaue laken. Andere versieren het nogh wel met lapjes van de gemelde stoffen. Het haer hangt hun alle wilt om 't hooft, en is geheel zwart. Zy snyden het nu en dan met vlokken af. De vrouwen hebben eenige vlechten haers, waer aen ze tot sieraet ronde stukken van koper hangen, nevens een reepje van root laken, dragende een bonte muts op het hooft, die van binnen wit, en van buiten zwart is. Zommige hebben het haer wilt om 't hooft hangen, gelyk de mannen, zoodat men haer naeu-

lyx daer van kan onderscheiden, te meer ook omdat de mannen zelden baerden hebben: eenige maer alleen een weinigh boven den mont, en de meeste niets, dat misschien bykomt door het eten hunner misselyke spyze. Zy dragen alle mede een onderkleet, gemaakt als een borstrok, en broeken van de zelve stoffe. Aen de beenen hebben ze laerzen, meest al wit, behalven dat die der vrouwen met zwarte reepjes zyn. Het garen, dat ze gebruiken, maken ze van zenuwen der beesten. In de plaats van neusdoeken bedienen ze zich van het schrapfel van Berkenhout, dat heel in malkander krult. Dit hebben ze altyt by zich, niet alleen om hun zweet af te vagen, maer ook zich daer mede te reinigen, als ze hun gevoeg gedaen hebben, zoodat onder hen nog eenige plaats voor de zinlykheit schynt overgelaten. Hunne tenten zyn gemaakt van basten van boomen, met lange reepen aen een genaait, die tot onder op den gront komen, en alle tocht buiten sluiten, zoodat'er geen wint in spelen kan. Boven zynze open voor het uitgaen van den rook, en ontrent die opening geheel zwart, daer ze anders geel en rosagtigh van verwe zyn. Zy ondersteunen ze met stokken, die boven uitsteken. Voor den ingang, die ontrent vier voeten hoogh is, hangt een groote lap van dezelve basten, die ze oplichten, wanneer ze in-, en uitgaen. In het midden dezer tenten stoken ze vier. Zy houden het lyf meest al by gestorve beesten, als Ossien, Schapen, Paerden, en andere doode krengen, die zy op de wegen vinden, of van anderen tot een gift ontfangen, nevens het gedarmte en verdere ingewanden van alle zoodanige beesten. Dit alles koken zy, en nuttigen het zonder zout of broot. Terwyl ik daer was, hing'er een groote ketel, geladen met deze lekkernyen, over 't vier, zonder dat iemand zich roerde om het schuim, dat onder 't koken dik en bol wert opgeworpen, daer af te scheppen. In de tent lag aen alle kanten een gedeelte van raeu paerde vleesch, een afzichtige voorraedt. Alles bezichtigt hebbende, maakte ik'er een ontwerp van, gelyk hier op N°. 4. te zien is. Terwyl ik daer mede bezigh was, quamen mannen en vrouwen daer een gezicht af nemen met redelyk goet oordeel: en het scheen of ze'er gevallen in hadden. In eene der tenten lag een kint van agt weken in een wieg

EEN SAMOJED.

Schandelyk
voedzel.

Hy staet hier afgetekent op No. 8. met eenen darm in de hant, ten teken dat zy zulk voedsel gebruiken. Eenige andere darmen ziet men nevens hem leggen by een gevilt paertshoof. Want juist op dien dagh was hem een paert, dat op sterven lagh, vereert, daer hy vol blyschap mede naer zyn woonplaets in 't bosch gereden was, na dat hy het gedoot en gevilt, en my den kop om af te schilderen gelaten had: dat hy noode genoegh deed, dewyl zulke paerdekoppen by dit volk meer in waerde gehouden worden, dan by ons de beste kalfskoppen. Dit paert was ontrent 30 jaren out, dogh vry vet. En hy sprak daer zoo smake-lyk van, als men in 't Vaderlant vaneenen schoonen Os doet. Ik schilderde daer by een van zyn Rheebeeften, en onder op den gront zyn boogh en pylen, die naer 's lants wyze met het scherp uit den koker steken, die gehecht aen een reepje, waer aen een plat beentje is, dat voor een gesp verstrekt, hun nevens den boogh op den rug hangt, komende het reepje over de linker schouder voor over 't lyf. Voor op den gront ziet men de spys leggen van deze Rheedieren, die witte mos is; waer

wieg of krebbe, zwemende wel naer het dexeel van een doos, van geelachtigh hout. Boven het hoofteinde was een halve hoep, hangende aen twee touwen, die boven aen een der houten vast waren. Rondom was een grauwe doek tentswyze boven met een opening. Van ter zyden slaenze de wieg op, om het kint daer uit te nemen, en weder in te leggen. Het is mede in dezelve soort van doeken gewonden, die op drie plaetzen met een toutje vast gebonden worden, by de borst, by de middel, en by de voeten. 't Hooft en een weinig van den hals latenze bloot. Hoe afschuwelyk deze menschen waren, zoo was nogtans dit jonge wicht niet onaengenaem van wezen, en tamelyk blank. Myn ontwerp hier geheel te voltrekken leedt de tydt niet, nochte de gelegenheit, te meer om dat eenige vrouwen met hare kinderen in 't bosch geweken waren. Waerom ik besloot het opmaken uit te stellen, tot dat ik wedergekeert zoude zyn. Wy vorderden dan onzen wegh, en quamen op de lustplaets, daer wy wezen mosten, aen.

Terwyl ik daer was, bracht men my des morgens verscheide soorten van gekolourde Rapen, die'er schoon uitzagen. Zeltzame rapen Eenige waren purper blaau, gelyk by ons de blaauwe pruimen: eenige graeu of wit geelachtigh, doorgaens getekent met byzondere schoone streepen, zoo rood als vermiljoen, andere weder als schoone lak, zoo aengenaem voor 't oog, als een Anjelier wezen kan. Ik tekende eenige met waterverf op papier, en eenige zond ik gepakt in een doosje met droogh zant naer het Vaderlant, aen eenen vriend, minnaer van zulke zeltzaamheden. Myne aftekeningen bracht ik daarna t' Archangel: maer zy quamen yder ongelooffelyk voor, totdat men de Rapen tot overtuiging daer by bracht. Zoo weinigh was daer van dien lantaert opgelet. Wy geven'er u de afbeelding van op N°. 5.

Den 13 der maent begaf ik my weder naer de Samoeden, die ik verlaten had. Tenten der Samoeden. Daer gekomen tekende ik eene hunner tenten van binnen, die aen beide de zyden open geslagen was, om des te beter daer in te kunnen zien. Dus nedergezeten had ik eenen myner vrienden ter linker, en drie vrouwen ter rechter zyde nevens my, waer van eene het wiegje naer myn behagen vast hield, in tegenwoordigheit van eenen der mannen, gelyk wy dat op N°. 6. vertoonen.

In deze tenten leggen aen beide de zyden gemeenlyk eenige Reevelen, waer op zy zitten en slapen, zoodat uit dit broejen, gevoegt by het ongevarent handelen der spyze, die gemeenlyk al bedorven is, een geweldige stank ontstaet. Waer door zeker vriend, die benevens

my zat, toen ik het kint in de wieg tekende, zoo misselyk en ontfelt werd; dat het bloet hem uit de neuze sprongh, en hy van benaetheit de tent ruimen most; hoewel wy ons hier tegen al gewapent hadden, en met voordacht den tabak en brandewyn daer toe gebruikten. Het was evenwel geen wonder: want de menschen zelfs hebben alle een zeer stinkenden reuk over zich: dat men, als men tot hen nadert, aenstonds gewaar wort. Waer van ik voor het naeste denk, dat hun dagelyxe spys, zoo slordig toebereit, en ingeslokt, de oorzaak is.

Ik bereidde my zelf om uit zulk een onaengename verblyfplaats te scheiden, en verzocht op hen, dat ze met eene der voornaemste vrouwen, die op het sierlyx naer hunne wyze gekleet was, wilden by my komen t' Archangel, om zich te laten schilderen. Zy beloofden my dat, en volvoerden hunne belofte, na weinigh dagen tyds. Ik voltrok ook de schildery, en geef u hier de verbeelding daer af op N°. 7. Daer in ziet men hoe hunne kleederen van Reevelen gemaakt zyn, vertoonende het bont daer van doorgaens gesiert met breede witte, grauwe, en zwarte streepen. Dit vrouwtje was niet anders opgetoit, dan of het een bruid ware geweest. Van het hooft tot de voeten was alles even keurlyk en net, om op het behaegelyxte in de schildery voor te komen. Zy lette ook stip op myn wenken, en stont gestadigh uit zich zelve in dusdanig een fatsoen, hebbende zulk een gevallen in het werk, dat een ander, daer by zynde, jalouzy hier uit opvatte, en klaegde dat ik haer weigerde te schilderen. Maer ik vergenoegde my met de moeite tot deze aengewend, en gericht om ze in myne herberge te krygen, daer ik van voornemen was den man ook af te beelden. Ik deed dit paer volx hier toe eenige dagen by my blyven. Om de schildery bevalligst uit te werken, dacht my dat zyne winterkleederen best dienen zouden. Waerom ik hem dezen dos liefst deed aantrekken. De opperrok was geheel van bont, vereenigt met den muts, dien hy op 't hooft had, en op de wyze van een hemt most aen- en uittrekken, zoodat men van zyn lichaem niets kon zien, dan alleen de trony. Want hantschoenen van gelyke stoffe waren al mede aen de mouwen van den rok vast. Waerom hy, als het gezicht ook ware bedekt geweest, veel eer de gelykenis van eenen beer dan mensch zou gehad hebben. De laerzen waren met een reepje onder de knie vast gegespt. Dit gewaelt is zoo warm, dat hy, om dat de stoof in myn kamer tamelyk heet gestookt was, meer dan eens zynen rok most uittrekken, en buiten gaen om zich wat te verkoelen.

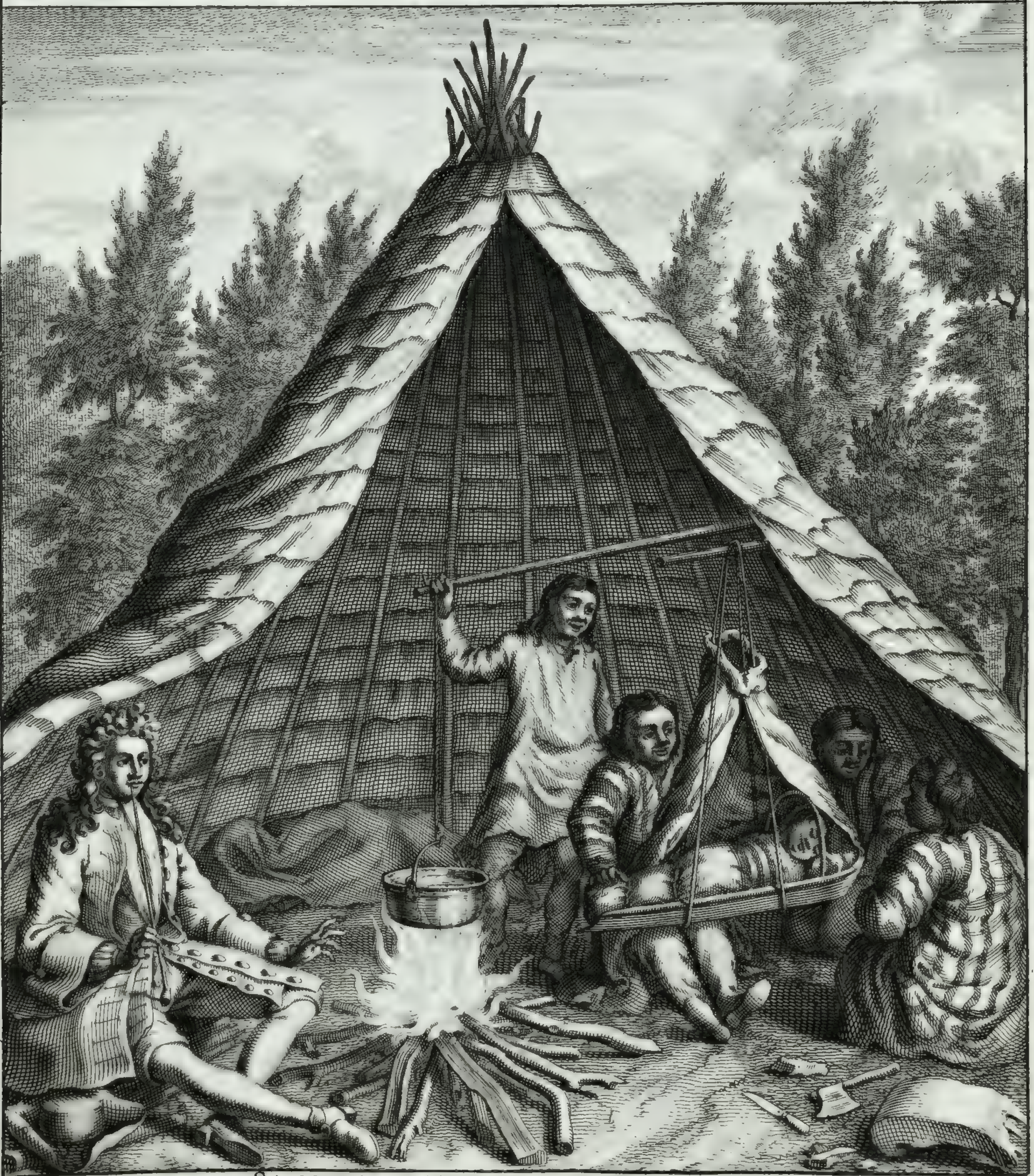
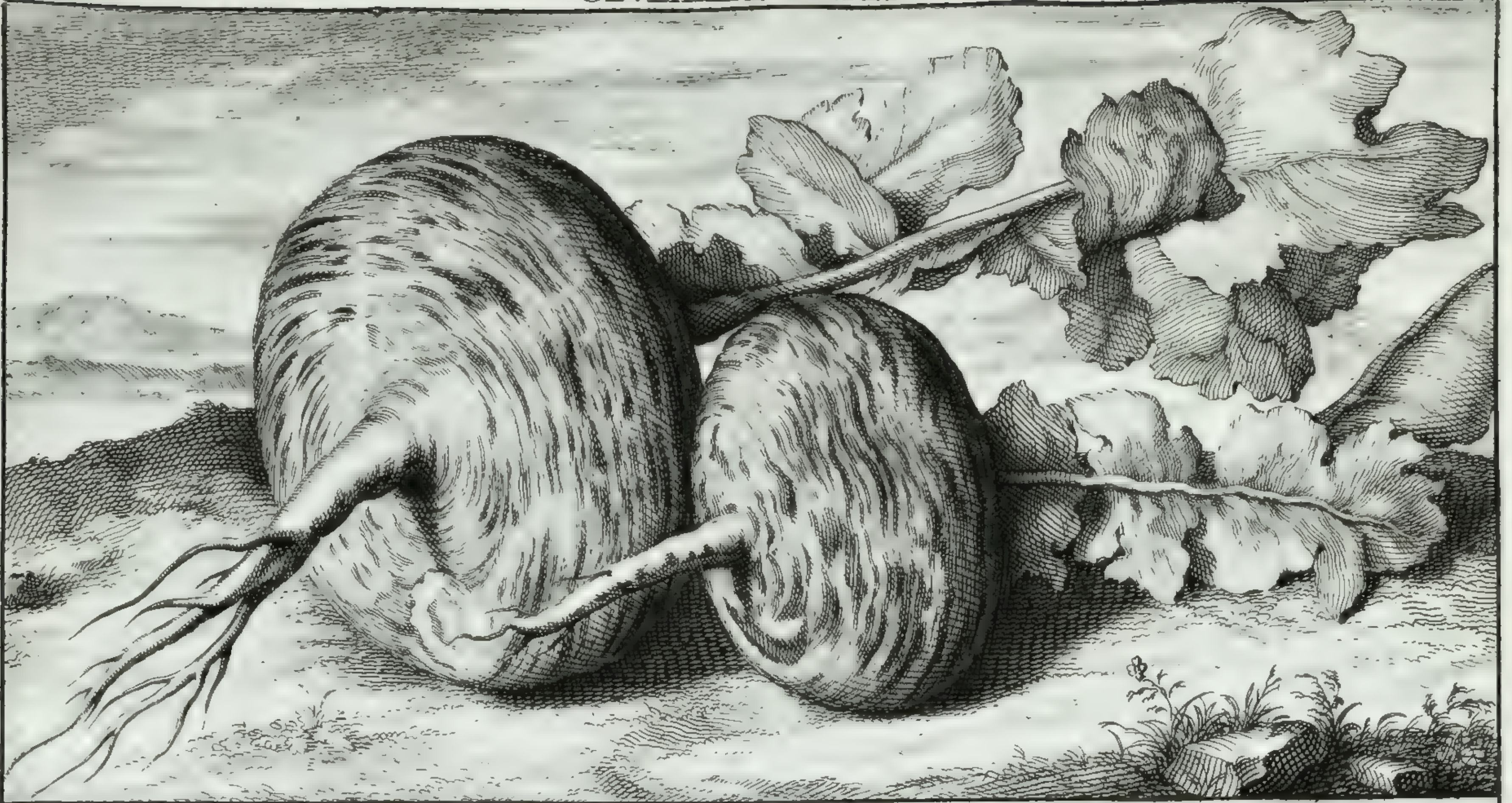
Stank van dit volk.

Hy schildert een Samoedse vrou.

Zinlyk toefel.

Hy schildert eenen Samoed.

Zyn gewaelt.

SAMOJEEDSE TENT VAN BINNEN TE ZIEN.

waer van wy in het vervolg spreken zullen. Ik tekende ook zyn troni in't byzonder, en grooter dan al het andere, om des te beter de wezentlyke hoedanigheid af te beelden, gelyk hier nevens te zien is.

Dewyl ik myn kamer beneden op den gront hadt, deed ik den geschilderden met zyne rendieren en slede binnen ryden, en tekende voorts alles af, om te vertoonen, op welk eene wyze de beesten daer voor gespannen en gement worden.

Sleden
der Sa-
mojeden.

Deze sleden zyn gemeenlyk 8 Rynlantfche voeten lang, breed 3 en 4 duim, gaende na voren opwaerts, even als onze fchaetsen. Hy zat achter op de fleede met de beenen onder zich, of liet het eene buiten de slede afhangen. Voor zich had hy een plankje, dat boven ront of ovael liep: ook achter zich een diergelyk, maer wat hooger, houdende in zyne flinkerhant eenen langen ftok met een knop voor aen, dienende om de beesten daer mede voort te stooten. Aen beide de zyden waren voor aen de fleede twee houtjes, die gelyk een katrol draeiden, waer over de riem of toom liep, die tusschen de pooten der beesten komt, tot onder aen den hals, daer die aen een breeder riem om den hals loopende vast is. Hier mede wort de fleede voortgetrokken, hebbende de beesten nogh een riem boven om 't hooft, daer nogh een andere, die tot den toom dient, aen vast is, dien de voerman in zyn rechte hant heeft. Maer om dit gespan en het loopen der dieren beter te begrypen, deed ik de Samojeden 2 sleden inspannen, en voor elke fleede 2 dieren zetten. Dus reed ik met hun de rivier over en weder over, daerik toen met voordacht uitstapte om alles nacukeuriger aen te merken. Toenmaekte ik ook een kleene schets hier af, en bevont, dat het geen in myn kamer gemaakt was, door de Samojeden niet naer behooren was gestelt. Deze verbeelding wort u vertoont op N°. 9.

Schrik
der paer-
den voor
de Ren-
dieren.

Alle paerden, gelyk ik op de rivier bemerkte, het zyze voor sleden loopen, of niet, begeven zich schichtigh op de vlucht, zoodra ze deze rendieren met de Samojeden in 't gezicht krygen, dat meenigmael zelf in de Stadt gebeurt: zoodat hier uit blykt dat de paerden een afschrik hebben van deze dieren en menschen. Deze rendieren loopen zoo gezwind, datze de paerden in snelheit overtreffen. Noit zienze naer gebaende wegen, loopende overal maer recht toe, naer de streck, daer hun voerman begeert te wizen; en stekende, wanneerze eenen snellen vaert hebben, het hooft zoo voor uit, dat de horens hun op het bovenlyf komen. Van zweeten wetenze niet: maer moede wordende hangt hun de tong ter zyden

Snel-
heit der
Rendie-
ren.

uit den mont; en verder verhit zynde hygenze als de honden. Tot het vangen van deze dieren gebruikt dit volk drie soorten van pylen. De eerste is gemaakt op de gemeene wyze voor met een punt: de tweede heeft tweepunten: en de derde is voor scherp, hebbende de gedaente van een beitel, gelyk aen de verbeeldingen te zien is. Deze pylen noemenze, als de Russen, *Streli*; gelyk ze een pyl *Sierla*, en eenen boogh *Loeck* noemen. Alsze uitgaen om Inkhorens te schieten, hebbenze nogh eene andere soort van pylen, gemeenlyk genaemt *Tomaer*. Deze zyn voor stomp, en naer de gedaente van een peer gemaakt uit been, of hoorn, of ook uit hout, om deze beesten te dooden zonder hun vel of bont te beschadigen, dat om zyne waarde in zyn geheel dient te blyven. Deze jagt geschiet in den wintertydt, wanneerze onder hunne voeten binden zekere soort van houtfchaetsen, die wel vyf voeten lang zyn, en eenen halven breed. In het midden is een riemtje, dat over 't voorste van den voet fluit, en van daer strekt een ander, dat de hiel van agter vast hout. Met dit tuig spoeden zy over de sneeu en heuvels met groote gezwintheit, zettende zonder ophouden dan den eenen, dan den anderen voet voort. Deze schietsen zyn onder bekleed met vellen van Rheepoten, zynde het haer onder gestelt, dat het naer achter stryken kan. Zoo dat het, als ze tegens hoogten opkomen, zich te rug zet, waer door ze een steun hebben om niet achter uit te raken. In d'eene hant voerenze eenen herdersstaf, waer aen voor een schopje is, waermede zy de sneeu naer de Rheen werpen, als zy die in 't gezicht krygen, om hen te jagen naer den kant, daerze de strikken, om hen te belagen, gespannen hebben, wanneerze te verre zyn, om hen te beschieten. Aen 't ander einde van den ftok is een rond hoepeltje van ontrent vier duim in zyn diameter, van binnen met toutjes ruitswyze bevlochten: waer van ze zich bedienen om zich by wylente stutten en op te houden. Want de punt van den ftok, die een weinigh door 't hoepeltje komt, steekt in de sneeu, en het hoepje stuit daer op. Wanneerze nu die beesten hebben gedreven naer de strikken, rakenze daer vast als in een fuik. Dan loopenze toe, en schietenze alle, die niet ontvluchten, of los spartelen, doot. Zy verkoopen de vellen, of gebruiken die, als gezegt is, voor kleeding, en eten het vleesch. Voorts generen zy zich met het voorttellen der tam gemaekte. Die verkoopenze ten deele, en ten deele gebruikenze hen des winters voor hunne sleden. Als een der wilde mannetjes met een tam wyfje komt te spelen, doodenze het jong dat'er van

Hoeze
gevangen
worden.

Pylen
der Sa-
mojeden.

Jagt op
de Ren-
dieren.
Schaets-
sen.

komt, omdat hun jongen, drie of vier dagen out geworden, zich aenstonts in de wildernissen begeven. De tamme zyn een heel andere soort. Die blyven in de bossen loopen ontrent de hutten. Zoodatze, als ze die hebben willen, hen met roepen weten tot zich te lokken, wanneerze hun eenen strik toewerpen, waer in ze verstrikt en gevat worden. Zy zoeken hun eige spys, die witte mos is, die in de moerassen groeit. Dit aen wetenze te vinden, al legt de sneeu des winters een piek hoog, die ze dan met hunne pooten zoo verre wech krabben totdat ze der spyze magtigh worden: waer by ze wel meest alleen leven, hoewelze somtyts hoi en gras eten by gebrek van hun gewoonlyk voedsel. Deze beesten zyn de harten niet ongelyk, hoewel in alle deelen wel zoo zwaer, dogh korter van pooten, gelyk de afbeelding daer van aenwyft. Zy vallen meest witachtigh van koleur, hoewel'er grauwe onder loopen. Onder aen de pooten zit een hoornagtige stoffe, zwart van koleur. Hunne horens vallen alle jaren af, dieze in het voorjaer met nieuwe verwisselen. Om de horens zit een velagtige ruigte, die tegens het aenkomen des winters daer af valt. Deze beesten leven gemeenlyk maer agt of negen jaren. Behalven deze jagt, die te lant geschiet, stellenze'er ook een aen te water, om de Robben of Zee-honden te belagen, die zich in de maenden Maert en April in de witte Zee onthouden, daer ze, gelyk het gemeen gevoelen is, van Nova Sembla naer toe komen om voort te teelen. Zy spelen boven op het ys. Welken standt de Samoeden, in vrent gewaedt toegetakelt, zoodat ze niets minder dan een mensch gelyken, waernemen, om hen dus onverwacht te verschalken; 't geen op deze wyze toegaet. De Samoeden begeven zich over 'tys, dat by wylen een half uur van 't lant in zee vast legt, ter plaetse daer deze dieren zich onthouden. Zy hebben eenen stok aen het ende beslagen met een harpoen, en ontrent twaelf vademmen langh. Hier mede gewapent onderkruipenze op hunnen buik deze beesten; terwylze met spelen bezigh zyn: maer houden zich stil, zoodra zy merken dat de dieren eenige beweging gewaer worden. Als ze weder aen 't spelen zyn, kruipenze weder zachtelyk voort, totdat ze zoo verre gevordert zyn, dat ze hen kunnen bereiken. Dan schietenze plotselyk toe en treffen de dieren: die zich gewond voelende met de harpoen, daer een lyn aen vast is, naer het water keeren. Zy de harpoen dus in 't lyf hebbende viert de Samoed de lyn, die om zyn lyf vast is, totdat het beest door de wond overmeestert eindelyk in handen van den vanger raekt, die de lyn

allengs weder naer zich haelt. 'T gebeurt ook wel dat het beest, zoodra het door het byten van het zout water voelt dat het gewond is, van zelf naer boven komt, en dus aenstonts doot geslagen wort. Het doode beest gebruikenze voor spyze: het vel voor kleeding: en de traen, die'er af komt, verkoopenze. In deze zeejagt is somtyts wel gebeurt, dat de Zeehont zoo snel met de harpoen voortging, dat de jager geen tydt had om zich van de lyn, die hy om 't lyf had, 't ontslaen, en genootzaekt was zich door het geweldig trekken van 't beest in zee te laten slepen, en dus elendig verdronk. Diergelyk bedrogh stellenze ook in 't werk op de Rheejagt. Want bekleedt met Rheevellen, waardoor ze by die dieren onkenbaer zyn, voegen zy zich tusschen de tamme Rheen in, en naderen dus de wilde, om hen te schieten, houdende zich altoos onder den wint, dewyl deze beesten ongemeen sterk van reuk zynde, hen anders zouden gewaer worden. En op deze wyze bereikenze hun oogwit, en gaen met de vangst stryken.

Alle deze dingen vernam ik uit de huisvrouw van den Samoed, die haren man vergezelschapte, terwyl ik bezig was met hem te schilderen. Zy was eene der fraaiste en aerdigste, die onder dit volk te vinden waren. Ik zocht ook haer gunst te winnen, om te gemakkelijker te vernemen naer al wat ik van deze natie weten wilde. Hier toe deed my grooten dienst een goede bak, gevult met brandewyn, drank, waer aen de vrouwen hier te lande zich zoo wel als de mannen zoo vol zuipen, datze in 't gaen waggelen en overhoop tuimelen. Dit gebeurde deze vrouw ook, dewyl geen schaemte haer dat verbiet, dat den man geweldigh tot lachen verwekte. Zy rees egter weder op, en begon toen bitterlyk te weenen, en eenen vloedt van tranen te storten. 'Teweten in deze dronkenschap, (want dat verhaelde my de Juffrouw in 't huis, daer ik schilderde) quam haer te binnen dat ze kinderloos was, hebbende vier kinderen, die ze ter werrelt gebragt had, verloren; gelyk dronke luiden dikwyls op het een of ander voorwerp vallen, daarze op blyven malen. Met haer op zekeren dagh in gesprek geraekt zynde, verhaeldeze my de gewoonte van de kinderen te begraven, dat zeltzaam toe gaet. Als kinderen, die nogh geen vleesch geproeft hebben (want dat gevenze hun niet, voordat ze een jaer out zyn, maer voeden hen zoo lang met de borst,) komen te sterven, windenze hen in doeken, en hangen hen in 't bosch aen een boom. Hunne zeden zyn voorts zeer vrent en verschillende van die van andere volkeren, waerom ik alle moeite aenwendde om'er zoo veel bericht van te kry-

Spys
der Rendieren.

Beschry-
ving der Rendieren.

Water-
jagt.

Gevaer
in deze
jagt.

Zeden
van der Sa-
moeden.

krygen, als my mogelyk was. Als'er een kint geboren is, gevenze het aenftonts eenen naem naer den eersten, die by geval in hun tent komt, mensch of beest. Of gaenze uit, ze vernoemen het kint naer het eerste dat hun buiten de tent ontmoet, mensch, beest, of vogel: ook wel naer het geenze eerst in 't oogh krygen, een rivier, een boom, of iets anders, daer het gezicht op valt. De kinderen, die sterven, nadatze den ouderdom van een jaer bereikt hebben, leggenze tusschen eenige planken, en begraven hen zoo in d'aerde.

Hunne
huwly-
ken.

Indien deze menschen zich willen be-
geven in 't huwelyk, zienze naer eene
vrouw om, en handelen by maniere van
koop met haer naeste bloedverwanten niet
anders, dan wy gewoon zyn te doen, als
wy een paert of os koopen. Dus geven
zy voor een vrou twee, drie, of vier
Rheen: welke beesten in 't gemeen ge-
schat worden op 15 of 20 gulden. Zy
betalen deze somme ook wel in gelt naer
de voorwaarden, waer op de koop geslo-
ten is. Op deze wyze nemenze zoo vee-
le vrouwen, als zy onderhouden kunnen,
hoewel men'er vint, die maer eene vrou
begeren. Gebeurt het dat de aengenome
vrouw hun niet behaegt, ze brengenze den
vrienden, van wien ze gekogt is, weder
t'huis, die ook gehouden zyn haer weder
naer zich te nemen, mits dat de man al-
leenlyk mist de waarde, die hy daer voor
betaelt heeft. Maer andere Samoeden,
die zich langs de zee en in Sibirie onthou-
den, trouwen wel op gelyke wyze, maer
verkoopen, als men my verhaelt heeft,
hunne vrouwen, als ze hun niet langer
aenstaen. Sterft onder hen de Vader of
Moeder, zy begraven hen niet, maer hou-
den hun gebeente altydt by zich. Ook
heb ik uit ooggetuigen, dat ze hen tot
hooge jaren gekomen, en uit dien hoof-
de onbequaem geworden tot den arbeit,
in 't water verdrinken. Zyn'er mannen
gestorven, zy graven een kuil in d'aerde,
en leggen hen daer in, in hunne volle klee-
ding, zoo als zy die by hun leven gedra-
gen hebben, en stoppen den kuil met aer-
de toe. Benevens hen hangenze aen eenen
boom den boog, en pylkoker, ook een
byl, een ketel, en al wat de overledenen
in hun leven mogen gebruikt hebben. Op
die wyze begravenze ook de vrouwen,
zonder iet verder daer by te doen.

Aldus kennisse gekregen hebbende van
deze zeden en gewoonte, werd ik bege-
rig te weten hoe het met hunnen gods-
dienst stondt. Waerom ik verzelt van
myne vrienden aen eenen Samojeed op ze-
keren dagh een goeden teug brandewyns
gaf om hem met wat meerder openhartig-
heit te doen praten. Want dit volk is
anderzins ingetogen en spaerzaam van

woorden. My quam te binnen dat de
heilige schrift getuigt, dat de heidenen,
schoon de wet niet kennende, echter door
de natuur de dingen der wet deden; en
ik besloot hier uit dat deze menschen ook
eenige verlichtinge in hun geweten had-
den. Hier over dan gevraegt, antwoord-
de hy, dat hy nevens zyne lantsluiden ge-
loofde dat'er een Hemel en Godt was,
by hen genoemt *Heyha*, dat zoo veel is
als Godtheit: datze vast stelden dat'er niets
grooter nocte magtiger dan Godt was,
en dat alles van hem afhing: Dat Adam
de gemeene vader aller menschen is, van
Godt geschapen of afkomstigh: dat Adam
in den hemel is, maer zyn nazaet noch
in den hemel noch in de helle: dat alle
die goet zullen gedaen hebben komen zul-
len in eene plaets verhevener dan de hel,
nochte van pynen weten, en in tegendeel
eene hemelsche vreugde genieten. Zy
dienen ook hunne afgoden, bewyzen eer-
biedigheit aen de Zon en Maen, en an-
dere hemeltekenen, ook aen het een of
ander beest, ofte vogel, na het hun in den
zin komt, op hope van eenigen zegen
daer door te ontfangen. Voor hunne af-
goden stellen ze ook zeker yzer, waer
aen ze verscheide stokjes hangen, ontrent
zoo dik als het hecht van een mes, en een
vinger lang, wezende puntigh aen het
eene einde: waermede zy een menschen
hoofd willen verbeelden. Want ze steken
daer eenige putjes in, die quansuis voor
oogen, neus, en mont verstrekken. De-
ze houtjes bewindenze met een reepje
Rheeveld, en hangen daer een beere-of
wolvetail, of andere snuistery, aen. On-
der hen is iemant, dienze den naem ge-
ven van *Sjaman* of *Koediesnick*, houdende
hem voor hunnen Priester, of liever To-
veraer, en geloovende dat hy hun alle ge-
luk en ongeluk kan voorzeggen: of zy uit-
gaende met een goeden vangst zullen we-
derkeeren: of iemant ziek zynde zal ster-
ven of weder gezont worden, of wat des
meer van dien aert is. Alsze uit hem be-
geeren te verstaen wat hun nakende is,
komt hy by hen. Gekomen bindenze hem
een strik van touw om den hals, en ver-
stikken hem zoodanigh dat hy als doot ter
aerde valt. Een goede wyl dus gelegen
hebbende, begint hy zich weder te bewe-
gen, en eindelyk geheel te bekomen.
Wanneer hy zyne voorzeggingen in 't werk
stelt, loopt hem het bloed uit de wangen,
dat ophout, als hy van hun scheit, en
weder loopt, als hy by anderen komt,
dien hy wat voorzeggen wil; gelyk my
bevestigt is van luiden, die dat dikwyls
gezien hebben. Deze toveraers hebben
op hunne kleederen veele platte stukken
yzer, ook ringen van dezelve stoffe, waer
mede zy in het aenkomen een groot ge-
raes verwekken. Die hier ontrent woo-

Godts-
dienst der
Samoje-
den.

Samo-
jeedse
Priester
of Too-
veraer.

nen hebben zulx niet, maer dragen voor hun aangezicht een net van yzerdraet, waer aen allerhande tanden van beesten hangen. Als zulk een *Koediesnick* gestorven is, bouwenze eene stellaedje van balken, die boven en rondom gefloten is, om bevryt te zyn van de wilde dieren. Hier leggen zy hem op gekleedt in zyn beste kleederen, en benevens hem zynen boogh, pylkoker, byl, en wat des meer is; bindende daerenboven aen de stellaedje een of twee Rheedieren, zoo hy die by zyn leven gehadt heeft, die ze dus van honger laten sterven, ten zy ze los raken: want dan zynze vry. De kennis, die ik schepte uit luiden, die in deze streken bedreven waren, wert my nader bevestigd door een Russisch koopman, genaemt *Michael Ostatiof*, hierom in myne herberge door my verzogt: omdat ik wist dat hy by winter en zomer door Sibirie naer China gereist, en veertien jaren daer mede doorgebracht had. Hy was nu een man 60 jaren out, dogh gezont van kennis en oordeel. Dees verhaelde my dat de Samojeden zich wytenzyt verspreiden tot aen de voornaemste rivieren in Sibirie, als Oby, Jienefee, Leena, en Amoer, die alle in den grooten Oceaan vloejen, zynde de laetst gemelde stroom de uiterste grens van den Czaer van Moskovie naer de zyde van China. Verder naer dien kant onthouden zy zich niet. Tusschen de rivieren Leena en Amoer vint men ook de Jakoeten, die een soort van Tartars zyn, ook de Lamoetkie, die zich generen met Rheebeesten, gelyk de Samojeden, wordende gerekent ontrent 30000 in getal te wezen: een fors en strytbaer volk. Digter naer den zeekant vint men nogh eene andere natie, die ze *Jaekogerie* of *Joegra* noemen. Deze zyn den Samojeden in gewaad en maniere van leven gansch gelyk, en wonen in de wildernissen. Zy slaen, even als de honden, het gedarmte en ingewanden van alle beesten raeuw te lyf. Elke natie onder deze volkeren heeft haere byzondere tael. Na deze is'er nogh een vierde soort van menschen genaemt *Korakie*, voerende dien naem naer de lantstreek, daerze zich onthouden, en levende mede op de wyze der Samojeden. Hier by komt nogh een ander geslacht, genaemt 't *Soegtsie*. Deze menschen snyden hunne wangen open, en steken in de opening platte stukken van Walrusbeenen, latende de wonden op deze wyze toegroejen, om het teken tot sieraedt te dragen. De mannen wassen zich met het water hunner vrouwen, gelyk de vrouwen zich met het water hunner mannen. Men hout dit volk voor zeer snoode menschen, en hun gaet na, datze wonder ervaren zyn in de toverkunst. Zy geven dat ook zelfs voor, en voeren uit

dien hoofde, als hun vader gestorven is, zyn gebeente altyt met zich, om daer mede eenige tovery aen te rechten. Voorts dienenze den duivel. Het wonderlyxte in hunne zeden is, dat zy den reizigers of vreemdelingen aenstonts hun vrouwen of dogters aanbieden tot gebruik, het welk by hen een soort van hoffelykheit is, die ze meenen aen onbekende menschen schuldigh te zyn. Zoo veel verschillen de uitheemsche zeden van die van Europe. De Rus, uit wien ik alle deze dingen verstant, verhaelde my mede, dat 5 of 6 weken reizens van de streek, daer dit volk woont, naer den zeekant, nogh een zeste soort is, genaemt *Lafatie-Soegtsie*, dat zoo veel zeggen wil, als leggende Soegtsie: om datze den ganschen winter leggen of zitten in hunne tenten, die van walrushuiden gemaekt zyn. Welke beesten zy zoo raeuw als ze zyn voor spyze nuttigen. In deze tenten, heel diep onder de sneeuw verborgen, houdenze ontrent vyf maanden huis. Waeromze voorraet van spys, hier toe gedroogt, by zich hebben. Als de winter uit is, komenze weder te voorschyn. Men verhaelde my dat de hier zynde Samojeden voor eenige jaren veel beesten van de Russen met een scherp yzertje, als een els, wisten te steken onder de korte ribben, of in d'ooren; waer door ze dan aen 't quynen raekten en wechstorven. Welk stuk zy in 't werk stelden, om de gestorvene dieren in hun magt te krygen. Toen dit ruchtbaer wert, zyn 'er veele gevangen, veele ook aen de beenen, andere weder aen de ribben opgehangen ten spiegel van anderen. Des niet tegenstaende steldenze deze kunst in den voorleden winter weder in 't werk. Men vatte hen by den kop, en floatze in nauwe hechtenis. Zy wisten echter uit te breken, en zich te bergen, latende alleen een kint achter, dat de Lantvoogt voor zich heeft behouden, en op de wyze der Russen laten doopen.

Onder de verdere berichten, die ik hier zynde ontving, was ook, dat voor zeven jaren een eilant, leggende aen de flinke zyde van China, gevonden, en onder de gehoorzaamheit van den Czaer van Moskovie gebragt was: schoon het wel een jaer reizens van Moskou af legt. Men bevond dat het vrugtbaer was in het voortbrengen van fabels en andere pelteryen, wezende nogh onbekent of 'er ook andere rykdommen te vinden zyn. De menschen, die het bewoonen, zyn niet anders dan waer van ik zoo even gemelt heb.

Terwyl ik hier was, viel'er den 18 der maent September ontrent den avont een zwaer onweder, waardoor veele daken van de huizen werden wechgerukt. Ik had dien dagh het middaghmael gehouden by den heer Houtman, van geen quaet

Jakoeten.

Arde-
re wilde
natie.Wonde-
re en
verre
gaende
beleef-
heit.Nieu-
eilant.Zwaer
onweder.

quaet droomende. Maer zoo als ik by geval alleen aen d'eene zyde van zyn wooning wilde uittreden, vielen schielyk eenige stukken en lange planken nevens my van boven neder, waer op ik aenstonts, zonder beschadigt te zyn, de hertriedt in huis nam. Niemand had in huis iets vernomen, zoodat yder met verbaestheid uit my dit geval verstondt. Maer zy naer boven gestegen, vonden wel haest de waerheit der zake, en het dak voor het grootste gedeelte open leggen: zoodat ze zich verheugden dat ik'er zoo af gekomen was.

Op den 25 dezer maent ontrent den middagh quamen hier van Moskow in vier vaertuigen 500 Ruffische Dragonders. Het was zondagh: waer door man-

nen en vrouwen, by die gelegenheit gedeckt met hun beste gewaet, zich aenstonts naer den waterkant begaven; dat geen onaengenaem gezicht gaf.

Den 14 October vertrokken onze laatste schepen naer het Vaderlant, geraken de alle gelukkig in zee: uitgezondert dat het schip de witte Arent by 't Hooilant aen den gront bleef zitten. Waerom men genootzaekt was de helft der ladinge daer uit te lichten. Het welk met alle naerstigheit in 't werk gestelt zynde, wert het weder vlot, dat naer allen schyn niet zou gebeurt zyn, ware het geen heel goet weder geweest. Dus geredt quam het, als de andere, mede den 19 der maent in zee.

Vertrek
der sche-
pen naer
't Vader-
lant.

III. HOOFSTUK.

*Beschryving van Archangel. Overvloed van levensmiddelen.
Inkomst der tollén enz.*

Scheep-
bouwerij
van den
Czaer.

EEN half uur van de stad Archangel ten N. Westen heeft de Czaer eene scheepbouwerij, die zich van den gemeenen wegh voor 't oogh aengenaem opdoet. De op-en afkomende schepen varen daer voorby: gelyk'er ook veele op anker lagen, om de overige van Archangel af te wachten, en dan te gelyk naer 't Vaderlant te varen, toen ik de verbeelding daer van op papier bragt, die zich met N°. 10 vertoont; zynde de scheepbouwerij aangewezen door de letter A. Aen den uitersten hoek des lants ziet men een schip leggen in de Rivier, meest al volmaekt, uitgezeit het bovenwerk. Het dorpje daer by gelegen heet *Strambol*, hier aangewezen met de letter B.

Archangel.

Wat de stad Archangel belangt, zy is gelegen in het N. Westerdeel van Moskovie, ten Noortoosten van de rivier Dwina, zoo als die na zes uren tydts van daer in de witte zee loopt. Zy strekt zich langs de rivier ontrent 3 vierde deelen van een uur gaens. In de breette haelt zy niet boven het vierde deel van een uur. Het voornaemste gebou, dat men hier vint, is de *Palaet* of het Hof. Het is geheel van steen, in drie deelen afgescheiden, in welker eerste van de rivier komende aen de flinke hant alle de overzeesche of buitenlantsche kooplieden hunne goederen hebben, ook eenige vertrekken tot wooninge, vermits zommigen, die gemeenlyk jaerlyx van Moskow komen, hun verblyf daer nemen, totdat de leste schepen weder naer het Vaderlant zyn vertrokken. Dit doen ook de kooplieden, die jaerlyx uit het Vaderlant herwaert aenkomen. Kort na het vertrek der leste schepen, die gemeenlyk in October van hier zeilen, begeven zy zich in andere wooningen, tot dat de tydt gekomen is van op te trekken naer Moskow, dat in de maanden November en December geschiet, als de wegen bequaem zyn om met sleden over de sneeu te ryden, en het sterk genoeg gevrozen heeft om te raken over de rivieren, die telkens over te trekken zyn.

In het gemelde *Palaet* treedt men door een groote poort, wanneer men zich bevint in een groote vierkante opening. Ter regter en linker zyde van de poort ingetreden zynde, heeft men gelyx den gront de pakhuizen voor de goederen. Boven dezelve loopt een lange galery, die men

van wederzyden met twee verscheide trappen opgaet. Hier langs zyn de vertrekken, waer in, als gezegt is, yder zyn wooning heeft. In de tweede party door een diergelyke poort komende, ziet men weder zulk een *Palaet*: aen welx einde het Raethuis is, dat in eenige vertrekken bestaet. Om daer in te komen gaet men eenige trappen opwaerts, wanneer men zich vint op een lange galery, aen welker flinke zyde de plaets van het gerecht, of het Gerechthuis is; onder het welk een poort is, waer door men in de stad komt. In deze *Palaet* word mede recht gedaen, uitgezeit aen den genen, die met de doot geltraft worden. Want dat geschiet aen verscheide oorden naer voorschrift van het vonnis, daer over uitgesproken. In dit Hof worden alle goederen aen zyne Majesteit behoorende bewaert, waer toe houte, ook eenige steene pakhuizen zyn opgerecht: waer van dan ook by avontuur de kooplieden zich insgelyx bedienen. Als men door de derde poort is, vertoont zich weder zulk een *Palaet*, waer in de goederen der Russische kooplieden leggen, die daer mede hun verblyf houden, zonder evenwel dat gemak te hebben, dat onze kooplieden genieten. De wegh voor deze *Palaet* is tamelyk breed, strekkende zich uit tot aen de rivier. Tegens den zomertydt, wanneer de schepen hier staen te komen, worden twee groote bruggen van balken gemaakt, tot een goet stuk wegs in de rivier, om gemakkelyk de goederen te lossen en te laden; dat door verscheide soort van vaertuigen geschiedt, waer van de voornaemste pauzen of afgestroopte balken zyn. Wat het kooren aengaet, dat wort meest door groote barken aen de schepen gebragt.

Het Kasteel, waer in de Gouverneur woont, is vry groot, hebbende in zich eene meenigte winkels, waer in de Russen, die hier ter jaermarkt komen, veele goederen te koop hebben. Het is met een houten muur omringt, strekkende zich de eene zyde daer van naer de rivier.

Wat de gebouwen aengaet, alle de huizen zyn van hout, of om beter te zeggen, van balken, die in groote zwaarte aen een gezet zyn; dat van buiten aengezien den beschouwer vreemt voorkomt. Dog van binnen zyn de voornaemste huizen, byzonder die der overzeesche Kooplieden, verzien met goede vertrekken, welker wanden

Ge-
rechthuis.

Kasteel
des Gouverneurs.

Ge-
bouwen.

Ovens.

wanden effen en vlak zyn, ook wel fierlyk beschoten met dunne plankjes, nadien de balken ten halve tot de bouwning genomen worden. Zoodat de vlakke zyde altydt binnen, en de ruwe buiten is. Yder kamer heeft gemeenlyk haer eigen kachel, of oven, waer in men stookt van buiten het vertrek. De meeste ovens zyn zeer groot, en zoo gemaakt, dat het geen misfant aen de kamers geeft, maer veel eer tot fierael strekt, alsze fraei gemaakt zyn. Onder die van de overzeesche natie (want dit is hier als een spreekwoord) telt men alle de genen, die uit Christenryk gereist zich hier onthouden; en zoo rein en zinlyk huishouden, als de beste in ons vaderlant doen, fierende hunne vertrekken met schilderyen, en anderen keurlyken huisraedt.

Straten.

De straeten zyn alom met balken belegt, maer meest al verbroken, en zoo gevaerlyk om te betreden, dat men wel voor zich te zien heeft, zoo men geen ongeval door het vallen wil krygen. Overal in de stadt legt het zoodanigh overhoop van verbroke huizen en balken, dat het eenen schyn geeft eener verwoestinge, of puinhoopen door brant veroorzaekt. Maer des winters zyn alle wegen effen en gladt door de sneeu, die alles even zeer bedekt hout.

Kerken.

Men heeft hier twee kerken, eene voor die van den Hervormden, en eene voor die van den Luterschen godtsdienst. In beide wort des zondags twee malen gepredikt. Zy staen dicht by een aen de zyde der rivier. Benevens de Kerk woont de Predikant. Tusschen zyn woning en de Kerk legt het Kerkhof, daer alle die komen te overlyden naer de wyze onzer landen begraven worden. By wintertydt wort om de groote koude in de Kerken geen dienst geoeffent, maer in een byzonder vertrek, gebout aen 't huis van den Predikant, dat warm gestookt wort, om het 'er te kunnen harden.

Gezicht der Stadt.

Het gezicht der stadt tekende ik van de rivier in een van onze schepen, die daer ten anker lagen; gelyk ik de verbeelding daer van geef op N°. 11. Al wat kennelyk is, wort daer in syffer aangewezen, als 1. *Oespinje Bogeroedisza*, of Kerk van de Rusting van Maria. 2. de Lutersche Kerk. 3. De Gereformeerde Kerk. 4. Het Duitfche Hof. 5. Ret Regthuis en Wapenhuis van den Grootvorst. 6. Het Russische Hof. 7. Het huis van den Gooft aen de rivier staende. 8. De Hooftkerk. 9. Het Kasteel. Belangende het opperbewint aldaer, de Gouverneur bezat dat voor dezen onbepaelt in alle dingen. Maer de wyze van regeren is in den voorleden jare verandert, en men is getreden tot het kiezen van vier Burgermeesteren: waer van 'er een hier ter plaetse is: een te Kol-

megra, en twee voor d' omleggende plaetsen. Zoodat het gebiet des Gouverneurs zich nu niet verder uitstrekt dan over de Krygsmagt; nemende de Burgermeesters het bewint der burgerlyke zaeken waer. Alle jaeren komt hier een Gooft of Tollenaar, tegens den tydt dat de handel gedreven wort, om de inkomsten van zyne Majesteit uit den Koophandel gade te slaen, en voorts alles in te koopen dat het Hof mogte van nooden hebben. Behalven dezen Gooft zyn'er nogh vier andere personen, die hem voor Assistenten of Bystanders verstreken, en alles in zyn afwezen waarnemen. Men noemt eenige van hen *Gostieny-Sorni*, willende zoo veel zeggen als ondergekoorenen. Uit deze kiest men ook eenen Gooft. Voorts worden nogh eenige luiden, welker getal niet bepaelt is, uit het gemeene volk aangestelt, zoo wel in de Dorpen als Steden. Deze zyn gehouden zonder soldye alles op het gebodt der Gooften en hunne afhangelingen een rond jaer waer te nemen: voor zoo veel het betreft de tolln of inkomsten van zyne Majesteit. Zy worden allerwegen gestelt, ook wel des noot zynde verzien van soldaten om alle sluikeryen te weren, en de sluikers met kracht tegen te gaen. Dus hun jaer uitgedient hebbende, worden'er weder anderen in hun plaets gestelt.

Wat de levensmiddelen hier aengaet, ^{Overvloed van levensmiddelen.} van alles is volop: Gevogelte in groote menigte, en voor kleenen prys te krygen. Gemeenlyk koopt men een koppel patryzen voor vier stuivers. Van deze patryzen vint men tweederhande soorten. De eene soort, die zich meest op de boomen onthoudt, is vry goet, en van verwe zoo als die in onze landen. Die van de tweede soort zyn, dat iemant wonder magh toeschynen, in den wintertydt geheel wit, wordende van de Russen genoemd *Koeroptie*. Men vint'er ook twee soorten van *Tetters*, vogels, die in grootte met onze Kalkoenen wel overeenkomen, en schoon van koleur zyn. De mannetjes zyn meest al zwart, en schoon donker blaau. De wyfjes wat kleiner, en gracu gespikkelt. Beide hebbenze eenen schoonen rooden kring om d'oogen. Overvloedigh zyn'er ook de Hazen, waer van men'er een voor vier stuivers krygen kan. Zy zyn by wintertydt alle wit: de Konynen in tegenteel pekswart, en wel te bekomen. De Houtsnippen koopt men voor twee of drie stuivers. Veel Entvogels zyn'er, en onder die een soort gemeenlyk genaemt *Gagares*. Zy vliegen zeer hoogh en snel, en maken in het vliegen een geraes, dat heel zweemt naer een menschelyke stem. Met geen minder gezwindheit zwemmenze: maer loopen kunnenze niet, om dat de pooten hun

hun achter uit het lyf komen.

Vifchryke
Rivieren.

De Rivieren zyn uittermaten visryk. Baers is'er meenigvuldigh: zoo dat men twintig menfchen daar op onthalen kan voor twintigh ftuivers. Daer onder is een foort, die wel kleener, maer fmakelyker en zoeter valt, genaemt *Karoetfe*. Welke foort ik niet meen dat in ons lant gevonden wort: waerom ik de moeite nam om'er eenige van te leggen in *Spiritus*, om ze te kunnen bewaren. Zy zyn van gedaente de Voren heel gelyk, bruin van kleur en eenigzins glinterende van fchobben. Men heeft'er ook veel wils van Snoek en Quabben, een foort van vifch als by ons de Puitael, maer byzonder fmakelyk. Daer ontbreekt ook geen Spiering, noch Pos, noch Voren, noch Bot, noch Molenaer, noch Grondelingh. Dan is'er nogh een vifch dienze *Garius* noemen, bruin van verwe, dogh lieffelyk om te eten, hebbende de groote van Schelvifch. Alle deze vifchen worden ontrent vier uren van de Stadt gevangen in zekeren inham van de Rivier of ftaande water. Ik behoeve niet te melden van den Zalm, die yder weet dat van hier naer onze en vremde landen gezouten en gerookt alom wort verzonden. Maer daer is ook witte Zalm, dien de Ruffen noemen *Meclma*. Ik bequam'er hier eenen gedroogt. Hy geleek wel eenen Roch, uitgezeit dat men achter uit het lyf twee pooten zagh, by de Ruffen genoemt *Pafciskaet*. In dezen vifch vint men twee muisjes, die zy *miski* noemen, ook eenige traen, die de Ruffen voor een geneesmiddel gebruiken. Deze vifch wort gevangen onder de kufft der Lappen: waerom hy niet dan gedroogt te bekomen is.

Vleefch.

Vleefch is'er rykelyk te bekomen. Het fchoonfte offevleefch wort verkogt voor eenen ftuiver het pont. Een Lam ontrent tien weken out voor 15 ftuivers. Een Kalf van den zelve ouderdom voor 30 of 40 ftuivers, naer de gelegenheit des tydts. Kalkoenen heeft yder gemeenlyk op zynen eigen hof. Men koopt vier of vyf hoenderen, of een gans voor 6 of 8 ftuivers. De drank is goet bier: tot het verkoopen en brouwen van 't welke gemeenlyk iemant met voorregt door den Vorft begunftigt is; mits dat hy daer voor jaerlyx een fomme gelts betaelt. Evenwel magh yder huisgezin voor zich zelf, zoo veel het van nooden heeft daer van bereiden: alsze maer van ontrent 1½ mudde mout betalen de fomme van 50 ftuivers. Hoewel'er eenigen zyn, die zoo begunftigt zyn, datze daer niets voor betalen.

Wyn en
Brandewyn.

De Wyn komt'er van over zee, gelyk de Fransche Brandewyn. Deze drank is zeer duur om de zware tolln daerze me-

de belaft is. In dit lant wordt veel Brandewyn van kooren gestookt, die goet en voor eenen redelyken prys te bekomen is. Zoo dat ook veelen der over zee woonende natien dien gebruiken.

Wat de inkomsten der Tolln aengaet, die de Czaar jaerlyx van deze ftadt zou trekken, daer van is voor dezen gefchreven datze wel zouden belooopen een fomme van drie hondert duizent roebels. Maer die rekening is verre mis. Want onderzoek hier op gedaen hebbende heb ik bevonden dat deze inkomsten in vorige tyden bedragen hebben alleen de fomme van 180 of 190 duizent roebels; zynde yder roebel ontrent gerekent tegen vyf Hollandfche guldens. Van onze Schepen quamen daer gemeenlyk jaerlyx dartig of vyf-en dartig. Dan in dit jaer zyn'er ongemeen veel geweest, makende ontrent het getal uit van 50, gelyk van de Engelschen ontrent 33. Zoo dat, als men rekest de Hamburgers, Deenen, en Breezers, men een getal zal vinden van 103 Koopvaerdyschepen. De reden hier van is dat verfcheide Koopmanschappen in tyden van vrede door de Ruffifche kooplieden wierden verhandelt en verzonden op Riga, Nerva, Revel, ook Koningsbergen en Dantzik. Het welk nu voor het grootfte gedeelte wegens den oorlogh met de Zweden is verhindert, en de Koopmanschap op Archangel gebragt. Waer door het is komen te gebeuren dat zyn Majesteit in dit jaer voor tolln van Koopmanschappen, als men rekest van het aenkomen der vroeg-tot het vertrek der fchepen, en het afvaardigen der zelve, heeft gehad, 130 duizent roebels, dat een fomme uitmaekt van 260 duizent ryxdalers. In deze foort van gelt moet volgens verdragh de halve tol worden betaelt, de andere helft in goude dukaten. Want zoo men den ganschen tol in dukaten wilde betalen, men zouze weigeren aen te neemen: in ryxdalers wel; het geen verftaen moet worden van den buitenlantfen handel. De voornaemfte Koopmanschappen, die hier gebragt worden, zyn goude en zyde Stoffen, Lakens, Saeien, en wat des meer is; ook goude, zilvere, en andere Kanten, Goutdraet, Indigo, en andere verwen. Om weder te komen tot den Tol, die de Koopmanschappen bezwaert, men heeft voor dezen, te weten van het jaer 1667 af tot 1699 toe, voor yder oxhooft wyns moeten betalen twintig Ryxdalers. Maer terwyl ik dit fchryf is het in 't derde jaer, dat men met vyf Ryxdalers heeft kunnen volftaen. Van Brandewyn betaelt men 36 Ryxdalers voor yder oxhooft, 40 voor een pyp Spaenschen wyn, die 2 oxhooften hout.

Inkom-
ften der
Tolln.

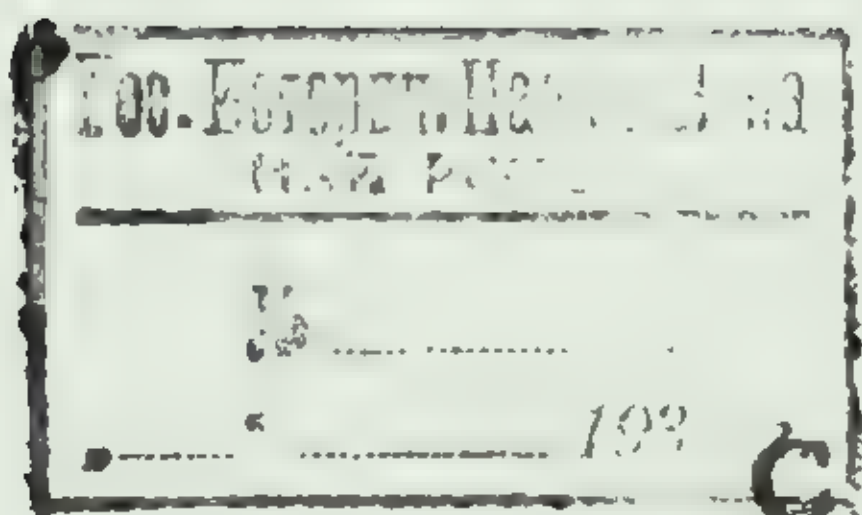
Koop-
man-
fchappen.

Van Ruflant wort naer andere gewest-
ten

ten verzonden, Potas, Weedas, Jugten, Hennip, Talk, Elantshuiden, en veele soorten van Pelteryen: alle welke waaren dit lant voortbrengt. My is ook verhaelt dat uit de Rivieren Kola, Warfigha, Wusina, en Solia binnen 's lands een soort van Mosselen gevonden wort, waar in men tamelyk veel Parelén vint. Onder deze zyn'er, die het stuk 25 gulden waardigh zyn, en ontrent de plaets Ombacy, die men het stuk op eens zoo veel stelt.

Dit is het geen ik hier aan te merken

had. Het geen my van den tydt overschoot, werd doorgebracht in gezelschappen, aengesteld door de Heeren *Christoffel Brants*, en *Jean Lup*, die zich pynden om my vermaek aan te doen. Daer wert gespeelt, gedanst, gegeten en gedronken tot laet in den nacht, om vreugde te wekken; waer toe de Heer Brants veel bybracht, om dat hy een kenner en oeffenaar van de Muzyk was, en kunstigh op de Klavecimbel speelde. In dit genoegén eindigde ik myn verblyf in deze Stadt.

IV. HOOFSTUK.

Optogt van Archangel. Manier van reizen by wintertyt in Ruslant. Beschryving van Wologda, en het Trooytse Klooster. Aenkomst te Moskow.

Vertrek
uit Ar-
changel.

Manier
van rei-
zen.

Kolmo-
gora.

De rivier
Dwina.

OP den 21 December drie uren na middernagt vertrok ik met den heer Abraham Kinsius uit Archangel. Deze heer had by zich twee soldaten, hem toegevoegt, verzien daarenboven van *Podwoden*, dat is vrygeleide van paerden, waer voor echter de voerluiden een zekere somme voor zich trekken. Hy had by zich zes sleden, waar by ik de myne voegde, latende myn goetd opkomen onder de pakkaedje van den heer Brants. Als men deze reize doen zal, moet men de Sleden daer toe t'Archangel koopen, dewyl de voerluiden maer hunne paerden leveren. Deze sleden zyn zodanigh gemaekt dat 'er een mensch bequamelyk in leggen kan. Hier toe neemt men zyn eigen beddegoot mede, en verzorgt zich wel van bonte en andere dekens tot afkeeren der groote koude. Het agterste der slede wort overtrokken met matten, voorts bekleet met laken of jugt. Dan spreit men nogh een pels of dekkleet over de geheele slede, dat ook met laken of jugt bekleet wort, om vry te zyn van sneeu en regen. In deze rusting legt men op zyn bedt zonder de minste koude te gevoelen. Aldus gingen wy dagh en nacht voort, wordende elke slede van twee paerden getrokken, die alle 15 wurst (vyf wurst rekt men in een uur) voor versche verwisselt worden. Als de Russen zeggen *Wersta*, heeft men een wurst, tegenwoordigh gerekent 100 vademmen lengte, zynde yder vadem drie Russische *Arfene*, makende ruim drie Hollantse ellen uit. Alle 24 uren quamen wy maar eens uit de slede, om wat te nuttigen, gelyk dat op deze reize gebruikelijk is. Verscheide dorpen doorgetrokken zynde quamen wy den 23. der maent, 3 uren na den middagh in de Stadt Kolmogora aan, die men rekt gelegen te zyn 50 wurst van Archangel.

Deze Stadt is vry groot, gelegen aan de Z. Westzyde der Rivier Dwina, eene der grootste en voornaemste Rivieren van geheel Ruslant. Zy neemt haren oorsprong uit het Zuider gedeelte van 't lantschap Wologda: en na eenen langen loop met verscheide vloten vermeerderd lost zy zich door twee monden of uitgangen een weinigh beneden de Stadt Archangel in de Witte Zee, gelyk voorheen gezegt is. Dewyl de Heer Kinsius kennis had

aen den Aertsbisschop der Stadt, wiens eertitel in de Russische tael is *Vladika*, betekende zoo veel als een geestelyk persoon, die het bewint heeft over een Bisdom, gingen wy hem begroeten. Hy ontfing ons met groote beleeftheit, beschonk ons met kaneelwater, met schoonen rooden Franschen Wyn, en met kostelyk bier; dat hier te lande in gebruik is op de wyze als wy verhaelt hebben. Voorts zette hy ons voor een schotel met Egyptische Dadels, en andere ververschingen. Hy was een man van in de vyftigh jaren, genaamt *Affonassy*. Hy bewoonde zyn eigen Hof, dat tamelyk groot, en aan het Klooster gebout is. Nadat wy twee volle uren met hem met groot genoeg in gesprek waren geweest, dewyl hy een man van goet oordeel en kunstlievende was, geleidde hy ons naer beneden in een vertrek, dat vol geweer lagh. Hier onder waren twee kleene stukken geschut, door hem zelf van koper gegoten; nevens nog twee yzere, genomen uit een der Zweedsche Scheepjes, op de Rivier van Archangel leggende, gelyk voorheen is gezegt. Toen wy nu gereet stonden om te vertrekken, en hem voor het goet onthael bedankten, stonden vier geestelyke personen gereet, hebbende d'een vyf brooden, en zynde d'andere beladen met gedroogde visschen, en andere spyzen, waer mede wy beschonken, en dus in onze herberge gebragt werden. Wy trokken daer weder van daen ten tien uren des avonts met versche paerden, die wy in den nacht te voren met groote moeite gekregen hadden: om dat kort voor ons veel Reizigers, ook als wy met Podwoden verzien, hier door getrokken waren, en schaersheit onder de Paerden gebragt hadden.

Den 23 der maent daegde het weder uittermaten schoon op, wanneer wy door veele boschachtige plaetsen trokken, bezet voor het grootste gedeelte met Sparreboomen, waer van twee soorten zyn, Greine en Vurenhoute. Uit de laatst gemelde spruiten van onder den stam tot boven toe de takken in groote meenigte uit. Maar d'andere zyn boven maar alleen verzien met eene kroon van takken. Men vint'er ook Elze-en Berkeboomen. Na het afleggen van 25 wurst trokken wy door het Dorp Stoepea: 15 wurst daar Stoepea. van

Beleeftheit des Aertsbisschops van Kolmogora.

Rakoela. van daan door Rakoela: 20 wurst verder
Priclock door Oessie op Priclock, gelegen nogh
15 wurst daar van daan, daar wy het mid-
dagmaal namen, en ten 5 uren weder
Nicola. voorttrokken op Nicola, 18 wurst van
Kalje. daar. Toen op Kalje weder 18 wurst :
Saske. van daar op 't Saske, noch eens 18 wurst.
Welke plaats de laatste is, die onder 't
Briefnik. gebied van Archangel staat. Nogh 18
wurst voortgetogen op Briefnik kregen
wy hier de eerste versche paerden in het
Waegse gebied, dus genoemd, naar de
provincie, en de rivier de Waeg, diemen
verscheide malen moet overtrekken, op
Oestwa- Oestwagen, 30 wurst van daar, alwaar
gen. wy ons met spys en drank verfristen. In
dit dorp, gelegen aan den mont der rivier,
vertoefden wy tot 4 uren na den middagh,
en vervolgden toen onze reis. Den 24
Kietse. der maant reden wy op het dorp Kietse,
15 wurst van daar, trekkende meest al
over de rivier. Nogh 15 wurst voortge-
togen quamen wy te Waermine na den
Waermi- middernacht aan, en raakten 15 wurst
ne. Sollo- verder getrokken door Sollottielewa. Den
tielewa. 25 quamen wy na het afleggen van 20
wurst te Schenkerske, de hoofdstadt van
Schen- het Waegsche gebied, gelegen aan de
kerske. rivier de Waeg. Van daar trokken wy
15 wurst verder naar Oestpadinga, een
Oestpa- dorp, genoemd naar de rivier Padinga,
dinga. aan welker mont het is gelegen. Hier
namen wy de spyze, en trokken voorts
Oestpoci. op Oestpoci, na het bereizen van 15 wurst.
Dit dorp wil zoo veel zeggen als *Pocimont*.
Want *Oest* betekent in de tale der Russen
Bolders- *mont*. De strek der rivier, die ons dien-
ke. de, strekte 20 wurst tot Bolderske, daar
wy op middernacht aanquamen. Den 26
reisden wy nogh 30 wurst: en quamen te
Pacylowa. Pacylowa: van daar weder 30 tot Soaser-
Soaserje. je. Toen na het nemen des montkofts
Niefovie. op Niefovie, een weg van 24 wurst. Toen
Wakomi- nogh 18 wurst naar Wakomina. Tus-
na. schen deze twee laatste genoemde dorpen
trekt men door een groot dorp, ge-
Virgho- naamt Virghowaesje; daar alle weken
waesje. een marktdagh is van verscheide goede-
ren, die daar te koop komen. Wy-
Soelo- ders geraakten wy tot Soelowits, dat
wits. ook genoemd wort Velickoydwoor, ge-
legen 18 wurst van daar wy laatste ver-
trokken waren: daar wy in 't midden van
den nagt aanquamen. Nogh 15 wurst
reisdenwe, en quamen den 27 der maant
te Soloti. aan, van waar wy togen op Je-
Je-gringa. gringa, gereist hebbende 25 wurst, en
toen nog 12 tot Ratina. Weder 15 op
Ratina. Sensuma, een dorp gelegen aan de rivier
Sensuma. Sensuma; en den 28 nogh 15 wurst op
Fielens- Fielenska, daar men door het groote bosch
ka. Komenaf ryt, dat wel 20 wurst breed is.
Na het eten reden wy nogh 25 wurst tot
Dwie- Dwienitse, gelegen aan de rivier Dwie-
nitse. nitse. Hier verstonden wy dat weinigh

dagen te voren drie Russische Kooplui-
den, mede van Archangel komende, door
26 roovers waren overvallen, die hun al-
les hadden afgenomen. Een der roovers
ontnam den voornaamsten der drie, aan
wien ik kennis had, een zilver kruis, dat
hy naar de gewoonte van dezen lantaart op
de borst had hangen; schoon d'andere roo-
vers dit tegenspraken, als hebbende alle
groote agting voor het kruis. Zelf deze
schelm droeg'er een, dat hy zich van den
hals af, en om des Koopmans hals deed,
daar by voegende: *Nu zyn wy broeders,*
hebbende onze kruiffen met elkander verwis-
felt. Dit hoorende werden wy geslingert
door verscheide gedachten, en na veel o-
verlegs besloten echter naar geen gezels-
chap, dat van Archangel komen mogt,
te wachten, maar zonder toeven voort
te reizen, houdende tegen allen aanval
ons geweer gereet. Dus quamenwe
zonder eenige ontmoetinge te hebben den
29 der maant te Rabanga, nadat wy 25 ^{Rabanga.}
wurst hadden afgelegt. Deze plaats
legt aan de rivier Soegue. Van daar
reisden wy nogh 25 wurst, en quamen
ten 3 uren na den middagh tot Wologda ^{Wolog-}
aan: eene Stadt, die zich, als men van ^{da.}
dezen kant komt, schoon opdoet. Wy
stegen af voor de woninge van den heer
Wouter Ewouts de Jongh, Hollantsch
Koopman, dien ik ook t'Archangel ge-
kent had. Nadat wy hier met alle be-
leeftheit ontfangen waren, reed ik des
anderen daags door de Stadt, om die te
bezichtigen. De Hoofdkerk, genaamt ^{Kerken}
Saboor, bevont ik zeer fraai, gebout ^{te Wo-}
door den zelve Italiaanschen boumee- ^{logda.}
ster, die het Slot binnen Moskow gesticht
had. Boven deze Kerk ziet men vyf
koepels, alle met blek belegt. Deze wor-
den van de Russen genoemd *Glasa*, dat
betekent, *hoofden die op een Kerk staan*,
of *op de Kerk staande hoofden*; boven wel-
ke hooge kruiffen uitsteken. Buiten de-
ze Kerk zyn'er nog een en twintigh Ker-
ken van steen gebout, waar van de mees-
te koepels ook met blek belegt zyn, dat
beschenen van de Zon een zeer aange-
naam gezicht geeft, te meer ook omdat
alle de kruiffen, die op yder koepel staan,
vergult zyn. Dan zyn'er nogh 43 Ker-
ken van hout, drie Monnikenkloosters,
en een Vrouweklooster, waar van het
voornaamste is de Steenkerk, die in het
midden daar van staat, en in 't ronde met
gemeene houten huisjes bezet is, waar in
de Nonnen wonen, staende op een af-
gezonderde plaats, daar men door een
kleene deur binnen gaat. Deze gebou-
wen bezien hebbende begaf ik my naar
de winkelplaatsen en markten, daar alles ^{Markten.}
te koop gebragt wort. Ik merkte aan
dat alle soorten van waaren hier elk op by-
zondere plaatsen wierden verkocht, als
Vleesch,

Vleesch, Hoi, Hout, Huiden, Talk, en wat des meer is. Van daar reed ik door een groote poort van een vervallen gebou, dat noit op gemaakt is. Het begon gesticht te worden van Czaar Yvan Vassieliewits, die 'er zich van meende te bedienen tot versterking van een Slot: dogh het een en 't ander bleef onvoltrokken uit vreeze voor de Tartaren, die hem uit Moskow deden vertrekken. Toen reed ik voort langs de rivier Wologda, die als midden door de Stadt loopt. De andere zyde aan den westkant is van minder belang, dragende, schoon zy onder Wologda behoort, den naam van Dofrefene; daar ook een andere Gouverneur is. De lengte der Stadt is een goet uur gaens, de breedte geen quartier uurs, hoewel hier wat meer, daar wat minder. Hier is de doortogt van alle de Koopmanschappen, die van Archangel opkomen, en die verder uit het lant verzonden worden. Waer toe tegenwoordigh 3 of 4 huizen van Koopmanschap zyn voor onzen lantaart. De Stadt is gelegen op 59 graden 15 minuten aan de oostzyde der rivier, die daar tamelyk breed is.

Op den 30 der maant des avonts ten 10 uren vertrokken wy weder van hier, en quamen des anderen daags ten 6 uren in den morgen tot het dorp Greelnewits, na het afleggen van 40 wurst reizens, daar wy aan de paerden voeder verschaften, die dat wel noodigh hadden, omdat ze ons nogh 20 wurst verder moften voeren. Dezen dagh bestont ons gezelschap wel in 50 sleden, nadien veele reizigers van Archangel, zoo die voor als die na ons vertrokken waren, daar waren aengekomen. Wy reisden echter niet alle te gelyk voort, maar alleen met een gezelschap van 20 sleden tot Moskow toe. Na het afleggen van zoo veel wurst quamen wy ten een uur na den middag te Obnorskoy-jam, hebbende alvorens eenen soldaet voor uit gezonden om versche paerden te bezorgen; die zonder toeven werden ingespannen. Dus reden wy 30 wurst en quamen tot Teleeffie: toen nogh 30 wurst, en quamen op Oegherkoy-jam: 7 wurst verder tot Danielofskoy, een schoon en groot vlek, daar eenige Koophandel gedreven wort. Men heeft'er ook een groote fokkery van paerden: waer onder wel twee duizent die den Czaar toekomen. Hier bleven wy tot 4 uren na middernacht, en quamen wyders in het dorp Wochschera, 23 wurst gelegen van de laetstgenoemde plaets. Toen was het de eerste dagh van het jaer 1702. Verder voortgetrokken zynde door het dorp Twerietsche, quamen wy na 30 wurst reizens aan de Stadt Jerslauw, eene der voornaemste van gansch Ruslant. Tusschen deze Stadt en het laetst gemelde

dorp loopt de rivier Wolga, die daar zeer breed is. Wy togen over dezen stroom nevens de Stadt heen tot aan de rivier Kotris, die haren loop ten zuiden dicht by de Stadt heeft, en ten oosten in de Wolga vloeit. Hier vond ik eene groote meenigte van steene Kerken, waar van ik in 't vervolg spreken zal, dewyl ik daar te rug komende die alle heb afgeschetst. Getrokken over de rivier Kotris traden wy de voorstadt in, genaamt Troepenoe, daar wy ten 4 uren afstegen om den montkost te nemen, en ons van versche paerden te voorzien. Wy trokken van daer ten 10 uren, en vorderden zoo wel dat wy den volgenden morgen ten 7 uren ons bevonden te zyn in het dorp Nicola, hebbende dus eenen weg van 55 wurst afgelegd. Nogh 6 wurst voortgereden trokken wy verder op door de Stadt Rostof, gelegen ter rechterhand, daer de Metropolyt zyn hofhout. Deze Stadt is vol steene Kerken, die haer een geweldigh fieract byzetten. Zy legt aan de rechterzyde van het Rostoffe meer: dat aan d'oostzyde voorby de Stadt vloeit, daer wy overtogen. Men ziet'er om heen veele dorpjes. De meeste menschen generen zich hier met planten van knoflook en ajuin. Een half uur hier van daen legt het klooster Peuter Zarewits, dat met eenige huizen omzet is. Wy trokken nu verder voort, en quamen na 38 wurst ten een uur na den middagh in het dorp Waske, daer wy den maelydt namen. Toen nogh 20 wurst voortgetrokken naderden wy tot Pereflaw Soleeskoy, de hoofdstadt der Provincie Pereflaw, zynde een gemeene Stadt, gelegen ten westen aan het Pereflawse meer, of staande zee. Het was 9 uren, toen wy daer quamen, en middernagt, toen wy'er weder van daen trokken. Wy hadden 30 wurst afgedaen, toen wy den 3 der maent, ten 6 uren in den morgenstont quamen aan het dorp Tierieberewa. Hier moften wy gedurig ryden berg op berg af, dogh niet zeer hoogh 30 wurst verre tot op Trooytse, daer wy ten een uur na den middag binnen het dorp quamen, en tot 6 uren bleven. In dien tydt bezichtigde ik het Trooytse Klooster, daar wy ontrent het dorp komende voorby getrokken waren. Het is omringt met eenen hoogen schoonen steenen muur, gelyk het geheele Klooster van steen is opgebout. Op de hoeken des muurs, die vierkant is, staen fraeie groote ronde torens, en tusschen yder van die nogh een vierkante. Aan de voorzyde zyn 2 vierkante torens, die wel de fraeiste zyn, nevens welke de gemeene wegh loopt. Als men aenkomt den wegh op naer Moskow, heeft men het ter rechter zyde. Het legt een goet vierde deel van een uur van het dorp. Van voren heeft

heeft het 3 poorten. De middelste, daer ik op myn verzoek wert doorgeleit, had twee bogen of voltens, en daer onder een kleen vertrekje, daer verscheide soldaten de wacht hielden, gelyk eenige ook aan de voorpoort buiten het Klooster. Deze poort doorgetreden zynde ziet men in het midden de voornaemste Kerk alleen staen, afgescheiden van alle d'andere gebouwen. Als men het gezicht wend naer de rechterzyde, vertoont zich het vertrek zyner Czaarse Majesteit, zeer sierlyk gebout, en van buiten aen te zien geheel koninglyk. Men gaet'er in langs twee verscheidene trappen, dewyl het zich vry breed langs die geheele zyde uitstrekt. Het heeft verscheide verdiepingen, maer van binnen die bevalligheid niet, die de sierlykheit van buiten schynt te beloven. Recht tegen over dit vertrek ziet men een groot gebouw, waer in de Geestelyken hun maeltyt houden, zoo gemaakt dat het echter het andere evenaert, zynde alle de vensters daer van versiert met kleene kolommen, en de steenen aen het gebouw met verscheide koleuren beschildert. De gemelde Kerk staat tusschen beide deze gebouwen. Dan zyn'er nogh vier voornaeme Kerken, en vyf van minder omtrek. Van buiten heeft dit gebou de verbeelding van een Kasteel of Sterkte, daar in de Archimander of Abt het opperste gezagh voert. Gemeenlyk is 'er een getal van twee of drie hondert Monnikken in, waer van'er twee of drie my overal, daar ik wezen wilde om myne nieuwsgierigheid te voldoen, beleefdelyk geleidden. Dit Klooster heeft veel rykdom, trekkende zyn inkomsten van 36 duizent boeren, die 'er onder behooren, nogh het begraefnissgelt voor lyken van groote heeren, die

daer begraven worden, het genot van de Zielfmissen komende, andere erffenissen, en diergelyke winsten.

Het dorp is vry lang. Aan de rechterzyde ziet men een meenigte van Smits winkels, daar palen voor gestelt zyn, om de paerden te beslaan. Van hier eindelyk weder voortgetogen quamen wy na het afleggen van 30 wurst aen het dorp Bratoffie^{na.} toffiena, daer de goederen der Koopluiden worden bezichtigt en verzegelt, tot dat ze die vertoont hebben aan den Tol tot Moskow: waar door men genootzaakt is zich hier op te houden; zoodat het 3 uren in den middernacht wiert, eerwe weder vertrokken; moettende nogh 30 wurst voortreizen, eerwe het konden brengen tot Moskow. Wy quamen daer^{Komst te} eindelyk des morgens ten 8 uren op den 4^{Moskow.} der maent, en begaven ons in de Duitsche Slabode of Duitsche Vryheit, daer de meeste Koopluiden hunne wooningen hebben, schoon 'er ook eenigen in de stad Moskow hun verblyf hebben. Ik begaf my aenstonts ten huize van Signr. Willem Gurtsen, tot wien my de voornoemde heer Brants den wegh van toegangh gebaent had. Deze woonde mede op deze plaets, zoodat hy ook dezen avont van Archangel gekomen zich in zyne gewoone woonstede ter ruste begaf. Des morgens daer aen wert hy bezogt van zyne Czaarse Majesteit, bestuwt van eenigen der voornaemste Ryxheeren, daer aengekomen met agt sleden, waer onder die van zyn Majesteit de slechtste in 't uiterlyk aenzien was. Het bezoek duurde twee volle uren, en gaf my dus goede gelegenheit van dien grooten Monarch voor d'eerste mael te zien.

V. HOOFSTUK.

De Schryver verschynt voor zyn Czaarsche Majesteit. Waterwyding der Russen. Vierwerk in Moskow aangesteken.

Bezoek
des
Czaars.

SEDERT het jaer 1649 heeft de Czaar van Moskovie zich aengewent kort voor het feest van drie Koningen, binnen de Stadt Moskow, en in de Duitsche Slabode een bezoek te geven aan zyne voornaemste vrienden, zoo wel luiden van overzee afkomstigh, als Heeren van Ruffie, en hen te vergasten onder de benaminge van te gaen slawacien: op dien tydt verzelt van eenige Kneesen of Prinsen, en andere Grooten, zyne gunstelingen. Hier van wert nu in den jare 1702. een begin gemaakt op den 3 January, ouden styl. De eerste aankomst was by den heer Brants, waer na toe zich vervoegden des morgens ten 9 uren wel ontrent 300 personen, ten deele daer door sleden, ten deele te paert gevoert. Hier toe waren de tafels te voren al in goede orde bereit, en vooraf gevult met veele lekkernyen, en koude spyzen, die kort daer na voor warme verwisselt werden. Men was vrolyk, en dronk lustigh om: tot dat zyn Majesteit ten 2 uren weder met al haer gezelschap vertrok, en zich begaf naer het huis van den heer Lups, daer het onthael niet minder was, en dien zelve avond nogh eenige andere heeren ging begroeten. Vervolgens schikte men zich tot de rust, waer toe verscheide huizen in tydts verwaerdigt waren. Den volgenden dag kreeg na verscheide bezoeken de Heer Resident vander Hulst ook zyn beurt. Deze Heer had reedts bestelt dat ik ten zynen huize komen zoude, en alreede met zyn Majesteit over my gesproken, volgens de aanbeveling aan hem gedaen door den Edelen Grootagtbaren Heere Nikolaes Witsen, Burgermeester en Raedt der Stadt Amsterdam. Ik werd geplaetst in een byzonder vertrek, of de gelegenheit zoo gunstigh mogt zyn, dat ik voor den Vorst quame te verschynen. Midd'lerwyl trad by geval Knees Troebetskooy in myn vertrek, die my niet kennende, en voor eenen vremdeling nemende, my in de Italiaensche tale toelprak, vragende of ik die verstond. Op het zeggen van ja scheen hy verheugt te zyn, en onderhielt my een wyl tydts met veel genoegen over het gewest van Italie, daer hy mede geweest was, en andere landen by my doorwandelt. Eindelyk van my scheidende begaf hy zich naer zyne Majesteit, die hy van myne tegenwoordigheit aenstonts kennis gaf. Zonder toeven quam de Vorst

hier op met zyn gezelschap aen myn kamerdeur kloppen, en trat vervolgens binnen. Ik hier van niet verwittigt was eenighzins ontzet, maer hernam den moedt, en sprak zyn Majesteit met vrymoedige eerbiedenisse aan, dat haer vrent scheen voor te komen, vragende in 't Hollantsch: *Hoe weet gy wie ik ben? en hoe komt gy my te kennen?* Ik antwoordde dat ik te Londen gezien had eene Schildery zyners Majesteit naer het leven gedaen door den Ridder Godfrey Kneller, welke beeltenis my nogh zeer wel in myn geheugen lagh. Het scheen of dit antwoord maer tamelyk wiert aengenomen: waerom ik daer by voegde dat ik het geluk hadde gehad van zyne Majesteit te zien voorbygaen over het Hof naer den heer Brants. Welk zeggen meer ingang scheen te nemen by den Vorst, die hier op my vragde wat Stadt myn geboorteplaats was, wie myne ouders, en ofze nogh in 't leven waren, en of ik nogh broeders en zusters in de werrelt had. Toen ik hier op geantwoort had, sprak zyn Majesteit van de eerste reize, door my gedaen, in wat jaer ik die begonnen, en wanneer geeindigt had, en op welk een wys ik heen en weder te rug gereist had. Voorts rede- neerde hy in 't byzonder over Egipten, en de rivier den Nyl, ook over de Stadt Cayro, haere grootte, hoedanigh zy gebout was, en hoe het gelegen was met de meenigte der afgeslotene wyken van out Cayro, met Alexandrie, en andere plaatsen, voegende daer by dat hy wel wist dat'er nogh een plaats was genaemt Alexandrette: daer ik op antwoordde dat de laetst genoemde plaats als een haven was van Aleppo, en hoe verre zy daer van afgelegen was. Dit sprak de Vorst altemael uit in 't Hollantsch, en begeerde dat ik in die taal met hem zou blyven spreken, betuigende my zeer wel te kunnen verstaen. Waer van hy ook goet bewys gaf, dewyl hy al wat ik gezegt had met zulk eene nacukeurigheit weder vertelde aan de Ruffische Heeren, die in zyn gevolg waren, dat de Resident en andere Hollantsche Heeren daer tegenwoordigh zich des niet genoegh konden verwonderen. Toen geboot hy my eenigh gesprek te houden in de Italiaensche tale met den voornoemden Knees of Prins Troebetskooy, die dezelve tamelyk wel verstondt. Waer op hy met zyn gezelschap weder naer binnen tradt. Drie goede uren by den

Gesprek
des Schry-
vers met
den
Czaer.

den heere Resident met het uiterste genoegen gebleven zynde vertrok hy weder met zyn gansche gezelschap, om de overige van zyn toegedane vrienden in de Slabode een bezoek te geven, dat dezen avont een einde nam: dewyl het feest der Waterwyding op handen was, die des anderen daegs zynde Zondagh, en 's Maendaghs den 6 January O. Styl stont te geschieden. Op welken dagh des morgens juist hier aenquam de zoon van den Generaal Veltmaerschalk Bories Petrowits Sere-metof, brengende geheel onverwacht aen zyn Czaersche Majesteit, die toen in de Kerk was, de tyding van het slaen der Zweden door de Russen in Lyflant, 5 of 6 uren van de Stadt Driest; in welken slaghy meldde dat 4000 Zweden op de plaets gebleven waren, en eenige honderden gevangen, waer onder verscheide officieren. Deze zoon van Sere-metof was zelf in den slaghy geweest, en daerom uitdrukkellyk van zynen vader herwaert aen gezonden om deze tyding te bootschappen, die geen kleene vreugde veroorzaekte. Dit feest nu, daer ik van spreke, wort gehouden voor de Openbaring van Christus, op welken tydt ik het toedragen der zake gezien hebbe.

Feest
der water-
wyding.

Binnen de hoofstادت Moskow op de rivier Jousa dicht naer de zyde van het slot was gehakt een vierkante byt, die ik bevond 13 van myne voeten van den eenen tot den anderen hoek breed te zyn, dat in het geheele vierkant 52 voeten beslaet. Om deze byt was een werk gemaakt sierlyk van hout opgestelt, hebbende op yder hoek een houte kolom, ondersteunende een soort van Kornis. Hier boven vertoonden zich vier boogswyze beschilderde Paneelen, of houte borden, staende boven op yder hoek een der vier Evangelisten verbeeldt, en daer boven over twee houten in manier als halve hoepels gelegd, op welker midden een hoog Kruis stondt. Op deze bovenborden zaghy men van binnen verscheide verbeeldingen geschildert met Apostelen en diergelyke figuren. Het beste was ten Oosten van de rivier daer Christus van St. Jan gedoopt wert in de Jordaen, zynde aen de regter zyde vier staende Engelen verbeeldt, zonder eenige verdere beeltenissen. Van buiten waren de borden beschildert elk met 5 Engele hoofden, drie onder en twee boven met vleugelen. Ten Westen van 't zelve water waren vier trappen, op welker einde een groot gewigt van loot gelegd was, om ze neder in het water te doen komen. Op deze trappen ging de Patriarch, of de man, die de plechtigheden verrichtte, tot het water, dat daer 8 voeten diep is. Rontom het water lagen groote roode kleeden op den gront gespreid, zynde buiten om heen een vierkant hek gestelt,

breed van den eenen tot den anderen hoek 45 schreden: dat in den omtrek 180 schreden uitmaekt; hebbende het hek nogh twee afschutsels in manier van Ballusters, die 4 schreden van elkander afstaen, en 4 voeten hoog zyn, alle in 't ront met root stof bekleet. Ten Westen van het water of byt zaghy men op een verheve plaets met planken belegt drie altaren met schoone kleeden overtoogen. Om hier te genaken waren vier poorten gestelt, te weten tusschenelken hoek in het midden een, waer van de voornaemste stont naer de Zuidzyde van het slot, mede beschildert met eenige geestelyke verbeeldingen, dogh van kleene kunst. Alles bezichtigd hebbende vervoegde ik my op de hoogte by het slot of Kasteel tusschen de twee poorten by die genaemt is *Tayniemskie*, of heimelyke poort, daer de ommegang voorby most. Het was ontrent 11 uren toen de Processie begon voort te trekken. Zy quam uit de Kerk genaemt *Sabor*, zoo veel als, Vergaderplaets der heiligen, zynde de voornaemste Kerk in Moskow binnen het slot. De Processie bestont geheel in geestelyke personen, uitgenomen dat 'er eenige in gemeene kleeding voor uitgingen, dragende verscheide vanen aen lange stokken. De geestelyken waren altemael in hun misgewaet, dat kostelyk was. De gemeenste, Papen en Monnikken, wel 200 in getal, gingen voor aen. Voor hen gingen veele zangers, zoo mannen als jongens, in gemeene kleederen, yder met een boekje in de hant. Aen beide de zyden gingen veele soldaten gewapent met musketten, ook veele voetloopers met stokken om den doortogt ruim te maken, waer in zeer goede orde gehouden wert. Na deze Priesters volgden alle, die Bisschoppelyke kleederen droegen, waer van het getal ontrent op 300 uitquam. De voornaemste waren Metropoliten, of Kardinalen, waer van 'er twaelf in getal zyn, hebbende een kleeding aen, gemeenlyk *Sackosse* genoemd. Toen vier Aertsbisschoppen, drie Bisschoppen, en veel Archimandriten, die opperhoofden zyn van een Klooster. Toen nu ontrent 200 dezer laetstgemelde waren voortgetrokken, zaghy men al wat in de Processie door de Priesters wert omgedragen: te weten, eenen langen stok lantaerenswyze gemaakt, het welk betekent het licht van Godts woort, ter cere of luister der Beelden. Op twee diergelyke stokken zaghy men twee van de vergulde Cherubyns, in hun tael genoemd *Lepiedi*. Toen twee kruissen: toen een geschildert beelt van Christus, levens groote bykans, tot ontrent het halve lyf. Hier op volgde een zeer groot boek. Ook wierden 'er ontrent 20 kostelyke mutsen van goud en zilver,

ver, met edele gesteenten bezet, in deze Proceffie omgedragen: elk van een persoon. Na het verrichten der plechtigheden hadden eenigen der voornaemsten deze mutsen op hunne hoofden. De muts, die de Metropolyt op had, was van gout, met paerlen en edel gesteente bezet. Zy noemen haer *Mietre*, dat een hoofdexel van de opperste Geestelykheit betekent. Achter dit groote boek quam de Metropolyt, die de plaets van den Patriarch bekleedde, houdende een groot gouden Kruis met edel gesteente bezet in beide zyne handen, en telkens tegen zyn voorhoofd aen, wordende hem van wederzyden door eenen Priester gestadigh de armen ondersteunt. In dezen rang quamenze tot het water. Alwaer hunne ceremonien verricht hebbende, daer ze een goet half uur mede doorbragten, tradt de Metropolyt tot het water. Hier dompelde hy driemaal het Kruis in, en sprak, gelyk de Patriarch gewoon is, de volgende woorden, SPACI GOSPODI LUDI TWOYA, I BLAGOSLOWI DOSTOANIA TWOYA. Dat is: GODT BEWARE UW VOLK, EN ZEGENE UW ERFDEEL. Toen keerdenze weder naer het Slot: dogh de 200 Priesters, die in het heentrekken voorgingen, quamen niet in dezelve orde weder te rug, maer meest van een gescheiden, en van elkander verstrooit. Die hun Misgewaet aen hadden hielden hun orde wel. Onder dit alles zagh ik, hoe een tamelyk groote tobbe of ketel, die niet wel te bekennen was, om dat'er een doek over heen lagh, gedragen wiert door twee slegt gekleede personen; volgende daer agter nogh een diergelyke, nevens een tinne kan vol water: welk water na de heiliging daer in gedaen zynde in het Hof gebragt wert, om daer mede de huizen en beelden te besprengen. De processie was niet zoo haest in het slot gekomen, of ik werd gewaer, dat al wat om het gemelde water gestelt was, haestigh wechgenomen, en naer het Slot gevoert wert. Middlerwyl stak een der Russen eenen langen grooten bezem in het gemelde water, en begon de omstanders daer mede te besprengen, die ik niet zien kon dat'er zeer mede verkuist waren; hoewel my schier dagt dat dit sprengen uit boertery geschiedde. Het was 2 uren in den middag, toen dit werk een einde nam, zynde de toevloeying van menschen zoo ongemeen groot, dat die alleen wel beschouwens waerdigh was. Waer van het gezigt, als men op de rivier is, zich fraei opdoet, om dat het Slot op een hoogte legt, waer op men het volk met duizenden, zoo mannen als vrouwen, boven op de muren zynde, zien kan. Toen wy wederom naer huis te keeren in de poort

van het Slot gekomen waren, ontstont'er zulk een gedrang, dat wy genoegh te doen hadden om ons voor ongemak te bevryden. Zoodat ons deze nieuwsgierigheit duur zou hebben kunnen staen, te meer ook omdat het niet zeer vermakelyk is zoo veel tydts gestadigh in de koude ineen te staen.

Deze feesthouding is voor dezen veel heerlyker uitgebreit, vermits hunne Majesteiten zelfs met al de Grooten van het Ryk de staetsie bywoonden. Maer hier in, gelyk in meer andere zaken, is zulk een verandering gemaekt door den tegenwoordigen Czaar, dat het niet te zeggen is. Maer wy zullen hier na breder daer van spreken.

Den 9 der maent begon het te dojen en te regenen, zoodat'er veel sneeu wech smolt, zynde dit winterseizoen zoo slap, als in veele jaren niet geweest was.

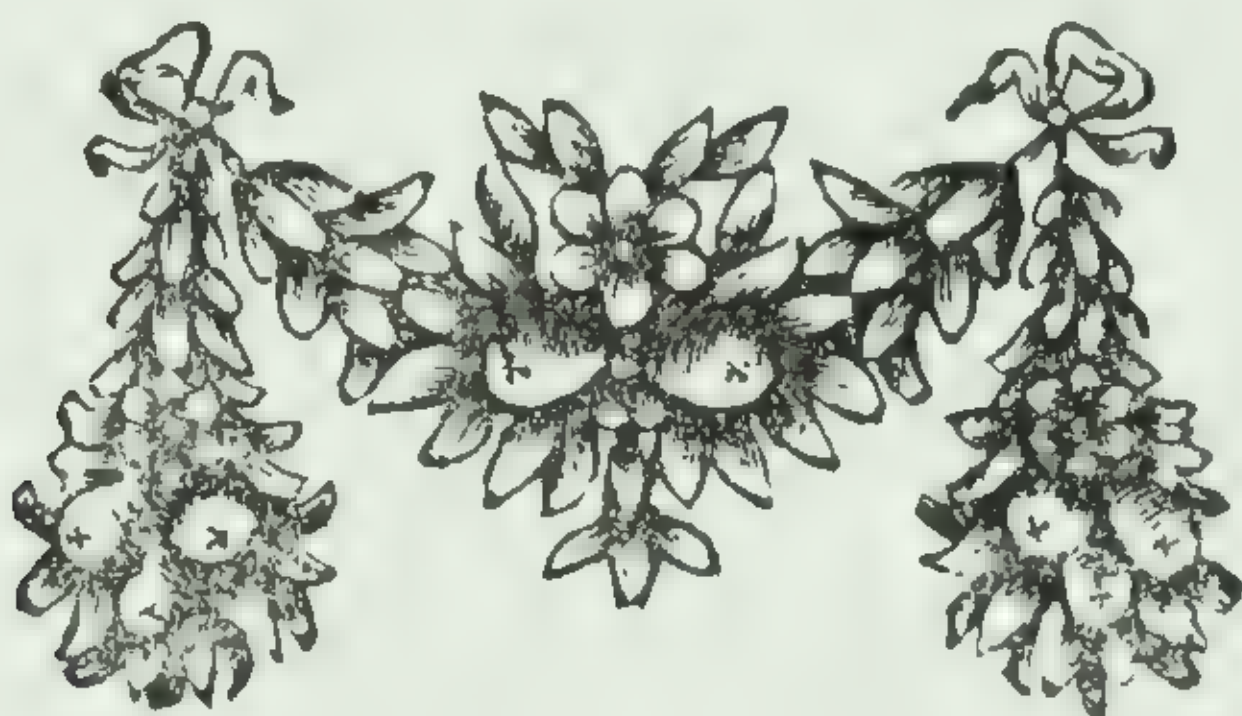
Den 11 daer aen volgende was'er groote vreugde over de verwinning door zyn Majesteits Wapenen op de Zweden behaelt, daer wy zoo even van gesproken hebben. Daer wert een Vierwerk verhaelt. toont benevens het Slot op de bafaer, die byzonder laeg en tamelyk breed is: in welker midden het Vierwerk staende zich uitstrekte van het eene einde der plaets tot het ander. Naer de zyde van het Slot was opgeslagen een lange houte logie met glaze vensteren, waer in zyn Majesteit een maelyt gaf aen de voornaemste Heeren van het Hof, en de buitenlantsche Gezanten daer tegenwoordigh, als den Heer Afgezant van Deenemarken, den Heer Resident, en verscheide Officieren, nevens eenigen van onze en andere overzeefche Koopluiden. Voor de Logie waren drie ryen takken als jonge boomen in den gront gezet tot beschaduwning ofte fieraedt. De maelyt begon ten twee uren na den middagh, en 't Vierwerk ontrent ten 6 uren aengesteken, en ten 9 uren verteert. De verbeelding bestont uit drie groote hooge en breede schutten van planken, daer verscheide beeltenissen op stonden, die tegens de planken waren aengespykert, en met een bruine koleur overschildert. De tekening of omtrek van het Vierwerk was van eenen nieuwen vond, noit van my dus gezien. Op het middelste zag men ter rechter zyde den Tydt, wel tweemaal zoo groot als 't leven, houdende in de rechterhant eenen zantlooper, in de flinke eenen palm-tak, die van de Fortuin aen d'andere zyde staende ook met de hant wert gevat, met dit byschrift in Russische letteren: GODT ZY DAER VOOR GEDANKT. Op het ander ter flinke zyde naer de logie zynen Majesteit was afgebeeld de flam van eenen Boom, daer een Bever aen stont te byten met deze

woor.

woorden : AENHOUDENDE ZAL HY HEM UITROEJEN. Op het derde ter andere zyde zag men den stam van eenen boom, waer uit een nieuwe tak voortquam : en daer benevens een stille zee, waer agter boven een halve zon te voorschyn quam, die aengesteken zynde rosagtigh van kolour was, waer boven deze spreuk stont : DE HOOP VERNIEUT. Tusschen deze tafels stonden kleine vierkante vierwerken, die gestadigh brandden, hebbende elk mede hunne byschriften. Het tweede, dat eerst wiert aengesteken door zyn Majesteit zelve, daer ik by geval bystondt, was een kruis met vier balken. Het derde was een wynrank, het vierde een vogelkooi, ook met byschriften getekent. In alle de laetst gemelde werden lichten gezet, waer door men de verbeeldingen konde zien : op zulk een wyze als men in ons Nederlandt gewoon was. Op het midden dezer plaets zagh men eenen grooten Neptunus, zittende op eenen dolfyn. Aen zyn zyde waren veele soorten van vierwerken op den gront, rontom met palen bezet, waer aen een meenigte van vierpylen hing, die aengesteken hunne werking behoorlyk deden. Eenige stortten eenen gulden regen, andere lichtjes. Terwyl het vierwerk stont aengesteken te worden, traden uit de gemelde logie verscheide geestelyke personen, en andere Heeren, die zyne Majesteit verzelden. Zy traden binnen een overdekte plaets, in het midden van dezen toefstel opgeslagen, om daer eenige ceremonien te verrichten. Boven de poort der logie staken verscheide vanen, daer vele soldaten de wacht hielden. De toeloop der menschen van alle kanten toegeloeit was onbeschryffelyk. Aen het ein-

de dezer plaets stond een toren, waer in zyn Majesteits zufter was met vele Mevrouwen om een gezicht van dit alles te hebben. Een der voornaemste torens daer ontrent was rondom met lichten bezet van boven tot beneden, blyvende yder der gemelde groote tafelen meer dan het vierde deel van een uur in zyn licht branden. Ondertusschen hoorde men het balderen uit verscheide groote stukken kanon; gelyk ook voor den middagh geschiet was. Met het eindigen der vierwerken was de tafel weder bereit. Toen was het tydt voor my om daer van daen te scheiden, en my naer de Slabode te begeven : alwaer gekomen zynde hoorde ik ten 10 uren 30 schoten agter een uit grof kanon : waer op eenigen tydt daarna nog andere volgden. Aenmerkelyk was, dat in zulken geweldigen drang van menschen zulke naeuwe orde gehouden was door de soldaten en opwachters, dat ik niet weet dat iemant cenigh ongemak is overgekomen. Alleen ontstont even voor het scheiden van 't gezelschap, dat kort na middernagt was, eenige onlust tusschen de Fransche officiers, waer door de degens onder een groot rumoer voor de logie zyn Majesteit uit de schede raekten. Maer daer wert wel haest raedt in geschaft : want men zag weinigh dagen daarna in de Duitsche Slabode dicht by de Hollantsche Kerk een pael opgerecht, aen welkers bovenste eind een byl en degen gehecht werden, en daer aengeslagen drie plakaten, een in de Russische, een in de Latynsche, en een in de Hoogduitsche tael : waer by bekend gemaakt wert dat al wie zoude bestaen met den degen te stryden, of een tweegevecht aen te gaen, met de byl zou gestraft worden zonder genade.

Scherpe
orde.

VI. HOOFSTUK.

*Zware Rechtspleging binnen Moskow. Prachtige huwlyxstaet-
sie van zeker gunsteling der Czaerse Majesteit. Verschy-
ning des Schryvers voor de Czarietse.*

Halsstraf.

DEN 19 der maent stont 'er bin-
nen Moskow een openbare straf
te geschieden over zekere vrou-
we van in de 50 jaren, die haren eigen
man om 't leven gebragt had. Hier over
wertze verwezen om levende in de aerde
gedolven te worden tot aen de schouders
toe. Ik begaf 'er my na toe, en vond
haer dus half begraven staen, maer zeer
fris en wel gedaen. Zy had om het hoofd
en hals gewonden eenen witten doek, dien
zy wat deed los maken, omdat hy'er wat
te benaeut viel. Drie of vier soldaten be-
waekten haer, die van wegen het gerecht
gelaft waren wel zorge te dragen, dat van
niemant haer eenige spys of drank wierde
toegebragt tot verlenging van haer leven.
Die wilden, worpen op den gront voor
den kuil, waer in zy bedolven stont, ee-
nige kopykkes of stuivers. Waer voor
zy met het buigen van 't hoofd telkens
dankbaerheit bewees. Zulk gelt wort ge-
meenlyk besteedt tot het koopen van eeni-
ge waskaersjes, aen te steken ter cere van
den eenen of anderen heiligh, dien zy
aenroepen, ten deele ook tot een kist voor
hare begraving. Ik weet niet of de wach-
ters zulke misdadigen niet somtyts onder
de hant toelaten spyze te nuttigen, en een
gedeelte der gegeve penningen naer zich
stryken, dewyl zommige lang in 't leven
blyven. Wat deze belangt, zy sterf den
tweeden dagh nadat ik haer gezien had.
Op den zelve dagh was nogh zeker man,
ik weet niet om welk een misdaet, leven-
digh verbrant. Maer van de rechtsple-
gingen, hier te lande in gebruik, zullen
wy hier na breeder spreken. Nu vervolg
ik myn verhael naer orde des tydts.

Trouw-
staetsie.

Op den 26 stont de trouwstaetsie te ge-
schieden van zekeren gunsteling des Czaers,
genaemt Fielat Prienewits Souskie, een
Russischen edelman, en Kneesna Maria
Surjovena Schorkofskaja, welker broeder
in even groote waerdigheit als de bruide-
gom by den Czaer leefde, genaemt Knees
Eedder Surewits Schorkofskaja. Tot de-
ze bruiloft werden door last zyner Maje-
steit genoodigt de voornaemste Heeren en
Mevrouwen van het Ryk, nevens de
vremde Gezanten, en de meeste van onze
en andere overzeesche Heeren en Vrou-
wen. Men gaf last aen alle de bruilofts-
gasten, zoo wel vrouwen als mannen, dat
ze zich in deze staetsie zouden hebben te

kleeden volgens de oude manier van dit lant,
d'een kostelyker dan d'ander, naer het
bevel gegeven wert. Men hielt de brui-
loft binnen de Duitsche Slabode, in het
paleis van den heer Generael la Fort, on-
langs overleden. Dit hof is een groot ge-
bou van steen, daer men om zyne breette
langs eenen wederzydlichen trap ingaet.
Het is geheel op zyn Italiaensche gesticht,
verzien van deffige vertrekken, en een
overschoone zael met fraeje tapyten be-
hangen, waer in de bruiloft gehouden
wert. Tot het vermeerderen der pragt
was daer vooraf gebragt een meenigte van
zilverwerk, en op een daer toe geschikte
plaets ten toon gestelt. Men zag'er twee
groote Luipaerts van enkel zilver, yder
met een zilvere keten om den hals, waer
aen ze gebonden waren, houdende de
voorst pooten op een zilver schilt. Nogh
was'er een werreltkloot van de zelve stof-
fe vry groot, staende op de schouderen
van eenen zilveren Atlas, nevens groote
zilvere kruiken, en andere vaten, waer
vaneen gedeelte behoorde tot de schatka-
mer zyner Majesteit. De plaets om by eente
komen tot het plegen der staetsie was ge-
schikt binnen Moskow dicht by het Slot
in twee voorname gebouwen, die tegens
elkander overstonden. Met den morgen-
stont begaven zich de Czaer en alle de ge-
noodigden daer na toe. In het eene ge-
bou traden de mannen, in het andere de
vrouwen. Het was ontrent tien uren,
toen men van daer trok naer het Slot, in
welk midden ik my geplacst had om den
trein te zien, en al den toetsel te beschou-
wen, die om het schoone weder van dien
dagh te aenzienelyker was. Vooraen reedt
de Czaer, gezeten op een schoon zwart
paert, en gekleet in kostelyke goudse stof.
De opperrok was met eenige figuren van
verscheide koleuren doorwerkt. Op het
hoofd had hy een hooge ronde bonte muts,
aen de beenen geele laerzen. Het paert
was uitermaten kostelyk gemonteert, zyn-
de het achterlyf bedekt met een zware
goudse schabrak. Onder aen beide de voor-
ste pooten had het eenen zilveren ring vier
vingeren breed. De deffigheit van zyn
Majesteits persoon, die byzonder wel te
paert zit, deed niet weinigh tot de heer-
lykheit van dit schouspel. En men zou
inderdaet niets grooter nogh koninglyker
kunnen bezichtigen. Aen de flinke zyde
reedt

reedt de heer Alexander Danielewits die Mensikof, mede gezeten op een zeer kostelyk paert, dat nevens zynen meester, die in goude kleederen blonk, dapper uitgestreken was, hebbende ook zilvere ringen aen de voorste pooten. Toen quamen de voornaemste Kneesen: en na hen yder in zynen rang by paeren, alle te paerde, met diergelyke kleederen verzien, ten getale van 24 paren. Zyn Majesteit dus in het slot gekomen zynde zette zich daer om de volgenden in goede orde af te wachten, waer mede het vierde deel van een uur gespilt wert: terwyl hy zyn paert in 't wachten eenige karbetten deed maken. Hy was hier dicht by de poort Ewaritsof Hofpoort, daer de vertrekkamers zyners Majesteit zyn. Boven welke zich in een groote opening onthielden de Princesse zuster zyners Majesteit, en de Czarietse of Keizerin met hare drie jonge Princeessen, nagelatene kinderen van den laetst overleden Czaer, broeder zyners tegenwoordige Majesteit. Wanneer de Vorst die poort stont door te ryden, groetten hem alle de Princeessen met groote eerbiednisse, waer op de Monarch met gelyken eerbiet antwoorde. Toen de heeren dus paer aen paer aengereden quamen, zagmen eenige brandende lichten naderen, waer by vele dienaers te voet gingen. Hier op volgden nogh 60 paren te paert, op dezelve wyze gekleedt, alle voorname personen. Toen volgden de Gooften, onze Resident, en de overzeesche kooplieden, welker kleedinge en mutsen geheel van de vorige verschilden. Alle evenwel haddenze geelle laerzen aen, maer gemeene platte mutsen. In 't gemeen waren ze zoo kostelyk niet uitgerust. Zy besloegen 17 paren: zoo dat de gemelde personen samen uitmaekten een getal van 204 menschen, waer van het grootste gedeelte heerlyk in den dos was. Veele paerden hadden zilvere toomen, eenige ook zilvere ketens, ontrent twee vingers breed, en tamelyk dik, die van boven het hooft tot beneden den toom afhingen, zynde voor aen den zadel vast. Welke tuigen een aengenaem geluit voor d'ooren maekten. Andere weder hadden 'er van blek, plat, en als een keten geschakelt. Vervolgens quamen 5 sleden. In drie zaten yder een der Duitsche Doktoren. In d'andere twee yder een der outste kooplieden onzer natie. Toen naderde een zeer groote wagen, met root laken bekleedt, geschikt tot het voeren der twee Keizerinnen, gelyk de Russen haer noemen. Want als ze van zyne Majesteit gekoren worden om dusdanige zaken by te wonen, noemt men haer Vrouwen van staet; welken eernaem zy afleggen, zodra zy dien dienst hebben waergenomen. De eerste der zelve, gemalin van Knees Fudder Seurfewits Romodanoski,

die in zyn Majesteits afwezen Moskouw regeert, was uit onpasselykheit t'huis gebleven. Waerom de andere, gemalin van Ivanawits Boeterlien, alleen de ceremonien waernam. Deze had een wit viltten hoetje, suikerbroots wyze met een smal rantje op haer hooft, hebbende twee staetjuffrouwen voor zich zittende, die achter uit reeden. Deze wagen wert getrokken van 12 witte paerden, waer benevens aen beide de kanten gingen veel dienaers in het root gekleet. Hier op volgden 25 andere wagens van kleiner soort, met dezelve stoffe overtrokken, yder bespannen met twee witte paerden. In eenen der zelve zat de Bruid, in den anderen Russische Mevrouwen. Tusschen deze wagens zag men leggen op een klein slecht sleetje, getrokken door een ongezien leelyk paert, aen wiens staert het vast was, een klein manneken, even zoo behaegelyk om aen te schouwen, als het paert en de slede, en gekleet in een Joodsch gewaet. Dit slepen bracht my in gedachten of deze persoon wel geraekt mogt wezen; waer in ik my niet bedroogh. Want gelyk hy daer zeer wel bekend was, zoo onderrechtte men my dat hy niet wel ter been was. Hy was van Joodsche afkomst, dogh had zich tot het Christelyk geloove bekeert. Om iets, dat hy bedreven had, wert hy gedwongen in dit schouspel deze rol te spelen. Toen volgden nogh 7 sleden met de Jufferen onzer natie, en daer achter eenige ledige wagens, waer mede de staetsie besloten wert. Men reed dusdanigh voort door het slot, en een gedeelte der stad tot aen de kerk Bogojastnja, of Christus verklaring, daer de trouw geschiedde, die door zyne Majesteit zelve, en velen van dit statigh gezelschap wert bygewoont. Myn gezicht in alles voldaan hebbende reed ik naer myn herbergh om my te spyzigen. Waerna ik my weder vervoegde op eene goede plaets in de Slabode, om al den sleep te zien ryden naer het huis daer de bruiloft stont gehouden te worden. Het was 3 uren na den middagh, eer het gantsche gezelschap gekomen was op de bestemde plaets, makende ontrent uit een getal van 500 personen, zoo mannen als vrouwen yder in een byzonder vertrek; daer d'enden ander niet zien kon. De Princes zuster zyners Majesteit en de Czarietse met hare drie jonge Princeessen zaten benevens eenige Mevrouwen van 't Hof, aen eene byzondere tafel: ook de bruid met verscheide Mevrouwen. De zoo genoemde Keizerin zat alleen op een plaets, die met eenen verheven trap opging. Alle de andere vrouwen, zoo Russische als Duitche, in een ander vertrek. De Musikanten werden gezet op een verhevene plaets, en lieten zich onder de vreugt hooren. Na-

dat men met den maeltydt, die Koninglyk was, eenige uren in alle vrolykheit had doorgebracht, werden de nieu gehuwde naer hunne legerplaets geleit, die eenige schreden achter het huis op de rivier de Jouse was. Dit was een opgeslagen houte speelhuisje, waer in men tot dien einde een soort van een ledekant simpelen slegt genoeg bestelt hadt. Het grootste gedeelte van 't gezelschap scheidde tusschen 10 en 12 uren, blyvende al de meenigte binnen de Slabode slapen in de daer toe vooraf bestelde huizen, op welker voorpoorten met wit kryt geschreven stondt, wie daar zyn verblyf te nemen hadt: op dat men volgens last des Czaers den volgende dag weder gevoegelyk zou by een komen in het huis, daer de bruiloft gehouden wert voor de Russische Heeren, om van daer te ryden naer het hof van den Generael Major Menefius, nu nogh bewoont van zyne weduwe. In dit groot koninglyk steenen gebou, staende op de groote straet der Slabode, had de genoemde Keizerin haere nachtruft gehouden, en de bruit was voor den morgenstont ook derwaerts gereden. Het was ontrent tien uren wanneer zyn Majesteit daer heen trok, latende de overzeesche natie achter, die na een uur toevens in goede orde quam aentrekken tot voor het huis van den Heer Lups, die zelf aen de voorpoorte, met eenigen onzer natie verzelt, den trein bleef opwachten. Hier hielt de Czaer stal, gelyk ook de volgende heeren. De Heer Lups onthaelde zyne Majesteit met eenige verversching van drank, die de Vorst te paert zittende aennam.

Aerdig
voorval.

Nu kan ik niet voorbygaen een voorval, dat veel tot de vreugt deed. De bruidegom was gezeten op eenen zeer schoonen hengst: een der andere Grooten op een deftige merry, die beide hier toe bestelt waren, omdat men wist datze togtigh waren. De hengst besprong wel haest de merry, waer van de ruiter zich schielyk ontfloeg, dogh de bruigom bleef in zyn volle postuur op den bespringer zitten, totdat die zyn werk gedaen had met gewenschte uitkomst. Waer op onder ons alle een geweldigh lacchen ontstont. Dit was ook aengevangen in het uitryden uit het bruiloftshuis, dogh zonder zoo goeden uitflagh. Weder voortrydende zag ik den Czaersen prins op een der laetste paerden zitten, welk een voetknecht by den toom leidde. Hy was verzelt van veele edele Jongelingen, kinderen van voornamen Heeren. Toen quam de bruitswagen met de twee paerden, waer van gezegt is. Toen de groote wagen met 12 paerden, waer in, gelyk gezegt is, de zoo genaemde Keizerin was. Vervolgens verscheide andere wa-

gens met Russische Jufferen. Wanneer men aen het Bruiloftshuis gekomen was, daer ik my haestigh door behulp van eenen anderen wegh had vervoegt, zag men zyn Majesteit en andere heeren daer in ryden, begevende zich de bruit ter flinke zyde van 't paleis in een afgescheiden huis, de woonplaats namentlyk van den Generael la Fort, wiens weduwe nu nog daer haer verblyf hout. De groote wagen hield, om plaets te maken, stil, kunnende om zyne hoogte niet wel door de voorpoort komen: nochte de paerden draejen door de smalste van den wegh. Middlerwyl steeg de jonge Czaerse Prins van zyn paert, en bleef by den wagen staen, tot dat die binnen reed. Dogh door de hoogte schurde het bovenwelfsel, en bleef aen de poort vast. Toen ging de jonge Prins het Hof over naer het Paleis, tredende de Keizerin toen ook uit den wagen, en den trap ter rechter zyde op. Derwaerts begaven zich nu ook de overzeesche Heeren en Jonkvrouwen. Het was nu ontrent weder op den zelve tydt, als te voren, toen deze tweede byeenkomst een einde nam. Op den laersten, dat is derden dagh, was vastgesteld dat elk zou verschynen in Duitsehe kleederen. Waer op dan alle mannen en vrouwen van gewaad veranderden, uitgezeit eenige weinige Russische Mevrouwen, die haer gewaad behielden. Hier op ging elk in 't byzonder in het Bruiloftshuis, zonder daer weder, als op den vorigen dagh, uit te gaen. Toen werden ook de mannen en vrouwen te gelyk aengezet aen eene en zelve tafel, evenals in ons lant de wyze is, en na den maeltydt lustigh gedanst en gesprongen tot veel genoegen zyner Majesteit, en van alle de genoodigden. Dus nam deze Bruiloft, die ik, om de ongewoonheit der zake, wel in het breede heb willen beschryven, met groot genoegen een einde ontrent middernacht.

Op den 2 van February, zynde zondagh, na den middagh, ten 3 uren zag men hier in sleden eenigen der Zwedie gevangen, waer van wy gesproken hebben, inbrengen.

Op den vierden der maent wert ik met een slede afgehaelt om te komen by zyne Majesteit in het hof van den Heer Alexander Danielewits die Mensikof, groot gunsteling van den Vorst; voerende dit hof den naem van Semeunofkie naer het dorp daer dicht by gelegen, ontrent een half uur van de Slabode. Hier komende vond ik zyne Majesteit bezig met het beproeven eeniger brantspuiten, nu eerst uit Holland aengekomen, die goet bevonden werden. De Vorst hier op binnen wilende treden deed my tot hem naderen. En my aansprekende, *Gy hebt*, zeide hy, *veel in de werrelt gezien. Maer of gy oit* Ontmoeting des
hebt

Schryvers by den Czaer. *hebt gezien, dat ik u vertoonen zal, weet ik niet.* Hier op gebod hy zekeren armen Rus, hier toe ontboden, zynen rok te openen. Ik schrikte op het gezicht. Want aen zyn lichaem zag men een uitwas in de gedaente van eenen darm, ontrent een hant breed lang, en vier vingeren in de rondte dik, staende drie vingers breed recht boven den navel. Deze elendige looft hier uit alle spyzen, die hy nuttigt; dat nu reets 9 jaren geduurt heeft. Dit ongeval had hy gekregen door de quetsuur van een mes, waer door de weg, dien de spys nemen moet, zodanigh geraekt was, dat daer noit sedert heelen aen geweest is. Het was een man van 35 jaren. Ik betuigde den Vorst myne verwondering, en dat ik iets diergelyks wel noit gezien had, maer eenen man kende, die alle de spyze, als die verteert was, weder door den mont loozen most. De Vorst hoorde ook dit exempel met verwondering aen, en om my dit ongeval des armen mans nader te ontdekken, deed met de hant de verteerde spyze daer uit drukken. Hier werd ik met drank ververscht: en na een gesprek van twee uren vertrok zyn Majesteit. Toen naderde my de Heer Alexander, en gaf my te kennen dat zyn Vorst, wetende dat ik bedreven was in de schilderkunst, begeerde dat ik de drie jonge Princeffen zoude schilderen, nagelate dogters van zynen Broeder Czaer Ivan Alexewits, die, zoo lang hy in 't leven was, met den tegenwoordigen Czaer regeerde, en in den jare 1696 den 29 January der werrelt overleed. Dit was, zeide hy, wel de voornaemste reden, waerom ik te hove gehaelt was. Hier toe wel genegen zynde reed ik met den gemelden heer, om de Princeffen voor af eens te gaen bezien, naer het hof der Keizerinne, hare moeder, een uur van Moskou gelegen, een vermakelyke lustplaets zynere Majesteit, genaemt Ismeilhoff. Voor de Keizerinne gebragt wert ik aenstonts van hare Majesteit gevraegt of ik de Russische tael verstant. Waer op de Heer Alexander het woort nemende haer te kennen gaf, dat ik daer in onbedreven was, en verder eenigh gesprek met haer hielt. Hier op deed de Vorstin een zilver schaeltje met brandewyn vullen, nam het in haer hand, en gaf het voort den heer Alexander over. Hy ledigde het, en gaf het weder aen de staetjuffer. Het wert ten tweeden mael gevult, en my op de zelve wyze door de Keizerin toegereikt. Ik ledigde het op myn beurt. Waer op wy elk uit de hant der Keizerin een glas wyns ontfingen, en na weinig tyts ook van elke der drie jonge Princeffen daer tegenwoordigh. Hier op wert 'er een groot glas met bier gevult en der Vorstinne weder overgegeven, die het den heer Ale-

xander in handen gaf. Hy dronk daer een weinigh uit, en reikte het aen de staetjuffer weder over. Deze schonk het weder vol, en gaf het aen de Vorstinne, uit welker handen ik het weder ontfing, en daer even den mont aen gezet hebbende, de schenker weder overgaf. Want naer de zeden van dit hof zou het uitdrinken van een bierglas, dat op het laetst gegeven wort, luttel hoffelyk zyn. Toen voerde ik met den heer Alexander eenige redenen wegens het maken der schilderyen, dewyl hy de Hollantse tael redelyk wel verstant, en mackte my gereedt om affcheit te nemen. Hier op gaf ons de Keizerin hare rechterhant te kussen, en na haer ook alle drie de Princeffen, dat de grootste eerbewyzing is, die men hier kan ontfangen. Van daer vertrokken keerde ik den zelve avond in myne herberg. Na eenige dagen wert in het gemelde hof van den heer Alexander de bruiloft gehouden van zekeren bedienden van den Czaer, die zelf tegenwoordigh was, nevens den Czaersen Prins, oom zynere Majesteit, met veele voornamen Russische Heeren en vrouwen, ook veele Engelsche en Hollantse Koopluiden, en Duitse Jufferen. De tafel was gestelt in de groote zaal, loopende met eenen krommen elleboogh. Aen de eene zyde zat zyne Majesteit met de Russische Heeren: alle de Mevrouwen tegen elkander over. In het midden der zale zaten aen eene ronde tafel de Czaerse Prins, de Heer Alexander, de Engelsche en Hollantse Koopluiden, waer onder ik ook gerekent wert. Na dat wy deftig onthaelt waeren, werden de tafels wechgenomen, en lustigh op de Poolse wyze gedanst, zittende de speelluiden aen een zyde, die zich zeer vermakelyk lieten hooren.

Dezen zelve nacht trok de heer Alexander voor eenige dagen naer buiten tot verrichtinge eeniger zaken. Den elfden der maent begaf zich ook de heer Pauwel Heins, Envoye van den Koning van Deenmarken weder naer huis, van meening met het voorjaer weder te keeren; waerom hy zyne Gemalinne hier liet. Op den 5 van Maert had ik het geluk van ter maelydt te zyn by zyne Majesteit op Probrosensko, de gewoone verblyfplaets van dien vorst. Hy voerde my na den middagh met zich naer het Hof der Keizerinne, om de Afbeeldingen der drie Princeffen, door my middlerwyl begonnen, te bezichtigen. Ondertusschen had hy veel gesprek met de Keizerinne over de reizen door my gedaen. Den 11 der maent begaf hy zich met eenige grooten naer het huis van den heer Brants, en bezagh daer in myn kamer de schilderyen, die ik t' Archangel gemaakt had, waer over hy zeer veel genoeg nam. Onder

Bruiloftvreugt.

Moskovische Princeffen geschildert.

het praten geviel dat zyne Majesteit sprak van eenige stukken kanon, waer op men meende dat het wapen stont der Republyk van Genua, verbeeldende, als dat van Venetie, eenen leeu, die met den voorsten poot een boek hout. Maer deze stukken door ouderdom gesleten zynde, was het wapen daer op zoo verduistert dat men twyffelen mogt of het een leeu of eenigh ander dier ware. Den Vorst beving hier op een lust om'er een gezicht af te gaen nemen, en daer toe het gantsche gezelschap met zich te voeren. Waer toe de byeenkomst bestelt wert op het Hof van den heer Alexander. Zoodra zyne Majesteit daer verscheenen was, wert yder van het gezelschap, bestaende meest in eenige voorname overzeesche kooplieden, daer hy veel van hiel, door zynen last, van den heer Alexander beschonken met eenen gouden gedenkpenning, waer op de Vorst verbeelt was, dragende eenen lauwerkrans op 't hoofd: staende in den rand, in Russische Karakters getekent: PETER ALEXEWITS, GROOT

CZAER VAN GEHEEL RUSLAND. Aen de andere zyden stonden twee Arenden met het jaergetal 1702 den 1 February.

Nadat wy hier alle prachtig waren onthaelt, reden wy naer het hof zynen Majesteit te Probrosensko: schoon het zoo zeer niet wort gerekent voor een hof, als wel voor de woonplaats van den Kapitein, die nogh van zyne Majesteit geen hooger Karakter gekregen had: gelyk zyne Majesteit zelve hier ontrent geen hoger titel voeren wil.

Het legt een groot half uur van de stad, niet wyt van 't hof van den heer Alexander. Hier was dan de Artilleryplaats van het lyfregement zynen Majesteit; daer wy de drie stukken, daer van gesproken is, bezagen, en, hoe afgesleten zy waren, genoeg bemerkten dat'er een leeu op stondt. Zy waren kort en naer het fatsoen van mortieren gemaekt. Dogh ik kon, wat moeite ik ook aanwendde, niet recht te weten komen, hoe de Russen in vorige tijden daer aen gekomen waren.

VII. HOOFSTUK.

Koninglyke maeltijden van zyne Majesteit buiten Moskow gehouden in groot gezelschap van Heeren en Mevrouwen, en door den Schryver bygewoont. Byzonderheden wegens de Keizerinne. Vermaeknemen zyner Majesteit op de Moskowse beek. Pascha by de Russen geviert. Vertrek zyner Majesteit naer Archangel.

TERWYL wy de gezide stukken geschut bezichtigden, was'er orde gestelt tot ryden naer buiten, naer een dorp van den heer Alexander, genaemt Alexcejeskie, by Lemuenefskie, 12 wurst van Moskow gelegen, daer de gemelde heer een deftigh luthuis by de rivier Jouse had doen bouwen. Het is een zeer vermakelyke oort, verzien van overschoone Vyvers, krielende van de voornaemste Visschen. Onder al het gene my verwonderens waerdigh voorquam, was de Stal wel voornamentlyk, deftig en ruim, van hout, even als het huis, opgebout. Ik telde daer in ontrent vyftigh paerden, van welke eenige by uitnemenheit schoon waren. Op onze aankomst vonden wy hier reets een gezelschap van Duitsche Jufferen, die op zyn Majesteits begeren zich hier naer toe begeven hadden, om het genot eeniger vrolyke maeltijden te hebben. Het gezelschap der mannen bestont in den Heer Resident, drie Engelsche Heeren, en andere luiden van onze Natie, die tien sterk waren, behalven dat'er eenige weinige Russische Heeren by waren. De vrouwen waren 13. in getal, en onder haer maer eene jonge Russische Jonkvrou, die de zuster was van den heer Alexander. Wy werden daer wel ontfangen, en dien avont zeer deftigh met vleesch en vis gespyst. Hier toe waren in een ruime Zael twee tafels aengerecht, eene lange, gestelt aen de zyde der Zael, waer aen zyn Majesteit zat met verscheide Heeren, en aen de overzyde al de Jufferichap benevens elkander; en eene ronde, die in 't midden gestelt was. Hier aen zaten de Engelsche, en meeste Duitsche, of liever Hollantse Heeren. Den avont doorgebracht hebbende begaf zich elk naer zyn rustplaets; uitgezeit dat de overzeesche vrienden alle binnen een en zelve vertrek nogh eenige uren vrolyk waren, zynde de Russische Heeren, gelyk ook de Juffrouwen, in andere vertrekken. Den volgenden dagh was het onthacl weder Koninglyk, en vloede over van alle vleesch en viischgerechten. Om de vreugt te wekken waren de Speelluiden geplactst

Vreugde-
maelydt.

aen de eene zyde der Zael, die zich ondertusschen vermakelyk lieten hooren met Violen, Bassen, Trompetten, Schuiftrompetten, Kornetten, Fluiten, en wat meer gebruikelyk is, even als in onze landen. De maelydt geeindigt, en de tafels wechgenomen zynde, wert'er lustigh gedanst op de Poolse wyze tot groot genoegen zyner Majesteit, die lustig vrolyk was; dat aenleiding gaf tot aenrechten van verscheide aerdigheden en kluchten, waer by de drank niet vergeten wert, totdat het eindelyk laet geworden zynde, yder zich ter ruste begaf, om den volgenden dagh de vreugt te hervatten. Het geschiedde ook met het zelve vermaek en genoegen, zonder dat ik weet dat'er iemant overladen van den drank was. Weinigh uren daerna reden wy wel vernoegt van daer, en yder begaf zich naer zyne eige woonstede.

Middlerwylen wert my vergunt de afbeeldingen der drie Princeessen, die ik zoo groot als het leven op doek gebragt had, in myn herberg te voeren, en die verder op te maken. Ook had de Czaer my verscheide malen bevolen die op het spoedigste ten einde te brengen, dewyl ze moften verzonden worden, zonder dat ik evenwel wist waer heen. Ik ruste dan niet voor dat de Schilderyen voltrokken waren, zynde de Princeessen volgens den gegeven last geschildert in Duitsche kleding, dieze, alsze in het openbaer te voorschyn komen, gewoon zyn te dragen; uitgezeit dat het hooftsieraedt aen myne keure gelaten wert, dat ik dan op zyn antyks afmaelde.

Om nu eene afbeeldinge te geven van de Czarietse of Keizerinne, genaemt Paraskowya Feodorofna, zy is wat zwaerlyvigh, dat haer echter niet misstaet om de goede talie des lichaems. Men magh zeggen datze fraei is, goddaerdigh van inborst en vriendelyk van wezen, waer mede ook haer bedryf overeenkomt. Zy is ontrent dertig jaren out, en in blaken de gunst by zyne Majesteit, wiens zoon de Prins Alexey Petrowitz meenigmael by haer komt om enig vermaek te nemen met de jonge Princeessen. De oudste van de-

Afbeelding der Keizerinne.

En der deze is genaemt Katharina Iwanoffna, Moskovi-
sche Prin-
cessen.

zynde 12 jaren out. De tweede Anna Iwanoffna, 10; en de jongste Paraskowya Iwanoffna, 8 jaren. Alle zynze zeer wel gemaakt. De middelste is blond, schoon en blank van verwe. De andere twee fraeie bruinetten. Inzonderheit munt de jongste uit in vrolykheit van wezen en inborst, beleeftheit en minzaamheit; met welke twee deugden de andere ook rykelyk begaeft zyn. De heusheden, die ik hier zynde om myn werk ten einde te brengen genoot, waren ongemeen. Des morgens wert my dagh op dagh drank nevens andere ververschingenaangeboden. Des middags werd ik'er veeltyts ter tafel genoodigt, wordende niet tegenstaende de vastendagen altydt zoo wel vleesch als visch opgedist, dat my vreemt voorquam. Door den dagh ook volop van Wyn en Bier, als my des gelustte. Zoodat ik niet kan gelooven dat een byzonder persoon in eenige Landen, byzonder in Hoven van zoo groote Personaedjen, dergelyke beleeftheden zoude ontmoeten. Wacrom ik my aen dit Hof hier voor in alle deelen verplicht vind. Dien tydt nam ik daerom te meer waer om aen zyne Majesteit aen te bieden een exemplaar myner Reisbeschryvinge, dat ik tot dien einde fraei gebonden met my genomen had: hebbende reeds zoo veel berichts ontfangen, dat my geen twyffel overschoot, of het zoude den Vorst aengenaem zyn, die het van my op Probrosensko ontfing.

De
Schryver
schenkt
zyne
Reisbe-
schryving
aen den
Czaer.

Ver-
maek op
de Mos-
kowse
beek.

Den 29. Maert nam hy zyn vermaek met eenige floepen op de Moskowse beek, varende tegen stroom tot 3. of 4. wurst van de brug af by het Slot. Van waer hy wederkerende door de gemelde brug met byzondere snelheit den stroom quam afzakken, tot 3. of 4. wurst naer beneden. Toen keerde hy weder naer de brug: daer hy door den heer Alexander ontfangen, en nevens eenige Engelsche Heeren en luiden van onze Natie onthaelt wert. Hier wert weder boven Vasten boven al Vleesch en Visch aengedist ter keure der gasten, dien volkome vryheit vergunt wert van te kiezen wat hun beliefte. Maer de Vorst zelf en alle die by hem aenzaten namen het Vleesch voor hun spys.

Onge-
meen
hoog wa-
ter.

Nu ging de maent April in met zulk een dooiend weder, dat men in weinig dagen geen ys meer vernam: wassende het water door deze schielyke ontlasting, die dagh en nagt duurde, tot zulk een hoogte, als by menschen geheugen noit was gezien. Dit was oirzaak dat cenige molens aen de rivier Jouse gelegen veel schade leden, en verscheide Vyvers en Landeryen achter de huizen in de laegte door het water overstroomt werden. De wegen ook, gelyk gemeenlyk na het

Winterfaizoen de sneeu aen 't smelten rakende dit ongemak veroirzaekt, waren zoo gestelt, inzonderheit in de Duitsche Slabode, dat de Paerden tot den buik toe door 't slyk gingen. Het welk de Vorst vernemende liet hy de Slabode zuiveren, en middelen in 't werk stellen, waer door al het slyk en vuiligkeit wert wechge- weert.

Den 5 dezer maent ontrent 6 uren in den morgenstont ontfont'er brant in de Slabode in een huis van eenen onzer lants- luiden. De Vorst was zonder toeven daer aenflonts in persoon tegenwoordigh, en gaf de noodige orde om het vier te doen blussen: gelyk zyne Majesteit voor ge- woonte heeft altyt tegenwoordigh te zyn ter plaetse daer brant ontsaet: wacrom altydt gestadige wacht by de hant is, om alle uren van den nagt, als zulk onheil voorkomt, daer van kennisse te geven.

Wak-
kerheit
van den
Czaer in
geval van
brand.

Op dezen dagh wert hier geviert het Feest van Pascha niet zonder groote vreug- de der Russen, niet alleen om den ge- wenschten tydt van Christus opstandinge, maer ook omdat de lange vastentydt dan een einde neemt. In den nagt, die voor dit Feest gaet, hoort men gestadigh het luiden der klokken: gelyk ook op den Feestdag zelf, en ook den dagh die daer aen volgt. Dan beginnenze aen elkander Paescheiers uit te deelen, en houden dat wel veertien dagen aen een gaende. Dit is algemeen by grooten en kleenen, ouden en jongen: dragende yder geversde eiers by zich om ze anderen te geven. Men ziet ook op de straten en wegen veele Eierkramers zitten, die dezelve gekookt en beschildert verkoopen. Gemeenlyk zynze als een blaauwe pruim: eenige ook sierlyk van groene en witte verwe verhe- ven opgemaakt. Men vint'er ook zoo fraei gemaakt en beschildert, dat'er wel twee of drie Ryxdalers voor worden be- taelt. Op eenige staen deze woorden: CHRISTOS WOS CHREST; dat betekent, CHRISTUS IS OP- GESTAEN. Deze eiers worden by voornamen luiden in hunne huizen met voordagt gereet gehouden, om die over te geven aen die hen komen begroeten. Zy kussen elkander voor den mont, en die het ei overgeeft, voegt'er deze woor- den by: CHRISTOS WOS CHREST: CHRISTUS IS OP- GESTAEN. Waer op hy, die het ei ontfangt, antwoordt: WOISTI- NO WOS CHREST. dat is: HY IS WAERLYK OPGESTAEN. Luiden van minderen rang geven op de straten, als zy elkander ontmoeten, deze eiers over op de wyze als gezegt is: en niemant weigert oit die aen te nemen, of hy hoogh of laeg van staet, man of vrou is. Ook brengen alle de dienstboden van

Paesch-
feest.

Paesch-
eiers.

het

het huis zoodanige eiers in de kamer, daer hun volk is, om hier door een praesnik of feestpenning te erlangen: gelyk men my gemeenlyk twaelf of veertien daer van bragt, en daer onder eenige, die van het vrouwolk fierlyk toegemaakt waren. In vorige tyden maekte men vry veel werk van deze eiergiften: maer tegenwoordigh, gelyk het met vele dingen gaet, heeft het zoo veel aenziens niet meer. Hoewel by het leven van dezen Czaer nogh in gebruik is geweest dat de voornaemste Russische Heeren, en overzeesche Koopluiden, hem een gelukkig Paeschfeest gingen toewenschen. Waer voor yder dan zulk een geverft ei uit handen zyner Majesteit ontving. Nu is dat geheel in ongebruik.

Vermaek
op de
Moskow-
ferivier.

Den negenden dezer maent nam de Vorst weder zyn vermaek in zich op de Moskowse rivier te laten roejen, waer toe eenige sloepen vervaerdigt waren. Alle de roeiers zoo van zyne Majesteit, als van zyne zuster de Princesse, waren bekleet met een wit hemde, naer onze wyze gemaakt, en van voren met kant bezet: hebbende alle de overzeesche Koopluiden des daegs te voren bevel ontfangen van een paer dezer hemden te bezorgen. Op elke sloep stonden twee kleene masten, waer aen de zeilen, als de wint diende, eenige malen werden opgehaelt. Nu geschiedde dit in 't afkomen van de rivier, te weten van de Lustplaets van den Generael Veltmaerschalk Bories Petrowits Seremetof, gelegen een weinig buiten Moskow, aen de gemelde rivier, tegen over de beroemde plaets zyner Majesteit, die den naem voert van *Vorobjowegoro*. Deze Veltoversite had zyne Majesteit en het aanwezende gezelschap den vorigen dagh reets ontfangen en onthaelt: de Vorst ook daer eene nachtruste genomen. Het gezelschap bestont uit den Czaersen Prins, de zuster zyner Majesteit, verzelt van drie of vier Russische Mevrouwen, veele voorname Grooten van het Ryk, Staetdienaeren en anderen; den heer Resident, en eenige overzeesche Koopluiden. Waer by nogh quamen vyftien of zestien Duitse Jonkvrouwen. Voor dit Lusthuis lagen alle de sloepen gereet, die ontrent veertigh in getal waren, elk bemant met tien of twaelf roeiers. Zyne Majesteit met al het gezelschap daer in getreden zynde quam met uitnemende snelheit de rivier afzakken, en de brug voorby varen. Van daer voer men voort naer Kolomnensko, een groote Lustplaets zyner Majesteit, te water 20, dogh te lant maer 7 wurst van Moskow afgelegen. Men quam daer aen des avonts ontrent 7 uren, en vont'er een avontmael koningklyk aangerecht: gelyk ook de volgende dagh het onthael hervat wert, niet zonder het gespeel der muzikanten. Dog men scheid-

de ten drie uren na den middagh, en reet in Karossen en Kalessen, ook te paert, weder te rugh. Den dagh daer aen onthaelde de Heer Brants den Vorst in gezelschap van den Hollantsen Resident, en andere Hollantse en Engelsche Heeren. De vreugde was daer overvloedigh: zoo dat zyne Majesteit eerst ten 11, en de laetste vrienden ten 2 uren na middernagt van daer gingen.

Den 19 der maent ontfing ik last van zyne Majesteit om de drie afbeeldingen, nu voltrokken, te brengen op het Hof by de Keizerinne, om van haer bezichtigt te worden. Ik ging dan derwaert met den zwager van den heer Alexander. De Vorstin was wat onpasselyk, en hield het bedde, zoodat ik voor het ledekant de stukken vertoonde. Zy haer genoegen daer aen gezien hebbende gaf my met dankzegging met eige hant een vereering van gout, en gunde my de eere van haer de hant te kussen. Zy vraegde my of ik nogh eenigen tydt dagt te blyven, op dat de Princesen nogh eens door my mogten geschildert worden. Waer op als ik geantwoort had, gaf eene der Princesen ons een gulden schaeltie met brandewyn over. Toen een glas wyns: en daer mede kregen wy ons afscheit. De Schilderyen bragt ik toen naer het Hof van den heer Alexander, daer ik ze oprolde, om te kunnen verzonden worden. Dezen nagt vertrok zyn Majesteit naer Archangel, verzelt van de navolgende personen: den heer Alexander: den Patriarch Mekite Moysewits Sotof, groot Zegelbewaerder: den heer Fedder Alexewits Gollowin, eersten Minister van Staet: den heer Gabriel Ivanowits Gollofskiem: Knees Gregori Grigoiewits Ronodanofskie: Bojaer: Knees Juerje Juerjewits Troebetskoy: en den Stolnik, of tafeldienaer zyner Majesteit.

Ondertussen werden alle voorbereidselen gemaakt om de wegen in de Slabode te zuiveren, waer aen men den 26 der maent begon te arbeiden. Het flyk wert vast aen de zyden der straten gelegd, om naderhant wech gevoert te worden. Waer toe twee mannen van de Duitse natien tot opzieners werden verkoren: die het werk zoodanig bevorderden, dat het grootste gedeelte deze week zoo verre gezuivert was, dat men de straten betreden kon.

Den 3. Mei verstont men door brieven van Archangel dat daer met den ysgang zulk hoogh water geweest was, als by geene geheugenisse van menschen gezien was: waer door veel schade veroorzaekt was. De meeste huizen by het Fort Novo Dwinke werden wechgespoelt. De werf van zyn Majesteits Scheepbouvery liep zoodanigh onder, dat al het hout vlot wert, en wechdreef. Een Schip op sta-

Hoog
water.

pel staende wert rontom gedraeit. Ook eenige vaertuigen voor de Stadt leggende raekten tot op de brug voor de Palaet der Koopluiden. Daerenboven nam het water zynen gang tot op eenige Hoven binnen de Stadt.

Den volgenden dagh begon men de aerde van de Slabode wech te voeren, hebbende een yder vryheit van die op zyne eige kosten van daer te halen, en naer zyne hoven te brengen, om het lant te hoogen, of elders aen te leggen. Om het werk dezer zuivering ook nogh meer aen te zetten wert een byeenkomst aengelegt by de Duitſche natie in de Slabode op het Heerenlogement, een huis zeer vermakelyk om zyn uitzicht, en den fraeien tuin, die daer achter is. Hier verloor men nogh twee andere personen by de twee voorgaende, om mede tot opzieners te ſtrekken van het begonnen werk, en het bewint te hebben over alles dat hier ontrent gedaen diende. Deze verkiezing geſchiedde met meerderheit van ſtemmen, zynde op een byzonder briefje geſchreven de naem van den perſoon, dien yder daer toe verkiezen wilde. By deze werden nogh verkoren agt personen, die tot byſtanders zouden ſtrekken, en des noodt zynde, de anderen de helpende hant bieden, met volmagt van alles uit te voeren, dat hun oorbaer zoude toefchynen.

Op den 9 der maent, feeftdagh van S. Nikolaes, verſtonden wy uit brieven van den 28 der voorlede maent uit het vaderlant afgezonden, de doot van den doorluchtigen Vorſt Willem den derden, Koning van Engelant, na eene ziekte van vier dagen der werrelt overleden: een tyding, die groote ontſtelteniffe baerde onder de overzeefche luiden, byzonderlyk onze lantgenooten, die de deugden des weergaloozen Konings kenden en waerdeerden. Waerom zy ook alle den rou

voor den tydt van zes weken hier over aennamen.

Den 19 der maent kregen wy weder brieven uit het vaderlant, en daer mede bericht, hoe daer een groote watervloet was geweest, waer door eenige plaetsen ondergelopen, en veel menſchen verdronken waren. Met eenen, hoe Keizersweert door de Bontgenooten belegert was.

Den 21 wert hier geviert de feeftdagh Wolla-diemerskaia Bogarodieſſa: aen welke Stadt men hier vertelt dat de beeltenis der maegt Maria zou vertoont zyn. Welke gedachtenis dacrom hier geviert wert op elke plaets, in een daer toe geſtelde Kerk. Dit geſchiet altyt op donderdagh voor Pinxteren, by de Ruffen genaemt Secmick. Op dien dagh vervoegen zich zekere Priesterlyke perſonen naer den kuil of put, waer in de menſchen geworpen zyn, die op de wegen of elders vermoort zyn: ook die door het Gerecht zyn ter doot gebracht, waer van wy te voren reets iets gezegt hebben. Deze putten (want daer zyn'er ontrent Moskow 3 of 4) worden alle jaren met aerde gevult, en weder nieuwe toegelst; dat nu om den feeftdagh den vorigen dagh geſchiet was. Op dezen dagh wert de moeder der Keizerinne, die des daegs te voren geſtorven was, begraven. Want hier te lande laet men de afgestorvene maer luttel tydts boven aerde ſtaen, waer van wy hier na breeder ſpreken zullen. Deze begraefenis geſchiedde geheel ſimpel en zonder eenige ſtaetſie. Dezen morgen ontſtont'er weder brant binnen Moskow, en duurde tot tien uren; gelyk ook den derden Juny brant ontſtont in een dorp buiten de ſtadt, den 14 ook weder binnen Moskow. Ondertuſſchen vertrokken eenige Koopluiden van hier naer Archangel.

Feefst ter
gedagte-
niſſe van
Maria.

VIII. HOOFSTUK.

Beschryving der Gewassen, Aerdvruchten, Lusthoven, Vyvers, en andere dingen, waer in de Russen vermaek scheppen. Russische Heremiten gevangen.

Aenge-
name Be-
zien.

ONDERTUSSCHEN vermaekte ik my somwylen buiten op het land met goetd gezelschap. Waer mede ik in de maent van July het bosch doorwandele zekere soorten van bessē vond. Waer van de eerste genaemt Costenitsa smakelyk voorkomen door hare amperheit; waerom aenzienlyke luiden die met honigh of suiker gebruiken, gelyk wy met de aerdbezen gewoon zyn te leven. Hier van weten ze een soort van Limonade toe te bereiden, zoo wel om te eten, als om te drinken: wordende de zieken ook bedient met koeldranken hier van gemaekt. Buiten Moskow vintmen ze meenighvuldigh in de bosschen, en al veel door geheel Ruslant, te weten onder het geboomte, dewylze best in de schaduw groejen willen. Dit woort *Costenitsa* betekent een steenbes: dewyl in elk een steentje gevonden wert. Aen yder steeltje vint men 3 of 4 takjes, waer aen de bessē hangende wel een getal van 20 uitmaken, zoo als hier nevens met de letter

A. BESSEN COSTENITSA

EN B. BESSEN BRUSNITSA.

A wort aangewezen. Het loof is des winters en zomers groen: de bessē worden ryp in de gemelde maent. De tweede soort, genaemt Brusnitsa, valt wat grooter. Elke bes is aen een byzonder steeltje vast, als by ons de Aelbessē. Twintigh of dertigh vint men'er aen een takje; groeijende deze soort ontrent een span hoogh boven den gront, dogh de eerst genoemde wel de helft hooger. Van

deze vruchten wort jaerlyx een ongeloofelyke meenigte binnen Moskow gebragt, wanneer de Duitschen zoo wel als de Russen zich daer van verzien. De laetste zeker vullen daer mede heele vaten, daer ze dan kout water op gieten, en die zoo laten staen tot het aenstaende wintersaizoen. Dan tappenze dit water af voor hunnen drank, en vullenze met nieu water vervolgens weder aen. Deze drank

is zeer verkoelende en aengenaem, byzonder zoo men daer wat honigh of suiker by mengt. De bessën zelve etenze ook met wat honigh tot verversching. De Duitsers persën daer ook het sap uit, dat ze met honig en suiker tot eene behoorlyke dikte opkoken, en nuttigen het by gebraet; daer het wonder wel by voegt. Zy doen het ook wel in kleene vaetjes, en gieten daer op het sap van andere reets uitgeperste bessën, en zetten het by andere lekkernyen en ververschingen hunne vrienden voor. Het blat is ontrent als de palm, gelyk op de letter B. gezien kan worden, en des winters zoo wel als des zomers groen. Dit lant geeft van nature veele gewassen in grooten overvloedt. Men ziet'er gemeene witte kool, by de Russen genoemt *Kapoesë*, die ze in groote meenigte inleggen, en die de gemeene luiden twee malen des daegs eten: ook komkommers, of *Ongorisie*, die ze uit de hant eten, even als wy de appels en peren. Ze leggen die ook in: en aenzienlyke luiden zelfs zetten ze iemant voor als iets aengenaems, en hebbenze daerom het geheele jaer door in voorraedt. Veel *Siafnok* of knoflook is'er ook, die in veel gebruik is by dezen lantaert, zoodat iemant hun over wegh ontmoetende de reuk daer van verveelt. Daer is ook *Green* of peperwortel, die ze veel eten by visch en vleesch, en waer van ze goede sausen wetent te maken. Knollen zyn'er van veelerhande soorten: roode kool, door de overzeesche natien voor eenige jaren daer gebragt, nu mede overvloedig; gelyk de bloemkool. Men vint ook Aspersies en Artichokken, maer niet dan by de overzeesche natie. Zoo is het ook gelegen met de Artichokken onder de aerde. Van ons hebbenze ook gekregen geele, witte, en roode wortels, of peen, en karten, die ze overvloedigh hebben voortgezet, nevens salade, waer van de Russen voordezen niets hebben geweten. Dogh nu makenze daer werk van. Zoo is het ook met de sellery. Ontrent Moskow zyn veel aerdbezien, inzonderheit van de kleinste soort. De groote etenze meest uit de hant. Daer zyn ook Frambosen, Meloenen ook in groote meenigte, byzonder groot, hoewel niet zoo smakelyk als in Italie. Want zy zyn wateragtigh, en komen meer overeen met onze komkommers. Men vint'er veel water, dogh weinigh zaet in. Wat aengaet de Boomgewassen, men heeft'er veele Hazenooten, maer Okkernoten geene. Appels zyn'er van verscheide soorten, zoete en zure, die zich wel laten eten, en'er wonderlyk wel uit zien. Ik zag'er een soort van appelen zoo helder en doorschynende, dat men de korlen daer klaer in zien kon. Peeren zyn maer gemeen, meest al klein,

Aerd-
vrugten.

Boom-
gewassen.

en van weinigh vershot. Men heeft'er pruimen, kerffen ook, maer slecht, uitgezeit die men vint in de hoven der Duitische koopluiden, daer ook Aelbessën genoegh te vinden zyn. Deze hebben hunne tuinen beplant met bloemen, en houdenze net en in orde. Anders vint men de tuinen in 't gemeen wilt, en zonder eenige schikking of verdeeling, daer men geen onderscheit in weet. Zy maken ook geen werk van fonteinen of andere fraeijgheden van dien aert; waer toe ze anders door overvloed van hun water goede gelegenheit zouden hebben, om met kleene kosten iets fraeis uit te werken. Evenwel bevint men, dat sedert de wederkomst van den Grootvorst uit onze landen al veel verandering hier en daer is voorgevallen, zoo in het bouwen van huizen als tuinen. Vooral heeft Knees Daniele Gregorits Serkaskie dicht aen zyn dorp, genaemt Sietjove, en 13 wurst ontrent gelegen van Moskow, een tuin doen maken geheel op onze manier, dien ik vry fraei en groot bevonden heb. Ook had hy hier toe met voordacht eenen hovenier, zich der kunst verstaende, met zich uit Holland overgebracht. Deze tuin, reets veel toegenomen in goede schikking en sieraden, is wel de voornaemste, die hier te zien is. Veele aenmerkens waerdige dingen ziet men hier niet: waerom de buitenplaetsen hun grootste aenzien trekken van de Vyvers, die dikwyls twee, of drie, of ook wel meer by de Lusthuizen gevonden worden. Daer zyn'er eenige zeer groot en aenzienlyk, en vol kostelyke visschen, die daer in voor het gebruik gehouden worden. Want wanneer zy bezoek van vrienden ontfangen, werpenze in hun byzyn terstont het net uit, en vangen zoo veel visch, datze raedt weten om daer mede 20 of 30, ja meerder schotels te stofferen, gelyk dikwyls van my gezien is.

Gele-
genheit
der tui-
nen hier
te lande.

Visch-
ryke Vy-
vers.

My verquikt nogh de geheugenis van eenen dagh van vermaek, dat wy gingen nemen met een zoet gezelschap van Juffrouwen op het dorp Fackeloof, gelegen 15 wurst van Moskow, toebehorende aen den heer Stresenof, een wel gegoedt man, die my en het vordere gezelschap, dat meest uit Hollantsche Juffrouwen bestondt, met veel beleeftheit ontfing: waer in hem niet toegaf zyn schoone en minzame gemalin, die vrolyk van aert veel toebragt om ons te vermaken. Het huis vonden wy wel gebout, en verzien van veele goede vertrekken. De keuken inzonderheit was zinnelyk en fraei gemaakt op de Hollantse wyze. Waer in onze Juffrouwen zelf eenige schotels met visch naer haere eige zinlykheit gingen toebereiden: schoon wy ons genoegh van koude spyzen zelfs verzien hadden, die wy mede brag-

bragten. De schotels met visch, bereit op de wyze der Russen, waren ontrent twintigh in getal, waer onder eenige met soppen, die vry smakelyk waren. De maelyt geeindigt zynde bragt men ons in een vertrek, waer in verscheide schoppen, of schommels, boven aen de balken vast gehegt waren. Op deze touwen gingen wy d'een voor, d'ander na zitten, wordende zoo van elkander in de hoogte gestooten. Een soort van spel, dat hier zeer gemeen is. By wylen ging de vrou van den huize zelve daer op zitten, doende hare twee jongste en fraefte Staetjuffers het tou in de handen nemen, en zachtelyk heen en weder bewegen. Dus zittende namze somtydts ook haer kleinste kint op haren schoot, zingende zonder ophouden met hare staetjufferen eenige aengename gezangen met zulk eene zedigheid en bevalligheid, dat het gezicht daer van zoo aengenaem als het gehoor was. In het einde badtze ons dit zoo voor lief te willen nemen, betuigende dat het haer leet was, datze voordien tydt by gebrek van Muzikanten ons niet meerder vermaken kon. Waer voor wy haer bedankt hebbende geleid werden tot aen den vyver, waer in aenstonts het net geworpen wert, opdat wy niet zonder verschen visch zouden te rug keeren. Zoo dat wy wel vernoegt van daer scheidden en in onze koetsen stapten om voort te ryden.

Benevens dit dorp vond ik eenen grooten boom, die zyne takken wonder verre had uitgespreit. Hy was byzonder schoon van gedaente, en onder aen den stam drie en eenen halven vadem dik. Het was een Espenboom, dien de Russen *Asina* noemen.

De luiden der overzeesche natie hebben achter hunne woningen of Lustplaetsen gemeenlyk eenen tuin, waer inze met veel moeite veele soorten van goede vruchtboomen aenqueken, nevens vele soorten van bloemen, uit onze landen overgebracht. De bloemperken of bedden ziet men alom bezet met plankjes, in de plaets van palm. Het lant zelf brengt weinigh bloemen voort, zynde die men in de bosschen vint van kleene waerdye. Zoo dat den Russen, alsze by onzen lantaert komen, altydt dienst geschiet met eenen ruiker van bloemen, dien ze gretigh met zich naer huis nemen. Eenige evenwel der voornaemste Russen hebben zelfs zodanige tuinen, en queken de bloemen naer hun vermogen aen.

Zeden
der Rus-
sen.

Wat aengaet de zeden van deze menschen: zy hebben voor gewoonte, alsze by elkander komen, en in een kamer of stove treden, niemant toe te spreken, maer terstont om te zien naer den eenen of den anderen geschilderden Heiligh, gelyk men die daer altoos in de vertrekken ge-

plaetst vint. Hier voor doenze drie eerbiedenissen met buiginge des lichaems, en het slaen eeniger kruissen, onder 't spreken van deze woorden: *Gospodi Pomilui*, betekenende: *Heer ontferm u over my*; of ook wel: *Mier esdom Zjeierwoefonon*, zoo veel als, *Vrede zy dezen huize, en den levendigen daer binnen*, kruissende zich op gelyke wyze. Dan doenze hunne groetenisse en spreken de luiden van den huize toe. Alsze by iemand van andere natie komen, doenze het zelve, ziende altoos eerst naer de eene of de andere schildery, waer voor ze eerst een *Poklon* of eerbiedenis maken, om Godt eerst de ere te geven. Hun meeste vermaek is met Valken op alle vogels, en met Winthonden op hazen jagt te maken; waer ontrent een zekere regel beraemt is met voorschrift hoe veel honden yder naer zynen staet houden magh. Buiten dit hebbenze weinigh keur van vermaeklykheden. Hun gemeene speeltuigen zyn een Citer met vier snaren, de Keteltrom, Zakpyp, en Jagthoorn, daerze op blazen. Voorts nemen ze groot vermaek in het hanteren van gekken, en mismaekte menschen, of in dronkaerts, die geheel door den drank vervallen zyn. Alsze in gezelschap by een komen, gaenze des morgens ontrent 10 uren eten, en scheiden ontrent ten een uur na den middagh. Dan gaenze naer huis om te slapen, zoo wel des winters als des zomers. Hunne manier van schryven is dusdanigh. Zy nemen het papier alleen in de flinke hant, en leggen het op hunne knie, en schryven dus dat ze te schryven hebben. Hoewel eenigen al beginnen onze schryfwyze te volgen, waer van reeds blyk is in hunne Kansseleryen. Zy naejen ook geheel anders als wy, stekende den ring of vingerhoedt aen den voorsten vinger, en halende den draet met den zelve en den duim naer zich toe, niet van zich af, gelyk wy. Hier toe gebruikenze ook hunne voeten, dieze, omdat ze gemeenlyk bloot zyn, daer toe gereet hebben. Zy weten de stoffe, die ze te bewerken hebben, te vatten tusschen de twee voorste teenen, gelyk wy die onder de knie leggen, of anders vast steken. Dogh daer zyn'er ook die anders doen, gelyk ik dikwyls op verscheide plaetsen gezien heb.

Hunne
manier
van schry-
ven,

En naejen.

In het begin der maent July reed ik met zekeren vrient naer Probrosensko, om te gaen bezichtigen drie Russische Heremiten, die voor vier of vyf dagen daer in de gevangenis gezet waren. Zy hadden zich onthouden ontrent Asof aen een klein riviertje, dat in den Donau stroomt. Het gezicht dezer luiden quam my vreemt en misselyk voor, voor zoo veel hun gedaente en toefstel aenging. De outste mogt een man zyn van 70 jaren, de twee ande-

Russische He-
remiten.

re wat meer dan vyftigh. De eerft gemelde had op die plaets in de spelonk van een rots 40 jaren doorgebracht, dogh was middlerwylen door de Tartaren eens wech gevoert, en aen de Turken verkogt. Na weinigh verloop van tydt ontkomen zynde begaf hy zich andermael naer de gemelde kluis, daer hy zich tot nu toe had onthouden. Hun misdaet, meent men, zou hier in beftaen, datze zyn afgeweken van den Ruffifchen godtsdienft; dat zy echter ontkennen, verlangende maer ondervraegt te worden, en fchynende getrooft te zyn al het leet te verdragen, dat hun door pynigen of ombrengen mogt worden aengedaen, met betuiginge dat zy dat gaerne om Christus willen lyden. Geen van drien kon lezen of fchryven. Hun kleeding was een pye rok. Het haer hing hun wilt om 't hooft tot op den middel van het lichaem, zynde door lankheit van tydt, dewyl het noit gekamt wort, als ftaerten van tou in een verwart. Het hing hun zoo over het aengezicht, dat men hen niet konde bekenen, alsze het niet met de hant wech ftreken. Op de borft haddenze een groot yzer kruis, ontrent vier ponden zwaer, hangen aen twee yzere banden, die over de fchouders tot achter op het lyf aen eenen diergelyken bant waren vafte gehecht, die om den middel quam, en aen het onderfte van 't kruis voor op de borft vafte was. Voor dezen outften hadden de twee andere zulk eene eerbiedigheit, dat zy hem, zoo dikwyls hy op ftond, gelyk hy voor ons deed, altydt met de armen onderfteunden. In dezen kerker moftenze blyven zitten tot dat zyne Majesteit wedergekeert zoude zyn. Echter zatenze ongeiloten by een, onder de opene lucht, alleen met eenige matten in een hockje van elkander afgefcheiden. De andere gevangenen, die daer zyn, hebben meeft alle aen beide de beenen eenen yzeren ring, die aen een korte keten gehecht is: zoodatze de voeten weinigh kunnen voort zetten. Daeren boven is yder van hun een wachter toegevoegt, om het uitbreken voor te komen: wordende echter geftradigh buiten ook wacht gehouden. Deze kerker is heel hoogh met balken opgehaelt, en boven open (hoewel'er van binnen verfcheide overdekte plaetsen zyn) voorts klein en vierkant in zyn begrip. Kort hierna willende het bezoek, dat ik aen deze Heremiten gegeven had, hervatten, ver-

ftondt ik datze in een huis daer ontrent ftaande waren overgebracht, om daer te blyven tot nader orde. Welke gunft hun door voorfpraek gedaen was.

In 't ende dezer maent kregen wy tyding van een nieuwe verwinning, door de troepen zynere Majesteit op nieu op de Zweden behaelt. Kort hier na ontbood my de Keizerin, om andermael de drie Princeffen, waer van wy gemelt hebben, af te fchilderen in haer volle grootte en het zelve gewaedt. Van dezen laft had ik gaerne bevryt geweest, waarom ik met veel beleeftheit bad hier van ontfagen te mogen zyn, onder voorwending van het voortzetten myner aengevange reize. Dogh merkende dat dit weigeren onaengenaem was, vond ik my uit verfcheide inzichten bewogen, om der Vorftinne dit in te wiligen, en zette my vervolgens tot het werk.

Den vyfden der maent Juny vertrokken meeft alle de overige Koopluiden van hier naer Archangel, die wy, gelyk wy de andere gedaen hadden, uitgelei deden, volgens het gemeen gebruik, tot op 10 wurit van de ftadt, aen een dorp, in 't velt gelegen by de rivier Jouse, daer eenige tenten werden opgeftelt, om een wyle tyds by elkander te blyven in het gefchap van verfcheide Juffrouwen. Toen een goeden dronk gedaen zynde op het geluk der reize, trokken zy voort, en wy in Karoffen en Chaifen, eenige ook te paert, weder naer de ftadt.

Kort hier aen op zekeren dagh in den tuin achter onze woonplaets wandelende, dat ik dikwyls deed om my te vermaken met een roer, en naer waterfnippen en entvogels in den vyver, of de rivier Jouse te fchieten, werd ik eenen kraenvogel gewaer, die boven my heen quam vliegen. Zoo dra ik hem vernam, deed ik een kogel op het roer loopen, dewyl deze vogels om hunne grootte niet wel met gemeenen hagel doodelyk kunnen gequest worden, en trof het geluk dat ik hem zoo wel raekte dat hy voor my plots in den vyver nederviel. Deze ontmoeting was al vreemt. Want men verneemt deze vogels hier zelden, voor al zoo dicht aen de hoven, hoewel veelen hen uit vermaek op hunne hoven houden. Maer zy worden daer van elders gebracht. De vogel geplukt zynde wert aen het spit gefteken. Maer daer van proevende bevonden wy dat hy vifchachtigh van fmaek was.

Verwinning op de Zweden behaelt.

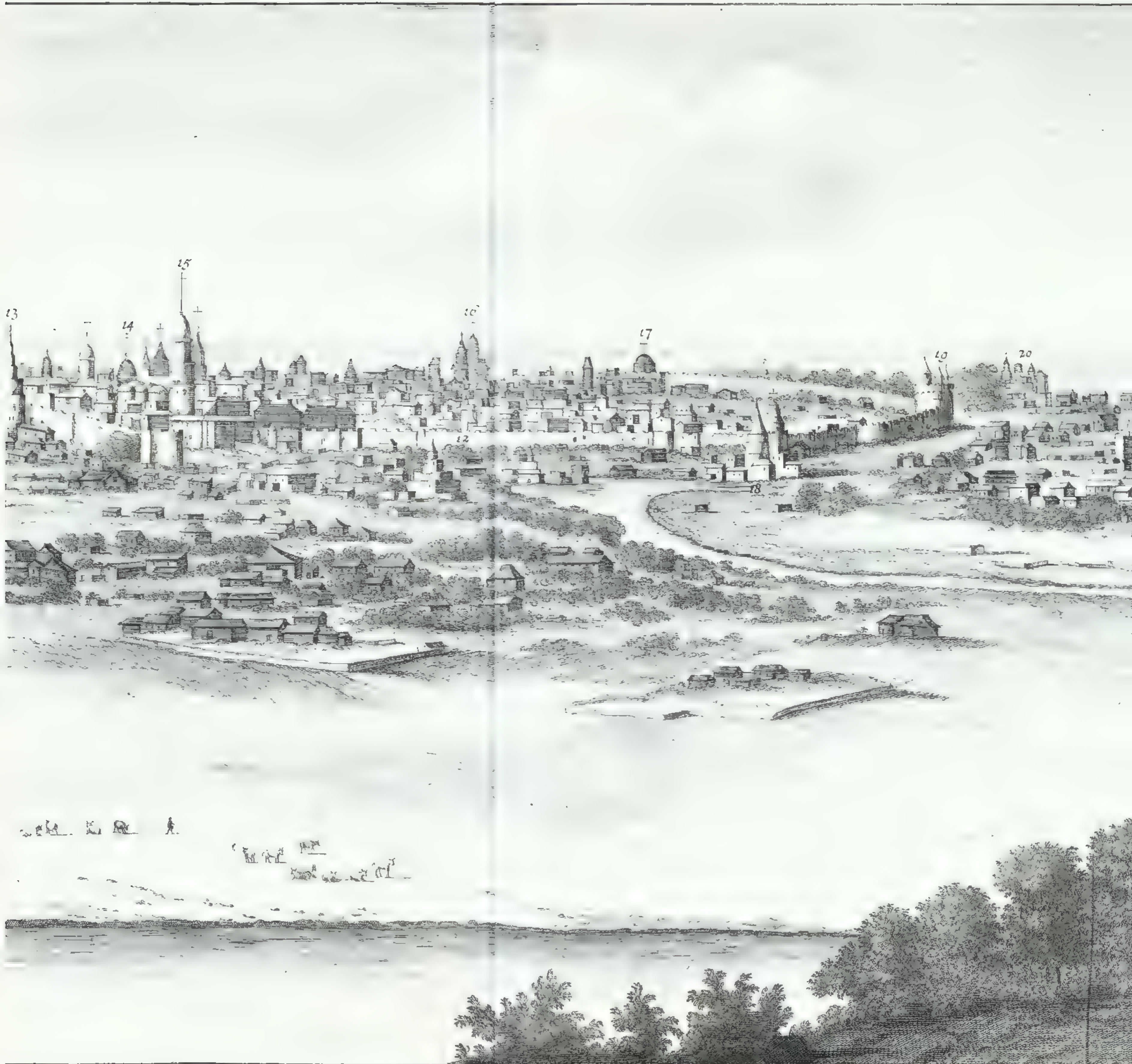
De Princeffen andermael gefchildert.

Kraenvogel gefchoten en gegeven.

M O S K O W

IX. H O O F T S T U K.

Beschryving van Moskow. Meenigte van Kerken en Kloosters, benevens andere byzonderheden.

NU is het tydt dat ik eenige nader aftekeningen en beschryvingen van het gebiet zyner Czaersche Majesteit in het licht breng. Zeker deze Vorst heeft my (dat noit anderen vergunt is) begenadigt met de gunst van hier in alle vryheit te mogen gebruiken, hebbende my met eigen monde gezegt, dat ik al wat ik in zyn Ryk mogt beschouwen, dat naer waerheit mogte beschryven, en der gedenkenisse bevelen.

Hier op maek ik een aenvang van de Stadt Moskow, die ik in deze dagen ging aftekenen op een byzonder groot gebou zyner Majesteit, genaemt Worobjowa, groots en onbekrompen opgetimmert van hout, met twee verdiepingen, hebbende onder 124 vertrekken, en even zoo veel, meen ik, boven, in het ronde bezet met eenen houten muur. Het legt op eenen bergh tegen over het *Dewitsse Monastir*, of Jufferenklooster, aen ginse zyde der rivier Mosqua, ontrent 3 wurst ten westen van de Stadt Moskow. Hier was ik eenige dagen te voren wel onthaelt geweest in het gezelschap veeler Heeren en Jufferen, door den zwager van den heer Alexander, hier boven genoemt. Zyne Majesteit zelve had my aanbevolen deze plaets tot het uitvoeren van myn voornemen te verkiezen, als oordeelende die de beste te zyn, die bedacht konde worden: het welk ik ook na het bezichtigen van andere oorden zoodanigh bevonden heb. In dezen zomer onthielt zich juist de zuster zyner Majesteit op dit huis, om het vermaek van 't lant te genieten. Waerom ik de hulpe van doen had van den zwager van den heer Alexander, die my derwaert voerde om zulx volgens last zyner Majesteit aen de Princesse bekend te maken. Zy gaf tot antwoord dat ik komen konde, als ik het zoude goet vinden, mits dat ik maer een eenigh persoon tot mynen dienst medebragt. Ik reed dan eenige dagen achter een daer heen, en volbracht de afbeeldinge uit een der bovenste vertrekken in waterverf op papier: gelyk door N°. 12 vertoont wort. Van deze hoogte deed zich een fraei gezicht op, dewyl men alles bescheidenlyk, zoo dat binnen als buiten de Stadt was, kon beschouwen. Ik heb alles onderscheidentlyk met het syffergetal aangewezen. N°. 1 is het *Nove Dewitsche Monastir*, of het Nieuwe Jufferen Klooster. N°. 2. be-

helst een plaets, van een regiment Soldaten bezet. 3. *Worotruki*, of de Portiers plaets. 4. De plaets genaemt *Suschow*. 5. Het Klooster genaemt, *Nowinskoy Monastir*. 6. *Sawinskoy Monastir*, een Klooster genaemt naer St. Sawin. 7. De Kerk *Nicolay-na Khipach*, toegewyd aen St. Nicolaes, en daerom zoo genoemt. 8. de Kerk van *Blagoweischnja*, of Verkondiging van Maria. 9. *Dewits Monastir Strathnoi*, of het lydende Jufferklooster. 10. *Ustretenskoia Bachna*, de toren der Ustretense poort. 11. *Potrosschey Monastir*, of St. Pieters Klooster. 12. Het Slot of Kasteel. 13. *Troitska Baschna*. Dus worr de Toren genaemt van de Kerk buiten het Slot. 14. De Kerk *Saboer*; dat zoo veel zeggen wil als, de Voornaemste Kerk van de Stadt, waer in de meeste Reliquien besloten zyn. 15. *Iwan Welick*, of de hooge Toren in het Slot. 16. *Tzerkof Philatowa*, of de schoone Kerk, door Philatowa gebout. 17. De Kerk genaemt *Wassoasinja Boroschak*. 18. *Kodaschewa*, de plaets der Linnewevers harer Majesteit, nevens de Kerk. 19. De St. Nicolaes Kerk. 20. *Glym-Borock*, of de Elias Kerk. 21. *Tuganni*, een Kerk genaemt naer de plaets. 22. *Anduonof Monastir*, of het Klooster toegewyd aen Andronius. 23. Het schoone Klooster genaemt *Spas-novoy*, of de Nieuwe Heilant. 24. De Kloosterhof van het Krutitsche Klooster. 25. *Donfska Monastir*, of het Klooster van de Donsche Moeder Godts. 26. *Spasa-novoi Monastir*, of het Nieuwe Klooster, onzen Heilant toegewyd. 27. Het Klooster van Andreas. 28. Daniels Klooster, dat ze noemen *Danilofski Monastir*. 29. De rivier Mosqua. 30. *Worobjowa Gora*, of Musschenbergh.

Men heeft van deze Stadt Moskow Misflagh der Schryveren ontrent deze Stadt. voorheenen te boek gestelt datze weleens zoo groot zou geweest zyn als nu. Maer ik heb na veel onderzoek het tegendeel verstaen, ja dat ze noit zoo groot als nu geweest is, noch zoodanige gebouwen van steen gehad heeft, die nog dagelyx in getal toenemen. Zy legt op $55\frac{1}{2}$ graden Noorder breette, of Pools hoogte. Men noemt haer ook *Mosko*, ook wel *Muskow*, en *Moscua*. Zy legt in 't zuiderdeel, en binnen in Ruslant of Moskovie, aen 't riviertje Mosqua, waer van zy haren naem ontleent. De grootte der Grootte Stadt

der Stadt. Stadt heb ik bevonden te zyn drie goede uren gaens, te verstaen buiten om den aerden wal. Dan neem ik het begin voor de Potroffe Warate of Potroffe Poort: Poorten der Stadt. waer naer de straet ook zoo genaemt wort, die zich uitstrekt tot den rooden muur of Kitai. Toen ging ik voorby de Mefuitsche Poort, die mede zulk eene straet heeft. Aen den aerden wal heeft men deze twee Poorten van steen gebout. De derde wort genaemt de *Ustrefense Bralon*, dat eigentlyk maer de wegh is, die naer de Stadts poort, zoo genaemt, leid: omdat daer geene poort aen den aerden wal is, en maer een afscheiding van den aerden wal. De vierde wort genaemt *Petroffe*; daer mede zulk een straet naer de Stadt loopt. De vyfde, *'T Werkske*, daer ook zulk een straet is. De zeste, *Mekitse*, met een even gelyke straet. De zevende, *Arbaise*. De agtste, *Preszikh-terske*, voor dezen genaemt 't Zortelse, mede met een straet. De negende *Dref-wetsche*, eveneens gelegen. De tiende, *Kakuetske*, die over de rivier Negliene gelegen is. De elfde eveneens. Detwaelfde *Taganse* of *Fanse* al op eene wys.

Dezen omtrek genomen hebbende begaf ik my den volgenden dagh om den

muur der Stadt, genaemt *Beloy Gorod*, en Muur. bevond den omkring anderhalf uur gaens. Tusschen de reedsgemelde poorten der Stadt heeft men aen den muur gebout twee torens, en tusschen eenige der poorten drie, die vierkant zyn, dogh gemaekt zonder sterkten om geschut daer in te gebruiken: staende vier hondert schreden van elkander af, uitgenomen op eene plaets, daer deze muur met geene torens is bezet; dat tusschen twee poorten is. Ook heeft zyn Majesteit eenen tuin gemaekt ter plaetse, daer men den muur niet kan omgaen. Waerom men aen die zyde de Stadt moet ingaen, te weten aen 't Noorden. Moskow wort dus gedeelt in vier deelen, waer van het eerste is het Slot of Kasteel, genaemd *Kremlgorod*. Slot. Het legt aen de rivier Moscua, die ten westen van het Slot loopt, en in de rivier Occa valt by de Stadt Colomna, gerekent 36 uren van Moskow: vallende de Occa in de rivier Wolga, by de Stadt Nisen Novogorod, 100 uren van Moskow. Het Slot is omtrokken met eenen hoogen sterken steenen muur, en met veele torens verzien: gelyk wy het aangename gezicht daer van, van de zyde der rivier ontrent de groote Brug gete-

KASTEEL VAN MOSKOW.

kent hier nevens verbeelden. Het heeft Uurwyzer wort gezien: de *Nikolske Dem-vyf poorten*, als de *Spakae*, waer aen de *kamennon Morlu*: de *Triswatske*, en de *Tay-*

Tayniski, loopende daer om heen een drooge gracht, tot aen de rivier. In het Slot is geen geschut. Zoodat, als'er vreugdetekenen met schieten zullen gedaen worden, het geschut uit de magazynen moet gehaelt worden. Dan zet men dat op de *Basuar* of markt voor het Slot, waer op het Hof van den Czaer is, groot en van zware steenen opgebout, dogh ten deele vry donker. Dogh zyne Majesteit onthout zich daer noit. In het zelve is ook de woonplaats van den Patriarch, ook alle de Kanselaryen of Rechthuizen, by de Russen genaemt *Prikaes*: nevens eenige, dogh weinige voorname Heerenhuizen: die de Vorst tegenwoordigh aen zich zelve heeft begonnen te nemen, zoodat'er maer een overgebleven is. Ontrent op het midden der plaats, die ruim, en in 't ronde met gebouwen bezet is, staet een Toorn genaemt *Ivan Welike*, zoo veel als *Groot Jan*, waer op die groote klok staet, die in 't jaer 1701. door den brant is nedergeestort en gebarsten. Men geeft voor dat deze klok zwaer zou zyn 336 sentenaers, dat is 8000 poet, yder poet gerekent zynde 33 pond Hollants, dat te samen uitkomt op 266666. ponden. Zy is gegoten ten tyde van den Grootvorst Gudenou. Om te komen ter plaetse daerze gehangen heeft, treet men 108 trappen opwaerts, tusschen twee torens, daerze neder gevallen zynde nogh staet. Zy is van eene uitnemende grootte, onder om den buitenrand met Russische karakters beschreven. Aen d'eene zyde ziet men in haireleve verbeelt drie hoofden. Van daer nogh 31 trappen opwaerts gaende ziet men 8 klokken, die in de venstergaten des muurs hangen. Weder hooger geklommen met eenen houten trap van 20 treden, en nogh eenen van 10, vint men op de zelve wyze 9 klokken hangen, de eene kleiner dan de andere, en eenige twee by een. Van dezen toren beschout men de Stadt in eene schoone gedaente, nevens vele steene Kerken, die zich in groote meenigte vertoonen. De koepels en spitsen der toornen van eenige zyn vergult, waer op de Zon schynende eenen schoonen glans verwekt. Boven alle munt de Kerk Saboor uit. Veele groote steene gebouwen zyn'er. Tegenwoordigh wort ook binnen het Slot een nieu Arsenael gemaakt, en voor de Nikoolse poort een groote houte logie opgeslagen, om Toneelspelen daer in te vertoonen: tot welk een einde in dit jaer eenige Toneelspelers reeds van Dantzik zyn aengekomen, die in dezen winter al eenige proeven hunner kunst gegeven hebben in het Paleis van den overleden Generael la Fort. Nu zien ook de Russen dit volk die kunst af, om ook in hunne tael spelen te vertoonen; waer van ze reeds

Zware klok.

Verscheide klokken.

De Kerk Saboor.

Nieu Arsenael.

Toneelspelers.

Vande Russen nagevolgt.

een kleen begin gemaakt hebben, dat evenwel, als men denken magh; niet veel om 't lyf heeft. Maer deze lantaert is redelyk goet van begrip, en begerig om, als de apen, na te doen het geen hun voorgedaen wort, hoe gebrekkelyk het ook wezen magh. Wyft men hun een goede manier aen, die veel van de hunne verschilt, bekennen zy wel dat die beter, maer met een dat hun doen ook goet is.

Aert der Russen.

Dus afgehandelt hebbende het eerste gedeelte der Stadt, staet ons te spreken van het tweede, het welk het slot bedekt ontrent een vierde deel naer de zyde der Stadt. Het wort genoemt *Kietay Gorod*, en legt wel meest in het midden der algemeene Stadt, omtrokken met eenen hooogen steenen muur, dien ze noemen *Krafnajastenna*, of Rooden muur, om dat hy wel eer van zulk eene koleur geweest is, zynde naderhant, toen de Vorstin Sofia Alexefna nevens hare minderjarige broederen het Ryk beheerschte, wit gemaakt, zoo als men hem nu nogh ziet. Binnen dezen muur staet recht voor het Slot de voornaemste Kerk, te weten die van *St. Troysa*, of de Heilige Drieenigheit, gebout door een Italiaensch boumeester. Hier by is de voornaemste markt of handelplaats, die dagelykx van menschen kriet. In den zelve omkring zyn ook meest alle de voornaemste Heerenhuizen, ook de Gasthoven, waer in de goederen der koopliiden zyn, gelyk ook de voornaemste winkels, die in de straten hunne bestelde plaatsen hebben, elk in zynsoort, zynde ook eenige gestelt onder overdekte plaatsen, als die der laken-en stoffenhandelaers, goutwerkers, zydekoopers, bontwerkers, en andere diergelyke. Men vint'er ook het Gasthof der overzeesche koopliiden, die daer magazynen hebben tot berging hunner goederen, daerze dagelyx heen ryden om hunnen handel te dryven. Op dezelve wyze onthouden zich de hantwerkers, en verkoopers van allerhande waren in byzondere straten daer toe geschikt.

Tweede deel der Stadt.

Roode muur.

Voornaemste Kerk.

Markt.

Gasthof der koopliiden.

Het derde gedeelte der Stadt voert den naem van *Beloy Gorod*, of witten muur. Deze en de *Kitay Gorod* bedekken geheel het Slot tot aen de rivier Moscua, zynde met even gelyken muur omringt. Hier door loopt het riviertje Neglina, aen welk eene zyde het geschuthuis staet, aen d'andere de grootste kabak, of Brandewynshuis.

Derde deel der Stadt.

Het riviertje Neglina.

Het vierde deel begrepen in den aerden wal heet *Skorodum*, dat zoo veel zeggen wil als, *Haest bedagt*. Welke naem hier uit ontsaen is, omdat deze wal binnen zeer korten tydt haestigh wert opgeworpen, byzonderlyk over de rivieren Moscua en Negliene, om zich te verzetten

Vierde deel der Stadt.

Eerste
Czaer
van Mos-
kovie.

tegen den inval der Tartaren ten tyde van Czaer Fedor Ivanowits, die in den jare 1584. de regering van dit Ryk aenvaardde. Hy was een zoon van Czaer Ivan Wessielewits, die met den titel van Czaer begeerde vereert te zyn, toen hy de Koningryken Kasernof, Castan, Astrakan, en Sibirie onder zyn geweld gebragt had. Het woort van *Czaer* nu betekent in de Slavonische sprake eigentlyk *Koning*: zoo dat veelen hier in missen, die meenen dat het *Keizer* betekent. Want de Slavonische tael drukt het woort *Keizer* uit door *Zesar*, of *Kezar*, en het woort *Koning* door *Karolie*. De Duitschen vooral begaen dezen misflagh, die door het woort *Czarietse* verstaen *Keizerin*, daer het niet anders betekent dan *Koningin*.

In dit laetste begrip dan leggen de meeste Slaboden, of woningen der soldaten, te weten der Strelsen; waer van eenige voor dezen woonden binnen den rooden en witten muur, die de Vorst sedert eenigen tydt daer van daen gedreven en verplaatst heeft om hunne meenigvuldige opstanden en wederspannigheden.

Huizen
en ka-
mers ter
markt ge-
bragt.

Terwyl wy hier van woningen spreken, moet ik zeggen dat my in deze Stadt vrent voorquam het maexel van huizen, die geheel voltoit hier op de markt te koop gebragt worden. Niet alleen ook geheele huizen, maer ook byzondere kamers en vertrekken, die van balken of halve boomen los aen een gezet zyn, en uit een genomen en vervoert kunnen worden ter plaetse, daer menze begeert te hebben: wanneerze binnen eenen korten tydt weder samen gevoegt worden. Zulke huizen komen, nadat ze groot of klein zyn, te staen op 100, ook wel op 200 roebels, elke roebel gerekent op vyf gulden Hollantsch gelt. Zoo ook byzondere kamers, elke naer gelang, op minder prys.

Wat verder buiten den aerden wal is, bestaat in meenigte van dorpen, voorstedden, en kloosters, die rondom de Stadt leggen, waer van eenige zeer dicht betimmert en volkryk zyn. Verscheide zyn'er ook dicht aen den wal begrepen. Een half uur daer van daen is de Duitse Slabode, en wat verder veelerhande dorpen.

Meenig-
te van
Kerken
en Kloof-
teren.

De Kerken en Kloosters in de Stadt Moskow, op het hof van den Czaer, binnen het Slot, in de andere verdeelingen der Stadt, ook buiten den aerden wal, dog digt aen de Stadt palende, zyn zoo meenigvuldigh, dat men kan tellen 679 zoo Kerken, als Kloosters en Kapellen. Deze Kerken zyn rond en appelyze gebout, niet, als eenigen voorgewen, naer de gedaente des hemels, die als een gewelf zich opdoet: maer omdat het zingen der papen een aengenamer geluit

Gedaen-
te der
Kerken.

zou geven. Anderen meenen ook dat dit volk eenige godtsdienstige kracht toeschryft aen de klokken: dogh daer is niet aen. Zy worden alleen gewydt, en op groote feestdagen by het plegen des godtsdiensts veel gebruikt.

De Kloosters binnen en ontrent Moskow hebben verscheide benamingen. Binnen het Slot zyn'er twee, een voor de mannen, genaemt 't *Zudoff Monastir*, of Klooster der mirakelen; waer in de Czarietsen en Princeffen, dogh niet de Czaren, begraven worden; gelyk wy hierna daer breeder van spreken zullen. Het ander wort genoemd *Wosnesenskoi Monastir*, of Klooster van Christus hemelvaart, waer in de vrouwen zich onthouden. Buiten den aerden wal dicht by de Stadt heeft men groote en ryke Kloosters, als *Spaskoi Monastir*, of het Klooster des Zaligmakers, *Simonofskoi Monastir*, dat toegewydt is aen zekeren Heiligh, genaemt Andronius: *Donskoi Monastir*, toegewydt aen de moeder van Christus, waer van men mirakelen vertelt, die door haer zouden gedaen zyn op de rivier Don: *Danilof Monastir*, of Daniels Klooster: *Dewuse Monastir*, of het groot Juffren Klooster: *Novinskoi Monastir*, of 't Novinske Klooster: *Slatoustenskoi Monastir*, of 't Klooster van Chrysostomus: *Iwanofskoi Monastir*, of Klooster van St. Jan: *Rosibestrumskoi Monastir*, of Klooster van Christus geboorte: *Warsonofskoi Monastir*, aen zekeren Heiligh van dien naem toegewydt: *Satzatoi Monastir*, of Klooster der ontfangenisse: *Moisefskoi Monastir*, of het Klooster van Mozes: *Strafnoi*, het verschriklyke: *Sdwisenkoi*, dus genoemd naer de plaets: *Sretenskoi Monastir*, of het Klooster der ontmoetinge: *Mikolaefskoi Monastir*, of het Klooster van St. Nikolaes; waer by nogh twee andere zyn van den zelve naem; zoodat'er in 't geheel 22 Kloosters zyn. De Stadt zelve is doorgaens al meest met balken, of bruggen van balken belegt, omdat de wegen in den zomertydt by nat weder niet te gebruiken zyn door den zwaren modder. De winkelhouders, omdat zy zoo veel in getal zyn, moeten zich behelpen met een kleene plaets, die zy des avonts fluiten, wanneerze zich naer hunne wooningen begeven. De Stadt is verzien van vele lange en tamelyk breede straten. In de-
Kanse-
leryen.

Kloof-
ters.

Straten.
Kanse-
leryen.

van

van alle de lantgoederen van geheel Ruslant. Dan volgt de Streltse Prikaes, waer in voordezen register gehouden is van alle de *Strelsen* of soldaten, maer die sedert den laetsten oproer merkelyk vermindert is. Alle deze Prikaesen zyn van steen gebout, en bestaen uit verscheide vertrekken, daer een meenigte van schryveren zich in onthout. Eenige dezer vertrekken zyn ook slecht, en zwemende naer gevangenissen, waer voor ze ook wel gebruikt worden, zynde daer afgeslotene plaetsen toe geschikt, waer in men misdadigen gekluistert hout. Anderen, om schulden gevangen, doorwandelen de Prikaes, maer gesloten in yzers. De voornaemste schryvers zitten in afgezonderde vertrekken. Andere in cenige Prikaesen aen een lange tafel, met root stof overtrokken, waer mede de vertrekken ook bekleedt zyn. In de Inosense Prikaes heeft men de rol van alle uitlantsche Beambten. In de Kasansche d'Woores zyn de Koningryken Kasan, Astrakan, en de daer aen gehechte landen geregistreert. Daer is ook een nieuwe Prikaes opgericht voor de Admiraliteit, genaemt de Ruschewne, waer in al het geweer is opgetekent. Men heeft'er d'Apoteek, de goude en zilvere Palaet, waer in men de namen heeft der gout-en zilversmeden, die in zyne Majesteits dienst zynde hier uit betaelt worden: de Bolschaia Kaesna, daer register gehouden wordt van de meeste inkomsten des lants. In de Soednoy Wolodinerskoi, en Sudnoi Moskofskoi moeten al de Adel, Kanseliers, en Schryvers te recht staen. In de Petsutnoi Prikaes moet de Inkomst der Zegelen betaelt worden, en staet daer aengetekent. Van de Monasteersche Prikaes hangen alle Kloosters af. In de Patriarchse worden behandelt alle de geheiligde zaken, huwelyken, erffenissen, ook geschillen bygelegd tusschen echte luiden, en wat verder de onlusten over overspel en andere diergelyke dingen aengaet. In de Jamskoy staen alle de voerluiden bekend, die in dienst zyner Majesteit 't geheele jaer door op gegevene orde ryden moeten. Terwyl ik daer was, waren deze 18 Prikaesen alle in het Slot: buiten het welke nogh veele andere zyn: te weten de Puschkarsche, waer in men het getal vint van alle de stukken geschut: de Sibiersche, daer het lant van Sibirie van af hangt; de Rosboina, waer in alle dootslayers ondervraegt worden, en ettelyke andere. In deze Prikaesen zit gemeenlyk een der voornaemste gunstelingen, of eerste Ryxdienaren, die zyne Majesteit uit genegenheit of tot belooning hunner verdiensten tot dezen trap van aenzien verheven heeft, en by opkomende gelegenheden verder begunstigt. Want hier zittende worden

Apoteek.

zy gemaekt tot *Bojaren* of Ryxraden, welker ampt niet beter kan vergeleken worden, dan met dat der Grooten van Spanje, of der Pairs in Vrankryk. Men vint onder deze luiden ook *Okolnitschen*, die zich altydt moeten laten vinden by den Vorst, als hy staet uit te gaen: ook *Doemnie d'Woreni*, of adelyke Raetfluiden: ook *Doemnie Diaek* of Raedtssekretarissen. Nogh zyn'er *Stolinki* of Bedienden van zyn Majesteits tafel: *D'worene* of Hofbedienden: *Schilse* een soort van bedienden wat minder van rang. Luiden ook van den voornaemsten adel, of die cenigzins vermaegschapt zyn aen de Czarietle, worden verheven tot *Spalnicken*, of Edelluiden der betkamer. Dan volgen Hofmeesters, Voorsnyders, Mondschenkers, en zoo voort. En sedert zyn Majesteit uit de Nederlanden weder in zyn Ryk gekeert is, heeft zy aengesteld de Ridderchap van St. Andries, den Apostel, en tot dezen tydt toe vier heeren met die orde beschonken, te weten Feudor Alexewits Golowin Bojaer, eersten Staetdienaer en Amiraal: Stetman, oppervelttheer der Kosakken: den heer van Prinsfen, buitengewoonen Gezant des Konings van Pruissen; en den Generael Veltmaerschalk Boris Petrowits Seremetof. Welke alle beschonken zyn met een St. Andries kruis, daer zyn beelt op staet, rykelyk met edele gesteenten bezet. Ontrent al de pracht van dit Hof staet wel aen te merken, dat deze Vorst zoo volstrekt een Monarch is van zyne landen, dat ik niet weet of zyns gelyk gevonden wort, voerende alles uit naer zyn welbehagen en goetdunken, hebbende het leven en dood van alle zyne onderdanen, van den minsten tot den meesten, in zyne handen, en, dat meest te verwonderen is, magt om de zaken van den Godtsdienst te regelen, en daer eenige verandering in te brengen; een zaek, daer gekroonde hoofden zich ontzien in te steken, wetende hoe gevaerlyk het is aen den geestelyken staf te blaffen.

Amptenaers van den Czaer.

Ridderorde van St. Andries.

De Czaer een volkomen Monarch.

Gelyk wy daer even hebben aengeroert op welk eene wyze de deugden en verdiensten van luiden, die zich in oorlogh en vrede, of ontrent de zaken des Ryx, wel gequeten hebben, beloont worden: zoo zal niet qualyk voegen hier aen te hechten de straffen, die de ondeugden volgen. Die zware misdaden bedreven hebben worden levendigh verbrant. Hier toe stellenze een vierkant huisje, van hout opgetimmert, op de plaets daer het recht staet te geschieden, en beleggen het van binnen en buiten in het ronde met stroo. Het vonnis gelezen zynde wort de misdadige daer in gezet, en het stroo aengesteek, zoo dat hy door den opkomenden damp aenstonts verstikt, en voorts verbrant wort. Het onthoofden geschiedt

Belooningen en straffen.

Branden.

Onthoofden op zen.

op den gront, wordende de schuldige met het hoofd op eenen balk gelegd, en dus met de byl onthalt. Anderen worden gehangen aen galgen: anderen levendigh in d'aerde begraven. Deze zettenze tot de schouders in eenen kuil, dienzevast toefstoppen met aerde, en laten hen dus staen tot datze sterven; waer van we hier voor een voorbeeld hebben aengeroert, en meer zouden kunnen bybrengen, dewyl 'er in myn verblyf in dat gewest meer zyn voorgevallen. Dogh deze uitvoeringen der straffen geschieden hier met zoo weinigh omflagh, dat men, als aen d'eene zyde der Stadt recht gedaen wort, het aen d'andere zyde niet eens weet. Die de doot niet hebben verdient, worden gestraft met de *Knoet*, zynde een lange zweep, of ledere riem, die zeer hart is. Hier mede worden zy fel op den naekten rug geslagen met zulk een geweld, dat ze van weinigh slagen kunnen sterven. Het gaet gemeenlyk dus toe. Als iemand deze straf ontfangen zal, neemt de scherprechter eenen der toezieners, dien hy oordeelt bequaem en sterk genoeg te zyn. Dezen doet hy den schuldigen op zynen rug nemen met de armen over zyn schouders, zoodat de handen op zyn borst komen. Middlerwyl worden hem de voeten met een tou vast gebonden. Dan vat een der dienaers van den beul hem by het haer, en geeft hem zoo veel slagen, als 'er toe gestelt zyn. Sterk slaende ontbloot hy aenstonts het vleesch van de huid. De minste straf is, het slaen met stokken. Dien dit te beurt valt, wort nedergelegd op den gront. Dan gaet hem een man op het hoofd, en een ander op de voeten zitten, tot dat de straf is doorgestaen.

Met het pynigen levenze als wy met het wippen. Maer de lyder dus hangende wort geslagen met de *Knoet*: ook wel met een gloeiend yzer gestreken over de striemen der slagen. Als de pyniging zwaer zal zyn, scheren zy hem de kruin, en laten koude druppelen waters daer op vallen. Onmagtige of quaetwillige Schuldenaers stellenze voor de Prikaes, en slaen hen eenige reizen driemaal met een stokje aen de zyde van het been. Die 100 roebels of 500 gulden schuldigh is, moet alle dagen deze slagen uitstaen, een geheele maent lang. Die meer of minder schuldigh is, wort naer de grootheit of kleinheit der schuld gestraft. Als hy na verloop van dezen tydt nogh niet betaelt, dan wort alles wat hy heeft geschat, en aen de Schulteifcheren overgegeven. Dogh zoo zy hier niet mede te vrede zyn, wort de Schuldnaer aen den Schulteifcher als lyfeigen met vrou en kinderen, zoo hy die heeft, overgegeven, om dus met dienen zyne schuld te minderen. Voor dezen dienst worden alle jaren afge-

rekent 5 roebels voor eenen man: en de helft minder voor eene vrou, dewyl men hen spyzen en kleeden moet. En dit blyft duren tot dat de schuld geheel voldaan is.

Men hout het hier voor dat de Stadt Moskow zoude leggen in het midden, en als in den schoot des lants, en allerwegen ontrent 120 Duitse mylen van de grenzen. Dus wort zy gerekent te leggen 86 mylen van de Poolse grenzen, en van het Ryk van Persie, of de Stadt Tarku, die onder het gebiet van den Czaer is, en aen geene zyde der Caspische zee legt, ontrent 460 mylen, elke myl gerekent voor een goet uur. Van Moskow tot de uiterste grensplaets zynere Czaerse Majesteit in Sibirie, of aen de rivier Argoem, die het gebiet van den Czaer, en dat van den Cham in China van een scheit, wort gemeenlyk gerekent te zyn een lengte van 7600 wurst, uitmakende 1320 mylen; gelyk van daer tot de Hoofstadt Peking in China 2500 wurst; het welk ik hebbe uit den mont en de aentekeningen van den Heer Everhart Ysbrants, die als Gezant zynere Czaerse Majesteit derwaert getogen is. Wat Ruslant of Moskovie in zyn geheel aengaet, het wort in de Latynsche tael genaemt *Russia nigra*, of anders *Russia rubra*, by ons, zwart of rood Ruslant, ook wel kleen Ruslant. Het is gelegen in het Zuider-^{Gelegenheit van Moskovie.} deel van het Koningryk Polen tusschen de Lantschappen Polesie, Volhynie, Podolie, Transsilvanie of Zevenbergen, Hungarie, en opper- of kleen Polen, zynde het Noordelykste deel ten Oosten, dat het grootste lantschap is van geheel Europa, gelegen tusschen de Noortzee, de Yssee, de rivier Jank, de Kaspische zee, een gedeelte van de rivier Wolga, het Crimisich of Przecops Tartarie, de rivier Boristhenes, het groot Hartogdom van Lithuanie, de lantschappen Lyflant, Esthonie en Ingrie, 't Koningryk Zweden, en het Zweedsch Laplant. De voornaemste steden zyn Moskow, Wo-

lodimer, Novogorod, Smolensko, Casan, Bulgarie, Astrakan, Wologda, Ples-

kow, Refan, Seroslaw, Peroslaw, Archangel, en St. Nikolaes. Dit Ryk van Ruslant begon beheerscht te worden in den jare 1545 van den Grootvorst Iwan Wasiliwits, die in het jaer 1584 der werrelt overleed. In het zelve jaer volgde hem in 't gebiet zyn zoon Fedor Iwan-

nowits, die in 't jaer 1598 uit het leven scheidde. In het zelve jaer vestte zich Boris Godunof op den troon, dogh storf schielyk in het jaer 1605. Zyn zoon Fedor Boniowits Godunof quam in zyn plaets, dog regeerde maer drie maenden, dewyl hy in 't jaer 1606 om 't leven gebragt wert door den valschen Demetrius.

Deze

Deze beklom toen den troon, maer wert, na een jaer regerens, van de Russen van kant geholpen: die in den jare 1610 Waffili Iwanowits Schuisk tot hunnen Grootvorst verkoren. Deze zat twee jaren, na welken tydt de Russen hem aen de Polen overleverden. In den jare 1631 bequam Michaela Fedowits uit den huize van Romanof de opperheerschappy, en bezat het ryk 32 jaren lang, en storf in 't jaer 1645. Zyn zoon Alexei Michailowits volgde zynen Vader in 't zelve jaer in 't gebiet, dat hy door de doot verliet op den 29 van January in 't jaer 1676. Toen volgde Fedor Alexewits, en ging den wegh van alle vleesch den 27 April in het jaer 1682. Weinig tydts hierna verkoren de Russen Peter Alexewits in de plaets van zynen overleden broeder. Dog in 't zelve jaer kroonden de oproerige Strelsen Iwan Alexewits, den broeder van Peter, en zetten hem nevens zynen broeder in 't gebiet. Dogh Iwan scheidde uit het leven den 29 January des jaers 1696.

Patriarchen. Tot den jare 1700 heeft men hier niet meer dan 11 Patriarchen getelt: te weten Joff den eersten, Germogen den tweeden, Ignatius den derden (hoewel deze niet gedacht wort, omdat hy Roomsgezint was onder den valschen Demetrius) Philaret den vierden: Jossaff den vyfden: Jossiff den zeften: Nikon den zevenden: Jossaff den agtsten: Pesterim den negenden: Joakim den tienden; Advan den elfden, die in den jaare 1700 overleed, zonder dat'er op dezen tydt, terwyl ik dit schryve, nogh een navolger verkoren is.

Ryxraden. In den jare 1689. had men in Moskow uit de byzondere geslachten dit getal van Bojaren of Ryxraden. Teweeten uit het geslagt der Zerkaffen 2: uit Galitheus 3: uit Odoefskoy 1: uit Proforefskoy 3: uit Sollikowen 5: uit Wrusforey 3: uit Schermetowen 3: uit Dolgoruki 1: uit Bonodanofski 1: uit Trokurof 1: uit Repum 1: uit Wolmskoy 1: uit Koslofskoy 1: uit Beratenskoy 1: uit Tzerbatof 1: uit Golowin 2: uit Scheyn 1: uit Bakurlino 2: uit Punskin 1: uit Chilkoff 1: uit Stuefchnoff 1: uit Sabakim 1: uit Miloslaskoi 2: uit Nariulkuns 2: uit Sokoffmus 1: uit Juschkoff 1: uit Matunskin een; zynde te samen 44 Bojaren. Deze dienen den Vorst met hunnen raedt, en behartigen de zaken des Ryx.

Krygsmagt van den Czaer. De Krygsmagt, die de Czaer gemeenlyk onderhout, bestaet in 46 of 50 duizent Soldaten, en eenige Regementen Ruiters en Lansiers, die uit den Vorstelyken schat betaelt worden, genietende jaerlyx hunne soldye in gelt, koorn, en

verdere nootlykheden. By 't opkomen van oorlogh wort de gansche Adel van Ruslant opontboden, die een aenmerkelyke Krygsmagt uitmaekt. Want men schat deze meenigte wel op twee hondert duizent man, dewyl zommige dezer Edelluiden wel tien, andere wel twintig personen met zich brengen, andere ook van minder vermogen ten minsten twee of drie.

De voornaemste inkomsten van geheel Ruslant, die wy ten deele hebben aengeroert, bestaen in Pelteryen, Koorn, Juchten, Potas, Wydas, Hennip, Matten, Borstels, Teer, Talk, en zoo voort. Daerenboven heeft het groote inkomsten uit de Kabakken, dat huizen zyn, die den Vorst toebehooren. Hier in wort verkogt Brandewyn, Bier, en Mede. De tollengeven ook veel. Nogh wort over Archangel ingescheept, en naer andere landen verzonden Kavejaer en Karloek: welk laetste de blaes is van de Steur, die in groote meenigte t' Astrakan, en andere plaetsen, in de rivier Wolga wort gevangen. Zy dient meest tot zuivering van den wyn, is ook een schoone lym, en wort veel gebruikt in verweryen.

Het zal niet ongevoegelyk zyn hier aen te hechten het verkorten der dagen en nachten, zoo als de Russen hunne rekening daer ontrent maken. By hen dan heeft den 8 September de dagh 12 uren, en even zoo veel de nacht. Den 24 der zelve maent heeft de dagh 11 uren, de nacht 13. Den 10 Octob. de dagh 10: de nacht 14 uren. Den 26 dito de dagh 9: de nacht 15. Den 11 Novemb. de dagh 8: de nacht 16. Den 27 der zelve maent de dagh 7, de nacht 17. Den 12 Decemb. beginnen de dagen toe te nemen. Want den 1 Januar. heeft men 8 uren dagh, en 16 uren nacht. Den 17 January heeft de dagh 9, de nacht 15 uren. Den 2 February heeft de dagh 10, de nacht 14 uren. Den 18 der zelve maent heeft de dagh 11, de nacht 13 uren. Den 6 Maert de dagh 12, de nacht even veel. Den 22 der zelve maent de dagh 13, de nacht 11. Den 7 April de dagh 14, de nacht 10. Den 23 dier maent de dagh 15, de nacht 9. Den 9 Mei de dagh 16, de nacht 8. Den 25 Mei de dagh 17, de nacht 7. Den 12 July beginnen de dagen af te nemen. Dan is het op den 6 July 16 uren dagh, en 8 uren nacht. Den 22 der zelve maent 15 uren dagh, 9 uren nacht. Den eersten Aug. heeft de dagh 14, de nacht 10 uren. gelyk den 23 Augustus de dagh 13, en de nacht 11 uren.

Inkomsten van Ruslant.

Korten en langen der dagen naer rekening der Russen.

X. HOOFSTUK.

Veranderingen in de zeden des lants. Eerpoorten binnen Moskow. Triomfante intrede van den Czaer wegens de verovering van Notenburg enz.

Veranderingen in het Ryk ingevoerd.

Hervorming in de kleederen.

ALLENS heeft de tydt veele veranderingen in dit Ryk ingevoerd, die ook vermenigvuldigt zyn sedert de Czaer uit onze landen is wedergekeert. Welker manieren hem schynen byzonder wel gevallen te hebben. Want aenstonts maakte hy eene hervorming in de dragten der kleederen, zoo wel mannelyke, als vrouwelyke: byzonder voor zoo veel betreft de genen, die van het Hof afhangen, en daer eenige bedieningen waarnemen, zonder dat iemand daer van uitgezondert is der voorname heeren, of hunne kinderen. In der daet de Russische Koopluiden, en anderen, die eenighaenzien hebben, zyn op zulk een wyze uitgedoft, dat men hen naeulyx van onze lantsluiden kan onderscheiden. Ook quam in dit jaer een gebodt uit, dat geen Russen de stadts poorten zouden hebben door te gaen, ten zyze aengedaen waren met eenen Poolischen rok, of met een kleedt en kouffen en schoenen naer onze wyze uitgestreken. En dit hadden vooral waer te nemen de bedienden der overzeesche natiën, zooze van de wacht niet wildengenomen zyn vande sleden, daerze agter op stonden. Welk gebeurende racktenze niet vry zonder betalen van losgelt, hoewel dit de boeren of lantluiden niet aenging. Deze verandering dus ingevoerd zal allengs uitwischen het geheugen der oude dragten. Waerom ik hier in willende voorzien de oude Jufferlyke dragt van dit lant op doek in perfiel heb afgeschildert, om des te gemakkelyker te kunnen toonen het fieraedt aen het agterhoofd; waer van de verbeelding op N°. 13 wort aangewezen; gelyk de gansche figuur op N°. 14.

Men moet aanmerken, dat het haer hier bloot leggende een jonge dochter verbeelt, dewyl de getroude vrouwen dat bedekt dragen, omdat het schande zou zyn, zoo ze het lieten zien. Deze hebben een bonte muts op het hoofd, die boven plat is, onder rond, en rondom puntagtigh kroonswyze, heel bezet met juweelen, gelyk ook boven. Achter is ze wat langer met twee spitse punten. Zy noemenze *Tryoegh*.

Het hoofdfieraet van de maegt, die wy hier verbeelden, is kroonswyze, bezet met paerlen en edele gesteenten, genaemt *Perewaske*. Hier voor nemen cenige een

lint, genoemd *Sweetske*. Datze om den hals hebben noemenze *Osarelje*, en de ooringen *Sergi*. Onder aen de vlechten van 't haer hangenze groote quaften, en boven aen tot siersel een fraei lint, gelyk hier ten deele vertoont wort; waerom ik het beelt in perfiel of op zyde geschildert heb. Den bovenrok met bont gevoedert noemenze *Soebe*. Den onderrok *Telagrea*, of *Serrataen*: het hemde *Roebachi*. Hier van zyn de mouwen zoo wyt en volploien, dat daer 16 of 17 ellen linnen toe behooren. De armsiersels, die tot aen de hant komen, worden *Sarokavie* genaemt: de kouffen 't *Zoelki*, die gemeenlyk los en ongebonden hangen. De muilen, genoemd *Basmakje*, zyn gemeenlyk root of geel van koleur, en hebben byzonder hooge en smalle hielen.

De Russen genootzaekt deze verandering van gewaadt te ondergaen zyn nogh daerenboven gehouden hunne baerden te laten afscheren, behalven de knevels, hoewel alle Hofbedienden, en veel anderen die ook laten wechnemen. Om dit te doen stant grypen zyn in dit jaer verscheidene personen aangestelt, die gelaft zyn alle de Russen, die ze met baerden vinden, aen te grypen, en hun zonder onderscheit die aenstonts af te snyden. Deze zaak viel zommigen van hun zoo hart, dat ze den wagers de oogen uittaken, en het verlies hunner baerden met gelt afkochten. Maer deze uitvlucht was ydel: dewyl zy niet langer vry waren, dan tot dat ze weder in de handen van anderen vielen, die met den zelven last voorzien waren. Dit gebeurde aen de voornaemste heeren van hooger hant, zoo door den Vorst zelf, als hy by iemand ter maeltydt was, als by andere dergelyke toevallen. Het is met geen woorden te zeggen wat smart dit veroorzaakte aen veelen van dezen lantaert, die niet dan met droefheit scheidden van hunnen baert, dien ze zoo veele jaren gedragen hadden, als een zeker merktken van aanzien en eerwaardigheid. Ja veele zouden sommen gelts gespilt hebben, had het hun vry gestaen dit verlies af te koopen.

By de vrouwen is de verandering zoo groot niet, als men de luiden van aanzien uitzondert. Want onder die ziet men de Juffrouwen gefiert met fontanjes, en voorts op onze wyze gekleedt.

Om

Om deze verwisseling van dragten uit te werken heeft men in den beginne over zee moeten halen hoeden, schoenen en wat des meer noodigh was. Maer dewyl dit van veel moeite en omslag was, vielen de Russen zelfs aen 't werk, en maekten hoeden op onze wyze, in 't eerst wel slecht, maer naderhant beter, toen uit onze landen hoedemakers ontboden waren om het hen te leeren. Want dat deze lantaert leerzaam is, en gaeu in na te doen wat hun voorgedaen wort, hebben wy al voor dezen gemelt.

Orde tegen de bedelaers.

Goede orde wert in dit jaer ook gestelt tegen de bedelaers, die, zoo wel mannen als vrouwen, met zulk een meenigte de straten vulden, dat men, als men aen de winkels binnen Moskou iets te koopen had, daer geheel van omcingelt was: waer by dit ongemak quam, dat veele lantloopers daer onder gemengt niet te goet waren om iemants beurs te beloeren, en hem die afhandigh te maken. Van welke zonde het gewisse der Russen zich niet zeer bezwaert vint. Zyne Majesteit heeft derhalven wysselyk een verbodt doen uytgaen, dat geene arme luiden zich zullen hebben op de straten te vertoonen om aelmoessen te vorderen, begerende wel uitdrukkelijk dat iemant, die hun iets mogt komen te geven, tot boete zal verbeuren vyf roebels, of 25 gulden. Hier toe is tot onderhoud der armen by elke Kerk, zoo binnen als buiten Moskow, een Godtshuis opgerecht tot wooninge voor de arme menschen: waer toe zyne Majesteit eene jaerlyxe inkomste geeft. Zoo dat men nu van deze ongemakken vry is, die groot plagten te zyn, voornamentlyk ontrent de Kerken, van waer de bedelaers de menschen, die hunnen Godtsdienst gepleegt hadden, vervolgden geheele straten lang, zonder hen te verlaten, voor dat ze iets ontfangen hadden. Nu is het wel waerschyndlyk dat veelen, om het wonen in de Godtshuizen te ontgaen, zich tot werken begeven hebben, dat anders den arme luiden gemeenlyk tegen de borst is, dewyl onder hen de bedelarye voor geen schande gerekent wort. Hoewel men 'er vint, die wel werken zouden, als hun daer toe bequame gelegenheit gegeven wiert. Dit doet my denken aen dit volgende voorval.

Voorval van eenen bedelenden jongen.

Aen het zelve huis, waer in ik tegenwoordigh myne herberg hebbe, quam een jongen een aelmoes bidden van eenen Heer, daer ook geherbergt. Dees vraegde hem, waerom hy zyn kost op geene andere wyze zocht te winnen, het zy met te gaen werken, of den goeden luiden te dienen. Hier op antwoordde hy, dat hy niet bequaem was tot werken, dewyl hy het niet geleert had: en wat dienen belangde, dat hy geen huur kon krygen,

dewyl hem niemant begeerde. De Koopman cenig goets in het gelaet van den jongen bespeurende vraegde hem, of hy wel by hem zoude willen wonen, en vlytigh oppassen, maer vorderde hem met een af, of hy in zulk een geval hem eenige borge konde stellen. Want dit is by het huren van dienstboden hier zoo in gebruik, dewyl men anders, zooze ontrou mogten komen te pleegen, daer geen recht op kan krygen; hoewel veelen dit verzuimen, en naer geen borge talen. De jongen gaf hem tot antwoord, dat hy niemant had, maer Godt tot zyn getuige en borge riep, dat hy hem getrou en eerlyk dienen zoude. De Koopman liet zich hier mede genoegen, en nam hem op dien voet in zynen dienst aen. Inderdaet hy queet zich in alle deelen van zynen plicht, en nam den dienst trouhartig waer. Ondertusschen gebeurde het dat hy zoo verre in gemeenzaemheit quam met zekere dienstmaegt van den huize, dat hy met haer te bedt raekte. Waer uit volgde dat zy weinigh tydts daerna tekenen gewaer wordende van bezwangert te zyn hem haren noot klaegde. Hy wert ook aengemaent van anderen haer, die hy dus onteert had, ten huwlyk te nemen. Hier toe had hy (want ze was redelyk bejaert) niet veel ooren. Weshalven hy geperst wert op het houden der beloften aen haer gedaen. Men vraegde hem ook of hy zulk een stuk by zyne gegeve borge wel zoude kunnen verantwoorden. Dus geperst antwoordde hy, dat hy dat bezwaerlyk zou kunnen doen, en gaf vervolgens zyn woort dat hy haer trouwen zou. Hy deed het ook, en begon aenstonts met het gene hy middlerwyl had overgewonnen eenigen handel van koopmanschap aen te slaen. Waer in het geluk hem zoodanigh begunstigde, dat hy tegenwoordigh, terwyl ik dit schryve, een voornaem winkelier van Lakenen en Stoffen binnen Moskow is, en gehouden word voor eenen man, die meer als dertigh duizent gulden bezit. Hy leeft met dezelve vrou in goede eendragt: maer dewylze nu al zestigh jaren bereikt heeft, en de kinderen gestorven zyn, wilde hy haer wel, als ze daer toe verstaen kon, in een Klooster steken, behoudens dat hy haer daer onderhoud verschaffen zoude, en trouwen een andere vrou, om weder kinderen te verwekken; dat naer de wetten der Russen yder vry staet. Maer tot nogh toe zyn ze hier in met elkander niet overeen gekomen.

De veranderingen, waer van we gesproken hebben, betreffen ook de Kanseleryen, waer in alle de geschriften nu op onze wyze ingestelt worden. Hier aen laet zich de Vorst veel gelegen leggen,

Verandering in de Kanseleryen.

gen, gelyk aen alle andere dingen. Want niets geschiet buiten zyn bestier of kennis, wordende alle Ryxzaken, van wat natuur die ook mogen zyn, voor hem

Plaetsen gebragt. Tegenwoordigh is door zyn gesterkt. vlyt versterkt Novogorod, nevens Plefcow, Asof, Smolenske, Kicof, en Archangel. Hier toe is veel gelt gespilt: dogh des niet tegenstaende wort door de

Schatten des Ryx. goede orde en voorzorge in de schatkist des Ryx gevonden een schat van ontrent drie hondert duizent Roebels, zoo als zyn Majesteit met eigen monde my verklaert heeft, dat naderhant anderen my ook bevefligt hebben: zynde dit zoo net bevonden na dat alle kosten betaelt waren, die gehangen zyn aen sterkten van oorloge, Scheepsbouweryen, en wat des meer is. Waer ontrent egter dient aen-

Onkof- ten tot den Scheepsbou uit het gemeen opgebragt. gemerkt dat de onkosten behoorende tot de Scheepsbouvery vervallen zyn uit het gemeen, hebbende elke tien duizent boeren de onkosten moeten opbrengen, die tot het maken van een Schip met alle zyn toebehooren vereifcht worden. Deze boeren staen ten deele onder zyne Majesteit, ten deele onder byzondere Heeren, Edelieden, en Kloosters, waer van 'er eenige een groote meenigte hebben, waer onder het Trooytse Klooster uitsteekt, als reets gezegt is.

Hier uit is genoegh te bemerken dat de onderdanen van dezen Vorst bidden mogen om zyn lang leven en gelukkige regeringe, op dat ze door hem meer en meer begrip mogen krygen van veele goede zaken. Alles zeker laet zich in dezen wel aenzien, te meer om dat de Ryxprins, nu omtrent 14 jaren out, het voorbeeld zyns Vaders volgt, toonende reets in deze jeugt een goet oordeel, zynde voorts opmerkende, vraegende, en van goeden inborst. De Vorst draegt ook goede zorg voor hem, en laet hem in de Latynsche en Duitfche tale wel onderregten.

Zweedse gevangens ingebragt. Op den 14 der maent September werden hier binnen gebragt ontrent 800 Zweedse gevangens, bestaende in mannen, vrouwen, en kinderen. Eenige van deze werden als Slaven voor 3 of 4 gulden verkogt, dogh floegen na weinigh dagen op tot 25 of 30 gulden: het geen veele der overzeefche natie bewoog tot het koopen van eenige mannen, vrouwen, en kinderen: zeker tot hun geluk, dewyl het wel meest geschiedde om deze arme menschen te verlossen, en in dienst te houden tot den tydt van vrede, en hen dan weder in vryheit te stellen. Veele werden ook gekocht door de Ruffen, en de allerongelukkigste door de Tartaren, die hen verder wechvoerden, dat waerlyk droevig om te zien was.

Den 20 der zelve maent quam hier tyding dat zyn Majesteit den 13 na drie

stroomen de sterkte Notenburgh met verdragh had ingenomen: waer over den 23 hier het *Te Deum* in de Kerken gezongen wert.

In het einde der maent viel hier de eerste sneeu, en met het begin van October begon het te vriezen, maer kort daer aen viel'er weder regen, gelyk 'er te voren overvloedt van water gevallen was.

In dit jaer quamen zoo veele schepen t'Archangel, dat men het getal daer van berekende op 154 Koopvaerdyschepen, te weten van de Engelschen 66, nevens vier Convoiers: ook even zoo veel van de Hollanders, nevens drie Convoiers. Hoewel onder de Engelschen veele kleene scheepjes waren van geen groot belang. De rest bestont in 16 Hamburgers, 4 Deenen en twee Bremers.

In het midden van November was de rivier de Jouse achter onze wooning met ys bezet, zoodat eenigen van de Duitse natie, ook verscheide Ruffen op schaetsen daer over reeden, dewyl'er geen sneeu gevallen was. Ik nam ook deze gelegenheit waer, liet een hantsleetje op de wyze van ons lant vervaerdigen, zette een jonge Juffrou daer in, en reed daer mede over de rivier; het welk men hier noch noit gezien had. Dit was de tweede reize in den tydt van 32 jaren, dat ik schaetsen aen myn voeten gehad had. Maer ik bevond dat men eens een ding wel geleert hebbende dat zoo licht niet vergeet. Dogh dit vermaek duurde niet lang, dewyl het den volgenden nacht weder sneeude.

Het gebeurde in dezen tydt dat den 24 der maent binnen het Slot de Polsolske Prikaes of Kanselery afbrandde, dat veel verlegenheit maakte.

December ging nu in: en men kreeg bericht dat zyn Majesteit was aengekomen tot de Stadt Pefchik, gelegen 90 wurst van Moskow, daer hy enige dagen bleef. van daer trok hy naer het lanthuis van den Heere Lofkreilis, zynen oom; het welk 30 wurst gerekent wort te leggen van Moskow. Men noemt het Salnikof. Van daer naderde de Vorst tot op 7 wurst van Moskow. Dit is de plaets van Knees Mighalo Sakoliets, Serkaskie, Gouverneur van Sibirie, die haer den naem heeft gegeven van Nikoolskie.

Nu begon men orde te stellen tot den Toebereidfels tot de intrade des Czaers. mars voor de bestemde Intrede zyners Majesteit, en alles wert daer toe vervaerdigt. De meeste Koopluiden der overzeefche natie ontvingen last tot het beschikken van een grooter getal paerden, en daer by eenen dienaar op de Duitse wyze gekleedt. Deze paerden waren geschikt om het geschut van de Zweden veroverd binnen te slepen. Nu vertrokken den volgenden dagh de Gezanten, onze Resident, de En-

Notenburgh ingenomen.

Schepen t'Archangel aengekomen.

Kanselery afgebrant.

Eer-
poorten
opge-
recht.

De
Schryver
verwel-
komt den
Czaer.

Triom-
fante in-
trede.

Engelfche Consul, en eenige weinige kooplieden, om zyne Majesteit te gaen verwelkomen op de laetst genoemde plaats, en quamen den vierden der maent des morgens weder hier. Wy verstonden dat dezen dagh de triomfante intrede zoude geschieden. Ondertusschen waren'er kleederen, gemaekt op de Duitsche wyze, vervaerdigt voor ontrent 800 man. Men zag twee eerpoorten van hout binnen de stadt opgeregt in de Meefnietse straet: de eerste binnen den rooden muur regt tegen over het Griexse klooster ontrent het Druk-hof, daer ook het hof is van den Veltmaerschalk Seremeetof; de tweede binnen den witten muur by de Kanselary der Amiraliteit, ontrent 400 schreden van de andere. Om dezen toefstel te bezichtigen was'er een groote meenigte van menschen op de been, zoo wel binnen, als buiten de stadt. Ik reed'er eerst door heen, ook een goet stuk wegs naer buiten, om het begin te kunnen gadelaen. Hier gekomen, zag ik dat de meenigte eenigen tydt stant hielt, om alles in goede orde te stellen, en dat dit meest door zyn Majesteit zelve gedaen wert. Wy vonden den Vorst van het paert afgestegen, en toetredende verwelkomden hem vrymoediglyk. Hy bedankte ons, en omarmde en kuste my voorts, wel in zynen schik zynde, naer het scheen, dat ik nogh in zyn lant, en hier ter plaetse gekomen was om deze staet-sie te beschouwen. Vervolgens vatte hy my by de hant, zeggende, *Kom, ik zal u ook eenige zeevlaggen doen zien.* Het welk geschiet zynde, *Ga nu verder heen,* zeide hy, *en teken alles aen naer uw begeerte.* Terwyl ik hier mede bezigh was, quam zeker Russisch heer met enige di-naren aengereden, die my ziende een papier in handen hebben, toetradt, en zich daer meester van maekte, roepende met eenen een der Duitsche officieren, om uit hem te verstaen, wat ik hier mede uitrechtte. Dezen antwoordde ik, dat ik'er meê deed het geen my behaegde, en de orde volgde van zyne Majesteit. Op welk zeggen hy my aenstonts het papier weder overgaf. Waer op ik myne nieusgierigheit voldeed, 't geen buiten de gunst zyn-er Majesteit my niet mogelyk ware geweest.

De inkomst nu droegh zich toe op de volgende wyze. Vooraen trok het eerste regiment, zynde de lyfwacht van den Vorst, bestaende in 800 mannen onder den Oversten of Kolonel de Ridder, een Duitscher van geboorte. De helft van dit volk, dat voor aen trok, was gekleet in roode kleederen, op onze wyze gemaekt, de andere helft in gewoone Russische kleedinge, dewyl'er geen tydt was geweest om zoo veel kleederen gereet te krygen. Tusschen deze gingen de ge-

vangene Zweedse soldaten en boeren drie aen drie benevens elkander, verdeelt in zeven partyen, bestaende yder party in 80 of 84 personen, zoo datse te samen een getal van ontrent 580 uitmaekten, en gaende tusschen drie compagnien soldaten. Hier aen volgden twee schoone hantpaerden. Toen een compagnie Granadiers met groene rokken, gevoedert met roodt op de Duitse wyze, uitgezeit datze in de plaats van hoeden, hooge groote zwarte beere mutsen op hadden. Deze waren de eerste van de lyfwacht der Granadiers. Hier aen volgden zes Helbaerdiere: vyf Hobooblazers, die lustigh op speelden: 6 officiers, en na hen het regiment van zyn Majesteit van Probrosenske: waer van ook ontrent 400 mannen in 't nieu op de Duitsche wyze gekleet waren in 't groen, gevoedert met roodt, hebbende alle om den rant der hoeden eenen witten boort. Voor dit regiment ging de Czaer met den heer Alexander. Men zag'er by negen dwarsfluiters, en ettelyke schoone hantpaerden. Toen volgde het Regiment of een gedeelte van Semenokie, behoorende mede tot de lyfwacht, gekleet in 't blaau, met roodt gevoedert. Na het zelve quamen de Vanen van de Zweden veroverd: als vooreerst twee Standaerden: toen een zeer groote vlagh, door vier soldaten gedragen. Deze had gestaen op het Kasteel Notenburgh. Toen vyf zeevlaggen, gevolgt van 25 vaendels, elk door 2 soldaten gedragen. Eenige hier van waren blaau, groen, geel, en root: en daer onder negen, die geel en blaau waren. In verscheide zag men twee goude Leeuwen in 't midden met een Kroon daer boven. Achter deze werden gevoert 40 stukken kanon: waer van eenige van vier, andere van zes paerden getrokken werden, die alle van eene kleur waren. Toen 4 groote mortieren: vervolgens 15 metale, zoo groote, als kleine veltstukken: hier agter nogh een andere mortier. Toen 14 groote lange metale stukken, waer van eenige van 6, andere van 8 gelyke paerden getrokken werden. Toen quam een houte kas met keukengereetschap: toen tien sleden met hantgeweer: drie trommels: een slede met Smitsgereetschap, en daer onder een groote blaesbalgh: een met gewicht. Na dit alles quamen de gevangene officiers ontrent 40 in getal, die yder tusschen twee soldaten gingen. Daer agter quamen eenige sleden met zieken en gequetsten, die eindelyk van eenige Russische soldaten gevolgt werden. Terwyl men dus voorttrok, wert het een uur na den middagh, als al de trein binnen de Stadt quam. Als men door de Twerskie poort aen de Noortzyde der Stadt voortgetrokken was tot aen de eerste triomfpoort, trok het

eerste regiment daer door. Dogh zyn Majesteit hielt daer een groot vierde deel van een uur stil, als wordende daer van de Geestelykheit, tot dien einde daer gekomen, met een verversching van drank onthaelt. Deze poort was, vermits de straet tamelyk breed is, met drie bogen, de grootste in 't midden, en de kleinste ter wederzyden aen de huizen vastgehecht. De gansche poort was met tapisseryen zodanigh behangen, dat men geen houtwerk zien kon. Van voren boven aende poort op een Balkon stonden 8 kleene jongens, twee aen twee verdeelt, in sierlyk gewaecht, die hunne stemmen in muzyk lieten hooren. De poort was met vele Schilderyen behangen, waer onder eenige zinnebeelden waren, nevens geschrift, dat daer toe behoorde. Boven de poort stondt een groote Arent, en een meenigte vaendels. Aen beide de zyden der straet voor de poort was het ook al met tapyten en schilderyen op dezelve wyze behangen. Daer boven ook waren balkonnen, en daer op veel speelluiden met een orgel en allerhande speeltuig, die een aengenaem geluit verwekten. Veele vaendels fierden ook beide de zyden. Ontrent deze poort was de gront met veele groene takken wederzyds bezet, ook de straet met groente bestroit. Aen de achterzyde zaten verscheide heeren. Een stuk wegs door deze poort zynde getrokken, zag men de

PrinCESSe, zuister zynere Majesteit, de Czarietse met de drie jonge PrinCESSen nevens eenige Russische en Duitse Juffrouwen, die zich daer onthielden in de woning van den heer Jakof Wassiliow Feudorow, om te beter alles te kunnen bezichtigen. Zyn Majesteit groette de Vorstinnen al voorttrekkende door de tweede poort, die op dezelve wyze gesiert en verzien was. De stad dus door getrokken, en de Meesnietse poort doorgegaen zynde, trok men voort door de Duitse Slabode. Als men gekomen was tot voor het hof van den Hollantsen Resident, bood die zyne Majesteit wyn aen, die dit afslaende slant hielt, en een dronk biers eischte. Het was by de hant, en my gebeurde d'eer dat ik het den Vorst zelf toereikte, die zeer weinigh gedronken hebbende, weder voorttrok naer Probrosensko. Nu gingh het reets naer den avont: en zyn Majesteit buiten de Slabode gekomen, zette zich te paerde. Dus nam deze staetsie een einde. Om welke te zien zulk een meenigte volx in de stad Moskow by een gevloeit was, dat het naeuelyx te gelooven is; zynde alles toegegaen met ongemeene blyschap, en zonder dat 'er eenigh ongeluk, voor zoo veel ik heb kunnen gewaer worden, gebeurt is; daer nogtans de huizen en stellacdjn met menschen gepropt waren.

XI. H O O F T S T U K.

Inwydinge van Ismeelhof. Veele geschenken daer gebragt. Een Frans Chirurgyn moortdadigh doorstoken. Pragtige Troustaetsie. Gewoonte ontrent de Geboorte, Begravinge, en Bruiloft; ook der overzeesche natien.

OP den 12^{den} der maent quam de Vorst onverwagt des morgens ten tien uren ter maelydt by den heer Lups, die den vorigen dagh weder van Archangel hier was aengekomen. Ik quam op het hof, zonder dat ik ergens van wist, om den heer Lups te begroeten. Maer zyn Majesteit my vernemende, geboot my binnen te treden, alleen verzelt van twee Russische Heeren. Ik boodt zyne Majesteit een papier aen, my verschoonende over myne onbequaemheit in de Poëzy, maer echter betuigende dat ik niet had kunnen nalaten eenig bewys van vreugde in geschrift te stellen over de gelukkige overwinning van zyne Majesteit op de sterkte Notenburgh behaelt. De Vorst het minlyk aenvaerdende geboot

my aen te zitten, en den Heer Lups te verhalen wat ik ontrent de inkomst gezien had. Dit naer zyn genoegen verricht zynde, gingen'er eenige niet van de kleinste wynglazen om, die geleidigt werden op de niculyx verkrege zege, en het goetd vervolg daer van. Waer op de Vorst ten twee uren weder vertrok.

Den 19^{den} kreeg ik last van de Keizerinne, om de drie afbeeltzels der jonge PrinCESSen, die ik levens grootte geschildert had, even als te voren, des morgens te brengen op Ismeelhof. Daer komende reed de karos met zes paerden, van Moskow gekomen, dicht voor my, waer in de drie PrinCESSen zaten, die aen de voorpoort uittraden. Hier stondt de broeder

De
schryver
wenscht
den
Czaer ge-
luk met
zyne o-
verwin-
ning.

Inwy-
ding van
het Hof.

der der Keizerinne met eenige Priesteren gereedt om de Princeffen in processie te geleiden naer het hof, dat dezen zomer eerst nieu gemaakt was, dewyl het vorige door den tydt geheel vervallen was. Want het was bestemt dit hof dezen dagh in te wyden, en dan daer binnen te trekken. Ik my hebbende doen aenmelden, wert geboden in het eerste vertrek te vertoeven, waer in ik veele Juffers van het hof vond. De vloer was geheel bestroet met hooi. Aen de regte zyde stondt een groote lange tafel, geheel met groote en kleene brooden bedekt, op welker eenige een hant vol zout lach: op andere een zilver zoutvat met zout gevult. Want in dit lant brengt het gebruik mede dat vrienden en bekenden van luiden, die in eene nieuwe woning trekken, het huis met dit zout als inwyden, en dat eenige dagen achter een vervolgen. Dat een teken wil zyn van overvloedt, dien ze hier mede wenschen: opdat de inwoners noit aen eenige nootwendigheden mogen gebrek hebben. Vertrekkenze ook uit een huis, zoo latenze wel hooi op den gront, en een broot in het zelve, tot eenen zegenwensch voor die'er staen in te trekken. Boven de deuren en vensters van dit vertrek, waren de wanden versiert met zeventien verscheide schilderyen, op de Griexe wyze gemaakt, die alle hunne voorname Heiligen verbeeldden, die ze gemeenlyk in het eerste vertrek stellen; howel men in andere binnenkamers ook diergelyke schilderyen ziet opgehangen. In het tweede vertrek, dat open stondt, was de broeder der Keizerinne, en verscheide Heeren en Priesters, die alle voor eenige boeken staende zich door heilige gezangen lieten hooren. De Keizerin was met eenige edele vrouwen in eenderde vertrek, gedurende deze godtsdienstigheid, daer een half uur rykelyk mede doorliep. Toen bragt men my door eenen anderen weg in een ruime zael, om de Keizerin daer af te wachten, die kort daer aen inkomende, van my met wenschen van veel geluk en zegen begroet wert: welke zegenwenschen de tolk, die gestadigh by my was, haer ontvoude. Hier op nam deze Vorstin my by de hant, zeggende: *Ik wil u eenige andere vertrekken laten zien*; dat zy voortbragt met eene minlykheid, die men in zoo groot een personaedje niet wachten zoude. Toen gebodt zy eene der Staetjufferen een gouden schaeltje met brandewyn te vullen, en gaf my dat met haer eige hant over om te drinken, en deed my met een de genade van my hare hant te laten kussen, en die der Princeffen daer tegenwoordigh. Toen gaf zy my myn afscheit, en last om na drie dagen weder te keeren. Waer op ik vertrok.

De
schryver
wenscht
de Kei-
zerinne
geluk met
het nieu-
we Hof.

De Kersdagen waren ondertusschen op handen. Waerom ik goet vont een schildery van Christus geboorte, door my zelf gemaakt, met my te nemen, in plaets van broot en zout; ook eenige paternosters, die ik van Jeruzalem gebragt had. Ik boodt deze dingen hare Majesteit aen, zeggende dat ik de vryheit nam van die als een offer te brengen in plaets van broot en zout. Ik leverde met een eenige paternosters over voor de jonge Princeffen. De Vorstin betuigde dat alles haer aengenaem was, bedankte my, en reikte my eene vereeringe toe; my vorders bevelende zelf by de Princeffen te gaen, en haer de paternosters in eige handen over te geven. Welken last ik terstont nakomende de Princeffen in een ander vertrek overmaeltydt vond. Myne geschenken overgegeven hebbende, keerde ik weder naer de Keizerin: waer by eene der Princeffen zich kort daer aen ook vervoegende my een schaeltje brandewyns, en kort daer na een groot glas wyns overgaf. Waer na ik met dankzegginge myn afscheit nam. Op den 25sten der maent hielden de Russen naer hunne gewoonte het Kersfeest: en van toen af aen maekte zyn Majesteit een begin van zyne genegene vrienden te gaen begroeten, gelyk ik daer van in het voorleden jaer gemelt heb.

Geschen-
ken door
den schry-
ver over-
gegeven.

Tot het einde van dit jaer bleef al het zelve weder, vermengt met veel regen, dat de wegen zoo slecht maekte, dat kooplieden en andere reizigers van Archangel en andere plaetsen herwaert aenkomende, vyf of zes dagen langer dan naer gewoonte moften op wegh zyn; zoo dat men in veele jaren hier zulk eenen flappen winter niet gezien had. Maer dit veranderde in het begin van January des volgenden jaers: en de lucht opheldrende floeg het met bittere koude aen't vriezen. Den eersten van January in dit jaer 1703 was het hier druk met toereeden van een vreugdevier, dat men aensteken zou om d'overwinning van Notenburgh. Deze toefstel wert gemaakt over de Moskowse rivier, even agter het Slot in een vlakke, genaemt zyn Majesteits hooivelt: waer van men het hooi gebruikt op zekeren dagh in 't jaer, volgens een out gebruik, om de Kerken te bestroien. Dit vuurwerk verschildte van het bovengemelde niet, als in het onderscheit der zinnebeelden.

Vier-
werk
over de
overwin-
ning van
Noten-
burgh.

Den volgenden dagh quam zyn Majesteit by den Heer Brants, in gezelschap van ontrent 200 personen, die alle nevens den Vorst in de voorzael onthaelt werden onder het geschal van trompetten en keteltrommen. Onder andere dingen wert hier verthoont een zwaert van byzondere grootte. Het was lang ruim $5\frac{1}{2}$ voet Rynlantse maet, breed in de scheede $3\frac{1}{2}$ duim, gemaakt naer eene goede proportie. Het

De Czaer
bezoekt
den Heer
Brants.

Een on-
gemeen
zwaert.

wegh over de 30 ponden. Toen de eigheraer het op myn verzoek uittrok, zager wy dat het wederzyts gevlamt was, weinigh op en nedergaende. Door de grootte van het geveft was de kling tamelyk licht, en bequaem om te gebruiken. Wanneer men het in de schede zynde boven aan het geveft met eene hant vatte, zoodat de punt op den gront quam, had een man van goede kragt genoeg te doen, als hy het zoo van den gront om hoog wilde lichten. Dit deden wy met ons drien om den eigenaer niet toe te geven. Deze was een zoon van den laetsten Gouverneur van Astrakan, genaemt Petrofske, die door de Strelitsen is omgebragt, en van den toorn geworpen. Toen dit gebeurde was deze een kint van weinig jaren. Zy hingen hem echter aen de voeten op, dogh ontbonden hem na dentydt van tweemaal vierentwintigh uren. Men vond hem levende: maer zyne voeten waren hier door meest bedorven en wech; evenwel nogh zoo niet of hy kan nogh gaen in gemakkelyke schoenen, mits dat hy een kruk gebruikt tot steunfel onder zynen arm.

Vremde mishandeling en verlofsing.

Komst van den Patriarch.

Feeftdag der drie Koningen geviert.

Geſchenken voor de Czarietſe.

Met het vallen van den avont quam de geen, die de plaets van Patriarch bekleedt, aengedaen met eenen godtsdienſtigen mantel, al zingende onder den klank van een bel naer binnen; dat een teken is van vertrekken. Waer op zyn Majesteit met al het gezelschap wechging, en de bezoeken, die nogh te doen ſtonden, voorts afleidde. Den zeften der maent vierden men den feeftdag der drie Koningen, even als in den voorleden jare. Maer het getal der Priesteren was nu minder. Ook werden'er nu maer weinige van de voorgemelde mutſen omgedragen; waer uit te giffen ſtaet dat'er ook al vermindering komen zal in deze plechtigheden. Den 20ſten der zelve maent gaf zyn Majesteit laſt dat des morgens ten 9 uren op Iſmeelhoff zouden komen meest alle de voornaemſte Ruſſiſche Heeren en Mevrouwen, en andere perſonen, die alle ontrent een getal van 300 menſchen uitmaekten. Hier by voegden zich ook de Gezanten, de meeste overzeefche Koopluiden, nevens hunne vrouwen; zoo dat'er bykans 500 perſonen by een waren, die daer ſtonden onthaelt te worden. Maer daer was wel uitdrukkelyk by gelaſt, dat yder gedenken zoude eenige vereeringaen de Czarietſe mede te brengen, om hare Majesteit by de gelukwensching aen te bieden. Deze geſchenken beſtonden meest in eenige fraejigheden ſierlyk van gout of zilver gemaekt, fraei gemunt gelt, en diergelyke zinlykheden: die elk oordeelde beſt te zullen behagen. Voor het overleveren werden alle de giften nevens de namen der gevers aengetekent, en toen

overgegeven aen eene der jonge Princeſſen daer toe geſtelt, die dan de eere deed aen deze aanbieders van hen ter hantkus toe te laten. De meeste Ruſſiſche Heeren en Vrouwen vertrokken weder ten eerſten. De overige bleven daer eten. Men danſte en bedreef veele vrolykheden nae den maelydt, en het was byna midnaght, eer men ſcheidde.

Op den zelve nacht viel op de Brui- ^{Beklaeg-}loft van den kapitein Staets iets beklaeg- ^{lyk onge-}lyx voor. Teweten twee Chirurgyns danſ- ^{val.}

ten met hunne bruiden: waerop twee officiers in de kamer gekomen zynde, de bruiden van hunne bruidegoms wilden af trekken, om zelfs daer mede te danſſen. Hier over rees geſchil. Waer over d'een officier, genaemt Bodon, en in dienſt der Czaerſe Majesteit, den eenen Chirurgyn, genaemt Garree, eenen Franſois van geboorte, moortdadigh doorſtak, zoodat hy zonder geweer zynde aenſtons neder viel en den geeft gaf. Jan Hovy, de andere Chirurgyn, wert mede van den anderen officier, eenen kapitein, genaemt Saks, in het lyf gequetſt. Maer hy dit voelende hield de hant op de wonde, en week ter kamer uit, trachtende zich over het hof door de vlucht te redden. Maer vervolgt wordende van den kapitein, keerde weder naer de bruiloftkamer, daer hy by den dooden neder, en in zwym viel: totdat een zyner vrienden hem het bloet uit de wond zuigende, hem deed bekomen. Weinig tydts te voren hadden deze krygsluiden al moeite gezocht: maer de Chirurgyns de een eenen degen, de ander eenen ſtoel grypende, hadden hen gedwongen de kamer te ruimen. Waer over zy verbolgen ten tweedemale quamen indringen, en dit ſtuk bedreven in 't aenzien van 't volle gezelschap. Wat verſlagenheit dit veroorzaekte, is licht te begrypen. Het ſtuk bedreven zynde, gingenze door, maer werden twee dagen ^{Moor-}daerna gevat, en in den kerker geſmeten. ^{ders ge-}De overſte ondertuſſchen hier zittende ging ^{vangen.} zynen dienaar met ſchoone woorden en beloften aen, hy zoude zeggen den doodſlagh bedreven te hebben: waer voor hy hem aen een vendel helpen, en vergiffenis van 'tfeit zou doen hebben. D'onnoozele menſch laet zich bewegen, en bekent den moort: maer gefoltert ontkende dien weder, en meldde den dootſlager; dogh te laet. Wat hier ſedert op volgde, zal ik te zyner tydt zeggen.

In dezen tydt nam zyne Majesteit voor ^{Toeberei-}zich te begeven naer Veronis met eenige ^{ding tot} Ruſſiſche en Duitſe Heeren, dien reets ^{eene reis}gelaſt was zich tot die reize vaerdigh te ^{naer Ve-}ronis. Den zelve laſt ontſing ik ook den 25 dezer maent, die my des avonts uit den naem zyner Majesteit andermael door den Heer Kinfus herhaelt wert.

want

want de Vorst begeerde dat ik die plaets, de daer leggende schepen, en wat'er meer aenmerkelyk is, zoude bezichtigen, eer ik uit het Ryk vertrok. Ik nam den last aen, en stelde orde op myne zaken, om op den behoorlyken tydt gereet te kunnen zyn.

Middlerwyl naderde de tydt van de troustaetsie van den Bojaer Iwan Feudorowits Golowin, of Joan Theodorus zoon Golowin, wiens vader is Feudor Alexewits Golowin, eerste Staetdienaer; en Mevrouw Boreefowits Seremeet' of dochter van Boris Theodorus zoon Seremeet' of, die tegenwoordigh Veltmaerschalk van den Czaer, in verscheide gezantschappen gebruikt was geweest, onder andere ook aen het hof te Weenen in Oostenryk, daer hy uitnemen bemint was. Hy was ook vereert met de Ridderorde van Malta.

Onge-
meene
Trou-
staetsie.

My lust deze Troustaetsie, als iets ongemeens, en betreffende de voornaemsten des Ryx, te beschryven, zoo alsze geschiet is den 28sten der maent. De bruiloft stont gehouden te worden ten huize van den Bojaer Feudor Alexewits Golowin: wiens hof met byzondere pracht toegestelt was. Het was een gebou van hout, vry kunstigh gemaekt, met schoone vertrekken, zoo onder als boven, leggende op een hoogte weinig buiten de Duitse Slabode, aen geene zyde der rivier Jouse. In de opperzael, die vry groot was, stonden eenige tafels in goede orde, en daer nevens menigte van Musikanten, gereedt om de vreugde te vermeerderen. Hier benevens was in een ander vertrek een tafel bereit voor de zuster zyner Majesteit, de Czarietse, en de drie Princessen, nevens het gevolg der Hofjufferen, en veele Russische Heeren en Vrouwen, die zich afgezonderd hielden. Veel volx vervoegde zich hier na toe. Ontrent elf uren liet de Bruidegom zich vinden beneden in de gehoorzael, staende alleen aen de slinke zyde, om van alle de Heeren de gelukwenschingen te ontfangen: terwyl vast aen yder gedistilleerde wateren werden aangeboden. Het was naeulyx middag, of daer quam last, dat men den Bruidegom, onder het steken der trompetten, en het geluit der keteltrommen, die voor het hof stonden, naer de trouplaets zou geleiden. Deze was een kleene kapel, weinigh schreden van het hof afgescheiden, en evenwel daer aen behoorende. Het is naeulyx te zeggen wat pracht hier verthoont wert. Zyne Czaerse Majesteit was zelve hier Maerschalk, en hierom overal tegenwoordigh. Zoo dra de Bruidegom in de kapelle gebragt was, wert'er gezonden om de Bruit af te halen uit het huis van den overleden heer Adolf Houtman, staende in de Duitse Slabode regt over de Hollantse Kerk; voor den

Veltmaerschalk, vader der Bruit, voor eenigen tydt ingeruimt op uitdrukkelyke orde zyner Majesteit. Hier wert de Bruit, den vorigen avont uit Moskow gehaelt, ingebracht. Toen vervoegden zich ook derwaert alle de genoodigde Russische en Duitse vrouwen, om de Bruit naer het bruilofthuis te geleiden. Deze afhaling ging dus toe. Vooruit reedt een keteltromslager gezeten op een wit paert. Hem volgden vyf trompetters op even zulke paerden, eerst drie, en daer achter twee. Toen quamen 16 schafmeesters, gekoren uit Russische en Duitse Heeren, elk op een schoon paert gezeten. Hier op verscheen zyn Czaerse Majesteit, zittende alleen in een schoone Hollantse karos, van zes appelgrauwe paerden getrokken. Hier achter volgden vyf ledige karossen, elk met 6 paerden; ook een kales met even zoo veel paerden, geschikt om de Bruit en de andere Jufferschap af te halen. Middlerwyl quamen de Princes, zyn Majesteits zuster, en de Czarietse met de drie jonge Princessen, yder in een koets, maer zonder wielen op de wyze van eene slede, door zes paerden getrokken, benevens een meenigte van Hofjufferen. Nu was ontrent ruim een half uur verstreken, wanneer men het voorgenomde gezelschap zag te rug keeren. De Bruit en d'andere Juffers besloegen nu de ledige karossen. Toen men aen het bruilofthuis gekomen was, stonden daer twee Heeren als gevaders om de Bruit te ontfangen. Hier toe waren verkoren een Russisch Heer, en de Envoye van Polen, genaemt Konigzegg: die beide de Bruit by de hant nemende haer ter kapelle inleidden, en nevens den Bruidegom stelden. Hier op volgden de Princes, zuster zyner Majesteit, de jonge Princessen, en vele Hofjuffers, die aen den ingang der kapelle bleven staen: gelyk aen beide de zyden der kapelle eenige Russische en Duitse Juffers. De kapel zelve was klein: zoodat'er maer tien of twaelf personen bequamelyk binnen konden zyn. Deze waren, zyn Majesteit, de Czaerse Prins, de Bruidegom en Bruit, de twee Gevaders, en twee of drie Russische Heeren. Ik genegen alles naeukeurigh af te zien, begaf my mede daer binnen, en ging staen achter den Bruidegom, die, gelyk de Bruit, fierlyk op onze wyze gekleedt was. De Bruit was gedoft in kostelyk wit satyn, met gout doorwerkt. Het gansche hooftgestel was geheel met diamanten en gesteenten bezet; hangende agter onder de fontanje een lange vlecht los haer: gelyk onder de Duitse natie hier lang in gebruik is geweest. Boven op het agterhoofd hadze een kroontje met edele gesteenten bezet. Toen namen de plechtigheden eenen aenvang. De Priester

quam staen voor den Bruidegom en Bruit, en begon uit een boek, dat hy in de handen hadt, te lezen. Na weinigh tydts stak de Bruidegom eenen ring aen de hant der Bruit. Toen kreeg de Priester twee gladde en vergulde kroonen voor den dagh, waer van hy de eene den Bruidegom te kussen gaf, en toen voorts op zyn hoofd zette. Dit zelve verrichtte hy aen de Bruit. Nadat hy weder een weinigh gelezen had, gaven de Bruidegom en Bruit elkander de rechte hant, en gingen zoo driemaal rondom. Toen bragt de Priester een glas met rooden wyn, waer uit hy eerst den Bruidegom, en vervolgens de Bruit deed drinken. Deze een weinigh daer uit gedronken hebbende, gaf het den Priester weder over, die het aen die hem bedienden overgaf. Zyne Majesteit ondertusschen met eenen grooten Maerschalkstaf in de hant heen en weder wandelende, en ziende dat de Priester zyn lezen stont te vervolgen, geboot hem zyn werk te verkorten. Waer op een korte poos daerna de zegen gegeven zynde aen de nieu gehuwden, zyn Majesteit den Bruidegom gelaste zyne Bruit een kus te geven. Zy scheen'er daer ter plaetse eenige zwaarigheid in te maken: maer de Vorst het andermaal gebiedende, liet zy het zich wel gevallen. Hier op scheidde men, en vertrok op de voorige wyze naer het bruilofthuis. Terwyl de ceremonien verricht werden, zag men de Czarietse en veele Hofjuffers in de vensteren van 't paleis, dat regt over de kapel was, leggen. Maer na weinigh tydts begaf men zich nu ter tafel. De Bruidegom was gezeten onder de mannen, de Bruit onder de vrouwen aen de algemeene tafel in de bruiloftzael. Drie dagen duurde de vreugt, en wert de tydt doorgebracht met dansen en andere tekenen van vrolykheit. Den laetsten dagh werden de schafmeesters onthaelt. Het is aenmerkens waardigh hoe zeer de troustaetsie tegenwoordigh verschilt van het overout gebruik. Maer het is onnoodig dit te toonen, dewyl dat van anderen genoegh gedaen is.

De manieren der trou, die uit dit voorbeeld genoegh af te meten zyn, afgeschetst zynde, zal het niet ongevoegelyk zyn hier aen te hechten de zeden, die by dit volk in zwang gaen ontrent de geboorte en het afsterven der menschen.

Zeden
der Rus-
sen on-
trent de
geboorte,

Zoodra een kint geboren is, wort de Priester ontboden om het te reinigen. Deze reiniging strekt zich ook uit over alle, die daer tegenwoordigh zyn, die hy alle by hunne namen noemt, en den zegen over hen uitspreekt. Eer de Priester daer is, komt'er niemant binnen. Als hy gekomen is, wort aenstonts een naem aen 't kint gegeven, naer den naem van dien heiligh, wiens gedagtenis agt dagen

voor de geboorte des kints geviert is, of agt dagen daer aen staet geviert te worden. Men geeft ook op den zelve tydt aen 't kint het nagtmael volgens hunne ceremonien, eerze het doopen, inzonderheit by luiden van aanzien. Indien het kint gezont en sterk genoegh bevonden wort, wort de doop vyf of zes weken uitgesteld. Is het een zoon, wort de moeder na vyf weken gereinigt, wanneerze ter kerke komt. Is't een dochter, wort zy na 6 weken gezuivert. Dan nemenze eenen gevader tot het kint, ook eene gemoeder. En die ze daer eens toe gekoren hebben, nemenze altydt weder. Waer ontrent nogh staet aen te merken, dat zulk een gevader en gemoeder elkander niet mogen trouwen; datze uitrekken tot in het derde lit toe.

Als'er een lyk is by voorname luiden, ^{en doot} gaen alle bekende vrienden mede tot de uitvaert, mannen en vrouwen, zoo wel ongenoodigde als genoodigde. Het doode lichaam wort op een baer van 4 of 6 mannen gedragen. De kist is overdekt met een kostelyk kleedt, waer van het dexel, met een flechter kleedt bedekt, voor het lyk gedragen wort. Ondertusschen maken eenige der naest bestaende vrouwen een groot misbaer op de Griexe wyze, waer van ik in myn vorige Reize gesproken heb. De Priesters ook heffen het gebruikelijk lyk liet aen. Dit alles geschiet onder de gemeene luiden met minderen omflagh.

De zeden der overzeesche natie ontrent ^{Zeden der overzeesche natie.} deze dingen verschillen weder. Als'er een kint geboren wort, ziet men geene andere ceremonien, als die in onze landen gebruikelijk zyn. En zoo gaet het ook met de trou. Maer ontrent de bruiloften toonenze een groote rykelykheit. Als'er een staet gehouden te worden, worden alle de vrienden, die men daer by wil hebben, door twee opperschaffers genoodigt: die, zoo het in den winter voorvalt, gezeten zyn in een sierlyke slede, door twee schoone paerden getrokken, die met eenige linten opgepronkt voor den dagh komen. Deze hebben twee voorryders, en twee dienaers achter op de slede staen. Het getal der genoodigden belooft wel op 100 of 150, en meer, naer de gesteltenisse der bruiloft, of het bykomen van eenige Russische Heeren en Vrouwen, daer mede verzogt. De opperste van die de bruiloft bedienen, is de Maerschalk, die omgaet met eenen grooten staf van bevel, boven aen met lint bestrikt. Deze stelt met de opperschaffers, die gemeenlyk twee in getal zyn, alle de gezontheden in. Nogh zyn'er 4 of 6, of ook wel 8 onderschaffers. Deze bereiden het bruilofthuis, behangen het met tapißeryen, en verzien het met andere noot-

zakelykheden, hier vereischt. Zy passen ook nevens den opperschafter de bruiloftgasten op, te kennen aen een sierlyk teken, dat zy aen den regter arm dragen. Welk kenteken by den oppersten wat rykelyker is, dan by die aen hem volgen. De Juffers der Bruit binden hun dit teken aen den arm. Deze Juffers worden met groote staetsie in de bruiloftzael gebragt onder het opklinken der snaren en fluiten. Ter eere van den Bruidegom en Bruit verkieftmen aen wederzyden twee Gevaders, twee Gemoeders, en twee Gezusters: die op dezelve wyze onder het gespeel binnen geleit worden. Dan gaet yder zitten ter tafel op de plaats, hem toegeschikt. De Voorfnyder wort tusschen beide de Juffers der Bruit geplaatst, recht tegen over de Bruit; terwyl deze Juffers hem een sierlyk kenteken aen den arm binden. De Bruidegom zit tusschen de Vaders en Gebroeders: de Bruit tusschen de Moeders en Zusters. De maelydt geëindigt zynde, worden in een ander vertrek onthaelt de Maerschalk, de Schaffers, en Voorfnyder. Dan beginnen de dansseryen, die door den Maerschalk worden aengevangen. Dees neemt de Bruit op, en verzoekt andere Juffrouwen tot danssen met de Opperschaffers. Deze hun werk gedaen hebbende, danssen de Gevaders en Moeders, met de Gebroeders en Zusters. Dan danst de Bruidegom en Bruit, benevens twee of drie andere Heeren en Juffers. Hier op volgen de Juffers der Bruit met den Voorfnyder, en andere Heeren. Dit verricht zynde, wort gemeenlyk door den Maerschalk uitgeroepen, **V R Y H E I T**; waer mede hy te kennen geeft dat danssen kan die lust heeft. Waer op de andere Bruiloftgasten met danssen voortgaen. Deze bruiloften duren gemeenlyk drie dagen, op welker lesten de Maerschalk met de Opper- en Onderchaffers benevens den Voorfnyder door de Juffers der Bruit onthaelt worden. 'T gebeurt ook wel dat de Vorst zelf op zodanige bruiloften komende, zich tot Gevader laet acntstellen.

Begra-
vinge.

Hunne begravingen gaen dus toe. Zy laten den overledenen eenige dagen boven d'aerde staen. Des daegs voor de begravinge noodigen zy eerst het Opperhoofd der natie: dan meest alle de Koopluiden en anderen, zoo die binnen de stadt, als in de Slabode wonen. Deze noodiging wort verricht door twee personen van dezelve natie, daer toe uitgekoren, of van het sterfhuis verzogt, hebbende lange roumantels met zwart floers of lampers op de hoeden. De byeenkomst geschiet gemeenlyk ten twee uren na den middagh. Dogh by wintertydt wort het wel avont, eer het lyk ter aerde bestelt wort. Des zomers geschiet het ook al

vry laet. Men verkiest by deze roustaetsie 14 of 16 Treurders, 10 of 12 dragers, alle getroude personen: die in 't zwart gekleet zich in 't sterfhuis laten vinden met zwarte roumantels, die de Kerk met voordagt daer toe heeft. De Treurders vervoegen zich ter rechter zyde van het voornaemste vertrek, gelyk ook de naest bestaende bloetvrienden van manlyk oir, die binnen komende van yder gegroet worden. De dragers krygen een roubant om den hoet, en over de schouders en het lyf, ook wel daerenboven een paer witte hantschoenen. Gemeenlyk zyn'er twee vertrekken geschikt tot het zetten van eene tafel met allerhande ververfingen: terwyl gedurig aen yder wyn, koutschael van bier, suiker, en citroenen, zoo ze te bekomen zyn, nevens gerooft broot, dat smakelyk is, aangeboden wort. Eer het lyk wort uitgedragen, wort aen yder drager een gedachtenis ter hant gestelt, die gemeenlyk in een zilvere lepel bestaat, waer in de naem des gestorvenen gesneden staet. Zulk een gedagtenis wort ook wel gegeven aen den Predikant en Schoolmeester; ook wel aen de Treurders. Als'er een jonge dogter overleden is, wort'er een goude ring in de plaats van lepels gegeven, daer ook haer naem in gesneden staet. Als de tydt van uittreden nadert, slaen de dragers de kist toe. Dan begint de Schoolmeester met zyne Scholieren, yder met een boek in de hant, een gezang aen te heffen: hoewel die van den hervormden Godtsdienst dit maer alleen op het Kerkhof plegen. Dan vertrekt men met het lyk volgens onze manier naer het Kerkhof; zonder dat'er namen afgelezen worden. Vooraen gaen de jonge Scholieren, gevolgt van hunnen meester. Dan komt de Predikant, en na hem de Aensprekers. Hier agter het lyk. Vervolgens de Bloetverwanten en Treurders, gevolgt van de Koopluiden, Officiëren, en wat des meer is, niet gepaert in rang, als by ons, maer 4 of 5 by een naer hun believen. Als men op het Kerkhof gekomen, en het lyk in den kuil gezet is, hoort men weder eenige lykzangen. Dan doet de Predikant een lykrede naer het gemeen gebruik, en bedankt alle de vrienden voor de eere, aen den overledenen bewezen. Dan smyten de dragers, yder met een schop in de hant, de aerde over de kist, tot dat de kuil byna vol is. Hierna worden de vrienden weder in het sterfhuis verzogt. Maer meestentydt gaet daer niemant in buiten de dragers, en weinige anderen, die weder met drank en tabak onthaelt worden. Somtyts wort'er een lykpredikaetsie in de Kerk gedaen, daer de vrouwen dan ook toe genoodigt worden. Dan ziet men de vrou van den overleden, en eenige

ge andere der naefte vrienden, geheel met floers behangen. Deze toonen dikwyls eenige tekens van rou op het midden der ftraet. Waer op fomtyts een roumael volgt. By zomertydt gefchiet deze ftaetfie met karoffen, en te paert, dewyl men de wegen dan te voet niet gebruiken kan. De kiffen werden voor dezen geheel uit eike boomen gemaekt; dat nu verboden is, begerende zyne Majesteit niet dat de eike boffen hier door zullen vernielt wor-

den. Derhalven maekt men ze nu van planken uit ander hout.

Het getal der Gereformeerden beftaet hier ontrent in 200 perfonen. Maer de Luterfen zyn vry fterker, waerom ze ook twee Kerken in de Slabode hebben: de Gereformeerden maereen. Voor weinigh jaren zyn hier ook aengekomen twee Duitfe Jefuiten. Deze Vaders onderwyzende vele kinderen van voornamen luiden in de Latynfe fprake.

XII. HOOFSTUK.

Vertrek zyner Czaerfe Majesteit naer Veronis met gezelfchap, waer onder de Schryver. Eenige aenmerkelykheden op den wegh. Aenkomst te Veronis.

Reis
naer Ve-
ronis.

NU is het tydt onze reis naer Veronis voort te zetten, op welke de Vorft tot zyn gezelfchap befloten had mede te nemen de Ruffifche Heeren, Iwan Alexewits Moefin Poeskin, opperften opziener van alle de Kloofsters in Ruflant, te voren geweest Gouverneur van Astrakan, in welk ampt hy zich loffelyk gequeten had: Alexe Petrowits Ifmeelhoff: Knees Gregori Gregoriwits Gagarin: Iwan Andrewits Tolftoy, Gouverneur van Afof: Ivan Davidewits, Gouverneur van Kolomna: Alexander Waffilewits Kieken, Spysmeester en Kamerheer zyner Majesteit: Narieske, een zoon van den oom zyner Majesteit; en verfcheide andere voornamen Heeren en gunftelingen, die na ons te Veronis aenquamen. Deze eere genoten ook de Heer Konigzegg, Extraordinaris Envoye der kroon Polen: de Heer Keizerling, Envoye des Konings van Pruiffen: de Heer Bellofeur, afgezonden van den Heer Ogienskie, een voornaem Krygsoverften en vrient des Konings van Polen: eenige Officiers in dienst zyner Majesteit, en hier onder de zoon van den beroemden Generael la Fort. Uit de Koopluiden drie perfonen, de Heer Henrik Steils, een braef man, en wel gezien by den Vorft: Thomas Heel, en Abraham Kinfius, waer van de twee eerfte Engelfe waren, de laetfte een Hollander, alle zyner Majesteit zeer toegedaen: zynde de laetfte dezelve, met wien ik van Archangel was opgekomen. Zyn Majesteit begeerde dan dat ik met deze drie Heeren vooraf zou vertrekken op den laetften dagh der maent January, zullende zelve den aenftaenden nacht met het ander gezelfchap volgen. Hier toe hadden wy nu reets onze fleden overal onder met yzer laten beflaen om de

fchaersheit der sneeu op de wegen, om het ongemak der reize des te beter te verduren. Zyn Majesteit had ons Podwoden verfchaft, te weten voor elke fiede drie paerden, uitmakende 6 fleden met de bedienden, en die daer toe hooren. Ontrent drie uren na den middagh begaven we ons daer in, en vertrokken uit de Duitfe Slabode, zynde op alle 20 wurft verfche paerden voor ons gereedt. Deze wegh is tot Veronis toe op yder wurft afbepaelt: zoodat op elke pael met Ruffifche en Duitfe letteren geteken ftaet het jaer, 1701, waer in ze gefteft zyn. Tuffchen deze palen, die tamelyk hoogh, en root geverft zyn, zyn aen beide de zyde van den wegh 19 of 20 jonge boomen geplamt, waer onder zommige 3 of 4 by een, ftaande als in fchanskorven, gevlogten van takken van boomen, om hen voor ongemak te bevryden, en het uitgaen te belctten. Deze palen zyn 552 in getal, makende te famen 121 mylen, 5 wurft gerekent in een myl. Op alle dezelve kan men zien, hoe verre men van Moskow, Veronis, en andere oorden, die bezyden leggen, is. De jonge boomen, wilde men die tellen, zouden wel uitmaken een getal van twee hondert duizent. Dit werk is van groote nutbaerheit, dewyl de wegen anderzins bezwaerlyk zouden te onderkennen zyn, te meer dewyl ze des winters geheel met sneeu bedekt leggen, en de reizen langs die wegen zoo wel des nagts als des daegs voortgaen. Twee uren gereden hebbende, hadden we 25 wurft afgelegd, en waren gekomen tot Sgelina, van waer we aenftonts met verfche paerden voorttrokken op Kreeffof, dat 20 wurft is, van daer op het vlek Oeljamina, weder 20 wurft, zynde het toen ontrent 8 uren. Daer gekomen, traden we in een huis,

huis, dat zyne Majesteit toebehoort, wel opgetimmerd van hout, maer in verscheidene vertrekken bestaende, hebbende ook voor den ingang een fraeie Savare of vyf-kantigen trap, van vyf treden opwaerts. Hier kregen wy verversing van bier, en vonden de kamers warin gestookt, omdat men zyne Majesteit te ontmoet zag, die tot gerief der reizigers den geheelen wegh over op alle 20 wurst dusdanige huizen heeft doen bouwen. Na twee uren vertoevens trokken wy weder voort onder het vallen van wat sneeu, hoewel het vogtigh weder bleef, vindende de paerden overal gereedt, en op alle de dorpjes viere aengestoken, en de boeren voor hunne huizen staende met brandende stroobossen, tot bewys van vreugde over het verwachte doortrekken zynere majesteit; dat in den nacht geen onvermakelyk gezicht gaf. Toen hadden wy noch 30 wurst af te doen, eerwe aen de stadt Kolomna quamen. Daer wy eenige uren voor den morgenstond aengekomen zynde bleven vertoeven tot dat de Vorst aenquam in een verblyfsplaets, hier toe ons aangewezen. Des morgens ontrent 9 uren quam zyn Majesteit aen met het gansche gezelschap: terwyl ik de stadt van binnen en van buiten valt was gaen bezichtigen. Waer in ik een aenvang nam van de poort, die wy waren ingekomen, genaemt *Pjaet-nietske*, of Vrydaegse, ook wel de poort van den vyfden dagh der weke, tot de andere, genaemt *Koffi*: want meer zyn 'er niet.

Gelegen-
heit van
Kolomna. De stadt is met eenen braven steenen muur omtrokken, van ontrent 6 vademmen in de hoogte, en 2 in de dikte, bestaende een half uur in zynen omkring, met veele torens, eenige ront, eenige vierkant, bezet; d'een 200 schreden van den anderen, maer niet gemaakt om 'er geschut in te gebruiken. Aen de achterpoort loopt een riviertje, genaemt *Kolommenske*, waer naer de Stadt genoemd is. Van de rivier Mosqua had ik hier ook te spreken, maer dewyl wy die daarna te water overtrokken, zal ik dat uitsellen, en nu het gezicht der stadt vervolgen. Aen de gemelde zyde is de muur geheel gebroken, en een gedeelte daer van legt nedergetort. Deze poort nadert men, van beneden eenen hoogen berg opgaende; teweten van buiten, dewyl aen die zyde het lant in de laagte legt aen geene zyde der gemelde rivier. Voor d'andere poort is de voorstadt, daer de goederen verkogt worden: gelyk ik daer dezen zelve morgen eenige hondert boeren binnen de stadts poort hunne waren zag te koop brengen. De stadt legt byna in de rondte: en aen de hooge zyde des lants loopt 'er een drooge gracht om, daer de muur zeer hoogh is.

Het voornaemste, dat hier te zien is, is de Kerk Usplenja, of Aficheiding van Godts Moeder, fraei van steen gebout, en tamelyk groot. Hier by magh men voegen het Aersbisschoppelyk hof, zynde wat 'er verder is van zeer weinigh belang. Myne nieuwsgierigheit voldaan hebbende begaf ik my naer het huis van den Gouverneur Ivan Davidewids, daer ik zyne Majesteit nevens het gansche gezelschap reeds aen tafel gezeten vond. Als ik den Vorst naderde om den plicht der groetenisse af te leggen, wendde hy zich om en kuste my. Nadat ik verhaelt had, wat ik ondertusschen had uitgerecht, geboot hy my aen te zitten. Nadatmen wel gegeten en gedronken hadt, vertrokken wy alle ten twee uren na den middag naer de plaets van den heer Alexander Wasielewits Kiecken, 5 wurst van deze stadt afgelegen: daerwe op onze aankomst met drank, en voor den avont met een heerlyk mael onthaelt werden. Deze plaets is een fraei gebou van hout, verzien van goede groote vertrekken hebbende twee verdiepingen, en een aengenaem uitzicht over het lant, dat in het schoone weder, dat wy nu hadden, zich fraei vertoonde. Wy scheidden hier van daen ten 5 uren. Des morgens ten negen uren quamen wy aen het meertje ^{Het} Ivan of Jan genaemt, by het dorp ^{meertje} Ivan. ^{Ivan.} daer men rekent hondert en dertigh wurst af te leggen van de lustplaets des Heeren Kiecken, boven gemelt. Uit dit meertje heeft de vermaerde rivier ^{De rivier} Don of ^{Don.} Tanais haren oorsprong, daer uit voortschietende met een lange goot of kanael, waer van het water zeer klaer en goetd van smaek is, gelyk zyn Czaerse Majesteit en wy alle op de proef bevonden. Dit meertje Ivan zelf, dat men eer een poel mogt noemen, is anders vry moersigh of drabbigh. De eene helft van zyn water loopt dezen, en de andere dien wegh, dat opmerkens waerdigh is. Hier is de plaets, daer in den jare 1702 hunne Czaerse Majesteiten hebben een aenvang doen maken eener aenmerkelyke doorgravinge, om door middel van die uit de ^{Groote} rivier den Don tot in de Oostzee te ^{doorgra-} kun- ^{ving.} nen varen. De omstreek van dit gansche lant is toen, gelyk ook nu, van hunne Czaerse Majesteiten zelfs in persoon alom bezichtigd en opgenomen. Deze doorgraving begint van den vliet Don, en staet te gaen door het kleene meer Ivan tot aen het riviertje Schata met een diep kanael: vallende deze rivier in den vliet Upa, die zich dan weder in den Oostroom uitsort, gelyk deze in de Wolga; zoo dat men het oogwit van uit deze rivier in de oostzee te komen zal kunnen bereiken. Deze werken worden door middel van schutsluizen, die 80 schreden

in de lengte, en 14 in de breedte hebben, voltoit onder het oppergezagh en bewint van den Vorst Gogarin, eenen Heer, wiens deugden en bequaemheden en yver voor den welstant van het Czaerse Hof alom bekend zyn. Zyn Czaerse Majesteit doende ons voeren op ysfleden, die ons over de bevroze wateren der gegravene kanalen bragten, gaf ons een gezicht van het werk, dat nu voltrokken was, bestaende in zeven Schutsluizen, van graeuwen levendigen steen opgemaakt. Hier zag ik ook eenen Moddermolen naer de Hollandse wys gevormt, waer door, nadat zyn Majesteit het ys had doen opbreken, voor ons gezicht veengront wert opgehaelt. Dit veen laet de Vorst te lande brengen, en daer turf van maken, gelyk hy in Holland gezien had. Hier toe zyn eenige schuren opgeslagen, en verscheide daer van reets met turf gevult. Wy beproefden dezen turf door aanleggen van een vier, en bevonden dat hy zeer goet was.

Zware
schutsluizen.

Turf in
deze ge-
westen
gemaakt.

Nadat wy hier van zyne Majesteit op het middaghmael wel onthaelt waren, vertrokken wy weder ten 3 uren van daer, om nog 30 wurst voort te trekken tot aan de plaets van den Heer la Fort. Waer van het dorp van den wegh afgelegen zynde, hielden drie onzer voerluiden, in de plaets van het voorrydende gezelschap te volgen, den rechten wegh: zoodat wy 5 wurst verder geraekt, aen een huis zyn Majesteit quamen, daer wy, ik en twee Fransche officiers, met den avont in traden. Hier bleven wy tot tien uren, om het gezelschap in te wachten. Maer dat niet vernemende, reden wy voort, meest al door step of woestyn, zynde daer niet als hier en daer wat krepelbosch. Den derden der maent des morgens ten 9 uren quamenwe op de plaets van den Heer Alexander Danielewits die Mensikof, gelegen 110 wurst van de plaets van den Heer la Fort. Dit is een zeer lustigh en fierlyk gebou, getimmert op de wyze van een lusthuis. Boven op het zelve is fanaels wyze een fraei speelhuis met een afhangend dak daer boven. Van buiten is het fierlyk met verscheide kleuren beschildert. Het heeft vele goede en bequame vertrekken, die tamelyk hoogh van verdieping zyn. Om'er in te komen moet men gaen door de poort van het fort, dewyl het met eenen gemeenen aerden wal omtrokken, dogh klein in zyn begrip is. Hier aen zyn verscheide contrescharpen, wel gerangeert, en met geschut verzien. Aen d'eene zyde heeft men het gebergte, aen d'andere een moeras, of staende meer. Toen ik hier aenquam vraegde zyn Majesteit, waer ik geweest was. Ik antwoordde, daar my de Hemel en Voerman gebragt hadden, dewyl

ik der sprake en wegen onkundigh was. Dit verwekte den Vorst tot lachen, die myn antwoord aen de Russische Heeren uitleidde, en my echter eenen kloeken beker vol wyn tot straffe deed ledigen, en ons alle vorder zeer wel onthaelde, wordende, onder het drinken der gezontheden, de stukken op den wal telkens losgebrant. Na den maelydt werden wy door den Vorst om den wal geleid, en op yder contrescharp met verscheiden drank beschonken. Toen werden de sleden vervaardigt om ons te voeren over de bevroze moeras, om alles wel te bezichtigen. De Vorst deed my by zich in de slede zitten, zonder den drank te vergeten, die mede gevoert, en op verscheide plaetsen gebruikt wert. Dit verricht zynde, keerdenwe weder naer het Slot, daer de glazen op nieu rustig omgingen, zoodat de wyn zyn kracht begon te toonen. Middlerwylen wert aen deze plaets, die nogh geen naem had, door zyn Majesteit de naem van Oranjenburgh gegeven. Het dorp van den Heer Alexander, daer by gelegen, heet *Slabootke*. Wy scheidden van deze vermakelyke plaets des avonts ten 9 uren. Den 4 der maent veel wegs afgelegd hebbende, namen wy het mael ontrent ten 10 uren. Toen spoelden wy langsaem, omdat'er gansch geen sneeu in die streken gevallen was. De Vorst echter reet door met veel gevolg, en hielt eerst stant in het dorp Stoepena, daer 10 schepen gebout leggen. Des nagts zetten wy het weder door, en quamen den 5 der maent, ten een uur in den morgenstont aen de stad Veronis, zynde 190 wurst van dit nieuw Oranjenburg. Vermits het gezelschap dezen nacht van elkander was geraekt, quam het in verscheidene partyen hier binnen. De jonge Heer la Fort en ik waren de eerste, en geene plaets gestelt zynde daer wy konden ingaen, besloten te ryden naer het Hof van den Schout by nacht Rees. Maer hier gekomen, verstonden wy dat hy nu al sedert drie weken het bedde had moeten houden wegens eenen zwaren val met zynen wagen, waer door hy inwendigh beschadigt was. Wy gingen hem zien vroegh in den morgenstont, met betuiging van de smart, die wy in zyn ongeluk gevoelden. Hy ontving ons zeer beleefdelyk, te gelyk verzoekende dat wy zyn huis en tafel wilden voor lief nemen. Een uur na den middagh quam zyn Majesteit aen, waerop aenstonts meenigte stukken kanon, zoo in zyn Majesteits hof, als op de schepen, hoewelze in 't ys vast lagen, afgeschoten werden. Dit was naelyx geschiet of zyn Majesteit quam regelrecht by den Schout by nacht, en beklagde zyn ongeluk. Toen begaf hy zich naer het hof van den Heere Feudor Mas-

Oran-
jenburg.

Mafhewits Apraxim, die hier het ampt van Admiraliteitsheer bekleedt, en het oppergezagh heeft. Wy werden alle gelast te volgen. Wy volgden en werden op een groot mael onthaelt, terwyl het geschut verscheide malen los ging, en telkens 50 schoten slaekte. Dus quam deze dagh ten einde. Ondertusschen was in het hof of kasteel zyner Majesteit plaats vervaerdigt voor alle de Duitse Heeren, en last gegeven, om hen aldaer dagelyx naer hun believen met vleesch te onthalen. De drank wert ook rykelyk bestelt, en de tafel door den Envoye Konigsegg bestiert. De Heeren Steils, Kinsius, en Heel onthielden zich in een afzonderlyke wooning by zekeren vrient, en de Heer la Fort en ik by den Schout by nacht, gaende evenwel, als het ons

luste, in het hof ter maeltydt. Zyn Majesteit onthielt zich in een byzonder huis, staende op de werf, met de Russische Heeren. Den zefsten der maent bezagen wy de schepen, in welker eenige wy beschonken, en des middags weder van den Heer Feudor Mafhewits onthaelt werden, gelyk ook den volgenden dagh: waer mede alle deze gallyeryen een einde namen, dewyl op den 8 der maent de groote vasten der Russen zyn begin had te nemen. Ik verzogt dan den 9 daer aen verlof van den Vorst tot bezichtigen en af te tekenen van al wat my noodigh dagt; dat hy my gewilligh toestondt, voegende daer by: *Wy hebben gegeten, gedronken, vrolyk geweest, en daarna wat uitgerust. Nu is het tydt aen den arbeit te gaen.*

XIII. HOOFSTUK.

Beschryving van Veronis. Optogt naer de rivier Don. Wederkomst te Moskow. Vertrek zyner Majesteit naer Sleutlenburgh.

Gelegenheit
der Stadt
Veronis.

DE Stadt Veronis legt op 52½ graden, op de hoogte van het gebergte, zynde met eenen houten muur omringt, maer verdeelt in drie partyen. De muren zyn door ouderdom vry vervallen en verrot. In d'een party der stad woenen alle de voornaemste Russische Koopluiden, welke plaats genaemt wort *Jakatof*. In de stad heeft men een groote lynbaen, en een weinigh buiten dezelve de Kruitkelders onder d'aerde. In 'tafhangen van 't gebergte ziet men veele huizen beneden langs de rivier gebout, makende een strek wel van 400 schreden. De voornaemste worden bewoont van den Amiracl Golowin: den Admiraliteitsheer Apraxim: den Bojaer Lofkrielowits: den Heer Alexander Danielowits, en andere voorname Russische Heeren. Deze huizen staen meest alle voor het Slot. Waer aen volgen de woningen van den Schout by nacht en andere Zecofficieren. Achter dezelve zyn nogh straten van dezelve lengte, waer in zich onthouden de luiden, die aen den scheepsbou arbeiden, en andere. De stad legt ten westen van de rivier Veronis, met wie ze in naem overeenkomt. Het Hof of Slot is aengins zyde van de rivier, waer over een lange brug legt om daer in te komen; wordende het zelve rondom door de oude rivier bespoelt. Het gebou is vierkant, hebbende op elken hoek eenen toren, tamelyk groot

Slot van
Veronis.

en verzien van ruime vertrekken, doende zich van buiten zeer sierlyk op. De nieuwe rivier is door de afwatering der zantbergen zoodanig verstoppt, dat ze onbevaerbaer is: zoodat de schepen weder de oude rivier moeten doorvaren. 'Tvoornaemste Magazyn (want zoo noemenze 't) is het Hof zelf, waer in men over de 150 stukken kanon ziet: waer van'er veele op den gront leggen, dienende om verzonden te worden, daer het de nootzakelykheit vereischen zal. Het is met palissaden op vele plaetsen bezet, ook met soldaten tamelyk wel verzien, waer van'er ook een goet getal om de stad legt tegen den inval der Tartaren, daer men al vrees voor gehad heeft. Nevens het Hof is de Scheepsbouwerij: wordende nu niet meer op alle plaetsen, gelyk voordezen, maer alleen op de werf aen de schepen gebout. Het Ammonitiehuis legt aen d'andere zyde van 't Hof, een groot gebou met drie verdiepingen, de twee onderste van steen, de bovenste van hout. Het is verzien van vele vertrekken, daer alle nootlykheden tot de schepen in geborgen worden, maer zoo, dat alle de soorten in een byzonder vertrek zyn. Men vint'er ook kleederen, en wat het scheepsvolk verder noodig heeft. Hier nevens staet ook een Zeilmakers huis. Men reket dat'er zoo binnen, als dicht om de stad tien duizent menschen zyn. In de vlakte wort

Scheeps-
bouwerij.

Getal der
menschen
in en om
de stad.

men twee of drie Dorpjes gewaer.

Op den 10 der maent ging ik afzien waer zich de stadt wel best zou voordoen om afgetekent te worden. De keur viel op het hoogste van 't gebergte aen de Z. westzyde, ontrent 2 wursten van de stadt. Hier begon ik een begin myner tekening te maken, maer most'er wel haest uitscheiden om de groote koude en harden wint, dewyl het op dien barren hoek niet te harden was. My luste des daegs daer aen het werk te hervatten. Des ging ik 'smorgens met voordagt te voet daer heen, opdat ik warm zou zyn, als ik daer quam. Ik nam mynen dienaar met my nevens drie matroozen van den Schout by nacht, om bevryt te zyn voor de aankomst der Russen, die de nieuwsgierigheid of eenigh ander inzicht naer my toe mogt dryven. Ik beval hen ook met zich te nemen eene groote mat, eenige stokken, een schop, en byl, om een gat in den gront gemaekt hebbende, des te bequamer te mogen zitten. Dit verricht zynde zette ik de mat agter my, tot afweringe van den wint. Dus zittende kon ik uit de stadt, en van beneden langs de rivier bequame-lyk gezien worden. Het liep ook niet lang aen, of veelen hadden het oog op my. Hier door gebeurde het dat twee Engelse scheepsboumeesters, die beneden van de rivier op my staroogden, twee of drie menschen van hun volk naer boven zonden, om kennis van de zaak te nemen. Ik dit gewaer wordende, gaf last aen de matrozen, elk gewapent met een halve piek, dat ze wel zorge zouden dragen, dat niemant my naderde, nochte zeggen wat ik uitvoerde, zoo hun daer naer gevraegt mogt worden, en alleen tot antwoord geven zouden, dat ze het niet wisten. Nu quamen de Russen 50 en meerder sterk vast aen, en verzamelden zich op het gebergte, om hunne nieuwsgierigheid te voldoen, als niet kunnende begrypen wat'er omging. Dogh als ze naderden, werden ze door de matroozen te rug gedreven, zonder dat ze zich in 't minste daer tegen verzetten. Ontrent den avont weder in myn herberge gekeert, verstont ik uit den Schout by nacht, dat 'er een gerucht verspreit was door de gansche stadt, dat zekere bediende zyner Majesteit, dien niemant noemen konde, levendigh in d'aerde bedolven was boven op het uiterste van 't gebergte. Daer was wel naeukeurigh by vertelt dat hy een groot boek voor zich had. Dit was het papier, daer ik op tekende. Dus tot den middel toe in d'aerde gestelt zynde, mogt niemant den misdadigen naderen, of hy wert door drie soldaten, die de wacht hielden, daer van daen gejaegt. De officiers zelfs vraegden d'een den ander, wat straf het Geregt dien dagh had doen ple-

gen. Den 12 der maent bevonden zy dat de gewaende verwezene van die plaets was geweken, en zy derhalven in hunne meening waren bedrogen geweest. Maer zy vatten weder eenen anderen waen op. Teweten een weinig verder op was een out Kerkhof, daer men my in de vorige dagen ook had gezien, en waer heen ik my nu weder begaf, om het insgelyx af te tekenen. De Russen dan niet langer wetende wat te denken, besloten eindelijk, ik most een Profeet zyn, nieulings van over zee gekomen: om overal omwandelende de oude Kerkhoven te bezoeken, en voor de afgestorvenen menschen zielmissen te doen, en andere godsdienstigheden te plegen. Waerom ik altydt een groot boek by my had. Zy beduidden ook elkander hoe ik meest met eenen gracuwen Ongerfen rok gekleet ging, altydt gevolgt van mynen dienaar, die my een soort van eenen blaauwen mantel nadroegh, en verzelt van drie matroozen van den Schout by nacht. Deze ydele inbeeldingen hadden my by dit volk, dat zich telkens met groote hoopen liet zien, licht het een of ander ongeluk kunnen aanbren- gen, ware zyn Majesteit daer niet ontrent geweest; onder wiens tegenwoordigheid nu niets te vreezen was.

De afbeelding dan van deze stadt wort met No. 15 aengewezen. De letter A verbeelt het huis zyner Majesteit: B de werf: C de d'Worits of het Hof zyner Majesteit: D de Ambaer of het Magazyn: E het Zeilmakershuis: F Alexander Daniels huis: G Feudor Mafhewits huis: H Usplenje Dogoroditza, of de Kerk der inslaping van Godts Moeder: I Cusma Idemjan, de Kerk toegewydt aen Cosmus en Damiaen, twee gebroeders, die in't getal der heiligen gestelt zyn: K de Sa- boor, of Vergaderkerk der heiligen en beelden: L Petritsa Bogoroditza, of Vrydagskerk. Welken naem men zegt dat zy gekregen heeft omdat de maegt Maria zich op zekeren vrydagh op eene onge- woone wyze vertoont; en hier door de toewydinge verdient heeft: M de oude ri- vier: N de nieuwe rivier: O 't gebergte, waer op ik de stadt aftekende. Dewyl my de voorgenoemde oude grafsteden zoo vremt voorquamen, bragt ik die mede op het papier nevens de begraefplaats, die een berg is, heel door den tydt vervallen, en zoo van een gescheiden, dat men het eene deel in het ronde van het andere ziet af- gescheiden, zoodat de aerde tusschen bei- de de deelen in de laegte gevallen legt. Dit Kerkhof dan is nu niet anders dan een afgescheiden bergje. Waer in men van boven tot beneden hier en daer dootshoof- den, en verscheide beenderen der verstor- venen ziet uit d'aerde steken, nevens ver- scheide stukken van verbroke kisten. Bo- ven

Ontmoe-
ting in het
aftekenen
der stadt.

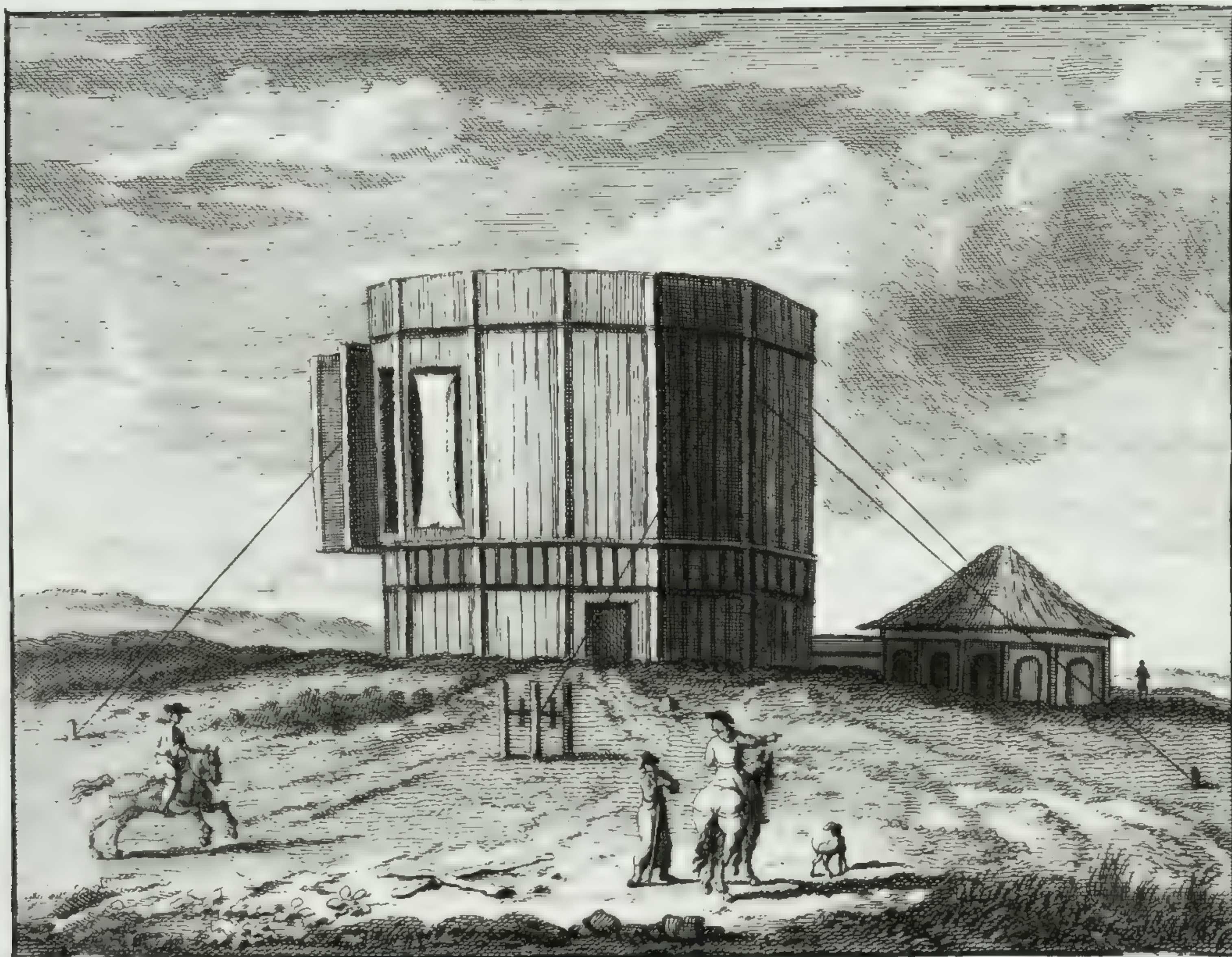
Afbeelding der
stadt.

Grafsteden.

Kerkhof.

ven op ziet men nogh een kist byna in zyn geheel: waer nevens een andere, die verbroken is. Op den zelve berg staen nogh twee boomen, daer ik eenen Rus deed opklouteren, om te zien, of hy de gebeenten uit d'aerde konde krygen. Vergeefs: dewyl ze daer te hart in bevrozen lagen. Deze beenderen boven de zwarte aerde uitstekende, en dus door de lucht gebleekt, vertoonen zich zoo wit als kryt, dat aerdig voorkomt, gelyk op N°. 16 te zien is; zynde de voorgrond aen 't Kerkhof vast geweest. Ter flinke zyde om laeg is de doorgang aen deze zyde der rivier: ter rechter zyde in de laegte legt Siesofskie by de rivier, daer eenige molens staen.

Schepen. Wat de schepen aengaet, die hier zyn, men ziet'er 15 in het water, daer onder 4 Oorlogschepen, waer van het grootste 54 stukken voert: 3 Victaeljeschepen: 2 Branders, en 6 Bombardeerschepen. Op het lant staen gerect om af te loopen 5 Hollandse Oorlogschepen, voerende 60 of 64 stukken: 2 Italiaensche Oorlogschepen van 50 of 54 stukken: een Venetiaensche Galeas: 4 Galeien: nogh 17 Galeien op Siesofskie, 2 wurst van de stadt gelegen. Nogh heeft men 5 Oorlogschepen onder handen, 4 Engelsche, twee van 74 stukken, en 2 van 60 of 64 stukken. Het vyfde draegt den naem van zyn Majesteits schip, dewyl het onder zyn bestieringe gebout is. Het zal voeren 86 stukken. Nogh wort'er een Pakketboot onder zyn opzicht toegetakelt. Op het lant aen geene zyde der rivier zyn ontrent 200 Barkantyns, meerendeel te Veronis gemaakt. Nogh zyn'er op de rivier de Nyper ontrent de Krim by de 400 groote Barkantyns, en op de rivier Wolga wel 300 vaertuigen, zoo Boeiers als Smakken. Te Asof zyn mede 18 Oorlogschepen, een Bombardeerschep en een Jagt. Nogh zyn'er schepen, waer van het grootste voert 66 stukken: 4 zyn'er van 48 of 50: 5 van 36: 2 van 34, en andere van minder, dogh 't kleinste van 28 stukken.

Dezen dagh had zyn Majesteit het vermaak van met een zeilschuit over het ys te zeilen, als zynde daer toe een bequame vlakte. Den 13 werden ontrent den avont uit twee Bombardeerschepen 20 bomben geschoten, gelyk ook verscheide uit een floep van 20 riemen. T' huis gekomen zynde, verstont ik uit den Schout by nacht dat zyn Majesteit om my gezonden had. Het welk ik zoo dra niet verstond, of ik begaf my aenstonts naer het schip, waer in de Vorst was: ziende over wegh nogh al eenige bomben schieten. Ik vont den Vorst met het gansche gezelschap vrolyk by den wyn, en verstont welhaest het besluit dat hy genomen had om des morgens den 14 met al het gezelschap naer de rivier den Don, of Tanais te ver-

trekken: een togt van ontrent 12 wurst van Veronis; om de schepen, die daer lagen, te gaen bezien. Wy reden dan ten 3 uren na den middagh van Veronis, meest alle te paerde, weinige ook op wagens. Als we niet verre buiten de stadt gekomen waren, hielt zyn Majesteit zich een weinig op in zeker Kerkje: terwyl wy wat van den wegh aftraden, om te gaen bezien zekeren molen, waer van het maexel ons vrent dogh aerdigh voorquam. Hy was gemaakt van eenen Serkafischen meester, die hem een agtkantige gedaente had gegeven, hebbende van binnen vier molens, die alle te gelyk malen. Hy was geheel zonder wieken, of eenigh hulpmiddel van buiten, daer de wint op kon werken. Alleen waren van binnen 7 zeilen op de wyze van een schuitje. Hy wert rontom gesloten met groote deuren of vensters. Dogh als de wint diende, stelde men aen de wintzyde twee of drie deuren op: waer door de wint in de holte der zeilen vatte, en het gevaerte met groote snelheit deed omloopen. Zie hier de afbeelding, die wy daer van gemaakt hebben, op N°. 17.

Ondertusschen quam zyn Majesteit, in een kales gezeten, vast aen, en preste ons de reize te vorderen, dat met eenigen van het gezelschap zoo ras niet voort wilde. Wy quamen daer evenwel nogh tydigh voor den avont. Aenstonts ging het kanon uit alle schepen los, waer van wy'er nogh eenige gingen bezichtigen. Men beschonk ons daer rykelyk met wyn: en des avonts onthaelde ons de Heer Ivan Alexewits Moesin Poeskin in zyn huis met een goeden maelydt. Na het eindigen waer van zommigen hunne nachtruft gingen nemen in de schepen, dewyl daer ter plaetse luttel gemak is, zynde daer nogh geen timmeraedje van huizen aengevangen. Dogh de spraek gaet dat men van meening is daer ter plaetse eene stadt te bouwen. Des anderen daegs gingen wy den arbeit bezien, die aengewend wort tot het dammen van de rivier den Don, en haren loop te verleiden. Tot dit inzicht wort een fluis gemaakt, werwaert men den loop zal heen wenden. Deze rivier, van de aenwooners gemeenlyk Tanais of Donetz genoemd, is besaemt door gansch Russlant. Zy loopt door 't Precops of kleen Tartarie Oostelyk af, en na veele kromten zich met eenen grooten bogt niet verre vander rivier Wolga omdraeiende, en aenwassende door het bykomen van verscheide stroomen, voorby de stadt Asof, eertyts Tanais, in 't Meotisch meer, daer zy Europe van Afie afscheit. Hier ontrent vonden wy met verwondering vele stukken van Olifantstanden op den grond leggen, waer van ik een stuk tot gedachtenisse mede

Reis
naer den
Tanaïs.

Vremde
molen.

Aen-
komst
aen den
Tanaïs.

Loop
der rivier.

Olifants-
standen.

nam, myne gedachten al latende gaen, hoe die daer mogten gekomen zyn. Waer over de Vorst zich uitte, zeggende dat Alexander de Groote naer de getuigenisse der Historischryveren deze rivier overgetogen was by het steden Kofstinke, 8 wurst van daer gelegen: en dat naer allen schyn eenige zyner Olifanten hier gestorven zynde, deze overblyffels achter gelaten hadden.

Weder-
komt
naer de
schepen.

Nu keerden wy weder naer de schepen, daer men ons goede siere deed met gebrande wateren. Zy waren 13 in getal, 11 Oorlog-en 2 Viktaeljeschepen. Onder deze muntte verre uit een der Oorlogschepen door de bestiering zyner Majesteit gemaekt. Want het was zeer wel gebout, en met beeltwerk en andere sieraden opgetoit: zynde de kajuit van binnen heel met notenhout beschoten. Hier by lagh nogh een ander, mede zeer fraei van een Engelsch boumeester gemaekt. De overige waren van geen groot aenzien. Dezen middagh onthaelde ons de gemelde Heer weder op visch. Waer na wy weder op de schepen gingen, daer onder het balderen van 't kanon lustigh gedronken wert.

Ongeluk.

In het midden dezer vreugde sliep het ongeluk niet, dat een Russisch matroos trof. Dees uit onvoorzichtigheit zyne hant houdende voor den mont van een stuk geschut, wert zoo jammerlyk gequetst, dat hy los van boven neer naer beneden tuimelde, met breken naer allen schyn van eenige ribben in zyn lyf. Men meende de zaek stil te houden: maer zyn Majesteit wert het strak gewaer, ging hem zelf bezien, en vernam blyken dat hy het niet lang maken zou.

Wy scheidden hier van daen des avonts ten agt uren in den regen, die duren bleef tot Veronis toe, daer wy ten tien uren weder aenquamen. Den 16 maekten wy alles gereedt om des morgens weder met ons vieren, gelyk wy gekomen waren, weder te trekken naer Moskow, waer toe de Vorst ons verlof had gegeven. De wegen door het natte weder bedorven zynde, waren wy genootzaekt ons te verzien van 8 wagens, welker wielen wy heel met yzer lieten beslaen. Wy quamen dan den 17 des morgens by den Vorst, en namen ons afscheid van hem, die ons ter hantkus toeliet, en ons omarmende behouden reis wenschte, met aenmaning evenwel dat we voor ons scheiden zouden gaen bezichtigen eenige mortieren by de rivier staende, ontrent twee wurst van de stadt; dat wy zonder toeven deden. Tien warenze in getal, hebbende 13 palmen in de rondte, en 8 in de langte. Zy stonden tegens de hoogte van 't gebergte dicht by een houte schuur, waer in ze gegoten waren. Op den middagh ontving ik last

Afscheid
van Ve-
ronis.

om nogh eens by zyn Majesteit te komen, die weder bezigh was met zeilen in een schuit over 't ys, die eens door de schielike keering omsloegh, dogh aenstonts weder opgesteld wert en voortzeilde. Een half uur daerna beval de Vorst my met hem te gaen, latende al het gezelschap daer. Hy zette zich in een voermans slede, getrokken van twee paerden, waer van het eene in een byt viel: dogh het ander op 't ys blyvende, raekte het ingestorte weder uit het water. Toen deed zyn Majesteit my by zich in de slede komen, zeggende tot my: *Wy zullen naer de sloep ryden, waer uit gy een bombe zult zien schieten, dewyl gy niet tegenwoordig waert, toen de bomben werden afgeschoten.* Hier gekomen, bezagen wy de sloep, en het houtwerk, daer in vastgesteld; in welx midden de mortier stont, die men naer zyn begeren kon draejen en wenden. De Bombardcermeester gereet staende, wert aen het volk, dat in de vlakte stondt, een teken gegeven van wyken. Waer op ik nevens zyn Majesteit uit de schuit getreden zynde, de mortier wert aengestecken. De bombe een goet stuk wegs heen gevlogen hebbende, gaf nedervallende den slag. Zy was vier ponden zwaer. De Vorst vroegde my of ik lust hadde om'er meer te zien: maer ik ontging dat met te zeggen dat ik aen een zoo veel had als aen meer. Toen geleidde ik hem tot in de verblyfplaats van den Heer Sleits, en na een weinig vertoevens, naer zyne woning, die dicht daer ontrent was, daer ik met alle onderdanigheit afscheid nam. De Vorst omarmde my, en gaf my den gewonen wensch van GODT BEWARE U.

Het was 3 uren na den middagh, als ik weder in myne herberg quam, daer ik na het nuttigen van wat spyze, alles gereet maekte tot de reize. Ik bedankte den Schout by nacht voor alle eere en vrientschap my bewezen, latende hem in een redelyk goeden staet; dat my zeer lief was: want deze Heer is waerlyk een braef man, overal geacht, en van den Vorst zeer bemint.

Tegens den avont begavenwe ons op wegh, vallende des nagts sneeu, en volgende daer op een digte stofregen. Den 18 des morgens ten 10 uren warenwe 58 wurst gevordert. Want we hadden om de slegte wegen voor elken wagen drie paerden, die ons den zelve wegh te rug bragten, dien wy gekomen waren.

In dezen togt merkten wy aen dat de huizen zyner Majesteit aen de zyde van Veronis meest door Serkassen bewoont worden. Dit zyn zinlyke menschen, die hunne woningen heel rein houden, en lustig en vrolyk leven. De viool en hakebert is hun dagelyxe hantering. Van de-

Reis
naer Mos-
kow.

Leven
der Ser-
kassen.

deze speelluiden vint men ook eenige in de huizen van den Vorst tot ontrent de plaets van den Heer Alexander. Als men aankomt, spelenze acnstonts eens helder op. Zy hebben gemeenlyk Mede en Brandewyn te koop. Vrouwen zyn'er onder, die den vremdelingen wel een gunst doen. Zy hebben een dragt van kleeding, die hun alleen eigen, en heel van die der Russen afgescheiden is: vooral de vrouwen, die haer hemde, daer ze meest in gaen, met een riempje om den middel gorden; daer ze dan gemeenlyk een stuk stof omflaen, dat haer van den middel tot aen de voeten komt, even als een rok. Dit stof is al veel van gestreept goet. Het hoofd is met eenen witten doek omvlogten. Ook

is een gedeelte van het onderaengezicht of kin bedekt. Het einde van dezen doek slaenze aerdig ter zyde het hoofd in, hangende de einden by wylen eenigzins los. Om het voorhoofd is een overdoek, die geplooit naer boven gaet. Op het hoofd naer agter is het plat als een bert, gelyk men de Arabische en Joodsche vrouwen in de Levant toegetakelt ziet. Het hemde is aen den hals twee vingers breed geplooit, hoedanigh oulings de lubben gebruikt werden. Maer de lezer zal alles lieft zien in de tekening, die ik van eene der bevalligste in 't klein maekte, zodanigh als wy haer binnen de stove, of warm vertrek vonden, daer een dienstmaegt stondt bezigh met broot te kneeden, en

SERKASSISCHE VROW.

eenige kinderen op den oven by een zaten naer de gewoonte, die dat volk heeft, en die hier vertoont wort.

Het was 3 uren na den middagh, toen we weder van daer reden in sneeuagtig en vogtig weder: maer na verloop van een uur begon het hart te vriezen met een zeer fellen noordewint. Na het afleggen van 15 wurst quamenwe aen een riviertje, dat door het sterk doien ten deele wel van't

ys verlaten, maer te diep om te doorwaden was. Wy waren wel twee uren bezig met zoeken of wy een plaets van door te raken vinden konden, maer vergeefs. Wy zonden twee dienaers te paert door het zelve: eenen ook naer een dorp om te vernemen of'er geen plaets om door te komen was, die ons bescheit bragt van neen. Hy durfde zich ten tweede male door het water niet wagen. Des lieten we

we

Groote
koude.

we hem wederkeeren naer het dorp, daer hy geweest was, met last, dat hy ons daer des morgens zou hebben af te wagen. Een onzer dienaren, dien wy, omdat hy op onze leste vertrekplaats dronken was, in een voermans slede hadden doen werpen, bleef agter, zonder dat we de reden daer van ramen konden. In deze verlegenheit liep het volk gevaer van half doot te vriezen. Waerom wy alle de wagens dicht aen elkander gezet hebbende om eenigzins bevryt te zyn voor den aanval van den fellen en kouden wint, overleiden wat ons te doen stont. Het was reets negen uren in den avont, en geen uitkomst voor handen. Eindelyk besloten wy, dewyl daer geene huizen ontrent waren, te rug te ryden naer een dorp, van den wegh afgelegen, daer we ten elf uren aenquamen, en ons volk en de paerden ververschten. Middlerwylen was de vermiste knecht des nagts hier mede aengekomen. Gevraegt waer hy gebleven was, antwoordde hy dat de voerman de paerden uit de slede, waer in hy lagh en sliep, gespannen had en daer mede naer huis gereden was. Het welk hy na zyn ontwaken gewaer geworden zynde, genootzaekt was geweest eenen anderen voerman op te zoeken, en met gelt en schoone woorden te bewegen hem voort te brengen; gelyk hem na lang zoeken gelukt was. Des anderen daegs bevont ik dat de as van mynen wagen door onvoorzichtigheit van 't volk gebroken was. Waerom ik besloot om de harde vorst en gevalle sneeu den wagen op het onderste der slede te zetten, en de raders mede te voeren, of het weder mogt komen te veranderen. Een onzer voerluiden was ondertusschen (gelyk hier wel meer gebeurt) verlopen, met agterlaten van zyn paerden, op hoop dat zyn makkers op zoo goetd weerom die wel met de hunne zouden te rug brengen; zoodat wy eenen anderen in zyn plaats moesten nemen. Wy namen ook nogh drie personen met paerden en sleden, eenige groote planken, en lange boomen, om ons te bedienen in het overtrekken der rivier. De zon scheen dezen dagh, maer het was evenwel bitter koud. Wy begaven ons ten 10 uren naer de plaats, daer we des daegs te voren meenden over te raken. Maer daer aen komende, bevonden wy dit water nu zodanigh toegevrozen, dat'er verscheide paerden over liepen, hoewel eenige der zelve daer ook in vielen. Uit voorzichtigheit evenwel hadden we ze uitgespannen, om de wagens des te beter en lichter over 't ys te kunnen krygen. Aen den kant, daer 't riviertje diepst was, bedienden we ons van de planken en balken. Eenige raekten wel door 't ys: maer door de groote vlyt van yder, die de hant aen 't werk floegh, kregenwe ze alle behouden over. Dus reden we een uur na den middagh weder voort, en na een uur rydens quamen ter plaats, daer versche paerden gereet stonden. Nu warenwe 78 wurst voortgetogen, 2 wurst van het stedeken Romanof. Hier reden we over een brug, die wel anderhalf voet onder water bevrozen lagh, leggende over de rivier Belle Kolodits, dat zoo veel zeggen wil, als *de witte put*. Hier namen wy het mael onder het geluit van Serkassische speeltuigen. Het wert 11 uren in der nagt eer we konden vertrekken, dewyl wy niet eer paerden van den Gouverneur der stadt krygen konden. Ondertusschen werden alle de wielen van de wagens afgenomen, en op de sleden gezet, zoo als ik met de myne gedaen had. Dezen nagt trokken wy door een groot dorp, genaemt *Stoeduncke*, en den 20 der maent quamen we in den morgenstont aen de pael van 136 wurst. Hier versche paerden vindende, reden we zonder vertoeven voort. Nogh 2 wurst afgelegd hebbende, trokken we ter regterhant voorby de stadt Dobry, ontrent een wurst van den wegh afleggende by de rivier Veronis. Op 151 wurst hadden we ter regterhant een lang dorp. Op 154 weder een: waer men trekken moet over eenen hoogen berg, zodanig steil afgaende, dat aen de flinke zyde des bergs een houte baly of schutsel van boven tot beneden gestelt is, om voor ongeluk van vallen bevryt te zyn. Wy trokken nogh door drie dorpen, op welker laetste wy 157 wurst vonden. Weinigh tyts voortgereden hebbende, zagen we den gemeenen wegh zodanigh met bevrozen water bezet, dat'er geen kans was om'er over te komen. Wy werden dan genootzaekt ter zyden af eenen beteren te zoeken, dien we ook vonden. En dus raekten we alle behouden over, uitgezeit de pakkaedje-wagen, die vermits de zwaarte door het ys in 't water stortte, en evenwel daer uitgehaelt wert, zonder dat het goetd beschadigt wert. Na het trekken voorby eenige dorpen quamen we eindelyk aen het huis van den Heer Alexander, gerekent 190 wurst van Veronis. Hier hielden wy ons niet op, maer namen de spyze in een bygelegen dorp, zynde nu 6 uren na den middagh, en ontrent 10 uren, eer wy de versche paerden gereet hadden. Den 21 'smorgens ten 4 uren hadden we gewonnen 218 wurst, kort daer aen 238, en vervolgens 257; wanneer we van hier ter regter zyde de stadt Schoppin zagen *Schoppin*. leggen, die zich tamelyk groot vertoont, en eenige dorpen voor zich heeft. Wy reden, dewyl onze Podwoden hier op hielden, derwaert. Om binnen de stadt te komen, gaet men over een brug, die een wurst lang is, en zich uitstrekt over

Kasteel
des Gouverneurs.

over eenen moeraffigen poel. De stad deed zich voor ons slecht op. Aen het einde der eerste straet is het Kasteel, waer in de Gouverneur woont. Het is met eenen houten muur omringt, en heeft niets van buiten of van binnen, dat aenlokkelyk is. Ons wert aenstons huizing aangewezen, waer in we van den Burgermeester uit last van den Gouverneur werden ontfangen, en met ververschingen, Brandewyn, Mede, Bier, Broot, en wat des meer is, verquikt. Wy baden om 30 paerden in plaets van 24, om de wielen der wagens des te bequamer mede te kunnen voeren; en men stondze ons toe. Des begavenwe ons een uur voordenaftont weder op wegh, en vorderden in den nacht 40 wurst. Toen reden we voort met versche paerden tot op 311 wurst benevens de plaets van den Heer la Fort, daer we in reden op den 22 des morgens ten 7 uren. Want de Heer la Fort had ons brieven medegegeven, waer in gelaft wert ons van alles te verzien wat we zouden mogen van doen hebben, zoo wel paerden als andere nootlykheden. Wy lieten alle de wielen daer, om met des te minder paerden beter te kunnen voorttrekken: dewyl de wegen door de vorst en sneeu nu merkelyk gebetert waren. Wy namen ook eenige versche paerden, en begaven ons na een uur verblyvens weder op weg. Dus quamen we tot op 329 wurst, en ten 3 uren na den middagh op 347 wurst tot het dorp Podassincke, daer we ons hart sterkten. Nu sneede het weder, en de voorige harde wint hielt aen met strenge koude. Ontrent den avont weder versche paerden genomen hebbende trokken we des nagts door verscheide dorpen, ook door de stad Nikole Saraifke, een tamelyk plaetsje, niet zonder moeite evenwel om de meenigte der boeren, die met hunne sleden de gansche stad bezet hadden, om van daer met hunne goederen naer Moskow te trekken. In den morgenstondt den 23 tot op 420 wurst gevordert zynde, gingen we aenstonts met versche paerden voort tot het dorp Gorodna, daer wy ten 9 uren aenquamen, op 440 wurst, en een korte poos bleven. Na het afleggen weder van 7 of 8 wurst, bevonden we ons op de rivier Ocka, daer wy een wyl tydts overreden. Deze verlatende, moesten we eenen hoogen berg optrekken langs eenen smallen wegh, die steil opging aen de flinke zyde der rivier. Naer boven voortspoeiende ontmoetten we eenige sleden, waer door wy gedwongen werden stil te houden, tot dat ze voorby waren, 't geen meest al ter zyde den berg af geschieden most, dewyl zy niet nevens ons konden doortrekken. De weg ook, dien ze genootzaekt waren te nemen, was mede

flegt genoegh: waer door paerden en sleden groot gevaer liepen van beschadigt te worden wegens de steilten en groote steenen; want de meeste paerden moesten alleen, zonder dat'er de voerluiden konden byblyven, afloopen. Onderwyl rees'er geschil tusschen eenige voerluiden en onze dienaers: en het scheen dat'er slagen gevallen waren, naer allen schyn, omdat d'een voor den anderen niet in tydts uit den wegh was geweken. Verscheide dezer voerluiden dronken zynde, maekten elkander op, en quamen van beneden weer optrekken naer ons toe, zynde ontrent 20 by een. My in myn slede leggende wert dit bekend gemaekt. Ik sprong'er zonder dralen uit met twee pistolen, en den degen in de vuist: Kinsius ook met schietgeweer, en Heel met de sabel. Wy traden dus naer de slede van den Heer Steils, die de agterste was, en den eersten aenstoot te lyden hadt. Hy was al uit de slede, maer zonder geweer, staende de Russen nevens hem, die hem al gedreigt hadden te slaen. Maer hy een bezadigt man zynde ging den wegh van zachtheit in, en wenkte zynen knecht dat hy uit den wegh zoude gaen. Want hy oordeelde niet onvoorzichtigh, dat, ware men hantgemeen geworden, het om ons leven gewed ware geweest, dewyl'er nogh een groot getal van Russen om laeg stondt, die op het eerste gerucht toegeschoten zouden zyn. Deze dan ziende dat wy naer hen toequamen zonder moeite te zoeken bragten zoo veel te weeg, dat de drie of vier beschonkene na wisseling van weinigh woorden wech gingen, en nu beter koop gaven. De aenvoerders dus geweken zynde, wert alles gestilt: en zy alle trokken naer beneden. In het hooger opkomen bleef ik uit de slede, maer had genoeg te doen met my op den gront te houden door het geweld van den harden wint; zynde het zoo vinnig kout, dat men naeulyx de handen kon roeren. Ondertusschen komt'er een voermans slede wel geladen met het paert, dogh zonder voerman, van het opperste des bergs. Het paert niet kunnende wegens den harden wint en gladden wegh den hoek omzwenken om het regte spoor te houden, maer te veel afwykende naer den kant des bergs, stort het plots van deze steilten neder tot heel in de laegte aen de rivier, dat een afgrysfelyk gezicht gaf. De slede was aen meenigte stukken geslagen: het paert zonder twyffel alle ribben in't lyf gebroken, hoewel ik het tot myn verwondering den kop nogh zagh oprechten. Maer het kan niet lang in 't leven gebleven zyn. Wy ten lange lesten met veel moeite boven gekomen zynde, vervolgden onzen wegh, en geraekten een uur na den middag aen de stad Kolomna, nu 456 wurst gevordert

Groote
moeite.

Yfelyke
val van
een paert.

Kolomna.

zynde, daer wy buiten in het dorp bleven, totdat we bescheit kregen op den brief van voorschryving zyner Majesteit, dien we aenstonts naer de stadt zonden. Hier op quam zonder wagten de Diaek of Sekretaris der stadt aenstonts te voorschyn, die ons zynen dienst wytlustigh aenboot, en in de stadt noodigde, om gelegenheit te mogen hebben van onste onthalen. Maer wy dit met dankzegging afslaende, zond hy ons ververschingen van brandewyn, mede, bier, en eenige spyze, die wy evenwel te rug zonden, met byvoeging dat we onze eige spyze by ons hadden. Wy hielden met hem een gesprek van ontrent 2 uren, en dronken eens lustigh om. Ten vier uren vertrokken wy weder met versche paerden, en reden tot 9 uren, wanneer wy 25 wurst afgelegt hadden tot het dorp Kosachof, daer wy 2 of 3 uren bleven om de paerden te voederen: dewyl wy hen tot Moskow toe moften gebruiken. Den 24 des morgens ten 8 uren waren we genadert tot het dorp Ostraweets, nu 46 wurst voortgetogen zynde. De paerden gevoedert hebbende, reden wy ten tien uren weder voort, en quamen dus na zulk een sukkel op den middagh tot Moskow in de Duitse Slabode, van de laetst gemelde plaets 25 wurst afgelegd.

Moort bedreven. Den 27 der maent wert hier op zekeren nacht in de Slabode de Voorzanger en Schoolmeester der Lutersche gemeente, genaemt Joan Frederik Maes van Koningsbergen, buiten schult zeer verraderlyk doorsteken van eenen Duitsen Vendrigh, genaemt Kraffo, die op de daet gevat, ook aenstonts bekende dat hy schuldigh was.

De schryver wort ziek. Nu dagt ik wat rust te nemen na zulk een tobagtige reize: maer wert in myn meening geweldig bedrogen. Want den 5 Maert overviel my des avonts een ongemeene hitte des lichaems, die my aenquam als een heete koorts. Ik begaf my te bedde, maer bragt eenen slegten nacht door. En met het aankomen van den dagh uit het bedde tredende, vond ik my zoo verzwakt, dat ik naeulyx over de kamer gaen kon. Hier by had ik eene groote bezetting geladen, en eenen gedurigen hoeft, die my nogh nagt, nogh dagh liet rusten. De brant ondertusschen was zoo groot dat'er geen verkoelen aen was, al dronk ik meer dan hondert reizen in een etmael. Dan gebruikte ik zoete melk, dan dun bier, dan wat gekookt water met tamarinde en suiker; van welken drank ik my ook in Egipten bedient had; verquikkende my ondertusschen by wylen met wat Rynsen wyn tot versterking der magge, en wat my verder dienstig dagt. Dus bragt ik vyf etmael door zonder de minste rust te genieten: waer door ik, byzonder

des nagts, zeer ydelhoofdigh wert. Myn vrienden ziende my van dagh tot dagh vervallen, spraken van het gebruiken van eenen Arts. Waer op ik hun toevoegde dat ik de Arts zelf was, die best wist wat my diende, en de beste kennisse hadde van myne gesteltheit: en geloofde door matigheit van leven meer te zullen uitrechten, dan de Artsen, dewyl my best bekend was, waer myn ongemak uit gesproten was: dat ik al een wyl voorzien had. Den zefsten nagt geraekte ik eindelijk in rust, die hoe langer hoe beter wert, zoo dat ik wel haest verlichting gevoelde. My tien dagen langh evenwel sober behelpende begon ik allengs wat kragtiger nat en eenige vaste spyze te gebruiken, waer door de hoeft ook begon af te nemen. Ook loofde ik op zekeren avont 70 of 80 druppels bloets uit myn neus, dat my ook verlichting in 't hooft gaf.

Den 11 quam zyn Majesteit hier met al het gezelschap van Veronis: en in zyne tegenwoordigheit en meenigte van omstanders, wert den 13 na den middagh de Overste Bodon, voorhenen gemelt, Bodon in de Duitse Slabode, naest de opgerechte gerecht. pael, daer de byl en 't zwaert aen vast zyn, op een blok gelegd, en met de byl onthalt. De Vendrigh Kraffo wert aen Ook Kraffo. de galg gehangen: en aenstonts afgekondigt, en door het aen slaen van een plakkaet bekend gemaakt, dat voortaan al die eenen degen zou komen te trekken, met de doot gestraft zou worden.

Op den 14, zynde zondagh, had de Afgezant van Vrankryk Heer Kasimier Bolus, Envoye van Vrankryk, die als onbekent binnen Moskow gekomen was, ook een stil gehoor by den Czaer, ten huize van den Heer Feudor Alexewits Golowin.

De Czaer be- zoekt den Heer Brants. Dezen zelve dagh quam zyn Majesteit by den Heer Brants met eenigh gevolg, en wert daer met koude spyzen en verversingen onthaelt. Welke gelegenheit my d'eerste mael uit myn kamer deed komen, om de laetste eere te hebben van den Vorst te begroeten, en een vrygeleibrief te verzoeken om uit zyne staten te mogen vertrekken. Hy my in zulk eenen vervallen staet ziende, vraegde hoe ik'er zoo ongedaen uit zag, en waer my dit van daen quam. Ik antwoordde dat ik het toeschreef aen het onmatigh drinken op de Veronische reize gepleegt. Waer op hy my toevoegde, dat ik'er het haer van den hont weêr op zetten most. Ondertusschen quam de Resident en andere overzeesche Heeren ook binnen.

Afscheit van den Czaer. Ik myn afscheit en toezegging van eenen vrygeleibrief te zullen bekomen by den Heer Feudor Alexewits Golowin verkregen hebbende, nam myn afscheit, reikende de Vorst my zyn hant om te kussen toe: en gevende my zynen zegen door de woor-

woorden **GODT BEWARE U.**

Het was ontrent 10 uren toen zyn Majesteit vertrok met het gezelschap, gaende nogh by den Heer Lups, en verscheid Engelse Heeren, eer hy naer Sleutlenburgh vertrok, zonder deze reize weder te Probrosensko te komen. Welke reize hy in den morgenstont den 15 voortzette.

Misdadigen gestraft.

Dezen dagh werden ook gerecht de twee resterende misdadigen, te weten Kapitein Sax, en de dienacr van Bodon, ter plaetse daer het lyk met het afgehouden hooft van Bodon nogh op den gront lagh, en Kraffo aen de galg hing, zynde daer gedurig wacht by gebleven. Deze twee misdadigen werden dan mede op het blok gelegd, staende de Scherprechter met de byl gereet om hun den slag te geven. Evenwel daer quam genade. Het leven wert hun geschonken, en de straf van Sax verwisselt in een eeuwige ballingschap door te brengen in Sibirie. Bodons knecht ontving 30 slagen met de knoet, en wert

voorts voor al zyn leven op de galei gebannen. Maer ik verstant kort hier aen dat hy van deze slagen gestorven was.

Ondertusschen wert myn vrygeleibrief door onzen Resident uit last zyner Majesteit van den Heer Golowin verzogt, die daer aenstonts orde in stelde.

Den 21 wert hier de Palmzondagh of het feest van Christus inryding gevierd; gelyk den 25 het feest van Mariaes verkondiging, dat de Russen in zeer hooge waarde houden. Den 28 was het Paeschfeest. Wyders viel'er niets aenmerkelyx voor, als dat'er den 30 brant ontstont in Moskow, en den 1 April de rivier Mosqua open was, verdryvende het doeiend weder het ys, en makende de wegen slegt. Den 3 der maent was het water hier zoo hoogh, dat men by menschen geheugen daer zulk een voorbeeld niet van gezien heeft. In deze dagen overviel my hier weder de koorts, die my om den anderen dagh aenkomende, egter na drie of vier reizen weder verliet.

XIV. HOOFSTUK.

*Den Schryver wort al wat aenmerkelyk is in de Kerken ver-
toont. Linnen, dat in 't vier ongeraekt blyft.*

NADAT ik van de koorts herstelt was, besloot ik naer Moskow te ryden, om daer te gaen vinden den Heer Ivan Alexewits Moefin Poefkin, dien zyne Majesteit te Veronis bevolen had my te vertoonen wat in de Kerken en elders binnen Moskow gedenkwaardigs te vinden was. Deze Heer, van wien ik hier voor gemelt heb, ontving my met veel belcefsheit, zeggende wel te weten wat zyn Majesteits begeren was, en dat ik derhalven maer hadde te schikken van zynen goeden wil. Ik verzogt mynen wensch hoe eer, hoe liever, te mogen erlangen, omdat ik my haeste met het voortzetten myner reize naer Persie, gelyk zyn Excellentie niet onbekent was. Men stelde dan vast dat ik den 10 des morgens vroeg op zyn hof zoude komen, met toezegging dat middlerwyl op alles orde gestelt zou worden. Den dagh gekomen zynde, begaf ik my derwaert, en vont hem gereet om buiten de stad te ryden. Hy gaf my minnelyk te kennen dat alles gereet was om my te vernoegen, en dat de Heer, dien ik by hem vont, my allerwegen geleiden zou. Wy namen dan onzen eersten wegh naer de Kerk Saboor, als wetende dat daer bewaert wert een schildery gemaekt, zoo men voor-geeft, door den Evangelist Lukas: maer

vooral het kleet of rok van Jesus Christus, daer de soldaten het lot over wierpen. Naer het verhael van deze menschen viel dit kleedt te beurt aen eenen Georgiansen soldaet, die het met zich naer huis genomen hebbende, zyne zuster, die ongehuwt was, daer mede vereerde. Deze hielt het in zulk eene hooge achtinge, dat ze begeerde na haer afsterven daer mede begraven en bedekt te zyn. Zy quam te sterven: zy wert'er in begraven: en op haer graf sproot aenstonts uit de aerde een groote boom. Na verloop van tyd geviel het dat de Persianen gewapender hant vielen in het lant der Georgianen, en het met hunne krygsbenden bemagtigden. De Koning hoorende spreken van zulk een graf deed het openen, het kleet daer uit, en mede nemen naer Persie. Van waer hy naderhant een groot Gezantschap afvaerdigende naer den Grootvorst van Moskovie, dezen Vorst nevens andere geschenken ook met dit zelve kleedt beschonk, als zynde het gewaad van eenen Christen Godt. De Moskoviters raed plegende of dit wel het regte kleedt mogte zyn, vonden goet alle blinden, krepelen, en andere gebrekkelyken by een te zamelen, en hun dit kleet te vertoonen, om, zoo deze menschen van hunne qualen door het aenzien van dit kleet genezen werden, hier

Verhael
van Christen
rok.

uit een bewys te trekken, dat het on-verziert was. Men stelde dit in 't werk: de gebrekkelyke werden genezen: en het wert als een hulpmiddel tot deze qualen sedert bewaert, dewyl het noit in gebreke blyft van zyne werkinge te doen. Dit vertelt men hier voor zuivere waerheit: en dewyl men'er veel werx af maekt, heb ik dit voor af willen verhalen.

De Kerk
Saboor.

De Kerk is van binnen vierkant, groot van d'eene tot d'andere zyde 96 Rynlantse voeten. In het midden staen vier hooge pilaren, daer het gewelf op rust. De Kerk is vol schilderyen van Heiligen, en andere historien: waer onder eenige niet qualyk gemaakt zyn op de oude Griexe manier. Men ziet'er zelf boven in de koepeltjes, die lantaerens wyze gemaakt, en vyf in getal zyn, waer vaneen in 't midden, en de andere vier aen de hoeken zyn. Nevens den grooten altaer aen de flinke zyde is de schildery, die St. Lukas zoude geschildert hebben, behelzende een beelt van Maria ter halver lyf, ontrent half levens grootte, en eenen Christus met zyn aengezicht gevoegt aen dat van Maria, als willende haer kussen. Het tafereel is zeer bruin of byna zwart. Het welk ik niet weet of door den tydt, of door den rook der kaerssen, in de Kerkelyke plegtigheden gebruikt, veroorzaekt, of wel dat het eigentlyk zoo geschildert is. Dit wel, dat het zeer kunsteloos is. Men ziet'er ook niets van dan de tronien. De handen met al wat'er aen is zyn wyders vergult. Op het hoofd van Maria staet een kostelyke kroon van paerlen en edelgesteente. Zy heeft ook paerlen onder om den hals op het kleedt. Dit stuk staet innewaert als in een nis, waer onder de gedaente van een zitplaats is. Tusschen de twee Kolommen voor den grooten altaer hangt een zeer groote zilvere kroon, even als by ons in de Kerken om de ligten aen te steken gebruikt wort. Zy is voor eenige jaren t'Amsterdam gemaakt. Drie andere kopere kroonen ziet men nogh hangen, elke op hare orde, mede vry groot, onder het midden der Kerk. Veel ander sieraet ziet men in hunne Kerken niet. Langs den altaer heen hingen nogh tien groote zilvere lampen, daer ze geen oly in branden (want dat doen de Russen niet) maer waskaerssen, die in pypen gezet worden, die boven in de lampen zyn. Onder aen de kroon hangt gemeenlyk een Struisei. Deze Kerk bezigtigt hebbende, ging ik ook bezieen de Kerk van den Patriarch, die boven in des zelfs gebou is. Ze is klein, op de wyze van een koepel gemaakt. Hier voor ziet men een vertrek, waer in ter rechter zyde voor de Kapel een tamelyk groote schildery is, zynde een beelt van Christus zittende in eenen stoel, geheel vergult, behalven de

Schildery
door
St. Lukas
gemaakt.

Kerk
van den
Patriarch.

troni en handen; ook een beelt van Maria; en ter flinke zyde een St. Jande Doo-per, knielende onder aen beide de zyden een Apostel. Voor het zelve hangt een zilvere lamp. Tusschen dit stuk en de deur der Kapelle is een verheven bankje, zoo hoog als een trap, waer op de stoel staet van den Patriarch, bekleedt met zwart fulp. Binnen het Kerkje tredende, ziet men de vlakke van den altaer, daer een kleen Koor agter komt, geheel met schilderyen van boven tot onder bezet; zynde yder stuk afzonderlyk beschildert met verbeeldingen van Heiligen, met kleene kolommen, als vensters, van een gescheiden, maer alles vergult. De andere zyden des muurs zyn blauw geverft. In de hoogte der Koepel ziet men een hoofd van Christus verbeelt, zoo groot dat het de geheele koepel beslaet. Rondom ziet men andere verbeeldingen. Tegen over deze Kerk is de Gehoorzael van den Patriarch, al vry groot. Als men inkomt, ziet men aen de flinke zyde des Patriarchs stoel, die geheel vergult is, zynde de zitplaats met groen fluweel bekleet, en de leuning met goude franjen gesiert. Boven aen den stoel ziet men een kleen Christus beelt geschildert. Rondom dezen stoel is meest een opgang van drie treden. Dit bezichtigt hebbende, wert ik van de Paters naer boven geleid in een vertrek, daer de meeste schatten der oude Patriarchen bewaert worden. Deze plaats staet vol kisten en kassen, die alle voor my geopent werden. In een lange kas lagen 6 mutsen van Patriarchen, elke afzonderlyk, en onder die twee van groote waerdye, en daerom in een byzondere kas. Zy waren rykelyk met groote diamanten, groote paerlen, en andere kostelyke steenen bezet. De andere waren op dezelve wyze wel gesiert, maer niet zoo kostelyk. Nogh was'er een zevende Muts van den Metropolyt, die alleen met paerlen overal bezet was. Nogh toonde men my een kist vol schoone juweelen, bestaende al veel in kruissen, hangende aen goude ketenen, zynde de kruissen met schoone diamanten en andere edele steenen rykelyk bezet. Welke alle van verscheide Patriarchen zyn, die gebruikende in hunne ceremonien, wanneer ze dan 't eene, dan 't ander omhangen, naer gelegenheit der feesten. Men ziet'er ook vele Pojassen, of riemen, die om 't lyf sluiten, alle met edele steenen bezet: ook alle de kammen van de oude Patriarchen gebruikt, meest al groot, en van schiltpadt gemaakt; ook hunne staven boven met gesteenten gesiert: nogh vele kassen met rokken, of bovenvesten der Patriarchen, 79 in getal, gemaakt van goude brokade rykelyk met paerlen en gesteenten bewerkt. In de voornaemste kassen lagen 9 rokken, by-

zonder fraei en ryk van gesteenten. In andere, fraeie halskleden, of stolen, die ze over de schouders en borst hangen; zynde repen van ontrent anderhalve palm breed. Onder deze was ook, die de eerste Patriarch Constantyn gedragen heeft in den jare 6176, zoo als de Russen rekenen. Zy was simpel en slegt van zyde stoffe, door ouderdom versleten. Hier van wert veel werx gemaekt: en dezelve tusschen de andere kostelyke kleeden bewaert. In het zelve vertrek stonden vele zilvere vergulde schotels, groote kannen of kruiken en andere vaten. Myn gezicht dus verre voldaan hebbende, stelde ik het bezien van andere Kerken uit tot den volgende dag, zynde eenen zondagh. Toen ging ik eerst by den gemelden Heer Moeskin Poeskin, hem vragende of mogelyk ware dat men my het kleet van Christus vertoonde. Maer hy antwoordde my dat hy zulx niet in zyn magt had, dewyl de kas met het zegel zyner Majesteit gesloten was, en niet geopent kon worden zonder zyne uitdrukkelyke orde. Welk zoo ik geweten had, zoude ik den Vorst zelf om deze gunst verzogt hebben, dat my nu speet. Men bragt my dan weder in de Kerk Saboor, om het geen'er overigh was te bezichtigen. My wert daer vertoont een groote goude Kelk, diene de tot het Nachtmal, ontrent 2 palmen hoogh; van buiten boven met vier edele gesteenten bezet, en hebbende onder op den voet geamaljeert de verbeelding van Christus lyden. Zulk een groote goude schotel was'er ook, mede geamaljeert, en met vier steenen van gelyke waerde gesiert, ook twee borden, een lepel, en hecht van agaet: een goude spiets om den wyn in den kelk te roeren, nevens een hooge kroon, die op de schotel gestelt wert, geheel met paerlen en gesteenten omzet; nogh twee kleene kelken geheel van Agaet, en rondom met gesteenten bezet. Deze gesteenten vertellen zy dat geweest waren in 't vat, dat de Russische Heilig Antoni, toen hy op den molesteen van Rome was komen afdryven tot Nieu-gart, door de visschers had laten opvisschen op die voorwaerde dat al wat in 't net quam hem most toebehooren. Toen quam'er een boek voor den dag, dat op vele feesttyden wort omgedragen, heel groot en met gesteenten bezet, van binnen vol schriftuurlyke verbeeldingen; zynde het geschrift meest al gulde letters. Alle deze dingen worden elk in 't byzonder in roode fluweele kassen bewaert. Men vint hier ook het lichaam van den Metropolyt Petrus in een zilvere kist: op welkers dixel het gantsche lichaam basreleve gedreven is. Van den voorgemelden rok van Christus vertoonde men my hier een klein stukje in een kasse, daer een glas

Wonde-
ren van
den Hei-
ligen
Antoni.

voor was; dat ik rofagtigh van koleur bevond. In dergelyk een kist aen de andere zyde der Kerke was het lichaam van den Metropolit Joan; in een andere dat van Philippus. Toen quamen de overblyffels der Heiligen, de hant van Joannes Satoestewa: de herffenpan met het geheele hooft van Gregori Bogaslovo, en wat des meer is. Ik dit alles opgenomen hebbende, bedankte de Priesters voor de moeite tot mynen dienst aangewend, en vertrok van daer naer de Kerk van Migai-
le Archangel, of den Aertsengel Michael, die zeer fraei van binnen, en van boven tot onder met schilderyen versiert is, bykans eveneens als de voorgemelde. In deze Kerk leggen alle de Grootvorsten van Moskovie begraven, staende alle by een, uitgenomen de twee laetste, broeders zyner tegenwoordige Majesteit, die afzonderlyk by een gestelt zyn. Over hunne zarken, die verheven boven den gront staen, leggen kleederen, die uitnemend kostelyk zyn, van root fluweel, en groene fluweele randen. Waer op in Russische karakteren hun geboorte en ouderdom is uitgedrukt, ook de tydt van hun afsterven, zynde op yder derzelve eenige groote kruissen van paerlen afgebeeld. Hier in steekt inzonderheit uit het kleet van den laetst overleden Iwan Alexewits, meest overal met edele gesteenten bezet. Hier van daen ging ik in de Kerk genaemt Blagoweesfine of van Mariaes verkondiging, klein, en met schilderyen, als de andere, opgetoit. Daer werden my in een bovenvertrek vertoont 36 kassen van zilver, en eenige van gout, in yder van welke verscheide gebeenten van Heiligen bewaert werden. Deze waren al vooraf, eer ik daer quam, op een lange tafel gestelt, en voor my geopent. In de voornaemste was Christus bloet: in een andere een klein kruis van Christus kruis gemaekt: in een andere de hant van den Evangelist Markus, ziende daer uit als een Mumy. Daer waren ook eenige gebeenten van den Profeet Daniel, en van andere Heiligen, alle naer Mumy gelykende. Nogh verscheide hoofden en andere stukken zeer bruin van koleur. Alles naer myn genoegen gezien hebbende, wilde men my nogh in andere Kerken brengen: maer ik sloeg dat met dankzegging af, als hebbende myne nieuwsgierigheit t'over voldaan: ook wel te vreden met de gunst die my bewezen was, hoedanige ik niet weet dat oit aen iemant der overzeesche natie voor my is toegestaan geweest.

Over-
blyffels
der Hei-
ligen.

Kerk
van den
Aertsen-
gel Mi-
chael.

Kerk
van Ma-
riaes ver-
kondi-
ging.

Den 15 der maent reedt ik met den Heer Hans Matthys Poppe naer Knees Bories Alexewits Galietfen, die zich op zyn lantgoedt onthielt, daer hy een fraei lusthuis gebout had, gelegen 5 wurst van Moskow. Langs dezen wegh ryt men

voorby het vermakelyk lantgoet van Knees Mighaile Serkaskie, den ryksten Prins, die hier ontrent bekend is, en zoo magtig dat verscheide dorpen onder zyn bewint zyn, en zyne heerschappy zich uitstrekt wel over de 20000 Boeren. Wy quamen dan by knees Bories, en vonden hem zitten in eenen stoel. Na het doen van behoorlyke eerbiedenis bad ik om een vrygeleibrief uit de Kasan'se Prikaes, dewyl deze Knees zoo veel is als Onder-Koning van Kasan en Astrakan. Want de Heer Poppe had my bericht dat een vrygeleibrief uit de Possolsche Prikaes, lichtelyk by den Gouverneur van Kasan, en infonderheit van Astrakan niet zou aengenomen of erkent worden, en ik dus hindernisse ontmoeten in het vervolgen myner voorgenomene reize. Knees Bories stemde dit ook, en gaf daerom last, uit inzicht voor den Heer Poppe, wiens vriend hy was, dat my des morgens de vereischte brief zou verleent worden, nevens voorschryving aen de Gouverneurs tot Kasan en Astrakan. Waer op wy hem bedankende, afscheit namen. Deze Knees Bories was voor eenige maenden uit last zyners Majesteit afgezonden geweest naer Kasan, om daer een verschil by te leggen, dat gerezen was tusschen twee der voornaemste Tarter'sche Prinsen, vader en zoon. Teweeten de vader ziende zekere vrouwe by zynen zoon, worp daer zyn oogen op, en nam ze naer zich. De zoon ziende zich dezen buit ontruikt, deed zynen vader den oorlogh aen, komende te velt met 20000 man. De vader wapende inder yl 40000 mannen. En het stont geschapen tot een bloedigh gevecht te komen, was Knees Bories daer niet tusschen gekomen om de partyen te bevredigen. Welke zaek naer genoeg bygelegt zynde, beschonk de Tarter'se Prins, onder andere vereeringen, hem met een geschenk van een groot stuk grof doek of linnen, dat in 't vier geworpen door den brand niet verflonden wert; waer van de Heer Poppe met een stukje begiftigt zynde, my daer een geschenk van deed. Ik vernam wat het wezen mogt, en verstont dat het gekomen was uit Katai tusschen China en Boggaer. Men geeft voor dat het daer nu nogh gemaakt wort, te weten op Tangoet. Voordezen bragt ik met my uit Cyprus den steen Amiantus, die als vlas uitrafelende mede in 't vier niet verteert wort. Hier van wert in vorige tyden ook linnen gesponnen; maer nu wort die we-

Geschiedt
tusschen
de Tarter'sche
Prinsen.

Zelfsaem
linnen.

tenschap voor verloren gehouden, gelyk ik reets in myne voorige reize op de 377 bladzide gemelt heb. Men vint ook van zulk onverteerbaer linnen al gewaght by Plinius, ook by de hedensdaegse schryvers, die de Roomsche outheden, en het gebruik der lampen in de oude Graffteden op het papier gebragt hebben.

Den 16 by den Heer Poppe in de stadt, daer hy zyn woning had, het middagmael genomen hebbende, reed ik weder naer de Slabode. Over wegh zynde, zag ik dat ergens brand was. Ik begaf my daer heen, om te zien, hoe men hier met het blussen daer van in zyn werk ging: maer men doet niet anders dan dat men de nevenstaende huizen om verre haelt en aen stukken hakt.

Manier
van brand
te les-
schen.

Myne geleibrieven nu vervaerdigt zynde, maekte ik alles gereedt tot de reize, en kreeg tot gezelschap een Armenisch Koopman, genaemt Jakob Davied'of, die eenige reizen van Spahan naer Holland gedaen, en zich t'Amsterdam eenigen tydt onthouden had. Zyn besluit was den 22 der maent April de reize aen te vangen, en hier toe met een vaertuig de rivier af naer Astrakan te trekken. Ondertusschen ging ik afscheit nemen van den Heer Resident vander Hulst, dien ik voor veel eere en vriendschap my bewezen zeer verplicht was: ook van de Heeren Brants en Lups, die my ook veele weldaden bewezen hadden; zonder den Heer Pieter Coyet te vergeten, dien ik veel moeite had aengedaen met vragen en wedervragen over vele zaken, dewyl hy een man was zeer ervaren in de manieren en tale des lants, en derhalven bequaem om my in vele aenmerkens waerdige dingen veel licht te geven, die my moesten te pas komen in de beschryvinge myner reize. Na hen bedankte ik ook alle andere goede vrienden, en vertrok kort na den middagh. Maer buiten de stadt Moskow gekomen, kon ik geen roeischuit krygen, die my aen boort van het vaertuig brengen moest, waer op de Armenier zich reets had ingescheept. Ik besloot dan drie wagens te huren om my te lande te doen brengen naer het dorp Matsko of Moeder, zynde 30 wurst van Moskow gelegen aen de rivier: werwaerts het vaertuig al voor eenige dagen was vertrokken, om voor het vallen van de rivier bevryt te zyn van de ondiepten, en de zeilen en andere nootwendigheden daer ter plaetse gereet te maken.

Vertrek
van Mos-
kow.

XV. HOOFSTUK.

Vertrek van Moskow. Gelegenheit der rivier Wolga, en de aenleggende steden en plaetsen. Aenkomst tot Astrakan.

IK begaf my dan met de wagens, die ik gehuurt had, op wegh. Tien wurst afgelegt hebbende, trok ik voorby de stad Kolommenske, gelegen aen myne regter zyde. Zy deet zich fraei op, als leggende op eene hoogte. Daer in is een schoon Klooster nevens eene Kerk, en twee Torens. Aen deze en gene zyde trekt men over de rivier door middel van een houten vlot, dat van balken aen een gehegt op het water legt, waer van zy eenige, als'er vaertuigen doorvaren moeten, van een trekken, die zich daarna weder sluiten. Nogh reed ik voorby verscheide dorpen, waer van eenige vermakelyk op de hoogte gelegen zyn aen de regter zyde der rivier. Het lant dus intrekken, geraektenwe met den avont in een bosch van kort geboomte, rydende vele uren daer door; zoodat het al laet in den nacht was, als wy aen de plaets Matske aenquamen. Aen de rivier komende, verstonden wy dat de schuitjes met eenige Armeniers nogh niet aengekomen waren, maer daer ontrent vernachten. Wy hier twee huizen vindende besloten stant te houden. En ik myn hart met spys gesterkt hebbende, ging leggen op den gront in een half opene schuur, zoo goet als de tydt my toeliet. Den 23 des morgens vroegh daegde myn reisgezel op met vier schuitjes, verzelt van nogh drie andere Armeniers, gezint mede naer Spahan te reizen: en berichtte my dat ons vaertuigh, waer in hy veel lakens had, nogh 60 wurst hooger op getrokken was. Waerom wy genootzaekt waren met de schuitjes te volgen. Wy quamen daer aen des avonts ten 10 uren: maer dewyl het nacht was, en alles nogh over hoop lagh, wilden wy met ons goet niet aen boort gaen, maer legerden ons op het lant by een goet vier. Hier sterkten we ons hart met een brave zode visch, die wy onderwege van de visschers, die ons ontmoet waren, voor drie stuivers gekocht hadden; een geringe prys ten inzichte der zode, die in schone baers en snoek bestont. Nadat ik in het aenkomen naer deze plaets eenige brieven had afgevaardigt naer myne goede vrienden zoo wel in 't Vaderlant, als te Moskow, geraekten we des morgens ontrent 10 uren den 24 der maent met het vaertuig voort. De Russen geven het den naem van *Stroek*, zynde niet van de grootste soort, maer

kunnende evenwel 300 pakken zyde laden, dat ontrent 15 last beloopt. Het mackfel is plat, hebbende maer eene doorgaende holte, eenen mast, en maer een zeil, dat byzonder groot is, en meest te pas komt, als men voor den wint heeft. Als de wint niet diende, wert'er gestadigh met 16 riemen geroeit. Het roer was een lange boom, waer van het onderste einde in 't water komende, wat breed was: het ander lagh eengoet stuk wegs over 't schip, daer het op gestelde houten rustte, en zoo door den stierman geregeert wert door hulpe van een tou, dat'er aen vast was, leggende tusschen pennen, om de vastigheid, die men in-en uitneemt. Het getal van 't scheepsvolk was ontrent 23 man: de overige, meest Russen en Armenische Koopluiden met hunne knechten maekten ontrent 52 koppen uit. Tot hier loopt de rivier byzonder krom en bogtigh, zynde al meest van gelyke breedte, naer gissing ontrent 40 vademmen. Twee uren gevaren hebbende, quamen wy voorby het Klooster Smolenski, dat zich fraei opdoet met een Kloktoren daer neven, gelegen by een groot vermakelyk bosch ontrent 100 wurst van Moskow. Wy hadden'er aen beide de zyden het gezicht van tot 4 uren na den middagh, wanneer de opening des lants weder te voorschyn quam met verscheide dorpen. Voor den avont hadden wy het gebergte wederzyts hooger; en de duisternis gevallen zynde, bleven we leggen. Den 25 quamen we ten 9 uren voor de stad Kolomna, leggende ten Z. Westen van de rivier Mosqua. Het is een Bisschoppelyke stad in 't zuiderdeel van Russlant ten Oosten der stad Moskow. Op het lant zittende, zonder dat ik de rivier zien kon, tekende ik haer af van de noortzyde, gelyk op No. 18 getoont wort. Deze stad, van welker gelegenheit wy al gesproken hebben op de reize naer Veronis, legt te water gerekent, om de kromte en bogtigheit der rivier, 180 wurst van Moskow. Hier over de rivier ziet men een brug of vlot van balken leggen, die zoo aen een gehecht zyn, dat'er eenige kunnen gesloopt worden, om de aenkomende vaertuigen doortogt te geven. Wy bleven hier tot 7 uren na den middagh, terwyl het scheepsvolk het zeil gereet maekte. Met den avont kregen we de rivier Occa, komende van 't Zuiden, daer de Mosqua invalt. Zy is hier zeer breed,

Kolommenske.

Het Klooster Smolenski.

Kolomna.

Gedaente der Stroeken.

De rivier Occa.

breet, gelyk ook de Mosqua, die ons tot hier toe smal was voorgekomen. Deze rivier spruit niet verre van de grenzen van 't Crimisf Tartarie, loopende door 't zuiderdeel van Moskovie ten oosten der stad Moskow door het Hartogdom, en voorby de stad Nisy Norogorod in de Wolga. Dit is een zeer vermakelyke hoek, leggende aan de rechter zyde het dorp Kickiena Serophof, waer in twee groote gebouwen zyn, waer van het eene door den Bevelhebber bewoont wort. Aan de flinke zyde is mede een dorpje met een groot gebouw. Dit was nu 10 wurst van Kolomna. Hier was de loop der rivier vry rechter, zoodat wy beter spoedt maekten, en den ganschen nacht door voeren. Des morgens den 26 zagen wy aan de flinke zyde het dorp Dedenawa met een fraeie Kerk, leggende aan de rivier 30 wurst van Kickiena. Aan beide de zyden is een bosch van kleen geboomte; de rivier hout hier dezelve breedte. Ten tien uren hadden we weder een dorp aan de rivier, gaende meest zuidwest aen. Na den middag een groote strek voortgetrokken zynde oost ten zuiden, quamen we ten 2 uren aen het dorp Bilmoet, leggende een weinig van de rivier af. Dezen dagh begon het gebergte zich weder hooger te vertoonen, en gaf een vermakelyker gezicht. De rivier was hier weder bogtiger. Ten 5 uren kregen we ter rechter zyde weder een dorpje, leggende ten deele by de rivier en eenige huizen op het gebergte, gaende al O. N. Oost aen. Het lant en geboomte vertoonde zich hier wonder groen. Kort hier aen trokken wy weder voorby een dorpje, leggende op den uitersten hoek van 't gebergte. Hier tekende ik een gezigt dat vertoont wort op No. 19. Hier verliet ons het hoogh gebergte, dat wy maer alleen ter regter zyde hadden gehad. De rivier wert hier ook weder smaller. Des avonts hadden we van wederzyden het lant bergachtig met kort geboomte. Nadat wy des nagts eenige dorpen waren voorby gevaren, vonden wy des morgens den 27 weder aen de rechter zyde een hoogh gebergte, waer op eenige dorpjes ter flinke zyde. Hier zagen wy vele koejen en schapen in 't lant weiden. Ondertusschen quamen dagelyx visschers by ons met kleine schuitjes uit boomen gehouden, die ons voor 3 of 4 stuivers zoo veel baers en snoek verkogten, dat'er genoegh was om 7 of 8 menschen mede te voeden. Nu gingen we oost aen, en hadden ten 8 uren in de rivier ter flinke zyde een lang eiland vol geboomte: ontrent den middagh eenige dorpen, daer wy aen de flinke zyde naer toe wendden. Vervolgens nogh andere dorpen aen de zyde van 't gebergte, ook het Bogoslova Monastir, dat een fraei

Klooster is, gebout van steen, en leggende zeer vermaeklyk in 't geboomte op den berg: waer benevens een aengename groene vlakte is, die zich tot aen de rivier uitsrekt, en meenigte vee in zich behelst, dat daer loopt grazen. Dit Klooster legt ten N. Westen van de rivier, 20 Wurst van Pereflaw. Wy geven'er u de verbeelding van op No. 20. Het lant is hier ontrent zeer vruchtbaer: waerom'er vele dorpen dicht by een leggen. Ten 3 uren verliet ons het hooge lant: en een uur daerna trokken wy aen de flinke zyde door eenen inham van de rivier genaemt Prorater; zynde 15 wurst van Pereflaw. Toen ontmoetten wy eenen anderen inham, zoo groot als een rivier, die zich een groot stuk wegs in het lant verspreit. Een uur daer na nogh een derde ter rechter zyde, die het lant in naer 't gebergte vloeit als een groote rivier, en zich wyten zyt heen strekt. Maer wy konden niet anders bemerken of het was ondergelopen lant. Hier hernam de rivier weder hare bogten. Ten 6 uren geraekten wy voorby het dorp Fabrenewa op het gebergte, zynde het lant hier al meest onder water, zoodat ook zeer veel groote boomen daer onder zyn, dat zich in 't aenzien vertoont als een kleene Zee. Het lant schynt hier zantagtigh. Op deze strek ontmoetten ons dagelyx vaertuigen van Casan en van elders afkomende, die met groote moeite en hulp van vele menschen met de lyn moeten voortgetrokken worden. Dogh de wint hun dienende, zettende het zeil ook by. Hier zagen wy veel gevogelte, Eenden, Snippen, Kievitten, en dergelyke; en met den avont quamen wy voor Borofske Monastir, een Klooster, dat ook van steen opgebout op eenen bergh legt, zynde een weinigh van de rivier af daer een dorpje by, gelegen 3 wurst van Pereflaw; by welke stad wy aen deze zyde den nagt over bleven leggen. Den 28 s'morgens voeren wy daer voorby aen de rechter zyde in dompigh weder, dat ons belette dezelve naer wenschte beschouwen. Zy legt weinigh van de rivier af op eenen bergh, op de hoogte van 45 graden 42 minuten, dragende den naem van Pereflaw Refanske naer de Provincie Refaen, waer van zy de hoofstadt is. Wy trokken dus voorby verscheide dorpen, leggende op het gebergte, nevens veel lant, dat onder water lagh, zoo dat het wel wat zweemde naer onze vennen, en my voorquam als de vaert tusschen s'Gravenhage en Leiden. Hier zagen wy ook het groot dorp, dat 8 wurst van Pereflaw legt, en toebehoort aen Tiemaffe Ivanits Erfoskie, Gouverneur van Astrakan, waer ontrent wy eenige Russen zagen, die daer drie tenten hadden opgeslagen, naer allen schyn om zich aen den

KOLOMNA.

HET KLOOSTER BOGOSLOVA.

GEZICHT OP DE RIVIER.

GEZICHT OP DE RIVIER.

den rivierkant te verlustigen. Wyders waren vele dorpen en geboomte ter rechter en ter linker zyde, en het lage lant al meest onder water. De rivier vonden wy hier zeer wydt, en ons met het vallen van den avont van 't geboomte omcینگelt. Het lant was hier ook zoodanig door 't water overstroomt, dat men het nauylx kon onderkennen of betreden. Het was schoon weder, maer door de stilte zeer heet. Zoodat ik, om my te verlustigen, met de schuit, die daeglyx om hout te halen ging, aen lant voer, om te zien of 'er eenigh wilt op te doen was. Dezen avont roeide ons een groote bark, van Moskow afkomende, voorby, toen we nogh 6 wurst van de stadt Refanskje af waren. Daer wy des nagts voorby dryvende, ons volk eenig bier met de roeischiut lieten halen. Den 29 ten 7 uren 10 wurst van de gemelde stadt afzynde, vonden wy het lant aen de flinke zyde eenige vademmen van een gescheiden: daer de rivier doorvloeyende, in het lant een groot lak gemaakt had, dat met schuiten bevaren wert. Vermits den nevel konden wy hier geene dorpen zien. Een wurst verder werden we weder eenen anderen inham gewaer, daer het gezeide lak of meer in de rondte scheen te eindigen. Hier zagen wy veel paerden en ander vee weiden, en aen geene zyde van het lage lant een hoogh gebergte. Ten 9 uren konden wy aen de flinke zyde geen lant meer bekennen, als staende geheel onder water tot aen het gebergte. Gekomen op eenen hoek, daer het water met eenen inham liep, zagen wy het lant weder, en eenige flechte huizen daer op. Deze plaets voert den naem van *Kiefrus*. Wy zagen 'er vele vaertuigen leggen. Ten 11 uren wert het zeil voor de eerste mael opgehaelt met weinigh wint, die uit den Oosten opquam. Ter regter zyde zagen we het Klooster Terigho, en een klein dorpje daer nevens. Ontrent den middagh het Klooster Solofade, dat een tamelyk groote steene Kerk heeft. Het dorpje legt daer by langs heen op het gebergte. Na den middagh deden we weder een korte streek met het zeil, en zagen meenigte groote boomen met den stam tot aen de takken onder water, waer van wy het bladt niet konden bekennen; maer wy zagen aen de bruinheit der stammen hoe hoogh het water was geweest. Dit gebeurt zoo alle jaren tot de maent van Juny, wanneer het water weder begint te vallen. Na het trekken voorby verscheide dorpen, wederzyts gelegen, en het ontmoeten van eenige vaertuigen, lagen we des nagts stil. Den 30 zagen we met den morgenstont op eenen zanthuvel nogh een klein dorpje en weinige huizen in de laegte, het lant ook aen beide de zyden met de rivier ge-

lyk, zynde laeg en bosachtigh, waer onder ook eenigh weilant. Ten 10 uren hadden we het dorp Terinske aen de rechterhant, daer we met de kleene schuit aenroeyden om bier te halen, maer vergeefs, dewyl 'er niets te bekomen was. Nu waren we nogh 100 wurst van de stadt Kasimof, en op den middagh zagen we een dorp, dat zich op het gebergte wyt uitstreckte langs de rivier, gelyk ten 2 uren weder een, gelegen by den hoek van de hoogte, waer aen vlak lant volgde, dat al veel onder water stondt. Het gezicht, dat ik hier op papier bragt, is te zien op No. 21.

Hier haelden wy het zeil met eenen N. Oostenwint weder op: maer het duurde niet lang; en men most de handen weder aen de riemen slaen. Als wy weder eenige dorpen voorby waren getogen, vonden wy het lant zoodanigh ondergeloopen, dat men niet als water, geboomte, en lucht zien kon. Met den avont haelden we een Stroek van zyn Czaerse Majesteit in, die met ankers geladen naer Asof ging, nevens nogh een kleiner vaertuig. Wy gaven elkander eenige eerschoten met musketten en pistolen. Nogh 30 wurst van Kasimof af zynde, roeyden we des nagts met 8 riemen, om de helft van 't volk by poozen te laten rusten. Nu verschenen met den eersten dagh van Mei in den morgenstont eenige dorpen wederzyts voor onze oogen, en verder eenige groene vlakten leggende op het gebergte. Ten een uur quamen we voor de stadt Kasim-Kasimof, of, die aen de flinke zyde op en tegen het gebergte aen de rivier legt. Alle de huizen zyn hier van hout, gelyk ook de vier Kerkjes. De stadt zelve is zonder muren, maer tamelyk groot. Alleen ziet men eenen ronden steenen toren, die aen een Turxe Mosquè behoort, dewyl 'er nogh eenige Turken wonen, ook Tartaren. Ik begaf my met eenige Armeniers aenstonts naer de stadt om verversching, en vooral bier te halen; maer vruchteloos, dewyl 'er niet te halen was in een plaets, die zeer schrael verzien was. Wy roeyden dan weder naer ons vaertuigh, waer mede wy, dewyl dat vast zynen wegh vervolgde, een uur werx hadden, en ondertusschen vele dorpen zagen. Ons volk middlerwylen om hout uitgegaen, vont in 't bosch vele asperges, waer van het een goet gedeelte medebragt. Wy vonden ze wat dun en langh, dogh goet van smaek, en bequaem tot stoven. De grootste zegt ik by een, om ze op onze wyze te kooken, en toe te bereiden. Nogh eenige dorpen, aen de rechter zyde, voorby getogen zynde, kregen wy den wint vry hart uit het Oosten ten Zuiden, dat is, ons vlak tegen, zoodat wy genoegh te doen hadden met van den regter kant der

rivier af te houden ; rakende al eens
 aen den gront vast , dogh kort daer
 aen weder vlot. Hier merkte ik aen
 dat deze vaertuigen by hart weder wei-
 nigh naer hun roer luisteren. Want
 eenigh scheepsvolk ging zitten op den
 boom , waer mede het gestuit wert ,
 om het door het bybrengen van dit ge-
 wicht weder uit het water te lichten ,
 en vervolgens naer de zyde in 't water
 te doen vallen , om het met te meer-
 der kragt door hulpe der roeiers te doen
 draejen. Ontrent den avont quamen we
 aen een groot dorp , leggende op en te-
 gen het gebergte aen de rivier. Hier
 tekende ik een gezigt , dat getoont wort
 op No. 22. Des nagts nogh eenige
 dorpen voorbygetogen zynde , quamen
 we des morgens den 2 der maent aen de
 Alactma. stadt Alactma , gelegen 60 wurst van
 Kasimof. Deze plaets is gelegen bo-
 ven op het gebergte , en strekt zich
 verder landewaert uit : zoo dat men ze
 van de rivier , aen welker flinke zyde
 zy ten zuiden legt , niet geheel kan te
 zien komen. Zy is tamelyk groot. Et-
 telyke huizen daer van staen aen den oe-
 ver buiten. Agt Kerken zyn'er in. Ront-
 om de stadt zyn verscheide dorpen. We-
 derzyts is een vermakelyk gezicht van
 bosch , waer door men verder voort-
 getogen , eenige dorpen weder ont-
 moet. Ten 5 uren zagen we ter flin-
 ke zyde een vlakke weide , en daer in
 veel vee. In 't afgaen van 't uiterste
 des bergs ziet men een dorp , daer een
 inham van de rivier naer toe schynt te
 draejen tusschen de vlakten en geboom-
 ten heen. Hier was de rivier nogh al
 vry breed , en al meest op eene wyze ,
 met bosch van wederzyden. Eenige da-
 gen zagen we hier ontrent vele ganzen
 met groote troepen vliegen. Den 3 voe-
 ren we in den morgenstont voorby de
 Moruma. stadt Moruma , leggende aen de rivier
 op en tegen het gebergte , vry groot
 van beslagh , en verzien met zeven
 Kerken , van steen gebout , nevens an-
 dere van hout opgemaekt. Men geeft
 voor dat hier het beste broot is van
 geheel Ruslant. Binnen deze stadt , ge-
 legen 60 wurst van Alactma , wonen
 Russen en Tartaren. Men reket ook
 dat hier ter plaetse de Mordwinische
 Tartaren beginnen. Wy trokken al
 voort voorby vele dorpen , en zagen
 veel lant onder water. De rivier was
 hier zeer breed , hebbende wederzyds
 een dorp , waer van het eene legt op
 den hoek van 't gebergte , dat daer
 zyn begin neemt , en eenige uren verre
 zich uitstrekt , hebbende eenen zand
 grondt , en zynde zoo steenagtigh , dat'er
 niet wel van de rivier op te komen is.
 Bedelaers. Hier vertoonde zich een man , die naer

ons toekomende , verscheide kruiffen
 floegh , en zich telkens tot den gront toe
 nederboogh. Het welk onze Russen zien-
 de , met de kleene schuit daer naer toe
 roeiden , nemende met zich het geen wy
 elk gaven om hem te brengen , waer on-
 der verscheide brooden. Want het was
 een arm man. Wat voortgetogen , ver-
 namen we drie vrouwen met hare kinde-
 ren , die ze op den arm hadden , waeraen
 we insgelyx ons mededogen toonden. De-
 ze menschen van het gebergte eenige vaer-
 tuigen in 't oogh krygende , komen aen-
 stonts naer beneden aen de rivier , op hoop
 van een aelmoes te zullen ontfangen. Aen
 't einde van dit gebergte gekomen zynde
 zagen we twee dorpjes daer bovenop leg-
 gen , en kregen toen weder vlak lant voor
 ons , strekkende zich het gebergte lande-
 waert. Ten 5 uren deden we door de
 draeijingen der rivier een streck met het
 zeil met den Noorden wint , die anders
 een tegenwint is , tot aen een ander ge-
 bergte , hoog , zonder geboomte , dogh
 alzins groen , waer op twee dorpjes lagen.
 Wy hielden dit aen de rechterhant , en
 roeiden weder Oost aen recht in den wint
 op. Ons kort daer aen bevindende ne-
 vens een Kabak , roeide ik met eenige
 luden daer na toe om bier te bekomen :
 maer wy vonden dat zeer slegt. En on-
 dertusschen konden we in geen uur ons
 vaertuigh weder inhalen. Na het varen
 voorby eenige dorpen , was de wint zoo
 hart en tegenstrydigh , dat we genoot-
 zaekt waren eenige uren stil te leggen.
 Toen trokken wy door twee rivieren , de
 eene ter rechter zyde genaemt *Molsna*
Raka , d'andere 8 wurst hooger op aen
 de flinke zyde , genaemt *Clesma* , die vande
 stadt Wolodimer komt. Den 4 wederzyts
 een dorp voorby getrokken , vonden we
 ons ten 10 uren weder by hoogh lant.
 Nogh ontmoetten we andere dorpen zoo
 boven als beneden aen de rivier , digt by
 elkander gelegen ; waer van'er een den
 naem draegt van *Isbulets* , nogh 40 wurst
 afzynde van de stadt Nisen. Hier ont-
 moette ons een bark met 10 riemen , die
 vele vanen op had , en tamelyk wel tegen
 den stroom oproeide. Het vlakke lant
 was hier wederzyds met bosch bezet , en
 het hoogh gebergte strekte zich dieper het
 lant in. Ten drie uren waren we bezy-
 den het Dudina Monastir , waer by een
 dorpje op het gebergte legt , genaemt
Podweefne. Het Klooster legt zeer ver-
 makelyk tegen het gebergte in 't geboom-
 te , zoo dat men daer niet van kan zien
 als de bovenspitsen. Ten 5 uren vonden
 we een vlakte zonder geboomte ter flinke
 hant , daer we twee dorpjes zagen , ge-
 lyk ook ter rechter zyde op het gebergte.
 Hier moften wy een kleene streck met het
 zeil doen om de draeijing der rivier. Ten

7 uren waren we benevens het dorp Al-
lena 15 wurst van Nifen. Met denavont
waren we door den harden wint en 't hol-
le water genootzaekt aen de flinke zyde
der rivier te blyven : maer gingen den 5
voor den morgenstont weder voort. Vele
dorpen dus voorby gevaren zynde , qua-
men we eindelyk aen de Scheepmakery ,
die langs de rivier tot aen de voorstadt
streckt , daer zich voor eerst een fraei groot
Klooster van steen gebout opdeed , zyn-
de met eenen muur omringt. Hier aen
volgde een steene Kerk in de laegte leg-
gende met steene en houte huizen omzet,
die zich tot aen de rivier uitzetten. Ver-
volgens zagen we daer tegen het geberg-
te een groote fraeie steene Kerk , en het
gebergte boven alom met huizen gevult.
Toen deed zich de stadt op, die de Russen
gemeenlyk Niesna , of Nifen , anderen
weder Niso en Novogorod , of klein No-
vogorod , anderen ook Nifen Nieugarten
noemen : dat een klein lantschap of Har-
togdom is met eene groote stadt , waer
van het kasteel op een klip legt ter plaetse
daer de rivier Occa in de Wolga loopt.
Deze stadt Nifen is met eenen braven stee-
nen muur omtrokken. Om aen de poort
te komen gaet men door een lange win-
kelstraet of bafier : waer in alle waren te
koop zyn. Deze poort naer den water-
kant heet *Iwanofskie*. Zy is van eenen
zwaren dikken steenen muur gebout , en
vry diep om door te gaen. Van daer gaet
men gestadigh opwaert door een lange
straet, die ten deele in houte bruggen be-
staet, tot aen de andere poort , genaemt
Diawietrofskie , waer by de voornaemste
Kerk van steen gebout staet , genaemt
Saboor , waer van de vyf koepels schoon
groen verglaeft zyn met fraeie kruiffen
daer boven. Benevens deze ziet men het
Hof van den Metropolit, mede van steen,
groot en fraei gebout : waer in een sierlyk
Kerkje is met een toren daer boven op ;
ook nogh een steene en houte Kerk. By
deze poort is mede de Prikaes of Kanle-
lery, maer gemaakt van hout, gelyk ook
het huis van den Gouverneur. Wyders
is'er in de stadt niet veel aen te merken,
als zynde klein van begrip , gevult met
houte huizen , en verzien maer met twee
poorten. Buiten de poort aen de lant-
zyde is het heel vermakelyk om het ge-
boomte en de bystaende huizen. Om de
muren zyn verscheide zoo ronde als vier-
kante torens, waer onder een , die zeer
groot en hoogh is, zoodat men daer van
zeer verre het gezicht kan laten weiden.
Aen de lantpoort stonden in de galery van
het wagthuis binnen voor de poort vier
stukken geschut. Wat de voorstadt aen-
gaet, die is vry groot, inzonderheit naer
de zyde der rivier. Men ziet hier mede
verscheide steene Kerken, en het geberg-

te op verscheide plaetsen van een geschei-
den, waer op de Kerken en huizen zich
vermakelyk vertoonen. Den omkring hier
van konden wy niet wel nemen om de
hoogten en afdalingen , die ons gezicht
telkens stuitten. Op de rivier voor de stadt
zag men een groote meenigte van vaer-
tuigen, gaende en komende van allerhan-
de streken. Aen d'andere zyde der rivier
legt een groot dorp , toebehoorende aen
Gregori Demitri Strogenof , verzien met
een fraeie steene Kerk, benevens een groot
huis ook van steen, waer in hy by wylen
zyn verblyf hout. Dezen avont vertrok-
ken van hier de rivier op 48 lange schui-
ten, yder met 10 rociers, en in hebbende
ontrent 40 personen, geschikt om eenige
schepen met hout geladen, die in het ys
bevrozen gelegen hadden, af te halen.
Alle welke schepen behooren aen den ge-
melden Koopman, die ontrent deze stadt
zich onthout, geagt, als we reets gezegt
hebben, voor den ryxten van geheel Rus-
lant, die aen yder man, gebruikt tot het
afhalen dezer schuiten, 3 Ryxdalers geeft.
Dit vertrek deed zich op als het optrek-
ken van een half leger. Dezen avont be-
gon mende klokken te luiden, dewyl het
feest van Christus Hemelvaert des mor-
gens daer aen stont geviert te worden.
Middlerwylen deden wy hier voorraedt
op, byzonder van brandewyn, die hier
voor goet bekend is. Waerom de Arme-
niers zich gewoon zyn hiervan dien drank
te verzien, omdat hy hier tot goeden koop
verkogt word, wordende voor ontrent 4
stooft betaelt 2 gulden. De eetbare wa-
ren zyn hier even wel te krygen. Men
koopt hier een lam of gemeen schaep voor
13 of 14 stuivers: twee kleene entvogels
voor een stuiver: een schoon hoen voor
3 stuivers: 20 eieren voor een stuiver: 2
tamelyk groote wittebrooden voor een
stuiver; en een gemeen bruin broot van
7 of 8 pont gewicht voor een stuiver. Het
bier was'er ook goet, en tot redelyken
prys te bekomen. Men rekt deze stadt
van Moskow af te zyn 800 wurst: dat is
160 uren; dogh te lande niet boven 100
uren. Zy legt aen de zuitzyde der rivier
Occa, die wy, als gezegt is, te Kolom-
na kregen, en die zich hier vereenigt met
de rivier Wolga, voordezen Rha genaemt.
Deze stroomen makend door hunne samen-
komste een groote wytte, wel van over
de 4000 voeten, zoo men hun gelooven
zal, die de maet hier van by wintertydt
genomen hebben. Deze stadt wort door
Russien bewoont, zynde nu daer geene
Tartaren. Zy is zeer volkryk, leggende
op de hoogte van 56 graden, en 28 mi-
nuten. Ik had haer gaerne op de ri-
vier regt willen beschouwen en afteke-
nen, maer kon de Russen daer toe met
geen gelt bewegen om het feest. Want

Ruffen
genegen
tot fter-
ken
drank.

op zulke dagen bemoeien zy zich nergens mede dan met zich vol en zat te zuipen. In welken ftaet ik'er ook veel zag, die op de ftraet lagen te ronken. Men ziet hier ook met vermaek, op welk een wyze de arme luiden zich op alle dagen, geene uitgezondert, houden aan de Kabak-of brandewynwinkels. In het huis, daer wy den brandewyn kochten, bleef ik daerom met voordagt eenige uren, om de vremde fratsen en gramatsen van deze menfchen, als de drank in hun begint te werken, af te zien. Maer dit alles gefchiet op de ftraet, dewyl zy binnen 't huis niet vermogen te komen. Zy blyven voor de deur, daer een toonbank ftaet, waer op zy hun gelt nederleggen. Dan wort hun de maet, die zy begeren, met een houten lepel toegemeten uit een groote ketel, en in een houten napje overgegeven; zynde de kleinste maet een dinske of halve flui-ver. Dus worden ze berecht door een perfoon, die den ganschen dagh genoegh te doen heeft om yder te gerieven; zittende nevens hem een ander, die op het ontfangen van het gelt paf. Hier aen zyn de vrouwen zoo wel vaf als de mannen, en overladen zich niet minder met dezen drank. In de Bierkabak, daer ze binnen zitten te drinken, zag ik dezelve figuren. Het was nu de zefte der maent, waer op wy vafgeftelt hadden te vertrekken, om het fcheepsvolk vaf voor uit aen boort te krygen. Niet verre van daer bragten wy den nagt over, en vervolgden des anderen daegs vroegh onze reize. Dus raekten we een lange ftrek voort langs de ftadt en voorftadt, gevende zulk een fraci gezicht, dat ik niet laten konde dat af te tekenen, gelyk het zich verftoont op No. 24. Nadat wy twee dorpen aen de flinke zyde der rivier, waer van het eene vry groot *Weefna* genaemt is, waren voorby getrokken, verftoonte zich het Kloof-ter Bestjirske aen de regter hant der rivier, dat groot en van fteen gebout is, uitgezondert de daken, leggende wederzyts vele huizen, een wurft van de ftadt gerekent. Daer dicht ontrent boven op het gebergte ziet men het Kerkje genaemt 't Jaffoofni, werwaert zich dezen dagh eenige honderden menfchen zoo mannen als vrouwen heen begaven, komende ten deele uit de ftadt, ten deele uit de bygelegene dorpen; die eenige tenten opfloegen, om zich te vervrolyken. Wy bleven 3 wurft van de ftadt tot des morgens den 7, ten 9 uren. Toen wy nu vele dorpen digt aen, en op het gebergte leggende, waren voorby getrokken, verliet ons het zelve, en vlak lant quam in de plaets. Vervolgens naderden we ontrent den mid-dagh weder andere dorpen en gebergte, ook een eilant vol geboomte in het midden der rivier, wel twee wurft lang. De

boomen waren hoogh, en boven alle gelyk, ftaande de meefte ftammen in 't water. Ter regter hant deed zich een dorp voor op het gebergte, en weder een ander beneden aen de rivier. Ten 3 uren week het gebergte, en maekte plaets voor een vlakte met een klein bosch. Ten 5 uren naderde ons wederzyts een dorp op 't zelve, en nogh een aen de rivier. Ten 6 uren als we by het dorp Tardienits, leggende ter zelve zyde aen de rivier, gekomen waren, wert het zeil bygezet met eenen W.Z. Weftenwint, dogh kort daer aen weder geftreken om de flappe koelte. Hier zagen we aen de flinke zyde weder verfcheide dorpen, ook een ander eilant in 't midden der rivier zonder geboomte; en voor den avont weder andere dorpen. Wy togen ook voorby de rivier Kerfjemie ter flinke, en het groote dorp Mietsjowa ter regter zyde, waer in een brave fteene Kerk is. Toen hadden we aen de flinke hant het Kloofter Makaria, een groot gebou van fteen, met eenen fchoonen fteenen muur omtrokken; gelykende wel een flot of fterkte, vierkant in zyn begrip, en hebbende op elken hoek eenen toren. Nogh legt'er een toren tuffchen de hoektorens in. Het legt vlak aen de rivier. Ik had het gaerne op het papier gebragt: maer de avont was te veel op handen gefchoten. Het dorp legt'er benevens, ook een groote Ghan of Karwanftra van hout, waer in de goederen der Koopluiden geborgen worden. Want hier is jaerlyx een markt, waer op de meefte Koopluiden van geheel Rufflant verfchy-nen om hunne goederen te verhandelen. Waer toe 15 dagen gefteft zyn zonder meer. Deze markt wort gehouden in de maent van July. Onze Ruffen met de roeifchuit hier aen lant gegaen zynde om vis te halen, verftonden dat veertien dagen geleden, zeker Gouverneur van Moskow komende, hier was overvallen door drie barken, in elke waer van 18 Ruffifche roovers waren. In de Stroek van den Gouverneur was geweers genoegh, dogh ongeladen. De Gouverneur echter en zyn volk zich verdadigende bragten drie van de roovers om; zynde de reft genootzaekt zonder buit te vertrekken. Dit voorval had hem bewogen zich weder naer Moskow te begeven; zynde nogh een van zyn volk in het dorp, daer onze Ruffen geweest waren, blyven leggen, om zich van zyne wonden, door de roovers ontfangen, te doen genezen.

Wy dit verftaen hebbende, befloten op onze hoede te zyn, en maekten vervolgens al het geweer gercedt, dat wy hadden, en bragten het altemal boven by een. Wy rekenden dat wy 40 fchoten zoo met roers als pistolen konden uitmaken. Geenen nacht bragten wy ook over of een der

Ruf-

CASAN.

SAMARA.

Ruffen, en een der Armenifche reizigers hielden gewapent de wacht; behalven dat de helft van 't volk by nagt roeide.

Den 8 quamen wy met den morgenftont aen het dorp Bormino, zynde 100 wurft van de ftadt af voortgetogen. Vervolgens zagen we verfcheide dorpen ter rechter zyde, en verfcheide eilanden met geboomte in de rivier. Wederzyts was het lant alles bosch. Ten 8 uren raekten wy voorby het groote dorp Goekina ter rechter zyde, toebehorende aen Feudor Alexewits Golowin. Het ftrekt zich verre langs de rivier, ook op het gebergte uit, en beftaet, naer men zegt, in 7000 huizen. Hier quamen de boeren naer ons toe roejen met fchuitjes om broot aen ons te verkoopen. Voortgaende zagen we verfcheide eilanden in de rivier, die hier van groote uitgestrektheit is, dryven. Ten 10 uren trokken we door de rivier Socra, die uit het Zuiden komt, daer het hoogh gebergte een begin neemt. Waer onder langs de rivier een groot dorp legt, genaemt Waffiel; zynde boven op den bergh de ftadt Waffieligorod, die men van de rivier niet zien kan, omdat het hoogh gebergte daer voor legt. Maer men berichtte my dat ze klein, en zonder muren was, en in houte huizen beftont. Men rekt dat ze 120 wurft van Niefna gelegen is. In deze lantftreek woonen veele Czeremiffë Tartaren, die zich uitftrekken tot en voorby Cafan. Digt hier ontrent lagen nogh twee dorpen; vervolgens de rivier Wetluga ter flinke zyde. Als wy ter rechterhant het Junka Klooster voorby waren, bevonden we ons ten 4 uren benevens de ftadt Kufmademianski, gelegen 40 wurft van de laetfte ftadt. Deze is tamelyk groot, ftrekkende zich ter rechterzyde langs de rivier, en ten deele op het gebergte, uit. Zy heeft al medegeene muren. Met het wakkeren van den zuidenwint haelden wy nu het zeil op en hadden het lant aen wederzyden gelyk, voor het grootfte gedcelte bezet met lindeboomen, en geheel zonder gebergte. Nu keerde de wint weder, en deed ons het zeil ftryken. Veele eilanden in de rivier ontmoet hebbende, voeren we des nagts voorby de ftadt Sabakzar, leggende ter rechter zyde der rivier 40 wurft van de laetst gemelde ftadt af tegens de hoogte. Zy quam my ook vermakelykeren fraeier voor. Hierna kregen wy weder eenige dorpen, ook de ftadt Kokfchaga, gelegen aen de flinke zyde, 30 wurft van Sabakzar. Des morgens den 9 vonden we hoogh gebergte nevens ons, en voeren een groote Stroek, die naer Cafan wilde, en verfcheide roeifchuiten voorby in ftildampigh, en warm weder. Op den middag hadden we het dorp Blowolska nevens ons, ter rechter zyde der rivier; zyn-

de nogh 80 wurft van Cafan. Hier ontrent zagen wy ook het dorp Bellawalska, daer ons volk verversching met de roeifchuit haelde. Ten 3 uren raekten wy met eenen goeden wint voorby de ftadt Swyatski, leggende op eenen bergh, ver-
 zien met een Kasteel, en verfcheide steene Kerken en Kloosters. De muren en huizen zyn alle van hout. De rivier Swyage van het zuidoosten komende, loopt voorby en rondom de ftadt, als om een eilant, en dus in de Wolga. Tegen over de ftadt aen dezelve zyde legt op den hoek van het gebergte het dorp Soldaetske Skabode. Tuffchen dit en de ftadt loopt de rivier in de Wolga: gelyk in de verbeelding daer van hier op N°. 25 wort gezien; leggende een vlak eilant voor de rivier Swyage. Wy hielden het gebergte van de gemelde plaets, en zeilden Z. half Oost aen, en raekten in korten ftondt voorby verfcheide dorpen aen de zelve zyde. Ten 6 uren vertoonde zich de ftadt Cafan aen de flinke zyde van ons, in eenen afftant van ontrent 4 wurft. Zy doet zich zeer fraei op door de verfcheide Kerken en Kloosters, en den steenen muur, die om 't Kasteel getrokken is. Kort te voren waren we getrokken ter rechter zyde der rivier voorby de fcheepmakery of werf, die 6 of 7 wurft daer van daen is gelegen, omdat de rivier daer zoo wyt is. Hier ftonden 40 fmakken op stapel, en veele andere reets begonnen aen de zyde der ftadt. Men geeft voor dat'er 380 van deze vaertuigen gemaekt zullen worden, en een gedeelte daer van naer Afrakan gaen, om de Caspifche zee te bevaren, andere naer andere plaetsen. In het doortrekken bragt ik het gezicht dezer ftadt Cafan, zoo goet als ik kon op het papier, gelyk op N°. 26 te zien is. Zy legt in Afie, in het westerdeel van Tarrarie, onder het gebied van Moskovie aen 't riviertje Cafan, by de inwoners *Cafanske* genaemt, dat in de Wolga vloeit. Zy is de voornaemfte van 't Koningryk of lantschap des zelve naems, gelegen tuffchen 't lantschap Bulgarie, en het volk, dat men *Czeremiffi* noemt. De ftadt zelve is met houte muren omtrokken. Wyders voeren wy ontrent deze ftadt veele groote eilanden voorby, leggende als boffchen in de rivier. Nu moft men weder roejen, dewyl de wint uit het Westen door de draeijing der rivier ons tegen was. Tien wurft opgevaren, hadden we het dorp Nifne Oeflon nevens ons, en kort daer aen eenige andere, alle aen de rechter zyde. Aen dit gebergte zyn vele kalkovens, in eenige van welke gebrant wert. Ter flinke zyde ftondt veel lant en geboomte onder water. Des morgens den 10 hadden we de rivier Kama, die van de flinke zyde in de Wolga valt; zynde 60 wurft van Cafan.

Zy was zeer breed, komende van 't N. Oosten met zulk eene vloeijing, dat men veele uren op het water daer van vaert. Men getuigt dat dit water bruin is: maer dat heb ik niet kunnen zien, dit wel, dat het zoo zoet is, dat de Wolga daer smakelyker van wort. Veele dorpen weder voorby zynde, vonden we ons ten 8 uren nevens het dorp dat *Kierietska* genoemd wort, leggende op eenen heuvel benevens de rivier. Op den middagh voeren we ter rechter hant voorby het stedeken Het stedeken Tetoetsie. Tetoetsie of Tetus, 90 wurst gelegen van Casan op een hoogh gebergte. Het is met eenen houten muur omzet; dogh weinig is'er binnen aen te merken buiten eenige slechte huizen en kerkjes. En in 't voorbyvaren ziet men maer een klein gedeelte van den muur. Beneden aen de rivier is mede een klein dorpje, van waer ons volk eenige verversching haelde, ook ys om den drank te koelen; want hier zagen wy het sneeu nogh op 't gebergte leggen. Ten 3 uren na den middagh bedienden we ons van den N. Oostenwint, en Zuid aen zeilende, raekten we ten 5 uren voorby een byzonder lang eiland ter flinke zyde gelegen genaemt *Stariso*, 40 wurst van Tetus. Voor den avont zagen we nogh veele eilanden met geboomte. Nu wert het weder stil, zoodat men weder roejen most door de rivier, die hier wel een uur roejens breed is. Nogh hadden wy het hoogh gebergte ter rechter zyde; daer we voor een gedeelte van den nagt bleven ten anker leggen door den harden ongunstigen wint. Den 11 in den morgenstont roeide ik met eenige Armeniers en Russen naer het lant om verversing te halen: dewyl Simbierska. we hier waren digt by de stadt Simbierska, die aen de rechter zyde over het gebergte legt ontrent 3 wurst van de rivier, wordende gehouden een zeer oude stadt geweest te zyn, die de Groote Tamerlaen zoude verwoest hebben: waer van ik egter geene overblyffels heb kunnen vernemen. Ook liet de tydt niet toe derwaerts te gaen. Zommigen meenen dat'er andere steden en plaetsen hooger op zouden geweest zyn, waer van eenige overblyffels zouden te vinden zyn; dogh alles zonder de minste zekerheit. Dit wilde men my evenwel doen geloven, dat'er by Zarietse brokken zouden zyn van een out Kasteel, en een gedeelte van deszelfs muur. Ten minste men stelt vast dat'er oude steden van belang zouden leggen tusschen Casan en Astrakan, waer van eene genoemd zy Achtoeba, gelegen by de rivier Oeffa, waer van ik echter mede niets heb kunnen vernemen. Dit alleen, dat tusschen Saratof en Zaritha aen de andere zyde der De rivier Oeffa. Wolga de rivier Oeffa bekend is, die haren loop in de Wolga neemt, en door 't lant naer Sibirie vloeit. Men weet ook

dat de stadt Achtoeba daer mede gelegen heeft, maer dat'er van de puinhoopen niets is overgebleven, dewyl de laetste steenen der vervalte gebouwen wech gevoert zyn om te gebruiken aen den bouw van Astrakan en andere steden. My dan aen lant begeven hebbende, vond ik de voorstadt of het dorp heel groot, leggende ten deele beneden aen de rivier, ten deele tegen en op het gebergte: daer wy op mosten trekken om in de Pasaer te komen. Op ons aankomen ontstont'er brant in de huizen tegens het gebergte, zoodat'er in korten tyt 5 of 6 in volle vlam stonden, en voor ons vertrek van daer al 20 in een half uur tyts door 't vier verflonden waren; blyvende de brant al duren om den harden wint, waer door de Russen de bystaende huizen zoo spoedigh niet afbreken konden om den brant te stuiten. De eetwaren kregen we hier, gelyk te Niefna, voor eenen kleenen prys. Ik had de stadt wel naeukeurig willen bezichtigen: maer ik kon het niet doen omdat ons vaertuig middlerwyl al voortging. Dogh ik verstant dat zy groot, en met eenen houten muur omtrokken was: dat'er 8 steene Kerken en 3 of 4 steene Kloosters, en over de 10000 huizen in waren, alle bewoont door Russen. Want de Tartaren onthouden zich in de bygelegene dorpen. Hier van daen roejende, vonden we ons vaertuigh zoo verre vooruit, dat wy een uur of twee werk hadden, eer wy daer by konden komen. Hier by quam dat op zekere plaets de rivier geweldigh overal ront draejende was, ook zeer diep, en kragtigh van beweging, waer door groote golven veroorzaekt werden, niet zonder gevaer voor ons die met zulk een kleene schuit daer door mosten arbeiden. Dese stadt wort gerekent te leggen 180 wurst van Casan. Vervolgens zagen we nogh veele eilanden en geboomte in 't water, niet onvermakelyk om te aenschouwen. Zoo was ook het groen gebergte, dat we door het geboomte heen zagen. Een uur na den middagh hadden wy het dorp Het dorp Singiela. Singiela ter rechter zyde 30 wurst van de laetste genoemde stadt. 'T zelve is groot, en strekt zich langs de rivier uit. Een weinig verder was weder een ander. Beide worden zy door Russen bewoont. Veele schapen weidden hier ontrent. Aen de flinke zyde was laeg lant zonder boomen. Ten 7 uren openbaerde zich aen de rechterhant het dorp Bektaske; een uur daer De dorpen Bektaske, en Nove Devitske-Salo. na het dorp Nove Devitske-Salo, byzonder groot en dicht betimmerd, leggende als tusschen twee bergen, en ten deele daer op, ook tot aen de rivier. Daer in lozyn verscheide Kerkjes en een groote toren. Wy roeiden al dicht nevens het gebergte heen, dat groen en aengenaem om te zien was. Des nagts quam een roeischuit

schuit met Russen na by ons, roepende, van waer we quamen, en waer we heen wilden, en wat vaertuig wy hadden. Wy gaven hun ten antwoord, dat wy van zyn Majesteit quamen, radende hun, ze zouden van ons afhouden, zoo ze daer niet toe wilden gedwongen worden. Hierop verlieten ons deze menschen, die wy alle voor dieven aanzagen, omdat ze geen kans vonden om buit op ons te halen. Den 12 zagen we met den morgenstont wederzyts veel gebergte, en op het geenter rechter hant stont, veel sparreboomen, die wy tot nogh toe niet gezien hadden. Hier was de rivier geen wurst breette roejens, maer zeer diep, zynde dit jaer by uitnemmentheit hoogh geweest, waer door zoo veel lant overstroomt wert, dat zelfs eenige rivieren niet te kennen zyn geweest. De Russen konden my hier van het rechte bescheit niet geven, als zynde hier in zeer onkundigh: en eigene waernemingen aan het lant konde ik niet maken, omdat wy al gedurigh voortgingen. Ten 9 uren kregen wy Z. West van de rivier aan de regter hant een vlakte tusschen het hooge gebergte, en aldaer het dorp Siera Barak, zynde nogh 20 wurst van Samara. Hier haelde 't volk verversing. Vorders was de rivier hier wyder: ook was'er een eilant met geboomte meerendeel onder water. Ten 10 uren zagen wy ter flinke zyde in de vlakte van 't geboomte eenen hoogen ronden bergh, waer op aen twee zyden tot boven toe maer eenigh geboomte stont. Men noemt hem *Sariol Kurgan*. Het byzondere, dat ik hier kon vernemen, was, dat de Russen wisten te vertellen, dat daer een Koning (anderen zeggen een Tartarisch Keizer, genaemt Mammon) zoude begraven zyn: die wel eer met 70 Koningen uit Tartarie den Wolgastroom was opgekomen, om geheel Ruslant te overweldigen. Dat deze Vorst hier gestorven zynde, zyne soldaten, die hy in grooten getale met zich gebragt had, in hunde stormhoeden en schilden zoo veel aerde tot zyne grafstede aanbragten, dat deze berg daer uit zoude gerezen zyn. Een kleen uur van dezen berg af, neemt een ander zyn begin, genaemt *Kabia Gora*, of Kabia berg, staende vol geboomte, en strekkende zich tot aen Samara. Ter rechter zyde ziet men het gebergte van boven tot beneden zodanigh met bosch bezet, dat men het naeuelyx kan bemerken. Dit bosch bestaet meest in Wilge-en Elzeboomen. Uit het gebergte zelf wort veel zwavel gehaelt, die zoo schoon is, dat men die nergens zoo goet vint. Deze is eerst voor twee jaren ontdekt. Nu werken daer aen over de 4000 personen, zoo Russen, als Czeremissen en Mordwaren, hebbende zyne Majesteit van Moskovie daer opzienders

Verhael
van eenen
Tartari-
schen
Vorst.

Schoone
zwavel.

en soldaten gestelt om het werk te bevorderen. Het gebergte legt ten Westen van de rivier. Ten 2 uren na den middag quamen wy voor de stad Samara, ^{Samara.} leggende ter flinke zyde Oostwaert langs de rivier heen, ook tegen en op het gebergte dat laeg en zonder boomen is, gelyk No. 27 gezien wort, scheidende des zelfs einde met de stad aen de rivier, en niet, als anderen geschreven hebben, 2 wurst van den oever. Aen het einde der stad ziet men de rivier Samar, daer de stad naer genoemd is. Van hier zegt men dat deze stroom na 5 of 6 uren weder in de Wolga valt. Deze stad is vry groot, ^{Gelegenheit der stad.} geheel van hout, en met slechte huizen bezet. Zy heeft eenen houten muur, waer aen verscheide torens zyn, inzonderheit een groote aen de lantzyde. De stad beslaet meest het gebergte. De voorstad daer aen gehecht strekt zich langs de rivier. Men rekent ze 350 wurst gelegen te zyn van Casan. Als men'er voorby vaert, ziet men de poort, en verscheide Kerkjes en Kloosters. Als men 25 wurst van Samara is, ziet men van de rechter zyde mede een rivier, die in de Wolga loopt, genaemt *Askula*, daer de Samar invloeit. Hier verliet ons voor een wyle tyts het gebergte van wederzyden. De stroom was hier weder breeder. Na weinig tydts kregen we het vorige gebergte weder ter rechter hant nevens ons. Ten 6 uren togen we ten Noorden van de rivier voorby een nieu dorpje, *Imatsik* genoemd, tusschen het geboomte, tegen het gebergte aen leggende. Het lant was hier nogh als voren, ter flinke zyde laeg, en vol bosch, al veel onder water. Veele vaertuigen, de rivier op-en afkomende ontmoetten we dezen dagh, zagen ook veele uitermaten groote entvogels, wit en bruin gevlakt. Ten 7 uren week het gebergte weder landewaerts, en veel geboomte ontmoette ons onder water; zoo ook aen de flinke zyde, daer wy de Wolfka Waffiele of de rivier Waffiele door- ^{De rivier Waffiele.} togen. Dit is een kleene rivier, waer by midden in de Wolga een kleen eilant is vol hoogh geboomte. Dit vertoonde zich zeer vreemt in 't aenkomen, dogh naderende, bevonden wy het lang en smal, meest al onder water. Ondertusschen kregen we het vorige gebergte weder nevens ons, met minder geboomte bezet, en rofagtigh van koleur. Hier lagh een Stroek van Astrakan, uit welke wy bericht kregen dat'er nogh 14 andere volgden, altemael geschikt om naer Makaria te varen om de jaermarkt, waer van wy gemelt hebben, by te wonen; ook ontmoetten we des nagts eenige der zelve. Ten 10 uren bevonden wy nogh 60 wurst van Samara af te zyn by het dorp Perevleko. Den 13 hadden we de stad Kaskur ter ^{Kaskur.} flin-

flinke zyde ten westen van de rivier leggende 120 wurst van Samara. Zy is klein van begrip, maer met eenen muur omtrrokken, en met torens bezet, alle van hout, gelyk ook de Kerkjes. Het dorp of de voorstadt legt'er benevens: gelyk No. 28 gezien wort. Ontrent een uur landwaert is nogh een andere stadt, genaemt *Sieferon*, die tamelyk groot is en met verscheide steene Kerken versiert. Het gebergte hier ontrent is dor en zonder geboomte, maer landwaert weder goet. Ten 8 uren waren we op het punt daer van by het dorpje *Pansiena* in de vlakten. Ontrent deze streek naer *Casan* loopen de *Kalmukse Tartaren* zeer veel roven, nemende menschen, beesten, en al wech, wat ze vinden. Een weinig voortgetogen zynde, hadden we de vaert heel krom en bogtigh tusschen veele byzonder groote cilanden vol geboomte heen: en zoo veel water voor onze oogen, dat de rivier *Volga* naelyx te bekenen was. Nu kregen wy het gebergte ter regter zyde nader by ons: dat door de groote droogte dit jaer dor en als door de zon verzengt scheen, daer het anders met hoogh gras bezet is. Hierom verlangen de lantliuden zeer naer regen, dewyl ze weinigh weide voor hun vee kunnen vinden. Ten 4 uren na den middagh hadden wy het dorp *Selo* ter rechterhant beneden het gebergte ten N. Westen aan de rivier, zynde 60 wurst van *Kaskur*. Hier ontmoetten we drie der voornoemde Stroeken, waer van eene aan zyne Majesteit behoorde. Hier in waren veele *Kasakse vrouwen*, die naer *Casan* gevoert werden. De mannen dezer vrouwen waren in den voorleden jare om hunne roveryen gevangen, en alle opgehangen; waer van ik in 't vervolg spreken zal. Binnen een uur tydts zagen we nogh drie andere dorpjes leggende aan de rivier: ook ter flinke zyde *Wolska Wassiele* of de rivier *Wassiele*, waer tegen over aan de rivier legt het dorpje *Nove Dereven* of 't Nieuwe Dorp, behoorende aan *Feudor Alexewits Golowin*. Dezen nacht bleven we een wyle tydts op anker leggen, om het volk, vermoeit van het lang roeyen, wat rust te gunnen, nadat we nogh 60 wurst voortgevaren waren. Den 14 der maent gingen we een groote streek Z. West aan, hebbende regt in den wint, varende een groote Stroek met potten voorby, die naer *Astrakan* gebragt werden om ze daer te verkoopen. Ten 11 uren hadden we het dorp *Woskrefinka* ter regter zyde, gelegen op eenen heuvel langs de rivier 65 wurst van *Saratof*. Hier vonden wy het gebergte steil opgaende, bestaende uit licht gracu zant, en steenagtigh. Hier daegden verscheide vissers op, van wie het volk voor weinigh brandewyn (want ze mo-

gen dien voor geen gelt verkoopen,) een meenigte visch bequam, sterletten, baerzen, snoeken, en wat des meer is. Veele akkerboomen deden zich hier op. Ten 4 uren kregen we na het deinzen van 't hooge lant, vlakke met bosch, dat ook zoo was aan de flinke hant. Na het trekken voorby verscheide eilanden, kregen we ontrent 6 uren eenen zwaren storm met donder en regen, ryzende de rivier met hare golven als een Zee. Wy zetten het een wyl tydts door, maer vonden onshaest genootzaekt het anker uit te smyten. Dit geschiedde aan de flinke zyde der rivier, daer het schip zoodanigh tegen den kant van verbroke boomen aan stiet, dat onze twee roeischuiten, en wy zelfs groot gevaer liepen. Want deze vaertuigen zyn maer met een klein anker verzien, dat men met harden wint in 't volle water niet kan uitwerpen, als zynde niet bequaem om het schip te houden. Maer deze storm duurde niet lang, en het weder bedaert zynde, trokken we voort. Des nagts leidden wy het ter zelve zyde aan 't lant, daer we optraden, en goet vier maekten. Hier vonden wy veele Akerboomen, ook wilde Rozeboomen, en verscheide bloemen. Nu waren we nogh 20 wurst van *Saratof*. Wy keerden na ons wat herstelt te hebben weder in 't vaertuig. Maer we waren daer niet lang geweest, of een der vier Armenische Koopluiden kreeg een zwaer overval, zoo als hy te bedde lagh. Hy lagh uitgestrekt niet anders dan of hy verstikt was. In dezen staet bleef hy 2 of 3 uren, na welken tydt men eenige beweging bespeurde, dogh zonder spraek. Middlerwylen tot de stadt *Saratof* genadert zynde, leidden wy hem boven op het vaertuig. Waerna hy uit den mont eenig dik bloet loofde, dat ons besluiten deed, dat hy in de keel iets had zitten, dat hem dus benaeude. Wy derhalven niets anders dan de doot te gemoet ziende, zagen in de stadt naer eenen Arts of Wondheeler, maer te vergeefs. Ik den kranken geene hulp kunnende toebrengen, bezagh terwyl de stadt, die ik gelegen vout in 't Zuidoofter deel van *Russlant*, ten N. Westen aan de rivier *Volga* tegen en op het vlak gebergte. De voorstadt strekt zich een half uur langs de rivier. Ik daer een gezicht af nemende, vond ze op de hoogte leggen zonder muren, met verscheide houte torens. Een quartier uurs van de rivier staet een poort, zoo mede eene naer de flinke zyde van de stadt afgescheiden: ook eene ter plaetse, daer men na *Moskow* te lande vertrekt: staende van de eene tot de andere eenige houte palen. Als men aan de andere zyde aan den regter kant van de rivier aankomt, vint men een diepte, waer in eenige kool-en moestuinen zyn. Buiten de laetstgenoemde poort ziet men

Zware ziekte.

Gelegenheit der stadt Saratof.

men het vlakke lant, dat zich verre heen strekt, en eenen wegh maekt van harden gront. Van hier gaen alle de Armenische, Ruffische, en andere Koopluiden, die te lant van Astrakan komen, gemeenlyk naer Moskow. Men ziet'er verscheidene houte Kerken, en voor't overige niets dat aenmerkenswaardigh is. Daer wonen niet als Russen in, die al meest soldaten zyn, waer over een Gouverneur het gebiet heeft. Voor 8 jaren brandde deze plaets heel af, en is sedert weder hermaekt.

Strooperyen der Tartaren.

Hier ontrent stroopen de Tartaren meenigvuldigh, en verbreiden zich tot aende Caspische zee en de rivier Iaika. Men rekent deze stadt gelegen te zyn 350 wurst van Samara, op de hoogte van 52 graden 12 minuten. Wy zagen hier veele vaertuigen leggen met soldaten, die naer Asof en elders stonden gevoert te worden. Wy trokken nogh voor den middagh hier van daen, hebbende, op de rivier zynde, weinigh van de stadt kunnen beschouwen dan alleen eenige torens en't bovenste der Kerken, dewyl de voorstadt dat belette.

Doot eens Armeniers.

Rou daer over bedreven.

Lykdienst.

Weder in het vaertuig gekomen zynde vonden we den kranken in den zelve staet leggen tot 3 uren na den middagh, wanneer hy den geest gaf. Dit ontzette ons geweldigh, dewyl hy den vorigen nacht aen lant zynde, nogh zoo fris was als iemand van ons. Vooral treurden de Armeniers, die aenstonts een katoene deken over het lichaem spreiden, en om de beenen vast bonden. Vervolgens leiden ze een boek op zyn hooft, en een kruis op zyn borst, en zetten wierook aen het hoofteinde. Toen begonnen'er twee uit een boek te lezen meer dan een uur lang. De dienaers ondertusschen vervaerdigden van een nieu stuk linnen een laken, hemt, en broek. Hierna roeiden de knegten des overledenen vooruit om een bequame plaets te zoeken, daer men hem begraven mogt. Ondertusschen laz en zongen zy ten tweedemaal voor het lyk, dewyl de tydt naderde om het aen lant te brengen, gelijk geschiedde aen een inham van de rivier of water, dat over 't lant liep. Het lyk ontkleedt zynde wert het hooft gewassen, en voorts het geheele lichaem: dat ze een weinig bezyden af op een plank leggende, dennieuwen broek en het hemde aantrokken. Vorders hingen ze hem een kruis om den hals, dat tot op de borst quam. In de rechterhant gaven ze hem een pateroster met een waskaersje, in de flinke alleen een waskaersje. Op de oogen leiden ze een plaester of doekje, ook een voor den mont, en beide de ooren. De armen stelden ze kruiswys over elkander. Toen naeiden ze hem in een laken, en bragten hem op eenige stokken, als een berry aen een gebonden, leggende een karpel of tapyt over hem heen, als in pro-

cessie naer het opperste des berghs, daer het graf bestelt was. Toen weder aen't zingen, en lezen uit verscheide boeken. Tans kusten alle de Armeniers een voor een zyn voorhoofd, en zetten hem met het laken in den gront, werpende yder een hant vol zant op hem, onder 't slaen van eenige kruiffen. Toen volgden nogh eenige andere ceremonien; en men wierp weder een weinig zant, met groot bewys van rou. Eindelyk vulde men het graf met aerde en steenen, en stelde aen't hoofteinde een groot houten kruis, nevens drie dwarskruisjes onder elkander gevoegt. Daerna wierp men groote steenen op het graf, en stroide rontom het zelve eenig buspoeder. Voor het laetste wert'er nogh een waskaersje aen het hoofteinde gezet. Deze plegtigheden dus verre verricht zynde, kusten zy alle hooft voor hooft, den bovensten steen onder het branden van wierook, dat daer op gelegd was. Toen stak men het buskruit aen op de wyze van een loopend viertje. Dit gedaen zynde, wert yder een glaesje brandewyns aangeboden. Al het volk van ons vaertuig was tegenwoordigh by deze lykstaetsie, die zoo droevigh in zyn werk ging, dat op het bitter weenen der Armeniers veele der omstanders hunne tranen niet konden wederhouden. Dusdanigh was de uitvaert van dezen man, dien wy binnen den tydt van 10 uren gezont en begraven zagen. Van welken tydt drie uren in ceremonien werden doorgebracht. Zyn naem was *Petrus Archangel*, hoorende te Spahan t'huis, daer zyn vrou en kinderen te vergeefs naer hem verlangden.

Deze bergh van den anderen afgescheiden, was bezet met Aker-Wilge-en Elzeboomen, ook hier en daer met Rozeboomtjes, die vol knoppen stonden. Indien de gront niet zoo zeer verzencht ware geweest, zouden wy zekerlyk hier eenige bloemen of kruiden vernomen hebben. In de laegte der aengelegene bergen konden wy wegens het water niet komen. Dit gebergte wort genoemd *Goro Soponofskie*, gelegen 26 wurst van Saratof. De gelegenheit des zelfs, door my afge-De bergh Goro Soponofski. tekent, ziet gy op No. 29. Vervolgens quamen ons veele aengename gezichten voor, zoo van verscheide bergen, als vlakten, tusschen beide gelegen; daer het schoone weder veel toe deed. Des nagts lagen we eenigen tydt op anker. Den 16 kregen we voor ons veel steil gebergte, waer van veele afgebroke stukken op den oever nedergestort lagen. By wylen was het veel zandagtigh, zoodat'er duizenden van zwaluwen hunne holen in hadden, daer ze gedurig in-en uitvlogen. Veele eilanden waren hier weder in de rivier. Ook vertoonde zich de bergh *Solofogori*, of goude bergh; en ten 3 uren na den middagh

dagh groener gebergte met geboomte bezet: waer tusschen een kleene rivier, genaemt *Doezinke*, haren loop heeft ten N. Westen naer de Step; dat 25 wurst is van Saroegamis. Hier kregen wy regen, dogh kort daer aen weder zonneschyn. Na eenige uren ontmoetten we een bosch voor 't gebergte, dat ten deele in 't water stondt: daer door storm by hoogh water twee vaertuigen waren geraekt, die daer nogh ontrent in hun geheel stonden. Hier ontrent vonden we eenige huisjes opgestelt, waer in de visschers zich bezigh hielden. Eer de zon onderging voeren we voorby de stad Saroegamis, eerst voor vier jaren begonnen gebout te worden, en nu al met meenigte opgemaekte huizen bezet. Zy is vry groot, omtrokken met eenen aerden wal, daer vlytigh aen gearbeit wert. Daer zyn reets over de 4000 huisgezinnen van Moskow komen wonen. De bergh, waer op de stad legt, is aen de rivier hoogh en steil, en louter rots. Benevens de stad ter flinke zyde van de rivier ziende, verneemt men de rivier Kamuschinka, die naer 't Westen loopt. Men geeft voor dat zy komt uit de beek Iloba; die in de rivier Don valt, die zich in Pontus ontlaf, en Asie en Europe aspaelt. Door deze zelve rivier zegt men dat de Donische Kozakken met booten zich naer de Wolga begeven. Waerom deze lantstreek zeer gevaerlyk is, zynde meenigmael eenigh krygsvolk afgezonden om zulx te beletten. Maer dit werkte zoo weinigh uit, dat men besloot hier een stad te stichten; waer door hier sedert meer veiligheid geweest is. Aen d'andere zyde der rivier Kamuschinka wort ook een sterkte gemaakt, mede met eenen aerden wal omtrokken, en dagelyx daer aen gearbeit. Evenwel blyft dit werk steken, omdat het meeste arbeidsvolk dagelyx wechstorft door de quade lucht, zoo men meent, van 't lant. Anderzins waren de gedagten zyner Majesteit geweest door middel van een rivier in de Zwarte Zee te komen. Ik bezagh het begonnen werk, en verstont dat men van meening was geweest de stad te bouwen ter plaetse, daer nu de sterkte gebout wort, maer dat men om de quade lucht van besluit verandert was. Men was ook bezigh geweest met eenen dam te maken vanden eenen tot den anderen bergh, om den loop der rivier Kamuschinka in de Wolga te stutten. Tot opschorting of verlaten van dit werk deed ook veel dat men bevond, hoe reeds de gemaekte schutsluizen door zwaer water, dat by wylen in grooten overvloedt uit het gebergte afftorft, van hare grontslagen werden afgedreven en verbroken. Behalven dat de gront onder de oppervlakte der aerde geheel steenigh, ja klipagtigh op vele plaetsen wert bevonden,

zoo dat ze niet door te breken was. Welke dingen de aenleider des werx bezeffende, geraden vondt den ondank, hier uit te halen, te ontgaen, en stil ten lande uit te trekken.

Dus verre waren we gekomen met weinigh gebruik van het zeil, door den sterken stroom en hulp der riemen elk etmael ontrent 120 wurst voortgeraekt. Den 17 trokken we met den morgenstont door de rivier Bobloclea, 90 wurst van de laetst genoemde stad, en ontmoetten een groote Strock van zyn Majesteit, die van Astrakan quam. Hier tekende ik een gezicht af, dat gy ziet op No. 30.

Ten 11 uren kregen we eenen zwaren storm uit het gebergte, hebbende twee mannen aen elken riem genoegh te doen dat ze aen de zelve zyde hielden, en niet aen de flinke zyde overvielen. Veel geboomte stont hier voor 't gebergte in 't water: weshalven wy het daer tusschen zetten, en ons met touwen daer aen bonden. Een uur daerna bedaerde het weder. Waerom wy voortgetogen ten een uur aen de flinke zyde kregen het groot eilant *Alinda-Loeka* genaemt. Waer tegen over het gebergte met eenen hoek uitkomt, en eenen engen doortogt maekt. Men rekent dit 60 wurst van Zaritsa. Kort hier na raekten wy door een harden tegenwint aen den gront. En als we weder vlot geraekt waren, verhief de storm zich zoo geweldigh uit den N. Oosten, waer onder veel regen viel, dat we ons verblyf gingen nemen aen 't gebergte by eenigh geboomte, waer aen we het vaertuig met touwen vast bonden, en ons met de schuit aen lant begaven, dewyl de Strock door de ondiepte daer niet aen kon komen. Het volk viel aenstonts aen het maken van vier, en bezorgen van de keuken. Ondertusschen ging ik op het gebergte om bloemen of kruiden te zoeken; dogh vergeefs. Daer was niet als dor gebergte, dogh 't eene verhevener dan 't andere. Het woei zoo vervaerlyk, dat men naelyx gaen kon. Des vond ik geraden weder naer beneden te gaen. Langs den oever vond ik een soort van kleene kapellen, zittende op het hooge verdorde gras en kruiden. Ik ving'er eenige van, die op de buitenste zyde blaeu, en op de binnenste gespikkelt graeu, of blaeuagtigh waren: hier onder ook eenige van schoone koleur, die ik uit zinlykheit, omdat ze zoo fraei waren, opzette, en met my voerde.

Het weder bleef al duren met koude tot 8 uren des avonts, wanneer het begon te bedaren, en de wint tot ons voordeel te waejen. Des zeilden we weder voort, en quamen des nagts ten 2 uren voor de stad Zaritsa, daer wy bleven tot s'morgens den 18: wanneer wy met het opgaen der zon weder van daer voeren.

De-

De rivier
Doezinke.

De stad
Saroegamis.

De rivier
Kamuschinka.

Het ei-
lant Alin-
da-Loe-
ka.

De stad
Zaritsa.

GEZICHT OP DE RIVIER.

ZARITSA.

Deze ſtadt legt op een laeg gebergte. Zy is kleen van begrip, en legt, zoo als my toefcheen, in 't vierkant, hebbende eenen houten muur, met torens verzien. De buitenſtadt ſtrekt zich langs de rivier en ten deele om de ſtadt. De voornaemſte Kerk, die'er in is, is van ſteen, dogh nogh niet geheel voltrokken. De andere, die men naelyx zien kan, zyn van hout. Ik tekende het gezigte daer van in 't heen zeilen zoodanigh, als het lant zich wederzyts van de rivier opdoet, gelyk op No. 31 blykt. Zy legt op de hoogte van 48 graden 23 minuten, gerekent 350 wurſt van Saratof. Ontrent deze lantſtreck waſcht in de boſſchen tot Aſtrakan toe veel zoet hout, waer van de ſteel drie of vier voeten hoogh is. Wat voortgetogen zynde, vonden wy het eilant *Serpinske* ter rechter zyde nevens ons. 'T zelve is 12 wurſt groot. Hier agter is een riviertje of beek, komende uit de rivier Don, en vloeyende in de Wolga. Maer dit riviertje verſtond ik dat met geen ſchuitjes te bevaren is. De Ruſſen noemen het *Serpienske*, gelyk het eilant. Kort hier na week het gebergte, en in zyn plaets quam vlak lant met geboomte, even als ter flinke zyde. Ten 10 uren waren wy 60 wurſt al voortgetrokken, wanneer het luſtig uit den Noorden begon te waejen. En wy moſten meeft Noort aen varen. Ten een uur vertoonden zich weder twee eilanden ter rechter zyde, en kort daer aen verſcheide andere. Middlerwylen week het gebergte meerder landewaert om, ſtrekkende zich tot aen de ſtadt Tzenogar, daer we nogh 40 wurſt af waren. Hier ontrent was de rivier 3 of 4 wurſt breed. Ten 5 uren kregen wy vlak vordenden wint, die uit den Noortweſten zoo ſterk opſtak, dat men veel werk had om van 't ſtrant af te houden. Onze eene roeiſchuit ook ſtiet zoodanigh tegen het roer, dat ze vol water raekte, waerom wy het tou moſten kappen en die laten zinken: hoewel men dit wel had kunnen voorkomen, dewyl ik'er kort te voren nogh in geweest was om mynen Jagthont daer uit te halen, zoodra ik'er water in zagh komen: en hem in de andere ſchuit over te zetten, die beter en grooter was, gelyk ook eenige perſonen des nagts zich daer in bergden, dewyl het vaertuigh vol menſchen was. Nu ging de zon onder, en wy vonden ons voor de ſtadt Tzenogar, gelegen 200 wurſt van Zaritha, zoo veel als wy dezen dagh voortgekomen waren. Hier zyn de werden wy gehouden nogh 300 wurſt van Aſtrakan af te zyn: leggende deze ſtadt ter regter zyde aen de rivier op 't gebergte. Het eerſte, dat we hier zaggen, was een wachthuis, dat we maer van boven konden zien. Aen d'andere

zyde der ſtadt is'er een diergelyk, even als een ſpitſe lantaern van hout te ſamengeſtelt. De ſtadt is kleen, en met eenen houten muur omtrokken, daer verſcheide torens aen zyn. Van binnen is niet ongemeens. Beneden aen de rivier ſtaen 6 of 8 ſlegte oude huizen. Hier wilden de Ruſſen aenwezen, voor zoo veel ik merken kon, om eenigh gelt, dat zy in 't quade weder omgaende hadden verzamelt, aen de armen te geven. Aen de ſtadt komende, dreven we door den harden wint en ſterken ſtroom een groot ſtuk voorby: waerom wy het anker uitwierpen, waer van het tou, als te dun zynde, aenſtonts brak, dat ik al voorſpelt had, zeggende aen de ſchipluiden, wilden zy daer aen zyn, dat ze dan het zeil eerder moſten geſtreken hebben, om voor de ſtadt komende het vaertuigh met de riemen te brengen, daer ze het hebben wilden. Het werk dus verhoetelt zynde, was het volk genootzaekt aen den kant van het ſteile ſtrant in 't water te ſpringen, en het vaertuigh met touwen aen lant te halen, zoo goed als ze konden: toen de floep te nemen, en het dus weder naer de ſtadt te roejen, aen welker zyde wy tegen het gebergte bleven leggen. Toen begaf ik my aen lant: maer voor de ſtads poorte komende, verbood men my den ingang, dewyl het te laet was, als zynde den avond al gevallen. De Strelſe ſoldaten hier leggende, nevens de boeren, ſtieten de poort voor onze oogen toe, maer bragten ons egter broot, bier, melk, en eieren te koop. Toen yder weder te ſcheep gekomen was, wert het anker vruchteloos gezocht om de duifterniſſe van den nacht, en eerſt des daegs daer aen gevonden. Deze ſtadt wort alleen door ſoldaten bewoont, om de ſtrooperyen der Kalmuſſe Tartaren voor te komen, die in 't lant zich by wylen onthouden, en hun vee daer komen hoeden, dewyl daer goede weide is, ja zelf tot ontrent de ſtadt Samara zich vervoegen. Den 19 vertrokken wy des morgens ten zes uren met ſtil weder door hulpe der riemen, dewyl de wint ons tegen was. Hier kregen wy wel haest laeg en ſteil gebergte, even als een muur, boven groen, en aen den oever zandigh, nevens een vlakke, gelyk ook aen de flinke zyde, met kleen geboomte bezet. De rivier vonden we hier ontrent een wurſt breed. Op den middagh rackten we voorby den bergh Plowooy, die zich maer weinigh tydts aen de rivier ver-
toonde, ſtrekkende zich weder landewaert in, en leggende 40 wurſt van de laetſt gemelde ſtadt. Ten 5 uren bevonden we het lant weder ter regter zyde een weinigh hooger zonder geboomte, gaende ook ſteil af, roſagtigh zand, en vervolgens eene viſſery, genaemt *Kaſlarskie*,
L 2 ge-

gelegen 40 wurst van den bergh Plowooy; daer we schoonen visch bequamen, als voorheen. Hier zagen we verder eenen grooten uitloop van de Wolga, die zich in het lant stuit. Nogh 125 wurst voortgetogen zynde, bleven we des nagts leggen, gaende den 20 met den dagh onder zeil, en kregen ten 8 uren den bergh Jenoarskie aen de rivier leggende, nevens ons. Deze streek wort gerekent halver wegh te zyn tusschen Tzenogar en Astrakan. Eenige wursten nogh voortgeroeit hebbende, haelden wy weder het zeil op met eenen Noorden wint, gaende Oost en O. ten Zuiden aen. Ten 10 uren ontdekten wy een groot eilant in de rivier aen de flinke zyde, met een vlak velt zeer groen, en met kleen geboomte wederzyts bezet. Nu gingen wy naer onzen wensch voort, meest Zuid aen, en geraekten op den middagh ter flinke zyde aen een kleene zantplaats, gelegen 100 wurst van Astrakan. Aen dezen hoek van 't lant draeit het water zoo sterk in de rontte, dat'er veele vaertuigen blyven, zynde hier ontrent 40 vademen diepte. Na verloop van een uur kregen wy den wint uit den Westen, en gingen Zuid aen; daer ons veel ganzen ontmoetten. Ten 4 uren quamen we aen een groot eilant, wel 10 wurst lang. Aen de flinke zyde hier van loopt de rivier zeer breed. Op den hoek van dit eilant legt een wacht van ontrent 30 soldaten, die hun verblyf hebben in drie of vier opgestelde hutten. Hier zyn alle

vaertuigen gehouden aen te komen. Terwyl wy ons dan hier ophielden, zeilden 2 vaertuigen aen d'andere zyde der rivier, die zeer breed is, voorby naer Astrakan. Het welk de wachters ziende, hen aenstonts vervolgden met een kleene zeilschuit. Hier vonden we ook twee groote Stroeken ten anker leggen, die den wil hadden naer Kasan. Ten 5 uren zeilden we met den zelve wint weder voort, zynde het eilant in een half uur voorby getrokken. De Wolga vint men hier op d'eene plaats breeder, dan op d'andere: het lant nu heuvelachtigh, en dan vlak, somtyts met, somtyts zonder geboomte; strekkende het gebergte, dat daer agter legt, zich uit tot Astrakan. Ter flinke zyde was niet als kleen geboomt of krepelbosch langs de rivier. Ten 7 uren voeren we voorby den bergh Plekon-
agora, gelegen 22 wurst van Astrakan. Ten 8 uren vonden we hier een groote Stroek op de droogte verongelukt, en ten deele al verbroken, daer evenwel nogh volk op was. Nu nogh 15 wurst van de stad zynde, kregen we de Kerk Saboor in 't gezicht, dewylze groot en hoogh is. Nu minderde de wint: en wy in deze stilte onzen wegh vervolgende, quamen een uur voor middernacht 't Astrakan aen: welke stad 2000 of 400 mylen van Moskow gerekent wort, als men elke myl voor een goet uur neemt. Want Kasan wort gerekent ruim halver wegh van Moskow af te leggen.

XVI. HOOFSTUK.

Beschryving van Astrakan. Gelegenheit der Tuinen. Meenigte van visschen. Levensmanier der Tartaren.

Komst
tot Astra-
kan.

De schry-
ver wel
ontfan-
gen van
den Gou-
verneur.

AEN lant getreden zynde, quam ons voor dat alle de goederen, die wy by ons hadden, daer moesten bezichtigt worden, gelyk geschiedde; schoon myn pakkaedje daer van verschoont bleef. Ik begaf my zonder dralen naer den Gouverneur Timase Ivanewits Urfosfskie, aen wien ik myne twee vrygeleibrieven benevens den brief van voorschryving van Knees Boris Alexewits overgaf. Waer van hy den inhoud gelezen hebbende, my met groote beleeftheit ontving, biedende my huisvesting aen, nevens alles wat ik mogte van doen hebben, zoo langh myn verblyf daer zyn zou. Voor deze vriendelyke aanbieding bedankte ik hem, zeggende die niet te kunnen aennemen; omdat ik liefst bleef by het gezelschap der Armeniers, welker tael ik

verstont, en met welke ik gaerne myne reize verder wilde voortzetten. Hy liet zich dit wel gevallen, en gaf aenstonts last tot het halen van myn goet van de strant, zonder dat het zou onderzocht worden, en liet het vervolgens in myne herbergh brengen, teweten in de Karwanfara, daer de Armeniers gewoon zyn hun verblyf te nemen, en waer in de voornoemde Jacob Daviedof en ik te zamen een bequame kamer namen. De middagh was naeulyx voorby, of daer quamen agt of tien personen my geschenken brengen wegens den Gouverneur. Deze bestonden in een vactje brandewyn, twee flessen met een beter soort van brandewyn, een groote kopere vertinde vaes met rooden wyn, een diergelyke met Mede, een even groote met schoon bier; vier groote broo-

Schans
ter Nyen
veroverd
door den
Czaer.

Gele-
genheit
der Stadt.

Poorten
der Stadt.

brooden, twee ganzen en verscheide hoenderen. De brengers, dien ik uit erkentnisse volgens gewoonte eenige vereering deed, vertrokken zynde, quamen twee soldaten met musketten gewapent, last hebbende om dagh en nacht voor myn kamerdeur de wacht te houden. Deze werden om de week verwisselt. Hier by zond men my eenen Rus, die onze tael wel verstondt, die dienende voor vendrigh, my daeglyx verzelde, om, waer het mogt te pas komen, my voor tolk te dienen. Nogh zond de Gouverneur my eenen knecht, om my op te passen. Want ik had om verscheide redenen een eenig persoon van hem gecischt, daer ik dienst van hebben mogt. Terwyl dit geschiedde ontving de Gouverneur tyding dat zyn Czaersche Majesteit op den eersten der maent Mei de schans ter Nyen, den Zweeden toebehorende, stormender hant had ingenomen, en daer in gevonden 80 stukken kanon, 8 mortiers, en eene bezetting van 3500 weerbare mannen, dien het gerucht liep dat zyn Majesteit hunne vryheit gegeven had.

Dus bezorgt zynde van den Gouverneur begaf ik my tot het bezichtigen van de gelegenheit der Stadt, waer van ik u de beschryving hier mede deel. Zy is gelegenaenden oostkant der rivier Wolga, zynde voordezen met de aenpalende landen onder den algemeenen naem van Scythie bekend geweest. Maer nu noemt men het gene tusschen de Wolga, Jaika, en de Kaspische zee gelegen is, Nagaja. Het lant ook wort Astrakan genoemd naer de hoofdstadt, zynde voor dezen een Koningryk geweest, gelegen in het Asiatisch Tartarie by de grenzen van Ruslant, aen den voornaemsten arm der rivier Wolga, die van daer na eenige uren in de Kaspische zee vloeit. Van welke waerneming des tydts wy in in 't vervolg spreken zullen. Zy legt op 46 graden, 22 min. op een eilant genaemt Dolgoi, dat aen de lantzyde door een kleene rivier van 't vaste lant gescheiden is. Het eilant is ook niet groot, kunende dat in weinige uren omgegaen, en de afscheiding daer van uit de Stadt van een hoogh gebou gezien worden. Naer 't Oosten is het beste lant tot aen Jaika. Ten westen is een groote vlakke heide, die men zegt dat zich wel 70 mylen of uren verre naer Pontus strekt, gelyk nogh eenige uren verder naer 't Zuiden tot aen de Kaspische Zee. Van deze lantzyde komt het beste zout, dat door geheel Ruslant vervoert wort.

Deze Stadt is omtrokken met een braven steenen muur. Haer omkring is wel een uur groot. Zy heeft tien poorten: aen welker eene, genaemt de *Nikoolske warate*, of Nicolaes poort, ik een begin

nam van de Stadt om te gaen, digt aen de rivier, op of tegens de hoogte, en van daer hooger op naer de *Krasnie warate* of Roode poort, die op de hoogte der Stadt, en den uitersten hoek legt. Van deze gaet men landewaert naer de *Gietnie warate* of Poort van het Koornhuis, die gesloten is, zynde binnen aen dezelve nogh een poort, die in het Kasteel komt, waer door men in-en uitgaet. Dit koornhuis staende buiten de Stadts muur is met eenen diergelyken muur omtrokken. Vervolgens gaet men aen de *Motfagostkie warate* of Motfagostkie poort: by welke een houte poort is, die buiten de Stadts muren staet, nochte onder de Stadts poorten gerekent wort. Zy wort genaemt de *Tartarische warate*, dewyl aen die zyde de Tartaren zich onthouden: waerom in dezelve altydt een wacht van Russen is. Van daer komt men aen de *Resolitsnie poort*, en zoo tot de *Wisnesenske*. Tusschen deze twee poorten zyn twee torens op de muren 300 schreden van elkander staende. Van daer gaet men weder naar de rivier, en voorby de *Spaskie poort*, die digt aen de rivier staet. Dan volgt de *Isadniepoort*, buiten welke de vischmarkt is: daar ook broot, groente, en andere eetwaren verkogt worden. Dan ziet men eenen toren aen den muur, en vorder de *Garenskie poort*. Buiten deze is de Houtkoopery, en de wooninge van alle broodbakkers, die in de Stadt niet gedult worden. Hier aen volgt de *Kabatskie warate* of kabaks poort, zynde tusschen deze twee gemelde mede een toren aen den muur. Zes dezer poorten komen aen de zyde der rivier; twee behooren 'er aen 't kasteel, dat mede voor den muur der Stadt gerekent wort. Dan is 'er (want het kasteel heeft 'er drie) nogh een derde poort; maar die komt in de Stadt, en wort genoemd *Priestmiskinske* of Reine poort, staende regt over de Baer, genaemt *Bolsjaulis* of groote straet: waer in de voornaemste winkels der Russen en Armeniers zyn. Als men door deze poort in het kasteel komt, heeft men aen de flinke zyde de Kerk Saboor, of Hoofdkerk, die voor vyf jaren begonnen is gebout te worden op kosten van den Metropolit Samson. Deze Prelaet heeft zyn eigen recht over de Geestelyken, ook zyn eigen Prikaes of kanselerye aen zijne woning. Hy is ook Metropolit over Tirk, een Stadt onder 't gebiet zyner Czaersche Majesteit, gelegen aen gins zyde der Kaspische zee, aen 't Serkaffe gebergte 700 wurst van Astrakan gerekent. Als men in het voorleden jaer het bovenste werk wilde op den Koepel stellen, viel een gedeelte daer van in door de zwakteit der grontvesting. Weshalven men genootzaekt was het werk te veranderen: en nu is men bezigh met het bovenste daer

De hooftkerk.

op te zetten, het welk beſtaet in vyf torentjes met Koepels, daer Kruiffen op moeten ſtaen. Deze kerk beſtaet in den omkring, die vierkant is, 200 ſchreden, zynde voor 65 ſchreden breed, en de zyden 47 langh; ſtaande het agterſte van het gebou ten deele binnen den muur van 't hof des Metropolit's; dat wel het voornaemſte gebou dezer ſtadt is, zynde groot en onbekrompen van ſteen opgehaelt. Weinigh van daer op het fraeiſte der vlakke in 't kasteel heeft de Gouverneur zyn hof: dat ook ruim en groot, maar van hout is opgemaekt, in 't byzonder met zoodanig een muur omtrokken. Het heeft twee poorten, een voor-en achterpoort. Buiten den omtrek van 't hof ſtaet de hotkerk of hotkapel. Tuſſchen de voorpoort, die altoos met wagt bezet is, en de woning des Gouverneurs is een fraeie vlakke. De omtrek van 't Hof wort genaemt *Iwan Bogasloof*. Binnen in de woning zijn veele vertrekken, luchtig en aengenaem gemaekt, vooral een fraeie groote zael hoogh van verdieping, en hierom omringt van zeer aengename gezigten. De voorpoort van 't kasteel is met wagt bezet, waer aen het wagthuis der ſoldaten is. Men ziet hier veele ſtukken geſchut. Ter rechterzyde intredende vint men de Kancelerye, van ſteen gebout, en in verſcheide vertrekken beſtaande. In het vertrek daer de Gouverneur zit ſtaet een tafel met root ſtof bekleet.

De Kerk
Iſdwie-
finje.

De voornaemſte kerk buiten de Sabooris de Iſdwieſfinje van ſteen gebout, en met witte kalk beſtreken. De Koepel is vergult, gelyk het kruis, dat drie vadenen hoog is. De onderkoepel is groen, gelyk ook de onder-en bovenkoepel van den kloktoren. Alle de andere kerken zyn van hout. Zoo zyn ook de kloosters het *Troyſche Monastir* en het *Pettenske*, dat een Jufferenklooster is.

Markt der
Tartaren.

Op de Baſaer of markt der Tartaren wert des morgens alles verkocht, daer Ruſſen en Armeniers dan mede hunnen handel dryven: maer na den middagh niet, dewyl dan de Ruſſiſche markt aengaet, waer zich de Armeniers ook bevinden. Maer de Indianen doen hunnen handel in hunne woningen binnen de karwanſera.

Straten.

Wat de ſtadt verder aengaet, de ſtraten der zelve zyn meerendeel ſmal, dogh by droogh weder wel te be- gaen, by nat weder niet, dewyl alle de aerde zoutagtigh zynde dan in ſlyk verkeert, dat weder opgedroogt door zyne ziltigheit wit uitſlaet.

Regerin-
ge.

De Regering beſtaet in den Ondergouverneur, en drie Burgermeesteren, die niet in 't kasteel, maer in de ſtadt wonen. De eerſte Burgermeester neemt de zaken op het Raedthuis waer: de tweede heeft opzigt over de kabakken, daer Brande-

wyn, bier, en Mede verkocht wort; en de derde heeft het bewint over de Viſſeryen zynere Majesteit.

Buiten de ſtadt ziet men aen gene zyde der rivier een frai ſteenen Klooster genaemt *Iwanske Monastir*: daerenboven nogh 2 andere Kloosters, nevens vele voorſteden of Slaboden, waervan de voornaemſte en grootſte is daer de Soldaten in wonen, die daerom de Soldaetſe Slabode genoemd wort. Deze legt ten Ooſten van de ſtadt benevens de rivier Koetoe-me, die in de Wolga loopt. Een andere wort geheten *Balda*, daer de ſmakken leggen zynere Majesteit. Deze legt recht tegens over de ſtadt. Men heeft 'er ook de Caſauſe Slabode, de Siepielewe Slabode, daer alle ſoorten van menſchen wonen, en de Tartariſche Slabode, die afzonderlyk ſtaet, en voor het grooſte gedeelte van aerde en leem opgebout is; welk leem op de wyze van groote ſteenen in de zon gedroogt wort. In duſdanige huizen wonen zy by wintertydt. Want des zomers zyn zy in 't velt. In den voorleden jare is deze ſtadt, teweten binnen den ſteenen muur, ontrent half afgebrant, zoodat ze voor een gedeelte nogh over hoop legt, hoewel ondertuſſchen veele huizen weder opgezet zyn.

Nadat ik de nieuwsgierigheit myner oogen voldaan had, verzogt ik verlof van den Gouverneur om af te tekenen het geen my wel gevallen zoude, en verkreegh het. Toen begaf ik my met een roeibark op de rivier, om het gezicht der ſtadt op de beſte plaets te verkiezen, maer de ſterke ſtroom was oorzaak dat ik niets kon verrichten. My wert dan door gunſt des Gouverneurs een grooter bark gereet gemaekt en met een anker verzien. Maer de opkomende regen maekte myn voornemen weder vruchteloos: totdat het weder na den middagh opgeklaert zynde ik myn werk aenving, en des anderen daegs voltrok. Het gezicht der ſtadt vertoonde zich van de plaets, daer de ſmakken lagen, zeer fraei en kennelyk.

De ſtadt
afgete-
kent.

Waer naer ik myne tekening richtte, gelyk op No. 32. te zien is, zynde alles door cyffergetalen onderscheiden. Dus verbeelt No. 1 het *Iwaniske Monastir*, of St. Jans Klooster: 2 *Wiesniſſenke*, of het Klooster van Chriſtus Hemelvaert: 3 *Wiesniſſenke warate*, of Hemelvaerts poort; zynde de twee gemelde Kloosters buiten de ſtadt: 4. de Smolenske Kerk. 5. *Spaske monastir*, of het Klooster van Chriſtus verbeelding op den doek. 6. De Kerk *Aresjetwa*: 7. het *Amoosna* of Raethuis: 8 *Dwieſfinje 't ſirko*, of de Kerk van de bootſchap aen Maria: 9 de Kabakspoort: 10 *Kreml* of 't Kasteel, daer zyn muur in de ſtadt zyn begin neemt:

ASTKAN.

32

neemt : *Klocknitse* of Klokke toorn : 12. 't *fiastoent* , of toren van 't uurwerk , die beide aen de Saboor behooren : 13 *Saboor* of de Hooftkerk : 14. het Troytse Klooster : 15 Nikooske poort : 16 't Hof des Gouverneurs : 17 *Ivan Bogasloef* , een Kerk naer eenen Heiligh zoo genoemd : 18 *Woskrissinje 't Sirko* , of Kerk van Christus verbeelding in den doek : 19 de roode Poort , die de uiterste is aen de rivier , die zich naer de Kaspische zee strekt : 20 de Wolga , aen welker gene zyde de smakken leggen regt over de stad : waer van 'er twee in den gront leggen en verrotten door de quade bestieringe van eenen Meier , Hamburger , die hier de rol van Zeekapitein speelt. Hooger of verder op de rivier lagen nogh 15 smakken , in dit jaer van Casan gekomen. In deze streck , gelyk ook aen d'andere zyde der stad , ziet men veele galgen , waer van elk gestoffeert is met zes Kozakken , alle door de Russen naekt uitgekleet , die hunne klederen op de markt verkogt hebben. Deze lichamen zyn door de zon zoo zwart gedroogt als pek , akelig en naer om te aenschouwen. Die digst by de stad waren opgehangen , zyn al meest door hunne vrienden van de galge genomen. Deze menschen , benevens eenige overgelooptene Russen van Astrakan , die tegen zyne Czaerse Majesteit rebelleerden , onthielden zich in het lant *Gragan* , genoemd naer de rivier , waer aen het gelegen legt. Zy hadden by zich drie stukken geschut , en twee vendels. Maer 16 dagen belegerd zynde geweest , moesten zy zich , hoe dapper zy ook agt dagen lang gevochten hadden , op genade en ongenade overgeven. Welke overgave geschiet is in den voorleden jare den 10 Augustus. De mannen altemael werden langs het Russische gebied , daer ze meest gerooft hadden , ook veele tot Astrakan opgehangen , en dertigh der voornaemsten naer Moskow gezonden , daer ze ten deele onthooft , ten deele gehangen zyn. De vrouwen en kinderen zyn gezonden naer Casan. By deze verovering was tegenwoordigh de Serkaffe Vorst Knees Aldrige Chan Bolatuwits met zyne Tartaren 400 in getal , nevens den oversten Lieutenant , die als Overste het bevel voerde , genaemt Laurens de Wigne , Zwitser van geboorte , met 1000 Russen , waer by quamen nogh 500 Strelsen , staende onder vier Hooft-officieren ; hebbende het regiment van de Wigne 14 stukken geschut , en twee mortieren ; en de Strelsen 8 stukken geschut. Hoewel deze eerst aenquamen , toen de plaets al veroverd was. De Heer de Wigne verhaelde my dat , zoo lang de belegering duurde , ontrent middernagt 400 of 500 Sjackallen of wilde honden zich by een zamelden , en zulk een naer

gehuil maekten , dat het niet te begrypen was , maer dat men sedert dat de plaets was overgegeven , geen van die dieren weder vernomen had.

Wat het Krygsvolk aengaet , dat hier is , het regiment van gemelden Heer de Wigne bestaat in 1000 mannen , de Officieren uitgezondert , welke zyn 2 Majors , 5 Kapiteins , 10 Lieutenants , en 10 Vendrighs ; wordende de Sergianten en Korporaels onder de gemeenen gerekent. De Moskovische Strelsen bestaan in 600 man , waer van elk hondert door een Kapitein en twee Sergianten gecommandeert wort. Nogh zyn'er drie Regementen elk van 300 man , alle Strelsen in dit gewest geboren. Elk regiment wort door eenen Hooftman als Oversten gecommandeert , waer by zyn 3 of 4 Stolnicken , als Kapiteins. Nogh zyn'er 2 regementen te paert , elk van 500 man , alle Russen die hier geboren zyn. Deze worden gecommandeert even als het voetvolk ; zoodat het getal der soldaten samen op 3500 man loopt. By het regiment van den Heer Wigne zyn 13 stukken geschut , by de andere minder naer gelang der koppen , daer ze uit bestaan.

De levensmiddelen zyn alle hier overvloedigh , als men uitzondert het koorn , dat van Casan en elders hier gebragt wort. Vleesch is'er wel te krygen , ook visch. De voornaemste visschen zyn hier Baloege , die een of twee vademen langh zyn. De grootste soort der Sterletten is ruim een el langh. Deze Sterletten worden voor de beste visschen van geheel Ruslant gehouden ; zoodat men in Moskow bywylen 5 , 6 , ja 7 roebels voor eenen , als hy levendigh is , betaelt , waer van ik getuigenis drag , daer ik hier eenen levendigen voor 2 of 3 stuivers koopen kan. Men bereit deze visschen als den zalm , en braetze ook wel geheel. Zy zyn zoo aengenaem , dat ik niet weet oit lekkerder vischgerechten geproeft te hebben. Men vint'er twee soorten van. De eene is langer van bek dan d'andere. Daer is veel overeenkomst tusschen dezen visch , en den Steur , gelyk getoont wort op No. 33. Uit zynlykheit droogde ik'er twee om te bewaren. De Sevroecken zyn als de Steur , dien zy *Affettrine* noemen. Van de Beloege , Affettrine , en Sevroeckine wort de meeste Kavejaer gemaakt , en van hier naer andere gewesten verzonden. Dan heeft men hier Soedak , eenen zeer goeden visch , en bequaem om gegeten te worden op die wyze als wy den Kabeljauw toemaken. Veel Snoek is'er ook , nevens Baers , en dergelyke kleiner visschen , eenige gelykende Haring , andere zynde als groote Bleyen. De grootste en slegtste zyn Modiene , die eenen dikken kop hebben. Alle dagen wort'er tweemalen visch ter markt ge-

van hon-
den.

Over-
vloedt
van le-
vensmid-
delen.

Sterlet-
ten in
grootcag-
tinge.

Soedak.

Rebellen
gestraft.

Vremt
gehuil

gebragt, des morgens, en des avonts. En al die niet verkogt wort werpen ze voor de zwynen en andere dieren, omdat'er zulk een meenigte alle dagen in dezen vischryken stroom Wolga gevangen wort. Men ziet de gemeene luiden op de markt het broot, dat daer verkogt wort, tegens visch verhandelen, krygende voor een klein stuk broot, dat'er mede goetd koop is, drie of vier visschen, die eenen voet langh zyn. Wyders is hier alle soort van Braefsem en Karper, en de beste levendige Sterlet, ook Sevroek. Ik kogt'er somtyts eenen zoo groot als een gemeenen Kabeljau buiten van de visschers voor 5 of 6 stuivers; waer uit men kan afmeetten, hoe het met de slegte soorten gaet. Nogh vond ik hier een soort van kleenen visch, dien de Russen *Vioenie* noemen; zynde drie duim breed, langh, en rond. Men meent dat deze noit grooter worden. Wy vingen die op een afgescheide plaets, daer een kleene loop van een rivier zyn koers hadt, en zich stuitte tegens het lant, als in eenen kleenen put. Hier schepten wy de zelve met een zeef, en kregen'er in korten tydt zoo veel als wy begeerden, van verscheide soorten, veel al als kleene voorentjes. Ik behielt'er eenige in *Spiritus*, daer toe bereit, ook kleene Soedakjes, denkende daer nogh andere kleene soorten by te zullen krygen. Waer toe ik verscheide malen met eenige vrienden ben gaen visschen, dogh vergeefs, gelyk ook de visschers, door my daer toe gelaft, ook verlore moeite deden, brengende niet als visschen, die te groot waren om met my te voeren of te verzenden.

Buiten deze stadt wonen veele Armeniers, bestaende hun getal in ontrent 40 huisgezinnen met vrouwen en kinderen: die binnen, als gezegt is, hunne winkels hebben. De Indianen blyven in de Karwanfara, daer ze ook hunnen handel dryven, zynde niet minder in getal, dogh zonder vrouwen.

Deze plaets is vry groot, en met eenen steenen muur omtrokken in het vierkant met verscheide, dogh twee voorname poorten met wagt voorzien, die des avonts op zynen tydt gesloten worden. Hier onthouden zich alle de Armenische Koopluiden, die nu en dan aenkomen, waer onder ik ook was. Eenige Armeniers ook wonen hier, en hebben'er hunne winkels. Elke party heeft zyn Chan of afgezonderde plaets. Die der aenkomelingen is van twee verdiepingen hoogh, hebbende voor de vertrekken een galery. De verblyfplaetsen der Indianen aen de andere poort, zyn alle van hout. Maer dezelve hebben daer tegenwoordigh een magazyn van steen opgerecht om het gevaer van brant, dat de houte gebouwen onderworpen zyn, van binnen breed en diep, beslaende in het

vierkant 40 voeten. De Armeniers dit voorbeeld volgende, maken nu ook zulk een gebou, dat wel zoo groot zyn zal. En men ziet de grontleggingen daer van reets een mans lengte hoogh gerezen.

Ik had hier nogh maer weinigh dagen geweest, als my de Ondergouverneur Mekiete Iwanits Apochtim liet aenzeggen, dat ik hem zoude komen bezoeken. Dit deed ik den volgenden dagh daer aen, en vond ter goeder geluk daer ter plaets den Gouverneur met zyn huisgezin en ander gezelschap, waer onder eenige Juffrouwen waren op de Duitsche manier gekleet, en met Duitsch tooisel op het hoofd gesiert, die vast gereedt stonden om haer afscheit te nemen. Men wert my in den voorhof gewaer, daer een Karos of twee met paerden stondt. Waer op men my aenstonts verzogt boven te willen komen. Nadat ik daer beleefdelyk ontfangen, en met wyn en bier beschonken was, gaf de Gouverneur te kennen wie ik was, en hoe ik niet alleen hem was aenbevolen van Knees Bories, maer zelf van zyne Czaerse Majesteit. En zich daer op tot my wendende, *Ik verzoek, zeide hy, dat gy my daeglyx komt zien, en my afvoordert waer mede ik u dienen kan.* Nadat ik hem voor deze aanbieding bedankt had, vertrok hy met zyn gezelschap. Waer op de Ondergouverneur my binnen geleidde nevens mynen reisgezel Jacob Daviedof, en eenige Persische ververschingen deed voorzetten, onderhoudende my met een minzaam en vriendelyk gesprek volgens zyne aengebore vriendelykheit en vrolykheit.

My in de volgende dagen verledigende om de buitenplaetsen te bezichtigen, bevond ik dat de meeste tuinen bestonden in wyngaerden, en eenige vruchtboomen, dragende Appels, Peeren, Pruimen en Aprikozen, dogh maer gemeen en niet roemens waerdigh. Echter zyn'er uitnemende Watermeloenen, veel beter geacht dan die in Persie en elders groejen. Ik merkte hier aen dat men de wyngaertrancken tot de hoogte van een mans lengte liet opwassen, en in die zelve hoogte hielt met die jaerlyx te snoejen. Ter zyden worden palen gezet, waer op stokken gelegd worden, waer aen de takken vast worden gebonden. De druiven hier aen groeijende, zyn alle zwart, ten minste zeer donker blaau, dogh tamelyk groot, zoo als men my onderregtte, dewyl het nu geen tydt was om'er gezicht of smaek van te hebben. De druiven die van de weinige wyngaerden komen, die byzondere luiden, zoo Armeniers als anderen toebehooren, worden al meest verkocht. De andere wyngaerden behooren meest aen den Czaer, tot wiens voordeel de wynen verkogt worden. Zy zyn roodt en niet onsmakelyk. De aerde, waer in de druiven

De schryver be-
zoekt den
Onder-
gouverneur.

Water-
meloe-
nen.
Wyn-
gaerden.

Vioenie.

Verblyf-
plaetsen
der India-
nen en
Arme-
niers.

Kanael.

ven groejen , is zeer zandachtigh. Dogh dewyl daer ontrent water vloeit , zyn alle de tuinen van groote putten verzien , in welke het water door een kanael in den gront wort ontfangen , en dan uit den put door middel van een groot radt , waer aen eenige houte kannen gebonden zyn , die het water scheppen , in een houten goot overgebragt , waer mede het den ganschen tuin door geleid word. Deze radengaen altemael om , getrokken door een Kameel. De tuinen leggen 2 of 3 wurst van de stadt af , wordende dagelyx nogh al vermeerderd. Dewyl ze als open aen de wegen leggen , heeft men wachthuisjes gemaakt op verhevene palen , om door goede wacht het stelen voor te komen. Men zeide my dat het al meer dan 100 jaren geleden was , sedert men die wyngaerden had begonnen te planten. En voor de eerste aenleggers daer van worden de Persische Koopluiden gehouden , die ze uit Persie hadden medegebragt.

De schryver be-
zoekt den
Zweed-
sen afge-
zant.

Op zekeren dagh beving my de lust van te gaen begroeten den Heer Serochan Beeck. Dees afgezonden van den Koningh van Persie aen de Kroone van Zweden , was tot Moskow drie jaren langh als in verzekering gehouden om den oorlogh , tusschen den Czaer en den Koning van Zweden , wordende hem om deze reden niet toegelaten door Ruslant te trekken. Hy had ontrent 60 personen in zyn gevolg , en was nu even voor my van Moskow herwaert vertrokken. Hy ontfing my zittende op de Safa volgens de Oosterse wyze met groote beleeftheit , biedende my Kaffee en Kullabnat aen , welk laetste een witte aengename drank is , van suiker en rozewater. Hy was een welgemaakt man , vriendelyk van opzicht. Zyn baert was van zyne ooren af met de knevels aen elkander , ontrent een vierde deel van een elle lang benevens de kin , daer 't haer was afgeschoren. Op 't hooft had hy een grooten witten Mandiel of Tumbant. Zyn kleet was een Kastan of rok , zynde de middel omwonden met een gouden doorwerkten sentuir , of 't Serlasje ; ter rechter zyde had hy een schoon Gansjaer. Hy rookte met de Kaljan Tabak op de Persische wyze. Aen beide zyne zyden stont een van zyn volk , waer van die aen de flinke zyde stont , gewapent was met eenen grooten fabel , waer van de greep zich uit eenen rooden zak vertoonde. Onder het praeten verzogt deze Gezant my of ik met hem de reize naer Spahan wilde doen ; voor welke aanbieding ik hem bedankte.

Zyne Af-
beelding.

Middlerwylen bezogt ik den Heer de Wigne , eenen man van brave hoedanigheden ; daarna ook den Kapitein Wage-naer , die my op myne aankomst had verwelkomt , en met my uit vermaek dikwyls naer buiten gereden was. Met de-

zen , en weinige anderen , door den Heer de Wigne verzogt , nam ik op zekeren dagh het vermaek van met een vaertuig , eerst nieu gemaakt , de rivier over te steken. Dit had 24 riemen , waer aen 44 soldaten roeiden. Dus voeren wy voort onder het geschal van 10 of 12 spelers , die op fluiten en pypen speelden , en op trommels naer de Duitse wyze den mars floegen. Wy geraekten door hulp van 't zeil , dewyl de wint diende , 7 wurst van de stadt tot aen de plaets , daer voordezen de oude stadt gestaen heeft , nu ontrent 120 jaren geleden , maer waer van nu niets meer te zien is. Ik vont daer in d'aerde nogh eenige gebeenten. In dit gebergte heeft men voor 7 jaren salpeter ontdekt , waer op men begon te arbeiden met veel gevolg , zoodat men nu sterk bezigh is met het te bereiden. Deze plaets legt ten Oosten van de stadt aen de flinke zyde van de rivier , teweten als men van de stadt af komt. Wy begaven ons weder te rugh in zeer schoon weder onder het opklinken der speeltuigen , nemende ondertusschen het vermaek van naer duiven te schieten , en de smakken te bezichtigen , die aen den anderen kant lagen. Voor de stadt komende hadden wy , gelyk in het afvaren , veel bekyk van de menschen. Dus eindigden wy dezen speeltogt met het vallen van den avont.

Salpeter
ontdekt.

Den 4 der maent Juny was hier des nagts een zwaer onweder , waer door een groote Stroek met hout geladen voor de stadt zonk. Daer waren 71 menschen op , waer van 29 verdrongen.

Den 6 quamen hier 8 vaertuigen uit Persie aen , 4 Russische , en 4 Mahomettaensche , van welke voor weinige dagen al eenige Armenische Koopluiden voor af met kleen vaertuig hier binnen gekomen waren.

Terwyl hier was , volhardde de Gouverneur in my beleeftheden te bewyzen , zendende my dikwyls geschenken , my in zyn hof met drank en Persische en andere versnaperingen onthalende , en my perssende te eischen het geene , waer mede hy my dienst mogt kunnen doen. Van hem dus gedrongen eischte ik echter niets dan bier , dewyl geen bier zoo goet als het zyne ergens voor gelt te bekomen was ; waer van hy my dan dagelyx verzagh. Hy begeerde ook , dewyl ik hier nogh eene wyl te verblyven hadt , dat ik hem en zynen zoon zou schilderen ; dat ik hem ook niet weigeren kon. Hy ondertusschen bespeurende werwaert myne zinlykheden strekten , zond my al wat hy maer bekomen kon om my dienst te doen ; onder andere dingen ook eenen fraejen vogel , dien ik geschoten in de vlerken nogh levendigh ontfingh. Hy geleck eenen Reiger van lyf en pooten , maer niet van kop

Vremde
vogel.

en bek, die byzonder fraei waren. Hy had een witte kuif, spits opgaende alseen pluim. De bek was zwart, wel 8 duimen langh, en $1\frac{1}{2}$ breed, zynde vooraen als twee lepels, op welker einde een geel vlakje was. Waerom ze deze vogels ook Lepelaers noemen. De Russen geven hun den naem van *Colpitje*. Men zegt dat deze zelve soort ook in Perzie gevonden, en daer *Goli* genaemt word. Ik ineed den kop daer af, en behielt hem. De gedaente daer van wort gezien op No. 34, als mede van een soort van Reigers, die de Russen 't *Sepoere* noemen. Deze zyn zeer verscheiden van koleur. Want zommige zyn wit, andere paersagtigh blauw, als de Paewen, andere graeuw, zommige ook byna zwart. Een staet'er met den hals ingetrokken, in welke gedaente men hen veel ziet. Hy wort verthoont op No. 35.

Levens-
wyze der
Tartaren.

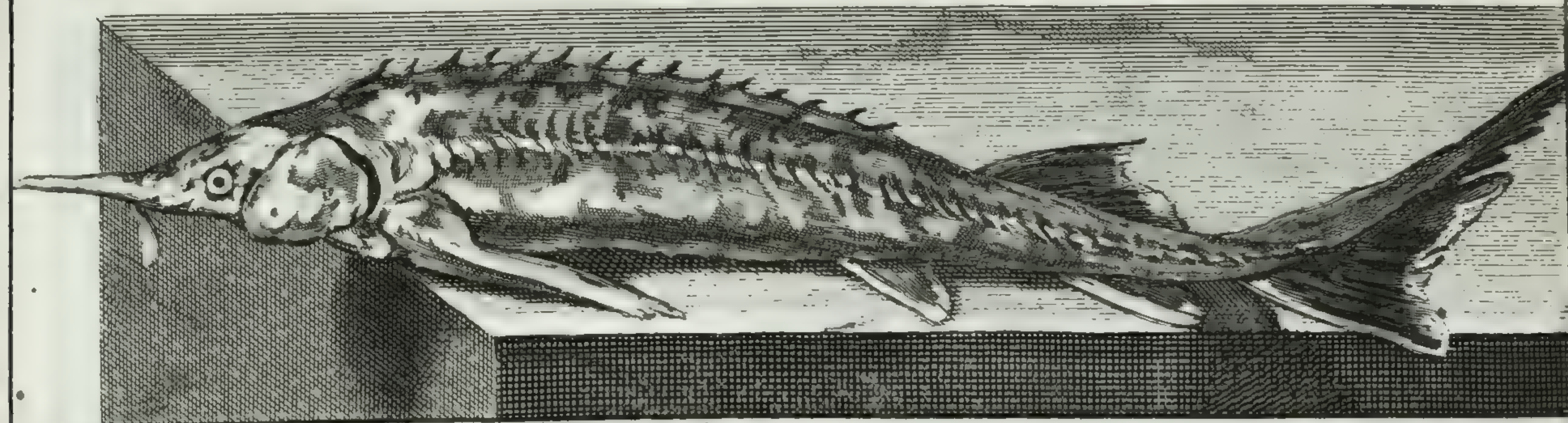
Terwyl ik in deze ledigheid hier zynde, goede gelegenheit had van het leven der Tartaren recht te beschouwen, reed ik dikwyls naer de plaetsen van hun verblyf, verzelt van den voorgemelden Kapitein Wagenaer. Dit is drie of vier wurst van de stadt, daer zy zich met verscheide partyen onthouden, in 't gemeen wat van elkander afgescheiden. Want elk huisgezin hout zich by een intente, gemaekt op de wyze van een Papegaeis koi, hoewel wat lager van fatsoen. Zy zyn samengesteld van platte houten drie of vier vingeren breed, daerna overtrokken met een vilt van Kamele-en Paerde wol of haer gemaekt. Eenige zyn maer een voet of twee vanden gront, en rondom dicht met riet bezet. De aenzienlyksten overtrekken dezen opslagh met zeildoek, latende boven een opening, om den rook daer door te loozen, als ze vier stoken. In de tent zetten zy ook eenen stok, die vier of vyf voeten buiten uit komt, aen welken een groote lap van stof is van verscheide koleuren, byzonder boven aen. Deze lap komt buiten over de tent tot by den gront, zynde boven vast aen eenen breeden riem, die ter zyden buiten de tent vast gemaekt wort. Hier mede draejenze de lap naer hun believen, voor zoo veel ze de zon en den wint willen weren. Als de rook over is, en zy by kout weder binnen begeren warm te zyn, leggen ze de lap over de openinge. En dan is het zoo warm in de tent, als in een stoof. Van binnen vint men by de voorname luiden den vloer ook fraei met stoffen of tapyten beleit. Waer by is een voetbank met een optrede, ofte Turxe Sufa, die een derde deel van de tent beslaet. Ik zagh by dit volk ook kisten en fraeie koffers, daer ze hunne goederen in bewaren, alles wel fraei en net in orde. Als ze van plaets veranderen, zetten ze de tent op eenen wagen, en nemen het overdexel daer af. De vrouwen

en kinderen zitten in den wagen, de mannen ryden daer nevens te paerde. Deze menschen bespeurende dat ik uit enkele nieuwsgierigheit by hen quam, lieten my toe alles te bezien, dat ze in 't eerst schenen te weigeren, dewyl ze noode iemant toe laten tot de tenten, daer de vrouwen in zyn. In eene van deze zagh ik een welgemaekte jonge bruinet, zittende volkomen opgekleedt, en hebbende een aerdigh hoofdtoisel van zilver of vergult koper, rondom van onder tot boven met goude dukaten belegt, voorts met paerlen en andere juwelen behangen. Welk gezicht my zoo fraei voorquam, dat ik voor nam het op doek af te schilderen, gelyk ik nader zeggen zal. Ondertusschen zette ik my neder om eenige tenten, zoo als ze by een stonden, af te tekenen. Dit wort u aangewezen op No. 36, gelyk het fatsoen van eene in het byzonder op No. 37. met de letter A. Men ziet daer ook den wagen staende op twee groote raderen, overdekt met gekoleurt hout en met stof overtrokken. Hy staet op twee stokken, die voor kruiswys over elkander komen, hebbende aen beide de zyden een langh hout. Als zy de tenten daer op zetten, komen de wielen daer binnen. Siet B. Hun Kerkje, dat een weinigh aen een zyde staet, wyft C. De gemeene tenten zyn met vilt van paerdehaer bekleet, gelyk ook de lap die boven de opening is. Vorders zyn ze van binnen slecht. Deze luiden generen zich met het verkoopen van hun vee, waer voor zy alom goede weide zoeken. Het werk der vrouwen is kleederen en wat des meer is, op de wyze der Russen te naejen, brengende haer voltrokken werk in de stadt ter markt. Andere spinnen met een drajent houtje, gelyk by ons en elders de gewoonte is. Zy bereiden ook wol tot de viltten der tenten, die gesponnen zynde, zy zelve afweven, om daer ook stoffen en andere dingen van te maken. Hun brandstoffe is koedrek, die zy tot ronde platte stukken maken, en laten droogen, gelyk by ons met den turf gehandelt wort. Men ziet deze stukken op hoopjes allere wegen by de tenten leggen. Wel gedroogt zynde, voerenze die met zich. Terwyl ik bezigh was met dit alles af te tekenen, quamen ze meest alle dat zien, en schepten'er vermaek in, gelyk ook in het beschouwen myner kleederen, die hun zoo vreemt, als my de hunne voorquamen. Hier door genootik des te meerder vryheit. Hun leven is ontrent als dat der Arabieren, waer in ze zoo vernoegt zyn, als anderen, die in paleizen of kostelyke huizen wonen. My te binnen brengende de oude Oosterse wyze van leven kan ik niet anders denken of Abraham en anderen hebben op dezelve wyze geleefd.

En

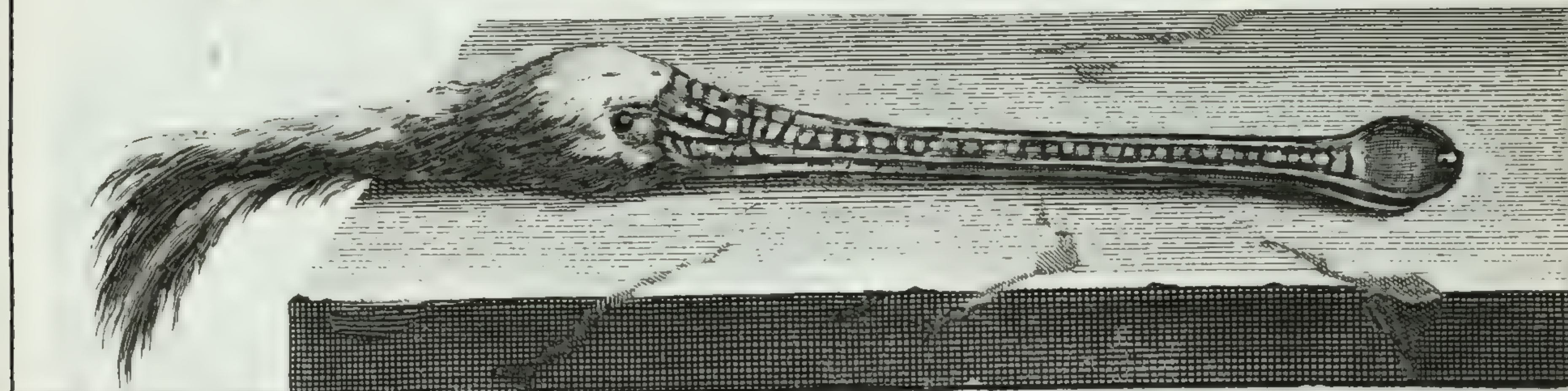
STERLET VISCH.

33

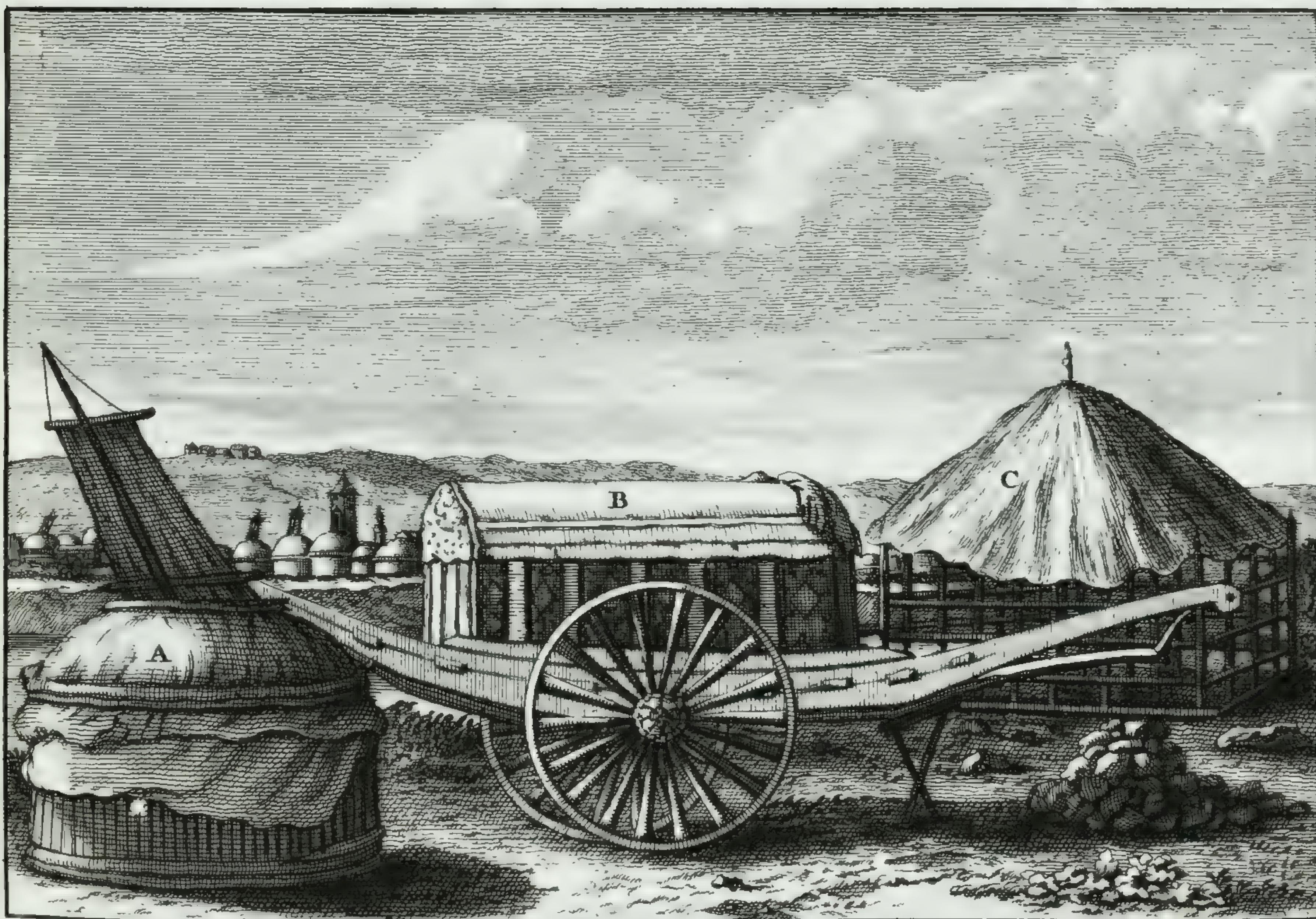
KOP VAN DEN VOGEL. LEPELAER.

34

SOORT VAN REIGER.

35

En als men aen zulk eene levensmaniere gewoon is, schikt men zich daer zoo naer, dat men niets meer begeert.

Om nu van de dragt dezer vrouwen in het byzonder te spreken, die ik met hulpe des Gouverneurs bequamelyk in zyn hof afschilderde, dat ik by de tenten zoo net niet zou hebben kunnen doen, staet ons te zeggen, dat deze Juffrouwen uitgaende een fraeje opperveft omhangen,

en daer over een wit linnen kleet, waer mede zy ook haer aengezicht bedekken. Zy lichtten op myn verzoek deze twee opperdexels af, en vertoonden toen om het hoofd eenen fraejen witten doek, dien zy op een geestige wyze om den hals werpen. Waer door men dan het hoofstel maer doorschynende ziet. Ik liet haer dit dan ook wechnemen, en schilderde haer zonder dat oppergewaedt, dewyl het

Dragt
der vrou-
wen.

TARTARISCHE VROUW.

voornaemste sieraet daer door bedekt wort: teweten in de Kaftan, of zoo als ze gemeenlyk in de tenten zyn. Het hooftsieraet, gelyk wy gezegt hebben, is met goudedukaten belegt, loopende spits op als

een Myter. Veele paerlen zyn hier by, waer van eenige snoeren neerhangen. Een gekoleurde doek achter aen de muts vast zynde, komt ook om den hals geslingert, hangende ten deele ook over het voorlyf

nederwaert. Over den schouder en om't lyf zynze met zilver behangen. Aen een keten van dezelve stoffe hangen platte zilvere doozen, waer in hare gebedeboekjes zyn en andere zilvere snuifteryen. Het hair hangt in eenen zwarten breeden bant, en onder het zelve zyn twee groote zyde quaften, die laegh nederkomen, gelyk alles op de voorgaende bladzyde kan gezien worden. De afbeelding dezer Jonkvrou behelst eene der voornaemste Tartarinnen, hebbende drie maegden in haren dienst, nevens het geleide van eenen Tartaer, die by den Gouverneur bekend is.

Scheren
van het
hoofst-
haer.

Deze Tartaren, die hier hun verblyf houden, worden van de Russen *Jurtsge Tartaren* genoemd, als hier ter plaetse geboren. Deze geven aen zyne Czaerse Majesteit geen schatting, maer zyn gehouden op zyn bevel ten oorlogh te trekken, in 't gemeen maer met eenige honderden. Dogh als de noodt dringt, zyn ze bequaem om 20000 mannen te velt te brengen. De Tartaren, die men hier 't Astrakan Indianen noemt, hebben op zekeren tydt van 't jaer een vremde manier van het haer van hunne hoofden te scheren over zich. Want ze hakken het overgeblevene haer in den gront met een scherp mes op het hoofd zodanigh overal, dat het bloet hun langs de wangen loopt. Als dit gebeuren zal, komt de Priester, of dien zy daer voor gebruiken, gevende hun allen den eersten hak. Ziet'er een by geval, dat iemant niet wel gehakt is, zoo hervatten ze het onder elkander onder een geroep van *Suksemakse*, *Suksemakse*, of anders *Bassou Bakson*, al dansende en springende. Dit houden ze als voor een wyze van offeren aen hunnen gemelden Afgodt *Suksemakse*. Deze plechtigheit was weinigh tyts voor myne aenkomst buiten de stadt by het Koornhuis geschiedt. Die dit doen, zyn Indiaenen, waer van eenige ook wonen in de Tartarische Slabode. De Nagayse Tartaren onthouden zich in tenten ontrent de stadt Tirek. De Crimische blyven noit hier, maer komen nu en dan over om hunne paerden en vee te verhandelen.

Maeltydt
by den
Gouver-
neur aen-
gerecht.

Den 20 dezer maent Juny rechtte de Gouverneur een groot gastmael aen, waer op ik met de voornaemste Russische Officieren en Armenische Koopluiden genoodigt was. Voor den maeltydt traden we in een vertrek, daer de Gemalin des Gouverneurs, en die van haren zoon aen de flinke zyde stonden, verzelt van veel dienstmaegden. Aen de rechter zyde stont een tafel met allerhande versnaperingen, die by den morgendrank voegen. Strax wert ons elk een schaeltje brandewyns door de hant der gemelde Mevrouw overgegeven, zynde dit een eerbewyzing, die hier in gebruik is. Toen traden we in de zael, daer de tafel bereit stont, en gela-

den was met visch om den tydt van den vasten. Na het genieten van dit onthael werden we des avonts met de Karos aen onze herberge gebragt. Op den 29 was het feest van St. Pieter, de naemdagh zyn-
ner Majesteit. Waer op de Gouverneur <sup>Maeltydt op den naem-
dag van den Czaer.</sup> weder een groot gastmael aenrechtte, daer alle voorname Heeren nevens den Patriarch verschenen. Ik sloegh deze reize die noodiging beleefdelyk af, als zynde niet wel te passe. Zonder welk ongemak ik anders met den Gouverneur en zyn gevolg des morgens voor den noon in de Kerk Saboor de kerkplechtigheden zoude hebben bygewoont, waer toe ik reedts eenige dagen te voren verzogt was. Op deze byeenkomst geschiedde zeer groote vreugt, wordende het geschut om de stadt onder den maeltyt telkens gelost. Waer toe ook eenige stukken voor het Hof gestelt waren. De vrouwen waren volgens het gebruik in een ander vertrek. Des anderen daegs werden ook onthaelt de onderofficiers en anderen; dat echter niet langh duurde.

Den 2 der maent July quam hier tyding dat zyn Czaersche Majesteit met zyn leger voortgetogen was tot op 15 wurst van Nerva, hebbende het geen hy in zynen wegh ontmoet had, wech genomen.

Dezen zelve dagh reed ik met den zoon des Gouverneurs, en verscheide Russische Oversten, die een valk met zich namen, naer de Step of woestyn. Ge gaen zynde tot op 20 wurst van de stadt zagen we een groote meenigte van vogelen. Dogh nadien'er veel water op het lant was, waren wy genootzaekt daer te verre af te zyn, om ze met het roer te kunnen beschieten. Het eenigste dat ik doen kon was eenen Entvogel te schieten, die juist over my quam vliegen. Onderwyl vermaekten we ons met visschen met een net in een kleene rivier, en vingen wel haest een goede zode van Baerzen en Snoeken, die aenstons gekookt en gegeten werden. Op dezen wegh zagen we veele Tartaren met hunne tenten, ook in het velt alle de paerden der Heeren, die t' Astrakan hun verblyf hadden. Onder welke paerden wy eenige vonden, die vry goetd waren. Wy spanden 'er eenige voor de chaisen; maer zy waren te wilt, dewylze den ganschen zomer meest los loopen om gras te eten. Want deze lantstreek is verzien van zeer goede weiden. Des zyn ze niet minder wilt, als ze daer af scheiden. In de stadt was aenmerkens waerdigh dat alle de voerluiden byzonder goede paerden hadden, zoodat 'er geen slecht of mager paert gevonden wort. Het welk ik nergens zoo bespeurt heb.

Tartari-
sche paer-
den.

Nu naderde vast de tydt van myn vertrek: wanneer my toegestaen wert zoo veel plaets te nemen in een der vaertui-
gen

gen, als my wel gevallen zoude. Ik koos dan voor my het grootste vaertuig uit om myn goet met gemak te bergen. De meeste Armeniers ook bereidden zich tot de reize, nevens cenige Persianen van Moskow, die weder over wilden gaen naer Samachi. Hier was ook de valkmeester van den Cham, die 5 of 6 valken by zich had om in Persie te brengen. Hy was van daer afgezonden met eenen Olifant, dien hy hier voor den Czaer van Moskovie gebragt had aen den Gouverneur, die hem verder onder opzicht van eenige Russen, en de zorge van eenen Georgiaen, die'er op passen most, afzond naer Moskow; dogh vergeefs, dewyl het beest door flappe verzorging onderwege te Zaritsa quam te sterven. Deze valkmeester verzogt my uit naem des Gouverneurs plaets te mogen hebben in de zelve Stroek, waer op ik my stont in te schepen, dewyl het wel de grootste was, en zyne valken ruimte van doen hadden. Om dezen man dan plaets in het schip te bezorgen, begaf ik my des morgens derwaert: maer vond het door de Armeniers zodanigh bezet en beladen, dat 'er geen plaets voor ons overig was. Weshalven ik hier van kennisse gaf aen den Gouverneur, met verzoek van eenige pakken uit het schip te mogen lichten om ruimte te hebben. Dogh hy antwoordde my dat 'er andere vaertuigen genoegh by der hant waren, om goederen in te laden, en was 'er geen plaets genoegh, dat ik 'er vry zoo veel pakken mogt uitnemen, als de plaets vereischen zou, die ik van doen had. Ik bediende my van deze toezegginge, en bezorgde zoo veel plaets, als ik en myne reisgenooten mogten van doen hebben; dewyl ik nu alles naer mynen zin kon krygen. Te regt ook bediende ik my van dit gemak, dewyl ik in het herwaert komen genoegh op de Wolga geleden had.

Op dezen zelve dagh ontving de Heer de Wigne de tyding, dat hy door

zyne Czaerse Majesteit tot Oversten was aengestelt. Waer op hy den 11 der maent een gastmael aenrechtte, waer op hy den Gouverneur, en alle voorname officiers, nevens my en andere vrienden destigh onthaelde onder het balderen van 't geschut, zoo dikwyls als 'er gezontheden gedronken werden, en het gedurigh gespeel van fluiten, pypen, trompetten, en trommels. Van daer scheidende begaf ik my met eenige Armeniers naer een lustigh Speelhuis, leggende aen de rivier, om de frisse lucht te scheppen. In de lusthoven hier aengelegen vond ik de druiven al tamelyk groot, schoon het gewas dit jaer niet overvloedigh was: gelyk ook veel Vruchtboomen geheel zonder vruchten stonden, die de zwarte vlieg, die hier veel schade doet, vernielt en verteert had.

Nu was alles tot de afreize verzorgt, en om het naderen der warmte een muggenet bereit, dat men op de reize zonder ongemak niet missen kan. De Gouverneur zont my voor afscheit nogh tot geschenken: een vastje met besten en een met gemeenen brandewyn: een met azyn: vier met bier: een grooter met wyn: drie zyden spek: drie gedroogde zyden wit visch; een zak met biscuit, en eenige andere dingen; nadat 'er ook op myn verzoek een kleiner vaertuigh of lichter voor af gezonden was, om eenig goet uit het schip te kunnen nemen, als men ontrent de Kaspische zee zoude gekomen zyn, dewyl dat noodig is om de droogten, die daer voorkomen. Ik nam dan ten 4 uren na den middagh myn afscheit met alle dankzegging van den Gouverneur, die my in myne herbergh gekeert zynde nogh tot overvloedt drie gezegelede botteljes met gedistilleerde wateren toezond. Toen trad ik in een

Vertrek
des schry-
vers.

XVII. HOOFSTUK.

Vertrek van Astrakan. Gelegenheit der Wolga verder op. Beschryving der Kaspische Zee. Gelegenheit van Derbent. Aenkomst in Persie.

Vertrek
van Af-
trakan.

ONZE reis ging den 12 der maent July voort. Maer 3 wurst van de stadt voortgeroeit zynde traden wy te lande, gewacht van de Armenische Koopluiden, die tegen onze aenkomst een maelydt aen de strant bereit hadden; waer wy onder de vreugt van speeltuigen een goed uur doorbragten. Na welken tydt wy afscheit namen, en voortroelden. In het varen vernamen wy langs de rivier aen de zyde der stadt duizenden van Tartarische tenten, ook meer andere landewaert in. Zeven wurst van de stadt af voortgetogen zynde traden we aen lant om onze nagtruft te nemen, terwyl twee der Soldaten, die my medegegeven waren, de wagt hielden. Ik begaf my hier ter ruste, onverzien van het muggenet, het welk ik niet dagt dat my juist den eersten nagt noodigh zyn zou. Zoodat ik van dit gedierte zoo vreesfelyk geplaegt wiert dat ik niet een oogenblik kon rusten, en den morgenstont met verdrietigh verlangen afwachtte. Met het aenbreken van den dagh gingen wy voort langs het vlakke lant, daer zich eenigh geboomte vertoonde, dat in korten tyd zich al meerder en meerder opdeet. Ten 7 nren haddenwe aen de flinke zyde Iwan Oetfoek, of St. Jans Klooster: weinig verder een eilant in de rivier; ook vele groote vogels. Ten elf uren voeren wy voorby eene visschery, die aen beide de zyden, als een groot eilant, van de rivier bespoelt wort. Hier tegen over ziet men een hoogh wachthuis, met soldaten bezet, die agt geven op alle de schepen, die naer boven komen. Het is 45 wurst van Astrakan af. Wat de visschery aengaet, eenige Koopluiden van Niesna hebben die in pacht. Deze laten al den visch inzouten, en derwaert voeren. Waer toe daer een grote stroek gereedt lag; om den visch te laden. De rivier was hier en daer smal, leggende daer in groote eilanden, daer zeer vele branken van de rivier om loopen. Een uur daerna kregen wy eene andere visschery, die rondom groen en met veel hoogh riet bezet stont. Aen 't lant was niets gedenkwaardigh. Daer groeiden eenige bloemen, en braembezen, en meest al wilgeboomen. Een uur na den middag quamen wy aen het wachthuis, genaemt *Satiere Boegre*, om dat op dit ei-

Vissche-
ry.

lant vier kleene bergen leggen. Nu waren wy 60 wurst van Astrakan. Aen den Bevel-hebber dezer plaets had ik eenen brief van den Gouverneur, waer in hem gelaft wert my voor eenige dagen van ys te verzien, op dat ik koelen drank mogt hebben. Waer toe ik door zyn beleeftheit gerackte. De rivier vint men hier met palen afgeschut van de eene tot de andere zyde, zynde maer plaets opengelaten voor het doortrekken der vaertuigen, die evenwel mede gesloten wort even als de sluizen. Ten twee uren vervolgdenwe onzen wegh al Zuidwaert aen, daer we te voren al meest ten Oosten voortspoeiden, hebbende nu eenen harden Zuiden wint. Deze streek was alom met hoogh riet bewassen: en aen de flinke zyde zag men eenigh kleen geboomte. Ten zes uren by onze stroek komende waren we nogh 4 wurst van de Kaspische Zee af. Zoodat ik bevonden heb dat ze tusschen de 80 en 90 wurst van Astrakan af is, dat ontrent uitkomt op 17 uren. Hier zond ik de soldaten met de bark weder te rug beladen met een briefje aen den Gouverneur, waer by ik getuigde, dat zy my wel gedient hadden, en wat verder ter stoffe dienende was. Dezen nagt fliepenwe voor de eerste mael in ons vaertuig onder het muggenet, dewyl 'er zonder dat geen rust te scheppen is. Want dit gedierte woed hier zoo fel, dat 'er menschen by wylen van doot gebeten worden. Aen dit ongeval had ook deel de jagthont, die my van den jongen heer la Fort te Moskow vereert was. Ik had hem, eer ik my tot rusten begaf, in de sloep gezet. Maer gesteken van deze muggen raefde hy zoo byster dat niemant van 't volk rusten konde. Hy zelf wert zoo ongeduldigh, dat hy om deze plaeght 't ontgaen los in de rivier sprong. De wacht het geplomp in 't water hoorende, en duchtende of 'er ook een mensch mogt in gevallen wezen, begaf zich inder yl naer de sloep, en den hont in het water vernemende nam hem daer uit, en zette hem op 't schip, daer hy allengs droogh wordende wel haest van het zelve evel wert aengetaft. Zoodat ik genootzaekt was hem by my onder 't muggenet te nemen, daer hy zyne verlossing vernemende zich uitrekte, en geruust te slapen leide.

Felle
muggen.

Des

Des morgens den 14 roeiden wy met de floep ons vaertuig voort. Twee wurst voortgeroeit zynde kregen wy de rivier smal, en wederzyts met hoogh riet bezet. Als wy tot op een wurst aen deze zyde der Kaspische zee gekomen waren, vonden wy onzen Lichter, en bleven daer ter plaetse leggen. De Stuurman ondertuffen roeide vast naer de zee, om de ondiepten te peilen, die hy op 5 palmen bevond. Men was dan genootzaekt hooger water uit zee af te wachten, zynde de wint ons tegen uit den Zuiden, dat ons wel quam, dewyl met zulken wint het water uit de zee komende de ondiepten overstroomt. Ten 5 uren roeide de stuurman andermael heen, en bevond het water op 7 palmen, gaende onze stroek 8 palmen diep. Hier door had het schyn dat wy in 2 of 3 uren de droogten zouden kunnen overvaren. Ondertuffen worpen wy het net uit, en vingen een goede zoode baers, nevens eenige kleene kreeften. Hierna begaf ik my met 3 of 4 personen op wegh, om naer de zee te gaen, met hope van eenigh wilt te zullen schieten. Maer een groot eind wegs afgelegd hebbende waren we gedwongen te rugh te keeren, dewyl 'er geen verder doortogt was tusschen het hooge riet. De gront was ook moeras-sigh en met water bezet. En aen d'andere zyde ter regter hant kan men niet aen lant komen, dewyl het riet, dat hier ontrent byzonder hoogh is, ten deele in 't water staet. Myne oogen ondertusschen hier ter plaetse overal latende gaen, vond ik van kruiden of bloemen niets, dat aenmerkelyk was. Alleen ving ik eenige kleene kapelletjes, die van buiten schoon root, en van binnen wit waren met grauwe spikkels. Des avonts ten 9 uren wert al het lichte goet der reizigers uit het schip genomen, en aen lant gezet, gelyk zy zelfs daer uit traden, uitgezondert 2 of 3, die by den Lichter bleven. Wy deden ons roejen naer de Kaspische zee. Waer gekomen zynde vonden wy de rivier zeer smal, en wederzyts om het lant andere kronkelingen, die in de rivier invloejen; dewyl verscheide droogten in het begin dezer zee zyn: die altemael afgebakent zyn met takken van boomen. De nacht gevallen zynde bleven wy hier leggen: en den 15 met den dageraet bragten wy het anker voor uit om ons over de droogten te winden. Dogh na een weinigh vorderen raekten we vast aen den grondt, daerwe bleven zitten. Toen wert de lichter gehaelt, en wy enige pakken uit het schip gedaen hebbende, raekten weder vlot; kort daer aen echter weder vast, zoodat wy werk hadden met het anker voor uit te werpen tot ontrent den avont; wanneer de lichter het volk en 't goet aen lant haelde. Ondertusschen hadden wy eenen

gunstigen Noordewint: en in zee komende, zagen we het lant wederzyts als eenen ronden kring, ter rechterzyde wat bergachtigh. Maer zoo verre als men met zyn oogen zien kan is'er noch strant, noch plaets om aen te komen: zynde alles dat in 't water staet, dat met veele bogten in en uitgaet, met riet bezet. Des morgens den 16 quam de lichter met volk en goet ons by, met wien wy, als hebbende nogh een droogte over te trekken, voort gingen. Aen de flinke zyde voor de volle zee legt een groot lang eilant, het welk voorbygevaren zynde, quamen we aen de laetste droogte, daer we wel op stieten, maer haest weder los raekten, vindende daer anderhalf vadem water. Toen namen wy het volk en goet uit den Lichter, en vaerdigden hem af, beladen met eenen brief, gericht aen den Gouverneur, waer in ik hem kennis gaf, dat wy in zee geraekt waren.

Ontrent den middagh hadden wy nevens ons de vier bergen, by de Ruffen ^{Roode bergen.} genaemt *Krasna sattier boegre*, of, de vier roode bergen. Hier op kregen wy het uiterste des lants, genaemt *Krasna* ^{Het roode lant.} *Simble*, of 't roode lant, dewyl het zich roodt opdoet. Dit rekt men 100 wurst van Astrakan. Wy verloren wel haest het lant uit het gezicht: en de wint voor den avont naer het Zuiden draejende, evenwel niet hart doorwaejende, voeren wy tamelyk door stille zee voort, Z. West aen. Zoodat wy in 't kort in de volle zee ten anker raekten op 1½ vadem water, door den tegenwint, die uit den Oosten opquam. Des morgens den 17 voeren wy voort, krygende weinigh in den dagh den wint Noordelyk, die ons voorspoedigh was: zoodat wy het zeil verdubbelden, en onze strek Zuid aen hielden. Na het vallen van eenigen regen quam de zon weder te voorschyn met een brave koelte, die tot den avont bleef duren, waer door de zee tamelyk hol ging. Het gebeurde hier, dat onze stuurman gezint wat te gaen rusten, eenen anderen in zyn plaets aen het roer stelde. Dogh dees nam zyn werk zodanigh waer, dat wy weder naer Astrakan zouden gezeilt hebben, zoo ik den misflagh niet was gewaer geworden, en hem te regte geholpen hadt. Want tot alle zekerheit had ik steeds myne eigen kompas om alle koersen zoo te lant als te water gade te slaen. Des nagts keerde de wint, en ging leggen: zoodat wy het anker uitsmeten op 8 vadem waters. Den 18 met den morgenstont haelden wy in regenachtigh weder het zeil op; en gingen voort. Na weinigh tydts dreven wy in de stilte voort, wachtende werwaert het de wint wilde zetten, die kort daer aen uit den N. Westen wakker door waeide. Wy hielden onzen koers al Zuid aen,

terwyl het weder vast met zonneschyn opklaarde, en de vorige wint weder begon te waejen, maer met zulk eene heftigheid, dat een gedeelte van ons volk, al den vorigen dagh zeeziek geworden, hevigh aen 'tbraken raekte, en op den overloop nedergevelt lagh. Onder deze menschen waren zelfs eenige zeeluiden, wel soldaten, maer die evenwel op deze vaertuigen voor matrozen gebruikt worden, en by alle gelegenheden het zeewerk moeten waarnemen. Het volk, dat wy op hadden, bestont in 21 Strelsen, en ontrent 50 reizigers, meest al Armeniers. Deze Stroek, voerende twee kleene metalen stukken, kon bequamelyk 250 pakken laden: dogh wy hadden die, gelyk te voren gezegt is, om plaets te winnen, vermindert tot 180. Het had drie roers, een achter, en aen beide de zyden nogh een, die niet altoos, maer nu en dan by voorvallende gelegenheden gebruikt worden. Dit slaghe van schepen voert maer een groot zeil, als voorheen gezegt is, dat by goeden wint verdubbelt wort. Tot laveren zyn ze onbequaem: ook bedienen ze zich van geen riemen. Dezen namiddagh nam de stuurman, nu weder zelf aen het roer, zyn koers zoo hoogh naer het Oosten, dat het zeil niet langer den wint vatten kon, waerom het, dewyl wy door middel van het roer niet weder op de streck konden komen, gestreken most worden. Wy gebruikten toen ook eentweede roer, om het schip te doen draejen, en haelden het zeil weder op. Welk sukkelen my te binnen bragt dat deze en de Griexen zeeluiden van elkander in de kennisse der zeevaert luttel verschillen. Wy behielden ondertusschen den Noordewint, en denzelven koers, en een groot stuk wegs voortgetogen zynde, bevond ik het water nogh zoet, en bequaem om te drinken, dogh wat verder gekomen zout, ook groen van koleur, en de golven dezer zee kort.

Den ganschen nacht op eenen koers dus voortgezeilt zynde in heldren maneschyn, kregen wy des morgens den 19 met het begin des dageraets het Persische lant in 't gezicht ter rechter zyde, zynde het eerste, dat wy zagen, een hoogh gebergte, genaemt *Samgael*, leggende ten Westen. Wy hielden onzen koers nogh Zuidelyk, blyvende naer gissinge een goede uur van 't lant af. Ten 9 uren verdubbelden wy het zeil, hebbende gedurigh het gebergte nevens ons, waer voor men veel bosch in de laegte ziet, en zandigheid aen het strant. Nu begon de wint te minderen, en de zee vervolgens te stillen. Kort daer aen liep de wint N. Oost: en wy om den uitersten hoek te boven te komen leiden Z. Oost aen, digt aen 't lant, waer van de uiterste hoek een hooge bergh is met een spitse punt: waer

van hier een kleene schets, naer mate van het gezicht, dat 'er van te nemen was, met de letter A verbeeldt wort. Deze kust is tot aen Derbent geheel onvry door de Samgalen, die dit gebergte bewonen, en veele strooperyen plegen, zoo dat men zich niet te lant begeven durft. Gebeurt het, dat hier een schip komt te verongelukken, zy plonderen aenstonts al het goet, zonder iemand daer rekenschap van te geven, dewyl ze hun eigen voegt zyn, en hunnen eigen prins hebben, zonder dat ze voor iemand anders vreezen. Hun geloof is Mahomettaens. Ten 3 uren liep de wint Oost, wanneer wy op den hoek van 't gebergte waren daer wy de stad Derbent in 't gezicht kregen, zynde naer gissing een uur daer af. Hier worpen wy het anker uit, en lagen stil. By welke gelegenheit ik, schoon de stad niet regt kunnende bekenen, een kleene verbeeldinge daer van op het papier bragt, gelyk hier met de letter B wort aangewezen.

Des nagts haelden wy met weinigh wint het zeil weder op, en togen zoo verre voort, dat wy met den morgenstont den 20 der maent de stad voor by raekten. Zy legt ten westen aen de zee. Zy is vry groot, en, naer my gezegt wert, anderhalf uur in haren omkring, strekkende zich uit in de lengte. Komende van boven tot aen de zee bevint men haer met eenen steenen muur omtrokken. Zy is verzien van drie poorten, welker een gesloten blyft, zonder gebruikt te worden. Het Kasteel is met de stad vereenigt. Dit heeft ter rechter zyde, als men van de zee ziet, een waterput, waer uit het water als een bron van onder uit den gront komt. Als men van 't gebergte ziet, vint men de stad wel met kanon verzien, staende voor de wooninge des Chams ontrent 60 Stukken, waer onder veele metalen. Zy heeft vermits hare hoogte een fraei gezicht in zee. De meeste steenen van 't Kasteel hebben de lengte van 7 $\frac{1}{2}$ palm, en de hoogte van 5 $\frac{1}{2}$, wel te samen gevoegt, volgens 't gebruik der oude gebouwen. Want de Persianen houden dat deze stad van Alexanders tyden gestaen heeft. Weinigh buiten de stad ziet men 40 byzondere groote grafstenen, die elk de lengte van ontrent 15 palmen hebben, en de breedte van 2 $\frac{1}{2}$, leggende, zonder dat 'er eenige verhevenheit is, op den gront. Veele lange steene waterbakken staen 'er by, ook een lange steene tafel, om welke steene zitbanken zyn. Het Derbentsche gebergte bestaat uit louter rots, waer in veel zoete bronnen zyn, gelyk 'er ook veele zyn binnen de Stadt. Men heeft hier een gebruik dat alle, die hier noit geweest zyn, eenig drinkgelt aen het bootsvolk geven.

By

Onbe-
dren-
heit dezer
zeelui-
den.

Gezicht
van Per-
sie.

De berg
Samgael.

Onveili-
ge kust.
Samga-
len.

De stad
Derbent.

Gele-
genheit
der stad.

Het Kaf-
teel.

Grafste-
nen.

DERBENT.

B

By weigering dreigen ze de luiden met een tou op te halen, en in 't water te plompen, waer van op eenige plaetsen exempelen zyn. Dit noemenze *verganzen*. De stadt legt in 't N. Westelyk deel van Afie, en des Ryx van Persie, op de grenzen van 't lantschap Georgie en Zuirie, aen en tusschen de Kaspische zee, en den bergh Caucasus, waer tusschen een naeuwe doortogt is.

Maer eenen dagh reizens van Derbent Roovers. onthouden zich de rovers, genaemt *Koeraleek*. Met deze vereenigen zich de Russische Kosakken, nadat ze hun lant verlaten hebben, en rooven op de Kaspische zee.

Daghestan. Hier aen paelt Daghestan, een klein lantschap in het lant van Georgie en Zuirie by de Kaspische zee, strekkende zich ontrent 40 mylen uit. De inwoners zyn Tartaren, die onder hunnen eigen Prins staen, tusschen het gebiet van Mosivie en Persie. De voornaemste stadt is Tarku, waer aen een andere volgt, genaemt *Andree*. Dit lantschap wort in geen Kaerten aengetekent: daer men nogtans weet dat het vier verscheide Prinzen heeft, waer

van de voornaemste, gelyk wy reets aengeroert hebben, *Samgael* genaemt wort. De tweede heet *Crim Samgael*: de derde *Beki*; de vierde *Caraboedagh Bek* of Prins *Caraboedagh*. Deze stadt Tarku voert ook wel den naem van *Tirck* of *Tarki*, en by de Persianen *Targhoe*. Zy is geheel open, leggende tegen het gebergte aen de Kaspische zee in 't Oosterdeel des lantschaps Georgie, onder het gebiet zyner Czaerse Majesteit. Men rekt hare afgelegenheit ontrent drie daghreizen van Nisawaey. Gelegenheit der stadt.

Op den middagh begon de wint toe te nemen uit den N. Oosten. En wy onze koers Z. Oost aen nemende verloren de stadt Derbent uit het gezicht. Langs deze strant kregen wy veel geboomte te zien, achter welker vlakte zich het hoogh gebergte vertoont. Een uur na den middagh quam de wint Z. Oost, dat ons tegen was: zoodat wy weder genootzaekt waren het zeil te stryken, en te ankeren ontrent een half uur van de strant, die geheel met bosch bezet stondt, zynde al het geboomte kort, en van gelyke hoogte. De wint des nagts uit den Noorden

N

op-

opkomende deet ons het zeil weder op-
halen. Zoodat wy des morgens op den
21 der maent met aengenaem weder en
zonneshyn voortzeilden ontrent een vier-
de deel vaneen uur afstandts langs de strant
heen. Waer op wy ten 8 uren den hoek van
Nisawaey in 't gezicht kregen, daer zich
eenigh geboomte van een gescheiden op
deed. Wy gingen nu Z. Oost aen, en
weinigh voor den middagh leiden het met
byzonder schoon weder voor de strant van
Nisawaey ten anker op drie vademen waters,
daer we nogh 6 andere vaertuigen vonden,
waer van eenige voor ons van Astrakan
waren vertrokken. Het tou van ons schip
wert aen lant gebragt, om het zelve zoo
dicht als doenlyk was daer aen te winden.

De schry-
ver treedt
op den
Perfi-
schen bo-
dem aen
lant.

Gele-
genheit
dezer zee.

Het was drie uren na den middagh, toen
ik met al myn goet van boort ging, en
met vreugde voor de eerste mael myne
voeten op den Persiaenschen oever aen
lant zette.

Wat aengaet de grootte dezer zee, men
rekent hare lengte op 14 of 15 dagen roe-
jens zonder eenige hulp van wint: de breed-
te op 7 of 8 dagen. Naer de plaetsen aen
de zee gelegen strekt zy zich meest uit
van 't Noorden naer 't Zuiden. Haer breed-
te is van 't Oosten naer 't Westen. Men
meent dat haer begin van Astrakan tot
Ferabath toe 100 uren wegs beslaet. Haer
breedte van Chuarefni of Karragan tot aen
de grenzen van Cirkassia of Schirwan,
wort gerekent op 90 uren. Zy heeft
noch ebbe, noch vloedt. En wanneer
haer water de strant overloopt, dat ge-
schiedt alleen door den wint, die uit de
zee komt. Men gelooft dat zy in het mid-
den zonder grondt is: en dus zou zy ook
zyn, naer het verhael, dat men my daer
van gedaen heeft, voor de stadt Derbent.
Anders heeft men op 30 of 40 vademen
waters gront. Het water, gelyk ik reedts
gezegd heb, is zout, en de zoetigheid,

die men'er van ontmoet, ontstaet alleen
uit het invloeyen der rivieren ontrent het
lant. Geen gemeenschap altoos heeft zy
met andere zeen: maer is rondom met lant
en hooge bergen bezet. Men zou naeu-
lyx gelooven hoe veele rivieren daer in
loopen: want men rekent die wel 100 in
getal te zyn. De voornaemste van deze
zyn de Wolga, Cyrus, en Araxes, die
zich samen vereenigen, en bevorens ver-
meedert worden door veele andere, als
Buftrouw, Akfay, Koi-fu, Kisilofein,
Laik, Sems, Nios, Oxus, Arxantes of
Tanais, en andere, welker namen op te
tellen vervelen zou. Zy wert te voren
genoemt de Hyrcanische zee, ook *Mare
de Bachu*. De Persianen noemen ze *Kul-
sum*, en *Astrakan Dengies*, of Astrakanse
zee. De Russen, *Mare Gualenskoi* of *Ma-
re Gevalienske*. De Georgianen, *Sgwa*;
de Armeniers, *Soof*. Zy wort meest van
de Russen bevaren, ook van de Moren of
Mahometanen: hoewel nu ook de Czaer
van Moskovie veele smakken tot Astra-
kan heeft gezonden, om die mede te be-
varen, onder opzicht van den Kapitein
Meyer, van wien ik gesproken heb.
Dogh ik heb bevonden dat de Koopluiden
hunne goederen liever in de gewoonlyke
Russische vaertuigen over laden, dewyl
deze Smakken door verzuim voor het
grootste gedeelte lek zyn; waer door het
niet missen kan of de goederen moeten,
byzonder als het hart weder is, nat wor-
den. Anderszins waren ze veel bequamer,
en zouden wel tweemalen de reize kunnen
doen, tegen dat de Russische vaertuigen
die eens zouden doen. Evenwel zouden
ze zoo gevoegelyk niet op de Persiaensche
strant tot Nisawaey kunnen gezet wor-
den, als de vaertuigen der Russen, die
van onderen plat zynde, daer by wylen
blyven overwinteren.

Rivieren.

Smak-
ken tot
bevaren
der zee.

XVIII. H O O F T S T U K.

*Gelegenheit van Nisawaey. Zware stormwint, en schrikkelyke
zantstuiving. Optogt naer Samachi, en aenkomst.*

Nisa-
waey.

OP dit Nisawaey vint men noch
dorp, noch huizen, en niet an-
ders dan vlakke strant, waer op
de aenkomende hun tenten nederflaen, zoo
voor zich zelve, als voor hunne goede-
ren. Anderen gaen wat verder van de
strant af, naer hun verkiezing of lang ver-
blyf dat goet vint. De Arabiers komen
hier met hunne kameelen en paerden, om
de luiden, die ze hier vinden, met hun-

ne goederen op te voeren naer Samachi.
En vermits nu veele vaertuigen hier wa-
ren aengekomen, gaf dit een ongemeen
gewoel. Den 22 des morgens worpen
wy het net uit in een rivier, nevens deze
plaets loopende, die zich met twee bran-
ken ontrent een half uur van elkander ge-
legen in zee begeeft. Maer wy kregen
niet dan eenige weinige steurkrabbetjes:
hoewel hier somtyts wel visch gevangen

wort

wort zoo met den hengel als met het net. Deze rivier heeft den naem van *Nisawaey*, waer van deze lantstreek haren naem draegt. Zy spruit uit het gebergte: dogh hoe wyt van hier, heb ik niet kunnen vernemen.

Den 23 liep de wint Z. Oost: zoodat voor den avont vyf vaertuigen naer Astrakan vertrokken, waer in verscheide Armenische Koopluiden met hunne goederen zich inscheepten, by welke gelegenheit ik met hun brieven afvaerdigde naer myne goede vrienden, die ik te Astrakan en Moskow gelaten hadt.

De menschen ontrent deze kust, die, als gezegt is, de goederen op-enafvoeren, zyn Arabiers en Moren of Turken, die zich des zomers in tenten, en des winters in de dorpen onthouden, die veel al het lant innewaerts leggen.

Den 24 trokken veele Kameelen met goederen op, nevens verscheide Russische Koopluiden, die met ons uit Moskow 't Astrakan waren aengekomen. Dezen Arabier zelfen dag quam ook by ons een Arabier, dien zyn paert, en rys; die hy te koop bragt, door drie andere by de rivier was afgenomen. Het welk zoo ras niet verstaen was, of tien of twaelf personen haefden zich dien wegh op, om de rovers te achterhalen. Dogh zy keerden vruchteloos weder. Zoodat de arme man zyn paert, en handelwaren missen moft.

Storm
en zant-
stuiving.

Ontrent den middagh rees'er een zware storm uit den Z. Oosten, waer door het zant zoo vervaerlyk begon op te stuiven tusschen de zee en den zanthuvel, dat men naelyx wist, hoe men zich bergen zou. Onze tent was wel groot, en van twee palen ondersteunt, ook met eenige touwen overslagen, en in den gront wel vast gebonden: dogh vreezende dat zy mogt nedergeworpen worden, koos ik liever den zeekant, daer weinig droogh zant om de opspoeling des waters gevonden wert. Het help evenwel zoo veel niet, of onze tent scheurde van een, en viel daer heen: waerom we ze wel vast over 't goetd heen bonden, en de twee daer leggende Stroeken, zoo veel doenlyk was, op de strant wonden. Het zant zeker vloogh niet anders als wolken over den gront langs de zee heen: waer dicht aen alle menschen zich quamen bergen; eenige achter een gebroken schuit, die op den oever stondt, andere daer binnen. Een schoufspel vreemt en vervaerlyk om te zien; zynde de meeste luiden half blind door 't vliegen van 't stof. Dit duurde tot aen den avont, wanneer de wint ging leggen, en wy onze tent weder opstelden, het goet heel van uit het zant halende, dat daer onder als begraven lagh. Des morgens den 25 vertrokken eenige Koopluiden, die nu 12 dagen hier gelegen had-

den, met stil en schoon weder, naer Samachi. Wat ons belangt, wy molten den Tolmeester afwachten, niet kunnende vertrekken voor dat de tol der goederen betaelt was, dat op 46 stuivers voor elk pak uitliep. Elk pak nu was van 400 ponden: dat men gemeenlyk reket te zyn de gewoone lading van een paert. Dezen dag verhefte zich weder dezelve wint met zulk eene hevigheit, dat byna geen mensch zich aen strant konde houden. Waerom wy ons landewaert over den heuvel begaven, die ontrent 300 schreden van de zee legt, en daer vernachtten. Hier vond ik ook een vaertuig van zyne Majesteit van Moskovie, waer van het volk zich ook een weinigh ter zyden af in 't landt onthielt in eenige opgestelde hutten. Hier onder waren twee Duitschers, een Bootfman, en een Zweedse gevangen. Van deze luiden ontving ik twee vogels, die zy geschoten hadden, van gedaente als een kleene reiger, dogh zwart, of donker blauw van kolour, by de Russen genaemt *Karawaeyke*; van welke ik een der hoofden uit zinlykheit bewaerde. Zy my dagelyx komende bezoeken, bragten my ook eenen witten Kraenvogel, die byzonder groot en schoon was.

Tweede
storm.

Het quaedt weder duurde den ganschen nacht, en bedaerde eindelyk den 26: wanneer de Tollenaar aenquam, die ons goetd bezichtigt hebbende, ons verlof gaf om te mogen gaen. Waer toe wy tegen den volgenden dag gereedschap maekten. De reis ging toen voort: op welke wy ons bedienden van over de hondert kameelen, dogh maer agt of tien paerden, en twee of drie ezels. Onze eerste voortgang was langs den oever, die zoo gestelt was, als daer wy gelegen hadden. Wy trokken Zuidwaert aen, voorby vier riviertjes, Samoetsia, Balballa, Bulboelaetsja, en Mordwa. Hier ontrent vond ik verscheide groote beesten aen strant, geweldigh dik en kleen van kop, die voor Zeehonden gehouden worden. Men vint'er by wylen zoo groot als een paert, met vast styf haer, waer van het vel byzonder dienstigh is tot het bekleeden van koffers. Als deze dieren op hunnen tydt paren zullen, ziet men ze dicht aen de strant met duizenden ontrent Niesawaci. Na dat wy vier uren waren voortgetrokken, sloegen we ons over den zanthuvel neder in 't vlakke velt, een half uur van het dorp Mordouw, dat door Arabieren bewoont wort, die zich in slechte aerde huizen onthouden, gelyk we van de Tartaren verhaelt hebben. *Mordow* betekent moeras; waer naer deze lantstreek genoemt is, omdat ze veel moeraffigh water heeft, dat men zeggt van het gebergte af te vlieten. Hier door komt het dat'er veel rys

Zeehonden.

groeit, waer in zich veel gevogelte ont-hout.

Den 28 trokken wy weder langs den zeekant heen, tot 2 uren voor den middag, wanneer wy, hebbende 6 uren voortgereist, in het velt stil hielden. Hier verlieten wy de zee, hebbende het hoog-ge Persische gebergte voor ons op eenen kleenen afstand. Hier vonden we een wel-ofte bron, die uit den gront voortquam, voorts eenige slegte dorpjes, die in weinige aerde huizen bestonden, door Moren of Turken, zoo als men die hier noemt, bewoont. Deze vlakte en gebergte deden zich met het schoone weder zeer vermakelyk op. Wy vernamen wat deze strek van de Kaspische zee voortbragt: dogh luttel visch van belang. Eenige karpers zyn'er, maer slecht, ook een soort van visch als haring, en nogh grooter soorten, maer niet goet.

Groote
vremde
vogel.

Wy trokken des nagts van den 29 weder voort, en quamen na een groot uur in 't gebergte, dat zeer hoog en woest is, rotfig, en met weinigh geboomte bezet. In de vlakten vonden we ook op veele plaetsen Keisteenen. Nu den hoogen steenberghe Barma over getrokken zynde sloegen we ons ten 9 uren inden morgenstont op eenen vlakken bergh, rondom van hooge bergen bezet, neder. Wy vonden hier een beek van tamelyk goet water onder in eene diepe vallei. Op myn aankomst schoot ik hier eenen overgrootten vogel, zwart, graeu, en wit van kleur, hebbende de vleugels uitgestrekt, een vadem in de lengte beslaende. Het was een roofvogel van gedaente een valk gelyk, hier genaemt *Tjallagan*. De vleugels verschaften my goede schryfspen-nen.

Onveilige
wegh.

Wy hielden al schoon weder, dogh eenen harden N. Oosten wint. Wy gingen meest ten Zuiden aen, en voorby veele hutten der Arabieren, zoo beneden, als tegen en op het gebergte geplacst daerze hun vee hadden. Verscheide quamen 'er ons ook in groot getal tegen met vrouwen en kinderen, en vee. Deze wegh is zeer onvry door de meenigte der dieven, die ons wel naerstig de wacht deden houden, durvende niemant van ons uit vrees voor ongeval zich te slapen leggen. Om te toonen dat wy op onze hoeden waren deden wy verscheide schoten. Ondertusschen gebeurde het dat een dezer dieven ons naderde, naer allen schyn om te bespieden, hoe wy gestelt waren. Maer wy betaelden hem zyne nieuwsgierigheit met stokslagen.

Op middernagt trokken wy weder van daer, en vonden ons na een uur of een Persiaensche myl reizens, die zy *Versang* noemen, in een gebergte met bosch bezet. Den dagh aenbrekende moesten we

trekken door eenen zeer gevaerlyken wegh, die laeg en smal om af te gaen was, zoodat we onze paerden leiden moesten. In de laegte gekomen trokken we tweemaal over de rivier by hen *Atat-fiaei* genaemt, dat zoo veel zeggen wil als *Vaders rivier*. Deze vloeit in de Kaspische zee, en besproeit veel lant voor de vruchten. In de hoogte van 't gebergte vonden we eenen moeraffigen poel vol water, daer zich veel groot en klein gevogelte onthielt. Hier vonden wy het eerste goet water, dat we met smaek proefden. Het vliet uit het gebergte als een klein kanael, van boven met steen en aerde dicht bedekt: zynde een gedeelte van dezelve rivier, die we den vorigen dagh tweemaal waren overgetrokken. Wy trokken 'er ook dezen morgen nogh eens door, dewyl ze meest droogh was, dewyl 'er dit jaer en het vorige weinigh regen gevallen was. Ten 8 uren ontmoetten we aen de flinke zyde een groote, en meest vervallene steene karwanfara, en daer benevens een Kerkhof: daer wy veele graven van Arabieren en Turken zagen. Wy hielden ons verblyf weinigh van daer in een vlakte by loopend water, genietende nogh al schoon weder, maer houdende harden wint. Nu waren wy zoo verre gekomen dat wy nog 4 uren waren van het plaetsje Rasarat, dat in weinige Arabische tenten bestaat. De plaets, daer we verversching haelden, lagh een uur van ons af.

Drooge
rivier.

Ontrent 2 uren na middernagt braken wy weder op, en vonden het gebergte nu op dan nedergaende. Na 4 uren kregen wy steenagtigh gebergte van wederzyden. Hier reden we meest door de rivier, die de Turken *Ocroetsa* of de drooge rivier noemen. Wy vonden den doortogt ook droogh en vol keisteenen, daer de beesten langsaem doorgingen. Deze droogte is hier des winters zoo wel als des zomers. Waerom deze benaming haere eigenschap heeft. Met den morgenstont hoorden wy hier in 't gebergte eenige fanten of korhoenders. Men heet 'er ook hazen, waer van ik 'er een voor de eerste maal op dezen wegh zagh, daer men ook verscheide wellen bespeurt. Op den laetsten der maent leiden wy het ten 8 uren in een groote vlakte neder, meest al met steenen bedekt, en rondom met rotfigh gebergte omringt. Benevens ons vonden wy 10 tenten van Arabieren, die ons melk, verse boter, en eieren verschaften. Het water was hier ook tamelyk goet. Op onze aankomst slagten we een schaep, van Astrakan mede gevoert, welk terwyl gevilt en in stukken gehakt wert, was de pan te vier, zoodat wy in een halfuur tydts met smaek het ingewant nuttigden. Onder deze slachting stont een bokje, my

van

van den meer gemelden Gouverneur geschonken, geheel en treurde, ziende zich op zulk een erbarmelyke wyze van zyn gezelschap op de reize berooven, weinig wetende dat het heeft een dergelyk lot te wachten hadt.

Het was 2 uren na middernagt, als wy weder van daer vertrokken door steenagtige bergen tot ontrent den dageraet, wanneer wy een ander gebergte kregen van zantgront zonder eenigh geboomte, daer we bleven by een fontein of bron, genaemt *Borbeelagh*, waer nevens verscheide Arabiers met hunne tenten stonden. Dit gebergte was zoo hoog niet, en ook vlakker, gemeenlyk met schoon gras verzien, maer nu dor door de droogte, als wy gezegt hebben. Het was nu de eerste dagh van Augustus, en we waren maer drie uren voortgetogen, vermits men by het zomerseizoen maer weinigh wegs met de kamelen kan afleggen, teweten niet meer dan 4, 5, of 6 uren in een etmaal; moe-

tende de karavanen zich schikken naer de plaetsen, daerze water vinden. Nu waren wy nog 3 uren van Samachi, behelpende ons over wegh zoo goet als wy konden, en gebruikende kameeldrek by gebrek van hout, dat in dit gebergte niet gevonden wort. Waer op ik weder aen Egipten begon te denken.

Twee uren na middernagt trokken wy voort, en geraekten over de rivier Sahansja, die we ook zonder water en vol keisteenen vonden. Digt aen de stadtkomende gingen wy voor by eenige boomtuinen. Aen het tolhuis werden wy weder opgehouden, dewyl onze kamelen moesten getelt worden, daer evenwel niet veel tydts toe vereischt wert. Vroeg in den morgenstont van den tweeden der maent traden wy aen de oostzyde binnen de stadtkomende Samachi, en begaven ons in de Karwanfira der Armenische kooplieden, welke een ons dien dagh ter maelydt ont-

De rivier Sahansja.

Komst te Samachi.

XIX. H O O F T S T U K.

Vreugdetekens over het ontfangen van een Eerkleedt. Beschryving van Samachi. Overblyffels van een voorname sterkte op den bergh Kata-kulustahan.

Eerkleedt aen den Chan van Samachi gezonden.

DE eerste vremdigheid, die wy hier vernamen, was dat dezen zelve avond aen den Chan of Gouverneur der stad een Eerkleedt van den Koning gezonden wert: waer over vier dagen lang vreugde bedreven wert.

Dierte van eetwaren.

Het was in deze dagen zeer heet weder: zoodat'er groote droogte, en door dezelve ongemeene dierte in de eetwaren was. Want men moest 10 stuivers betalen voor een broot, dat men nogh voor 3 jaren, ja 100 voorledene, gekogt had voor 2 stuivers. En dus was het naer gelang met de andere leeftogt ook gelegen, werden de voor een hoen, dat men voor dezen kogt voor 1½ stuiver, of voor eenen stuiver, nu betaelt 5 of 6 stuivers. By windigh weder wort men hier geplaegt van zeer veel stof, daer men anders niet veel noodt van heeft: zoodat'er zeer naer regen verlangt wert.

Tollen.

De goederen, die hier op komen, moeten alle los gedaen worden, om alles tot het geringste stuk te doorzien. Waer toe verscheide personen van den Tol in de Karwanfira komen. Zy hebben hier toe hun byzonder vertrek in de Karwanfira. Maer men betaelt hun daer niets voor, nochte aen iemant buiten de genen, die tot het Tolhuis behooren ten dienste der

stadtkomende. Deze nemen voor yder voeder of geladen kameel 50 stuiv.; daer men nogh maer weinig tydts geleden met 20 stuiv. voldoen kon: teweten wat betreft de koopmanschappen, die in Perzie gebragt worden. Welke aenvoering wel meest door hulp van paerden geschiedt. Hierom worden de pakken wel tot de helft verkleent; dragende yder paert ontrent 400 ponden, en de kamelen 800 of 900.

Den 5 der maent ontrent 8 uren des morgens reedt de Chan naer buiten, naer een tuin, gelegen een groot vierde deel van een uur ten Oosten der stadtkomende, om het kleedt, daer we van gesproken hebben, aen te trekken. Tot welken optogt groote toefstel vervaerdigt was. Waerom ik begerigh een gezigt daer van te hebben my mede derwaert begaf. De staetsieging dus toe. Voor aen reden eenige weinige personen. Daer agter quamen 10 kamelen, die op elke zyde 2 roode zyde vaentjes voerden. Zes der zelve droegen elk 2 keteltrommen, die de Perzen *Tambalpaes* noemen. Vier hier van waren zeer groot, boven wydt in de rondte, en onder spits afgaende op de wyze van een vaes of bloempot. Die op een der kamelen zat speelde by poozen helder op. Aen de zyde van den wegh bleven by wylen 4 bla-

Statelike uitryding des Chans.

zers stilftaen, blazende op groote lange trompetten, die aen 't einde zeer wyt waren, by hen *Karama* genoemd, waer uit ze een groot gebrul maekten, dat myne ooren verveelde. Een stuk wegs vandeze speelden 4 andere opeen soort van schalmcien, by hen *Karana nafier* genoemd. Achter de kamelen gingen 20 Musquetiers, verscheidentlyk gekleet, d'een in 't groen, de ander in 't purper, d'ander in 't graeu. Hier aen volgden 6 bedienden van den Chan, gaende voor het paert, daer de Chan op zat, dat schoon van gedaente, kastanjebruin van koleur, en kostelyk gemonteert was. Hy zelf was gekleedt met eenen korten bovenrok, hebbende op het hoofd een groote Persiaensche muts of Tulbant. Agter hem reden 4 gesnedenen, bruine, en zwarte, Kostelyk gekleet, en gezeten op schoone paerden. Hier aen volgden de voornaemste Heeren, en anderen in grooten getale, alle gezeten op schoone paerden. Hier by waren 9 hantpaerden van den Chan, alle kostelyk uytgedoft, en behangen met een kleen trommeltje voor aen de rechter zyde der zael genaemt *Tambelpaes*. Welk speeltuig gebruikelijk is by luiden van aenzien, die daer by wylen met de vingers op spelen. Het was al meest van zilver, zelf dat van den Chan. Voordentuin stonden ter regter zyde naer 't gebergte veele soldaten, voerende elk een enkele pluim op de mutsen. By deze zag men twee paerden, waer op een man zat, van het hoofd tot de voeten aerdigh in eenen rok gesteken van alderhande koleuren, die verheven te samen gevoegt was: zoodat hy eenen aep verbeeldde, en fratsen van eenen aep maekte, zittende nu te paert, en dan weder over end staende. Deze twee luiden waren in deze apekunsten wel bedreven, waeromze veel bekyks hadden. Zy stonden ontrent 20 schreden van elkander af, hebbende eenige Spelers by zich. Toen men aen den tuin gekomen was, stegen alle de heeren van hunne paerden, gelyk ook de Chan aen de voorpoort, die groot en van steen gebout was. In den hof getreden trok hy daer het eerkleedt aen, en quam een half uur daarna weder te voorschyn, en steeg te paert; rydende ondertusschen eenige heeren voor uit om alles weder in rang en orde te stellen. Dit kleedt nu was een kastan of rok tamelyk lang van roode goude stoffe, of brokade. Hier by was een goude muts op de wyze van een kroon, die hy op het hoofd droegh. Onder dezen toefstel reed een groot getal dienaren te paert om en om, dragende elk een kaljan of Persiaensche Tabakfles tendienst van hunnen heer in de regterhant. Deze flessen zyn van glas, boven aen met zilver, ook wel met gout, fraei bewerkt.

Boortemakers.

Eer-
kleedt.

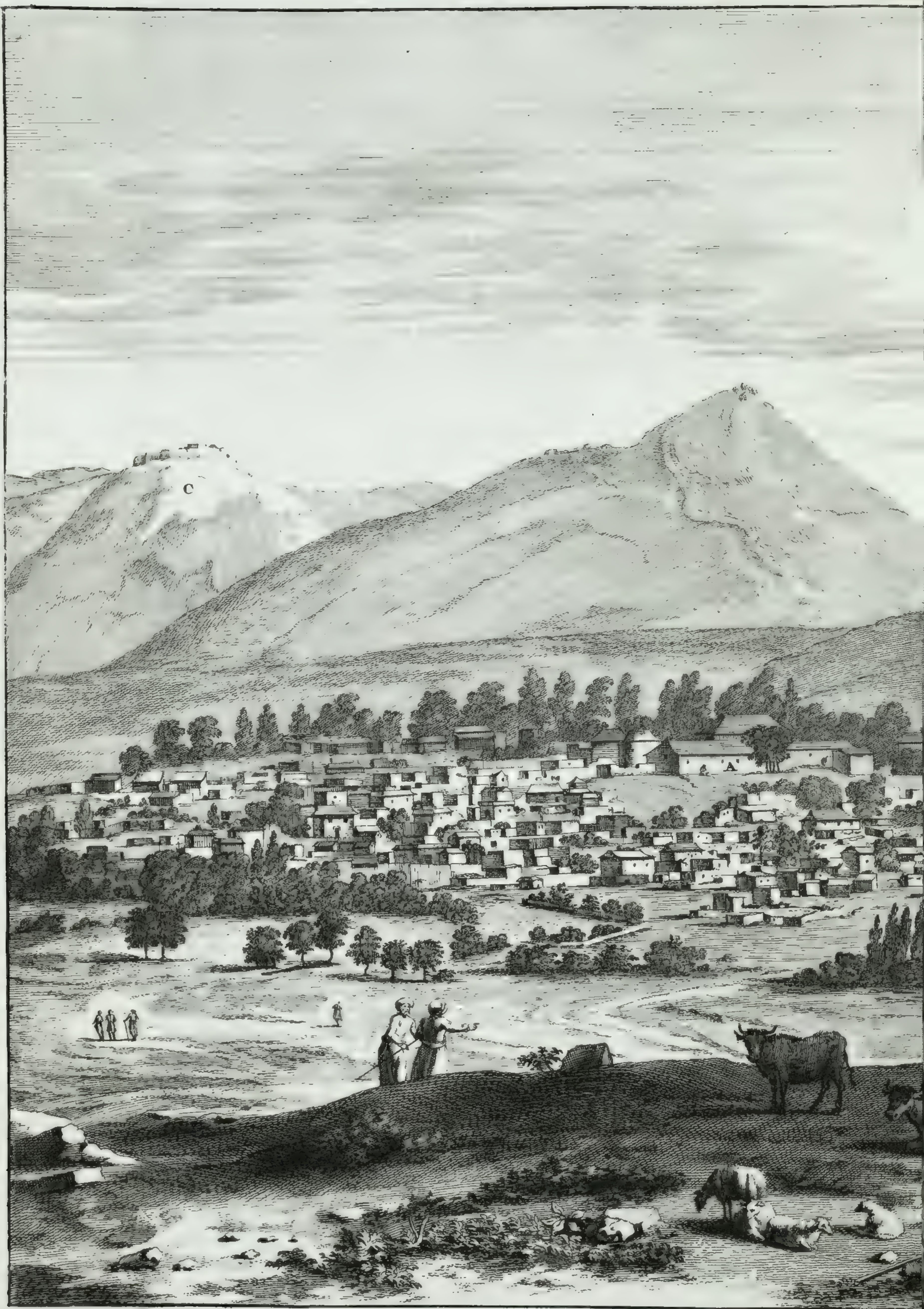
Andere dienaers hadden een koper keteltje benevens hun paert hangen, waer in gestadigh vier aengehouden wert, om de kaljan hunnen meester op zyn begeren te kunnen aanbieden. Evenwel wert'er by deze staetie geen tabak gerookt: dogh uit pragt wort zulk een ketel altydt mede gevoert. In dezen hertogt zag men verscheide Heeren elkander najagen, om tegen elkander te werpen met de spriet of stok, by hen *ayner* genoemd, uit vermaek en oeffening. Om al dit werk te bezichtigen was een groote meeningte van volk ter stadt uit getogen zoo te voet, als te paerdt. Het welk niet onvermakelyk om te zien was, te meer, omdat het gezicht hier ontrent door de verscheidenheit der dorpen, tenten der Arabieren, en veele tuinen, opgeheldert wert. Eer de Chan de zeneerrok aentrok, zette hy de goude muts op, die te voren weinige schreden voor uit voor hem heen te paerde gedragen was. Zy was met edele gesteenten bezet, en boven gesloten. Het fatsoen dezer muts wil men dat het wapen is van den Profeet Aly, die zulk eene zou gedragen hebben. De Chan met dezen rok aengedaen zynde nam de muts weder van zyn hoofd, en deedze, als wy gezegt hebben, weder voor zich heen dragen. Al dit werk wert binnen den tydt van 2 uren volbragt.

Kostely-
ke muts.

Eer de avont ons overviel, begon het te regenen, en duurde tot den volgenden dagh ontrent den middagh. Hier door werden de wegen zoo beslykt dat men'er naeulyx met de paerden door kon. Van den 7 der maent evenwel tot den 10 was het schoon weder. Dat evenwel niet betlette dat'er des nagts een aertbeving ontstondt, die echter geen schade bybragt. Veele evenwel beducht voor ongeval slieden naderhant onder d'opene lucht, om bevryt te zyn van het nederstorten der huizen.

Den 11 der maent tekende ik deze stadt aen de Zuidzyde af op eenen bergh, waer van zy zich op het fraeiste vertoont, als op No. 38 te zien is. Zy legt voor het grootste gedeelte in de lengte. Dogh dewyl'er geene voorname Kerken, toorens, of gebouwen zyn, heb ik niets anders om te kennen kunnen aenwyzen als met de letter A het Hof van den Chan; de Serkaffe Karwanfara, aen de regter zyde ten Oosten buiten de stadt leggende; met B den berg, waer op een oude vervalte sterkte gezien wort, die met C wort aengewezen. Zy legt in het Noorden ten Westen van de stadt. Dogh ik zal'er hierna breeder van spreken, gelyk van eenen anderen hooger bergh, die daer nevens legt. De stadt zelve legt als tegens het gebergte. Zy beslaet een uur gaens in den omkring. Zy heeft geene mu-

Gele-
genheit
der stadt.

muren, zynde voor 35 jaren door aertbevingh verwoest. Van gebouwen, gelyk ik zegge, is'er niets aenmerkelyx. Kerken, die zy *Mu-zjit* of *Ma-zjit* noemen, zyn'er in grooten getale, maer alle klein, en laeg van gebou zonder eenige torens: zoodat men ze van buiten de stad niet zien kan. Op twee der zelve zyn kleene koepeles. Men treet'er in door een voorhof, en vint'er binnen luttel sieraedt, maer in het ronde een verhevene zitplaats. De huizen zyn altemael slecht, zynde van aerde en steen samengevoegt, en meest zoo laeg, dat men de daken met de hant bereiken kan. Boven zyn ze plat, en geweldigh sober in 't aenzien. De voornaemste evenwel zyn van binnen tamelyk wel met tapyten en diergelyke sieraden opgepronkt. De muren vint men wit bepleestert, en eenige trekken met koleuren daer op gebragt. De allervoornaemste hebben twee verdiepingen, en zyn boven niet plat, maer verheven. De woning van den Chan legt op eenen bergh, doende zich van buiten slecht, en voor een gedeelte vervallen op. Ik vond hier nogh een puinhoop, en tamelyk groot overblyffel van een Kerk, waer aen nogh 2 of 3 voltens stonden, op de wyze van koepeles, die fraei moeten geweest zyn. Dit vervallen gebou was met klinkklare steenen wel aen een gevoegt, en het outste en beste van alle, die ik daer gezien heb. Door de stad lagen ook veele puinhoopen. Aen de laegte van den bergh, daer de Chan zyn hof hout, is een groote lange markt, daer alles te koop gebragt wort wat men bedenken kan, inzonderheit vruchten. Hier zyn ook de woningen van alle de koperflagers, en veele soorten van winkels, ook van Koks, daer alle spyze toebereidt te krygen is. Aen het eene einde dezer markt nemen de Bafaers eenen aenvang, daer ook alle soorten van winkels zyn, als die van Gout-en Zilvermits, Laerzemakers, Zadelmakers, en wat des meer is. Eenige dezer Bazaren zyn van boven met steene bogen gesloten, andere weder met hout overdekt. Zy beslaen een groot einde der straten, en begrypen ook in zich Tabak-en Koffyhuizen, ook alle de Chans of Karwanferacs, die binnenwaerts springen, waer in men van de straet door een groote poort gaet. Deze zyn ontrent 20 in getal, waer van de Indianen wel de sierlykste bewonen. Alle zyn ze wel van steen opgebout, en ontrent 23 of 24 voeten hoogh. In de onze waren benevens den gront 40 vertrekken, alle in het vierkant gebout. Hier in worden de voornaemste goederen verkogt. Waerom men in de Bafaren geen voorname winkels van lakens, en dergelyke vint.

Woning
des
Chans.

Markt
en win-
kels.

Bazars.

Samachi.

chia, ook *Summachia* genaemt, en van de Perlianen *Schamachie*. Zy legt op 40 graden 50 minuten. Zy is de hoofstadt van dit lant, dat tegenwoordigh *Schirwan* of *Servan* genaemt wort, hebbende voorheen den naem gevoert van *Medie*, een zeer vermaert Koningryk in Asie gelegen in het Noorder en Noordwester deel van het Koningryk Perfie, daer nu het lantschap Servan, het Westerdeel des lantschaps Gilan, en het Noorderdeel van het lantschap Ayrack is, waer voor het nogh by de inwoners bekend staet, strekkende zich uit tot op de grenzen van Hirkanie. Men wil dat deze stad gebout is door den Persischen Koning Schirwan Sjæ. Zy wort gerekent te leggen 24 uren van de Kaspische zee af. De wegh hier door het gebergte is zeer krom en bogtigh. Wy hebben'er 23 of 24 uren over gereden, en 6 dagen op wegh geweest met de Kamelen. Maer te paert kan men het bequamelyk in 3 dagen afleggen. Van Derbent is de reis 40 uren lang, als men over het gebergte op Lahati gaet.

De Chan regeert hier als een Koning. Buiten hem is'er alleen een Kalantaer of Burgermeester: dogh die heeft noch gelt, noch iets in handen. Hy maekt wel de lyst van het geene op te brengen is van het lant: maer de penningen worden aen den Chan gebragt. Deze heeft een Kanselery, en daer in zyne Raden. Het wapenhuis is in zyn hof, waer in ook eenige stukken kanon zyn: waer van'er ook twee kleene voor het hof staen, worden de geloft, als de Chan eenige vreugde bedryft. Hy heeft 2500 soldaten, alle te paert, uitgenomen 300, die in dienst zyn voor lyfwachten te voet, en met hun allen, of eenigen uit hun, voor hem gaen, zoo meenigmael hy ter jagt, of elders uitydt. Deze Chan, nu zynde in het zeste jaar zynre regeringe, was een welgemaekt man, schoon wat mager, dragende groote lange zwarte knevels. Men noemt hem *Allerwerdichan*. Hy voert den titel van *Beglererbegi*, dat zoo veel is, als Chan over de andere Chans. Hy is een Georgiaenschen Christen geboren, voorheen Kamerjonker by den Koning van Perfie, aen wien zyn vader, een edelman uit helderen huize, hem nogh jong geschonken hadt, naer het gemeen gebruik der Georgianen. Men geeft voor dat hy gesproten is uit het huis van Borgodion, dat out en van voor Christus geboorte bekend is, oirspronkelyk uit Joodschen geslachte, en van Jeruzalem in 't Georgiaensche lant overgekomen.

Deze voogdy over Samachi is eene der voornaemste in 't Persiaensche gebiet, als waer uit de Gouverneurs zich in weinigh jaren kunnen verryken, om de groote inkomsten, die ze uit deze gewesten trekken. Want van Gilan komt veel zyde, ka-

Volstrek-
te rege-
ring des
Chans.

Zyne af-
beelding.

Het lant katoen, en saffraen. Het lant is ook vruchtbaer van schoone wynen, zoo witte als roode. Dogh de witte is sterk, en niet te drinken dan met water gemengt. Alle soorten zyn'er ook van goede vruchten, als appels, peeren, kastanjes, alle lekker van smaak, byzonder die groejen op de streken gelegen naer 't lant der Georgianen. Zoodat dit lant zeer vruchtbaer is: hoewel'er volk gebreekt om het zelve te bebouwen. Men vint'er mede een groote meenigte paerden, en dieren, die den mensch tot onderhoud strekken, in vollen overvloedt, offen, schapen, hoenders, veel wilt gevogelte, faisanten, pattrizen, hazen, quakkels, leeurikken, en ander slag van wilt. Dit alles is hier voor eenen geringen prys te bekomen, voornamelyk in den winter. Waer by nogh komt dat het broot hier uitnemen goet is.

Schoone zeehaven. Een schoone zeehaven heeft de Stadt Bachu, daer nu de Persianen een gemeene sterkte hebben opgeworpen. Want de kapitein Meier, van wien wy gesproken hebben, deze haven verzoekende tot vry gebruik zyner Czaerse majesteit bragt hen hier door tot argwaen: dewyl de Moskoviten vryheit genoegh hadden om hier te gaen en te komen, zoodat dit verzoek, dat hem ook ontraden was, van hem niet moest gedaen zyn geweest. Dit geweest, zoo verre het strekt tot aen de rivieren Kur en Aras, waer door het van't andere wort afgescheiden, gelyk wy daarna zeggen zullen, was met weinigh volk in bezitting te nemen, en door het opwerpen eeniger sterkten wel te behouden, dewyl dit volk onmagtig is om weer te bieden. En voor niemant quam dit beter gelegen dan den Czaer.

Bachu. De oude stad Bachu, gelegen in't westerdeel van Persie, in't lantschap Servan, aen de westkust ten zuiden van de Kaspische zee, heeft nogh den ouden Nootoly. muur. Hier uit komt de meeste Nootoly, de witte en bruine, voort; welke laetste door geheel Gilan, en wel 100 uren Persie innewaerts verzonden wort. De witte gaet alom naer alle gewesten. Men verhaelde my dat 2 of 3 uren van de stad het lant gestadigh brant door den Salpeterigen gront. Ik verstont ook dat

De stad Ganfie. de stad Ganfie, 50 uren ontrent van Samachi gelegen, byna viermael zoo groot als deze is, verzien met veel steene gebouwen, meest twee verdiepingen hoog, breede en ruime straten, brave Bafaers, schoone karwanseraes, en een deffige markt. Dat het gebou van den Gouverneur ruim en groot is: dat'er een groote rivier door de Stadt loopt, dat'er veele tuinen zyn, en overvloedt van goeden wyn en vruchten. Men had'er ook veel Zenaerboomen, Cipressen, en Pynboomen. Zoodat die

stadt wel mogt gaen voor eene der beste in gansch Persie. Dit vernam ik uit goede onderregting van eenen der hier zynde Fransche Geestelyken, ook uit eenige Georgianen, die hier by getuigden dat in het lantschap Georgie, nu *Gurgistan* genaemt, verlicheide rivieren zyn, die wy niet kennen, als Allasan, die door de Provincie Ghaget loopt, en zyn koers neemt in de rivier Kur: Legwie, die nevens de stad Gorri loopt, by ons aangekent *Cori*, en mede in de Kur vloeit; Kifanni, die dicht nevens een groote kerk loopt, genaemt *Schetta*, en mede in de Kur eindigt; Simma, die ook in de Kur vloeit, en aenvang neemt in Turcomania ontrent de stad Angheltska; Jorri, die aen'tgebergte Serikjes begint, en mede in de Kur vloeit. Deze zyn wel de voornaemste. Want de andere mindere zyn zoo by name niet bekend.

Om nu myn verlangen naer het weten van dingen, die de Outheit betreffen, te voldoen, dewyl my niet onbekent was dat in dit zoo van outs beroemde Medie, inzonderheit in deze lantstreek, wel eenige overblyffels, der opmerkinge waerdigh, moesten zyn, begaf ik my op den 13 dezer maent Augustus naer den bergh Kalakulustahan, een half uur N. ten Westen van deze stad afgelegen. Eer ik den zelve beklom, ging ik neder zitten in de laegte, daer ik een gedeelte van den muur en toorens eener oude vervalte sterkte op den bergh konde beschouwen. Ik zag dan eenige ronde torens, ten deele nogh in wezen, overblyffels van een muur, en andere grontleggingen, daer van afgescheiden, ook groote overblyffels van muren naer de laegte ter rechter zyde van den bergh, tusschen de groote steenen der fundamenteen, die zich maer weinigh uit den gront, daer de bergh nederwaert loopt, vertoonden. Dusdanige groote brokken waren ook aen de flinke zyde, boven by den toorn, in zonderheit een op het opperste van den bergh. Dit alles bezien hebbende, brogt ik het samen op 't papier, gelyk het met No. 39 wort aengewezen. Toen ging ik naer boven aen de Noortzyde, daer het moejelyk en gevaerlyk was om op te komen, zoodat ik door de groote hoogte van vermoeitheit meenigmael moest rusten. Toen ik boven gekomen was, was het voornaemste dat ik daer vond, een gewelf onder de aerde, waer in men van de Zuidzyde door een grooten boogh van zware groote steenen, gladt te samen gestelt, nederwaert gaet, 7 of 8 schreden, over ingestort zant en puin. Recht over dezen ingang is een andere boogh op dezelve wyze, slaende op den anderen, en nogh in zyn geheel. Deze is vlak open tegen het N. Oosten, daer het yffelyk is om door te zien, om de

Onbekenderivieren.

De bergh Kalakulustahan.

Onderaertschgewelf.

de hoogten en steilten, naer beneden in de vlakten, tusschen de andere bygelegen berges. Waerom aen deze zyde des berges geen muur geweest is om de ver-vaerlyke steilten, daer niet aen te komen is geweest. Deze twee gemelde bogen zyn het begin van den ingang, staende 44 schreden van elkander af. Nederwaerts gekomen, ziet men hier ter rechter zyde eenen korten smallen gang met een volte, dogh die strak tegen de rots van het gebergte stuit. Hier nevens is nogh een ingang, maer klein en aenstonts stuitende, vermits die zyde ten Oosten, en bynaen het einde van het bovenste gebergte is. Hier tegens over ter flinke zyde naer het Westen gaet men door eenen boogh, die als een poort is, maer nu geen mans lengte hoogh, zoodat men bukkende daer door moet gaen in een klein vertrek. Van het zelve gaet men door eenen korten gang in een diergelyk vertrek, ook op dezelve wyze in een derde, hebbende die alle brave vaste bogen en gewelven. Het muurwerk, daer alles op rust, bevond ik dik te zyn aen den eersten ingang, ten deele 5, ten deele 8 voeten, en vervolgens ook zoo: zynde tusschen yder een korte door-gang, als waren ze van een gescheiden. Om de duisternisse kon ik niet verder zien, dewyl ik in het laetst gemelde veele brokken, en nedergestorte steenen zagh leggen, zoodat de gront niet te bekennen was, en ik my in deze eenzaamheit niet verder be-geven dorst, zynde maer in stilheit van een eenigh persoon verzelt, derwaert ge-gaen. Maer dit alles in myne gedagten overwegende, besloot ik dat het grootste gedeelte onder den bergh heen gaet naer 't Westen en N. Westen, zoo als deze bergh in de lengte gelegen is. Ik bevond ook dat de steenen der onderste gewelven van de gangen, die niet boogswyze, maer vlak zyn, de lengte van de breedte der gangen hadden, rustende met de einden wederzyts in de muren. Al wat men hier zoo onder als boven ziet, is met steen en kalk samengegehecht, zynde daer ontrent het ciment redelyk dik gebruikt. Evenwel zyn de samenvoegingen zoo digt en net niet aen een, als wel by de ouden, inzonderheit de Romeinen, die daer in uitstaken, plagh te geschieden. Zy be-trachtten dit samenvoegen zelf in de steenen der wegen; waer van nogh getuige-nis geven de weinige overblyffels die er zyn van den ouden Napelschen wegh, by hen *Via Appia* genaemt. Inzonderheit hebben de bouwers van het eenigste won-der der werrelt, dat van de zeven over-gebleven is, hier in hun vernuft getoont aen den wegh, dien men van binnen op-gaet in de Piramide van Egipten, welker verbeelding ik in myne eerste Rejsbeschry-ving gezegt heb dat ik de eerste gegeven

Naeu-
keurig-
heit der
oude Ro-
meinen in
het sa-
menvoe-
gen der
steen.

Gelyke
nettigheid
in Egipten.

heb. Die zoo uitnemend groote steenen fluiten daer zoo hecht aen een, dat men de samenvoegingen daer van naeulyx be-merken kan, waer by komt, dat ze zoo gladt als een spiegel geslepen zyn. Hoc-wel ik moet zeggen dat dit werk, waer van wy hier spreken, maer bestaet in ru-we steenen, waer in zy naer allen schyn zoo veel nettigheid niet hebben gezogt te brengen.

Uit deze onderaertsche vertrekken zyn-de, nam ik de maet van de breedte boven van den bergh, en bevond die op zyn smalste te zyn 50 schreden. Dogh naer het Westen of N. Westen wort hy strak breeder, beslaende daer 80 schreden. Hier is ontrent op het midden van den bergh een groote put, waer van de mont of bo-venkant rondom zoo gevaerlyk was, dat ik'er niet aen dorst komen, om'er in te zien, dewyl ik daer ingestort zynde, ze-kerlyk myn Vaderlant noit weder zou ge-zien hebben. Het is zonder twyffel voor-heen een waterput geweest. Verdere opening heb ik niet kunnen vinden. Van dit opperste werk staen de lager muur en torens, daer ze 't naest by een komen, 70 of 80 schreden van elkander af. Dan loopt dezelve muur veel lager om den bergh ten Oosten, naer giffing een half uur, indien men het met gaen konde afmeten. In het afkomen van den bergh hadden wy meer gemak, dewyl wy den rechten wegh von-den, dien wy in het opgaen hadden moe-ten nemen. Afkomende ontmoetten we nogh verscheide overblyffelen van groote vertrekken tusschen den benedensten muur, en de bovenste vervallene sterkten, waer van eenige nogh de buitenste vlakke stee-nen hadden, die niet hoogh van den gront waren. Wy konden maer alleen bemer-ken de grootte der boogen, vertoonende die plaets een groot beslek van een ge-bouw. Van boven dan vervolgens geko-men zynde tot aen den eersten muur, te-kende ik het gezicht by eenen rooren, die nogh ten deele met zyn buitenste steenen staet, nevens eenige andere vervalle over-blyffels, zoodanigh als wy de verbeelding daer van geven op N°. 40. Anderen heb-ben aengetekent dat deze overblyffels van hout en steen te samen zouden gevoegt zyn geweest. Maer ik heb daer niets van ondervonden, veel min kunnen bespeuren, dat'er eenigh teken van hout zy geweest, maer wel vaste steenen, met ciment aen een gehecht. Het gemeene geloof is dat deze ongemeene sterkten door Tamerlan zouden verwoest zyn: waer van ik de waerheit niet heb kunnen onderzoeken.

Gevaer-
lyke put.

Nu wederte rug keerende naer de stad, Turxé zagh ik een weinigh buiten dezelve in het koor 'e-
danßer.
open velt eenen Turk op de koord danf-sen, die aen de daer staende huizen vast gemaakt was. Al wat hy bedreef bestondt

meest hier in, dat hy zich liet nedervallen op zyn hinderste, dan met de koord tusschen de beenen, ook op de zyde zich vertoonde, zonder dat de voeten op de koord quamen, waer in hy telkens veranderingen maekte, vallende ook voor op de beenen. Op danssen of springen op de koord verstond hy zich niet of weinigh. Anders was al wat hy deed vry behendigh. Hy had eenen zeer langen stok in zyne handen. Hy bond ook voor aen elk been twee bloote sabels, waer mede hy zachtjes over de koord voortging. Toen wisselde hy de sabels voor twee platte ronde dingen, even als muilen, die hy onder de voeten bont. Vervolgens ging hy tegens

een schuinse koorde op. Om dit spel te aenschouwen, hadden zich duizenden van menschen, zoo mannen als vrouwen en kinderen, naer buiten begeven; zynde de vrouwen geheel met een wit linnen kleedt bedekt, op de Turxe wyze. Terwyl de Kunstenaar bezigh was, ging een van zyne makkers om by de menschen, die naest aen den kring stonden, biddende om een kleene gift voor het gezicht dezer kunstten. Veelen dan openden de beurs, en gaven eenen halven stuiver, anderen ook wat meer, na hun genegenheit groot of kleen was tot deze fraeijgheden, die hier zelden gezien worden.

XX. HOOFSTUK.

Gedenkwaardige oude graven te Jediekombet, op den bergh Pjedrakoes, en te Pyrmaraes. Gruwzame moort gepleegt aen vier Armenieren. Monsterring der Persiaensche Ruitery.

MIDDLERWYLEN had ik verstaen dat buiten deze stad eenige oude graven waren. Waerom ik den 14 der maent besloot drie paerden te doen vervaerdigen, om den volgenden dagh my na de plaets, daer ze waren, genaemt *Jediekombet*, of *Zeventorens*, te begeven. Dit *Jediekombet* legt drie goede uren van *Samachi* landwaert in. Ik begaf my dan des morgens daer heen, nemende twee luiden met my, buiten de voetloopers, die de paerden verzelden. Wy gingen al meest ten westen aen naer het gebergte, waer op veele dorpjes gezien worden, al meest door Armenieren bewoont. Aen een van deze quamen wy ten 9 uren. Dit dorp, genaemt *Kirkins*, legt op eenen vrugtbaren bergh, bezet heel en al met wynplantaedjen, waer mede die menschen zich meest generen, hebbende daer een Kapel van groote steenen gebout, waer in een hunner heiligen begraven legt, genaemt *Sabaech Wartapeet*. Deze geven zy voor dat eerst *Mahometans* zynde, tot hen is overgekomen, en in hunnen godtsdienst zoo verre onderwezen, dat hy eindelyk tot Priester verkooren is. Dogh dat zyne vorige geloofsge-nooten hier achter gekomen zynde, hem te *Samachi* verbrant hebben: dogh dat hy van den dooden opgewekt tot hen wedergekeert is. Aen den wegh, een half uur van dezen bergh hebben zy eenen grooten grafsteen gestelt, waer op eenige karakters staen, die ik gezien heb. Ik vraegde hen de bediedenisse daer van: maer zy zeiden dat ze niets betekenden, en alleen tot

sieraedt op den steen stonden. Daerna hebben den heiligh op dezen bergh gebragt, daer hy begraven legt, wordende zyn graf in hooge achttinge gehouden. Want op de feestdagen komenze daer kaerssen op ontsteken, en by de grafstede hun maeltydt houden. Ik vond'er ook, dewyl het zondagh was, eenige huisgezinnen, die my vriendelyk ten eten noodigden, terwyl de vrouwen bezigh waren met despyze te bereiden. Dogh ik ontging dit met dankzegginge, dewyl ik maer gekomen was om myn opzet te volvoeren. Dit dorp bestaet ontrent in 200 huisgezinnen. De Kapel, die daer is, heeft in't midden een kleen altaertje, en aen de flinke zyde eenen grooten grafsteen, waer op zy de waskaerssen aensteken. De Kapel is omtrokken met eenen kleenen muur, en daer nevens staet een Noteboom, onder wiens schaduwe zy zitten. Hier is ook een Kerkje geweest, dat door aertbeving voor 35 jaren verwoest is, in wiens plaets deze Kapel gezet is.

Ten half tien reden wy weder van daer over bergen van schoon lant tot aen *Jediekombet*, daer wy na verloop van een uur aenquamen. Hier vond ik de oude grafsteden, daer ik van gesproken heb, die fraei gebout, en van groote levendige rotsteenen redelyk wel aen een gevoegt zyn. Deze waren nogh al meest in wezen, en gingen spits op. De eerste, die ik bezagh, was de hoogste, en naest aen den bergh gelegen. De muur van den toren was 5 palmen dik, de ingang 6 palmen hoogh, en 3 wydt. Van binnen was hy

rondt,

Jediekombet.

Het dorp Kirkins.

Persiaensche Heiligh.

Zyn grafstede.

Grafsteden te Jediekombet.

Aenzi-
lyke
toorn.

rondt, hebbende 12 voet in zyn diameter. Deze toren is met eenen fraejen muur om-
trokken, hebbende een schoone voor-
poort, waer van de breedte 14½ Rynlantse
voeten uitmaakt, en de diepte 10 tot aan
de kleine poort, daer men doorgaet. De
muur daer van heeft de dikte van 5 pal-
men: en de breedte van den eenen tot den
anderen hoek is 16 schreden in 't vierkant.
Zoodat de omtrek 64 schreden bevat. De
dikte des muurs heeft 3 palmen, zynde
het bovenste daer van als een kemels rug
of half ovaelswyze. Aan de zyde des to-
rens binnen den omtrek staen ter eene zy-
de 2, en ter andere, 3 fraeje zerken of
grafsteen, boven de aerde, met loof-
werk versiert, en verscheide verbeeldin-
gen, die van elkander verschillen, inzon-
derheit boven op. Deze grafsteen be-
vond ik 3 palmen hoog, 2 breed, en
ruim 7 lang, den eenen wat grooter dan
d'ander. Toen bezagh ik den tweeden
toren. Binnen den muur des zelve vond
ik aan de voorpoort een optrede van 3 pal-
men hoogte, op den grond onder den
boogh 8½ wydte, en 11½ diepte, zynde
het gewelf 7 voeten hoog. Binnen de-
zen muur staen 3 fraeje grafsteen. De
muur is lang 44 voeten, breed 33. De
hoogte is als de voornoemde, en op de-
zelfde wyze. Het laetste gebou in de laeg-
te (want de gront is afgaende) was met
eenen muur omtrokken van 71 voeten
breed, 66 lang, en 9 hoog. De voor-
poort komt 14½ voet van den gront af-of
uitspringende, zynde 22 voeten breed.
De hoogte des boogs is 11 voeten, wydte
beneden 11, en diep 14 voeten. In het
midden hier van is een kleine poort, die
de breedte heeft van 2½ voet, en de hoog-
te van 5½. Hier door gaet men 3 trappen
af in de vlakke opening. Twaelf schre-
den voortgegaen zynde, komt men aan
een gebouw, dat 38 voeten breed, en 18
diep is, waer achter aan de flinke zyde een
gebouw is, dat zich 6 voeten verre uit-
strekt, en van dezelfde breedte is, daar ook
een toren op staet. Dit gebouw gaet men
recht over de voorpoort in door een kle-
ne poort van 4 voet, en 4 duim in de
hoogte, en 2½ in de breedte. De dikte
van dezen muur is 3 voeten met twee trap-
pen nederwaerts in een vierkant vertrek,
dat rondom met steene banken is bezet,
van ruim 1½ voet hoogte, en ontrent zoo
veel in de breedte. De grootte van dit
vertrek is 10 voeten diep, en 11 breed,
met een gewelf van twee mans lengte
hoog. Aan de rechter zyde ten midden
van den muur de bank optredende gaet
men nogh met eenen trap op door dezelfde
poort in een donker vertrek met een ge-
welf, dat lager is, en boogswyze, 13
voeten diep, en 10 breed. Weder hier
uitgekomen zynde, gaet men recht over

de eerst ingetrede kleine poort, door eene
die wat kleiner is, met twee treden op
in een vertrek, dat 10 voeten diep, en
even zoo veel breed is. Hier op staet de
gemelde toren, die tot aan de spits hol is.
Aan de rechter zyde ziet men'er vier ven-
stergaten in, komende twee boven den
ander. Hier vond ik eenige waskaersjes
tegen den muur gezet, en op den gront
een deel verbroke steenen, waer ontrent
men geen graf konde bemerken. In dit
gebou hielden wy ons middagmael, en
koelden den wyn met het water, dat uit
een schoone fontein vloeit, die vlak voor
dit gebou, en maer weinige schreden daer
van daen staet. Deze bron stroomt her-
waert van uit het gebergte, en geeft water
dat zeer goet van smaak is. De muur
aan deze fontein is mede out, en van het
zelve werk. Buiten den omtrek dezer
grafsteden, waer van de ouden altoos groot
werk gemaakt hebben, gelyk yder weet,
ziet men nogh duizenden van grafsteen
in het ronde, eenige der zelve als de reets
gemelde, andere van gemeene groote stee-
nen. Dogh op geene van alle konde ik
eenige karakters van geschrift bemerken:
zynde daer alleen wat sieraetwerk op ge-
houwen, en boven op eenige verbeeldin-
gen, daer ik geenen naem aan weet te ge-
ven. Alleen hadden zommige de verbeel-
ding van een hooge smalle vaes, en dier-
gelyke figuren. Al dit werk heeft myns
oordeels meest gestrekt om den grafste-
nen wat sieraet by te zetten; gelyk ik
zulx meermalen ondervonden heb, ook
ontrent de begraefplaatsen der Koningen
even buiten Jeruzalem.

Om deze grafsteden duidelyker te kun-
nen vertoon, tekende ik eene der zel-
ve in 't byzonder af, teweten die naest aan
het gemelde gebou staet, of die de eerste
is in de laegte, waer aan men eenen groo-
ten boom ziet, ook eenige jonge boomen
door den tydt buiten den toren gegroeit,
schoon alle die harde steenen nogh gaef en
heel zyn, zonder dat men ergens de min-
ste breuke gewaer wort. Het gezicht van
de voorpoort, en eenige daer by staende
graven, nevens den Meloentuin, daer by
gelegen, verbeelde ik op No. 41. Toen
bragt ik het gansche gezicht samen op pa-
pier, zynde het voorste 't gebouw, waer
van gesproken is, het volgende van de
reets verbeelde, en dus voort ook d'an-
dere, met het gebergte daer achter, daer
men in 't geheel negen torens ziet, hoe-
wel het woort *Jediekombet* zeventoorens
betekent. Hoe het zy, de rechte ge-
daente is op No. 42 te zien. In de bin-
nenmuren vond ik veele jonge vygeboomen, die eenige grafsteen zoodanigh bedekten, dat men die naelyx kon be-
kennen. Deze grafsteden worden voor
zeer out gehouden, en al in wezen te zyn

Vyge-
boomen

geweest voor den tydt van den beroemden Tamerlan, door wien het gerucht gaet, gelyk wy gezegt hebben, dat deze sterkte verwoest zou zyn: dogh dat deze graven door achtinge, die hy daer voor had, ongeschonden gebleven zyn.

Verzadigt van het beschouwen dezer oude gedenktekenen, vertrok ik van daer ten 4 uren na den middagh. En eenen anderen wegh naer de stad nemende, zag ik dicht by deze plaetsen Noorden een meenigte van steenen. Ik besloot, dewyl dit gansche gebergte eenen schoonen akkergront heeft, en niet steenagtigh is, dat hier eertydts een stad of sterkte most geweest zyn, schoon'er geene grontleggingen of keurlyke steenen te bespeuren waren. En myn gevoelen hier over uitende, verstont ik dat'er ontrent deze graven een kleine stad geweest was. Het kon ook niet anders zyn. Want uit wat inzicht zouden zulke graven zyn in een gebergte, dat zoo verre van eene stad afgelegen was? By deze steenhoopen zagen wy mede een schoone fontein, en wat verder een andere begraefplaets, daer veele grafsteden stonden. Een derzelve was ongemeen groot, dogh ten deele verbroken. Kort daer aen quamen wy weder in het gebergte opwaerts, en reden nu door het groote dorp Kirkins, een half uur ten Zuiden van de stad afgelegen. Het wortten deele van Armenieren, ten deele van Turken bewoont, en legt tegens 't opgaen van 't gebergte. Wy quamen een uur voor den avont daer weder binnen, met eenen zeer harden wint, dien wy 3 uren te voren gekregen hadden. Hier door sloof het zant zoo vervaerlyk, dat men zyn oogen niet wist te bergen; dat den meesten nacht over duurde. Hier na viel 'er regen met zware donderslagen. Waer na het weder opklaerde.

Het dorp
Kirkins.

Zant-
stuiving.

De berg
Pjeda-
koes.

Grafste-
de.

Boomen.

Den 18 der maent begaf ik my op den bergh Pjedrakoes, die wat digter naer de stad legt dan de bergh Kala-kulustahan, en wat hooger is. Boven op den zelven vint men een open graf, in 't ronde bezet met groote steenen, beslaende wel 16 voeten in de breedte, en 18½ in de lengte. Hier staen gemeene grafsteenen op. Ook vint men'er eenen Noteboom, nevens eenen anderen grooten boom, daer kleine bladeren aen zyn. Wat lager is nogh een kleiner boom, en 27 schreden van daer een graf, dat in een rond tempeltje bestaat. Het is van buiten 33 schreden in 't ronde, van binnen 10 voeten in zyn diameter. Desselvs muur is 2 voeten en 10 duimen dik, waer aen eenige steenen zyn, die 2 voeten en 2 duimen in de breedte hebben, ook 4 voeten en 4 duimen in de lengte. Den ingang gaet men met een treë op van 1 voet, 1 duim, en breed 1 voet, 10 duim, hoog 5 voet, 4 duim.

De hoogte van dit graf is 10½ voet buiten de bovenspits. Voor het zelve staen verscheide gemeene grafsteenen. Rondom het graf zyn in den muur veele spykers geslagen met lapjes van verscheide kleuren. Zoo vint men'er ook een stokjes gebonden op het eerst gemelde graf. Dit geschiedt door de luiden, die deze graven komen bezoeken om van hunne qualen genezen te worden, scheurende deze lapjes uit hunne kleederen tot een offerhande voor den heilig, die daer begraven legt. Een Armenisch dienaar, die by my was, verhaelde dat hy zulk eene offerhande ook gedaen, en daer door beterschap voor zyn quael gevonden hadt. Maer ik sloegh zoo weinigh geloof aen zyn verhael, als aen de historie van den Heiligh, die eerst verbrant, en daarna weder te voorschyn gekomen was.

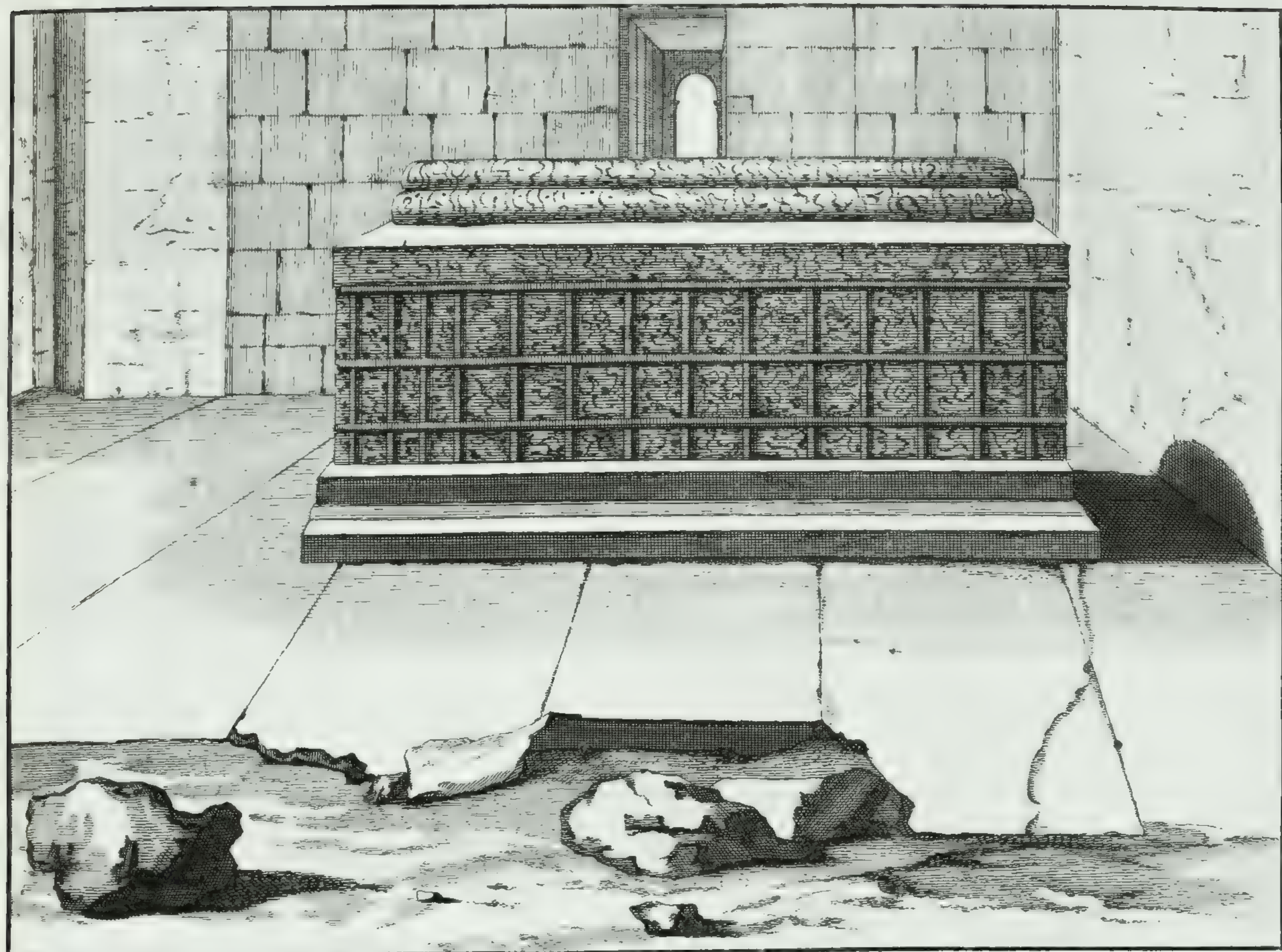
Bygeloof.

Dit tempeltje vond ik aen de Oostzyde geheel verbroken, te weten alleen de buitenste groote steenen. Boven op is het door den tydt met klein geboomte begroeit. De gedaente daer van ziet men op N°. 43 met den bergh Kala-kulustahan in 't verschiet. Ik tekende het ook van d'andere zyde, daer het, gelyk ik zegge, verbroken is. Waer aen de flinke zyde het eerst gemelde open graf vertoont wort, gelyk in de laegte de stad in 't verschiet, met het gebergte daer agter, aangewezen op N°. 44. Binnen in het tempeltje, of grafstede, staet een groote grafsteen met loofwerk versiert, en hier by ziet men het venster, den ingang, en de groote grontsteenen, die verbroken zyn, gelyk hier nevens vertoont wort. Veertigh schreden van daer zyn twee plaetsen onder de aerde. De eerste vint men in het inkomen boogswyze van groote steenen gemaakt, die van binnen nogh in hun geheel zyn. De diepte is hier 6½ voeten, de breedte 4 voeten en 2 duimen, de hoogte 5 voeten, en 5 duimen. De gront is met steenen belegd. Zeventien schreden hier van daen, is een andere even als een grot, hebben de eenen kleenen ingang, daer men door kruipen moet om'er in te komen; zynde daer maer een kleine holte in de rots van den bergh. Regt over deze holte staet een boom, op wiens stam veele namen gesneden staen. Daer leggen veele grafsteenen. Tusschen deze en het graf op den heuvel heeft men eenen vervallen muur van een vertrek. Deze bergh is rontom vol graven, uitgezondert aen de Z. Westzyde, daer hy op zyn steilste is. Anderen hebben te boek geslagen dat hier een diep gewelf zou zyn onder de aerde met eenige trappen, waer in de dogter eens Konings zoude begraven leggen. Maer ik heb de onwaerheit hier van bevonden. En ik kan niet anders denken of dit zal hun gezegt zyn van die kleine grot, daer

Afbeelding van een out Kerkje.

Misflagh der schryven.

GRAFSTEEN.

ze zelfs niet in gekropen hebben om de waarheit te onderzoeken. Het gat is ook zoo klein, dat ik de bovenkleederen uit-trok om'er door te komen. En'er door zynde, heb ik bevonden hoe het'er geschapen was. Ik ben van gevoelen dat het voornaemste lichaem, dat daer begraven is, zal zyn in het hooge graf, of tempeltje. Met vragen konde ik geen nadere onderrechtinge bekomen. Dit wist men alleen te zeggen, dat'er lyken begraven leggen van luiden, dien de faem van heiligheit nagaet; om welke reden eenige luiden, maer niet veel in getal, somtyts daer verschynen. Wat nederwaert op den zelve bergh legt een dorpje. Ten N. Oosten ziet men in eene zeer aengename vlakte van schoon boulant, rontom met bergen bezet. Ten N. Westen den bergh Kala-kulustahan met eenige dorpen. De stadt vertoont zich van hier ook zeer fraei, gelyk ook de geheele lantstreek onder aen den bergh. Naer de zyde der stadt is een schoone klare waterfontein van groote steenen samengevoegt. Weinigh nader aen de stadt ook een an-

dere zonder muur, zynde alleen een kanael, dat geheel onder de aerde doorgeleit is, naer het gebergte, en van hier in een ander kanael naer de stadt zyn keer heeft.

Ondertussen maekte ik den 19 der maent myn goet gereedt, om het des daegs daer aen met de karavane voor af te verzenden, dewyl wy in weinig dagen stonden te volgen. Dit gedaen hebbende deed ik de paerden weder vervaerdigen, om te gaen bezichtigen twee voorname graven in het dorp Pyrmaraes. Ik steegh ten 7 uren te paert, en reedt een groot uur in de laegte, en door Pirs-haet, dat maer in 2 of 3 huizen bestaet. Veel geboomte vond ik hier, en daer in eene klaer vlietende fontein. Ik ontmoette ook verscheide waterloopingen in het ryden over kleene steene bruggen. Twee uren van de stadt af vont ik'er eene, die ik voor out aenzagh, zynde van zware steenen, maer geheel verbroken in drie verscheide deelen, waer van eenige al in den gront wech gezakt waren. Zy had 3 bogen gehadt. Benevens

Oude
waterloo-
pingen.

dezelve liep een zeer helder water. Men vint hier ook verscheide bruggen: maer tegenwoordigh loopt'er geen water door.

Het dorp
Pyrama-
raes.

Als men in het gebergte komt, toont zich de stadt Samachi zeer fraei met al het omleggende lant en bergen: waer in men vele kerkhoven ziet, en in eenige der zelve vele groote zerksteen. Het was ontrent den middagh, als ik aen het dorp Pymaraes quam. Het is tamelyk groot en bezet met huizen van steen en aerde opgebout, ontrent 4 uren ten Oosten van de stadt afgelegen in een groote vlakke, als men ter flinke zyde aen het gebergte aenkomt. In dit dorp vond ik ten eersten een graf van Seid Ibrahim, eenen heilig, die by dit volk in groote agting is; gebout op de wyze van een slot of sterkte, waer om van buiten een slegte muur loopt. Hier door gereden vond ik ter regter zyde een paerdestal, waer in wy onze paerden deden blyven. Zoo haest ik hier was quam my een dienaar verzoeken, dat ik wilde komen in het vertrek zyns meesters, die opziener van dit graf was, daer byvoegende dat hy even uitgegaen was, maer aenstonts stondt weder te keeren. Hy quam ook te rug, terwyl ik daer eenige spyze nuttigde, ontving my beleefdelyk, en vraegde van waar ik gekomen was, en welke de reden was die my herwaert gedreven hadt. Als hy myn inzicht gehoord hadt, boodt hy my zeer hoffelyk zynen dienst aen, gereedt om my zelf te geleiden, waer iets denkwaerdigs te beschouwen was.

Wat aengaet dit gebou, voor het zelve is een groote opene plaets, aen welker rechterzyde van de voorpoorte de Heer, die dit graf bewaert, een fraei vertrek heeft, dat groot en ruim, en met tapyten belegt is. Van het zelve gaet men eenige schreden ter flinke zyde door de voorpoort van het gebou, die groot en fraei is, op eenen voorhof. Dan weder door nogh zulk een poort op eenen tweeden voorhof, daer men veele grafsteen ziet staen, behouwen met Turxe Karakters, en met sieraedtwerk bekleedt. Dan nadert men tot het graf, dat met een houte deur gesloten is. Van daer komt men in een klein gewelf, daer een kist staet. Van daer weder in een fraei vertrek, dat door drie gaten van boven licht ontfangt; zynde alle de gronden met tapyten, gestreepte kleederen, of matten belegt; om welke niet te bezoeden men zyne schoenen of muilen moet uittrekken. Aen de voorpoort ter rechter zyde van't eerste gewelf gaet men door een deurtje, daer drie vertrekken zyn; in welker eerste drie kisten staen. In het andere, dat ter regter zyde staet, zyn'er vyf. In het laetste, dat ter flinke zyde staet, vint men het lyk van den ge-

noemden Heilig, geplaatst in 't midden. Zyn kist is met een groen kleedt bedekt. De voorpoorten zyn ontrent 6 mans lengten hoog, en eenige vademmen dik. Men gaet'er met 12 trappen opwaert, die alle van eenen steen zyn. Boven is het vlak. De bovenmuur is van een gescheiden, loopende om naer de wyze van een sterkte. Op elken hoek zyn vertrekjes als wachtplaetsjes. Ter rechter zyde beslaet het 40 schreden in de lengte, en 31 in de breedte. Boven het graf is een kleene opening, daer een steen op legt. Boven de poort van het graf ziet men in steenen gehouwen veele Arabische karakters: gelyk ook binnen aen de wanden, die wit zyn, eenige karakters in 't zwart getekent staen. Buiten den omtrek van dit gebou ontrent 20 schreden gaet men onder een gewelf 15 trappen nederwaert; vervolgens nogh 10, die alle aen een verknogt zyn. Dog de laetste zyn zonder gewelf. Dan komt men op den gront van eenen kelder, die 33 schreden in de lengte, en 9 in de breedte heeft. 'T gewelf daer van is boogswyze, van het eene tot het andere einde, en ontrent 6 mans lengten hoogh, van schoone loutere steenen fraei bebout, en met kalk overstreken, die door den tydt al meest is afgevallen. Ik geloove dat het tot eenen waterkelder gedient heeft. By veel regen loopt het water daer ook nogh in door een onderaertsch kanael, afgeleit van de bygelegene bergen. Hier toe is in den tweeden trap van boven een gat, daer het doorvloeit. Boven zyn twee gaten, waer door de kelder zyn licht schept. Aen den ingang is een verheven steene muur. Tien schreden van daer staen 20 waterbakken, daer de beesten uit drinken. Deze bakken zyn aen elkander vast, en elke is van een steen, die $3\frac{1}{2}$ voeten lang, en $2\frac{1}{2}$ breed is. Hier boven zyn zeer vele putten met een opening, hoedanige ik hier langs heen en binnen het dorp vondt. Maer de bovenopening van veele was toegestopt. Deze alle moeten tot waterbakken gedient hebben. Want een gedeelte, gelyk men dit ook in vorige tyden in vele steden en plaetsen heeft aangemerkt, is hol onder de aerde, om het water in deze onderaertsche gewelven te bewaren. Ik zag dit in de stadt Alexandrie, ook ontrent de stadt Napels. De oude Meden hebben zich dus van het gebruik des waters bedient. Deze plaets derhalven moet van outs zeer aenzienlyk geweest zyn. De Persianen zagen met vermaek, dat ik alle deze opmerkingen zoo naeukeurigh nam, en aentekende. Ik bedankte den Bewaerder van dit graf beleefdelyk, en verzogt dat hy my iemant wilde mede geven, die my naer het andere graf geleiden

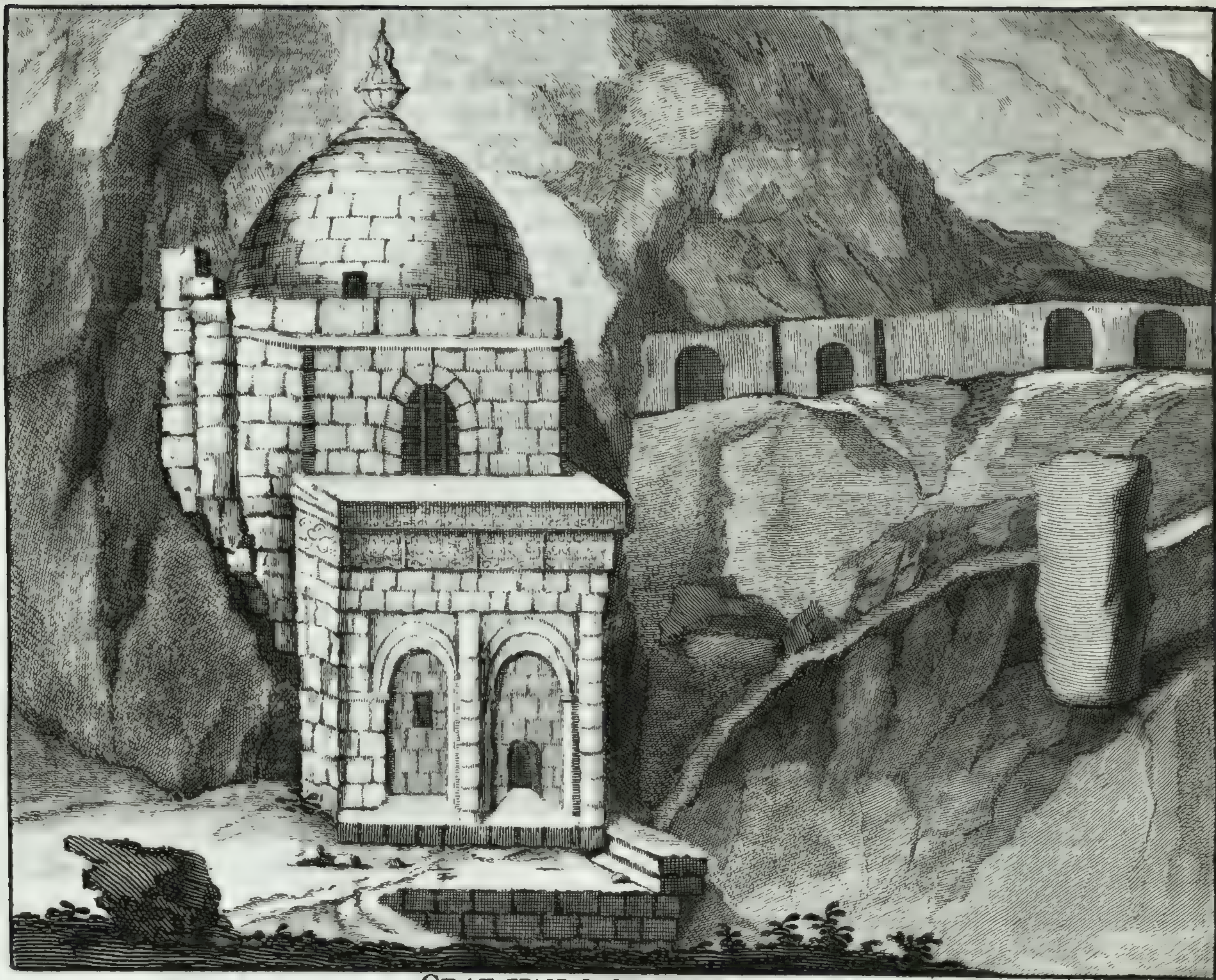
Graf van
Tiribbab-
ba.

den mogt. Welk verzoek hy my aen-
stonts inwilligde. Wy reden dan der-
waert over eenen bergh, aen wiens
Ooftzyde wy af, en te voet naer beneden
traden, langs eenen wegh zoo gevaerlyk
om de smalte, dat men zich veeltyts aen
de rotssteen en most vast houden. Ik be-
vond dat dit het graf was van Tiribbabba,
gebout aen het hangen der rots. Als men
daer aankomt heeft men een plaets daer
men met 3 trappen nederwaert opkomt.
Zy heeft de breedte van het gebou, dat
28 voeten beslaet, en zich uitstrekt tot
aen de steilte van den bergh, daer het te-
gen aen stuit. De voorgevel is sierlyk
van groote gladde steenen gebout. Hy
heeft twee volten, die 3 palmen diep
binnenwaert in den muur gaen. In die
aen de slinke zyde is vint men in het
midden een groot venster met tralywerk
van steen, dat uit een stuk schynt gehou-
wen te zyn. Hier aen ziet men veele
gekleurde lapjes gebonden. De volte
ter rechter zyde is van groote steenen,
die de breedte hebben van $4\frac{1}{2}$ palmen, en
ontrent 8 palmen hoogh zyn. Men gaet
met 3 trappen op door de poort, die met
een houte deur gesloten wort. Van daer
komt men in een vierkant kleen vertrek,
dat in zyne vier zyden fraeie nissen heeft,
en boven een koepeltje. Onder is geen
5 voeten ruimte van d'eene tot d'andere
zyde. Als men inkomt, stuit de muur
ter regterhant tegen de rots van den
bergh. Ter slinke zyde gaet men met
eenen hoogen, en 2 lage trappen op in
een vertrek, dat 14 voeten diep, en 10
breed is. Het gewelf is boogswyze ont-
rent 6 mans lengten hoogh, voor zoo
veel men gissen kan. Recht over de
voorpoort gaet men eenen hoogen en
eenen anderen breedden trap opwaert.
Dan volgen nogh 13 andere trappen,
meest van eenen steen, die de hoogte van
eenen voet, en eenen duim hebben.
Deze opgang is $2\frac{1}{2}$ voeten breed, loo-
pende boven met eenen wenteltrap, waer
langs men komt in een vertrek met 8
nissen versiert, hebbende aen den voor-
gevel een groot venster met een houte
tralie, en boven een koepel. De gront
is met matten belegd. Drie deuren zyn'er.
De rechterzyde heeft twee openingen.
In de eene is een diep ingaende nis met
steen loofwerk, dat de nis als een venster
sluit. Hier nevens is ter slinke zyde een
kleene poort, die met twee halve fraei
gewerkte deuren gesloten wort, daer
men bukkende door moet ingaen, zynde
maer ruim vier voeten hoogh, en de helft
minder breed. Dan vint men binnen een
kleene grot, die de rots is van den bergh,
daer dit graf tegen gebout is. In den
hoek aen deze rots staet een haf rondt
steene hekje, zynde het andere halve rond

der rots uit de natuur gegroeit. Hier staet
de gemelde Heiligh, of legt liever, zoo
zy zeggen, op zyne knien als biddende,
naer de wyze van dit volk. Het opperste
was met eenen witten linnen doek bedekt,
waer onder zy voorgeven dat hy onveran-
dert blyft knielen, aengedaen met eenen
graeuwen rok, opdat hy na zyn doot in
dezelve andagtigheit zyn zou, waer in
hy altydt by zyn leven geweest was. En
dit zoude St. Ibrahim, die zyn leerling
geweest is, van Godt verkregen hebben.
Dit boven gemelde vertrek is in 't vierkant
14 voeten van d'eene tot d'andere zyde
zeer sierlyk gemaekt, met twee kleene
kolommen aen beide de zyden der nissen,
voor welke een optrede is van ontrent
twee voeten. Die aen de voorste venster
is, heeft de diepte van ontrent 3 voeten,
en die van het graf is wat dieper. De
hoogte van 't gewelf is ontrent $3\frac{1}{2}$ mans
lengte. Dan gaet men nogh 12 trappen
hooger, daer ter slinker zyde een kleen
vertrekje is. Aen de rechter zyde zyn 4
of 5 verbroke trappen, daer men in 't op-
klimmen door een kleene poort kruipt,
en zich dan vint op den bovengrond, daer
de koepel verheven uitstaet, om welken
men tusschen de rotsen vanden bergh, met
drie partyen kan omgaen. Welke ruimte
ik bevond te zyn van $2\frac{1}{2}$ voet, ook van 2,
ook van 1, te weten naer voren, daer een
open is boven den voorgevel. Toen gin-
gen wy vervolgens den bergh af naer be-
neden, dien wy beter bevonden, dan daer
wy eerst afgekomen waren, en gingen op
eenen anderen bergh, die daer tegen over-
lagh, om nogh een graf te bezien. Maer
wy vonden niet dan eenen vlakken muur,
waer binnen geen graf, nochte ict derge-
lyk was: hoewel het mede al voor een
graf doorgaet. Van buiten is'er ook maer
een slechte vierkante muur, van waer men
het voorgemelde graf byzonder fraei aen-
schout; gelyk op de volgende bladzyde te
zien is. Aen de zyde, daer ik in 't be-
gin was afgekomen, deden zich verschei-
de grotten op, die gehouwen waren in
den bergh, die onder het gebouw zeer
steil naer beneden gaet.

Het was 4 uren toen ik vertrok van
Pymaraes, en 8 uren, toen ik te Sama-
chi aenquam. Den volgenden dagh wert
ik met de Armeniers onthaelt in eenen hun-
ner tuinen buiten de stadt gelegen, daer
de keuken tusschen de boomen gemaekt
was. Hier vond ik verscheide soorten van
boomen, en daer onder eene soort van
Wilgeboomen van uitnemende grootte,
ook Quee-en Moerbezieboomen, en an-
dere, die by ons onbekent zyn. Maer
hier zullen wy daerna in het byzonder van
spreken.

De Armeniers des avonts te rug keeren-
de, gingen naer hunne gewoonte zingende
en

GRAF VAN SEID IBRAHIM.

en spelende langs den wegh, sprekende eenigen hunner vrienden in de Karwanse-raes aen, by welke onder het trommelflaen eenige drinkschalen omgingen. Zoo-dat wy vry laet inden nagt ter ruste raekten. Het was op dezen tydt dat vier Armeniers, gestelt tot bewaring der huizen, in hunnen slaep van eenige Persiaensche dieven jammerlyk vermoort wierden. Over welk stuk twee Armenische vrouwen in onze Karwanseera by een Persiaens Heer quamen klagen. Men wist de daders toen nogh niet, maer hoopte dat ze door den tydt zouden ontdekt worden, om naer behooren gestraft te worden.

Monste-
ring der
Ruitery.

Op den 26 der maent geschiedde hier de monsterring der Ruitery binnen het Hof van den Chan, daer een tamelyk breede en lange vlakte is. Deze monsterring was ook des daegs te voren gedaen, en stond ook des anderen daegs hervat te worden. Zy geschiedde telkens met twee of drie hondert personen te paert in hunne volle wapenrusting, waer mede zy gewoon zyn ten oorlogh te trekken. Eenige waren gewapent met lanssen, boogen, pylen,

en schilden: andere met roers; zommige ook alleen met boogh en pylen. Dogh deze hadden daer by eenen stok, met eenen grooten knop of bal boven aen om voor geweer te gebruiken. Onder de opperkleederen haddenze gemalyde zakken, en waren voor aen de armen geharnast. Op het hooft haddenze eenen kleenen stormhoedt, op de wyze van een muts, daer een gemalyt yzer aen was, dat hun over het gezicht quam. Alle waren zy sierlyk op de Persiaensche wyze gekleedt, en verzien van brave paerden, vooral de Hooftofficiers, die zeer kostelyk in zilvere en goude stoffen pronkten. Eenige hadden 6 of 7 hantpaerden by zich. Ook veele onder de ruitery een hantpaert, nevens een ander paert, daer een knecht op zat, loopende nogh een knecht te voet voor hen. De Chan zat in een verheven zetel nevens deze plaets. Het krygsvolk stond telkens met partyen aen 't ander einde, wagtende naer het oplezen zynen namen. Dan quamen de geroepene 2, 3, of 4 te gelyk met een volle galop aen tot voor den Chan, daer ze een weynigh

nigh ftill hielden , gaende , na dat hunne namen opgetekent waren , eenen anderen wegh heen , daer ze ftant hielden . Toen de Compagnie gemonftert was , werden de groote trompetten geblazen tot een teken van af te trekken . Dit alles wert verricht in den tydt van twee uren . Het werk was in der daet wel beziens waerdigh . Want zommigen der aenkomen- den ftelden zich in poftuur , en maekten bewegingen met hun geweer , als ftonden ze om op den vyant aen te trekken . Waer in veele wel geoeffent waren . Met anderen echter ging het zoo wel niet door hunne eige onbedrevenheit of fchult der paerden . Die zich wel gequeten hadden werden met den eenen of anderen prys beloont in het bywezen der voornaemfte Heeren , die by den Chan waren , en

een groote meenigte van aenschouwers , die op de bovenplaets langs den tuin heen ftonden . Wat de befolding dezer krygs- luiden betreft , de voornaemfte Officiers ^{Soldye der krygs- luiden.} trekken al veel gelt : zelf yder ruiter jaer- lyx vyf of zes hondert gulden . Welke foldye vermeerderd wort , zoo ze zich in den kryg wel gedragen hebben , daer dan nogh wel ten opzichte hunner verdienften een byzondere vereering bykomt . De zonen dezer ruiters trekken mede ruiters foldye : hoewel ze des noots by oorlogstydten gehouden zyn eenen perfoon op hunne eige kosten in den krygsdienst te zenden . Deze zonen , waer onder veele van 8 of 10 jaren , zaten mede in deze monftering te paert , hebbende eenen voetknecht nevens zich , die hun plaets verbeelde .

XXI. H O O F T S T U K .

*Vertrek van Samachi. Gelegenheit der rivieren Kur en Aras.
Manier van het afspinnen der zyde. Aenkomst tot Ardevil.*

IK befloot dezen zelven namiddagh naer de Karavane te ryden , om my daer in te onthouden in het velt , tot dat zy zich op reis begeven zoude , dat binnen weinigh dagen ftont te gefchieden . Myn reisgenoot Jakob Jan de David bleef daer hy was , om eenen anderen wegh te kiezen , en zich op te houden in eenige fteden van koophandel , om daer den zynen te dryven . Dogh de twee andere Armeniers bereidden zich om my binnen een dagh of twee te volgen . Gekomen zynde in het geberghte ten Zuiden van de ftadt , vond ik daer goetd boulant , ook eenige fonteinen , en huizen . Toen ik een weinigh voorby het dorp Nogdi was , quam ik ter plaetse daer de karavane zich had nedergeftlagen , zyn- de zoo laet dat de zon al aen't ondergaen was . Des morgens daer aen den berg op wandelende zagh ik een fchoone vlak- te , die wy door te trekken hadden , en daer ontrent beneden aen't gebergte twee fonteinen van loopend goetd water . Dezen avond quam een der meesters van de Karavane uit de ftadt ons aenzeggen dat wy den volgenden morgen vroegh onze reize zouden voortzetten . Het gebeurde ook zoo . Hier door het geberghte ry- dende zagh ik in het dorpje Langebus de eerfte Granaetappels : ook andere Vrucht- boomen en veele druiven hangende aen eenen wyngaert , die eenen korten dik- ken ftam had , fttaande maer ontrent een el boven den grondt ; hoedanige ik nogh

niet gezien had . Ik vond ook een bloemgewas , uit wiens wortel eenige branken een vadem lengte langs den gront loopen , en zich verre verfpreden . Dogh het gewas was nogh onryp en groen , als een kleene komkommer . Als deze vrucht ryp is , is ze van buiten paers , van binnen fchoon root , en barft in drie bladeren open , zoo dik als laken . Veel groeien'er aen eene plant , waer van ik'er een met my nam , die ik aftekende met waterverf in de tent op de rustplaets , by de Turken *Tjebeer* , anders gemeenlyk *Kou-rack* genaemt . Gy ziet de wezent- lyke afbeelding op de letter A . Nogh was'er een andere foort , die roodt was en kleene blaesjes hadt , ook in grooten ge- tale aen eene plant hangende . Deze wast 1½ of 2 voet in de hoogte , en wort genoemt *Doofsjandernage* . De grootte daer van verbeelde ik met de letter B . Het Derbentsche gebergte achter ons hebbende quamen wy in de voorgemelde aengename vlakte , die zoo groot is , dat men ze niet kan overzien . Zy is in de lengte verre uitgestrekt , maer door de groote droogte meest dor . De inwoners noemenze *Kraegh* . Op het uiterfte van 't gebergte ziet men cenigzins de rivier Kur , dogh niet duidelyk door den grooten afstant . In deze vlakte leiden wy ons ten 10 uren neder , nadat wy 2½ uur voortgetogen waren . Wy bleven'er ook den volgenden dagh in byzonder fchoon weder . Hier ontrent lagen eenige Tur-
P ken

PLANT TSJEBEER .A. EN DOOFSJANDERNAGE. B.

ken in Arabische hutten op stroohoo-
pen. Deze verschaften ons melk, me-
loenen, en andere eetwaren. Maer daer
was gansch geen hout te bekomen: zoo-
dat alles op Kameeldrek gaer most ge-
kookt worden, die yder voor zich zel-
ven uitkoos en opzamelde. De paerden
en kamelen werden gebragt ter plaetse,
daer het meest te eten viel. Zoo doet
men gemeenlyk, en haelt hen weder op
een uur voor dat men vertrekt. Het on-
gemakkelykste was dat'er niet was dan
slecht troebel water, dat niet te drinken
was, of het most een uur of twee stil
staen. Dit geeft groote hindernisse by
Zomersche dagen, als de hitte groot is,
dewyl men dan dorstiger valt, en men
om de lastigheid der pakkaedje geen
grooten voorraedt van wyn kan mede-
voeren. Waerom men van den noodt
eene deugt maekt, en zich bedient van
dikke melk, hier *Jouwert* genoemd. De-
ze doet men in eenen linnen zak, door
welken al wat dun is uitloopt. Dan
mengt men water by het dikke, om
voor drank te gebruiken; welke manier

de Turken ook over zich hebben. Wil
men deze spys eten, men hout ze dik,
of mengt'er minder water by. Dit voed-
sel hout men gemakkelyk buiten beder-
vinge. Als men'er wat suiker by doet,
strekt het op de reis voor vaderlantsen
room. Den dertigsten der maent brag-
ten wy hier ook door tot den ondergang
der zonne, wanneer wy weder Zuidwaert
aen voorttrokken door deze vlakte, dat
den ganschen nacht duurde. Hier zagen
wy een karavane, die zich hier nederge-
slagen hadt, ook eenige Turken met
hunne huisgezinnen zoo in Tartarische
tenten, als in 't open velt. Een uur voor
den dageraet kregen wy een dorp aen on-
ze slinke zyde. De wegh was in den
beginne vol greppen, maer wert allengs
vlak. Dus reisden wy voort by starlicht,
en quamen des morgens den laetsten der
maent met den dageraet aen het dorp
Sgawad ten westen van de rivier Kur: Het dorp
Sgawad.
aen welker oever wy ons neder sloegen
op eenen heuvel. Dit dorp spreit zich zeer
wyt uit met vele tuinen, al meest bezet
met witte moerbezieboomen. Veele
wa-

water-en andere meloenen zyn'er ook. Des daegs daer aen ging ik een goet half uur Zuidwaert op, om de vereeniging der twee vermaerde rivieren Cirus en Araxes, nu *Kur* en *Aras* genoemd, te bezichtigen. Ter plaats daer deze stroommen samenvloejen bevond ik dat de rivier Aras uit het Zuiden komt, en van Alge-
Der rivier
 ren Kur
 en Aras.
ron uit het gebergte spruit; gelyk de rivier Kur uit het Noorden van Tilvies, langs welke stad zy dicht heen stroomt. Zy dan hier als elkander ontmoetende loopen te gelyk N. Oost af. Dogh weinigh voorby het dorp Sgawad draeienze ten Oosten, en storten eindelyk na vele bogten in de Kaspische zee. De koers evenwel, dien zy nemen, kan niet wel om alle de draeijingen en kromten, die zy door het lant doen, naeukeurigh beschreven worden. Ik dan zynde op de plaats daer zy zich vereenigen bragt hunne gelegenheit op het papier zoo kennelyk, als my doenlyk was: gelyk No. 45 toont; daer aen ginse zyde het lant Mogan, en aen deze, Medie of het lantschap genaemt Servan gezien wort. De Aras wort aangewezen door de letter A: Kur door de B: hunne vereeniging door de C. Deze rivieren scheiden het lantschap Medie van het lant Mogan.

By het dorp, daer wy ons hadden nedergeflagen, werden alle de goederen met vaertuigen overgebragt, wordende de paerden daer benevens met touwen in het water geleidt, om te kunnen overzwemmen. De kamelen werden ook in den stroom gejaegt, om welken te doorwaden twee dagen heen liepen. Nu was het water gevallen, en daerom de rivier op veele plaatsen van ondiepten droogh, zoodat'er ook een groote bank in het midden was. Waer nevens evenwel een groote diepte van water was, daer de kamelen moften doorzwemmen. Hier wert ook een brugh vervaerdigt van kleene schuiten aen elkander gehecht met een zware yzere keten. Deze was nu nogh niet gereedt, maer om binnen weinige dagen voltrokken te worden: waer toe de schuiten en keten aen strand lagen; welke zy weder wech nemen by hoogh water, wanneer de rivier ook breeder is. Aen den oever dezer rivier zyn 2 of 3 huisjes van riet opgestelt. Hier windenze de zyde af. Ik had de nieuwsgierigheit om dit werk te gaen bezien, en bevond dat het door een eenigh mensch geschiedde. Ter rechterhant inkomende, vond ik een fornuis, dat van buiten gestookt wert. In dit fornuis stont een groote ketel byna vol water, dat gestadigh byna kokend heet gehouden wert. Hier in lagen de zypoppen in groote meenigte. De affspinner zat op het fornuis nevens den ketel, roerende met een stokje de poppen dikwyls om.

Afwinden der
 zyde.

In het midden van 't huisje stont een groot radt, van 8 of 9 palmen in zyn diameter, tusschen twee palen gestelt. Dit draeide hy, zoo als hy op het fornuis gezeten was, met zyn voet om, even als by ons het spinnewiel bewogen wort. Voor over het fornuis stonden twee stokjes, boven welke een riet gelegd was, daer twee kleene katrollen om liepen; waer over de zydraden der poppen heen gingen naer het radt. Men zeide my dat dit spinnen op deze wyze door gansch Persie in zwang gaet. Het werk zeker ging gemakkelyk met meenigte van draden te gelyk. De poppen vond ik niet ongemeen groot.

De meeste boomen, die ik hier zagh, waren jongh, en hunne stammen kort, om altydt bladeren te hebben aen jonge takken: omdat de wormen geen bladeren van oude boomen eten. Deze tuinen, die met veel Witge en Elzeboomen bezet zyn, zyn elk in 't byzonder met hoogh riet afgeschut, gelyk ook alle de huizen; zommige ook met aerde dicht gemaekt. Een heele ry langs de rivier was'er van zulke schuttingen. Ik tekende de rivier zoodanigh als zy hier vertoont wort, en het overbrengen van alles over dezelve, waer van No. 46 u de verbeeldinge geeft. Hier zynde kogten wy onze eetwaren voor eenen kleenen prys: als, een jong hoen voor twee stuivers, een goeden meloen voor eenen stuiver, en andere dingen naer gelangh.

Boomen
 voor de
 zywormen.
 Tuinen.
 Aftekening der
 rivier.
 Kleene
 prys der
 levens-
 middelen.

Den tweeden der maent quam hier een Karavaen van Ardevil, die 10 dagen op wegh geweest was, gelyk'er des daegs te voren een van Tebries aengekomen was, die voor 14 dagen van daer gegaen was. Ook quamen nu de twee Armenische Koopluiden nevens den Duitser, dien ik by my hadt. Deze was door krankheit des nagts van zyn paert gevallen, en lagh eenige uren in de vlakte van zich zelve. Ik zond des nagts volk te paert om hem op te zoeken, dat evenwel zonder hem te vinden wederkeerde. Zyn paert, daer zyn goet op lagh, was tot zyn geluk by hem gebleven, en hy van geene rovers aengetroffen. Daerna zond ik weder volk uit by dagh, dat hem toen medebragt. Hy bevond zich nogh zeer zwak, en had nogh gevoel van den val. Egter hoe ziek hy was, hy most met de Karavane voort; dat hem zeer ongemakkelyk viel.

Ongeval
 eens reizigers.

Deze lantsfreek vond ik vlak en groen. Hier wast groente een of twee voeten hoogh. d'Armeniers noemen ze *Poes*, de Turken *Ooffiaen*. Dit is goet voedsel voor de Kamelen, die, als ze dat krygen kunnen, niets anders van doen hebben. Maer de Paerden eten 't niet, dogh de Koejen wel. Op den 3 der maent raekte de rest van het goet met de beesten over: dogh twee Kamelen verdronken. De Paerden zwemmen.

Gedaente der
 lantsfreek.
 Voedsel
 voor de
 Kamelen.

men ook wel de rivier over, maer worden door het volk in de booten met touwen vast gehouden. Na den middagh voeren wy mede derwaert, na ons goetd gelegd te hebben aen de rivier op het lant Mogan, daer ik de rivier ook aftekende nevens het lantschap Servan, zoo als het zich op N° 47. vertoont. Het gemelde dorp legt zoodanigh in 't geboomte, dat men de huizen daer van niet kan bekenen. Nu quamen den volgenden dagh de twee andere meesters der Karavanen ook hier aen. Maer ik ging middlerwylen aen deze zyde ook de twee gemelde rivieren bezichtigen, waer toe ik wel een uur over wegh most zyn, dewyl men niet zonder groote moeite aen den Aras kan komen, dewyl 't meeste lant daer ontrent bezet staet met groente, struiken, riet, en struwellen, byster hoogh opgewassen. Hier most ik tot den hals toe door wandelen, dewyl noch ik, noch myn dienaar eenen anderen wegh wist op te sporen. Ook waren wy maer enkel met ons beiden: zoodat wy niemant vragen konden. Evenwel wy geraekten na veel sukkelens digt by de rivier aen eenige vervalte huizen, zonder dat we eenigh mensch vernamen. Hier vonden wy een diepe greppel voor ons: maer te rugh gekeert zynde door de hooge groente eenen anderen doortogt tot aen den kant der rivier, die zoo steil en hoogh was, dat wy ten leste niet verder naderen konden. Hier zagh ik beide de rivieren over elkander, en bevond dat de Aras een weinigh hooger op uit den Z. Westen quam, zynde hier vry smaller dan de rivier Kur, en, voor zoo veel ik gissen kon, niet boven 40 of 45 schreden breed; daer de Kur met de Aras vereenigt zynde, op zyn breedte over de 100 schreden uitmaekt; het welk is ontrent het dorp Sgawad. De hoogte is hier 39 graden 54 minuten. Ik meende op dezen wegh eenigh wilt te vinden, maer zelf zagh ik geen eenen vogel: noch vond iets aen te merken, dan dat hier veel zoethout groeit. De zon was naelyx onder, toen ik weder by de Karavane quam: met welke ik des anderen daegs voor het ryzen der zonne weder voorttoogh, zynde de Kamelen reets vooraf gezonden. Wy gingen meest Z. West aen, latende de rivier Aras ter rechter zyde. Toen wy nu door eene effene vlakte 3 uren waren voortgetogen, leiden wy ons ten 8 uren neder by een stil staende water, dat ten deele om eenen heuvel liep, die vol geboomte stondt, en zich verder in 't lant uitstreckte. Deze plaets noemenze *Ceslan*, gelegen ontrent een half uur van daer de rivier Aras ter regter hant loopt. In dit stilstaende meer vint men by hoogh water, dat uit de Aras komt, veel visch, Groote ook verscheide schiltpadden, waer onder wy'er vonden die een voet in hun diameters groot waren. Deze vint men daerook den. op het lant. Ten 5 uren trokken onze Kamelen weder voort, en het was een weinigh na den ondergang der zonne, toen wy met de Paerden volgden. Wy hadden in onze Karavane, die zeer groot was, 600 Kamelen en 300 Paerden. Zoo sterk verzelt, reden wy met schoon weder by manschyn den ganschen nacht over een vlak lant, dat vol Jassian staet, een bitter kruut, dat tamelyk hoogh wast. Dit is zoo vergiftigh, dat, zoo'er de beesten den mont aen zetten, zy aenstonts daer van sterven zouden. Wacrom daer ontrent goede zorge te houden is. Hier vint men geen water altoos, zoodat wy zonder dat te hebben eenen wegh van 12 uren mosten afleggen: waer over wy tot den opgang der zonne bezig waren. Toen sloegen wy ons neder aen de flinke zyde van eene beek, die van 't Westen uit de rivier Aras komt, en niet verre van hier in 't lant stuit. Zy is voor drie jaren eerst herwaert geleit door den Chan of Gouverneur, die over deze lantstreek het gebiet heeft, en die zich des zomers eenige maenden hier in 't velt, en des winters tot Ardevil ophout. Men reket de rivier Aras 2 uren van hier te zyn. De beek, waer van ik daer even gesproken heb, is 5 of 6 voeten breedt, en geeft water dat wel goetd om te drinken, maer wat troebel door het zant is: dogh als men 't wat laet zinken, is het klaer en goetd van smaek. Zy loopt nevens eenige huizen en hutten van riet opgemaekt, en voor 3 jaren eerst gezet, genaemt *Anhaer*: zynde anders geene dorpen hier ontrent. Ik vond hier een soort van lange Watermeloenen, van binnen wit van koleur, byzonder zoet en aengenaem van smaek, hoedanige my nooit meer voorgekomen zyn. De pitten daer in zyn niet zwart, gelyk d'andere Watermeloenen in 't gemeen zyn; maer schoon kastanjebruin en klein: waerom ik eenige daer van bewaerde. Ook vond ik hier een vrucht, die zy *Chamama* noemen, of *Vrouweworst*, als zynde ontrent van zulk eene gedaente. Deze is zeer gezont om te eten, en heeft over zich eenen goeden reuk. Zy is als een witte meloen, maer veel vaster, en root van koleur, als een Sineesche appel. Eenige waren ook van dezelve grootte. De Armeniers zeiden my dat deze vrugt te Spahan groeit, en hoogh geacht is, ook tot sieraedt in de handen gedragen wort. Eenige zyn als een zeer kleene meloen, roodt, geel, en groen gevlakt. De pitten zyn klein en wit. Ik bewaerde die ook, gelyk de vorige. Men gaf my ook eene dezer vruchten, die geheel roodt was. Deze ververschingen zyn hier licht te bekomen. Men koopt'er een of twee voor een stuiver.

An-

Andere meloenen gelden ook weinig gelt, maer zy zyn maer tamelyk goet.

Nu trokken een uur voor den ondergang der zonne de Kamelen van daer, en wy volgden twee uren daer na, gaende naer 't Z. Oosten. Eer een half uur om was togen wy door een riviertje ontrent 5 voeten breed en 1½ diep. In het doorwaden viel hier een paert om, dat met twee zybalen geladen was, die den Indianen, die wy by ons hadden, roebehoorden. Het overige raekte altemael wel over. Vervolgens trokken wy den ganschen nacht door de Mokanische heide of vlakte. Wy raekten op den 7 der maent ten twee uren in den morgenstont in het gebergte, dat meest zandigh maer hart en goet om te begaen was. De zon was nu een uur opgeweest, als wy ons nederfloegen in een vlakte, die rontom met bergen, alle van eene gedaente, was bezet, by een rivier van schoon klaer water. Deze rivier wort genaemt *Bascharu-'t sjei*, of *Balaru*. Zy komt voort uit het lant van Talis, en loopt in de Kaspische zee. Maer tegenwoordig is'er weinig water, spruitende alleen een wel of twee uit den gront van onder uit het gebergte. Het lant voert hier den naem van de rivier. In veele jaren hebben over deze plaets geene karavanen gereist om de groote meenigte der dieven, die zich in deze streek onthielden. Maer het is nu drie jaren geleden dat de zoon van den Chan den Koningh verzogt, dat hy in zyn vaders plaets het bewint mogt aenvaerden, biedende zyn hooft te pande, zoo hy niet alle de roovers uitroeide. De koning stond hem zyn verzoek toe, en zond hem derwaert. Hy was niet zoo haest gekomen ter plaetse daer dit gespuis zich onthield, of hy hakte met zyne benden al neder wat hem voorquam, zonder zelfs vrouwen of kinderen te verschoonen. Van dien tydt af wert de wegh weder veiligh, en men begon daer aenstonts weder door te trekken.

Den agtsten der maent begaven wy ons een uur voor den dageraet weder op wegh. Dogh twee kamelen missende lieten eenige luiden op de plaets, die hen met den dagh vonden, en ons volgden. Na 3 uren reizens over eenen goeden wegh tusschen het gebergte, rustten wy in eene vlakte by het dorpje Sjigomoerat. Dit bestaat in tien of 12 huizen van riet opgestelt. Wy hadden dezen morgen hier veel ontmoeting van Persiaensche boeren met hunne vrouwen, kinderen, en vee. Deze menschen onthouden zich des winters in 't gebergte, en des zomers in de vlakte. Eenige van hun bragten ons den vorigen dagh voeder uit het gebergte voor de beesten. Dit gebergte vertoont zich groen. Het is meer zandigh dan rotfigh. Dezen nagt overviel ons een harde regen-

Dieven vernielt.

Het dorp Sjigomoerat. Persiaensche boeren.

vlaegh, met donder vermengt. Die overzynde maekten wy ons ten 3 uren voor den dagh gereedt om voort te trekken. Over wegh stortte de regen weder op ons neder. Dogh ik ging echter voort nennens de twee Armeniers in zulk eene duisternisse, dat men geen hant voor zyn gezicht kon bekennen, en d'een den ander gestadigh most toeroepen, om niet van den wegh af te dwalen. Maer het moeilykste dat ons deerde was dat myn paert niet voort kon. Dit wastoegekomen door onvoorzichtigheit van ons volk, dat zynen voorsten voet aen den agtersten gebonden had gelaten, zoo als het des nagts gestaen had. Waer door het niet dan op drie beenen kon voortgaen, wat moeite wy ook daer toe aenwendden: weshalven wy begondente denken dat het krepel geworden was. Terwyl wy hier mede sukelden, merkten wy dat de resterende karavaene niet volgde. Het welk ons deed besluiten met ons drien te rug te ryden. Wedergekeert op de rustplaets vonden we alle beesten ongeladen, om den dagh af te wachten. Toen zagen wy eerst wat myn paert schortte, dat my zelf tot lachen verwekte: hoewel wy een groot ongeluk hier door zouden kunnen gekregen hebben, indien het ons op eenen gevaerlyken wegh of eenige steilte wederwaren was. Met het aenbreken van den dagh trokken wy weder voort door het gebergte tot het dorp Barfan, nevens het welk wy in de vlakte ruste hielden, stroomende hier de voorgemelde rivier, rondom bezet met bergen, waer achter zich ook nogh eenige hooger bergen opdeden. Nu waren wy 4 uren voortgetrokken in eenen gedurigen regen. Waerom wy in het dorp ons gemak zochten. Maer wy vonden'er de huizen zoo slecht, dat wy weder naer onze tent gingen. Het dorp bestaat in een tamelyk getal van huizen, en eenigh geboomte. Anders ziet men in dit gebergte geene boomen. Dezen geheelen nacht hadden wy eenen zwaren regen, waer door al ons goet, dat op den gront lagh, als in het water dreef. Dit weder niet zynde om voort te reizen, begaven wy ons weder naer het dorp. Daer veranderden wy tweemalen van huisvesting, dewyl alle de huizen niet dicht tegen den regen waren. Het is ook niet wonder: want zy ontfangen al het licht door het bovenste gat. Wy droogden dan ons goet zoo veel ons doenlyk was by kameel-en koedrek, welke tot ronde stukken gevormt is. Zulke agt stukken kogten wy voor eenen stuiver. Deze stukken worden gebruikt, als by ons de turf. Den elfden der maent begon het weder te bedaren. Des zonden wy des avonds de Kamelen vooraf, en volgden 3 uren voor den dagh in redelyk licht weder,

Het dorp Barfan.

Kameel-en Koedrek voor turf gebrant.

hoewel men noch maen noch starren vernam. Na een half uur reizens togen wy door een kleene rivier genaemt Barfand, en binnen een uur nogh veertien of vyftienmaelen door dezelve; waerna wy over bergen quamen, die ten deele met sneeu bedekt lagen. Gelyk'er daer nevens ook andere hooger bergen lagen, niet minder met sneeu bedekt, dat groote koude maekte. Door de hoogte waren ze ook nevelagtigh, als of het stof regende. Buiten dezen regen hadden we anders tot nogh toe lieffelyk weder gehadt. Maer hier traden we als van den zomer in den winter. Des anderen daegs raekten we ten 9 uren door het hoogh gebergte in de vlakke, by het dorp Noeraloe, dat in weinig huizen en Tartarische tenten bestaat. Hier kogten wy schoone hoenders, die 3 stuivers het stuk kostten: 10 eiers voor een stuiver. Wy kregen'er ook goede melk en versche boter. Nog een goet half uur voortgetogen zynde, bleven wy tusschen de bergen in een schoone vlakke benevens het riviertje Siloof: dat zoet en klaer van water was. Wy vonden hier ontrent de bergen veel aengenamer, veele dorpen daer rondom, en zeer fraeie gezichten. Op den middagh kregen wy weder lieffelyk weder en zonneschyn. Waerom wy des middernagts weder voorttogen, meest over vlakten in de bergen

Het dorp
Noeraloe.

Gereede
levens-
middelen.

Het ri-
viertje Si-
loof.

met eenen helderen maneschyn. In het voorttrekken ontmoetten wy veele dorpen zoo ontrent den wegh als in het gebergte. Des anderen daegs bleven wy in een heuvelagtige vlakke van hoogh gebergte, zynde dit een dorp gelegen 5 uren van de plaets, daer wy vernacht hadden, en 200 uren van Ardevil. Hier zagen wy de hooge bergen met sneeu bedekt. Des avonts ontrent 8 uren trokken wy weder van daer met helderen maneschyn, die haest verdween. In wiens plaets een mist quam, dit tot in den morgenstondt duurde. Hier door raekten wy van den rechten wegh af, en zworven twee uren om, verdeelt in twee partyen. Vroegh in den morgenstondt quamen wy tot het dorp *Adsgarneloe*; daer wy over een brugh met zes bogen trokken, onder welke een was, waer onder de rivier *Goeroetsjou* loopt, die zoo veel betekent als *drooge rivier*, omdat zy veeltyds geen water heeft. De Karavaen bleef in het dorp: dogh wy begaven ons naer de stadt, daer wy ontrent 10 uren quamen, tredende binnen de Karwanfara der Armeniers, daer we elk een byzondere kamer namen. Den 15 des morgens was het nogh al mistigh: dogh het weder helderde vroegh op. Waerom ik den volgenden dagh myn goet uit het dorp liet halen en hier brengen, dewyl wy hier eenigen tydt te blyven hadden.

Het dorp
Adsgar-
neloe.

Drooge
rivier.

XXII. HOOFSTUK.

Beroemde Mezar, of Begraefplaets van den Koningh Sefi. Beschryving van Ardevil. Voornaem graf aen het dorp Kelgeran. Vertrek van Ardevil. Aenkomst te Sangal.

MY lust, eer ik spreek van de stadt Ardevil, voor af te laten gaen de beschryvinge der beroemde Mezar of Begraefplaets van Sja Sefi, en andere Persiaensche koningen, die vervolgens daer begraven zyn. Myn verlangen zeker strekte vooral om dit gebouw te gaen bezichtigen, en daerom wil ik mynen lezer ook aenstonts daer de beschryving van mededeelen. Van deze zucht gedreven begaf ik my naer deze plaets, gelegen by de Meidoen, dat een tamelyk groote plaets is. Op myn aenkomst vond ik de voorpoort zeer groot, van voren sierlyk gemaakt van steenen met verscheide koleuren beschildert. Boven wafze boogswyze innewaert gaende. De deur des ingangs was van hout. Daer door getreden quam ik in een schoone lange galery, aen welker bovenmuren veele nissen sierlyk beschildert zyn met blauwe,

Voor-
name be-
graef-
plaets.

groene, geele en witte koleuren. Aen het einde van dezen gangh treedt men door een tweede poort, waer van de deur dik met zilver beslagen is. Dan is men in een schoon hoogh vertrek, daer aen de regterzy een groote ruime plaets of zael met een koepel overtogen gezien wort, zonder eenige kolommen tot steunsel, even als de kerk genaemt de *Ronde* te Rome, dogh daer by vergeleken kleiner. Deze is belegt met tapyten, en strekt voor de Boekery, ook voor een bidtvertrek. Ter flinke zyde der zael regt over den ingangh van dezen koepel is een fraei groot en hoogh vertrek met volten. By het zelve gaet men door een poort, waer van de deur mede met zilver overtrokken is. Dan komt men op een opene plaets, die weinigh breeder dan langh is, in welker midden een boom staet. De muur is ontrent 5 mans lengten hoogh, zynde aen el-

Graf-
steden.

elke zyde 3 nissen, alles met schoon blaau en andere koleuren beschildert, en met bloemen en lofwerk versiert. Op deze opene plaets ziet men aen de rechter zyde vele graven, daer verhevene zerken op leggen, op eenige van welke veel sieraedwerk uitgehouwen is. Aen de flinke zyde zyn ook andere, die met een muurtje gescheiden en afgesloten zyn. Deze zegt men dat graven zyn van voorname personen, uit Koninglyke huizen gesproten. Zy komen tegens de buitenzyde van het graf van Sefi. Ter rechter en flinke zyde dezer plaets is een vertrek ontrent 3 voeten boven den gront verheven: waer van de gewelven koepelswyze gemaekt zyn, en van voren met hout traliwerk gesloten. Ter flinke zyde ziet men aen den hoek der zelve plaets een groote poort, met twee deuren, die men toeslaet. Deze zyn beide van zilver traliwerk dicht overtrokken, hangende daer aen een keten van louter zilver. Hier moet men zyne schoenen of muilen uittrekken, om door te treden over eenen witten marmere drempel, zonder dien te raken. Voor d'andere plaetsen was mede zulk een drempelsteen. Hier voor was de gront met matten belegd: en verscheide Persianen zaten daer op de steene banken, die aen beide de zyden voor de poort zyn. Deze zyn opziens van deze plaets: en men is genootzaekt hun eene vereering te doen, eer men verder voortgaen magh. Dunkt hun de gift niet groot genoeg, zy nemen de vryheit van zulx te zeggen, ja daer by te voegen dat zy vyf-of zesmael zoo veel moeten hebben. Maer merken zy dat men besluit weder te keeren, gelyk ik op hunne eisch myne schoenen aenstonts weder aentrok, zoo slaenze eindelijk den koop toe, uit vreeze van niets te krygen. Door deze poort dan treedt men in de eerste plaets, die zeer klein is, waer boven een gewelf komt als een halve koepel. Ter rechterhant gaet men in een langwerpigh kostelyk vertrek door een deur met zilver of gout traliwerk gesiert. Dit hing vol zilvere en goude lampen, waer van eenige een elle in de rondte begrepen, zoodat men de meenigte niet tellen kon. De gront was met tapyten belegd. Aen beide de zyden stonden kleene houten stoeltjes, die men toeslaet, daer groote boeken op lagen. Deze plaets is 52 voeten lang, en 34 breed. Achter aen het einde der zelve is de plaets van het graf van Sefi, dat verheven en met drie trappen opgaende is. Hier hing een byzonder groote goude lamp. Daer agter nogh een trap hooger ziet men een traliwerk van louter gout, dat rond gedraeit, en zoo dik is als een goetd hecht van een mes. Buiten de lyft der deur bevond ik dit traliwerk te zyn 6 voet, en 9 duim:

de hoogte 9 voet, 10 duim. Hier zyn ^{Graf van} twee deuren, die men opslaet. Hier door ^{Sefi.} treedt men in een klein rond vertrek, in welx midden het graf van Sefi staet, gemaekt van schoon marmer, en met een gout zyden kleet bedekt. Op elken hoek ziet men een hooge goude vaes. Boven het zelve ziet men veele zilvere, ook eenige goude lampen, gelyk ook in de rondte. Het graf is 9 voeten langh, 4 breed, en 3 hoogh. Hier voor stonden twee andere graven, waer van het eene klein was, ^{Andere} als van een kint: nogh twee ook agter ^{graven.} het graf van Sefi: zoodat'er vyf graven in zyn, als dat van den Koning Sefi, den Koning Fedredin, eenen zoon van Sefi, den Koning 'Tzenid, en eenen zoon van Fedredin, genaemt Sultan Aider, dien de Turken het vel over de ooren getrokken hebben. Nogh is'er een graf van eenen zoon van 'Tzenid, en van Koning Aider. De lampen hier hangende, worden alle avonden aengefteken. Zoo mede twee waskaerffen, die alle avonden op groote goude kandelaren gezet worden. Boven dit graf komt een kleene koepel, die van buiten met gout overtrokken is: en daer benevens is ook een tweede fraeie koepel, boven met groen en blaau verglaefde steenen belegd. Eenigen hebben aengetekent dat geene wereltlyke personen, ja zelf den Koning niet, vry staet door deze goude deur te naderen aen het graf van Sefi, en dat de deur zelve altyt gesloten gehouden wort. Maer het is onwaer, als aen my gebleken is, hoewel ik'er weinigh binnen tradt, als wel wetende in hoe groot eene achtinge zy deze plaets hielden. Ondertusschen was het dit volk overal om gelt te doen: zoodat ik meenende buiten eens vooral wel betaelt te hebben, nogh gehouden was voor elk verscheiden vertrek weder in de beurs te tasten. Voor de rest beantwoordden zy al wat ik vraagde gaerne, en hadden een welgevallen, naer het schein, in te zien, hoe ik alles naeukeurigh aentekende, waer toe zy my behoorlyken tydt gaven.

Als men in komt ter flinke zyde van dit schoone vertrek, vint men eenige kleene byzondere vertrekjes, die met houten deuren gesloten worden, waer in ik uit hun verstondt dat andere graven van Koningen ^{Graven} en Koninginnen zyn. Want men zegt ^{van ver-} dat hier begraven leggen Koning Ismaël, ^{scheide} een zoon van Aider: Koning Tamar, een ^{Konin-} zoon van Ismaël: Koning Ismaël de twee- ^{gen.} de, een zoon van Tamar: Koning Mahumet Chodabende, een zoon van Ismaël; Ismaël Mirsa; Hemsa Mirsa en Koning Abbaes gebroeders, zoonen van Chodabende. Deze begraefplaetsen zyn zonder eenige sieraden.

Uit de treffelyke zaal van dit gebou tredende, bezagh ik ter rechter zyde een wei-

Keuken. weinigh omgaende de keuken, aen welker ingang ook een groote deur met zilver overtrokken was. De keuken was tamelyk groot, maer slecht, komende gansch niet over een met de zilvere deur. In het midden der zelve stonden twee groote verhevene water putten of bronnen. Voor een gedeelte was rondom de keuken een verheven muur met groote gaten: waer in zeer veele overgroote ketels stonden, en onder elke der zelve een byzonder fornuis. Hier uit worden de luiden, die tot deze plaets behooren, gespyft. **Armen gespyft.** Alle avonden ook word aen eenige honderden van armen spyze, die meest in Pelaw bestact, hier uitgedeelt. In een zydevertrek aen de keuken zag ik ook nogh veele ketels op den gront staen.

Alles hier bezichtigt hebbende begaf ik my weder naer buiten op de Meydoen, en binnen des Konings tuin, welke beide door een muur afgescheiden van elkander af staen aen de zyde des grafs. Hier heeft de Koning Sefi zich langen tydt binnen onthouden in een steenen gebou, dat nu dagelyks meer en meer vervalt. Binnen zyn twee vertrekken, elk met een schoorsteen. Hier zoude hy zich naer hun meening onthouden hebben. Buiten dezelve vint men veele andere vertrekken, benevens een kleene banje, of wasch-badt, dogh alles zonder sierlykheit. De tuin ook is wilt, en zonder eenige orde. Zy is vol vrugtboomen: maer bloemen of kruiden van eenige waerde zyn'er niet te vinden. Zy is tamelyk groot, wordende door bornwater, dat'er doorloopt, op veele plaetsen besproeit. In d'andere tuin is geen huizing. Zy is ook zoo groot niet, en de boomen, die'er in staen, zyn veel hooger. Hier vond ik alles zoo slecht, dat het niets minder dan iets koninglyx verbeeldde.

Waterleiding. Middlerwylen naer buiten gereden, om met het werpnet te vissen in een klene rivier, die uit het gebergte komt, vond ik daer een waterleidinge van aerde opgemaakt, eenige voeten hoogh. Het water loopt daer boven door een goot, en onder door een huis, dat daer toe gestelt is, naer de stadt, om de tuinen der zelve te bevochtigen. Aen de andere zyde van het huis stort het als een waterval in de beek, die door het lant loopt. Wy visten hier, maer vingen niet dan 3 of 4 kleene vischjes, die ik in *Spiritus* leide om ze te bewaren. Des anderen daegs reedt ik een goet uur buitenaen de Zuidzyde der stadt met inzicht om ze van dien kant op eenen bergh af te tekenen. Want van geene zyde kan men naeulyx daer iets van zien, door de meenigte der boomen, die het gezicht daer van benemen. Maer de hoogte deed ook weinigh voordeel daer toe. Ook vond ik my genootzaekt door den opkomenden regen eenen anderen

dagh daer toe te verkiezen. Op dezen wegh bezagh ik een huis, waer in het meel gemalen wert, door middel van water, dat atkomende van het hoogste gebergte, dat ten welten de stadt altoos met sneeu bedekt legt, daer in vloeit door een verheven kanael, daer toe van aerde gemaakt. Dit water stort met eenen val onder 't zelve huis, en verspreid zich door het vlakke lant naer het Zuidoosten, daer op dezelve streek ook d'andere is, daer ik reets van gesproken heb. Deze huizen hebben onder eenen molen, en boven twee groote platte ronde steenen, die gestadigh omgaen, leggende op een uitgeholt hout, daer het koren door een houte goot onder den steen loopt, en dus klein gemalen wort, werpende zich rondom ter zyden uit. Ontrent dezen laetsten loopt de rivier onder door een groote hooge brugh met 5 bogen, waer van het onderste gedeelte met groote steenen bezet is: zynde aen de buitenzyde tusschen de boogh tot sicraedt de verbeelding van een half rondt torrentje.

Nu wort het tydt te melden de gelegenheit der stadt, gemeenlyk genaemt *Ardevil*, of *Ardebil*, ook wel *Ardevil*. **Gelegenheit der stadt.** Zy is gelegen in het Noorderdeel van Persie, in 't Oosterdeel van het lantschap Servan in 't oude Medie, ten Zuiden der Kaspische zee en ten Oosten der stadt Taurus. De gebouwen der zelve zyn beter dan die van Samachi, dogh van dezelve stoffe gemaakt. De Basaren of Winkelstraten zyn ook fraeier en beter overdekt. Evenwel ziet men hier niet veel winkels van goude of andere kostelyke stoffen, nocht edel gesteente, gelyk wy van andere winkels getuigt hebben. Naer het zeggen van anderen zyn deze kostelykheden voor dezen hier ook geweest, maer allengs verdwenen. Men ziet hier vele kerken met koepels overdekt, waer onder de fraeiste en grootste uitmunt, genaemt *Mu-zyd*, *Mu-zhit*, of *Ma-zjit*. **Voorname Kerk.** *Adine*, of *Zondagkerk*. Zy legt in de stadt ten Oosten op eenen kleenen berg, door, welke verhevenheit zy zich heel van verre doet zien. Verscheide afgezonderde plaetsen zyn'er in, waer in gebeden wort. De voornaemste is groot en ront, waer boven de koepel komt, die op eenen lagen ronden muur staet, stekende torenswyze uit het gebouw, dat een vlakke muur is. Voor deze kerk ziet men een fontein, waer van het water van het gebergte door een onderaertse goot herwaert loopt ten dienst der genen, die daer komen bidden, hoedanige menschen ik in goeden getale in de vertrekken zag zitten. De andere Kerken zyn van die waerde niet. Hier zyn ook veel Hamans of Banjes. De voornaemste straten, daer de meeste winkels zyn, zyn maer drie of vier

vier in getal. De overige zyn al meest klein en smal. De huizen zyn boven plat, zoodat men van 't eene op 't ander gaet. Meest zynze ongezien en flordigh. Karwanseraes zyn'er zoo veel niet, als te Samachi. Drie worden'er bewoont van Indianen, die hier ook niet in grooten getale zyn. Chinesen zyn'er niet, zoodat'er ook minder handel gedreven wort. Aen verscheide oorden binnen deze stad ziet men veele hooge Elze-en Lindeboomen staen, waer nevens de rivier vloeit. Ook worden tegenwoordigh nogh veele jonge boomen buiten de stad aen de wegen in goede orde geplant: dat mettertydt een aengename schaduw geven zal. De voornaemste plaets is de Meidoen, of plaets daer het graf van Sefi is. Aen de eene en andere zyde staen eenige weinige slechte huizen, waerin gemeene luiden arbeiden. Alle de huizen buiten de winkelstraten hebben meest hunnen eigen tuin, verzien van vrugtboomen en andere: waer van eenige vry groot zyn, inzonderheit aen de buitenste zyden, daer weinige huizen staen: zoodat'er veel ledige plaets is, die echter met boomen beplant is. Dit maekt de stad groot, die rondom met hoeken uitspringt. De stad is derhalven zoo dicht niet bebout als Samachi, maer veel grooter in haer begrip, leggende in een ronde vlakte, die van d'eene tot d'andere zyde een strek maekt van 3 goede uren. Rondom is zy met hooge bergen besloten, waer van de hoogste genoemt wort *Sevalan*, of *Sebelahn*, leggende ten W. N. Westen, waer op, gelyk wy gezegt hebben, gestadigh sneeu gezien wort. Oost of ten Z. Oosten is het Chilanische gebergte. Tot Dervies heeft men eenen diergelyken hoogen bergh, genaemt *Sahand*, en by Hamadan eenen derden genaemt *Alvand*, die wel de hoogste is. Deze worden om hunne gelykheit de drie Broeders genoemt. Ontrent deze stad in het gebergte zyn verscheide warme baden, die voor gezonde fonteinen gehouden worden. Een is'er twee, andere 3 uren van de stad, andere nogh verder. Toen ik door deze stad gingh, kon ik naeulix de straten doorgaen om de nieuwgierigheit der menschen, toeloopende om myne Duitsche kleedinge te zien. Zy hadden my zelf nagevolgt tot aen het graf van Sefi, zoodat men hen met stokken van daer most dryven: en echter volgden veele tot door den eersten gangh. By wylen liepen ze my agter aen, tot binnen de Karwansera, en quamen daer dagelyx, enkel om my te zien. Ja zeker Persiaen beloofde den opwachter eenen halven gulden, zoo hy hem by my wilde brengen. Het welk als de Armeniers my gezegt hadden, antwoordde ik, dat men in onze landen wel menschen voor gelt liet zien, maer

De ber-
gen Ge-
broeders.
Warme
baden.

niet dan wanneer ze iets zelfsaems over zich hadden: het zy dat ze by uitnemenheit groot, of klein waren, of drie beenen of zoo veel armen hadden, of met twee hoofden geboren waren, of iets hadden dat de verwondering der aenschouweren trekken kon. Ik voegde daer nogh by dat ik den opwachter der Karwansera eenen heelen gulden geven zoude, als hy de luiden, die dagelyx aen myne kamer quamen, daer van daen kon houden.

Ondertusschen bragt ik nu de stad op papier, tekenende haer af van de voorge-^{De stad afgete- kent.} noemde plaets by de gemelde brugh, op eenen tamelyk hoogen ronden bergh, die daer benevens legt ten Z. Westen van de stad. De verbeelding daer van ziet men op No. 48. Waer in al wat kenbaer is, met letteren aangewezen wordt. Dus betekent A de koepels van het graf van Sefi, waer van'er zich drie vertoonen, kunnen- de de goude van die zyde niet gezien worden, te meer dewyl zy klein en lager is. B vertoont de groote Kerk Adine. C een brugh met 8 bogen, leggende over de rivier, die door het lant loopt. Niets anders van deze stad kan men wyders onderkennen, dewyl zy, als wy gezegt hebben, geheel in 't geboomte legt. Ik tekenende ook deze brugh met 5 bogen af, gelyk zy met No. 49. wort aangewezen.

Den zesden der maent reed ik naer het dorp Kelheran, gelegen een goetd half uur ten Noorden van de stad. Den regten wegh daer naer toe gaet men van het graf van Sefi, staende van daer af een meenigte van hooge elze-en lindeboomen, die aen beide de zyden van een smal riviertje staen. In deze strek wonen de meeste Armeniers, die daer twee Kerken hebben, maer zeer klein en donker gebout. Als men uit de stad komt, heeft men eenen zeer fraejen en gelyken breeden wegh, beplant van wederzyden met jonge Linde-en Elzeboomen. Hier rydt men voorby des Konings tuin, die met eenen aerden muur omtrokken, en vry groot is; dogh zeer wilt, gelyk wy van de vorige luthoven gemeldt hebben, en zonder eenige orde. Eenige goede vruchtboomen zyn'er in, als appels, peeren, en kleene pruimen. De bloemen zyn niet noemens waerdigh. Over dezen tuin staet een diergelyke, waer in een vervallen gebou is met verscheide vertrekken. Als men vorder in het gemelde dorp komt, ziet men daer een schoon graf van den Vader van Koningh Sefi, genaemt *Seid Tzeibrail*, nevens nogh twee andere grafsteden, waer in leggen Seid Sala, vader van Tzeibrail, en zyn grootvader Seid Kudbeddin. Dit graf staet in eenen grooten tuin, omtrokken met eenen muur vanaerde; waer aen twee groote poorten zyn. Aen de achterste poort komt men van den

Tuin des
Konings.

Konink-
lyk graf.

grooten wegh, zynde de voorſte in het dorp. Het graf is in zyn vierkant van kleene ſteenen tamelyk hoogh opgetrokken: waer boven een lage ronde toren ſtaet met een groote koepel, die groen, en doorgaens met gout ingelegt is, loopende daer blaewe ſtreepen by wyze van loofwerk door. Boven op ſtaen gulde verhevene knoppen. Aen elke zyde van den muur ſtaen 6 venſters. De bovenſte is ſierlyk gemaakt van dezelve koleur: de onderſte is met yzere tralien. Van binnen zyn'er houte venſters. Boven en onder de Cornis zyn drie ſmalle vakken met verſcheide koleuren gefiert. Achter aen in het midden is een deur van hout, waer door men over een hoge treede ingaet. Boven vint men een ſieraet half boogſwyze, met drie kleene venſteren verzien. Ik vond deze agterbuitenpoort aen den muur geſloten. Voor deze is een fraei overdekt portael van ſteen gebout. Hier zynde, en geene menſchen vernemende tekende ik, ziende door de reten der deur, het zelve graf, gelyk gy het verbeeld ziet op N°. 50. Aen de zyde van het graf binnen het dorp, dat voor het voorſte moet gerekent worden, ſtaet een waterput of fontein, gelyk met den grondt, die 16 ſchreden breedt, en 14 langh is. Dan gaet men 6 trappen op tot voor de deur; daer men zyn ſchoenen of laerzen moet uitdoen, en over den drempel heen treden, gelyk wy in de beſchryvinge van het graf van Sefi gezegt hebben, en naer de gemeene wyze den rechter voet vooruit zetten. Deze grafſtede wort van veele gekuſt. Als men in het eerſte vertrek is, dat boven ſierlyk voltenswyze gemaakt, en waer van de grondt met ſchoone tapyten belegt is, ziet men door een tweede deur, die recht over de eerſte komt, het graf, dat boven den grondt in het midden van het vertrek ſtaet, zynde zeer groot, en hebbende een mans lengte hoogte. Het is van houtwerk gemaakt, en met gout tuſſchen de voegen, gelyk men my onderrechtte, ingelegt. Het was met een zyden kleedt overdekt, hangende boven het zelve eenige goude en zilvere lampen, gelyk voor de deur van het graf twee goude, en twee zilvere. Men gunde my niet verder te genaken dan aen de deur van dit graf. Waer mede ik my ook vergenoegt hield, dewyl ik daer binnen genocgh zien kon.

Onge-
makke-
lyk
voorval.

Terwyl ik hier bezigh was met alles, zoo veel my mogelyk was, na te ſporen, gebeurde het dat de Armenier, dien ik tot mynen leitsman medegenomen hadt, en het volk, dat hier was, eerſt aen woorden geraekten, en daarna hantgemeen wierden. Ik vond my hier niet weinigh mede bedremmelt, en ſpande alle myne kragten in om den twiſt wech te nemen,

dewyl ik voor grooter ongemak bekomert was. Want deze menſchen waren in hun eigen dorp, en vervolgens, gelyk men zegt, ſtout op hunnen grondt: zynde ook van nature fors en boosaerdigh: zoodat ook de Gouverneurs wel 40 jaren langh veel werx met hun gehad hebben, dewyl ze van geen ontzagh wiſten, en tot die ſtouthet uitſpatten, dat ze zich niet ontzagen het verkoopen hunner waren aen hunne bedienden te weigeren. Waerom men ook eenigen van hun heeft ^{Groote baldadig-} moeten dwingen te verhuizen van hier na ^{heit.} Spahan. Dogh de tegenwoordige Chan, gelyk reets gezegt is, heeft het nu zoo verre gebragt, dat de hier nogh zynde zich ook ſtil houden. Het was zeker hoogh tydt. Want de ongebondenheit dezer ruwe menſchen ging in vorige tyden zoo verre, dat zy by den eenen of anderen man een goelyke vrou vindende, zich niet ſchaemden hun die afhandigh te maken, en die zich daer tegen ſtelden doot te ſlaen. De Koopluiden zeker waren binnen de Karwanſeraes niet veilig. Want hen ziende gelt handelen, ſtoven ze daer binnen, en namen den buit naer zich; om van geen meer andere dartelheden nu te ſpreken.

Deze Chan heeft onder zich 300 Rui- ^{Lyf-} ters, waer van een gedeelte, zoo dik- ^{wacht des} wyls hy uitrydt, by hem is; zonder dat ^{Chans.} hier eenig meerder getal van voetvolk of ſoldaten is.

Den 7 den maent wert het goet der Koopluiden afgehaelt en gebragt in het dorp Adſgaerneloe, daer de meeſter onzer Karavane zyn woning hadt. Dit was wel de voornaemſte reden dat wy hier zoo langh blyven moſten, en het ſchoonſte weder laten voorbygaen. Want het was gezegt dat wy den 9 vertrekken zouden. En op dien dagh regende het juuſt zoo geſtadigh dat wy niemant onzer reizigers vernamen. De volgende dagh gaf ons ſchoon weder: zoo dat nu beloofd wiert, de reize den 12 der maent voort te zetten. Op dezen dagh quamen my eenige Armeniſche Prieſters begroeten, en verzoeken iets te willen toebrengen tot het ſtichten eener Kerke, St. Jan toegewydt, binnen een dorp buiten de Stadt. Ik gaf hun een klein geſchenk, nevens eenen wensch van geluk in hun voornemen.

Den 11 der maent vervaerdigde ik alles tot de reize, die wy des daegs daer aen, na een verblyf van vier weken, eindelyk ſtonden voort te zetten, en zondt myn goetd vooraf naer buiten. Den dagh gerezen zynde, ontmoette ik verſcheide Perſianen, die al zingende en vreugde bedrywende door de ſtadt reden, omdat ze gelukkigh waren wedergekeert van Mecha, daer het graf is van Mahomet, hunnen opperſten Profeet.

Het

Het was 3 uren na den middagh , als wy met de Karavane voortgingen, rydende al Zuid aen ontrent 1 1/2 uur door de vlakke, van waer wy in het gebergte quamen, van het welke de stad zich aengenaem opdoet , omringt van een meenigte dorpen, die tegens de bergen aenleggen. Evenwel is de afstandt te verre , om alles duidelyk te kunnen zien. De geheele Karavane had zich nedergeflagen by het dorp Sardale 3 uren van de stad. Maer in het gebergte gekomen zynde vonden wy zulken mist , dat het naeulyx te be- kennen was. Hier was schoon boulant , en meenigte korenhoopen lagen by een. Het dorp is al vry groot. Wy bleven'er in tot 3 uren na middernagt , en trokken toen het gebergte verder door. Toen de dagh aenbrak , zagen wy de agterste bergen heel met de kruin in de wolken. Hier vonden wy ook schoon lant , en Persiaense boeren, die het met ossen en buffels be- ploegden. Na het trekken door verscheide dorpen quamen wy ten 9 uren aen het dorp Koraming , dat wy ook groot en met veel korenhoopen omzet vonden, op de wyze der andere dorpen, waer van we gesproken hebben.

Hier hielden wy standt, en gingen leggen in de vlakke , nevens een levendigh riviertje, dat weinigh schreden van hier door het lant loopt. Veel duiven zyn hier, ook watersnippen , en lyfters , waer op ik met het roer jagt maekte , en eenen goeden vangst deed. Ook schoot ik twee jonge Entvogels , die by een zworven, de enigste, die ik hier te zien quam. By alle deze dorpen vint men Wilge- Elze-, ook eenige vrugtboomen. Wy bleven nogh al hier om eenige luiden af te wachten, die van de stad stonden te komen. Middlerwylen vervaerdigde ik een gezicht op het papier, zoo als wy met de Karavane benevens het dorp lagen , gelyk op No. 51 verbeelt wort ; met voornemen , van ook eenige gezichten van het lant , en eenige dorpen daer in, te vertoonen.

Dezen avont begon het te misten. Dogh het weder opklarende , vertrokken we ontrent middernagt, trekkende by Maenlicht over het hoogh gebergte. Wy togen ook by wylen door de laegte , en na het trekken door verscheide dorpen bragten wy het des morgens den 15 vroege tot het dorp Fattaba , nadat wy eenen wegh van 4 uren afgelegt hadden. Des anderen daegs vervolgden wy een weinigh voor den morgenstondt onze reize door het gebergte op eenen schoonen wegh , en quamen ten 9 uren by het dorpje Jeries 3 uren afgelegen van het laetst gemelde. Dezen nacht quamen de twee Armeniers, myne reisgenooten, by ons met eenen der meesteren van de Karavane. Zy waren om eenige dingen , die ze te ver-

richten hadden, dus langh in de stad gebleven. Vier uren voor den dagh gingen wy voort , en sloegen ons met het aankomen des dageraets van den 17 der maent neder in het gebergte , nadat wy nu drie uren gereist hadden over moejelyke rotsen en steenigh gebergte. Dezen dagh quamen wy by onze Kamelen, van ons eenige dagen vooraf wech gezonden. Hier vertoonde zich de bergh Taurus, een half uur afstandts voor ons. De inwoners noemen hem *Caselusfan*. Hy strekt zich wydt en zydt uit, en neemt naer de verscheidenheit der plaetsen ook andere namen aen. Dogh hy behout in 't Zuiderdeel van kleen Asie den naem van *Taurus*, dien eenigen ook voor *Caucasus* hebben aengetekent. Wy maekten 3 uren na middernagt eenen aenvangh om hem te beklimmen. Eerst quamen we in een groote laegte, moетende te voet gaen om den steilen afgang. Toen gingen wy den bergh op, dien ik zeer steil bevondt , en vol akelige steenrotsen, hier en daer ook yffelyke klooven, en vervaerlyke diepten van elkander gescheiden. De wegh is hier om de smalste zeer gevaerlyk : waerom men meest te voet met de paerden achter zich moet voortgaen. Men rekt gemeenlyk een goet uur tot het trekken over dezen bergh : maer wy waren met zulk een groote Karavane meer dan 2 uren hier over bezigh. In het wederafkomen zag ik vervaerlyke en woeste gezichten aen de rechter zyde met hollen tusschen de rotskloven; dat by nacht zeer naer voorkomt. Als men den bergh heel over is , komt men in eene vlakke, die eenige honderden van schreden groot is. Deze trekt men ter slinke hant door, en weinigh vandaer komt men aen eenen tweeden bergh. Want deze berg Taurus is als in twee bergen afgedeelt, tusschen welke heel beneden in den gront de rivier Kifilosan loopt, die ook *Kurp* genaemt wort. De vloed van dezen stroom is zeer snel , hebbende verscheide watervallen , of afstortingen , die met groot geruisch tusschen de klippen heen bruischen. Deze rivier vloeit van het Westen, en loopt naer het Oosten, tot dat zy eindelyk in de Kaspische zee stort. Om'er over te trekken heeft de Koning Tamas een groote steene brugh doen maken, die 10 schreden breed, en 150 langh is. Zy is tamelyk hoogh, en heeft 6 bogen, waer van'er drie vry groot zyn. Boven tusschen de vier bogen zyn drie gaten, waer onder men nogh ten deele ziet een half rond, toornswyze gemaekt. Deze rivier loopt tegenwoordigh maer door eenen of twee der zelve bogen , hoewel by hoogh water ook door d'andere. Toen wy deze brugh over getrokken waren, zetten wy ons neder om het overige der Karavane af te wagten : de Armeniers

De bergh Taurus.

Yffelyke gezichten.

De rivier Kifilosan.

Aenmerkelyke brugh.

Gezicht
getekent.

meest om hier Kaffee te drinken, dogh ik om een gezicht dezer brugh, der rivier, en bergen op het papier af te tekenen; waer toe het licht der maen my gunstigh was. Myn tekening ving ik aen van de N. Westzyde, gelyk te zien is op No. 52. Toen trokken wy dentweedenbergh op, die hooger, grooter, en moejelyker was, dan d'eerste. Want van te voet tegens de hoogte op te gaen, en dan weder naer de laegte te dalen, vermoeit zynde, waren wy gedwongen veeltyts adem te scheppen: totdat wy een goede streek vindende, weder te paerde stegen, en eindelyk de opperste kruin des bergs bereikten. Men stelt gemeenlyk voor het opklimmen anderhalf uur. Maer wy waren'er langer over bezigh, dogh wel te vreden dat wy met een gedeelte der beesten zonder eeniggeschade te lyden, met den dageraet daer boven op quamen. De resterende Karavane quam wel 2 uren na ons. Ik bevond hier dat men weinigh weder nederwaert gaet, maer een hoogh lant behout, dat binnen de streek van een half uur goeden wel bebout is. Wy trokken nogh tot 9 uren by zonneschyn voort, wanneer wy ons nederfloegen tusschen laegh gebergte, by een goet vlietend water, ontrent het dorp Kasiebeggidaraffi, gerekent 4 uren af te leggen van de plaets, daer wy vernacht hadden. Hier werden ons de eerste druiventrekoop gebragt, en tot zulk eenen goeden prys, dat wy voor 4 stuivers $7\frac{1}{2}$ pont hadden. Als men over dezen bergh is, krygt men al meest schoon lant, en eenen goeden wegh. Achter den bergh Taurus vertoont zich een bergh, die veel hooger is, genaemt *Sawalan*, waer op altydt ineeu legt. Den volgenden dagh bleven wy nogh hier, om rust te geven aen de beesten, die van den moejelyken wegh afgemat waren. Den 20 trokken wy weder voort 3 uren na middernagt. Wy hadden schoon weder, maer by nacht

De berg
Sawalan.

koude. Getrokken zynde door een vervallen dorp, en over een of twee tamelyk hooge bergen, floegen wy ons ten 7 uren neder by een loopend water, ontrent het dorp Jamkoela, gelegen 3 uren van de laetste rustplaets. Hier zagen wy de eerste vogels, die ze *Baeker-Kara* noemen. Drie uren na middernagt gingen wy den 21 weder op wegh, en quamen met den dageraet aen het dorp 't *Sargabrand*, daer wy ons, nu 3 uren gereist hebbende, nederfloegen. Dit dorp legt in een vlakte, en heeft eenen kleenen tuin, waer in de hoogste boomen Wilgeboomen zyn. Ter rechter zyde is een tamelyk hooge bergh, op wiens spits men verbroke rotssteenen ziet. Het overige des bergs wort beploegt gelyk het omleggende lant. Veele andere dorpen leggen daer ontrent. Men ziet hier den Taurus in 't verschiet. Het gezicht tekende ik hier, gelyk het met No. 53 wort aangewezen. Den 22 trokken wy twee uren na middernagt weder voort langs eenen goeden wegh. Met het aenbreken van den dagh reden wy door een zeer groote vlakte, hebbende ter regte en flinke zyde hooge bergen. Ten negen uren hielden wy stil, en bleven in de vlakte by het dorp *Nouul*, gelegen 6 uren van de plaets, daer wy onze nagtruft genomen hadden. Wy gingen al ten Zuiden aen, en kogten weder druiven voor den zelven prys, zoo blaue als witte, wonder goet van smaek. Des nagts den 23 togen wy weder voort meest al in vlakte ten deele vol steenen en grof zandt. Eenige dorpen ter regterhant voorby getrokken zynde reden wy door de stadt Samgael, afstygende en ons neder leggende aengins zyde. Hier kregen wy volop van Granaetappelen, hoewel ze klein waren, van appelen ook aengenaem van koleur en smaek, nevens druiven en andere vrugten, die ons een aengename verversching gaven.

Het dorp
't Sarga-
brand.

Het dorp
Nouul.

Schoone
druiven,

En andere
vruchten.

XXIII. HOOFSTUK.

Beschryving van Samgael en verscheide andere plaetsen op den wegh naer die stadt. Komst tot Kohm.

Gelegen-
heit der
stadt
Samgael.

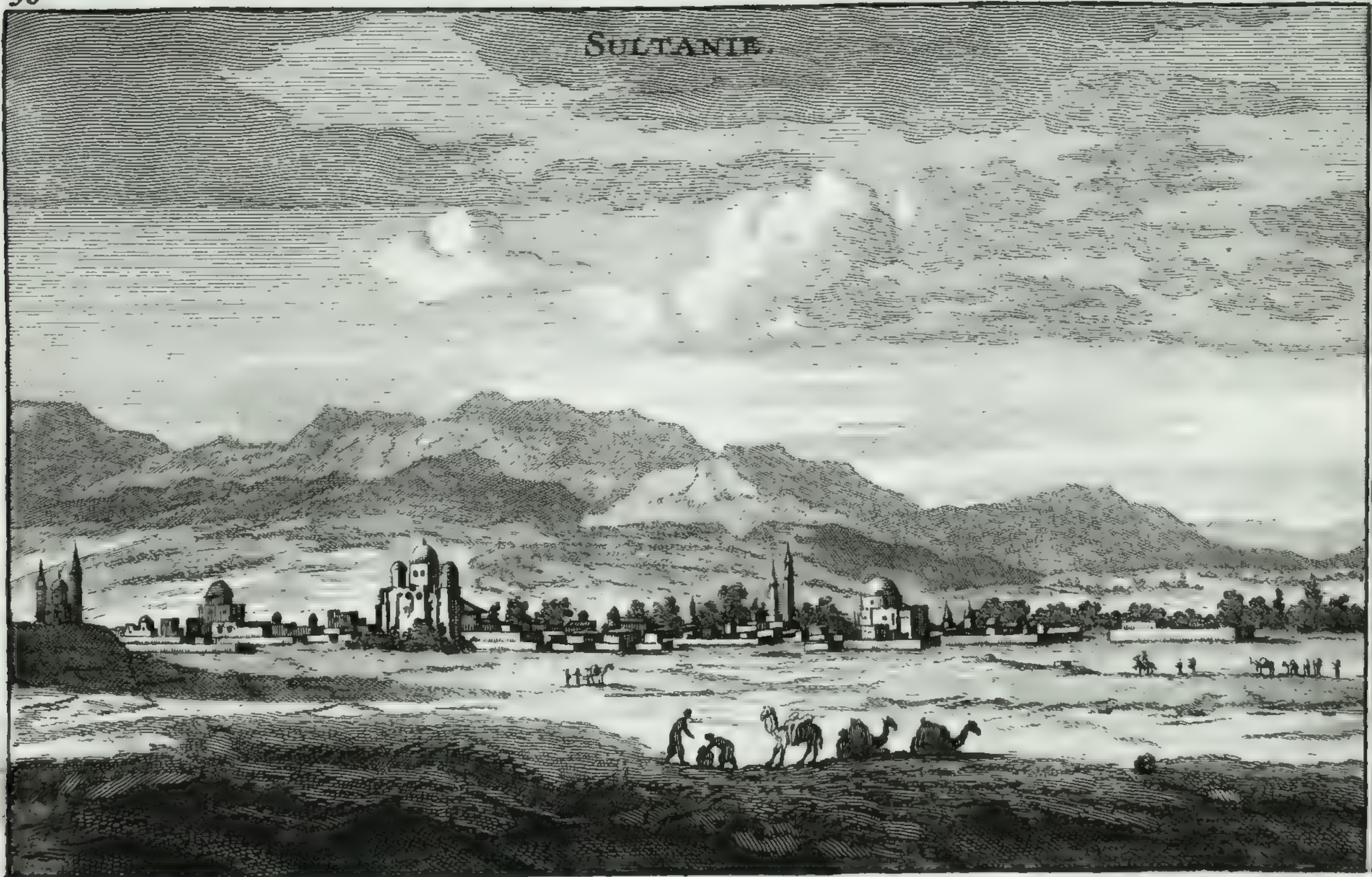
HIER gekomen zynde moesten we ook nogh blyven den volgenden dagh, omdat de tol voor de goederen betaelt moest worden, en de tolmeesters buiten de stadt vertoevende niet te voorschyn quamen. De stadt Samgael heeft geheel de gelykenis van een dorp. Eenige huizen staen'er, die tamelyk hoogh, en van aerde wel opgebout zyn, zommi-

ge ook van steen onder aerde vermengt. Zy heeft een brave hooge Bafaer ofte Winkelplaets, die tamelyk langh en boogswyze geheel overdekt is; waer in de voornaemste winkels zyn van lakenen, stoffen, katoenen, en andere dingen van die natuur. Buiten deze zyn'er nogh verscheide andere winkelplaetsen, mede overdekt. Verscheide kerken zyn'er ook met

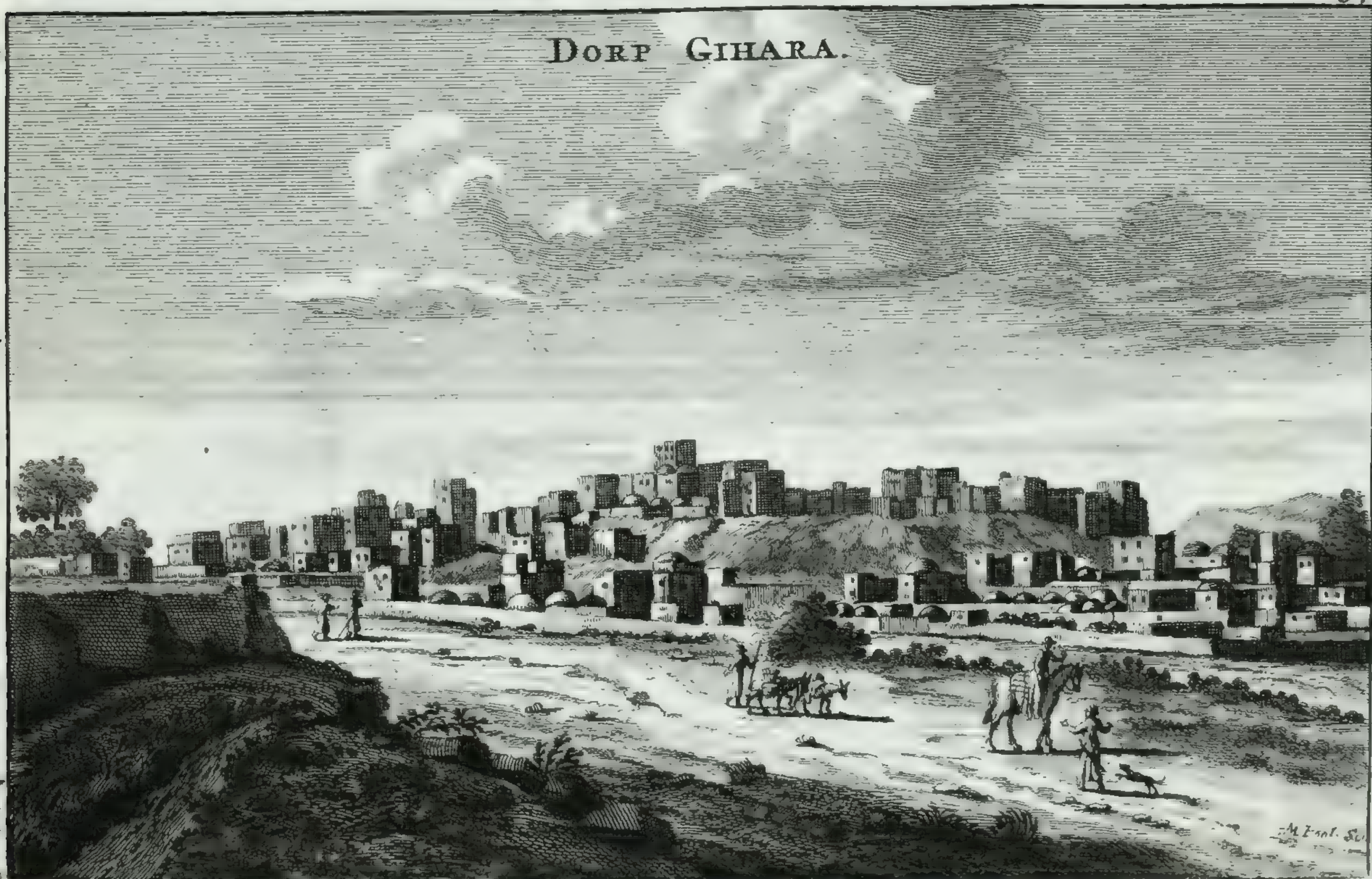
BRUG OVER DE RIVIER KIESILOSAN.

DORP GIHARA.

met koepels, waer van de voornaemste van buiten fierlyk groen, en uit den blaauwen verglaeft is. Een vervalte kerk zag ik'er, die redelyk hoogh en met een koepel verzien was. Deze was voorheen een Mosque der Turken geweest, toen zy hier den meester speelden. De stadt zelve is klein in haer begrip, leggende vermakelyk in de vlakte aen de zyde ten Oost en N. Westen met hoogh gebergte bezet. Een half uur van daer aen de Zuidzyde vloeit een schoon klaer water, daer wy ons hadden nedergeslagen, gelyk ook aen de N. Westzyde in de laegte, daer men veel vermakelyk geboomte en tuinen heeft al met afgeschotene muren ziet. Met deze legt de stadt zoodanigh bezet, dat men ze aen de meeste zyden naelyx van buiten zien kan. Waerom ik bequaemst vond een verbeelding daer van te maken aen de N. Oostzyde, gelyk No. 54 die aenwyft; toonende al wat kenlyk is met letteren. Dus verbeelt de letter A de vervalte kerk der Turken, B de voornaemste kerk, C een groot vervallen gebouw. Verder heb ik'er niets kunnen vinden dat der aenmerkinge waerdigh was, of eenigh overgebleven gedenkteken der outheit verbeeldde. Dat vreemt is, dewyl het een oude stadt is. Zy is voordezen in vollen bloei, en zeer neringryk geweest, daerna door Tamerlaen verwoest, en by verder verloop van tyden door de Turken bedorven. Men heeft'er maer eene Karwanfara: maer zy is zeer groot, en van aerde en leem gebout. Aen de Oostzyde naer het gebergte loopt de smalle rivier Sangansjaey, naer welke de stadt schynt genoemd te zyn. Naer dezelve zyde afziende van onze rustplaats tekende ik het gezicht, zoo als ik het vertoon op No. 55. Een Daroega of Schout heeft hier het gebiedt. Wat den tol aengaet, waerom wy hier vertoeven moften, voor yder lastpaert, geladen met zyde of laken, moeten 30 stuivers betaelt worden. Voor slegter soort geeft men 15 stuivers. Tegen den avondt kregen wy regen, die tot 2 uren voor het ryzen van den dagh bleef duren. Maer het weder op geklaert zynde vertrokken wy den 25, hebbende de Tolmeesters besloten te komen ter plaetse, daer wy blyven zouden. Den wegh hadden wy hier vlak en goet. Met den dageraet togen wy ter rechter zyde voorby een dorp, dat in 't geboomte legt, kort daarna ook voorby een ander, leggende aen 't gebergte ter zelve zyde, eindelyk nogh voorby 3 andere: tot dat wy ten 9 uren aen het dorp Kurkjandy quamen, daer wy bleven, zynde 3 uren van de stadt, ten Z. Oosten. Ter flinke zyde strekt zich hier een arm van den bergh Taurus, uit het Noorden loopende naer het Zuiden, naer het lant Curdestan, dat be-

Geboomte rondom de stadt.

De stadt afgetekent.

Het dorp Kurkjandy.

woont wort van een volk, genaemt *Curd*, dat zich al in dorpen onthout: hoewel men my zeide dat'er in 't gebergte een kleene, maer sterke stadt was, die genoemd wiert *Keyder Peyamber*. Na eenigen regen, die een gedeelte van den nacht bleef duren, trokken wy den 26 der maent 2 uren voor den dagh weder voort over de vlakte, houdende wederzyts het gebergte. Na het doortrekken van eenige dorpen hadden wy met het aenbreken van den dagh de stadt Sultanie ter rechter zyde van ons, 2 uren afgelegen van de plaets, daer wy vernacht hadden, leggende aen den wegh een dorpje, waer langs men dicht heen trekt. De stadt legt in de vlakte dicht by het gebergte ten westen, hebbende aen d'andere zyde ook hooge bergen, en ter rechter den bergh Keyder. Hier reden wy tot myn ongenoegen voorby, dewyl de voerluiden daer niet te doen hadden, en, zooze daer quamen, gehouden waren den tol te betalen. Hier by quam dat de meester der Karavane my wys maekte, dat wy weinigh van daer onze rustplaats zouden nemen. Waer in hy my leelyk misleidde: want ik verstont wel haest dat de verblyfplaats eenige uren verder zoude genomen worden. Hier over in mynen geest moejelykheit hebbende besloot ik te rug te ryden, en de Karavane te laten voortrekken. Ik deed het ook, en gekeert zynde stelde my aen de Oostzyde tegens eenen heuvel om de stadt af te tekenen, waer van de afbeelding op No. 56 staet. In deze stadt zyn 4 groote kerken, waer van de 3 voornaemste groene koepels hebben. In de allervoornaemste is het graf van Sultan Muhammed Chodabende, van wien men gelooft dat de stadt gesticht is. Dat naer hun voorgeven nu by de 400 jaren zoude geleden zyn. Men betuigde my dat deze grafstede groots en wel gebout was, de kapel ook fierlyk en met zilver en gout opgepronkt, hebbende tot de inkomst 3 poorten, welker eene voor byzonder fraei en groot gehouden wiert. Het gezicht daer van doet zich van buiten vermakelyk op.

De stadt Sultanie.

De stadt afgetekent. Voornaemste grafstede.

Hoedachtigheit der stadt.

De stadt zelve heeft poorten, noch muren. Alle de huizen zyn van aerde, kalk, en leem gebout. Agt of tien Karwanfaraes zyn'er: Bafaers van weinigh belang, dewyl'er geen handel gedreven wort. Voor de verwoesting evenwel, door Tamerlaen aengerecht, is het eene der pragtigste steden geweest. Het voornaemste geboudaer in was geweest de Koninglyke Residentieplaats, die nu geheel vervallen is. Een half uur van de stadt ziet men nogh een gedeelte van eenen hoogen steenen tooren en poort, die men zegt dat eertyts aen de stadt zou behoort hebben. Zy legt op de hoogte van 36 gr. 30 min. Ondertusschen was de Karavane nu zoo

Het dorp
Thalis.
Vrent
gevogel-
te.

verre voor uit geraekt, dat ik, schoon sterk aenrydende, eenen wegh van twee uren moét afleggen, eer ik'er weder by quam. Weinich voor den middagh floegen wy ons neder by het dorp Thalís, daer ik een meenigte van Baeker-kaeraes zag, (een gevogelte dat onze patryzen gelyk, maer wat grooter is, van onder ook meest wit, gelyk de vleugels.) Zy vliegen by wylen in grote menigte samen, vry hoogh; en zitten dan weder op den gront by geploegt lant. Ik schoot'er eenen, die byzonder zwaer, en wel gevoedt was: waerom hy ons smakelyk viel in 't eten.

Het dorp
Gromdara.

Nu trokken wy 2 uren voor den dagh weder voort, en kregen dus ontrent den morgenstondt wederzyds een ander gebergte, rydende door een schoone vlakke, die ter rechter zyde meest beploegt was, en met verscheide dorpen bezet. Aen d'andere zyde waren'er geene. Nadat wy eenen wegh van vyf uren afgelegd hadden, bleven wy in het dorp Gromdara, dat ik zeer groot bevond. Het was ook vol geboomte en tuinen, loopende de meeste huizen in de laegte, daer een klaer water stroomt. De huizen naer gelang van een dorp in dit lant zyn al vry goet, en eenige der zelve al tamelyk hoog gebout. Wy trokken 2 uren voor den dagh hier weder van daen over de vlakke meest al Z. Oost aen. De bergen leggen hier wederzyds, als voren, ontrent 1½ uur van elkander. Met het begin van den dagh zagen wy het lant wederzyts bezaeit, nevens vele dorpen, daer we midden door de vlakke voorbyreden. Hier zag ik hoe de boeren hun lant met kleene plaetsen afscheidden door het hoogen deraerde, om het water daer op te behouden. Benevens den wegh ziet men eenen waterloop, die hun dient, om over het lant te doen vlocien. Nu trokken wy door twee dorpen, die elk een toorn aen de kerk hadden, hoedanige ik tot dezen tydt toe noch niet gezien had. De toren was beneden zeer dik, en deszelfs punt spits. Boven was een gedeelte daer van groen met geele strepen. Men onderrechtte my, dat het een graf was van eenen der Persiaensche heiligen, daer naderhant een kerk aen gebout was. Ontrent den middagh reden we ter zyden in de laegte af op een plaets rondom eenen waterloop hebbende, die 5 of 6 voeten breed was, en met twee watervallen sterk affiep van het N. Westen, nemende zynen loop Z. Oost heen door het lant. Hier by leggen twee dorpen, waer van het een genaemt word *Parfabeym*, en 't andere *Touoekhsí*, welk het kleinst is, zynde gelyk een tuin met eenen muur van aerde omtrokken: waer in men treedt door een groote poort. Dan vint men de huizen daer binnen. Het eerst genoemde dorp is groot, en vol tuinen

De dorpen
Parfabeym
en Touoekhsí.

en geboomte. Ook zyn hier ontrent noch andere lustige en vermakelyke streken. De twee vorige dorpen met die vremde torens, daerwe zoo even van spraken, dragen ook den zelven naem van *Parfabeym*: en worden deze plaetsen alle onder een gerekent, hoewel zy al een goede streek van een leggen. Aen de flinke zyde scheen nu het gebergte te eindigen. Nu bevonden wy dat wy 5 uren voort getrokken, en met een des nagts wel een uur van den rechten wegh afgeraekt waeren. Twee of 3 uren na middernagt gingen wy weder van daer, ten deele over heuvelagtigh lant, hebbende wederzyts verscheide dorpen, die wy voorbytrokken. Met den dagh hadden wy ter flinke zyde weder andere bergen geheel met sneeu bedekt. Wy trokken drie-of viermael door een kleene rivier, in byzonder schoon en warm weder, en quamen in het dorp Gihara, daerwe ons op den middagh nederfloegen. Elke party der Karavane legerde zich binnen den omkring van eenen lagen vervallen muur, hoedanige plaetsen hier veel zyn. Dit dorp is zeer groot, en men rekt dat'er ontrent 500 huizen in zyn. De meeste leggen op eenen heuvel, echter tamelyk hoogh gebout. Zoodat zy van verre eenen schyn geven eener sterkte: maer als men nader komt, ziet men dat het maer gemeene gebouwen zyn, zoo als in dit lant bewoont worden. Veel geboomte en tuinen ziet men'er rondom, nevens een goet getal huizen, die niet bewoont worden. wy geven'er u de verbeelding af, van de N. Oostzyde opgemaekt, op N°. 57.

Het dorp
Gihara.

Goede eetwaren vond ik hier, schoon schapenvleesch, hoenders, goede meloenen, ook schoone Watermeloenen, waer van ik uit de bestede pitten bewaerde. Ik schoot hier eenen Angoertvogel, die schoon en groot was, en heel zweemde naer eenen entvogel. Maer deze vogels vliegen hooger, en gaen regt op even als een haen. Zy onthouden zich veel op 't lant, daer water ontrent is, waer in ze nu en dan zwemmen. Het lichaam is geheel root: de hals tot by het oog ros geelachtigh: om het oog wit tot aen den bek, die zwart is. De vleugels zyn wit, root, en zwart. Myn hont bracht hem my levendigh. Ik geef u hier de tekening van een dorpje, hier by gelegen, op N°. 58, en den gemelden Angoertvogel op N°. 59.

Goede
eetwaren.

Angoert-
vogel.

In deze lantstreek vond ik ook hier en daer katoen staen, het welk my lustte op papier af te tekenen, zoo groot, als men het ziet groejen in veele takjes by een, zynde 3, 4, of vyf knoppes aen elk takje. Zoo als het hier getekent staet, is het in zyne volkomene rypheit, gelyk blykt aen het eene knopje, dat reeds open gebarsten is,

Afbeelding
van
Katoen.

ANGOERT VOGEL.

is, dat wit van koleur zich opdoet, en vol katoen is. Dit verzamelenze met af te nemen. By wylen valt het van zelfs af, wanneer zich de knop opent en verdroogt. Als de knoppen nogh in hun geheel en ryp zyn, zynze ontrent purper van koleur, en geven een aengename beschouwing in de velden, omdat de gearbte hunne witheit daer onder vertoonen. Zie hier het fatsoen in grootte daer af op No. 60.

Den 30 der maent bleven wy mede hier om de beesten te doen rusten. Ontrent den middagh trok hier door een Gezant van Polen, die nu weder te rug uit Spahan quam, daer hy drie maenden was stil geweest. Toen hy hier door trok was ik alleen buiten het dorp, my vermakkende met schieten naereenigh wilt. Eenigen van zyn gevolg my ziende op zyn Duitsch gekleedt riepen my toe. Maer ik denkende dat het Persianen waren ging myns weghs. Waer op 2 of 3 personen te paert op my afquamen, verzoekende in de Italiaensche tale, my te spreken, en daer by voegende datze Franken waren. Hier over verzet staende tradt ik naer hen toe, en in 't spreken met hun, trok de Gezant met zyn gevolg door. Ik beantwoordde hun vragen, die op nieuws en tydingen floegen, naer myn beste kennis, zeggende dat ik hun niet veel mede te deelen hadt, dewyl ik reets zes maenden van Moskow geweest was. Zy hadden den vorigen nacht weinigh uren van ons in een ander dorp gelegen. Zy bedankten my door den tolk des Gezants, die my in d'Italiaensche tael aengesproken had, met betuiging, hoe leet hun was, dat ze bezigh met voorttrekken my geene beleeftheit bewyzen konden. Waer op ik met gelyke beleeftheit antwoordde. Dus scheidden wy van elkander, hebbende ik aengenomen hunne vrienden te Spahan te begroeten, gelyk zy beloofden dezen pligt ook te zullen afleggen by de myne te Moskow, daer ze heen trokken. Ik zagh dat hun gevolg bestont in ontrent 30 personen te paert, wordende 4 of 5 standertjes gedragen van eenigen onder hen, dat een sierlyk gezicht gaf. Toen volgden 23 Kamelen met de pakkaedje agter aen.

Ten 3 uren na middernagt scheidden wy weder van daer, en door verscheide dorpen getrokken legerden ons met den morgenstondt by het dorp Sakfawa, gelegen 4 uren van de leste verblyfplaats. Dit dorp was wel zoo groot, als daer we des daegs te voren waren, ook vol geboomte. Aen de rechterzyde heeft het een groot vervallen gebouw, aen de flinke een vervalle Karwanfara, gelyk in de afbeelding op No. 61 vertoont wort. Wy waren hier genootzaekt te vertoeven, omdat we

niet klaer konden raken met de tollenaers. Dit deedt my den tyd doorbrengen met schieten naer eenige duiven, die ik hier in groote meenigte vond.

Twee uren voor den dageraet trokken wy weder voort, en eenige dorpen doorgetogen zynde, quamen wy met den opgang der Zon aen het dorp Arafangh, dat ter rechter zyde aen eenen heuvel gelegen is, verzien van goede huizen, en veele Zenaerboomen, die groot en fraei voor 't oogh zyn. Dit slaghe van boomen had ik nogh niet gezien, en ik zal'er daerna breeder van spreken. Wy trokken het dorp door, en de Karavaen daer nevens. Hier ververschten wy ons met Granactappelen, waer van wy'er 4 voor eenen stuiver kogen. Het hart hier mede sterkende, reden we verder over kleene bergen, latende de vlakte hier ter flinke zyde van ons, om den wegh te nemen, die naest naer de stadt Kohm loopt. Een weinigh meer ter rechter zyde van het gemelde dorp is de wegh naer Sawa, dat, als men naer Kohm trekt, eenen dagh uit den wegh is: dewyl de Karavanen daer doortrekkende, driemaal tol moeten betalen. En als men dezen wegh op Kohm neemt, betaelt men maer eens. Waerom ze gemeenlyk de plaetsen kiezen, die hun voordeeligst zyn.

Ontrent den middagh rustten wy tusschen de heuvels in een vlakte by het dorp Hangeran, hebbende 5 uren wegs afgelegd. Hier vonden wy uitnemenet schoon broot, en trokken 3 uren na middernagt vervolgens voort over gebergte, gelyk te voren. Daerna kregen wy vlak lant, en quamen ten 10 uren aen het dorp Sarande, waer nevens wy rust hielden by een schoon loopend water. Hier ontrent zagen wy verscheide dorpen, en kregen voor de eerste mael wyn van Ardevil, dogh met groote moeite, dewyl'er geen vryheit is om dien te verkoopen. De wyn was wit, maer tamelyk goet van smaak. Wy gaven voor het *Badman*, dat men hier rekt 11 ponden te zyn, 12 stuivers. Ontrent dit dorp ziet men veele groote putten, waer in het water door een onderaertich kanael naer het dorp geleit wert. Wy togen weder op wegh, meest Oost ten Zuiden aen. Den 4 der maent trokken wy ten 9 uren door het dorp Abbassabaet: van waer wy togen over een vlakte ontrent 1½ uur langh; toen over steenagtigh gebergte; eindelyk weder over een vlakte, waer in twee uren gereden hebbende, bleven wy by het dorp Angelawa, daer we, na 7 uren reizens, een uur na den middagh aenquamen; hoewel het wel 3 uren was, eer de gansche Karavane daer aenquam. Nu waren wy nogh 7 uren van de stadt Kohm. In deze strek vonden wy veele putten, 4 of 5 schreden van elkander afgegraven. De

Het dorp Arafangh.

Zenaerboomen.

Het dorp Sarande.

Zyn gevolg.

Het dorp Sakfawa.

tuf-

tuffchenruimte van den gront, die onder ook hol is, verftrekt voor de volten of het gewelf van den waterloop, waer door het water een weinigh onder 't lant heen loopt naer het dorp; hoedanige waterloopen men veel in Perfie ziet; en die, als men ze leggen zal, grooten arbeit in hebben. Het dorp zelf vonden wy flecht, en weinigh voorraedt voor ons daer in. Ik zag hier kraejen, groot by uitnemenheit, dogh weinigh in getal. Het water was hier zout, omdat de gront hier en in het omleggende lant falpcterachtigh is. Het was nogh vroegh in den nacht, als we onze Kamelen voor af zonden, van welke een geladen met twee pakken laken door de tollenaers van Sawa wech genomen wert, omdat de doortogt daer niet gefchiedt was, dewyl deze lantstreek onder het zelve gebiedt behoort. De Kamelen moften dus weder te rug keeren, en wy hier blijven tot den 6 der maent, wanneer wy een uur voor den dagh te gelyk voorttrokken in groote duifterniffe. Waer door het gebeurde dat wy aen een greppel gekomen zynde, die wy niet zien konden, verfcheide paerden daer in omvielen, onder welke het myne ook was; waer van ik echter geen ongemak had. Zoo ging het ook met het paert, daer myn goetd op lagh. Deze belemmering over zynde, quamen wy ten 9 uren aen de rivier Sawafiaey, die haren loop van Sawa heeft. Op zommige plaetsen is zy vry breed om de laegte des lants, daer ze tuffchen hoog lant loopt, een groot ftuk wegs ter flinke zyde nevens ons naer het Zuiden. Wy hadden den wegh over een zandige vlakke, aen welker regter zyde eenige zantbergen leggen, die zoo rul zyn, dat'er geen menfch of beest kan opkomen zonder gevaer van daer in te verzinken. Agter deze zyn andere hooge bergen, tuffchen welke twee ftreken de wegh van Sawa naer Kohm loopt. Wy hielden op dezen togt goede wacht, dewyl de genen, die onze Kameel hadden wech genomen, zich lieten verluiden van ons nogh meer-

der goetd te zullen komen afhalen. Wy wachtten dit af, zynde wel op onze hoede, maer vernamen hen niet. Ten 11 uren vonden wy ons in een fteenagtigh gebergte, waer over wy trekkende, roffen zagen van vremde verbeeldingen, zynde allerhande gedaente daer in te befpeuren. Hierom tekende ik het gezigt daer van, met het gebergte ter regter zyde van de ftadt in 't verfchiet, gelyk te zien is op No. 62. Want op eenen der voorfte bergen was het niet anders als of men den kop en hals van een beest zagh. En daer nevens doen zich weder andere vremde vertooningen op, hoedanige ik noit gezien heb. Een goetd uur van de ftadt afzynde kregen wy verfcheide dorpen ter regter zyde naer het gebergte van ons, en zagen de ftadt tuffchen twee bergen heen, dogh niet kennelyk genoegh door den afstant. Wy trokken door een dorp, daer veel huizen ftonden, maer ledigh van menfchen, die naer allen fchyn met hun vee en tenten in 't velt waren. Aen de ftadt komende redenwe over een groote fteene brugh, waer nevens vele tenten van voornamen en gemeene luiden waren opgeflogen, ftande daer veele paerden nevens elkander gebonden. Men verhaelde my dat deze menfchen, waer onder vele vrouwen waren met hare *Kafuaes*, of draegzetels, naer een der voornaemfte graven hunner heiligen trokken, en een bedevaert gingen afleggen. Wy reden de gansche ftadt door tot aen het einde der oude muren, dat wel een half uur duurde; waer na wy in het velt, nevens de vervalfe muren, en andere oude overblyffels, gingen nederleggen. Het was nu 3 uren na den middagh: maer daer liepen nogh twee uren heen, eer de geheele Karavane hier was, die niet eerder voort kon geraken omdat, eer men aen de ftadt komt, veele zeer fmalle bruggen leggen over ftroomend water, waer door d'een achter den anderen langfaem moet voortgaen. Wy bleven hier nogh den volgenden dagh, en hadden het genot van zeer fchoon en warm weder.

Rotfen
afgete-
kent.

XXIV. H O O F T S T U K.

Befchryving van Kohm, en Cafian. Aenkomst te Spahan.

Gelegen-
heit van
Kohm.

Voorna-
me Kerk.

ONDERTUSSCHEN ging ik de ftadt van binnen bezichtigen, nadat ik de oude overblyffels en puinhoo-
pen bezien had, waer van ik in het ver-
volg breeder gewagen zal. Myne aen-
merking verdiende daer allereerst de Mu-
zjid, of Ma-zjit-Matfama, een kerk, die

voor de voornaemfte der ftadt gehouden wort. Hier in legt begraven Fatma-fora, dochter van Mahomet, en gemalin van Alie. Hier by ftat een kerk, waer in begraven legt de Koning Abbaas, en andere Perfifche Koningen; gelyk ook Sjia Suleman, vader van den tegenwoordigh re-

Graffte-
den.

RUINEN VAN DE STADT KOHM.

RUINEN VAN DE STADT'S MUUR.

regerenden Koning Sjae Hossen. Deze kerken zyn beide fierlyk gebout; en hunne koepels groen blaau verglaeft. De stad verder ingetreden vond ik 4 Kolommen, ontrent 6 mans lengten hoogh, waer van'er twee by een stonden, en tot een gebou of kerk behoorden, rustende op eenen vierkanten muur, die ontrent zoo hoogh van den gront komt, als de Kolommen hoogh zyn. Het voorportael van dezen muur is een byzonder groote volte. De andere twee kolommen zyn van een gescheiden, en meer verbroken. Boven aan de eerste twee ziet men als een Kapiteel, dogh zonder orde. Alleen ziet men daer aen 3 partyen van omloopende ryen of banden. De Kolommen hebben in 't oogh hunne evenredenheit, hoewel boven wat dunte, om onder het Kapiteel eenen kring van groenen goud, dogh verbroken. Zy staen een stuk wegs van de Bafaer af, die maer gemeen is, als al het overige dat daer is. En het is geen wonder, dewyl het geen koopstad is, daer handel omgaet. Aen de brug, die men overkomt, staet een groot gebou, waer in van binnen een zeer fraeje vierkante ruime plaets is, in welcher midden een groote fontein staet. Dit gebou is een kerk of gebedeplaets, waer in men zegt dat de zuster van Imaan Rifa en Imaan Ainu hammed, die over 750 jaren geleest hebben, begraven legt. Voor dit graf hebben ze groote agtinge, rekenende deze vrouwe voor eene der voornaemste nakomelingen van Mahomet. Men zag'er ook gedurig veel aenzienlyke mannen binnen zitten.

Gedaente der brug. Wat de brug aengaet, ik bevond dat ze 100 schreden langh, en 8 breed was, zynde daer wederzyts een muurtje aengebout van kleene steenen, waer van de brug ook gebout is, ontrent 2 voeten hoogte. Onder zyn 10 bogen, door welcher eenige de rivier loopt, die *Kohmsjay* genoemd wort: hoewel ze ook door alle stroomt, naer den aenwas van 't water. Men verhaelt dat in den jare 1031 hier een zware afwatering geweest is, waerdoor 1200 huizen ingestort zyn. Het welk de koning Sjae Abbaas verstaen hebbende met groote kosten eenen dyk gemaakt heeft, ontrent twee mylen langh, om dergelyk eene verwoestinge, door het water veroorzaekt, voor te komen.

In de stad zyn 24 wyken, en 2100 huizen, in welke alle een put is. Daer zyn ook 300 *Abenbaars* of waterbakken. De stad heeft 4 poorten, 4 Bafaars, en een Meydaan, ook vele badstoven, kerken en bidtplaetsjes. Van eenige voornamen overblyffelen der outheden ziet men aen deze zyde der stad niets, zynde geene daer van te vinden dan aen den anderen kant, daer we ons, als gezegt is, met de Karavane hadden nedergeflaghen, teweten

aen de Zuidzyde binnen den omtrek der oude stad Kohm, eertyts *Chonana* genaemt, en gerekent te leggen in Medie: welk lant men meent dat zich tot Kasjan heeft uitgestrekt, tot aen eenig gebergte, dat voor de grensplaets gerekent wort, en onder de inwoners voor het lantschap Arak bekend is.

Het eerste, dat my hier van deze outheden voorquam, was een soort van een Piramide, dogh rond, staende dicht aen den muur: hoewel men eenige schreden optredende tusschen dezelve en den muur kan doorgaen. Ik bevond dat dit gevaerte 78 schreden in zynen omtrek, en de hoogte van ontrent 8 mans lengten had, verzien van 4 schuinse afloopende muren, daer geen trappen aen zyn; welcher ingang ten deele met steenen en puin gestopt is. De dikte des muurs besloegh eenen vadem: de afgang daer van schuins genomen 1½ vadem. Dan loopt het steil naer beneden, ontrent zoo diep onder d'aerde, als hoog boven de aerde. Onder op den gront is het vlak en rond. Men kon 'er door de gaten bequamelyk in zien, maer niet in komen, dat my vreemt voorquam, dewyl het met voordagt zoo schynt gemaakt, en niet verbroken is. Waer toe het eigentlyk gesticht is, weet ik niet wel te bezeffen, hoewel ik voor het naefte denk dat het tot een grafstede gebout is. De gelegenheit hier van verthoont zich op No. 63. Hier nevens staet ter rechter zyde het overblyffel van een Tempeltje, en eenige andere vervalte brokken. Verder naer buiten strekt zich de vervalte muur der stad nogh een goet stuk heen. Maer daer aen te veel verval vindende, zoodat'er weinigh kenlyx aen was, begaf ik my een weinigh naer de zyde der stad, 200 of 300 schreden van de gemelde Piramide, daer ik een gedeelte des ouden muurs met de vervalte torens daer aen vout; zynde nogh tien ronde torens aen deze zyde des muurs, die ontrent 6 of 7 mans lengten hoogh, en vry dik zyn, hoewel boven wat dun oplopende. De verbeelding met het gezicht des lants wert verthoont door No. 64. Hier ontrent zagh ik nogh een groote vervalte poort, die aen den muur gedient had, zynde van binnen 5 schreden diep, en even wydt. De muur was van dezelve dikte, dat te bespeuren was uit de zyden, die'er nogh aen stonden. Vorders is alles van aerde, leem, en kleene steenen, die in de zon gedroogt zyn, gebout. Wat my aengaet, schoon ik noit oude gebouwen van dusdanigh een stoffe, gezien heb, en my hier door veele twyffelagtige gedagten opquamen, geloof ik egter dat deze de regte overblyffels der stad, die'er geweest is, zyn. Want de oude schryvers maken ook gewagh van zulk eene bouwinge, aen een gelascht van

Piramide.

De rivier Kohmsjay.

aerde brokken, in de zon gedroogt, en andere week gekneede stoffe, die voor kalk gebruikt wert. Daer is ook blyk in de heilige bladen dat de stigters van den toren van Babel zig van zulk eene stoffe hebben bedient, gebruikende de tichelen voor steenen, en het leem voor kalk. De zon ook geeft hier te lande groote hitte, en drooge lucht, waer door de aerde licht droogh en bequaem gemaakt wort, om voor steen te gebruiken. Naer het zich laet aanzien, zou'er ook gekapt stroo tot meerder vastigheid onder gemengt zyn. Men ziet ook hier te lande de bouwing dagelyx op deze zelve wyze geschieden. Want men weet gansch Persie door niet anders dan van aerde in de zon gedroogt, en dezelve stoffe, die tot kalk bereit wort. Dus zyn de huizen alom flegt en licht, en daer door de vergankelykheit onderworpen, vooral veele, die van losse en niet wel gedroogde aerde, met flyk, voor kalk, vermengt, ligt opgeslagen worden. De lantaert ook zet zich niet om ergens de hant aan te houden, of het vervallene te herstellen.

Onagtsaemheit der Persianen.

De stadt afgetekent.

Dit bezichtigt hebbende, begaf ik my ten N. Westen der stadt in het velt, dewyl daer geene hoogten zyn, en bragt ze op papier, zoo als op N°. 65 te zien is. Daer in verthoont de letter A de Kerk, genoemt *Matfama*: B die der Koningen: C de Brugh: D de Kerk van een groot gebou: E de twee grootste kolommen aan het voornoemde gebou binnen de stadt. Men ziet in de afbeelding hoe de andere kolommen van elkander afgescheiden zyn. De laetste kolommen, die nogh ontrent de Kerk met de koepel zyn, verdienen niet, dat we onze teekeningh daer om verlengen.

Den 8 der maent, een uur voor den dagh, verlieten wy deze plaets, trekkende nogh voor een gedeelte voorby den ouden vervallen muur: vervolgens door de vlakte, daer veele dorpen leggen. Een uur van de stadt zynde, zagen wy met den morgenstont twee groote vervalle torens, die nogh ten halve ront waren. Ten 9 uren bleven wy benevens het dorp Langaroet, by een klaer loopend water, 3 uren ten Zuiden van de stadt. Op middernagt reden wy verder voort, en na een uur tydts nevens een out vierkant vervalle gebou, waer van de muur zeer dik was. Dit, meent men, is een oude sterkte geweest; dogh is nu zodanigh vervallen, dat men niet weet wat men'er van maken zal. Digt by dezelve zagen wy ter flinke zyde van den wegh nogh een andere met verscheide vertrekken. Na een uur rydens ontmoetten wy 10 of 12 wel gewapende Persiaensche reizigers by het gebergte, daer wy een goet stuk wegs door reden, toen door een dorp, en een weinigh ver-

der benevens eenen schoonen grooten tuin, omtrokken met eenen grooten vierkanten muur, waer aen een ruime voorpoort was aen den wegh ter rechter zyde; stekende boven den muur veel spitse boommen uit. Ten 8 uren vonden wy ons in eene vlakte, die zeer steenagtigh was: ter regter zyde was ander hoogh gebergte, en aen alle kanten lagen dorpen. Ten 9 uren, op den 9 der maent, rustten wy aen het dorp Sinfan, zynde 7 uren af van de plaets, daer wy vernagt hadden. Dit dorp bestaet voor het grootste gedeelte in vervalle gebouwen, en Karwanseraes. Het is tamelyk groot. Veele andere leggen ook hier ontrent, inzonderheit een, dat zich uitstrekt naer het gebergte, en in 't aenkomen fraei opdoet. Twee uren na middernagt togen wy weder op wegh in een goede vlakte, gemakkelyk te beryden om den zantgront. Veele dorpen vonden wy hier om heen, en met den morgenstont veele reizigers, veel geboomte, en ter regter zyde een groote streck bezaeit lant. Met den opgang der zon kregen we Kasian in 't gezigt, daer wy ten 7 uren binnen reden, begevende zich een gedeelte der Karavane in deze, een gedeelte in die Karwanseraes van de voorstadt. Deze zyn zodanigh aen de stadt gehegt, dat men meent daerbinnen te zyn. Want daer is niet dan de afscheiding des muurs, die om de stadt loopt. De huizen ook zyn fraei, en alle op eene manier gebout, grooter ook myns oordeels dan die van de stadt, die voor zoo veel dit lant aengaet al vry fraei is, en voor eene der voornaemste steden van gansch Persie gerekent wort. Geene ook had ik nogh gezien, die hier by halen kon. De menschen waren'er ook vry beleefder en hoffelyker, als gelegen naest aen de hofstadt Spahan, te weten ten Noorden der zelve op de hoogte van 35 gr. 51. min. Zy wort ook *Kassian*, ook *Kassan*, en *Kassaan*, van anderen ook *Kaschan* genaemt. Zy legt aen 't einde of aen de flinke zyde dezer vlakte by het hoogh gebergte. Ik tekende deze af aen de Noortoostzyde in de vlakte op eenen kleenen zanthuvel, daer zy zich 't fraeist opdeed. Ter flinke zyde der stadt legt ook zulk een spitse ronde Piramide, als wy verhaelt hebben dat was by de vervalle gebouwen der stadt Komh. Alles verthoont zich op N°. 66.

Het dorp Sinfan.

Komst te Kasian.

Aftekening dezer stadt.

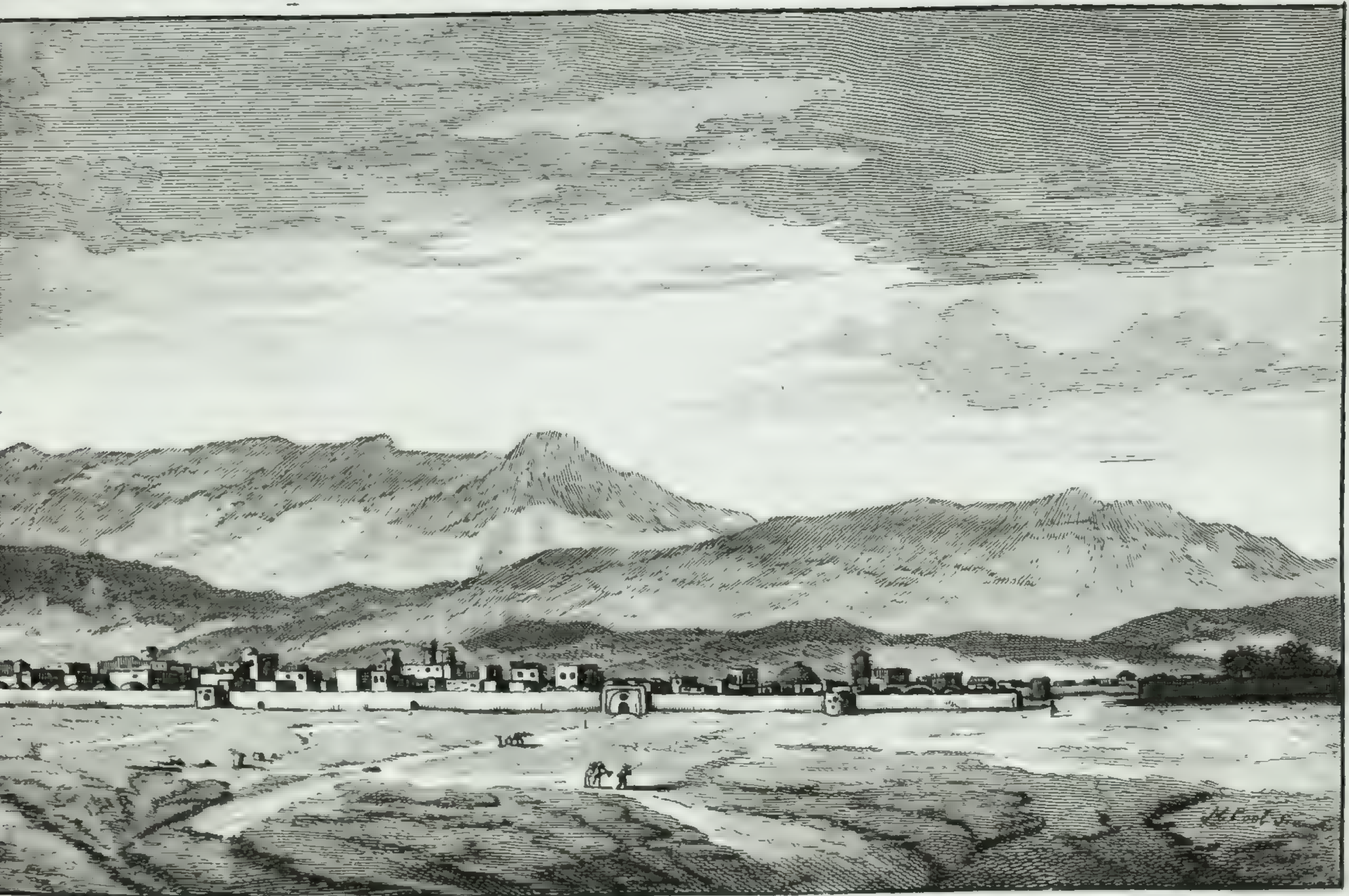
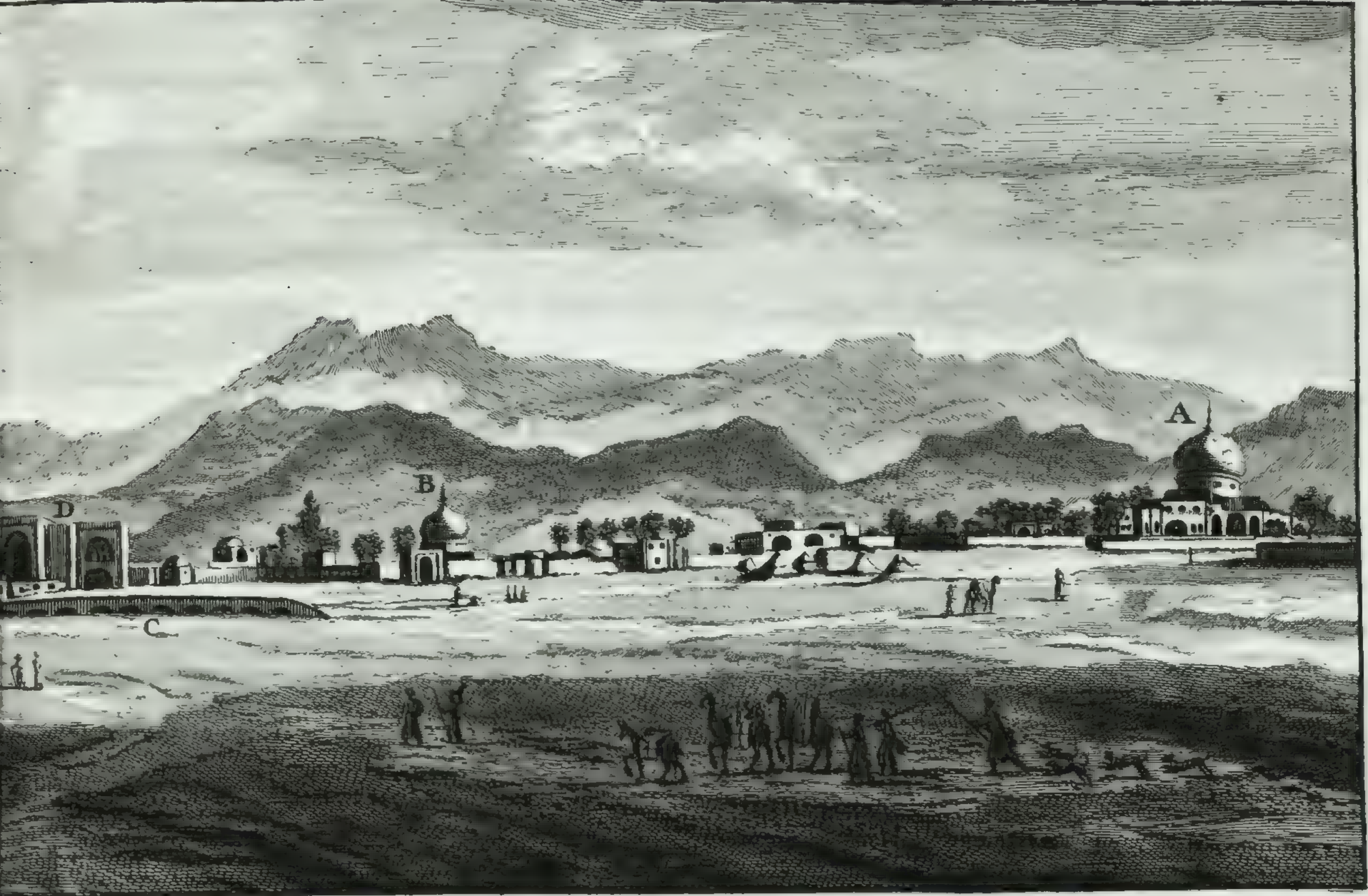
Een Visier heeft hier het bewint. Welke waardigheid in Persie minder is dan die van Chan, die weder zwichten moet voor eenen Bejelerbie, die boven de Chans zyn, en hen by wylen naer andere plaetsen verzenden.

Bewintsluiden.

De muur dezer stadt is 5 of 6 mans lengten hoogh, en heeft 7 poorten buiten eene, die *Danlet* genoemt wort. Ontrent ten N. Westen ziet men een zeer schoo-

M.

AN.

Koning-
lyke tuin.

schoone Meydoen, als een renplaets, waer op twee korte kolommen staen; zynde aen de buitenste zyde een hooge stok, daer iets boven aengehecht wort, als het Ren- of Steekspel geschieden zal. Ik bevond dat de lengte dezer plaets wel 770 schreden besloeg, en de breedte wel 100. Ter regter zyde, als men buiten de poort komt, is de Koninglyke tuin, omtrokken met een muur, die de hoogte heeft van ontrent 5 mans lengten, en byzonder groot, ook met vele schoone boomen bezet is. Want men vint'er Pyn-en Granaetboomen, ook andere, wel en op orde geplant, ook bloemen van veelerhande soorten, loopende door het midden des zelfs een watergoot of kanael. Daer is ook een fraei gebou in. Deze lusthof is gesticht door Abbaes den grooten. Men ziet daer langs heen 4 groote en 2 kleine poorten. Door de eerste, die digt aen de poort der stad is, gaet men in een uitnemend schoon gebou, dienende voor een Karwanfera, en wordende bewoont van Indianen. Deze poort is byzonder fraei en groot, en heeft van buiten eenen boogh. Zy is 36 schreden diep, en 7 breed. Het gewelf is boogswyze gemaakt, in welks midden een koepel is, en bovenaen een lantaern op de Italiaensche wyze. Ter wederzyden is een boogh of volte, waer onder de woningen gemakkelyk gezien worden. Buiten dezelve zyn bequame zitplaatsen. Als men hier doorgaen is, komt men in een opene plaets, die 100 schreden langh en 80 breed is, daer een gebou om loopt van twee verdiepingen, hebbende 15 bogen aen elke zyde der lengte, en 10 aen de breedte; in welke bogen de eene kamer boven d'andere komt. Hier by zyn nogh ettelyke kleine vertrekken, die aen de zydmuren uitspringen, zoo fraei gemaakt; dat ik noit een dergelyke Karwanfera gezien heb. Als men hier uit, en verder opgaet, vint men een tweede poort met een schoone volte van buiten, waer van de deur, die zeer groot is, met yzer beslagen is. Ik die open vindende, tradt daer binnen, en bezagh den tuin, dien ik, als gezegt is, wel geregelt vond, en met groote en kleine boomen ordentelyk beplant. Vervolgens komt men aen de derde poort, of liever een groot gebou, dat hoogh verheven boven den muur uitsteekt, verzien van veele deuren en vensters, waer onder men doorgaet in den tuin. De vierde poort doorgetreden zynde, vint men een opene plaets, rondom geschikt voor het zetten van paerden, die alle overdekt staen. De twee kleine poorten daer aen volgende strekken maer tot deuren, om in den tuin te komen. Aen de andere zyde der plaets ziet men mede eenen tuin, wel zoo groot en fraei niet, maer echter met eenen lagen muur om-

trokken. Recht over deze Karwanfera, is een nedergangh van 50 tamelyk vlakke trappen, gemaakt van levendige steenen. Beneden heeft men een kleine plaets, die naer allen schyn tot eenen waterput dient. De zydmuren en het gewelf zyn van kleine steenen net zamen gestelt. De poort hier van de stad intredende, gaet men 80 schreden onder een schoone volte door, in welker midden een diergelyke koepel is, als de laetstgemelde is in de Karwanfera. Aen het einde vint men een groote houtdeur met yzer beslagen, daer nogh een kleine deur aen is, die geopent wort, als de groote gesloten is. Hier door treedt men aenstonts in een Bazaer of winkel-
Winkels.
straet, die fraei uittermaten en met sierlyke boogen opgetrokken, en wit bepleistert is. Tusschen elken boogh heeft hier yder zyn winkel. Men vint'er Banketbakkers, Suikerverkoopers, Droogisten, Pasteibakkers, Goutfmeden, Bontwerkers, Koperflagers, Koks, die allerhande spyzen gekookt en gebraden gereedt hebben, Bakkers, en anderen, die fruit en groente verkoopen, en wat meer te bedenken is. Alles is hier in zoo goede orde en nettigheid dat het naeulyx te zeggen is. Deze straet is zeer langh: zoodat ze loopt door de geheele stad van de poort *Doulet* genaemt, tot de poort *Fien*, staende de Munt in het midden der zelve. Aen de zyde ziet men de andere Bazaers op de zelve manier, uitgezeit eene, die boven alle de andere uitmunt. Deze is ook afgescheiden, en met poorten gesloten, zynde ook zelf by dagh altoos een keten gespannen in den doorgang, waer onder men bukkende moet doorgaen. In deze heeft men de voornaemste winkels van lakenen, zyde stoffen, en andere waren van dien aert. Nogh is'er een andere, waer in de meeste zydeverweryen zyn. Hier zagh ik wonderlyk schoone koleuren van Karmozyn, en andere. Door deze Bazaers kan men, al regent het, droogh gaen de geheele stad door. Men vint'er ook voorname Tabakshuizen, waer in de Persia-
Tabakshuizen.
nen gedurigh tabak zitten te rooken, en kaffee te drinken. Ter wederzyde der
Karwan-
Bazaers heeft men de Karwanferaes. In
feraes.
die treet men door een groote poort met een steene volte. Men vint'er eenige, die fraei, en met twee verdiepingen gemaakt zyn, loopende al meest rondt met eenen steenen opgang van 5 of 6 trappen voor de vertrekken. Men ziet'er zeer veel binnen deze stad, wordende hier de meeste zydestoffen gemaakt, ook met gout en zilver doorwerkt in zulk een meenigte, dat'er op elken dagh zeven pakken zyde, waer van het gewicht komt op 1512 ponden, vervaerdigt worden. De Meydoen hier is klein. Hier en daer door de stad zyn ook zodanige waterputten, als ik

Kerken. van den put, die by des Konings tuin is, gezegt heb. Aen de Kerken zyn verscheide tamelyk hooge torens, maer weinige verhevene koepels, ook geene gekoleurt. De zeven poorten der stad worden genoemd *Mihrick-abaat*, *Fien*, *Thafahaan*, *Danlet*, *Mergi*, *Kahht*, en eene welker naem my onbekent is. *Mergi*, en *Kahht* betekenen sterfte en dierte, omdat die twee plagen in zwang gingen toen deze poorten gebout wierden. Twee dezer poorten blyven gesloten. In de stad zyn vier Meydoens, waer van de eene genoemd is *Meydain Arabuam*. Hier worden spyzen verkogt. De andere noemen ze *Chodzjah Ammaad*, staende aen die Meydoen een Mesdzjid, voor 80 jaren door den genoemden Chodzjah Ammaad gesticht. De overige Meydoens worden genoemd *Meydani Rohonel*, dat is, de oude *Meydoen*, en *Meydani Mier Abdulaziem*.

Het geheele jaer door vint men hier fruit, ook bloemen in alle saizoenen van 't jaer. De vruchten worden hier veel eer ryp, dan op andere plaetsen. Zoodat op de twee maenden der Lente op de Basaers te koop gebragt worden, Meloenen, Druiven, Abrikozen, Moerbezen, Granaten en Komkommers. Men vint ook nergens zoo goede Watermeloenen. Men zegt dat hier ontrent 70 Karizen of waterloopingen zyn, welker water naer de stad vloeit. Het getal der badstoven, die hier zyn, wort gerekent op 120. Veele *Abenbaars* of waterputten zyn'er, waer in men met veele trappen naer beneden gaet, gelyk gezegt is. Het getal der molens meent men dat wel 120 halen magh. 3000 huizen zyn'er, verdeelt in drie wyken, die elk 1000 huizen begrypen. Onder Kasjaan zyn 60 dorpen.

Molens.
Huizen
Dorpen.

Voor-
name
Fontein.

In Fien is een Koningshuis, waer van men wil dat de fontein ten tyde van Suleimaan voortgebragt zou zyn. Dit water komt van eenen hoogen bergh, genoemd *Rochi 't Sahil*. Daer zyn 27 molens, waer door dit water in Kasiaan, ten tyde van Abbaas den grooten gesticht, gebragt wort. Het water komende van den bergh Demawend loopt naer de stad Reien Thaharaan. Zy geven het den naem van de rivier *Dzadzjeraan*, waer van het overige water zich ontlafst in de Kaspische zee. Op den wegh tusschen Kasiaan en Khom kan men den bergh Demawend al zien.

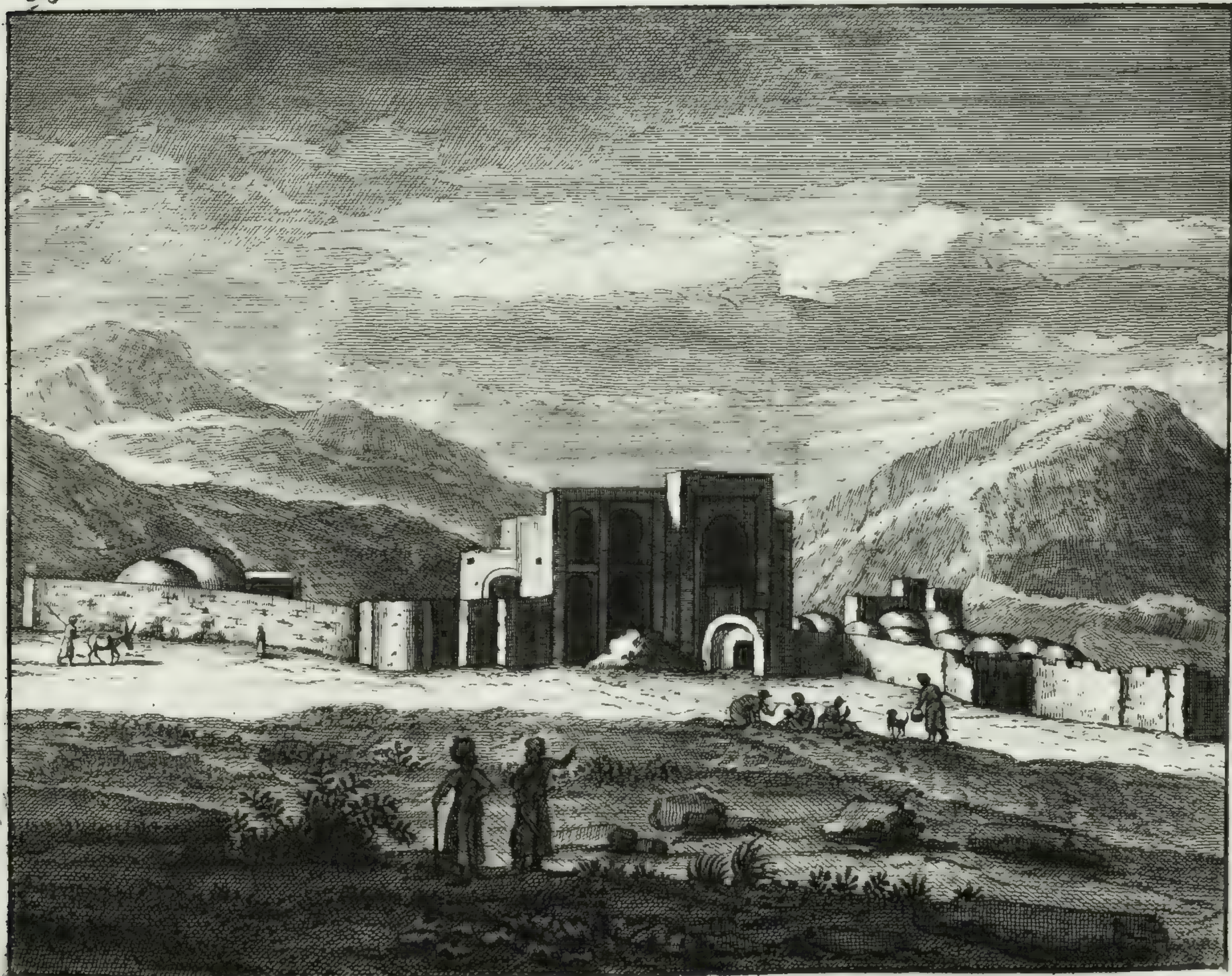
Wy verlieten op den 13 der maent deze stad twee uren voor den morgenstont met goet weder, trekkende over eene schoone zandige vlakte, en eenige zantheuvels. Eenige uren voortgetrokken zynde, hadden wy aen de flinke zyde eenen langen lagen zantbergh. Wy gingen al Z. Oost aen, en trokken ten 11 uren door een gemeen dorpje. Een uur na den mid-

dagh over verscheide heuvelen gereden hebbende, sloegen we ons neder nevens het dorp Boefabatge, 6 uren van de stad gelegen. Twee uren na middernagt trokken wy weder voort door de vlakte, houdende nogh al eenen zandigen en goeden wegh. Het gebergte hielden wy ter rechterzyde nevens ons. De toppen daer van lagen meest met sneeu bedekt. Met den opgangh der zon quamen wy aen het einde van 't hoogste gebergte, daer wy over een rivier moesten trekken tusschen andere bergen in. Daerna trokken we ook over eenige lage bergen. Aen het einde dezer vlakte zagen wy 5 dorpen by een leggen, verscheide ook in 't gebergte. Nu waren we 7 uren gevordert. Des wy een uur voor den middagh stil hielden aen het dorp Ghor, een uur van het stedeken Na-Het dorp Ghor. Dit dorp vond ik zeer fraei: zoo dat my de lust beving van het af te tekenen: dewyl eenige huizen byeen op eenen bergh leggende, het gezicht verbeeldden eener sterkte. Ter flinke zyde vint men op eenen bergh een Kerkje, en naer het andere gebergte veele lustige streken. De print van No. 67 vertoont dit alles.

Twee uren voor den opgangh der zon vertrokken wy van daer, over en tusschen bergen, en quamen ten 7 uren in een vlakte, die zeer langh, en een goet half uur breed was. Hier lagen 5 of 6 dorpen by een. Ook trokken wy voorby 2 schoone tuinen, waer van de laetste wel een half uur in zynen omtrek besloegh. Daer was een goede muur omgetrokken, waer in een aerdige toren stont, diende voor een duivenhuis, waer van ik hier na breeder spreken zal. Aen den tuin was een groot huis, dat nevens den tuin den Koning toebehoort. Hier aen legt een kleen dorpje, genaemt *Paedsjabath*. Na een half uur rydens in deze vlakte vonden we ons in 't gebergte, waer in men rondom niet als andere bergen ziet, gelyk'er ook om de vlakte bergen leggen, waer van eenige met sneeu bedekt waren. Wy hielden onzen wegh Z. West aen, en bleven op den middagh by de Karwanfara *Sardahan*, wanneer we 7 uren afgelegd hadden. Hier moesten we eenigen tol voor onze goederen betalen. Op deze plaets, loopt een schoon water over de rotsbergen, die wy overtrokken, met verscheide watervallen. Dit water vloeit door de laegte, nadat het van de sneeu der bergen is afgestroomt. Deze Karwanfaraes, die 2 in getal zyn, bragt ik op het papier, verbeeld door No. 68. De eene is een groot gebou, geheel van steen. De voorpoort heeft een groote volte, en is 20 schreden diep. Van binnen vint men een open, en rondom volten, daer men zich met een optrede van 3 voeten hoogh in zet. Ook zyn'er eenige dieper vertrekken, daer

Groote
tuin.

Het dorp
Paedsja-
bath.

daer 't goedt in geborgen wort. Benevens de kleene Karwanſera is een overdekte waterwel , of bron , die uit den gront komt.

Een uur na middernacht trokken wy weder voort met heldren manſchyn in vry kout weder. Twee uren door de bergen gereden hebbende quamen wy weder in een kleene vlakke , die ons weder in 't gebergte bragt. Met den opgang der zon quamen wy weder in een vlakke , die zeer breed was. De lengte was niet over te zien. Het was al zandigh onvruchtbaer lant met vele bergen omzet. Dien nagt trokken wy voorby twee Karwanſeraes , waer van de laetſte wel zoo fraei was , als die van des daegs te voren. Nadat wy'er nogh eene , die vervallen was , voorbygereden waren , leiden wy het neder by het dorp Rieck. Nu waren wy 7 uren gevordert , en zagen verſcheide andere dorpen hier ontrent. Drie uren na middernagt begaven wy ons met ſchoon weder op wegh , en geraekten vervolgens door de vlakke. Waer op kort hier na de wegh ſmal wert , leggende wederzyts het lant opgehoogt , dewyl de wegh een groote ſtreek door bebout lant legt. Nadat wy eenige vervalle dorpen en gemeene Karwanſeraes voorby waren , quamen wy met den opgang der zon aen de voorſtadt van Spahan , daer wy wel een half uur door , en nevens de muren der ſtadt reden. Het was 10 uren , toen ik binnen de ſtadt , en in de Karwanſera geraekte. Ik dankte Godt , dat ik in gezontheit gekomen was ter plaetſe , daer ik zoo langh naer verlanght had , als zynde het voornaemſte oogwit myner reize. Ik toefde dan niet langh , maer maekte my gereedt om den Heer , die wegens onze Ooftindiſche Maetſchappye

hier het bewint heeft , te gaen begroeten. Ik trof dezen Heer , genaemt François Kaſtelein , ter maeltydt aen. Hy ontſing my zeer hoffelyk , en boot my alles aen , wat dienen kon tot het vervullen myner begeerten , en begeerde dat ik eenige uren zou by hem blyven. Hy gaf my ook op myn verzoek eenige zynere dienaren mede , om my aen toegang te helpen by den Heer Eduard Oouwien , Agent wegens de Engeliſche Ooftindiſche Maetſchappye , die my met even gelyke heuſheit ontſing. Van daer begaf ik my naer de Karwanſera *Jeddee* genaemt , ſtaande aen de Meydoen of plaets by des Konings hof , en behoorende aen de Koninginne des Konings moeder. In deze zyn alle de goederen der Armeniſche Koopluiden , ook hunne winkels , en die van andere lakenkoopers. Deze Karwanſera is de voornaemſte der ſtadt , en de beſt gelegene : waerom ik begerende daer in te blyven , op het verzoek en aanbeveling van ons Opperhoofd , voor wien zy veel inzichten hebben , een goedt vertrek bequam , waer in ik my met veel genoegen onthielt , zoo lang ik in deze ſtadt was. De Koning was toen ter tydt met zyne bywyven buiten de ſtadt , zich op verſcheide plaetsen verluſtigende. Ondertuſſchen beving my een luſt tot het bezichtigen der ſtadt , nevens de plaets genaemt *Iulſa* , daer de Armeniers wonen. Ik bezogt ook eenigen der Europeers , zoo geestelyke perſonen als andere , meeft al Françoisen , die my alle ook in myn herberg quamen verwelkomen. De Heer Kaſtelein ook verzogt my den volgenden dagh aen zyn tafel , om na den maeltyt ons vermaeck buiten de ſtadt te gaen nemen.

De ſchryver be-
groet het
Opper-
hoofd der
Hollant-
ſche
Maet-
ſchappye.

Ook den
Engel-
ſchen A-
gent.

XXV. HOOFSTUK.

Statelyk uitryden. Zeehagedis , en andere aenmerkelykheden. Graf met ſchuddende torens. Des Konings wederkomst in de ſtadt. Groote meenigte van volk. Begroetingen op den eerſten dagh van 't Jaer. Schoone wyn. Groote vaſten der Perſianen.

HET weder begunſtigde ons voornemen , en gaf my gelegenheit om het voornaemſte , dat buiten deze ſtadt is , te bezichtigen , als de Chjaer-baeg , de fraeie bruggen entuinen des Konings , en de begraefplaetsen der Armeniers en Europeers , waer van ik vervolgens in het byzonder zal ſpreken. Ons uitryden geſchiedde naer de wyze des lants

met groote ſtatelykheit. Twee tolken reden voor aen , waer op de Heer Kaſtelein volgde , hebbende 12 voetloopers nevens zich. Hier agter quam de *Secunde* oft tweede perſoon : toen ik , en vervolgens de anderen agter een , elk in zynen rang : tot het getal van 12 paerden. 't Heele geſelschap maekte een gevolg uit van 25 of 26 perſonen. En nogh wert by 't leven

Lof van
de Gema-
lin des
Opper-
hoofts.

der gemalinne van dezen Heer de staetſie vry grooter gemaekt. Zy was 5 of 6 maenden voor myn aankomſt in Spahan overleden, en daer met groote ſtaetſie ter aerde beſtelt in een groote en pragtige grafſtede, overdekt met een gewelf van ſteen, dat aen 4 zyden openſtaet. Zy was genaemt Sara Jacoba Six van Chandelier, uit Franſchen bloede geſproten, een vrou van verſtant en verdienſten, en hierom van yder geprezen en bemint. Haer Oom de Heer Joan Six van Chandelier had zich eenen naem gemaekt in Hollant door het kunſtigh berymen van Davids Pſalmen.

Tegens den avont te rug keerende vonden wy twee voetknechten aen de Chiaer-Baeg ſtaen met brandende lichten, dat eigentlyk ballen zyn van linnen zamengeroelt, en in oly geſteken, en op lange ſtokken in een rond yzerwerk gezet; waer onder een rond koper vertint bort komt, even als een ſchenkbort, daer het vet op druipt. Schoon de avont nogh niet volkomen gevallen was, werden egter deze fakkels, die een groot licht geven, aengeſteken, naer het gebruik van luiden van aenzien. Dus reden wy door de ſtadt naer de wooning der Maetſchappye, daer ik na het houden van 't avontmael den Heer Kaſtelein bedankte voor de eere my bewezen, en weder naer myn herberg keerde, zynde wel vernoegt, omdat ik veele aenmerkenſwaardige dingen gezien had.

Zeehagedis.

Voor geneesmiddel gebruikt.

Melkviſch.

Den volgenden dagh ontſing ik van ons Opperhooft een gedroogde zeehagedis, nogh in haer geheel. Zy was zoo groot als een gemeene hagedis, en van dezelve gedaente. Zy wort in de Perſiſche golf gevangen, en by hen genoemt *Seck-am-kaer*. Zy maken'er veel werx van, en ons wys, dat zy heet is tot in den derden graed. Derhalven wort ze gedroogt, en tot poeder geſtooten vermengt met andere hartſterkende dingen, Paerlen, Amber, Saffraen, Opium, en wat des meer is. Zy ſchryven dit geneesmiddel een kragt toe, die dienen zoude tot opwekken der minneluſten in de mannen, maken'er kleene pillen van, en nemen die in. Handel wort hier evenwel weinigh mede gedreven: maer de Koopluiden, en anderen, die aen het Hof iets te bejagen hebben, kopenze op tot een geſchenk voor de grooten, welker hulp zy van doen hebben. Zy wort in 't Latyn genoemt *Scincus marinus*. Alle ſchryvers maken'er gewagh van. Nogh is'er viſch genaemt *Sjir-ma-jie*, of melkviſch. Deze was byzonder fraei van koleur: de buik ſchoon geel tot aen het halve lyf: de vinnen uit den roode: en de reſt van 't lyf groenblau. Hy had de grootte van eenen gemeenen ſchelvviſch. Ik tekende hem met water-

verf in de keuken af, terwyl'er de kok naer wagtte om hem te bereiden voor het middagmael, als zynde vaſt van vleeſch, wit, en byzonder goet van ſmaek. De afbeelding wort u gewezen door. N°. 69.

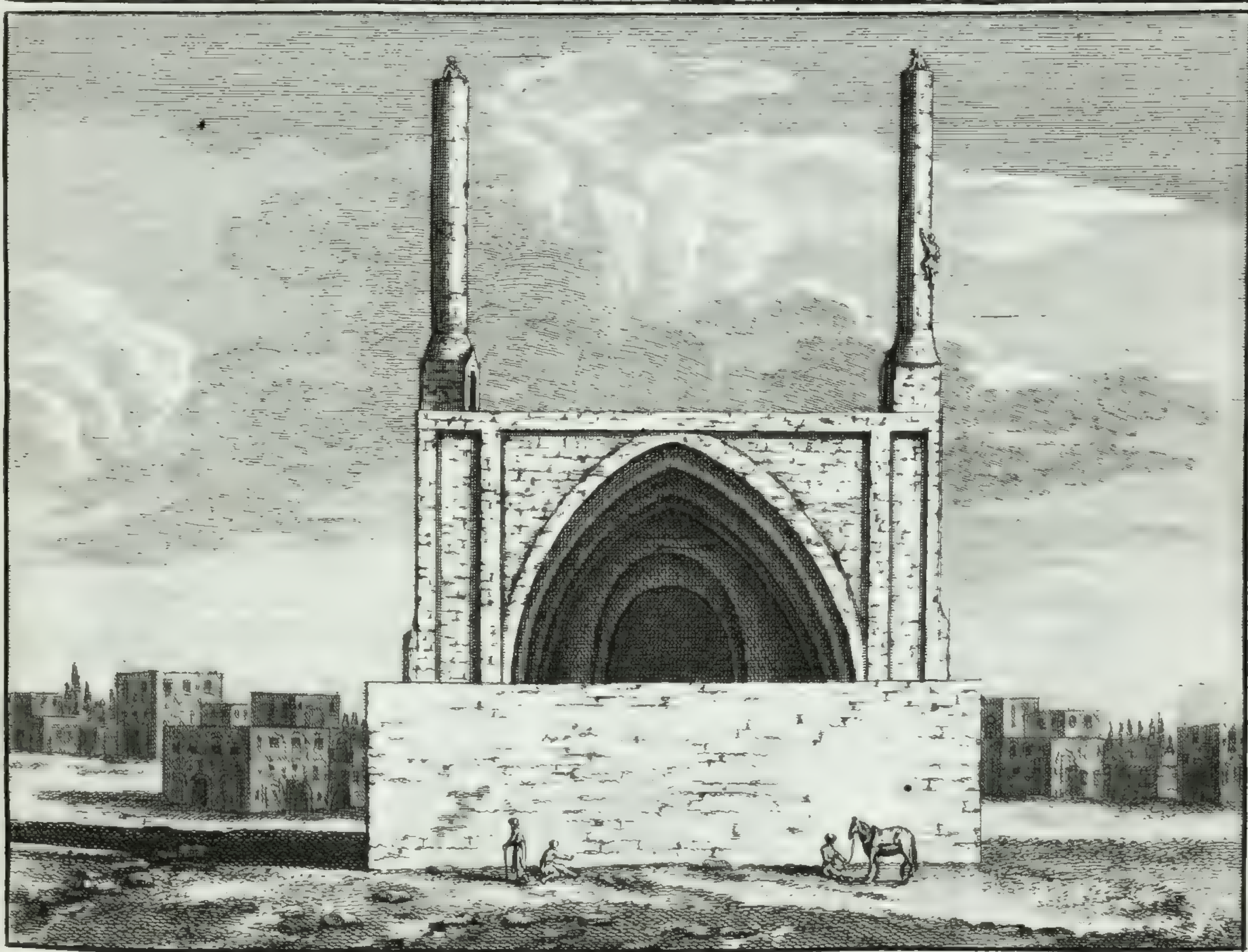
Dezelve heer beſchonk my ook met vier klaeutjes van vogeltjes of beesjes, gevonden in een ſtuk Ambergrys tot Spahan, wegende tuſſchen de 33 of 34 ponden; De Koning liet dit ſtuk opkopen, breken, en ſmelten, om 'er de form van eenen bal af te maken, die in gout gevat, en met edele geſteenten bebezet wert; zullende dienen tot een geſchenk naer Mediena aen het graf van Mahomet. Uit deze klaeutjes beſluit ik dat d'amber een gom zynde eerſt door de zee opgeworpen, en de ſlymheit of weekheit des zelfs door het geſtadigh opwerpen der golven hart wort, zoo als men de amber opgeſpoelt zynde gemeenlyk vint. Men krygt deze koſtelyke gom meeſt om de Ooſt, en in andere plaetſen van Indie.

Men bragt my ook eenen vogel, ge-Vremde naemt *Paes-jelek*, hebbende de gelykenis vogel. van eenen Entvogel, dogh den kop en bek als van een kraei, over 't lyf geheel zwart, de pooten onder breed met drie verdeelingen, en het lyf lang. Deze vogels zyn onſmakelyk. Gy ziet'er een afbeelding van op N°. 70.

Den 23 der maent reden wy weder uit Het dorp op de voorgemelde wyze naer het dorp Kala- Kaladoen, een goet uur van de ſtadt af- doen. gelegen ten Z. Weſten, om het graf van Abdulla te beſien. Deze wil men dat geweest zy de waterbewaerder van Emoën Ofſeyn, een der 12 navolgeren, of, zoo zy gelooven, Apoſtelen van hunnen profeet. Dit graf ſtaet in eenen vierkanten muur van kleene ſteenen opgetrokken. Het is van graeu marmer, rondom vol van Arabiſche Karakteren, gelyk ook het bovendexel, dat van gebakken ſteen is, waer boven, gelyk ook in 't ronde, veele kopere vertinde lampen hangen. Men klimt naer dit graf met 15 trappen, hebbende elk de hoogte van eenen goeden Rynlantſchen voet. Dan zyn'er 15 andere diergelyke trappen, die nogh hooger zyn, wanneer men op het vlakke vierkant is, breed aen elke zyde 32 voeten. Op dit gebou ſtaen aen de voorſte zyden ten Z. Weſten twee Kolommen, op elken hoek een, mede van kleene ſteenen opgetimmert, en doorgaens met blauwe ſteentjes ingelegt. De voet is aen elke 5 der gemelde voeten breed, hebbende elke Kolom aen de binnen zyde een poortje, waer door men langs eenen wenteltrap naer boven gaet, die ook 15 treden heeft als de vorige. Dogh beide zynze door den tydt verbroken: en ik kon niet anders beſpeuren, of ze zyn wel eens zoo hoogh geweest. Deze doorgang is zoo naeu dat een

DE VOGEL PAES-JELEK.

GRAF VAN ABDULLA.

Stoutheit
van eenen
jongen.

een gemeen perfoon werx genoegh heeft om'er op te komen. Die eenen hoedt op zyn hooft hout, kan'er niet door. Ik trok zelf mynen bovenrok uit, en ging tot op de hoogste trappen, zoo dat ik met het halvelyf boven uit de kolom quam. Maer dit was het zeltsaemste. Teweten alstwee perfoonen, yder op een kolom gaen staen, zoo kan d'een door het schudden van zyn lichaem d'andere ook doen bewegen, dat den genen, die bewogen wort, vreeze aenjaegt. Ik nam'er zelf de proef van, en deed door myne beweging den anderen, die op de andere kolom stondt, schudden en beven. Wat de oirzaak hier van zy, heb ik niet kunnen begrypen, nochte ook onderstaen. Ik tekende dit gebou van beneden, gelyk No. 71. dat aenwyft. Terwyl ik hier mede bezigh was, klouterde een jongen van 12 of 13 jaren, die van voren eenen bult had, dien anderen op den rug dragen, van beneden den gront buiten tegens den muur op tot boven op de kolom, welker bovenkanten hy rondom bewandelde. Op dezelve wyze quam hy weder naer beneden, zonder zich ergens aen vast te houden, als met de vingeren en teenen tusschen de voegen der kleene steenen, daer de kalk hier en daer was uitgevallen. Dit rechtte hy aen enkel om ons te vermaken, waerom wy zynen dienst door eene belooninge erkenden.

Wy keerden kort voor het ondergaen der zonne weder in de stadt, en kregen hier op verandering van weder. Want de vorst begon zoo fel op te steken, dat het water niet alleen op de wegen, maer zelf in myn kamer bevroos, hoewel het by dagh evenwel warm was. Het sneeuwde ook, maer niet veel.

Den 28 der maent quam zeker Arabier van Aleppo met eenen brief aen ons Opperhoofd, dien hy voorgaf van den Bassa te zyn. Dogh hy was in zyn aenbrengen zoo duister, dat wy niet ramen konden hoe het met hem was, gevende zyn gezicht ons te denken, of hy al wel met het hooft bewaert was. Hy scheen een geestelyk perfoon te zyn, naer allen schyn uit Turkye gevlugt om de beroerte daer ontsaen. Want weinig dagen voor myn aenkomst in deze stadt, was hier tyding gekomen dat de Turxe Keizer af en zyn broeder Sultan Achmet in zyn plaets op den troon gezet was; dat ook de eerste Mufti verftoten, van alles berooft, en zyn gansche huis uitgeroet was. Zyn gewaedt was ongemeen net en proper. Hy bragt met zich een arm geschenk, bestaende in een paer geele laerzen, twee of drie kleene slechte neusdoekjes, een hant vol dadels, en twee stukjes walch. De Heer Kastelein liet den brief, die zonder opschrift was, gesloten, en den zelven, als hy den volgenden dagh weder quam, hem

weder ter hant stellen, nevens de geschenken, als niet wetende met wien hy te doen hadt.

Den laetsten dagh der maent reden wy weder naer buiten, wanneer ik omzag naer eene bequame plaets om de stadt in dit saizoen af te tekenen, dewyl dat by den zomer niet te doen is, omdat men'er dan weinigh van zien kan wegens de meenigte der boomen, en tuinen, waer door zy zich byna als een bosch vertoont. Wy gingen voor een gedeelte tegens den bergh opwaert aen, om daer een gebou te bezien, dat tegens het hangen van den rotsbergh gestelt is, maer ten deele vervallen, waer van ik by de afbeeldinge spreken zal. Nu vond ik de waterkanalen en groote fonteinen, niet tegenstaende het water zynen gedurigen loop heeft, vast met ys bezet.

Ondertusschen quam veel volk en pakkaedje te rug van den Koningh, die des morgens te gemoet gezien wert. Waerom de wegh van de Chiaer-baeg om het stof alom met water begoten wert. De Heer Kastelein hier van bewust deed my hier op met zyn geheele huisgezin geleiden op die plaets buiten de stadt, die ik had uitgekozen om ze af te tekenen, om den Koning, die daer voorby most komen, met zyn gevolg bequameelyk te kunnen zien. Wy reden dan op het fierlykste uitgedoft, met kostelyk gemonteerde paerden, waer ontrent men hier zeer prachtigh is, ten 3 uren na den middagh uit de woninge of 't hof der Maetschappye. Wy wachtten aen de Christen graven een groot uur; wanneer wy eindelyk een groote meenigte volk te paerde, ook veele kameelen met pakkaedje geladen zagen vooraf komen. Ook waren'er 6 Olifanten op den wegh, 4 groote, en 2 kleene: waer van'er 2 den Koning tegen gingen, blyvende de 4 andere op de Chiaer-baeg. Een half uur voor het ondergaen der zon quam de Koning met zyne voornaemste Ryxraden, en andere Grooten van 't Hof, verzelt van eenige honderden van menschen. De Koning reedt voor dezen troep, gezeten op een schoon kastanjebruin paert, en toog ons dicht voorby, daer wy in rang voor een rivierte te paerde gezeten stonden te wagten. Wy lichtten alle den hoedt, en groetten den Vorst, die zyn gezicht een wyl op ons vestte. Het bruggetje, daer al dit gezelschap over molt, was vry smal: waerom de grootste party het rivierte, daer het bruggetje overlagh, doorwaedde, vallende ook eenigen, die op het bruggetje waren, daer in, omdat zy elkander verdrongen. Maer wy het gedrang willende myden, namen den veiligsten wegh door Julfa, en quamen met den avont in het huis van het Opperhoofd, die wel in zyn schik was, dat ik al-

alles met genoeg gezien hadt. Het is naeulyx te gelooven, hoe veele duizenden van menschen den Koning, als hy naer buiten rydt, verzellen. Het was niet anders als of'er een leger aenquam, daer nogtans eenige dagen te voren al een groot gedeelte van menschen binnende stadt gekomen was, en veelen nogh stonden te volgen. De kamelen waren ook ontelbaer: zoodat ik'er noit zoo veel by een gezien heb. Op de Chiaer-baeg was by uitnemenheit veel volk te paert en te voet. De Koning begaf zich in eenen zyner lusthoven, waer door hy naer het Paleis ging. Een weinigh voor hem zaten twee Lui-paerts elk op een paert. Deze dieren waren tot de jagt gebruikt. Men zag'er ook Valken. Den zelven avond quamen ook de vrouwen binnen.

Nu naderde het Paeschfeest, dat wy by den Heer Kastelein op den 14 der maent hielden. Den volgenden dagh reden wy zamen op dezelve wyze als te voren weder uit, bezoekende de paters, die hier in drie verscheide Conventen zyn. Twee dagen daer aen zagen wy in het huis der Maetschappye een witte kraai, die al ettelijke reizen te voren gezien, maer eer iemand zyn roer gereedt konde hebben, weder wech gevlogen was. Kort daer aen verstondt ik dat ze voor den Koning gevangen was. In deze dagen wert in de woninge der Maetschappy een kleene vyver schoon gemaakt, waer in veel kleine visjes waren, bestaende in vierderhande soorten, waer van wy dikwyls een waterzootje vingen. De eene soort met de grootste schobben was over 't geheele lyf getekent als een netje. De Perlianen noemenze *Ghaerma-ji*, of Ezelsvis. De andere soort was ten deele gespikkelt met kleine schobben, hetende *Sjir-ma-ji*, of Melkvisch. De derde was boven uit den groenen, en het lyf onder wit, genaemt *Sar-aep*; welk woort te kennen geeft dat deze visch zich gemeenlyk boven 't water hout. De vierde soort bestaet uit kleine aerdigh gestreepte visjes uit den bruinen, voorts wit, en het geheele lyf over fraei getekent. Van welke soort maer een eenigh visje gevonden wert, dat daer al voor 2 jaren in gezien was zoo groot als het nu was. Uit zynlykheit zette ik dit, en eenige van de andere soort in *Spiritus*; omdat wy deze soorten in ons vaderlant niet hebben. Alle deze visjes zyn zoet en lekker, hoe men ze ook toemaekt, byzonder als men ze fruit.

Nieu-jaersdagh geviert. Den eersten dagh van het jaer 1704 vierden wy ten huize van den heer Kastelein, naer de wyze hier te lande gebruikelijk. Op dien dagh komen de meeste Europeers en andere bekenden ons Opperhoofd hier een gelukkig Nieu jaer wenschen. Het gezelschap was wel ontrent

30 personen sterk, en bleef daer ter maelyt, en wert deftigh onthaelt des middags en des avonts; tusschen beide ook met banket en ververschingen verquikt. De Engelsche Agent was'er niet tegenwoordigh om eenige onpasselykheit hem overgekomen. Maer ik vont'er zyn *Secunde*, en den Hofmeester, ook den Vader Antonio Destirro, Resident wegens den Koning van Portugael, eenen man van vele begaeftheden, die de werrelt gezien had, en zich wonder op het wellevens verstont; ook verscheide voornamen Armenische Koopluiden. Maer deze feest ging nu met meerder stilheit toe dan in de vorige jaren, om den rouw, dien zyn Edt. Droegh over zyn afgestorvene gemalinne. Anders was men gewoon eenige hondert schooten uit 3 of 4 kleene veltukken te doen. Met deze evenwel was des morgens het teken tot het vieren van den dagh gegeven: waer op ook eenige speelluiden uit Julfa zich daer heen begaven. In deze vreugde myne oogen overallatende gaen vond ik als iet zeltsaems dat op deze plaets een waschkaers stondt te branden 5 of 6 voeten hoogh, en dik naer gelang, zoodat ik noit dergelyke heb gezien, zynde zeer aerdigh van onder tot boven opgefiert. Onder dezelve was een groot bert, daer het wasch op droop om geene vloertapyten of iets anders te beschadigen. Dit branden stondt groots en deftigh om de grootte der kaersse, die meening malen kan gebruikt worden, eer ze verteert is. Nadat wy dezen dagh en avond in vrolykheit hadden doorgebracht begon het des nagts te regenen, dat den volgenden dagh zoo sterk aenhielt, dat de wegen byna niet meer te gebruiken waren, dat ik alleen aenroer omdat dit wat zeltsaems is by dezen tydt des jaers. Maer den zelden, zynde dagh van de drie Koningen, herstelde zich het weder, en klaerde op. Eenige dagen hierna onthaelde ons de Engelsche Agent op dezelve wyze als de Heer Kastelein op Nieujaersdagh gedaen had. Hier was volle vreugt. Onder het drinken der gezontheden werden in den hof eenige stukken kanon lustigh los gebrant: waer onder zich eenige speelluiden volgens de wyze des lants lieten hooren. Dit volk begon ook te zingen met een geschal, dat men in ons lant voor een wilt geraes zou keuren. Tegens den avond quam daer ook voor den dagh een Georgiaensche danffer, die alle de aerdigheden, die hy geleert had, voortbragt. Het was weinigh te beduiden. Toen wert'er een man aengedragen, die onzichtbaer in een wit laken gerolt was, hebbende om beide zyne armen de kleederen van twee kinderen, waer van het eene een jongskens, het ander een meisken verbeeldde. Hy zelf lagh met het lichaem uitgestrekt

Resident
van Portu-
gael.

Groote
waskaers.

Maelydt
by den
Engel-
schen A-
gent.

Speelen
aenge-
recht.

strekt, als doot, dogh maekte op den klank der snaren geestige bewegingen met zyne armen, dewyl zyne handen in de windselen der verbeelde kinderhoofden besloten waren. De meeste vertoning, die deze schynkinderen maekten, bestont in vryaedje, en in daerna elkander lustigh wat af te kloppen.

Hierna bewees my de Heer Kastelein alle beleeftheit. Hy zond my 14 groote flessen, gevult met witten wyn, waer mede hy my ook verzagh, zoo lang ik my hier onthield, houdende my ook alle middagen ter maeltyd: welken geëindigt zynde ik dan weder naer myne herberge keerde, om den tydt in myne eenigheid wel te besteden volgens het opzet, dat ik genomen had. Wat dezen wyn aengaet, het is zeker dat'er, in het gansche Ryk van Persie, geen gevonden wort, die hier by halen kan. Want in Spahan laet niemant zich veel gelegen zyn aen het toebereiden der wynen, die al meest beroert, sterk, en onsmakelyk gedronken worden. Maer de wynen, die van Zjieracs komen, en den besten naem hebben, worden helder en klaer bereit; gelyk ik hierna breeder zeggen zal. De andere wynen worden maer geacht by luiden hier te lande, die niet beter weten, of niet beter gewoon zyn, oordeelende den sterksten wyn altydt voor den besten, hy magh zoo troebel zyn, als hy wil. Deze onkunde is ook by de meeste Europeers, die door verloop van tydt, als van lekkeren wyn geheel ontaert zyn. De wyn, my vereert, was zoo klaer als kristal, en niet al te zoet. Ook was'er onder die den smaek van Rynschen wyn hadt, en zoo lieffelyk op de tongh, dat hy voor geen en der beste Fransche wynen behoefde te wyken. Ook was'er roode, die in smaek den Florentynschen zeer na komt. Als deze wynen bereit zyn, en hunne werking gedaen hebben, (het welk geschiedt in groote aerde potten, in plaats van vaten of tonnen, even als ik op het eiland Cyprus gezien heb) worden ze afgetapt in groote glaze flessen, genaemt *Karbassen*, die elk ontrent 8 stoop houden, blyvende het drabbige of de moer in de gemelde potten. Zy zoeken hier toe de beste druiven uit, zonder daer by eenige verrotte of bedorvene te gedoogen, daer anderen profytshalven dit zoo naeu niet nemen, en hier door hunne wynen onsmakelyk maken. Zy willen ook wel wat gezwavelt, en met kardamom versterkt zyn tegende bedervinge, waer door ze dan met eenen welriekende worden. Men drinkt die dan, als ze een jaer out zyn: en zyn ze twee jaren out, zy zyn'er niet te arger om. Dus verquikte my deze goede heer, boven wien ik niemant hier naeukeuriger gevonden heb in het toebereiden der spyzen.

Terwyl ik hier was kreegen wy met brieven over Aleppo, gedagtekent den 8 November tydingh uit ons vaderlant: wordende gewoonlyk loopers of voetgangers gebruikt om deze brieven derwaert te brengen. Deze zyn alle in dienst van onze, of van de Engelsche Maetschappye. Zy gaen ook naer Gamron, en andere plaetsen.

Op dezen dagh nam de Beyram of grootte Vasten by de Persianen een begin, dien zy een maent of maen langh houden. Zy bestaet in 29 of 30 dagen: dat is te zeggen, tot dat de nieuwe maen weder by hen gezien wort; op de zelve wyze als de Turken voor gebruik hebben. Zoo lang deze vastendagen duren, is hun verboden te eten of te drinken, ook het rooken van tabak, daer ze anders geweldig op gezet zyn, als zynde hun voornaemste lekkerny en tydtkorting. Zy maken derhalven van den nacht den dagh op deze wyze. Zoo dra de zon ondergaet, beginnen ze te bidden, rookende een half uur daer na tabak. Dan eten ze en drinken ze naer hunnen lust tot dat de zon weder opgaet. Dit onderscheiden ze zoo evenwel, dat ze na het rooken van tabak eenige konfituren, vruchten, of andere versnaperingen nemen, en na middernagt eerst gekookte spyze nuttigen. Dan wort ook (gelyk ze anders gewoon zyn) des middernachts niet gespeelt, maer gewacht tot 4 of 5 uren in den morgenstondt: wanneer ze dat zoo veel harder doen, om door dit geluit de werkluiden op te wekken, en als een teken tot den arbeit te geven. Dit teken waerschuwt ook de menschen, die van buiten aenkomen, dat ze vryheit hebben van hunne waren, vruchten, groente, en wat des meer is, binnen te mogen brengen, dat anders gewoonlyk na middernagt geschiet. Het andere gewoonlyke gespeel geschiet gemeenlyk een half uur voor den ondergangh der zonne, om te dienen voor een teken aen de Koninglyke wachten van zich te stellen ter plaetse, daer ze moeten oppassen. Tusschen 8 en 9 uren des avonts moeten alle winkels gesloten zyn, wanneer yder zich naer huis begeeft. Twee uren voor den dagh gaet de Molla of Leeraer op de Kerk of Tooren, en roept het gebet uit. Dit hervat hy op den middagh, ook des avonts even na het ondergaen der zonne. Met het opkomen der zonne, ook met het ondergaen beginnen ze de uren te rekenen. Vorder rekenen ze niet net uit hoe laet het in den dagh of nacht is. Is de dagh korter of langer dan de nagt, zy gaen daer in niet dan naer giffinge te werk.

In deze volgende dagen zagh men hier zwaer ys in de rivier. Dit belette evenwel den dienaar van den heer Kastelein niet eenen visch buiten de stadt te vangen,

wiens gelyk in grootheit hier zelden gezien wort. Het was een soort van Kerper, wel drie vierde deelen van een el langh. Wy aten hem, en vonden deze spyze zeer smakelyk. Deze visch wort

Melkvisch
gevan-
gen.

genoemt *Sjir-majie*, of Melkvisch; van hoedanige soort ik reets gesproken heb.

Op den 16 der maent, nadat ik gelegenheit gevonden had om over Aleppo myne vrienden in 't Vaderlant kennisse te geven van myne aenkomst in dit lant, reed ik met het huisgezin des Heeren Kastelein naer Julfa om het feest der Waterwyding by te wonen, die by de Armeniers voor den morgenstondt geschieden zoude. Dit

Feest der
Water-
wydinge.

feest noemen ze 't *Goeroortnig*, of *Indooping van het kruis*. Het wort gehouden, even als by de Russen, op den zefsten dagh van January, feestdagh der drie Koningen. Wy quamen ontrent den avont te Julfa aen, en begaven ons aenstonts ten huize van Sigr. François Sahid onzen Tolk, die ons met een goet avontmael onthaelde. Na eenige uren geslapen te hebben, begaven wy ons naer de Kerk, genaemt *Anna-baet* of Bisschoppelyke Kerk, de voornaemste, die de Armeniers hebben, en quamen daer drie uren na middernagtaen; op welken tydt de ceremonien eenen aenvang namen.

XXVI. H O O F T S T U K.

Kruisdoop. Vyantschap der muilezelen en beeren. De feestdagh Gaddernaebie. Feest van het Zonnejaer. Prachtige maeltydt des Konings. Spruiten van Rhabarber. Feest van Abrahams offerhande. Meenigte van Schapen binnen Spahan vertiert.

Plechtig-
heden des
kruis-
doops.

HET begin dezer plechtigheden was lezen, zingen, en misse doen. Al dit duurde tot het aenbreken van den dagh. Toen werden eenigen der geestelyken, die alle in 't zwart gekleet waren, uitgezondert de Bisschop, die de ceremonien verrichtte, Bisschoppelyke kleederen ofte rokken omgehangen, alle van gout laken: terwyl de Bisschop een groote breede muts of myter opzette, die boven twee spitse punten hadt, voorts vol paerlen, en met edele gesteenten bezet. Hy hielt een tamelyk groot kruis met gesteente versiert in zyne rechter hant, dat hy met eenen witten doek, met gout doorwerkt, aenvatte, houdende in de flinke eenen diergelyken, die wat gemeener was. Het getal der geestelyken bestont in vier of vyf en twintigh personen. Zy dus uitgestreken traden buiten de Kerk naer eene sierlyke verheve plaets, die voor de Kerk en overdekt is; hangende boven dezelve twee klokken. Hier was gestelt een groot rond koper vat met water gevult: by het welk weder gelezen en gezongen wert, meer dan een uur langh. Waerna de Bisschop het kruis voor een gedeelte drie malen in 't water stak. Dit geschiedt zynde, wert hem een hooge zilvere kop of kan met olie gevult in handen gegeven. Deze olie goot hy in 't water: en hier mede eindigden deze ceremonien. Toen staken de geestelyken in der yl hunne handen in dit water, en bestreken daer mede hunne aenzichten. Dit volgden aenstonts de om-

Kruis-
doop.

staende Armeniers, zoo veele als daer by konden komen. Andere schepten het water met kannetjes uit het vat, en droegen het voor geheiligt water wech. Deze zelve plechtigheden werden ook in verscheide andere Kerken verricht. Eenigen verrichtten dezelve in een riviertje dicht aen Julfa gelegen. Dus ging het houden van dezen feestdagh in zyn werk, waer van geen aenvang magh genomen worden dan met toefstemminge des Konings. Waerom eenige dagen te voren de Kalantaer of Burgermeester der Armeniers zich voor den Koning vertoont, dien hy te verstaen geeft dat deze feestdagh voor handen is. Waer op hy vryheit verkrygt om'er mede voort te gaen. Weinig dagen hier na wort het jaerlyx gelt, dat in 200 goudedukaten bestaet, voor den Koning ingehaelt. Hierom bemoeit zich ook het Hof met den geestelyken te believen, zenden- de wagters ter plaetse, daer de ceremonien door den Bisschop verricht worden; het welk ook dienstig is om alle wanorde voor te komen, dewyl de toeloop van Persianen en Turken, uit nieuwsgierigheid toeschietende, zoo groot is, en het gedrang zoo sterk, dat ook nu de Bisschop het water niet naderen konde, om het kruis daer in te steken, en gehouden was te rug te treden, totdat het gedruisch der aendringende menschen met stokslagen verjaegt was. Aen deze Kerk *Anna-baet*, of Bisschoppelyk klooster, wonen alle de Bisschoppen, die hier 7 in getal zyn. Daer

Gelt voor
den Ko-
ningh in-
gezamelt.

in zyn ook eenige Priesters. Dit Klooster loopt om de Kerk, en bestaat in kleine vertrekjes, waer in men niets ziet als twee of drie kleine vakken in den muur, daer ze eenige boeken in kunnen leggen. Evenwel is'er een verheven lessenaer, waer voor zy op den gront nederzitten. De wanden zyn wit, en worden wel onderhouden. Zy scheppen licht aen eene zyde door twee of drie kleine glaze vensteren. Men ziet'er ook een langh vertrek, dienende tot hun *Refertorium*, waer in ze hun maeltyd doen. Aen de zyde staet een predikstoel, waer op iemant eenige kapitels leest, terwyl ze eten. Het Kerkje is van binnen beschildert van boven tot onder op de muren toe. Men ziet'er al meest verbeeldingen van Bybelsche historien, van Armeniers met weinigh kunst gemaakt. De Bisschoppen mogen niet trouwen, de Priesters wel. Twee Patriarchen zyn'er, waer van'er een hier is, en d'ander zich 't *Eetfin-asin* onthout. Dit is een plaats, die in drie Kerken bestaat, gelegen by den bergh Ararat, 3 uren van de stad *Ervan* of *Erivan*.

Haet der
Muileze-
len tegen
de Bee-
ren.

In deze dagen namen wy ons vermaak met twee muilezels, en een zwart varken, daer de muilen met zulk een drift op los gingen, dat ze het zouden gedoot hebben, zoo daer in niet ware voorzien geweest. De Heer Kastelein vertelde my, hoe hy op zekeren tydt eenen muil had gehad, nevens eenen grooten beer, daer hy den muil op los liet. De muil viel op hem aen met zulk een geweld, dat hy hem in den rugh beet, en sterk vasthoudende, van den gront oplichtte, en kort daer aen om 't leven bragt. De muilen zyn hier te lande zoo gebeten op de beeren, dat ze de varkens, die hier wilt en zwart zyn, voor beeren aanzien, en'er aenstonts op aanvallen. Hierom is het de gewoonte dat de Karavanen over wegh eenige beeren vernemende, die de paerden dikwyls verslinden, de muilen daer buiten om zetten, die de beeren in 't aenkomen aenstonts aanvallen en om 't leven brengen. Onlangs was hier ook op de Chjaerbaeg gebeurt dat zeker man eenen grooten beer eenige kunsten liet doen voor het volk. Terwyl dit geschiedde komt'er een Persiaen, gezeten op zynen muil, aangereden; tot zyn groot ongeluk. Want de muil had den reuk van den beer zo ras niet wech, of hy liep'er als verwoedt op aen. De ruiters in doodelyken angst, riep vergeefs om hulp: maer niemant durfde'er ontrent komen. De muil vervolgde den beer, die gestadigh van d'eene naer d'andere zyde van den wegh vluchtte, zoo dat de man zich niet langer kunnende overende houden, van den muil viel, zodanigh gewondt, dat hy eenen tydt lang het huis moft houden. De beer eindelyk redde zig door een gat in eenen der tuinen,

daer de muil hem niet kon volgen. Deze muilen slaen zeer vervaerlyk naer de beeren, zoo wel met de voorste als agterste pooten, en byten niet minder. Dit komt my vreemt voor, dewyl ik dit noit elders van de muilen gezien of gehoord hebbe. My gedenkt ook niet gehoord of gelezen te hebben dat ze in vegtplaatsen of schouburgen by de Romeinen of andere volkeren oit tegen eenige dieren gestelt zyn, om te vechten. Het moet dan wezen dat de muilen in andere landen van eenen anderen aert zyn dan hier.

Den 29 dezer maent bleven hier alle winkels gesloten: en men zagh weinigh menschen op de straten verschynen, dewyl dit de dagh was, waer op hun groote Profeet Alie gestorven was: van welken dagh zy een groot feest maken.

Gedach-
tenis van
den Pro-
feet Alie.

In het begin van February vermeerderde de warmte des weders zoodanigh, dat veelerhande groente zich uit de aerde quam vertoonen.

In dezent ydt quam de Engelsche Agent een bezoek geven aen ons Opperhoofd, by zich hebbende den voornoemden Vader Antonio Destirro, nevens nogh ander gezelschap. Zy werden alle van ons Opperhoofd op twee verscheide reizen des avonts, eenige uren na elkander, onthaelt, en scheidden laet in den nacht. Dit gebeurde altemet al eens, dewyl de Agent en ons Opperhoofd goede vriendschap onderhielden, en elkander over en wêer vergastten. Dit ging niet toe zonder groote staetsie; want elk bragt een groot getal zyner bedienden met zich, die alle, zoo wel als de meesters, moften onthaelt worden.

De Persianen den 6 van February de nieuwe Maen vernemende, eindigden aenstonts hunnen vasten, en wekten de vreugde door lustigh op te doen spelen; dat al den nacht over duurde. Op den 7 daer aen volgende, den eersten dagh na den vasten, wert volgens oude gewoonte het feest gehouden onder een gestadigh gespeel. De Koning hout dan naer de jaerlyxe gewoonte eenen zitdagh, en onthaelt de Grooten van zyn Hof, nevens de buitenlandse Staetdienaers en Gezanten, als ze op dien tydt daer zyn.

Einde van
den Persi-
schen
Vasten.

De volgende dagh was de feestdagh van Gaddernabie. Dees wort alleen van den Koning geviert, die eenen zitdagh aenstelt om alle de Ryxraden, die voor hem verschynen, te ontfangen. Hunne gemalinnen en dogters begeven zich dan ook binnen 't Paleis, en eenige van deze, daer de Vorst behagen in vint, blyven daer eenige dagen agter een, en roemen hier op, als op eene genade, die hoogh te schatten is. Zy komen des avonts aen het Hof, en verschynen des morgens daer aen voor den Koning. Die dagh wort dan

Feestdagh
van Gad-
dernabie.

in vreugt doorgebracht, en des avonds worden binnen het Paleis veele vierwerken aengefteken.

**Gefchen-
ken aen
den Ko-
ningh ge-
geven.** Op den 10 dezer maent ontfangt de Koning jaerlyx veele gefchenken, beftaende in fraeijgheden, kunftigh van wafch gemaekt, als huizen, tuinen, en andere dingen meer.

**Harde
wint.** In deze dagen ontftont een harde wint uit den N. Weften, die jaerlyx in dezen tydt eenige dagen achter een blyft waejen.

**Vremde
bloem.** Zy noemen hem *Baad-Biedmusk* of *Bidmuswint* naer den naem van een bloem, die dan uitloopt. Deze bloem vint men aen een foort van wilgeboomen, fpruitende uit knoppen, zoo groot als een lange zinknoot. Zy valt fyn en smal, en heeft eenen lieffelyken reuk. Men trekt met water door diffilleren de kracht daer uit.

**Aengena-
me drank.** Dan heeft men'er eenen zeer aengenamen drank aen, byzonder als men'er wat fuiker by doet, op de wyze van ferbet of limoenade: hoewel deze drank gezonder, en meer verfterkende is. Dit water wort bewaert in ftoffen het geheele jaer door, om voor drank gebruikt te worden.

Men droogt ook dezen bloeffem wel, om by linnen te leggen, dat daer door eenen aengenamen geur krygt. De boeren komen'er in groote meenigte mede op de markt. Ik weet niet, dat men zulk flagh van bloemen in ons lant aen de wilgeboomen vint. Daerom tekende ik die af, gelyk op No. 72 te zien is, met de bladeren daer aen, die in het leff van April eerft uitkomen. De wint, waer by deze bloemen groejen, duurt gemeenlyk tot het laetste dezer maent, wanneer men ook veel fchoone en warme dagen krygt. Maer den eerften van Maert kregen wy eenigen regen, en veele dagen daer aen harden wint, ook koude, voorts ongeftradigh weder, dat al meest de gansche maent door duurde.

**Feeft van
't Zonne-
jaer.** Nu ftont op vrydagh den 20 der maent, die hun zondagh is, hun feeft van 't Zonnejaer gehouden te worden. Hierom bewandelde ik eenige avonden te voren alle de Bafaers, welker winkels op dien tydt zeer net en fierlyk toegestelt worden, muntende hier in boven anderen de Banketverkoopers uit. Yder evenwel doet zyn beft om fierlyk zyn goetd voor te doen, tot de fruit-en groenverkoopers toe. Al het welke by de kaeis des avonds een zeer aengename vertoning geeft. Op dien tydt zyn de koks geweldig in de were met allerhande bereide spyze te venten. Men vint hen in alle ftraten, wel verzien van allerhande gebrade en gekookte spyze: een gemak, dat ik in geene andere landen oit gevonden hebbe. Daer is ook zulk een toevloedt van menfchen, dat ze in deze feeftdagen alle de winkels ledigh koopen.

Het feeft nam zyn begin op den gemelden dagh, als de zon ondergegaen was.

Aenftonts lieten zich des Konings speelluiden hooren. De Koning hout dan ook openbare zittinge, en men ziet alle de Grooten voor hem verfchynen. Welke ftaetfie deze mael in een uur tydts ten einde gebragt wert, wanneer een yder weder van daer fcheidde. De Perfen noemen dit feeft *Nonw-roes*, en zy rekenen het af naer den tydt dat de zon ten 6 uren op, en ten 6 uren onder gaet. Voorts duurde dit gefpeel den ganschen nacht, gelyk ook den 21 tot den ondergang der zonne toe.

Op dezen voormiddagh begaf ik my, alleenlyk verzelt van onzen ftalmeeft, die zelf een Perfiaen, en wel bekend was, binnen des Konings Paleis, die alle de voornaemfte Heeren van het Hof onthalen zoude. Deze maeltydt begon 2 uren voor den middagh, en eindigde in een half uur tydts. De fpyz wert opgedragen in goude en zilvere fchotelen, die met hoo-<sup>Koning-
lyke</sup>ge dexelen befloten yder door een perfoon worden aengebragt. Het getal dezer fchotelen quam wel op 200 uit, en het getal is wel eens zoo veel, als de maeltyden grooter zyn. Zy zyn meest alle van louteren goude; waer in een gedeelte van de grootsheit der Perfiaensche Monarchen beftaet. Op dit gaste-mael ook hebben de voornaemfte Ryxheeren een groote kostelyke muts op het hooft, bezet met paerlen en edele gefteenten. Dit hooftfieraet noemen zy *'Tha-eits-timaer*. Anderen ziet men daer by gefiert met zwarte bosjes van Reigerfvederen, die zeer kostelyk zyn. Zoodra zy uit het Koninglyk vertrek fcheiden, zetten ze aenftonts deze muts af, en hun gewoonlyke weder op; wordende de eerfte door eenen hunner dienaren voor hen gedragen. Zy munten op dezen tydt in kostelykheit van gewaedt uit, hoewel ze anders evenwel genoech tot pracht genegen zyn. Maer op dit feeft ziet men byna niemant, hoe geringh hy ook is, of hy heeft een nieu gewaedt aen. Ontrent de plaets, daer de Koningh zyn mael deedt, zagh ik ook 12 zyner hantpaerden, daer met voordagt gefteelt, met zeer kostelyke montering van fchabrakken, zadels, en ander tooifel, altemael met gefteenten en paerlen gefiert. De toomen zyn van louter gout. De paerden, die nevens elkander ftaen, zyn met zyde koorden, en de voeten op den gront vast gebonden. Maer men moet zich wel hoeden van op de koorden te treden. Zeven dezer paerden waren wit van koleur, hun voeten, en een deel van 't lyf en de ftaert, waren fchoon root of oranje geverft. My was niet toegelaten daer by te komen, voor dat ik eenen goeden fteekpenningh aen de poortwachters gaf. Benevens de paerden was de gront befpreit met een tapyt, waer op de Heer zat, dien de zorg over deze paer-

RHABARBER BLADEREN MET STEEL EN WORTEL, EN FOCKIE FOCKIESE.

paerden aenbevolen was. Nevens hem lagh een groote goude hamer, waer mede de paerden beslagen worden. Daer stont ook een groot gouden watervat, waer uit de paerden drinken. Voor gelt evenwel kon ik niet geraken ter plaets, daer de Koning aen tafel was, zoodat ik most te vrede zyn met eene plaets niet verre daer van daen, daer alles digt voor my most voorbygaen. Op dezen zelven tydt worden veele geschenken aen den Koning gebragt, zoo van de Grooten, die aen 't Hof zyn, als van de Bassas en Stedehouders van andere plaetsen. Deze bestaan in eenige soorten van goederen, zakjes met gout gevult, veelerhande beesten, paerden, kameelen, en muilen. Alle deze geschenken worden elk byzonder gedragen door de burgers, die elk in hun wyk daer toe gereedt moeten staen volgens last des Konings. Op de plaets voor het Hof werden ondertusschen 10 of 12 koppen met hooi gevult op lange stokken omgedragen, tot een teken van overwinning op de vyanden, die ze voorgeven de Aefbeekse Tartaren te zyn, behaelt. Dit quam my voor al een gemaakt werk, wordende de paerden, elk met een zyden kleet bedekt, zonder zadels binnen 't Hof geleid. Het gaf ook een vermakelyk gezicht, toen alle de Heeren weder van daer over de plaets vertrokken in tegenwoordigheid van ontallyke toezieners, die alom door het Hof zwierden. Deze feelt duurde eenige dagen langh, gedurende welke veele beschilde eiers uitgedeelt werden. Ja zelf is de *Maer-sejel-daer* of *Maerschalk* gehouden jaerlyx eenige der zelve aen den Koning te brengen: die fraei beschildert en met gout en zilver versiert, voor een statelyk geschenk doorgaen.

Den 23 hielden wy het Paeschfeest by ons Opperhoofd: en den volgenden dagh quam de Engelsche Agent de gelukwenschingh by hem afleggen, verzelt met de boven gemelde heeren en vrienden. Zy werden als te voren onthaelt, en scheidten na het genieten van veel vermaak laet in den nacht. Hier op volgden andere bezoeken, die ons den tydt kortten, en de maent, eer wy het gewaer werden, ten einde bragten.

Met het ingaen van April ontving de Heer Kastelein een vereering van nieuwe Asperges: van welke vrugten ook den volgenden dagh eenige te koop gebragt werden. Voor ontrent 60 of 70, waer onder veele nogh zeer dun waren, dorsten ze ontrent 20 gulden eischen. Want dusdanige vruchten, als ze eerst uitkomen, worden hier uittermaten dier betaelt, en meest al gekogt van luiden, die'er een geschenk van willen doen aen voorname personen, waer aen ze gehouden zyn, of

welker gunst zy zoeken te winnen. Wy Spruiten kregen toen ook in sop van jong Lamsvleesch de spruiten van Rhabarberwortel, die zeer smakelyk en rinsch zyn, en voor bloetkoelende en afdryvende gehouden worden. Deze spruiten worden hier zoo vroegh in 't jaer ook hoogh geacht. De bladeren der zelve zyn gekrult, en groen, geel, en ros van koleur. De steel is wit, dogh wat geelagtigh. Eenige ook zyn geheel schoon root, hebbende de dikte van 2 of 3 duimen in de rondte. Zommige spruiten hebben de hoogte van eenen halven, andere van eenen heelen voet. Van de beste soort wort de steel alleengegeten. Eenige queken die zodanigh aen, dat ze de uitkomende spruiten bedekken met verhooging van aerde, gelyk men met de Asperges leeft. En dan worden ze te grooter. Ontrent de stad Laer by het dorp Cama worden'er met voordagt aengequeekt, om daer een geschenk van te doenaen den Koningh, dat de Gouverneur jaerlyx moet onderhouden. De bladeren van deze hebben in den omkring 2 of 3 vademen. De wortel en bladeren zyn als de Rhabarber, maer hier zonder kragt, gelyk in 't lant der Usbeeken tusschen China en Moskovie. De Persianen eten den steel dezer jonge spruiten ook raeu met peper en zout, gelyk de Italianen de Finotje en Artisokken, zynde zeer rins en aengenaem. Ook maken zy daer wel een syroop van, die voor verkoelende gehouden wort. Uit zinlykheit schilderde ik dezelve met bladeren en wortel: waer mede bezigh zynde bevond ik dat de grootste bladeren anderhalf voet in de hoogte, en nogh meer in de breette besloegen. De wortel had vier takken, graeu en gespikkelt van koleur. Dit kruit was my van Julfa toegezonden, daer het 19 jaren in d'aerde gestaen had. Hier by was nogh een andere vrucht, die ik daer by schilderde, schoonze later uitkomt. De Persianen noemenze *Badens-joen*, de Europeers *Fockje-fockiese*. Zy is paers van koleur: men vint'er ook die wit is. Meest al is zy grooter dan een gemeene komkommer; ook is'er onder, die wel eens zoo groot is. Zy zyn zeer smakelyk in pottaedje: ook, als ze in de boter gefruit, of op andere wyzen toebereit worden. Als de boomtjes daer van nog jong zyn, wordenze verplant, om destte beter vrucht te geven. De bloessem daer van is wit, paers, en geel. Zy groejen in 't gemeen anderhalf voet boven d'aerde met verscheidet takjes, die door de zwaarte der vrucht nederwaert gebogen worden. Een dezer boomtjes schilderde ik met vrucht, bloessem, en bladeren, gelyk ik de aenwyzing daervan doe op N°. 73 daer de bladeren ver- toont worden door de letter A, de wortel door B, en de Fockie-fockiese door C.

Zegete-
ken om-
gedragen.

Eiergif-
ten.

Paesch-
feest ge-
houden.

Spruiten
van Rha-
barber.

Den 7 der maent viel in Julfa zulk een zware regen, als'er in geen jaer gezien was, met zoo veel hagel, dat die drie vingers hoogh op de wegen lagh, hoewel men'er binnen de stadt weinigh van gewaer wert. Vervolgens was het in deze geheele maent zeer windigh weder, brengende regen voort met ongestadige buien.

Ondertusschen wert den 15 het feest Feest van Abrahams offerhande. geviert, dat ze noemen *Bairam korban* of offerfeest ter gedachtenisse van Abrahams offerhande. De Heer Kastelein ziende dat ik genegen was het zelve te gaen zien, belaste zynen stalmeeester nevens twee andere dienaers met my derwaert te ryden. Des daegs te voren hadden de Koninglyke speelluiden met den ondergangh der zonne weder begonnen te spelen: dat tot dezen dagh duurde tot den ondergangh der zonne, verpoozende zy elkander (want ze zyn sterk in getal) met beurten. Ik vervoegde my dan ten zeven uren op de Chjaer-baeg, daer de Koning uit de eerste poort zyner tuinen stont te komen. Het geschiedde ook na verloop van een groot half uur niet zonder een groot gevolg van edelen, waer van'er ontrent zoo gesiert waren met die kostelyke mutsen, waer van ik reets gesproken heb. Ik zette my op het midden van den wegh, daer de Koningh voor by most, die het gezicht op my wendende my nootzaekte hemeene eerbiedenisse te doen met het lichten van mynen hoet. Toen reedt ik spoedigh ter zyden af, om den trein nogh eens te beschouwen. Waer na ik op een volle galop my langs eenen anderen wegh begaf naer de plaets, daer de plechtigheit stont te geschieden. Deze plaets heet *Babarook*, een kerkhof van de Persianen, gelegen een goet half uur van de stadt. Hier was de toefstel gereedt. Al dit werk bestaet in het dooden van een kameel, die als tot een offerhande geslacht wort. Dit beest moet een manneken zyn, en geen letfel aen 't lyf hebben, of het wort voor onzuiver gerekent. De Daroega of Schout dezer stadt (somtyts verricht dit ook wel de Koningh zelf) brengt het beest den eersten steek met een groote lans: waer op zonder toeven alle fabels en messen mede hun werking doen, zynde yder even bezigh om'er een stuk van maghtigh te worden. Dit gedaen zynde wort het beest aen verscheide stukken gehakt, en onder de wykmeesters verdeelt, die elk eenigen van hun volk by den werke hebben. Want het gaet'er zoo driftigh toe, dat'er door het grypen naer de stukken een groot rumoer, ook wel een gevecht ontstaet, weerende zich elk tegen zyne tegenstrevers, alle gewapent met fabels en groote stokken, of het op een vechten uitquam. Toen zeker zeide men my

dat'er al eenigen op de plaets doot gebleven waren. Het gedrangh was door de meenigte der paerden zoo sterk, dat elk genoegh te doen vond, om'er onbescha digt uit te geraken. Want gansche partyen werden verscheide malen wech gedreven: en de stokslagen vielen'er als regen; dat my in tydts van daer deed ver trekken naer de Chjaer-baeg, om de wederkeerende meenigte te bezichtigen. Toen eindelyk yder zyn deel van het beest bekomen had, voerde hy het op zyn paert heen, bestuwt van twee personen. Dus trok men als in triomf voort, loopende de wykluiden voor uit, waer van eenigen hunne bloote fabels, anderen hunne hooge stokken om hoogh hielden, dansende en springende zonder ophouden met een groot geschreeu: terwyl zommigen onder het schreewen en zingen geluit sloegen op bekkens en tamboerynen. Het eerste stuk van het beest wert geschikt voor den Koningh, en voor hem gedragen op de punt van een lans. Wyders gingen de benden met betuiginge van vreugde in goede orde kort aen elkander voort: tusschen beide een troep te paerde van des Konings volk, en hier op de Koning zelf, rydende onder een zonnescherf, die om het steken der zonne boven zyn hoofd gedragen wert. Hier op quam het gevolg van alle de groote Heeren, 12 hantpaerden zyner majesteit, en 4 groote en kleene olifanten. 't Gevolgh en de toevloedt bestont in meer dan hondert duizent menschen, zoo te paert als te voet. Veelen zaten'er ook boven op de gebouwen. Onder zoo veele menschen was ik d'eenigste Europeer, en derhalven ook de eenigste, die naer de wyze van onslant gekleet was. Op de aenkomst des Konings wert'er zulk een ruimbaen gemaakt met stokslagen, dat'er veelen met hunne paerden in de fonteinen stortten, veelen ook zich niet kunnende bergen zoo geslagen wierden, dat ze daer het gevoelen wel van t'huis brachten. Ik zeker in myne herberge gekeert zynde was zodanigh vermoeit, dat ik naeulyx staen konde. En echter was alles anderhalf uur voor den middagh verricht: behalven dat de partyen der wyken in dezelve staetsie nogh door een gedeelte der stadt reden. Zy hadden ook tien dagen al te voren den kameel met doornen en andere dingen behangen door de stadt omgeleid, nevens de lans en byl, onder gestadigh gespeel en gezangh.

Op dezen dagh werden ontrent vyftigh Groote duizent schapen geslacht en gegeten. Want zelfs de geringste mensch moet daer deel aen hebben. Zy ook, die eenigh deel van den kameel bekomen hebben, koken dat met het schapenvleesch. Anderen bewaren dit zelve kameelvleesch 't geheele jaer door als een heiligdom. Iemant mogt

Groote
vertering
in schapen.

mogt denken dat wy in ons verhael hier ontrent de maet te buiten gaen, en te breedt opgeven van het getal dezer schapen. Maer ik kan hem verzekeren dat in deze stad Spahan dagelyx 10 of 12 duizent zoo schapen als bokken vertiert worden. En op dezen dagh is elk verplicht een schaep of een gedeelte daer van voor zich te nemen. Zeker des daegs te voren uitrydende ontmoette my overal zulk een meenigte van schapen, dat ik'er naelyx door konde geraken. Jonge lammeren vooral, maer 20, 25, of 30 dagen out worden hier in overvloedt gegeten. Dit neemt zyn begin in de maent van November, en duurt tot April of Mei, wel te verstaen by luiden van aenzien en vermogen. Want elk lam kost gemeenlyk 7, 8, of 9 Moroedjes, waer van'er 7 ontrent eenenryxdaler van ons gelt uitmaken. Deze lammeren wegen ontrent van 6 tot 12 lichte ponden. Dit is de lekkerny der aenzienlyke Perfianen, die noit ossenvleesch eten. Maer de arme luiden eten dat, en ook wel buffelsvleesch, dat hier nevens andere eetwaren te koop gebragt wort. Het lamsvleesch zeker valt hier zoo zuiver en smakelyk, dat men het, al eet men het alle dagen, noit moede wort.

Uittogt des Konings met zyne bywyven. Op eenen der volgende dagen gingh de Koning met zyne bywyven naer buiten om het vermaek te nemen van de Olifanten te doen zwemmen door de rivier, die door den gevallen regen zeer gezwollen was.

Feest van Aidikadier. Den 23 der maent vierde men hier het feest, genaemt *Aidikadier*, zynde de dagh, waer op Mahomet aen de gemeente zou hebben bekend gemaakt, dat Alie zyn navolger had te wezen, haer belastende hem daer voor te erkennen. Dit zou, volgens hunne aentekeningen, geschiedt zyn in het gelukkigh Arabie by het dorp *Shomkadier*, daer het feest naer genoemt wort, dat alleen by de Perfianen gevierd wort. Want geen andere Mahometanen willen'er van hooren.

Op dezen tydt zagh men de bladeren aen alle boomen uitspruiten. De maent

nam een einde met regen, waer door veel huizen beschadigt, en andere om verre gerukt werden. Het is geen wonder: want het metselwerk dezer gebouwen trekt het water naer zich. Hierom worden ze, omdat ze plat zyn, boven lek; dat niet te helpen is, voor dat het weder droogh weder is.

Het weder klaerde met de aankomst der Meimaent op: op welker eersten dagh ik met den Heer Kastelein naer buiten reedt, met voornemen om langs de rivier onzen wegh te nemen. Maer wy vonden dezelve zoo hoogh, dat de zydwegh geheel onder water stondt. Waerom wy van koers veranderden, en den wegh namen door het lant, die ons na twee uren rydens bragt aen den Lusthof, genaemt *Oude Goes-jeron*, leggende nevens de rivier *Zenderoc*, ten Oosten van de stad. In dezen zelve tuin, die beplant is met Zenaeren vrugtboomen, hebben verscheide Gezanten der Indische Maetschappye op hun aankomen en vertrek hun verblyf gehad. Het gebou bestaet in verscheide vertrekken, die nu ten deele vervallen zyn. Boven op het zelve ziet men fraeie gezichten van 't omleggende lant. In den tuin staen 4 groote Zenaerboomen dicht by een, die een prieel verstreken, waer in men langs eenige trappen gaet. Deze boomen zyn kort en dik van stam: en twee der zelve hebben 16 voet in de rondte. Men hout ze voor zeer out, en geeft voor dat Tamerlaen daer onder zou gezeten hebben.

Hier meenden wy eenigh gevogelte op te doen: maer het weder veranderde, en de regen overviel ons. Welke opgeklaert zynde, reden wy weder naer Julfa, daer wy tot den avont bleven.

De volgende dagen leverden nogh al ongestadigh en los weder: waer door my de koorts overviel, waer van ik reeds eenige vermaningen gehad had. Zy was evenwel niet hartnekkigh, en verliet my na cenige herhalingen, dogh liet my de gansche maent zwak.

XXVII. HOOFSTUK.

Beschryving van Spahan , en van het geene aenmerkenswaardigst is binnen en buiten dezelve stad.

Gezicht
der stad
van bui-
ten.

EINDELYK tot myne vorige gezontheit herstelt , begaf ik my tot het beschouwen en onderzoeken wat der aenmerkinge waardigh was in deze stad. Wat het gezicht van Spahan van buiten betreft , het is nevens de plaetsen en voorsteden daer aen behoorende , byzonder groot , overtreffende hier in alle de steden van my voor deze beschout. Van buiten evenwel ziet men niet dat groote kerken , hooge torens , of ongemeene gebouwen uitmunten : hoewel ik om alles naeukeurigst aen te merken en af te tekenen , my bediende van het winterfaizoen , omdat men des zomers door de meenigte der boomen nergens bescheit van zien kan. Ook beletten veele boomen , die zelf in den winter groen zyn , grootelyx het gezicht , hoedanige zyn de Palm-, Pyn-, Zenaerboomen , en Cypressen , waer van de stam byzonder hoogh met klimop bewassen is , dat voor het oogh sierlyk staet. Alle de gebouwen zyn graeu , en boven plat. Van de afscheiding der stad , schoon met eenen muur omtrokken , kan men niets onderscheiden , dewyl ze daer zoo dicht aen is , als of ze daer mede vereenigt ware ; waer uit komt dat de aftekening zwaer te maken is , zynde geene verhevenheden , die zoo verre uitsteken , dat ze van buiten af te malen zyn : hoewel ik de plaets , daer ik de tekening maekte , op eene hoogte , wel een uur van de stad gelegen , genomen hadde , omdat ik nergens zoo bequaem kon zien als daer. Hier van vertoonde zich Julfa , hoewel aen d'andere zyde der rivier gelegen , en't geen onder die stad behoort , nevens het gene nogh digter aen de stad strekt , als veele dorpjes , en tuinen , waer van de omtrek een ongelooffelyke grootte begrypt , geheel omringt van bergen. Het naest gelegen gebergte wort genoemd *Koe-soffa* , leggende anderhalf uur ten Zuiden der stad. In 't hangen van het zelve staet een lufthuis , gebout door Koning Sullemoen , vader van den nu regerenden. Hier in zyn verscheide vertrekken , zeer vermakelyk en bequaem om daer uit over deze lantstreek en de stad het gezicht te laten weiden. Men ziet'er eene plantaedje van verscheide boomen : ook eenen loop van water , dat van 't gebergte afftortende hier ontfangen wort. Men noemt dit gebou *Tagte Sullemoen* , dat zeggen wil , de *Troon van Sullemoen*. Maer zeer vervallen

De bergh
Koe-soffa.
Lufthuis
des Konings.

zynde , wort het tegenwoordigh weder hermaekt. Het gezicht van het zelve is van beneden zoodanigh als het hier op de nevensstaende bladzyde verbeeld wort. De andere bergen leggen vry verder van daer. De vlakke , waer in deze stad gezien wort , heeft in de lengte van 't Oosten naer 't Westen ontrent 25 uren. Ten Oosten is het , als of'er geen einde aen was , gelyk 't ook gelegen is met den wegh naer Zijie-raes , daer veel vermakelyke dorpen en tuinen leggen. Aen de westzyde ben ik over de 6 uren van de stad af geweest , wanneer ik het einde nogh naeulyx beoogen kon. De breette der uiterste wederzydsche bergen zal ontrent 6 uren zyn.

De stad heeft 10 poorten , waer van'er geene gesloten , of met eenige wachten verzien worden. Ik was begerig de grootte daer van te weten. Waerom ik eerst ging bezien de poort , die genoemd wort *Hassan-abaet* , genoemd naer een beroemt man , die weleer deze streek bebout heeft. Van dezen kant komt men aen *Derwasf-cykaroen* , of Poort *Karoen* , betekenende de poort der dooven : omdat deze streek voordezen door zulke luiden bevolkt is. Men laet deze poort ter flinke zyde , en rydt door de *Basaers* , gelegen een vierde deel van een uur van de eerste poort. Dan komt men na even zoo veel tusschenwytte aen de poort , die geheten wort *Seydach moedjoen* aen d'Ooftzyde der stad , daer een dubbele muur is. De buitenste hier van is zeer laegh , en men vint geene huizen daer buiten , ook niets , buiten eenige graven. Daer na komt men aen de poort *Sjoebarn* , die ten westen legt. Dan ver- toont zich op eenen gelyken afftant de poort *Togt-sjie*. Ontrent deze poort ryft uit den gront de gracht , die ten deele om de stad loopt ten westen van hier tot aen de voorgemelde poort *Karoen*. Vervolgens is een vierde van een uur verder de poort *Daridest* , en op ontrent gelyken afftant de poort *Darwasf-nouw* , of Nieuwe poort. Verder is de poort *Darwasf-lamboen* , zoo genoemd naer de streek , leggende ook in gelyken afftant ten Westen. Niet verre van deze komt men aen de poort *Doulet* , of de poort der welva- rentheit , die aen de Chjaer-baeg staet. De tiende is de poort *Hadsjie* , staende digt by de keukenpoort van des Konings hof. Toen ik nu na al dit omgaen weder quam aen de eerstgenoemde *Hassan-abaet* , zag ik

Poorten
van Spa-
han.

TROON VAN ZULEMOEN.

ik op myn uurwerk, dat ik weinigh minder, dan $2\frac{1}{2}$ uur was op den wegh geweest. Alle deze poorten zyn van aerde en zonder sterkten gemaekt. De deuren zyn lomp van hout zamengezet, en met yzere platen beslagen.

Hooft-
wyken
der stad.

De verdeeling dezer stad bestaet in 22 hooftwyken van binnen: waer van 17 genaemt worden *Mamerh-olla-sie*, of *Namet-holladers*, de overige 5 *Heyderrie*. Deze twee partyen zyn even als de *Nikolotti* en de *Castellani* te Venetien. Deze 17 wyken hebben elke haere byzondere benamingen, als *Bagaet*, ofte wyk der tuinen, dewyl deze streek voordezen in tuinen bestont, gebout door Abbaas den eersten: de tweede *Kerron*, 't geen *dooven* betekent, zynde deze geweest luiden van aanzien, die wel eer daer gewoont hebben, naer welke deze plaets hare benaminge gekregen heeft: de derde *Daelbettin*, zoo veel als Meloenhuis: de vierde *Sey-id Agmed-joen*, dus genoemt naer eenen hunner Leeraren: de vyfde *Letver*, waer van geene betekenis gezegt kan worden: de zeste *Basaer-Agnes* of Ganzemarkt: de zevende 't *Sjaersoy Kotba*, of Kruifwegh van Kotba: de agtste *Seltoen-sensjerie* naer eenen prins van dien naem: de negende *Namo-asig*, of

drie tweedragtige: de tiende *Sjoebare*, waer van geen betekening is: de elfde *Derre Babba-kasim* of het quartier van Vader Kasim: de twaelfde *Gonde Magsoet-beek*, of Quartier van 't hol van den Heer Magsoet: de dertiende *Golbaer*, of bloemryk: de veertiende *Meydoene-mier* of wyk van de Mey-doen van Mier, genoemt naer eenen hunner Leeraren: de vyftiende *Niema-wort*, waer van ik geen betekenis weet: de zestende *Derre-koek* of lustplaets: de zeventiende is my onbekent: omdat de wykmeester, die my beloofde den naem daer van te zullen opgeven, niet weder te voorschyn quam. De vier volgende zyn *Heyderiers*, waer van de eerste genaemt is *Maleynomw* of Nieuwe wyk: de tweede *Derredeft*, of verlate quartier: de derde *Hoescyn-ja*, of quartier der Hemniers, of Geestelyken: de vierde *Togtsjie*, gezegt Hoenderbewaerder.

De Hooftwyken, die aan dezelve partyen buiten de stad behooren, zyn 4 in getal, als *Abbas Abaet*, gesticht door Abbaas den grooten. Deze is wel de voornaemste van die buiten de stad zyn, en daer wonen niet dan de aanzienlyxte luiden. Het is ook zoo goet of ze binnen de stad woonden. Zy legt aan de west-

* Kleene
wyken.

zyde. De tweede is *Sjems-Abaet*, genoemd naer den bouheer Sjims. De derde is *Bied-abaet*, de vierde *Thie-roen*. De Hooftwyken, die aen de party van *Namet-olla-hie* buiten behooren, zyn twee in getal: *Sjeig-joeffus-fi benna*, dat is des ouden Jofefs metfelaer: anders genoemd *Sjeig sebbennaes quartier*: en *Telwaes-kon*. In alle deze Hooftwyken zyn veele andere kleene wyken begrepen, die alle hare byzondere benamingen hebben. Deze twee verschillende partyen zetten elkander den voet altydt dwars. Dat vooral blykt op de tyden der plechtelyke ommegangen, en Treurdagen hunner grootste Heiligen; en in plaetsen, daer ze elkander mogen ontmoeten. Zoodat, dewyl de eene voor de andere niet wyken wil, niet zelden dootslagen hier uit ontfiaen, en andere ongemakken, waer van wy by bequamer gelegenheit spreken zullen. Eenigen willen dat blyken zoude uit oude aenteekeningen der Perfianen dat hier voordezen twee aen een leggende dorpen geweest zyn, waer van het eene behoorde aen de Heyderrie, het ander aen Mamet-olla-hic, en hier door de verdeelde partyen in Spahan deze benamingen behouden hebben. Zoo dat ze van elkander gefcheiden altydt hebben willen, de eene boven d'andere, uitmunten. Spahan droegh toen ook den naem van *Hispahan*, ook *Ispahan*, ook wel *Aspahan*, en ging niet hooger door dan voor een dorp, totdat Abbaas de groote het Ryk van Laer en Ormus onder zyn gebiet gebragt hadt. Want toen verliet hy Kasbin en Sultanie, om zyn Hof naer Spahan over te brengen, als vindende die plaets bequaemst tot bevestiging zyns Ryx, dewyl zy zeer wel gelegen was. Van dien tydt af wert ze hervormt van een dorp tot eene ftadt, en bequam den luister dat ze wert de hoofftadt van geheel Perfie. Zy legt in de provincie van Ayrack of Yerack, een gedeelte van het oude Ryk der Parthen op de hoogte van 32 gr. 45 min.

Perfie.

Het lant in 't algemeen is bekend onder den naem van Perfie, zynde een groot en vermaert Koningryk in Afie, gelegen tuffchen de Caspifche zee, het lantschap Zagathay, Tartarie, het Ryk van den grooten Mogol, de Indifche zee, den Perfifchen zeeboezem, woest Arabie, en Turkye.

Het Hof
des Konings.
Hofpoorten.

Het Hof des Konings van Perfie heeft, gelyk ik ondervonden heb, in zynen omkring 3 vierde deelen van een uur. Het heeft zes poorten, waer van de voornaemste is *Alie Kapie* of poort van Alie. De tweede wort genoemd *Haram Kapefie*, of Poort van 't vrouwenhuis. Deze twee poorten ftaen aen de *Mey-doen* of de plaets naer 't Noorden. De derde heet *Moerbag Kapefie*, of keukenpoort, omdat de spyzen, en wat tot de tafel behoort daer door

binnen gebragt wort. Deze ftaet ten Ooften. De vierde is *Ghandag Kapefie*. Door deze gaet men in de Tuinen des Konings. Dogh niemant is dat toegelaten dan den Koning, en de Kapaters, of Bewaerders der vrouwen. Deze komt aen de Chjaer-baeg. De vyfde is *Ghajut-ganna Kapefie*, of kleermakerspoort, dewyl de kleermakers in dienst des Konings zynde daer hunne woning hebben. De zeste poort heeft den naem van *Defter Ghanna Kapefie*, of poort der Sekretarie. Deze twee leste komen weder binnen de ftadt ten Noorden. Door de meeste dezer poorten komen de Grooten des Ryx by den Koning, als hy zyn zitplaats in het Hof gekoren heeft: maer wel meest geschiet het door de twee eerst gemelde poorten.

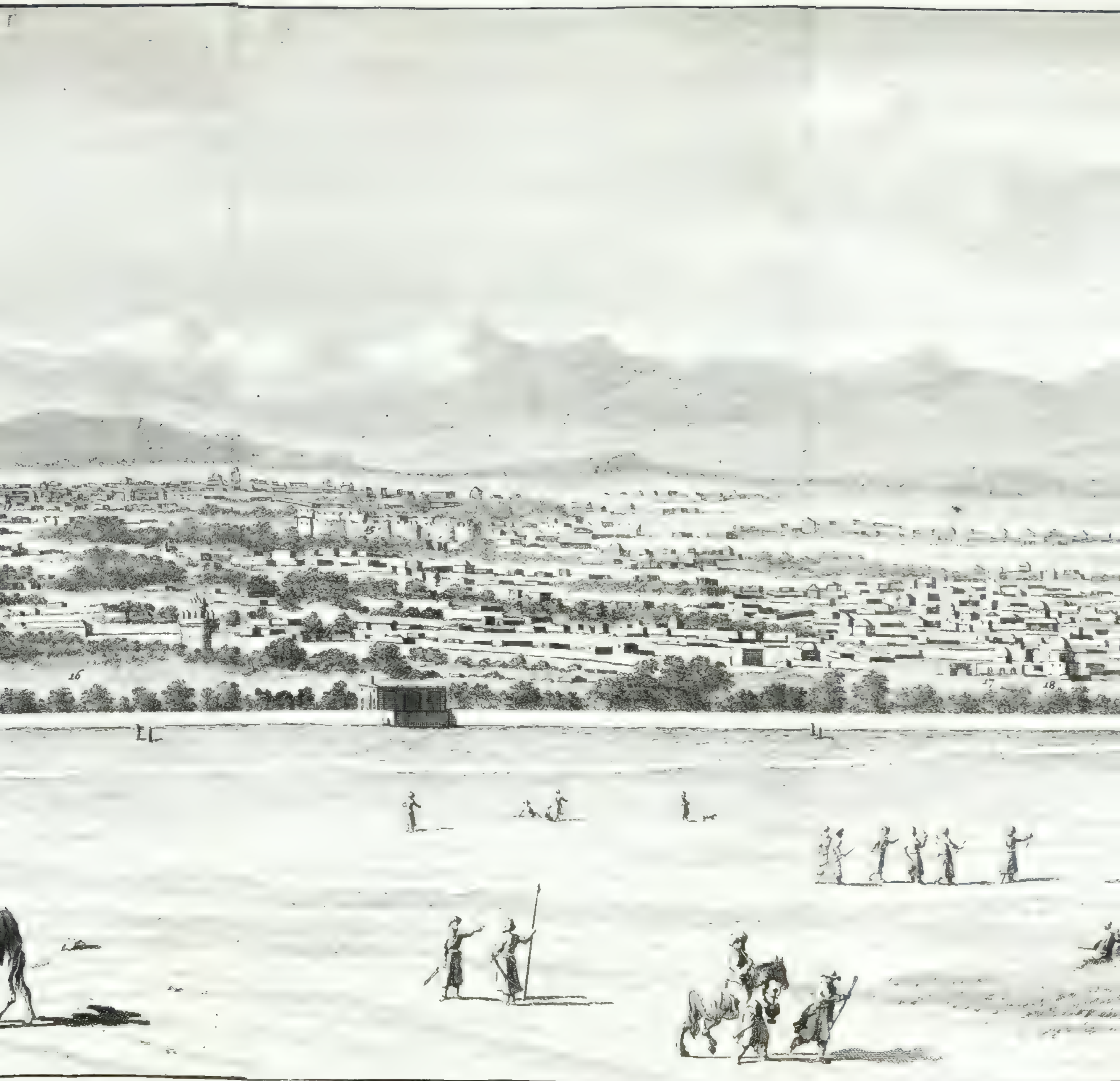
Het Kasteel, dat zy *Tabaroek* noemen, ^{Het kasteel.} heeft ontrent een half uur in zynen omkring, ftrekkende zich in de lengte ten Ooften binnen de ftadt, en naer het Zuiden tegens den wal der ftadt. Het heeft eenen hoogen muur van aerde, en is bezet met veele lompe torens, waer uit eenige stukken kanon fteken. Dog als ik myn gevoelen zeggen zal, het iste duchten, zoo men ze los brandde, dat ze met al wat'er ontrent was zouden nederftorten. Want de muren zyn zoo dun, en vervalpen, dat men op veele plaetsen daer door heen ziet. Ook laet men geene vremdelingen daer binnen komen, miffchien omdat het van binnen nogh flegter dan van buiten gefelt is. Echter zyn'er veele woningen in. Wat verder van de ftadt dient gezegt te zyn zullen wy zeggen na de verbeelding, die ik u voor af daer van geven zal, op dat het begrip van alles des te gemakkeliker zy. Ik zal dan al wat'er ontrent gelegen is vertoonen, zoo als het zich van de Zuitzyde opdoet, aangewezzen met N°. 74, en al wat kenbaer is met cyffergetal aenteekenen. Dus is N°. 1. een bergje, leggende afgezonderd van de andere: 2 de nieuwe tuin des Konings, uitnemen groot, die by myn verblyf hier aengelegt wert: 3 de rivier Zenderoe: 4 het huis met een koepeltje van eenen der voornamen Armeniers in Julfa: 5 de Kerk der Dominikanen in Julfa: 6 de St. Jans Kerk der Armeniers: 7 de Biffchoppelyke Kerk der zelve met een torentje: 8 de Kerk van de Mey-doen of markt: 9 de Kerk van Jesus Moeder; zynde deze dingen dus verre in Julfa: 10 de brugh Allawerdi-chan: 11 s'Konings Mu-zjit of Kerk: 12 Mu-zjit Totf-olla, een hunner oude leeraren: 13 Menare Kambrinfie, zynde een hooge fteene toren: 14 Kella Menaer, een tooren van beestehoofden: 15 Tabarock, of het kasteel: 16 Hazaarzjeriep, de groote tuin des Konings: 17 en 18 de voornaemste graven der Perzen, ne-

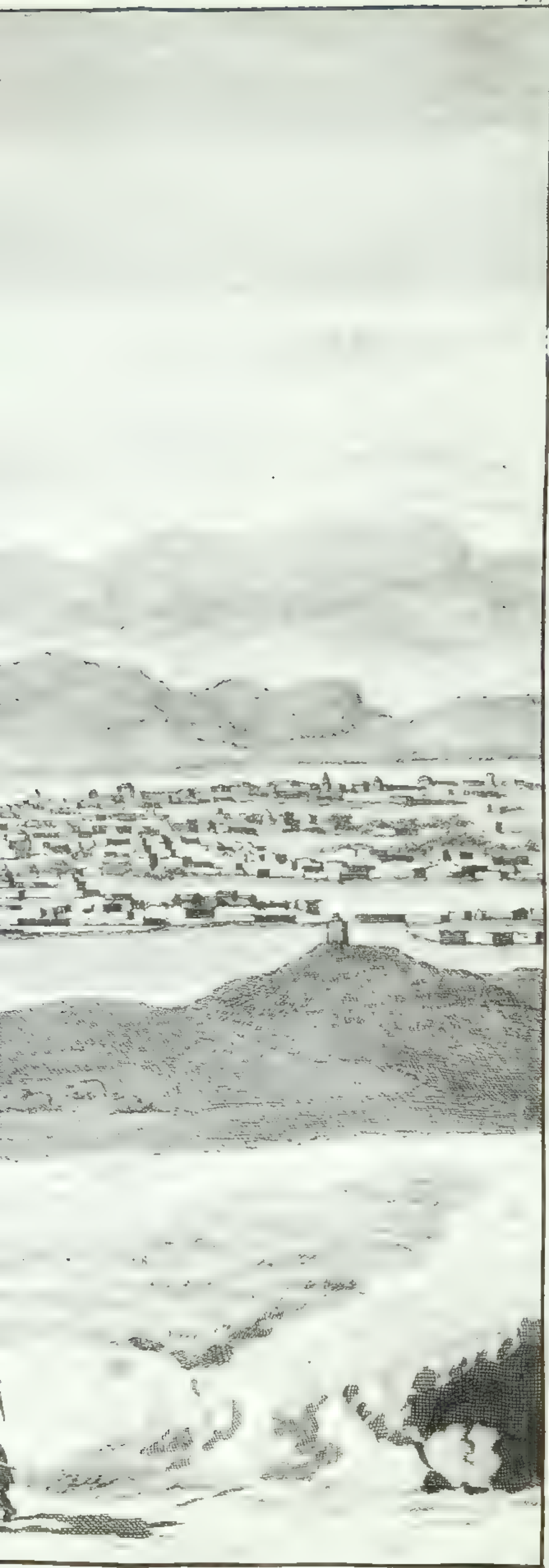

SPAHAN.

nevens hun kerkhof; genaemt *Babaroeek*: 19 der Christenen kerkhof: 20 de rivier des Konings: 21 de Choroë bergen, voor een gedeelte met sneeu bedekt: 22 't gebergte van Taliffia, een dorp daer ontrent dus genaemt.

Mey-
doen.

Nu volgt de Mey-doen, een der twee voornaemste stukken, die deze stadtfieren. Deze plaets of markt is van het Oosten naer het Westen 710 schreden langh, en van 't Noorden naer het Zuiden 210 breed. Aen de Zuidzyde staet 's Konings Hof. Ten Noorden over het zelve is de *Nachroe-Chone*, of Trommelhuis, waer in de Koninglyke speelluiden zyn, bestaende in twee hooge van elkander afgescheide galeryen, tusschen welke beide het Keizerlyk portael is, dat hoog en deftig van schoone steenen opgebout is, waer door men in de Basaers komt. Op deze poort ziet men afgemaelt den slag des Konings Abbaas tegen de Usbeekse Tartaren, in kleene figuren vertoont door eenen schilder van dit lant. Boven het zelve is een uurwerk met klokkenslag, het eenigste, dat men in geheel Perfië heeft. Aen deze zyde is mede *Wagniffa-jaet*, of eenigh speelwerk, gemaekt van eenige houten poppen, die door een loopend radwerk hun beweging doen, niet waerdigh van eenigh Europeer bezien te worden. Weinigh verder naer het Oosten is de *Mu-zjid* of *Ma-zjid Sjig-lof-olla* of de Kerk *Sjig-lof-olla*, genaemt naer eenen der Persische Leeraren, dien zy voor heiligh houden. Deze is eene der voornaemste Kerken, gesiert met een schoone groote koepel, die van buiten met groene en blaue agtige steenen overtrokken, en doorgaens met goud ingelegt is. De bovenspits heeft drie goude knoppen. De voorpoort komt aen de Mey-doen. Men gaet verscheide trappen op om'er in te komen. Deze Kerk heeft binnen van de eene tot d'andere zyde 40 schreden: zoo als ik ze doen meten heb: want niemant van Christelyke natie magh daer in komen. Vorders is ze rond gebout. Aen het einde dezer plaets ten Westen staet *Sjae Ma-zjit*, of de Koninglyke Kerk, die de voornaemste van Spahan is, hebbende ook een koepel, als de voorgaende. Aen deze Kerk zyn twee voorportalen, waer aen ter wederzyde een hooge kolom gehecht staet. Deze komen beide boven de Kerk uit. Alles is van de koleur, die wy genoemd hebben, ingelegt met goud, en zeer aengenaem voor het gezicht. Men ziet'er alom veele witte Persiaensche Karakters. Nogh zyn'er twee kolommen aen de koepel. Deze Kerk begrypt van binnen van d'eene tot d'andere zyde 85 schreden, zynde ook rond gebout, als de voorgaende. In het midden der voorplaets is een fraeie fontein, of waterbak., regt voor den in-

Slecht
speel-
werk.

Koning-
lyke
Kerk.

gangh der Kerk. Deze beide Kerken zetten de Mey-doen een ongemeen sieraet by. De poort *Alie-Kapie* staet 266 schreden van deze leste Kerk af: en rontom deze plaets loopen hooge gebouwen met een doorgaende portael, daer de winkeliers en ambagtsluiden zich generen. Aen de zyde van het Hof wonen zy, die in dienst des Konings zyn, zoo wel ambagtsluiden, als anderen. Zoodat het grootste gedeelte dezer plaets met groote tenten, die voor winkels dienen, bezet is. Hier wort alles verkogt, dog des avonts alles weder wechgepakt tot veiligheid, dat de wagters met hunne honden voorts bewaren en bezorgen. Rontom de gebouwen staen hier al meest veele Olmboomen. Hier is zeer veel gewoel van menschen, zoo van Grooten, die ten hove komen, als gemeene luiden, die in groote meenigte hier toevloeien. Hier onder vertoonen zich dagelyx menschen, die zich nergens op zetten, dan om met ledigh gaen aen den kost te geraken. Deze, wel bespraekt, en vry van mont, spelen voor marktgekken of quakzalvers, schoonze geene geneesmiddelen te koop brengen. Zy vermaken de meenigte alleen met hunne opnyeryen, en quakken, waer voor ze van de omstanders met een *Kaf-begie*, het kleenste koper gelt, beschonken worden. Anderen zyn verzelt van eenen Aep, om zoo veel te meer potfen te kunnen uitrechten. Dit heeft hier al wonderen ingang. Want geen lantaert ter werrelt, die liever de ooren leent aen deze ydelheden, dan de Persianen. Waerom men deze potsemakers ook veel ziet in de tabakwinkels en koffyhuizen, ook in de winkelstraten. Daer loopen'er ook onder, die vertellingen weten te doen van hunne Heiligen, en andere vremde historien voor den dagh brengen. In het midden van deze plaets staet een zeer hooge pael, dienende tot gebruik van het Tornoispel. Dan zettenze op het hoogste spits der zelve eenen gouden kop, of iets van gelyke waarde. Hier rennen ze met eenen vollen loop op aen, en voorbygereden, keeren zich gezwint om, en schieten den pyl, waer op ze aenstonts stil staen. Dit schieten komt niemant toe dan den voornaemste Grooten, en hunne bloetverwanten, waer door men verstaet de personen van den Houwer. Die den prys heeft, neemt hem naer zich, en zet hem op zyn hoofd tot een teken van overwinning. Dan beschenkt de Koning hem nogh met eene andere gift, groot of klein, naer zyne genegenheit zich uitstrekt tot den overwinnaer. Die geschenken zyn gemeenlyk een goude koker met pylen gevult, of iets anders van dezelve waarde. Deze ridderlyke oeffening is niet veel voorgevallen ten tyde van dezen Koning,

Markt-
gekken.

Renspel.

wiens zinlykheit tot andere dingen strekt. Heel anders waren zyne Voorouders, die deze pael opgerecht hebben. In hunnen tydt geschiedde dit spel altydt op den dagh van het feest *Non-roes*, of het nieuwe Zonnejaer; eene plechtigheit afgeleid van de oude Persische Koningen; blykende uit de gedenkschriften, dat het ook geschiet is ten tyde van Darius. Op dien tyt werden alle tenten van hunne plaets genomen, en de gront wert met ossen omgeploegt wel 20 dagen te voren. Dan zat de Koning boven op de *Talael*, boven de poort *Alie-kapie*. Want hier toe is dit eigentlyk gebout, en vertoont zich hoogh, groots, en aenzienlyk. Als de verwinnaer zynen prys dan vertoont had, volgden aenstonts andere spelen, aengerecht van worstelaers, koordedansers, en anderen: ook gevegten van stieren en stootrammen. Hier onder mengden zich veel guichelaers: welke leste deze Koning niet begeert dat zich vertoonen zullen; zynde dit zoo beschikt door zyne kapaters, die hem vertoont hebben, dat zulk schouwspel niet overeenquam met zyne godtsdienstigheid. Dit inzicht heeft ook de openbare danserinnen en andere lichte vrouluiden afgeweert: daer te voren niets gemeener in Perzie was.

Atbeel-
ding der
Mey-
doen.

De lezer beschouwe nu de verbeelding der Mey-doen op N°. 75. Het eerste gezicht daer van is getekent aen de Noortzyde op de *Nach-roe-Choue* of *Trommelhuis*. Hier in vertoont de letter A de *Talael*, *Alie-kapje*, staende op het gebou, dat op de poort van *Alie* is. B betekent *Sjae Mu-zjit*, of de Koninglyke kerk. C. *Mu-zjit Sjig-lotf-olla*. D *Wagtis-fai-aet*, of het speelwerk. De tenten ziet men zoo als zy daer staen, gelyk de pael van het Renspel. Het tweede gezicht hier van op N°. 76. is getekent aen de Oostzyde in eene der huizen, daer des Konings Kerk staet. Daer in wyft de letter A *Talael Alie-kapje*. B de Kerk *Sjig-lotf-olla*. C het speelwerk. D het trommelhuis. E *Derre Herrem*, of poort van 't Vrouwenhuis, waer van niet veel te zien is. De pael is te zien in 't midden dezer plaets, die aen deze zyde minder met tenten bezet is, en daerom duidelyker kan onderscheiden worden, hoe het kanon langs het Hof gestelt staet. Dit bestaat in 119 stukken, waer van'er voor elke der twee gemelde poorten drie of vier groote geplaatst zyn. En daer ondermunt een boven alle de andere in grootte verre uit. Voor de rest zyn het al meest maer kleene slangen: waer van'er hier twee, daer drie op een afuit leggen, groot van raderen, maer al heel vervallen. Langs de zyde, daer deze stukken staen, is een waterloop. Alle deze stukken zyn ten tyde van Koning Abbaas uit *Ormus* gebragt,

toen het door hulpe der Engelschen van de *Persianen* bemagtigt wert.

Wat het Koninglyk Hof betreft, men komt daer in door de poort *Alie-kapie*, die rykelyk en pragtigh gebout is, en de wytte heeft van 10 schreden, en nogh meerder diepte onder een hoogh gewelf. Wederzyds ziet men in de muren veele fraeie nissen, van schoone steenen gemaakt. Als men daer voorby is, vint men aen beide de zyden enen hoogen steenen muur: en als men daer tusschen doorgaet, komt men aen de woningen en tuinen. De poort *Derre Herrem* of *Haram Kape-sie* is ontrent eveneens. Zy wert, toen ik daer was, voor het grootste gedeelte afgebroken, en vannieuw op hermaekt, en van voren fierlyk vergult. Toen ik voor de eerste reize het Hof bezichtigde, wanneer de Koningh met de vrouwen buiten de stadt was, trad ik door zulk eene galery of wandelwegh tusschen de muren door, als gezegt is. Het begin daer van was regt Koninglyk. Toen quam ik in de nieu geboude plaets der vrouwen, die vol fierlyke, dogh kleine vertrekken was. De buitenmuren waren zeven voltens: daer men eerst doortreet. De muren der kamers waren van buiten heel wit, dogh beschildert met gekoleurde bloemen. Aen het einde ter regterhant zagh men een groot en net vertrek, voorts rondom meenigte kamers, nogh niet geheel volmaekt, dogh in korten tydt tot volmaektheit te brengen, dewyl'er gestadigh aen gewerkt wort. Vervolgens bezagh ik de plaets, genaemt *Tjel-setton*, genoemd de plaets der 40 kolommen. Hier geeft de Koning wel gehoor aen de buitenlantsche Gezanten. Men ziet'er 20 houte kolommen, waer van eenige root, en andere groen beschildert en vergult zyn. Deze zael was onbekrompen en ruim, de wanden rondom blau en anders gekoleurt, ook met bloemen lofwerk beschildert. Men zag'er ook eenige Europeesche gedaenten afgemaekt, gekleet op de Spaensche wyze en anders. Achter aen dit gebou ziet men nogh 8 kolommen, aen elke zyde 4, hoedanige vier nogh zyn in een binnenkamer, die gesloten was. De plaets, daer dit gebou staet, is byzonder groot, en vol Zenaerboomen. Hier tegen over staet een ander kleener gebou, waer agter het gemelde vrouwentimmer komt. Tusschen beide deze gebouwen is een schoone groote fontein of vyver, waer van de gront met groote steenen belegt is. Zoo is ook de wandelwegh van beide de zyden. Ik bevond deze fontein 180 schreden langh, en 24 breed te zyn. Van daer ging ik tot op een andere groote plaets, daer ik een byzonder groot en langh gebou vond, en daer in een ongemeen groote zael, waer van de verdieping zeer hoogh was, zich

Pragtigh
gebou. zich strekkende tegens de vlakke opening der lucht. Van voren was het besloten met groote gordynen, die van boven tot onder op den gront hingen. Ik lichtteze op, en zagh toen dat de gansche zael met spiegels bezet, en met fraei beschilderde en vergulde houten kolommen verfiert was. Dit is het pragtigste gebou, waer in de Koning gehoor geeft aen de vremde Staetdienaren. Voor het zelve ziet men eenige fraeie fonteynen, doorgaens ook eenen waterloop, die het geboomte en de tuinen bevochtigt. Dit geheele hof is verdeelt in veele woningen, en tuinen, alle van elkander afgescheiden. Ook zyn'er lange steene overdekte galerijen, aen beide de zyden met nissen gefiert, voor welke eenige zitplaatsen of steene banken uitkomen, die ontrent 3 voeten hoogh zyn. Veele andere gebouwen zyn'er ook nogh, buiten de nieuwe wooningen, die voor de vrouwen gemaakt zyn. Voor deze woning betaelt de Koning jaerlyx 300 toman, elke toman gerekent op ontrent 40 gulden. Hier toe moeten ook opbrengen alle de winkels, die rondom en op de Mey-doenslaen, nevens alle, die plaats op de Chjaerbaeg hebben. De inkomsten der tuinen hier aen staende trekken de geestelyken, die Abbaas de eerste hun geschonken heeft.

Zinlyk-
heden des
tegen-
woordi-
gen Ko-
nings.
Speeltu-
gen.
Bazu-
nen. Het vermaek, dat de Koning geniet, bestaat voor een groot gedeelte in muzyk. Zyne spelers op de Nachroe-Chone hebben verscheide soorten van speeltuigen. Een der voornaemste is de *Karama* of Bazuin, die in gelykheit na aen de trompet komt. Eenige dezer bazuinen hebben aen 't einde, daer men blaest, vyf duimen in de rondte, en aen 't ander einde 4 voeten: in de lengte 7 voeten en 6 duimen: zoodat ze dus groot en zwaer zynde moeten rusten of op den voormuur der speelplaats, of op de knie des blazers, die zynen voet op een bank, of eenige verhevenheit zet. Zy maken een grof en sterk geluit of liever gebrul. Hierby komen groote trommels, by hen *Koes* genaemt, die 5 voeten en 2 duimen in de hoogte, en 9 voeten, en 9 duimen in de rondte hebben. Maer deze worden alleen in het leger by oorlogstyd gebruikt. Dan hangenze op een kameel, daer de speler boven op zit, en een sterk geluit geeft. Zy gebruiken ook dezelve

Trom-
mels. trommels, die wy hebben, by hen genoemt *Hool*. Nogh is'er een soort van kleene Keteltrommels, die ze *Nagora* noemen, en trompetten, die den naem hebben van *Nasier*. Ook Schalmeien, by hen *Soorna* genaemt. De klavecimbel is mede by hen in 't gebruik. Maer de spelers in het byzonder gebruiken de *Kamon-sje*, een soort van violen. Zy hebben ook de *Tuterk* of fluit, de *Sernoe* of schalmei, nevens een groote soort van een fluit, ge-

heten *Balla-ban*, die een zoet geluit van zich geeft. Nogh is'er een soort van een citer, genaemt *mong-nie*. Maer in veel gebruik is de *Sansh* of Cimbél. Dit is een soort van platte kopere bekkens, waer mede zy, door die tegen een te slaen, een sterk geluit verwekken. Eenige van deze bekkens hebben de grootte en het fatsoen van een gemeene schotel, hoewel ze wat breeder van rand zyn, en de holte daer van wat hooger is. In elke hand houdenze'er een, en kunnen zich moede werken, als het spel wat lang duurt. Zy spelen ook op de *t Saen*, een speluigh van vier stukken, waer van ze'er in elke hant twee houden, en die aerdigh tegen elkander slaen. Deze dingen zyn gemeenlyk van hout gemaakt, half ront, en 4 of 5 duimen lang. De Harders hebben een dwarsfluit: de Derviesen eenen hoorn, daerze op blazen, genaemt *Sjaeg-nesier*. Deze gebruiken ook een harderfluitje van korte rietjes aen een gekleeft, met hoedanige Pan de Veegodt gemeenlyk geschildert wort. Nog is'er de *Daerje*, by de Portugezen bekend onder den naem van *Rabanen*, die d'Italianen *Tambrerini* noemen.

Het verder vermaek dezer natie bestaat in het ryden te paert, in het loopen met de lans en *segaey*, by de Persianen *Ayner* genoemt, zynde een stok, dienze elkander op het lyf werpen. Zy schieten ook veel met den boogh, en jagen met de valken. Vorders brengenze den tydt meest door met tabak te rooken; en samen gesprek te houden. Hier onder is het schaekspel veel in gebruik, waer op ze zich meesterlyk verstaen. In dezen tydt nemen de Kapaters, of bewaerders der Jufferschap, veel vermaek met de valkenjagt, dat ze ten tyde der vorige Koningen niet zouden hebben durvendeken.

Dus verre het gene de Mey-doenslaen betreft. Nu dienen wy de Chjaerbaeg vervolgens af te handelen: dewyl deze twee stukken myns oordeels de grootste sieraden zyn der Koninglyke hoofstadt. Ik moet ook bekennen dat ik noit wederga daer van gezien heb. Waerom ik my zal laten gelusten dit laetste met zoo veel naeukeurigheit, als my mogelyk is, te beschryven en te verbeelden.

De wegh dan hier na toe begint even buiten de *Daerwasaey doulet*, of poort der Welvarenheit ten zuyden der stad, gemaakt door *Sjae Abbaas* den grooten. Deze Vorst belaste eenigen zynen voornaemste Ryxraden elk een gebou te stichten voor aen de Koninglyke tuinen, die daer langs heen strekken, en dat op hunne eigene kosten: om dezen wegh hier door op te pronken en luister by te zetten. Een van deze Heeren, genaemt *Gemsjie*

Alie Chan, flichtte een byzonder groot en hoogh gebou toornswyze aen den zydmuur van eenen der tuinen, die benevens de rivier komt. Anderen volgden ook dezen last, en bezetten dezen wegh dus met schoone steene gebouwen. Aen 't begin van dezen zelven wegh staet ook een huis, waer in de Koning uit zynen tuin kan komen om het gezigt langs den zelven te nemen. Deze vermakelyke wegh heeft twee benamingen, teweten van de stadspoort tot aen de brug *Chjaer-baeg Pa-ien*, of benedenplaets. Aen ginse zyde der brugh *Chiaer-baeg Ballae*, of bovenplaets.

Als men dan door de gemelde poort daer op gekomen, en 215 schreden voortgetogen is, staen wederzyds twee gebouwen regt tegen over elkander, gelyk ook de volgende gestelt zyn, met groote poorten, waer door men in de tuinen gaet. In den middelwegh vint men hier een groote agtkantige fontein. Nogh 338 schreden verder gekomen zynde vint men twee diergelyke gebouwen, een vierkante fontein ook in 't midden. Nogh 170 schreden verder ziet men wederzyds eenen wegh tusschen de muren der tuinen, waer langs men naer andere oorden gaet. Hier ziet men vele houte tafels, banken, en stoelen gestelt, waer by de Persianen zich dagelyx in grooten getale laten vinden om Tabak te roken, en Kaffee te drinken, byzonder als het tegens den avont gaet. Men ziet'er 6 of zeven fraei gekroonde Olmboomtjes, onder welker schaduwe het vermakelyk te zitten is. De gront gaet hier eenige schreden nederwaert. Gedurigh is hier een groot gekrijoel van menschen, die in en uit de stad komende alle nootlykheden, gelyk aen d'andere oorden, met lastbeesten brengen en halen. Veelen ook wandelen te paerde hier voor by, en keeren te rug: anderen vermaken zich met loopen en andere oeffeningen. Weder 78 schreden voortgeraekt zynde vint men een groote steene poort aen eenen der tuinen: van daer weder na 250 schreden, nogh twee zulke gebouwen, daer ook veel toevloedt is van menschen, die daer tabak komen rooken. Na 135 schreden komt'er een tusschenwegh, en na nogh 140 schreden ziet men twee gebouwen opdezelve wyze, in welker midden een vierkante fontein is. Deze gebouwen worden gebruikt voor Tabak-en Kaffeehuizen. Waerom'er ook om de fontein tafels en houte stoelen gestelt zyn. In deze woningen ziet men vele schilden, bogen, pylen, en andere wapens hangen; zynde in het eene dat van den voornoemden *Mamet-holladers*, en in 't ander de *Heyderye*. Na het vorderen van 135 schreden komt men weder aen twee zydwegen: en nogh 145 voortge-

trokken zynde heeft men een voorname zitplaats voor die Tabak willen rooken, nevens een agtkante fontein, daer men een vermakelyk gezicht heeft van eenen wederzydsen wegh, waer tusschen een rivier loopt, staende aen beide de zyden van den wegh vele Zenaerboomen. Vervolgens loopt de wegh 200 schreden verder benevens het huis en tuin des Konings, waer in eenige beesten en vogels gevonden worden. Nogh 80 schreden voortgegaen heeft men de brug *Allawerdie-Chan*, alwaer ik de beneden weg bevonden heb lang te zyn 1751 schreden. Zy is breed 68 schreden, wederzyts beplant met zeer schoone hooge Zenaerboomen, die in den zelven tydt door den Koning Abbaas den grooten gezet zyn; dat nu meer dan 100 jaren geleden is. Aen d'eene zyde bevond ik dat'er 135 stonden, aen de andere 132. De wegh, waer aen deze boomen staen, is 5 schreden breed, en anderhalf voet hooger dan de middelwegh, die zantgront is. Deze zydwegh van den tuinmuur tot aen de boomen is doorgaens met groote klinkers belegt, gelyk ook het waterkanael, dat midden door de *Chjaer-baeg* loopt. De breedte en hoogte is ook dezelfde. Ter wederzyden langs de boomen loopt een smalle waterleiding om die te bevogtigen, staende alle de boomen in een nette ry 10 schreden van elkander. Nu volgt de brug, die over de rivier *Zenderoet* legt, genaemt *Alla werdie-Chan*, naer den naem des genen, die het opzicht over het bouwen der zelve gehad heeft. Zy is lang 540 schreden, breed 17. Zy is van loutere groote steenen gebout, vooral het onderwerk, en de grontleggingen, die ik by laeg water beziende bevond dat eenige bogen stonden in den zantgront, die vry vast is. De bogen, daer de rivier by hoog water doorvloeit, zyn 33 in getal: en boven op de brug ter wederzyden van den wegh 93 nissen, waer van eenige toe en andere open zyn, aen beide de einden toornswyze gewerkt. Daer langs boven loopt een lyst van kleene steenen op elkander, zoo evenwel dat'er een opening tusschen door speelt. Op deze brug zynde heeft men aen wederzyden uitnemen fraeie gezichten. Als men hier over is, vint men zich, als gezegt is, op de bovenplaets, aen welker begin aen beide de zyden ook lusthuizen zyn. Vierhondert zestien schreden van de brugh legt een hooger wegh, waer van de waterval nederstort in een fontein daer beneden, die 50 schreden in de breedte, en 40 in de lengte heeft. Dicht nevens den waterval gaet men met elf trappen opwaert. Deze zyn van groote steenen: dogh eenige der zelve al verbroken. Aen de zyde ziet men 4 bogen, die tegens de hoogte wat innewaert gaen. Tusschen de brug, en deze

voorna-
me brug.

deze fontein staen aen de flinke zyde 23 Wilgeboomen. Nevens den waterval zyn ook groote gebouwen en boomen. Hier gaet men wat steil tegens den zantgront van wederzyden op: maer dan krygt men weder eenen vlakken wegh, als te voren. Na eenen wegh van 370 schreden komt men weder aen twee lufthuizen. Aen het geene ter flinke zyde staet is een wegh, die tusschen de muren heen gaet, en met boomen beplant is. Na 110 schreden ontmoeten weder 2 zulke huizen, en na 235 weder twee andere, gelyk ook na 228 weder twee, en vandaer 12 schreden verder loopen twee wegen tusschen de muren. Na 114 schreden weder 2 huizen, gelyk ook na 228. Na 117 weder een wegh ter rechterhant, en na 112 schreden weder 2 huizen. Dan nogh na het afleggen van 103 schreden is het einde van dezen wegh Chjaer-baeg doorgaens van eene breette en gelykheit, stuitende aen des Konings grooten tuin, die van den waterval zich uitstekt tot het einde. Aen elke zyde staen 140 schoone Zenaerboomen, tusschen welke eenige Moerbezieboomen geplant zyn. Dus heb ik van de brug tot het einde gerekent 2045 schreden, en 540, die de lengte der brug uitmaken. De benedenplaats komt op 1751 schreden, welk getal in alles uitkomt op 4336 schreden. De Romeinen rekenden 1000 schreden of passen vooreen *Milliare* of myl: de Grieken rekenden met stadien, waer van elk maekte 125 passen. Een gemeene Duitsche myl van 15 in eenen graed, komt op een uur, en overeen met 4000 schreden: waer uit te bevatten is hoe het met deze Koninglyke plaats Chjaer-baeg gelegen is, welker einde gefiert wort door des Konings grooten tuin, en een groot en fraei gebou, dat gelyk alle andere van buiten sierlyk gekolourt, en met bloem-en loofwerk beschildert is. Inzonderheit vertoont'er zich een heel groots aen't inkomen van den tuin. Binnen in den tuin doet zich een aengenaem gezicht op: dewyl door het midden deszelfs een waterloop van boven nederwaert vloeit met verscheide kleene waterstortingen. De tuin is ruim en vol wandelwegen, voorts bezet met meenigte van vrugt-en andere boomen, die een schoon gezicht geven. Deze tuin is voor den voornaemsten hier beroemt, dogh echter nogh niet volmaekt, voor zoo veel de sieraden betreft, die daer konden wesen. Als men aen het einde van den gemelden wegh de rechterhant in staet, gaet men tusschen de muren der tuinen 280 schreden, eer men de lengte daer van kan beginnen. Dan gaet men meest recht toe. Dan nogh tusschen de muren 505 schreden tot by den eesten duivetooren, die aen des Konings tuin staet, ter halve

Voorna-
me tuin.

rondte buiten den muur, waer toe men 50 schreden moet omgaen: wanneer men aen de rechterzyde de vlakke opening krygt. Naer het gebergte van dezen tot den tweeden duivetoorn zyn 855 schreden: vervolgens tot den derden tooren, die aen het einde van den muur staet, 870. zoodat deze tuin in de lengte van het Noorden naer het Zuiden 2280 schreden begrypt. Als men van het einde aen d'Oostzyde begint, telt men tot de eerste twee kleene kolommen, die voordien tuin staen, 565 schreden. Tot het gebou aen die zyde van den tuin (gelyk ook in de aftekening der stad kan gezien worden) en de gemelde Duivetoorens zyn 330 schreden. Weder tot de twee andere kolommen 210. Van deze weder tot het einde 540. Zoodat ik de breette hier van van 't Oosten naer 't Westen bevonden heb 1645 schreden. De naem van dezen tuin is *Hasaer-Zjeriep*, dat gezegt is, de Tuin van 1000 Zjeriep; zynde elke Zjeriep tusschen de 17 en 18 hondert Hollantsche elle, en 1200 *Gest* of Konings ellen, wel te verstaen in 't vierkant.

Terwyl wy van deze Duivetoorens gewaggh maken, is het gevoegelyk te zeggen waer toe zy dienstigh zyn. Zy strekken dan alleen tot het vergaderen van den drek der duiven, die zich daer in groote meenigte verzamelen en onthouden. Deze drek wort gebruikt tot mist voor allerhande meloenen: en men verkoopt daer van het Mansia, dat 11½ pont is, gemeenlyk voor 8 of 10 stuivers. Hier toe werden deze toorens ongemeen hoogh opgetrokken van aerde: zoodat ze ook tot sie-raet van de plaatsen zyn daerze staen. Zy brengen ook hun voordeel aen. Want alle jaren geven zy wel 240 gulden aen inkomsten, voortkomende zoo van mist, als van jonge duiven, die mede verkogt worden. Hierom ziet men'er zeer veele hier te lande.

Om de Chjaer-baeg nu te gaen afbeelden, dient het eerste gezicht van de Westzyde, getekent van my zittende nevens de rivier *Zenderoe* of *Zajanderoet*, dat zoo veel is als *barende rivier*, omdat ze zoo veele fonteinen of loopende wateren uitwerpt. Zy heeft haren oorsprong uit vier groote fonteinen of wellen, genaemt *Cher-t Zesme A*, of oorsprong der fonteinen; welke plaats ontrent 5 dagreizen van Spahan in het gebergte ten Westen is; hoewel anderen haren oorsprong stellen op twee verscheide plaatsen, waer van de eerste is drie dagreizen van Spahan aen het dorp Dombina, en de tweede, daer we gezegt hebben. Deze rivier verdwynt weder ontrent drie dagreizen van Spahan ten Oosten in Gou-honie, dat een moerassige vlakke is.

Deze eerste aftekening dan wort ver-
toont

Duiveto-
rens.

Afbeelding der
Chjaer-
baeg.

Eerste af-
tekening.

toont op N°. 77. waer in al het kenne-lyke met fyffergetal aangewezen wort. Dus wyft het getal 1. de ruinen aen, die aen beide de zyden van de Chjaer-baeg zyn, nevens den wegh om op de brug te gaen, te weten van het einde des wegs, die beneden is. 2. de brugh Allawerdie-Chan. 3. een gebou geficht door Koning Sefi voor eenen Dervies, die uit Indie hier ontboden, weigerde te komen. 4. een huisje waer in de verftorvene lichamen gewaſſen worden. 5. de gebouwen aen de Chjaer-baeg. 6. het gebou van Gem-Sjie. Alie-Chan. 7. eenen Duivetoren. 8. de rivier Zenderoet.

Tweede
gezicht.

Het tweede gezicht, getekent van my; zittende op de Chjaer-baeg dicht by de brug, aen de zelve zyde, wort verbeeld door N°. 78, en daer in door de letter A aangewezen de Tuin van des Konings gevogelte en beesten: door B de brugh: door C 't huis, daer de verftorvene lichamen gereinigt worden: door D de rivier Zenderoet: door E de Koe-ſoffa bergen. De verdere huizen zyn de gebouwen aen beide de zyden van de Chjaer-baeg.

Derde
Teke-
ning

De derde tekening is van my gemaakt op de brugh, zoo als men den benedenwegh van de Chjaer-baeg ziet: zynde de poort ter rechter zyde van den tuin, waer in de vogels en beesten zyn. Hier in ziet men ook eenen toren om den wint te vangen: vervolgens de fonteinen en gelegenheit van den wegh tot op het gebou, dat nevens de ſtads poort ſtaet, die ter ſlinke zyde komt, zynde ter regter zyde de muur der tuinen van het Koninglyk Paleis. Dit gezicht is op N°. 79.

Vierde af-
beelding.

De vierde verbeelding geef ik op N°. 80. De tekening hier van is gemaakt op het ander einde der Brugh, en behelſt den bovenwegh met de gebouwen van wederzyden, ook den gemelden water-
val en fontein, nevens den verderen wegh tot het einde en 't voorgebou van s'Konings grooten tuin.

Vyfde af-
beelding.

De vyfde verbeelding is aen deſſelfs einde, gelyk wy het voorgebou van dezen tuin vertoonen door N°. 81. nevens het geen daer by gezien wort, vloeyende het waterkanael van digt by deſſelfs voorpoort heen.

De Zjie-
raeffe
Brug.

Onder andere byzondere gebouwen munt in fraeiheit uit de brug, die genaemt wort de *Zjiraeffe brug*, gelegen een vierde deel van een uur buiten de poort Haſſan-abaet, ten Zuidooſten van de ſtadt, voerende ook naer deze poort den naem van *Haſſan-abaet*. Zy heeft de lengte van 188 ſchreden, de breedte van 16, te verſtaen boven van d'eene zyde des muurs tot d'andere. Zy heeft aen wederzyden 42 niſſen, waer van eenige toe, en eenige open zyn. Zy is van vaſten ſteen gebout. Het onderſte gewelf vooral betaet uit zeer groo-

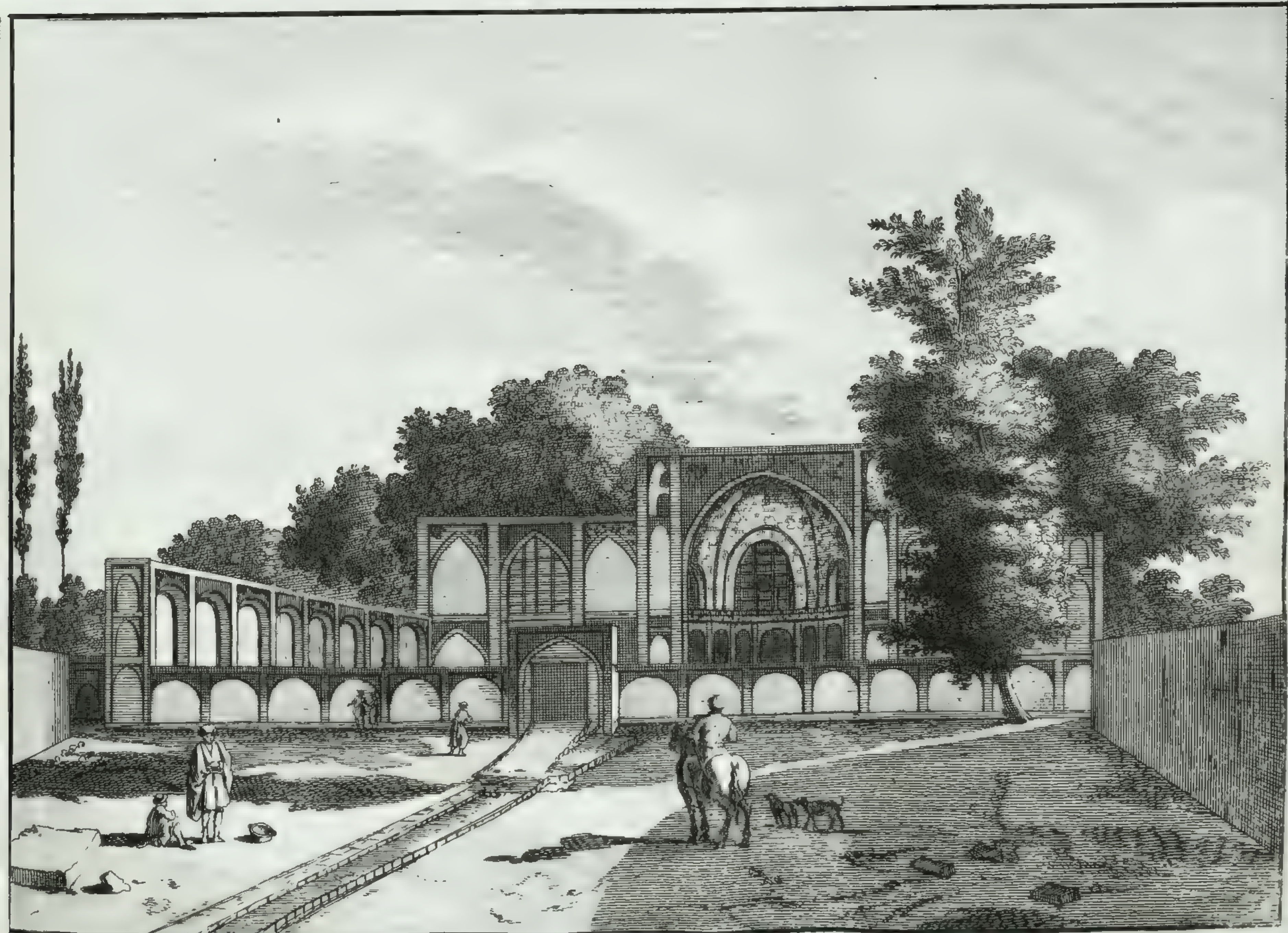
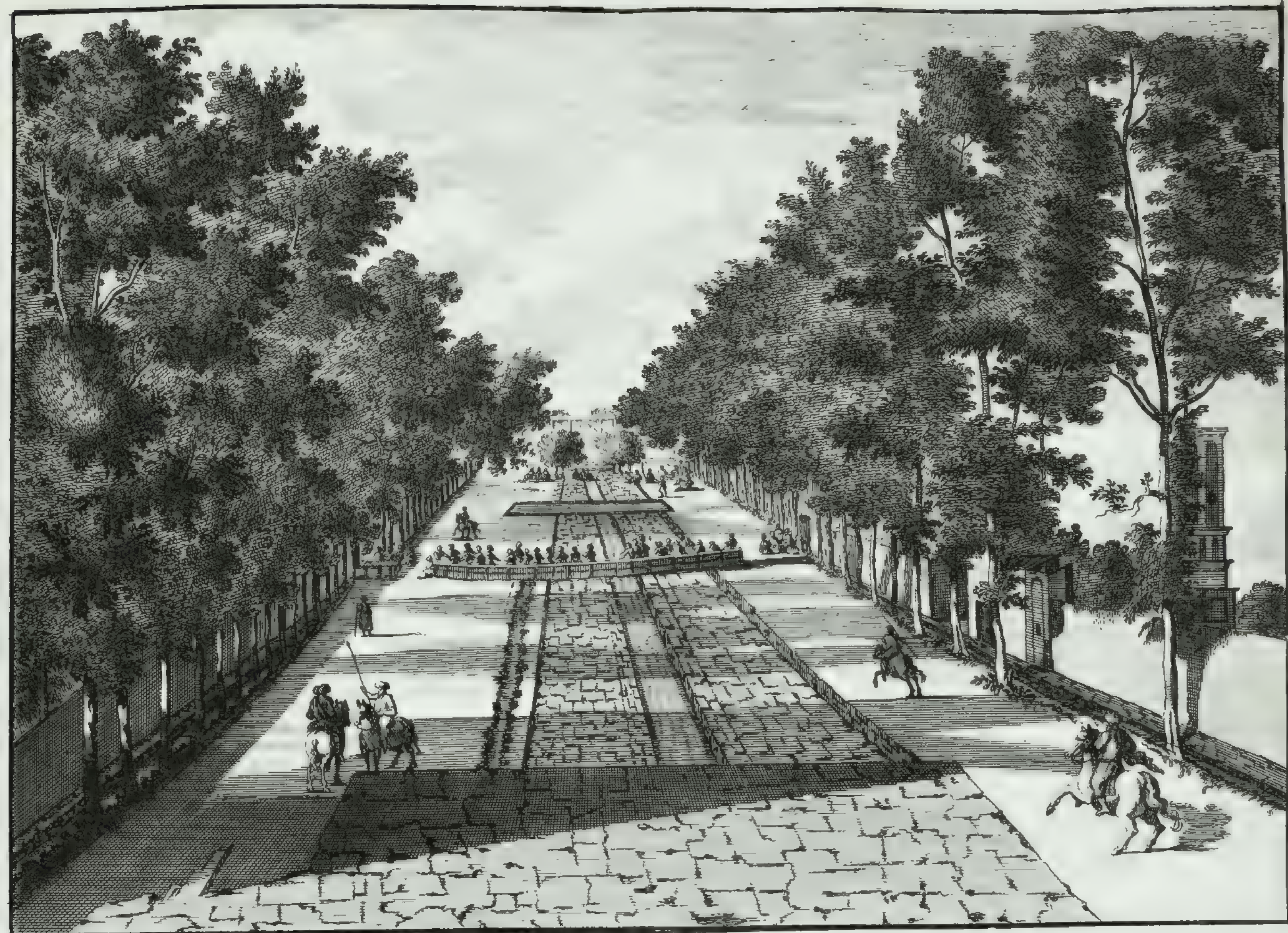
te ſteenen. Zy heeft 20 bogen, daer de rivier doorſtroomt, alsze hoogh is: en nogh 5 andere aen de regter, en 3 ter linkerzyde. Het gebou op het midden der brug heeft gaten van wederzyden, waer door men onder de bovenbrug gaet. Aen de Ooſtzyde, daer de fraeiſte verkiezing was om de tekening te maken, ziet men voor de bogen een ruim vlak padt, dat daer langs heen loopt, zynde 18 voeten breed. Van dit gaet men met 12 trappen nederwaert tot aen de rivier, alsze laeg is, gelyk in het zomerſaizoen geſchiet, zoodat de paerden daer door waden, zonder datze tot den buik toe nat worden. Dat te wonderlyker is, omdat by wylen deze zelve rivier zoo hoogh is, dat veele huizen en gebouwen daer door wechgeſpoelt worden, gelyk vooral gebeurde in den jare 1699 in de maent April. Deze trappen zyn in 19 verdeelingen van elkander geſcheiden door een kanael, waer door de rivier vloeit. Eenige dezer verdeelingen hebben maer 7 of 8 trappen. Aen d'achterzyde ſpringt het fundament ſpits tuſſchen de bogen uit, zonder dat men daer door kan gaen, of men moet die van binnen om het padt omgaen. De hoogte is vry onbekrompen: de breedte behelſt 18 ſchreden. Boven op de brug is nogh een fierlyk gebou, waer onder door men op de brug gaet. Het gebou aen 't begin der brug is de voorpoort van s'Konings tuin, leggende naer de zyde der ſtadt. De wegh aen ginſe zyde der brug heeft mede een diergelyke poort aen den tuin, waer van wy in het vervolg ſpreken zullen. 't Gezicht dezer brug, getekent van de N. Ooſtzyde wort vertoont op N°. 82. Het fyffergetal, wyft de gansche brugh aen: 2. den tuin, genaemt *Bage-naeſer*, of 'Tuin van 't gezicht, omdat hy het gezicht heeft op den anderen, geheten *Sadet-abad*, die door 3. verbeeld wort; 4. toont de rivier Zenderoet. Als men van deze brugh naer het Ooſten ziet, is het een luſt voor d'oo-
gen, gelyk hier nevens blykt. Hierom is het dat alle dagen voor het vallen van den avont veele Perſianen hun vermaek aen deze brug komen nemen, zittende by de waterſtortingen op den wegh voor de boogen tabak te rooken, en kaffee te drinken, die daer te krygen is. Veele vrouwen doen het zelve, waer van eenige zich by de rivier nederzetten, en eenige daer ontrent wandelen. Men ziet ook gemeenlyk de Perſen met hunne paerden benevens de rivier loopen. De tuin nu geheten *Sadet-abad*, dat is, gebout door den gelukkigigen, legt ten Z. Ooſten van de ſtadt, en ſtrekt zich tot aen de gemelde brug ten Weſten der zelve, zoo dat hier uit af te nemen is, hoe groot hy wezen moet. In den zelve is ook een groot ſchoon gebou van ſteen, dat voor *Haram*
of

Luſtigh
gezicht.

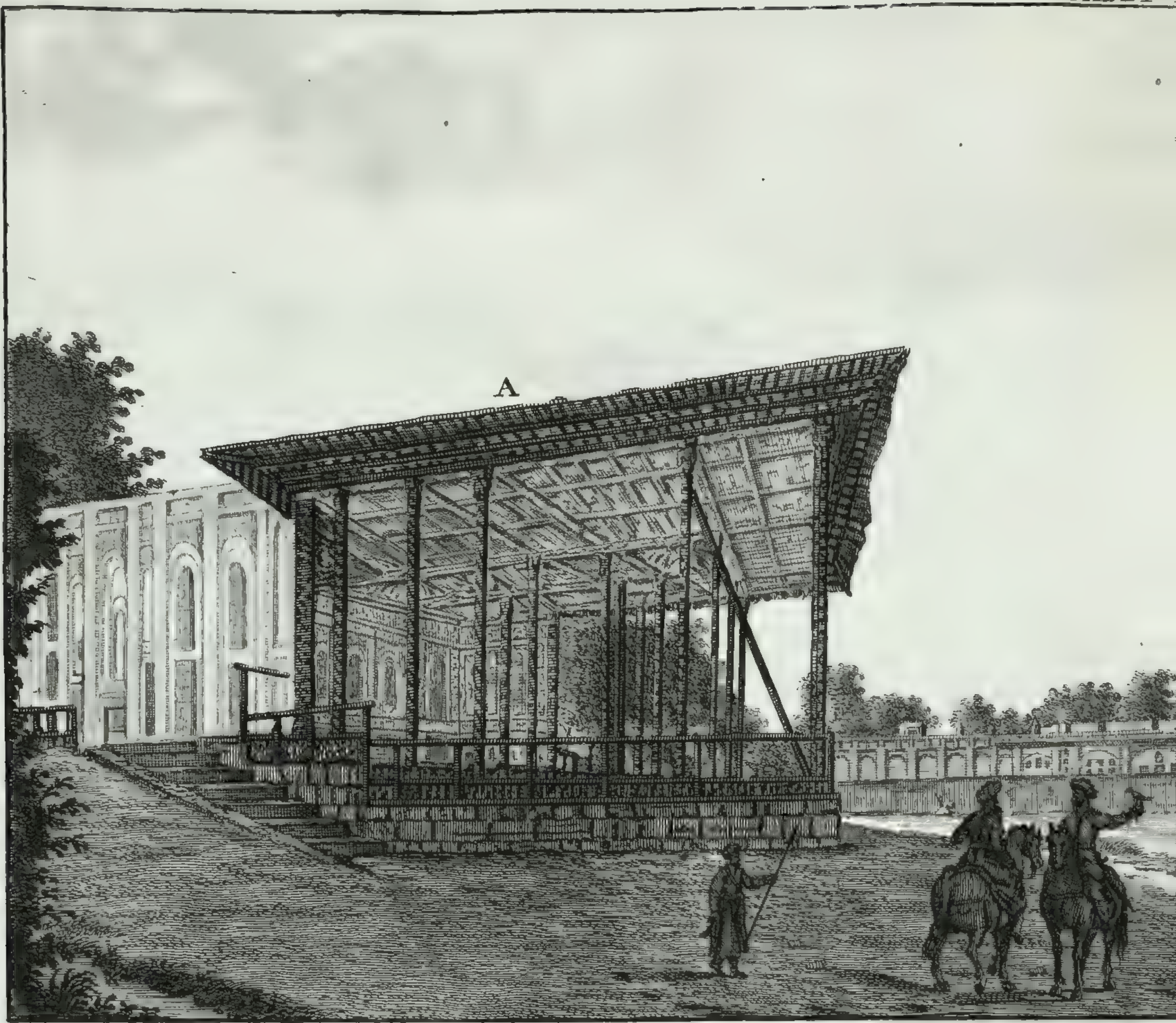

GESIGT BY DE BRUG HASSAN ABAET.

Het Talael.

of 't Vrouwengetimmer dient. Dit staet benevens de rivier, van waer een steene brug over dezelve legt; verzien van boven met eenig hout latwerk, dat voor een leuning dient. Zy staet tegen over eenen anderen tuin, waer in men over dezelve gaet. Zy heeft 17 bogen. Nogh is'er een hooger gebou geweest boven het vrouwenhuis, dogh in dezen zomer, als de Koning daer was, is het afgebrant. Daer benevens staet een fraei Talael, daer de Koning gehoor geeft aan de uitheemsche gezanten. Hier agter is een braef steene gebou, dat 33 schreden breed is tot aan het Talael, en 40 langh. Het Talael zelf is 36 schreden lang, en 42 breed. Het heeft aan de voorzyde twee smalle trappen, yder anderhalven voet hoogh. Als men daer op komt, ziet men in het midden eene marmere fontein, die 8 schreden breed, en 6 lang is. Als men 22 schreden voortgegaen is, vint men een verhevene plaets, die 3 voeten hoogh is zonder dat'er eenige trappen aan zyn. Dan treedt men 12 schreden voort tot aan de zydmuren, daer weder zulk eene hoogte is, op welke men tot de vertrekken gaet met een diepte van 29 schreden. In het midden dezer plaets vint men weder eene fontein als de vorige, die 4 schreden lang,

en 6 breed is. Aen de wanden ziet men hier 8 schilderyen, levens grootte gemaelt, ^{Schilderyen.} alle gezet in nissen. Vier zyn'er in Spaensch gewaelt, elk byzonder, mans en vrouwen, die alle, glazen met wyn by zich hebben. Aen elken zydmuur ziet men de afbeelding van twee vrouwen by elkander, de eene geschildert in antykse kleeding, en d'andere op de Spaensche wyze. Een der eerstgemelde vier is in andere kleeding. Alle zyn zy slecht; en zonder kunst gemaekt. De rest is altemael vergult van boven tot onder, en met bloemen, beesten, loofwerk, en diergelyke sieraden opgeschikt. Zoo zyn ook de kolommen, ^{Kolommen.} die 20 in getal zyn, loopende daer blaewe en roode strepen door. Deze plaets is ruim en hoogh van verdieping: dogh het geheele Talael is van hout, gelyk ook het gewelf, dat groen en root geverwt is; dat niet qualyk staet. De gansche gelegenheit blykt uit No. 83. waer in het Talael aangewezen wort door de letter A: het Vrouwengetimmer door B: de Brug door C: de Rivier van d'Oostzyde getekent, door D. Als de Koning hier is, doet hy by wylen de rivier stuiten door middel van houte schotten, die in de kanalen van de brugh Hassan-abaet gezet worden, waer door het water komt stroommen

men tot het gemelde Talael. Hier toe heeft hy hier twee of drie platgeboomde slechte schuitjes: hoedanige wy in ons lant dikwyls als onnut achter de werf zien staen, waer in hy zich met zyne Bywyven op de rivier laet roejen.

Ander ge-
zicht ge-
tekent.

In dezen zelve tuin tekende ik nogh een ander gezicht hooger op een speelhuis,

dat aen d'Oostzyde staet: van waer men ook de brug aen de Chjaer-baeg zien kan: gelyk No. 84. aenwyft, waer in de letter A het Vrouwenhuis toont: B de brug, die naer den aen de overzyde leggenden tuin gaet: C de brug van de Chjaer-baeg: D de rivier, en een andere brug mede over dezelve rivier gelegen, wat verder van de

BRUG ZJARESTON.

stadt af, genaemt *Sjareston*, verzien van 10 bogen; aen welker eene zyde een groot gebouw staet, waer onder door men op de brug komt. Boven op het zelve heeft men fraeje uitzichten, zoo over het lant, als over de rivier. In 't midden leggen veele stukken van rotssteen en lant, daer de rivier om heen vloeit. Gy ziet de ver-

beelding, die wy geven, hier nevens. Ik moet hier nogh byvoegen dat ontrent 5 dagreizen ten Z. Westen van Spahan over eenen hoogen vlakken bergh een rivier loopt, geheten *Aeb-Chieran*, waer van het water by uitnemenheit goet, en ver- zien is van schoone visschen, inzonderheit Troeten. Zy eindigt in den Eufraet.

De rivier
Aeb-
Chieran.

XXVIII. H O O F T S T U K.

Van den Koning van Persie , de Ryxzaken , en Koninglyke Amptenaren.

DEZE dingen afgehandelt hebben-
de zal het niet ongerymt zyn ,
datwe overgaen tot de beschry-
vinge der zaken van dit Ryk , van den
Koning, zyne Amptenaren, en de dingen,
die hier tot de regeringe behooren.

Monár-
chie van
Persie.

Opvoe-
dinge der
Konin-
gen van
Persie.

De monarchie van den Koning van Persie is zoo volstrekt , dat geen vorst ter werelt met grooter magt verzien is. Want niets wederstaet hem in zynen wil, en hy vermaght alles te doen naer zyn enkel welbehagen , als men de zaken van den godtsdienst uitzondert , waer in men gelooft dat hy geene verandering zou kunnen maken. Voor het overige is hy meester van alles, hebbende het leven en doot van yder een , van den grootsten tot den kleinsten , zonder eenige bepaling in zyne handen. Zyn geboorte is in het Vrouwentimmer , dat van binnen door veele zwarten , en van buiten door witte gesnedenen bewaert en bewaekt word. Hier wort hy zonder hulp van eenige onderwyzinge , van welke een menich versterken , een beest gelyk wort , opgevoedt tusschen vier beslotene muren , en verslenst daer als een plant , die versterken van de levenwekkende warmte der zon van zich zelve ontaert , en van koleur en gedaente verandert. Als hy zyne jaren begint te krygen , dan wort hem een zwarte Capado tot leermeester toegevoegt. Dees onderwyft hem in 't lezen, schryven, en in den Mahometaenschen godtsdienst: vorders, hoe hy zich moet reinigen, wassen, en hoe hy bidden en vasten moet. Hy laet ook niet na hem de harssens op te vullen met de denkbeelden der wonderen van hunnen Profect , en de 12 Imanen. Vooral vergeet hy niet den jongen Vorst eenen haet in te prenten tegen de Sonnis Christenen, dat is, die buiten hen echter ook van den Mahometaenschen godtsdienst zyn, hoedanige zyn de Turken, Mogolers, en anderen , die hy alle veracht en vervloekt , met zulk eenen brandenden yver, als of 'er Godt een byzondere dienst mede geschiedde. Zoo veel quaets begrypt de dekmantel van Godtsdienstigheid. Dusdanige lessen zyn het, waer mede men deze jaren vormt , zonder daer by te mengen of kennisse der historien, of lessen van deugt , of staetkunde. Want ging de leermeester dezen wegh in, het ware met hem en zynen leerlingh wel haest gedaen. Zeker omdat zyne zinnen op niets ernsthaftigs zouden vallen, verschaft men hem

eenige vrouwen , daer hy aen overgegeven , en voorts in alle wellusten gedompelt wort, zoodat hy van niets ter werelt weet , als van het geene de driften van vleesch en bloet hem gebieden. En of al dit niet genoegh ware , bereit men hem *Opium* en *Kockennaer* , of water van slaepbollen, dat hem voor drank gegeven wort, zynde daer Amber en andere hitfige dingen in gemengt, die den lust tot het plegen van onkuisheit aenzetten , en den geest voor eene korte wyl met aengename en lustige beelden vullen , totdat de vadzigheid en lusteloosheit hem bekruipt, en als in eene ongevoeligheit werpt. Dus slyt hy zyn leven in deze domheit en beestige ongevoeligheit, tot dat zyn vader komt te overlyden. Is hy dan de oudste, of by uitersten wil tot de kroon gerechtigd, zoo wort hy uit het Vrouwentimmer gehaelt, en op den troon gezet. Hier op komt het gansche Hof zich voor hem nederwerpen, en alle onderdanige eerbiednisse bewyzen. Welk alles hem als een droom voorkomt: en hy zoude het daer voor houden, indien deze toefstel vanstaet en pracht kort daer aen een einde nam. Maer dewyl deze prael van zaken blyft duren, gewent hy zich daer allengs toe, en begint te weten wie hy is. Middlerwylen belieft hem elk om 't zeerst, en volgt zyne zinlykheit in, om dus zyne gunst te bekruipen. Niemand evenwel bemoeit zich met hem te onderrechten over de gelegenheit zyns Ryx en regeringe: maer elk tragt, zoo veel hy kan, hem hier in blint te houden, om uit zyn onkunde voordeel voor zich zelve te bejagen. Dus gebeurt het dat de eerste Staetdienaer, dien ze *Attemaed Douleth* noemen, vindende den Koning zitten in de Mazilis met de Kaliaen aen den mont, die by die gelegenheit noit van hem gescheiden is, en bespeurende dat hy ter goeder luime is, hem na het doen van diepe eerbiedenssen, waer by hy zich zyn *Corbaen* of slachtoffer noemt, aenzoekt om het een of 't ander, dat hy een koleur weet te geven, als of het dienstig ware voor het ryk, daer hy ondertusschen hier in of zyn eigen voordeel, of dat zyner bloetverwanten zoekt, of ook den genen tracht te believen, die hem de handen gevult hebben. Zulke verzoeken, die het bekomen van eenigh ampt, of vermeerdering van wedde behelzen, zal de Koning dan wel inwilligen. Maer wort'er iets opgeworpen,

pen, dat eenige omftandigheden van het Ryk betreft, daer veel overweging toe van doen is, daer toe vint hy zynen geest nogh niet genoegh bereit, nochte bequaem, om de natuur der zake van zulk een belang na te gaen, en naeukeurigh te doordringen, of de waerheit van de valfheit te onderscheiden. Waerom hy hier uit belemmering voelende in zyne gefeltenisse deze moejelykheit van zich werpt, en zyne zinnen laet spelen op aengenamer voorwerpen, indien ze voor zyne oogen zyn. Het welk de Attemaed Douleth merkende, breekt hy zyne redenen af, en brengt den praet op andere stoffe. Nu worden hem ook spyzen voorgezet, daer zyn lust toe trekt: spelers, zangers, en danferinnen, die van het Hof onderhouden worden, komen voor den dagh. Stieren en stootrammen vallen, yder op zyn geflagt, op elkander aen. Worftelaers, fchermers, koordedansers, springers, guichelaers, en andere kunstenars doen yder op hun beurt hun werk. Zoo de Koning ook in de Talael Alie-kapie, die, gelyk wy gezegt hebben, op de Meydoen uitziet, gezeten is, dan nemen de fteek-en renspelen eenen aenvang: dan werpt men met ftokken, en recht andere oeffeningen aen. Alle deze dingen behagen den onervaren Vorft beter dan eenig overlegh over zaken van belang. Evenwel dewyl'er geen vermaek is, of het is zyn verzadigtheit onderworpen, wort hy dit spelen in 't einde ook moede, en begeeft zich binnen in de Haram. Dus blyft het werk, dat, volgens het voorftellen van den Staetdienaer, moft afgedaen worden, fteken. En wil deze Minister daer een einde van zien, hy moet dagh op dagh voor en na den middagh zich in 's Konings poort vervoegen, om den tydt en gelegenheit van zyn zaek waer te nemen, of hy mogelyk den Vorft in een goede luim vinden, of de praet van zelf op die stoffe vallen mogt. Anders moet hy zwygen, dewyl hy hier van reppende, als het hooft des Konings daer niet naer ftont, zich lichtelyk den wegh tot ongunft banen zou. Zoo veel werx heeft het in, eer een zaek van den grootften bewintsman kan ten einde gebragt worden. Hierom paff hy ook op de ftonden, waer in hy met den Koning uitrydt: en dan kan hy door een steelsgewys getrokken woordt dikwyls meer uitwerken, dan tien Meziliffen doen zouden. Ondertuffchen gaet de lust tot de jonge vrouwen zynen gang. Deze laet hy voor zich opzoeken uit de Georgiaenfche, Armenifche, en andere: ter liefde van welke hy reis op reis Corogh maekt, jagen de mannen zomtyts eenige mylen in 't ronde uit hunne woningen, om by die gelegenheit met hunne vrouwen te gaen jagen, viffchen, of ander vermaek te nemen. Nu valt hy ook op het drinken van wyn, dat hem niet geoorloft was, zoo langh hy opgefloten bleef. Deze Koningen zeker leeren dit zoo wel, dat ze twee of drie etmael aen een in dronkenfchap doorbrengen, zoodat ze vyf of zes jaren achter een een los leven leiden, zonder agt te geven op de zaken des Ryx, of op hun eige glory. En dezentyd nemen de Grooten van 't Hof zoo wel waer, dat ze elk om ftrydt hunne zakken vullen met de fteekpenningen, die hun gegeven worden, als ze iemant aen een ampt kunnen helpen, of eenigen dienst aen het Hof doen. De Lantvoogden ook in de omleggende streken volgen dezen voet, plukken en fchrapen van de goederen des Konings, en die der onderdanen, zoo veel als in hun magt is. En dit doen ze ongetraft, zoo ze twee of drie Grooten, die het oor des Konings hebben, maer eenigh deel van den buit geven. Deze wanorde flaet dus toomeloos voort, totdat de Koning eenen Amptenaer kiest van die geftrengheit, dat hy alle de andere in toom kan houden. Dan komt'er wat beterfchap in de zaken, en het is of de oogen van den Vorft verlicht wierden naer zyn verftant of gefalte van binnen meer of min doordringende is; evenwel zoo niet of de welluften, daer hy aen gewoon is, verkragten en bederven telkens zyne natuur, en brengen hem op den ouden wegh. Zoo gaet het gemeenlyk. Maer als hy tot den ouderdom van 35 of 40 jaren komt, begint zyn geest zich van het pak des lichaems wat meerder te ontflaen, en hy tot zich zelve te komen. Is zyn verftant dan van eenige bequaemheit, zoo begint hy eerft regt de gelegenheit zyns Ryx te begrypen, en zich op de belangen van het zelve te leggen, alle wanorde te weren, en toe te leggen op middelen, waer door dit wydt uitgestrekt Ryk magh groeien en bloeien. Maer wat is't? Eer hy zyn oogmerk hier ontrent bereikt, fleep de doot hem veeltydts wegh, en brengt het ryk in de oude ongelegenheit.

De eerfte Amptenaer van dit geweldigh Ryk wort naer zyne bediening, gelyk wy gezegt hebben, genoemd *Attemaed Douleth* dat is, steun van 't Ryk, of Ryxbestierder. Ook noemt men hem *Wazier-Azem*, of grooten laftdrager, nadien de laften waernehmung van het geheele Ryk voornamelyk op hem aenkomt. Deze, gelyk wy ten deele gezegt hebben, leid een kommerlyk leven: dewyl hy buiten de zorgen van zyn ampt wel agt te geven heeft op alle gelegenheden en voorvallen, die hem kunnen houden in gunst van den Vorft. Hierom onthoud hy zyn gezicht en zynen geest al wat hem zou kunnen ontroeren en vervelen: verfchaffende hem in tegendeel al wat dienen kan om hem te vervrolyken, en

Geltzucht
der Land-
voogden.

Eerfte
Staetdie-
naer.

Zyn elen-
dige staet.

ter

ter goeder luime te houden : en met alle kragt arbeidende om meester over zyn gemoedt te worden. Hierom is het dat hy hem doet gelooven dat hy de magtigste vorst der werrelt is , en hem verbergt al wat kon strekken om hem de zwakheit van zynen staet te ontdekken. Dus worden alle nadeelige tydingen voor hem verborgen , of geheel verdraeit en verbloemt , en de kleinste voorspoedt of de minste overwinning , hier of daer op de vyanden behaelt , oneindigh uitgemeten. Zulk doen brengt dezen Minister in staet om zyn huis groot te maken , en zyne vrienden aan de voornaemste bedieningen des Ryx te helpen : om welke te begunstigen hy uit een lichte oirzaak meenigmael den eenen of anderen Chan , of bewintsman uit zyne bediening schopt , om de plaets in te ruimen voor dien hy vorderen wil. En dit valt hem niet zwaer , dewyl'er byna niemant in dit Ryk recht in zyn schoenen gaet. Wederom zal hy andere Lant- of stedevoogden , of bedienaren van groote ampten , welker plaetsen hy nogh niet wil geledigt hebben , of wien hy genegen is , omdatze hem heimelyk de handen vulen , ongemeene gunst bewyzen , en door zyn gezagh bezorgen , dat hun van's Konings wegen Eerkleederen gezonden worden , gevende dan den last van die geschenken wech te brengen aan zyne dienaren , die deze gunst in plaets van gaedje genieten , dewyl zy voor zulk brengen zoo rykelyk beloont worden , dat anderen hun dat benyden. Deze geschenken van eere worden al veel door de Chans , Sultans , Wafiers , en andere bewintsfluiden onder de hant door gelt en andere middelen bekuipt , om hunne onderdanen hier door des te beter in dwang te houden. Want deze durven niet klagen over het geweld , en asperssingen , die zy lyden , als ze zien dat hun overste zoo diep in's Konings gunst staet , dat hy met een eerkleedt door hem beschonken is. Op deze wyze leeft de Attemaed Douleth in een gedurigh gewoel , bevorderende de zaken van den eenen , en stuitende die van den anderen , al naer hy uit haet of genegenheit tot dezen of genen gedreven wort , of naer het voordeel , dat hy hier uit bejaegt , hem voorschryft. Evenwel , gelyk ik gezegt heb , is hy noit geruyst , kunnende zich van niemants trou byna verzekeren : dewyl iemant , dien hy de grootste gunst bewezen heeft , dikwyls de eerste is , die hem op 't lyf valt , zoo hy maer gewaer wort dat eenige dwarfsdrift der Fortuin dezen staetsman in onzekerheit begint te stellen. Ja de ontrou en ondankbaerheit is in dit lant zoo groot , dat de kinders zelf hunnen eigen Vader , indien 't de Koning gebiet , d'ooren , neus , en hals zullen afnyden , als ze maer hoop

hebben van te zullen geraken aan het ampt , dat hy bekleedt heeft. Waer van vele voorbeelden zyn. Om kort te gaen , deze eerste dienaar des Ryx hangt af van den wil van een eenig mensch , die veranderlyk en onstantvastigh is , en alleen van zynen inborst en driften , en niet van de reden geregeert wort. Zoodat hy des avonts t' huis komende niet weten kan wat hem des anderen daegs nakende is. Hy wort aengezien voor den grootsten Heer , en is ondertusschen de grootste slaef van 't Ryk , noit rust genietende , en altydt vreezende dat hem iemant by den Vorst een voordeel af magh zien. Hoe hy het ook make , of niet , hy kan al de werrelt niet behagen : en het minste nadeel , dat het Ryk overkomt , wort op zyn rekening gestelt.

Die aan hem volgt is de *Koertsie basje* , Overste dat is , Hooft of overste van de koertsjes , der soldaten , die uit eenige oude Turxe stammen van herders , die hier en daer met hunne tenten en vee gansch Persie doorzwerven , gekoren worden. Deze krygsknegten zyn alle ruiters , die pyl en boogh voor hunne wapenen voeren.

Na dezen volgt de *Koeler-Agazie* , dat is Heer , of algemeen bevelhebber der Bevelhebber der slaven , zoo Georgiaensche , als andere slaven. witte. Alle deze zyn gekogt , of voor geschenken ontfangen , en voeren mede , als de vorige , pyl en boogh te paerde : zoodatze ook voor soldaten verstrekken , zynde deze soort van krygsfluiden eerst ingevoert ten tyde van Abbaas den grooten.

Nu volgt de *Tusenkijsi-Agasi* , dat is , Overste der Musquetters , die alle uit sterke en forsse boeren en ambagtsfluiden gekoren worden. Alsze te velde trekken , rydenze even als onze dragonders te paert , en stygen af op het genaken des vyants , en vegten dus te voet. Dit krygsvolk is ook eerst op de baen gebragt door Abbaas den grooten.

Over deze drie Krygsversten is voordezen een *Siphasalaar* of vaste opperbevelhebber geweest : dogh nu ziet men het af met eenen *Serdaer* , of Krygshoofd , die voor eenen tydt gekoren wort , wanneer een krygstogt op handen is , en in die bedieninge blyft zoo lang de heirtogt duurt , en langer niet , wordende voor zynen dienst met buitengewoon loon beschonken.

Nu komt de *Nazir* , of oppergezag- Gezaghebber van alle de werreltlyke huizen des Konings , die het onderhouden der zelve bezorgt , en het bewint heeft over alle de Gastos van 't Hof.

Onder hem zyn de *Miersjichaer basje* , Opperbevelhebber van alle de werreltlyke huizen. of opperste Jagermeester , en de *Mierachor basje* , of opperste stalmeester. Opperjager- en Stalmeester.

Buiten deze voorgaende reket men
V 3 ook

Bewint- ook onder de voornaemste grooten den
man der *Diwaenbegie*, dat is, Heer van den Di-
Gerech s- van of de Gerechtskamer. Onder wiens
Gerechtbank gestelt zyn vier voorname
zaken, als Tandenbreuk, Blintmaking,
Maegdeschennis, en Manslag. Alle min-
dere misdaden staen ten oordeel van den
Deroga der plaets, daerze voorvallen.
Buiten dit worden voor dezen Diwaenbe-
gie afgedaen alle burgerlyke en feitelyke
geschillen, die de groote Gouverneurs en
andere amptenaers betreffen.

Reken- Ook de groote bewintfluiden behoort
meester. ook gestelt te worden de *Muslaufie Elme-
malick*, of de Meester der Rekeningen
en financien: tot welke een kamer opge-
recht is, waer in rekening gehouden wort
van 's Konings byzonder Krygsvolk, en
andere dienaren, ook van de landvoog-
dyen, die de Begler-begies, de Chans en
Sultans, tot onderhout hunner hoven en
staet beheerschen. Hier uit evenwel zyn
zy gehouden een zeker getal soldaten op
zekere soldye te onderhouden, en alle ja-
ren een geschatte vereering voor den Ko-
ning uit te maken, blyvende het overige
der inkomsten voor hun, behalven dat
nogh eenige der zelve voor den Koning
uitgezondert worden.

Opziener Nu staet my te noemen den *Muslophie*
der Re- *Chassa* of oppersten opziener van de Ka-
kenka- mers der Rekeningen en Financien, waer
mers. in rekening en aentekening gehouden wort
van 's Konings byzondere Heerlykyen,
en verdere inkomsten, die tot onderhou-
dinge van het Hof behooren.

Nu volgt de *Waacka-nuwies*, of schry-
ver der voorvallende zaken, die alles van
dagh tot dagh aentekent, wat of in 't Hof,
of in het geheele Ryk, en de aengrenzende
landen voorvalt.

Lyfart- Voorheen waren de *Numesisjum-Basies*
ten. of opperste Lyfartsen in hooge ach-
ting by den Koning, wiens levensloop
zy in veele dingen bepaelden. Maer nu
is hun gezagh vry vermindert. Alle deze
gemelde heeren zitten in de Mazilis. En
buiten hen zyn'er veele, die staen, onder
welke de voornaemste is de *Sjs-jek-agasi-
basje*, of hooft der drempelheeren, by

Opperste ons gemeenlyk Poortier of Deurwachter
Deur- genoemd. Het ampt van dezen bestaet
wachter. hier in, dat hy alles reguleert in de Mazi-
lis, stellende een yder, die daer toegela-
ten is, in zynen rang, en schikkende al
wat daer tot sieraet en nootwendigheid
vereischt wort. Deze staet den meesten
tydt door met eenen gejuweelden staf in
de hant, hebbende zyne oogen gestadigh
op den Koning gevestigd, om op zyn wen-
ken alle bevelen aenstonts uit te voeren.
Indien de last des Konings zich maer uit-
strekt tot binnen in de plaets, volbrengt
hy dien in persoon, anders door zyne ja-
fouwels, of deurwaerders, die daer aen

den drempel in grooten getale gereet staen.

Gebeurt het dat de Gezanten op voor- Inleiding
gaenden last des Konings in de Mazilis der Ge-
verschynen, dan neemt hy hen by den zanten.
arm, en brengt hen voor den Vorst, die
van hun de eerbiedenissen ontfangt. Dan
brengt deze drempel-of kamerheer hen
weder te rug, en wyft hun de plaets, daer
men oordeelt dat ze zitten mogen, zoo
hun anders het zitten wort toegetaen.

Ook is'er een *Megter* of kamerling, Kamer-
die in de Mazilis mede staende oppast, heb- ling.
bende een tas op zyde, waer in hy eenige
neusdoeken, een uurwerk, eenigh tegen-
gift, en slaepkruidery heeft, om den
Koning daer van of op zyn begeren, of
als het de noot vereischt, te bedienen.
Ook heeft hy het opzigt over alle kleede-
ren, die de Koning dagelyx aentrekt, om
op zyn gebodt daer mede gereedt te zyn.
Hy is gemeenlyk gesneden, omdat hy den
Koning somtyts tot in de Haram toe vol-
gen moet. Hier door heeft hy meesten- Zyn
tyt het oor van den Vorst, en uit dien groot ge-
hoofde een groot gezagh en vermogen. zagh.

Hier onder moet niet verzwegen wor-
den de *Beglerbegie*, dat in het Turx zoo
veel is, als Heer der heeren. Want hier
door verstaet men eenen Lantvoogt, die
het bewint heeft over een groot en aen-
merkelyk lantschap, de kroon toebehoor-
rende. Dees heeft gemeenlyk onder zyn
opzicht eenige *Chaan* of Sultansschappen,
en geniet tot onderhout van zynen staet
en hof, even als een Heer, alle de inkom-
sten van die landen, waer over hy eigent-
lyk gestelt is, buiten eenige, die tot on-
derhout van 's Konings hof en krygstroe-
pen uitgezondert zyn. Buiten de onder-
danigheid, waer toe hy als een onderzaet
gehouden is, is hy tot geen anderen dienst
verbonden. Alleen moet hy een zeker en
bepaelt getal van krygsfluiden tot dienst
des Ryx onderhouden, en jaerlyx een ge-
zet geschenk voor den Koning uitmaken.
Diergelyke Lantvoogdyen zyn'er nu in Land-
dit Ryk tot 15 of 16 in getal. Deze be- voog-
diening en zyn van zulk een aenzien, dat dyen.
de personaedjen, die ze bekleeden, in 's
Konings Mazilis hunnen rang hebben ag-
ter den Toefentkji-agasi aen d'eene, of
achter den Nazir voor den Mieri-Sjikaer-
basje aen de andere zyde.

Van deze Amptenaren verschillen zeer Chaans.
weinigh de *Chaans* en *Sultaans*, gelyk Sultaans.
deze beide ook van elkander nergens an-
ders in verschillen, als dat een Chaan
hooger rangh en aenzien boven den an-
deren heeft. Maer met eenen Beglerbe-
gie komen ze hier in over een, dat zy
mede trekken de inkomsten der landen,
daer zy over gestelt zyn: gelyk zy ook,
als de gemelde, een zeker getal van Krygs-
volk ten dienste van 't Ryk te onderhou-
den hebben. Andersins is de bediening
van

van eenen Begler-begie grooter en aenzienlyker : behalven dat d'andere twee fomtyts onder het opzicht van zulk eenen grooten Lantvoogt staen. Want beide zynze ook gehouden met elkander alle jaren een vastgestelde schenkaedje naer het Hof af te vaerdigen.

Der va-
siers.

De Derwasiers zyn ook Gouverneurs, dogh alleen over 's Konings byzondere heerlykyen, geschikt tot onderhout van het Koninglyke hof en de byzondere soldaterye. Dus zynze gestelt om de bestiering dezer landen te regelen, en in goede orde alles te houden, hebbende hier nevens de zorg over de inzameling en het verder waarnemen dier inkomsten. Hier voor trekkenze alleen een sekere somme hun toegelegt, of een gedeelte der inkomsten, ofte een bepaelt wedde. Waer uit zy dan mede jaerlyx een vaste schenkaedje aen den Koning moeten uitkeeren.

Derro-
gaes.

In zommige plaetsen heeft men ook Gouverneurs, die *Derrogaes* genoemd worden. Deze zyn van veel minder aanzien dan de vorige. Dogh in de groote steden, als Spahan en andere, bekleedenze een ampt, dat veel gemeenschap heeft met het Schoutsampt in onze steden. Want hun voornaemste werk is, de plaetsen, waer over zy gestelt zyn, te hoeden tegen den inbreuk van moetwil en alle ongeregheden. In het oeffenen van hun ampt behoeven zy niemant te kennen, vattende alle misdadigen, die onder de streek huns gebiedts behooren, zonder onderscheit aen, en straffende hen, als het de zaak vereischt, aen den lyve: gelyk zy ook het genot der boeten naer zich nemen van de genen, die de wetten overtreden hebben.

Calan-
taers.

Beneden hen zyn de *Calantaers*, dat in out Persiaensch zoo veel zeggen wil, als Hoofden der Gemeente. Deze hebben onder dezen titel het gebiet over een vlek, of groot dorp. Dogh in groote steden zyn ze alleen gestelt over de geheele gemeente, of een gedeelte daer van. Hun bediening bestaat hier in, dat ze de luiden, die onder hun gestelt zyn, beschermen voor ongelyk en geweldenrye, hun zaak opnemen, en voor alle Gerechtsbanken voortzetten. Zy schikken ook de gemeene en ongemeene lasten en schattingen, verdeelende de sommen, die opgebracht moeten worden, naer het vermogen van elken inwooner, en bezorgende dat dit gelt te zyner tydt behoorlyk opgebracht, en daer het behoorlyk is, uitgekeert worde.

Wyk-
meesters.

Deze hebben onder zich de *Ked-chodaes*, of Wykmeesters, die hunne geboden en ordres in hunne wyken te werke stellen, en voorts hun eigen wykvolk byna op dezelve wyze beschermen en voorstaen, en de schattingen en opgelegde lasten reguleren en invorderen.

Dezen zelve titel voeren ook de Hoofden der kleine dorpen, die daer het zelve ampt waarnemen, dat de Calantaaren bekleeden in de vlekken en groote dorpen. Deze Dorphoofden voeren ook den titel van *Rajies*, of Regenten.

Dorp-
hoofden.

Wederom is van eenigh meerder aanzien het ampt van *Siagbandar*, wiens werk bestaat in het vorderen van alle de haven- of zeetollen der koopmanschappen, die in-en uitgevoerd worden, en daer van net te rekening te houden, en die te laten toekomen aen den Mustophie-Chaffa hier boven gemelt, die ze dan in zyne boeken intekent, dewyl het vorderen van dit gelt geschikt is voor het Koninglyke Hof.

Siagban-
dars.

Deze Tolmeesters genieten voor hunnen dienst alleen een vaste bepaelde gaedje, zonder dat ze deel hebben aen eenige gerechtigheit of inkomst van den tol, gelyk fomtyts in andere ampten wel gebruykelyk is. Men plagh dit ampt maer voor een jaer te doen bekleeden van een persoon alleen, en bragt het jaer op jaer op een ander over. Maer nu worden deze tolln verpagt voor 6 of 8 agtereenvolgende jaren, en langer: en dat wel gemeenlyk ontrent voor vier en twintigh duizent Thomans of ruim tien tonnen gouts; en agt en twintigh duizent Thomans of schaers twaelf tonnen gouts yder jaer.

Tolmees-
ters.

Nu is'er nogh een aanzienlyk ampte-naer, die genoemd wort *Meliktu-zizaer*, dat is, Prins der Koopluiden, dus getitelt, om dat voor hem alle geschillen komen, die den koophandel betreffen, en van hem moeten geeffent worden. Hy heeft ook het gezagh over de weveryen, en kleermakeryen des Konings onder hooger opzicht van den Nazir. Ook bezorgt hy alle nootlykheden van stoffen, en wat meer de Koning van doen heeft. Dus staen ook onder zyn opzicht de luiden, die tot bezorginge van zodanige goederen, zyde, en andere waren, hun van wegen den Koning medegegeven, in andere afgelegene landen verkoopmanschappen.

Prins der
kooplui-
den.

Nu volgen de *Raachdraers*, of opzieners der wegen, daer men dikwyls mede te doen heeft. Hun werk bestaat meest hier in, dat ze de wegen, tot eene zekere lengte uitgebreit, tegens een zekere somme gelts pachten, en uit dien hoofde de daer toe staende gerechtigheit van het doorvoeren der koopmanschappen, die *Raagdarie* genaemt worden, invorderen, ontfangen, en rekening daer van houden. Hier nevens zyn ze volgens uitdrukelyk gebodt des Ryx gehouden de wegen te veiligen, en alle goederen, die binnende palen hunner gezaghebberye gestolen of gerooft zyn, op te sporen, en de waerde daer van, zoo ze die niet mogen vinden, den eigenaren of hunne gemagtigden uit te keeren. Waerom ze ook integendeel, als

Opzie-
ners der
wegen.

als ze de goederen vinden, een derde deel der zelve naer zich stryken, en het overige den eigenaren weder ter hant stellen. Hierom moeten zy op eige kosten eenige luiden in dienst houden, om hen, gewapent met houwens, mosketten, en ander geweer, te laten kruiffen door het bereik van hun quartier by nacht en by ontyde, om hier door, zoo veel mogelyk is, alle struikrooveryen te ontdekken en te weeren. Deze orde is hier toe gestelt: maer het ware te wenschen dat ze wat beter opgevolgt wierde. Dan zouden alle wegen vry wat veiliger zyn, dan ik ze nu bevonden hebbe.

Slappe
tucht.

Slotvoog-
den.

Wacht-
hoofden.

Opzienet
des
Markt-
gangs.

In de groote en naemhaftige kasteelen en sterkten, als van Ormus, Kandelaer, en andere, is een Bevelhebber, die daer onder den titel van *Koetewael* of Slotvoogt het bewint voert. Zyn gebiet is gemeenlyk niet volstrekt, maer onder den Gouverneur van de lantstreek, die daer is. Met dit woort van *Koetewael* betekenenze ook een Wachthoofd, wiens bedienden door alle de stratenden ganschen nacht door kruiffen moeten, om alle wanorde, stroo-peryen, en dieveryen voor te komen of te beletten, en de handdadigen by den kop te vatten. Hoedanigh een amptenaar te Spahan en in meer andere Persiaensche steden met den naem van *Aghdaas* bekend is.

Ik moft niet vergeten te spreken van den *Muhhtefib*, of algemeen Opziener over den marktgangh. Dees regelt den prys der eetwaren, en anderen huisselyken voorraedt, nevens het verkoopen aller goederen, die op de markt komen. Ook let hy op de maten en gewichten, opdat ze naer behoorlyke zwaarte en grootte mogen gemaekt en gebruikt worden. Hierom onderzoekt hy dikwyls zelf in persoon het meet-en weegtuig der winkels, en andere verkoophuizen, en straft de genen, die schuldigh aen bedrogh bevonden worden, aen den lyve. Van hem wort ook dagelyx gestelt de prys der eetbare en onetbare waren. Hier van brengt hy de lyst, vooraf met zyn zegel bevestigt, aen des Konings poort, opdat de nootlykheden voor het Hof daer naer mogen betaelt, en in rekeningh gebragt worden.

Hofmees-
ter.

Nu moeten wy spreken van den *Mehmandaar-basje*, dewyl veele uitheemsche menschen hier komende met hem te doen hebben. Deze is zoo veel als Hofmeester, onthalende de vremde Staetdienaers, die aen dit hof komen. Zyn werk is ook de Gezanten der Christen Vorsten, en andere Mogentheden, ook die van kleene Mahometaensche prinsen, en Afgezondenen, die alle by dit hof in eenen gelyken graed gestelt worden, van daeglyx onderhout, voeragie, eetwaren, en anderen huisselyken voorraedt te verziën. Dogh het staet

in de keure dezer gezanten, of ze hunne nootlykheden willen laten halen uit 's Konings magazynen, of dagelyx, of eenmael ter weke de waerde dezer dingen in gelt ontfangen, en dat naer hun eigen welgevallen ter markt besteden, en dus hunne spyzen naer hunne manier en zynlykheit laten bereiden. Hy brengt ook hunne verzoeken en begeerten aen den Attemaed douleth over, en wie verder met hem tot het afdoen hunner zaken mogten gelaft zyn: waer van hy dan het behoorlyke bericht te rug brengt, en hun in alles de helpende hant biet. Hy geeft ook den Ambassadeuren en Envoyees nu en dan een bezock, onderhoudende hen met hoffelyke redenen, om by die gelegenheit te hooren wat ze voor hebben, en welk de eigentlyke reden is van hunne komst en verblyf aen dit hof. Waer van hy dan kennis geeft aen den Attemaed douleth, en de andere Grooten die hier toe gebezigt worden. Alsze ook voor den Koning of zynen eersten Hofraedt te verschynen hebben, geleid hy hen ten hove, en brengt hen, na het ontfangen van hun afscheit, weder van daer naer hunne woning, indien ze luiden zyn van soorte, of ten minste van hun daer voor gehouden worden. Maer indien het komt te gebeuren, dat eenige aanzienlyke gezanten van den Turken Keizer, of den Koning van Hindostan, en andere Mahometaensche Mogentheden, die in magt uitsteken, aen dit hof verschynen, wort boven dezen Mehmandaar-basje nogh een ander hooger dienaar uit de Ryxgrooten aengestelt, om voor Hofmeester en vryhouder van zulk eenen gezant te dienen, en te doen al het gene de Mehmandaar-basje aen mindere gezanten gewoon is te doen.

Het Hof heeft ook zynen *Mamaar-bas* Opper-je, of Opperboumeester, die alle de be- boumees-
stekken der gebouwen, die de Koning ter.
voorneemt te stichten, ontwerpt en af- trekt, en tot volkomenheit doet brengen. Deze is ook algemeen schatter der huizen en woningen, die meest verkogt worden tot zulk eenen prys, als hy'er op gestelt heeft; om daer mede af te snyden het recht, dat eenigen mogten meenen te hebben om zodanigen koop te vernietigen, als warenze der koopmanschappe niet kundigh genoeg, en derhalven daer in bedrogen geweest. Want de Mahometaensche wetten brengen mede dat zulk een koop, als de kooper voorgeeft door onkunde bedrogen te zyn geweest, kan te niet gedaen worden, zoo de prys door den algemeen Schatmeester te voren daer niet op gestelt is geweest.

Dus verre betreft ons verhael de wereltlyke Grooten. Onder de Geestelyke stellen wy eerit den *Zedder*, die de bes-
schik-

ſchikking en het bewint over alle geestelyke goederen heeft. Deze bediening plagh door een eenigh perſoon bekleedt te worden. Dogh de overledene Koning Sullemoen heeft dit ampt in twee deelen geſplitt. Zoo dat de Zedder Memalick nu alleen het opzigt heeft over goederen, die van byzonderen, en de Zedder Chas over goederen, die van de Koningen van Perſie aen de Geestelykheit by uiterſten wille gemaekt zyn. Deze beide hebben elk in hun huis een Gerechtsbank, waer voor alle burgerlyke geſchillen geëffent, en volgens het Geestelyk Recht bepaelt worden. Zy begeven ook meest alle de geestelyke ampten, als dat van Sjeicheliffaan, en Kasje-mutewelli, of Opziener der Kerken en gewyde begraefplaetsen, en wat des meer is. Zoodat hun bediening van zoo groot een aanzien is, dat zy in 's Konings Mazilis verſchynende hunne plaets bovenden Attemaad douleth nemen. De Sjeich-eliffaan en Kazie verſchillen weinig in het beſtieren der geltmiddelen: uitgezeit dat de eerſte van hooger rang is dan de laetſte. Deze ampten zyn geſchikt naer de mate van eene en zelve natuur, opdat de amptenaers het oog op elkander, en zich zelve in hunnen plicht zouden houden. Beide hebbenze in huis een vierschaer, voor welke alle burgerlyke geſchillen volgens het geestelyk recht behandelt, en afgedaen worden: gelyk alle acten en instrumenten van handelingen onder de menſchen voorvalende daer gepaſſeert worden. Ook moeten alle mandamenten en andere ſchriften van belangen geauthentiſeert worden door eenen dezer geestelyke Rechteren.

Wetgeleerde.

Zyn groot aanzien.

Boven alle de Geestelyken ſteekt uit de Muzifehid, of wetgeleerde, die ten opzichte van zyn ampt van al het volk zonder iemants tegenzeggen voor doorgeleert en heiligh gehouden wort. Deze heeft niet alleen het gezag van alle de gevallen van gewiſſe en het geloof te bepalen, maer ook van den Alkoraan en Hadjes van hunnen Profeet en Imanen uit te leggen. Ja de eerbiedigheit, die men hem toedraegt, ſtygt zoo hoogh, dat de ſchriftgeleerden zich niet ontzien te zeggen, dat de regering der Mahometanen hem toekomt, en de Koning niet anders is dan een uitvoerder der bevelen van hem: op wiens laſt hy alleen het zwaert draegt, dat hy tegen alle hartnekkigen en ongehoorzamen trekken moet, zonder dat hy van zich zelf iet magh uitrechten. Van dit zeggen brengen ze voor reden by, dat de ware geloovigen geleid worden door de Goddelyke beſtierung, en dat deze aen den Muzifehid geopenbaert wort in het afwezen van eenen Imaen. Teweten zy houden voor eene onmogelyke zake dat Godt zynen wil en begeerte zou te kennen ge-

ven aen Vorſten of Heeren, die niet anders beoogen dan de vermakelykheden dezer werrelt, en het voldoen hunner luſten, zonder oit eenige opmerking te hebben op den ſtaet hunner ziel, of op de kenniſſe van Godt en zich zelf, of te zoeken naer den rechten wegh, die de vroomen tot het eeuwich leven leidt.

Deze agting van wysheit en heiligheit, die al het volk vervoert, doet veelen der geestelyken den wegh van geveinſtheit inſlaen, om de oogen en zinnen der gemeente te bedriegen. Gedreven dan van deze zucht tot hoogheit en uitſtekentheit pylen zy zich zeer voor het gezicht des volx, en ſchuwen alle eere en glorie, opdat die, gelyk het gaet, hen te lichter volgen zoude, veragende dus met uiterlyken afkeer het geen zy meest beoogen. Dus ſchynt hun niets buiten het hemelsche ter harte te gaen. Waerom zy in hun huis een meenigte van leerlingen naer zich trekken, om hen in de hemelsche dingen te onderwyzen. En opdat hun yver te meer blyke, oeffenen en behandelen zy de jeugt, hoe dom zy ſomtyts wezen magh, met een doorſtaende gedult, zynde altydt zich zelve even gelyk, goederieren, zachtzinnigh, ſpraekzaam, zonder echter veele woorden te gebruiken, die nogtans wel gegront moeten ſchynen, en zwemen naer heiligheit. Hun gewaadt is wit van verwe en ſtoffe, gemaekt van kameelen of bokkenhaer. Op het hoofd hebben ze gemeenlyk eenen grooten en breedten witten tulband, waer uit hun aengezicht zich zeer ſchrael en mager vertoont. Ryden ze ook uit, zy voeren luttel ſtaets, hebbende maer ontrent zich eenen dienaar, die voor hun paert of muil loopt, nevens eenen, die hun een boek nadraegt. Dus tredenze geſtadigh ſtap voor ſtap voort, houdende de oogen zeer zedigh naer de aerde geſlagen. Veel vertoon en zy zich in de Kerken, om daer hunne gebeden te ſorten met veele plechtigheden, en uiterlyk bewys van eenen opgetogen geest. Na het volbrengen der gebeden ziet men hen dan gaen naer eenen hoek des tempels, daer ze ettelyke uren overbrengen met de kinderen te catechiſeren, en hun heilige leſſen in te ſcherpen, ook predikaetsien en vermaningen voor de gemeente te doen. Langs dezen wegh van geveinſtheit en ſchynheilichheit bezeilen ze het geen ze beſtevent hebben, en gewonnen hebbende de algemeene toetſemminge des volx zien ze aen zich zulk een hoogagtbaer ampt opgedragen. De gemeente dus aen hun ſnoer hebbende, worden ze zelf ontzaggelyk voor de Koningen, die zich niet zouden vermeten eenige verandering in den godtsdienſt te brengen, of iets te beſtaen dat daer mede ſtrydigh zyn zou, uit vreeze van door dit

Huichelarye der geestelyken.

Hungewaet.

geestelyk hoeft daer in gestuit te zullen worden. En zeker daer ontbreken geen voorbeelden, die dit kunnen bewaarden. Een zeker blyk van hun groot aanzien is, dat men hun toelaet, als ze in 's Konings Mazilis verschynen, te gaen zitten in eene en zelve streek naast den Koning, uitgezeit dat'er eenige schredentusfchen beide zyn.

Volk van
den Hou-
wer.

Geveinst-
heit der
Hovelin-
gen.

Dus is het met de Geestelykheit gelegen. Het Hof weder, en de Kizilbasje, of 't volk vanden houwer is anders geaert. De Hovelingen geven blyken van groote hoffelykheden, dogh alleen met de tong, die geweldigh van het hart verschilt, dat alleen gezet is op wellust en vermaek. Wellustigh zeker zyn ze op alle wyzen, genegen ook tot pracht van kleederen, paerden, en dienaren, en hierom gretigh naer vereeringen, zonder welke zy voor niemant iets goedts zullen uitwerken. Van beleeftheit anders vol op. Men vint hen ook nederigh jegens de genen, van wie ze wat verwachten. En zoo hun iemant in den wegh is, of staet naer iets, dat zy voor zich zelf begeren, vatten ze eenen doodelyken haet tegen hem op: en krygenze hem zoo verre aen 't wankelen, dat hy'er onder moet, vallen ze alle te gelyk op hem aen met eene verwoedheit en onbarmhartigheit, die met de menschelykheit niet over eente brengen is. Dan wort alles opgehaelt wat hem schade doen kan, al wat goet in hem is wort quaet genoemd, en de fraeifte gaven, die hy bezit, worden schendigh misverwt. Eindelijk men rust niet, voordat hy geheel ten val gebragt is. Integendeel bereikt iemant den top van groot aanzien en eere, dien vleienze, en eeren hem, als eenen, die in volmaektheit niemant zich gelyk heeft. Maer hun aert openbaert zich weder, zoo dra de Koning hem uit zyne ampten stoot. Dan vallen ze aenstonts aen het lasteren en beschuldigen van hem, dien ze even te voren hemelhoogh verheven hadden. En die de meeste weldaden van hem ontfangen hebben, zyn veeltydts de vinnigste in hem te vervolgen en te plagen.

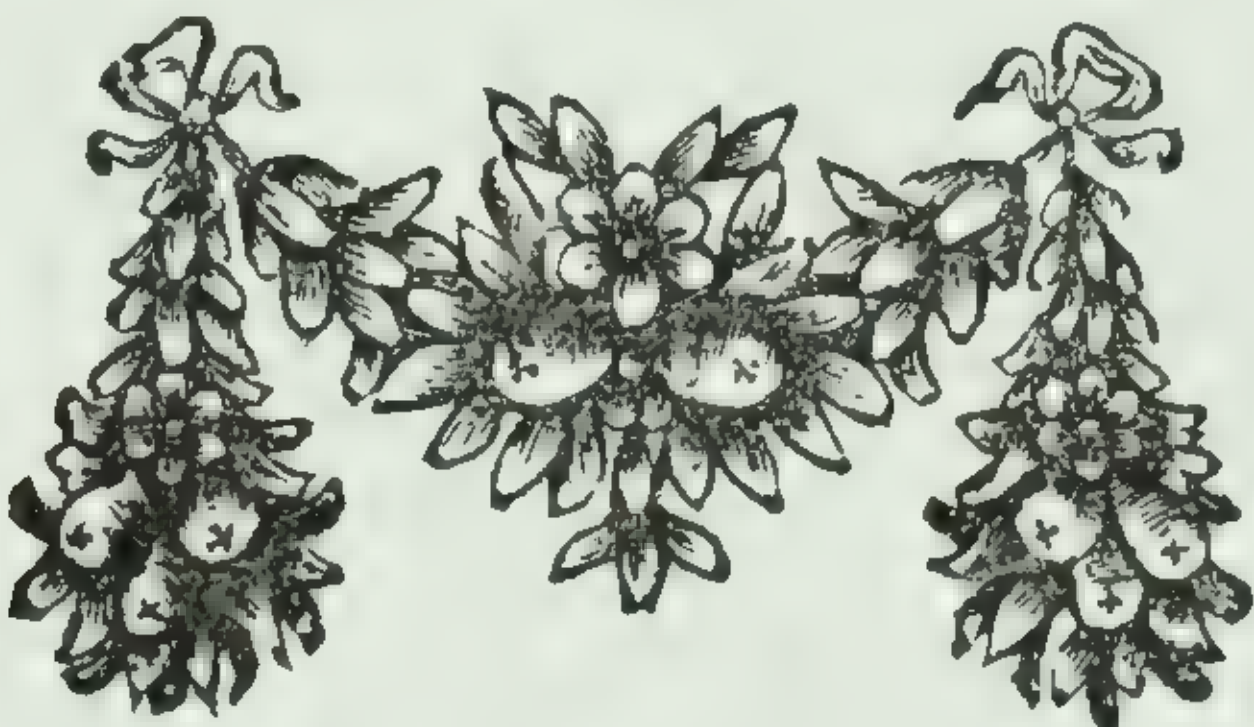
Luiden
van lette-
ren.

Van de luden van letteren, of van de pen, gelyk men hier zegt, is ook niet veel lofs te zeggen. Zy zyn meest al hoovaer-

digh, zich latende veel voorstaen, en hoogh van zich zelf gevoelende, nydigh ook en afgunstigh uittermaten, schoon evenwel voor het oogh hunner vyanden, aen wie ze eenen schyn van groote vrient-<sup>Hun ver-
waent-
heit.</sup> schap toonen, alsze hun ontmoeten, hoe zeer ze in hun hart op hen gebeten zyn, en hoe zwart ze hen in hun afwezen afmaelen. Op dit veinzen en ontveinzen verstaen zy zich zoo meesterlyk, dat men hen by een ziende zweren zou dat'er eene broederlyke genegenheit tusschen hen was. Voorts zynze breed weidende in hunnen eigen lof, dienze hoogh ophalen, als ware de gansche werrelt bewust van hunne verdiensten. Schynheiligh zynze ook boven maten, en spelen de rol van <sup>En hui-
chelary.</sup> luden, die zich van de werrelt afgetrokken hebbende niets in den mont hebben dan de broosheit des menschelyken levens, en het ceuwich zaligh leven hier boven. Ondertusschen spattenze in alle dartelheit en geilheit uit, zoodatze zelf in onnatuurlyke onkuisheden zich vergrypen. Onder dit alles betrachten ze egter de agting der menschen, die ze door zulk eene geveinstheit en zedigheit zich zoeken te eighenen. Andere volkeren hatenze als de pest, vooral de Christenen van Europe, en die afgescheiden zyn van hunnen Godtsdienst: zoodat voor onzen landaert niet veilig zou zyn in dat Ryk zich op te houden, indien het burgerlyk Recht deze menschen niet wederhielt.

Onder het gemeene volk gaet het woe-keren en schacheren wakker in zwang, met zulk eene onbeschaemtheit, dat het naeulyx te zeggen is. Men vint onder alle menschen goede en quade: zoo ook hier. Maer de meeste Persianen zyn door- gaens ondankbaer, en zonder schaemte.

Den staet van Persie magh men in 't al-<sup>Staet van
Persie.</sup> gemeen vergelyken met dien van Europe; bestaende de menschen in drie soorten, waer van de eerste zyn de luden van den houwer, die zoo veel zyn als by ons de Adel, de tweede, die van de penne (want dus onderscheit men hier deze soorten) dat is te zeggen van de wet of het Gerecht; de derde koopluden, ambagtfluiden, en gemeene.

XXIX. H O O F T S T U K.

Doot en begraeffenis des Konings van Persie. Hoedanigheden van den tegenwoordigh regerenden Koning. Zyne afbeelding. Dragt der Persiaensche mannen en vrouwen.

MY dus verre gekomen in het beschryven der zaken van Persie lust, eer ik tot andere dingen overga, aen myn verhael te hechten de begraeffenisse des jongst overleden Konings, wiens doot voorviel op den 29 van Julius in den jare 1694, nadat hy den ouderdom van 48 jaren bereikt, en 29 jaren geregeert had. Men moet hier aenmerken dat in Persie noit iets vernomen word van het afsterven eens Konings, voordat de nieuwe op den troon gevestigd is. Waerom het als iet wonders voorquam, dat de Doot des Konings. Koning Sulemoen zoo ras den geest niet gegeven had, of de mare van zyn overlyden verspreidde zich aenstonts wyt en zydt door de losheit der tonge van des Onvoorzichtigheit van zynen Lyfarts. Vorsten Lyfarts, die zyn overlyden aen den dagh bragt, dat hem zoo euvel wert afgenomen, dat een der Hofraden hem over dit snappen eenen oorbant gaf. Zonder toeven bezetten alle de Ryxheeren het Koninglyk paleis, en stelden binnen en buiten alom goede ordre. Want op het eerste gerucht van dit afsterven werden alle winkels en huizen uit vreeze voor oproer gesloten, en niemant van fatsoenlyke luiden op de straten gevonden. De eerste dagh van Augustus was nu gerezen, wanneer het lyk gestelt wert op een kar, met zeer zwaer gout laken overtrokken, en vervolgens uit het paleis naer eenen Tempel gevoert, die ruim een uur buiten de stad gelegen was, om van daer verder naer Cohn gebragt, en by de Koningen zyne voorvaders begraven te worden. Alle de Grooten des Ryx volgden het lyk te voet, behalven alleen den Bewintsman des Ryx, wiens naem was *Miersa Taher*, en een ander voornaem geestelyk persoon, die beide om hunnen hoogen ouderdom te paerde reden. Na hen volgden ontallyke Schriftgeleerden, weenende al den wegh over, en hier onder klaegliederen zingende. Hier by zag men eene meenigte van soldaten, die alle onder het geleide van honderden van toortsen, die zonder te branden alleen rookten, op eene statelyke wyze het lyk tot den tempel geleidden. Toen men daer in gekomen was, scheurden alle de Grooten, Schriftgeleerden, en soldaten hunne kleederen tot bewys van rou, lieten yder eenen hunner vrienden of bloetverwanten in hunne plaets, om het lyk des nagts verder op te geleiden, en keerden nogh den zelve avond binnen 't Hof, waer van zy de poorten zelfs bewaerden tot voorkoming van eenigen oproer: dewyl door de verscheidenheit der natien, die hier zyn, lichtelyk eenige beroerte ontstaen kan. Ondertusschen hadden de Ryxraden naer hunne bygeloovigheit, waer onder mischien hun eigen belang schuilt, alle de starrekundigen der stad zich doen verbinden by geschrift, dat ze eenparigh hun een goetd uur, waer in geen quaedt voorteken bespeurt wert, zouden komen voorstellen, opdatze daer op den nieuwen Koningh kroonen mogten, die onderregt zynde van zulk een uur, dat niets quaedts voorspelde, zich naer allen schyn zou dragen naer hunnen zin, vooral in het begin zynner regeringe. Middlerwylen zwegen alle trommels, trompetten, en speeltuigen, om den rou niet te stooren: tot dat de zeste dagh van Augustus aenquam, waer op zy zich ongemeen lieten hooren, omdat op den nagt voor dien dagh het goede uur gevonden, en door de starrewikkers bekend gemaakt was. Hier op Kroon- ningh van den nieuwen Koningh. kroonden de Ryxraden den oudsten zoon des overleden Konings, die even na de doot zyns Vaders uit het vrouwentimmer in een ander vertrek gesloten was, stelden hem op den troon, en worpen zich uit eerbiedigheit voor zyne voeten. Vreugde daer over bedreven. Strak gingen alle winkels en huizen op, vierwerken en vreugdevieren verlichtten alle plaetsen. De nieuwe Koning Sultan Hofsen genaemt beschonk des daegs na zyne kroning de Grooten en voorname Hovelingen, die nogh met hunne gescheurde kleederen liepen, met eerkleederen, en deed hen den rou afleggen. Tot teken van blyschap lieten hier op de trommels zich hooren, dat veertigh dagen langh, gelyk in zulke gelegenheden de gewoonte is, bleef duren.

De Koning was toen drie of vierentwintigh jaren out, wel kleen van gedaente, maer fraei van wezen. Ik pynde my, om hem verscheide malen te zien, om zyne beeltenisse my in het geheugen te prenten, en op die wyze af te malen. Ik schilderde hem dan af, en naer het oordeel van weinigen, dien ik de schildery vertoont heb, gelukte my myn werk. Hy was in zyn zomergewaedt; maer ik Zyn schildery. vond goetd hem in een statelyker kleedt, dat

dat een gevoederde pels is, te vertoonen. Hy is te kennen aen het juweel, dat hy op zyn muts of mandiel draegt, waer uit zich drie zwarte pluimtjes van reigersvederen vertoonen. Gy ziet de beeltenisse op No. 85.

Zyn zin-
lykheit.

Zyn zinlykheit is geweldigh gevallen op bouwen, herbouwen, en breken: zoodat men rekent dat hy in tien jaren tydts, waer in hy de kroon bezeten heeft, tusschen de 40 en 50 tonnen gouts met timmeren gespilt heeft. Evenwel kost hem het bouwen van Tuinen en lusthoven niets. Want wil hy hier of daer eenen lusthof aanleggen, strak wordt uit zynen naem alom uitgeroepen, dat des Konings begeren is op zoodanigh een plaets zulk een werk te ondernemen, en dat al wie hem bemint daer aen kan komen arbeiden. Hier op schieten die van de wyken der stadt, en omleggende dorpen, met hopen daer na toe, en vallen aen het werken zonder loon daer voor te genieten. Veele Grooten des Ryx zenden ook op hunne kosten werkvolk om den bou voort te zetten. Nogh zyn de Armeniers gehouden een zeker getal van menschen op hunne kosten daer by te zenden, of een gedeelte van 't werk te doen maken. Dit weet ik, dat de groote Tuin, die gedurende myn verblyf in Persie begon aengelegt te worden, den Armeniers aen arbeidsloon gekost heeft 300 toman, dat is ontrent 120000 gulden.

Geheel ook is hy gezet op vrouwen, vierende hier in aen zyne lusten den vollen toom, waer door het *Corogh* roepen, of waerschuwen, dat yder zal uit den wege gaen, als de Koning met zyne wyven aankomt, niet weinigh in zwang gaet. Zulk een wellustigh leven, geensins voegende aen eenen Vorst, die zulk een geweldigh gebiet beheerscht, kan niet strekken tot voordeel der Ryxzaaken die hier door niet kunnen laten verloren te gaen. Hier uit ontstaet ook flappe tucht, die alle boofwichten ongestraft laet: waer door de wegen, welker veiligheid eertydts zoo geroemt wert in Persie, geheel onvry zyn.

Hier by komt dat hy zoo zeer ingenomen is met de Geestelyken dat deze geheel over hem heen zitten. En niet minder vat hebben op hem de Kapaters of ontmanden, een volk, dat een schandvlek der nature geworden, niet behoort bequaem geacht te worden tot het bekleeden eeniger ampten ofte waardigheden. Want wat zynze anders dan bewaerders der poppen, van het Harram, of vrouwenhuis, alleen geschikt om de oneerlyke lusten des Konings op te wekken? Voorts zynze om hunne mismaektheit en verminktheit afzichtig voor ydereen. Yder een nogtans moet gedoogen dat de genegenheit van den Vorst zich mildelyk op

hen uitgiet: zoo verre ook, dat de Ryx-^{gunst by den Koningh.} raden zich gedwongen vinden hen te ontzien, en hun eere en onderdanigheit te bewyzen; dat zeker hart valt voor luiden van geboorte en aenzienlyken staet, voor al voor mannen, die eenen afkeer hebben van alle vleieren. Is'er dan iemand onder de Grooten, die zich hier naer niet weet te schikken, hem hangt over 't hooft in ongunst van den Koning te raken, en van zyn ampt verlaten te worden.

Dit lot zeker viel voor weinige jaren te beurt aen eenen Rustam-Chan, Georgiaen^{Ramp eens Amptenaers.} van afkomst. Dees, een der bequaemste Beampten des Ryx, had eenen grooten afkeer van 's Konings onwetentheit. Welke zoo verre ging, dat hy op zeker gastaemael zich niet ontzag in tegenwoordigheit der meeste Ryxhofraden den Vorst zyne onbedrevenheit te verwyten. Gy zyt, zeide hy, *een Koning, die niets weet, noch oit iets leeren zult*; toonende voorts met alle zyne gebaerden, hoe zeer hem verveelde langer in dienst te zyn van zulk eenen Vorst: schoon hy geen kleen ampt aen het hof bekleedde, zynde algemeen Veltheer des Konings, en hier by Beeglerbegie of Vorst van Tebries, eene stadt by de ouden bekend onder den naem van Tauris, by anderen onder den naem van Ecbatana, eertydts de hoofdstadt van Medie. Over dit zeggen wert hem des daegs daer aen het zegel afgehaelt, met last dat hy zoude hebben in zyn huis te blyven. Hy most gehoorzamen. Zyn vrienden ondertusschen bragten buiten zyn weten de zaek zoo verre, dat hy stont om in genade aengenomen, en in zyn ampt herstelt te worden. Dit wert hem aengedient: maer verre van eenige vreugde hier uit op te vatten antwoordde hy zyne vrienden, dat zy qualyk gedaen, en zich zyner niet te moejen hadden, als die niet gezint ware langer het hooft van zulk eenen Vorst op te volgen. Hy bleef dan buiten eenig bewint tot zyn doot toe.

Terwyl ik in dit lant myn verblyf had, ^{Andere} wedervoer in den jare 1704 nog grooter ^{ramp} ramp aen eenen Moeffa-beek, een man ^{eens} van Armenische afkomst, wiens Groot- ^{Amptenaers.} vader Mahometaensich geworden was. Deze man wert door zyne groote bequaemheit wel haest gevordert, en geheven op eenen hoogen top van eere en aenzien. Geworden Beegler-begie of Vorst der gemelde stadt Tebries, nadat hy te vooren al geweest was Koelaer-agasie, of Generael der Serkassische en Georgiaensche slaven en soldaten des Konings, en andere voorname bedieningen bekleet hadt, bevond hy zich op zekeren tydt binnen Spahan. De Koning van zyn komst verwittigt, vroegde hem wat hy quam doen, en zonder naer zyn antwoord te wachten, beval hem te vertrekken naer zyn Vorstendom,

Gefneden in
groote

DE KONING HOSSEN.

dom, en daer als Sardaar of Overfte van een heirleger zich te begeven naer Aftarabalt, eene ftadt ontrent Maftanderan gelegen, om de Turckmannen te gaen bevechten, die gewoon zyn indie gewelften te ftroopen, en veeën mienfchen met zich te flepen. Hy antwoordde den Koning, dat hy hem hierin niet konde te wille zyn, dewyl hy wift dat de zaken aen het Hof niet naer behooren gingen, en verzekert was, dat men hem na zyn vertrek ontblooten zoude van alle zyne waerdigheden. Het welk indien gefchieden moft om den bitteren haet zyner vyanden, had hy veel liever dat het in zyne tegenwoordigheid gefchiedde. Dit zette hy in grammen moede uit, en voegde daer meer redenen by, weinig gepaft naer den fmaek des Konings. Waerom hy op den 6 van September uit zyne wooninge gehaelt, gevleugelt op eenen muilezel gezet, en opentlyk over ftraet naer de gevangeniffe gebragt wert: nadat alle zyne goederen verzeget waren. Op zulk eenen grooten ophef echter volgde na weinig dagen zyn ontflagh onder beding, dat hy zich zoude hebben in huis te houden.

Veragting des regeren den Konings.

Veele andere voorbeelden ga ik voorby, die toonen konden dat deze Koning ten fchimp ftrekt zyner onderdanen, die opentlyk zeggen dat hy niets van eenen Koning heeft dan den blooten naem. Hoe waer is de fpreuk, *Wee het lant, daer de Koning een kint is!* Men zegt dat zyn jonger broeder, die in het paleis bewaert wort, een wakker en moedigh Prins is, die onderricht van het gedragh des Konings, zich niet ontziet te zeggen, dat hy niet weet wat zyn Broeder met de kroon doet. Men vertelt ook dat hy op zekeren dagh een fles wyns ontfangen hebbende van den Koning, die hem daer mede wilde begroeten, dezelve te rug zont met fors antwoord, dat hy zynen wyn niet begeerde. Dit geval weinigh overeenkomende met de gewoonte en aert van zedelyker landen zal den lezer vreemt, en voor een gedeelte miffchien ongelooffelyk voorkomen. Maer die gelegenheit had van nevens my kenniffe te nemen van de zaken dezès Ryx, zou my lichtelyk toeftemmen. Zeker de onnoozelheit van dezen Monarch is zoo groot, dat hy, wanneer hy met fpeleneene kleene fomme gelts verloren heeft, den winner verzoekt, dat hy'er toch niet van melden wil aen den Nazir, die hem betalen moet, durvende niet laten blyken dat hy het met fpelen verloren heeft.

Gewaedt der Perſianen.

Nu hadden wy van het gewaedt dezer natie te fpreken. De kleederen der Perſianen, zoo van mannen, als van vrouwen, zyn in 't algemeen korter dan die der Turken. Daer is ook meer verſchil in. Want men kan naer den ſtaet of bediening van

aenzienlyke perſoonen altydt onderscheit tuffchen hen en anderen zien. Dus verſchillen in gewaet de krygsluiden, of luiden van den houwer, van de luiden van de penne, en zoo voort. Dus is het ook met de vrouwen gelegen, die hier in het voorbeeld hunner mannen volgen. Tuffchen bejaerde en getroude vrouwen, en jonge maegden ſchynt ook eenigh onderscheit uit. My luſt eenen der voornaemſte perſonen te vertoonen, eenen man naemlyk van de pen. Men zie No. 86. De muts, die gy op zyn hoofd ziet, wort *Mandiel* genaemt. En daer van worden allerhande gekoleurde ſoorten gedragen, geſtrepte, doorwerkte met gout en zilver, ook wel heel witte. De geeftelyken inzonderheit dragen zeer groote mutſen, dogh die aerdigh en net gevlochten zyn. Om kort te gaen, men ziet in al hunne kleedingh een groote pracht en prael, en veel ſieraets van gebloemde ſtoffen; welk gewaedt in te ſchikken ware, zoo het alleen van de vrouwen, en niet van de mannen gedragen wierde. Maer nu pronken beide de ſexen in even fierlyk tooiſel. Heel anders vint men de Turken, die de zedigheit inde kleedinge beminnen, en beter begrypen wat de mannen paſt, zynde ook onveranderlyk in hun gewaet, en te kennen in dezelve grootſe aenzienlykheit, die al in Alexanders tyden aen hun te beſpeuren was. Luiden van vermogen laten zich noit te voet zien, ryden altydt te paert, en hebben loopers daer nevens. Veelen ook, die niet ſtyf genoegh in den buidel zyn, doen het zelve, bedienende zich van borgen of leenen van penningen, met het wedergeven van welke zy zich weinigh bekommeren. De ryxte en aenzienlyxte ſieren hunne paerden met toomen van louter gout, zynde de verdere toefſtel naer gelangh alles op 't koſtelyxte. Hun wort altyt nagedragen de Kaljan, of rookpypfles, die fraei gemaakt en met fyn gout bewerkt is. Die van wat minder aenzien zyn hebben'er een van zilver, en zyn'er geweldigh mooi mede datze hun achter aen gedragen wort. Ons Opperhoofd had ook eenen gouden toom aen zyn paert, en den Kaljan even fraei geſiert. Zoo deed ook de tweede perſoon: dewyl zy aen het Hof zynde niet konden nalaten de wyze van het Hof te volgen. Zeker die hier niet pragtigh gekleedt is wort niet aengezien, en men gaet hem ongeagt voorby. Maer die wel in den dos is, en voor aen rydt, wort geagt een man te zyn van groote waerdigheid, en alle oogen zyn op hem geveſtigt, zonder dat iemand eens narekent of die pragt en toefſtel wel met zyn beurs overeenkomt.

Afbeeldingh van eenen voornaemen Perſiaen.

Pracht in kleederen.

Turken zediger in hun gewaet dan de Perſianen.

Aengenamer komt ons het tooiſel der vrouwen voor. De gemalinnen der lui-

Gewaedt der vrouwen.

den van de penne hebben op het hoofd een sierfel vol gesteenten en paerlen. Dit is vier vingeren breed, en komt half ront om 't hoofd. De vrouwen der Ryxraden dragen het zelve heel ront, verbeeldende eene kroon, waer aen zy den naem geven van *Borsji-boroe*. Hier op steken zy verscheide bosjes van zwarte reigerspluimtjes. Hier nevens hebbenze een boketje sierlyk met gout bezet, waer aen gekleurde bloemtjes en als klatergoude blaetjes hangen aen gulde lange pennetjes. Over het voorhoofd komt een gouden tooisel half maens wyze gemaakt, en met gesteenten en paerlen bezet. Dit noemenze *Serben-Koela*. Dit is aen 't bovenste vast, en aen de zyden hangt een snoer paerlen, die tot onder om de kin komen, gelyk ook een vlecht van 't haer. De andere vlechten hangen nederwaert. Voor en achter aen 't hoofd is een witte doek vast met gout doorwerkt, en nederwaert hangende. Dezen noemen zy *Ser-endaes*. Om den hals is een goude bant met gesteenten bezet, nevens eenige parelsnoeren, genaemt *Gerden-bend*, en nogh twee, ook wel drie goude ketens, die tot op en over den gordel van het lyf komen, aen welker onderste gedeelte goude sieraden hangen, gefiert met kleinodien, dienende om reukwerk in te doen, dat ze *Ambertsic* noemen. Den bovenrok noemenze *Niemfenne*. Deze wort gemaakt van alle soorten van fraeie stoffen, met goude, zilvere, of zyde bloemen doorwerkt. Andere hebben dit kleet van eene eenparige koleur, naer hare zinlykheit valt. Zy dragen ook wel een korten onderrok of vest, die maer een span lengte onder den gordel uitkomt, by hen genaemt *Argha-loeg*. Hier onder dragenze het hemde, dat gemaakt wort van alle soorten van taf, of zyde dunne stoffen, mede met goude bloemen en ander loofwerk geborduurt. Dit noemen zy *Piera-hen*. Onder uit de kleederen ziet men den broek of *Sier-sjoma*: ook het onderkleet en *Tambaen*, gemaakt van stoffen, die daer met voordacht toe geweven worden. De koussen, genaemt *Sjoerob*, of 't *Sjagt-Sjoer*, ziet men los tot boven de enkelen hangen. Deze zyn kort, en komen, als menze optrekt, maer een hant breed over de enkelen. Men neemtze veel van gebloemt fulp, van goude of zilvere stoffen, ook wel van fattyen, met bloemen gestikt. De muilen of *kefs* worden gemaakt van segrein leder, al meest groen, ook wel root van koleur, zynde voorts spits, en hebbende agter een hooge hiel, die van dezelve koleur is. Van

binnen overtrekkenze die met eene andere koleur, en sierenze met kleene bloemen. Om den middel over de bovenvest hebbenze eenen gordel of *Mjombend*, dat zoo veel zeggen wil als Middelbant, 2 of 3 vingers breed, gemaakt van leder, en met fraeie stof overtrokken, en bezet met paerlen en gesteenten. Voor aen den bovenrok hangen aen beide de zyden 4 of 5 Armozyne banden of linten, welker eenige over den gordel komen. Dit wyft het beelt op N°. 87 net aen. Welk beelt ik begrepen heb als tredende uit een vertrek. By wintertyden hebbenze over deze kleederen eenen korten bovenrok met katoen gevoedert, die een goede span lang over den middelbant hangt, gemaakt van zulk een stof als we gezegt hebben, dien ze noemen *Fered-sje*. Als het overmatigh kout is, gebruikenze eenen langen rok van gout of zilver laken, met fabel ofte ander bont gevoedert. Alsze uitgaen, zynze geheel met een wit linnen kleedt bedekt, zoodat men niets als de oogen zien kan: gelyk uit de hier nevens staende beeltenis te zien is. Dit noemen ze 't *jadir*. Het is al veel van een stuk gemaakt. Aen de armen dragen ze goude ringen met gesteenten bezet. Alle de vingers hebben ze ook vol ringen. Luiden van minder staet gaen naer gelangh hunner middelen slegter gekleedt. Vrouwen, welker mannen luiden van den houwer zyn, dragen nogh iets boven over de kleederen, als een net van zyde, of iets diergelyx, dat aerdigh staet.

Ik zal hier aenhechten het gewaedt van eenen *Jassoul*, of poortier des Konings, die ook voor eenen deurwaerder gebruikt wort. Deze luiden dragen de muts hooger, en voeren veders daer op. Zy gaen ook met grooter knevels volgens het gebruik dezer landen. Dit dragen van zulke knevels is ook gebruikelijk onder de grootsten des Ryx. Zommigen dragen ook meerder baert aen de kin, met de knevels samen vereenigt. Veelen dragen ook den baert geheel op zyn Turx. Gy ziet hier een vertooning van eenen *Jassoul* op N°. 88.

Hier voeg ik nogh by de kleeding van eenen zwarten slaef, die in dienst was van ons Opperhoofd. Gy ziet hem verbeelt op N°. 89. Dat gy tusschen het bintsel om zyn lyf ziet steken, is een breed geweer, *Gansjael* genaemt. Nogh is hier by, om u te meer genoeg te geven, een zwarte flavin, die Tee aenbrengt. Zy wort u in print aangewezen op N°. 90.

PERSIAENSCH E VROUW.

XXX. HOOFSTUK.

Treurdagen ingestelt ter eere van Huseyn , en aenmerklykhelden daer ontrent. Manier van onthaling by de Armeniers in Julfa. Komst van een Gezant uit Turkye.

Persiaensche
Treurdagen.

OP den zefsten dagh der maent Mei begonnen de Persianen, nadat zy de nieuwe maen gezien hadden, te vieren de Treurdagen, ingestelt ter gedachtenisse van de doot huns grooten Heiligs Huseyn, zoon van Alie en Fatma, Mahomets eenigste dogter. Groote rouw wert hier over openbaerlyk getoont door de gansche stad, treurende over zyne ongelukkige doot, hem op dezen daghaengekomen in den jare, zoo als zy zeggen, 1027 : wanneer Mahometh, nu volgens hunne rekening geleden 1118 jaren, zich gedwongen vont uit Mecha naer Medina

Histori
van Huf-
seyn.

Manier
van rou-
bedryf.

te vluchten om de nieuwe gevoelens zyner tegenstreveren. Hufseyn dan wert in die vlucht overvallen, en met 72 van de zynen jammerlyk om 't leven gebragt in 't woest Arabie, by of in de plaets *Kier-bila* genaemt, waer zyn graf nu nogh in groote eere gehouden, en van veele luiden bezogt wort. Want de Persianen houden hem voor hunnen wettigen *Iman* of Opperhoofd: zoo dat zelf de groote Koning Abbaas roemde van hem afkomstigh te zyn; dat de Turken egter verwerpen. Dit treuren duurt tien dagen lang, en gaet op de volgende wyze toe. Kleene troepen, bestaende in 8, 10, of 12 menschen, begeven zich op de straten, meest al ongehavent en slecht gekleedt. Hier onder loopen'er ook, die half naekt zyn, vuil ook, en met zwart bestreken, zoodat onze schoorsteenvegers, versch uit den schoorsteen gekropen, daer niet by halen kunnen. Voor hoedanige figuren onze kinders niet alleen, maer ook oude luiden zich op de vlucht begeven zouden. Deze menschen, zoo gedrochtelyk uitgestreken, stellen zich zeer droevigh aen, heffende klaegliederen aen onder het gespeel van een tuig, als onze kaskinjetten, dat wy boven reets hebben aengeroert. Anderen dragen eenigh geweer, waer mede zy door hunne gebaerden de manier van zyn ombrenging verbeelden. Eenigen van deze luiden hadden by zich een byzonder groot menschenbeelt, waer door Hufseyn betekent wert, zeer slegt en simpel toegetakelt. Dit beelt was hol, en wert bewogen door iemant, die daer in stak, zoodat men zyn beenen onder uit de klederen zagh. Zoodanige aperyen gaen'er doorgaens in zwang: wordende deze bootsemakers, die daer mede omloopen, hier voor van de winkeliers, en anderen, voor welker huizen zy stil staen, beloont met eenige Kas-begies, dat het minste gelt is, dat by de Persianen omgaet. Anderen geven ook wel wat rykelyker. Ondertussen wort'er des middags, en des avonts op de straten gepredikt, waer toe de bequaemste plaetsen uitgekoren worden, teweten daer de wegen op elkander slaen, en daer de meeste gangh is van volk. Deze plaetsen schikkenze dan sierlyk op, behangenze met kleeden, en beleggenze met tapyten. Aen de muren hangenze in 't rond schilden en andere wapens. Op het voornaemste deel van zulk een plaets staet een predikstoel, waer in men met 5 of zes trappen opstyggt. De Leeraer hier opgetreden heeft eenige bladen beschreven papiers in de handen. Hier slaet hy zyn oogen dikwyls op, en bromt de daden en deugden van Hufseyn met luider stemme uit, zonder de historie van zyn ongelukkige doot te vergeten. Twee of drie trappen lager staet een tweede Lee-

raer, die, als de eerste zyne Rede geeindigt heeft, de zyne ook aenheft, maer al zingende, dat het klinkt. Tot gemak der toehoorderen worden veel banken en stoelen gezet. Ik, om myne nieuwsgierigheit te voldoen, begaf my nevens eenige vrienden uit de woning onzer maetschappye naer een plaets, die daer digt aen was. Maer toen men ons in 't oogh kreegh, wert ons uit inzicht van ons Opperhoofd, waer voor ze groote agting hebben, aenstonts een goede zitplaets aangewezen. Ik zag dit werk dan een goetd half uur aen, en moet bekennen dat de meeste toehoorders in zodanigen druk waren door het bewegelyk verhael der Leeraren, dat men'er weinigh zagh, dien de tranen niet over de wangen liepen. Mannen, vrouwen, kinderen, 't kreet al wat'er was luider keele. Aen den uithoek des muurs, die aen den wegh komt, zagh men een groote mismaekte figuur van eenen man, gevult met stroo, gebonden onder de armen, ophangen. Hier door wert de dootslager van Hufseyn, genaemt *Omaer*, verbeelt. Dit beelt wert op eenen der avonden openbaerlyk verbrant: en dit zelve geschiedde op verscheide andere oorden der stadt. By nacht oock zagen wy eenen dezer predikplaetsen op eene groote vlakte, daer zekere foort van een toneel was opgericht, toegeslett met veel latwerk om daer lichten op te zetten, wordende het getal der lampjes geschat op een getal van ontrent tien duizent. Ik bevond den toetsel hier van zeer slecht gemaakt zonder eenige bevalligheit. Want de bereidingh hier van was zoo weinigh verzorgt, dat een groot gedeelte der ligten door den wint wiert uitgebluft. Het getal der toezieners was zeer groot, om nu niet te spreken van verscheide huizen, waer in al zulk een toetsel was aengerecht.

Ondertusschen genaekte de Zondagh van onzen Pinxtertydt, dien wy vierden by den Heer Kastelein. Hier lieten zich twee partyen van jongens vinden, elke party van zes, naer jaerlyxe gewoonte, om eenige danssen te vertoonen. Zy waren van gelyke grootte, byzonder aerdigh, en fraei gekleedt, hierby wel op hun werk afgericht. Zy speelden met houtjes, dieze onder 't danssen tegen een sloegen; van welk spel wy nu meer dan eens gesproken hebben. Hier onder lieten zich 2 of 3 der wykluiden hooren, zingende onder dit speelen en danssen der jongens, die gestadigh dan d'een, dan d'ander elkander de hant boven 't hooft hielden, met de grootste gezwintheit en bevaligste zwieren des lichaems gestadigh door elkander zwevende. Deze stonden van nogh een groote party gevolgt te worden. Maer in het herwaert komen ontmoetente eenige jongens van eene andere wyk, met

Dans van
jongens.

met welke ze hantgemeen werden; zoodat hun tydt hier mede gespilt wierde, vermits zy zich naer den Koning moften begeven.

Om weder te keeren tot de plechtigheden, waer van wy gesproken hebben, het voornaemste der zelve bestondt in eenen ommegang, die den volgenden dagh stondt te geschieden. Om welken te beschouwen wert my een bequame plaets aangewezen boven in een winkel van eenen bekenden Kok in de Bafaer. Hier most alles voorby, zoodat my niets konde ontslippen.

Beschry-
vinge
eens sta-
telyken
omme-
gangs.

Het eerste gezicht dan, dat ik had, bestondt in eenige ruiters van den Daroga of schout, gevolgt door de voorsten van den ommegang, die een deel zangers waren, yder met een waskaersje in de hant, en gekleet met een slegt linnen rokje meest paers van koleur, ook hier en daer zwart, als voegende best by den rou, dien ze door hunnen zang betuigden. Men zag'er ook die ten deele naekt, of met bloote beenen liepen, veelen ook met blooten hoofde. Anders waren alle, die dezen ommegang bywoonden, op de gezeide wyze gekleedt, en hadden een groot zwart opgerolt vaendel by zich. Agter hen volgden 3 kameelen, op welker eenen twee jongens zaten meest naekt, op den anderen drie diergelyke, de een agter den anderen; op den derden een gekleet vrouwenbeelt, dogh bedekt, nevens eenen jongeling. Hierna nogh 5 kamelen, op elk van welke 6 of 8 meest naekte jongens zaten in hangzetels van open latwerk, die aen de zyde der beesten afhingen. Hier agter werden twee vendels gedragen. Toen volgde een wagen met een opene kist, met een lichaam, dat als doot scheen, daer in. Na deze wert nogh een andere kist gedragen met wit overtrokken, waer in niets lagh. Hier agter volgden zangers. Toen een wierookwagen met twee personen daer op, en vier kleene gekleede jongens, yder met een boek. In 't midden stondt een vierkante tafel. Rontom den wagen hingen veele vertinde instrumenten, als lampjes, waer agter een opgerolt vaendel gedragen wert, gevolgt van zes paer soldaten in een gemalyt harnas, hebbende stormhoeden op 't hoofd. Agter hen gingen twee aerdigh gekleede jongens, met pluimen en bellen gesiert. Toen een paert, waer op een gevangen jongeling zat, gevolgt van nogh 16 gevangen, die aen een yzere keten gebocit geleid werden, gaende de een agter den anderen, en agter hen nog 5 jonge gevangens, die aen een touw gebonden den trein volgden. Hier op quam een wagen, waer in 6 hoofden zich uit den gront vertoonden, die met zand bestroit was, waer onder de lichamen verborgen

lagen, welker hoofden zoodanig uit de planken staken, als of ze afgehakt waren. Om welk te natuurlyker te vertoonen, was'er eenigh versch bloet nevens de hoofden gesprengt. Op den zelve wagen zaten twee gekleede personen. Hierna volgde de wagen, waer op Huffleyn doot leggende verbeelt wert door eenen man in 't harnas, hebbende eenen houwer of sabel in de rechterhant. Men zagh dezen ook bebloet, als ware hy versch gedoot, om te meer mededoogen in 't gezicht en de gemoederen der aenschouweren te verwekken. Alwaer deze wagen voorbyreedt maekten de Persianen een groot misbaer, en tekenen van een ongemeene droefheit, schreeuwende ook veelen op het zien van den wagen met luider keele, en weenende voorts als kinderen. Deze verbeeldingen (ik moet het zeggen) werden zoo bewegelyk vertoont, als ik noit ergens gezien heb; zoodat ik die onverbeterlyk oordeele. Want schoon het yder van ons beuzelagtigh en ydel voorquam, deze toefstel had onze zinnen zoo zeer ingenomen, dat we in geen en staet waren om'er om te lachen. Vervolgens quamen veele jongelingen zoo ongebonden, als geboeit, met hunnen bewaerder nevens zich, die verzien van eenen stok, hen nu en dan dreigde te slaen, dat ze dan op eene vreesagtige wyze ontweken en zich schielyk nederbogen; op welke streken zy wel afgericht waren. Nu quam nogh een ongemeen groote wagen, getrokken van menschen, gelyk de andere. Deze was ook met zant overdekt, en met bloet besprengt, leggende daer in twee menschen, quansuis doot, en nogh vier andere, waer van men alleen de hoofden zagh, zynde de lichamen, gelyk op dien anderen wagen, onder de planken verborgen. Op dezen zelve wagen zag men 6 paer jonge tortelduiven loopen. Weder quam'er een andere groote wagen, waer uit men veele armen en beenen alleen zagh uitsteken, zynde het verder gedeelte der lichamen daer onder verborgen; waer by twee brandende waskaerssen stonden. Hier volgde nogh een wagen waer op 6 hoofden zich uit den gront lieten zien, zittende daer by twee gekleede personen. Agter dezen quam weder een wagen, waer op een doot lichaam in 't harnas lagh, nevens eenen zieken, die daer by zat. Hier agter werden twee vendels gedragen. Toen volgde een paert, wiens zadel op de zyde hing, gevolgt van twee tromslagers, bekkenspelers, en zangers. Toen verscheen een wagen met twee dootkisten, waer by twee jonge kinderen zaten, elk met een boek in de hant. Deze speelden hun rol kunstig genoeg, omarmende by wylen de kisten der verziende dooden. Toen zagh

men eenen zeer grooten wagen met 10 of 12 dooden, waer van men alleen de armen en beenen zaghe besmet met bloet, als of ze gewond waren, en stekende uit het zant. Hier by zaten 5 of 6 gevangen, en agter den wagen een jongeling te paert, die als met pylen doorschoten en geheel bebloet, voorts in vremde kleeding toegestelt was. Hy hing als flau van zwakheit van 't paert af, dat ook vrent opgesiert was. Na hem quam een dootkist met zwart stof overdekt, gevolgt van zangers en speeler, die als in triomf voorttrokken. Hier agter werden drie lansen gedragen, welker koorden met gelteenten bezet waren. Toen quam een paert geladen met boog, pylen, tulbant of muts, en een groen vaentje daer op. Weder 5 paerden met schilden, pylen, en boogen, en ander gereetschap. Hier agter werden weder drie lansen gedragen, die boven aan het beelt van eene hant hadden. Eindelyk quam een fierlyk opgepronkt paert, waer op drie paer duifjes stonden: maer dit ging door wanorde niet op zyn plaats.

Uitleg-
ging des
omme-
gangs.

Toen ik al dezen trein dus had overzien, onderstond ik by eenige wetgeleerden wat de byzonderheden, die my in dezen ommeegang voorgekomen waren, zeggen wilden. Hier op zeide men my dat de 12 jonge tortelduiven, die ik op den wagen gezien had, de gedagtenis vernieuwen der duiven, die op het lichaam van Huseyn quamen vliegen, toen hy verflagen was: en dat deze zelve duiven besmet van het bloedt, dat uit zyne wonden quam, van daer gevlogen waren naer Mediena, daer de zuster van Huseyn woonde, die uit het gezicht dezer duiven de doot haers broeders verstondt, gelyk zy zelve hier van de voorspelling te voren gedaen hadt. De wagen met de twee dootkisten, waer by de twee jongens zaten, die elk een boek in de hant hadden, verbeeldden de twee doode zonen van Huseyn, Alie Asker en Alie Ekber. De jongeling met pylen doorschoten, die te paerde reed, gaf mede eene beeltenis van Huseyns zoon Alie Asker, die men zeide dat met pylen doorschoten was. De dootkist met zwart overdekt was die van Huseyn. De wagen met 6 hoofden, die zich uit den gront vertoonden, daer twee gekleede personen by zaten, verbeeldden de kinderen van Huseyn. De stalle hant op de lanssen was de betekenis van het krygsteken, dat de aenhangers der Persiaensche Mahometanen wel eer op hunne standaerden gevoert hebben. En gelyk de hant vyf vingers heeft, betekende de eerste den persoon van Mahometh: de tweede, Alie: de derde, Fatma, dogter van Mahometh huisvrouw van Alie: de vierde, Hassan; de vyfde, Huseyn. Zoo-dat deze gansche ommeegangh alleen be-

stont in het verbeelden van Huseyn, en zyne 72 vrienden, die door hunne tegenstrevens omgebragt, of, zoo als de Persianen het willen gerekent hebben, gemartelt zyn.

Het aenmerkenswaardigste, en daer ik my meest over verwonderde, was, dat die menschen, welker hoofden, armen, en beenen, uit den gront der wagenen zich vertoonden, zich zoo lang konden houden zonder eenige beweging. En het is in derdaet niet te begrypen, dewyl dit ommeegaen meest den ganschen dag duurde. De meeste hoofden ook waren van gebaerde mannen, en zoo dicht om den hals gesloten, als of ze afgehakt op den romp stonden met geslotene oogen, waer aan men zelf weinig beweging konde bemerken. Maer men gaf my te kennen dat men dezen luiden te voren iets ingaf, opdat ze dezen last zouden kunnen uitslaen, en als dooden stil leggen. Niemand zeker behoefte te denken dat hier eenigh bedrogh onder schulde, dewyl ik de zaak zoo wel onderzocht heb, dat'er geene plaats is voor eenige twyffeling. Alleen wert op eenen der wagenen bespeurt een hooft gemaekt van wasch, en met verw gekoleurt. dogh dit was zoo kennelyk, dat yder de onnatuurlykheit aenstonts merkte. Ook is deze lantaert te dom om iets zodanigh na te bootsen, dat men het voor levende zou aanzien. Met al deze schoufpelen raekte deze dag ten einde.

Des anderen daegs begaven wy ons met het aenbreken van den dag naer dezelve plaats, om het overige dezer plechtigheden te bezichtigen, die, nadat wy twee uren gewacht hadden, eerst eenen aenvang namen, omdat de Koning later, dan de jaerlyxe gewoonte was, te voorschyn quam.

Het geen nu verder geschiedde bestont in het optrekken der wyken, en omvoeren van eenige toebereide sieraden. Het werk wert aengevangen, als te voren, van eenige Ruitery, in dienst van den Daroga; die gevolgt wert van eenige jongelingen gewapent met stokken, en dansende en springende onder 't geroep van *Huseyn, Huseyn*. Na hen volgden 3 of 4 speelluiden, slaende op cimbalen of op kopere bekkens, waer by 2 of 3 tromslagers gevoegt waren. Na hen quamen de wykluiden, waer van de eerste party gewapent was met bloote sabels en schilden. Anderen hadden stokken fierlyk beschildert. Yder van hun was op het deftigste uitgestreken, gekleedt met fulpe vesten, schoone senturen om den middel, en kostelyke tulbanden op de hoofden, heel anders dan des daegs te voren. Alle deze partyen gingen dus in 't algemeen voort, van elkander nergens in onderscheiden,

als

als alleen dat d'eene fraejer en heerlyker dan d'andere gekleedt was. Eenige der wykluiden, die onder zich wel overeen quamen voerden met zich een fierlyk maexel op de wyze eener karos, alom bezet met Spiegels, Sabels, Gansjaers of messen, en ander geweer van gout en zilver; alle welke dingen een aengename flikkering van zich gaven, zynde geene plaets onbezet gebleven. Andere wagens zag men'er hooger van fatsoen, ook wel van binnen open, dogh zonder hemel, en rykelyker met spiegels versiert. Gemeenlyk rydt in zulk eenen tydt de fraefte en grootste party voor. Vyf zulke rytuigen werden'er omgevoert, staende een zeste op het begin van de Chjaer-baeg tusschen twee gebouwen. Dit was geheel van spiegelwerk, toegestelt op de wyze van eenen altaer met twee opgaende deuren, welke geopent zynde het zelve sieracht vertoonden. Het was van een goede hoogte; zoodat een der predikers daer op steeg, toen de Koning zich liet zien op het gebouw van zynen tweeden tuin, daar een lange voorgallery op was. Dit opgeslagen werk bleef daer 3 of 4 dagen agter een staen. Het was met stukken daer gebragt, en in een gestelt, dewyl het niet geheel door de stadts poort, en verscheidene andere zou hebben kunnen doorgaen.

Andere
Ommegang.

Na dezen statelyken ommegang volgde een andere, waer voor vele paerden en vaendels gingen. Eenige dezer paerden hadden platen voor de hoofden, en schoone witte pluimen daer op. Andere weder waren geharnast, ook beladen met kostelyke kleeden, sabels, schilden, bogen, pylen, stokken, en ander gereetschap. Zommige hadden ook tulbanden op, zommige ook zwaerder pluimaedje, en andere fierlyke toofels. Hier agter volgden veele zangers, bekkenspelers, en dansers, die zeker slag van paveljoentjes al dansende boven hunne hoofden hielden. Zommigen droegen spieffen, met koorden en quasten versiert. Toen quamen de luiden, die den ommegang uitmaakten, op dezelfde wyze als des daegs te voren. Deze stonden by wylen stil, en hieven een gezangh aen, smytende ondertusschen over hun hoofden gehakt stroo, dat ze hierom by zich gesteken hadden, en roepende met een vervaerlyk geluit, *Hussleyn, Hussleyn*. Veele zag men met bloote sabels in de eene hand, en in de andere hun schilt. Weder andere troepen hadden stokken wel tien voet lang, en dik naer maete der lengte, gekoleurt met verscheide verwen, ook vergult, en verzilverd, niet anders als of ze zoo ten fryde trekken zouden. Men bespeurt ook wel klaer dat alle deze verscheide troepen, naeryverigh van elkander, wel lust zouden hebben om eenen slag te wagen. Maer de

schout meer dan duizent mannen te paert by zich hebbende spant alle kragten in om zulk eene wanorde voor te komen. Hierom plaetst hy zyn volk ten deele voor aen, ten deele tusschen beide, ten deele agter de wykquartieren. Eenigen der zynen stelt hy ook op de wegen, en laet in het ommegeen de eene party stil staen, tot dat de andere voorby is. Eindelyk hy ziet met alle vlyt uit, aen welken kant eenige onlust zou mogen ontsaen, en hout goede wacht dat de verschillende partyen niet by een komen, dewyl, als dat gebeurde, elke party den voortogt zou begeren. Ook zyn in dit optrekken zoo veele smalle wegen door te gaen, dat de eene party d'andere niet wel zoude kunnen wyken. Boven dit staen tot dit einde veele soldaten te voet, en houden op allen onraedt hun schietgeweer gereet. De lust om aen den man te raken wakkert te meer, omdat dit volk een byster gevoelen heeft, teweten dat iemand in de dagen van dezen statelyken ommegang komende omgebragt te worden aenstonts in den hemel wort opgenomen. Hier by komt, dat geen recht altoos gedaen wort over moorden, of andere zware stukken, in deze dagen gepleegt. Waerom menschen, die anderen haet toedragen, hunnen slag in dezen tydt wel weten waer te nemen; eveneens als gebeurt in Italie, ten tyde van het Carneval. Hier uit magh men afnemen hoe gevaerlyk het is in dezen tydt, byzonder in de laetste dagen, veel by de straet te zyn. Die derhalven by dezen ommegang niet te doen hebben, blyven al veel in huis, even als de Mahomettaensche Turken, die hier bekend zyn. Want deze laten zich dan noit zien, als wel wetende dat men kennis heeft van hun gevoelen, dat geheel frydigh is tegen dat van Hussleyn, en geheel overeenkomende met dat van Omaer, de tegenparty van Hussleyn. Tegen andere natien is de haet echter zoo groot niet. Zelf laten ze de Indianen, die Heidens zyn, de wegen in alle veiligheid gebruiken. De meenigte des volx nu, om deze staetsie by te woenen, was zoo groot, dat de geheele stad op de been was. Veel menschen waren ook van buiten gekomen, zoo dat'er eenige hondert duizenden van mannen en vrouwen omzworven. Dit ging (dat te verwonderen is) alles toe zonder eenigh ongeluk, daer men nogtans in vorige jaren veel van gehoord had. Want de partyen der wyken aen elkander rakende, stoven op als dulle menschen, slaende, quetsende, en moordende elkander op een erbarmelyke wyze; vliegende op de minste tyding van het gevegt ontallyke anderen daer na toe, elk om zyn party by te springen.

Voor-
zorg van
den
schout.

Bygeloof.

Gevegt
van par-
tyen.

Nadat alle deze plegtigheden geeindigt

Graffte-
den der
Christe-
nen.

Nieuwe
Tuin des
Konings.

Perfiaen-
sch ont-
hael.

waren, reed ik den 19 der maent, een uur na middernagt, naer de graffteden der Christenen. Wy bleven daer tot de aenkomst van den dagh, en gingen vervolgens in den nieu gemackten tuin des Konings, die zeer groot, en met eenen muur van aerde omtrokken was. Met de vyvers wasmen al verre gevordert. Veele jonge boomen waren'er ook geplant. Het saizoen was ook in zyn kragtigste, waer door rozen, en andere bloemen, die dit geweest geeft, in meenigte waren opgeloken. Fraeie of zeltsame bloemen verneemt men niet. Van hier gingen wy naer Julfa, en daer gekomen zynde, begaven ons naer den lufthof van François Sahid, tolk der Maetschappye, van wien wy meer gesproken hebben. Wy maekten een gezelschap uit van ontrent 40 menschen, die dezen avont daer deftig onthaelt werden. De vrolykheit was groot, en de lufthof zelf, wiens paden altemael aen beide de zyden met kaerssen bezet waren, vermeerderde het vermack. Moe- de zynde, namen wy onze nachtruft in twee huizen van onzen Gastheer. Den volgenden dagh gingen wy de vrienden van den Heer Kastelein begroeten, om welk te doen wy daer gekomen waren, dewyl deze Heer in de volgende maent stont te vertrekken, en niet weder in Julfa te keeren. Hierom nam hy zyn afscheit van de voornaemste Armenische Koopluiden, van den Patriarch van de Europeesche Geestelyken, en andere Franken. Deze bezoeken duurden drie dagen agter een, dewyl'er wel ontrent veertigh huisgezinnen te begroeten waren, en de bezoeken niet schielyk kunnen afgelegt worden ter oirzake van 't onthael, dat men overal geniet. Want zoodra men ingekomen is, worden bandees, of fierlyke groote langwerpige houte bakken, gevult met konfituren en suikerwerk, voorgezet. Indien het gezelschap sterk is, zet men voor twee menschen eenen bak. Anders voor elk mensch eenen. Hier by komen rozen en andere bloemen, om de menschen met lieffelyken reuk te verquicken, waer op de Persianen al van outs ge-

zet zyn geweest, als blykt uit de boeken der oude schryveren. Dan komt'er een wierookvat, nevens een kannetje gevult met rozewater. Hier worden de gasten mede besprengt. Wyders wort aen yder een Kaljan gegeven om tabak te rooken. Hier op komt'er Kaffee, en Bidmufwater, nevens andere lekkere warme dranken. Is het na den middagh, men zet ook andere zoetigheden voor, die de tydt des jaers mede brengt. By de Christenen, die hier zyn, wort ook brandewyn, of andere sterke wateren geschonken, en, is het na den middagh, ook wyn. Hier uit is wel af te nemen dat'er een uur doorgaet, eer men een bezoek op behoorlyke wyze kan afleggen.

Al dit werk gedaen zynde, vertrokken wy den vierden dagh weder naer de stadt, en namen onze ruft in de verblyfplaats der Maetschappye. Hier verstondt ik dat des daegs te voren een Gezant was aengeko-<sup>Turx Ge-
zant.</sup> men wegens den eersten Visier van het Turxe Hof, die maer een gevolg hadt van 6 of 7 personen. Men gifte dat hy was gekomen om van den Koning vryen doorgang van oorlogsvolk te verzoeken, dat de Turxe Keizer zenden zou om de Georgianen, die sedert eenige jaren zich hebben willen ontlasten van de schattingen, die het Turxe Hof van hun vordert, te beoorlogen. De Turken zyn om deze zelve reden al dikwyls derwaert getrokken, maer altydt belemmert geweest door de engte der wegen, die ze doortrekken moften, waer van hunne vyanden zich bedienende, hen in die engte besloten en floegen. Deze Georgianen voeren den<sup>Georgi-
nen.</sup> naem van *Bassa-'tjoeg*, dat in de Turxetale *Bloothoofst* betekent, omdat hun hoofd maer bedekt is met een kleen mutsje, waer in eenige gaten zyn, waer door ze haerlokken trekken omdat het te vast op het hoofd zou blyven. Hunne hemden zyn zoo lang, dat ze onder uit den rok komen. Het geweest, daer zy zich onthouden, wort ook *Bassa-'tjoeg* genoemd, als zeiden men, *het lant der Bloothoofden*. Het legt tusschen Turkyc en 't lant Gorgestan.

XXXI. H O O F T S T U K.

Gebruik der schilderkunst by de Persianen. Zeden ontrent de geboorte, en doot, en begraeffenis. Wyze van trouwen. Soorten van gelt in Persie. Groote vertiering van suiker binnen Spahan.

IK zoude my, terwyl ik bezigh ben met den lantaert der Persianen te beschryven, inlaten om hunnen Godtsdienst ook open te leggen. Maer wetende dat verscheide Reisbeschryvers wytlooppigh hier van geschreven hebben, zal ik die mocite sparen, om den lezer niet iets voor te leggen, dat hy elders genoeg vinden kan. Met een woort alleen zeg ik, dat'er tusschen hunnen Godtsdienst, en dien der Turken zeer weinigh verschil is, uitgezeit dat de Persianen geen en afkeer hebben van geschilderde beelden, die men ook doorgaens in hunne huizen ziet. Want men vint'er tafereelen bemaelt met paerden, jagten, verscheide beesten, vogelen, bloemen, en wat des meer is, aen den wand hunner vertrekken, gelyk ik te voren reets aengeroert heb. Men vint ook zeker onder hen verscheide meesters in deze kunst, waer van twee der voornaemste, gedurende myn verblyf in dit lant, in s'Konings dienst waren. Eenen van hun ging ik bezoeken, om eene proef te nemen van zyne kunst, die voornamentlyk bestont in kleen gevogelte met waterverf naer het leven af te beelden. En ik moet'er van zeggen, dat zyn werk al fraei, en boven myne verwagtinge was: hoewel hy, gelyk al de rest, weinigh of geen begrip had van dagh of schaduw, waer aen nogtans in het schilderen zeer veel gelegen is. Deze schilder was toen ter tydt bezigh met een printboek vol bloemen, in ons Vaderlant gedrukt, voor den Koning in waterverf af te schilderen. Waer toe een der Europeesche Geestelyken hem de koleuren daer van, zoo veel als mogelyk was, met den mont beduidde. Zy hebben hier toe uitmuntende verwen. Dogh ik vond'er ook, die uit onze Nederlanden daer gebragt waren, als lakverw en andere. De *Ultramarin* of lazuur, de schoonste blaeuwe verwe, die'er is, maken ze zelf, of ontfangen ze van de Armenische schilders: want den Lazuursteen of *Lapis Lazuli* hebben ze in hun lant, van waer wy hem krygen. Eenigen van hun zetten zich op het beschilderen van wandelstokken met zekere soort van lakwerk. Anderen bemalen de inktkokers, die ze maken op de wyze van een kleen kasje, om de rietpennen, en

Overeenkomst van den Persischen met den Turken godsdienst.

Schilders in Persie.

Schoone verwen in Persie.

wat ze meer noodigh hebben, daer in te leggen. Deze kasjes maken ze zeer sierlyk op, en schilderen daer bloemen, beestjes, lofwerk, en ook wel eenige beelden op.

By luiden van aenzien vint men ook Boeken. boeken, die fraei ingebonden en versiert zyn met alle soorten van beelden op hunne wyze gekleedt, ook jagten, enkele mannen-of vrouwenbeelden, ook gezelschappen, beesten, en vogelen, met schoone koleuren in waterverwe afgebeeld: ook onkuifche verbeeldingen, daer ze zeer toe genegen zyn. Ik vond zulke boeken by zekeren voornamen heer, dogh al de schildery slegt, plat, styf, en geheel kunsteloos. Zoodat'er niet aenlokelyx aen was, als men de aengenaemheit der koleuren ter zyde zet. De bladen altemael waren met gout en zilver versiert om het oog te behagen. Evenwel denke niemant dat de zinnelykheit dezer menschen hier toe zoo groot is, dat ze daer Gierigheit der Persianen. gelt aen zouden willen hangen, of eenige andere schoone stukken uit hun beurs betalen. Verre van daer. Maer om iets te ontfangen staen hunne handen altydt open. En dit gebrek is by grooten zoo wel als by kleenen. Het is gebeurt weinich tyds Geval van eenen Hoogduitschen schilder. voor myne komst in Persie, dat daer aenquam een Hoogduitsch Schilder, genaemt Dionys. Dees in Italie lang geweest zynde, en den groote meesters veel afgezien hebbende, maekte voor den Koning een stuk met beelden. Men ontfing het, men hing het in het paleis op, en vergat den Kunstenaer te betalen. Hy is ook nooit aen zyn gelt geraekt. Zoo dat iemand zich inbeeldende dat hier eenig geluk voor vremdelingen zou te bejagen zyn, zich zeer bedrogen zou vinden. Ja, als men het onderzoekt, zal men bevinden dat het hier altydt zoo geweest is, ten ware by avontuur eenig Koning geregeert had, die anders van aert was geweest. En dat zoo zynde, raekt dat de natie niet, maer juist een eenigh mensch, die dan zeker voor een zeltsaem voorbeeld verstrekt. Want de edelmoedigheit is hier een onbekende deugt.

Men toonde dit in den jare 1652 aen Geval van den Oostindischen Afgezant. den Heer Joan Cuneus, Gewoonlyken Raedt van Indie, die wegens de Nederlanden.

lantfche Ooftindifche Maetschappye afgezonden aen dit hof onder andere gefchenken voor den Koning met zich bragt een groot ftuk fchildery, waer in krygfluiden te paerde waren afgemaelt. Men dagt niet anders of dit ftuk zou hier grooten ingang hebben, omdat de Perfianen groote liefhebbers van paerden zyn. Maer men vraegde koeltjes, hoe hoogh dit ftuk in prys wel gefchat wierde. De Gezant niet willende het gefchenk verheffen noemde een gemeene fomme. Hier op wert befloten het ftuk te houden, en de genoemde penningen daer voor uit te fchieten. Meer zou ik hier kunnen byvoegen, maer wy zullen hierna gelegenheit hebben van andere dingen hier toe dienende te verhalen. Nu lufft my te melden wat gebruik zy hebben ontrent de geboorte der kinderen, het trouwen, en begraven der afgestorvenen.

Zeden
ontrent
de ge-
boorte.

Als een kint ter werrelt gekomen is, ontbiedenze na verloop van 3 of 4 dagen eenen hunner wetgeleerden. Dezen geven zy te kennen den naem, dien men gaerne aen het nieu geboren kint geven zoude. Hier op fpreekt hy drie reizen agter een het kint in 't oor, noemende naer allen fchyn den naem, die verzogt is. Vervolgens verricht hy eenige plegtigheden: na welker einde zy dien dagh met hunne vrienden in vrolykheit overbrengen.

Befnydenis.

De befnydenis gefchiet niet, voordat zy 6 of 8 jaren out, of ook wel ouder zyn, zoo als het goetvinden dan valt van Ouderen en vrienden; zoodat het noit naer de wyze der Joden op den agtften dagh gefchiedt. Dan recht yder naer zynen ftaet gasteryen aen, van vreugde dat het kint in het verbont van Mahomets wet, in den Alkoran gegeven, als een Mufelman of ware geloovige aengenomen is.

Zeden
des Hu-
welyx.

De zeden des Huwelyx zyn dus. Als iemand onder hen genegen is een wettigh huwelyk aen te gaen, zoo fpreekt hy niet met de gene, daer hy zyn genegenheit op gezet heeft, maer met hare vrienden of magen. Van welke zoo de zaek goetd gekeurt wort, ontbiedt men eenen geestelyken of Wetgeleerden. Deze onderrecht van de zaek vraegt den man, of hy genegen is zulk een perfoon voor zyn vrou aen te nemen. Het welk van hem toegestemt zynde, vraegt men het zelve ook aen de vrouwe. Als deze ook haer woort gegeven heeft, ftelt de Wetgeleerde (want men weet hier van geene Notariffen) een gefchrift op, waer by blykt, dat de bruidegom een zekere fomme gelts aen zyne bruit maekt. Dit gefchrift ondertekent de Bruidegom. Hier door is de vrouwe zoo bevestigd, dat ze dit gemaekte goetd volgens de wetten behout, al gebeurde het ook, dat de man haer verliet, het

welk hem vryftaet. Ja by zyn overlyden zelf zyn zyne erfgenamen gehouden dit goetd aen haer uit te keeren nevens een agtste deel van alle zyne nagelate goederen. Zoo deze vrou ook komt te fterven, en kinderen nalaet, is de man verplicht, zoo hy een tweede huwelyk aengaet, en daer uit kinderen wint, aen de kinderen zyner eerfte vrouwe het moederlyk goetd vooraf uit te keeren, zoonogtans dat deze kinderen het regt behouden van daerna met zyne kinderen in de deeling gelyk te ftaen.

Komt het te gebeuren dat iemand der Christenen, of andere, die buiten het Perfifch geloof zyn, het zelve aanneemt, trekt zulk een verloochenaer naer zich al het goetd zyner afgestorvene vrienden, in welker geloof hy zelf te voren geweest was, en fluit alle andere magen, die niet tot het Perfifch geloof overgekomen zyn, buiten. Vallen'er twee Christenen te gelyk af tot den Perfifchen godtsdienft, zoo erft de naeft beftaende al het goetd zyner Christen vrienden alleen.

Bywyven nemenze zoo veel als zy begeren, of zoo veel als zy magtigh zyn te onderhouden. Van welke zoo zy'er eene verlaten, mag de verlatene in geen 40 dagen zich met een ander man vermengen, opdat eerft blyke of zy zwanger is. Het welk zoo zynde, moet de man haer onderhouden, totdat ze verloft is, en het kint naer zich nemen.

Bywyven
der Per-
fianen.

Alle de kinderen ook by deze bywyven gewonnen, worden voor echt gehouden, en gerechtigd tot de deeling nevens de andere.

De Ouders, die een dochter uithuwlyken, geven elk naer zynen ftaet haer zoo veel mede, als hun wel gevalt. Maer hier over wort een brief ingeftelt, inhoudende dat de dogter hierna niets meeders van hare Ouders zal mogen vorderen, dewylze gerekent wort haer rechte deel der erffeniffe wech te hebben, zonder oit met hare zusters of broeders, die ongehuwt zyn, te mogen deelen.

Huwlyx-
goetd.

Het overleveren van den bruitschat gefchiet op de volgende wyze. Kleederen, en andere tilbare goederen worden meellendeel op paerden gelegd. Het overige wordt gedragen van verfcheide perfonen, die met banket en andere lekkernyen heel beladen gaen. Men zou zeggen dat het een ftatelyke ommegangh was. Hoe grooter de luiden zyn, hoe de pragt ook grooter is. Speelluiden verzellen den trein. Dit gefchiedt weinigh dagen na den troudagh. Hier toe is in het huis van den man een vertrek gereedt gemaekt, daer alles tegen den avont met licht wort ingebracht. In deze ftaetsie gaen de mannen voor, de vrouwen agter; zoodat men eene verbeelding ziet van een gansch fchoufpiel.

De

De Grooten in 't algemeen hebben mede eene echte vrou, die van de bywyven wort opgepaf, en geeërt met den naem van *Chana*, naer den titel van haren man, die een *Chan* is. Zy eet ook alleen, en wort van eenige der andere ter tafel gedient. De kinderen zoo van echte vrouwen als bywyven zyn alle even gewettigt, en ftaen in het deelen der goederen gelyk. Als deze bywyven kinderen ter werelt brengen, verheugt zich de echte vrou over de geboorte, en rekt het haren man tot eere. Als hy zich by een zyner bywyven begeven zal, zend hy eenen zyner gefnedenen naer haer vertrek. Want elke heeft haer vertrek byzonder. Deze gebiet haer zich te begeven naer de banje, om zich te reinigen, en den Heer op te wachten. Zy gehoorzaemt hier op aenftonts, en tolt zich op de behaegelyxte wyze op om haren Heer te ontfangen. Deze bywyven eten alle met elkander, zonder dat'er iemand anders by is.

De Koning neemt zoo veele wyven, als hy begeert te hebben. Hy neemt de keur uit de jonge maegden, ook uit de Georgiaensche, Armenifche, en zelf dogteren van andere Chriftenen, als hy ze maer bekomen kan. Deze ftaen alle gelyk. De eerfte zoon, dien hy by een van haer wint is de naefte erfgenaem des Ryx, zonder dat'er agt gegeven wort by welk eene vrou hy gewonnen is: zynde de moeder in eenen zelve rang met de andere vrouwen: van welke zoo hy'er eene verftoot, trout hy die, als ze niet bevrugt is, uit aen dien hy wil. Zoodat dikwyls gebeurt dat luiden van minderen rang aen zulk een huwelyk geraken.

Begra-
ving.

Wat de begravinge der dooden aengaet, daer van heb ik deze wyze van doen aangemerkt. Als iemand overleden is, wort na verloop van 2 of 3 uren een Wetgeleerde ontboden, door wien eenige gebeden en andere ceremonien gedaen worden. Dan brengen ze het lyk, leggende in een kist, buiten het huis op een plaets daer toe gefchikt, om het te waffchen en te reinigen. Het wort gedragen van luiden daer toe gefteit. Vooraen ziet men eenige zangers gaen, ook andere luiden dragende ftokken, fpiessen, ftandaerden, of kleene vanen. Men ziet eenigen tot bewys van rou ongevavent, met gefcheurde kleederen, of ten deele naekt. Om het lyk voor en agter (byzonder als het luiden van ftaet zyn) loopen ook zangers, Wetgeleerden, en andere Geestelyken, ook werreltlyke luiden, zingende treuren klaegliederen. Agter het lyk volgen de naefte vrienden en bekenden, weenende ten deele van droefheit, ten deele uit gewoonte. Hunne kleeding verfchilt niet van hunne gewoonlyke dragt, als men uitzondert die voor aen gaen. Zommigen

evenwel laten een gedeelte van hunnen tulbant loshangen. Zy gaen niet gepaert of in eenige orde, maer in het wild, en zonder regel.

Gekomen zynde ter beftemde plaetse, en het lichaam gezuivert hebbende, ftoppen ze den mont, neus, ooren, en alle de opene deelen met kattoen. Tuffchen de lyken der mannen en vrouwen wort geen ander onderscheit gemaekt, dan dat de vrouwen door vrouwen worden gereinigd, en ten grave geleidt. Want van hier worden ze vervolgens naer het graf gebragt, daer eenige gebeden of ceremonien gedaen worden. Dan leggen ze het lichaam in een laken gewonden in de aerde op de flinke zyde met het hoofd naer 't Ooften, de beenen naer 't Westen. Want het gezicht moet gekeert zyn naer het graf van hunnen Profeet Mahometh. Dit gedaen zynde, maken ze een half rond gewelf van aerde en leem in het graf boven het lichaam; vullende dan het graf met aerde tot den bovengrond, en ftellende eenen grafsteen daer op. Voor luiden van aenzien wort'er een verheven koepel boven gefteit. Luiden ook van hooge agting, of gunftelingen des Konings, worden met een Koninglyke tombe verheerlykt. Voor hoedanige grafsteden zy groote eerbiedigheit hebben, houdende die voor heilige plaetsen. Eenige dezer tomben zyn kerxwyze gebout met fchoone blaauw verglaefde koepels; dat zeer pragtigh ftaet.

Tot de zeden behoort ook het gebruik van gelt, waer van de grootfte zilvere munt is een *Hafser denarie* of een ftuk van tien *mamoedjes*, zynde elke *mamoedje* naer onze rekening ontrent 8 ftuivers. Dan volgt een *daezaejie* of een ftuk van vyf *mamoedjes*. Dan is'er de *Paenzajie* van twee en een half. Daer zyn ook ftukken van twee *mamoedjes*, genaemt *Abbaasjes*: dan ook van een *mamoedje*, waer van'er twee foorten by de vorige Koningen geflagen zyn, wordende genoemt *mamoedjes havife*. Dit is 't gelt, daer 't lant zoo veel van verzien is, kunnende de koopluiden by den uitvoer daer van hunne rekening niet vinden. Het wort in den handel by ontfangen uitgift door het gantsche ryk gebruikt: zonder dat'er eenigh ander gelt tot den in-en uitkoop der goederen omgaet. Nog zyn'er *zaejies*, of halve *mamoedjes*. De eerfte twee geltspecien worden zeer weinigh, en maer op zekeren tydt van 't jaer voer den Koning geflagen, om die aen den armen uit te deelen. De zelve zyn ook zoo heel gangbaer niet, en men ziet ze weinigh, als by luiden die de zinlykheit hebben van ze te bewaren, omdat ze in waerde en gewicht van de *Abbaasjes*, *Mamoedjes*, en *Zaejies*, die'er nu geflagen worden, eenigzins verfchil-

Gelt der
Persia-
nen.

schillen. Want deze drie laetst genoemde specien zyn in de jaren 1684 en 1685 op een vaste alloy en waerde gestelt, en daer by gebleven: tot dat de muntmeesters uit vuil gewin door slofheit en agtelooosheit der regeringe hunne waerde bedorven hebben. Waer in geen orde gestelt wert, voordat de gemeente eerst daer over begon te mompelen, en daarna aen de Ryxraden te klagen. Toen werden die muntmeesters af, en in hun plaats andere aengestelt, die dikwyls niet een haer beter waren dan de vorige. Dat ook geen wonder is, dewyl zulke menschen, zonder eenige andere straf te ondergaen, alleen van hunne ampten verlaten worden. Deze gelden dan worden niet gebruikt tot in-of uit-koop van goederen; maer de *Mamoedjes haviese*, by de oude Koningen geslagen, dienen hier alleen toe. Zoo dat de koopluiden, als het de noot vereischt, dezelve moeten opwisselen, gevende dan 1, 2, ja wel 6 van deze penningen ten hondert voor opgelt. Waerom de handeling van dit gelt aen te merken is als een andere koophandel. Het is ook zoo haest niet geslagen, of de inlandsche koopluiden wisselen het op, en vervoeren het heimelyk naer Suratte, omdat ze zich laten voorstaen daer meerder voordeel by te doen, dan by het inkoopen van goude dukaten.

Het koper gelt bestaet in twee soorten. Van de grootste soort; die ront is, gaen'er 10 op een *Mamoedje*. Van de kleinste, die langwerpigh is, vyfentwintigh.

Zelden ziet men goude munt. Evenwel bequam ik een goude dukaet, die my voor iets zeltsaems ter hant gestelt wert. Maer zy heeft op verre na haer behoorlyk gewigt niet.

Alle de goederen, die tot Gamron komen, worden daer verhandelt, en de gelden by wissel overgemaekt, door de Benjaensche makelaers in goude dukaten opgewisselt, en naer Indie verzonden.

Volgens zeker verdragh met onze Handel Maetschappye gemaekt is de Koning van Persie gehouden jaerlyx aen haer te leveren 100 Cargen zyde, zynde elke Carga 408 ponden Hollants, dat samen beloopt 40800 ponden. De Maetschappye zent ook op haer beurt jaerlyx naer Spahan twaelf duizent pakken suiker, yder pak gerekent 150 ponden, dat samen beloopt agtien hondert duizent ponden. En die worden alle alleen in Spahan vertiert. De zyde onfangen zynde in het huis der Maetschappye wort in soorten verdeelt, voorts in kleiner balen ingepakt, en naer Gamrom op paerden en muilen verzonden, en weder van daer naer Batavia vervoert.

Handel van den Koning van Persie, en de Maetschappye van Indie.

XXXII. HOOFSTUK.

Beschryving en afbeelding van Gevogelte. Beschryving van geboomte, vruchten, aertgewassen en bloemen. Prys der eetwaren. Hoedanigheit eener beroemde Gom, of Mumie.

TERWYL ik myne oogen en gedagten dus liet gaen op den aert en zeden dezer menschen, vergat ik ook nietaen te merken, wat de Natuur in die gewelten verder voortbrengt. Myn lust wert dan getrokken om onder de dieren veele zeltfame vogels, nevens eenige vruchten, lustigh voor het oog, naeukeurigh te bezien en af te beelden: om met die gedenktekenen dezer gewesten nevens andere zeltsaemheden myne wooningh op te schikken, zoo Godt gaf, dat ik oit myn vaderlant weder zag. Ik voldeed dan hier in myne begeerte, en geef u daer blyk van in de vertooningen, die ik daer van doe, in twee partyen opgestelt. In het eerste stuk ziet gy op No. 91. eenen grooten Angoerdvogel, aangewezen door de letter A, van hoedanig gevogelte wy boven gesproken hebben in de beschryvinge der reize naer dit Ryk. Ik maelde hem levendigh af, en vont toen eenigh onderscheit tussen hem, en de vo-

gels, die ik te voren gezien had. Want deze hadt eenen zwarten ring om den hals, en veel schooner groen aen de vlerken. Hier by komen twee Tortelduiven, getoont door B, staende d'eene van agteren, d'andere van voren. Zy hebben ten deele eenen zwarten ring om den hals, en worden *faegter tong begerde* genoemd, als of men zeide, Ringtortelduiven. De andere twee, die C aenwyft, noemenze *Faegter*: den groenen vogel, te zien by D, *Clacg-sebs*, of groene kraei: de geele vogeltjes by E *Gonsjes-zerde*, of geele vogeltjes. Deze komen hier tegens den tyd, waer in het koorn zaet begint te schieten. Daer makenze hunne nesjes in. Als men het koorn begint te majen, trekkenze weder wech naer plaetsen, daer het wat kouder is. Van deze vint men'er wel 4 of 5 soorten. Het getal. 92. vertoont een gespikkelde tortelduif, die de letter A toont, hebbende eenen zwarten en witten ring aen beide de zyden van den hals. De-

Tortelduiven.

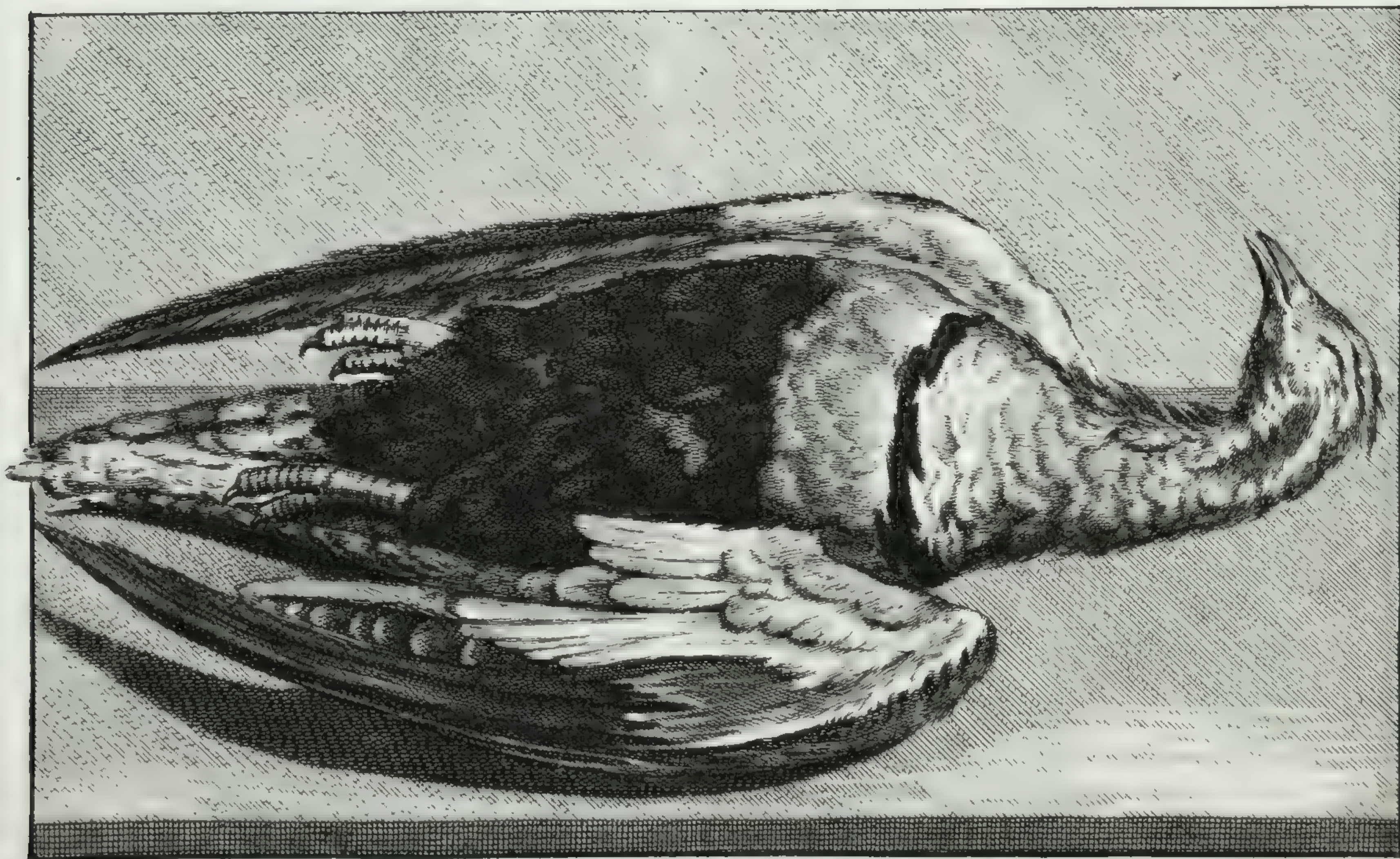
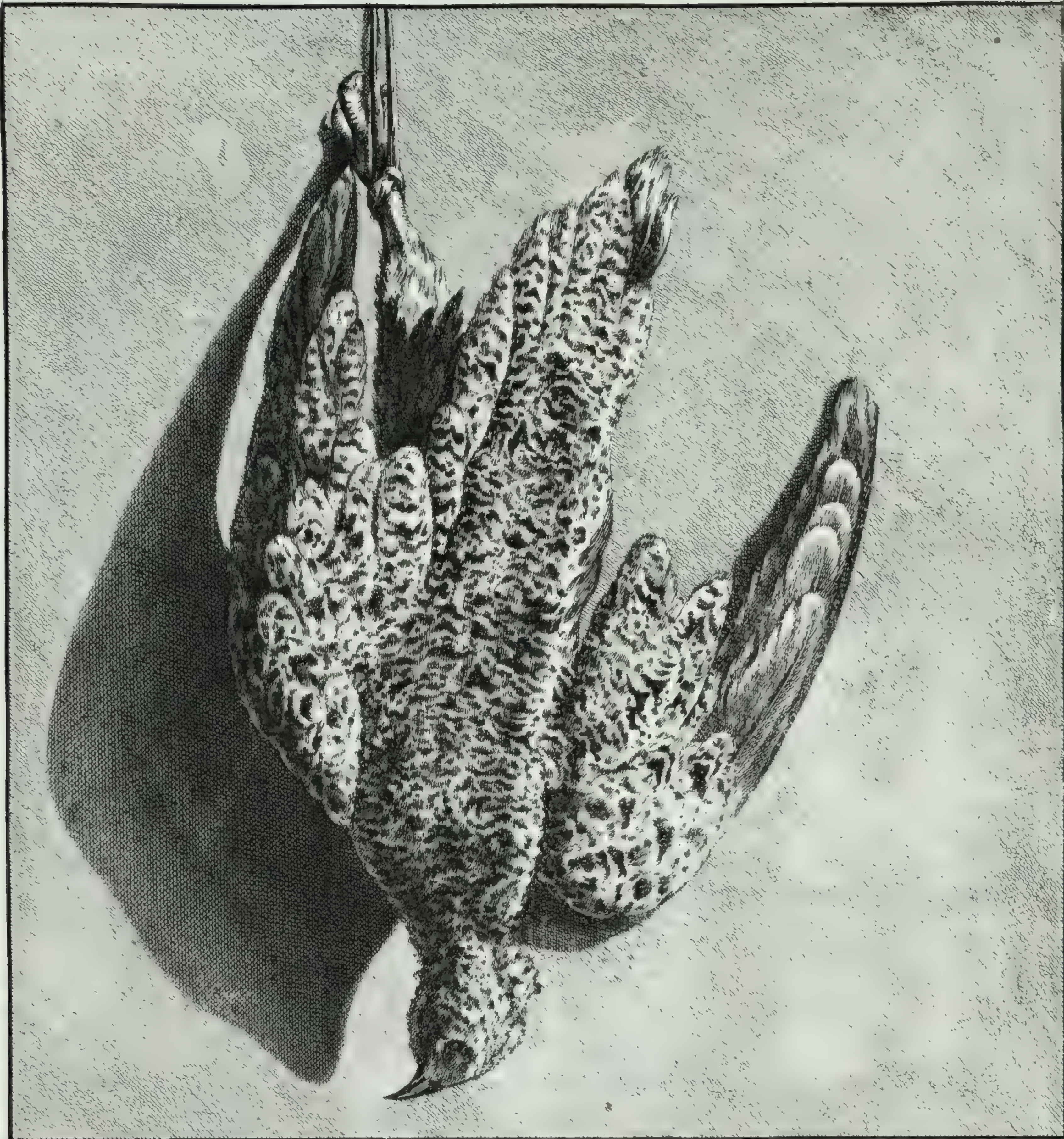
Beschryving van gevogelte.

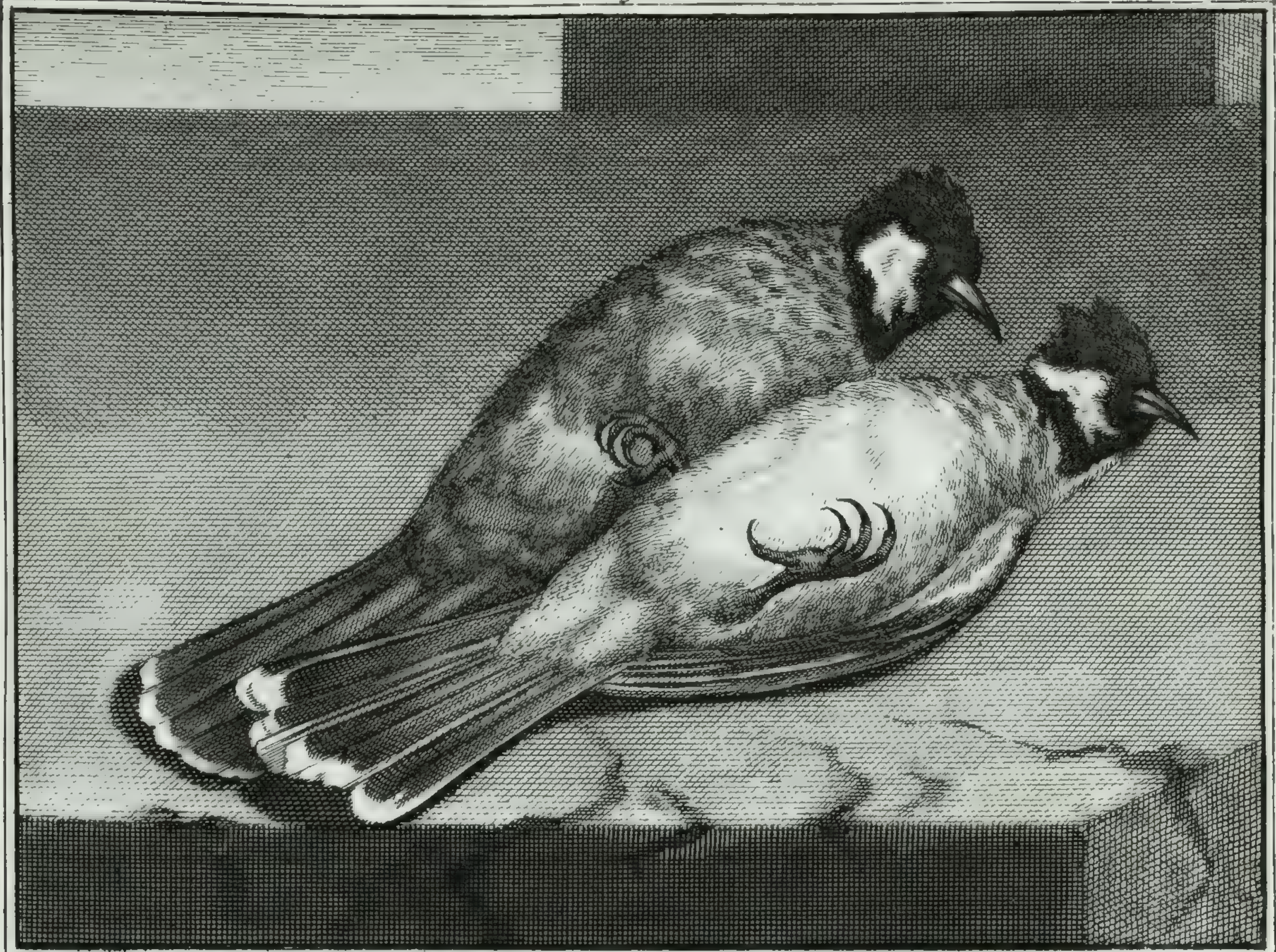
Angoerdvogel.

ZELTSAME VOGELS.

ZENAFERBLADEREN.

ze wort genoemd *Faegter-Koehie*, dat is, wilde tortelduif. Deze soort van duiven onthout zich meest in 't gebergte. De groote bonte duif B wort genoemd *Alla-fagter*: de wit en zwart gespikkelde vogel (een staet'er van voren, en een van agteren) *maby-gieek*, of vischvanger, omdat hy altydt op de waterloopingen zich onthout, even als de Meeuwen. Gy ziet hem by C. De twee kleene vogels, die van agteren groen en blaau, en van voren Oranje zyn, worden ook *Maby-gierek* genaemt, omdat ze mede op de boomen aenden waterkant gevonden worden. zie D. De groene vogel E met den geelen hals heeft den naem van *Sefsje Gabba*, of Groenrok. De vogel F, die zwart, graeu, wit, en gevlekt is, heet *Dregt-ken*, of Boompikker, dewyl hy gestadigh met groote kragt in den boom pikt, daer hy in zit, zoo dat men hem, al is men daer al verre vandaen, hooren kan. Deze soort is al meest geel gevlaekt. Nu ziet gy by de G eenen vogel van agteren en van voren getekent, die genoemd wort *Morgie-jnsjier*, of Vyg-vogel. Zyn voorlyf is heel graeu en wit, doorgaens met vlammetjes gestreept. Hy zingt zeer fraei, en onthout zich altydt in de warme plaetsen. Hy is ook goet om voor spyze gebruikt te worden, maer schaers te bekomen.

Vogel
Baeker-
kara.

Het getal van 93 wyft eenen vogel aen, genaemt *Baeker Kara*, zynde een soort van Frankolien, die men veel in 'Turkyc en op 't eilant Cyprus heeft. Van deze vogelen wort veel werx gemaakt, te meer, omdat ze zoo lekker van smaek zyn, ook veel beter en blanker van vleesch dan de velthoenders, die ze ook in grootte overtreffen. Van agteren hebben ze evenwel de kolcur van een velthoen: maer 't voorlyf is wit, graeu, en zwart. De hals is gefiert met eenen ronden ring: gelyk men ziet op No. 94. Ook twee vogeltjes, genaemt *Bol-bol* in hunne natuurlyke grootte op tweederhande wyze, van voren, en van agteren. Hun gezangh zweemt veel naer dat vanden Nachtegael. Hun hooft is zwart en wit gevlaekt, de rest graeu: het einde van 't onderlyf tot een gedeelte over de staert schoon geel. De einden van den staert zyn wit. Zy vertoonen zich door het getal 95.

Geboom-
te en ge-
wassen.
Zenaer-
boom in
Perfie
meest
geacht.

Nu komen ik tot allerhande geboomte, vruchten en gewassen. Onder alle boomen heeft de Zenaer de grootste agtinge, te meer omdat deze boom in andere landen onbekent is. Men wil dat de eerste hier gebragt zou zyn van de stad Jeefd, 7 of 8 dagen van hier gelegen, en dus voortgeteelt. Eenige dezer boomen hebben de dikte van 20 of 25 palmen; het geen ik zoo op de Chjaer-baeg, als in byzondere tuinen ondervonden heb. Gemeenlyk zynze 40 of 50, ja ook wel meer voeten

hoogh, wassende regt op even als de Maltboomen, met weinig uitspruitfelen van takken, als men de kruin uitzondert. De schors is doorgaens licht graeu. Het bladt, zoo groot als 't valt, wort afgebeelt op No. 96. Het hout wort gebruikt tot deuren, vensters, en wat des meer is. Van binnen is het als gemarmert uit den geele, dat hier voor sierlyk gehouden wort. Men schat elken volwassien boom op hondert Ryxdalers.

De Pistatfiesboomen zyn ten deele tamelyk groot, en maken een ronde kroon. Pistatfies-boomen.

Zy zyn gemeenlyk beladen met vrugten. De bladeren hebben eenige gelykheit met die van den Laurier, behalven dat ze wat ronder, en wel zoo groot zyn. Men ziet een der uiterste takjes afgebeelt op No. 97 met de letter A. De buitenste bast, volgroeit zynde, is root en geel, anders licht groen en geel. Veele bladeren ziet men aerdigh omgekrukt, en van koleur roodt en geel. De buitenste schellen worden in dit lant gekonstyt, en voor wat lekkers gerekent. De vrugt zelf, als ze jong en nogh niet hart is, wort in azyn gelegd, en gegeten, even als ingelegde Komkommertjes, by gebract en andere spyzen. In het gebergte vint men veele wilde boomen van deze soort, waer van de vrugt byzonder kleen valt. Uit deze boomen wort een gom getrokken: waerom ze in het voorjaer eenige kappen in de stammen en takken der zelve geven. Waer onder ze dan een nesje van slyk zetten, waer in ze de gom ontfangen, die den Terpentyn in reuk en koleur gelyk is. Deze nestjes nemen ze ontrent de maent Augustus weder wech, doen de gom in ledere zakken, en brengen ze dus te koop. Want men gebruikt ze voor een geneesmiddel, als zalf. De Persianen noemen deze boomen, wilde, en d'andere *Pista*.

Nu zyn'er Semaegboomen, die de gelykenis van Elzen hebben, hoewel de bladeren wat korter zyn, verzien van veele ribbetjes en kantigh in de rondte. De vrugt heeft het fatloen van een kattefaert, het zy ze groot is of kleen, vol ronde knopjes. Gy ziet de gedaente op de letter B. Deze vrugt, zuurder dan eenigh verjuis, wort in vleeschnat gebruikt. Droogh zynde, wort ze gestampt, en by gebract gegeten. Men gebruikt ze ook voor een geneesmiddel. Want men zet ze op Rozewater om den mont te spoelen, en het tantvleesch te zuiveren, tot weringe van scheurbuik, en diergelyke ongemakken.

Daer groeit ook een plant, genaemt *Kakienets*, of *Akekinsje*, twee voeten boven den gront, en schiet verscheide takjes uit, waer van eenige langs de aerde loopen. Gemeenlyk zyn 4, 5, 6, of 7 vrugten aen elk takje. De figuur daer van is

als een klokje, gesloten even als een bouquet of duivenei, schoon root of oranje van koleur van buiten en binnen. Zoo is ook de korrel, die zoo groot is als een kleine knikker. Hier van vertoonen wy een takje met de vrugt en bladen, die groen en geelagtigh zyn, op de letter C. Deze vrugt gedroogt zynde, wort voor een groot geneesmiddel gehouden, als die het bloedtpissen wederstaet. Hier van worden gemaakt de koekjes, die men noemt *Throcischi Alkekengi*, waer van men met Terpentyn in water gekookt, kleine pillen maekt, diemen met een weinigh water of wyn inneemt.

Annaeb. De Annaebboomen zyn tamelyk groot en vruchtdragende. De vrucht gelyk de olyven. Zelf onryp is ze zodanigh van koleur: maer ryp, is ze roodt. Men eetze droogh uit de hant, dewylze smakelyk is. Zy strekt ook voor een geneesmiddel. Een takje hier van wort met de D aengewezen. Deze vier hebben hunne wezentlyke grootte.

Boom- De voornaemste boomvruchten zyn vruchten. Amandelen, Pistatsjes, en Persikken, van welke laetste 5 of 6 soorten zyn, zoo groote als kleine. De Persianen geven hier aen twee benamingen. De soort, die aen den steen vast zit, heet *Sjest-aloe*, de andere, waer van de steen in het opbreken mede geopent wort, *hoe-loe*. Buiten deze zyn'er nogh 3 soorten, waer van d'eene blaue en rofagtigh als een blaue pruim is, de aendere de gelykenis heeft van een Abrikoos zoo in grootte, als koleur en gedaente. De derde soort is klein en geel van koleur.

Abriko- Abrikosen vint men'er wel van 11 of 12 zen. soorten, zoo groote als kleine, die alle eenen byzonderen naem hebben. De algemeene naem is anders *Zarda-loe*.

Kerffen. Van kerffen, die ze *Gielas* noemen, is maer eene soort bekend. Zy zyn in smaak en gedaente de Spaensche kerffen zeer gelyk.

Moerel- Een soort is'er ook van zwarte Moerel- len. len, die ze *Aloebaloe*, of kortheitshalven *Abae-loe* noemen.

Appels. Veelerhande appels zyn'er ook, in 't algemeen *Ziep* genaemt: ook peren, gemeenlyk *Goela-bie* genoemd. Onder die vint men een soort als onze Bergemotten, ook Winter-en Zomerperen, en daer onder eenige, die vry groot zyn. Onder die winterperen zyn'er, die een gansch jaer kunnen goetd blyven.

Pruimen. Van pruimen zyn'er vier soorten, blaue, witte, roode, en geele. De witte, genoemd *Alaet-ja*, worden meest onryp met zout gegeten. De roode *Aloe-boekara* geheten, zyn de regte Prunellen. De blaewenoemenze *Aloe-siga*, de geele *Aloe-fert*.

Van queeperen zyn'er 2 of 3 soorten, Queen. genaemt *De-bee*. Zy zyn goetd uittermaten, en uit de hant gegeten van zeer goeden smaak. Men vint'er die vry groot zyn. Deze worden al veel gekonfyt.

Haes-en okkernoten heeft men'er ook. Nooten. De eerste noemt men *Fendoeg*, de laetste *Gindoe*.

Alle deze vrugten zyn'er in grooten overvloedt, en derhalven voor eenen geringen prys te bekomen. Zy worden by het gewicht verkogt, uitgezeit de okkernoten, die getelt worden.

Ik heb vergeten te spreken van *Kieviets* Mei-en of Meiboomen, en *Amaer* of Granaet-boomen, die hier in groote menigte zyn. Granaet-boomen. Onder deze is een soort, die geen vrucht geeft, maer alleen een bloem voortbrengt. Deze is byzonder fraei en groot, en als vele Papavers schoon root van koleur. Men ziet'er ook wit gevlamt, en eenige geelagtige bladeren, die ik uit zinnelykheit afschilderde. Haere gedaente is te zien op No. 98 nevens een fraei gekroont boomtje, *Biede-Mahalagie* genaemt, wiens takken alle nederwaert hangen. De bladeren zyn fyn, lang, en smal. Men ziet ze maer in eenige tuinen. De afbeelding wort getoont door het getal 99. Van vygeboomen is maer een soort genaemt *Ausjier*, waer van de vrugt zeer klein is.

Van druiven zyn'er wel 10 of 12 soorten, die alle *Angoer* genaemt worden. Druiven. Elke soort evenwel heeft hare byzondere benaminge. Men ziet'er 3 of 4 soorten van blaue, langwerpige, en ronde, byzonder groot, hoewel'er kleine onderloopen. Van de witte zyn 2 of 3 soorten. Nogh is'er een ander soort, genaemt *Kif-mus*, zoet van smaak, dun van schel, en zonder korrels. Nogh een soort, die troffen heeft waer in groote en kleine druiven onder een hangen, hoedanige ik niet weet dat ik oit meer gezien heb. Jaerlyx worden van deze druiven eenige ingedroogt, en konfytagtiggh geworden zynde, in steene potten naer Batavie en elders verzonden. Zy leven hier dus mede. Alle de steeltjes, en wat verder onnut is, zoeken ze'er uit. Dan leggen ze een laeg of gedeelte van druiven in een steene kruik. Hier over leggen ze eenige gedroogde rozebladeren, wel gepakt. Dan sluiten ze de kruik zoo dicht, dat'er geen lucht by komen kan. Dit laten ze zoo samen etelyke dagen staen. Dan slaen ze deze zelve kruik, die boven naeu is, aen stukken, nemen de roozebladen daer af, en scheiden alle de druiven van een, die ze daarna tot rozynen geworden, in een nieuwe kruik pakken en verzenden. Dat ze hier rozebladen toe gebruiken, is alleen om'er een goeden geur aen te geven. Het welk gedaen zynde, werpen ze die wegh, omdat'er anders verrotting uit voortkomen zou.

POMPOENTJES EN ANDERE VRUGTEN.

zou. Naer de zelve gewesten zenden ze ook Amandelen en Pistatsjes, waer tegen de Indianen ook hunne konfituren en versnaperingen verzenden.

Aertge-
wassen.

Geen mindere vruchtbaerheit ziet men ontrent de aerdgewassen. Van de Meloenen alleen, die ze *Gharbie-sa* noemen, worden meer dan 25 soorten getelt, die elke haren eigen naem hebben. Veele hier van zyn uitnemend goet, veele ook zoo groot dat ze ontrent 20 pond wegen. Van deze soorten worden'er het geheele jaer door bewaert in frisse beslotene plaetsen, naer de tydt dat vereischt. Want om de warmte te weeren hebben ze sneus genoeg, die tot ys gestremt, van hun ook tot koelingh van den wyn in den zomer gebruikt word. Deze groote Meloenen noemen zy *Garbie-say-belgience*. Die eerst uitkomen worden bevonden de slegtste van smaek, maer egter de gezondste te zyn. Zy zyn meest wit. Van Watermeloenen zyn 4 of 5 soorten. Witte en roode zyn'er ook zeer goet, die ze *Hindoeden* noemen. Pompoentjes zyn'er ook veelerhande, en daer onder eenige byzonder fraei gestreept van groen en zwart. Andere weder zyn gevlaekt of gemarmert, of geestigh met verscheide kleuren bezet, inzonderheit de kleene. Want zy zyn maer zoo groot als een Chinaesappel. Ik stoffeerde een gansche schildery met deze vruchten, en stelde daer Persiken by, ook een *Chamama*, of *Vrouwenborst*, een vrugt, die schoon roodt is. Ik bewaerde ook alle de korrels, nevens een van die troffen bezet met groote en kleene druiven onder een, waer van wy zoo even gesproken hebben. Het een en 't ander laet zich zien op No. 100.

Wortels.

Veele soorten zyn'er ook van geele Wortelen of Peen, roode en witte Beetwortelen, Peperwortelen, Rammenassen, Knollen of Rapen, Knolkool, Aerdappelen, Tartoefje en Champinjons, Badens-joen, by de Persianen en Europeers genaemt *Fokje-fockiese*, die we reets beschreven en verbeelt hebben.

Bloem-
kool.

De Moestuinen leveren ook Bloemkool van byzondere grootte, zoodat'er onder zyn, die 10, 12, ja 14 pont wegen. Ook Savoikool, Asperges, Artichokken, Cellery, Porei, Ajuin, Chalotten, Kers, Dragon, Petercely, Kervel, Nip, Boonkruit, Limoenkruit, Munt, Koriander, Dille, Zuring, Porcelein, Majolein, Sallie, Bernagie, Kropfalade, Endivie, Cichoreiwortels, en Roomfalade, dat lange geele bladeren zyn. Men eet ze uit de hant. Zy zyn zoet en aengenaem van smaek. Spinagie en Wynruit ontbreekt'er ook niet.

Bloemen.

Van bloemen zyn veele soorten, Tulpen, Angelieren, hoewel beide slegt, Ryassen, Lelien, Tuberozen, Narcissen:

veelerhande Sjonkieljes, Hyacinten, Afrikanen, Merveilles de Peru, Stokrozen, Zonnebloemen, Muskusbloemen, Violen, Violetten, en Goutsbloemen. Maer het grootste gedeelte hier van is uit Europe overgebracht, en dus voortgeteelt. Want de bloemen, die hier groejen, zyn van geene waarde.

Evenwel zyn'er Saffraenbloemen, waer Saffraenbloemen. van de beste soort van Mahanderan komt.

Van de witte en roode Rozen, zoo slegt als ze zyn, wort veel rozewater gemaekt, en naer Indie en elders verzonden. In dit water is hier groote vertiering. Want gelyk de Persianen op lieffelyke reuken gezet zyn, gelyk wy hier boven hebben aengeroert, zoo storten zy dikwyls geheele flessen uit tot besproeijing hunner gasten, of begieten in andere gezelschappen hunne vrienden daer mede onder de vreugt; zonder dat dit water eenige vlekken in de kleederen zet.

Tweederhande Jasmynen zyn'er. De Jasmynen. eene soort zweemt naer de Italiaensche, hoewel ze in reuk daer voor wyken moet. De andere is vry slegter, maer groeit weeligh en loopt zeer hoog tegen den Zenaer en andere boomen op, dat zich sierlyk aen 't gezicht op doet.

Alle deze dingen strekken tot voedsel der oogen alleen: dat een sober vermaek zyn zou, indien de Natuur dit gewest ook niet verzien had met voedsel, dat de maegh Overvloedt van doen heeft. Dit zeker is hier vol op. Het gevogelte brengt hier veel toe, dat van eetwaren. dagelyx op de markt te koop gebragt wort.

Want een Hoen koopt men hier den ganschen tydt des jaers door voor zes stuivers, en op zyn dierste tot 12: een Kuiken voor 4 of 5 stuivers: een Velthoen voor 10 of 12 stuivers. Daer is een kleene soort van Velthoenderen, zoo groot als Quakkels, voor het koppel van welke men 5 of 6 stuivers geeft. Dit is de prys ook van Quakkels en Duiven. Wilde Entvogels koopt men'er tot 7 of 8 stuivers het stuk. Een goede tamme Gans voor 40 of 50 stuivers, maer een volwasse Kalkoen kost wel 6 of 7 gulden, en een jonger naer gelang. De Kapoenen zyn hier zoo uitnemend vet, als ik ze nogh oit ergens gevonden heb, maer zeldsaem. Zoodat ze meest hier voor een geschenk gebragt worden.

Hier by komen Hout-en watersnippen, wilde Entvogels van veelerhande soorten, Teelingen, wilde ganzen, Kraenvogels, wilde duiven, Tortelduiven, Leeurikken, Lysters en patryzen, waer van'er eenige ichoon roodt aen den kop zyn. Maer deze laetste bekomt men niet, als met hulp van valken, of door schieten met het roer.

Wilde Rheebeesten zyn hier ook raer: maer het ossenvleesch is zoo veel lichter te

bekomen. Want voor 16 of 20 stuivers koopt men 12 pont. Maer de Perſianen eten het weinigh, of ze moeten geringe luiden zyn. Zoodat het meest in Julfa geſlagt en onder de Chriſtenen verkogt wort. Voor het ſchapenvleefch geeft men in den zomer 14, of 15 of ook wel 16 ſtuivers de 12 ponden. Maer hoe men nader aen den winter komt, hoe meer het opſlaet; zoodat deze 12 ponden dan wel eenen Ryxdaler belooſen. Voor even zulk een gewigt Lamſvleefch betaelt men 3 gulden en 5 of 10 ſtuivers; en zoo veel ook ontrent voor het bokkenvleefch.

Van het oneetbare vleefch wil ik hier niet reppen. Anders zyn hier kleene wolven, voffen, Sjakallen, of wilde honden.

Prys van het broot. Voor 12 pont broot geeft men hier gemeenlyk 8 of 10 ſtuivers. Voor zoo veel rys 20 of 24 ſtuivers. Voor de Terwe 8 of 9 ſtuivers. Voor de gerſt 6 of 7 ſtuivers: ook zoo veel voor geerſt, teweten alsze ongepelt is. De gerſt gevenze meest voor Voeder aen de paerden, omdat hier geen haver is. Spaenſche terwe is'er in grooten overvloedt. Deze nogh jongh en onryp zyn: de wort op het vier gebraden, en dus aen alle oorden der ſtadt den gantschen dagh door verkogt. Zy ſprengen'er een weinigh zout water over, en verkoopen elke tros voor eenen duit.

Boter. Vyf of 6 gulden geeft men gemeenlyk voor 12 pont boter, om in het toebereiden der ſpyzen te gebruiken: maer de verſche, die zeer goet is, wort wel tegen 7 of 8 gulden betaelt.

Olie. De olie om by ſpyzen te gebruiken wort getrokken uit zeker zaed genaemt *Kouſjae*. Zy is onze boomolie zeer gelyk, maer niet zoo aengenaem van ſmaek. Men geeft 50 ſtuivers voor 12 pont. Nogh is'er een beter ſoort genaemt *Arda*, die eens zoo veel koſt. Deze komt uit een zaet genaemt *Kouſjit*.

Tot hunne ſpyzen gebruikenze een zaet dat ze den naem geven van *Maes*, by de Ooſtindiſchvaerders bekend onder den naem van *Kajang*. Zy hebben ook Lentietsjes, die ze *Ades* noemen, ook witte en roode boontjes, die de Turxe gelyk zyn, van hun *Loebja* genoemt: ook witte en grauwe erweten, paerdeboonen, en peulen, die door onzen lantaert hier overgevoert en aengequeekt zyn.

Om alle deze ſpyzen te bereiden is vier van nooden. Hier toe gebruikenze hout, dat ook by het gewigt verkogt wordt. Men geeft voor 12 pont gemeenlyk 4 of 5 ſtuivers, ook zoo veel voor de houtkool.

Kameel-drek voor turf gebruikt. Waerom veelen om dezen hoogen prys nooit houtkool gebruiken: zelfs niet de voornaemſte Armeniers in Julfa; behelpende zich yder met beeftedrek. Want veeltydts komt het braden of koken der ſpyzen met hout meer te belooſen dan de

ganſche ſchotel met ſpyzen, die op zulk een vier gereedt gemaekt is. Men geeft daerentegen ontrent 30 ſtuivers voor 220 of 230 ponden van den drek der kamelen, koejen, ſchapen, en ezels. Vooral wort deze drek gebruikt tot het ſtoken der oven, waer in de meeste ſpyze gaer gemaekt wort, dat gemakelyk en zonder veel omſlagh toegaet. Hier door gebeurt het ook dat de wegen altoos zuiver zyn, dewyl'er geſtadigh menſchen omgaen, die deze vuiligheit verzamelen en opnemen, om die, alsze droogh is, te verkoopen. Zoo gaet het ook met den drek der paerden. Alle andere vuiligheit wort tot meſt gebruikt, zelf die der menſchen. Hier toe komen dagelyx boeren met ezels in de ſtadt, die alle vuiligheit uit de huizen halen, en op hunne landeryen gebruiken, of verkoopen.

Ik heb vergeten te melden van de Ruynaswortelen, by de Indianen bekend onder den naem van *Soliman-doſſyn*, waer van de meeste komen uit de provincie Schirwan, en van buiten de ſtadt Thebries of Tauris. Want het verzenden hier van naer Indie is een der voornaemſte koophandeligen, die hier gedreven worden. Het eene jaer door het ander gerekent worden hier 300 balen vertiert, yder bael gerekent op 150 of 160 ponden. By de gemeene markt gelden de Mansja (dat is 12 lichte ponden) wat min of meer dan 12 mamoejjes, gemeenlyk ontrent op twee ryxdalers gerekent. Deze wortelen worden voor de verweryen gebruikt, en men oordeelt dat'er nergens beter voortkomen dan hier.

Van de *Artael* of *Auripigmentum*, by Artael de Perſianen *Zernig* genamt, en gebragt van Thebries en Kasbin, worden jaerlyx 600 of 800 korven, elke van 150 of 160 ponden, naer Indie verzonden; en elke naer zyn ſoort betaelt, van drie quart tot 1½ Ryxdaler. In dit lant wort'er zeer veel van vertiert tot ſchilderwerk, en ook tot andere dingen. Ik weet ook niet anders of daer wort veel van naer Turkyen verzonden.

Ik agt der moeite waerdigh hier nogh iets by te voegen van een befaemt geneesmiddel van Mummy, by velen van dit Ryk onbekent. Het is een ſoort van Gom, die buiten het gebergte ontrent de ſtadt Laer in ſpelonken of Grotten gevonden wort, daer zy als afzypelende zich zet. Zy is week en zwart als pek, dogh aengener van reuk. De regte plaets, die deze gom voortbrengt, is gezegelt. Waer uit jaerlyx door den Gouverneur van Laer en andere Regenten gehaelt wort al wat gezet is; dat dan den Koning toegezonden wort. En dat loopt in 't jaer gemeenlyk op 8 of 10 oncen uit. Zoodat wel veel van deze gom geſproken wordt: maer

zy is weinigh te bekomen. Als ze te krygen is, word zy voornamelyk gebruikt tot het heelen van gebrokene armen en beenen: ook tot ongemakken ontstaen uit kneuzen, vallen, of slaen. Men geeft luiden, die dusdanigh gestelt zyn, daer een brokje van in zoo groot als een graeuwe erweet, nadat men het in versche of ongezoute boter in een lepel gesmolten heeft. Even zoo veel of meerder legt men ook uitwendigh op de bezeerde plaets, zoo de noodt zulx vereischt, en wind'er dan doeken om. Is het been gebroken, men spalkt het. Door welke middelen de lyder in den tydt van 24 uren herstelt wort. Dit geneesmiddel willen ze dat gevonden zou zyn van zekeren Jager, die het eene been van een Hart aen stukken schoot. Welk hart hem nogtans op drie pooten ontliep. Des anderen daegs keert hy weder ter jagt, schiet weder een Hart, en bevint dat het het zelve is, dat hy des daegs te voren geschoten hadt. Hy stondt verbaest, ziende dat het gebroke been zoo goet als genezen was. Als hy aen anderen hier van kennis gegeven hadt, en de zaak onderzocht was, bevont men dat dit geschiet waster plaetse, daer deze Gom zich gezet hadt, zoo dat men giste dat deze schielyke genezing hier van daen quam. Men nam'er de proef van in andere quetsuren, en de kragt bespeurt hebben-

Wondere
genezing
van een
been-
breuk.

de hield men ze aenstonts in hooge achtinge.

Men heeft nogh een diergelyke Gom ontrent Lorestan, die dezelve werking doet, uitgezondert dat'er drie-of viermael meerder tydt toe vereischt wort. Om deze gommen te onderscheiden, en de regte proef daer van te nemen, legt men een weinigh op een kool viers. Komt'er een pekagtige reuk uit, zoo hout men ze voor de slegtste: dewyl de beste, als gezegt is, eenen aengename geur van zich geeft. Maer de regte proef wort genomen aen een hoen, welk men eenen der pooten aen stuk breekt. Men bestrykt de quetsuur en spalkt den poot, en men geeft het dier daer wat van in. Is het de regte gom, zoo loopt het hoen des anderen daegs weder op den poot heen. Dit bevestigen zy door vele ondervindingen. Maer dewyl deze verzegelde gom alleen aen den Koningh gezonden wort, is het wel te begrypen dat'er niet aen te komen is, als door de genen, die het bewint daer over hebben, en zich zelve heimelyk daer van verzien, om hier door gunst te bejagen by eenen der voornaemste Grooten des Ryx, die hier van een geschenk ontfangende, somwylen eenen zynen vrienden wat mededeelt. Voor gelt is zy niet te krygen, maer die van Lorestan wel. Evenwel ben ik, bedriegh ik my niet, van beide de soorten verzien.

XXXIII. H O O F T S T U K.

Beschryving van Julfa. Dragt der Armenische Vrouwen. Plegtigheden ontrent de geboorte. Manier van trouwen en begraven. Opvoeding der Kinderen, en manier van leven der inwoonderen. Europeërs, die zich hier onthouden. Buitenlantsche Gezanten.

Beschry-
ving van
Julfa.

NU gaen wy over tot de beschryving van Julfa, zoo als dat gemeenlyk genoemd wort: schoon het in verscheide deelen verdeelt is, die alle hare byzondere namen hebben. Voor-eerst komt ons voor out Julfa, by de Armeniers 't *Soeg-ga* genaemt, daer de meeste en voornaemste Koopluiden wonen, welker voorouders voor hondert jaren ten tyde des Konings Abbaas den grooten, of eersten, uit verscheide gewesten, ook van de Turxe grenzen hier aengekomen zyn, dien ook plaesen werden aangewezen om het lant te bouwen, en andere middelen aen de hant gegeven, om zich hier te kunnen onthouden. Op dien zelve tydt had een gedeelte der Gauren daer ook zyne bestelde wooningen, nevens eenigh volk van andere gewesten; waer van wy in 't vervolg spreken zullen.

Nieu Julfa legt verder op. Het eerste Nieu Julfa deel daer van wort genoemd *Gaef-rabaet*, sa. by anderen ook *Koets*. Meerendeel wort het bewoont van ambagtsluiden, die in steen werken tot gebouwen en grafsteden. Het tweede wort genoemd *Tabrieſe*, waer in meest wevers van stoffen wonen, nevens weinige Françoisen. Het derde onder out Julfa behoorende, heet *Toest* of *Samsja-baet*. Hier wonen eenige weinige Koopluiden, voorts gemeen volk. Het vierde gezegt *Eriwan*, begrypt in zich niet dan gemeene luiden. Het vyfde, *Nagt-siewaen*, mede. Het zesde, *Sjachsfa-baen*, is niet aanzienlyker. Het zevende, *Kas-ketsie*, heeft in zich al de zelve soort. Alle deze menschen hebben hunne benaminge naer de plaetsen, en worden daer door onderscheiden.

Out Julfa is veel grooter dan alle de an- Out Julfa.
de-

dere quartieren famen, wordende daer in ontrent tweeduizent huisgezinnen gerekent: waer onder de voornaemste Koopluiden zyn, welker eenigen rykelyk ge-goedt zyn.

Zy hebben hunnen eigen Kalantaer of Burgermeester, ook hunne *Beigoedae*s ofte Wykmeesters, en doen alle gemeene zaken zelfs onder hen af. Maer zaken van eenigh gewicht worden aen den Koning of Ryxraden gericht, en daarna door den zelve Burgermeester en Wykmeestersaf-gedaen.

Out Julfa hoort eigentlyk aen de Grootmoeder des Konings, die genoemd wort *Nawash-ali*, welke titel gegeven wort aen iemant, die groot van vermogen is. Alleen de andere gemelde plaetsen staen onder den *Nagasi-baesjie*, of oppersten Schilder des Konings. Evenwel hebben zy hare Wykmeesters: en voorheen hebben zy ook eenen Burgermeester gehad.

Het eerste quartier, als men aen de Zuidzyde van Julfa komt, bestaat in een lange straet, bewoont van de Gebbers of Vier-aenbidders, menschen, die voor drie jaren tot het Mahometaensch geloof gebragt zyn. De vrouwen onder hen gaen altydt met het aangezicht ongedekt naer eene overoude gewoonte. Ik hebbe naer de gelegenheit dezer menschen veel onderzoek gedaen, en de regte kennisse daer van gekregen, toen ik daarna uit Indie wederkeerde. Waerom ik het verhael daer van zal uitstellen, totdat gy my op myne wederomreise verzellen zult.

Gebouwen van out Julfa.

Onder de gebouwen in out Julfa hebben de kerken den voorrang, welker voornaemste is de Anna-baet of Bisschopskerk, waer van ik spreken zal op het feest van den Kruisdoop. De tweede kerk hebben de een grooten koepel zonder kolommen is genaemt *Surpa-Koop*, of St. Jakobs kerk, zynde van binnen, even als de Bisschopskerk, geheel met Bybelsche historien beschildert. Zy heeft aen de eene zyde, als men ter regterhant aankomt, weinige vertrekken, die onbewoont zyn. In deze kerk komen ook de vrouwen op eene afgezonderde plaets. De derde en grootste is genaemt *Surpon-tomasa*, of St. Tomas kerk, die in de lengte gebout en met zes vierkante kolommen ondersteunt is, namelyk drie aen elke zyde. Deze Kerk is zonder eenigh schilderwerk, en de wanden daer van zyn wit. By den altaer gaet men met drie trappen aen beide de zyden op. De koepel is zeer laegh. Buiten deze drie Kerken zyn'er nogh 11 of 12 andere van minder aanzien: gelyk men ook in nieu Julfa 13 of 14 Kerken vint, die om hunne kleenheit weinigh aenmerkingh verdienen.

Men ziet in out Julfa eenige fraeie huizen der voornaemste Armeniers: onder

welke in kostelykheit uitmunt dat van Hodsje Minozes, in wiens grootste vertrek om het overvloedigh verguldsel alles van gout schynt te wezen. Het is voort beschildert met bloemen en lofwerk, en het doorschynfel van den muur wit glinsterende, met eenige spiegels rondom. Het gewelf is boogswyze, en bestaat uit vier deelen, aen welker elk zich boven aen een groote goude en een weinigh gekleurde star of roos vertoont. Onder tot op 2 of drie voet van den gront heeft men gemarmerden steen. Aen de voor-en agterzyde is een groot vak, met lofwerk doorvlogten, zoo rykelyk en fierlyk, als men hier te lande weinigh ziet. Van buiten door de voorpoort inkomende vint men zich in deze huizen gemeenlyk op een groote plaets of voorhof, die in eenen Bloemtuin bestaat, in het ronde, en in het midden, met een plaveisel van steen tamelyk breed omzet. En agter dit Heerenhuis heeft men altydt een diergelyke plaets met een tuin afgescheiden tot wooning voor de vrouwen, volgens de maniere dezer landen.

Na het beschouwen dezer woninge, waer in ik van den Huisheer wel onthaelt was geweest, bezagh ik ook het huis van den Kalantaer Hogaes, anders genaemt *Lukas*. Dit was wel groot, maer zoo frai niet. Ik begaf my ook naer de woonsteede van Arijet aga, voor welke een zeer groote tuin was, gelyk ook het gebou groot was, hebbende mede eenige fierlyke vertrekken. Het huis van Hodsje Saffraes had ook eenen grooten tuin, zynde de wanden in de woninge zelve ook doorgaens beschildert met veele beelden, zoo groot als het leven. Want men zag'er een man en vrou in Turxe kleedinge, ook andere beelden, gekleedt op de Persiaensche en Spaensche wyze, die alle afgescheiden stonden. Boven op dit huis was een Taras of vlakte vry hoog opgetrokken, van waer men veele vermakelyke gezichten had, die den Koning Abbaas in zyn leven geweldig vermaekten. Het huis van Hodsje Agamael is byzonder hoogh, deftigh, en vermakelyk, strekkende zich een vertrek daer van ten deele over de straet met fraeie ruime vensteren. Van boven heeft men ook wegens de hoogte lustige gezichten. Dat van Hodsje Ovannis Sjoeriek is ook zeer fraei, nevens dat van Hosjie Mierfa, en eenige andere, die wel verdienen bezien te worden. Eenige huizen hebben in het fraeiste vertrek een springende fontein, die gelyk met den gront van marmer byzonder fierlyk en net gehouwen is. In andere staet zulk een fontein voor het vertrek, zoodat men een aengename zitplaets heeft in het gezigt der zelve.

Alle deze huizen zyn byzonder net.

De

Nettig-
heit der
huizen.

De vloeren ziet men met tapyten en andere kleeden belegt, de kussens kostelyk van zilvere en goude stoffen. De voorpoorten der wooningen, eenige uitgezondert, zyn klein, dus met voordagt gemaakt, ten deele om den Persianen, die te paert aenkomen, het inryden te beletten, ten deele ook om de pragt, die binnen is, te bedekken.

Men ziet eenige der voornamen straten met Zenaerboomen van wederzyden bezet, stroomende ook de waterloopingen daer door heen.

Kleding
der man-
nen

Wat aengaet de kleding der mannen, zy verschilt weinigh van die der Persianen, uitgezeit datze zoo net niet is. Ook is hun muts of mandiel, die ze op het hoofd dragen, zoo aerdigh niet gevlogten. Ook mogenze die op de Persische wyze niet dragen. Zy dragen ook geene groene muilen.

En vrou-
wen.

De voornaemste Armenische vrouwen hebben mede eenen bant half om het hoofd, met gesteente en paerlen bezet, waer aen ze den zelven naem geven, als de Persianen. Hier onder komt een goude Chambara, ontrent twee vingers breed, ook met kleinodien gesiert, die onder half op elkander hangen. Bezyden het aengezicht hangen meer dan twintigh goude dukaten, en andere sieraden van gout en paerlen, die tot onder de kin komen. Dit tooisel noemen ze *Feries-annoots*. Het onderaengezicht is tot op het begin van de neus met eenen byzonderen doek gedekt, dien ze noemen *Fas-mg*. Deze is agter aen het hoofd vast. Dan hebben ze nogh eenen anderen witten doek, wiens rand met gout en zilver doorweven is, genaemt *Let-siek*. Deze komt om den hals aen 't agterhoofd, hangende daer van eenige slippen neder, die vierkantigh in eenen driehoek gevouwen en omgeslingert zyn. Dezen laten ze noit af, gelyk ook niet die voor het onderaengezicht is. Uit dezen doek, telkens besproeit door den adem des monts en der neuze, kan myns oordeels geen aengename reuk komen. Een andere gestikte doek, *Mandiel* genaemt, hangt haer voor over op de borst, en komt om den hals onder de gemelde doeken, die agter aen het hoofd vast gespelt zyn, hangende voorts langs het agterlyf tot onder toe gelyk met den rok, als zynde wel drie vademen langh. De bovenvest is gemeenlyk van gout laken, met sabelbont gevoedert, genaemt *Katebie*. Die daer onder komt is van gebloemde of andere stoffen, en wort genoemd *Takala*, waer onder een korter, *Argalog* genaemt, tot by de knien nederhangt. Het hemde is van geborduurde taf, of andere kostelyke stof, en is wat korter dan de bovenrok, waer onder de broek of *Wotaets-sjoor* is, dat zoo veel betekent, als dixel der

beenen. Hy is gemaakt van roodt en wit fyn gestreept armozyn. Hier by komen de koussen, genaemt *Top-poeg*, die op de Persiaensche wyze gemaakt zyn. Voor muilen dragen ze *Paepoet-sjes*, geel en ook roodt als die der mannen, omdat ze geene groene Persiaensche durven aendoen. De riem, dien ze om 't lyf dragen, is van gedreven gout of zilvere plaetjes, drie of vier vingers breed. Hier onder is een zyde riem met eenen gesp. Zy dragen 'er ook die met gestecnten bezet zyn. Om den hals hebben ze twee of drie goude ketens, aen welker een of twee, doosjes hangen met reukwerk, gelyk aen de andere goude dukaten, zynde yder stuk bezet met 5 of 10 dukaten, en hangende onder aen een gansche reex van 20 tot 50 toe. Hier by is een snoer van roodt bloetkoraal, zynde aen de derde koraal telkens een enkele of dubbele dukaet vast gehecht. Om de armen hebben ze goude brazaletten, en aen de vingeren zoo veel ringen als ze willen. By zomertydt hebben ze in plaets van den langen bonten vest, eenen, die korter en zonder mouwen is. Deeze hangt even over de knie, en wort genoemd *Koer-toek*. Een vrou in dit gewaadt schilderde ik ook, als de voorge-melde, op doek, gelyk die afgebeeld is op No. 101.

De ongehuwde dogters hebben de zelve kleding wel, dog het hooftsieraedt niet, nochte den doek over het onderaengezicht, gelyk ook niet die over de borst en agter met de kleederen gelyk hangt. Alleen hebben ze die om den hals en agter aen 't hoofd vast is. Zy hebben om het voorhoofd eenen bant met gout-en zilverdraet gestikt, en met paerlen bezet. Als de vrouwen uitgaen, komen ze als de Persiaensche voor den dagh, uitgezondert dat ze het kleedt met de regterhand gedurigh voor het aengezicht moeten houden, om gestadigh bedekt te zyn.

Deze dragten afgehandelt zynde, zal niet qualyk voegen, dat wy iets melden van de manieren, die dit volk hout by de geboorte der Kinderen, by het trouwen, en begraven.

Als een kint ter werrelt gekomen is, Zeden
wort alleen een man aengesteld tot Geva- ontrent.
der. Weinigh dagen daerna wort het geboorte.
door een vrou omgedoopt te worden naer de Kerke gebragt. Deze geeft het den Priester over, die het kint moedernaekt driemael geheel in eenen daer toe gestelden bak met water dompelt, onder het spreken van zoodanige woorden, als by ons ook gesproken worden. Dan bestrykt hy het hoofd met een heilige olie, ook den mont, de borst, den nek, de handen, en voeten, en wind het dan weder in zyne doeken, brengt het voor den altaer, en steekt het sakrament in zynen mont.

Dit

Dit gedaen zynde legt hy het op beide de armen van den Gevader, die het dan met eenige stof tot een pillegift beschenkt. Dit stof wort over het kint heen gelegd. Hy zelf heeft in elke hant een brandende waskaers. Eenige priesters gaen voor hem heen met een waskaers en kruis, zingend het Euangeli onder het geluit van speeltuig. De gevader volgt hen tot aen het huis der Ouderen, daer hy het kint der moeder overlevert, en dien dagh met de magen in vrolykheit overbrengt. Dezen zelve Gevader nemenze ook gemeenlyk, zoo'er hierna nogh andere kinderen geboren worden. Komt het te gebeuren dat een kint geboren wort voor het Paeschfeest, of het feest der Indoopinge van het kruis, zyn ze gehouden het op dien feestdagh te laten doopen. Hier ontrent is waer te nemen dat noch deze gevader, noch eenigen zyner bloetverwanten trouwen mogen met iemant der magen van het kint tot in het derde of vierde lidt toe. Staet iemant over een jongske ten doop, en weder over een meiske van een ander huisgezin, zoo mogen deze twee kinderen hierom noit aen elkander trouwen.

Zeden
ontrent
het huwe-
lyk.

De Huwlyxplechtigheden gaen hier vreemt toe. Van vryaedje weet men gansch niet: maer de troubeloften worden gepleegt tusschen de magen van beide de zyden. Tegens den troudagh worden eenige jongelingen genoodigt aen het huis van den Bruigom, ook speelluiden besproken, om daer te verschynen. Op dien tydt wordt den genoodigden een brandende waskaers ter hant gestelt. Middlerwylen komen eenige jonge dogters al danssende over straet onder het gespeel van trommelen en schalmeien, volgende agter haer eenige vrouwen, die een gestel van kleederen en juweelen by zich hebben. De meiskens dus al dansende aengekomen brengen aen den Bruidegom eenen reep van groen geborduurt Sattyn, dienze kruisweegs over zyn borst van den gordel tot op den schouder vast maken. Hier op gaen mannen en vrouwen yder in een byzonder vertrek, daerze met banket en lekkere dranken onthaelt worden. Ondertusschen zyn'er kleederen voor den Bruidegom en Bruit toeberait, die in eene byzondere houte korbinnen gebragt worden by den Bruidegom, die met zyne jongelingen verzelt is, nevens eenige fraeijgheden voor de speelnooten en andere jongelingen. Nu worden door den priester eenige ceremonien over deze kleederen gepleegt. Waer na het kleedt aen de Bruit gebragt wort, dat zy aentrekt, gelijk de Bruidegom het zyne: die hier op, verzelt van zyne speelnooten en 2 of 3 anderen zyner naeste magen naer binnen by de Bruit gaet, daer hy van haren vader, Broeder, of naest bestaende vrienden wort

verwelkomt, en de toewenschingen van een goet leven, nevens andere goede vermaningen ontfangt. Dan komen dezelfde meiskens als te voren, en brengen hem eene tweeden reep van roodt Sattyn, dien ze kruiswyze over den eersten leggen. Vervolgens komen de vrouwen met eenen neusdoek, wiens een einde in de hant des Bruidegoms, en 't ander in de hant der Bruit gegeven wort, wier bovenlyf met eenen fraei geborduurd doek omhangen is, zoo nogtans, dat men haer kleederen daer onder zien kan. Zy heeft een roodt geborduurt taf voor het aengesicht, dat tot beneden de kleederen hangt. Dus volgt ze den Bruidegom, die voor haer heen treedt. Verscheide bedekte vrouwen verzellen haer, gaende alle de mans voor den Bruidegom. Dus komen ze aen de Kerk, ieder met een brandende waskaers in de hant. Als ze daer gekomen zyn, nemen de gemelde maegden den Bruidegom en Bruit den neusdoek af, en mannen en vrouwen gaen zitten op de plaetsen voor hun geschikt. Ondertusschen wordt de Mis begonnen, en de Biegtvaders komen voor den dagh, die de biecht hooren van den Bruidegom en Bruit. Dit volbragt zynde, gaet het paer naer den altaer, daer de Priester den Bruidegom afvraegt, of hy genegen is deze Jongkvrou voor zyn echte vrou te nemen: en of hy, indien het quame te gebeuren dat haer met hem getrouwt eenigh ongemak van ziekte, blintheit, verminktheit, of andere zwarigheit overquam, egter beooft haer te zullen blyven beminnen en in eere te houden. Als hy hier Ja op gezegt heeft, vraegt hy het zelve de Bruit ook af. Welke ook op de zelve wyze hare meening verklaert hebbende, gebiet hy hen elkander de regterhant te geven, stelt hun hoofden tegens een, en legt daer een kruis over heen, dat de Speelnoot met eenen neusdoek vasthoudt. Ondertusschen wort het formulier der Trou gelezen nevens eenige gebeden hier toe dienende. Dan neemt de Priester het kruis weder wegh, en de getrouden het Sakrament des altaers van hem onfangen hebbende, begeeft zich yder weder op zyn plaets, tot dat de mis geeindigt is. Dan treedt yder uit de Kerke. De priesters gaen voor uit onder het geluit van trommelen, bekkens, en schalmeien. Agter hen volgen de Bruidegom en Bruit, gestrengelt door den zelve neusdoek als te voren. De vrienden altemael komen agter aen. In deze orde trekt men naer het huis des Bruidegoms, buiten welk voorpoort een kom gereedt gemaekt wort met Serbet voor de Priesteren en alle die 'er genoodigt zyn. Men besprengt hen ook met rozewater, en verquikt hen met lieffelyk reukwerk, dat hun uit een zilver

vat wort toegezwaeit. Vervolgens treedt men naer binnen. Mannen en vrouwen gaen yder in een byzonder vertrek, tot dat de maeltydt gereedt is. Dan begeeft men zich tot het mael. Mannen en vrouwen weder elk afgezondert. De maeltydt is aengeregt op den gront, die met tapyten bespreit is. Hier zitten ze aen volgens de Oostersche wyze. Eerst wort het banket aengeregt, waer by komen zeer smakelyke dranken. En daerna komt eerst de spys.

Ik hebbe hier by te voegen dat de Bruidgom en de Bruid, indien ze op eenen en zelven tydt trouwen en de hostie ontfangen, drie of vier dagen van elkander blyven. Anders komen ze den zelven avont by een, door de vrienden en speelgenooten in hun slaepkamer geleid, daer ze met rozewater besprengt worden. Het welk gedaen zynde, vertrekken de vrienden, en laten hen alleen.

Huwelyx-
giften.
Na verloop van eenige dagen word uit het huis van de Ouderen der Bruid alles gebragt, dat haer voor eene huwlyxgift is toegeschikt, als kleederen, gout, zilver, juweelen, naer het vermogen der Ouderen groot of klein is, tot banket en vrugten toe. Alle deze dingen worden in sierlyke houte bakken gelegt, en onder het geluit van muzyk over wegh gedragen, gelyk hier voor van de Persianen gezegt is. Evenwel wort dit wel uitgestelt tot dat'er een kint uit dit huwelyk geboren is: wanneer niet alleen de huwlyxgift, maer ook een wiegh en verdere toefel voor het kint op dezelve wyze over straet gedragen wort. Tgebeurt ook wel dat ze te paerde naer de kerk ryden, en op de zelve wyze wederkeeren. Ook trouwen ze wel by nacht in stilte in tegenwoordigheid van weinige vrienden.

Vroege
huwly-
ken.
Niets quam my hier vremder voor, dan dat deze menschen hunne kinderen aen elkander uithuwlyken, als ze nogh zeer jongh zyn: zoo dat men zelden jongens van 7, 8, of tien jaren ziet, die niet al getrouwt zyn. Want de Ouders verloven wederzyds hunne kinderen, als ze maer een jaer out zyn. Ja dat meer is, deze verloovingh geschiedt al als de kinderen nogh in het lichaam der moeder zyn. Zy geven voor reden, dat de meiskens ongetrouwt blyvende, gevaer loopen van wechgenomen te worden op last des Konings, om in het Vrouwentimmer te zyn. Tegen welk ongemak zy zich door het huwelyk willen verzekeren. Evenwel ontbreken'er geene voorbeelden van getrouwde vrouwen, die in het Hof tot des Konings lust gehaelt zyn.

Zeden
ontrent
de begra-
vinge.
Ik heb van de plegtigheden der begra-
vinge, by deze menschen gebruikelyk,
reeds iets gezegt, in het beschryven van
mynen togt over de Wolga. Waerom

ik hier alleen zal byvoegen, dat de vrouwen zoo wel als de mannen de lykstaetie vereeren. De Priesters ook en Diakonen lezen en zingen over wegh geestelyke gezangen, op den lykdienst passende. Het lyk wort door vier gemeene luiden op eene baer gedragen, somtyts ook door agt, opdat ze, zoo de wegh langh valt, elkander mogen verpozen. Het doode lichaam leggen ze zonder kist in de aerde, die aen het hoofteinde wat hooger is. Als het daer in legt, neemt eerst de Priester drie malen beide zyn handen vol aerde, die hy kruiswyze over het lichaam werpt. Dit wort gevolgt van alle die daer by zyn, die egter zonder een kruis te maken de aerde daer alleen opwerpen.

Als men wedergekeert is, blyft het gansche gezelschap in het sterfhuys ten eten, zoo wel des middags, als des avonts. Behalven dit komen nogh 40 dagen langh twee Priesters nevens eenen Diaken daer in huis het middagh-en avontmael nemen. In welke 40 dagen een of twee Priesters en een Diaken des morgens aen het graf des overledenen iets lezen uit het Evangelii, en eenigh gezangh uit Davids Psalmen aanheffen, waer voor ze byzonderlyk betaelt worden, krygende gemeenlyk voor ieder reize 10 stuivers. Zoodat de begravingen by dit volk vry kostelyk vallen.

Gelyk deze menschen zich aen veel Slechte
uiterlykheden uit bygeloovigheid verga-
open, zoo laten zy zich aen het wezent-
lyxte der dingen luttel gelegen leggen: opvoe-
ding der
kinderen.
zynde zeer slap ontrent dat gene, dat hun
meest behoorde ter harte te gaen. Als ik
dit zeg, heb ik myn oogh op de opvoe-
dinge der kinderen, die zeer slegt toe-
gaet. Veelen reeds tot hunne jaren ge-
komen, zyn zoo plomp dat ze het Vader
ons niet weten op te zeggen. Geen won-
der, want ze trouwen zoo vroege, als
dat door de natuur mogelyk is, en telen
by gevolgh kinderen, als ze zelfs nogh
kinderen zyn. Zoo dat ze daarna als de
tydt, die bequaem is om wat te leeren,
aenkomt, zoo belemmert zyn met de za-
ken der huishoudinge en de jonge kinde-
ren, dat'er geen kans is om ergens wys in
te worden, en de kinderen geene vorde-
ring van hunne moeders te wachten heb-
ben, als die zelve in haren tydt niets ge-
leert hebbende, ook anderen niets kun-
nen byzetten. Hier uit is het dat de vrou-
wen geheel zonder geest zyn, verfteken
ook van alle aenvalligheid. Waer van ik
voorbeelden t'over gezien heb, als'er twee
of drie duizent op eenen tydt by een wa-
ren om de overledenen aen de graven te
beweenen. Zeker hoe jong zy zyn, zy
gelyken beter naer oude wyven, daer het
mooi af is. Vremt is dit egter, dewyl
de Persiaensche vrouwen, die zy alle da-
gen voor oogen hebben, tot de minste
Aa toe

toe alle van goede gefalte , fraci van gangh, en bevalligh zyn , en het witte kleedt , dat haer bedekt , aerdigh weten te beftieren. Waer op zich de Turxeen Griexe vrouwen ook wonderlyk verftaen, verbeeldende in alle hare gebaerden een grootsheit en deftigheit, die vooral in haren gang uitblinkt. Deze in tegendeel zyn overal even affchuwlyk , wordende ook bedorven door den doek, waer in ze altydt gebonden zitten , waer door het gebeurt dat ze meeft alle uitpuilende wangen hebben. Hier by zyn ze kort en plomp. Het miffelyxte is nogh dat zy , als men haer in Julfa ontmoet , hoe bejaert ze ook zyn , haer aengezigt tegen den muur van een huis wenden, en dus den rug toe keeren: dat geene Mahome- taenfche vrou oit doen zal. Ik weet ook niet dat ik het oit aan eenige andere natie bevonden heb. Deze onbefchoftheit hebben ze ook over zich , al zyn ze in het gezelfchap van hare naefte bloetvrienden. Want zoo de man haer een fchael wyns toereikt, keeren zy zich yllyngs om, trekken den doek , dien ze voor het aengezicht hebben, nederwaert, en ledigen den kelk, dat ze niet ongaerne doen, verfmadende den beker niet al is hy wat groot. Iemandt mogt uit deze omzichtigheit, waer mede zy zich zoo weinigh van mannen laten zien , oordeelen dat ze inzonderheit hare kuischeit betragten: dogh dat is verre van daer. Want veele laten zich voor gelt tot ontugt huuren. Ja de buitensporigheit gaet wel zoo verre, dat ze in mannelyk gewaedt zich te paerde naer Spahan laten brengen, zelf in gezelfchap van haer moeder: terwyl de onnoozele Armeniers wanen dat hunne vrouwen eerlyker zyn dan andere, en dat, omdat ze zich niet laten zien. Want dat zulk bedekken geen teken is van kuisheit, daer heeft men al blyk van in het Boek der Scheppinge, daer Juda Tamar ziene, haer voor eene hoer hielt, dewyl zy haer aengezigt bedekt had.

Zinlykhe-
den der
mannen.

De begaeftheden der mannen beftaen ook alleen in het vergaderen van gelt. Het welk als ze gewonnen hebben, itellen ze nogh anderen te werke om hunne fchat- ten te vermeerderen. Hier op fpielen alle hunne gedagten, woorden, en werken, zoodat ze naer niets anders nieuwig- rig zyn , ftoffende ondertuffchen in hunne plompheit tegens de Perfianen op de fchoonheit van Perfie, dat ze boven alle andere landen verheffen, als bloeiden daer alle kunften en we- tenschappen, waer van zy zoo veel ken- niffe hebben als de blinden van de koleu- ren. Want zy doen niet dan reizen in de landen der Chriftenen met zyde en andere koopmanschap, en keeren met lakens of andere waren te rug, zonder naer eenige

fracijgheden, die daer mogten zyn, om te zien, of eenige aenmerkingen daer over te nemen. Ja geen eenen ftuiver zouden ze willen uitgeven om iets fracis te gaen zien, nogh zelf in hun eigen lant geenen voet daer om verzetten. Hierom weten ^{Hun on-} ze niets als 't geen ze van anderen hebben ^{kunde.} hooren vertellen: onkundig zynde van al het gene ik aenmerkenswaardigh op de reize aengetekent heb. Zelfs die met my reisden hebben niet gezien het geen van my op dien tydt gezien is. Om welke onverschilligheit of liever vadzigheit ik my in het een en 't ander te gaen nafpo- ren, altydt bedient heb van de hulp van anderen, die ik met voordagt daer toe huurde, zonder my oit met eenigen Ar- menier te bemoejen, als alleen in de Ba- faers, daer ze hun voordeel gaen bejagen: gaende alles wat niet in koopen en verko- pen beftaet, verre boven het bereik van hun begrip, dat niet gefatfoeneert is door eenige wetenschap. Zoo dra zy lezen en fchryven kunnen, worden ze van hunne meesters, die in Julfa blyven, uitgezon- den, rydende in het gaen en keeren van Spahan meeft met hun beiden op een paert, muil, of ezel, dat men in geen andere landen ziet.

Als ze in de koopdagen met de Perfianen eenigen handel dryven, of in hun win- keltjes binnen de ftadt zitten, daer ze het laken met de elle verkoopen, durven ze geenen wyn of fterken drank proeven, uit vreeze dat men het rieken mogt; zoo- dat ze in groter flaverny leven dan de Grieken onder de Turken. En dit quaedt neemt alle dagen zoo toe, dat te vreezen ftact dat ze by verloop van tydt geheel zullen te gronde gaen, of het Mahome- taenfche geloof aennemen, waer van men geene duistere voorspellingen ziet. Hier van is oirzaak de oneenigheit die befpeurt ^{Twee.} wort in hunne Kerkelyke regeringe ^{dragt in} tuf- ^{hunnen} fchen verfcheide Biffchoppen, en de twee ^{godts-} Patriarchen; leggende ook deze twee Pa- ^{dienst.} triarchen geweldigh met elkander over hoop, en trekkende hunne ftreng met overgroote hevigheit. In dit troebel wa- ter viffchen de Perfianen, die zich van hunnen twift bedienende hun groote laften opleggen, en by zich ten offer doen komen; dat, terwyl ik daer was, twee reizen agter een gebeurt is; in welke reizen zy grooter fommen dan oit voor- heen hebben moeten opbrengen. Dit is de vrugt dier tweedragt, die hen al ftil knakt: daerze goede eenigheit houdende groote dingen zouden kunnen uitwerken, dewyl het hun aan geen gelt ontbreekt, waer door alles in dit Ryk uitgewerkt kan worden. Maer de fmaek, dien ze hebben in onlusten, is ongemeen, en blykt aan een geval, waer van ik ooggetuige geweest ben. Teweten twee Gebroeders waren in

Bitterheit van den eenen tegen den anderen broeder. in geschil geraekt over zaken hun belang betreffende, dat zoo veel als de ziel der Armeniers is. De zaak wert in regten betrokken. Maer de outste, die in bezit was van het gene, daer over getwist wert, vulde de handen der Mahometanen zoo zeer, dat hy gestadigh in het Rechtsge- ding boven dreef. Dees was blind, en zeide ter gelegenheit van zulk een droe- vigh gebrek, dat hy zich in zyne blind- heit verheugde, dewyl hem hier door niet gebeuren konde zynen broeder te zien; wenschende ook doof te mogen zyn, om noit iets van hem te kunnen hooren. Dat is een staeltje van haet, die ik moet be- kennen dat verre gact. Zyn broeder was in Vrankryk getrouwt en had daer zyne vrouwe gelaten, en met zich twee dog- tertjes hier mede gebragt. Deze quam meenigmael by ons Opperhoofd aen tafel, en badt om zyne bescherminge tegen zy- nen onregtvaerdigen broeder, die op hem gebeten hem door het Turxe Gerecht wilde doen vatten. Het was ook eens gebeurt, zoodat hy zonder stokslagen niet vry raekte.

Afval veeler Ar- menieren. Veele der voornaemsten onder hen heb- ben onzen Heilant reedts afgezworen, en het Mahometaensch geloof aengenomen, om het voordeel hunner kasse te bezor- gen.

Gezaghe der Ma- hometa- nen in Perse. Een dezer afgevallenen had een bede- vaert gedaen naer Mecha, om het graf van Mahomet te gaen bezoeken. Terwyl ik hier in Perse was, quam hy weder t'huis. Zyn aenkomst ruchtbaer geworden zynde, gingen de meeste Armeniers hem te ge- moet, en verwelkomen hem met alle eere: daer de Christen Pelgrims van Jeru- zalem wederkeerende byna van niemant ontfangen of begroet worden.

Wat vermogen de Mahometanen hier hebben, is gebleken aen de twee Portu- geesche Paters. Want deze (wie hoor- de oit vremdere ding?) zyn hier ook tot den Mahometaenschen Godtsdienst overge- gaen: de eerste in den jare 1691. Hy was toen genoemd *Emanuel*, naderhant *Hussayn Caeliebeck*, dat is, slaef van Hus- seyn. De andere verloochende zynen Godt in den jare 1696, en, te voren ge- naemt *Antonis*, aenvaerde nu den naem van *Alie Caeliebeck*, slaef van Alie.

Huizing der Por- tugees- Geestely- ken. Het gebouw of Convent, daer deze Portugeesche Vaders toe behoorden, is fraei, ruim, en groot, en van vele ver- trekken verzien, gelegen binnen de stadt, en nu maer bewoont door den gemelden Vader Antonio Destiero.

Kapucy- nen. Twee Françoische Capucynen zyn'er, die mede hun Convent binnen de stadt hebben.

Karmeli- ten. De Karmeliten hebben eene woning, die niet minder is, en eenen fraejen tuin daer agter: maer daer is'er nu maer een in,

zynde een Pool van geboorte. De twee andere, Françoisen of Deenen uit Italie gekomen, onthouden zich in Julfa, daer- ze een kleen huis hebben. Daer zyn ook vier Jesuiten, die'er eene fracie kapel^{Jesuiten.} op de Italiaensche wyze gebout hebben. Hier aen is een goede wooningh nevens eenen schoonen tuin, dienze behoorlyk onderhouden. Nogh zyn'er drie Italiaen-^{Domini- kanen.} sche Dominikanen, die ook, terwyl ik daer was, een nieuwe kapelle gemaekt hebben.

De verdere Europeers, die men hier ziet, zyn Françoisen, genaemt *Sjoerde*, en *de Finot*, welker eerste een Goutsmit, de laetste een Uurwerkmaker is. Beide zyn ze lang in 's Konings dienst geweest. Nogh is'er een Uurwerkmaker, genaemt *Batar*, die voor weinigh jaren hier aen- gekomen is. Alle deze drie zyn geboor- tigh van Geneve. Nogh zyn hier twee menschen, die zich voor Artsen laten ge- bruiken, een François, genaemt *Hermet*, en een Griek van Smirne, genaemt *Robyn*. Behalven *de Finot* zyn ze hier alle getrouwt met Armenische dogteren van de geringste soort, zoodatze genoegh te doen hebben om aen den kost te raken. Want dat hier voor vremdelingen iets byzonders zoude te winnen zyn, deswegen hebben wy al in de voorgaende bladeren gesproken. Ook hebben de Persianen zelfs befaemde Artsenen Wiskonstenaers onder huneigen volk. Op de Heelkunst egter verstaen zy zich niet: waerom het te meer te ver- wonderen is dat vremdelingen, die in deze kunst ervaren zyn, even weinig geagt worden. De luiden ook, die in dienst des Konings zyn, worden zoo onheusch gehandelt, dat men hun in plaets van hun jaerlyx wedde briefjes tot betaling toe- voegt, en aenwyzing doet op de eene of andere stadt om de penningen, die men hun schuldigh is, te ontfangen. Op welke briefjes zy wel dikwyls de helft of een derde deel der somme zouden willen ver- liezen, als men die voor gereedt gelt van hun zou willen overnemen.

Uit een huwlyk is voor hun niet te wag- ten. Want men weet niet dat'er voor- beelden zyn van eenigen, die aen het minste huis vanaenzien of middelen getrouwt zyn. Hun huwlyk ook voltrokken zynde ver- aerden zy allengs, en volgen hunne vrou- wen en hare zeden in, om haer te believen, latende die ook noit aen hun lantgenooten of beste vrienden zien. Evenwel zy dit alleen gezegt van de Françoisen, dewyl men by Engelsen of Hollanders zulk eene verbastering en verwyftheit niet bespeurt. In tegendeel levenze naer hunne vader- lantsche wyze binnens huis, gelyk altydt gebleken is aen ons Opperhoofd den heer^{Lof der} Kastelein, wiens Gemalin, een vrou van^{Gemalin} des Hee-^{ren} goeden huize, haer gaven van bequaemheit^{Kas- telein.} en

en ommeegang zoo zeer aen yder deed blyken, dat haer doot van alle Europeers, die zich hier onthielden, betreurt wert. Zy verscheen altydt aen de tafel, die haer gemael open hielt voor alle Europeers, gelyk daer ook by myn aenwezen zyn dogtertje verscheen, dat toen tien jaren mogt out zyn. Maer als ons Opperhoofd by gelegenheit op zyn beurt deze luiden, die aen Armenische vrouwen getrouwt waren, ging bezoeken in Julfa, verscheen'er nooit vrou van hun huisgezin. Zoodat ze van hun eigen lant niet meer overgehouden hebben, dan de spraek.

Lof der
Griexe
vrouwen.

Zeker de uitlanders, die te Konstantinopelen, Smirne, en elders in Turkye trouwen, zyn'er veel beter aen. Want deze Griexe vrouwen schikken zich zonder uitsfel naer de gewoonte van hare mannen, en begeven zich zelf tot hunnen Godtsdienst, waer in ze hare kinderen ook behoorlyk opvoeden; daer de kinderen der voorgemelden altydt de zeden en Godtsdienst hunner moeder volgen, en geheel op de Armenische wyze worden opgevoedt.

Huwlyk
van Pietro
della
Valla.

Ik weet wel wat men my zou kunnen te gemoet voeren wegens den beroemden reiziger Pietro della valle, Roomsch edeling, die te Bagdat in het huwlyk tradt. Maer ik stelle daer tegen de kragt der liefde, die de wyfste menschen verstrikt: waer ontrent ik my verre zou kunnen inlaten. Maer ik zal de gansche gelegenheit dezer trou, die men zegt dat geschiet is in het zelve Convent, waer in ik uit Indie gekomen zynde myn verblyf heb gehad, met voordagt voorbygaen, om niet te quetsen de gedagtenisse des doorluchtigen mans, die ons zulke schoone gedenktekens heeft nagelaten.

Afvallige
Georgianen.

Van de Georgiaensche Christenen zyn'er ook veele, zoo wel groote als kleene, tot den Turxen Godtsdienst overgegaen. En men ziet'er dagelyx voorbeelden van. Maer de agtinge, die ze onder de Europeers hebben, staet gelyk met die der

Armeniers, van welke wy gesproken hebben: als men eenigen uitzondert, die om hunne bedieningen in den oorlogh, of elders, van de Persianen voor bequame luiden gehouden worden.

Eer ik hier afscheide, moet ik een woort zeggen van de Gezanten, die somtyts aen dit Hof verschynen, beladen met brieven van de eene of andere Mogentheit uit Christenryk. Om de waerheit te zeggen, veele zyn'er onder, die den naem van Gezant onwaardigh zyn, en liever Briefdragers mogten genoemd worden, en dus het Hof meer tot schande, als eere strekken. Want zulke komen alleen onder dien titel met inzicht om de goederen, die zy mede slepen, tolvry te hebben; welk voorregt zy weten dat van de Persianen aen de buitenlantsche Gezanten vergunt wort. Want het is een vast gebruik, dat iemant eenen brief brengende, die aen den Koning hout, door het geheele lant wort vrygehouden: gelyk hem ook zoo veel beelten verschaft worden, als hy noodigh heeft. Ook binnen Spahan wort hem, gedurende zyn verblyf, naer mate van zyn gevolg zekere somme tot zyn dagelyx onderhoud toegelegt. Welke somme, zoo ze gegeven wort aen de minste en on-aenzienlyxte Gezanten, op zoo weinigh uitkomt, dat men zich zou schamen die te noemen. Waerom te verwonderen is dat eenige Christen Vorsten zich door de Armeniers laten bewegen tot bestelling hunner brieven aen den Koning. Maer zy weten zich voor te doen, of ze luiden van aanzien waren, daer ze in tegendeel eerloos zyn, en zelfs de genen, die hen op de reize naer 't Hof verzellen, godloos bedriegen, ja somtyts in hun uiterste verderf mennem: nemende in het einde, om te toonen hoe weinigh hun de godtsdienst ter harte gaet, dien van Mahomet aen. Welk alles ik hier heb willen aentekenen ten dienst der genen, die dezen lantaert niet kennen.

Vremde
Gezanten.

Vremde
vogel.

XXXIV. HOOFSTUK.

Afval eeniger Hollanderen tot den Mahometaenschen godtsdienst. Korogmaken, en andere byzonderheden. Stantvastigheit van een Armenisch Christen, en zyn doot.

IN het laetste der Meimaent reed ik met den tweeden persoon der Maetschappye, den Heer Bakker, een uur voor den dageraet naer buiten, met voornemen van aen de rivier eenigh wilt te gaen opdoen, voor al eenen vogel te

gaen opzoeken, die men zeide dat zich daer onthielt, en dikwyls gezien was. Men noemde hem *Morgh-sacka*, als of men zeide, *Waterdrager*. Wy bereikten ons oogwit niet: schoon wy hem van verre zagen vliegen. Het welk my speet, om

omdat hy de eerste was , dien ik oit gezien had, schoon men'er ook vint op de Wolga, ontrent Astrakan, en aen de Caspische Zee. Deze vogels zyn byzonder groot, hebbende eenen grooten krop, waer in ze veel waters bergen kunnen, dat ze ook, naer het gevoelen van eenigen, andere vogelen mede deelen.

Deze vangst ons mislukte zynde, namen wy het vermaak van in een vlietend water daer ontrent het net te werpen, en vinggen in weinigh tyds meer visschen dan wy voor ons mael noodigh hadden: zoo dat we ook aen het Opperhoofd een goede zoode van levendige visschen toezonden.

Met den avont vertrokken wy weder naer de stad, daer wy ons den volgenden dagh moesten stil houden om het opkomen van eenen zwaren orkaan. Voorts liep deze maent met warmte ten einde.

Afval
eeniger
Hollan-
deren.

In het begin van Juny quamen hier aen drie Hollanders, die wech geloopt waren van de schepen der Maetschappye, leggende te Gamron. Deze gatten, Klaes Klaeszoon van Enkhuizen, die in dienst was geweest van Schiemans maet, Jacobus Kegels van Gouda, hebbende voor soldaet, en Henrik Korneliszoon van Amsterdam, voor matroos gedient, hadden (omdat ze och arm meenden hier door hun voordeel te bejagen) het Mahometansch geloof aenvaard, en zich laten befniden, nadat ze nogh twee hunner makkers in eene der steden, die op den wegh leggen, by den Gouverneur gelaten hadden. Zy zagen'er zeer erbarmelyk uit, hebbende byna zoo veel broots niet, dat zy'er het lyf by houden konden, nochte cenig onderstant altoos van hunne nieuwe geloofsgenooten op den wegh bekomen. Zy vonden ook geen troost in deze stad, als wilde de Hemel hen straffen voor zulk eenen goddeloozen afval. Gebragt tot dezen noodt, verschenen zy aen de wooning der Maetschappye, daer ze door bevel des Opperhoofds werden afgewezen, en verzonden naer de genen, welker geloof zy hadden aengenomen. Zy keerden nogtans telkens weder, smekende en bidde om genade, en bekennende de zonden, waer in ze verzonken waren, belovende ook zich te zullen beteren, indien ze weder mogten aengenomen worden in dienst der Maetschappye. Maer zy kregen van het Opperhoofd tot antwoord, dat zulx niet in zyne magt was, maer dat hy hen zoude aennemen, indien ze zich op genade en ongenade wilden overgeven, en weder naer Gamron keeren, daer het geschapen stond dat ze de straffe des doots niet ontgaen zouden: en dat hy, was dit hun meening, hier over schryven zou aen den Heer Directeur te dier plaetse, om weder met de Indische schepen verzon-

den te worden. Zy verklaerden liever zulk een harde voorwaerde te willen aenvaerden, dan langer hier by dit volk in hunne zonden volharden. Men nam hen dan in, en verzagh hen van nieuwe klederen, waer door ze als in andere menschen hervormt werden. Zy waren vrolyk en wel te vreden, en vertrokken binnen weinigh weken met goederen van de Maetschappye naer Gamron, daer ze wel aenquamen, van daer naer Indie verzonden werden, en quyttschelding hunner schult bequamen.

Op den vyfden dezer maent bezigh zynde aen de rivier by de Chjaer-baeg met tekenen, werd ik schieelyk gestoort door eenigh gewoel en geroep, dat ik hoorde. Nader hier op lettende, vernam ik dat'er *Korog* gemaakt wert. Het welk zoo veel *Korog*, wil zeggen, als het geven van een teken dat yder de plaets, daer hy dan is, zal hebben te verlaten, en aen eenen kant gaen, opdat hy geene gelegenheit hebbe van den Koning in het gezelschap zyner bywyven te zien. Want naer de gewoonte van dit lant magh dat in generhande wyze geschieden. De Koningh quam dan op dien stont met eenige zyner wyven naer de stad. Waer op al het volk haestelyk begon wech te loopen, het welk ik ziende, aenstonts mede myne plaets verliet. Ondertusschen quam een man te paert gezeten, te viervoet aenryden om het volk, dat hy over wegh nogh vinden mogt, van daer te dryven. Hy onderhaelde my ook wel haest, gaf my kennis van het *Korog*, en wees my vervolgens den wegh, dien ik te gaen had. Ik sloegh het padt, dat hy my aenwees, in, genootzaekt eenen grooten omwegh door de stad te nemen, omdat alle de wegen, daer men niet door mogt, bezet waren, zynde op alle hoeken der straten wagt gestelt, die my telkens aenwees, waer ik door geraken konde. Dus geraekte ik eindelyk na veel omzwervens in veiligheid aen myne herbergh. Ik begaf my des anderen daegs weder naer de vorige plaets, om myn voornemen te volvoeren, maer vout het eige ongemak, en alles weder met wacht bezet, zoodat ik haestigh terug keerde. By dusdanige gelegenheden is veeltys alles aen de zydewegen van de Chjaer-baeg, en elders, met zeil of tentdoeken afgeschut, en met wagten bewaert. Komt deze ontmoeting onverwagt voor te vallen, zoo neemt het volk op het eerste gerucht schieelyk de vlucht. Anders wort yder te voren gewaerschuwt, dat hy zoo wel by daegh als by nacht zal hebben buiten zyn huis te blyven, tot dat dit *Korog* gedaen is. Dus heb ik verscheide reizen my moeten wech maken uit de Karwanfira: en yder moet dan wel op zyn hoede zyn, dat hy zich niet laete vinden aen

dien oort, daer de Koningh dus verzelt staet door te trekken.

Konsta-
pels uit
Indie.

Weinigh dagen hier na werden hier gezonden uit Indie twee Konstapels, door den heer Kastelein voordien Koningh ontboden. Deze aengekomen zynde maekten hunne komst door den tolk bekent, maer kregen tot antwoord dat men aen eenen genoegh hadt. De ondervinding leerde dat ook, ja zelf dat men nogh te veel had aen eenen, dien men egter voor eene wyle behielt op zulk een kleene gagie, dat het schandelyk ware die te melden. Het geen men door dezen gast, dien men met een voegelyk kleedt voorzagh, eer hy vertoont wert, wilde verrichten, bestondt alleen insomtyts met eenige stukken geschut naer een wit te schieten; daer de Koning nogtans noit verscheen. Eer mendaer toe quam wert alles vervaerdigt, maer met zulk een dralen (want daer was naeulyx een Roopaert te krygen, dat bequaem was om een stuk te dragen) dat men veel eer een gansche vestingh zou opgeworpen hebben. Want veele maenden liepen hier mede vrugteloos door. Men verzond den Konstapel ook wel haest, die, om de waerheit te zeggen, niet bequaemheits genoegh had om met dezen landaert om te gaen; waer toe menschen van oplettenden aert vereischt worden.

Maen-
zwym.

Den 17 der maent des avonts ten half negen uren vernamen wy hier een groote Eclips in de Maen, die rootagtigh zynde byna geheel verduistert wert eenige uren agter een. Den 21 zag men weder eenige wolken aen de lugt, die men in drie weken niet vernomen had. Zy waren gestadigh schoon blaue zonder eenigen nevel; dat men hier veeltyts ziet. In 't begin van July was het zeer windigh weder, en egter vry warm.

Op den derden der maent opende men de winkels, die 5 of 6 dagen gesloten geweest waren, om het houden eeniger treurdagen, die in dezen tydt des jaers voorvallen. Zy noemen die, meen ik, *Waghme*. In dien tydt plegen zy hunne geschillen, zoo'er eenige ontsaen zyn, met elkander by te leggen, en de vriendschap te hervatten. Maer is de onlust ontsaen uit zaken, die hun belang raken, dan ziet men niet dat ze zoo naeu van gewisse zyn.

Twist tus-
schen En-
gelschen
en Persia-
nen.

Weinigh dagen hier na ontfont'er twist tusschen eenige bedienden van den Engelschen Agent, en zommige Persianen, die zoo hoogh rees, dat ze elkander met stokken te keer gingen. De Persianen verhit van gramschap, en dol van wraekzucht, stroiden in dit rumoer aenstonts uit, dat een hunner lantsluiden was dootgeslagen door eenen Armenischen dienaar van den Agent. Het gerucht verspreidde zich inder yl door de stadt: zoodat

alle winkels, die dicht by de wooninge des Agents stonden, gesloten wierden. De verbitterde Persianen begaven zich naer den Schout, die te voren een Georgiaens Christen geweest was. Dees zonder te wagten naer last van hooger hant ontbood den tolk van den Egelschen Agent by zich, die een Armenier was, genaemt *Isoph* of *Joseph*. Dezen vorderde hy eene hanttekening af, waer by hy belooven zoude den dootslager te zullen overleveren, of anders een zekere somme gelts te betalen. Deze tolk, wel wetende dat'er geen dootslagh geschiedt was, doet zulks, en ver-raedt zynen ouden geloofsgenoot. Het welk hy zoo veel lichter doen kon, omdat de Agent, die hier wel andere orde in zou gestelt hebben, krank te bedde lagh. Nu gingen alle monden op, en men wilde met geweld wreken de doot van eenen geringen Persiaen, die met eenigh goet op zyn hooft door de stadt loopende, om dat te verkoopen, by zeker toeval eenige stokslagen gekregen hadt, zonder dat hem verder eenigh leet wedervaren was. Men riep volmondigh uit, dat de Franken of vremden hunne medeborgers doot sloegen, en bragt die klagten aen voorname Heeren, en vulde het Hof met deze tyding. Ja hun woedingh zoo verre, dat ze naer de Chjaerbaeg trokken met eenen gemaekten dooden, dien zy omdroegen, om de gemoe-deren der gemeente te beroeren, en aen hunne zyde te trekken. Zy begeerden hier op den moorder, zoo als zy hem noemden, in hunne handen, en bragten het zoo verre dat de Bewintfman des Ryx den Engelschen Agent deed aenzeggen, dat hy hem den misdadigen zou overleveren. Deze bootfchap aen het Engelsch huis komende, ontfing de dienaar, op wien men het gemunt had, last van zich van daer te begeven, en de Agent zelf wert belast zich te ontdoen van alle Mahometansche dienaren. Waer op de Engelschen zeven dagen uitsel verzochten, die hun werden toegestaen. De dienaar ondertusschen bergde zich in Julfa, daer hy door den genoemden tolk verraden wert, die het huis aen de dienaers van het gerecht aanwees, die hem vervolgens daer uit haelden, en gevangen namen. Het graeu, hier niet mede te vreden, vorderde hem, en men was gedwongen hem te laten volgen. Toen wert'er beraetlaegt wat men met hem doen zou. De bezadigsten wilden hem flaken, zeggende, *wy schenken hem den Koningh*: welker zeggen gewraekt wert van de anderen, die zich met uittrekken hunner fabels hier tegen stelden, en zich meester van hem maekten in weerwil van het Gerecht. Zy waren te meer verhit, omdat zy te voren getracht hadden hem over te halen tot den Mahometanschen

Trou-
loosheit
eens
Tolx.

Stantvastigheit
eens Armeniers.

Zyn wreede
dood.

schen Godtsdienst, met alle schoone beloften van hem te zullen in vryheit stellen, van hem te zullen een goede somme gelts tellen, en te helpen aen een huwelyk, waer mede hy genoeghen nemen zoude. Hy bleef even volstandigh, schoon hy de wisse doot voor oogen zag: ja hy antwoordde aen eenige Armenieren, die hun Godt verloochent hadden, op hun zeggen, dat hy Mahometh maer met den mont belyden, en in 't hart vloeken zoude, met loffelyke stantvastigheit: *Ik zal mynen Heilant nooit verloochenen.* Hier op vielen de Persianen, razende van ongedult, hem aen, en maekten hem voort af. Toen bonden ze hem een tou aen de beenen, sleepten hem naer de Meydoen voor het Hof des Konings by den hoogen pael, daer veelen hem, zoo doot als hy was, nogh in 't lyf hakten, en het ingewant daer uit haelden onder honderden van scheltwoorden, waer van zelf de vrouwen daer by komende, zich niet onthielden; latende hem voorts leggen tot eenen roef voor de honden. Dus liet deze Christelyke helt, deze getrouwe dienaar, die zynen Heer, krank te bedde leggende, nagt en dagh vlytigh had opgepast, zyn leven. Hy was genaemt Gregoor, zynde de zoon van eenen Asiafoer. Hy was maer ontrent 20 jaren out, maer zoo sterk, dat hy in elke hant eenen man opgreep, en ze beide tegen een drukte. Zyn moedt ook was niet minder dan zyn sterkte, waer van zeker het einde zyns levens een doorluchtige proeve gestrekt heeft tot beschaming veeler Christenen. Het Gerecht voerde het lichaam naer Julfa, daer het begraven wert in de wyk genaemt *Erewan*, in de Kerk, die genoemt wort *Armena Pergiets*, of Kerk onzes Heilants, de voornaemste die daer ontrent is. Een der Armenische Koopluiden liet tot zyn ere op zyn eige kosten een Lyktombe maken, uit liefde tot hem, en tot eenige belooning van zulk een helthastigh en zaligh verscheien.

Wat ongerustheit zulk een exempel geven moet aen de vreemdelingen, die zich hier onthouden, is licht af te meten. Zeker men dorst eenige dagen agter een de openbare wegen niet gebruiken, om den overmoedt, dien men in het graeu bespeurde, nadat dit bestaen hun zoo wel gelukt was. Te voren anders hadden ze altydt veel inzicht voor de Engelschen en Hollanders gehadt. Maer het was juist in dezen zelve tydt gebeurt, dat'er eenige goederen der Maetschappye van Gamron gezonden, stonden binnen de stadt gebragt te worden. Men zond dan naer gewoonte eenigh volk naer buiten om de pakkaedje te geleiden en in het pakhuis der Maetschappye te brengen. Dit geschiedde om het ongemak van ontmoeting

voor te komen, dewyl de Persianen over wegh anderen met hunne goederen ontmoettende, gewoon zyn hen uit den wegh te slaen om de baen voor zich ruim te houden. Dit gebeurde nu weder; en men liep gevaer, dat de pakken zouden nederstorten door dezen aenval, en dus schade aen de goederen stont toegebracht te worden; gelyk dikwyls geschiedt. Hierom stelden de geleiders der goederen zich aenstonts tegen de onbeschoftheit der Persianen, tastten van zich, en gaven zelf den zoon van 's Konings Lyfarts, die in hun gezelschap was, eenige stokslagen. Zy te onsterk zynde om tegen het volk der Maetschappye aen te gaen, stelden het op een klagen over den hoon hun toegedreven, vorderende van ons Opperhoofd recht en voldoeninge. Hy antwoordde dat hy de zaek zou onderzoeken, en hun voldoening geven. Zy vertrokken hier op, maer keerden den volgenden dagh met het zelve verzoek te rug. Men greep dan in hunne tegenwoordigheit eenen der dienaren, dien men schuldigh bevonden had, aen, leidde hem onder de stokken, en gaf hem eenige slagen onder de voeten. Maer de straf (dat te verwonderen was,) was naeculx begonnen, of d'aenklagers verzogten dat men zou ophouden, verklarende dat hun in alle manieren voldaan was: daer de arme knecht van den Engelschen Agent, die maer een gering persoon geslagen had, zyn bedryf zoo deerlyk met de doot boeten most.

Dit volk is zoo harigh dat alle Europeërs hier hun verblyf hebbende om de zaken hunner meesteren, van welke zy afgezonden zyn, waer te nemen, wel hebben toe te zien dat ze hunne agting wel bewaren, nochte zich laten verbluffen. Waer in zich uitmuntende wel queet zeker out vrient van my, genaemt *Jacobus Hooghkamer*, met wien ik te Konstantinopelen geweest was. Deze voor Gezant van de Hollantsche Maetschappye aen dit Hof gezonden, daer hy wonder wel, gelyk by alle de Christenen, die hier waren, gezien was, ontmoette by avontuur den Stokdrager des Konings, eenen der voornaemste Heeren van 't Hof. Zyn dienaers raekten in woorden met het gevolg van den Gezant, en van woorden tot slagen. De Stokdrager dit vernemende, wilde naer zynen houwer grypen. Het welk de Gezant ziende, greep een zynen pistolen, dreigende den Persiaen aenstonts door den kop te schieten, zoo hy 't hart had van zynen houwer uit te trekken. De Stokdrager ziende dat het ernst was, zwichtte, bedwongh zyn volk, en gingh voort. Het was hem ook geraden: want de Gezant was bestuwt met Europefche soldaten, op welker moedt hy zich verlaten konde. Hier by voerde hy eene groo-

Braef ge-
dragh
eens Ge-
zants.

groote staetſie , dat noodigh is om ontzagh te hebben by dezen brusken lantaert. Men had ook doorgaens zoo veele eerbiedigheit voor hem , dat , waer hy zich ook vertoonde , al wat'er was voor hem uit den wegh gingh. By den Ko-

ningh zelf en het geheele Hof was hy in zonderling aanzien, zoo wel als by de Europeërs: gelyk hy zelf na zyn vertrek by het Hof altydt in loffelyke gedagtenisse gebleven is.

XXXV. HOOFSTUK.

De doot van den Engelschen Agent. Zyn begraving. Toestel tot de troustaetſie van 's Konings Dogtertje. Lykrou der Armenische vrouwen. Oude sterkten. Gelegenheit des bergs Sagte-Rustan.

Perſiaens
feest.

NU hielden de Perſianen het feest genaemt *Baba-Soedsja-adier*, dat zoo veel zeggen wil als *Onverwinnelyke Vader van den Godsdienst*. Dezen eernaem geven zy aen eenen hunner Heiligen, die de spraek gaet dat Omaer gedoot heeft. Kort hier aen ontſtont'er weder *Korog* ontrent de ſtreek van 's Konings Hof. Zoodat al het volk daer ontrent laſt kreegh om zich van daer te be-
geven: gelyk ik my mede buiten de Karwanſera begaf. Twee dagen daer aen gebeurde het weder, hebbende de Koning luſt om met zyne Bywyven zyn vermaek buiten het Hof te nemen. Dezen zelve avont lieten zich zyne ſpelers luſtig hoo-
ren, dat den ganſchen nacht, en des daegs daer aen bleef duren tot den ondergang der zonne: dewyl de geboortedagh van den Profeet Mahometh op handen was, die den 20 der maent ſtont geviert te worden.

Doot des
Engel-
ſchen A-
gents.

Op den 21 overleed hier de Heer Edward Owen, Agent der Engelsche Oost-Indiſche Maetſchappye, in den ouderdom van 40 jaren, een man van groote gaven en van yder een bemint. Wy deden hem des morgens met het begin van den dagh de laetſte eere aen, beſtellende hem ter aerde buiten de ſtadt, daer, gelyk wy reedts gemelt hebben, de Chriſtenen by elkander begraven worden. De Lykſtaetſie wert op de volgende wyze volbragt.

Zyn lyk-
ſtaetſie.

Zoo dra de beſtemdetydt gekomen was reed de Secunde van den heer Kaſtelein, die aen het voetevel ziek lagh, met het ganſche huisgezin, waer onder ik ook begrepen was, naer het ſterthuis met veertien paerden, waer onder twee hantpaerden waren in den rou gekleedt. Voor deze ging een trompetter, benevens dertien voetloopers. Toen men met het lyk uit het ſterthuis quam, reden voor aende Tolk, Stalmeeſter en eenige anderen. Hier agter volgden drie hantpaerden in den rou gekleedt, hebbende witte pluimen op hunne hoofden. Veertien perſonen zagh men

te paerde met 10 of 12 voetloopers, rydende de trompetter voor de hantpaerden, agter welke de hantpaerden van den heer Kaſtelein volgden. Toen quam het lyk, overdekt met een groot wit zyden kleedt, waer over een zwart fluweel lagh. Het wert gedragen op een berry van vier gemeene luiden, die telkens om de langheit des weghs van vier andere verpooſt werden. Agter het lyk reedt de Secunde der Engelsche natie, en nevens hem die van onze. Waer aen ik met de Hollanderen volgde, gelyk ook vader Antonio Deſtirro, Reſident wegens de kroon van Portugael, met de daer zynde Engelsche Heeren, en Armeniſche Koopluiden van Julfa. Dus trok den meeſten wegh over de een agter den anderen voort, inzonderheit over of langs de Chjaer-baeg heen, geſiert met eenen langen witten zyden fluier, in het ſterthuis ontfangen, die van den ſchouder langs het lichaem onder op gekoppelt nederhingh. Om den hoedt had elk nogh eenen witten ſluier van gaes, dien anderen, die zonder hoeden waeren, alleen om het lyf hadden. Het ganſche getal van menſchen beſtondt in veertigh perſonen te paerde, en dertigh voetloopers. De overige Paters nevens de Franſche Heeren lieten zich ter begraeſplaetſe vinden, daer het lyk ten 7 uren in de aerde gezet, en daer over volgens het gebruik der Engelschen een lykredc of predikaetſie door den Engelschen Secunde gelezen wert. Hier op nam yder van ons een hant vol aerde, en worp die in 't graf, dat voorts door arbeidsvolk aengevult wert. Toen reden we vervolgens te gelyk op dezelve wyze weder naer het ſterthuis, daer wy alle ter maelttydt verzogt werden en bleven, zoo ſterk als wy waren. Die ons van de grafſtede af gevolgt waren, werden ook met fluiers begiftigt; ook wert'er ons Opperhoofd een t' huis gezonden. Wel onthaelt zynde trokken wy twee uren na den middagh weder van daer. Dus nam deze lykſtaetſie een einde.

Vremt
huwlyk.

Weinigh daghen hierna zagh ik alle de Bafaers opgefiert met allerhande gefneden repen van gekoleurt papier en klatergout, ook cenige figuren van dezelve ſtoffe, en andere aerdigheden. Des avonts ook werden alle de winkelſtraten vol lichten gezet, altemael in olilampjes. Op verſcheide plaetſen wert het volk aen een kant geweert ter oorzake van eene vremde Trouſtaetsie. Teweten het dogtertje des Konings, maer drie jaren out, wert uitgehuwlykt aen den zoons zoon van des Konings Moeje, ook een kint van vyf jaren. Dus wert de bruit by nacht in het Hof dezer Moeje overgebragt, om daer opgevoedt te worden. Men weet niet dat'er oit voor dezen zulke jonge kinderen onder de Perſianen zyn uitgetrout. Maer het ſchynt dat ze nu de maniere der Armeniers hier in willen navolgen. Deze Moeje is de zuſter vandes Konings Vader, genaemt *Zynab-Beggum*, of Princes *Zynab*. Zy was getrout geweest aen den zoon van Galliefa Sultan, die een van de vertrouwelingen des Ryx was ten tyde van Koning Abbaas den tweeden.

Kruis-
feest der
Arme-
niers.

Den 22 der maent begaf ik my naer Julfa, en bleef'er tot den 26, op welken dagh de Armeniers het feest vieren van *Soerp-gaets*, of het heiligh kruisfeest, welk, zoo men my berichtte, gehouden wort ter gedagtenisse van Chriſtus kruis, door St. Helena gevonden op den berg Kalvarie. Hier ontrent hebbenze deze plegtigheden.

Twee of drie uren voor het aankomen vanden dagh begeven zich de meeste vrouwen van Julfa naer de graven, met zich nemende eenigh hout en houtkool, waskaersjes en wierook, en makende wat vier by de graven harer afgestorvene vrienden. Zy zetten op de graven eenige brandende waskaersjes, werpende geſtadigh wat wierook in 't vier. Dan vangen ze een luid geſchrei en geſchreeu aen tot de genen, die daer begraven leggen, ſprekende hen aen met veele woorden, naer de droefheit elke van haer ingeeft. Somwylen vallen ze op de graven neder, en kuſſen die, of de aerde zelve, die hare vrienden bedekt. Luiden van meerder aenzien zetten op de grafſteenen 4, 5, of 6 groote waskaerſſen, en maken by wylen zulk een misbaer, dat men'er ſchrikt ontrent te komen. Om van alles een naeukeurigh gezicht te nemen, reed ik twee uren voor den dagh derwaert met den Zoon van onzen Tolk Francois Sahid, daer ik geherbergt was. Tuſſchen de graven doorwandelende, quam my alles vrent voor: ja hooger buiten de zelve opgaende, dagt my te zien de overblyſſelen van eene ſtadt door den brant verwoeft. Want de verhevene graven vertoonden zich door de naerheit van den duifſteren nacht even als puinhoopen van ingeſtorte

huizen, tuſſchen welker ſleenen en brokken de overgeblevenen hunne vrienden en goederen met onſteke lichten quamen zoeken: en hun droevigh lot beweenden. De mannen blyven t'huis, latende dit bedryf van rou geheel aen de vrouwen over. Evenwel ziet men hier en daer een enkel mansperſoon onder den hoop; ook zwerfen'er eenige geestelyken of prietters, die het druk hebben met gebeden te doen voor de genen, die daer gelt voor geven willen, dat gemeenlyk op vyf, ook wel tien, en, als 't luiden van vermogen zyn, op twintig ſtuivers uitkomt. Deze geestelyken ſtaende hier in hun zwart gewaedt maken een aenmerkelyke verſcheidenheit van gezicht onder alle deze in het wit gekleede vrouwen. Ondertuſſchen maekt de meenigte der kleene vieren en reukwerken, die ze daer in werpen, zulk eenen rook, dat men dien binnen Spahan verneemt. Want de meenigte dezer vrouwen maekt naer giffing wel een getal van drie duizent uit. Hoewel ik deze beſchouwingh in den nacht nam, maekte ik'er egter eene aftekeningh van, zoo als ik ſtondt by het graf der Gemalinne van ons Opperhoofd, en myn gezicht op de ſtadt had, gelyk getoont wort op het getal van 102. Dit roubedryf duurde tot een of 2 uren in den morgenſtondt, wanneer ik my weder van daer begaf. Egter bleven'er nogh veele menſchen. Veele zagh men'er ook op den wegh: Veele ook, die t'huis geweest waren, weder naer de graven keeren. By daeg ook quamen veele mannen hier hunnen tydt doorbrengen met elkander goede ſiere te doen, en tabak te rooken. hoewel dit maer gemeene luiden waren, doende zulx noit luiden van ſoorte.

Op den laetſten der maent begaf ik my des avonts naer het huis van den Heer Kaſtelein, om des nagts met zynen Secunde te ryden naer het gebergte Koefoffa. Wy begaven ons ontrent vier uren na middernacht op wegh, om eenige overblyſſels van oude ſterkten, die daer geweest waren, te bezichtigen. Ten zeven uren waren wy in dit gebergte zoo verre gekomen aen de Weſtzyde, als te komen was met de paerden. Toen ſlegen wy af, om den ontbyt te nemen. Maer myn medegezel, ziende geene kans om den wegh naer boven op zyne voeten af te leggen, begaf zich met de paerden van daer, om my na den middagh aen de Chriſtengraven op te wagten. Ik dan verzelt met den jager en eenen dienaar, wel van ſchietgeweer verzien, trok ten agt uren den bergh op, en quam ten tien uren aen het verval van een oude poort, die wel eer daer geſtaen hadt. De voormuur hier van hadt zich uitgeſtrekt ten Noorden tot aen het begin des bergs, daer die zeer ſteil naer beneden loopt. Ik bevond de poort ter ſlinke zy-

de meer dan ter rechter vervallen. Gy ziet de aftekening daer van op No. 103. Een vierde deel van een uur verder zag ik eene plaats geheel tot den gront vervallen, die, zoo men voorgeeft, een stalling voor de paerden geweest is. Van daer ziet men verscheide brokken van eenen ouden muur, die boven op den bergh zich wydt heeft verspreit, loopende ten Zuiden, van het Oosten naer het Westen, ten Noorden naer de stad, als zynde deze bergh dicht daer aen gelegen. De bergh zelf dient genoegsaem tot sterkte, vermits hy van boven tot beneden zeer steil afloopt: zoodat'er aen die zyde geen muur geweest is. Ontrent elf uren was ik op het opperste van den bergh, die met groote moeite moet beklommen worden. Daer vint men de overblyffels van een gebou, dat 28 schreden in de lengte heeft, waer aen men nogh weinige stukken zien kan. De dikte des muurs was ruim vier voeten: staende het eene gedeelte daer van nogh tamelyk hoog. Men vint aen de binnenste zyde nogh eenigh bewys van boogen, waer by drie gaten, hebbende deze opperste kruin des bergs maer 28 schreden in de breedte van 't Noorden naer 't Zuiden, en in de lengte van 't Oosten naer 't Westen 54; loopende naer 't Oosten nederwaert. Naer 't Zuiden is een lengte, waer om heen de bergh zich strekt: op wiens hoogte men den omkring der muren der sterkte, die'er geweest is, nogh bemerken kan door de nedergeftorte steenen en overigebrokken, gelyk de afbeeldingh van de Noordzyde gedaen door het getal 104 toont. Ik tekene dit te naekeuriger aen, omdat eenigen willen dat de Koning Darius binnen deze sterkten zou geweest zyn, als tusschen Alexander en de Persianen de tweedeveldslag in deze vlakte geschiedde. Ontrent den middagh my weder naer om laegh begevende, tekende ik van de Zuidzyde het gezicht van dit vervallen gebou aen de buitenste zyde, waer aen zich nogh twee halve ronden toornswyze vertoonen. Ook is de plaats kennelyk tot aen de rotsen, waer op het gebou begonen is: dat duidelyk te bespeuren is in de Afbeeldingh op het getal van 105. De jager, myn leitsman, willende, om den wegh te bekorten, de Noordzyde afgaen, zegt my mede te trekken. Maer ik bevond die zoo steil, zonder dat'er eenigh padt ontrent was, dat de schrik my van daer dreef, verklarende hem dat ik geenens lust had tot het breken van armen of beenen. Hy evenwel, om my aen te moedigen, nam den anderen dienaar met zich. Zy daelden af, en wat nederwaert en krom om de rotsen gekropen, waren strax uit myn gezicht. Maer de dienaar dus mede gelokt, bleef zonder zynen voorganger te volgen vol

angst zitten, met de tranen in de oogen, my toeroepende dat ik toch niet af komen zou: dewyl hy zelf niet wist op welk een wyze hy weder by my komen zou. Ik het gevaer, daer hy in was, merken-<sup>Groot ge-
vaer-</sup>de, moedigde hem aen met roepen dat hy zich styf aen de rotsen vast houdende, zou trachten naer boven te keeren. Wat zou hy doen? Naer beneden kon hy niet, dan met gevaer van den hals te breken, en daer te blyven hangen was ook onmogelyk; zoo dat niets nader voor hem was, dan te keeren, van waer hy gekomen was. Met veel ontsteltenisse gerackte hy in 't einde by my: terwyl de ander, op dit afdalen, even als de bokken, afgerecht, geen zwaarigheid ontmoette. My stondt dit zoo zwaer voor, dat ik eenen anderen wegh nam ten Oosten tusschen de bergen nederwaert, schoon het wel twee uren om was. Hier door wert het 3 uren in den namiddagh, eer wy aen de graffteden der Christenen naderden, daer de gemelde vriend my wachtte, en my van verre gewaer wordende my het paert toezond. Hier een weinigh uitgerust, en my wat verfrist hebbende, keerde ik met myn gezelschap naer de stad: daer we den zelve avond een besluit namen van des morgens weder op te zitten, om het overige, dat aenmerkens waerdigh mogt zyn, te gaen bezichtigen; dewyl myn vertrek voor het einde der maent vast stondt.

Wy reden dan op den gezetten tydt naer den bergh *Tagterustan*, gelegen on-<sup>De bergh
Tagte-
rustan.</sup>trent 2½ uur ten Westen van de stad. Boven op dezen bergh heeft zeker beroemt krygshelt een gebou gesticht, waer van meer wort opgegeven, dan de waerheit der zake medebrengt. Onder aen den zelve bergh heeft men een grot, waer in 2 of 3 fonteinen zyn, welker water van de bovenrots gestadigh daer in afdruipt. In 't begin der maent April komen hier jaerlyx Indianen, of, gelyk men hier zegt, Benjanen, eenen dagh van Godtsdienstigheid houden, ter eere van eenen voornamen Kluizenaar, die langen tydt hier in zyn verblyf gehadt heeft. Gemeenlyk ook onthout zich hier een hunner Dervisen of Heiligen. Aen deze grotte ziet men veele gekleurde lapjes, daer naer allen schyn gebragt van menschen, die met qualen beladen hier hunne genezing zогten, naer de wyze der Ootterfche volkeren, waer van voorheen gesproken is. Wy verbeelden de gedaente dezer grotte op No. 106.

Een half uur digter naer de stad legt de bergh, waer uit alle de graffsteenen<sup>Steen-
bergh.</sup>gearbeit worden, die meest blau van kleur en zeer hart zyn. Wy zagen'er eenige van de steilte des bergs naer om laegh werpen, zonder datze quamen te bersten. Maer de grootste latenze van boven neder rol-

GROT DES BERGS TAGTE RUSTAN.

rollen, daer de bergh schuinser en bequa-
mer hier toe is.

Van hier ziet men een fraei gezicht
naer 't Westen tusſchen de bergen in de
vlakte, daer eenige dorpen en tuinen leg-
gen. Ik tekende van daer het gezicht

met den gemelden bergh; op wiens spits
het huis van Ruſtan gelegen is, gelyk hier
nevens te zien is. Alles hier naer myn genoe-
gen beſchout hebbende, keerde ik weder
binnen de ſtadt.

TACŒ-RUSTAN.

XXXVI. HOOFSTUK.

*Befaemde plantaedje des Konings. Het huis der Oostindische
Maetschappye. Voornamen Karwanſera. Benjanen. Be-
ſluit des ſchryvers tot eene reis naer Perſepolis. Onthaling
by 't Hollandts Opperhoofd.*

Beroem-
de plan-
taedje.

EENIGEN tydt hier na gingh ik
met dezen zelve vrient bezichti-
gen de beroemde plantaedje des
Konings, wat meer dan drie uren ten
Westen van Spahan gelegen. Wy reden
door de voorſtadt voorby de tuinen, daer
de Perſianen hunne woonplaets hebben,
ontrent anderhalf uur, latende Julfa ter
ſlinke zyde leggen. Toen de vlakte over-
gereden zynde, quamen we ten vyf uren
des avonds aen het begin der plantaedje,
door den nu regerenden Koningh aenge-
legt. Het geboomte aen het begin was

nogh weinigh toegenomen, dewyl het
water naer behooren niet heeft kunnen
geleid worden. Maer als men wat verder
komt, vint men het hooger opgeſchoten.
Als men minder dan een uur voortgereden
is, ziet men ter regter zyde aen den wegh
een Kerk, die zeer laegh is, en daer ne-
vens een Banje of badſtoof. Vier poorten
zullen hier geſtelt worden, eene ten Ooſten
aen't inkomen, eene ten Westen, eene ten
Noorden, eene ten Zuiden. Als men
een vierde deel van een uur verder is,
ſpringt de wegh aen beide de zyden uit,

waer door een rond gemaekt wordt met openingen aen wederzyden, die over het lant fraeie gezichten maken. Het gebergte ten Noorden legt'er een klein uur van daen. Dat ten zuiden is, twee uren. Aen de Noortzyde van dezen wegh staet de muur reedts voor een gedeelte, waer mede de plantaedje aen wederzyden zal besloten worden. Het was ontrent zeven uren, als wy aen het einde der plantaedje waren, die twee uren langh, en van bequame breedte is, wederzyds met Zenaerboomen beplant. Hier tusschen staen eenige Wilgen en andere boomen, die uitgeroit worden, zoodra de Zenaerboomen groot worden. Al den wegh over ziet men Rozeboomen staen, die in hun faizoen, een zeer aengenaem gezicht en reuk geven. Ontrent een half uur van dezen wegh is het lant des Konings. Het overige hoort aen het gemeen voor zoo veel het gene betreft dat'er op geplant of gezaeit is. Want voor het lant zelf wort jaerlyx zekere som aen den Koning betaelt. Aen het einde der nieuwe plantaedje begint de oude laen, gemaekt ten tyde des Konings Abbaas. Hier treedt men in door een groote poort, daer de plantaedje maer half zoo breed is, en in de lengte een groot half uur beslaet. Wederzyts staen Zenaerboomen ontrent agt schreden van elkander, loopende de takken in de hoogte over elkander. Langs de stammen loopt een Kanael of waterleidingh. Bezyden ziet men schoone groote lusthoven met muren omtrokken. Aen het einde staet een huis des Konings, dat'er slegt uit ziet. Hier digt by begaven we ons ten half agten met onze dienaren, paerden, en wat des meer was, in een tuin ter herberge, daer wy het zeer wel vonden: en daer myn vriend de tyding kreeg dat de tweede persoon, genaemt *Jan Oets*, die hem aflossen moest, uit Indie te Spahan was aengekomen. Des morgens bezagen wy het huis des Konings, hoewel geen beziens waerdigh. Hier van daen reden wy door het hier aenleggende dorp, genaemt *Naed-sjaf-abaet*, gelyk deze oude plantaedje mede genoemd wort, *Chjaer-baegnaed-sjaf-abaet*. Nu beschouden wy aen de andere zyde van het dorp eene andere plantaedje, meest bestaende in Wilgeboomen. Deze is ontrent anderhalf uur langh, en strekt zich naer 't Westen uit. Aen de flinke zyde is'er weder eene, leggende het gebergte wederzyts een groot uur hier van daen, en ten Westen verder op zoo verre als men zien kan, de vlakte. De gelegenheit dezer oude plantaedje tekende ik voor myne herbergh af, strekkende het gezicht naer de voorpoort, gelyk de nevensstaende prent dat aenwyft. Drie uren van deze plaats af heeft de Koningh eenen kleenen bergh

met eenen muur omtrokken, waer binnen veele bergdieren, die hier ontrent gevonden worden, besloten zyn, als Harten, wilde Ezels, Bokken, en andere. De tuinen, die hier leggen, zyn bezet met verscheide vruchtboomen, dogh meest met wyngaerden, welker druiven, zoo witte als blaauwe, in groote meenigte naer Spahan gevoert worden, om'er wyn van te persen; waer mede het in dezen tydt drok werk was. Wederzyds aen de oude plantaedje zyn vyf tuinen, die den Koning alle jaren opbrengen 25 Toman, beslaende in grootte elk 52½ fieriep, of Konings ellen. Buiten deze zyn'er nogh twee kleiner, die ook hunne inkomsten naer gelangh opbrengen. Wy trokken een uur na den middagh hier weder van daen door den ouden fraeien wegh, keerende aen het einde daer van door eenen anderen. Want wy namen nu onzen wegh naer het gebergte ten Zuiden, om eenige dorpen te bezichtigen: waer toe wy wel twee uren om moesten ryden, dewyl wy een brug overtrekken moesten, die genaemt wort *Poelie-Vergan* naer het dorp daer ontrent gelegen. Wy reden hier door groote lantstreken bezet met rys, die nu in haren volkomen bloei stondt, zynde een gedeelte daer van reedts ingezamelt. Groote vlakten waren'er ook bezet met watermeloenen. De rivier vond ik hier veel smaller dan ontrent de stadt. Hier by legt het dorp *Koetsjel*, daer een huis gesticht is ten dienste des Konings, die'er dikwyls komt. Maer het is mede van weinigh aenzien. Aen het dorp *Kareskan* heeft men een Lak of staende water, waer in zich alle soorten van entvogels, en ander wilt gevogelte onthouden: dat een lustigh gezicht geeft. Waerom verboden is daer naer te schieten om ze niet schuw te maken. Alle deze dingen gezien hebbende quamen wy langs eenen anderen wegh, als we waren uitgereden, des avonts ontrent agt uren binnen de stadt.

Hier heb ik een woordt te spreken van de gelegenheit der wooninge van het opperhoofd, hier gezeten wegens de Oostindische Maetschappye, en van de andere Amptenaren der zelve. Het huis is omtrokken met eenen hoogen muur van aerde. De voorpoort is ruim en groot. Als men eenige schreden tusschen twee muren doorgedaen heeft men het gezigt op den stal, langs welken buiten heen de paerden dikwyls gestelt worden, zynde hier toe krekken gemaekt voor hun voeder. Als men dezen stal nevens den tuin aen de flinke hant laet leggen, komt men aen de woonplaatsen, in welker middewegh een groote waterleiding haren loop heeft voorby de voonaemste zitplaats, daer men gewoon is iemant t'ontfangen.

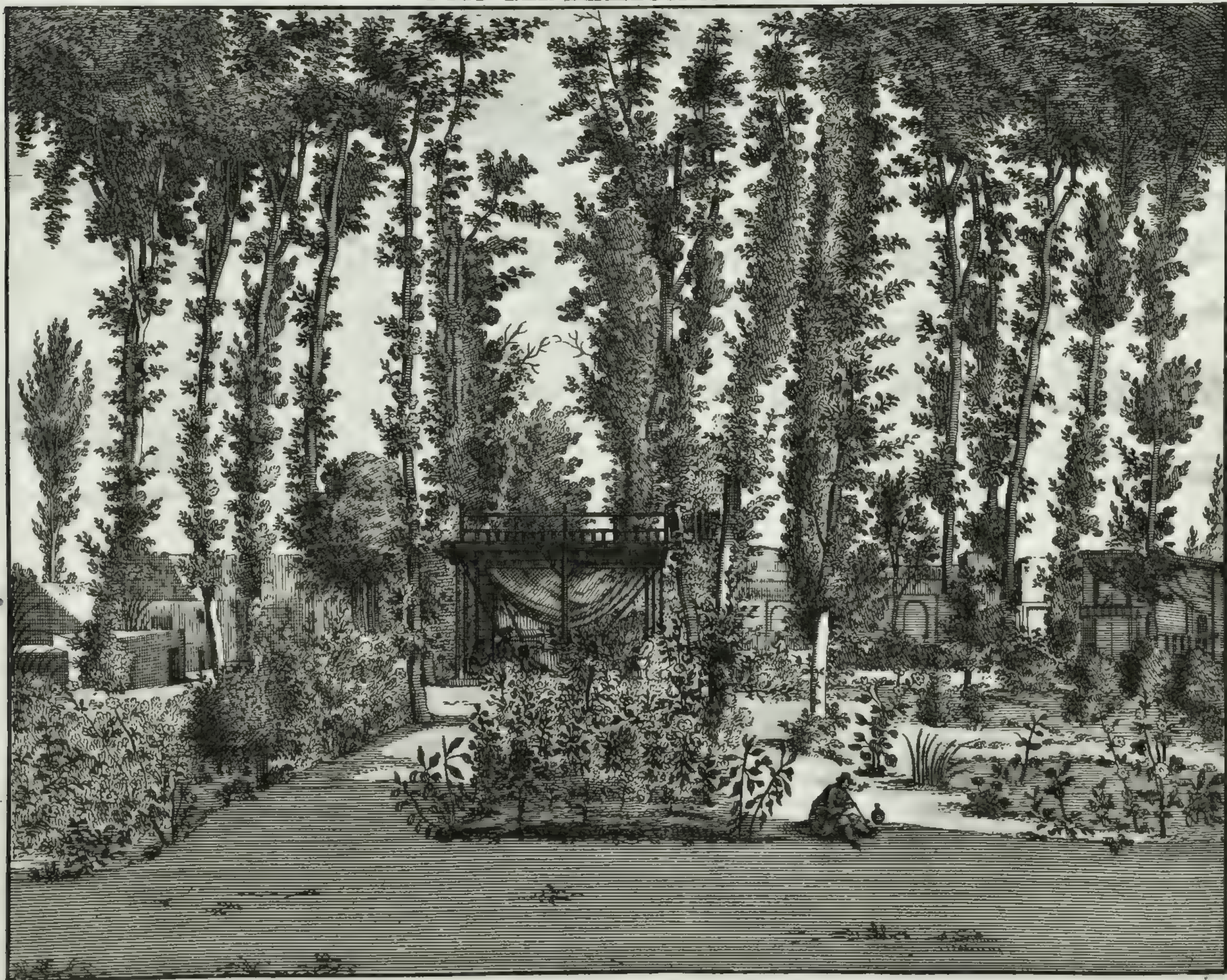
Hier

Twede
Plantaed-
je.

Huis van
de Amp-
tenaren
der Maet-
schappye.

TUYN DER MAETSCHAPPYE.

NAED-SJAF-ABAAT.

Hier agter is een schoon binnenvvertrek met tapyten, kleeden, en kussens daer om heen, om volgens de wyze des lants te kunnen zitten. Hier aen zyn kantooen en woningen, zoo voor den tweeden persoon, als mindere beampten. Dan komt men vervolgens door eenen kleenen gang tot de wooninge des Opperhoofts, die in drie of vier vertrekken bestaet: buiten welke de gewoonlyke eetplaets is, die daer haer uitzicht op heeft. De tekening, die ik daer van gemaakt heb, verthoont het gemaal 107. In 't midden des tuins is een houte Talael gestelt, waer in men het vermaek heeft van eene springende fontein te

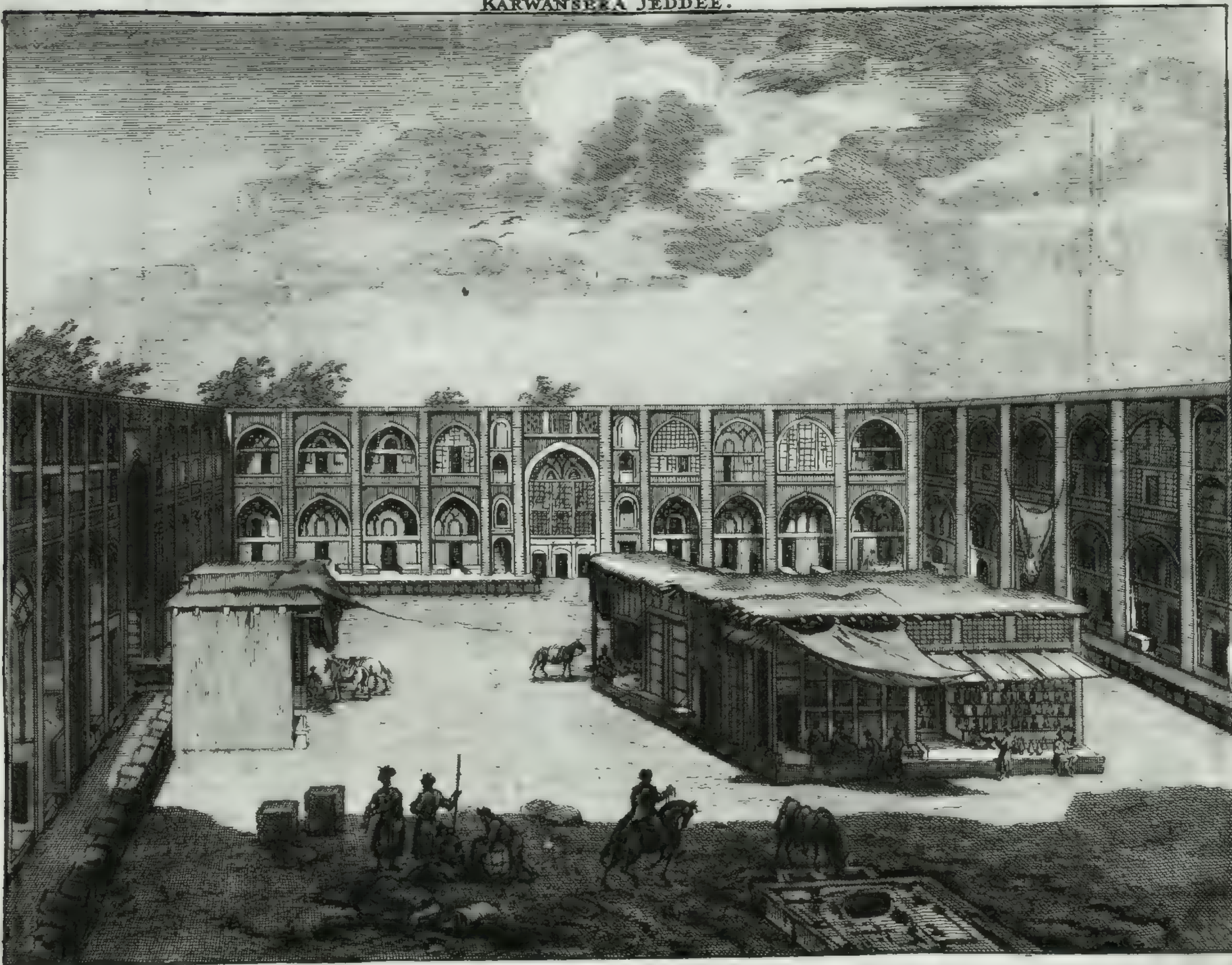
zien; loopende dit zelve water door een kanael, waer van de tuin dagelyx besproeit wort door middelen, die men gebruikt om het water te leiden daer men wil. Men vint hier een tamelyk getal van hooge Zenaerboomen, ook eenige andere boomen, die vruchten dragen, nevens bloemen en andere gewassen, die op No. 108 verbeeld worden. Hier vermaekte ik my dikwyls met vangen van kapellen, vliegen, byen, en andere dusdanige diertjes, om ze op te zetten en te bewaren. De byen zyn vry groot en hebben eenen angel, waer mede men gestoken zynde, groote pyn gevoelt.

In den waterloop van dezen tuin vond ik een soort van kleene vischjes, welker agterlyf als dat van een kikvorsch is, verzien met even zulke pootjes. My staet voor dat'er in Turkye, een myl van Smirna te Korrijouw, op het gebergte, een lak of kom is, hebbende de wytte van ontrent een half uur, en beslaende twee uren in 't rond. Deze kom waer van het water salpeteragtigh, en de gront modderigh is, is zeer vischryk, en vloeit vooral over van zekere soort van kleene Voren. Maer men vint'er ook vischen, welker kop en voorlyf de gedaente van visch heeft, maer het verdere lyf als een Kikvorsch is. Hier van worden'er zommige, dogh zeer zelden, met

den hengel gevangen; waerom my niet gebeuren mogt eenige te zien, schoon ik'er wel moeite toe gedaen heb. Zy vallen evenwel grooter dan die hier in Perfie gevonden worden.

Nu stondt my nogh eene verbeelding te geven eener Karwanfara, of herberg, ^{Herbergh afgebeeld.} en hare hoedanigheid af te tekenen. Ik zal hier toe nemen de Karwanfara van des Konings moeder, staende by de Meydoen. Men noemtze *Karwanfara Feddee*, als zynde voor de voornaemste gehouden van geheel Spahan, en dezelve, waer in ik myn verblyf heb gehouden, zoo langh ik in die stadt geweest ben. Ik tekendeze van boven uit het portael myner woning, als hier nevens te zien is. De poort der

KARWANSEFA JEDDEE.

Meydoen, die men inkomt, bestaat in een lange volte, of gewelft portael, waer in kleene winkels zyn van Armeniers en anderen, die hier het laken met de el verkoopen. Binnen eene diergelyke poort, daer men aen d'andere zyde uitgaet, vint men de verkoopers van glazen. In het midden der opene plaets staet een houten gebouw, dienende mede tot het te koop stellen

van glazen en anderen waren. Hier ontrent is ook een waterput. Rondom zyn kamers, en daer in de goederen der voornaemste Armenische en andere Koopluiden, hier dagelyx van Julfa komende om hunnen handel te dryven. In dit gebouw zyn vele vertrekken, waer om boven een galery loopt, waerin men langs verscheide trappen op komende in de vertrekken treedt.

On-

Benja-
nen.

Onder de Koopluiden, die zich hier bevinden, zyn ook Indianen, of, Benjanen, waer van verscheide soorten zyn. De voornaemste zyn Koopluiden en makelaers, die alle hier groote schatten bezitten, en dagelyx zwoegen en zweeten om die te vermeerderen, zonder eenigh inzicht voor schaemte of eere: zoodat de ryxte onder hen zich niet ontzien zal voor iemand naer de markt te draven om eenen onnoozelen stuiver te winnen. Eenige dezer menschen zyn als makelaers in dienst zoo van onze, als van de Engelsche Oostindische Maetschappye, welker gunst zy naer al hun vermogen zoeken te winnen, om by alle voorvallen hare bescherminge te kunnen genieten, en te meer winst te kunnen trekken. Men vertrouwt hun ook veel: zoodatze gestadigh de penningen dezer twee Maetschappyen in handen hebben. In deze agting zyn ook alle de voornaemste Armeniers: zoo dat by hen zoo veel als een bank van zekerheit gehouden wort: en men des noodt zynde by hen ontfangt, dat men daer te voren gebragt hadt, in zulk een soort van gelt, als men begeert; gelyk zulx ook geschiedt ontrent het stuk van handel in Gamron door overmaken van wissels, en wat van die natuur is. Toen ik te Samachi was, deden de Benjanen, die zich daer onthouden, my door de Armeniers vragen, of ik geene brieven onder hen had te verzenden aen ons Opperhoofd te Spahan: en met een of ikeenigh gelt tot de reize derwaert noodigh hadt, dewyl zy dat tot mynen dienst, als ik maer sprak, gereedt hadden. Dit quam my, dienze immers niet kenden, en die hun door geene brieven was aenbevolen, vreemt voor, omdat my hun oogwit onbekent was. Ik vond my derhalven verplicht hen voor deze beleefde aanbiedinge te doen bedanken, my inbeeldende dat deze luiden geweldigh goetd van vertrouwen moesten zyn, die hun gelt dus by vreemdelingen wilden in de waegschael stellen. Maer men deedt my daerna begrypen dat deze beleeftheit enkel voorquam uit eerbiedenis jegens het huis der Oostindische Maetschappye, en de hoop van hare gunst.

Hun gevoelen wegens den Godtsdienst, en het eeren der Afgoden en Pagoden is wytlustigh van anderen beschreven. Zy houden zich ook in 't algemeen af van eenigh gedierte, dat leven ontfangen heeft te dooden: hoe klein het ook is, tot zelfs luizen en vloien. Want ze houden het zelf voor een werk van verdienste, als ze eenige dier by 't leven behouden. Zy hadden dan by wylen eenen atkeer, wanneerze my in den tuin bezigh zagen met het vangen eeniger beesjes, wel wetende wat daer op volgen zou. Dus weken zy altydt van my af. Van het dooden der lui-

zen en vloien wachten zich ook de Turken en Persianen, en de Armeniers volgen hen hier in na. Zy werpenze alleen wech, gelyk ik meenigmael gezien heb. Men vint ook onder de Armeniers luiden, die zich onthouden van zeker slag van dieren, als hazen, omdat deze dieren ook hunne maendstonden hebben, en eenige andere. Alle evenwel zyn ze zoo bygeboovigh niet. Ik had op myne reize twee dezer menschen by my, toen ik eenen Angoerdvogel geschoten had, den zelven, dien ik het eerst verbeelt heb, waer op ik hen wilde onthalen. De een sloeg het beleefdelyk af, dogh d'ander aenvaerdde de nodigingh, en toonde dat de spys hem geviel.

Om de vreemdigheid der kleedinge te kende ik den voornaemsten onzer Benjaen-^{Kleeding van eenen Benjaen.}sche Makelaren: die de moeite nam van zich op hunne wyze toe te stellen. Gy ziet deze afbeelding op N°. 109.

De koleur der kleedinge nemen ze naer hun welgevallen. Hun Tulbant of muts is gemeenlyk wit. Zy hebben roode strepen van boven het voorhoofd tot by de neus. Deze maken ze van dunne reepen van Sandelhout, en pronken daer mede als onze Juffrouwen met de plaesterkens. Meest al zyn ze geel van koleur, voorts wel gemaakt van lyf en leden. Op hunne viertyden bedryven ze vreugde zoo buiten als binnen. Zy onthalen elkander met vrugten, met konfituren, en andere lekkernyen, verzockende daer dikwyls de bekende Christenen by: tot welker vermaak zy eenige vrouwen doen danffen, en mannen eenige potsen aenregten, om de vreugt te vermeerderen.

Het was de agtiende der maent, toen vier loopers van Gamron aenquamen. Uit deze verftonden wy dat daer nogh geene schepen van Batavie aengekomen waren. Dit deed ons Opperhoofd wankelen in het besluit zyner reize, die hy voorgenomen had te doen. Eindelyk besloot hy zynen Sekunde Adriaen Bakker binnen 5 of 6 dagen te laten vertrekken. Ik vervaerdigde my ook tot de reize, en nadat'er wederzyds nogh een bezoek was voorgevallen tusschen die der Engelsche natie, en ons, ging ik by alle myne goede vrienden zoo binnen de stadt als in Julfa myn afscheidt nemen, zonder onzen tolk Francois Sahid te vergeten, die my niet alleen veel vermack aengedaen, en meenigerlei beleeftheden bewezen had, maer ook in alles behulpzaam geweest was. Want in zyne schoone luthoven had ik veele aenmerkelyke dingen afgetekent, en op het papier gebragt, en zyne onderregting daer over genoten. Hier by quam dat hy een man zynde, die ervaren was in de zeden en tale des lants, my mededeelde de regte spellinge veeler woorden, waer in verschei-

scheide Reisbeschryvers gemist hebben. Hier door is het dat men by my den naem van Koningh in het Persiaensch geschreven vint *Sjae*, niet *Schach* of *Sciab*, of *Siab*. Dus schryf ik ook *Zjie-raes*, niet, als anderen, *Schieras*. Zoo zegh ik ook *Mey-doen* voor *Meidan*, dat eigentlyk Turx is. De Mosqueen of Kerken noem ik ook *Mu-zjit* of *Ma-zjit*, en veele andere woorden gebruik ik uit zyne onderrechtinge anders als ze by anderen zyn te boek geslagen. Hier in, zeg ik, was deze man wel bedreven, hoewel hy van geboorte een Armenier was. Hy sprak ook de Hollantsche en Fransche tael zeer wel, zynde zynen vader langh in Vrankryk geweest, en in dienst onzer Maetschappye opgequeeckt. En gelyk hy eenen matigen ouderdom bereikt had, strekte zyn ervaarenheit zich wydt uit tot de zaken van het Hof. Door deze gaven was hy overal gezien en bemint. Hy liet ook niet na zynen zoon wel te onderwyzen, die nu 23 Jaren oudt zynde, mede voor Tolkten dienst der Maetschappye gebruikt wert, zynde bedreven in de twee gemelde Europeesche talen, en verrykt met de hoedanigheden zyns vaders.

Derhalven vast gestelt hebbende myne reize tot Persepolis (in welke plaets ik voornam my eenigen tydt op te houden, om de beroemde overblyffels der Outhet, die daer zyn, te beschouwen, en op papier af te tekenen met zoo veel naeukeurigheid als my doenlyk zyn zou) te doen met den gemelden Adriaen Bakker, eenen

Vlissinger van geboorte, en tot Pakhuismeester te Gamron aengestelt, begaf ik my den 24 der maent met al myn goetden huize van ons Opperhoofd, den Heere François Kastelein, die de beleeftheit hadt van my een paert en Looper tot die plaets toe mede te geven, om nu niet te spreken van drank, en veele nootlykheden, die op de reize te pas komen. Hy wilde zeker deze gunst nogh voegen by alle de weldaden, die hy my, sedert myn aankomst in dat gewest, bewezen hadt. Want ik heb, zoolang ik te Spahan was, altydt zyne tafel genoten, en ben meenigmael van hem verzogt myne herberge in zyn huis te willen nemen, dat ik egter beleefdelyk affloegh, omdat ik naer mynen zin wel geherbergt was, en de eenzaamheit zogt tot het verrichten van veele dingen, waer mede ik my by avont zoo wel als by dagh bezigh hielt. Buiten al het gulhartigh onthacl my aengedaen was'er altoos een paert en volk voor my gereedt, om my te geleiden daer ik wezen wilde. Boven dit alles vond ik my welmeest verplicht aen de onderregting, die ik van hem in veele dingen ontfing ontrent zaken van het Ryk van Persie, waer in hy een en twintigh jaren geweest was. In welken tydt hy zich wel bevlytigt had tot het leeren kennen der zeden en tale van dezen lantaert, en de manieren en gewoonten van het Hof. Dit heb ik niet willen zwygen, omdat my noit uit de gedagten zullen gaen de goede diensten, en weldaden, die ik van hem ontfangen heb.

XXXVII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Spahan, en statelyk geleide. Persiaensche voetloopers en Kaljandragers. Schoone Karwansera. Wooningen te Jesdagaes. Schoon broot. Gevaerlyke wegen. Levenswyze der Arabieren.

Vertrek
uit Spahan.

ALLES tot de reize dan gereedt, en ontrent twintigh lastbeesten met gelt en goederen de Maetschappye rakende vooraf gezonden zynde ging de reis aen den 26 van October des jaers 1704, ontrent twee uren na den middagh. Op dezen tydt lieten de Koopluiden der Engelsche natie, de meer gemelde Vader Antonio Destirro, en andere vrienden zich vinden in de woninge der Maetschappye, gereedt om ons uitgeleide te doen. Dit getal van vrienden, de Hollantsche daer onder gerekent, alle te paerde gezeten mackten wel een getal van twintigh uit. Grooter nogh was het ge-

tal der dienaren, die te paerde zaten, en dat der voetlooperen niet minder. Na een uur rydens floegenwe ons neder buiten de stadt in eenen van des Konings tuinen, genaemt *Koelapatfia*, daer de tafel op den gront gedekt, en met koude spyzen, door drie of vier partyen van 't gezelschap medegebragt, bezet wert. De maeltijd egter was haest gedaen, om geen en tydt te verliezen: zoodatwe ten vier uren weder op zaten, en van de gemelde vrienden nogh een vierde deel van een uur begeleidt werden. Toen scheidden wy na eenen dronk van afscheit, en eenige eerschoten gedaen te hebben, van elkander. Den wegh na-

namen wy Z. Ooft aen, latende ter flinke zyde fraei geboomte met eenige dorpen. Ten zeven uren traden wy in de karwanfera, genaemt *Spahanek*, daer wy eene nagtruft namen, omdat onze vooruitgezondene laftbeesten hier binnen waren. Nu waren wy drie uren van *Spahan* af, gefladigh met onze Voetloopers, die heel anders gekleedt waren, alsze gewoon zyn in de fteden te zyn. Dit gewaedt vond ik zoo zinlyk en keurlyk dat ik de mocite nam van het met waterverf op papier te brengen, gelyk het getal van 110 aenwyft. De veders en pluimen en gemaekte bloemen, die ze op de muts hebben, zyn fierlyk gekoleurt. De rok is gemeenlyk roodt. Aen den gordel om 't lyf hebbenze eenige groote bellen hangen, die door het gaen bewogen onophoudelyk klinken: zoodat men die een goet ftuk wegs van daer hooren kan. De quaften, die ze om het lyf hebben, zyn van zwarte zyde. Dit gewaedt wort aen deze menfchen gegeven van de genen, die hengehuurt hebben. Zy behouden het ook voor zich, als de reis gedaen is, buiten het loon, dat ze verdient hebben. Van deze loopers neemt yder zoo veel met zich, als zyn ftat vereifcht, of zyn beurs lyden kan. Hier by heeft men eenen Kaljan-of Tabakflesdrager, die op de Jagtan zit, dat twee ledere kisten zyn, door eenen muil gedragen. In die kisten worden Kaffee, Rozewater, Tabak, en andere geryffelykheden gevoert. Gy ziet'er de afbeelding van op No. 111. De Perfianen voeren ze altydt met zich, als ze naer buiten ryden, ook de Europeers, die van eenig aanzien zyn. Men ziet bezyden het laftbeest om laegh een yzer ftootje hangen, daer altydt vier in is, opdat de Kaljandrager zyn meester altydt zou kunnen helpen met het aenfteken van den tabak.

Een uur na middernagt trokken wy verder door de vlakke voort, en quamen ten half drie uren by de karwanfera, die den naem voert van *Mierfa elrafa*, en een uur daerna aen zeker huisje, waer in de bewaerders der wegen zich onthouden, die eenigh regt hebben tot het ontfangen van een gedeelte van de tolln der goederen. Weder een uur voortgetogen quamen wy in 't gebergte, waer in de wegh maer een half uur duurde, rydende wy toen weder in de vlakke. Ontrent tien uren op den 28 der maent quamen we in het dorp *Majaer*, gelegen zeven uren van de plaets, daer wy vernacht hadden. Hier floegenwe ons neder in een fchoone en groote karwanfera, uit louter fteen gebout door den Koning Sulemoen, vader van den nu regerenden Koning. Van binnen was hier in 't ronde een fchoone ftalling voor de beesten, die van buiten

aengezien meer naer een Koninglyk paleis, dan naer eene verblyfsplaets voor de reizigers geleek. Benevens de voorpoort waren als twee vleugels, en aen d'eene zyde der zelve een fchoon doorgaende poortael, zynde alles ruim, onbekrompen, en groots. Wederzyts waren deftige wandelwegen, en vlak voor het zelve de breedfte, die zich naer het gebergte ten Zuiden uitftrekte. Waer op men uit de karwanfera een zeer aengenaem gezicht heeft, dat een plantaedje verbeelt. Ik tekende het door de poort ziende, gelyk op No. 112 te zien is. Hier wort de voornaemfte tol der goederen betaelt. Het dorp is groot, en legt vermakelyk in 't geboomte. Hier kreegh onze vrient Bakker aenftonts verfchynen van Meloenen, Druiven, en andere vrugten, die hem door de bewintsluiden van den tol werden toegezonden.

Op den 28 der maent, drie uren na middernagt, togen wy weder op wegh, trekkende voorby eenen watermolen, die by een kleen loopend riviertje ftondt, dat van het gebergte afstroomt. Het zelve riviertje trokken we nogh tweemaal over door behulp van kleene fteene bruggen, gaende al meest Zuid aen, totdat wy ontrent twee uren voor den middagh aen het dorp *Komminsja* quamen; dat zeer groot is, veele tuinen, en eenige duiventorens heeft. Het doet zich in 't aenkommen zeer fraei op. Ter regterzyde ziet men het graf van eenen Heiligh, genaemt *Zja-refa*, met eenen muur omtrokken: waer binnen eenig geboomte, en twee vifchryke fonteinen zyn. Maer het is uit eenige bygeloovigheit niet geoorloft hier te vifchen. Men ziet in de kleinste, welker water zeer klaer is, een foort van Karper. In de andere wierpen wy flukken broot om de vifchen boven te doen komen, onder welke eenige vry groot waren. Deze plaets legt op de hoogre tegen het gebergte: welke bezigtigt hebbende ftegen wy weder te paert, en reden voort naer 't dorp in een karwanfera, die net van aerde opgemaakt was, om ons verblyf daer in te nemen. Nu waren wy 7 uren gevordert, en den 29 der maent ten 5 uren na middernagt weder van daer trekkende verftonden wy dat uit eene andere karwanfera, digt by d'onze gelegen, een uur te voren eenige luiden verreift waren, van welke twee gelade beesten in het uittrekken gefloten waren naer allen fchyn van de dorpelingen zelfs, die voor groote dieven berugt zyn. Dit deed ons zorgen voor onze beesten, die wy voor en agter met fchietgeweer wel bewaerden. Deze dievery gaet hier veel in zwang: maer als ze gefchiet aen luiden van vermogen, of die gelegenheit hebben om'er over aen het Hof te klagen, is de opperfte van het dorp gehouden de fchade te vergoe-

goeden. Anderzins blijven de goederen dikwyls verloren. Deze dwang doet de Dorpmeefters wel oppaffen: maer, gelyk voorheen al gezegt is, de tucht is hier ontrent al zeer verflapt.

Als men uit deze rustplaets komt, heeft men in 't gebergte eenen gevaerlyken wegh door de geweldige fmalte, veroorzaekt door het water, dat van de bergen afstort. Maer hy duurt maer een halfuur. Dan wort hy weder beter in de vlakke tuffchen de bergen. Aen de regterzyde ziet men veele dorpjes leggen en tuinen: ter flinke geene; en nadert hier digt aen de bergen, die woest en rotfigh zyn; gelyk het lant ook onbebout is.

Wy al Zuid aen gaende geraekten ten elf uren aen de karwanfera, genaemt *Magfoe-begie*, nadat wy het dorp van dien naem, daer digt by gelegen, waren doorgetrokken.

Tot dus verre hadden wy geenerhande vogels nogh vernomen. Maer eindelyk, dewyl de waterlooping door het lant ontrent deze plaets vloeit, vonden wy watersnippen, Entvogels, duiven, en leeu-rikken: zoodat wy eenige dezer vogelen fchoten.

Het dorp Amma-nabaet. Een uur na middernagt al voort spoejende langs dezelve vlakke trokken we ten 5 uren door het dorp *Amma-nabaet*, gelegen ruim drie uren van de plaets, daer wy vernagt hadden. Hier wil men dat de Koningryken der Parthen en Persen aen elkander palen.

Het dorp Jes-dagaes. Den 30 der maent quamen wy ten 9 uren binnen de karwanfera aen het dorp *Jes-dagaes*, nadat we nu zes uren gevordert waren. Dit dorp is gelegen in het gebergte, op wiens rotfen het voor het meeste gedeelte is gevestigd. De huizen, die'er in zyn, ftaen hoogh boven elkander, dat een vreemt gezicht geeft. Benevens het zelve is een groote laegte, daer een vlietend water of rivier haren loop neemt. Over dit water moet men trekken door middel eener fteene brug, om binnen de karwanfera te geraken, die ook van fteen gebout is. In deze rivier wort zeer goede vifch gevangen. In de laegte ziet men veel aengename boomen en luffhoven, die zich 3 of 4 mylen in de lengte uitftrekken. Dit dorp vertoont zich van de karwanfera, als het getal van 113 aenwyft, op deze wyze. Het is aen beide de zyden hoogh, en fteil nederdalende.

Out gebou. Aen den gemeenen wegh legt een gebou als een fterkte met de plaets vereenigt. De grontvesten hier van zyn van fteen, voor de reft is al klei en aerde wat'er aen is. Men komt'er over een klein bruggetje in. Men ziet hier de huizen ook ftaen 4, 5, 6, of 7 voeten hoogh, het een boven 't ander. De venfters daer van zyn zoo klein, dat zy wel gelyken naer

gaten van duivekotten: zoodat de menfchen, die in de bovenfte huizen woonen, de volle lucht wel genieten nevens het daghlicht, en die in de onderverdiepingen zyn het licht wel van de zyden fcheppen: maer de alleronderfte daer allerflegtfte aen zyn, die alleen befcheenen van een klein ftraeltje van den dagh meest nagt en dagh lampen en kaerffen gebruiken moeten, tot in de ftallen en fchuren toe. Eindelyk de gebouwen zyn wonder in deze plaets, waer daerenboven honderden van fchuilhoeken, flopjes, en fluipgaten zyn, altemael doolpaden voor eenen vremdelingh, die verbaest moet ftaen over zulk een vreemt en belachelyk maekfel van woningen. Derhalven is het gerucht, dat hier gaet, zeer aennemelyk: te wetendat deze plaets eene ftadt geweest is, die voor vele honderden van jaren gebout moet zyn geweest. Want hedensdaegs vint men in gansch Perfie niets dat hier naer zweemt. Ik begaf my over 't gemelde bruggetje daer binnen: maer keerde wel haest weder te rug, dewyl ik aenftonts zou verdoolt hebben. Ook had ik geen trek om my dieper onder dit volk te be-geven, dat my altemael naer voorquam, te meer dewyl my niets ontmoette, dat eenige opmerkinge verdiende. Ik beklagde ondertuffchen by my zelve den toestandt dezer menfchen, die zich in zulke nesten onthouden, daer ze gelegenheit hebben van ruime lantftreken te be-zitten. En naer de reden vorschende kon-ik niets vinden dan de gewoonte, die als in natuur verkeert. Men zeide my dat hier een put was wel twintigh vademen diep, en tien voeten wyt, geheel uit rots gehouwen: waer van zy zich als van een badftoove bedienen. Gelyk zy nu aen d'eene zyde door een fterkte ingaen, zoo klimmenze aen d'andere met trappen daer weder uit, dogh niet dan met de kaers in de hant, tot dat ze in de bovenfte ftreck of in de lucht komen.

Hier ter plaetse kregen wy warm Wit-Goet tebroot, op de vaderlantfche wyze gebakken, dat wy zoo goet bevonden als de bollen t' Amsterdam. In deze karwanfera hebbenze voor gewoonte zulk broot gereedt te houden voor de doortrekkende Europeers. Ook valt hier de beffe terwe van geheel Perfie: waer van hierom niemant genot magh hebben, dan het Hof des Konings: voor het welk de Gouverneur van Zjie-raes, wiens gebiet hier eindigt, dit graen inzamelt en bewaert. Hier uit is het spreek-woort der Perfi-Perfianen ontftaen: *Chiraap Zjie-raas*: aensch *Noen Jes-degaes*: Sen de Jes. Dat is: *Wyn* Spreek-woort. *van Zjie-raes*: broot van *Jes-degaes*: en *Vrouwen van Jes*; als zynde deze drie dingen in de gemelde plaetsen verre uitftekende boven alle andere. Men ziet door al

JESDAGAES.

al het Koningryk veel broot bakken in eenen oven, gemaakt als een put, tegen wiens zyden van binnen in het rond dun gerolt deegh geplakt wordt, driemael zoo groot als een pannekock. Dit deegh is in korten tydt gaer, zoodat het telkens daer uit genomen, en weder ander in de plaets geplakt wort. Van deze soort wort veel gebak gemaakt. Maer andere dikker brooden worden, als by ons, in den oven gezet. Te Spahan worden ook langwerpige smalle biscuitjes gebakken, die voor de beste van onze niet behoeven te wyken.

Ik tekende deze plaets van de Zuitzyde, als men aen den gemeenen wegh komt: van waer men op den bergh de huizen van aerde boven elkander gebout ziet, nevens eenige kleene, die op palen, in den zydmuur gesteken, rustende, voor buitenvertrekjes, en geheime plaetsen gebruikt worden. Ik geef u het gezicht op No. 114, nevens dat van eenige tuinen in 't verschiet, en verscheide huizen in de laegte staende, ook afgezonderde plaetsen, die van wederzyden den zelven naam dragen. Zoo dat dit dorp al vry groot is.

Het was twee uren voor middernagt, als wy ons weder op reis begaven, kiezende van twee quade wegen den besten. Een half uur lang haddenwe een steenagtigh en smal padt, dat daerna vlak en goet wert, behalven dat wy nu en dan over hoogten te trekken hadden. Ter halver wegh van deze daghreis vint men een huisje, waer in de struikroovers zich gemeenlyk onthouden, om, als ze hunne kans schoon zien, de reizigers van genoegsame tegenweer ontbloot te overvallen, en van hunne goederen en beesten te berooven, ja zelf te moorden.

Den laetsten dezer maent quamen wy ten 10 uren in het dorp Degerdoe, 8 uren gelegen van Jes-degas, dezen nagt overvallen van eenen zwaren stormwint uit den Zuiden: zoodat wy regt tegen den wint reden, stuivende het zant zoo verwaerlyk dat men geen gebruik van zyn gezicht hadt, en alleen op het geroep voort te trekken hadt. Hier by was het kout: waer op na den middagh ook regen volgde, de eerste van belangh, die dezen ganschen zomer hier gevallen was. Wy mosten des morgens weder 8 uren afleggen, eer wy aen eene andere verblyfplaets geraken konden. Egter besloten wy voort te trekken, en namen later in den nagt ons verblyf in een steene Karwanfara, flegter dan de vorige, maer egter verzien van goede stallinge voor de beesten. Wy werden dagelyx door andere reizigers, die om de veiligheid zich by ons gezelschap voegden, versterkt. Onder tusschen werden twee onzer voetlooperen ziek: zoodat wy genootzaekt waren den

eenen hier te laten, opdat hy beter geworden zich weder naer Spahan begeven, of anderszins ons volgen mogt. Maer d'ander, die my toebehoorde, wert wat frissier, en hielt zich by ons.

Des morgens van den 1 November was de wint wat gaen leggen, en het weder liet zich beter aenzien. Wy trokken dan weder voort twee uren langh over bergte van kleene hoogte op en neder. Hier ontrent lagh een dorp meest door ^{En Die} dieven bewoont. Wy derhalven toezien-^{ven.} de, bevonden dat een Ezel van onzen Meeester der beesten was agtergebleven. Hier op keerden twee mannen te rug, die hem al binnen het dorp wechgevoert vonden, maer tot geluk in handen van eenen man, dien de naam van eerlykheit naging. Dees begeerde, dat ze, eerze den ezel naer zich namen, in zyn tegenwoordigheit de goederen, die op hem gebonden waren, zouden onderzoeken en bezichtigen. Zy deden dit, en niets missende quamen met het beest by ons te rug.

Nadat wy weder in de vlakke gekomen waren, mosten wy over een steene brug van vyf bogen trekken. Dogh dezelve aen de eene zyde wat vervallen zynde kozen wy den wegh door de rivier *Doofs-jackoe*, die door het lant vloeit, en niet diep is. Nu hadden wy de helft der dagreize afgelegt, en ons wat voor uit begeven om tydt te winnen tot het sterken van ons hart. Hier toe was goede visch uit deze rivier te krygen: dogh de tydt was'er niet om wat te vangen. Anders waren'er ook endvogels in overvloedt.

Wy reden hier een goet stuk wegs met eenige Arabieren, opgebroken met ^{Arabische} hunne tenten, om eene andere plaets te ^{Vrouwen.} kiezen. Hunne vrouwen en dogters hadden eenen ring door de neus, zommige wel twee, met een parelen slegt gesteen te bezet. Dit juweel hangt haer tot by den mont neder in de gedaente eener halve mane. In 't hooft haar hebben ze ook eenigh sieraedt. Het hooft zelf is met eenen doek omslingert, het gezicht ongedekt. Ook hebben ze eenen doek van 't hooft nederwaert hangen. Haer opperrokje komt maar weinigh over de heupen: dat daar onder is, half ter been, en het hemt een weinigh lager, daer de broek en de koussen onder komen. Haer voet wort besloten van den muil, die agter zonder hiel, en van grauwe vilt gemaakt is. Men vint veele wyven onder dit volk, die zoo bequaem zyn om iemant zyn goet t'ontfelen, als de mannen; dat ook licht aen hare fluxheit en behendigheit te merken is. Het is een soort van bruingeel menschen, die door het gansche Ryk verspreit zyn. De mannen kleeden zich als de gemeene luiden van dit lant.

Verscheide dorpjes, die van ons af lagen,

gen, voorbygetrokken zynde, quamen we ontrent 2 uren aen het dorp *Kouskiesar*, daer we ons verblyf namen in een steene Karwanfara tot ons groot genoegen, om het opkomen van harden wint en regen, die egter niet lang duurde. Wy bevonden dat'er den voorgaenden nacht veel sneeu op de bergen gevallen was.

Verblyf
van roo-
vers.

Vyf uren na middernacht trokken wy weder op wegh, hebbende een wyl tyds schoone vlakten, toen rotsagtigh gebergte, dat den wegh moejelyk maekte. Na vyf uren tyds reden wy voorby een verval Karwanfara, waer ontrent vele rovers zich onthouden. Waerom het de wyze is, als men hier komt, elkander te waerschuwen, om wel op zyn hoede te zyn tegen allen aanval. Van daer quamen wy door eene groote vlakte meest met water bezet, dat vol riet stondt. Hier in waren veel vogels, waervan ik'er eenen zag zitten van uitstekende grootte, zonder dat ik vernemen kon wat slag het wezen mogt. Ik zag hem voor eenen roofvogel aen. Naer de gedaente geleek hy wel eenen Valk of Uil, die hier te lande byzonder groot vallen. Hier by zagen wy eenige Arabiers, die zich hier in tenten onthielden.

Men rydt hier, om het gebergte, dat men om en over moet trekken, dikwyls uit zynen wegh. Ten leste nederdalende vonden wy ons een uur na den middagh den tweeden der maent in de vlakte aen het dorp *Affapas*, waer benevens wy in een steene Karwanfara bleven, gelegen 6 uren van de laetste rustplaets. Van verre hadden wy eenige dorpen gezien. Het lant was hier beploegt, en veel water liep daer door.

Het dorp
Oesjoen.

Vyf uren na middernacht togen wy weder voort door deze vlakte, en trokken ter regter zyde voorby vyf of zes dorpjes, en eenige tenten. Wy trokken al Z. Oost ten Zuiden aen, en quamen den derden der maent ten 11 uren aen het dorp Oesjoen in een steene karwanfara, waer nevens veel loopend water was, daer men een goet stuk wegs langs rydt. Dit dorp legt zeer lustig in de vlakte met vier of vyf andere daer ontrent. Men ziet'er een groote meenigte van Schapen en Bokken, met troepen van duizenden by elkander loopende. Evenwel is'er geen groente ontrent, alleen een dorre soort van spys, die egter byzonder voedsaem wezen moet, dewyl de beesten altemael, inzonderheit de Schapen, vet zyn by uitnemenheit. Dit is verwonderens waerdigh om de dorheit van het lant van Persie, en alle de woeste gebergten, die meest in steenrotsen bestaen, en de schaersheit van boomen by de omleggende dorpen.

Grasfede.

Benevens deze Karwanfara staet een graf met een verheven koepeltje daer bo-

ven, door eenen muur omtrokken: waer in men wil dat begraven zou leggen de broeder van Koning Sefi, die dit gedeelte des Ryx zocht te bemagtigen, en op dit gebergte zyn been brak, daer hy aen storf, nadat hy gewilt had hier begraven te worden. Tot dienst van welk graf de inkomsten van dit dorp nogh worden aengelegt, zynde de voordeelen voor de geenen, die'er het opzigt over hebben, als Wetgeleerden, en eenige anderen.

Ontrent een uur van deze plaets was visch te bekomen: zoodat wy volk zonden om daer het net uit te werpen. Zy keerden weder met vier groote visschen, een soort van Karper. Twee vooral geleken'er heel naer. De andere waren wat smaller, en met groote schobben bezet, en geel aen den buik. Dik van vel waren ze, maer egter goet van smaak. Hier ontbreken ook geene velthoenders, noch watersnippen, noch kraenvogels, die zeer hoogh vliegen.

Over-
vloedt
van visch
en gevo-
gelte.

Met het aenkomen van den nacht togen wy weder voort, en quamen met het ryzen des dageraets in het gebergte, dat hoogh en rotsagtigh is, ook zeer moejelyk voor de beesten, om de engte der paden, zoo dat ze naeulyx voort kunnen gaen. Hier toe doen ook veel de afdalende steilten, daer ze licht door de gladheit der rotsen uitglippen, en om verre vallen. Ook heeft een mensch genoegh te doen met op en neder te klimmen. Waerom men ook zyn paert verlaten moet, om geen ongeluk onderworpen te wezen. In dit klimmen quamen my in den zin de engten, die Q. Curtius verhaelt dat Alexander de Groote door te trekken had. Boven op dezen bergh vint men een schoone fontein met steenen overdekt. Het was tien uren toen wy dezen bergh eerst over en in de laegte gekomen waren. Na een half uur tyds quamen wy in het dorpje *Emoen-fade*, daer een Karwanfara staet, ten deele vervallen. Dit wort gerekent te zyn ter halver wegh van de rustplaets, daer we ons naer toe te begeven hadden. Dus waren wy door dezen moeielyken wegh maer drie uren gevordert. Evenwel is aen te merken, dat de uren of mylen dikwyls gerekent worden naer de grootheit des lants: waerom ze dikwyls vry langh uitvallen. Men rydt wederzyts aen hoogh gebergte over eenen steenagtigen wegh.

Ontrent twee uren na den middagh quamen wy door den quaedsten wegh aen een klaer vlietend water met geboomte bezet, onder welkschaduwe wy ons hart met spyzen sterkten, latende de rest van het gezelschap voorttrekken. Het geboomte, daer we hier door getrokken waren, loopt tot boven op het rotsigh gebergte. Het bestaet in twee soorten, van

van wilde Amandel-en Sackasboomen. en bebout landt vonden. Ten drie uren Nu kregen wy in het vervolg eenen quamen we binnen de steene Karwanfera wegh, die beter was, langs de gemelde aen het dorp genaemt *Majien*, en hielden waterlooping, daer wy fraci geboomte daer stit.

XXXVIII. H O O F T S T U K.

Wilde Amandel- Sackas- Naer-wend- en Afragboomen. Bergen voorheen met sterkten verzien. De Rivier Brandemir. Koninglyke Slaven berooft. Komst te Persopolis.

Takjes af-
getekent.

OP de rustplaats gekomen zynde, tekende ik twee takjes, die ik van eenen Amandel- en Sackasboom had doen afplukken, met waterverf af. Het takje der wilde Amandelen was zeer fyn en langh, gelyk in het getal 115 met de letter A aangewezen wort. Men ziet'er maer eenen eenigen amandel aen, omdat het saizoen reeds voorby was. Aen het takje van den Sackas, is een kleine vrucht, rofagtigh en zwemende naer groote granaetkorrels. Deze korrels zitten in groot getal by elkander aen eenen steel, gelyk ze met de bladeren door de letter B vertoont worden. Ryp zynde, zyn ze groen van koleur. Als men de schelletjes wechneemt, kraekt men de steenen, en eet de pitten. Men zout ze ook in, en zet ze voor versnaperingen op. Dus leeft men ook met de wilde Amandelen.

Afrag-
boomen.

Buiten deze boomen vond ik eenige weinige, die de Persianen *Afrag* noemen. Deze zyn redelyk groot, zeer dicht van bloessien, en bladeren, die zeer dicht in een zitten, zoo nogtans dat ze van elkander gescheiden zyn. In 'taenzien gelyken ze een groote meloenpit, byna wit van koleur. Deze boomen dragen geene vruchten, maer maken door de dikke hunner takken beladen met bladeren een donkere schaduwe, waer onder men met vermaek gaet zitten. Gy hebt'er geheel de afbeeldingh van op N°. 116. Nogh is'er een boom genaemt *Naer-wend*. Deze draegt knobbelachtige vrugten, waer van eenige zoo groot zyn als een vuist: andere weder kleiner, en wit van kleur, zynde even als een blaesje, waer in zich een water zet, dat uitdygt tot een gom, die zoet van smaek is, en voor een geneefmiddel in den hoest gebruikt wort. De gedaente ziet gy by de letter C.

Het dorp, waer in ik nu was, is tamelyk groot, bezet met tuinen, en daer in allerhande vruchten. Druiven zyn'er vooral veel, die men ook boven op het gebergte in het wilt heeft. Tusschen dit gebergte is het lant zeer vermakelyk, en ryk

van water, dat ook door eene daer toe gemaekte goot door het dorp vloeit.

Het was vyf uren na middernagt, toen wy dit dorp verlieten, en een uur daarna door een kleiner dorp reden. Weder een uur gevordert quamen wy aen eenigh geboomte staende in een moeras dicht in een gesloten by het gebergte aen den wegh daer men over trekt: welke wegh zeer gevaerlyk is om de dieven, die dikwyls by nacht gelade beesten wech halen, en in 't geboomte versteken, daer hun buit veilig is, omdat men hen om de weekheit des moeraffigen gronts niet agterhalen kan.

Den 5 der maent trokken wy in de vlakte ontrent eenen zeer hoogen en grooten rotsbergh, leggende ter regterzyde van ons, op ontrent 2 uren afftants. Op dezen is in overoude tyden een aanmerkelijke sterkte geweest, waer van men zegt dat nogh eenige vervalte stukken gezien worden. Ook getuigt men dat boven op den bergh een byzonder groote vlakte is, waer op meenigte van vee in zyn saizoen gaet weiden.

Hier van daen al voortrydende kregen wy aen de regterzyde de rivier *Brandemir*, die door het lant vloeit, by wylen weinigh van ons af. Ontrent elf uren quamen wy by twee andere bergen, gelegen ter slinke zyde dicht by elkander. Hier op zyn voordezen ook twee sterkten geweest. Maer nu is'er niets van te bemerken buiten de rotsen, die'er van over gebleven zyn. Aen beide ziet men boven eene opening, de rotsen ook van elkander afgebroken tot eeneningangh van boven, zynde daer boven een rondte, die zweemt naer de gedaente eens kasteels. Eenigen willen dat op den eenen bergh nogh een brok van een poort zou te zien wezen. Maer het is onzeker. Men geeft voor dat voor eenigen tydt zich eenige rebellen hier hebben onthouden, die'er naderhant afgedreven zyn, en dat toen de verdere overblyffels vernielt zyn, om dat'er zulk volk niet meer zou kunnen nestelen. Niemand neemt derhalven moeite om daer iets

te gaen zien, dewyl men vruchteloos zich zou ophouden op een plaets daer niets aen te merken valt, en de wegh ook zoo eenzaam is, dat men zonder sterk gezelschap het niet behoefde te ondernemen.

Wegen
naer Per-
sepolis.

Hier loopen twee wegen naer Persepolis, een ter flinke zyde by deze bergen heen, en een ter regterzyde digt by den eersten bergh over een hooge en lange steene brugh, met vier bogen, waer door de rivier Brandemir stroomt. Dit is dezelfde rivier, die de oude schryvers ook noemen *Corus*, *Corius*, of *Cyrus*: by welke nogh een vloedt gevoegt wort, dienze den naem van Araxes gegeven hebben, en waer van men gewagh vint by de schryvers, die van Alexanders bedryven gewaegt hebben. Teweten alwaer de Ouden de rivier *Cyrus* of *Corus* beschreven hebben, daer spreken ze ook van eenen vloedt genaemt *Araxes*, en *Cyropolis*, of *Cyreschatas*. Men kiest dezen wegh, en laet de rivier ter flinke zyde. Deze streek moet ook gehouden worden van alle die naer Zjie-raes willen. Aen deze zyde der brug vond ik een stuk van eene kolom leggen, die naer allen schyn wel eer daer aen vast geweest is, gelyk men'er veele ziet aen beide de zyden van voorname bruggen. Deze rivier, by anderen *Aras*, of *Kur*, of *Araxes* genoemt, wort gezegt door deze velden te stroomen, en met de wateren van veelerlei beeken te loopen in de rivieren *Medum* en *Medus*: zoo dat het dezelfde niet is, die wy in de vorige bladen ook *Cyrus* en *Araxes* genoemt hebben, dewyl die in de Kaspische zee vloeit.

De steilten, die aen beide de zyden dezer rivier zyn, ziet men met aengenaeme kleene boomen bezet, en met ander groen loof bewassen, dat voor een gedeelte over den vlietenden stroom hangt, zoodat men den gront der aerde op veele plaetsen naelyx zien kan. Wy de brugh overgetrokken zynde lieten na een half uur rydens de steene Karwanfera, *Aebgerm* genaemt, ter regterhant leggen, om nogh een uur verder naer het gebergte Zuidwaert te trekken tot in het dorp Fograbaet, dat weinigh van't gebergte af gelegen is. Hier quamen wy op den middagh aen, en namen ons verblyf in eens gemeenen mans huis, dewyl daer geen Karwanferais. Nu waren wy 5 uren gevordert van de laetste rustplaets af. Hier zynde kregen wy eenen regen en harden stormwint uit den N. Westen, die tot den avont duurde, wanneer eindelyk het gebergte zich weder vertoonde, dat ik hier ter plaetse besloten had af te tekenen. Ik bragt dan het gezicht der twee bergen by de brugh leggende op papier, gelyk hier nevens ver- toont wort. Den derden bergh, dien wy eerst genoemt hebben, kon ik van deze plaets niet zien, schoon hy veel groo-

Bergen
afgete-
kent.

ter en hooger is. Om de gelykheit, die deze bergen met elkander hebben, wordenze van de inwoners, de drie Broeders genaemt. Als men den gemeenen wegh neemt, verblyft men in de karwanfera *Abgerm*. Van daer trekt men op Affaf of op Poligorg, zynde een karwanfera, die wat meernaer het Z. legt. Men neemt den wegh ook wel op Sergoen. Maer wy togen langs deze vlakte nevens het gebergte Z. Oost aen. Dus ten 5 uren na middernagt afgereden zynde quamen wy des morgens ten negen uren aen eene hoo- ge groote steene brugh, verzien van drie groote en twee kleene boogen, waer door de gemelde rivier zeer sterk ten zuiden heen stroomt, zynde hier breed en diep. De kanten aen den stroom zyn hoogh en steil, zoo dat het door de hoogte bezyden heen een vreemt gezicht geeft, dat zich kort vertoont door de kromte. Men ziet in dit water veelerhande soort van Entvo- gelen. Over deze brug trekt men naer Persepolis, dat gerekent wort de brugh twee uren daer af te leggen. Wy lieten ter flinke zyde, en trokken den hoek van het rotfigh gebergte ter regterhant om West aen over eene aengename vlak- te. Ten 11 uren quamen wy aen het dorp *Zaergoen*, afgelegen vier uren van de plaets, daer we onze nagtruste geno- men hadden. Onze Muilmeeſter had zyne woning in dit dorp, zeer vermakelyk ge- legen tusschen de bergen, die het ten dee- le omringen. Men ziet'er veelerhande tuinen, en daer in goede meloenen, dru- ven, en andere vruchten. Van d'eerſte verſchafte ons de Muilmeeſter aenſtons volop, gelyk van anderen montkoſt, heb- bende in het dorp belast, dat niemant aen ons volk eenige eetbare waren zou hebben te verkoopen. Teweten de meeſte Muil- meeſters, die goederen van Gamron naer Spahan, en van Spahan weder naer Gam- ron voeren, hebben hier hunne woonſte- de, en willen daerom den Franken of Eu- ropeers, die ze overbrengen, eenigh ont- hael doen, dat zeker een bewys van be- leeftheit in deze menſchen is.

In deze vlakte ziet men een groot deel lants bebout, en daer op een groote mee- nigte van ſchape en bokken, die'er hun voedsel zoeken. Deze vlakte is by de gis rykelyk twee uren breedt. De leng- te, die zich van het Noorden tot het Zui- den uitſtrekt, is niet over te zien. Langs heen zyn'er verſcheide dorpen. De vlak- te zelve loopt by wintertydt geheel onder water.

Aen de laetſt gemelde brugh waren ^{Slaven} weinigh dagen geleden ontrent veertigh ^{berooft.} Koninglyke ſlavenuitgeſchudt tot ophun- ne onderkleederen toe. Deze waren ge- bruikt om de Koninglyke inkomſten op te halen, en hadden ontrent drie en der- tigh

TWEE BERGEN VAN OUDE STERKTEN.

tigh duizent gulden aen gelt by zich: die hun alle werden afgenomen. Deze strooperijen, die meer voorvallen, worden gepleegt door eenige rebellen, die zich in deze vlakten daer ontrent met hunnetenten onthouden, en fomtyts vyftig, of zefstigh, ja hondert te gelyk famenrotten. En om de flapheit der regeringe, waer van wy meer gemelt hebben, wort'er niet in voorzien, dat iemand, die in deze landen niet geweest is, schier ongelooffelyk moet voorkomen.

Dezen namiddagh verloren wy het liefelyk weder, en in de plaets quam regen, die des nagts sterker wert, ook den volgenden dagh aenhielt met donder, blixem en hagel, niet tegenstaende de zon zich liet zien. Maer de lucht ontrent 11 uren wat opgeheldert wezende, besloten wy naer Persepolis te trekken. Vergeefs; want het dorp nogh naeulyx ten einde gereden zynde, werden we door zoo zwaren slaghregen overvallen, dat we ons in een huis mosten bergen om de buien te ontschuijen, en in beraedt namen van weder te keeren, dewyl de wegh derwaert

by zulk eenen tydt niet te gebruiken is. Voor den avont quam weder wat flikkering van beterschap, die des nagts egter weder verdween. Dan in den nanagt zagh men het weder bescheidenlyk opklaren: zoodat wy met het begin van den dageraet den agtsten der maent ten 6 uren met goet weder voortgingen, vindende de vlakten aen deze zyde der brugh voor het grootste gedeelte onder water, veroorzaekt door den gevallen regen: waer door wy langsaem voortgingen, te meer ook, omdat de voetloopers door de gladtheit der wegen ons niet konden byhouden. Een uur evenwel voor den middagh quamen wy aen het dorp *Mier-Chas-Koen*. Ik begaf my ten huize van den Kalantaer of Burgermeester dezer plaets, zynde het naefte dorp, dat aen de overblyfselen van Persepolis gelegen is. Aen dezen Heer beval my onze vrient Bakker wegens den Heer Kastelein, dien ik hier zoude afgagten. De Burgermeester boodt my zynen dienst aen, gevende my aenstonts iemand mede, die my in de daer zynde karwanfara een goede plaets te bezorgen hadt.

had. Ik nam ook eenen man uit het dorp dien alles hier bekend was , tot mynen dienſt. Onder het nemen van eenige ſpyze, beterde-zich het weder. Dit moedigde my aen om eens haſtiglyc heen te ryden na de vervallene overblyffels dezer ſtadt, om ze ter loops tot beter gelegenheit eens te bezichtigen , dewyl my nu niet veel tydts overſchoot , omdat myn gemelde vrient te rugh te keeren hadt naer het dorp *Zaergoen*, daer zyn dienaers met de goederen hem wachtten, om nogh denaenſtaenden nacht te vertrekken naer *Zjie-raes* ; hebbende hy maer eenen knecht en twee loopers met zich herwaert gebragt, en ik myn goet onder hem gelaten om tot *Zjie-raes* over te voeren tot myne aankomſt. Want ik hadt hier niets met my gebragt als dat ik noodigh van doen hadt , omdat ik voornemens was van daer naer *Gamron* te vertrekken , om met de eerſt aankomende ſchepen naer Batavia te trekken in gezelfchap van den Heer Kaſtelein , die daer na toe wilde. Ik voldeed dan gins en weder myne begeerte , en in de verblyfplaets wedergekeert, nam ik myn afſcheidt van mynen vrient , met wien ik zoo veele dagen in goede gemeenzaemheit en broederlyke vrientſchap binnen Spahan en op de reize had doorgebragt.

Wy ſcheidten van elkander op hope van nieuwe ontmoeting ten twee uren na den middagh , en dus vond ik my ſchielyk ontbloot van alle vrienden, en eenzaam. Daer was derhalven voor my niet overigh dan my te voeden met myne gedagten, en de verbeeldingen van het genoegen dat ik ſtondt te ſcheppen uit het beſchouwen der dingen, daer ik zoo zeer naer verlangt hadt.

Eer ik hier een beſchryvinge van ga maken, zal ik u de bruggen melden, die hier heen ſtrekken, omdat ze der aenmerkinge waerdigh zyn. De brugh, daer ik eerſt van geſproken heb , wort genoemd *Pol Jeſnejoen*, naer een dorp daer ontrent gelegen. Daer we nu even over gekomen waren heet *Pol Chanje* naer den Chan, die ze doen bouwen heeft. Een derde tuſſchen deze twee, heet *Pol Noof*, of Nieuwe Brug. De vierde eenige uren verder Zuidwaert op gelegen , heeft den naem van *Pol Brandemir* naer den naem der rivier, van de inwoners dus genoemd, die my gezegt hebben dat zy meeft ten Noorden van 't gebergte afkomt, en haren loop Zuidwaert neemt door de vlakke tot in de Zee *Derja-nemeck* of Zoutzee, ontrent 12 uren van Perſepolis, en 4 of 5 mylen van *Zjie-raes*.

XXXIX. HOOFSTUK.

Befchryving van het oude Perſepolis, en de aenmerkelykheden daer te vinden. Hoedanigheit van Naxi Ruſtan.

De Schryver be-
zichtig
de over-
blyffels
van Per-
ſepolis.

MYN verblyf hier genomen hebbende, was myn eerſte werk den tyd wel waer te nemen, opdat die niet vrugteloos vervloge. Ik begon dan met den morgenſtondt op den 9 der maent een aenvangh te maken van het bezichtigen der beroemde overblyffelen van het oudſte Koninglyk Hof van geheel Ooſten: met voornemen van meerder vlyt dan andere reizigers aen te wenden, en de werrelt het geen ik ondervonden had mede te deelen: wel wetende dat tot het onderzoeken van gedenktekenen, hoedanige nergens ter werrelt meer te vinden zyn, liefde, tyd, en arbeit vereiſcht worden. Ik bevond de gelegenheit wonder wel, en de verkiezingh daer van by uitnemenheit genomen in een zeer aengename vlakke, tot het overryden van welke van de Z. Weſtzyde naer het N. Ooſten twee goede uren nodigh zyn, te rekenen namelyk van de brugh *Pol Chanje*, die over de rivier *Brandemir* legt, aen welker andere zyde naer het dorp *Zaer-go*en zich

die vlakke nogh drie uren tot aen het gebergte uitſtrekt. In de lengte van 't Noordweſten naer 't Zuidooſten wortze ontrent veertigh uren gerekent te beſlaen. De gemeene benamingh daer van is *Mardasjo*. Men zegt dat'er in dezelve agthon- dert en taghentigh dorpen leggen: en ontrent tot op 12 uren van deze vervalle gebouwen kent men nogh 1500 dorpen zoo in 't gebergte: als in dezelve vlakke, waer van het dorp, waer in ik myn verblyf hadt, maer een half uur af was van deze vervalle overblyffelen. Veele zyn'er ook hier rondom, met vermakelyk geboomte en tuinen bezet. By wintertydt legt deze valei voor een groot gedeelte onder water, dat goet is voor de Rys, die hier veel groeit. Weinig lant is'er onbeploegt, zelf tot het Koninglyk paleis toe, dewyl hier ontrent een kleene rivier en verſcheide andere vloejen, waer door de landen hier meer gezogt worden dan in de drooge valeien, daer geen water gevonden wort. Hierom vint men hier zoo veel vogels, <sup>Veel ge-
vogele.</sup> dat

dat men geloofst, dat'er weinige zyn, die hier niet bespeurt worden, kraenvogels inzonderheit, entvogels, en oycvaers, veelerhande reigers, roofvogels, velthoenders, waterfippen, quakkels, duiven, spreeuwen, en zeer vele kraejen, waer van geheel Persie vol is; inzonderheit Spahan. Veel kleen gevogelte is'er ook. De gansche vlakte is met hooge bergen als besloten.

Het oude
Hof der
Koning-
gen van
Persie.

Het oude Hof der Persische Koningen, gemeenlyk genaemt Darius huis, en hier uit by de inwoners geheten *Chelmenar* of *Chil-minar*, dat zoo veel zeggen wil, als *veertigh Kolommen*, is gelegen ten westen aen den voet des bergs *Kulirag-met*, of bergh der Barmhartigheit, voorheen ook genoemt de Koninglyke bergh, heel uit rots bestaende. Dit werk staet nogh aen drie zyden in zynen vollen muur. Het vierde deel is de bergh ten Oosten. De voormuur heeft van 't Noorden naer 't Zuiden 600 schreden in de breedte, en aen de Zuidzyde van 't Westen naer 't Oosten tot aen de rotsen van 't gebergte 390 schreden, zynde aen deze zyde geen opgangh, maer als men aan het gebergte komt. Daer de muur weinigh hoogte heeft klimtmen tusschen eenige verbroke rotssteenen naer boven, en zoo ook weder aen die zyde op dezelve plaets af; hebbende aen deze zyde de muur de hoogte van 18 voet en 7 duim, en op verscheide plaetsen eenige voeten lager. Aen de Noortzyde heeft hy de lengte van 410 schreden, en de hoogte van 21 voeten. Op de meeste plaetsen is hy lager. Behalven de 410 schreden zyn'er nogh tot aen het gebergte van d'aerde 30 schreden, en aen 't gebergte nogh een hoek van den muur: in wiens midden men ook op kan komen tusschen verbroke rotssteenen. Voor den hoek ter Westzyde leggen ten Noorden vele rotsen, die tot boven aen den muur komen, strekkende zich 80 schreden ten Oosten, als een bergh voor den muur, daer men op komt. Ik meene dat daer mede een trap geweest is, nevens andere gebouwen buiten den muur; het welk blykt aen de rotsen, die aen verscheide zyden vlak bewerkt zyn. Boven op het gebouw ten midden van den voormuur tot aen den bergh zyn 400 schreden. Boven op langs den muur aen alle drie de zyden is een plaveisel van twee steenen, die agt voeten op den gront beslaen. Eenige hebben de lengte van 8, 9, of 10 voeten. Zommige de breedte van 6. Andere zyn weder kleener. De opgangh des voormuurs is niet ten midden, zynde maer 165 schreden van de Noortzyde. De overige tot 600 toe gaen naer 't Zuiden. Deze opgangh bestaet in twee trappen: tusschen welke beide de vlakke gront beneden 42 voeten aen ruimte heeft. De

diepte tot den muur, dewyl de trappen daer van afkomen, is 25 voet en 7 duim. Zoo langh zyn ook de trappen of 5 duim korter om de buitesteenen, die aen de zyde voor muur versprekken, en wederzyts van eene zelve lengte zyn. Elke trap heeft maer de hoogte van 4 duim, de diepte of breedte van 1 voet, 2 duim. Ik moet bekennen dat ik noit trappen gezien hebbe, die zoo gemakkelyk te beklimmen waren; of het most de trap zyn, dien ik te Napels aen het Paleis van den Onderkoningh gezien heb; hoewel my egter voorstact dat die hooger is. Aen de zyde daer men ten Noorden opgaet bevond ik 55 trappen, en ten Zuiden 53: dogh die zyn meer verbroken. Men moet niet twyfelden of onder de aerde zyn nogh meer trappen, maer door den tydt daer van overdekt, gelyk de muur, wiens hoogte ik van voren bevond te zyn 44 voeten van 11 duim. De maet, daer ik nu van spreek, zal ik in 't vervolg houden. Als mende gemelde trappen opgekomen is, heeft men eene vlakte die 51 voet, en 4 duim breed is, gemaekt van byzonder groote steenen, die wederzyts boven de trappen zyn, en daer op slaen; hebbende de diepte der trappen den voormuur tusschen beide, die zich tot boven strekt, werwaert men van boven de eerste trappen opgaet, heel anders als de eerste, die van elkander af, en boven naer elkander toekomen; dat my byzonder fraei, vreemt, en groots voorquam, als overeenkomende met de pragt van het gansche werk. Aen deze bovengeste zyde zyn wederzyts 48 trappen, waer van eenige verbroken zyn, niet tegenstaende dat ze alle uit eene levendige rots gehouwen zyn. Dus verre gekomen zynde, vint men zich boven, daer een ruimte tusschen beide de trappen is, 75 voet breed, met groote steenen belegt. Eenige der zelve hebben de lengte, gelyk die vanden voormuur, van 13 of 14 voet, en de breedte van 7 of agt. Andere zyn vierkant, zommige smal en langh, andere weder kleener, leggende deze gront door de gemelde steenen nogh wel aen een tot op 32 voet van den voormuur. Wyders is de gront van vaste aerde; zynde tusschen deze trappen de voormuur 36 voet hoogh.

Dus verre heb ik u eene beschryvinge ^{Missag} gegeven van het ontwerp dezes gebous, ^{der Schry-} waer ontrent veele Schryvers den bal heb- ^{veren.} ben misgeslagen, dat is, in het wild wech geschreven: terwyl eenigen zich hebben bezigh gehouden met de gedenkenissen der aloude tyden over hoop te halen, zonder de ware gelegenheit der tegenwoordige dingen aen te roeren, hebbende meer lust gehadt zich bezigh te houden met dingen onzeker en zoo duister als raedfels, dan naer het leven te vertoonen het

geen zy' vertoon en konden, had het hun aen geenen yver, aendagt, en naerftigheit ontbroken. Hier uit is het ook gebeurt, dat zy zich de ooren hebben laten vullen met verzierde vertellingen, en daer onder met het praetje van de Oyevaren, als of die eeuwigh hun verblyf hier ter plaetse hadden; daer het nogtans zeker is, dat ze hier maer voor zekeren tydt komen, en daerna weder vertrekken, na dat ze hunne nesten op eenige kolommen gehadt hebben, even als ze in andere landen doen.

De inwendige deelen van het gebou.

Nu zal ik dit lichaem, om zoo te spreken, openen, om u een gezicht van het binnenste te geven. Voor eerst doen zich op in eene regte linie, 42 voet van den voormuur des gemelden traps, twee groote poortalen en twee kolommen; leggende in het eerste poortael nogh twee groote grontsteen en, die twee derde deelen der plaets beslaen. Het agterste derde deel is verbroken. Het tweede poortael staet ontrent 5 voeten dieper in den gront. De diepte der poortalen is 22 voet, 4 duim: de wytte 13 voet 4 duim. Binnen in de zelve is van wederzyden een groot beest basreleve uitgehouwen, dat ontrent de lengte van het poortael beslaet, zynde van den voorsten tot den agtersten poot 20 voet in de lengte. De hoogte is van het bovenlyf tot midden en onder aen de pooten 14½ voet. De hoofden zyn'er geheel af: maer het voorlyf komt buiten het poortael uit. De lichamen zyn als de rest ten deele verbroken. Aen het eerste staen ze van voren naer den trap: aen het tweede naer het gebergte. Deze laetst gemelde hebben aen het lyf eenen grooten vleugel. Binnen in de zelve poortalen ziet men drie vierkante afgescheide deelen heel besneden met karakteren, die door de kleinheit der letteren en hoogte onleesbaer zyn, of, om beter te zeggen, onkenbaer. Het voorste poortael heeft nogh de hoogte van 39 voet: het tweede van 28. De twee zydesteen en, die de poortalen onder beslaen, hebben de hoogte van 5 voet, 2 duim, gaende boven binnenwaert. Daer de beesten op staen zyn van 1 voet, 2 duim. Onder de hooge steenen zyn'er eenige van drie samengefelt, daer de beesten op uitgehouwen zyn. Deze steenen van binnen strekken zich naer buiten, zynde de dikte des muurs 5 voeten, 2 duimen. Het eerste poortael heeft nogh de hoogte van agt steenen, en 't andere van zeven.

Beelden van die ren.

Wat aengaet de hoedanigheit dezer beesten, die eenigzins naer Sfinxen gelyken, men weet niet regt wat men'er van maken zal. Het lichaem is voor het grootste gedeelte van een paert, de pooten zyn plomp, dik, en kort, waerom ze eenigzins zwemen naer eenen leeu. Van de hoofden kan men niet spreken,

omdat ze daer af zyn. Men geeft voor dat het menschenhoofden geweest zyn. En boven op het eene beest schynt'er eenigh blyk van te zyn: dewyl'er een rond boven op het agterhoofd is, dat zich naer voren strekt op de wyze eener sterkte, of zulker borstweringe, als de ouden gewoon waren op de Olifanten te stellen, om'er met pylen uit te schieten. Het schynt fierlyk gemaakt te zyn geweest, even als men wel verbeelt ziet op de hoofden veele oude gedenkpenningen. Het verdere lichaem is gefiert als met eene wapenrusting, bezet met veele rond loopende groote knoppen. Al het welke ik na de gedane beschryvingh verbeelden zal.

De twee kolommen, die tusschen beide staen, ziet men nogh meer in wezen dan eenige der andere, inzonderheit wat het bovenste sieraedwerk of kapitelen aengaet. Maer de voetsutten zyn tot op eenen voet na onder den grond, staende van het eerste poortael af 26 voeten, van het tweede 56. De dikte daer van is 14 voet, 2 duim: de hoogte ontrent 54 voet. Tusschen deze twee kolommen, en het laetste poortael, hebben nogh twee kolommen gestaen, waer van de plaets op hare behoorlyke wydte open is. Men ziet'er nogh een groot stuk van de kolom leggen, ook nogh een kleiner dieper in de aerde. Van het laetste poortael, 52 voet ten Zuiden, staet een waterbak uit eenen steen gehouwen, nogh 3 en een half voet boven den gront. Hy heeft de lengte van 20, en de breedte van 17 voet, 15 duim. Van hier naer de Noortzyde tot aen den muur is de wydte 150 schreden; zynde daer niets overigh als eenige brokken van groote steenen, en een stuk als van een kolom, dat niet met rygen of gekanteleert is, gelyk alle de andere, maer vlak. Het heeft de dikte van 20 voet, de lengte van 12 voet, 4 duim. Men ziet verder van hier tot aen het gebergte geene oude overblyffels meer, dan alleen twee verscheide partyen van groote brokken van steenen.

Van de gemelde poortalen ten Zuiden of ter regterzyde 172 voet komt men aen eenen trap, die regt over het laetste der twee gemelde poortalen staet. Men gaet hem met eenen wederzydsen opgang, den eenen van 't Oosten, den anderen van 't Westen, op; hebbende de voormuur nogh de hoogte van 6 voet, 7 duim, en zynde de middelmuur meest al wech. Dit werk strekt zich met eenen lager muur na d'Ooftzyde 83 voet, zynde vlak, en voor met beeltwerk basreleve gefiert geweest: dat men op de onderste staende steenen nogh zien kan. Op de bovenste zyde is sieraedt van loofwerk, waer onder men eenen leeu ziet veggende tegen eenen stier, meer dan levens grootte basreleve.

Dit

Dit staet ten halve onder de aerde. Aen beide de zyden van dezen middelmuur, die uitspringt zoo verre als de trappen langh zyn, ziet men op het laegste daer langs heen kleene beelden staen. Maer om eerst van den trap te spreken, als menter Westzyde opkomt, telt men nogh 28 trappen, en ter Oostzyde, daer d'aerde veel hooger is, 18, zynde 17 voet langh, en maer 3 duim hoogh. De diepte is van 1 voet, 2 en een half duim, daer bovenaen aen beide de zyden eenige verbroken, en 2 of 3 geheel wech zyn. Alle zyn ze uit eene levendige rots gehouwen. Aen het eind van de breedte dezès traps is een andere voormuur: dogh de bovengrondt is gelyk. Op den zelve zyn drie ryen kleene beelden boven elkander. Van de bovenste ziet men alleen het halve onderlyf. Voor de rest is alles meest verbroken. De middelste ry verthoont zich geheel, dogh evenwel geschonden. Van de onderste ziet men niet dan de hoofden, zynde de rest onder de aerde. Deze beelden hebben de hoogte van 2 voeten, 9 duimen, zynde de muur nogh hoogh 5 voet en 3 duim, en zich 98 voet uittrekkende van den ondersten trap tot het hoekeinde ter flinke zyde, daer men eenen anderen trap opgaet. Men ziet'er nogh 13 trappen van overigh, in hoogte, breedte, en diepte, de nu gemelde gelyk. Op het weinige dat'er van den binnenmuur is, die nevens den trap komt, verthoont zich nogh een halve hoogte van kleene beelden. Aen het einde van de breedte dezer trappen is een andere muur, die van het bovenste der trappen tot de lengte van 90 voeten zich uitstrekt: waer van de hoek ten Zuiden omloopt, dogh niet veel, omdat de aerde daer heuvelagtigh zynde, den bovengrondt des muurs evenaert. Dit einde slaet hier regt op, dogh weinigh voorby de laetste kolommen, die naer het gebergte staen. Als men nu wederkeert naer den trap ter Westzyde, heeft de muur beginnende van den ondersten trap de lengte van 45 voeten, zynde dan nogh 67 voet afstants van den voormuur ten Westen. Deze zyde evenaert de andere met drie ryen beelden, ook met dat van den leeu en stier, of ezel, die eenen hoorn in het voorhoofd heeft. Tusschen deze en de beelden staet een vierkant vak vol karakteren, waer van men het bovenste niet meer zien kan. Wat daer aen nogh te kennen is, blykt in het vervolgh uit myne aanwyzinge. Aen d'andere zyde is dit werk gansch vergaen: men ziet ook de beelden aen deze zyde beter, dewyl de grondt dieper is, schoon met water bezet. Aen deze zyde zyn 25 trappen. De muur die aen den boventrap naer het Westen loopt, strekt zich tot aen den voormuur, en heeft maer beelwerk, zoo verre als de

trappen komen.

Als men deze trappen opgekomen is, vint men eene vlakke tusschen beide de trappen, met groote steenen belegt, hebbende de breedte zoo groot als d'afstant der eerste kolommen van den trap. De aenvangh is 22 voet 2 duim van den trap, bestaende in twee ryen, yder van 6, hoewel'er maer een van de 12 overigh is. Van d'andere ziet men nogh agt voetstutten, en de resterende kennelyke plaetsen. Zy staen langs den muur der trappen heen, alle zoo verre van een, als de eerste van den trap. Van deze party 70 voet, 8 duim, beginnen andere kolommen, bestaende in zes ryen, yder van zes. Deze 36 staen alle op de gemelde tusschenwydte 22 voet 2 duim van een. Zeven hier van zyn'er maer overigh: dogh alle de voetstutten, schoon meest verbroken, zyn nogh op hun plaets. Van d'eerste en tweede ry is'er een overigh: van de derde twee: in de volgende ryen een. Tusschen deze en de eerst genoemde kolommen leggen eenige groote brokken van steenen van een gebouw in den grondt. Van dezey kolommen op 70 voet 8 duim afstandts ten Westen naer den voormuur hebben 12 kolommen gestaen in twee ryen, yder van 6: van welke nogh 5 overigh zyn. In de eerste ry, die 55 voet van den voormuur komt, 3, en in de tweede 2, zoo wyt van een als gezegt is. De voetstutten van 7 ontbreken: de andere staen nogh boven den grondt, en zyn ten deele verbroken. Hier by leggen veele stukken van kolommen, ook andere brokken van het bovenste sieraetwerk der kolommen over hoop. Men kan aen de overige stukken zien dat het knielende kameelen geweest zyn. Ook ziet men nogh op eene dezer staende kolommen voor een gedeelte zulk een beest knielende: als uit onze afbeelding blyken zal. Van deze party vervolgens regt toe gaende ten Zuiden, ziet men hoe het opperste gebou daer tegen overkomt. Maer eer wy hier van spreken, dient aangemerkt dat ter flinke zyde op 71 voet afstants ten Oosten naer het gebergte mede tweeryen, elke van 6 kolommen gestaen hebben, waer van'er nogh 4 in wezen zyn, nevens 5 voetstutten, die zich ten deele boven den grondt verthoonen, gelyk ook de kennelyke plaetsen der resterende drie. Dogh de grondt is daer hooger van aerde, als door den tyd heuvelagtigh geworden. Hier by leggen ook veele stukken van kolommen, en andere steenen over hoop: zoodat het schynt dat deze party gestaen heeft over de 12 aen den voormuur.

Verder ten Oosten naer het gebergte zyn veel overblyffels van gebouwen, die alle in poortalen, gangen, en venster-vakken bestaen. De poortalen zyn van

binnen met beeltwerk versiert. Hun begrip strekt zich uit van 't Oosten naer 't Westen op 95 schreden, en van 't Noorden ten Zuiden 125. De afstand van de kolommen beslaet 60 schreden, zynde ook zoo verre af van 't gebergte. In het midden dezer vervalte gebouwen is de vlakke aardgront vol brokken van kolommen, en andere steenen; waer van wy in het byzonder spreken zullen, gelyk ook van twee begraefplaatsen in den bergh gehouwen, waer van de eene hier regt over met beeltwerk en andere sieraden opgepronkt is. De reets gemelde kolommen zyn 76 in getal, waer van'er nogh 19 overigh zyn. Eenige zyn van drie, andere van vier stukken samen op elkander gezet, zonder nu den voetstut en het bovenste sieraedt of kapitelen te rekenen.

Nu gaen wy van de kolommen ten Zuiden tot het opperste gebouw over, dat op eenen heuvel staet.

Het opperste gebouw.

Het neemt zyn begin 118 voeten van de kolommen, aen welke zyde de voormuur 5 voet en 7 duim hoogte heeft. Alles bestaet maer in eenen steen. Zommige hebben de breedte van 8 voet, strekkende zich van 't Oosten naer 't Westen op 113 voet. Voor het midden leggen eenige steenen in den gront, die daer aen behooren. Maer tot welk een einde zy gediend hebben, is niet te bemerken. Ook is'er geen kenteken dat'er een trap zy geweest. Ook leggen eenige steenen van de kolommen af tot hier toe met den gront gelyk. Hier onder ziet men nogh een kanael, daer het water doorgelopen heeft, gelyk ook eenige groote steenen van een gebouw. Boven dezen muur leggen 3 voet 2 duim binnewaert nogh andere steenen, die de hoogte van 5 voet hebben, van welke aen de flinke zyde eenige verbroken zyn. Aen dezen muur zyn geene beelden nochte sieraedwerk. Ter rechterhant, 53 voet van den voormuur ten Westen het gebouw hier boven, waer van men het begin niet regt bemerken kan, omdat het daer met aerde en heuvels bedekt is, staet een opgang, waer aen nogh 6 volkome trappen zyn; maer de bovenste zyn geheel wech. De lengte daer van is 6 voet 1 duim, de hoogte 4 duim: de diepte 1 voet en 2½ duim. Aen het kleine zydestuk, dat nogh aen den trap staet, ziet men wederzyds beeltwerk, gelyk ook op de daer by leggende steenen. Als men dezen trap opgeklommen is, vint men in den gront eenen vlakken steen 5 voeten langh, en 7 breed. Aen d'andere zyde is een diergelyke trap geweest, waer van men boven aen nogh twee trappen ziet, die tegen elkander staen. Den eersten gaet men op van 't Noorden, den tweeden van 't Zuiden aen den gemelden grontsteen. Boven tusschen bei-

dede trappen staen twee zydestukken van een poortael, die voor een gedeelte, naer allen schyn door aertbevinge verschoven zyn. Al de rest is wyders vervallen en verbroken, bestaende in groote en kleine poortalen en vakken, die onder met loutere zware steenen bezet zyn. Door eenige der zelve ziet men heen als door venstergaten. In deze poortalen zyn verscheidene verbeeldingen van basireleve beelden ten deele verbroken. De plaats dezer gebouwen beslaet in de lengte 147 voet, zynde ontrent vierkant. Aen de Zuidzyde is mede wederzyds een trap geweest, even zoo groot, en zoo gemaakt als de laetst gemelde. Aen wederzyden ziet men nogh de vier bovenste. Tusschen beide deze twee, waer van men den eenen van 't Oosten, den anderen van 't Westen opgaet, is een voormuur 55 voet langh, zonder de zyde der trappen, daer hy lager is, hebbende de hoogte van 2 voet 7 duim. Aen de Oostzyde is de gront zoo hoogh, en ten deele nogh hooger dan de zydmuuren, van binnen mede ontrent vierkant, hebbende aen d'eene zyde 54½ voet, en aen de andere 53½, in het midden bezet met eenen grooten zanthuvel. Deze grootste poortalen hebben de wytte van 5 voet, en de diepte van 5 voet 2 duim. De dikte des muurs is 3 voet, de hoogte gelyk met de Cornis, 22 of 23 voet. Hoedanigh de zydsteenen daer aen gevoegt zyn geweest tot de kleiner partyen, of hoe men'er boven op is gekomen, daer van is geen kenteken: en even zoo weinig of'er een gewelf boven geweest is. Waerom men niet wel bezeffen kan, waer toe het magh gediend hebben. Het best dat men gissen kan is, dat het schynt, dat'er een Koninglyk kabinet zy geweest.

Aen de Noortzyde staen twee poortalen, en drie geslote vakken. Aen de zuidzyde een poortael, en vier opene vakken, die alle de breedte van 5 voet 9 duim hebben. De diepte daer van is gelyk de groote poortalen. De hoogte is met de Cornis 11 voet. Aen de Westzyde staen twee poortalen, daer het bovenste af is, nevens twee vakken. Aen de Oostzyde heeft men een poortael en drie geslotene vakken. Van zes dezer vakken zyn de Cornissen wech, een der zelve ook aen de Oostzyde is half wech. Binnen in de twee poortalen ten Noorden staen aen beide de zyden een mans en twee vrouwenbeelden, die men tot ontrent de knien ziet, zynde de rest onder den gront. In het eene poortael ten westen ziet men eenen man vechtende met eenen stier, die eenen horen in het voorhoofd heeft, waer by hy hem met de flinke hant vast hout, stekende hem met de rechter eenen grooten ponjaert in den buik. Aen d'andere zyde vat hy den horen met de

de rechter, en steekt met de flinke hant. In het tweede poortael ziet men eenen man even eens verbeelt maer met een dier, dat naer eenen leeu gelykt, hebbende mede eenen hoorn in 't voorhoofd, en vleugels aen 't lyf. In het poortael dat ten Noorden is ziet men het zelve verbeelt, maer daer is het dier een leeu, dien hy boven den kop by de manen vat. Dit beelt ziet men maer ter halver been boven den gront. In het poortael ten Zuiden staet aen beide de zyden een man, die een hooftfieraedt heeft als een kroon, nevens twee vrouwen, waer van de eene hemeen zonnescerm boven het hoofd hout, d'andere eenigh fierlyk tuigh. Deze ziet men geheel tot de voeten toe. Binnen dit poortael staen wederzyds boven aen drie afgescheide plaetsen met Karakteren. Op de zydestukken, die verschoven staen van het eerstgemelde poortael by den trap, staen twee mannen, yder met een spies, houdende d'een dezelve met beide de handen, en d'ander met de flinke, hebben in de regter gevat eenigh langh tuigh met rygen, dat hem van den mont tot aen de voeten komt: maer het eene stuk is meest verbrooken. Een ander gedeelte van een diergelyk gebou volgt hier agter aen. Het strekt zich 38 voeten verder uit, en is van breedte gelyk met het eerste. Aen d'Oost-en Westzyde staet nogh een poortael, waer in 2 mannen verbeelt worden met een lans, even als de laetst gemelde. Daer is ook een gesloten vak, en een op en aen de Zuitzyde. Ook aen de twee zyden is een hooge steen, die aen d'Oostzyde verbrooken is: maer aen de westzyde heeft hy nogh de hoogte van ontrent 28 voet, al van een stuk. De breedte daer van is 3 voet 7 duim: de dikte 5 voet, 4 duim. Op de binnenzide boven aen ziet men drie afgescheide plaetsen vol karakteren, en daer onder een plaet met andere karakteren, die buiten twyffel naderhant daer in gehouwen zyn. Dusdanige ziet men ook in eenige der gemelde vakken of venstergaten; en buiten om dezelve zyn 'er als boven aen den steen. Zoo zyn'er ook binnen eenige der poortalen, waer van de zydestukken uit eenen eenigen steen zyn, even als de Cornissen. De vakken zyn geheel uit eenen steen gehouwen. Buiten de Cornissen derzelve staen aen de Zuidzyde twee trappen, welker eenen men ten Oosten, en den anderen van het westen opgaet. Men ziet nogh de 5 bovenste, even als de laetst gemelde. Op de zydesteenen en den muur tusschen de trappen ziet men kleene beelden en lofwerk: dogh het meeste gedeelte is onder de aerde. Verder 100 voet Zuidwaert op zyn de laetste vervalte hoopen. Deze bestaen mede in poortalen en vakken. Tusschen deze, en die, waer van wy gesproken

hebben, legt een vervalte trap, daer men van het Noorden en Zuiden heeft opgegaen. De zeven bovenste trappen zyn'er nogh, mede bezet met beelt-en loofwerk. Hier nevens ter Oostzyde zyn onderaertsche gangen. De menschen hebben hier eenen waen, dat men'er met geen licht in zou kunnen gaen, dewyl het aenstonts uitgebluscht zou worden. Zy gelooven ook dat'er schatten in verborgen leggen. Ik my niet latende gelegen leggen aen eenige beuzelmaren kreeg lust tot het nemen van een proef dezer zake, besprekende daer toe ook eenen Persiaen, dien het aen geenen moedt ontbrak om dit werk nevens my te onderzoeken.

Men laet zich eerst tusschen de rotsen eens mans hoogte nederwaert. Dan vint men twee wegen: waer van wy dien ten Oosten namen, en den doortogt vonden weinigh hooger te zyn dan een mans lengte tot op 26 schreden. De wydte daer van is maer 2 voet 4 duim in het begin: wat verder 1 voet en 7 of 8 duim. Dan komt het gewelf lager tot op 10 schreden, zoo dat men kruipen moet. Daer aen volgt dan weder een verdieping, daer men eenige schreden gaen kan. Dus een stuk weghs op handen en voeten voortgekropen hebbende bevond ik dat de rots stuitte, zynde alleen maer een kanael, dat zich verder uitstreckte: waer door, omdat het weinigh boven den gront quam, men niet konde kruipen. Daer was water in dezen doorgangh geweest, dogh nu was de gront bequaem om'er over te komen. Derhalven weder te rug keerende naer de plaets, daer ik my nedergelaten hadt, gingh ik ten Westen voort op dezelve wys. Hier vond ik eenen wegh, die ten Noorden liep, maer zoo laegh, dat'er niet door te kruipen was. Ook belette de gront, vogtigh van 't water, ons verder voort te gaen. Des gingen wy te rug, en naer buiten, zonder dat onze ligten uitgegaen, of wy eenige kentekenen van schatten gewaer geworden waren. Myns oordeels hebben deze doorgangen alleen gedient tot waterloopingen: dat te bespeuren is uit de smalte, en omdat'er geene vertrekken of eenige kentekens van altaertjes, of diergelyke heiligdommen zyn: hoedanige men anders veeltydts in zodanige onderaertsche gangen vernceemt zoo wel in Italie, als in andere oorden der werrelt.

Het laetste gebou dan ten Zuiden, waer van wy nu spreken zullen, strekt zich van 't Noorden ten Zuiden op 160 voet, en van 't Oosten naer het Westen 191 voet. Van dit werk ziet men nogh tien vervalte poortalen, en 7 vakken, en daer buiten 40 opene plaetsen, daer poortalen en vakken gestaen hebben, waer van men nogh de grontsteenen ziet leggen. In het

Het gebou ten Zuiden.

midden zyn ronde ſteenen, waer op Kolommen geſtaen hebben, ten getale van 36, in zes ryen, hebbende deze ſteenen 3 voet 5 duim in hun diameter. Deze gront is geheel met zware ſteenen belegt, zynde een waterleidinge daer onder door gegaen. Voor aen dit gebouw ziet men twee hooge ſteenen, gelyk de voorgemelde, waer op men nogh voor een gedeelte de karakters kan bekennen.

Benevens dit gebou is ten Weſten naer den voormuur nogh een ander gebou geweest, dogh nu geheel vervallen, zynde alleen een vierkante plaets overgebleven, die regt over de voorgemelde poortalen ſtaet. De muur, die daer voor ſtaet, is nogh 1 $\frac{1}{2}$ of 2 voet hoogh boven den gront. Langs den zelve heen ziet men het bovenſte der beelden, alle met lanſſen verzien, wat kleiner dan levens grootte. Op dezelve plaets is niets overigh dan eenige ronde ſteenen, waer op Kolommen geſtaen hebben, zoo groot als de gemelde, 11 voet van elkander af. Voor zoo veel ik kon bemerken, zyn'er mede 36 geweest. Voor het laetſte gebou legt een groote zantberg, die nevens de eerſt gemelde poortalen heen loopt: ook verſcheidde groote ſteenen van vervalſte gebouwen. Naer d'Ooſtzyde nevens de leſte gebouwen legt een fraeie trap, hoewel vervallen, even als die aen den voormuur, hebbende de lengte van 60 voet, en loopende met de diepte voorby het gebou. Aen de onderſte ziet men nogh 12, en aen de bovenſte 15 trappen, breed 6 voet, 2 duim. Daer nevens zyn kleine beelden: en aen den muur tuſſchen de trappen, die nogh 8 voeten hoogh is, zyn beelden bykans zoo groot als het leven. Dogh de ſteenen zyn meeft verbroken. Voor aen de zelve ziet men ook eenen leeu vegtende met eenen ſtier, en daernevens eenen verbroken ſteen met karakteren. Zoodanigh een is'er ook aen de zyde der trappen, maer kleiner, en daer nevens eenige karakters, ook beelden haest levens grootte. Zoo is het ook aen de andere zyden der muren, daer men vrouwenbeelden ziet, dogh niet geheel, dewyl de ſteenen verbroken, en ten deele onder den randt zyn. De voornaemſte opgangh dezer gebouwen is aen de Zuidzyde geweest, te weten niet van den voormuur, maer alleen van de bovenplaets tegens deze hoogſte gebouwen, ook niet als de gemelde trappen, maer regt op tegens den muur, en onder zoo wydt daer van af, dat de toegangh allengs boven ſmaller wort, die in twee verſcheidde trappen, eenen aen het Weſt-, en eenen aen het Ooſteinde beſtaet, die nogh de hoogte van 27 voeten heeft. Als men ter Weſtzyde aen dezen trap van onder opkomt, vint men dat'er nogh 23 zyn, en daerenboven nogh 8 geweest zyn, die nu geheel

wech zyn, alle uit levendige rots gehouwen. Dan komt men op den boventrap, die tuſſchen den muur ter zyde opgaet van 't Weſten naer 't Ooſten. Hier aen zyn 30 trappen, die meeft alle nogh heel zyn, hebbende de breedte van 4 voet, 3 duim, de diepte van 1 voet, drie duim. Eenige andere zyn van 4 duim. Aen den Ooſthoek is d'onderſte trap geheel wech, ſtaende boven maer een gedeelte van den muur, daer 2 of 3 trappen aen zyn, zynde geweest even als de andere. Tuſſchen beide is een ruimte van 117 voeten, te rekenen van den bovenmuur af, waer langs heen de gebouwen zich 8 voet van den muur uitſtrekken. Tuſſchen dit opperſte gebou, en de vorige poortalen, hebben eenige kolommen geſtaen. Van vier der zelve ziet men nogh eenigh kenteken. Twee ſtukken der voetsluten komen nogh een voet boven den gront. In dit laetſte gebou ſtaen 4 poortalen, waer in aen beide de zyden een man en twee vrouwen verbeeld zyn, die hem een zonnescherm boven het hoofd houden, even als de voorgemelde. In de twee poortalen ten Weſten ziet men dat'er wederzyds twee vrouwen geſtaen hebben, die iets in de handen hadden. Zulx ziet men ook in de poortalen aen d'Ooſtzyde. In de andere twee ſtaen mannen met lanſen, even als de vorige. In eenige der vakken ziet men drie mannen, die iets in de hant hebben, dat verbroken is. In de twee vakken aen de einden der Zuidzyde ſtaen twee mannen aen beide de zyden, welker een eenen bok by de horens houdt, hebbende zyne andere hant op des zelfs hals gelegd: de ander iets in de handen moet gehadt hebben, dat verbroken is.

Tuſſchen deze en de laetſte gebouwen naer het gebergte zyn nogh eenige poortalen en vakken met dezelve verbeeldingen als de vorige. Dogh in het eene is dit onderscheit, dat een der twee vrouwen eenigh ſierlyk krom tuigh boven den man hout, die ook iets in de handen hout dat verbroken is. Dit langh gedraeit tuigh ziet men in de handen van verſcheidde beelden, die naer giffingh ſtaen by een voornaem perſonaedje, en daerom ſchynen in de hant gehadt te hebben de ſtaert van een Zeepaert. Want die is by deze volkeren nogh in gebruik ten dienſte der aanzienlyke luiden om de vliegen te verdryven. Men moet voor eene wel hondert Ryxdalers betalen. Het handvatſel is gemeenlyk van goud, ook wel met edele geſteenten bezet. De Koning en Grooten des Ryx hebben het hangen voor benevens de borſt der paerden, gehecht aen het hoofd.

Hier by ſtaen mede twee hooge ſteenen. Voorts is de reſt meeft al half onder den gront. Weinigh hier van daen naer het Noorden ſtaen twee poortalen met hunne

Staert van een Zeepaert tot het verdryven der vliegen.

zydestukken, in welker een verbeelt is een man met twee vrouwen, waer van de eene een zonnescherp draegt, zynde boven haer een klein figuurtje, dat aen beide de zyden als vleugels heeft, die zich tot aen de zyde van het poortael uitstrekken. Het onderlyf loopt af als met lofwerk aen beide de zyden met een krul. In het tweede zit een man op eenen stoel, houdende eenen staf of stok in de hant, staende een ander agter hem, die zyn regterhant op den stoel heeft, en in de flinke iets gevat hout, dat niet te onderscheiden is. Het bovenste figuurtje heeft in de flinke hant een rond als een ring, wyzende met de regte. Onder ziet men drie ryen met kleene beelden, die alle de handen om hoogh houden. Op een derde stuk, dat'er nogh staet, zyn twee vrouwen, die eenen man een zonnescherp boven het hoofd houden. Veel stukken van kolommen leggen hier nevens andere overblyfsels, waer onder men drie kennelyke voetstutten vint. Deze poortalen zyn 9 voeten diep, en even zoo veel wydt; staende eenige voeten diep onder den gront.

Van hier komt men tot de laetste gebouwen, die naer het gebergte leggen, welker omtrek aengetoont is. De verbeeldingh hier van is aen de Zuidzyde. Men ziet in twee poortalen eenen man zittende op eenen stoel, met eenen stok in zyne regterhant. In de flinke hout hy een kopje vaefwyze. Ook wort hem van een ander beelt het voorgemelde tuigh boven 't hoofd gehouden. Dit beelt heeft in zyne andere hant eenen doek. Daer onder zyn drie ryen beelden, die de handen om hoogh houden. In de bovenste ry zyn'er vier, en in de twee onderste vyf. Deze beelden hebben de hoogte van 3 voet 4 duim. Het beelt, dat in den stoel zit, is ruim levens grootte. Boven het zelve is een ry lofwerk vervolgt door verscheidene partyen, in welker onderste leentjes verbeelt zyn, en in de bovenste ossen. Boven aen ziet men eene figuur, die in hare flinke hant iets heeft als een kelkje, en met de regter iets aanwyft, zynde wederzyts gevleugelt, en voor het overige als de reets gemelde beelden.

Deze poortalen zyn 12 voet en 5 duim breed, en 10 voet en 4 duim diep. De zydestukken hebben 7 steenen, eenige 5, andere 6 voet dik. De hoogste, die nogh staen, zyn 28 of 30 voet. Op de twee zydestukken der poortalen ten Noorden zit boven weder zulk een man in eenen stoel, hebbende eenen persoon agter zich, even als het voorgenoemde beelt. Daer agter staen nogh twee mannen, die yder iets in de hant gehad hebben dat verbroken is. Voor den zittenden staen twee mannen, waer van d'een de hant by den mont heeft, in de gedaente van begroe-

tinge. D'ander heeft een klein eemertje in zyn hant. Hier boven is weder zulk een steen met lofwerk. De andere zyn daer hooger van af. Onder den man, die in den stoel zit, komen vyf ryen beelden, die de hoogte van 3 voet hebben, alle van soldaten, met veelerhande soorten van geweer verzien.

In een der poortalen ten Oosten ziet men eenen man veggende met eenen leeu: in een ander met eenen stier. In de twee poortalen ten Westen zyn weder leeuwen, hebbende een der zelve vleugels. De poortalen ten Oosten en Westen zyn veel lager, dan die ten Noorden en ten Zuiden, staende de beelden der zelve tot onder de knie in den gront. De andere poortalen zyn ook ten deele onder de aerde, gelyk de afbeelding toonen zal. Aen beide de zyden dezer poortalen staen drie vakken, zynde 9 aen elke zyde, al meest vervallen. Men kan zien dat zy alle gesloten geweest zyn, uitgezondert die aen de Noortzyde, waer van de middelste 3 nogh meest in wezen zyn; zoodat men'er door kan gaen, zynde elk zydestuk meest van eenen steen, gelyk ook het dixel. De Cornissen zyn'er af. Deze hebben de diepte van 11 voet 5 duim, de wydtte van 4 voet, 10 duim. In het midden dezer gebouwen leggen veele stukken van kolommen, voetstutten, en oppersieraden, waer van geen zeker getal te bemerken is. Maer het zal naer giffingh op 30 of 40 uitkomen. De laetst gemelde komen op 119. Hier by gevoegt de eerste 76, krygt men een getal van 195.

De eerste groote rotssteenen van buiten nevens deze gebouwen ten Noorden leggende, zyn van twee groote poortalen: waer van het eene is geweest als de twee, die aen den trap des voormuurs zyn, het ander verzien met twee mannen, die lanssen voeren, zynde vry groot van maexel, en daer by gevoegt een tuig, als by de voorgemelde. Weinigh hier van af naer de Westzyde hebben twee diergelyke gestaen tegen de andere over, dat aen de overige brokken te zien is. Verder ten Noorden zyn nogh twee poortalen, hoedanig aen den voortrap geweest zyn. Hoewel zy gansch vervallen waren, nogtans vond ik de gedaente der beesten nogh kennelyk genoegh op de rotssteenen. Daer en boven ziet men nogh eenen grooten brok steen in den gront leggen, waer aen de kop nogh te zien is, die wel een paertshoofd gelykt. Waer uit ik gisse dat de andere ook met paertshoofden zyn gesiert geweest, en daer by afgebeelt veelerhande soorten van beesten. Hier by leggen ook veele stukken van kolommen, en andere brokken van steenen. Van de verdere steenen ten Noorden leggende, is niets te bekennen.

Beschry-
ving der
verbeel-
dingen.

Eerste ge-
zicht.

Dus verre gesproken hebbende van alle deze overblyffelen in het algemeen, en in 't byzonder, zal het tydt zyn de verbeeldingen daer van aen te vangen, te ver-
toonen in vier hooftezichten, begrypen-
de de voornaemste deelen tot de enkele
stukken toe. Wy zullen op No. 117 het
eerste afbeelden zoo als het zich, als men
van voren van de Westzyde aankomt, op-
doet, en het met letteren wel onderschei-
den. Dus ver-
toont A den opgangh of
voortrap van het gebou: B de twee groo-
te poortalen en twee kolommen: C de
eene kolom, die van de twaelf nogh over
ende staet: D de zeven, die van de zef-
endartigh overigh zyn: E de vyf, overig
van de twaelf, staende naer den voormuur:
F de vier, overig van de twaelf, naer het
gebergte. Het verdere vervallene en ge-
brokene kan in deze verbeeldinge niet ge-
zien worden, dewyl'er maereen lage heu-
vel in de vlakke wort gevonden, daer ik
de aftekening op gemaakt heb. G bete-
kent het eene graf in het gebergte: H het
opperste gebou, dat opeenen heuvel staet:
I de laetste puinhoopen verder Zuidwaert
op: K het andere graf in het gebergte;
L het poortael buiten het gebouw aen de
Noortzyde.

Tweede
gezicht.

Het tweede gezicht op No. 118 is ge-
tekent van de Zuidzyde, zoo als ik zat op
het begin van het gebergte: loopende de
vervalle stukken ter regterzyde naer het
gebergte ten Oosten, en ver-
toonende zich het opperste gebouw voor aen ter flinke
zyde, aen welker muur de gemelde twee
hooge trappen zyn geweest, waer van
d'eene ter flinke zyde wort aangewezen
met de letter A. De andere verval-
le stukken komen daer agter, zoodanigh als het
gezicht van deze zyde zich opdoet. Zoo
is het ook met de kolom, die ter flinke
zyde buiten het gebouw staet. De twee
bergen, waer op de sterkten geweest zyn,
worden aangewezen door B. Het dorp
Mier-chas-koen, daer de tuynen voorko-
men, door C. Wat verder ver-
toonen zich twee andere dorpen in het geboomte.

Derde
gezicht.

Het derde gezicht op No. 119 is ge-
tekent aen d'Ooftzyde tegens het opgaen
van het gebergte, zoo als ik zat regt on-
der het eerst gemelde graf. Voor dezen
bergh leggen twee groote zantheuvels.
Men ziet hier alle de vervallen van elkan-
der afgescheiden, zoo als zy leggen. Hier-
om nam ik dit gezicht met voordagt zoo
hoogh tot verlichting des beschouwers.
Het gedeelte, dat ik gezegt hebbe naer
het gebergte te zyn, is vooraen, ten Oof-
ten, verbeelt door A. Hier agter volgen
de gemelde kolommen, verbeelt door B.
Ter regterzyde der zelve staen de twee
kolommen, en twee poortalen by den
voortrap, getoont door C. en andere
steenbrokken aen de zelve zyde. Ter flin-

ke hant andere kolommen. Dan heeft
men de eerst gemelde poortalen op de
hoogte by de letter D, vervolgens die van
het opperste gebouw ten Zuiden, daer de
trap, die ten Oosten legt, voorkomt by de
letter E. De andere poortalen worden ge-
toont door F. Het leste gedeelte is ten
Zuiden by G. Dan ziet men de eene ko-
lom in 't velt, nevens het lant, dorpen,
en bergen; zynde het dorp *Mier-chas-koen*
getekent met de letter H. Het vierde
gezicht op No. 120 is getekent van de
Noortzyde zoo als ik op het gebou ge-
zeten was: teweten aen den omloop van
den bovenmuur, die aen deze zyde hoo-
ger dan aen d'andere trapswyze uitspringt;
van waer men een deel der trappen des
voormuurs ziet, daer de twee groote poor-
talen en de twee kolommen voorstaen.
De muur en trappen, daer de beelden zyn,
langs welke men tot de andere kolommen
opgaet, worden getoont door de letter A.
Hier ziet men ook de verdere vervallen,
gelyk ook die naer de zyde van het ge-
bergte zyn, met de twee grafsteden daer in,
vertoont door B en C; nevens de kolom
in 't lant met haer gezicht.

Nu zullen wy de verbeeldingen der by-
zondere stukken aenvangen, en vooreerst
vertonen de twee poortalen, en de twee
kolommen op No. 121 van de Zuidtzyde
getekent, waer by men het gezicht heeft
op een gedeelte van den voortrap, en het
einde des muurs aen de Noortzyde. Het
getal van 122 toont een der beesten of
Sfinxen, die in het eerste poortael gevon-
den worden, dat met fieraedtwerk bezet,
dogh verbroken is. Op No. 123 ziet
men het dier, dat gevleugelt is, in het
tweede poortael. De voortrap des gebous,
getekent door my zittende ter Noortzy-
de, wort ver-
toont op No. 124. Hier aen
voegen wy den trap aen den muur, wer-
waert men tot de andere kolommen op-
gaet, getekent zoo als ik zat ten Westen op
den voormuur van het gebouw, daer men
ook ten deelen voortrap van het gebouw
ziet, met het gezicht der twee poortalen
en twee kolommen, en eenige der andere,
met het gebergte daer by, op No. 125.
De beelden benevens dezen trap ter West-
zyde met de karakteren daer by worden
vertoont op No. 126. De beelden aen
d'Ooftzyde van den zelve trap ziet men
op No. 127.

Wat aengaet de beschryvinge dezer
beelden, de zes, die vooraen op den trap
komen, teweten die ter Westzyde staen,
zyn wat kleiner, dogh ruim in de klee-
ding met lange wyde mouwen. Op 't
hoof hebbenze een ronde muts, rondom
naer boven geploet, daerze ook wyder is
dan naer beneden. Zy hebben hooftharen
en lange baerden, houdende met beide de
handen een lans of piek, en eenen koker
met

Vierde
gezicht.

Beschry-
ving der
byzonde-
re stuk-
ken

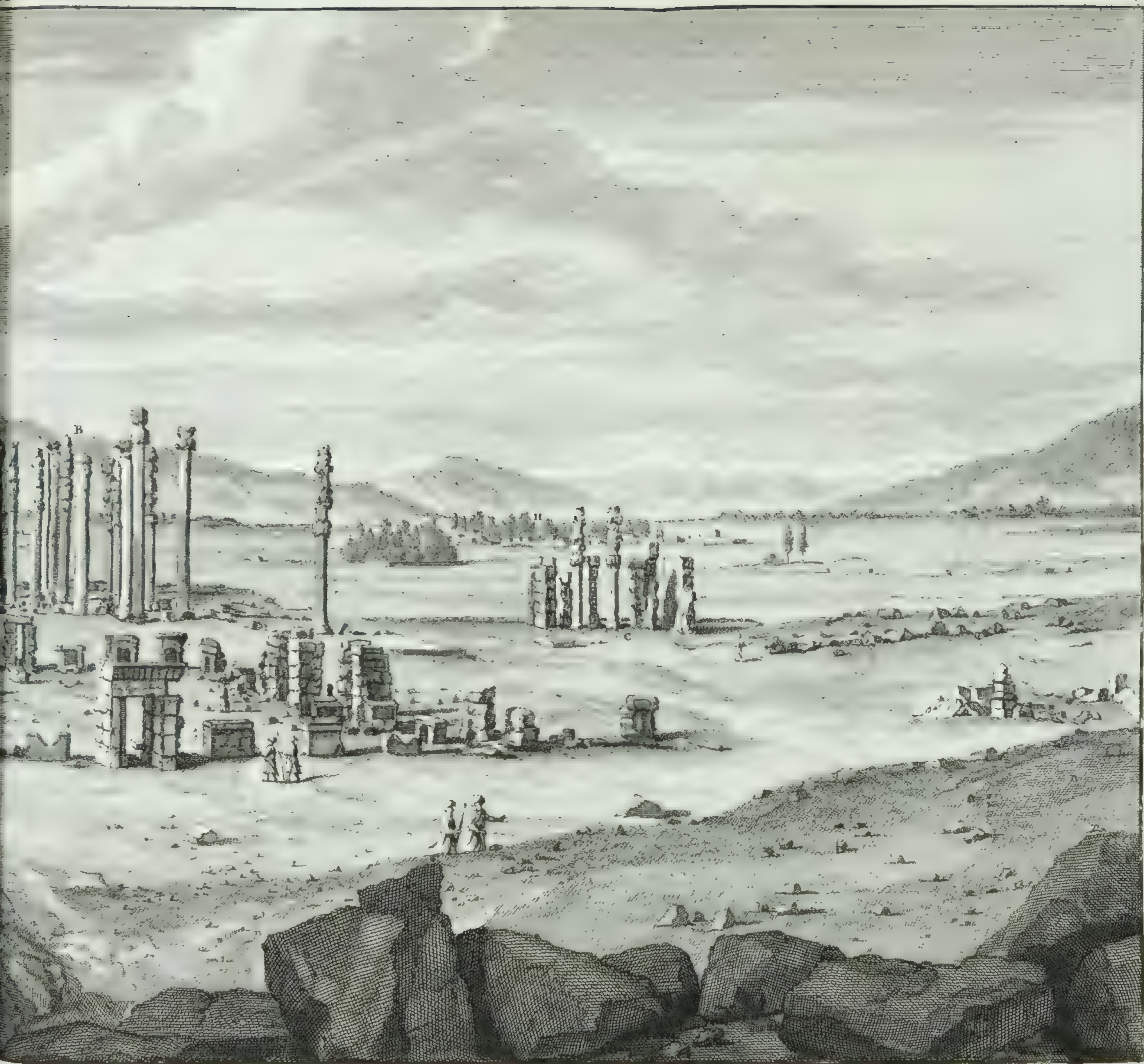

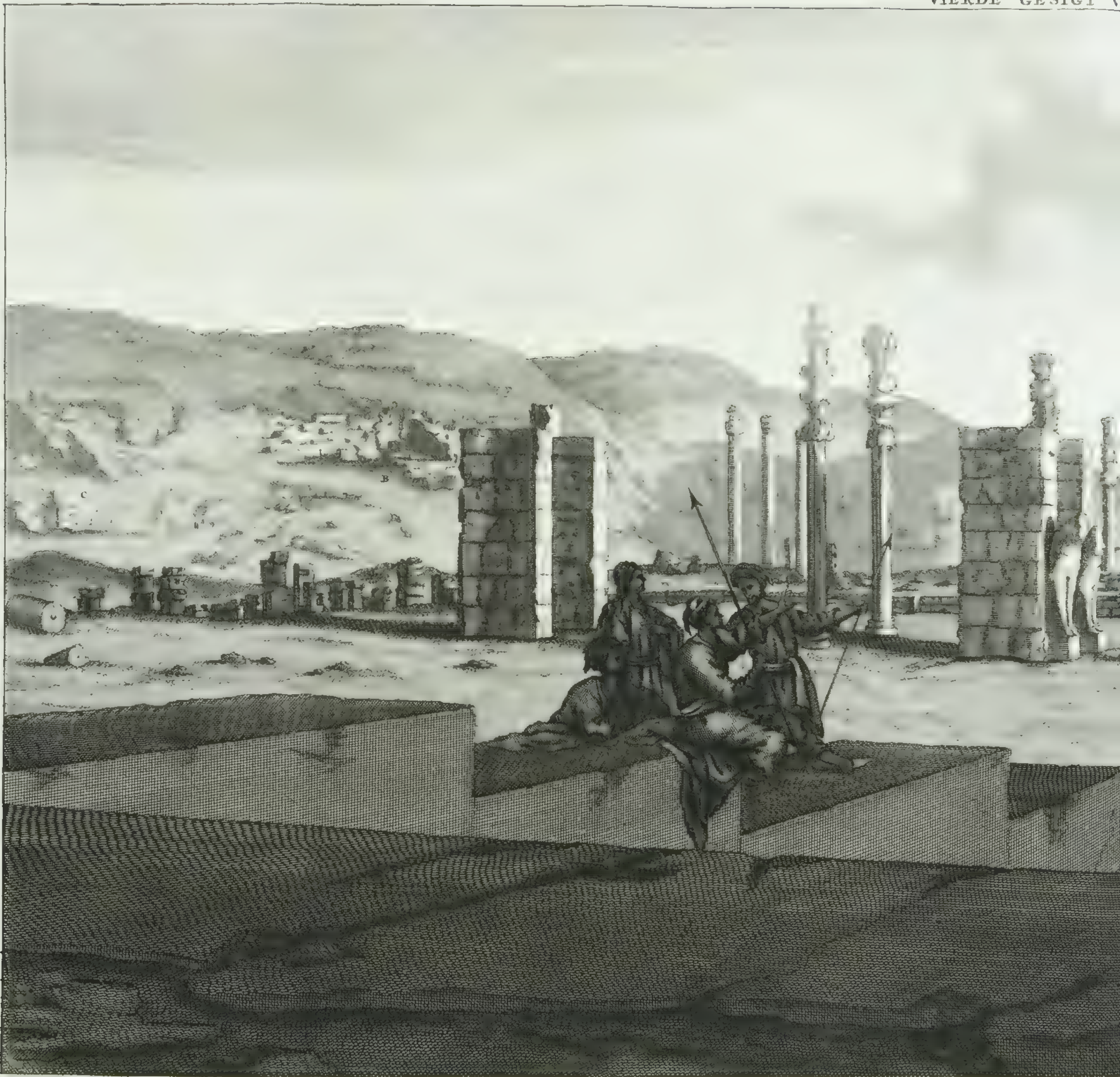

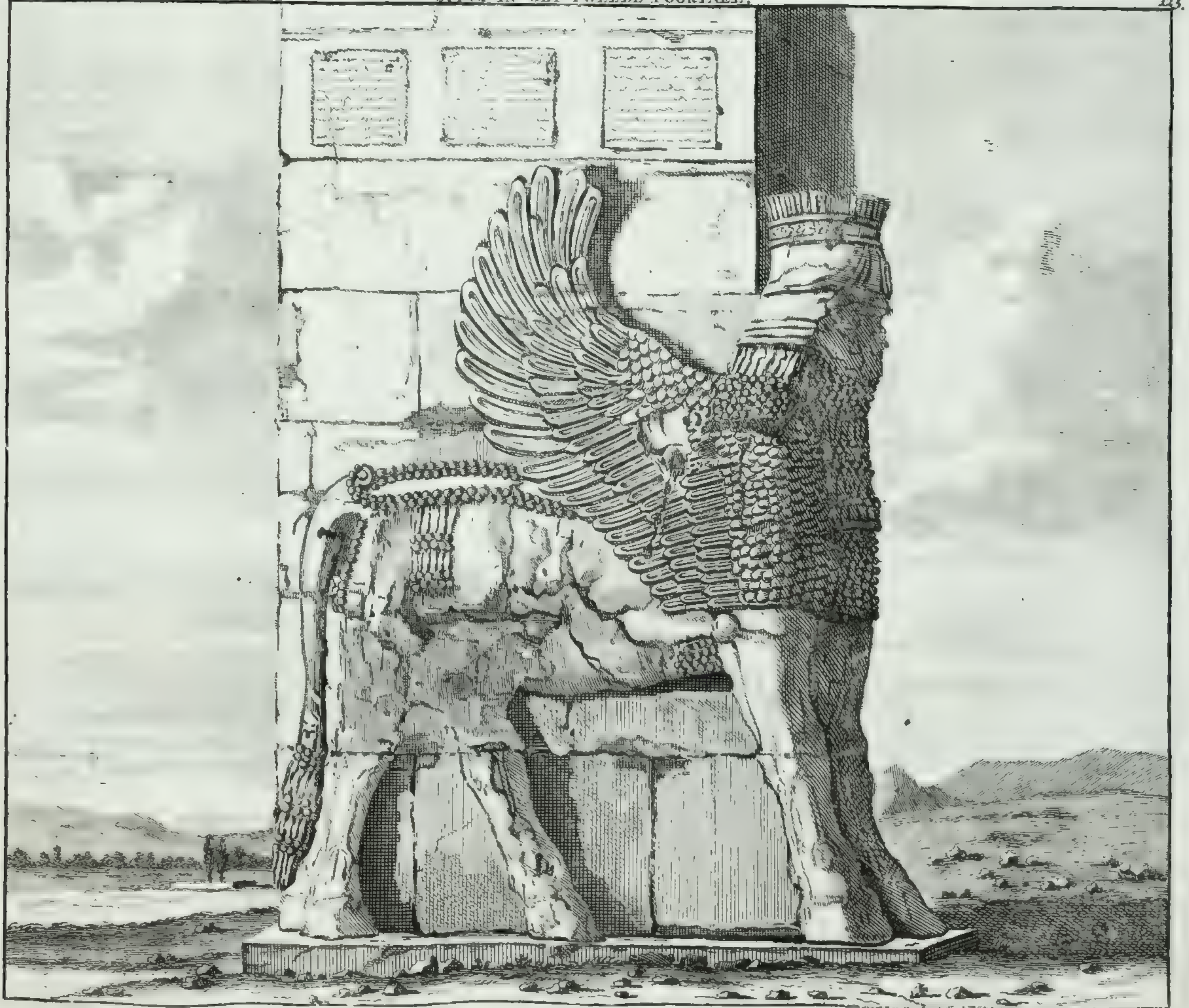
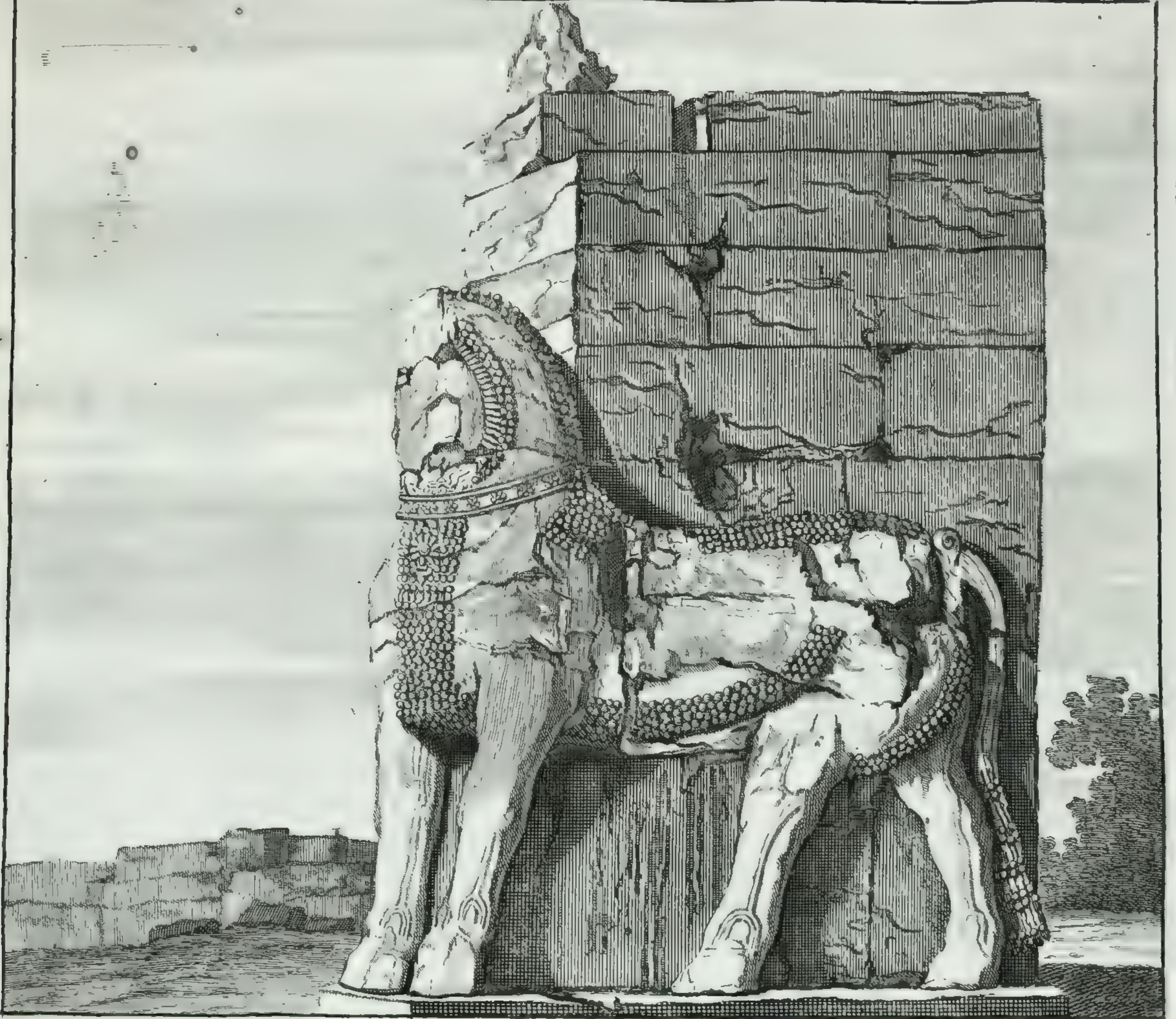

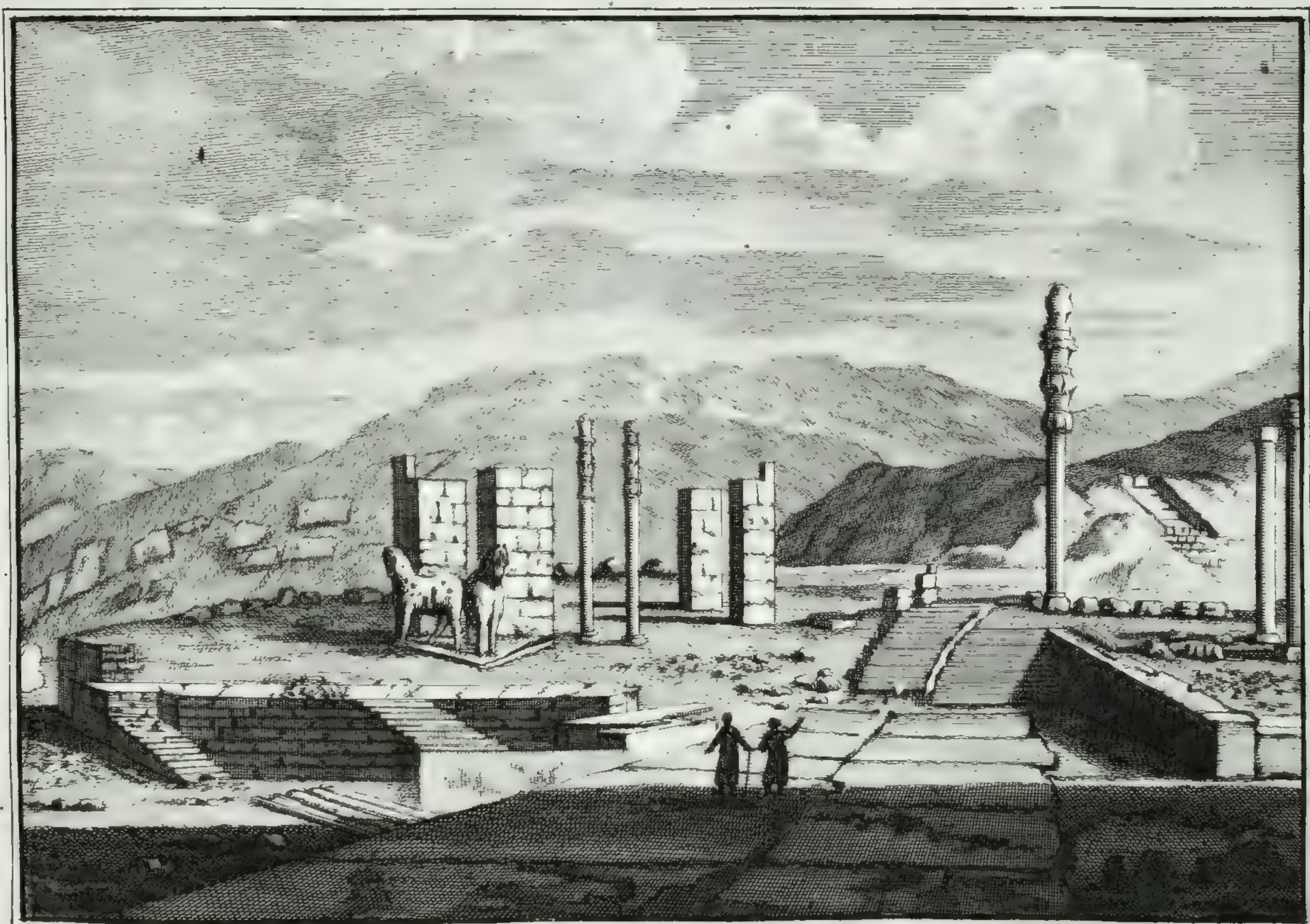

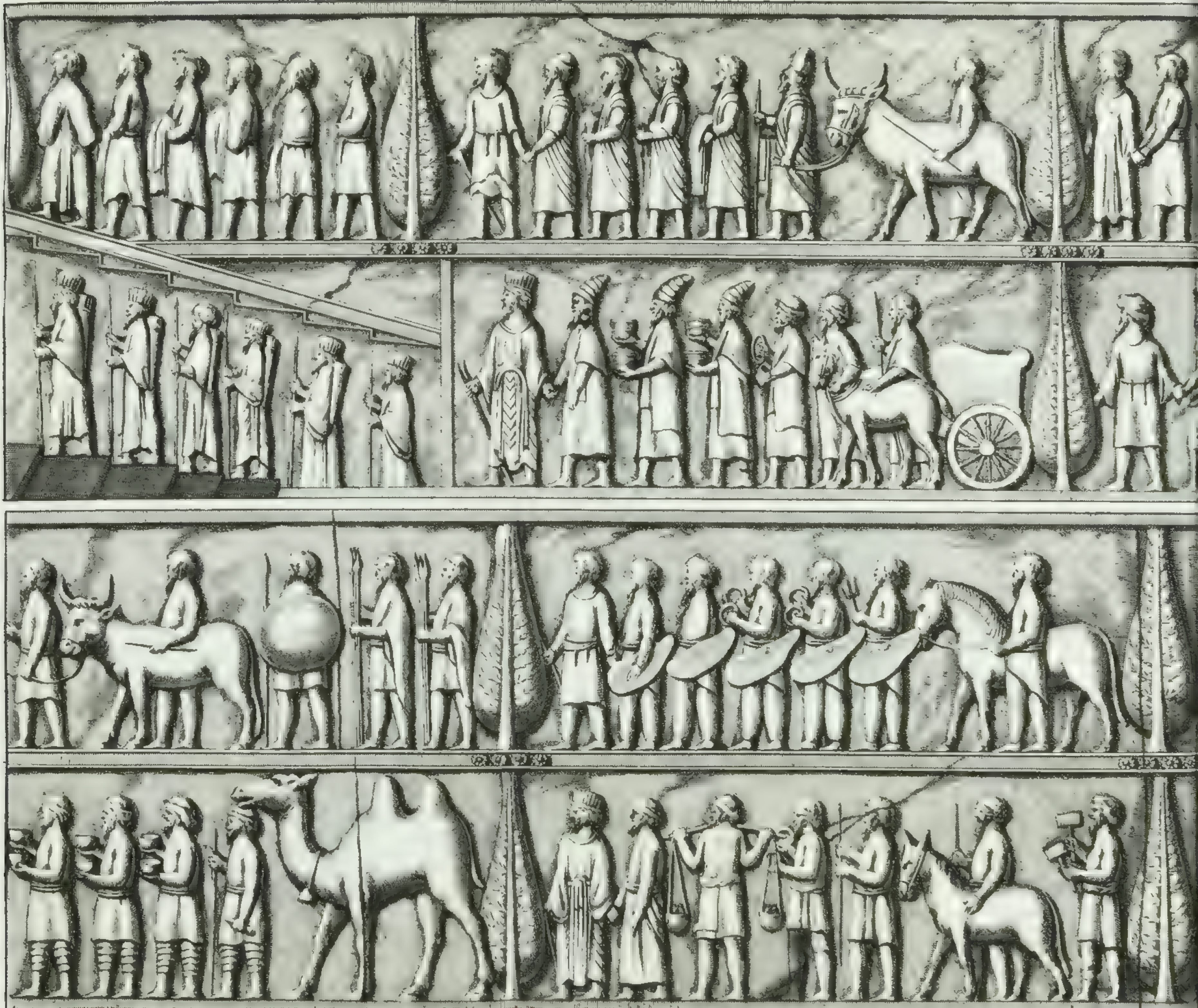

Hebrew text in columns, likely a transcription of the scene depicted in the frieze above.

A

B

met pylen op den rug, die aen eenen riem, die over de schouder hangt, vast is. Vervolgens geeft het beelt, dat voorgaet, de slinke hant aen het volgende, houdende in de rechterhant een gaffel. Het schynt te verbeelden eenen geestelyken, die de volgende voorgaet of geleid. Men ziet daer aen van den middel naer beneden eene ruime kleedinge.

De volgende drie beelden hebben korter rokken en mouwen, en boven en onder vesten. Op de hoofden hebbenze hooge boven spits oplopende mutsen, rondom met vyf vouwen. De muts van deze drie beelden is een *tiara*, en wel die ze *reflexa* noemen, omgekrult naer agter. Men vint'er, die van voren omgekrult zyn, en die noemenze *Tiara Phrygia*. Met zulk eene wort Ulysses verbeelt op de oude gedenkpenningen. Twee dezer beelden houden in elke hant een bakje. Een ander heeft twee ringen, gevolgt van twee paerden, die een kar voorttrekken. Hier by zyn 2 beelden, waer van het een den flinken arm op het lyf, en het ander den flinken arm om den hals van 't paert heeft. Alle zyn ze met hooftharen en baerden: eenige blootshoofds; andere met eenen bant gebonden. Tusschen elke 6 of 7 beelden komt een sierlyk vat als een vaes. In alle de partyen geven de twee eerste beelden elkander de hant. In de tweede party wort een paert geleid. Twee beelden hebben iets in de handen, dat naer eenigh gewaelt zweemt. In de derde party ziet men'er vyf met voorgemelde bakjes. Twee andere houden groote ronde ballen. In de vierde party zyn de beelden in slegter kleding met een kort engh rokje. Zy hebben den middel omgort, en lange smalle geplooid broeken aen. Drie dezer beelden houden in elke hant een bakje. Hier op volgt een kameel met twee bulten, hebbende een koort om den hals, waer aen een bel hangt, volgens de Oostersche wyze in de karavanen gebruikelijk om elkander te hooren: inzonderheit wanneerze elkander by enge en gevaerlyke wegen ontmoeten. Want dan wacht de eene party tot dat de andere doorgetrokken is: met een ook omdat de luiden op de rustplaatsen hun aenkomen zouden kunnen weten. Ook is dit dienstigh, als ze by duistern nagt van elkander raken, om weder samen te kunnen komen.

In de laetste party ziet men een beelt, dat voor over de schouders eenen stok heeft, waer aen als in wederwicht twee potten hangen, waer in zich kruikjes vertoon. Deze kleedingh is ook slecht. Men ziet'er eenen muil of ezel by, nevens twee personen met stokken in de hant, en eenen agter aen met twee hamers. Dan komt de plaats met de karakteren, zoo als die daer by verbeelt worden. Hier op volgt een groote leeu, die met een stier of ander beest, dat eenen horen in 't hoofd

heeft, vecht. Hier is de opgangh naer boven, daer nogh veele verbroke beelden zich om den trap vertoon. In deze ry telt men 48 beelden, zoo van menschen als beesten, en zoo veele ook in de bovenste ry. Voor aen komen'er 6 in gemeene kleedinge, die een kleedt op de handen dragen. Zoo doen ook de volgende, die evenwel rykelyker gekleedt zyn. Alle de hoofden zyn meest verbroken: men ziet'er by eenen os, die geleid wort. De derde party is eveneens, daer men twee rammen ziet geleiden, die eenen grooten gekromden horen hebben. Dan is'er een beelt met een schilt op zyde, en een ander, dat een paert leidt; ook een met twee ringen. De andere drie zyn in kleedren als de voorgaende. Hier na wort een os geleid, gevolgt van een man met een lans, en groot ront schilt, en twee personen met drie lansen, die zich by een houden, zynde de mouwen hunner kleedinge langer dan de rok. De laetste zyn met korte rokken en lange smalle broeken, die tot op den voet komen, hebbende langwerpige schilden, die hun van den middel af hangen. Twee zyn'er met ringen, en een met een gaffel: waer agter een paert geleid wordt. Deze verbeelding wort in twee partyen in de print vertoon, en moet de eene daar de letter A getekent staet, op de andere volgen.

In de ry ter Oostzyde ziet men de eerste 28 beelden, van den trap af te rekenen, in lange ruime kleedren, voerende elk een lans, die zy met beide de handen vast houden. Zy hebben ook hoofthaer en baerden. Hun hoofd is ongedekt, uitgezeit dat'er een geplooid bant om gevlogten schynt te zyn. Hier aen volgen eenige beelden met lange schilden, die aen 't eene einde spits met een krul omloopen. Zy hebben een kort en breed geweer op zyde, dat hun aen den middelriem vast hangt. Zommige zyn in lange, andere in korte kleeding. Eenige hebben een muts als de vorige op het hoofd, en eenigh sieraet in de eene hant, houdende de andere by den baert. Ook zyn'er die eenen steel in de hant hebben, aen wiens bovenste zich een ronde bal vertoon. Deze ry bestaet in 60 beelden. Van de leste repik niet, omdat ze geheel en al verbroken zyn. Deze drie partyen van beelden volgen op elkander met A en B.

Ik zou schier denken dat alle deze ryen van beelden eenige zegepraal beteken, of anders eene statelyke processie van luiden, die geschenken aen den Koningh brengen: dewyl dit gebruikelijk is geweest by de oude Persische Koningen, en nogh jaerlyx zulke giften met staetsie aen deze Koningen gebragt worden: gelyk ik reeds hier boven gemelt heb dat zulx op den 20 dagh van Maert op het feest van het Nieuwe Zonnejaer geschiedt.

Als men de kolommen vervolgens voorbygaet, komt men tot de eerste poortalen ten

PORTALEN VAN BINNEN.

Zuiden, daer de eerste party zoodanigh is, als ze getekent staet van d'Oostzyde, als men naer binnen ziet. Het laetste vak of venster ter rechter zyde is aen den Westkant, gelyk hier nevens vertoont wort, en gelyk de poortalen by elkander staende van agteren of van de Zuidzyde verbeelt worden op No. 128. daer men den gemelden vervallen trap voor aen ziet, die tusschen dezen en het opperste gebouw legt.

Het gene van binnen in het poortael ten Noorden staet, wort gezien op No. 129 en dat binnen het poortael ten Westen is op No. 130. De drie partyen karakters op den hoogen steen aen de poortalen ten Zuiden staende, worden aangewezen op No. 131: en de drie partyen karakters in het poortael op No. 132.

De zeven partyen karakters zoo als die op den wederzydzen plooi van den langen bovenrok van het voornaemste beelt gestaan hebben, zyn ten deele in het afhakken verbroken, dogh zoo veel mogelyk is geweest, door my weder samengezet, als gezegt is, in zeven partyen, zynde de eene party tot de derde linie, en vervolgens de andere in haere wezentlyke grootte, gelyk ze op No. 133. verbeelt staen.

De hoedanigheid vandie om de vensters

staen, word getoont op No. 134. zynde de eerste ry de bovenste, de tweede de regterzyde van het venster, de derde of onderste ter flinke zyde, zoodanigh als die om alle de hier staende vensters op eene en zelve manier daer in gehouwen zyn. Deze vertoonen zich nogh zoo gaef en net door de hardigheit der rots, als of ze daer nu eerst in gehouwen waren; het welk blykt aen de steenen, die ik met my gebragt heb.

Van binnen in een der opene vensteren vond ik wederzyds eenige andere karakters, die naderhant daer in gehouwen zyn. Het zyn Arabische letters, gelyk die ter flinke zyde zich vertoonen op No. 135, en die ter regter op No. 136. daer de beudingh by gevoegt is.

Wat aengaet de andere oude karakters, ^{Duister:} zy zyn geensins meer bekend. Ik heb ^{heyt der} zeer veel vlyt aangewend om den gront ^{oude ka-} daer van te verstaen, maer vergeefs: niemant ook gevonden, die bequaem was om een eenige letter daer van uit te leggen. Ik verbeeldde my al te voren niets anders. Evenwel heb ik groote moeite genomen om ze net af te tekenen, of het misschien mogt gebeuren dat iemand onder de Gebberische Priesters gevonden wiert, die'er my konde door helpen. Maer ik zal'er hier

五洲大藥房

The image displays a collection of 12 horizontal rows of stylized, abstract patterns. These patterns are reminiscent of ancient Egyptian hieroglyphs, featuring a variety of geometric shapes, lines, and symbols. The patterns are arranged in a rhythmic, repeating fashion across the rows, creating a visually complex and textured appearance. The overall style is minimalist and modern, with a focus on the interplay of light and shadow within the geometric forms.

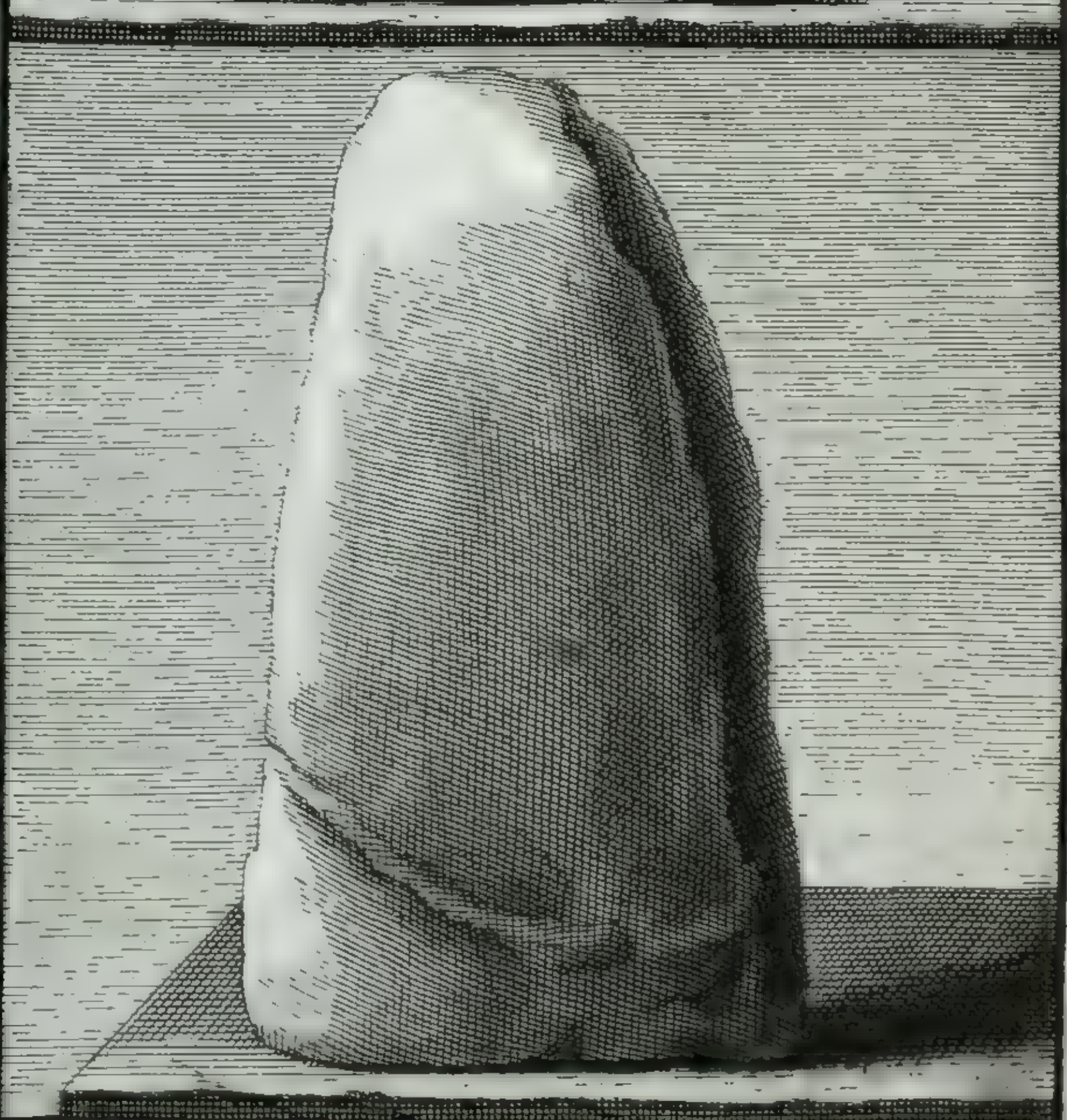
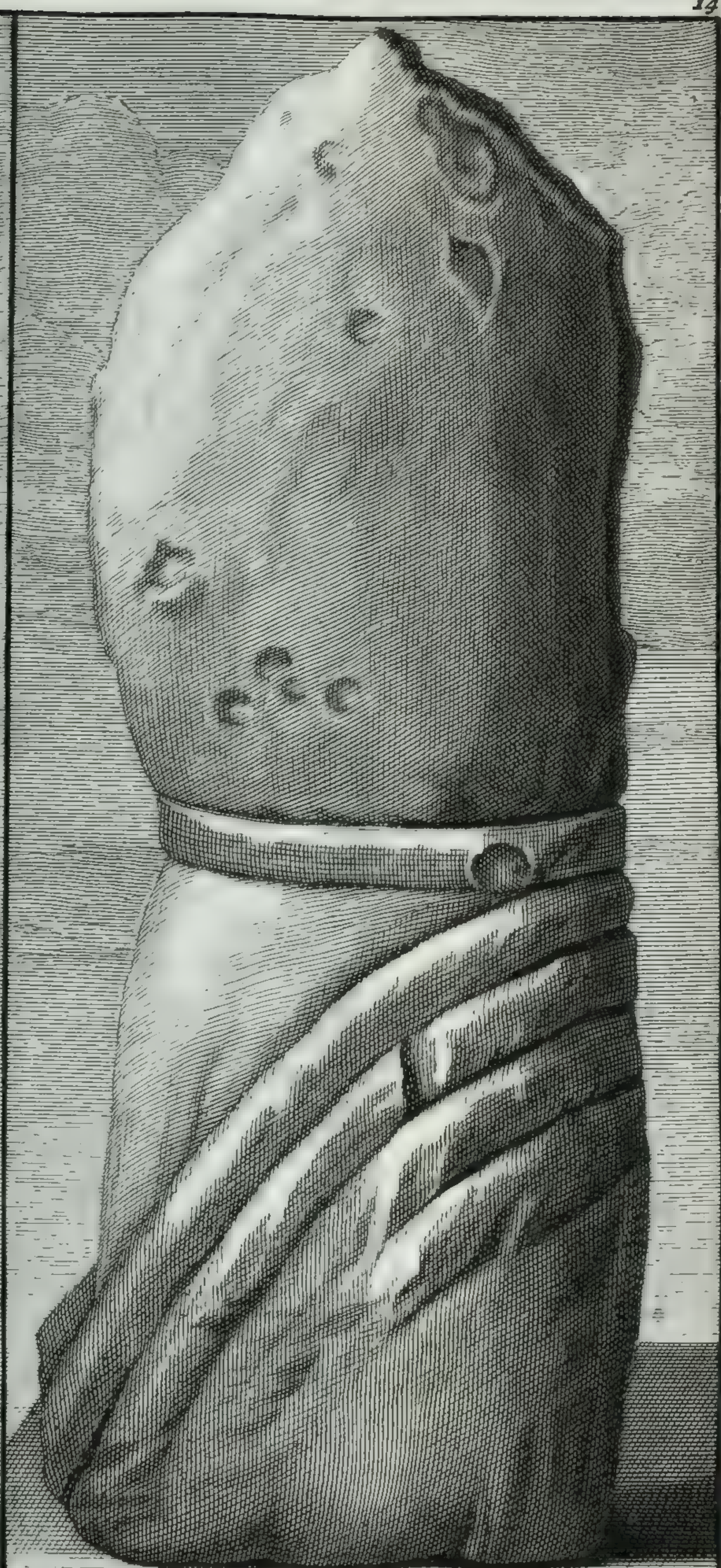
[illegible]

1. Niemand kan kracht geven als Godt.

وَلَا تَقْفُ مَا لِقَاءُ اللَّهِ
 بِرُحْمَافٍ
 ۲. Niemand moet te veel op
 zijn eigene wetenschap vertrouwen.
 بِرُحْمَافٍ

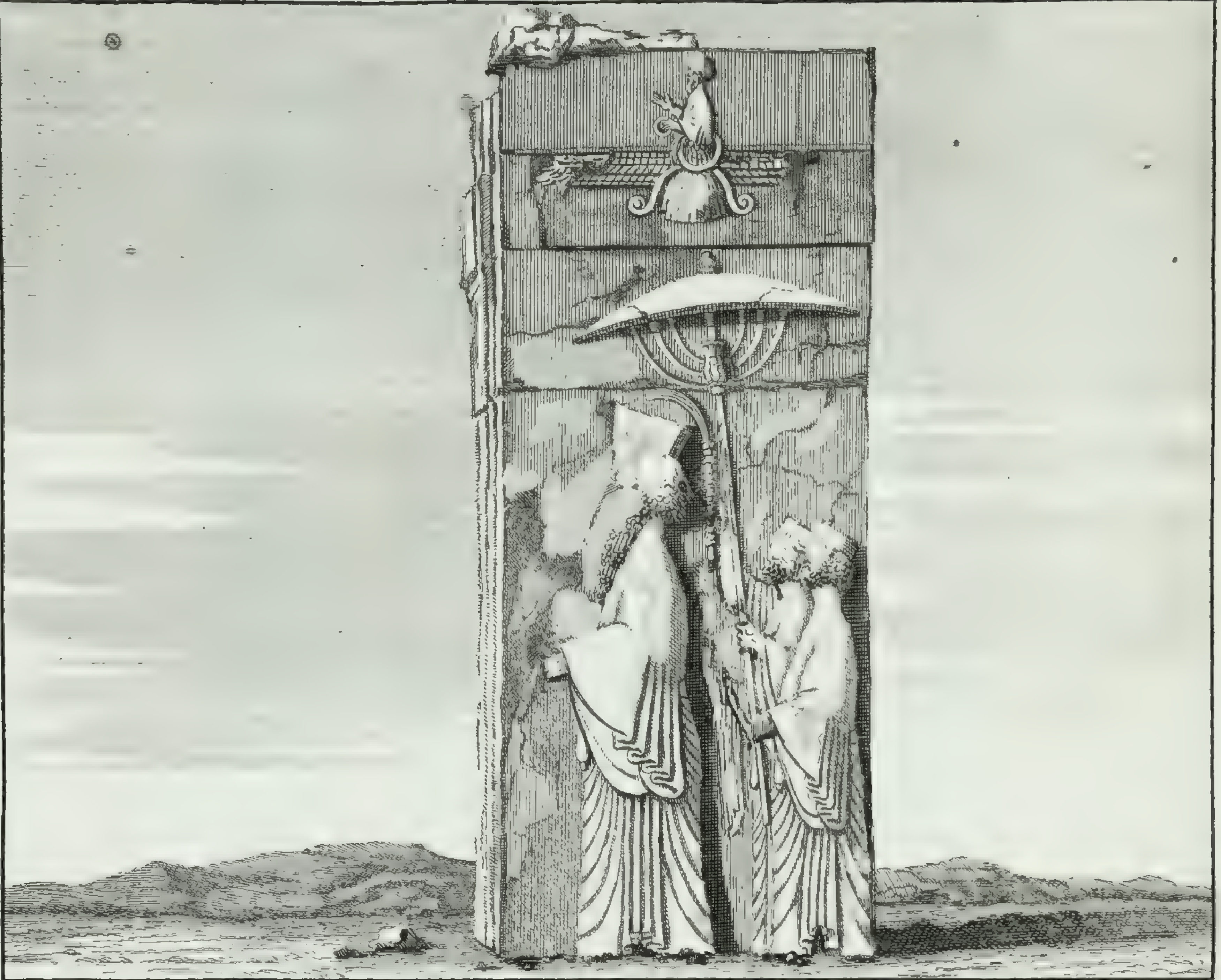
3. *Dit is geschreven door*
my, die ook het boek
hier geschreven heb.

HEBLT AEN DEN TRAP.

STEEN MET BEELDEN.

STUK VAN EEN POORTAEL.

hierna breeder van spreken.

Uit lust, die ik had om deze zeltfame en by de werrelt onbekende overblyffels der outhheit na te sporen, nam ik eenen steenhouwer van de stadt *Zje-raes*, om my van zyne hulp te bedienen. Want de hardigheit der rotsen had my alle de beitelts, die ik van Spahan met my genomen hadt, in korten tydt zoo 't onbruik gemaekt, dat ik ze niet meer bezigen konde. Hy voer niet beter dan ik: en zyne beitelts, schoon veel grooter en steviger dan de myne, werden wel haest onbequaem om hun werk te doen. Uit ongedult evenwel, en begeerte om iets hier van met my in het Vaderlant te brengen, hakte ik een stuk uit een der vensteren, dat met verscheide dusdanige karakteren bezait was. Gy ziet het, zoo groot als 't is, afgebeeld op No. 137. Dit stuk is het onderste van de regterzyde, daer de karakteren beginnen, gelyk aen het afscheitsel der ingehouwe linie te zien is. Men ziet ook een gedeelte van een der kleene beelden, gelyk dat in zyn eige grootte door No. 138 aangewezen wort. Dusdanige twee stukken van handen ziet men op No. 139. ook een gedeelte des lichaems van een kleener beeld door No. 140. Nogh ziet men een diergelyk stukje van een der kleenste beelden uit een der poortalen op No. 141. Ik wilde nogh andere brokken van zoodanige beelden afhouden: maer zy schilferden tot kleene en onkennelyke stukken af.

Het voornaemste van alle was het beeld uit een vervallen brok eens rotssteens van den gemelden trap. Maer het zelve, hoe dik de steen ook was, daer het op stondt, en my daerom hope gaf van het met tydt en gedult daer te zullen uitkrygen, barstte eindelyk, nadat ik eenige dagen met houwen en steken daer aen bezigh was geweest, in drie stukken van een, zoo nogtans, dat men ze weder konde samenvoegen. Ik deed dan yder stuk door eenen man naer het dorp in myne herbergh brengen, om ze met my te voeren naer *Zje-raes*, en, gelyk versproken was, te doen komen in handen van den Heer Kastelein, als hy hier naer toe zoude komen. Want ons inzicht was deze stukken te zenden aen zyn Edelheit den Heer Joan van Hoorn, Gouverneur Generael van het Nederlandtsch Indie, opdat het door zorge zyner Edelheit van daer mogte gezonden worden naer het Vaderlant aen den Edelen Grootagtbaren Heere Nicolaes Witsen, Burgermeester der stadt Amsterdam, dien ik voornemens was te begiftigen met dit stuk der outhheit tot erkentnisse van de beleeftheden, my door zyne Ed. Grootagtb. bewezen. Ik pakte het dan zorgvuldigh in katoen op hope dat het eenmael in het Vaderlant komen zou. Gy

ziet het op No. 142.

Vervolgens vertoont zich een poortaelstuk van het opperste gebouw, ter Noortzyde staende, waer in een voornaem mans beeld is met twee vrouwen, (ik zaght ten minste alle de beelden met den zonnescherm en Zeepaerdestaert voor vrouwebeelden aen) welker eene hem een zonnescherm boven 't hoofd hout. De andere heeft eenen staert van een Zeepaert, om vliegen, muggen, en andere vliegende diertjes af te weren. Gy ziet de hoedanigheit hier van op No. 143. Men ziet de afbeeldingen van zulke schermen veel, die van overoude tyden in gebruik geweest zyn.

Op een stuk van dit opperste gebou ten Westen staende, dat naer allen schyn van een groot venster is, toonen zich drie mans beelden, die ten deele verbroken zyn. Het beeld, dat voor aen staet, heeft een soort van een kap, die onder de kin toeloopt, hoedanig een de *Magi* of wyzen der oude Persianen droegen, alsze hunnen godtsdienst pleegden. Waer van ik hierna breeder spreken zal. De gedaente hier van ziet gy op No. 144.

Een poortaelstuk aen het voorgemelde opperste gebou wort vertoont op No. 145. Men ziet daer twee mannen met lansen of pieken, die ten Oosten staen: waer by zeker hoogh tuigh met strepen, die van een gescheiden zyn, gezien wort. Dit komt hun tot by de kin. Benevens dit zelve gebouw vond ik mede nogh een poortaelstuk aen d'Ooftzyde in den gront leggen, waer op een man met eenen Leeu veegt, hebbende in zyn flinke hant het geweer, gelyk door No. 146 aangewezen wort.

Binnen een vak of venster van dit zelve gebouw ten Zuiden vertoonen zich twee mans beelden met eenen bok, die eenen grooten gekromden horen heeft: waer by d'een hem met de flinke hant vat, en de andere hant aen deszelfs hals heeft. Het voorste beeld heeft een kap, die onder de kin toeloopt, gelyk de boven gemelde, en iets in zyn flinke hant, dienende misschien tot reuk-of offerwerk. Het wort aangewezen op No. 147. De verbeeldingh in een der poortalen, benevens het laetste gebouw half in den gront staende, wort gezien op No. 148. Zy behelst twee vrouwen, waer van d'eene weder den staert van een Zeepaert boven het hoofd van een voornaem man hout, wiens muts, haer, en baert de gedaente heeft, die men ziet op de penningen van Arsaces.

Het gansche agterste gebou ten Zuiden, waer aen de trap, als gezegt is, steil opgaet, heeft langs den muur heen een vlakke kornis gehadt, zonder eenigh sieraedt, waer onder men nogh vier verbroke plaetsen als venstergaten meerendeels onder den gront staende ziet; zynde deze geheele muur uit eene levendige rots gehouwen,

uitgezondert de bovenste steenen. De trappen uit de zelve rots hebben de lengte van 7 voet en 7 duim, de hoogte van 2½ duim. De trap wort onder het flinke vak of venster gezien. De andere is aen het einde ter regter zyde geweest. De verbeeldingh hier af ziet gy op No. 149.

Aen d'Ooftzyde van dit gebouw is mede een trap, als gezegt is, vol beeltwerk geweest, waer van men in de afbeelding op No. 150 de gedaente bespeurt, en wel zien kan dat het een zeer fraeie trap, vol beeltwerk aen de tusschen-, en zydmuren geweest is.

Aen twee zydestukken der poortalen nevens het opperste gebou, tusschen die naer het gebergte leggen, ziet men nogh den ondersten grontsteen, aangewezen door No. 151.

Binnen een der poortalen van de gebouwen naer het het gebergte staende, is ten Noortzyde veel beeltwerk, aangewezen door No. 152.

In dit poortael schynt het zittende beelt eenen Vorst te betekenen, aen wien de eergiften aangeboden worden. De overige beelden schynen zyn lyfwacht en stoet aen te wyzen.

De twee kegelswyze vazen voor den Vorst gestelt schynen te dienen tot reukwerk of kruideryen. Boven zyn hoofd wort ook een staert van een Zeepaert gehouden.

Een ander poortael ziet men aen de Zuidtzyde, dat byzonder fraei met beeltwerk gefiert is, en vertoont wort door No. 153. Waer bovenaen het voorgemelde beelden heel duidelyk gezien wort.

Men ziet het paertshoofd in den gront leggende van het vervalle poortael ten Noorden op twee verscheide manieren getekent, en veel sieraetwerk nogh daer aen. Ik had meer dan drie weken daer geweest, eer ik deze steenen vond. Zoodat my door het gestadigh zoeken alles most voorkomen. Het stuk met hals en borst daer aen ziet gy op No. 154, en het hoofd alleen op No. 155.

Tot meerder naeukeurigheit heb ik hier nogh bygevoegt verscheide dingen, die by de beelden gevoegt waren in een der laetst gemelde poortalen: onder welke voornamentlyk zyn de staert van een Zeepaert, de Zonnescherm, de kegelswyze vazen, een sierlyke stoel, en wat verder in de handen eeniger beelden is, met twee soorten van rondt sieraetwerk, waer mede men de beesten ten deele bezet ziet. Alle deze dingen vertoont het getal van 156.

Boukun-
de daer
aen te be-
speuren.

Om ook iets te zeggen van de Boukunst hier aen getoont, staet aen te merken dat alle de kolommen op eene wyze met rygen of kanteelen gemaekt zyn, zyn-
de eenige van drie, andere van vier stuk-

ken op elkander gezet, buiten het boven-
sieraedt of kapiteel, dat in vyf verscheide
stukken bestaet: hoedanig een orde, niet
overeenkomende met de vyf bekende, ik
noit gezien heb.

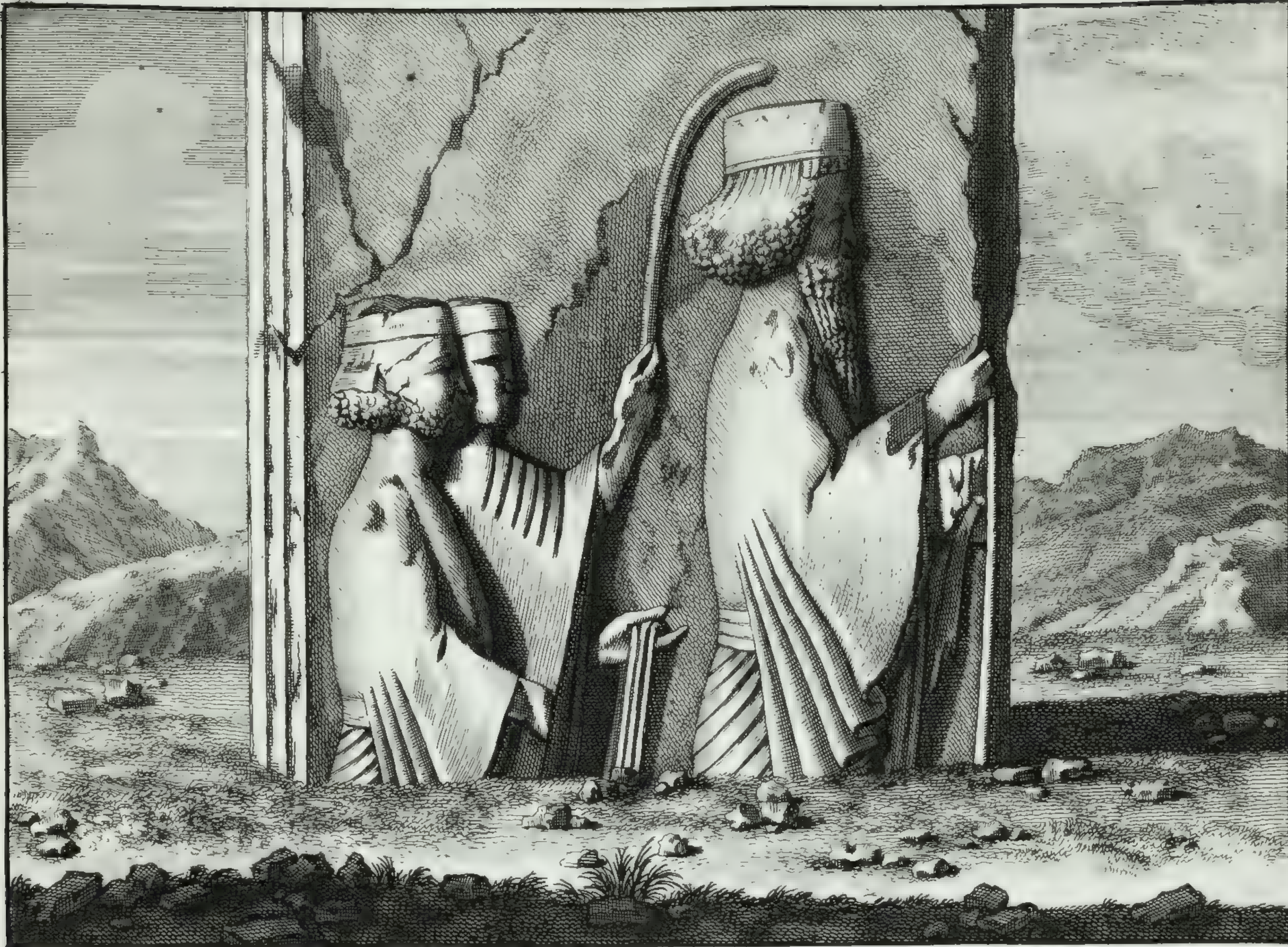
Andere schryvers getuigen dat op deze twee kolommen vliegende paerden gestaan hebben van eene ongelooffelyke grootte by de twee poortalen aen den voortrap van 't gebouw. Ja daer is'er, die zegt zulx met eigene oogen gezien te hebben, waer aen ik myne toestemminge wel licht geven zoude; hoewel ik in het hantschrift des schryvers geen jaer aengetekent vond, ook niet dat van hem op de andere kolommen kamelen gezien waren, daer ik dit nogtans verzekeren kan, dewyl nu nogh op eene der kolommen, die by elkander zonder kapiteel staen, hoedanige nogh negen in getal overigh zyn, een knielende kameel gezien wort. Hy is wel niet geheel: maer men ziet klaer een gedcelte van het lyf en de voorste pooten, alles met sieraetwerk bezet, even als de beesten in de voorste poortalen. Dat genoeg bewaerheit wort door de byleggende steenen, die van de andere kolommen afgevallen zyn. Het bovenstuk schynt door aertbeving verschoven te zyn, maer evenwel zodanigh aen de eene zyde te hebben overgehelt, dat het in wederwigt gebleven is. Wy geven u de afbeelding daer van op No. 157.

Wy toonen ook op twee of drie der andere tien, met kapitelen verzien, nogh een brok steen; hoewel men niet onderscheiden kan wat beest dit geweest zy.

De zelve schryver tekent aen dat hy nogh zestien pilaren by een heeft vinden staen, die gevoegt by de twee eerste aen den voortrap een getal van 18 uitmaken. Hoe kan dat zyn, daer ik'er nogh 19 gevonden heb? In zyne verdere aentekeningen heeft hy ook veele mislagen begaen. Evenwel moet ik tot zynen lof zeggen, dat ik nogh by niemant zulke naeukeurige aentekeningen over dit gebouw als by hem gevonden heb.

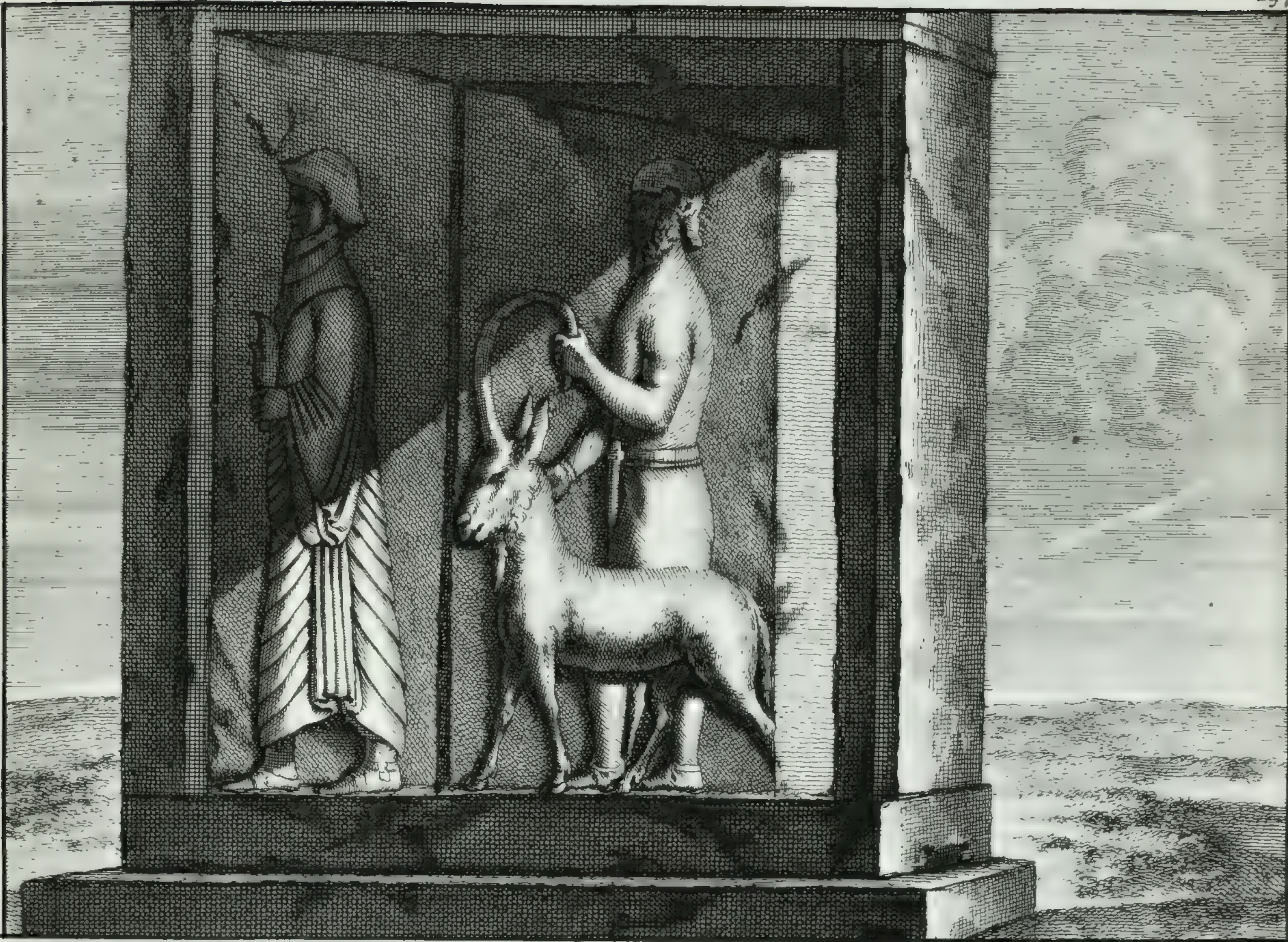
Daer is in deze kolommen geen ander onderscheit dan dat eenige met kapitelen, zyn. Want in hoogte zyn ze elkander gelyk bereikende 70 of 72 voet, in de dikte of rondte 17 voet 7 duim, uitgezeit de twee, die by de eerste poortalen staen, die wy reeds hebben beschreven en vertoont. De voetstutten zyn alle rondt, hebbende in den omkring eenen voet, die van den ondergront af 24 voet en 5 duim beslaet. De onderrand is 1 voet en 5 duim dikker. De hoogte daer van is 4 voet, 3 duim. Het sieraetwerk bestaet in drie verscheide manieren. De Kornissen der poortalen en vensteren zyn alle op eene manier, gelyk in de afbeeldinge genoegh gezien wort.

Het

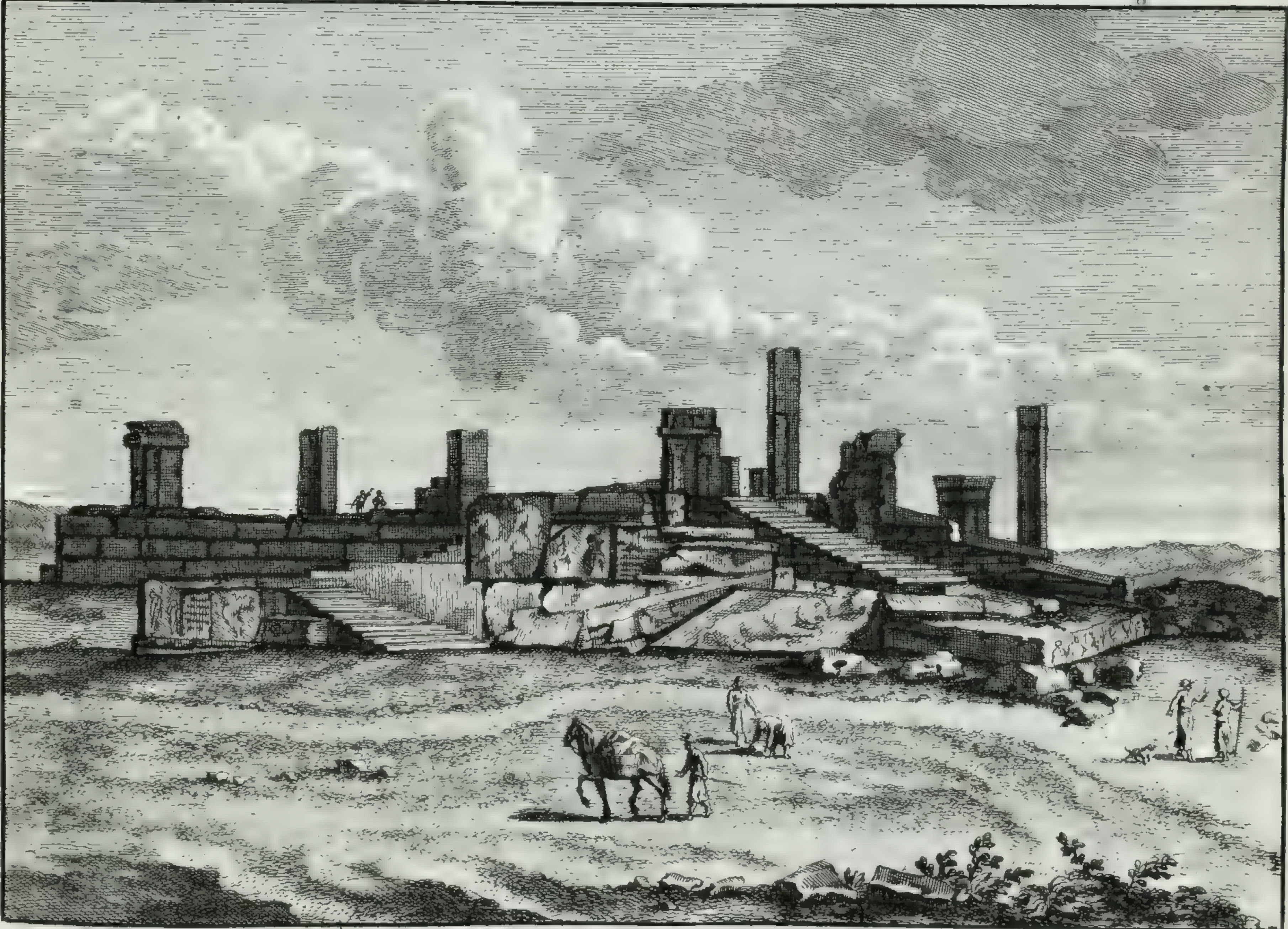

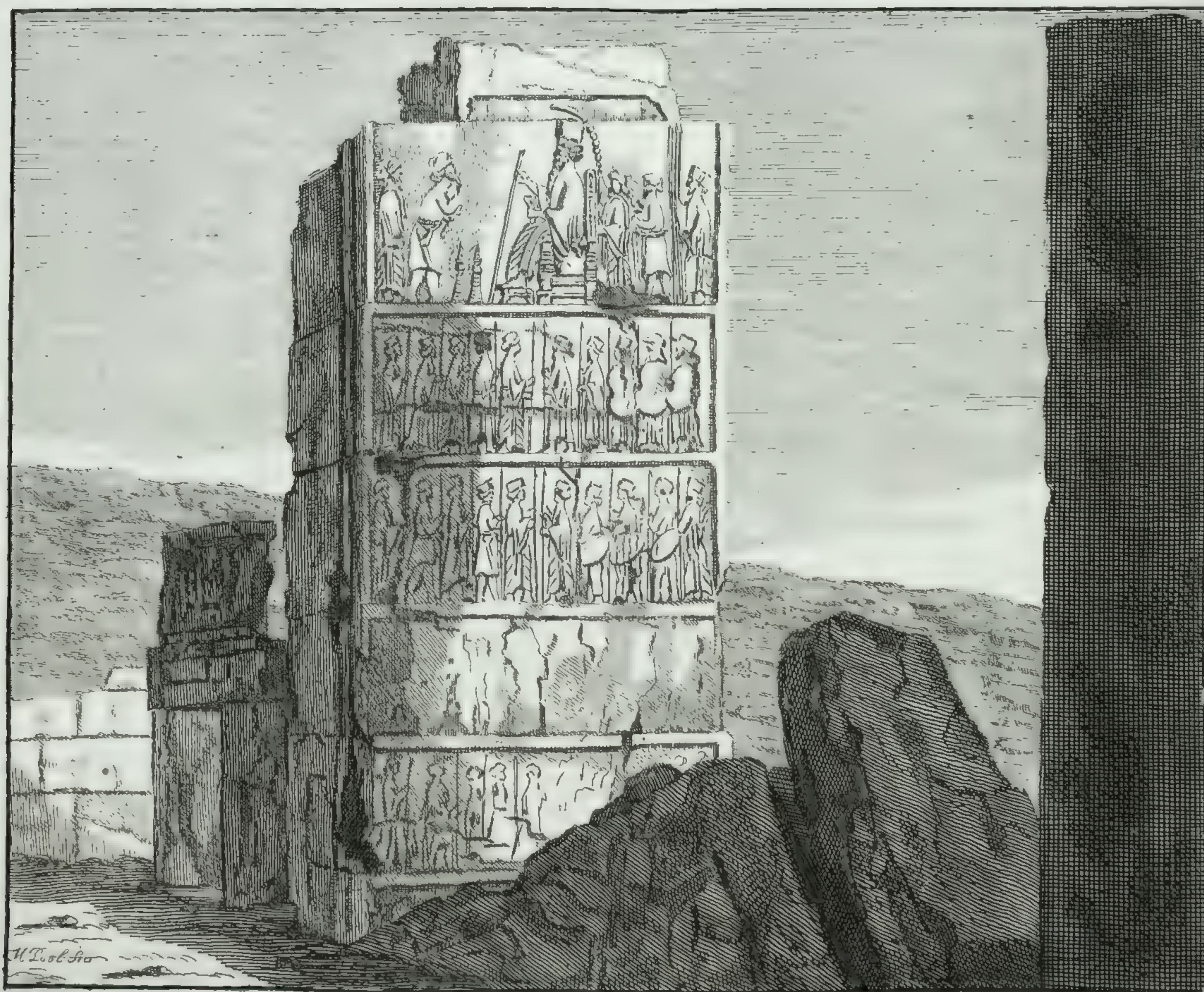
GEZICHT VAN HET AGTERGEBOUW.

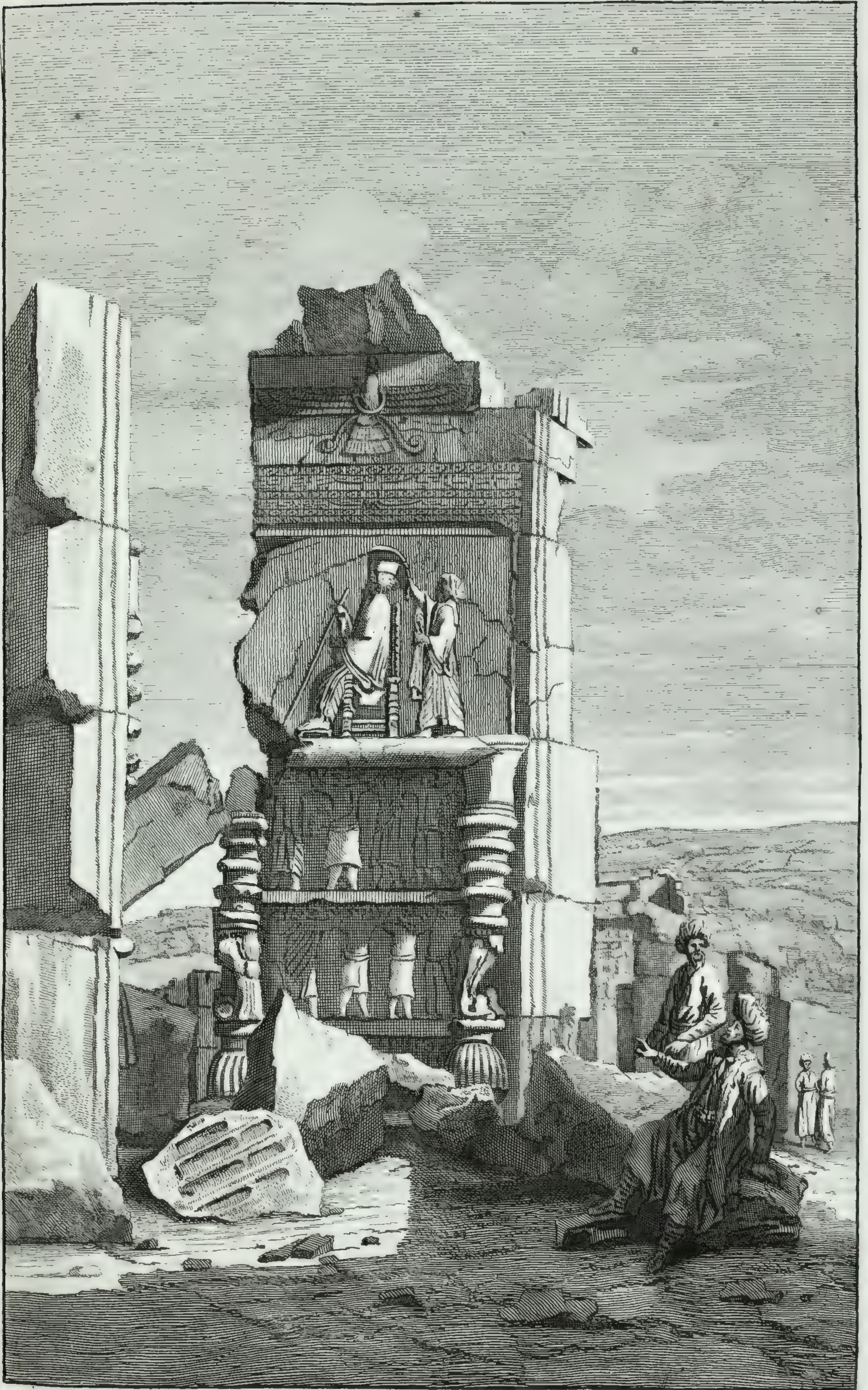

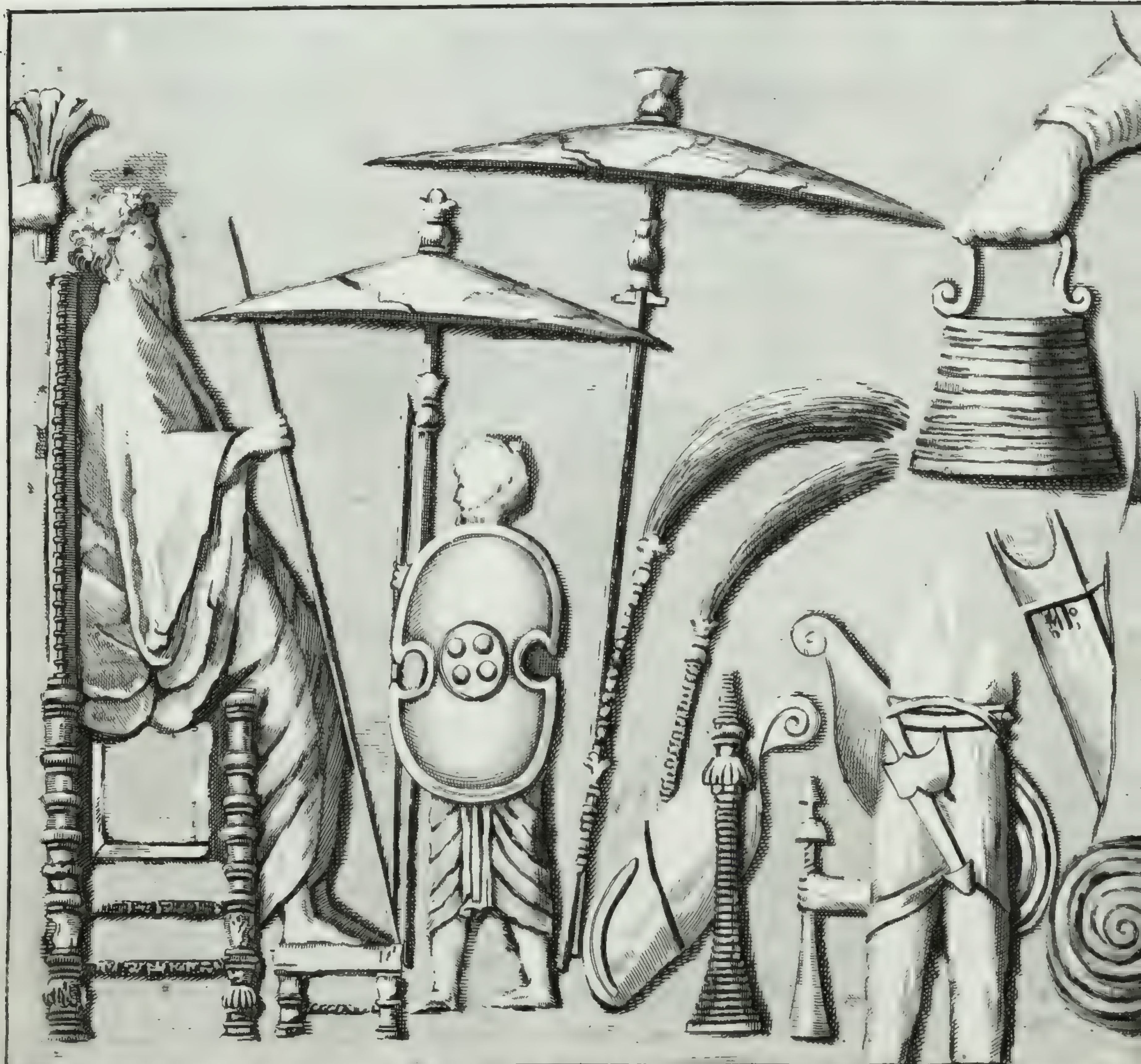
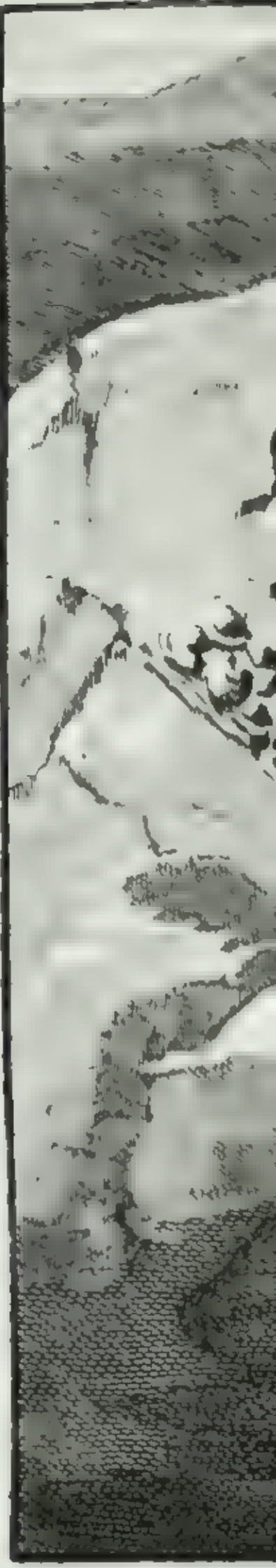
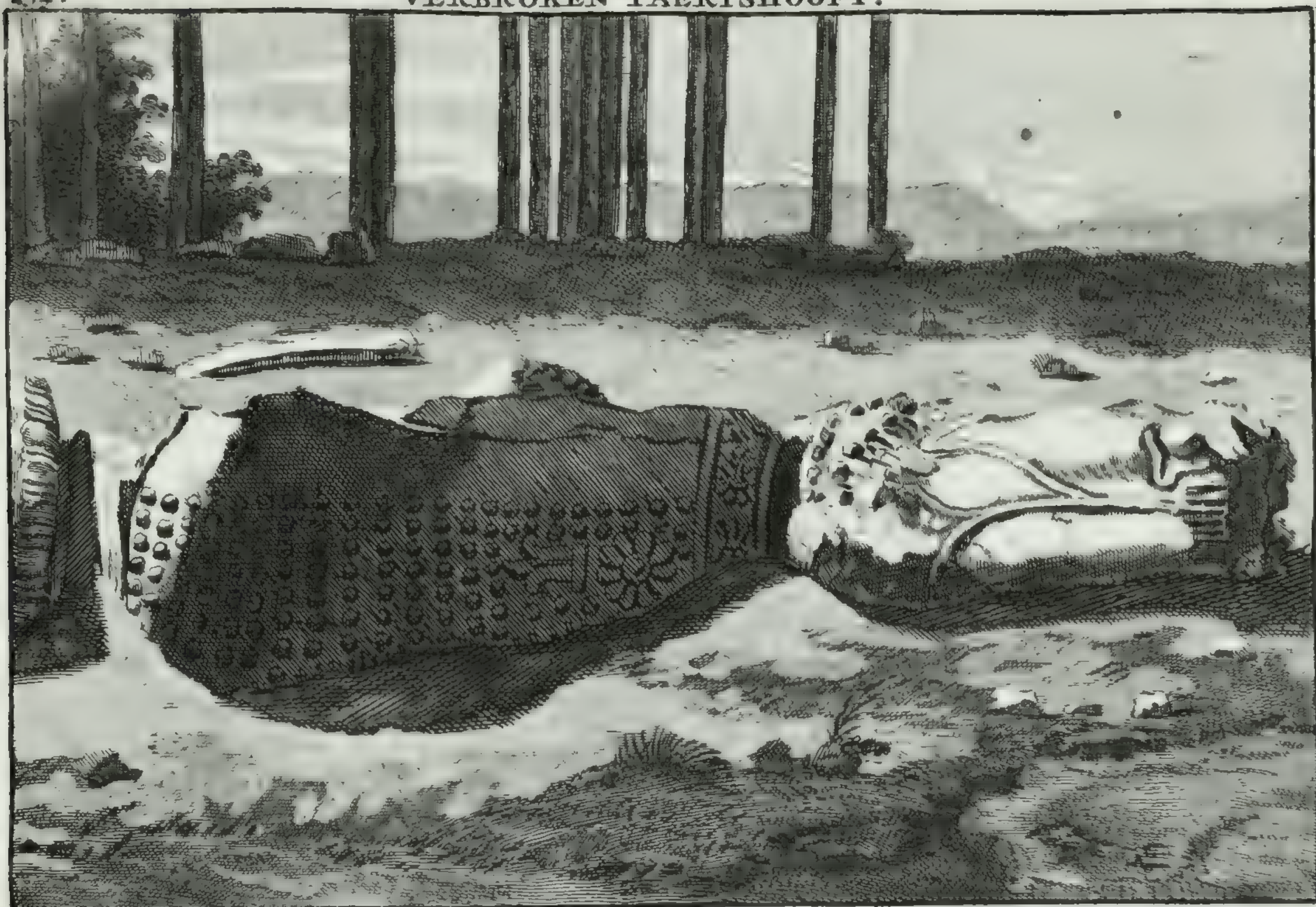

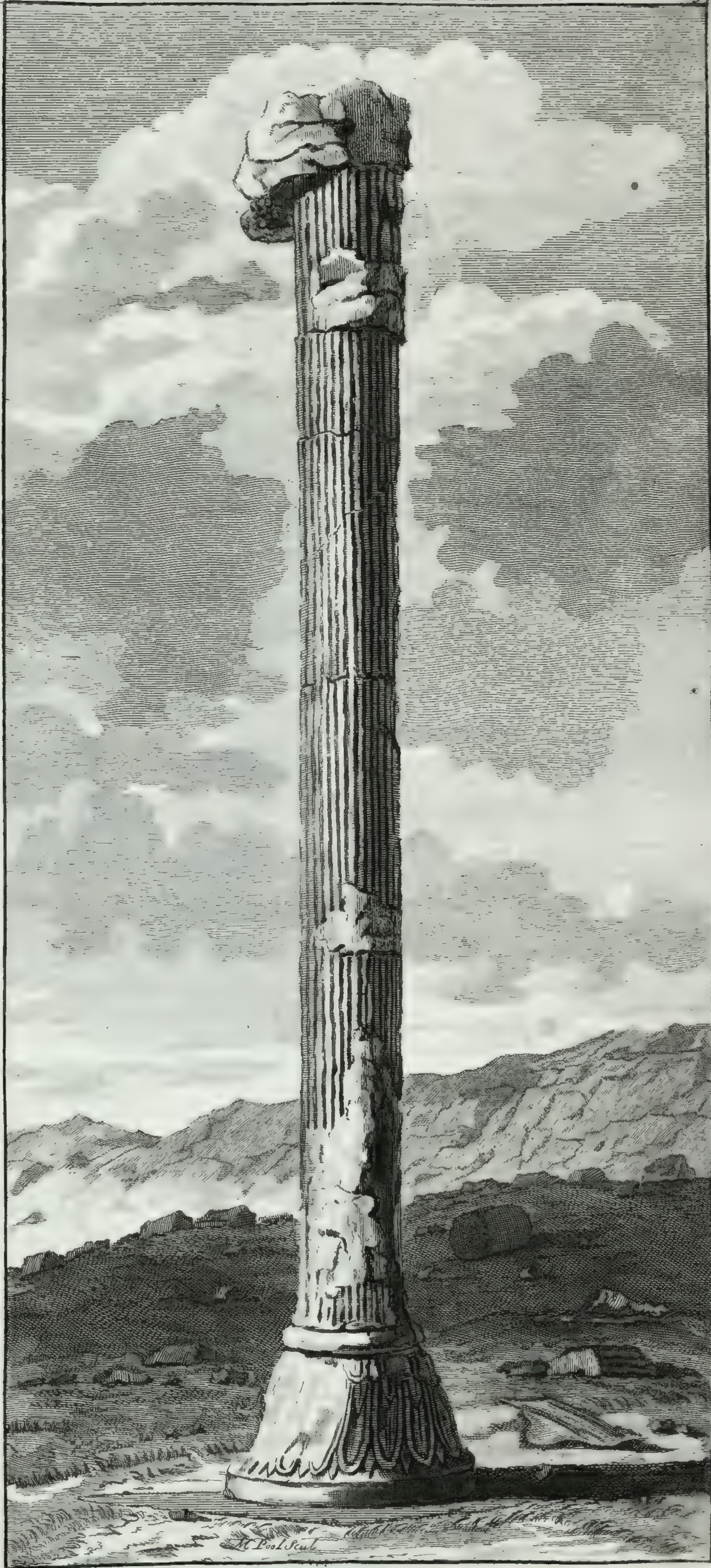
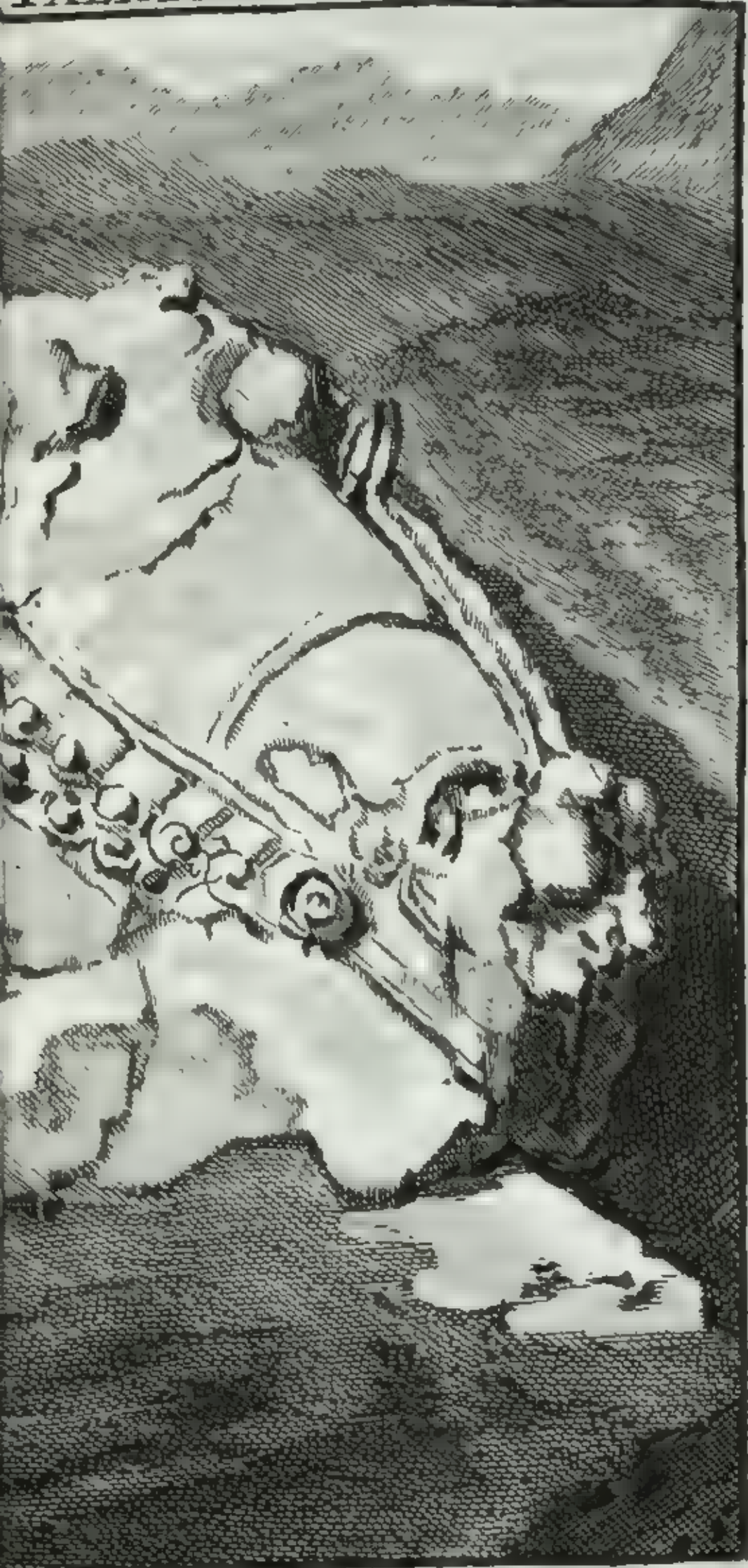
VERVALLE TRAP.

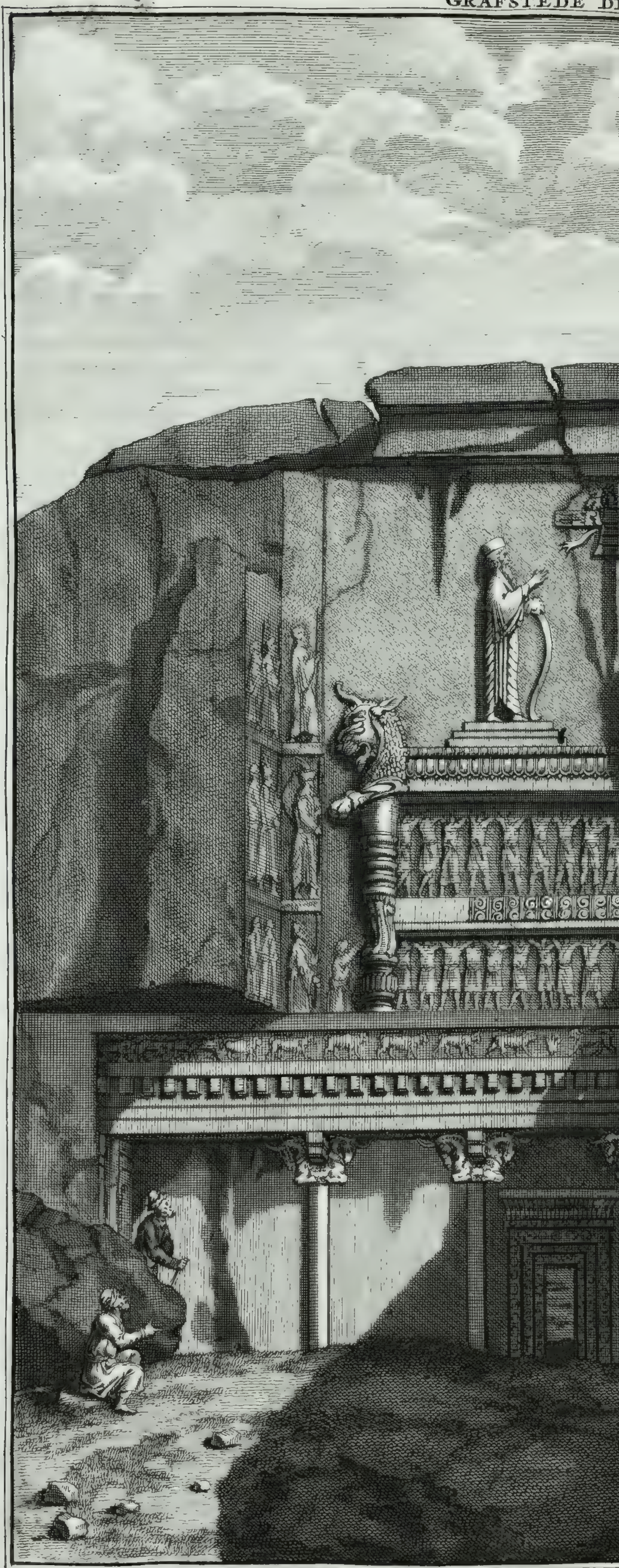

Oorzaek
van dit
verval.

Het elendigh verval dezer schoone werken, die van tydt tot tydt al verder en verder verbroken zyn, wort toegeschreven aan de Gouverneurs van Zje-raes, en andere Bevelhebberen ontrent Persepolis. Want hun gaet na dat zy, gedwongen de Grooten des Ryx, die meenigmael hier quamen, om deze outheden te bezichtigen, te ontfangen en te onthalen, uit afkeer dezer zware kosten, met voorbedachten raedt deze kostelyke gedenktens meer en meer vernielt hebben, om den Ryxraden den lust te benemen van zoo meenigmael hier te komen.

Het geen hier nogh aen te hechten is behoeft voor het voorgaende niet te wyken. Teweten ik spreke van de twee gemelde oude graven der Koningen, waer van het een ten Noorden, het ander ten Zuiden in dezen bergh gehouwen is. De voorgevel hier van vertoont zich groots by uitnemenheit in dezelve rots, zynde vol beelt-en sieraetwerk. Beide zynze van eene gestalte, hebbende onder de breette van 70 voet. De party, daer de beelden zyn, is van 40 voet. De hoogte is weinigh minder dan de onderste breette; springende de rots aen beide de zyden 60 schreden uit. Net op de helft dezer wydtte is de vlakke voormuur, die zich uitstrekt van d'eene tot d'andere zyde der rots, en de hoogte heeft van 6½ voet. In den hoek ter flinke zyde, daer men opklimt, naer de Noortzyde, is de rots verbroken. Dicht aen den voorgevel ziet men vier boomtjes opgewassen. Onder aen het werk vier kolommen, aen welker bovenste wederzyts een offenhooft tot aen de borst toe verbeelt is, heel met sieraetwerk bezet. Aen het midden is de poort, die klein en meest gesloten is, hebbende maer eenen halven voet openingh, dewyl'er water in staet. De lyst der poort is vol sieraetwerk. Aen beide de zyden springt hier de muur 5 voeten uit. Op de binnenzijden ziet men vier mannen met lanssen staen, teweten twee boven elkander, mede ten deele verbroken, even als de muur. Deze beelden hebben de grootte van 5 voeten en 7 duimen. Boven de kolommen komt een kornis 2 voet, 9 duim van den muur af. De hoogte is ontrent van 4 voet. Zy rust als op vier uitstekende balken, die boven de kolommen tusschen de offenhooften uitkomen. Boven aen in de kornis ziet men 18 Leeutjes' uitgehouwen, strekkende zich negen van elke zyde naer het midden, daer een sieraetwerk vascwyze gestelt is. Wat lager loopt een ry van blokjes, *Triglyfen* genaemt, in dezelve kornis. Hier boven staen twee ryen beelden, byna levens grootte, elke ry van 14, verzien van krygsgeweer. Zy houden alle de handen om hoogh. Aen de zyden der zelve is een sieraetwerk ko-

loms wyze, met eenigh dierenhooft daer boven op, daer een hoorn aen is. Het vertoont zich tot de borst, en de voorste pooten. Daer boven ziet men een ander kornis met lofwerk. Ter flinke zyde, daer de muur uitspringt, zyn drie plaetsen boven elkander, staende in elke daer van twee beelden met lanssen, en daer benevens drie zulke beelden boven elkander. Ter regter zyde staen mede twee beelden in een vensterplaets, die de flinke hant aen den baert hebben, en de regter om laegh aen het lyf houden. Hier benevens staen nogh zulke drie beelden boven elkander. Onder tusschen deze beelden en het sieraetwerk met den beestekop ziet men wederzyds nogh een beelt: dogh het is meest verbroken. In de opperste plaets staet een groot beelt op drie trappen, dat een Koningh wezen wil, die met de regterhant wyft, en in de flinke eenigh wapentuigh als een boogh of slangh heeft. Nevens hem ziet men ter regter zyde eenen altaer, waer op geoffert wort, en waer uit zich eenige vlammen viers vertoonen; Hier boven vertoont zich de Maen, en eenigen willen dat ter flinke zyde agter het beelt de Zon zal geweest zyn, dat men evenwel niet zien kan. Boven aen ter middelste plaetse vertoont zich het beelden, waer van we gesproken hebben in de beschryvinge der poortalen. Dogh de zyden uitspringende vleugelswyze, zyn maer met vier onderscheide repen, en de einden van het rondt om het lyf hebben drie punten.

De beelden aen dit werk zyn plomper gemaakt dan de vorige: dogh het sieraetwerk is fraei en net. De afbeeldingh hier van is op No. 158.

Men kan niet zeker zeggen of in eene dezer grafsteden het lichaem van Koningh Darius gelegd is, dewyl men het niet uit de Schryveren besluiten kan. Want Q. Curtius, die zich geheel overgegeven heeft tot het beschryven van Alexanders leven, en zyne verwinningen breet uit te meten, tekent alleen aen, dat deze Vorst het lichaem van Darius, nadat hy van Bessus vermoort was, aen zyne Moeder Sygambis heeft doen overgeven, om naer zynen staet en de Vaderlantsche wyze begraven te worden in de grafplaetsen der Voorouderen.

Onzeker-
heit van
Darius
grafstede.

Tusschen beide deze graven dicht aen den bergh ziet men nogh eenen vierkant put, die aen elke zyde 15 voeten breed, en ontrent 25 diep is. Het is buiten twyfel een waterput geweest, die uit eene rots gehouwen is. Nu staet'er een enkel boomtje in.

Wat aengact het graf ten Zuiden, dat veel verbroken is, ik ben daer binnen in geweest, dewyl het water, terwyl ik hier was, in den gront getrokken was, waer

door men'er nu kon inkruipen. Ik bevond dan dat de ingangh 2 voet hoogh was, en van binnen 46 voet breed, en 20 diep. Men vint'er drie voltens in, die eenen aenvangh nemen ter halver wegh der diepte. De hoogte is 7 voet tot het gewelf. Aen de flinke zyde des ingangs ziet men een gat in de rots of voormuur, daer het licht door schynt. Onder deze volten leggen verscheide steenen, inzonderheit aen die ter flinke zyde. Men zegt dat hier twee grafzerken in geweest zyn, gedekt met halfronde boventeenen. Myn gevoelen is dat ze verbroken zyn met voordagt, dewyl yder by wylen daer vry in heeft mogen gaen. Nu is'er niets overigh dan het gene ik genoemd, en afgetekent heb op No. 159.

De voormuur of rots van dezen voorgevel springt aen d'eene zyde maer 30, en aen de andere 40 voeten uit. Om op te komen is'er geen voormuur, als aen den eersten. Aen beide de zyden vanden voorgevel ziet men nogh in drie afgescheide plaetsen twee mannen gewapent met lanzen. Men geeft voor dat in het eerst genoemde graf of kelder 6 zerken zouden zyn: hoewel anderen beweren dat'er maer 3 zyn; het geen my bevestigt wert door eenen, dien ik door het water daer in deed kruipen. Buiten het gebouw ten Zuiden, 215 schreden van den uitersten hoek des voormuurs staet de voorgemelde kolom, die ten deele verbroken is, maer evenwel nogh op zynen voetstut rust, gelyk we die op No. 160 verbeelden; leggende daer om nogh 8 voetstutten in den gront, als een naer het Noorden, 7 schreden van de kolom af, een ook ten Oosten op gelyken afstandt, en drie ten N. Oosten 10 schreden van de kolom, beslaende de hoek ten Westen 18 schreden. De twee, die naer 't Zuiden leggen, beslaen 22 schreden, zynde 8 schreden van elkander af. Buiten deze leggen nogh veele groote steenen in 't ront. Men ziet'er ook nogh drie vlakke groote brokken van rots, die buiten twyffel de grontvest van eenigh gebouw geweest zyn. De dikte dezer kolom is in de rontte 12 voet, en 7 duim. De hoogte van den voetstut 3 voet, 6 duim boven den gront. By de twee voetstukken ten Zuiden leggen twee stukken van kameelen, die boven op de kolommen geweest zyn. Men vint voor een gedeelte het sieraedwerk daer nogh aen.

Ten Noorden 650 schreden buiten het gebouw wort nogh een poortael gezien, niet van de grootste soort, waer in men wederzyts een vrouwenbeeld ziet ontrent zoo groot als het leven. Gy ziet de verbeeldingh hier op No. 161.

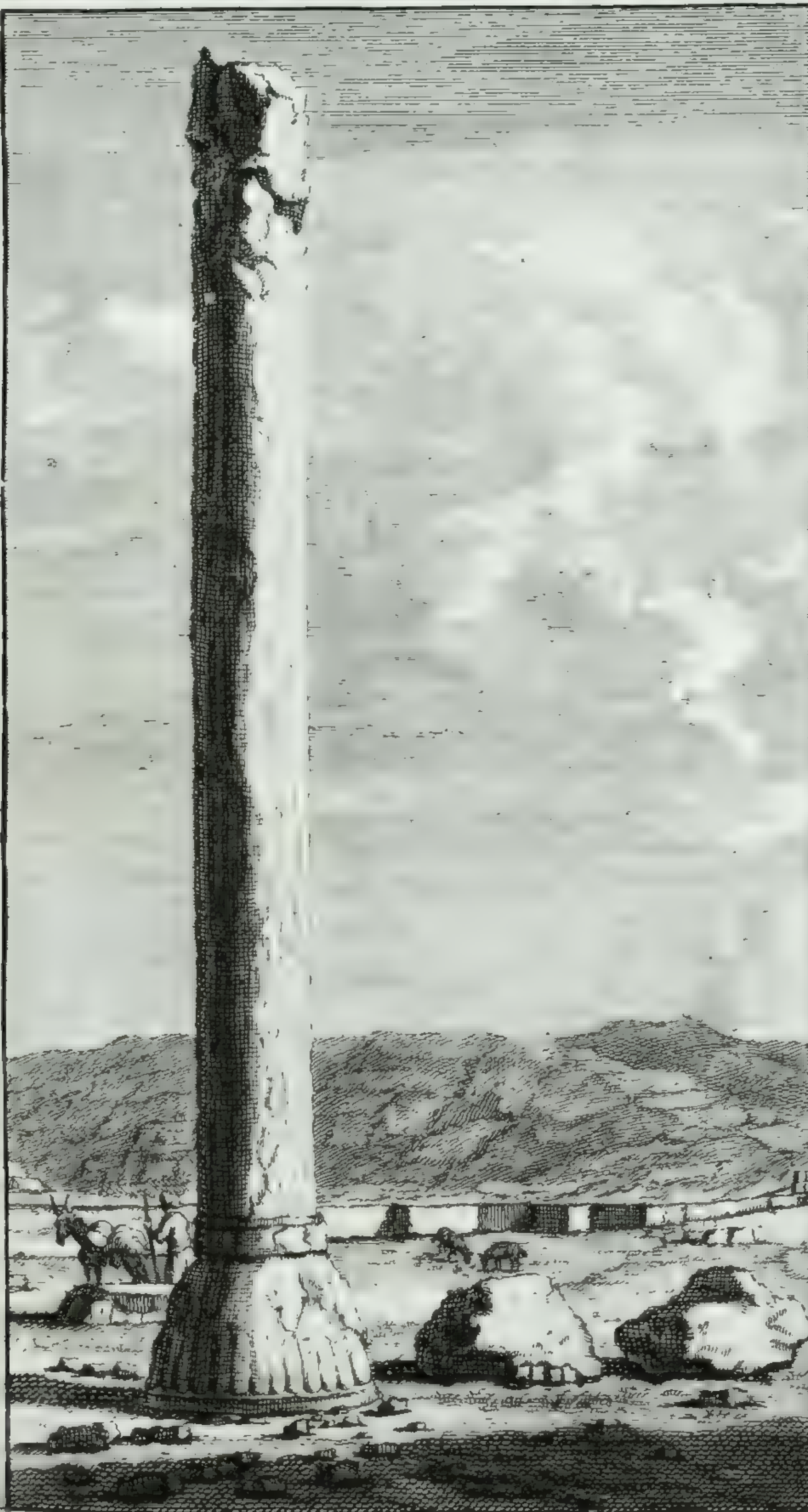
Dewyl wy de grafstede der Koningen op een stuk in het klein hebben moeten afbeelden, zullen wy het zydesieraet met

den fraeien beestekop in het byzonder op het getal van 162 vertoonen. Hier by ook zoodanigh een van het poortael met fraei sieraedwerk ten Zuiden, te zien op No. 163. Daerenboven de beeltenis der twee offenhoofden op eene der kolommen onder de kornis aen het bovengemelde Koninglyke graf op No. 164. Ten overvloedt ook nogh een stuk steen op eene der kolommen, waer aen de voorste pooten van een knielende kameel nogh ten deele kennelyk zyn, op No. 165.

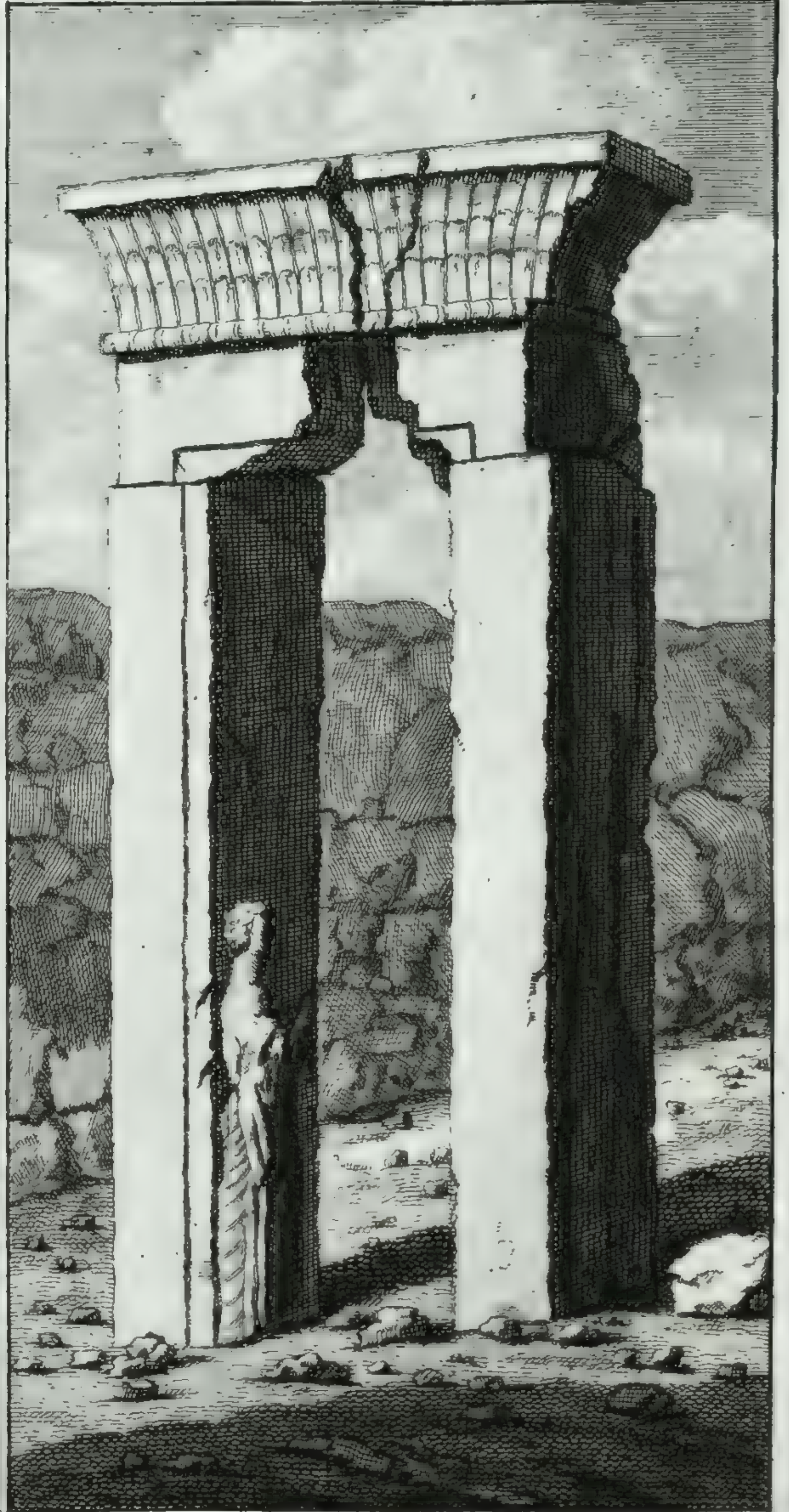
Dus verre gevordert zynde in het nasporen van alle deze dingen, liet ik het overige van mynen tydt, dien ik hier doorbracht, niet ledigh doorgaen, maer pynde my, om al wat kennelyk was, zoo van beelden van menschen, als van beesten aen te tekenen, om al de pracht dezer oude werken voor het oogh te stellen.

Deze naeukeurigheid begon ik dan aen te wenden by de twee eerste poortalen by den voortrap, daer 4 groote beesten zyn, en den trap, daer men tot de kolommen opgaet. De beelden, die hier te vinden zyn, zoo van menschen, als van beesten, maken een getal uit van 520. In en aen de eerste poortalen vint men 42 beelden levensgrootte, waer onder nogtans de beelden der mannen, boven welker hooften de zonnescerm gehouden wort, ook die met de leeuwen vechten, en die met lanzen gewapent zyn, twee voet grooter zyn. Aen den achtermuur vint men 18 beelden met lanzen, alle levens grootte, en aen de vervalle trappen vint men 25 kleene, die samen 85 uitmaken. In het opperste gebou ziet men 12 vrouwen levens grootte afgebeeld, en vier en dertigh wat kleiner. Vyf stukken zyn'er van poortalen, waer in de mannen 10 voet en 4 duim hoogh zyn. Nogh twee poortalen zyn'er, waer in de beelden lanzen hebben. Deze zyn 7 voet en 5 duim hoogh. Hier nevens voor de gemelde ledige plaets zyn aen den voormuur 18 bovenlyven van beelden met lanzen. Zy staen regt over de vorige, en hebben dezelve grootte, makende dus samen een getal van 82. Aen den trap van dit opperste gebou ten Oosten staen vier vrouwenbeelden aen den voormuur. De maet is klein leven. Men ziet ze tot by den hals. Agt zyn'er ook aen de zydmuren. Aen de zyde dezer trappen zyn nogh te bekennen 36 kleiner beelden, 2 voet hoogh. Hier zyn 3 leeuwen voor aen, die met stieren vechten. Dus is hier een getal van 62. Aen de drie stukken der poortalen ter Oostzyde staen met den zonnescerm drie figuren, aen elk stuk een. In een derde poortael daer by staende vint men 6 grootte beelden: en daer onder drie ryen kleene beelden, 1 voet en 6 duim hoogh; zynde de bovenste en onderste ry van 9, en de mid-

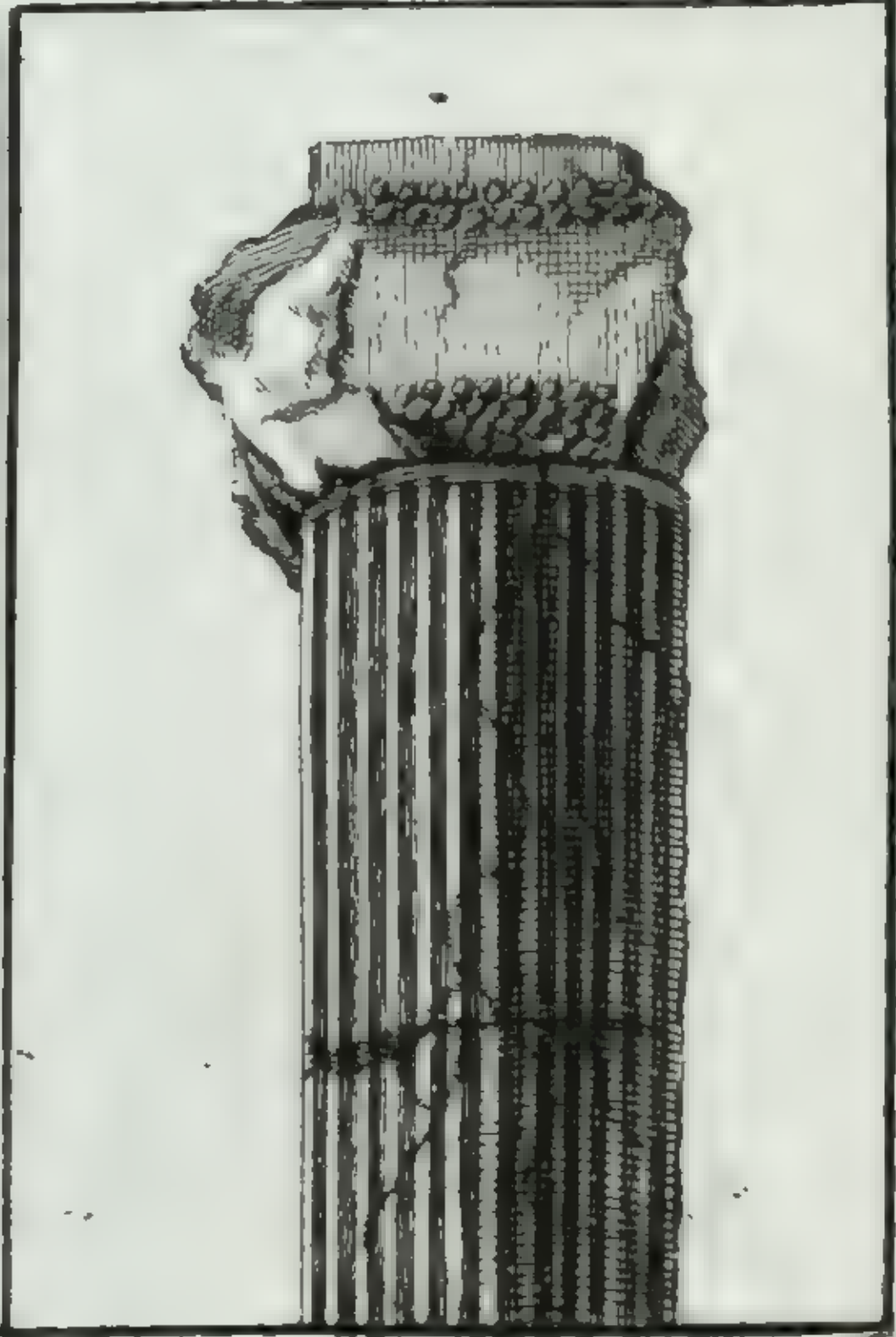
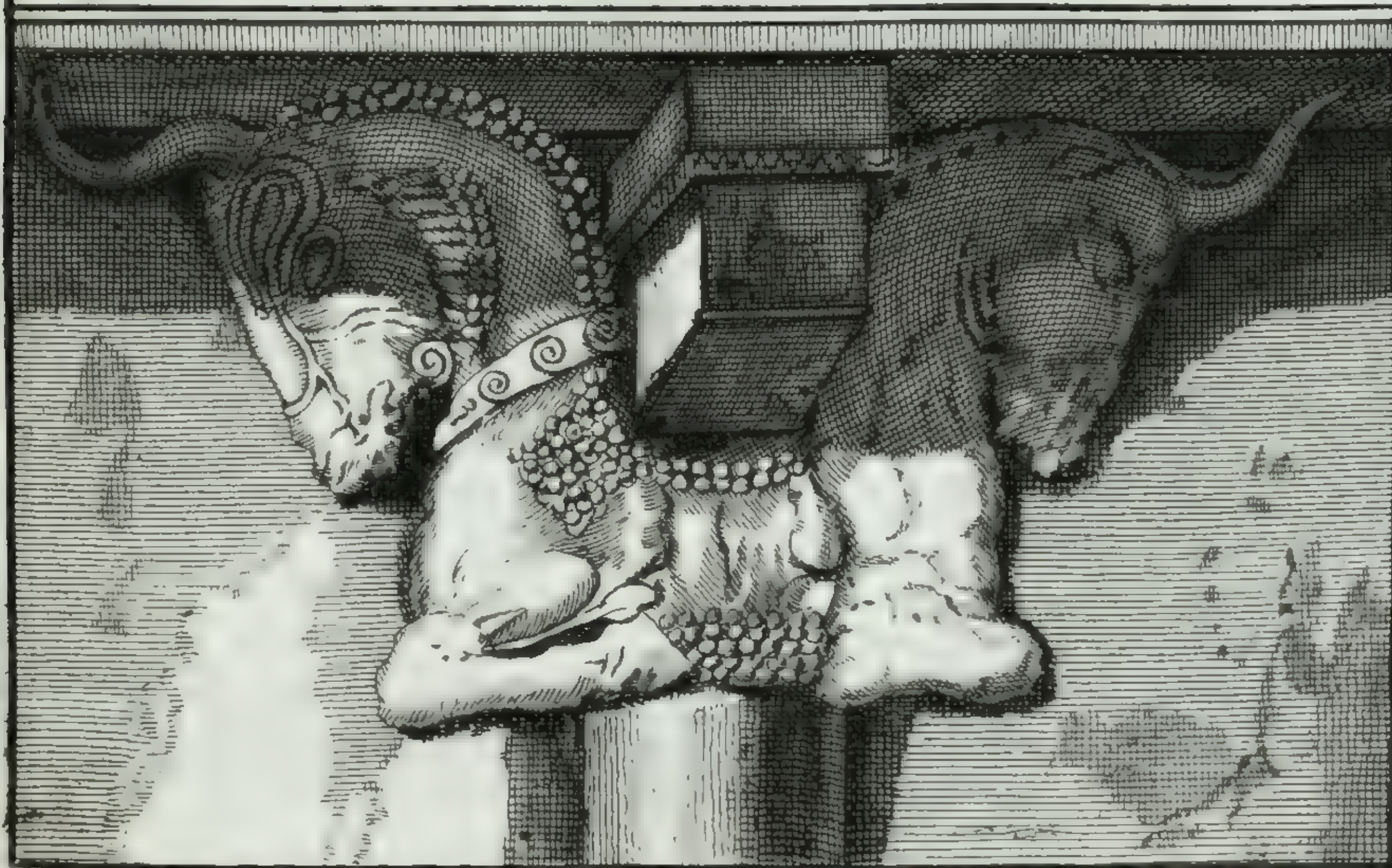
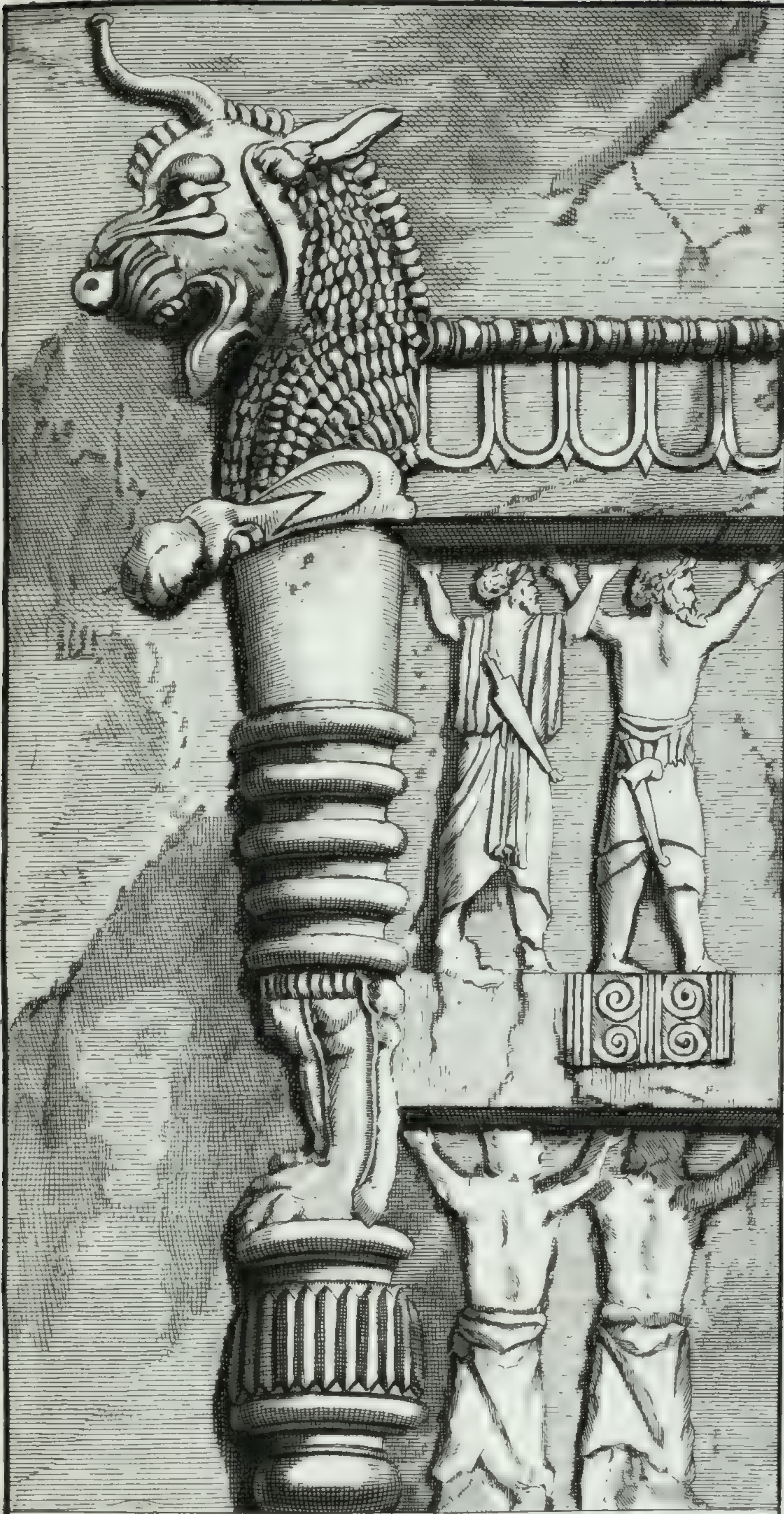
Verdere
na sporing
dezer
sieraeden.

160. KOLOM BUYTEN HET GEBOUW.

POORTAEL BUYTEN HET GEBOUW. 161.

middelste van 10; dat op 56 uitkomt; zoodat hier uit een getal ryft van 71. In de laetste poortalen naer het gebergte ziet men boven aen 6 groote beelden, onder ook 5 ryen kleene, elke ry van 10; dat 112 uitmaekt. In de twee poortalen ten Zuiden boven aen drie groote beelden zyn 12, en onder drie ryen kleene. De bovenste ry is van 4, en de twee onderste van 5; dat 68 maekt. In de twee poortalen ten Oosten, en de twee ten Westen zyn 16 beelden vegtende met Leeuwen. Binnen de twee poortalen hier by gelegen aen de Noortzyde heeft men weder mannen met lanssen, welker hoofd 2 voet 7 duim hoogh is. De hant ook, die de lans vat, is 10 duim breed. Dit stuk stondt nogh geheel ongeschonden in zyn wezen, dewyl men 'er niet heeft kunnen bykomen, om het te verbreken, nadien'er een zeer groote nedergestorte steen regt voor legt: waer door men het alleen maer van ter zyden beschouwen kan. Zonder dit had ik myn best gedaen om'er de hant uit te hakken. De rest van het licham tot by de borst was onder d'aerde. Dus vond ik aen dit gebouw, daer het ten Oosten naest aen den bergh legt, een getal van over de 300 beelden, alle nogh kennelyk. Aen de laetste vervallen hier nevensten Zuiden zyn in de poortalen 26 groote beelden, als men de beesten daer onder rekt. Aen elk van de twee graven in dezen bergh staen 50 beelden, dat buiten de beesten 100 uitmaekt. Zoodat het geheele getal, opgerekent met nogh eenige beelden, die zoo aen verbrokene trappen als elders staen, naer myne bevinding een getal behelst van ontrent 1300 beelden, zoo menschen, als beesten.

Het geen hier tegenwoordigh overigh is wort by de Persianen betekent met den naem van *Chel-menaar* of *Chil-minaar*, dat zoo veel zeggen wil, als *veertig kolommen*, gelyk wy reeds gemelt hebben. Welke naem zynen oirprongh schynt genomen te hebben op dien tydt, toen'er maer 40 kolommen overigh waren: schoon'er te voren meer geweest zyn. Dit woort *Chil* betekent *veertigh*, en *menaar* eenen *toren*. De Persianen spreken deze woorden dus uit: maer een François zegt *Chel-menaar*, een Spanjaert *Xil-menaar*, en een Hollander *Schil-menaar*. Men heeft in dit Ryk van Persie de gewoonte van dezen naem te geven aen een gebouw, dat ontrent veertigh kolommen heeft, gelyk wy daer al van gemelt hebben toen wy van het Koninglyke Hof te Spahan spraken. Want dit wort ook zoo genoemd, schoon het nette getal juist met de benaminge niet over een komt.

Andere reizigers voor my hebben dit getal bevestigt, en daer by gevoegt dat de kolommen, die tot de 40 overigh waren,

verwoest lagen. Maer zy toonen hier mede dat zy niet alles naeukeurigh onderzocht, en over het werk los heen geloopt hebben. Want ik heb bevonden uit de overige voetstutten, en plaetsen, daer men zien kan dat kolommen gestaen hebben, dat zy een getal van 205 uitmaken. Alle de deelen in het byzonder heb ik, als blykt, op orde aengewezen.

Ik heb de kleedinge dezer beelden nogh niet aengeroert. Maer die is heel anders, dan my oit ergens voorgekomen is, en geheel op zich zelve, hebbende niet de minste overeenkomst met de Griexe, noch met de Romeinsche, noch met de hedenstaegse der Persianen. De kunst is ook niet regelmatig. Want in de naekte beelden verneemt men geene spieren, of kentekens van de beweginge der zelve: zoodat de kunst toen zoo verre niet moet geweest zyn, of de gewoonte dier tyden geweest is alleen den algemeenen omtrek der deelen waer te nemen. Hier uit is wel te begrypen, dat alles styf, roereloos, en zonder eenige bevalligheit wezen moet. De kleedingh valt ook niet beter, die al meest zonder verandering op eene en zelve wys is. Ik heb in myne aftekeningen daer ook niet af of by willen doen, maer alles vertoont zoo als het my voorgekomen is.

De evenredenheit schynen deze meesters wel verstaen te hebben zoo ontrent de groote als kleene beelden. Zoodat het blykt dat ze ervaren geweest zyn, maer om tydt te winnen niet getragt hebben het uiterste fraei in hun werk te brengen, dat in zoo veele deelen most voltoit worden. Veele byvoegfels zeker van sieraedwerk zyn zeer fraei, en niet minder de stoelen, daer ze volgens onze wyze op zitten, hoewel wy daer van niet dan verbrokene stukken in onze verbeeldingen toonen kunnen. Nogtans is wel te begrypen dat andere meesterstukken, toen alles in zyn geheel was, daer aen bespeurt zyn: en ik twyfele niet of men heeft daer geheele ronde beelden aen gezien. En wie zou kunnen twyffelen, of'er meer fraeijgheden hier aen zyn geweest, daer nu nogh zoo veele aenmerkenswaardige sieraden gevonden worden? Men noemt dit, dewyl men'er tegenwoordigh niet anders van maken kan, maer een gebou, welker rotssteenen van anderen voor wit marmer aengezien zyn, gelyk zy te boek geslagen hebben dat de trappen van zwart marmer zyn, of van arduin, of andere diergelyke stoffe. Ik in tegendeel ben van gevoelen dat het gantsche werk gehouwen is uit eene levendige rots, zoo als de natuur van het gebergte die hier voortbrengt: zoodat onnoodigh zou geweest zyn uit andere oorden zulke stoffe herwaert te voeren. Ja men ziet een groot gedeelte van het gebou geklon-

Kleeding
der beelden.

Onregel-
matigheit
dezer out-
de kunst.

Evenre-
denheit
waerge-
nomen.

ken uit de zelve stoffe, waeruit de bergh bestaet, daer het aen gelegen is. Dit blykt klaer aen de twee Koninglyke grafsteden, ook aen de meeste voor-en zyde-trappen, en de zware grontvestingen der muren, en andere rotssteenen, vooral aen de Noortzyde. Maer de gladtheit der steenen, geslepen als een spiegel, in zonderheit die aen de binnenzyden der poortalen en vensteren zyn, ook de bovenste, en grootste grontsteenen, die men nogh in den gront ziet leggen, geeft eenen schyn van marmer, zynde hier geelagtigh van koleur, daer wit, daer graeu, daer ros, elders weder donker blaeu of zwart. Deze verandering van koleuren schryf ik den tydt alleen toe, dewyl de rotszelve inden bergh op de eene plaets anders gekoleurt is dan op de andere. Wyders is het geheele werk voor het meeste gedeelte licht blaeu van koleur. Ik bragt tot grooter onderscheit alles met waterverf naer 't leven op papier, op die wyze als het wzentlyk zich vertoont.

De stadt
Persepolis
geheel
vernielt.

Van de oude stadt Persepolis is niets overigh, zelf geen zeker kenteken. Alleen geven de rotsen eenigh blyk dat'er gebouwen buiten den gemelden omtrek des muurs geweest zyn. By de Persianen wort geloofd, en uit hunne geschriften bevestigd dat de stadt van ongemeene grootte geweest is, en in deze vlakte gelegen heeft, en dat deze stukken altemael overblyffels zyn van het Koninglyk Paleis. Voor zoo veel ik heb kunnen bemerken, heeft het zich ten deele langs het gebergte, en vervolgens in de vlakte uitgespreidt. Maer daer is niets van te melden dan by gissinge, dewyl'er niet te vinden is dan alleen de buitenstaende kolom ten Zuiden van het gebou, en het eene poortael of doorgang ten Noorden.

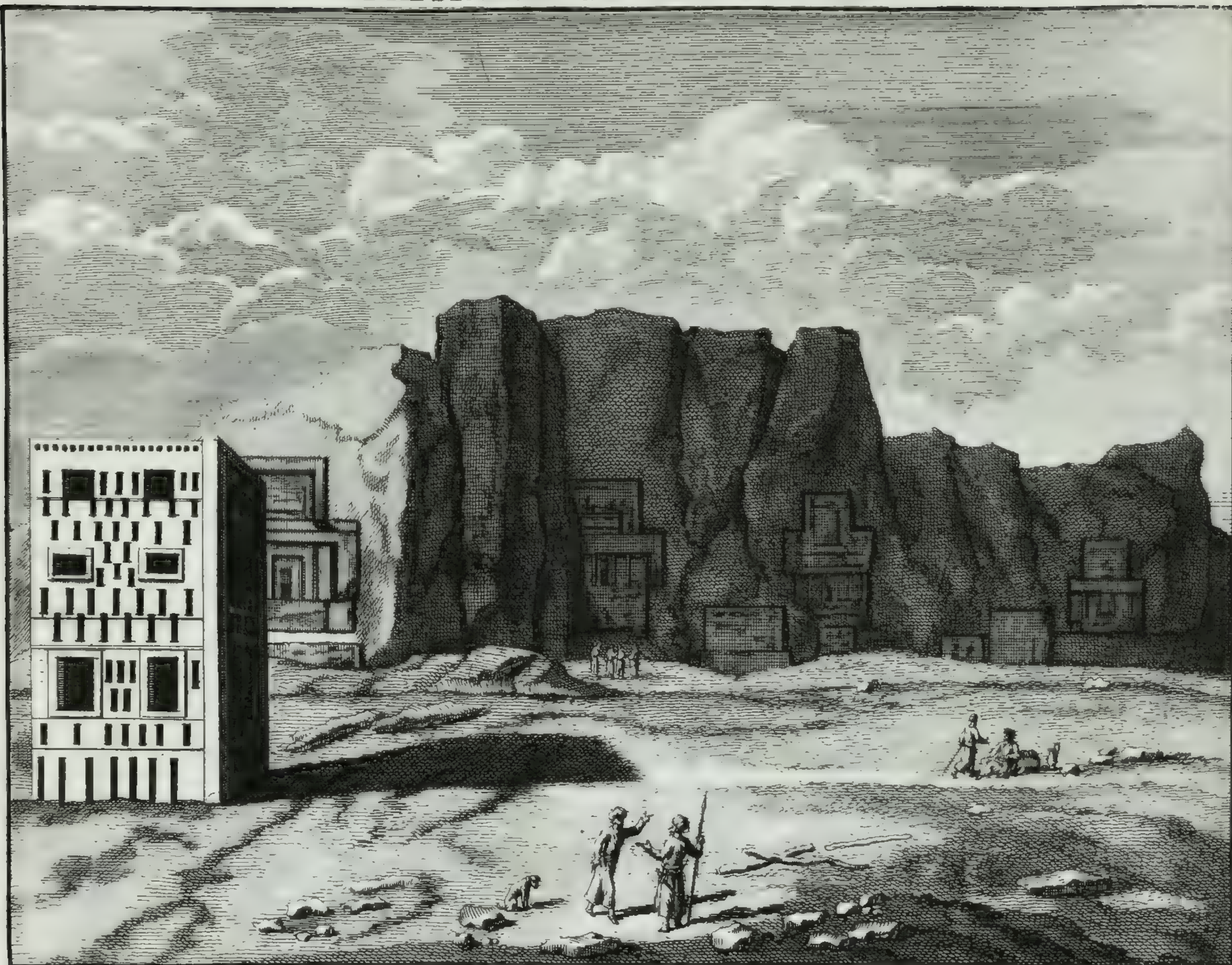
Terwyl ik my hier ophiel, trof ik den meesten tydt goet weder: hoewel'er somtyts buien opquamen van vorst, sneeuw, en regen, op welken tydt de wegh niet te gebruiken was. Zoodat ik my dan in eenige dagen achter een niet derwaert begeben konde, en genootzaekt was beter weder af te wachten. Want de koude begon ook aen te groejen, en stremde by wylen de staende wateren. Evenwel begaf ik my derwaert, als het eenigzins doenlyk was, en hielt'er de keuken, verscaffende my de plaets hout en kameeldrek tot brantstoffe. Ja indien ik gezelschap hadde gehad van iemand, die met myne zinlykheit over een gekomen was, en gediend ware geweest van eenen trouwen wachthont, ik zou in de daer by gelegene grot van het gebergte myn nachtverblyf genomen hebben, om de moeite te myden van daeglyx heen en weder te keeren. Want op die wyze behelpen zich hier verscheide Arabiers in hun tenten,

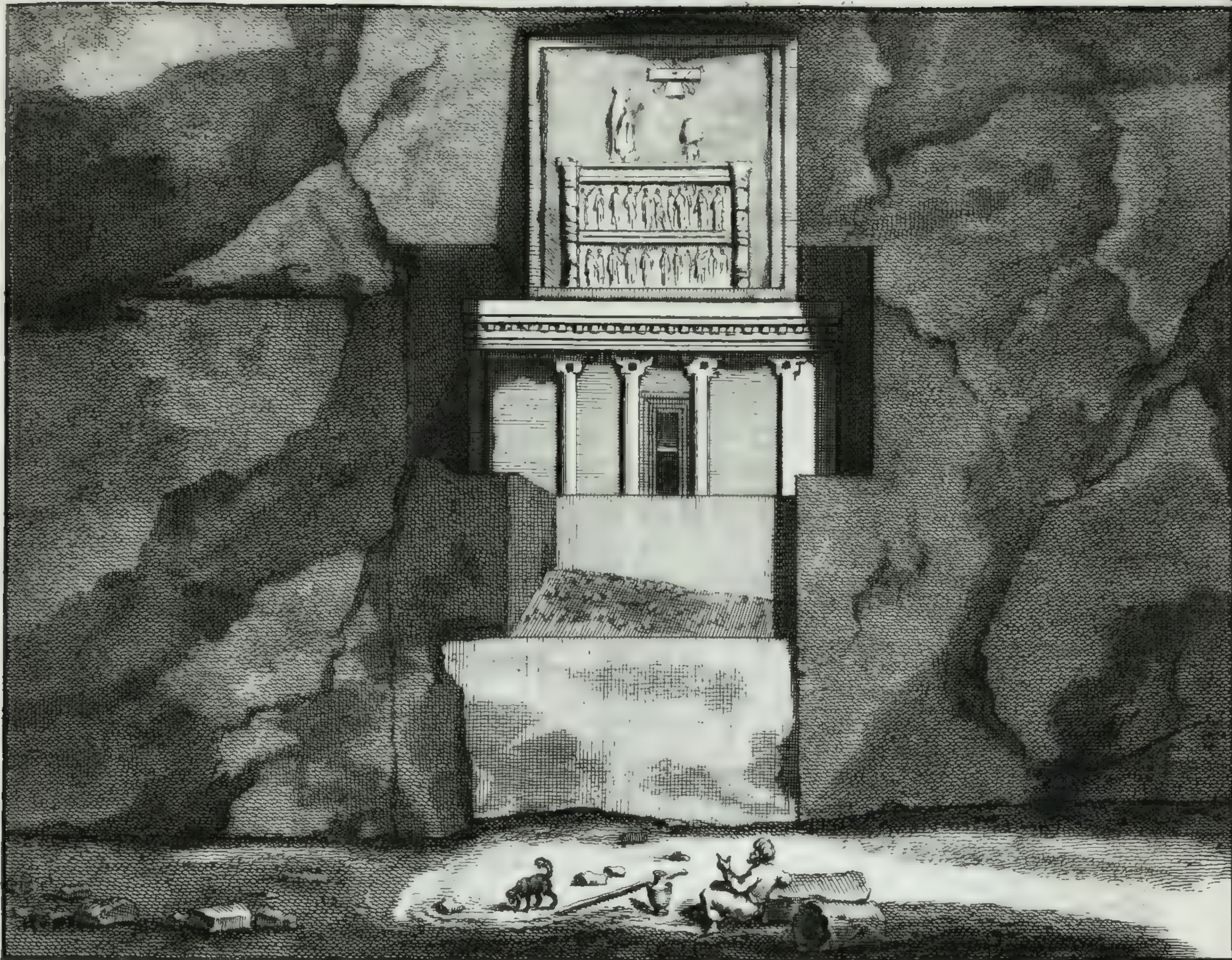
hebbende hun vee by zich, daer ze het lant mede beploegen tot aen de muren van dit gebou. Zoo dat deze luiden my meenigmael quamen bezoeken, terwyl ik bezig was met deze gedenktenen na te sporen. Dit deden ook de dorpluiden, en nevens hen zelf de Kalantaer of Burgermeester; gaende weinige dagen voorby, waer in niet iemand hier verscheen. Zelfs de geringste luiden, als hun wegh hier ontrent lagh, quamen somtyts met vrouwen en kinderen aen om alles te bezichtigen, zelf met hunne gelade kamelen en andere beesten, die zoo wel als de menschen den voortrap kunnen op-en atkomen. Dus namen deze luiden ook hun vermaek in het beschouwen dezer outheden met veel meerder yver zeker dan de Fransche Schryver Tavernier, die zich niet ontzien heeft te boek te slaen dat in zynen tydt, nu 48 jaren geleden, hier nogh 12 kolommen stonden, en daer by te voegen dat alle deze overblyffels, daer men zulk eenen ophef van maekt, niet verdienen dat iemand, om haer te bezichtigen, een half uur uit zynen wegh ga. Hy hecht ook aen zyn verhael dat zeker Hollants Heer, op last der Maetschappye, een tekeningh daer van maekte voor den Koningh Abbaas den tweeden. Aen welke tekeningh als hy eenigen tydt besteedt hadde, zoude hy zich des beklagt hebben. Op 't eerste moet ik zeggen dat ik geloof dat die Fransche Schryver daer noit geweest is, dewyl'er nu nogh 19 kolommen overend staen. En van het tweede magh de werelt zelve oordeelen, als zy myn werk zien zal.

Het dorp, daer naest aen gelegen, genaemt *Mier-Chas-Koen* is tamelyk groot, en verzien van verscheide Bafaers, daer men alle spyze, die men noodigh heeft, krygen kan, nevens vele vruchten, als Meloenen, Druiven, Oranje appels, Citroenen, Granaetappels, Okkernoten en wat des meer is.

Buiten de vogels ook, daer ik van gesproken heb, vond ik 4 of 5 kleene soorten, die zich aen deze vervalte gebouwen, en in het gebergte onthouden, en kenbaer worden door het zoet en aengenaem geluit, dat ze maken. De grootste geeft eenen klank als een Nachtegael. Ecnige zyn meest zwart, andere hebben het hoofd en het lyf gevlakt, en de grootte van een Zwaluwe. Andere zyn wat kleiner, en verschillende van koleur. Want men vint hen root, geelagtigh, graeu, en byna wit als een vink. Ik zou'er eenige geschoten hebben om ze op papier af te tekenen. Maer de lust, die my dreef tot het doorzoeken der dingen, die ik weten wilde, woogh over. Ik vernam by wylen ook eenige vossen, maer zy waren zoo voorzichtig dat ze buiten schoots bleven.

On-

TWEE BEELDEN TE PAERDE.

TWEE KLEENE GEBOUWEN.

Ontrent twee uren van deze vervalte gebouwen is een plaets, die ze *Naxi Rustan* noemen. Maer eer men daer komt moet men verre omgaen, dewyl'er een rivier door het lant vloeit, waer over men door middel van een brugh, die bezyden afgelegen is, trekken moet. Buiten deze rivier vloejen ook verscheide kleene waterloopingen door de velden. Op deze plaets vond ik vier grafsteden van voornamelyke personen onder de oude Perlianen, byna evencens als die van Persepolis, behalven datze veel hooger in de steilte der rots gehouwen zyn: zoodat men'er niet in kan komen, of men moet met touwen opgehaelt worden. Deze plaets heeft haren naem naer Rustan, die na zyn doot ter eeuwiger gedagtenisse daer is afgebeeld. Men vertelt dat hy geweest zy een dapper Vorst, van uitnemende grootte, zoodat men ook aengetekent vint dat hy 40 kubiten langh was, en 1113 jaren geleefd heeft.

Graf-
plaetsen.

Deze grafplaetsen strekken zich vanden benedengront steil op, nemende haer begin in de rots ontrent 18 voet van beneden. Naer men met het oogh gissen kan zynze nogh viermael zoo hoogh, komende dan de rotsbergh nogh ontrent zoo hoog als de werken zelfs in hun begrip, die in het midden de breedte van 60 voet hebben. Onder elk is een afgescheide plaets van verscheide beeltenissen, bestaende in groote basreleve beelden: in twee van de welke men nogh eenigh blyk ziet van vegtende beelden te paerde. Tusschen deze genoemde werken ziet men, in het midden, nogh in drie plaetsen eenigh beeltwerk, als eenen man te paert, die twee voorgangers heeft. Agter hem is ook een beelt geweest, dat vergaen is. In de plaets tusschen de twee laetste werken zyn eenige figuren, onder het derde ook drie beelden; waer van'er twee elkander de hant geven. Het eene beelt een vrou af, en staet ontrent ten halven onder de aerde. Tegen over het eerste graf staet een vierkant gebouw, dat aen elke zyde de breedte heeft van 27 voeten. De hoogte is wat meer. Aen de Noortzyde tegen over het graf is eene opening. Men vint de steenen aen den ingangh verbroken. Ik klom met moeite daer op, en vond een enkel vierkant vertrek alleendaer binnen. Van buiten zyn aen beide de zyden 4 vensters. Voorts is het doorgaens vol langwerpige gaten. Zynde gaen zitten by dit gebouw ten Zuiden, tekende ik het gezicht van het gansche werk zoodanigh af, als het zich by een verthoont op No. 166. Op No. 167. ziet men eene dezer grafsteden in het byzonder afgetekent.

Het geheele werk dezer begraefplaetsen beslaet in zyn lengte 280 schreden,

zynde het gemelde gebouw van het eerste graf 60 schreden af.

Het beelt van den man, die te paert ^{Beelden.} zit, tusschen de twee middelste graven in het vierde vak, heeft hoofthaer naer onze wyze, en een soort eener kroone op 't hoofd, daer boven een hooge ronde muts uitkomt. Zyn kleedt is op de Romeinsche wyze. Het heeft een regt geweer, dat zeer breed is, op de zyde. Het vat de greep met de flinke hant. De beenen hangen byzonder laegh aen het paert. Hy hout de regterhant met die van het staende beelt voor zich. Het derde beelt legt op zyn eene knie voor hem met geopende handen in de gestalte van eerbiedenis, of gunstverzoeking. Het is mede op zyn Romeinsch gekleedt. Agter het paert heeft nogh een beelt gestaen: maer het is door den tydt vergaen. Ik verbeelde dit op No. 168.

By het derde graf zyn de drie beelden byna half onder d'aerde. Twee derzelve geven elkander de hant, of houden iets samen vast, dat ringswyze gemaekt is. Het beelt, dat in 't midden staet, verbeelt Rustan in Roomse kleedinge. Zyn hooftdexel is als het voorgaende, waer onder zich een sieraetwerk verthoont even als een kroon. Het hoofthaer hangt los en verspreit zich van een. De baert is aenzienlyk. Hy hout met de flinke hant de greep van zyn geweer. Het ander beelt verthoont een vrou, naer giffing een beminde van Rustan. Haer hair hangt ook los. Zy is ook gekroont. Uit dat sieraet komt een verheven tooisel, dat niet langer te onderscheiden is. Met de flinke hant vat zy een nederhangent kleedtje. Voorts is zy gekleedt als een Pallas. Het derde beelt is een krygsman, die op het hoofd een spitse muts heeft met sieraetwerk daer boven aen. Deze muts is onder de ouden bekend met den naem van *Tiara*, en wel die soort, die voor of agter over geslagen zynde *Tiara reflexa* genoemd wort, in tegenstelling vande *Tiara recta* of *directa*. Welke drie soorten van Tiaraes op verscheide plaetsen onzer printverbeeldingen te vinden zyn. Hy vat met de flinke hant de greep van zyn geweer. Dat hy in de regter hant gehad heeft is wech. Al wat ik'er van heb kunnen onderscheiden vint gy op No. 169.

In het andere volgende vak verthoont zich nogh twee verbrokene beelden te paerde, als vegtende met lanssen. De eene man heeft een muts als die van Rustan; en agter hem schynt nogh iets geweest te zyn. Aen het vyfde is alles verbroken. Het schynt dat het vegtende beelden te paerde geweest zyn. Het laetste is ook verbroken: en men kan'er niet aen zien als eenigh kenteken van twee, die te paert vegten. Dit geheele werk is uit leven-

dige rots gehouwen, en ziet'er vrent uit.

Op den hoek van dit gebergte ter Westzyde 230 schreden van de graven af vertoonen zich nogh twee werken van beelden in de rots; zynde in dat ter flinke zyde twee mannen te paerde, welker een met zyn hant eenen ring vast toegegrepen hout. Deze wil men dat Alexander zyn zou. De andere die met opene hant den ring loslaet wil Darius zyn, die hier mede betekent dat hy zyn Ryk quyt is. Dit leggenze dus uit. Anderen zeggen dat deze mannen twee voorname Vorsten of Krygsoversten verbeelden, die elkander eenigen tydt langh vruchteloos beoorloogt hebbende dezen ring aenvaerden met bedding, dat die denzelven kon bemagtigen, over den anderen zou triomferen, en de verwonne genootzaekt zyn zich te onderwerpen.

Maer alle deze vertellingen der inwoners zyn zeer onzeker, zommige ook van valsheit en onwaerschynlykheit, als my der moeite lustte, te overtuigen.

Met het beelt van Rustan is het niet een haer beter. Want zy willen dat hy een man geweest is 40 Cubiten langh: en men ziet hem in tegendeel verbeelt als een gemeen man, gelyk de paerden ook hunne gewoonlyke grootte hebben.

Van de mannen, die samen den ring vast houden, heeft d'eene een ronde muts, die boven plat is, op, waer uit eenig fierfel als pluimen zich vertoont. Zyn kleedt is op de oude wyze. Hy voert in de flinke hant als eenen staf van bevel. Agter over zyn paert hangt iets als een keten, waer onder aen iets hangt, dat ik niet kon onderscheiden. De ander heeft dit ook, en op zyn hoofd een hooge ronde muts, agter zich ook een beelt, dat iets boven zyn hoofd hout, dat nu vergaen is. Het zal buiten twyffel een Zeepaerde staert geweest zyn, waer van wy boven gesproken hebben. Het overige, dat te kennen is, wort door ons afgemaelt op No. 170. In het ander vak, dat lager ter regterzyde staet, ziet men aen het midden eenen man, die schynt uit te willen komen. Hy hout beide de handen voor het lyf aen den degen. De andere beelden, drie ter regter, en twee ter flinke zyde, vertoonen zich alleen tot aen de borst, dewylze agter eenen muur staen. Aen de regter zyde vertoont zich nogh een geheel beelt buiten den muur, dat de handen over elkander op het lyf hout.

Om den hoek van dezen bergh ten Noorden 215 schreden van dit laetst gemelde staen beneden op de rots van het gebergte twee vierkante kleene geboutjes als Tempeltjes, by een. Zy zyn 6 voeten hoogh, en aen elke zyde vyf voeten breed. Aende Zuidtzyde ziet men nogh drie trappen, gelyk met No. 171. aangewezen wort.

Ik uit de dorpluiden verstaende dat te Naxi Rustan nogh vele grafsteenen binnen de graven in wezen stonden besloot eenen man met my te nemen, die bequaem mogt zyn om my met een tou op te halen, om door dat middel aen de regte kennisse der gelegenheit te geraken. Maer daer gekomen zynde vond ik het gevaer al te oogschynlyk om my te wagen aen eene koorde, die van een onbekent persoon stontd geregeert te worden. Ik bediende my dan van een ander, die my by geval in dit gewest ontmoette, en onzer tale kundigh was. Middlerwylen ging de dorpman voor, die'er knap alleen op wist te komen, dewyl het zyn eerste reis niet was. Opgeklommen zynde trok hy het tou, daer d'ander aen vast was, op. Dees wist ook met handen en voeten zich aen de rotsen zoo te regeren, dat hy wel haest by den boer stont, en zich bevond in het eerste graf aen de Westzyde, daer bequaemst op te komen was. Ik bleef beneden staen om hem alles toe te roepen. Vooreerst nam hy de maet van de eerste steilte der rots, en bevont 18 voet. Toen gingh hy 6 voet binnewaert tot aen de tweede steilte, die hy bevond van dezelve hoogte te zyn, en 7 voet binnewaert te loopen. De breedte bevond hy te zyn 53 voet: den ingangh ten midden staende $3\frac{1}{2}$ voet hoogh, en weinigh smaller. De dikte der rots besloegh 2 voet, en 4 duim, zynde de buitenrots van dezelve dikte. Als men hier doorgetreden is, staet'er regt voor den ingangh een grafsteen in de lengte, en aen wederzyden op dezelve wys een andere. Twee dezer grafsteenen zyn 11 voeten langh. Het ander graf is van 10 voet, hebbende de breedte van 6, en de hoogte van 5 voet. Het staet ontrent $1\frac{1}{2}$ voet van het ander af. De omtrek is altemael rots, daer de einden der kisten aen vast zyn. Agter is tusschen dezelve en de rots een voet ruimte. De kisten zyn uit dezelve rots gehouwen, met welke ze onder vereenigt staen, uitgenomen het dixel, dat'er nogh vast op legt: zonder dat men kan bemerken of het wel oit open geweest zy. Dit dixel heeft de dikte van eenen voet, op welx bovenste een weinigh in den steen gekapt is. Sie-raet of lofwerk is'er niet aen. Uit het graf, dat ter flinke zyde staet, is een stuk steen, dat een gat maekt. Dogh het gaet niet geheel door. Het gewelf dezer grot is van den grondt 10 voet hoogh, 12 diep, en 40 breed. Men onderrichtte my dat in het tweede graf negen kisten waren, in het derde zes, in het vierde ook negen. Of'er die nu nogh zyn, weet ik niet: dewyl ik maer alleen van het eerste getuigen kan. Verder ten Oosten om aen een dorp, gelegen een half uur van daer, ziet men in de vlakke tuf-

Onzeker-
heit der
beduide-
nissen.

Quade
uitleg-
ging van
Rustan.

tuffchen het geberghte nogh een kolom, waerby naer de getuygeniffe der lantluiden nogh een poortael overigh is, zoo als te Persepolis. Men geeft voor dat daer een groot gebouw geweest zy.

Onzeker-
heit in
den toe-
stel der
overblyf-
felen.

Indien ik nu eenigh oordeel zou moeten vellen over al dezen toefel der overblyffelen van Persepolis, ik zou het met geen gront kunnen doen. Want geen het minste teken van eenigh bovengebou is hier te bespeuren. Van geene poortalen ook; of deuren, of vensteren, vint men eenigh bovenstuk op de korniffen. Anderfins ware eenige giffing te maken. Voor het naefte geloove ik dat'er een Koninglyk paleis gestaan heeft, geen Tempel. Want niets zweemt daer na: maer alles geeft blyk van pragtige gebouwen, die'er moeten geweest zyn. En daer aen zullen alle deze beeltwerken geweest zyn om het fieraedt en den luister te vermeerderen. Men kan niet twyffelen of daer zyn uitmunten- de voorpoorten en groote galeryen geweest, om van het eene vertrek naer het ander te gaen. De kolommen, die rykelyk alzins gezet zyn, zullen gedient hebben om deze galeryen te onderfteunen; hoewel'er ook kunnen geweest zyn, die enkel tot fieraedt gestrekt hebben; gelyk zulx in het boek Ester van Zufan getuigt wort. De vertrekken moeten verscheide geweest zyn, naer allen schyn byzonder voor mannen en vrouwen. Het geen'er nogh staet, verbeelt ook den schyn van eenige Koninglyke kabinetten. Eindelyk de ruwe overblyffels geven genoegh te kennen dat in alles ongemeene ryklykheit en overvloed begrepen is geweest. Wat schatten hier aen gespilt zyn geweest is licht te beseffen, schoon'er niet een eenigh kabinetstuk in zyn geheel gebleven is. Zulx is ook af te meten als men de puinhoopen van Griekenlant beschout, waer uit zoo veele heerlyke gedenktekens zyn voor den dagh gekomen: en als men overweegt wat tegenwoordigh nogh in Rome te vinden is, schoon de meeste opgehoopte schatten van die oude stadt vernielt en verzonken zyn. Arger is het nogh gegaen met dit pragtigh Hof van Persie, het pronkjuweel van geheel Oosten, dat zynen val en ondergang te wyten heeft aen de dronkenschap en overmoedt van Alexander, die op het aenstoken der Griexe hoer Thais deze gebouwen in brant stak, die hy met de wapenen verschoont had. Wat baette het, dat hy te laet berou kreegh van zulk eenen euvelmoedt? Indien wy Q. Curtius gelooven, was het Koninglyk Hof met veel Cederhout betimmert; van welke boomen egter nu geen kenteken ter werelt in dit Ryk te vinden is. Weshalven ik wel denken zou dat dit hout niet van Ceder- maer van Zenaerboomen geweest zy, welker naem zoo veel niet schynt van

Het Oof-
terfe
Hof door
Alexan-
der ver-
woeft.

de Cederboomen te verschillen, als wel de hoedanigheit der boomen zelfs. Want de Zenaerboomen zyn in dit Ryk wel de beroemste, en de gedaente der regte Cederboomen is my genoegh bekend, gelyk ik in myne eerste Reisbeschryving de gedaente en aert der Cederboomen op den bergh Libanon duidelyk beschreven heb. Evenwel kon ik missen. Want door der tydt zyn deze boomen misschien zoo wel als de gebouwen der veranderinge onderworpen geweest.

Wat de plaets verder aengaet, zy is gelegen op 30 gr. 40 min. in 't Zuiderdeel van Asie, in 't lantschap Farfi, ten Zuidoosten van Spahan, en ten N. oosten van Zjie-raes, volgens de waernemingh door my dagelyx zoo te water als te lande gemaakt. Deze naeukeurigheit zal de lezer doorgaens in myne beschryving ondervinden, nevens de nette afgelegenheit der plaetsen, tot verbetering van vele misstellingen, zoo in de kaerten als lantbeschryvingen.

Gelegen-
heit der
plaets.

De Persianen geven voor dat Persepolis wel eer bekend is geweest onder den naem van Zjie-raes, en daarna van Fars, naer het lantschap, ten zy het lantschap naer de stadt genoemt zy. Het wort in het eerste boek der Machabeen *Elymais* genaemt, naer welke stadt verhaelt wort dat Antiochus na Alexanders doot met een magtigh leger getrokken is om de groote schatten derzelve te rooven; daer hy egter niet toe quam. In het tweede boek wort ook vertelt, hoe Antiochus schandelyk uit de stadt Persepolis van de inwoonderen wiert gedreven. Zoodat klaer blykt dat dit de stadt is, die de Hebreuwen *Elymais* genoeamt hebben. Volgens de oude aentekeningen der Persianen zou zy gesticht zyn van eenen Koningh Sjemschid, die als Keizer het Ryk van Persie regeerde. Deze zou naer hun gevoelen nu 5000 jaren doot geweest zyn. Buiten twyffel verstaen zy door dezen naem *Corus*, anders *Cyrus*, die de eerste en voornaemste Koningh van dit Ryk geweest is: dezelve namelyk, by wien de Profeet Daniel in hooge agtinge was; en die in het eerste jaer zyner regering de Joden, door Nebukadnezar naer Babel gevoert, verlostte, en hen hunnen tempel weder deed opbouwen, gelyk in het begin van Esra te zien is. Zy willen dat deze Sjemschid 1000 jaren geleefd hebbe, onder welken tydt zy ook zyne navolgers begrypen, die in bloei gebleven zyn tot de komst van Alexander, die onder den naem van *Schandar*, of *Schandar Su-alcarnain*, by hen bekend is. Deze laetste naem wil betekenen dat die Macedonische Koningh als twee hoornen hadt, tot betekening zyner sterkte. Eenige wetgeleerden onder hen, gelyk ik daarna verstant, geven hem den naem

Bena-
ming van
Persepo-
lis.

Betekenis
van hoor-
nen.

van *Schandaz Feyragoes*, dat is, zoon van Filippus, die wy weten dat zyn vader geweest is, en vergelyken zyn lange haerlokken by hoornen: hoewel anderen deze hoornen eenen verborgen zin toeschryven, als betekenende de twee gedeelten der bekende werrelt, het Oosten en 't

Westen. De Oosterse volkeren zeker zyn gewoon de zyden of boorden van een zaek of plaets hoornen te noemen. En op zommige penningen ziet men Alexander zoodanigh afgebeeld, dat men tusschen zyne kromme haerlokken en horens byna geen onderscheid zien kan.

①

XL. HOOFSTUK.

Naeukeuriger aenmerkingen over Persopolis vergeleken met de aentekeningen der oude Schryveren.

IK heb goetgevonden eenige naeuekeuriger aenmerkingen over dit beroemde Hof van Persopolis in een byzonder hoofdstuk te begrypen, om mynen lezer te gemoet te komen, en zyn begriphier in te verlichten, en dus de zaak wat hooger op te halen: hier aen ook te laten volgen een nader onderzoek van den naem der Persianen, en een lyst der oude Koningen van Persie daer aen te hechten, eer ik voortga tot het beschryven myner verdere reize.

Gevoelen der Persiaensche Schryveren over den stichter van Persopolis.

Het is zeker dat de nieuwe Persiaensche en Arabische Schryvers voorgeven, dat een hunner Helden of Koningen, genaemt *Giamschid* of *Giemschid* of *Zjemshid*, de hoofdstadt van Persie, by hen genaemt *Istachar*, dat zoo veel is, als *uit een rots gebouwen*, of *Estechar*, gesticht heeft. Zy voegen'er by dat deze stad zoo groot is geweest, dat ze in haren omtrek zelve de stad *Sciraz* begrepen heeft. De stichter van het Kasteel in Estechar, by hen genoemd *Gibil* of *Tchilminar* wort gezegt geweest te zyn de Koningin *Homai*, dochter van Bahaman: gelyk ze voorgeven dat de grafplaets gesticht zou zyn van *Kischtasb*, zoon van den vyfden Koningh uit het geslacht der Cajaniden, genaemt *Lohorasb*. De weetgierige lezer zoek hier van berecht by den Heer Herbolet. (a)

Onzekerheit van de aentekeningen der nieuwe Schryveren.

Evenwel nadien alle deze vertellingen met ongelooffelyke fabelen vermengt zyn, en in geen deele overeenkomen met de overoude Griexen of andere heilige Schryveren, is op deze aentekeningen luttel staet te maken.

Gevoelen des Schryvers.

Dit zoo zynde, verbeelde ik my, behoudens het oordeel van geleerde luiden, echter vastelyk, dat de uiterlyke gestalte van Chilmenar, de gansche gelegenheit, de merken van 't gebouw, de beelden en hun gewaelt, de sieraden en andere hoedanigheden, met de gewoonte der oude Persianen, en de beschryvinge van het zoo zeer beroemde Hof van Persopolis overeen komen.

Aentekening hier over van Diodorus Siculus.

Diodorus Siculus, die gelooft wort geleest te hebben ontrent de tyden van Julius Cesar en Augustus, is de eenigste van alle de oude Schryveren, die uit de gedekten der aloude Egiptenaren, Grieken, en anderen, door den tydt al lang verloren, ons eene schetse van dit Persopolitaensche Paleis, door Alexander van Macedonie verwoelt, nagelaten heeft. Want nadat hy vooraf gezegt had dat Alexander deze *μετρόπολις τῆς περσῶν βασιλείας*, dat is, *Hoofdstadt des Persischen Koningryks*, zynde namelyk de ryxte van alle de steden, die onder de zonne waren, aen zyne Macedonieren ten prooi gegeven had, uitgezondert *χωρὶς τῶν βασιλείων*, of *het Koninglyk Paleis*, beschryft hy het laetste als een afgezonderd stuk op de volgende wyze: *Het merkwaardigh Slot, of Koninglyk Paleis is met eenen driedubbelen muur omtrokken; zynde de eerste zeer kostelyk opgetrokken, zoodat hy in de hoogte zestien Cubiten beslaet, en met schuitorens en borstweringen voorzien is. De tweede, is den eersten, voor zoo veel het werk of immeraetje aengaet, wel gelyk, maer tweemaal hooger. De derde is vierkantigh van gedaente, hebbende zestigh Cubiten in de hoogte, uit harden steen tot eenwige duurzaamheit opgerecht. Op elk vierkant zyn kopere palissaden en poorten twintigh Cubiten hoog, zynde die tot schrik der aenschouweren, deze tot meerder bevestiging der plaets gemaakt. Op den Oostkant van 't Paleis is na eene wyde van vier bunderen lants een bergh, genaemt *ὄρος βασιλικόν*, of *Koninglyke bergh*, waer in de begraefplaetsen der Koningen zyn.* (b)

Hier dient allereerst aangemerkt te worden, dat, een tydt van 2000 jaren verlopen zynde, sedert Alexander de Groote dit Paleis in brant gestoken heeft, niet wonder is, zoo het overschot dezer puinhoopen en overblyfselen der vernielde gebouwen, niet in alle deelen naeuekeurigh met de beschryvinge van het gansche gebouw,

(a) La Biblioth. Oriental. by het woort *Esterhar* pag. 327.

(b) Vid. ant. Bibl. Histor. lib. XVII. p. m. ed. Henrici Steph. 599. seqq. & Wech. p. 543. seqq.

bou, door Diodorus opgeftelt, overeen magh komen. Want wanneer men overweegt den langen tydt, en de groote verandering, die in het ryk van Perſie van Alexanders tydt af tot de latere eeuwen toe voorgevallen is, en hoe na zyn doot zyn Veltoverſte Perſie als Koning erffelyk geregeert heeft, hoe de Parthen het overovert, hoe de gebore Perſianen onder Artaxerxes ten tyde van Alexander Severus het zelve herwonnen en langen tydt beheerſcht hebben; en hoe eindelyk Mahomets afkomst dit gansche lant en Koningryk overweldigt, en onder zich gebragt heeft; zoo is licht te denken, dat door het gewelt van zoo veele oorlogen, ſtormwinden, aertbevingen, en andere rampen des tydts, veele ſtukken van dit prachtigh gebou, verwoeft, of vergaen, of met aerde bedekt geworden zyn. Ja veel eer is te verwonderen dat nogh in onze tyden volgens de beſchryving van Don Garcias de Silva Figueroa in zyn Gezantschap van Perſie (a) zoo veel merktekens gevonden worden, die met de beſchryvinge van Diodorus Siculus en andere oude Schryveren overeenkomen, dat men niet behoeft te twyffelen, inzonderheit als men hier mede vergelykt myne aftekening, of dit *Tchilminar*, *Chilminar* of *Xilminar* is het ware overblyffel van het vermaerde Perſepolitaenſche Paleis, door Alexander verwoeft.

Vervolg
der aente-
kening
van Dio-
dorus Si-
culus.

Diodorus Siculus zegt op de bygebrachte plaats, dat tegens het Ooſten ontrent vier bunderen lants van het Kasteel af de Koninglyke bergh is, waer in men de Koninglyke begraefplaatsen vint. Dit zelve verhaelt nevens my de Spaenſche Gezant in de beſchryving van Chilmenar; uitgezondert dat de tuſſchenwytte iets van den Griexen Schryver ſchynt te verſchillen. Dogh hoewel de Latynſche Overzetter (dat ik in het voorbygaen aenroere) meent dat vier *plethra* of bunderen 400 voeten uitmaken, zoo is het wel te denken, dat het geene gemeene Roomſche of Griexe voeten geweest zyn. Want hoewel een onbekent Schryver, by Salmaſius aengehaelt (b), zegt dat het Griexe woort *πλέθρον* by de Romeinen betekent heeft een ſtuk lants, beſlaende in het vierkant hondert voeten, zoo in de langte, als in de breedte: zoo is echter wel waer te nemen dat de Koninglyke voet, by de Grieken *Philetaerius* genoemd, zeſtien duimen langh geweest is. Het welk dezelve Salmaſius (c) beveſtigt. De geleerde Lipſius oordeelt dat een *πλέθρον* niet veel minder geweest is dan een *jugerum agri Romani*, of een bunder lants naer de Roomſche maet gerekent. Men kan hem hier over nazien in zyne verhandelinge van den Room-

ſchen krygshandel (d). Dit alles overwogen hebbende, kan ik niet anders begrypen of myne gewoonlyke ſchreden komen ten minſte overeen met het verhael des genoemden ouden Schryvers. Het welk tot geen kleen bewys dient, dat het overblyffel van Chilminar een en 't zelve zyn moet met dat van het Perſepolitaenſche Hof. En van geene andere gedachten is de beroemde Iſaacus Voſſius geweest in zyne aenmerkingen over Pomponius Mela (e).

Ook zegt Ptolemeus (f) Alexandriner, een out Lantbeſchryver, dat Perſepolis in de hoogte, namelyk van de linie af tegens het Noorden, gelegen is geweest op 33 graden, en 20 minnuten. Strabo, Stephanus, Ammianus Marcellinus, en anderen, noemen Perſepolis wel, maer zwygen geheel van de gelegenheit. Salmaſius is van gevoelen, dat Ptolemeus, en zyn uitschryver Ammianus van Perſepolis geſproken hebben, als zich verbeeldende dat het nogh in wezen was, daer volgens zyne meening in hunne tyden geen overblyffel meer daer van gevonden wiert, als hebbende Alexander zoo wel de ſtadt als het kasteel verbrant (g). En van geene andere gedachten ſchynt Curtius geweest te zyn (h). Het zy dan dat de Romeinen en Grieken na Alexanders doot Perſie weinigh bereiſt hebben, of dat de ſchriften der genen, die iets van Perſepolis in later tyden te boek geſlagen hebben, met veele andere verloren zyn; nogtans blykt uit het eerſte boek der (i) Machabeen, en by Joſefus (k), dat ten tyde van Antiochus, gebynaemt den Edelen, Perſepolis, of naer de oude Perſiaenſche ſprake *Elimais*, als een ſtadt bekend geweest is; het zy Alexander, dat my naeſt voorkomt, de geheele Koninglyke hofſtadt niet verdelgt heeft, het zy ze na het verdelgen eeniger mate herſtelt is (l). En om de waerheit te zeggen, ik zie geen reden, waerom men minder geloof zou geven aen de onregelmatige boeken der heilige Schrift, en aen den Hiſtorichryver Joſephus, dan aen den eenen of den anderen Heidenſchen Schryver, dewyl bekend, en niet te wederleggen is, dat de Joden na de Babiloniſche gevangeniffe overal verſpreit zyn geweest, en eenigen van hun na den tydt van Alexander, ja ik zou wel durven zeggen tot onze tyden toe, in Perſie gewoont hebben.

Dit alles envenwel niet eens vaſt geſtelt zynde, zoo blykt nogtans genoegh uit de wapenruſting, gewaedt en ſieraden, en

F f 3

Bewys uit
de beel-
den en
ſieraden.

(a) pag. 144. ſeqq.

(b) In Exerc. Plin.

(c) ad Sol. p. 582. ſeqq. & p. 684. ſeqq.

(d) l. v. Dial. 11. ſub finem.

(e) ad Melam. de ſitu orbis lib. 111. c. 8. pag. m. 379.

(f) Vid. lib. vi. c. 4. ſub finem p. m. 174.

(g) Vid. Exercitat. ad Solin. p. m. 1226. & 1228. A.

(h) lib. v. c. 23.

(i) c. 6. v. 1. ſeqq. item. c. 9. x. 2.

(k) lib. XII.

(l) Vid. Bochart. Geogr. ſacr. l. 11. c. 10. &c.

andere hieroglyphische beelden van Tchilminar, dat het een oud Persiaens Koninglyk paleis, ja dat van Persepolis moet geweest zyn. My lust dit verder kortelyk aen te toonen, en myn zeggen te bevestigen met de getuigenissen der schryveren, die daer van gewagh gemaakt hebben.

Gewaedt
der Per-
sen en
Meden.

De toerusting dan, die op den trap gevonden wort, is half Persisch en half Medisch. De kleeding der oude Persianen was van leder, omgort ook met ledere banden, waer van Herodoot (a) ook gewagh maekt. Maer dit gewaedt is na Cyrus tydt zeer verandert. Het is kennelyk dat ten tyde van Xerxes, toen hy de Grieken beoorloogde, de Persianen aengedaen waren met dezelve rusting en kleedingh die nu nogh aen de beelden op de trappen gezien wort. Zy hadden op het hooft hoeden van maexel als de *Tiara* is. Om het lyf droegen ze rokken, die van yzer als de visschobben in een gevoegt waren. De broeken waren toegebonden by de scheenbeenen. In plaets van eenen schilt, droegenze een *Gerra*, dat is, eenige ledere touwen op de wyze van een schilt in een gevoegt. Welk tuigh de Romeinen naderhand een Spaensch schilt genoemd hebben. Hier by droegenze pylen, die hun van boven het lyf athingen, korte pieken, groote boogen en schichten van riet. Op de regterzyde op de heup haddenze ponjaerden in de schede hangen. Welke wapenrusting van de Meden afkomstigh is. De Cissiers, een volk van Persie, droegh in den zelven tydt in de plaets van Tiaraas myters, als blykt by den zelven Herodoot. (b) De lange rokken zonder ploien waren *Stolae Persicae*, waer van bericht te vinden is by Caelius Rhodiginus. (c) Cyrus nu meester van Asie geworden heeft de kostelyke rokken, die geplooit waren, voor de grootsten des Ryx ingevoerd. Want toen hy Babilon bemagtigt hebbende zyn eerste offerhande doet, deelde hy Medische kleederen onder de Persianen uit. Sedert welken tydt de Persianen eerst hebben begonnen Medische kleederen te dragen. De getuigenisse hier van verschaft ons Xenofon. (d)

Groot bewys
genomen
van den
trap.

De trap, waer aen de beelden zyn, verschaft ons het voornaemste bewys dat *Chilminar* het oude Persepolitaische Koninglyk paleis moet geweest zyn. Want al het gewaedt en toerusting, die met de Persiaensche van latere tyden geheel verschilt, toont dat deze trap al geweest is ten tyde der eerste Persiaensche Koningen, ja zelf van Xerxes den grooten. Don Garcias de Silva Figueroa, Spaensche afgezant aen den Koningh Abbaas, maekt hier zulk een verbeelding af, als of het

geheele bestek van den trap een triomf verzoonde, dat evenwel met de Persiaensche manier gansch geene overeenkomst heeft. Want Xenofon zegt (e) met duidelyke woorden, nadat hy Cyrus offerhande te Babilon verhaelt hadt, dat alle de Persiaensche Koningen, als ze in het openbaer verschenen, Cyrus in zyne manier van kleedingh hebben nagevolgt, behalven alleen als'er geen offerhande te doen was, ook geene beesten nagevoert werden. Want men weet dat de Persianen wel paerden aen de Zon, en ossen aen de Maen opofferden; dat ook in gebruik is geweest by de oude Etiopiërs. De paerden namelyk verbeelden de snelheit van den loop der zonne, gelyk de ossen den lantbouw, waer van de bestiering der Mane toegeschreven wert. Hier ontrent is licht te halen by Xenofon, (f) Heliodoor, (g) en Ludovicus Feburier. (h)

De zonneloop
door
paerden
afgebeeld.
Lantbouw
door ossen
betekent.

Evenwel omdat aen de trappen niet alleen paerden en ossen, maer ook kameelen, ezels en rammen verbeeld worden, neig ik, behoudens het gevoelen der geleerden, tot die gedachten, dat dit geheele werk vanden trap het feest van eenen Koninglyken geboortedag verbeeld. Want op zulke dagen werden aen den Koningh veele paerden, ezels, kamelen, ossen, schapen, en harten, als offerhanden aengebragt, en geheel gebraden voor zyn tafel toebeereit. Atheneus (i) breit zich wytloopigh hier over uit: tot wien wy den lezer verzenden.

Dat'er in dezen ommeegang luiden voor aengaen, die eene *Tiara* of kroon dragen, betekent een out gebruikt afkomstigh al van Cyrus, in wiens tydt de voornaemste Heeren genoemd by hen *Aequales*, zoo wel by offerhanden als gastmalen met kroonen op het hooft verschynen moesten, omdat men meende dat offerhanden aen de Goden gedaen hun aengenaemst waren, als de offeraers op het heerlyxte uitgestreken verschenen. Men keere weder tot Xenofon. (k)

De schaeltjes, die men hen ziet dragen, zyn naer allen schyn met allerhande welriekende kruideryen, inzonderheit van Mirre, gevult geweest: dewyl de Koningen van Persie daer mede vermaekt waren, zoodat ze die zelfs van hunne onderdanen wel tot een geschenk ontvingen; als uit den aengehaelden Atheneus blykt. (l)

De gemelde Spaensche Gezant laet zich voorstaen dat het beest aen den trap, dat van eenen leeuw besprongen wort, het beest van

(a) l. 1. c. 71.

(b) l. 7. c. 61. & seqq.

(c) Lect. antiq. l. 18. c. 29.

(d) Cyropaed. l. 5. c. 22.

(e) l. 8. c. 26.

(f) Xenof. l. c.

(g) Heliod. Aeth. l. 10.

(h) Lud. Feburier ed. Paris. 1629.

(i) l. 4. pag. 145. & l. 12. p. 514. seqq. edit. H. Commelin. 1597.

(k) Cyrop. l. 3. c. 22. &c.

(l) l. 12. p. 514.

van eenen os of stier is, daer het nogtans meer met de gedaente van een paert of Ezel overeenkomt. Maer dit is regt een *hieroglyphisch* merk, of beeldefpraek, waer door de sterkte door deugt overwonnen betekent wort. Want de oude Persianen en Egiptenaers hebben onder de dubbelzinnige verbeeldinge van beesten hunne grootste geheimenissen verborgen, als uit Heliodorus blykt. (a)

Omdat nu overal de beesten zich ver-
toonen met hoornen, die hun niet eigen
zyn, weten wy uit de gedenktekenen der
outheit dat door de horens een groote kragt,
ja zelf een Koninglyke magt betekent
wort. Want men heeft ook aen de Zon
en Maen hoornen toegeschreven. Ja men
heeft Alexander den Grooten *Dhulkarnam*
of Tweehoornigh genoemd, als bezitten-
de twee horens der Zonne, het Oosten en
't Westen, waer over hy heerschappy
voerde. (b)

Wat de schalen belangt, de gerechtig-
heit is by de oude Persianen in zeer hooge
achttinge geweest, als uit Xenofon (c) blykt:
zoo dat voor de Koningen en andere Groo-
ten schalen, als de Gerechtigheid verbeel-
dende, gedragen wierden. Welke zede
ook in gebruik geraekt is, niet alleen by
de oude Grieken, maer daarna ook by de
Romeinen.

De figuren, die in de twee eerste poor-
talen gevonden worden, verbeelden van
agteren een paert. Van voren hebben ze
ook wel de zelve gestalte, maer het hoofd
schynt te zwemen naer dat van eenen Aep.
De staerten zyn wel anders als die van een
paert, maer ik houde het daer voor dat
dit komt door de sieraden, waer mede de
oude Persianen hunne paerden oppronk-
ten. Om dit zweemsel naer Apen wer-
den ze Sfinxen genoemd. En omdat een
vogel by de ouden ook den naem van Sfinx
droegh, hebben de Grieken, en naer schyn
ook de Persianen, somtyts de zelve met
vleugelen verbeelt. Zy behelzen ook naer
het gevoelen eeniger Natuurkundigen de
kragt van het *vluchtige* en *vaste*.

De zonnescherm is een out Persiaensch
gebruik, opgekomen na Cyrus tydt, en
wel, voor zoo veel uit Xenofon (d) te be-
merken is, ten tyde van Artaxerxes, broe-
der van Cyrus den tweeden. Want de
oude Persianen onder Cyrus den grooten
zich houdende aen de sieraden en kleeden
der Meden onderhielden hunne strengheit
van zeden, zonder zich oit tegen de hitte
der zon, of, guurheit des wints of we-
ders te wapenen: tot dat Artaxerxes en
zyn hof zich aen den wyn en wellusten
overgaven. Toen hielden zy zich niet
vernoegt met de schaduwen der boomen

te zoeken, of te schuilen in de spelonken,
om den brant der zonne te ontgaen: maer
hadden zonneschermen van nooden, en
dienaren, die ze, waer zy gingen of ston-
den, boven hunne hoofden droegen.!

De twee figuren gewapent met lanssen,
verbeelden de *tunicae manicatae*, of lange
Medische geplooiden rokken, die zoo wel
de Meden als Persen, die *hastati*, of piek-
dragers genoemd werden, gewoon waren
te dragen ten tyde van Cyrus en zyne Na-
volgeren. Het hoofdexel strekte hun
voor hoeden, of myters, gelyk Herodoot (e)
toont ter plaets, daer hy de kleeding en
rusting van Koning Xerxes, en het Griex
leger zeer duidelyk beschryft. Men voe-
ge hier Rhodiginus (f) by, om volkome-
ner kennisse der zaken te hebben.

De drie beelden, ten deele gebroken,
welker een gesiert is met eenen geploiden
Medischen rok, en een hoofdexel gemeen-
lyk genaemt *Tiara reflexa*, en de kin met
eenen linnendoek omwonden heeft, verbeel-
den ons eenen Persiaenschen Priester. Hier
van spreekt Thomas Hyde in zyn histo-
rie van den Godtsdienst der oude Per-
sen. (g)

Het beelt dat'er gaet, en geladen is met
eenige offerhande, wil een Persiaensch
foldaet zyn, van hoedanig eenen wy bo-
ven gesproken hebben. Het beelt, dat
met den leeu vecht, is in Medische klee-
ding: dogh ik zie het voor een Hierogly-
phische figuur aen. By de oude Egipte-
naers, van welke de Persianen veele din-
gen ontleent hebben, was de leeu een te-
ken van kracht en dapperheit. Hier van
kan men Klemens Alexandriner (h) nazien.
Het mogt anders een verbeelding zyn van
eenen vegtenden Meed of Persiaen, wel-
ke volkeren hun grootste vermaak in het
bevegten van beesten zochten, als (i) Xe-
nofon in zyn Onderwys van Cyrus getuigt.
De kenners der outheden hebben hun ge-
voelen vry, en kunnen'er andere gissingen
over maken.

Aen het poortaelftuk, dat half in den
gront staet, ziet men ook Medische klee-
ding, gelyk wy by het beelt met den zon-
nescherm gezegt hebben. Op het venster-
stuk is weder een Persiaensch Priester in
Medische kleedinge, hebbende agter zich
eenen dienaar in oude Persiaensche klee-
ding, die met zich eenen bok met eenen
krommen horen ten offer voert. De fi-
guur is zeltsaem, naer het gebruik der
ouden, die, als ze eenige gewyde gehei-
menisse betekenen wilden, hunne offer-
handen in verscheide wonderlyke gedaen-
ten afmaelden. Hier van krygt men by

He-

(a) l. 10.

(b) Vid. Abul-Pharai Dynast. VI. pr. p. m. 96.

(c) l. 8. c. 54. coll. l. 1. c. 4. & 12.

(d) l. 8. c. 53. & 55.

(e) l. 7. c. 61. & seqq.

(f) Lect. ant. l. 18. c. 21.

(g) c. 30. p. 369. Fig. 11.

(h) 4 Hierogl.

(i) l. 1.

Gerech-
tigheit
door
schalen
verbeelt.

Sfinx
waerom
gevleu-
gelt.

Zonne-
schermen
by de ou-
de Persen
gebruikt.

Geplooi-
de rokken
der Me-
den.

Dapper-
heit door
een leeu
verbeelt.

Heliodorus (a) wytloopich berecht : ook by Pignorius in de beschryving der Tafel van Ifis.

Het poortaelstuk vol beelden betekent een Koninglyke hoorplaets , zittende de Koning op eenen hoogen stoel of troon , en hebbende een bankje onder zyn voeten naer de oude Persiaensche wyze. Hier van is blyk in het boek van (b) Ester , en by (c) Xenofon. Het eerste beelt , dat agter den Koningh staet , is in Medische , het ander in Persiaensche kleeding. Het derde weder in Medische. De lanssen , die men daer by een ziet , verbeelden de magt en eendragt des Ryx. Het beelt , dat in Persiaensche kleeding voor hem staet , ver- toont eenen man , die iets verzoekt. Alle de andere beelden zyn trawanten , die lanssen en schilden dragen in Medische kleeding. Zy staen wederzyts als in het vers- chiet tegen elkander over.

Op het poortael met het fraei sieraedt- werk ziet men weder eenen Koning of ander voornaem heer afgebeelt , zittende op eenen stoel in Medische kleedinge , dra- gende op het hoofd een dixel , dat naer eene kroon gelykt. Want zulk hoofd- sieraedt droegen niet alleen de Koningen , maer ook anderen , die by den Koningh wel gezien waren. Myn zeggen bevestigt Xenofon , tot wien ik mynen lezer weder wyze. (d)

De onderste beelden schynen het werk niet alleen te sieren , maer ook te onder- steunen. Hun kleeding is de dragt der oude Persianen. Het poortael , waer van men den onderste grontsteen ziet , be- helst een diergelyke verbeelding.

Graf by
Persepo-
lis.

Het graf by Persepolis uit eene rots gehouwen verbeelt eenen Koning , die voor eenen altaer staet , waer op het eeu- wigh vier brant , dat by de Persianen in zulk eene agting was , dat zy het zelfs in oorlogstyden op eenen zilveren altaer met zich in het leger voerden , als uit de ge- denkschriften van Q. Curtius blykt. (e) Het bewaren van dit vier , en te zorgen dat het nooit uitgingh , was betrouwt aan de Persiaensche Wyzen , die het nooit uit- blusten , of daer most een Koningh gestor- ven zyn , gelyk Diod. Siculus getuigt. (f)

De Koning , of dien wy daer vooraen- zien , staende voor den altaer is bekleet met eenen Medischen langen rok , zynde als gezegt is , gekroont , en hebbende in zyne hant eene half geboge slangh. Aan dit gebaer van offerentwyffel ik te minder , dewyl bekend is dat Cambyfes en Cyrus niet alleen Koningen , maer ook *Magi* of Wyzen geweest zyn , welker werk was de

offerhanden te volbrengen. Want als Cyrus met zyn leger tot hulp trok van zynen oom Cyaxares Koning der Meden tegen de Assyries , heeft zyn vader Cam- byfes eerst offerhande voor zynen zoon en des zelfs leger gedaen. Nadat ook Cyrus de Monarchie van Babilonie bemag- tigt hebbende naer Persie trok , om zyne ouders te bezoeken , heeft Cambyfes , na het by een roepen van de Grooten des Ryx , een wet ingestelt , waer by hy be- geerde dat Cyrus , als hy na zyn doot Koningh van Persie zou geworden zyn , zelf in persoon een offerbeest voor zyn volk slachten zou , en deze dienst in af- wezen des Konings door iemand van Ko- ninglyken bloede verricht worden. Hier van gewaegt Xenofon in zyne Onderwy- zing van Cyrus. (g)

Wat aengaet de slang , daer ik van ge- sproken heb , het is bekend dat de ouden in hunne beeldespraek door een half ge- kromde slang eenen Koning over zeker lant betekent hebben : en als ze eenen Monarch van veele landen wilden beteke- nen , dat ze dan eene slang afmaelden , die ringswyze gedraeit den staert in den bek hielt. Men zie hier van Horus Apollo (h). Hier uit geloof ik vast dat dit zweemsel eener slange , dat de Koningh in de hant heeft , den Koningh van Persie beduiden wil. Indien iemand egter meent dat dit geen slangh maer een boogh mogt zyn , zoo is het egter een teken dat het behoort tot de Persianen , die om zich van anderen te onderscheiden tot een voornaem merk- teken bogen en pylen droegen. Dit blykt ook uit de beelden op den trap , die den pylkooker op den rug hebben.

Bogen en
pylen
merke-
kens der
Persia-
nen.

Het beelden boven aan , dat Thomas Hyde voor een vliegent Koninglyk lichaem , of eene ziele , die naer den he- mel stygt , aanziet , heeft het zelve ge- waedt en hoofdsieraet , als het onderstaen- de Koninglyk beelt. Strabo (i) verhaelt wel dat de Persianen aan de zonne offeren- de de offerbeesten niet verbrandden , maer onder zich verdeelden , omdat ze meenden te kunnen volstaen met de zielen zelve der offerenden of offerhanden den goden op te dragen. Evenwel kan ik niet van my werpen dat hier door misschen een soort van een orakel betekent wort , omdat men het beelden ziet zitten op eenen driehoet , gelyk te Delfis en in andere plaetsen , daer orakels werden uitgegeven , gebruikelijk was.

De beelden aan beide de zyden van het graf zyn gekleedt op zyn Medisch : en die tusschen het sieraetwerk staen met de han- den om hoogh , op zyn Persiaensch.

De beestekoppen met eenen hoorn zyn en-

(a) Aethiop. l. 10.

(b) Cap. 5. x. 1.

(c) Xen. l. 7. c. 25. seqq.

(d) l. 8. c. 12, 17, 22, 23 & 28.

(e) l. 3. c. 7.

(f) l. 17.

(g) l. 1. c. 24. & l. 8. c. 38. & alibi.

(h) Nicolai Hieroglyph. No. 56. 58. 60. 61.

(i) Geogr. l. 15. p. 732. seqq. edit. Casaub.

enkele sieraden, die de Koninglyke magt of heerschappye betekenen, gelyk wy reets gezegt hebben.

Zon,
Godtheit
der oude
Persia-
nen.

De zon boven den altaer is het merkteken der oude Persiaensche godtheit, gelyk uit Strabo en Curtius blykt.

Eindelyk de grootste beweegreden, die wy hebben om te gelooven dat Zilminar het oude Koninglyk paleis te Persepolis moet geweest zyn, is, dat deze begraefplaetsen tegens het Oosten van 't kasteel in het gebergte, voor dezen het Koninglyke genaemt, gevonden worden.

De Grafftede te Naxi Rustan twyffel ik niet of is gebout van Darius, zoon van Hytaspes, nadien de uiterlyke gestalte geheel overeenkomt met de beschryving van Ctesias in zyne Persische hiltori (a) agter Herodoot, en met die van Diodorus Siculus, boven gemelt.

De inhoud zyner woorden komt hier op uit: *Dat Darius hem op eenen dubbelen*

(a) v. excerp. Phot. Segm. 15. feu. p. 642. op. Herodot. ed. Francof.

bergh een grafftede heeft doen bouwen, daer zyne vrienden, die ze bezichtigen wilden, van de Priesters met een lyn naer boven getrokken werden.

Alle deze dingen met elkander vergeleken en wel overwogen zynde begrypt men de overeenkomst van dit Zilminar met het oude Persepolis. Dogh wanneer dit kasteel magh gebout zyn, is niet te zeggen. Want Xenofon (b) verhalende dat Cyrus van Babilon naer Persie trok om zyne ouders te bezoeken, zegt in 't algemeen dat hy zyne troepen achterlatende alleen met zyne vrienden naer de stad gegaen is, wier naem hy niet uitdrukt. Maer het is waerschynlyk dat de Koninglyke hoofdstadt Elemais naderhant *Persepolis* genoemd is. De beelden en sieraden, die men te Chilminar of Zilminar ziet; zyn daer naderhant gemaakt door verscheide achter een volgende Koningen.

(b) l. 8. c. 37.

XLI. HOOFSTUK.

Oirsprong van den naem der Persianen. Lyst der Persiaensche Koningen tot aen Alexander den Grooten.

Vershil
der Schry-
veren on-
trent den
naem en
oorsprong
der Per-
sianen.

ONTRENT de benamingen rechten oirsprongh der oude Persianen zyn de meeste oude schryvers in groot verschil. Herodoot verhaelt dat de Persen van outs by de Grieken κηφείνες, dat is, *Cephenen* naer Cepheus, zoon van Belus, Koningh van Assyrie, en onder hen zelfs, ook by de naburige volkeren Ἀρταίοι, dat is, *Arteërs* zyn genaemt geweest; berekenende deze laetste naem naer Stephanus getuigenisse by de Persen zoo veel als *Helden*. (c) Maer toen naderhant Perseus, zoon van Jupiter en Danaë, in huwlyk tradt met Andromeda, eenige dochter van Cepheus, en hier uit eenen zoon won, dien hy den naem van Perses gaf; en die zynen Grootvader Cepheus in het ryk volgde, nam dit volk naer de getuigenisse des zelve (d) schryvers den naem van *Perses* aen. Hoewel Strabo (e) niet t'onrecht de gansche historie van Perseus onder het getal der fabelen stelt, en ons tot waerschuwinge bericht, dat de oude Griexe schryvers verhalende den oorlogh van Cyrus met de Massageten van die natiën niets zekers voortgebragt hebben, zoodat ze ook in hunne gedenkschriften

van de oude zaken der Persianen, Meden, en Syriers, luttel geloof hebben gevonden, als zynde lichtgeloovigh, en genegen tot het uitvinden en uitstroien van ydele verdichtfelen. Want merkende dat de schryvers, die met opzet verdichtfelen te boek sloegen, in waerde gehouden wierden, beeldden zy zich in dat ook hunne schriften met gunst zouden ontfangen worden, indien ze onder schyn van een waerachtigh verhael dingen vertelden, die ze nooit gezien of gehoord, maer enkel uit inbeelding van eenige kennisse voortgebragt hadden. Ja men zou veel eer Homerus, en Hesiodus, als ze van hunne helden spreken, of zelfs den Treurspeldigteren gelooven, dan Ctesias, Herodotus, Hellanicus en andere, die dezen wegh ingeslagen hebben. (f). Evenwel is dit niet in het algemeen, maer met onderscheit van de oude zaken der Persianen, en niet van de nieuwer tyden te verstaen. Want nadat de Persen de Grieken, die Asie bewoonden, onder hun magt gebragt hadden, en met de Europeërs der zelve natie zware en bykans gestadige oorlogen voerden, zyn zy hier door zeer onder hen bekennt geworden; waer van Strabo (g) breede getuigenisse geeft.

G

In

(c) Vid. auct. de verb. & Pop. sub voce Ἀρταία.

(d) Vid. Herodot. lib. vii. c. 61. Confer. Steph. sub voce πέρσαι en χαλδαῖοι.

(e) l. x. Geogr. p. m. 487.

(f) Vid. lib. xi. p. m. 507. seq.

(g) lib. xv. p. m. 735. seq. edit. Paris. If. Casaub.

In de bladeren van het (a) oude en Nieuwe Testament worden de Perſianen *Elam*, of *Elamiten* genoemd. De Joden, en wel byzonder onder hen Joſephus, zeggen duidelyk dat de Perſianen van Elam, zoon van Sem (b) hunne afkomst rekenen. (c). En my dunkt waerſchynlyx dat de oude naam der Perſianen hier uit geboren is. Want het is der aenmerkinge waerdigh, dat de aengetoge ſchryvers telkens de Elamiten of Elam by de Meden, en zelfs de Parthen voegen, en dat met recht, dewyl het naburige volkeren waren. Ook kan niet ontkent worden dat Strabo een Aſiaen, (d) en Plinius een Europeer, en Romein van geboorte (e), de volkeren, by hen genoemd Elymai, en hun lantſchap zelfs in Perſie geplaetſt hebben.

Maer deze naam van *Elamiten* ſchynt voor het grootſte gedeelte verandert te zyn geworden in dien van Perſen ten tyde van Cyrus. Want deze laetſte naam ſchynt zynen oirſprongh te hebben van het Hebreuſch woort *Paras*, of het Arabiſch *pharas*, dat een paert betekent. Uit Xenophon (f) blykt wel dat van outs by de Perſen naeulyx een paert te zien was, niet alleen omdat de paerden in Perſie bezwaerlyk onderhouden, maer ook om de bergagtigheit des lants byna niet konden gebruikt worden. Dogh nadat Cyrus den Koningh van Aſſyrie nevens zyne bontgenooten overwonnen had, heeft hy naer den voorgangh der Meden en Hircaniers, uit de Perſen, die onder hem ſtonden, een leger van ruiters opgerecht, gelyk de zelve Xenophon verhaelt (g). Van dien tydt af hebben de Perſianen hunne kinders van hun vyfde tot hun vyfentwintigſte jaer toe in het ryden te paerde, in het ſchieten van pylen, en in het ſpreken van waerheit geoeffent, zoo wy Herodoot (h) gelooven. Dus betekent ook het Arabiſch woort *Pharis* eenen ruiters, en te gelyk eenen Perſiaen, dat door den geleerden Bochart (i) is aangewezen welk woort de Grieken naderhant *πέρσαι*, dat is, *Perſen*, vertaelt hebben. Hier uit is het gebeurt dat noch Mozes, noch de ſchryver van de boeken der Koningen, noch Eſaias, nogh Jeremias den naam van Perſen genoemd hebben, omdat die, als gezegt is, van een nieuwer eeu was: daer hy in tegendeel by Ezechiel, en Daniel, die ten tyde van Cyrus geleeft hebben, ook in de boeken der Kronyken, en Eſdras, Nehemias, en Eſther, die na Cyrus tydt

geſchreven zyn, zeer dikwyls gebruikt wordt.

Ontrent de Koningen, die voor Cyrus ^{Vershil der ſchryveren.} in Perſie geweest zyn, verſchillen de verhalen der oude Griexen en andere ſchryveren geweldig veel van elkander. Herodoot en de meeste andere voornaemſte ſchryvers altemael zyn wel van gevoelen dat de Perſiaenſche Koningen afkomſtig zyn van den boven genoemden Perſeus, maer in de orde zyner nakomelingen komenze geenszins overeen. Herodoot (k) zegt dat de Paſargaden het voornaemſte volk onder de Perſianen uitmaken, waer onder ook de afkomst en verwantschap der Achemeniden gevonden wort, uit welke de Koningen der Perſen geſproten zyn. Zoo leid ook Xerxes de Groote, Koning van Perſie, zyn geſlacht van eenen Achemenes af naer het verhael van Herodoot (l). En Stephanus (m) meent dat hy geweest is een zoon van Egeus, Vader van Theſeus en Medea; daer in tegendeel een ander (n) ſchryver het daer voor hout, dat hy geweest is een zoon van Perſes, zoons zoon van Perſeus en Andromeda. Dogh daer is by de Grieken zoo wel als by de hedendaegſe Perſianen zulk eene mengeling van tegen elkander ſtrydende verdigſelen, dat'er niets met eenige zekerheit van te zeggen is. Want de eerſte ſpreken elkander telkens tegen, en deze maken de eerſte reex hunner Koningen, by hen genoemd *Piſchad* zoo talryk, datze daer onder begrypen alle de Koningen der Aſſyriers, Chaldeen, Babiloniers, Meden, en Perſen, gelyk de Heer Herbolet (o) wytluftigh toont. Ook is wel te gelooven dat alle deze verwarring ontſtaen is uit het quaed begrip der ſchryveren, die de verſcheide oppermagten der Aſſyriers, Meden, Perſen, en anderen niet wel onderscheiden hebben.

Men ſtelle dan vooraf vaſt, dat de Aſſy- ^{Aſſyriers, de eerſte monar- chen van Aſie.} riers onder Nimrod en zyne navolgers, de eerſte zyn geweest, die het opperſte gebiet in Aſie bezetten, en zoo wel de Meden als de Perſen onder hunne magt gehadt hebben. Dit getuigen de geloofwaardigſte oude Griexen, Joodsche, en Chriſtelyke ſchryvers uit eenen mondt. Waerom niet noodigh is dit hier ter plaetſe met verdere blyken te bewyzen. Het zal genoegh zyn dat wy aentoonen dat Arbaces een Meder van geboorte, nadat hy Tonosconcoleros, by de Grieken onder den naam van Sardanapalus bekend, gedwongen had zich in zyn eigen paleis met zyne wyven te verbranden, het ryk der Meden opgerecht heeft. Dit getuigt Eufe-

(a) Eſai. c. xi. v. 11. Jerem. c. xxv. v. 25. Actor. c. 11. v. 9.

(b) Gen. x, 22.

(c) v. Ant. Judaie. l. 1. c. 7.

(d) Lib. xi. p. m. 22. 24. lib. xv. pag. 732.

(e) Lib. vi. Hiſt. Nat. c. 25. 26. 27. & 34.

(f) Cyrop. l. 1. c. 11.

(g) l. 4. c. 15 ſeqq.

(h) l. 1. c. 136.

(i) Phaleg l. 4. c. 10. ſub finem.

(k) l. 1. cap. 125.

(l) l. 7. cap. 11.

(m) Sub voce *Αἰετία*.

(n) Auctor Etymol. magni.

(o) dans la Bibl. Oriental. p. 243. ſub voce *Ca-jumarash*, & p. 703. ſub voce *Piſchdad*.

Eusebius (a) : en het wort verder uit de oude schryveren , die door de langdurigheid des tydts verloren zyn, bekragtigt by Diodorus Siculus (b). Atheneus alleen verhaelt (c) dat Sardanapalus van zyn Ryk berooft zynde , in hoogen ouderdom overleden is , en brengt verscheide graf-schriften van hem by , waer onder ook dit is: *Sardanapalus, Anacyndaraxis zoon, heeft Anchiale en Tarsus (twee steden in klein Afie) op eenen dagh gebout. Eet, drink, speel. Alle de overige dingen zyn niet een zier waerdigh.* (d) Dogh de eerste meening word wel meest gevolgt; zoodat men met Eusebius geruystelyk voor den eersten Koningh der Meden en Perfen van den eersten oorsprongh stellen magh

I. A R B A C E S.

Arbaces. Want als Sardanapalus , de dertigste Koning van Assyrie na Ninus, of, als anderen willen, na Nimrod, zich aen de vadsigheit, verwyftheit, en wellusten overgegeven had, heeft deze Arbaces, een voor-naem en verstandigh man onder de Meden, ook veltheer des Konings, tot wiens dienst hy jaerlyx met zyne troepen naer Ninive trok , op aenraden van Belesis, Veltoversten der Babiloniers , een groot starrewikker, die hem een goede uitkomst voorzeide, eene zamenzweringh gemaakt tegen den Koning , en onder belofte van vryheit de Meden , Babiloniers , ja zelfs de Perfen en Arabiers tot helpers verkregen. Hy trok dan driemaal op tegen Sardanapalus, en telkens geslagen en verwonnen heeft hy eindelyk hem , weder in weelde en wellustigheit verzopen, schielyk en onverwacht overvallen, tot in zyn hof gejaegt , en in dien noodt gebragt, dat hy zich, als gezegt is, in het vier geworpen heeft. Waer toe de afval der Baetrianen niet weinigh geholpen heeft. Sardanapalus dus van het leven berooft zynde , is Arbaces van alle de genoemde volkeren voor Koningh verklaert , gelyk klaer te zien is by Diodorus Siculus (e) en Herodotus (f). En Eusebius (g) wil dat dit geschiedt is ten tyde van Ufias, of, gelyk hy hem noemt, Ozias, Koningh van Juda, en Pekah of Phaceas Koningh van Israel. Hy voegt'er by dat Arbaces XXVIII jaren geregeert heeft, dat Diodorus (h) ont-kent, dryvende dat zyn Ryk maer XXII jaren geduurt heeft. Maer men moet hier by aenmerken dat volgens Eusebius (i) alle

Sardana-
palus
overwon-
nen.

de navolgers van dezen Arbaces tot Dejo-ces toe, van wien wy hier na zullen spreken , alleen voor Rechters zyn gerekent geweest ; welk gevoelen met dat van (k) Herodoot zeer wel overeenkomt : hoewel Eusebius van Diodorus zoo in het getal, als de namen, verschilt, gelyk uit deze lyst na-der zal bespeurt worden. De tweede is dan

II. M A N D A U C E S,

zoon van Arbaces. Diodorus getuigt (l) Mandau- dat hy Afie L. jaren geregeert heeft. Euse- bius noemt hem niet. Maer Diodorus heeft alles uit de oude Persiaensche schrif-ten, door Ctesias ten tyde van Artaxerxes Macrochir verzamelt, en nu al langh ver-lore, aengetekent en ons nagelaten. Van zyne daden vint men niets beschreven. Hem volgde in het Rechteramt of re-geringe

III. S O S A R M U S.

Dezen naem geven hem Eusebius en Dio- Sofarmus. dorus. Beide getuigen zy dat hy dertigh jaren geregeert heeft. Volgens (m) Dio- dorus is na hem in de regeringe gevolgt

IV. A R T I A S of A R T Y K A S.

Dezen noemt Eusebius (n) *Medidus*. Men Artias. vint in de historien weinigh gewagh van zyne daden. Dezelve Eusebius (o) zegt dat hy veertigh, en Diodorus dat hy vyftigh jaren geregeert heeft. De laetste getuigt ook dat hem in het gebiedt gevolgt is

V. A R B I A N E S.

Het schynt dat deze twee en twintigh Arbienes. jaren geregeert heeft , en dezelve is , dien Eusebius (p) *Cardiceas* noemt , en zegt dat hy ten tyde van Ezechias en Manassies , Koningen van Juda dertien jaren langh de Beschermmer der Meden geweest is.

De gansche tydt van Arbaces af tot het leste jaer toe van Arbienes begrypt volgens de rekening van Diodorus 174, en volgens die van Eusebius maer 111 jaren, in het midden van welken tusschentydt deze zegt (q) dat het Ryk der Chaldeen of Babiloniers verre boven andere uitgesteken heeft, schoon die ook hunne eige Koningen hadden. Of nu de Persianen in dien tydt hunne eige Koningen gehadt, of onder het gebiet der Meden gestaen hebben, kan met geene zekerheit gezegt worden,

G g 2 de-

(a) Chr. part. pr. p. m. 23 seq. & part. posterior. p. 110 seq. edit. Scalig.

(b) Lib. 2. p. 109. edit. Wechelien.

(c) v. ex lib. 4. Clitarchi de Alexandro. Deipnosoph. lib. 12. p. m. 430.

(d) vid. l. 12. p. m. 529. seqq.

(e) Lib. cit. p. 110. usq. ad. p. 115.

(f) Lib. 1. c. 95.

(g) loco citato.

(h) p. m. 118. ed. Auber. f. Francof.

(i) loco citato.

(k) l. 1. cap. 96.

(l) loco citato.

(m) pag. 119.

(n) P. 1. Chr. pag. 25. Poster p. 115

(o) P. 1. p. 25. P. II. pag. 115.

(p) P. 1. pag. 26. en P. II. p. 118.

(q) v. Diod. Sic. p. 174. Euseb. P. 1. 24. P. 2. pag. 111.

dewyl men daer niets van aengetekent vint. Indien het ook al waer is, dat ze hunne eige Regeerders gehad hebben, zoo blykt echter uit de stukken der beroemste schryveren, dat ze tot op Cyrus toe onder de magt der Meden geweest zyn, gelyk het vervolg verder toonen zal. Na Arbianes volgde

VI. ARSAEUS.

Arfaeus. Anderen geven hem den naem van ARTAEUS: welke naem, gelyk wy boven uit Stephanus getoont hebben, naer allen schyn by de oude Persenen *Helt* betekent heeft. Deze schynt dezelve te zyn, dien Herodoot, Eusebius, en anderen *Dejoces* noemen. De eerste verhaelt (a) dat hy een zoon van zekeren Phraortes geweest is, en door zyne wysheit in het spreken van recht in de wyken, zulk eene genegenheit by zyn volk gewonnen heeft, dat hy met eenparige stemmentot Koning gekoren is. Diodorus zegt dat ten tyde van dezen Koning de Meden met de Cadusiërs eenen zwaren oorlogh gevoert hebben, waer toe gelegenheit, meent men, gegeven had Parsodas, een Persiaen van geboorte. Deze was wegens zyne dapperheit en verstant in groot aenzien by alle menschen, ook lief en waerdte aen den Koningh, die zynen raedt verre boven dien van anderen stelde. Maer deze zelve man, gelyk de menschelyke dingen wisselvalligh zyn, van den Koningh in zekere rechtspleging beledigt zynde, is met drie duizent voetknechten, en duizent ruiters tot de Cadusiërs overgelopen, onder welke zyn zufter aen eenen der voornaemste heeren getrouwt was. Zyn afval sleepte ook anderen mede, die hier toe door hem waren aengezet. De Koning Artaeus hem opkomende met een leger van agtmael hondert duizent mannen is geheel geslagen, zoodat'er vyftig duizent mannen gedoot, en de overige te rug gedreven wierden, schoon hy maer 200000 man onder zich had. Door welk geluk, en blyken van dapperheit, zyn agtingh zoo zeer is aengegroeit, dat hem de inwoners tot Koning verheven hebben. De haet der Kadusiërs tegen de Meden. hoon evenwel by de Meden ontfangen lagh zoo gewortelt in zyn hart, dat hy zynen navolger deet zweeren, dat hy noit den haet tegen de Meden zoude afleggen, hem toewenschende, indien hy oit vrede met hun maekte, dat zyn gansche geslacht met alle de Cadusiërs ten gronde toe mogt uitgeroit worden. Van welken tydt af de Cadusiërs eenen gestadigen haet tegen de Meden gedragen, noch oit hunne Koningen hebben willen gehoorzamen tot dat Cyrus de monarchie tot de Persen heeft overgebracht. (b)

(a) l. i. c. 96 seqq.

(b) vid. l. 2. p. m. 119.

Deze Arfaeus, Artaeus, of Dejoces is de eerste Monarch over de Meden volgens Herodoots getuigenisse geweest. Zoo dra hy Koning wert, stelde hy lyfwachten aen, en in, dat niemant voor den Koning verschynen, maer, zoo hy iets te zeggen hadt, dat door eenen middelacr zou verrichten. Hy beval ook dat niemant in tegenwoordigheit des Konings lachen of spuwen zou, omdat dit afschuwelyk was voor alle menschen, maer voornamelyk op dat die hem dagelyx zagen, en met hem opgevoedt werden, niet te gemeenzaem met hem worden, en hem lagen leggen mogten; en dat dus de persoon des Konings van andere most onderscheiden worden. (c). Deze maniere van doen heeft naderhant ook Cyrus ingevoerd, zoo als by Xenofon te zien is (d). Volgens Herodoots getuigenis (e) heeft hy strenge gerechtigheit geoeffent, en veele sterkten in Medie, en wel byzonder de Hooftstadt Ecbatana gebout; met welk gevoelen Eusebius (f) overeenkomt. Maer Diodorus zegt dat Semiramis, alsze in de stadt Ecbatana, in eene vlakte van Medie gelegen, gekomen was, een Koninglyk paleis op die plaets heeft laten bouwen, en dat al ten tyde van Arbaces het Koninglyke hof van Medie te Ecbatana geweest is. (g). Hier uit zou blyken dat die stadt al langh voordentydt van Dejoces gestaen hadt. Dogh dit kan ook wel zoo verstaen worden, dat Ecbatana wel rentyde van Semiramis eene stadt met een Koninglyk paleis verzien, maer nogh niet byzonder groot, of met muren omringt geweest is, en dat Dejoces dezelve naderhant vergroot, versiert, en met hooge en sterke muren omcingelt heeft, gelyk Herodoot die duidelyk dus beschryft. Deze Dejoces of Arfaeus heeft naer de meeninge van Diodorus (h) veertig, naer die van Herodoot (i) drie en vyftigh, of naer die van Eusebius (k) vier en vyftigh jaren geregeert. Hem volgde in 't ryk zyn zoon

VII. ATYNES of PHRAORTES.

Den eersten naem geeft hem Diodorus (l). Dogh Herodoot, Eusebius, en anderen noemen hem Phraortes. De twee eerste schryvers zeggen dat hy 22 jaren heeft geregeert: de laatste alleen (m) met eenige nieuwe, dat hy het ryk 24 jaren bezeten heeft. De meesten zwygen van zyne daden. Herodoot alleen vertelt dat hy de Per-

(c) vid. lib. cit. cap. 98. seqq.

(d) Cyrop. l. 8. cap. 50.

(e) vid. loc. cit.

(f) P. I. chron. p. 27, & P. II. p. 119.

(g) vid. lib. c. p. 101. Coll. p. 115.

(h) l. c. p. 119.

(i) l. c. cap. 102.

(k) vid. l. c.

(l) vid. l. c.

(m) P. I. p. m. 27, & P. II. p. 121.

Perfen en andere volkeren onder zyne heerschappy gebragt, en het oppergebiet in Afie verkregen heeft: maer dat hy, wanneer hy zich het overschot der vermaerde Assyriërs, die in Ninus of Ninive woonden, onderwerpen wilde, met het grootste gedeelte van zyn leger in het 22 jaer zyner regeringe gebleven is. (a). Hem volgde in 't gebiet

VIII ARTIBARNAS, ASTIBARA, of CYAXARES.

Artibarnas.

Ten tyde van dezen zyn de Parthen van de Meden afgefallen, zich onderwerpende aan de Saken, die eene Vorstin, genaemt Zarina, tot Koningin hadden: waer over langen tydt oorlogh tusschen deze twee volkeren geweest is tot dat eindelyk de vrede gesloten is op die voorwaerde, dat elke party behouden zoude wat zy had, en zy in onderlinge vriendschap met elkander leven zouden. Dit getuigt Diodorus op de gemelde plaets. Maer Herodoot geeft hem den lof, dat hy de dapperste van alle zyne Voorouderen geweest is, en de eerste van alle de Vorsten, die de Afiatifche volkeren in zekere Provincien verdeelt, ook de piekdraggers, ruiters, en pylschieters van elkander onderscheiden, en in goede orde en krygstucht gebragt heeft, daer voorheen alles onder een gemengt en verward was. Hy verhaelt ook dat deze Koning met de Lydiërs oorlogh gevoert heeft, en dat de dagh, waer op de veldslagh geschiedde, zoo duister wiert als de nacht; welke duisternisse, ontstaan uit eene bezwyming der zonne, Thales van Mileten, een der Griexse Wyzen, zoude voorspelt hebben.

Oorzaek
dezes
oorlogs.

De oorzaak van dezen oorlogh was deze: Een oproer ontstaan zynde onder de Scythen, by de ouden genaemt *Pecuarii*, of Veehoeders, begaf zich een gedeelte van hun naer Medie, om onderstant te zoeken by Cyaxares. Deze ontving deze menschen niet alleen vriendelyk, maer hielt hen in zulk eene achtinge, dat hy hun de Medische Jongelingen toebetroude, om in de Scythische tale, en de kunst van den boogh te hanteren onderwezen te worden. Dit volk was gewoon veel ter jagt te gaen, en deed byna altyd eenig wilt op, dat echter, gelyk het gaet, wel eens mislukte. Het gebeurde dat de Koning ziende hen op zekeren tydt ledigh wederkeeren, den spot met hun bestont te dryven over de mislukte vangst. Deze Barbaren geenens schimp kunnende verstaen namen deze spotterny voor eenen bitteren hoon hun aengedaen, en om zich hier over te wreken, doodden in der yl eenen der Jongelingen, hun toebetrouwt, staken hem aen 't spit, en dischten hem den Ko-

ning in plaets van wiltbraet op, nemende hier op aenstonts de vlucht naer Alyattes Koning der Lydiërs, Vader van Kresus. Deze magtige Vorst nam hen onder zyne bescherminge, en weigerde hen te leveren in handen van Cyaxares, die, zoo dra hy merkte met welke dischgerechten men hem onthaelt hadt, hen vervolgde, en opeischte, en by weigering Alyattes den oorlogh aendeed, die vyf jaren duurde. Maer deze zonnezwym zich vertoonende, werden de Koningen hier door zoo ontzet, dat ze aenstonts vrede maekten, en den zelve door een huwelyk tusschen Arena, dochter van Alyattes, en Astyages, zoon van Cyaxares bekrachtigden. (b) Dezelve Cyaxares heeft ook, nadat hy geheel Afie, zoo verre het over de rivier Halys legt, bemagtigt had, de Assyriërs geslagen, en Ninive ingenomen. Dus verhaelt dit Eusebius (c). Maer Herodoot zegt, dat, wanneer hy deze stad om zyns vaders doot te wreken belegerde, de Cimmeriërs, een volk dat in het Taurisch Chersonesus ontrent de *Palus Maeotis*, of zwarte Zee, by onze nieuwe Schryvers genoemt *Mare delle Zabache*, woonde, (d) van de Scythen onder hunnen Koningh Madyes uit Europe gedreven, en tot in Medie vervolgt zyn. De Meden ziende hen aenkomen, wilden hen stuiten aen den berg Caucasus, maar ze werden zelfs geslagen, zoodat ze hier door het opperste gebiedt van Afie verloren, waer mede hunne vyanden gingen stryken, die 28 jaren langh Afie tot aen Egypten toe berooft en in hun gewelt gehouden hebben. Maer eindelyk is het voornaemste gedeelte van dat volk, door Cyaxares vriendelyk onthaelt, en dronken gemaakt zynde, om hals gebragt. Op deze wyze herwonnen de Meden het oppergebiet, en veroverden, behalven het gedeelte van Babylon, Ninive, nevens geheel Assyrie. Eindelyk is deze Koning, nadat hy 40 jaren, als men de 28 jaren der Scythische overheeringe daer by rekent, zoo als Herodoot (e) wil, der werrelt overleden. Diodorus schryft hem op de aengetoge plaets maer 14 jaren regerens toe. Maer het schynt dat hy den tydt van de heerschappye der voornoemde Scyten daer niet by gerekent, enden zelve maer op 26 jaren gestelt heeft, daer anders, als men 'er dien tydt byvoegt, zyne rekening met die van Herodoot overeenkomt. Hier van verschilt Eusebius, zeggende dat Cyaxares maer 32 jaren geregeert heeft: en al wilde men de twee jaren, die hy daer boven nogh aen Phraortes geeft, daer by rekenen, zoo zouden 'er evenwel geen

Gg 3

40

(b) vid. Herod. l. I. c. 73. seq.

(c) P. II. Chron. p. m. 123.

(d) v. Strabo. lib. 2. p. m. 108. en lib. 11. p. m. 494.

(e) l. I. c. 103. seqq.

(a) vid. l. c. c. 102.

40 jaren uitkomen. Hem volgde

IX. ASPADA of APANDA.

Dezen noemen de Grieken *Astyages*, of *Astyigan* naer de getuigenisse van Diodorus (a), Ctesias (b) en Eusebius. Deze laetste verhaelt (c) dat hy tegen Alyattes, Koning van Lydie, zynen Schoonvader gestreden heeft. Maer de oude Griexe Schryvers maken buiten het geen verhaelt is geschiedt te zyn onder Cyaxares nergens gewagh van: hoewel de meeste (schoon ze in veele omstandigheden verschillen) hier in overeenstemmen dat hy door Cyrus overwonnen en van zyn Ryk berooft is.

Men moet dan vast stellen uit de getuigenissen der meeste en beroemste schryveren dat deze Astyages de laetste Koning van Medie geweest is, die ook het gebiet over de Perfen gehadt heeft. Ctesias zegt (d) dat hy Cyrus in den bloede niet bestaen heeft. Maer Herodoot (e), Xenofon (f), Justinus (g), en meer andere getuigen eenparigh dat hy moederlyk grootvader van Cyrus geweest is. Alleen verschilt Xenofon hier in van Herodoot en alle de anderen, dat hy den Vader van Cyrus als Koningh van Perfie invoert, en breedt opgeeft van Astyages genegenheit jegens zyn dochters zoon Cyrus, ook dat hy Astyages eenen zoon toeschryft genaemt Cyaxares, die met hulpe van Cyrus en zyne Persiannen den afgevalen Koningh van Armenie tot rede gebracht, Cresus en de Assyriërs nevens hunne bontgenooten geslagen, en eindelyk Cyrus na de verovering van Babilon aen de erfprinceffe, die cenigen Mandane noemen, uitgehuwlykt, en hem Medie tot eenen bruitschat gegeven zou hebben. (h). Maer Cicero heeft al overlangh geoordeelt dat Xenofon Cyrus niet zoo zeer naer de waerheit eener historie, als tot eene afbeeldinge eener wel geregelde heerschappye beschreven heeft. (i) van welke meening ook geweest zyn Erasmus, Lipsius, Josef Scaliger, Gerardus Joannes Vossius, en de meeste luiden van letteren, met welke wy ook voor het grootste gedeelte over een stemmen. Alleen schynt ons Scaliger (k) te verre te gaen, sielende dat'er niet een waer woort in de historie van Cyrus, door Xenofon beschreven, te vinden is, en dat zelfs de namen buiten dien van Cyrus, en weinige andere verdicht zyn. Want het is niet te gelooven dat Xenofon, zulk een beroemt leer-

ling van Sokrates en groot Veltoverste, die zelf langh in Perfie gedient heeft, enkele verdichtfelen zou by een gehaelt hebben: hoewel wy anders gaerne toestaen, dat hy de historie van Cyrus door zyne uitmuntende welprekentheit eenigfins opgeschikt, en dus de waerheit eenige kreuk gegeven heeft. Zoo heeft ook zelf Josefus, anders een geloofwaardigh schryver, misleid door de verwarde en weinigh samenhangende verhalen der Joden den voornoemden Cyaxares, zoon van Astyages, gehouden voor dien Darius Medus, van wien men gewagh vint in de historie van Daniel (l), zeggende dat hy door hulp van zynen neef Cyrus het ryk van Babilonie bemagtigt heeft. (m) Van dit gevoelen is ook geweest Joh. Christ. Wagenfeil. (n) By anderen, en voornamelyk by Syncellus (o) vint men te boek gestelt dat Nabonidus, de laetste Koningh van Babilon, de Meden en Perfen beheerscht heeft, noemende hem nu eens Darius Medus, en dan eens Astyages: waer door Marsham (p) misleit twee Astyagesen, eenen, van wien Herodoot en Ctesias spreken, en eenen, van wien Xenofon gewagh maekt, verzonnen heeft. Ook verhaelt Jacobus Usserius, dat Cyrus na het veroveren van Babilon, dat ryk aen Darius Medus, anders genoemt Cyaxares den tweeden zou afgestaen hebben. (q). Alle deze verscheidene vertellingen dwalen geweldig af van de allerouste schryveren, Berofus, Megasthenes, Herodoot, en andere. Waerom geenfins te verwonderen is dat de nieuwe Persiänsche schryvers mede zoo verwardelyk van hunne eerste Koningen spreken. Niet te min kan men uit deze duisterheit der verwarringen eenig licht scheppen door hulpe van Berofus en Megasthenes, uit welker langst verlore schriften, voor zoo veel deze zaak aengaet, Josefus en Eusebius ons het voornaemste bewaert hebben, indien men hen met Herodoot, Diodorus, en anderen wil vergelyken. Want vooreerst is kennelyk uit de woorden van Berofus, door Josefus (r) bygebragt, ook uit die van Eusebius (s) dat'er een lyst op te maken is der Koningen van Babel van Nabuchodonosor af tot den laetsten toe op deze volgende wyze.

I. NABUCHODONOSOR, die in het 18 jaer zyner regeringe den tempel te Jerusaleem verstoort heeft, als blykt

(a) lib. cit. p. 120.

(b) in Persicis prim. segm. 1.

(c) P. I. Chron. p. 29. & P. II. p. 125

(d) loc. cit.

(e) l. 1. c. 107. seqq.

(f) Cyrip. l. 1. cap. 1. seqq.

(g) l. 1. cap. 1.

(h) vid. tot. tr. de Cyrip.

(i) vid. Cic. l. 1. Ep. 1. segm. 8. ad Q. fratrem.

(k) Anim. ad Euf. Thes. temp. p. 85.

(l) Dan. cap. 6.

(m) vid. l. x Ant. Jud. cap. 12.

(n) in mantissa de LXX hebdom. Dan. pag. 4.

(o) vid. Chronogr. p. 231.

(p) vid. Can. Chr. sect. XVIII. p. 563. & 578 e l. London.

(q) Vid. Annal. aetat. mund. vi. p. 82. Conf. Georg. Hornius Adnotat. ad Sulpic. Severum. Hist. l. II. cap. 10.

(r) l. 1. contra. Appion.

(s) Præparat. Evang. lib. IX. c. 40. seq.

blykt uit (a) Jeremias, en uit (b) Eusebius, is aen eene ziekte in het vierenveertigste jaer zyner heerschappye overleden, gevolgt van zynen zoon

II. EVILMERODACH, die ter oirzaeke zyner onregtvaerdigheden, en toomelooze wellusten door de lagen van zyn Zusters man Niriglissorooros omgebracht is. Hem volgde in 't gebiet

III. NIRIGLISSOROROS, of NIRIGLISSARIS, die, omdat zyn eige zoon, by Nabuchodonosors dogter gewonnen, nogh te jongh was, het ryk aen zich genomen, en vier jaren geregeert heeft. Na hem quam

IV. LABOROSARCHODES, zoon van Niriglissorooros en Nitocris, die nogh een Jongeling, het ryk negen maenden bezeten heeft, dog van zyne vrienden door lagen, omdat hy al te quade manieren over zich had, en van een boozen aert scheen te zyn, van kant geholpen is. Deze is, dien Daniel *Belsazar*, of *Balthazar* noemt (c) Na zyn doot quamen de uitvoerders van dezen moort by een, en kozen met algemeen goetvinden tot Koning

V. NABONIDUS, die Berofus zegt dat een Babilonier, en eender vloekverwanten geweest is. Van Megasthenes wort hy ook by Eusebius (d) *Μήδης* of *Medus*, en τὸ Ἀσσυρίων αὐχμηρὰ, of *Roem van Assyrie*, en Koningh geworden *Nabonidochus* genoemd. Dat nu deze Nabonidus en Darius Medus, van wien Daniel spreekt (e), een en dezelve geweest is, blykt uit de overeenkomst der voornemde Schryveren. Want by Daniel (f) wort Belsazar gedoot, endaer op ontfangt Darius de Medier het koningryk. Dit zelve wort ook, onder de namen van *Laborosarchodes* en *Nabonidus*, van Berofus en Megasthenes verhaelt: by welke Schryvers Nabonidus de laetste Koning van Babel is, die door Cyrus verwonnen en gevolgt is. Dus volgt ook by Daniel op Darius in het gebiet *Cores* of *Cyrus*, Koning van Perſie. Abul-Pharajius, een Armenier van geboorte, verhaelt volgens het reeds gemelde, (g) uit de oude Ooſterſche Schryveren, dat Beltaſchaſar, dien hy voor eenen zoon van Bochtanſaris of Nebucadnezar hout, in den zelve nacht, toen hy het gezicht, by den Profeet Daniel uitgelegt, gehad hadt, door Darius den Medier van 't leven berooft is. En hier op zegt hy (h) dat deze Darius by de Grieken genoemd was *Nabonides*, dat hy de laetste der Koningen van Chaldeen geweest is, dat na hem het ryk aen de Per-

ſen gekomen is, en dat hy Daniel den Profeet in groote eere gehouden heeft. En niet anders ſpreekt Sulpicius Severus op de gemelde plaets, met wien veele andere Schryvers overeenſtemmen.

Het zy dan dat hy te voren, eer hy de kroon bequam, Darius Medus genoemd is, gelyk Scaliger (i) oordeelt; het zy *Nabonides* by Berofus en Megasthenes zoo veel als *Darius* betekent: daer wort niet ontkent dat hy van Mediſche afkomt, dogh evenwel geen Koningh van Medie geweest is, gelyk Scaliger toont (k). Altoos is uit de hiftorien klaer te bewyzen dat noch Aſtyages deze Darius Medus kan geweest zyn, omdat hy reets in Cyrus handen geraekt was, eer hy den Koning van Babel beoorloogde, gelyk in 't vervolg blyken zal: noch ook Cyaxares, de zoon van Aſtyages, omdat alle oude Griexe Schryvers, Xenofon uitgezondert, eenparigh getuigen, dat Aſtyages geen en manelyken erfgenaem gehad heeft; dat klaer zien is by Herodoot (l), Diodorus (m), en anderen. Daer is dan niet veiliger dan zich te houden aen het verhael van Herodoot. Deze zegt duidelyk dat Aſtyages, de laetste Koning van Medie en Perſie, een dogter, die hy Mandane noemt, voortgeteelt hebbende, droomde dat hy haer zagh wateren met zulk een geweld, dat het water, dat zy loofde, niet alleen zyne hoofſtadt, maer zelf ganſch Aſie overſtroomde. Ontwaekt zynde openbaerde hy den ſchrik, hier uit gevat, aen zyne *Magi* of (n) Wyzen, op welker aenraden hy deze dochter niet aen eenen Medier, maer geboren Perſiaen, genaemt Cambyſes, die wel van goede geboorte was, maer minder dan een voornaem Medier gehouden wert, uitgehuwlykt heeft.

Daer is dan niet te twyffelen of Cambyſes is geweest de vader van Cyrus, een aenzienlyk man onder de Perſianen, en zoon van Cyrus, geſproten uit het geſlacht van den voornoemden Achemenes; gelyk dat ook by (o) Herodoot bevestigd wort. Maer omdat de Perſianen onder de magt der Mediërs ſtonden, is niet zwaer te begrypen dat zelfs de voornaemſte Heeren van die natie voor hunne beheerſchers, al waren ze niet zoo doorluchtigh van geboorte, hebben moeten zwichten. Dogh dit dient ter zake weinigh. Alleen dient aangemerkt dat de geleerden van gevoelen zyn, dat Cyrus in het orakel by (p) Eusebius de *Perſiſche Muilezel* genoemd is, omdat hy uit eenen Perſiaenſchen vader,

(a) Jerem. c. 52. v. 12.

(b) loc. cit. c. 40. sub finem.

(c) vid. Joſ. Scal. ad Euseb. loc. citato.

(d) l. c. cap. 41.

(e) cap. 6. v. 1.

(f) cap. 5. v. 30.

(g) Hift. Dyn. Dyn. IV. sub fin. pag. 70.

(h) Dynastia ſeqq. pag. 80.

(i) Joſ. Scaliger de Eth. Temp. l. VI. Part. 2. de duab. quaest. Dan. p. 581. ſeqq.

(k) l. c. ex cap. 10. Dan.

(l) l. 1. cap. 109.

(m) Diod. Sicul. loco citato.

(n) vid. Herodot. l. cit. c. 107.

(o) l. c. cap. 111. sub fin. coll. l. 3. cap. 65.

(p) lib. cit. 9. pr. Evang. c. 41.

der, en Medische moeder geteeldt was. (a)

Wyders wort verhaelt dat Attyages de gemelde dogter uitgetrouwt hebbende ten tweeden male een gezicht in den droom gehadt heeft. Want hem dagt te zien dat uit het baerlidt zyner dogter een wyn-gaert voortquam, wiens ranken geheel Afie besloegen. Waer op hy van zyne Wyzen gewaerschuwt dat hier door betekent wierde dat de nakomelingen zyner dogter in zyn plaets over Afie heerschen zouden, haer op het uiterste zwanger zynde uit Persie naer Medie ontboden en wachten by haer gestelt heeft, om te passen op de vrucht, die ze ter werrelt brengen zoude. Zy baerde eenen zoon, die Cyrus genoemd wert. Dezen nam de Koning aenstonts haer af, en leverde hem over aen zynen gunsteling Harpagus op dat hy hem dooden zou. Maer dees vreezende hier mede den haet der moeder op zynen hals te zullen halen betroude de uitvoering van des Konings bevel aen Mithradates, des Vorsten veehoeder. Terwyl deze harder over deze zaek van Harpagus ontboden was, gebeurde het, of het wezen wilde, dat zyn huisvrouw van eenen dooden zoon verlosste. Zy ziende haren man met het kint van Cambyfes en Mandane t' huis komen gingh hem aen, hy zoude dit kint voor haren zoon opvoeden, en het doode kint aen zynen Heere, in plaetse van Cyrus, gaen vertoon. De man laet zich gezeggen; hy brengt het doode kint aen Harpagus, van wien het voor Cyrus begraven wert.

Dit bedrogh bleef langen tydt verborboren, dogh wert ten laetste op deze wyze ontdekt. Teweten deze Cyrus op zekeren tydt van de kinderen, daer hy daegelyx mede speelde, tot Koning gekoren zynde, had den zoon van eenen voornamen Medier, genoemd Artembaris, omdat hy hem niet gehoorzamen wilde, doen straffen, en handelen als eenen slaef. De vader van 't kint zulk een bestaen hoogh opnemende bragt zyn klagten deswegen den Koning over, toonende hoe onwaardigh zyn kint van den zoon eens veehoeders gehandelt was. De Vorst ontbiedt hier op den kinderlyken Koning nevens zynen gewaenden vader, en ondervraegt hem wel scherpelyk over zyn bedryf. Maer Cyrus gaf hem vrymoediger antwoord dan hy van eenen gemeenen jongen verwachtte. *Al wat ik gedaen heb, Heer Koning, zeide hy, is met recht van my gedaen. Myne speelgezellen altemael, onder welke ook deze was, hadden my tot hunnen Koning gekoren. Ik heb het Ryk aenvaard, en zy alle hebben gehoorzaemt. Hy alleen heeft geweigert myne bevelen na te komen, en daerom de verdiende straffe ontvangen. Ben ik nu hier over eenige straffe waer-*

(a) v. Her. l. c. cap. 55 & 91.

digh, zie my hier voor u. De Koning dit antwoord, zoo stout uitgezet, by zich zelve overwegende, en zich latende voorstaen iets te zien in de trekken van zyn wezen, dat naer zyne dochter zweemde, ondervraegde den veehoeder scherpelyk, riep Harpagus by zich, en ondedekte het bedrogh.

De Koning dus agter het geheim dezer zake gekomen zynde hield zich niet anders dan of hy welvernoegt, en in zynen schik ware met dit avontuurlyk behouden van Cyrus. Hy gaf dan verlof aen Harpagus van te vertrekken, en laet om zynen eenigen zoon, ontrent dertien jaren out, aen 't hof te laten komen tot gezelschap van Cyrus, bevelende hem ook dat hy zelf hadde te verschynen op het dankoffermael, dat men verplicht was te houden ter eere van de Goden, door welker voorzorge Cyrus bewaert was. Harpagus geen quaedt vermoedende zend zynen zoon, en verschynt om deel aen het offermael te hebben. Maer de Koning broedende wraek in 't harte doet den jongen aenstonts dooden en in stukken hakken, en een gedeelte derzelve koken en braden, en den vader op het mael voorzetten, wordende ander vleesch voor den Koning en de genoodigde gasten aengedist. Harpagus der spyze onkundigh at daer af met smaek, en verzadigt zynde wert van den Koning afgevraegt, of hem de spyze niet wel bevallen had. Als hy betuigde met smaek gegeten te hebben, gaf de Koning aen eenen der dienaren eenen wenk. Waer op deze het hoofd, de handen, en voeten des geslachten Jongelings in een bedekte schotel aenbragt, en Harpagus verzogt de schotel te ontdekken, en daer uit te nemen wat hem geviel. Hy dit doende, vint daer in de droevige overblyffels van zynen zoon. Maer hy verbeet zich met een doorstaende gedult, zoo dat hy gevraegt of hy geen kennisse hadt aen dit wilt, waer van hy gegeten hadt, antwoordde Ja, en dat de wil des Konings de zyne was. Waer op hy zich met de overgeblevene stukken naer zyn huis begaf, om naer alleen schyn die te gaen begraven. Op zulk eene bittere wyze voldeed de Koning zyne wraekzucht.

Evenwel nogh ongerust over Cyrus riep hy de Wyzen weder by een, begerende hun gevoelen te verstaen wegens Cyrus en den staet zyns Ryx. Zy antwoordden dat, dewyl Cyrus reeds onder zyns gelyken geregeert, en als Koningh recht gepleegt hadt, des Konings droom nu vervult, en geen zwarigheid meer van dien kant te vreezen was. Hy hunne uitlegging goetdkeurende, en van zelf tot deze gedachten overhellende, riep Cyrus by zich, sprak hem vriendelyk aen,

aen, verhaelde hem kortelyk zyn afkomst, en zond hem naer Persie aen zyne ouderen, die hem, dien ze dus langh doot gewaent hadden, met veele teederheit ontfingen, en van hem begeerden te weten op welk een wyze hy zoo wonderlyk in't leven gebleven was. Hy verhaelde hun hier op, dat hy noit anders gedagt hadt, of hy ware geweest de zoon van Aftyages Veehoeder, maer dat hy op den wegh beter onderrecht was: dat de huisvrouw des Veehoeders, genaemt Cyno, hem opgevoedt hadt, en dat hy haar daer voor eeuwigen dank schuldigh was.

Het is waerschyndlyk dat de ouders van Cyrus dezen naem van *Cyno*, die in't Persiaenssch een hondt of teef betekent, tot hun voordeel opgevat, en om hunnen zoon den Persianen aengenamer te maken, uitgestrooit zullen hebben, dat Cyrus, te vondelingh gelegd zynde, van een hond gezoogt is. Hoedanigh het ook van Herodoot (*a*), Justinus (*b*), en Valerius Maximus (*c*) verhaelt wort.

Dogh ontrent het oeffenen en opvoeden van Cyrus is groot verschil onder de Schryvers. Xenofon verhaelt dat hy nogh jongh van jaren by zynen Grootvader Aftyages in Medie, en naderhant by zynen vader Cambyfes in Persie onderwezen is geweest in al wat dienen kon tot leeren van deugt, gerechtigheit en dapperheit (*d*). Atheneus (*e*) vertelt uit Dinon, eenen Schryver, wiens boeken langh verloren zyn geweest, dat Cyrus, eer hy naer Persie gezonden wiert, een der genen geweest is, die den Koningh Aftyages den staf, even als de Roomsche Gerechtsdienaers, plagten voor te dragen; en naderhant onder de lyfwachten gediend heeft, tot dat hy eindelyk naer Persie gezonden is. Dat ook Aftyages, als Cyrus nu vertrokken was, een gastmael aengerecht, en daer by geroepen had zekeren Angares, eenen zyner voornaemste Zangmeesteren, die onder andere liedtjes in het zingen zich had laten hooren: *dat een afgryfselyk beest in de moerassen gezonden wiert, een beest nogh gruwzamer dan een wilde beer; dat dit over zyne landen heerschen, en met weynigh volk tegen veelen stryden zoude.* Dees van den Koning gevraegt zynde, wie dit beest was, zoude Cyrus genoemt hebben. Waer op Aftyages hem geloof gevende, Cyrus te rugh onthouden had, dogh vergeefs. Maer beide deze verhalen stryden regelrecht tegen het reedts verhaelde uit Herodotus, Justinus den verkorter van Trogus Pompejus, en andere Schryveren, die by de geleerden het meeste geloof verdienen. Want geen

van hun alle ontkent, dat Aftyages Cyrus, als hy maer even geboren was, heeft willen ombrengen, en dat hy buiten zyn weten wonderlyk bewaert is, totdat hy tien jaren out geworden is. Waer uit volgt dat Cyrus by zynen Grootvader niet opgevoedt is. Even weinig waerschyndlyk is het dat Aftyages zyn dogters zoon in diergelyke bedieningen, als Dinon wil, zoude gebruikt hebben, gelyk ook zeker is dat dit verhael geene betrekkingh ter werelt op de jaren van Cyrus kan hebben. Wy houden het dan met Herodoot (*f*) verhalende dat Cyrus zyne manlyke jaren by zyne ouders in Persie bereikt hebbende, onder alle zyne tydtgenooten de manlyxte, dapperste, en beminlykste geworden was; dat ook Xenofon (*g*) getuigt.

Ondertusschen had Harpagus zynen haet tot den Koningh en begeerte van wrack over den moort zyns zoons geveinsdelyk verborgen tot dat Cyrus zyne manlyke jaren bereikt hadde. Deze tydt was nugekomen, en gaf hem de gelegenheit van zich te wreken in handen. Waer by nogh tot zyn voordeel quam dat Aftyages zich zeer hart en strengh tegen zyne onderdanen droegh, dat niet alleen van Herodoot, maer ook van eenen Nicolaus in zyne Aenspraek aen de oproerige gemeente van Syracuse by Diodorus (*h*) getuigt wort.

Deze gelegenheit nam Harpagus dan waer, en kreeg de voornaemste Meden op zyn zyde, om Aftyages van den troon te stooten, en Cyrus in zyne plaets te zetten. Dit voornemen wilde hy Cyrus zeer gaerne bekend maken, dogh wist, omdat de toegangen van Medie naer Persie naeukeurigh bewaert werden, geen beter middel hier toe te vinden dan dit. Hy schreef eenen brief aen Cyrus, waer in hy hem vertoonde, hoe Aftyages getracht had hem pas geboren zynde, te dooden, en hoe hy van den Koningh gelaft zelf dien moort te bedryven, hem aen den veehoeder des Konings had overgegeven, door wiens hulpe hy wonderbaerlyk in't leven behouden was. Hy voegde daer by hoe hy hier door des Konings gramschap op zynen hals gehaelt had, en van zynen eenigen zoon berooft was geworden. Vorders vermaende hy hem tot het nemen van wrack over Aftyages, waer toe hy de Persen tot afval bewegen, en uit hun een leger most zien op de been te brengen, om tegen de Meden op te trekken. Wat hem belangde, dat hy, wanneer Aftyages zyne legerbenden tegen Cyrus uitzenden, en hem of een ander Krygshoofd het bewint daer over geven zou, zekerlyk tot hem overkomen, en

Hh

van

(a) l. i. cap. 108. seqq. usque. ad. c. 123.

(b) l. c. cap. 4. seq.

(c) l. i. c. 7.

(d) Xen. de Cyriped. l. i. t.

(e) Deipn. l. 14. p. m. 653.

(f) l. c. c. 123.

(g) l. cit.

(h) l. 13. p. 342.

van Aftyages afvallen zou. Om dezen brief veilig te bestellen, neemt hy eenen verschen haes, snydt hem op, verbergt den brief daer in, en geeft hem aen eenen zynen jageren nevens een jagtnet over om Cyrus te gaen vinden, en hem met eigen monde te verzoeken, hy wilde den brief alleen, en buiten kennisse van iemant openen.

Cyrus dezen brief gelezen hebbende nam overlegh by zich zelve hoe hy de zaak best zou aenvangen. En in deze overweging (zoo als Justinus verhaelt) (a) wort hy in den droom gewaerschuwt, hy zoude eenen, die hem op den morgenstondt van den volgenden dagh zou ontmoeten, tot zynen helper en medegenezel in dit werk verkiezen. Cyrus ontwaekt en in den vroegen morgenstont opgestaen zynde reist landwaert in, en ontmoet daer eenen slaef van eenen Meder, genaemt *Sybaris*, *Oebares*, of *Soebares*, die gezegt hebbende dat hy een Persiaen van geboorte was, van hem van zyne boejen geslaekt, en naer Persepolis gebragt wort. Tans roept Cyrus het volk by een, en geeft hun te kennen, dat Aftyages hem tot een hooft over de Persen gestelt hadt: dat hy hierom hun gebodt voor hem te verschynen met houwelen en bylen. Dit gedaen zynde belast hy hun eene boschaedje langh ontrent 18 of 20 stadien in den tydt van eenen dagh af te hakken. Als zy dit bevel vaerdigh en lustigh uitgevoerd hadden, belast hy hen wederom den volgenden dagh statelyk en sierlyk gekleedt voor hem te verschynen. Gekomen zynde onthaelt hy hen deftigh met vleesch van zyns vaders veedriften, en wyn volop. Nadat zy dus onthaelt en wonder in hunnen schik waren, vraegt hen Cyrus, wat staet hun best behaegde, die van des daegs te voren, of van dezen dagh. Als zy hier op uit eenen mondt antwoordden dat deze dagh van onthael en vermack hun best aenstont, als die te veel verschildte van den dagh, waer in zy zulk een zwaren arbeit gedaen hadden, zegt hy tot hen, indienze hem volgen wilden, dat ze dan altyt zulke dagen konden hebben, zoo niet, dat ze dan altydt, als onderdanen der Meden, gestadigh zouden moeten arbeiden. Met deze woorden wekte hy in hun de begeerte tot afval van de Meden, en tot het winnen van vryheit onder hem. Al dit wort van de oude schryveren bevestigd. (b).

Nu is wel te denken dat deze zaken en toerustingten niet zoo schielyk toegegaen zyn, als de voornoemde Schryvers verhalen, maer dat'er een tamelyke ruimte van tydt tusschen beide moet geweest zyn.

(a) l. c. c. 6. aliter hoc somnium memorat Cicero l. 1. de Divin.

(b) Herod. l. c. c. 123. seqq. usq. ad cap. 128. Just. l. c. c. 6.

Waerom Josef Scaliger (c) het daer voor hout, dat Cyrus van de Persen tot Koningh verkoren zynde eenige jaren over hen geheerscht heeft, eer hy Aftyages overwon, het welk Eusebius verzuimt heeft aen te halen. Zeker het blykt genoegh uit Herodoot (d) dat Cyrus groote toebereitsels tot den oorlogh moet gemaakt hebben, en wel zoo groote, dat eindelyk de roep daer van ter ooren van Aftyages gekomen is, die hierom eenigen aen Cyrus afzond, en hem by zich ontboot. Maer deze liet hem zeggen dat hy licht vroeger by hem zyn zou, dan hem aengenaem wezen zoude.

Aftyages geen andere uitkomst ziende wapende hier op zyn krygsvolk, en stelde tot zyn ongeluk Harpagus tot Veltoverste daer over, zonder meer te denken hoe groot een verdriet hy hem aengedaen had. Deze dan zynen wensch ontrent dit bevelhebberschap verkregen hebbende ging met al zyn volk tot Cyrus over, wordende de andere, die van den aenflagh niet wisten, gemakkelyk overwonnen.

Aftyages dit gehoord hebbende wert zeer verbolgen, en alle de Wyzen, die hem geraden hadden Cyrus naer Persie te zenden, hebbende doen ophangen, wapende jongh en out, en trok met veele hulpbenden versterkt zelf in persoon op naer Persie. Men wert daer hantgemeen: en Aftyages om zyn geluk te bevorderen had agter de strydenden nogh andere troepen gestelt, dreigende de voorsten, zooze niet wilden vegten, en overwonnen wierden, dat ze door de agterste zoo wel als door de vyanden zouden nedergemaakt worden. Deze nootzakelykheit tot stryden verwekte in de Meden eene ongeloofelyke dapperheit, zoodat de Persen geslagen, naer de stadt de vlucht namen. Maer hunne moeders en vrouwen onderschepten hen hier, en hare kleederen oplichtende, vraegden hen als schempende of ze zich bergen wilden in de buiken hunner moeders ofte vrouwen. Door welk zeggen zy beschaemt geworden, den strydt met meerder moedt hervatten, en hunne vyanden over hoop worpen, zoodat ze Aftyages zelf gevangen kregen. (e) Plutarchus (f) verhaelt hier by dat Cyrus toen een wet gemaakt heeft, waer by hy vast stelde, dat, zoo dikwyls een Koningh zyn intrede in de stadt deed, aen elke vrouw een goude penning zou gegeven worden.

Of nu door die stadt Persepolis moet verstaen worden, kan met geen zekerheit gezegt worden, dewyl die noch van Plutarchus, noch van Trogus, of Justinus genoemd wort, hoewel het anders

(c) de Em. temp. in Fragm. p. 42.

(d) cap. 128.

(e) Her. & Justin. l. c.

(f) de Virt. mul. c. 9. sen. T. 11. op. Edit. Francof. Aubrior. p. 247.

ders niet geheel onwaerschynlyk is. Want dat Cyrus den Koning Aftyages in de binnenste vlakte van Perſie, daer de dapperſten dier natie, genaemt *Pafargadae*, en onder hen de *Achemaenides* gewoont hebben, overwonnen, en op dezelve plaets tot eene gedenkeniſſe eene ſtadt en een Koninglyk Paleis, genaemt *Pafargadae*, gebout heeft, getuigen (a) Strabo, en (b) Stephanus. Deze plaets is niet verre afgelegen geweest van Perſepolis, dat hier uit af te meten is, dat die ſtadt van Strabo en Ptolemeus en anderen ook geſtelt wort in de vlakte der Pafargaden, door welke eene rivier, van outs genaemt *Agradatus*, en naderhant *Cyrus*, naer den naem van dezen grooten Monarch, haren loop heeft, dogh verſcheiden is van de groote rivier *Cyrus*, die in het Kaſpiſche Meer valt (c). By deze zelve ſtadt *Pafargadae* is ook *Cyrus* begraven, zynde zyne graf-tombe nogh ten tyde van Alexander den Grooten te zien geweest met dit opſchrift: *O menſch, ik ben Cyrus, Cambyſes zoon, Koning van Aſie, waer over ik het gebiet voor de Perſen gewonnen, en Aſie beheerſcht heb. Miſgun my dan deze graſſtede niet* (d). Het is ook zeer waerſchynlyk dat dit *Pafargada* gelegen is geweest ter plaetſe, daer nu Schiras gevonden wort, en de rivier *Brendamir* een en zelve is met den voornoemden ſtroom *Cyrus*: het geen van Don Garcias de Silva, (e) Spaeniſchen Gezant aen Schach Abbaas, en Iſaacus Voſſius (f) klaer aangewezen wort. Ja de eerſte zegt (g) dat nogh by zynen tydt eenige gedenktens van *Cyrus* graſſtede by Schiras te vinden zyn geweest.

Wat hier van zy, of niet, zeker is't nochtans dat daer ter plaetſe de Mediſche heerſchappy over Aſie met Aftyages, nadat hy vyf en dertigh naer Herodoots (h) of agt en dertig jaren naer Eusebius rekening geregeert had, een einde, en die der Perſen een begin genomen heeft. De ſchryvers komen gelyk hier in over een, dat *Cyrus* zynen Grootvader Aftyages, ſchoon hy van Harpagus beſpot wierde, beleefdelyk gehandelt heeft. En ze hebben nergens verſchil in dan alleen in de omſtandigheden. Want Herodoot verhaelt dat *Cyrus* Aftyages by zich gehouden heeft, zoo langh hy leefde. *Justinus*, dat hy hem over de Hyrcaniers, een zeer groot volk, geſtelt heeft, omdat hy zelf geen en luſt had om weder naer Media te keeren. Cteſias zegt dat *Cyrus* hem als eenen Vader geëert, en zyne dogter

Amytis, weduwe van *Spitamas*, getrouwt heeft (i). Maer die vrou moſt dan al hoogh op haer dagen geweest zyn, zoo wy plaets geven aen het oordeel van *Xenophon* (k). Eindelyk meent Cteſias (l) dat Aftyages door *Petiſacas*, eenen der voornaemſten van *Cyrus* geſnedenen, als hy hem op zyns Heeren bevel uit Perſie naer Media afhalen zoude, op aenraden van *Oebaras*, of *Sebares*, in eene woefſteny gelaten is, daer hy van honger en dorſt zou geſtorven zyn. Dogh Scaliger meent (m) dat hy in het vierde jaer van *Cyrus* Koningryk, dat is, in 't zelve jaer, als hy overwonnen wiert, om 't leven gebragt is.

Nu zal ik hier laten volgen de Perſiſche Koningen, die uit hunnen eigen lantaert geſproten zyn.

I. CYRUS.

In de heilige bladen wort deze Vorſt ^{Cyrus.} *Cores* genoemd (n). *Plutarchus* zegt dat de Perſen de Zonne *Cyrus* noemen, en deze Monarch daer van zynen naem gekregen heeft. (o) Hy de Meden bemagtigt hebbende, heeft *Cresus*, Koning van Lydie, nevens zyne bontgenooten overwonnen, de hoofſtadt *Sardes* ingenomen, en hem zelf gevangen gekregen. Waer ontrent men verhaelt dat zyn Zoon, ſtom zynde, wanneer hy zagh dat in de veroveringe der ſtadt zeker ſoldact zynen Vader dooden wilde, de ſpraek wedergekregen heeft. *Cyrus* echter was niet gezint hem te ſparen, maer liet hem gebonden op eene houtmyt leggen, om hem levendigh te verbranden. De ongelukkige Vorſt in dezen noot gebragt riep dus leggende driemael, *o Solon, Solon!* van welk geroep als *Cyrus* de reden gevraegt, en hy hem geantwoort had, dat dit geſchiedde uit gedagtenis aen *Solon*, die hem in zyne volle heerlykheit zittende, meenigmael gezegt had, *Dat niemant gelukkigh genoemd kon worden voor zyn doot*, bevrydde hy hem niet alleen van het vier, maer hielt hem in eere, bediende zich dikwyls van zynen raedt, en liet hem geruſt leven te *Barenen*, eene kleene ſtadt, niet verre van *Ecbatana* gelegen, in eenen ſtaet, zoo niet geheel, ten minſten bykans Koninglyk. (p) Nadat hy nu of zelf, of door zyne Veltoverſten *Ionie*, *Carie*, *Lycie*, en andere gewefſten verovert hadt, trok hy op naer *Babilon*, en belegerde die ſtadt. De Koning *Darius Medus*, of *Nabonidus*, van wien boven geſproken is,

H h 2

(a) lib. XV. p. m. 730.

(b) ex Diotini l. 65. ſub vore *παρὰργάδας*.

(c) v. Strab. l. c. p. 729. Conf. Salm. ad. C. Jul. Solin. Polyh. p. 1201. ſeqq.

(d) v. Strab. l. cit. Arrian. de exp. Alex. Magn. l. 6. ſub fin. p. m. 144. ed. Henr. Stephani & c.

(e) p. 118 de l'Ambaſſade.

(f) ad Pomp. Mel. de Situ Orb. l. 3. c. 8.

(g) pag. 129. ſeq.

(h) l. c. c. 130.

(i) vid. Exc. ſegm. 2.

(k) l. 8. Cyrip. c. 39.

(l) l. c. ſegm. 5.

(m) l. c. in proleg. p. 35.

(n) 2 Paral. c. 36. v. 22. Esdr. c. 1. v. 1. Dan. c. 10. v. 1.

(o) In Artax. cap. 1. T. 1. op. p. m. 1012.

(p) Herod. l. c. c. 85. ſeqq. uſque ad c. 91. item c. 155. 156. 207. conf. Xen. l. 7. Cyrip. Cteſias ſegm. 4. *Justin.* l. c. cap. 7 & c.

is, vluchtte met weinigen in de ſtadt Borſippe, daer hy ingefloten werd: dogh geen gewelt willende afwachten, verneederde zich voor Cyrus, en gaf zich aen hem over, die hem vryheit gaf van in Caramannie te woonen, zoo als de oudſte Schryvers Beroſus, en Megafthenes by Joſephus en Euſebius boven aengehaelt getuigen. Herodoot noemt dezen Koning van Babel *Labynnus* (a), en verhaelt vervolgens, dat Cyrus over den Euſraet getrokken zynde, zyne Perſen des nagts door het water, dat hun maer tot aen de heupen quam, in de ſtadt gedrongen zyn, die zoo wydt en groot was, dat de menſchen, die in het midden der zelve woon- den, eerſt des anderen daegs de tydinge kregen, dat ze in 'svyants handen geraekt waren. (b) Deze verovering is geſchiedt na verloop van 21 jaren, in het begin van het 22 jaer, dat Cyrus over de Perſen en Meden het gebiedt gevoert had; het welk in de heilige ſchrift (c) by uitmuntentheit het eerſte jaer der regeringe van Cores, namelyk over het Babiloniſche Ryk genoemd wort, omdat hy in het zelve den Joden onder Zerobabel en Eſdra vryheit om weder in hun lant te keeren, en hunnen tempel te bouwen verleent, en alle de geheiligde vaten, die Nebucadnezar naer Babel gevoert hadt, wedergegeven heeft. (d) Niets komt ons hier zoo aenmerkelyk voor als dat Abul Pharajus eene reden geeft, waerom Cyrus de Joden verlof gegeven heeft van naer hun lant te keeren, die ik niet weet dat by iemand van de Joodſche of andere Schryvers gevonden wort. Te weten dat Cyrus in huwlyk was getreden met de dogter van Salathiel, zuſter van Zerobabel, door welcher liefde bevangen, hy op haere bede bewilligt had dat al wie van haer volk wilde, naer Jeruſalem mogt trekken. (e) Hoe hy hier aen komt, is ons onbekent, dogh zeker evenwel, dat door deze vergunning van Cyrus de voorzegging van Eſaias (f) vervult is geworden; zynde hier wel aenmerkens waerdigh, dat de Heilige Geest in die Profecie van Eſaias, die volgens Joſefus getuigeniſſe twee hondert en tien jaren te voren geſchreven is, den naem van *Cyrus* of *Cores* genoemd heeft. Voorts blykt uit het boek van Daniel, dat hy by Cyrus wel gezien, en toenter tydt zelf in het bewint van Zuſa geſtelt is geweest; toonende dit behalven veele andere Schry-

vers ook Joſef Scaliger. (g) Want uit Herodoot en anderen blykt genoegh dat Cyrus na het bemagtigen van Babilon, niet alleen wat onder het Mediſche, maer ook wat onder het Babiloniſche gebiet behoorde, zich onderworpen heeft. Maer dat hy naer Indie opgetogen, enden Koning van dat lant gedoot zou hebben, gelyk de gemelde Abul Pharajus verhaelt, of zich maer met zeven duizent mannen van daer met de vlucht gered heeft, zoo als Nearchus wil, wort door Strabo (h) uit Megafthenes wederſproken, en aangewezen dat geene troepen uit Indie naer buiten, noch eenige van buiten naer Indie oit gezonden zyn.

Ontrent de doot van Cyrus verſchillen de Schryvers ook geweldigh onder elkan-<sup>Verſchil der ſchry-
veren on-
trent Cy-
rus doot.</sup> der. Ctesias tekent aen dat hy tegen de Derbices, een volk, dat aen de Caſpiſche Zee tegen het Ooſten woonde, en hunne bontgenooten de Indianen, die met hunne Olifanten te velde quamen, ſtrydende, van zyn paert gevallen, en aen eenie wonde, hem van eenen Indiaen boven het ſlot zynen heupe toegebracht, geſtorven is: nadat hy nogtans zyne vyan- den te voren overwonnen had, en van zyne vrienden nogh levende opgeholpen, zynen oudſten Zoon Cambyzes tot zynen navolger in 't Ryk, en zynen jongſten Tanyoxarces tot beheerſcher der Baſtrianen, Choramniers, Parthen, en Carmanniers verklaert hadt. (i) Xenofon verhaelt, dat hy geruſt op zyn bedde geſtorven is, nadat hy zyne twee zoonen met eene kragtige reden tot godtvreezentheit, vrede, en eendragt vermaent hebbende, den outſten het Ryk, en den jongſten Tanaoxares genaemt, de heerſchappy van Medie, Armenie, en Caduſie, by uiterſten wille had aenbevolen. (k) Herodoot en Juſtinus vertellen, dat hy ten ſtryde getrokken tegen Tomyris, of Tamyris, Koninginne der Maſſageten, zich hielt als of hy te rugge trok, agterlatende in zynen voorgegeven hertredt grooten voorraedt van wyn en ſpyzen. En als het derde deel van het leger der Maſſageten onder het beleit van Spargapiſes, zoon van Tamyris, hem vervolgende ter plaetſe gekomen was daer alle deze ſpys en drank was, zich zodanigh daer in vergrepen heeft, dat al het krygsvolk verwonnen van den drank in ſlaep viel. Waer op de Perſen gekeert van waer ze gekomen waren, den ſlapenden waren op het lyf gevallen, doodende van hun eene groote meenigte, en nemende zelf den zoon der Koninginne gevangen. Tomyris de weet hier van krygende, liet in der yl Cyrus aenzeggen, hy

(a) l. c. cap. 74. 188.

(b) Conf. Xenoph. l. 7. Cyrip. cap. 23. ſeqq. Joſ. Scalig. l. c. in fragm. p. 21.

(c) 2 Paralip. 36. Eſdr. c. 1 & c.

(d) Eſdr. l. c. 1. Conf. Joſeph. l. 1. Ant. Judaic. cap. 1. Clem. Alexandrinus ſtrom. l. 1. Scaliger l. c. in proleg. p. 11. Dion. Petav. ration. tempor. part. 1. l. 2. cap. 9.

(e) v. Dyn. v. p. 82. Arab. text. & p. 53. verſin. Latin.

(f) c. 45. 1. ſeq. Jerem. 25. 11. ſeq. & c. 29. 10 ſeq.

(g) l. c. in proleg. pag. 37.

(h) l. xv. p. m. 686.

(i) v. l. c. ſegment. 7 & 8.

(k) l. 8. Cyrip. c. 46. ſeq.

hy hadde zich niet te verheffen, dat hy door het middel van wyn, en dus door list en niet door dapperheit, haren Zoon overwonnen had: dat zy hem riedt haren Zoon te slaken, en zyner Moeder weder ongestraft 't huis te zenden. En wilde hy dit niet doen, zwoer zy by de Zonne, Godtheit der Massageten, dat ze hem, hy mogt zoo onverzadelyk van bloet zyn, als hy wilde, daer van zoude weten te verzadigen. Dit verzoek had Cyrus in den wint geslagen, en Spargapises uit zynen dronken slaep ontwaekt, en van zyne gevangnisse onderregt, nadat hy om slakinge zyner banden gebeden hadt, uit ongedult de handen aen zich zelve gelegd. Anderen daer en tegen zeggen, dat hy in den gemelden overval der Persen gesneuveld is. Maer als wy het eerste verhael volgen, zou Tomyris, niets hebbende op Cyrus kunnen winnen, hem in de engten, van agter en van voor wel met volk bezet, gelokt, en in eenen zeer harden strydt, waer in Cyrus met 200000 Persen gesneuveld was, overwonnen hebben. Voorts had ze hem, onder de dooden gevonden, het hoofd laten afhakken, en in eenen lederen zak of emmer met menschen bloet gevult steken, graeuwend hem dust toe: *Gy hebt mynen Zoon, Zoon uwer Overwinnaresse, door bedrogh gevangen, en omgebracht. Waer voor ik u volgens het dreigement u gedaen, nu zal verzadigen met menschenbloet, waer naer gy altydt gedorst hebt, en waer van gy nooit zyt te verzadigen geweest.* Dit verhael van Cyrus doot hout Herodoot voor het beste en waeragtigste. (a) Maer Diodorus zegt zonder eenige verdere omstandigheden, dat Cyrus van de Koninginne der Scythen, waer van de Massageten een groot deel uitmaekten, in den veltslag tegen de Persen gehouden, gevangen, en aen een kruis gehecht is. (b)

Maer gelyk Cyrus met de Indianen, of hunne bontgenooten, gelyk wy te voren uit Megasthenes by Strabo aengehaelt, getoont hebben, geen en oorlog altoos gevoert heeft, en daerom daer in niet heeft kunnen gewondt worden: zoo bekend ook Strabo zelf, dat, schoon de Grieken veel opgeven van dezen oorlog van Cyrus met de Massageten, egter geene zekerheit daer ontrent te vinden is. (c)

Hierom zouden wy liever overhellen tot de meening van Xenofon, die, schoon hy de historie van Cyrus met verzonnen omstandigheden wat opschikt, echter veel waerheit van zaken voorbrengt, die hy zonder twyffel in Persie, wanneer hy Cyrus den tweeden tegen Artaxerxes Macrochir zynen broeder onder de Griexe

hulpbenden in den kryg diende, zelf gehoord heeft. Ook is Cyrus noch in de heilige bladen, noch in de historien der meeste en beste schryveren, voor zoo bloetdorstigh bekend geweest, als Tomyrus by Herodoot en Justinus hem uitkryt. Want zyne godtvruchtigheit straelt niet alleen uit in de goddelyke schriften (d), maer ook in de boeken van meest alle de Heidsche schryveren, die eenparige getuigenisse geven van zyne vroomheit en lydsaemheit, zoo verre dat de Persen hem voor hunnen vader gehouden hebben, en geen van hun allen zich waerdigh genoegh geagt heeft om met hem vergeleken te worden. (e). Ja dat nogh meer is, zyne goetheit en liefde aen zyne onderzaten bewezen hebben voor hem de genegenheit veeler volkeren en de heerschappy over Asie verworven. Dat duidelyk te zien is uit de aenspraek van den bovengemelden Nicolaus aen de Syracusers by Diodorus. (f).

Anders heeft hy in 't geheel 30 jaren, teweten 21 over de Meden en Persen, en 9 over Babilon en Asie geregeert, zoo wy Ctesias (g) en Eusebius (h) gelooven. Herodoot alleen (i) is van gevoelen dat hy maer 29 jaren geregeert heeft: welke stelling evenwel met den oudsten regel van Ptolemeus niet overeenkomt.

Deze Cyrus, en na hem alle Koningen van Persie, hebben om de wyde uitgestrektheit huns Koningkryx vier hoofsteden gehadt tot den stoel huns gebiets, teweten Persepolis, Susa, Ecbatana, en Babilon, welke laetste de voornaemste van alle is. Xenofon zegt dat Cyrus in den herfst te Susa, in het heetste van den zomer te Ecbatana in Medie, daer wat kouder lucht is, en in den winter te Babilon zyn hof gehouden heeft. (k). Strabo wil dat het hof van Persie in den zomertydt te Gaza, eene stadt in Medie, dat Atropatia genaemt wort, en des winters te Ecbatana geweest is. Het welk niet waerschyndlyk is, ten zy de Koningen zich een geheel jaer lang in Medie opgehouden hebben. Ik houde het dan met Xenofon of Athenus, waer van de leste zegt, dat de Koningen van Persie in het hartste van den winter te Susa, in het heetste van den zomer te Ecbatana, in den herfst te Persepolis, en in het overige deel des jaers te Babilon hun verblyf gehouden hebben. (l). Hy is in de regeringe gevolgt van

Hh 3

II.

(d) 2 Paral. c. 36. 1. ult. Esdr. c. 1. 1. 2, 3. & Dan. 6. 1. ultimo.

(e) v. Herod. l. 3. cap. 89 & 160. f. ult. Conf. Xenophon l. c. Cyrip. cap. 45. & 48.

(f) l. 13. T. II. op. p. m. 342.

(g) l. XI. in fin. sen. in exc. Photian, segm. 2. Just. l. c.

(h) Chron. part. pr. p. 28. & poster. p. 127.

(i) l. 1. cap. 214.

(k) v. l. c. Cyrip. cap. 44.

(l) v. lib. 12. p. m. 513.

(a) l. c. cap. 205. 206. 211. seqq. ad c. 215. Justin. l. c. cap. 8.

(b) l. 2. p. m. 90.

(c) v. l. XI. p. 507.

II. CAMBYSES,

Camby-
fes.

zynen zoon, gewonnen by Cassandane, dochter van Pharnaspes, een voornaam Heer onder de Perſianen, over wien Cyrus niet allcen, maer ook alle de onderzaten op zyn bevel zwaren rou gedragen hebben. (a) De Egiptenaers zeggen dat Cambyſes uit eene dogter van Apria, Koningh van Egipten, genaemt Nitetis, geboren is. (b) dat echter geen geloof vint. Eusebius en uit hem Abul Pharajus verhalen dat Cambyſes voor den tweeden Nabuchodonosor of Nebucadnezar gehouden wort, onder wien de hiſtori van Judith zou voorgevallen zyn. (c). Maer Scaliger toont dat het geheele boek van Judith den Joden der Latynſche ſprake onkundigh niet eens bekend is, en Hieronymus het zelve uit een Chaldeeſch geſchrift, dat in zynen tydt gevonden is, eer ſamengelaſcht, dan overgezet heeft. (d).

Stantvaf-
tigheit des
Egipti-
ſchen Ko-
nings.

In het vyfde jaer zyner regeringe heeft hy Egipten beoorlogt, en met de Arabieren, nadat hy vryen doortogt door hun lant verzogt en verkregen hadt, eene verbinteniffe gemaekt; voorts Egipten verovert, en den Koningh Pfammenitus met zynen zoon en dogter gevangen genomen. Ontrent deze geſchiedenis wort ook deze byzonderheit verhaelt, dat namelyk Pfammenitus, wanneer Cambyſes de dogter van dezen Koningh met andere voorname Egiptiſche Jonkvrouwen in maegdelyke kleederen had doen water halen, en voorby haren Vader gaen, en den zoon ook met nogh 2000 jongelingen van zyne jaeren aen de halzen geboeit, en als paerden getoomt, had ter doot laten vocren in 't gezicht van den vader, deze de oogen maer ſtil voor zich nedergeſlagen had, zonder eenig misbaerte maken, of eenige bewyzen van weedom te geven, gelyk de andere Egiptiſche Heeren over hunne kinders deden. Maer als hy zag dat een zyner vrienden in zynen hoogen ouderdom in het leger der Perſianen ging bedelen, had hy bitterlyk geſchreit. Waer op Cambyſes hem hebbende doen vragen, waerom hy de elende zyner kinderen met drooge oogen had aengezien, en nu over dezen ouden man zich zoo zeer bedroefde, tot antwoord gekregen had: dat zyn huiffelyk ongeluk veel te groot was om te kunnen beſchreit worden, maer de elende van eenen zyner vrienden, die in zynen uiterſten ouderdom uit magtige rykdommen in de grootſte armoede vervallen was, wel verdiende met tranen beweent te worden. Dit antwoord overgebragt zynde, zou Crefus, die by Cambyſes was, uit medelyden in tranen uitgeborſten, en

Cambyſes hier door zoo bewogen zyn geweest, dat hy aenſtonts laſt gegeven had tot het ſlaken van den zoon des ongelukki- gen Konings, met byvoeging dat men hem in vryheit geſtelt aenſtonts zou voor hem brengen: dogh dat deze zoon tot zyn ongeluk al onder de eerſte gedoot was. Dat egter Cambyſes in 't begin dezen Pfammenitus by zich in eere gehouden, nocte eenigh leet gedaen had. (e) Cteſias noemt dezen Koning van Egipten *Amyrtaeus*, en zegt dat een zyner geſnedenen, dien hy meeft vertroude, genaemt *Combapheus*, de bruggen van Egipten, nevens andere geheimen aen Cambyſes ontdekt heeft: waer op deze den Koning Amyrtaeus gevangen gekregen hebbende hem geen ander leet gedaen hadt, dan dat hy hem alleen met zeven duizent andere Egiptenaren naer Suſa in ballingschap gezonden had. Hy verhaelt ook dat in den veltſlagh 50000 Egiptenaers, en 20000 Perſen geſneuveld zyn (f). Herodoot voegt daer by, dat Pfammenitus, als hy de Egiptenaers opgehitſt had tot den afval van de Perſen, ſtieren-of offenbloet had moeten drinken, en daer van aenſtonts geſtorven was. (g) Hy verhaelt ook de oirzaak dezès oorlogs in het begin des aengetogen (h) boex, zeggende daer dat Cyrus van den Koning Amafis eenen der beſte oogmeesters van Egipten verzogt hadt, dien hy ook verkregen hadt. Maer dees had eenen haet tegen Amafis opgevat, omdat hy hem van zyn wyf en kinderen afgeſcheiden en verzonden hadt. Waer over hy nogh wrokkende, Cambyſes ried Amafis dochter voor zich te begeren, om hem, indien hy ze geven moſt, te bedroeven, of Cambyſes haet op zynen hals te halen, indien hy ze quam te weigeren. Amafis hier door (want Cambyſes ſtelde dit verzoeck in 't werk) in engte gebragt zynde, kon niet beſluiten zyn dogter te geven, als wel wetende dat ze by Cambyſes niet voor Gemalinne, maer voor een byzit ſtrekken zoude. Hy durfdeze ook niet weigeren, omdat hy voor de magt der Perſen zeer bevreesd was. In deze verlegenheit bedagt hy een middel om zich te redden. Hy had namelyk by zich de dogter van zynen voorzaet Apries, of, gelyk Eusebius hem noemt, Vaphres, in wiens plaets door de wederſpannigheit der Egiptenaren Amafis, een voornaem man onder hen, gekomen was, die tot het ryk gekomen Apries aenſtonts op het aenhitſen der razende gemeente deed worgen. Dus verhalen het (i) Herodoot,

en

(a) v. Herod. l. 2. cap. 1.

(b) v. Herod. l. 3. cap. 2.

(c) Euf. P. I. Chr. p. 28 & P. II. p. 128. Ab. Pharai. Dyn. v. p. 83. text. Arab. ſ. p. 54. verſ. Lat. Pocockii.

(d) vid. Animadv. ad Euf. pag. 91.

(e) v. Herod. l. 1. c. 1. ſeqq. ad cap. 16. Conf. Juſtin. l. c. cap. 9. Eufeb. Part. poſt. Chron. p. c.

(f) v. Exc. Phot. ſegm. 9.

(g) v. l. c. cap. 15.

(h) cap. 1.

(i) l. 2. c. 160. ſeqq.

en (a) Diodorus. Amasis dan had de dogter van Apries, genaemt *Nitetis*, kostelyk doen opschikken, en aen Cambyfes in plaets van zyn eige gezonden. Maer Cambyfes haer eenigen tydt onderhouden en met den naem van Amasis dogter genoemd hebbende, heeft zy den Koning ontdekt, hoe hy van Amasis bedrogen, en zy in de plaets van zyn dogter hem toegezonden was, daer ze inder daet Apries dogter was, dien Amasis had doen ombrengen. Hier door ontfak Cambyfes geweldigh in toorne, en aengehitst door *Nitetis* nameen besluit van hem te beoorlogen. Dogh te laet. Want Amasis was reedts doot en begraven, als Cambyfes in Egipten quam, waerom zyn Zoon *Pfammenitus* deswegen lyden most. (b) Cambyfes evenwel dus te leur gestelt in zyne wraekzucht, liet, toen hy van *Memfis* in de stadt *Sain* gekomen was, Amasis lichaem uit het graf halen, slaen, nypen, houwen, steken, en allerhande smaet doen, ook in het einde regelreht tegen het gebruik der Persen en Egiptenaren verbranden. De laetste zeggen wel, dat Amasis door een orakel gewaerschuwt voor zyn doot bevolen had dat men zyn lichaem in het binnenste der grafstede, en dat van een ander voor aen zou leggen: en dus het voorste lichaem in plaets van dat des Konings verbrant was. Maer *Herodoot* slaet daer zelf geen geloof aen. (c) De Egiptische schryvers hebben gewilt dat *Cyrus* deze *Nitetis* zou getrouwt, en uit haer Cambyfes, en meer andere kinderen gewonnen hebben, gelyk *Herodoot* aenroert. (d) En *Polienus* (e) zegt, dat *Cyrus* al voor had gehad eenen togt naer Egipten te doen, om zyn Schoonvaders doot op Amasis te wreken, dat door zyn overlyden belet was: tot dat Cambyfes op zyn Moeders verzoek dit voornemen in 't werk gestelt en hier door Egipten wederaenden stam van *Apries* gebragt had. Dogh wy houden het verhael van *Herodoot*, en der Schryveren, die met hem overeen stemmen, voor geloofwaardiger. Evenwel het geen *Polienus* (f) verhaelt, dat Cambyfes nameelyk allerhande dieren, als honden, schapen, katten, en oievaers, die van dat bygeloovigh volk geëert werden, voor zyn leger had doen stellen, en de Egiptenaers dit vernemende, uit vrees van eenige dezer dieren, by hen heiligh gehouden, te quetsen, van het werpen met schichten ophielden, en hy door zulkeene krygslift zich meester van de stadt *Pelufium* had gemaakt, is zoo onwaerschynlyk

niet, maer in tegendeel wel aen te nemen van een volk, zoo zeer met afgoderye bezoedelt.

Cambyfes op deze wyze Egipten bemagtigt hebbende, hebben de *Lybiërs* en *Cyreners* zich uit vreeze vrywilligh onderworpen, schattingen betaelt, en den Koningh geschenken gebragt: hoewel de laetste niet zeer aengenaem waren om de geringheit hunner giften. (g). Wyders nam hy drie krygstogten voor, eenen te water tegen de *Carthagers*, en eenen te lant om den tempel van *Jupiter Ammon* te bestormen, ook nogh eenen tegen de *Ethiopiërs*, die tegen het Zuiden in *Africa* woonden, en *Macrobiërs*, dat is langlevenden hy de *Grieken* genoemd werden. (h). Den eersten togt wilde hy gedaen hebben van de *Feniciërs*: dogh deze weigerden tegen hunne afkomelingen en bontgenooten te stryden, en Cambyfes durfde hun gramschap door dwangh niet op zynen hals halen. De tweede togt gelukte niet beter, zynde vruchteloos gemaakt door de stormwinden, en zantbuien, die het uitgezonden krygsvolk vernielden. Dit vint men dus verhaelt by *Herodoot* (i), en *Justinus* (k). Om den derden togt te doen gelukken zond hy boden vooruit met geschenken aen den Koning der *Ethiopiërs*, onder voorwendingh van de *Tafel der Zonne* te mogen bezien, maer inder daet, om de zaken des lants te bespieden. Met deze tafel der zonne is het naer het verhael der oude schryveren dus gelegen. Buiten de voorsteden van *Ethiopie* wort een weide gevonden, waer in de bewintfluiden van *Ethiopie* des nagts heimelyk allerhande gebraden vleesch van viervoetige dieren brengen. De dagh gerezen zynde wort yder vryheit gegeven van daer te gaen eten. De inwoners nu zyn zoo verblint dat ze gelooven dat de aerde deze spyzen gestadigh uitgeeft, door middel der zonne; waer uit de naem van *Zonnetafel* gesproten is. De bootscappers, van Cambyfes hier in gebruikt, waren genomen uit het volk, genaemt *Ichthyophagi*, of vischeters, en gelast aen den Koningh te brengen een geschenk van een purper kleedt, eene gedraaide goude keten, armbanden, wat balsam, en een vat wys. Deze gekomen zynde, en den Koning in hunne aanspraak vaste toezegginge gedaen hebbende van Cambyfes vrientschap, had het bedrogh gemerkt, en hun ronduit in het aengezicht gezegt dat ze verspieters waren, en logens voorbragten: dat hun heer ook een onredelyk man was, dewyl hy, eenige redelykheit over zich hebbende eens anders lant

(a) l. i. p. m. 43. ed. Steph. & p. 62. edit. Wechelianaë.

(b) Conf. Diod. Sic. l. c. & Athen. l. 13. pag. m. 560.

(c) vid. l. 3. cit. cap. 16.

(d) l. c. cap. 2.

(e) Strateg. l. 8.

(f) l. 7.

(g) v. Herod. l. c. cap. 13.

(h) v. Mela de situ orb. l. 3. cap. 9.

(i) l. c. cap. 16.

(k) l. c. cap. 9.

lant niet begeren zoude, maer met zyn eigen te vrede zyn, nochte menschen, die hem noit beledigt hadden, zoeken onder 't jok te brengen. Dit gezegt hebbende had hy hun eenen grooten boogh, nadat hy hem eerst gespannen en afgeschoten hadt, gegeven, met last om dien aen Cambyfes over te brengen, en hem uit zynen naem te bootschappen, dat, zoo de Persen raedt witten om dien boogh zoo gemakkelyk te spannen, hy vry komen mogt om de Ethiopiers met eene groote krygsmagt te beoorlogen, maer ondertusschen den Goden danken, dat zy tot nogh toe den Ethiopiers niet ingaven, een ander lant buiten het hunne te begeren. Hier op had hy ook het purper kleet genomen, en gevraegt van wat stoffe, en hoe het gemaakt was. De Gezanten hem hier van bericht gegeven hebbende, had gy geantwoort: *Bedriegelyke menschen, bedriegelyke kleederen*. Ook over de ketenen en armbanden gevraegt en antwoort onfangen hebbende hadde hy daer mede den spot gedreven, en ze als voor boejen aengezien, zeggende dat hy banden had, die vry sterker waren. Van den balsam had hy het zelve als van de kleederen gezegt. De wyn zeide hy dat hem gesmaekt had, vragende, wat de Koning van Persie voor spys gebruikte, ook hoe veele jaren een Persiaen wel leefde. Men had hem geantwoort dat de Koningh broot at, welk broot van terwe gebakken wiert, en de hoogste ouderdom der Persen niet boven de 80 jaren heen steegh: en hy daer op toen gezegt, dat hy zich geenfins verwonderde dat zy het lyf houdende by drek zoo weinige jaren leefden, en zy wel weten moesten dat ze den wyn dank te wyten hadden dat ze nogh zoo langh, als zy zelfs zeiden, leefden. De gezanten toen wederzyds hem vragende wat dan zyn leestogt en levensrydt van zyn volk was, hadden tot antwoort ontfangen, dat de meeste zynen onderdanen hondert en twintigh, en eenige nogh hooger jaren bereikten: en dat hun spyze gekookt vleesch, en hun drank melk was. Als zy zich hier over verwonderden, had hy hen tot een waterwel gebragt, waer van het water zoo licht was, dat het geen hout, nogh iets van de allerlichtste stoffe boven den gront houden konde, en dit over zich hadt dat al wie zich daer mede gewasschen hadden eenen geur van ziele gaven, als of ze met olie, die naer violen rook, bestreken waren. Voorts toonde hy hun de kerkers, waer in de gevangenen met goude ketenen gebonden lagen, en daer by de glaze zerken, waer onder de doode lichamen met pleister overtrokken, en naer het leven beschildert, gelegd waren. De Gezanten hun afscheit ontfangen hebbende deden van

alles verflagh aen Cambyfes, die over het antwoord des Ethiopischen Konings vergramt voortgerukt was; maer zyne krygsbenden waren op dezen moejelyken togt door gebrek van alles tot dien noot gebragt, dat ze by lotinge den tienden man geslacht en opgegeten hadden: zoodat hy gedwongen ware geweest, om de gansche vernieling zyns legers voor te komen, dezen togt te laten steken, en weder naer Egipten te keeren. Van dit alles doet Herodoot (a) nogh breeder verhael, dien de lezer nazien kan. Maer Strabo vertelt dat Cambyfes diep in Ethiopie doorgedrongen is, en op een eilant eene stadt gebout heeft die hy naer den naem zynner zufter of gemalin daer overleden, *Meroë* genoemd heeft. Ten minste, zegt hy verder, is die naem ter eere van eene vrou aen dit eilant en de stadt gegeven. (b). Hier mede stemt Josefus over een, zeggende dat Cambyfes deze stadt ter gedachtenisse zynner zufter *Meroë* genoemd heeft, daer ze voor dezen den naem van Saba had. (c). Hoewel Diodorus staende hout dat Cambyfes die stadt ter eere zynner Moeder den naem van *Meroë* gegeven heeft. (d). Dogh dit strydt tegen het zeggen van Herodoot, die de moeder van Cambyfes *Cassandane* noemt, en tot bekrachtiging van zyn zeggen behoorlyke omstandigheden bybrengt. Evenwel schynt uit het verhael van Diodorus, Josefus, en Strabo te moeten besloten worden, dat Cambyfes verder in Ethiopie gedrongen is, dan van Herodoot verhaelt wort. Dogh wy laten den lezer zyn gevoelen vry.

Als Cambyfes nu te rugh getrokken was naer Memplis, en de Egiptenaers met hunne priesteren hunnen *Apis* (dit was een kalf, zwart van lyf, hebbende een witte vierkante bles op 't voorhoofd, een teken van eenen arent op den rug, een torre of schalbyter op de tongh, en tweederhande hair in den staert) in state lyken ommegangh met groot gejuich omleidden, wert hy zeer verbolgen, omdat hy waende dat men om hem te beschimpen vreugde bedreef over zynen mislukten togt naer Ethiopie. De priesters hier over verlegen wilden hem stillen met zeggen dat hun een Godt verschenen was. Waer op hy hen gebodt dit kalf voor hem te brengen. Het welk gekomen zynde trok hy zynen degen, en meenende den buik te treffen, quetste hy de heup. Het bloet ziende vlieten lachte hy overluit, en dreef den priesteren toe dat zy schelmen en bedriegers waren, die by hem voor Goden wilden doen doorgaen dieren, die vleesch en bloet hadden, en met stael kon-

(a) l. c. c. 21. seqq. usq. ad caput 26.

(b) vid. l. 17. p. m. 790.

(c) v. Ant. Jud. l. 2. c. 5.

(d) vid. l. 1. p. 20. ed. Steph. vel. p. 29. ed. Wecheliane.

konden gewont worden; en dat dit een Godt was, die den Egiptenaren waerdigh was. Wat hem belangde, dat hy toonen zoude, dat men niet ongestraft den spot met hem dreef. Dit gezegt hebbende deed hy de priesters geestelen, en de Egiptenaers die deze feitelijke staetsie gehouden hadden, dooden. Apis storf in den afgodischen tempel aen zyne wonde, en wert, buiten weten van Cambyfes, van de priesteren begraven. Dus verre gingh naer (a) Herodoots getuigenisse de blintheit van dit volk. Strabo (b) en Justinus (c) voegen hier by, dat Cambyfes den tempel van Apis, en andere afgodische Kerken der Egiptenaren heeft doen verbranden en verstoren. De Egiptenaers geven voor dat Cambyfes om dit bedryf gestraft is, zoodat hy zinneloos wierd: dogh uit de woorden van Herodoot is af te nemen, dat hy al te voren niet wel by zyn verstant was. Want hy getuigt dat deze vorst al van zyn jeugt af de vallende ziekte is onderhevigh geweest, zoo dat niet te verwonderen ware, zoo by zulk eene quade gesteltenisse van lichaem, ook ongesteltheit (d) van hersenen gekomen is. Dogh het schynt dat hy toen eerst zyne wreetheit heeft begonnen in 't werk te stellen, latende zynen eigen Broeder Tanyoxarces, of Smerdis (gelyk Herodoot, Justinus, en anderen hem noemen) van 't leven berooven. Om wat oorzaak zulk geschiet zy, daer ontrent is groot verschil by de Schryvers. Herodoot brengt twee redenen by, jaloufie, en vrees. Want voorcerst, zegt hy, was Cambyfes zyn Broeder nydigh, omdat hy den grooten boogh, hem van den Ethiopischen Koningh gezonden, met twee vingeren opgespannen hadt, dat niemant der Persianen hem na kon doen. Ten anderen had hy gedroomt dat een bode uit Persie (werwaert zyn broeder heen getogen was,) hem quamaenzeggen, dat Tanyoxarces op een Koningklyken stoel gezeten met zyne kruin den hemel bereikte. Dit was de reden, die hem deed dugten dat zyn broeder hem dooden en het Ryk bemagtigen zou. Van deze bekommering dan zich willende ontslaen beval hy eenen zyner getrouste Persianen, genaemt Prexaspes, (Justinus noemt hem *Cometes*) op wien hy zich meest verliet, zynen broeder te dooden, die hier op naer Persie getrokken hem by Susa op de jagt vermoort, of zoo anderen willen, naer het roode meer (hier door moet men verstaen de *Sinus Persicus*, die by zommigen mede dus genoemd wort) gelokt, en daer in verdrinken heeft. (e). Hoewel Ctesias vertelt dat

Tanyoxarces zekeren Magus, genaemt *Sphendadates*, dien Herodoot *Smerdis* noemt, om eenigh wanbedryf geslagen hadt, en deze hem by zynen broeder Cambyzes aengeklaegt, en uit wraeklust beschuldigt dat hy den Koning had lagen gelegd, brengende tot bewys van zyn schult by, dat Tanyoxarces ontboden zynde niet verschynen zoude. Op dit zeggen zou Cambyfes zynen broeder by zich ontboden hebben, en deze door belet niet aenstonts kunnen verschynen. Het welk des aenbrengers geloof vermeerderde, en hem stoutter maekte. Maer Amytis, dochter van Astyages, en moeder des aengeklaegden, het bedrogh van den Magus bemerkende, trachtte Cambyfes het tegendeel inte boezemen, die ook zich hielt als of hy den aenbrenger niet geloofde. Maer zynen broeder, de derde reize ontboden, en hem op zyn aankomst omhelst hebbende, liet hy ondertusschen zyne gedagten gaen om hem buiten weten van Amytis van kant te helpen. Hier over nam hy overlegh met den Magus, die zynen broeder zoo geleck of hy uit zyn aengezicht, gelyk men zegt, gesneden was. De Magus riedt hem, hy zou quansuis bevel geven om den valschen aenbrenger te dooden: dewyl op die wyze zyn broeder, die hem dus geleck, kon omgebragt, en dus een schyn by zyne moeder en het volk gegeven worden dat de Magus gedoot was, die hierom in de kleedingh van Taxyoxarces gesteken wert. Deraedt wert goetgekeurt, en hier op aen Taxyoxarces offenbloet te drinken gegeven, dat hem de doot aenbragt. De Magus ondertusschen, die voor 's Konings broeder gingh, wert naer Bactriana gezonden, daer hy dezelve zaken, die Cambyfes broeder gedaen hadt, verrichtte. Dit bedrogh bleef eenigen tydt verborgen, omdat de Koningh het stuk alleen aen drie menschen, genaemt Artisyas, Bagapates, en Ixabates ontdekt hadt. Vyf jaren evenwel daerna wert het aen den dagh gebragt door eenen Tibetheus, eenen gesnedenen, die van den Magus, zynen heere, geslagen was, en hierom het aen de Koninginne Amytis ontdekte. Deze vorderde daer op den Magus van Cambyfes, die geweigert hebbende hem over te leveren, zegt men dat zy hem zoude vervloekt, vergif ingenomen hebben, en daeraen geborsten zyn. (f). Het tweede bewys van wreedtheit of dolheit van Cambyfes gaf hy in het moorden zyner gemalin, die met een zyn zuster was. Want Herodoot vertelt dat hy verliest op eene zyner zusteren, en hierom genegen haer te trouwen, dat tegen de gewoonte der Persen streedt, de Koningklyke Rechters (deze waren gekoren uit de voornaemste Persianen, om uitleggers

Ii en

(a) l. c. cap. 29.

(b) l. X. p. m. 473. lib. XVII. p. 805. & p. 816.

(c) l. cit.

(d) v. l. c. cap. 33.

(e) v. Her. l. c. cap. 30. Conf. Just. l. c.

(f) v. Exc. Phot. segm. 10. & 11.

en hanthavers der wetten te zyn, waerom alle zaken van gewicht voor hun gebragt werden) gevraegt heeft, of hun eenige wet bekend was, die toeliet dat men zyn eige zufter trouwen mogt: en alsze geantwoord hadden dat ze wel geene wet van zulk eene toelating kenden, maer wel eene andere, waer by een Koningh van Perſie bevoegt waſte doen al wat hem behaegde; aenſtonts hier op zyne oudſte zufter *Atofa*, die naderhant aen *Smerdis*, en eindelyk aen *Darius* zoon van *Hyſtaſpes* troude, ten huwlyk genomen heeft, trouwende ook daerna zyn jonger zufter, die hem in den togt naer Egipten gevolgt zynde, naer allen ſchyn den naem van Meroë gehad heeft, en van hem op eene wreede manier omgebragt is. De Griexe ſchryvers zeggen, volgens Herodoots getuigenis, dat Cambyſes eenen jongen leeu met eenen jongen hont had doen vechten, en dat, als de leeu den hont ſtont te overmeesteren, een andere hont, die te gelyk met den eerſten geworpen was, zynen broeder (om zoo te ſpreken) in noodt ziende, van het touw, daer hy aen gebonden lagh, losgebroken, en hem te hulp gekomen was, en datze dus met hun beide den leeu verwonnen hadden: en dat *Meroë* dit aenſchouwende tranen geſtort, en van Cambyſes hier over gevraegt zynde geantwoord hadt, dat ze ziende, hoe deze twee honden elkander hielpen, aen haeren broeder *Smerdis* of *Tanyoxarces* gedacht had, verzekert zynde dat niemant zyn doot wreken zoude. Dit zeggen zoude hem tot zulk eene gramſchap verwekt hebben, dat hy haer ter dood deed brengen. Maer de Egiptenaers verhalen dat zy aen tafel zittende, en de bladeren van ſalade van de krop afgetrokken hebbende, haren gemael en broeder zou gevraegt hebben, of de krop met of zonder de bladen ſchooner was. En als hy geantwoord hadt dat hem ſcheen dat de krop met de bladeren ſchooner was, zou ze hem toegedreven hebben, hy ware deze kropſalade 't eeniger tydt gelyk geweest, toen hy het huis van Cyrus van zoonen ontblootte: waer over hy zoo verbolgen zou geworden zyn, dat hy haer den zwangeren buik te barſte trapte, en zy daer op ontydigh verloſſende den geeft gegeven hadde. Ook had hy den zoon van *Prexaſpes* zynen gunſteling, die zyn ſchenker was, een pyl door 't hart geſchoten, om zynen vader *Prexaſpes* te overtuigen, dat de Perſen qualyk van hem geoordeelt hadden, als ze zeiden dat hy dol en dronken was. Want deze van hem gevraegt wat zyne onderdanen van hem oordeelden had hem tot antwoord toegevoegt, dat alles in hem pryffelyk was, dit alleen uitgezondert, dat hy te veel genegen was tot het drinken van wyn.

Dezen zoon dus ongebragt zynde liet hy het lichaam opſnyden, en de punt des pyls in het hart vindende vraegde hy den vader met een bly gelaet, of hy wel iemand kende, die diergelyk een ſchoot zou kunnen doen. *Prexaſpes* des Konings uitzinnigheit merkende, en hierom ook voor zich zelve vreezende, kon niet anders bekenne, dan dat zelf geen Godt zoo gewis treffen zoude. Den volgenden dagh liet *Cambyſes* twaelf der voornaemſte Perſiaenſche Heeren, zonder dat'er eenige reden was om hen van het leven te berooven, levendigh tot aen 't hooft in d'aerde delven. *Crefus* dit ziende riedt hem ten beſte, hem vertoonende hoe gehaet hy op zulk eene wyze zich zelve maekte by zyne onderzaten, en daer by voegende dat hy op het bevel van zynen vader *Cyrus* de vryheit nam van hem zulk beſtaen af te raden. Maer Cambyſes verbitterde zich zoo, dat hy in ſcheltwoorden tegen hem uitborſt, verwytende hem dat *Cyrus* op zynen raedt den oorlogh tegen de *Maſſageten* aengevangen, en daer door zyn leven verloren hadt. Dit gezegt hebbende greep hy zynen boogh, van meeningh hem te doorschieten. *Crefus* ontvluchtte hem, die egter zyne trawanten beval hem om te brengen. Maer deze de veranderlyke zinnen des Konings kennende verbergden *Crefus*, opdat zy hem, zoo de Koningh mogt berou krygen van zulk een wreedt beſluit genomen te hebben, zouden mogenvoor hem brengen, oordeelende dat men hem tydigh genoegh ter doot kon brengen, als de Koning niet meer aen hem denken zou. Niet langh daarna begon Cambyſes *Crefus* te miſſen: het welk de hofdienaers gemerkt hebbende hem te kennen gaven dat hy nogh leefde. Deze tyding nam hy wel met blyſchap aen, maer dwong alle de genen, die hem tegen zyn bevel in 't leven behouden hadden, te ſterven. Veel diergelyke ſtukken regtte Cambyſes aen, zich vergrypende zoo wel tegen de Perſen, als zyne bontgenooten, zoo dat hy zelf de oude graven liet openen, om de doode lichamen te bezien; om geene verdere buitensporigheden aen te roeren. (a)

De doot van Cambyſes word van de ſchryveren ook op verſcheide wyzen verhaelt. Herodoot zegt, dat als hy dus uitzinnigh zich eenigen tydt in Egipten ophielt, de twee *Magi*, die broeders waren, welker een genaemt *Patizithes* het bewijnt had over de huiffelyke zaken des Konings, een vloekverwantſchap geſmeedt hebben om van Cambyſes af te vallen, en het ryk aen zich zelve te brengen. Hier toe was te grooter ſchyn van hope, omdat de andere broeder, genaemt *Smerdis*, zoo-

(a) vid. Her. l. 3. c. 31. ſeqq. uſque ad c. 38. Conf. cap. 68. & 88 & Juſt. l. c.

zoodanigh geleek naer den broeder van Cambyfes, dien hy had laten dooden, dat'er tuffchen hen beide gansch geen onderscheit te maken was. Van deze list bedienden zy zich dan, latende een gerucht loopen dat Smerdis, broeder van Cambyfes, nogh in leven was, en het Ryk aenvaert had: waerom ze het volk geboden Cambyfes niet langer, maer dezen te gehoorzamen. Ook hadden ze licht te begrypen, dat elk een licht Cambyfes om zyne wreedtheit af, en zynen broeder toevallen zoude. Dus zonden ze naer Egypten en andere landen Herouten, om dezen last aende legers van Cambyfes bekend te maken. Cambyfes eenen der Herouten, die daer gekomen was, vernomen hebbende, nam zyne bootfchap voor waerheit aen, geloovende dat Prexaspes, dien hy den moort zyns broeders belast hadt, hem bedrogen, en den zelve in 't leven behouden hadde. Hy doet hem derhalven roepen, en vraegt hem af, of hy volgens zyn bevel zynen broeder omgebragt had. Dees hout het staende, en verzoekt verlof van den Herout aenftontste mogen volgen, om te zien, of hy niet zou kunnen ontdekken, waer het werk fchortte. Cambyfes staet hem zyn verzoek toe: waer op hy verneemt dat de Herout zynen last niet van Smerdis, Cyrus zoon, zelf, maer op zynen naem van den *Magus*, die over Cambyfes huiszaken gestelt was, ontfangen had. Hier uit viel niet zwaer voor Prexaspes te bemerken, dat deze het fchelmftuk gefmeedt, en zynen broeder Smerdis in de plaets van 's Konings broeder gestelt hadt. Hy tot den Koningh wedergekeert en van hem ondervraegt zynde, ontdekt het antwoord van den Herout, en met een wat gedachten hy heeft over den *Magus* Smerdis. Cambyfes fchrikkende op het hooren van dien naem, bevint dat hy zynen droom qualyk begrepen, en zynen broeder onfchuldigh van 't leven heeft doen berooven. Hier over zich beklagende, besluit hy te paerde te ftygen, en met zyn leger naer Sufa tegen den *Magus* op te trekken. In het opfitygen valt hem zyn zwaert uit de fchede, en quetft, naermen voorgeeft, zyne heup op dezelve plaets, daer hy onlangs Apis eenen houw gegeven hadt. Dus gewond vraegt hy hoe het stedeken, daer hy was, genoemd wierde, en krygt tot antwoord dat het *Ecbatana* heette. Nu verhaelt men dat het orakel uit de Egyptifche ftadt Butus hem voorzeft had dat hy te Ecbatana fterven zoude: het welk hy altydt van Ecbatana, de hoofftadt van Medie, verftaen hadt. Maer nu hoorende een ander Ecbatana hier in Syrie noemen, wert hy verbaest over het bedryf van den *Magus*, zeggende: Hier zal Cambyfes Cyrus zoon moeten fterven. Twintigh dagen hier na, riep hy de voor-

naemfte Grooten van Perfie voor zich, en klaegde hun, hoe hy door eenen droom bedrogen, zynen eigen broeder had doen ombrengen, verzoekende hierom hen, en byzonder de Achacmenides het ongelyk hem door den *Magus* aengedaen te wreken, en zorg te dragen dat het Ryk dogh niet weder in handen der Meden geraekte. Wilden ze dit doen, zy zouden overvloedt hebben van alles: wilden ze niet, zoo wenschte hy hun gebrek toe, en elken Perfiaen in het byzonder, dat hy dan zulk een einde mogt hebben als hy. Dit gezegt hebbende, zou hy alle zyne bedryven beschreit, en niet lang daerna aen zyne wonde overleden zyn, nadat hy zeven jaren en vyf maenden geregeert, en geene kinderen nagelaten had. (a) Ctesias verhaelt dit alles gheel anders, zeggende dat als Cambyfes, toen hy zynen broeder had laten ombrengen, en zyne moeder Amytis zich zelve met vergif had gedoot, bezigh was met offeren, het bloedt van het offerbeest niet had willen vloejen, dat hem groote ontftelteniffe had aengebragt. Dat ook Roxane, zyne Gemalin, eenen zoon zonder hooft ter werrelt had gebragt, het welk de *Magi* gezegt hadden dat betekende dat hy geenen navolger in het Ryk zoude nalaten. Ook was zyn moeder hem by nacht in den droom verschenen, en had hem over den moort, aen zynen broeder begaen, gedreigt. Voorts was hy naer Babilon getrokken, daer hy tot tydkorting een ftuk houts met een mes wilende polyften, dit hem uit de handen geglipt was, en eene fpiet zynen heupe doorgesneden hadt, waer aen hy elf dagen daerna gestorven was, nadat hy twee-en-twintigh jaren geregeert hadt. (b) Strabo (c) verhalende dat hy van het Ryk berooft is door de *Magi*, gebruikt het Griex woort *κατάλω*, dat zoo wel van 't leven, als van 't Ryk berooven betekent. Maer wy zyn van gevoelen dat die fchryver dit woort in den laetsten zin genomen heeft. (d) Oforius zegt wel, dat Cambyfes van de Wyzen of *Magi* gedoot is, zonder dat hy evenwel verhaelt, hoe veel zy in getal waren: daer in tegendeel (e) Hieronymus uitdrukkelijk zegt, dat zeven *Magi* Cambyfes zouden vermoort hebben. Maer het is in hun beide een groot misverftand, ftrydende regelrecht tegen de oudste en beste fchryvers. Want indien wy Pausanias (f) gelooven, is lang daerna ter byzondere gedachteniffe deze fabel of zwaert, waer mede Cambyfes onvoorziens gewond is geweest, binnen Athenen bewaert. Be-

I i 2

hal-

(a) vid. Herod. l. c. cap. 61. usque ad c. 67. Conf. Just. l. c. Sulp. Sever. Hist. sacr. l. 2. p. m. 116.

(b) vid. in Exc. Phot. segm. 12.

(c) lib. 15. sub fin. seu p. m. 736.

(d) Hist. l. 2. cap. 8.

(e) Comment. in Dan. cap. XI.

(f) l. 1. Descr. Graec. cap. 29.

halven dit verhaelt Eusebius (a) dat Cambyfes agt jaren het Ryk bezeten heeft. Maer hy fchynt een vol of even getal (*numerus rotundus* by de Latynen genoemd) voor een oneven gebruikt te hebben. Om Ctesias nu met Herodoot over een te brengen, meenen eenige geleerden dat Cambyfes nogh by het leven van Cyrus den titel van Koningh over Perſie verkregen, en Ctesias die jaren mede by die van zyne volſtandige regeringh gerekent heeft, gelyk ook Clemens Alexandriner ook gedaen zou hebben, die Cambyfes negentien jaren toefchryft. (b) Joſefus legt Cambyfes maer zes jaren toe (c), hoewel t'onrecht. Wyders is Cambyfes, gelyk reede gezegt is, in de regeringe gevolgt van

III. SMERDIS den *Magus*, onderſteunt door zynen Broeder PATIZITHES.

Dezen noemt Ctesias, als reets gezegt is, *Sphendadates*, en verhaelt dat Bagapates en Artafyras, twee gefnedenen, al by het leven van Cambyfes voorgehadt hebben het Koningryk in handen van den *Magus* te ſtellen, (d) gelyk hy dat ook na de doot van Cambyfes verkregen heeft. Hier in verſchillen eenigzins Herodoot en Juſtinus, waer van de laetſte hem *Oropastes* noemt, zeggende dat zyn broeder, wiens naem hy verzwylt, dezen, al eer de doot van Cambyfes rugtbaer wert, in de plaets van Mergis, of Smerdis, broeder van Cambyfes, dien het ryk uit erfrecht toequam, en dien hy in alle deelen geleeck, geſtelt heeft: gaende dit te gemakkeliker, en heimelyker toe, omdat by de Perſen onder ſchyn van Majesteit de perſoon des Konings weinigh gezien wert. Herodoot verhaelt, dat de Perſen, die ontrent Cambyfes waren, als hy ſtorf, zich geenſins konden inbeelden, dat de *Magi* het Koningkryk ingenomen hadden, zich vaſt latende voorſtaen, dat al het gene Cambyfes van de doot zyns broeders hun gezegt hadt, enkel uit afgunſt geſchiedt was, om hem hier door by alle Perſen verdacht en gehaet te maken. Hierom beelden zy zich vaſt in dat Smerdis zyn broeder op den troon zat, inzonderheit toen Prexaſpes na Cambyfes doot uit vrees niet bekennen dorſt dat hy s'Koningsbroeder van het leven berooft hadt, ja het zelve plat uit ontkende. Dus regeerde de *Magus* onder den naem van Smerdis, Cyrus zoon, geruſtelyk zeven maanden, die nogh overigh waren tot vervulling van het agtſte jaer van Cambyfes. En opdat hy in dezen tydt de gunſt en liefde des volx

mogt winnen, ontfloegh hy alle de natien, die onder zyn gebiet ſtonden, voor drie jaren van alle ſchattingen, en den laſt des krygsdienſts. Ook hielt hy by zich alle de wyven en bywyven van Cambyfes. Maer dewyl hy noit uit het Koningklyk Paleis of Slot quam, nochte iemand der Perſiaentſche Grooten voor zich liet komen, kreegh Otanes, of Oſtanes, een voornaem en ryk Heer, zoon van Pharnaſpes, en broeder van Caſſandane, gemalinne van Cyrus, ook uit dien hoofde Oom van Cambyfes, als by Herodoot (e) blykt, groot agterdenken, of hy niet eer de *Magus* dan de zoon van Cyrus wezen mogt. Hierom liet hy zyn dogter Phaedyra, die mede onder de Koninglyke bywyven dezen bedrieger ten dienſt ſtont, heimelyk afvragen, of ze by Smerdis Cyrus zoon, of by een ander ſliep, latende haer aenzeggen, zoo ze hem niet kende, dat ze zich des bevragen zou by Atossa, zuſter van Cambyfes, en Smerdis. Maer deze liet haren vader bootſchappen, datze nogh met Atossa, noch met eenige andere vrou ſpreken konde, dewyl deze Vorſt, wie hy ook wezen mogt, zoodra hy den Koninglyken troon beklommen hadt, alle wyven en bywyven van elkander had geſcheiden, en elk byzonder bewaren liet. Dit antwoord ſterkte Otanes in zyn vermoeden: waerom hy zyn dogter belaſtte datze, als het haer beurt was by den Koningh te ſlapen, ſtillekens, als hy in ſlaep was, zyn hooft zou betasten, om te weten of hy ooren hadt, gevende haer te kennen dat hy ooren hebbende Cyrus zoon, en zonder ooren zynde de bedriegelyke *Magus* was, dien Cyrus, gelyk Herodoot, of Cambyfes, gelyk Juſtinus wil, de ooren om eenig wanbedryf had doen afnyden. Als de dogter dus onderregt kort daer aen haren vader te kennen gaf, dat de Koning geene ooren hadt, ontdekte Otanes het bedrogh eerſt aen *Aspathines* en *Gobryas*, twee voornamen hoofden der Perſianen, nemende nogh eerſt drie andere vertroude vrienden, namelyk *Intaphernes*, *Megabyzus*, *Hydarnes*, en eindelyk ook *Darius*, Hyſtaſpes zoon, die Lantvoogt van Perſie was, en die by geval van Suſa uit Perſie gekomen was, in het vloekverwantschap aen. Onder deze zeven eedtverwanten wert beſloten dezen bedrieger den hals te breken, en den aenſlagh zonder toeven in 't werk te ſtellen, opdat niet de een of d'ander door verwylen van het ſtuk den moedt laten vallen, en de zaak dus uitlekken mogt. Terwyl zy hier mede bezigh zyn, hadden de twee *Magi* Gebroeders beſloten Prexaſpes, die alleen van de doot van Smerdis, wettigen zoon van Cyrus, kennis hadt, en onder de Perſen zeer gezien was, op hunne zyde te trekken. Zy

hem

(a) P. I. Chron. p. 28. & II. p. 128.

(b) vid. Ed. Simf. Chron. Cathol. part. V. ſub ann. 3483. ſeu p. m. 9.

(c) lib. XI. Ant. Jud. cap. 3.

(d) vid. l. c. ſegm. 13.

(e) l. 2. cap. 1.

hem ontboden en doen zweren hebbende dat hy het bedrogh geheim zou houden, doen hem overgroote beloften, en vergen hem hier op te klimmen op eenen toren, en van daer alle de Perſianen, geſtaft onder den muur van 't kasteel te verſchynen, opentlyk te verzeekeren dat Smerdis Cyrus zoon, en geen ander Perſie regeerde. Prexaſpes belooft hun dit te zullen doen, maer breekt zyn woort. Want op de beſtemde hoogte gekomen zynde begint hy het geſlacht van Cyrus in orde van Achemenes af op te halen: en dus op Cyrus zelf gekomen zynde te vertellen de meenigvuldige weldaden door hem aan de Perſianen bewezen, niet verzwygende in het einde hoe hy door Cambyſes gedwongen was zynen broeder Smerdis om te brengen. Dit hadde hy, voegt hy'er by, tot dezen tydt toe uit vreeze van zyn leven te zullen verliezen, verborgen, en het tegendeel ſtaande gehouden: dogh dat hy nu beſloten hadt de waerheit niet langer voor de Perſen te verbergen, en hun eenen vloek op den hals wenſchte, indien zy het bedrogh der *Magi* ongewroken lieten. Dit met luide ſtemme uitgezet hebbende wil men dat hy zich van boven van den toren af zou geſtort hebben. Van dit voorval wiften de zeven vloekverwanten niet, maer zynde op den wegh naer 's Konings paleis hoorden ze verhalen wat met Prexaſpes gebeurt was: waer over zy verſchrikt zynde van den wegh aſtraden, om nader met elkander hier over raedt te plegen. Otanes en eenige van den hoop wilden het ſtuk uitſtellen: maer *Darius*, *Gobryas*, en hunne vrienden hielden ſtaande dat men geen oogenblik moſt verzuimen. Terwylze hier over oneenigh zyn, zienze zeven paer havikken vegten tegen twee paer gieren, hen vyandelyk verpikkende en vervolgende. Hier door, als door een goetd voorteken aengezet zettende hunnen gangh naer het Koninglyk hof. De wachten aan de poort laten hen, als heeren van aanzien, en pragtigh uitgedoſt, doorgaen, zonder hen te vragen, waer ze heen wilden. Maer als ze verder naer binnen doortraden, hielden de geſnedenen, die daer de wacht hadden, hen met veel vragens op, en betwiften hun den ingangh: zoodatze hun geweer trekkende alles velden wat hun voorquam. De *Magi* juifft by een zynde om het ſtuk van Prexaſpes te overleggen ſchoten op het geſchreeuw der geſnedenen toe, en ziende wat'er gacnde was dagten op zich te verweeren. D'een vatte eenen boogh, d'ander een lans, waer mede hy ook, eer hy gedoot wert, *Aſpathines* in zyne heup quetſte, en *Intaphernes* van een oog, maer niet van 't leven beroofde: hoewel Juſtinus wil dat hy twee van die heeren zougedoot hebben, het welk andereſchry-

vers ontkennen. Die den boogh gevat hadt konde die om de nabyheit zynsvyants niet gebruiken, waerom hy in een ſlaepvertrek vluchtte. Maer hy wert wel haefte gevolgt van *Darius* en *Gobryas*, die den Magus om den middel gevat vaſthielt, opdat hy van *Darius* zou doorſteken worden. Maer dees vreezende dus doende (omdat het donker was) met eenen zynen vriend te zullen wonden bleef ſtaen, waerom Gobryas hem toeriep, hy zoude maer toefooten, al zoude hy hem zelf ook doorſteken. Darius hier op ſteekt toe, zynde het geval hem zoo gunſtigh dat de *Magus* gevelt, en *Gobryas* ongeraekt bleef (a). Van Herodoot verſchilt Cteſias in de namen der perſonen, en andere omſtandigheden. Want dees verhaelt dat *Ixabates* (men kan door dezen niemant anders verſtaen dan *Prexaſpes* by Herodoot genoemd) met het lichaem van *Cambyſes* naer Perſie gekomen zynde, en gezien hebbende dat de *Magus* onder den naem van *Tanyoxarces* het Ryk bezat, hem aan het gansche leger bekend gemaakt, en zyn bedrogh ontdekt heeft, dat hy daer op voorts naer eenen tempel gevlucht, en door laſt van den *Magus* daer uitgehaelt, en onthoofd is. Hier op, zegt hy, hadden zeven Perſiaenſche vorſten, namelyk *Onophas*, *Idernes*, *Norondabates*, *Marodonius*, *Bariffes*, *Artaphernes*, en *Darius* Hyſtaſpes zoon, zich verbonden om dezen bedrieger af te maken, en twee der geſnedenen *Artafyras* en *Bagapates* op hunne zyde gekregen, en zich dus meesters gemaakt van alle de ſleutelen der Koningklyke vertrekken, die deze geſnedenen in bewaring hadden. Door hulp van deze waren de zeven heeren in het Koningklyk paleis geraekt, en hadden den *Magus* vinden leggen by een Babiloniſch bywyf, die de vloekverwanten ziende aenkomen van het bedde geſprongen was, maer geen geweer by de hant vindende (dit had Bagapates dus heimelyk beſchikt) eenen gouden ſtoel gebroken, en met des zelfs voet zich zoo lang verweert had, tot dat hy eindelyk gewont zynde het leven daer by inſchoot, nadat hy zeven maenden geregeert hadt (b). Hier uit kan men zien, dat deze oude ſchryvers in de zake zelve overeenkomen, ſchoon zy in de omſtandigheden eenigermaten verſchillen. Waerom Ammianus (c) en Valerius (d) Maximus verre van de waerheit af zyn, als ze zeggen, dat zeven *Magi* na de doot van Cambyſes het Koningkryk aen zich genomen hebben, daer maer een eenige geregeert heeft, en door zynen

Ii 3

Broe-

(a) Her. l. c. cap. 66. ſeqq. uſque ad cap. 79. Conf. Juſtin. l. cit.

(b) Vid l. cit. ſegm. 13. ſeq.

(c) lib. 23. cap. 6.

(d) lib. 9. cap. 2.

Broeder in de regeringe ondersteunt is geweest, die beide naderhant door zeven voornamen Heeren zouden gedoot zyn, gelyk buiten de reeds aengetogene schryvers mede betuigen Curtius (a) en Florus. (b)

Hier nevens moet in aanmerkinge komen dat eenige geleerden, en onder hen inzonderheit Jacobus Capellus het daer voor houden, dat *Cambyfès* de zelve *Ahasueros*, en de voornoemde *Magus* die *Arthasasta* geweest is, die by *Efdra* (c) gezegt worden op het schryven van de vyanden der Joden den Tempelbou te Jerusaleem gehindert en belet te hebben, houdende dien *Darius*, van wien daer (d) gewagh gemaakt wort, voor den zoon van *Hystaspes*, gelyk hier mede ook (e) *Josefus* en (f) *Eusebius*, ook (g) *Abul Pharus* over een stemmen. (h) Maer *Josef Scaliger* toont met grondige reden hier op, uit *Herodoot*, aen, dat dit een groot misverstant is. Want hy bewyft met veele omftandigheden dat by *Efdra* (i) niet *Darius* *Hystaspes* zoon, maer *Darius* *Nothus*, van wien beneden breeder zal gesproken worden, van de heilige schryveren verstaen wort: toonende met een dat in den tusschentydt van *Cyrus* laetste jaren, en die van *Cambyfès*, *Smerdis*, en *Darius* *Hystaspes* zoon, de vyanden der Joden zich alleen vernoegt hebben met den tempelbouw door de hofdienaren der vernoemde Koningen te beletten, maer dat ze eerst in het begin der regeringe van *Xerxes*, of *Ahasueros*, en daarna ten tyde van *Artaxerxes* *Macrochir*, of *Arthasasta*, die brieven van klagte tegen de Joden, waer van (k) by *Efdra* gesproken wort, geschreven hebben. (l) Aen deze meeninge zouden wy ons voor het naeste houden, met dit onderscheit evenwel, dat wy *Esther* niet voor de Gemalin van *Xerxes*, maer voor die van *Artaxerxes* *Mnemon* zouden houden, gelyk wy naderhant ter zyner plaetse toonen zullen.

Maer om weder te keeren tot het verhael der zeven Persiaensche Vorsten, die de *Magi* naer hunne verdiensten gestraft hebben, men verhaelt, dat ze de twee doode lichamen onthalt hebben, en dat de vyf ongewonde Heeren met groot ge- roep op de plaets van het Paleis geloo- pende, die aen de andere Persen vertoont,

het bedrogh uitgelegt, en ondertusschen alle de *Magi*, die hun voorquamen, afgemaakt hebben: welk voorbeeld alle de Persen gevolgt hadden, zoo dat'er geen een *Magus* af gekomen zou zyn, indien de opkomende nacht het moorden niet gestuit hadt. Op dezen dagh wil men dat de Persen jaerlyx eenen Feestdagh, by hen genoemd *Μαγοφονία* of ombrenging der *Magi*, zouden gehouden hebben, gedurende welke feesthoudinge geen *Magus* mogt voor den dagh komen, maer gehouden was stil in huis te blyven.

Na verloop van vyf dagen, als de be- roerte wat begon te stillen, wert over den staet des *Kyx* raedt gepleegt, en na lang overleg, en onderling gesprek, ein- delyk besluit genomen tot het kiezen van eenen nieuwen Koningh, met bedingh, dat, indien een van hun zeven tot Koningh verheven wierde, hy aen *Otanes*, die de aanleider van dit verbont was geweest, en zyne nakomelingen, jaer- lyx eenen Medischen rok vereeren, en hen onder de heerlyxten en aanzienlyxten geslach- ten der Persen stellen zoude. Dat ook aen elk der zeven heeren vry zoude staen, zonder zich aen te geven, in het Koning- lyk paleis te komen, tenware de Koningh met eene zyner gemalinnen te beddelagh: en eindelyk dat de Koningh niet zou mo- gen trouwen, als alleen uit de familie van eenen der genoemde heeren.

De wyze van deze verkiezing was ook dus gestelt. Zy moesten alle op eenen ze- keren dagh voor het opgaen der zonne in de voorstادت, of, zoo anderen willen, voor het Koninglyk paleis te paerde ver- schynen, om den genen, wiens paert on- der het opgaen der zonne, die van de Per- sen als een Godtheit geëert wert, eerst brieschen zoude, tot Koningh te maeken. *Darius* nu, zoon van *Hystaspes*, een van de verbondene Heeren, hadt eenen stal- meester, genaemt *Oebares*, die deze over- eenkomingh uit zynen heer verstaen heb- bende hem beval goeden moet te hebben, dewyl hy raedt wist om hem voor anderen tot Koning te doen verkiezen. Hier op brengt hy by nacht eene merrie niet verre van de plaets, daer des anderen daegs de byeenkomst zyn zou, bint haer vast, en brengt den hengst, dien *Darius* des anderen daegs beschryden zoude, daer by, en laet ze van hem bespringen. *Darius* des an- deren daegs met de andere Heeren opge- zeten en ter bestemde plaetse gekomen zynde, begon zyn hengst, naer allen schyn uit gedagtenis der wellust daer met de merrie genoten, aenstonts het gewensch- te teken te geven. Waer op naer het verhael van *Herodoot* aenstonts een blixem en donderslagh volgde. Dit was zoo ras niet geschiedt, of de andere heeren spron- gen aenstonts van hunne paerden, en be- we-

(a) lib. iv. c. 46.

(b) lib. iii. c. 5. in princ.

(c) c. 4. §. 6.

(d) §. 5.

(e) lib. cit. cap. 2. & 3.

(f) P. I. Chr. p. 30. seqq. P. II. p. 129.

(g) Dynast. cit. p. 80. seqq. text. Arab. & vers. La- tin. p. 52.

(h) Conf. Ed. Simf. Chron. Cath. part. cit. sub A. M. 3477. feu p. m. 7 ed. Oxoniens.

(i) A. §. 5.

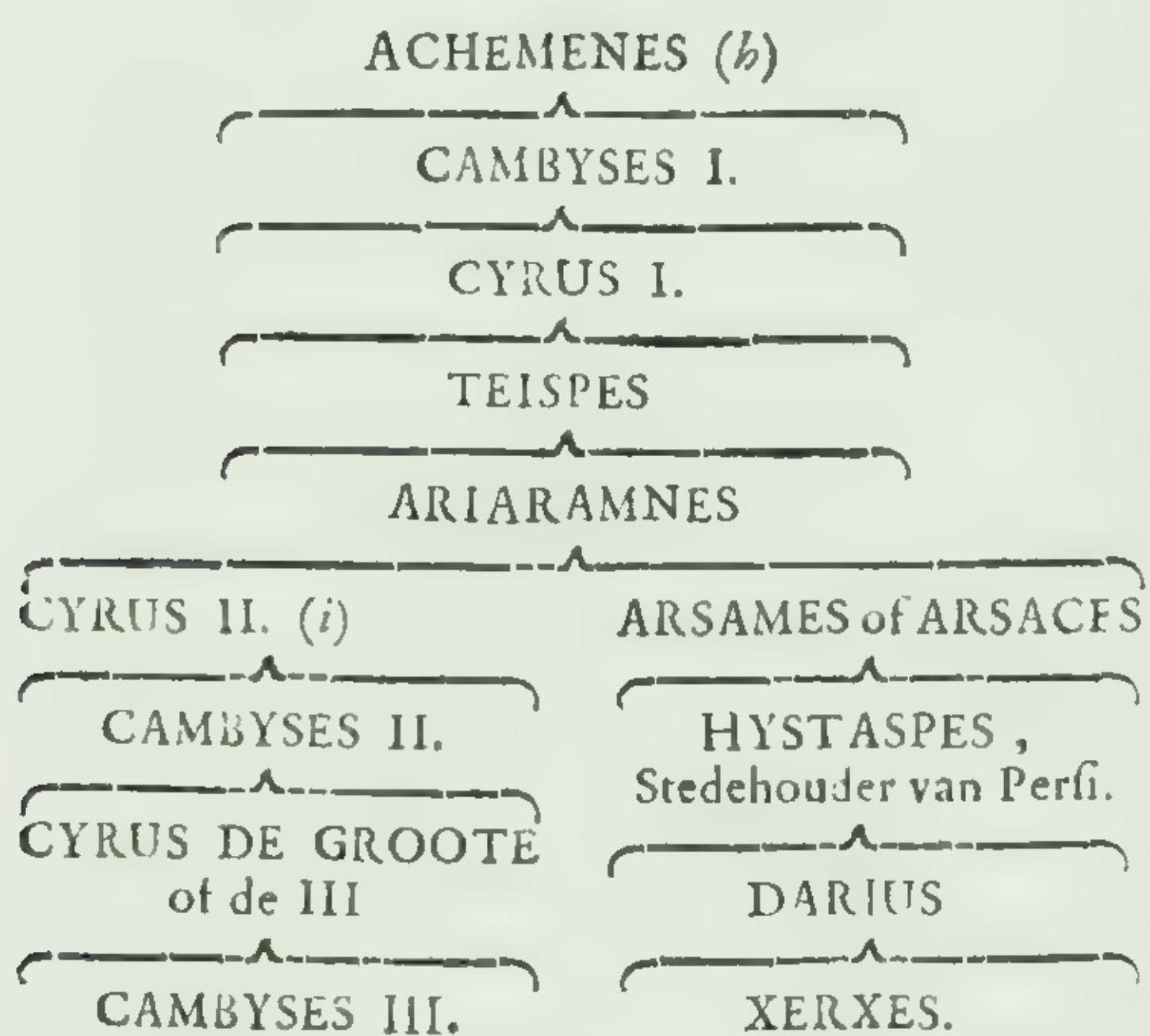
(k) c. c. Efd. §. 6 & 7.

(l) vid. Anim. in Euf. Chron. p. 90. & lib. VI. de Em. Tempor. p. 589. seqq.

wezen hem Koningklyke eere , waer in hen al het volk aenftonts navolgde. Hier ontrent tekent Justinus te regt aen , dat grootelyx te verwonderen is dat deze heeren, die ten koste van hun leven het Ryk vande geweldenarye der Magi verloft hadden , en elkander in deugt en geboorte gelyk waren , zoo eens van zin zyn geweest in de verkiezing , en die zoo licht op het bloot geval hebben laten aenkomen. Maer de goddelyke bestiering, gelyk in alle andere dingen , heeft in deze ook uitgeblonken. Over dit alles zal de lezer zyn genoegen vinden by (a) Herodoot, (b) Ctesias, (c) Justinus, (d) Valerius Maximus, en (e) Agathias. Dus volgt hier in den reex der Koningen van Perſie

IV. DARIUS, ZOON VAN HYSTASPES.

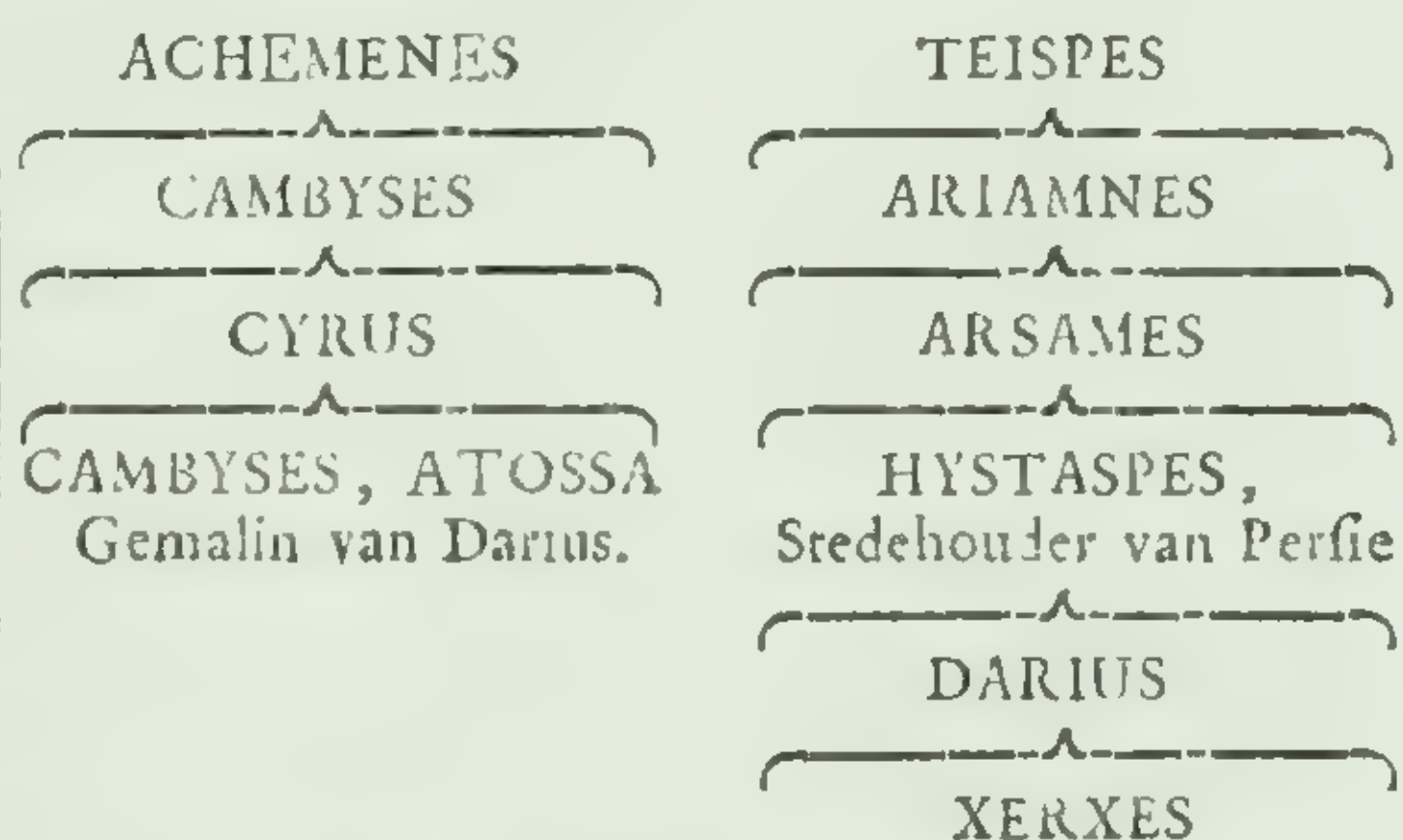
Hoewel de Erfvorſten des Ryx , door Cyrus verworven , in en met zynen outſten zoon Cambyſes uitgeſtorven zyn, en de naem zyns tweeden zoons door eenen bedriegelyken *Magus* misbruikt is , heeft nogtans de Goddelyke voorzienigheit de zaken zoo beſtiert , dat evenwel een zynner bloetverwanten, hoe gevallen ook de verkiezing mogt ſchynen, op zynen troon geſtegen is. Waerom niet ondienſtigh zal zyn de afkomſt van dezen Darius, gelyk die door zynen zoon Xerxes zelf by (f) Herodoot uitgerekent is , aen te toonen, en daer ze gebrekkelyk is uit (g) Sulpicius Severus te vullen, om met een hier door ook de afkomſt van Cyrus op te helderen. Naer onze gedagten dan is de orde van dezen ſtam dus:

De eerſte linie van Ariaramnes op Arſames, en de volgende, ſtaet van woort tot

(a) l. c. c. 80. usque ad 88.
 (b) in exc. segm. 15.
 (c) l. c. cap. 10.
 (d) lib. VII. cap. 3. ext. 2.
 (e) l. b. 2. &c.
 (f) lib. VII. c. XI.
 (g) l. II. Hist. Sacr.
 (h) van dezen is reets boven geſproken.
 (i) vid. Herod. l. I. c. 3.

woort op de aengetrokkene plaets van Herodoot. De zydelinie van Ariaramnes op Cyrus den tweeden, Grootvader van Cyrus den grooten , die de heerſchappy van Aſie aen de Perſen gebragt heeft, hebben wy opgeſtelt voor zoo veel zy overeenkomt met de verhalen van andere geloofwaardige ſchryveren. Hoewel Salmaſius(k), anders een geleert en zeer beleezen man , ons wil doen gelooven , dat Darius Cyrus in den bloeden geenſzins beſtaen heeft, verwarrende en veranderende hier door het geſlagtregister , door Xerxes by Herodoot aengehaelt , zodanigh , dat het noch hangt noch kleeft. Want dan wil hy dat Achemenes de Grootvader van Cyrus den grooten, en Overoutgrootvader van Xerxes wegens zyne Moeder Atossa dochter van Cyrus geweest is: dan wil hy het gezegde geſlagtregister geſplitſt, en in tweederhande ſtammen verdeelt hebben, namelyk in eenen der moederlyke , en eenen der vaderlyke maegſchap op deze volgende wyze:

Ook meent hy dat deze twee ſtammen met elkander niet vermaegſchapt zyn geweest. Maer zyn geheele misverſtant ſpruit hier uit, dat hy noch de eenerhande namen, noch den tydt, noch tuſſchen-tyden der afkomelingen wel onderscheiden heeft. Want uit de bygebrachte plaetsen van Herodoot, die ontrent of kort naden tydt van Xerxes geſchreven heeft, volgens de getuigenis van (l) Dionys van Halicarnassus , en uit (m) Suidas blykt , dat een zoon van Achemenes Cambyſes , en een zoons zoon van hem Cyrus genaemt is. Deze laetſte nu kan onze Cyrus niet zyn, die het opperſte gebiet over Aſie van de Meden aen de Perſen overgebragt heeft. Want (n) Herodoot zelf zegt duidelyk , dat de vader van dezen onzen Cyrus Cambyſes , en zyn grootvader een andere Cyrus geweest is , gelyk dat (o) Salmaſius ook niet ontkent. Hoe kan Cyrus de groote tot zynen grootvader Achemenes gehadt hebben , daer reets een ouder Cyrus was voorgegaen? Vooreerſt blykt het ten minſte daer klaer uit dat

(k) Exerc. Plin. ad c. Jul. Solini Polyh. p. 1183.
 (l) in Jud. de Thucyd. Histor. p. m. 139. edit. Lips. Weidem.
 (m) Sub voc. Her. &c.
 (n) l. I. c. CXI.
 (o) l. cit.

dat'er twee of meer verscheide personen den naem van Cyrus gehadt hebben, en by gevolg staet'er te vragen, wie dan de vader van den eersten Cyrus, grootvader van Cyrus den grooten, geweest zy. Maer daer kan men op niet dan met waerschyntyke giffingen antwoorden. Zegt men dat het Cambyfes, zoon van Achemenes geweest is, zoo moet men ook nootzakelyk eenen tweeden Cambyfes toestaen, als zynde vader van Cyrus den grooten. En dit al gestelt zynde, zoo was deze laetste maer de vierde persoon in de afdalende linie van Achemenes, dat niet wel zyn kan, of men most met (a) Luciaen vast stellen, dat hy over de hondert jaren out geworden was, dat al zoo weinigh waerschyntlyk is, als het gene ons (b) Cicero verhaelt: dat n amelyk Cyrus de Groote in zynen droom de zonne ziende leggen voor zyn voeten, driemalen daer naer gegrepen hadt, dogh vergeefs, dewyl zy zich telkens wechgerolt had: en dat de Wyzen hem hier uit eene dertigjarige regeringe voorspelt hadden; en dat de uitkomst dit bevestigt hadt, dewyl hy zeventigh jaren langh geleeft, en na zyn veertigste de regering aenvaert had. En al wilde men deze verhalen maer blindeling opvolgen, zoo zou men ze egter in de historien niet goetd kunnen maken. Want indien de voornoemde Achemenes een zoon van Perses, en zoons zoon van Perseus en Medea, gelyk de schryvers willen, die wy in het begin van dit hoofdstuk hebben aengehaelt, geweest is, zoo kan Cyrus de groote al zoo onmogelyk de vierde persoon in afkomst van Achemenes zyn, als een paert spreken kan, omdat op zyn minst over de 700 jaren tusschen Perseus, ja Achemenes zelf, en Cyrus den Grooten verlopen zyn, als wy ons houden aen de rekening van (c) Eusebius. En is Achemenes, naer ons geloof, onder de oude Persianen van later ceu, en toen naer allen schyn Elamite genoemd, een voornaem persoon geweest, zoo worden'er meer dan vier voortteelingen vereischt, om geheele geslachten, en Colonien, uit zyn zaet voortkomende, te stichten. Want (d) Herodoot verhaelt al in de toerustingten oorlogh door Cyrus tegen Astyages geheele geslachten van Achemeniden onder de Pasargaden in Persie. Ook getuigt (e) Strabo in zynen tydt uit het verhael der oude schryveren dat van Persepolis af ten Zuiden, tot aen Carmannie toe, benevens andere volkeren ook de Achemeniden gewoont hebben. Cambyfes zelf, Cyrus zoon, vermaent in zyne laetste aanspraak tot de Persen by (f) Herodoot, by-

zonder de Achemeniden, die by hem tegenwoordigh waren, dat zetoeh het oppergebiedt niet weder aen de Meden zouden laten komen: waer uit immers volgen moet, dat vele geslachten uit Achemenes door eenen geruimen tydt moeten voortgeteelt zyn geweest. Ook is wel te denken dat de Persen ten tyde van Sardanapalus zoo wel eenen Achemenides, dat is, nazaet van Achemenes, als de Meden eenen Arbaces, of de Babiloniers eenen Belles tot hun hooft onder het oppergezag van den Assyrischen Monarch gehadt hebben. Zoodat onzes bedunkens het geslagtregister van Xerxes, by Herodoot aengehaelt, niet te veranderen, en de zydelinie noch hooger, noch lager te stellen is, indien wy niet willen stellen dat Darius in zyne kintsche jaren de regeringe aenvaert heeft. Weet iemant iets beters of zekerders hier van op te brengen, ik wil gaerne myn gevoelen verlaten, en het zyne volgen. Ten minste tegen Salmasius, die plat uit ontkent dat Darius een bloetverwant van Cyrus geweest zy, helpt ons niet weinigh (g) Justinus, de verkorter van Trogus, zeggende ronduit dat Darius een bloetverwant der voorgaende Koningen geweest is. Zelf (h) Herodoot noemt Hyftaspes, vader van Darius, eenen zoon van Arsames, of Arsaces, en wel byzonderlyk eenen nazaet van Achemenes. Sulpicius Severus (i) stelt dit nogh nader, en zegt dat Cyrus de Groote, en Hyftaspes *fratres patruelles* geweest zyn: welke woorden in eenen naeuwen zin genomen voornamelyk *broeders kinderen* betekenen; waerom ook Drusius in zyne Aenmerkingen over Sulpicius meent, dat Arsames de vader van Hyftaspes, en Cambyfes, vader van Cyrus, broeders geweest zyn. Maer dat kan geenent stant grypen, dewyl uit het gezegde bekend is, dat de vader van *Arsames Ariaramnes*, en die van *Cambyfes*, *Cyrus* de tweede geweest is. Hierom zouden wy van gevoelen zyn, dat de uitdrukking van *Fratres Patruelles* by die geestelyke schryvers niet in den naeuften zin voor *Broeders Kinderen*, maer volgens den styl der Heilige bladen, voor *Bloetverwanten* moet opgevat worden, dat ook (k) Augustyn getuigt, en met het exempel van Abraham bekragtigt, die (l) Loth zynen Broeder noemt, daer hy maer zyns broeders Harans zoon was. Dus meenen wy dat *Hyftaspes* grootvaders broeders zoon over *Cyrus* gestaen heeft, hoewel niet gezegt kan worden, wie van hun van den oudsten broeder afkomstigh zy geweest. Wat ons aengaet, wy laten het over

(a) lib. de Macrobiis.

(b) l. 1. de Div. segm. 23. ex Persicis Dinonis.

(c) Part. post. Chr. p. 84. coll. p. 127.

(d) l. c. cap. 125.

(e) lib. XV. p. m. 727.

(f) lib. III. c. 65.

(g) l. cit.

(h) l. c. cap. 109.

(i) l. c.

(k) tr. XXVIII. in Joann. & l. XV. de Civ. Dei cap. 19.

(l) Gen. cap. 13. v. 8.

over aen het oordeel van den opmerken-
den Lezer.

Wat nu aengaet den persoon van *Darius* zelf, door zyne verheffing op den troon is de droom, dien men wil dat *Cyrus* kort voor zyn doot zou gehadt hebben, vervult. Want *Herodoot* verhaelt dat *Cyrus*, eer hy *Tomiris*, Koninginne der *Massageten* den oorlogh aendeed, op zekeren nacht droomde dat de outste zoon van *Hystaspes* twee vleugels aen zyne schouderen hadt, waer van d'een *Asie*, en d'ander *Europe* beschaduwde. *Darius* was toen ontrent twintigh jaren out. Waerom *Cyrus* vreezende dat hy hem lagen mogt leggen, zynen Vader *Hystaspes* by zich ontbodt, hem den droom vertelde, en gelaette in der yl naer zyne Lantvoogdye te keeren, en zynen zoon by zich te houden, opdat hy zich, zoodra hy van den oorlogh met de *Massageten* zoude wedergekeert zyn, daer mede zou kunnen verantwoorden. Maer het is waerschyndlyk dat *Cyrus*, als boven gezegt is, in den slaghe gesneuveld is, en de gevallen verkiezingh van *Darius* zynen droom vervult heeft. (a)

Zoodra *Darius* Koningh geworden was, heeft hy naer het zeggen van *Herodoot* en *Justinus*, twee dochters van *Cyrus*, teweten *Atossa*, die getrouwt was geweest met haren broeder *Cambyfes*, en daarna met den *Magus* *Smerdis*, of *Sphendadates*, zoo als *Cresias* hem noemt, en *Artystona* nogh maegt, ook de dochter van *Smerdis* of *Tanyoxarces*, broeder van *Cambyfes*, en zoon van *Cyrus*, genoemt *Parmys*, en *Phaedyma*, dochter van *Otanes*, of *Ostanes*, naer de gewoonte des lants ten huwelyk genomen. In deze gedachten van zyn Ryk geruyst te zullen bezitten, heeft hy een steene pronkbeeld van eenen Koningh te paerde zittende opgerecht, met dit opschrift: **DARIUS, ZOON VAN HYSTASPES, HEEFT DOOR DE DEUGT ZYNS PAERTS, EN DE WAKKERHEIT ZYNS STALMEESTERS, HET KONINGRYK VAN PERSIE VERKREGEN.** (b)

Evenwel vint men niet aengetekent, waer dit pronkbeeldt magh opgerecht zyn geweest. Maer ik zou wel durven gissen dat het het zelve geweest is, dat nogh tegenwoordigh by *Naxi-Rustan* gezien wort. Want daer ziet men eenen Koningh te paerde zittende, die van twee mannen, zich voor hem verootmoedigende, aengebeden wort.

Voorts deelde hy de landen, onder zyn gebiet behoorende, in twintigh Lantvoogdyen, gemeenlyk *Satrapien* genoemt,

die hy elk zekere schatting op leidde, uitgezondert *Persie*, en andere landen, die niet geheel onderworpen waren. Want deze bragten maer geschenken op: gelyk *Herodoot* (c) daer breedt bericht van geeft.

Wat zyne oorlogsbedryvenaengaet, het eerste daer van is geweest, toen de *Assyriërs* afgevalzen zynde, *Babilon* bemagtigt hadden. De stad was bezwaerlyk te herwinnen, en de *Perzen* hadden'er reets twintigh maenden voor gelegen. Maer *Zophyrus*, of *Zopyrus*, zoon van *Megabyzus*, een der zeven Heeren, die den *Magus* hadden van kant geholpen, bedagt eene vreemde en noit gehoorde krygslift. Hy liet zich t' huis over al zyn lichaem deerlyk slaen en quetzen, ook neus, ooren, en haer afsnyden. In dezen staet vertoonde hy zich aen *Darius*, en zyn voornemen aen hem ontdekt hebbende, liep hy tot de *Babiloniërs* over, hun wysmakende dat hy van den Koningh op deze wyze mishandelt was, omdat hy hem geraden had het beleghe op te breken, en van de stad af te trekken. De *Babiloniërs* gaven, gelyk niet wonder was, geloof aen zyne woorden: waer op hy onder voorwendingh van zich te willen wreken het gebiet kreegh over eenigh krygsvolk, waer mede hy, om zyn geloof by de *Babiloniërs* te bekragtigen, verscheide *Persische* benden sloegh, en hier door by de *Babiloniërs* in zulk een achting geraakte, dat ze hem tot krygshoofd over hun geheel leger, en bewaerder der stad aenstelden. Maer als *Darius* volgens zyne afspraak met *Zopyrus* alle zyne krygsbenden de stad deed naderen, en de *Babiloniërs* op de muren waren, om die met alle magt te beschermen, opende *Zopyrus* den *Persianen* twee Poorten, waer door ze in de stad geraakten, en dezelve bemagtigden. *Darius* liet hier op de muren en poorten der stad afbreken, dat *Cyrus* verzuimt had te doen, en drie duizent der voornaemste *Babiloniërs* ophangen, gevende vryheit aen de overige *Burgery* van daer te blyven wonen, en ontbiedende uit zyne andere landen 50000 vrouwen om kinderen voort te teelen, dewyl de *Babiloniërs* voor de belegeringh alle de vrouwen buiten eene voor elken man, om de dierde der lyftogt voor te komen, geworgt hadden. *Zopyrus*, wien volgens *Darius* oordeel niemant der *Perzen* noch voor, noch na dien tydt, als men *Cyrus* alleen uitzonderde, in moedten dapperheit overtroffen hadt, wert tot vergeldinge dezer heldendaet met de gansche stad *Babilon* voor zyn leven beschonken om de inkomsten daer van buiten eenige schattingen te trekken, en alle jaren met treffelyke en aenzienlyke geschenken begiftigt. Zeker

Kk Da-

(a) v. Her. I. c. cap. 209. seq.

(b) vid. Herod. I. III. c. 88. conf. Justin. I. c. cap. 10.

(c) I. c. 89. seqq. usque ad cap. 96.

Darius plagh zedert dien tydt te zeggen, dat hy wenschte dat Zopyrus ongeschonden van lyf en leden was, liever dan dat hy nogh twintigh (anderen zeggen hondert) Babilons veroveren zou. (a) Ook verhaelt men dat hy op zekeren tydt eenen granaetappel opfnydende, gevraegt wert, van welke dingen hy wel zoo veel wenschen zoude als'er korrels in dien appel waren, en geantwoort had, dat hy niets liever wenschte dan zoo veel Zopyrussen te mogen hebben. (b) Hoewel (c) Herodoot dit met eenige verandering van Megabyzus, vader van Zopyrus, verhaelt. Deze verovering van Babilon moet naer de tydtrekening van Christophorus Helvicus in het twaelfde jaer van Darius regeringe, of in het derde van de zevenen-zeftigste Olimpiade voorgevallen zyn.

Darius
beoorloft
de Scy-
then.

Kort hier na deed Darius, nu magtigh van volk, en verrykt door groote inkomsten den Europeeschen Scythen, die over den Donauftroom, daer nu de Ukraine en andere aengrenzende landen leggen, woon- den, den oorlogh aen. Herodoot wil, dat hy dit deed uit wraekzucht, omdat de Scythen voor meer dan hondert jaren in Asie gevallen, de Meden, die hun onder den Koningh Cyaxares wederstant boden, geslagen, en Asie afgeloopen hadden. (d) Maer die rede is vry verre gehaelt. Justinus en anderen meenen dat de Koningh der Scythen oirzaak van dezen krygh geweest is, omdat hy zyn dogter weigerde aen Darius ten huwelyk te geven. (e) Ctesias brengt geene rede by, gevende hier door genoegh te kennen dat Darius uit enkele dartelheit, en verbeeldinge zynen groote magt, dezen oorlogh gezocht heeft. Het begin hier van wil men dat gemaakt zy van Ariaramnes, Lantvoogt van Kappadocie, dien van den Koningh bevolen was de Scythen aen te grypen, en mannen en vrouwen gevangen wech te voeren. Dat Ariaramnes hier op Masagetes, of Masagetes, broeder des Scythischen Konings, van zynen broeder gevangen gezet om wanbedryf ontrent zyn ampt gepleegt, uit den kerker gehaelt heeft. Waer over de Koning der Scythen, genaemt *Scytharces* (Herodoot noemt hem (f) *Idathyrus*, Plutarchus (g) *Idathyrus*, Justinus (h) *Jancyrus*, Orosius (i) *Athyrs* of *Antyrus*; Jornandes (k) *Antriregirus*) vergramt zynde, schempige brie-

ven aen Darius geschreven, en even schem- pigh antwoordt daer op ontvangen heeft. (l) Nu schreef Darius overal aen zyne Lantvoogden, zy zouden voet-en paerde- volk werven: gebiedende ook die van Ionia en Eolie, en andere volkeren aen de Egeesche Zee en den Hellespont woonende, met hunne Oorlogschepen naer den Hellespont te zeilen, en hem met zyne krygstroepen, die hy te land gebruiken zoude, aen den Thracier Bosfor in te wachten. Hier op van Susa opgebroken quam hy tot aen den Bosfor of het kanael by Chalcedon, dat Europe van Asie scheidt, en vyf stadien breed is, naer de getuigenisse van Pomponius (m) Mela. Zyn leger bestont in agtmael hondert duizent mannen, gelyk eenparigh getuigt wort van Ctesias (n), Diodorus (o) en Jornandes (p). hoewel Herodoot (q) zegt dat hy buiten de vloot, die in zeshondert schepen bestont, 700000 mannen zoo te voet als te paert gehadt heeft, waer mede Justinus en uit hem Orosius overeenstemmen, en aen den Bosfor, waer over de boumeeester Mandrocles van Samos een houtte, of gelyk Jornandes getuigt een schipbrugge geslagen heeft, twee steene zuilen heeft doen zetten, en op de eene in de Assyrische, op de andere in de Griexen tale de namen der volkeren, die in zyn leger waren, inhouden ter eeuwiger gedachtenisse: welke zuilen men wil dat naderhand naer Bisanssen gevoert, en in de tempelen der afgoden Diana en Bacchus gestelt zyn. Over deze bruggh is dit groote leger van Darius (nadat hy zelfte voren op de eilanden, van outs *Cyaneae*, en nu by de hedsdaegse schryvers *le Pavonare*, ook *Jarcazes* genoemd, en aen den mont van den Thracier Bosfor gelegen, den *Pontus Euxinus* gezien hadt) in Europe overgetogen, wendende de vloot zich naer den mont des Isters of Donauftrooms, over welke groote rivier weder een bruggh geslagen wert.

Ondertusschen trok Darius met zyne lantbenden door Thracie, en aen den oirsprongh der rivier Tearus gekomen bleef drie dagen langh daer nedergeflagen om uit te rusten. Herodoot (r) tekent aen dat deze rivier XLII wellen of bronnen heeft, die alle uit eene rots voortkomen, en ten deele warm, ten deele kout water uitgeven, waer door verscheide ziekten, en inzonderheit schurft van menschen en beesten genezen worden; zynde voorts zoo helder en lieffelyk van smaek, dat Darius een byzonder vermaek daer

(a) v. Her. l. cit. c. 150. seqq. usq. ad fin. Just. l. c. Polyaen. l. 7. Strateg. &c.

(b) vid. Plut. in Apoph. in princ. seu T. II. op. p. 173.

(c) l. 4. c. 143.

(d) lib. IV. c. 1.

(e) v. lib. 2. cap. 5. confer. Oros. Hist. l. 2. c. 8. Jornand. de rebus Getic. cap. 4.

(f) l. c. capit. 126.

(g) in Apoph.

(h) l. cit.

(i) l. cit.

(k) l. cit.

(l) Ctes. l. c. Segm. 16.

(m) l. 1. de sit. orb. cap. 19.

(n) l. c. Segm. 17.

(o) l. 2. p. 93. ed. wech. Ffirt.

(p) loc. cit.

(q) l. c. cap. 87.

(r) l. 1. cap. 90.

daer in geschept, en daer ter plaets een gedenkteken met het volgende opschrift opgerecht heeft: DE BRONNEN VAN HET RIVIERTJE TEARUS GEVEN BOVEN ALLE ANDERE BEEKJES HET BESTE EN SCHOONSTE WATER, TOT WELK GENADERT IS DARIUS, ZOON VAN HYSTASPES, KONING VAN PERSIE, EN AL HET VASTE LANT, DE BESTE EN SCHOONSTE MAN ONDER ALLE MENSCHEN, WANNEER HY MET ZYN LEGER TEGEN DE SCYTHEN OPTROK. Hier ontrent is verwonderens waerdigh, dat noch Mela, noch Strabo, noch eenige andere oude schryvers, voor zoo veel ons bekend is, eenigh gewagh van dit riviertje maken, buiten (a) Plinius alleen, die het alleen noemt in de beschryvinge van het Thracische lantschap Allice, en wyders daer niets van zegt. Maer dewyl Herodoot toont, dat dit riviertje *Tearus* in eene andere rivier loopt, die *Contadesus* genoemd wort, endeze weder in den stroom *Ayrianes* valt, die zelf ook eindelyk zich in den *Hebrus* werpt: zoo is wel te denken, dat *Tearus* maer een klein beekje geweest zy, waer op de Lantbeschryvers niet veel agt gegeven hebben. Wat nu aengaet de schoonheit van Darius, dus hoogh geprezen in het verhaelde opschrift, Strabo (b) getuigt ook dat hy de schoonste van alle menschen geweest is, dit alleen uitgezondert dat hy lange armen en elbogen had, die hem tot de knien toe afhingen: waerom hy hem ook *Darius Macrochir* of *Langhant* noemt.

Maer om weder te keeren tot den Scythischen oorlogh: de Thraciers, die tegens het Noorden ontrent de stadt Salmyderfus woonden, hebben zich zonder slag of stoot gewilligh aen Darius onderworpen, hier in voorzigtiger dan de Geten, die tegenstandt biedende, door de wapenen der overwinnaren tot slaefsche dienstbaerheit gebragt zyn. Als nu Darius tot aen den Ister genadert was, heeft hy zyn krygsvolk over bruggen, reedts voor af daer toe vervaerdigt, in der vyanden lant doen trekken, en de bewaring der bruggen aen de Ioniers zestigh dagen langh te bewaren gegeven, hopende binnen dien tydt de Scythen te zullen hebben overwonnen: waerom hy ook den Ioniers verlof gaf van naverloop van dien tydt te mogen naer huis trekken. Maer de Scythen geen standt houdende, hielden hem op door dan eens te staen, en dan eens te vluchten, verwoestende alles voor hem heen, en hem dus omleidende in groote

en onvrugtbare woestynen: zoodat zyn volk afgemat en aen spys en drank gebrek hebbende, in grooten noodt gebragt wiert. Waerom hy eindelyk door den raedt van Gobryas en andere krygshoofden zich liet bewegen, om de nederlaeg zyns legers voor te komen, tot de brug te rugh te keeren. Dit stelde hy spoedigh by nacht in alle stilte in 't werk, latende alle zieken agter, en trekkende weder naer den Ister langs den zelven wegh, dien hy gekomen was. De Scythen des daegs daer aen Darius vlucht vernomen hebbende, vervolgden hem vergeefs, dogh quamen egter voor hem aen de schipbrugge, die de Ioniers en andere Grieken bewaerden. Hier op rieden zy hun de brugge, tot welker bewaringe zy gestelt waren, af te breken, en deze goede gelegenheit van zich te ontslaen van het jok der Persen niet te laten voorbygaen. Wat hen aenging, zy wilden Darius zoo op het lyf komen, dat hem voortaan de lust vergaen zou van oit eenigen oorlogh weder aen te vangen. Miltiades, Veltheer der Atheneren, en Lantvoogt over hunne volkplanting aen den Hellespont, die mede van Darius tot bewaringe dezer brugh aengesteld was, hielt geweldig by de zynen aen, dat ze deze gewenschte gelegenheit van hunne vryheit te herstellen niet zouden verwaerloozen, maer den voorstel der Scythen achtervolgen. Maer een der bewaerders, genaemt *Hiftiaeus* of *Istiaeus de Melitenfer*, zeide hier op dat het bederf van Darius geheel ondienstigh was voor de belangen van hem en zyne amptgenooten, hier tegenwoordigh, die als vorsten en beheerschers hunner medeburgeren van Darius aengesteld waren, van wiens behoudenis en regeringe hungeheele welvaert afhingh. Want dat, indien Darius quam te sneuvelen, hunne burgers liever zich zouden begeven onder de regeringe der gemeente, dan hen erkennen voor hunne oppervoogden, om nu niet te zeggen dat ze hen niet alleen van hunne eerampten, maer licht wel van het leven berooven zouden. Waerom hem niets heilzamer voorquam voor het gemeene welwezen, dan het ryk des Persiaenschen Konings te beveltigen. Want men most wel aanmerken dat de Koningh aen hem en hun, nevens andere voornamen Griexen Heeren, een yder over zyn stadt en lant eene erfelyke voogdye gegeven had, als niet twyffelende of hy zou door hun toedoen de Grieken, die Asie bewoonden, te lichter onder zyne gehoorzaamheit en gebiet behouden, omdat dus het welvaren en belang der Heeren, aen wie hy dusdanigh eene heerschappy betrouwt hadt, aen het zyne gehecht was. Dus is de voorzorge van Darius niet ydel geweest: want zich hier op verlatende, heeft hy zich en zyn leger voor den

(a) l. 4. cap. xi.

(b) lib. XV. p. 725.

ondergangh, die hem dreigde, bewaert. Want alle de kleene Vorsten en bewintsluiden over steden en lantschappen aenden Hellespont en in Ionie en Eolie gelegen, verworpen den raedt van Miltiades, en hingen Histiaeus aen, dat de behoudenis van Darius was. Evenwel besloten ze de brugh tot buiten het bereik eens pylschoots toe aenstonts af te breken, opdat de Schythen gewapender hant daer niet mogten overkomen. Ondertusschen lieten ze hun door Histiaeus uit hunner aller naem verzekeren, dat ze hunnen raedt volgen, en naer huis keeren zouden. De Scythen dit hoorende, trokken te rug, om het Persiaensche leger op te zoeken. Maer meenende dat het zelve eer te rug zou trekken door wegen, op welke voeder voor de beesten, en verdere lyftogt kon gevonden worden, dan de reis nemen door woeste plaetzen, daer niets te krygen was, werden zy in hunnen toeleg bedrogen, en misten Darius, die met zyne troepen behouden aen de brugh quam. Miltiades middlerwyl vreezende dat zyn raedt slaggh, waer van zoo veel menschen kennisse hadden, ter ooren des Konings mogt komen, vond geraden naer Athenen te trekken. Darius ondertusschen zynen wegh vorderende vond de brugh voor een gedeelte afgebroken: waerom hy verlegen zynde zekeren Egyptenaer, die een ongemeen sterke stem had, gebodt aen strant te gaen, en Histiaeus by zynen naem te roepen, die des Konings komst vernomen hebbende de schepen aenbragt, en de brugh herstelde tot overvoering der Koninklyke troepen. Dus ontquam Darius dit gevaer: en de Scythen hier door gedreven van spyt verweten den Ioniers hunne lafheit, en vadzigheid, als die dus genegen waren tot flavernye, waerom ze waardigh waren geheel uitgeroit te worden. Men wil dat Darius op dezen togt 80000 mannen verloren heeft, welke schade in zulk eenen overvloedt van volk niet eens gerekent wert. Voorts trok hy door Thracie te rug, doende zich by Sestus met schepen over den Hellespont naer Asie overzetten, en latende in Europe Megabyzus tot Veltoversten over de 80000 man, die hy daer liet. In welk eene achting hy dezen Megabyzus hielt, blykt uit zyn zeggen dat hy liever veele Megabyzussen had, dan Griekenlant onder zyn gebiet. (a) Het is waerschyndlyk dat Darius deze troepen daer gelaten heeft om de Scythen te beletten in Asie in te breken, en de Persische landen uit weerwraek te verwoesten. Want Strabo zegt wel duidelyk (b) dat hy uit die

vreeze veele steden, gelegen ontrent den Propontis, een kleen meer tusschen den Thracischen Bosfor en den Hellespont, by de Hedensdaegse schryvers genoemt *mar di marmora*; en onder die ook Abydus verbrant heeft, opdat ze aen zyne vyanden geene schepen tot hunne overvaert leenen zouden. Ook schynt Ctesias naer het gevoelen van eenigen vast te stellen dat de inval geschiedt is (en Herodoot ontkent het niet) en dat de tagtentigh duizent mannen, door Darius in Europe achtergelaten door den Koning Scytharces, of Indathyrus, als anderen zeggen, vernielt zyn, zonder dat hy eenigh gewagh maekt van Megabyzus, voegende daer by dat Darius op zyn wederreise de huizen en tempels van Chalcedon verbrant heeft, omdat de inwoners dier stadt de brug, die over het voornoemde kanael lagh, hadden getracht los te maken, en den altaer, die door hem in zynen doortoght ter eere van *Jupiter Diabaterius*, dus genaemt, als begunstiger van den overtocht, opgerecht was, afgebroken hadden. (c). Maer het is waerschyndlyk dat Ctesias hier niet spreekt van de tachtentigh duizent mannen, die onder het bestier van Megabyzus in Thracie gebleven zyn, maer van de meenigte van zieken en onvermogenden, die Darius voor zynen aftoght in Scythie gelaten heeft, ten deele omdat men hen niet konde voort krygen, ten deele om de vyanden te misleiden, en dus zynen aftoght te gemakkelijker te maken. Want Megabyzus heeft met zyne troepen de zeekust van Thracie, en daer nevens de stadt Perinthus, gelegen aen den gemelden Propontis, en by anderen *Heraclea* genaemt, veroverd, en de Peoniers, een volk in Macedonie, aen den kant van Mysie woonende overwonnen, en op bevel van Darius in Asie overgebragt. Hy heeft ook van Amyntas, Koning van Macedonie, aerde en water, gerekent voor tekenen van onderwerpinge, voor Darius doen verzoeken. Ook stont Amyntas zyn verzoek toe, en onthield de afgezonden beleefdelyk. Maer als deze, door den wyn verhit, de vrouwen, die op hun verzoek op dit gastsmael genoodigt waren, onbetamelyk handelden, heeft Alexander, zoon van Amyntas, hen door jongelingen, die als vrouwen gekleedt waren, doen ombrengen. Waer op als Megabyzus zekeren Bubares met een gedeelte van zyn volk afvaerdigde om naer de vermiste afgezanten te vernemen, liet deze zich echter te vrede stellen door het huwelyk van Gygea, dogter van Amyntas, zoodat het stuk gesmoort en verzwegen wiert. Als nu kort daerna Megabyzus naer Sardes tot den Koningh quam, heeft hy te weeg gebragt, dat de opbouw der stadt Myrcinus in Tracie aen de rivier Stry-

(a) Van dit alles vint men breet gewagh by Herod. l. c. c. 75 seqq. usque ad c. 94. item c. 97. 98. 122 seqq. usque ad c. 145. Plut. in Apoph. T. II. p. 174. c. Nepos in Miltiade, Justin. l. & c. cit. Orof. & Jorn. l. cit.

(b) l. 13. p. m. 391.

(c) Vid. l. c. segm. 17

mon, die aen Histiaeus den Miletenser geschonken was door Darius, op eene zachte en beleefde manier gestaekt is, uit vreeze dat hier uit t'eeniger tydt verwyderingh mogt ontsaen. Want Darius hielt zich als of hy zoo groot een achtingh voor Histiaeus had, dat hy zonder hem niet zyn konde. Waerom hy hem aenfelde tot zynen geheimen Raedt, en hem met zich nam naer Susa, latende te Sardes zynen broeder Artaphernes, zoon van Hyftaspes, om daer de Lantvoogdye te bekleeden: gelyk hy in plaets van Megabyzus het bewint over het krygsvolk aen de zeekust opdroeghaen Otanes, zoon van Sisamnes, eenen der Koninglyke Regteren, dien Cambyfes al in zynen tydt, omdat hy zich met gelt had laten omkooopen, en het regt dus gekrenkt hadt, het vel had doen afstroopen, en het zelve in riemen gesneden op de Regtskamer ten toon hangen ten voorbeeld en spiegel voor dezen Otanes, die zyns vaders plaets te bekleeden hadt. (a).

Terwyl dit in Asie en Europe gebeurde heeft Aryandes (dus ging het gerucht) die van Darius over Egipten gestelt was, ten gevalle van Pheretima, moeder van Arcefilaus, zoon van Battus Claudus, Koningh van Cyrene, die om zyne dwinglandy naer Barca gevlucht, en daer gedoot was, om wraek te nemen over de doot van haren zoon, een groot leger naer Libye gezonden, en de stadt Barca door een krygslift veroverd, dringende met een dezer Persen verre in Lybie tot de *Evesperides* toe; waer van Herodoot (b) veele omstandigheden bybrengt. hoewel Strabo dezen togt, van Eudoxus weder uit Herodoot bygebragt, het Bergeefche verdigtsel noemt, en daer by voegt dat de opsteller daer van of van anderen qualyk onderregt is, of het gansche verhael zelf verzonnen heeft. (c).

Grievē
oorlogh.

Eindelyk ging de oorlogh met de Grieken, en in het byzonder met de Atheneren aen: waer van wy de oorzaken in het kort zullen ontfouwen. Eer Darius Koningh wert, had Oroetes, die van Cambyfes het gebiet over Sardes gekregen had, Polykrates, die 't gebiet over Samos had, bedriegelyk tot zich gelokt, en tegen den raedt zyner dogteren vrienden te Magnesia, een stadt in Lydie, niet verre van Sardes, gekomen, zonder eenige reden aen een kruis doen hechten en moortdadigh ombrengen. Dogh als deze om dit en andere wanbedryven van Darius gedoot was, had men nevens de goederen van Oroetes eenen Democides (dees was een arts geboortigh van Crotone, die Poly-

crates naer Lydie gevolgt, en daer aengehouden was) naer Susa tot den Koningh gebragt. Deze eerst Darius, wiens enkel in het afstyggen van zyn paert uit het lidt geraekt was, en daerna de Koninginne Atossa van een quade borst genezen hebbende, rakte aen het hof in groot aanzien. Maer dus wel gewilt bedagt hy egerter uit verlangen naer zyn vaderlant een list, en wist Atossa te bewegen, dat ze Darius tot den oorlogh tegen Griekenlant aenzette, zullende hy in zulk een geval in gezelschap eeniger Persianen alle de toegangen van dat lant vooraf verspieden. Maer op de reis wist hy het zoo te beleggen dat hy den Persianen, die by hem waren ontsnapte, zoodat zy met veel moeite, zonder iets uitgerecht te hebben, te heim keerden, en de voorgenomene oorlogh voor diereize te niet liep. (d)

Naden krygstogt tegen de Scythen quam de oorlogh tegen Griekenlant door deze gelegenheit weder op. Aristagoras, neef en schoonzoon van Histiaeus, regeerde in plaets van zynen schoonvader, zoolangh die zich te Susa most ophouden, de stadt Miletus. Waerdoor hy begerigh om eenige ryke burgers van de stadt en 't eiland Naxos, die uitgedreven waren, te herstellen, Artaphernes, Lantvoogt van Sardes, broeder van Darius, zoo verre wist te overreden, dat hy door last van het Hof de Persiaensche vloot, waer over Megabates, een Achemenier, het gebiet voerde, zich liet voegen by die van Aristagoras en andere Ioniers. Maer door de oneenigheid en twist dier twee bevelhebberen gebeurde het, dat te Naxos niet wiert uitgerecht, en Megabates Aristagoras op zulk een wyze by Artaphernes bedroegh, als dagt hy uit vreeze voor 's Konings ongenade op eenen afval, en daer toe van Histiaeus, die zyns verblyfs te Susa al moede was, door middel van eenen afgezondenen slaef, dien men zeker schrift op zyn afgeschoren hoofd gesteken, en weder met haer doen begroeien had, kragtigh wert aengezet. Aristagoras hier op hulpe zoekende by de Lacedemoniers, en van den Koning Cleomenes afgewezen, begaf zich om onderstandt te bidden naer Athenen, en wist het by den Raedt zoo verre te brengen dat hem van Athenen twintigh, en van Eretrie vyf schepen onder het gebiedt van Melanthius te hulpe gezonden wierden. Welke kleene vloot een begin en oorzaak van vele zwarigheden geweest is. De Atheners met de Ioniers en andere bontgenooten vereenigt landden by Ephesus, en hooger opgetrokken zynde veroverden en verbrandden de stadt Sardes. Het flot evenwel verdedigde Artaphernes niet alleen dapperlyk, maer kort daer aen van de Persen uit de omleggende landen ver-

Kk 3

sterkt

(a) v. Her. l. iv. c. 1. 2. 11. seqq. usque ad cap. 26. Just. l. 2. c. 5. sub fin. l. 7. cap. 3 &c.

(b) l. 4. c. 145. 161. seqq. ad c. 169. item c. 200 seqq. usque ad finem.

(c) v. lib. 11. p. 98. b. & p. 100. c.

(d) v. Her. lib. 3. c. 120 seqq. usque ad c. 139.

sterkt vervolgde de Ioniers in hunnen aftogt, en floegh hen. Toen verlieten de Atheners de Ioniers, zonder zichte keeren aen het smeken van Aristagoras, die om hulp aenhielt. De Ioniers evenwel voeren voort, zetten het naer den Hellespont, veroverden Bisanfien en andere steden, en bewogen zelfs de Cypriërs en Cariërs tot afval van de Perfen. Alle welke dingen in het breede van (a) Herodoot verhaelt worden.

Men verhaelt dat Darius hoorende dat Sardes door de Ioniers met hulpe der Athenen in brant gesteken was een boogh genomen, en een pyl in de lucht schietende uitgeroepen heeft: *O Jupiter, geef dat ik my over de Atheners wreken magh.* Hier op had hy aen eenen zyner hofdienaren bevolen hem alle avonden ter maeltijt zittende toe te roepen: *Heer Koning, gedenk aen de Athenen.* Histiaeus ondertusschen ontboden en over het werk zyns schoonzoons ondervraegt stelde zich niet anders aen, als of hy nergens van wist, ja hield zich wel zoo koen dat hy den Koningh deed gelooven dat hy zelf eenigermaten oorzaak dezer onrust was, door hem met zich naer Susa te voeren, daer hy anders te Miletën hebbende mogen blyven het volk van die stad en 't lant wel onder 's Konings gehoorzaamheit zou gehouden hebben. Hier by beloofde hy den Koningh, dat hy, wilde hy hem naer Ionie laten trekken, niet alleen alles binnen korten tydt redden, maer ook Aristagoras, den stichter dezer beroerte, hem in handen leveren zoude. Dat hy ook tot verder bevestiging van zyn zeggen het kleedt, dat hy aantrekken zou als hy naer Ionie zou gaen, niet zou uittrekken voor dat hy het groote eilant Sardinie den Koningcynsbaer gemaakt hadt. Darius door zulk breedte opgeven misleidt gaf hem zyn afscheit onder beding dat hy het beloofde werks telligh gemaakt hebbende teneerste naer Susa keeren zoude. (b)

Terwyl deze op wegh was hebben de Perfen onder Artybius de Cypriërs, en Salaminers, ook de Cariërs, Ioniers, en andere aen den Hellespont en Propontis wonende volkeren en steden overwonnen onder het beleid van Artaphernes, Daurises, Hymenes, en Otanes. Aristagoras zelf is uit Miletën naer Tracie gevlucht, en daer Myrcinus belegerende met al zyn volk door de Traciërs gedoot. Histiaeus naer Sardes komende en van Artaphernes gevraegt wat hem dagt van den afval der Ioniers, als zyne lantgenooten, hield zich in 't eerst, als of hy nergens kennis van hadt. Maer Artaphernes wetende dat hy henaengezet had zeide hem ronduit in 't aenge-

zicht, dat hy den schoen genaeit, en Aristagoras hem aengetrokken hadt. Dit hoorende schrikte hy zeer: waerom hy des nagts naer de zeekust vluchtte, latende zich overzetten naer Chius, daer hy wel gevangen, maer op zyn zeggen dat hy tegen Darius was, losgelaten wert. Dus naer Miletën zyn vaderlant gekeert wert hy van de burgeren niet ingelaten, zoodat hy gedwongen was naer Chius terug te gaen. Van daer geraekte hy te Lesbos, en daer agt schepen verkregen hebbende zeilde hy naer Bisanfien, en kruiste op de schepen, die uit den *Pontus Euxinus* afquam. Ondertusschen hadden de Perfen eene groote magt te water en te lande tegen Miletën en de Ioniers by een gerukt. De Ioniers, hoewel ook byzonder ter zee door hunne bontgenooten gesterkt, werden van de Perfen geslagen, wordende de stad na eene harde belegering ingenomen en verwoest. Histiaeus met zyne Lesbiers en eenige herzamelde Ioniers en Eoliërs naer den kant van Mysie gescheept zynde is, als hy aen lant quam, van de Perfen onder Harpagus aengerant, zyn volk geslagen, en hy zelf levendigh gevangen genomen. Hy wert naer Sardes gevoert, daer Artaphernes hem liet aen een kruis hechten, en daarna het hoofd afflaen, dat hy naer Susa aen Darius zond. Dit was den Koning niet zeer aengenaem, die hem liever levende in handen gehad hadt, en nu het afgehouden hoofd liet wasschen, met een sluier bedekken, en begraven, omdat hy voordezen goede diensten aen den persoon des Konings gedaen hadt. Niet lang daarna ook herwonnen de Perfen de afgevalle landen en volkeren, en bemagtigden veele andere eilanden in de Egeësche zee, waer van breedte verhaelt by (c) Herodoot te vinden is.

Nu begonnen ook de Perfen tegen de Atheners op te trekken. Ontrent het tweede jaer der 71 Olimpiade, zynde volgens de getuigenisse van Helvicus, naer de Italiaensche rekening, het 4219 M. C. heeft Darius de andere Veltoversten afgedankt, en Mardonius, zoon van Gobryas, die Artozofra, Darius dochter, kort te voren getrouwt hadt, en nogh jongh van jaren was, met veel krygsvolk, om te land en ter zee gebruikt te worden, afgezonden. Dees liet het lantvolk vooraf naer den Hellespont trekken, trekkende hy zelf te water naer Ionie, daer hy de enkele gebieders der steden afzette, en het bestier der zelve aen de gemeente liet, voorts een groote vloot toerustte, en daer mede naer den Hellespont zeilde. Daer gekomen zynde liet hy zyn leger uit Asie naer Europe overzetten, waer mede hy naer Eretrie en Athenen voortrukke, om niet alleen

(a) l. 5. c. 28. seqq. ad c. 39. item c. 49 seqq. ad c. 55. & c. 97 seqq. ad c. 105.

(b) v. Her. l. c. cap. 105. 106. & 107.

(c) l. c. cap. 108. seqq. ad fin. & Lib. vi. c. 1. seqq. ad c. 32.

alleen deze , maer ook andere ſteden van Griekenlant , naer het ſcheen , te veroveren. In Macedonie gekomen zynde heeft hy het overige dier natie , die nogh vry was , onder het geweld der Perſen gebragt. De Brygen , een volk van Thracie , overvielen hem des nagts wel in zyn leger , doodden veele van zyne krygſfluiden , en quetſten hem zelf : dogh zy werden egter geſlagen , en onder 't jok gebracht. De Perſiaenſche vloot veroverde wyders het eilant Thafus , of Thaffus , by eenige nieuwe ſchryvers *Thalaffie* genoemt , en zeilde tot Acanthus , dat nu den naem draegt van *Eriſto* , voort. Maer als ze van daer van uit het voorgebergte van Athos wilde omzeilen , ſtieten door eenen ſtorm uit den Noorden ontrent 300 ſchepen in ſtukken : waer door wel over de 20000 menſchen of verdronken , of door de wilde dieren verſcheurt werden , of door de Vorſt vergingen. Dus wert Mardonius weinigh uitgerecht hebbende gedwongen weder naer Aſie te keeren. (a)

Darius evenwel , om de Grieken te toetſen of ze vechten , of zich maer zonder ſlagh of ſtoot wilden overgeven , heeft hen door Gezanten aerde en water , tekens van onderwerpinge , afgevordert. Maer de Atheners en Spartanen worpen eenigen dezer gezanten in eene diepte zonder gront , anderen in eenen put , hun toedryvende dat ze daer aerde en water van daen halen en tot Darius brengen zouden. (b). Veele lantſchappen evenwel van 't vaſte lant onderwierpen zich uit vreeze , gelyk ook de Griexe eilanden , onder welke ook Egina , hedendaegs *Engia* ganoemt , niet verre van Athenen afgelegen. Hier uit ontſtont een oorlogh tuſſchen die van Egina en Athenen , meenende deze laetſte dat de Eginers met de Perſen wilden aenſpannen om hen te beoorlogen ; dat Herodoot (c) in 't breede melt. Darius ondertuſſchen verzamelde uit alle landen , die onder zyn gebiet ſtonden , veel krygsvolk , en ruſtte ſchepen toe om de genen te bevechten , die zich niet hadden willen onderwerpen , in het byzonder tegen die van Athenen : waer toe hem niet alleen zyne hofdienaers dagelyx , maer vooral ook Hippias , de Dwingelant van Athenen , een zoon van Piſiſtratus , die van de Atheners verdreven naer Perſie gevlucht was , aenſtookten. Plato zegt dat Darius Krygsmagt 500000 mannen ſterk is geweest (d) : hoewel C. Nepos die maer begroot op 200000 te voet , en 10000 te paert. (e). Juſtinus (f) op 600000 , en Plutarchus (g) op 300000. Herodoot

drukt het getal niet uit , maer zegt alleen dat het een groot en magtigh leger was , geſterkt door eene vloot van zes hondert rociſchepen , zynde de ſchepen , die de paerden voerden , daer onder gerekent ; daer in tegendeel Nepos 500 ſchepen , en Plato buiten de andere alleen 300 tranſportſchepen telt. Over deze krygsmagt had Darius het bewint gegeven aen Datis , eenen Meder van geboorte , en Artaphernes , zoon van zynen broeder Artaphernes , hen bevelende op verbeurte van hun leven Eretria en Athenen te verwoeſten , en de gevangenen aen hem overzenden of toevoeren. (h)

Deze groote magt voer van Samos af tuſſchen de eilanden van de Archipel naer Griekenlant. In 't voorbyvaren brandden de Perſen de ſtadt en tempels van Naxus , een der Cycladen of Ringeilanden , af , alle de inwoners , die niet in 't gebergte gevlucht waren , gevangen nemende. Het eilant Delos leedt geen overlaſt. Ja Datis liet de prietſters van Apollo en Diane , die zich uit vreeze op de vlugt begeven hadden , te rug roepen , met toezegging dat noch de plaets , noch den inwoneren eenigh leet geſchieden zoude. Men vertelt ook dat hy 300 ponden wierook op den altaer aenſtak , en dit eilant , te voren onbewegelyk , toentertyd vlot wert. En dit zou tot de tyden van Herodoot geduurt , en aen Griekenlant een voorſpook van vele ongelukken geweest zyn , zoo als hy zelf getuigt. (i). De Perſen van Delos vertrokken verwoeſten het eilant Caryſtus , en namen de ſtadt van den zelve naem in , omdat de inwoners weigerden geeffels te geven , of met hun op te trekken tegen de naburige plaetsen , Eretrie , en Athenen. Voorts zynze gekomen op de kuſt van Eretria , daerze het krygsvolk hebben aen lant gezet , de ſtadt Eretria zes dagen (Plato (k) zegt drie) lang beſtormt , en eindelyk op den zevenden door verraedt van Euphorbus , zoon van Alcimachus , en Philargus , zoon van Cineus , twee voorname burgen , veroverd , de tempels berooft , en uit wraekzucht verbrant , omdat de Eretriers voor dezen met de Atheners aenſpannende , als gezegt is , de ſtadt Sardes eveneens gedaen hadden. (l). Drie dagen hier uitgeruſt hebbende ſcheeptenze naer Athenen over , en floegen zich neder in de vlakte van het ſtedeken Marathon , ontrent tienduizent ſchreden van Athenen afgelegen. De Atheners vernemende den aentogt der vyanden zonden ylinx Philippides (Herodoot noemt hem *Phidippides*) , hunnen bode naer Lacede-

(a) v. Herodoot. l. c. c. 43. 44 ſeqq.

(b) v. Her. lib. vii. c. 133.

(c) lib. 6. c. 49. ſeqq.

(d) v. in Men ex. p. m. 520. a. op. ed. Franc. Marn.

(e) in Vit. Miltiad.

(f) l. 2. cap. 9.

(g) Vid. in Parall. pr.

(h) v. Her. l. c. c. 94. ſeqq. Plato l. c. & d. iv. de LL. p. m. 818. Conf. Plur. in Ariſt. T. I. p. m. 321. & de vit. aere al. T. II. op. p. m. 829.

(i) lib. c. c. 97. ſeqq. Conf. Pauſan. in Phocic. ſeu l. X. c. 28 circa fin.

(k) l. c.

(l) v. Her. l. c. c. 101. Pauſ. in Ach. ſeu lib. vii. cap. 10. C. Nep. l. c.

cedemon om hulp. Men stont hun eenige troepen toe: maer die konden volgens hunne wet niet voorttrekken voor de volle maent. Ondertusschen waren te Athenen tien Veltoversten verkoren, gelyk buiten Herodoot en Nepos ook anderen verhalen. Plutarchus getuigt het zelve in het Leven van Aristides, hoewel hy elders ^(a) maer van vier Veltoversten gewagh maekt, Cynegirus, Polyzelus, Callimachus, en Miltiades. Dogh het eerste getal gaet zekerder, en wort by alle de andete schryvers aengenomen. Onder deze Krygshoofden wert getwist of men den vyant op de muren der stadt zou afwachten, of met dapperheittegentrekken. Miltiades ried het eerste af, en drongh geweldigh daer op dat men met krygsvolk zou uittrekken, bybringende dat hunne burgers magtigh zouden aangemoedigt worden, als ze zagen dat men aen hunne dapperheit niet twyffelde, en de Persen langzamer te werk zouden gaen, als ze merkten, dat men de stoutheit hadt van met zulk een hant volvolx tegen hen te velt te komen. Eindelyk haelde Miltiades, door hulp van Callimachus, Aphidneus, die voorzitter in den Krygsraed was, tot zyn gevoelen over, en men besloot den Persen slaghe te leveren. De Atheners hadden maer 9000 mannen van hun eigen volk, en 1000, uit de Stadt Platea hun te hulp gezonden, roerende zich geene andere stadt van geheel Griekenlant om hen te helpen. Als nu deze kleene krygsmagt een brandende begeerte tot vechten toonde, wert besloten, haer te doen uittrekken, om zich voor den eersten nagt op een bequame plaats neder te slaen. Het opperbevel, dat de tien Veltheeren by beurten voeren zouden, wert op den raedt van Aristides aen Miltiades alleen gegeven. Hier op besluit hy den volgenden dagh, op welken het egter zyn beurt was het gebiet te hebben, te slaen. De regter vleugel geboodt Callimachus: die van Platea besloegen de slinke: bestaende het lichaem der slagorde uit cenige weinige Gilden van Athenen onder Aristides en Themistokles, en zynde dus het zwakste van den hoop. De Persen staende op dezelve wyze in slagorde werden door deze kleene meenigte van Athenen met vollen loop besprongen met zulk een hevigheit, dat de twee vleugels der Persen na een hartnekkigh gevecht over hoop geworpen, en in de vlucht geslagen wierden. De bende evenwel, die de gebore Persen en Sacen uitmaekten, brak door die der Atheners. Dogh de twee vleugels, die de Persen al geslagen hadden, maer onvervolgt lieten, sloten zich in een, quamen hun volk, dat het te quaedt hadt, te hulp, en joegen de overige Persen die de hunne in het midden vervolgden

tot aen de zeekust toe, daer ze zeven schepen door het vier vernielden. Met de overige schepen rukten de Persen naer den kant van Athenen, hopende dat ze eer dan hunne vyanden voor de stadt zouden komen, en dezelve van volk ontbloot gemakkelyk innemen. Maer de Atheners maekten zulk eenen spoedt datze voor de aankomst der Persen in de stadt raekten. Ondertusschen wert de buit, die het leger gemaekt hadt, en die zeer aenmerkelyk was, door Aristides en zyne benden bewaert met zulk een naeuheit van gewisse, dat hy'er geen handen aensloeg, noch toeliet dat'er iemand iets van vervremden zou. Evenwel namen de Persen de nabygelege haven of Scheepswerf der Atheneren in, daerze eenen tydt langh vertoefden om de ongestuimigheit des weders. Wyders is deze slaghe een der aenmerkelyxte geweest: het zy die van Athenen maer met 10000 man in't geheel, zoo als Herodoot en Nepos getuigen, tegen 100000 te voet en 10000 te paert, zynde maer eengedeelte der Persiaensche magt, of wel met 30000 man, zoo als ^(b) Pausanias en ^(c) Valerius Maximus verhalen, tegen 300000 Persen gevochten hebben. Hoe veel volx van beide de zyden gebleven zy, daer in verschillen de Schryvers. Herodoot zegt dat van de Persen ontrent 6300, en van de Atheneren 192 mannen gebleven zyn. Justinus wil dat'er 200000 ten deele door schipbreuk, ten deele in den slaghe zouden omgekomen zyn, in welk getal ook Hippias, verrader zyns Vaderlants, zou geweest zyn; van welk gevoelen ook ^(d) Cicero is. Van de Veltoversten der Atheneren zyn gesneuvelt Callimachus, Stefileus, zoon van Thrasylus, en Cynægirus, dien willende een Persiaensch schip in de vlucht vast houden beide de handen afgekapt werden. Ctesias ^(e) zegt dat ook de Persische overste Datis daer gesneuvelt is, en de Grieken geweigert hebben zyn doot lichaem aen de Persianen over te leveren. Maer Herodoot, dien wy hier in het meeste geloof geven, verzekert ons, dat deze Datis met zynen Amptgenoot Artaphernes, en het overschot van het krygsvolk niet alleen in Asie, maer zelf in Susa behouden is aengekomen, met zich voerende de Eretrische gevangenen, die van den Koning Darius, hoe zeer hy voorheen op hen gebeten was, niet beledigt zyn, maer in tegendeel naer een streek lants van Cissie, een gedeelte van het oude Persie, ontrent 210 stadien van Susa afgelegen, verzonden om daer te wonen, daer ze nogh by den tydt van dezen Schryver zouden gewoont en hun

eige

^(a) in Parallel. I. c.^(b) in Mellen. seu lib. IV. c. 25.^(c) l. 5. cap. 3.^(d) ad Att. l. IX. Epist. 10.^(e) Exc. Segm. 18.

eige moedertale gebruikt hebben. (a)

Dat deze slagh zestien jaren na de doot van Brutus voorgevallen is, wort getoont door Dionys van Halicarnassus (b). Plutarchus stelt een jaer later. Eusebius (c) en met hem Julius Cesar Scaliger (d), ook Jacobus Capellus en Christophorus Helvicus stellen in hunne Tydtrekeninge het eerste jaer der LXXII. Olimpiade. (e)

Niet zeer lang daerna, vier jaren namelijk na de nederlaeg van Marathon, zyn de Egiptenaers, die Cambyles onder zyn gebiet gebragt had, van Darius, als hy uit alle de landen zyns gebiedts een leger op de been bragt, om wraek te nemen over de Grieken, van hemafgevallen, gelyk getuigt wort van de oude schryveren Herodoot (f) en Eusebius (g). Om deze beide natien dan te bedwingen wert hy genootzaekt meer volk te werven, en grooter toerusting te maken. Ondertusschen viel'er, zoo verhaelt wort, oneenigheid voor onder zyne zonen over de erffenis des Ryx. Want Darius, eer hy tot de kroon quam, had by de dogter van Gobryas veele zonen geteelt, welker oudste was Artabazanes, of Artamenes, zoo hem Plutarchus, en Justinus uit Trogus noemen. Onder de kinderen by Atossa gewonnen was Xerxes de oudste. Artamenes verliet zich op het voorregt zynen jaren. Xerxes in tegendeel steunde op het vermogen dat zyn moeder by den Koningh, en hy zelf door haer hadt, met eenen gesterkt door den raedt van Demaratus, Koning der Lacedemonieren, toen ter tydt uit zyn lant gebannen, die vooral beweerde, dat Artamenes aen Darius geboren was eer hy Koning wiert, en Xerxes ter werrelt gekomen was, als zyn vader op den troon zat. Herodoot (h) wil dat zyn vader Darius, en Justinus (i) dat zyn oom Artaphernes dit geschil wechgenomen, en Xerxes het ryk toegewezen heeft. Plutarchus verhaelt dat deze twiſt na Darius doot voorgevallen, en van Artabanus, aen wien de zaek gestelt was, nedergelegt is. Door wiens uitspraek als Xerxes Koning verklaert was, is Artamenes, aenstonts voor den dagh springende, hem te voet gevallen, en heeft hem by de hant gevat en op den Koninklyken troon gestelt. Xerxes ook de genegenheit zyns broeders erkennende nam hem aen voor zynen eersten Hofraet, dat is, gaf hem de allernaefte plaets aen zich; welke waer-

digheit zulk eene dankbaerheit in Artamenes verwekte, dat hy in den scheepstrydt by Salamis voor de glorie zyns broeders strydende en zich manhaftig quytende gesneuveld is. (k)

Voor het overige vint men by de schryvers gewagh van de ongemeene deugden ^{Deugden} van Darius. Want dat hy beleeft en edel- ^{van Darius.}moedigh jegens zyne vyanden was, blykt zeker aen Metiochus, oudsten zoon van Miltiades, die in de vlucht zyns vaders uit het Tracisch Chersonesus van de Feniciers onderschept, en den Koning Darius aangeboden, van hem niet beledigt, maer in tegendeel met goederen, met een wooning, en met een Persiaensche vrou beschonken is. (l) Van de gevangenen uit Eretrie hebben wy even gesproken. Een getuigenis zynen dankbaerheit strekt Solyson van Samos, broeder van Polycrates, eertyts Tieran van dat eilant, dien hy, omdat hy in Egipten onder de lyfwachten van Cambyſes dienende van hem, schoon onbekent, met een kostelyk kleedt beschonken was, in zyns broeders goederen en plaets herstelt heeft. (m). Dat hy ook niet vergat de weldaden aen hem of aen de zynen bewezen, heeft zelf de misdadige Sandoces, Thaumafius zoon, Lantvoogt van Cume in Eolie, ondervonden. Want als dees om het uitspreken van een onregtvaerdigh vonnis in den raedt der Koninglyke Regteren veroordeelt was om aen een kruis gehangen te worden, en die straf reeds in het werk gestelt was, heeft Darius hem om de weldaden weleer aen hem en de zynen bewezen van de aenstaende doot verlost. Hoewel dees ongedagtig aen deze genade daerna zynen zoon Xerxes verraden heeft. Waer van het verhael by Herodoot te zien is. (n)

Ook getuigt (o) Diodorus Siculus dat hy de godloosheit van Cambyſes, gepleegt tegen de Kerken der Egiptenaren, verfoeit, en hunne wetten behartigt, ook goedertierenheit jegens de menschen, en liefde tot de Goden betracht heeft. Want hy tradt in gemeenzamen ommegang met de Egiptische priesteren, krygende dus kennis van hunne Godtgeleertheit, en de dingen, die in hunne heilige bladen aengte kent zyn: waer uit hy geleert hebben de hoe grootmoedigh de oude Koningen geweest waren, en met welk eene zachtzinnigheit zy hunne onderzaten gehandelt hadden, zich schikte om hun leven na te volgen: zoodat hy hier door zulk een eere verkreugh, dat hy nogh by zyn leven *Divus* of *vergoed* genoemd is, dat noit

L I

eenig

(a) Vid. Herod. l. c. vi. c. 94. seqq. usq. ad c. 120. Plato in Menex. l. c. Plutarch. in Aristide. Justin. l. c. Nep. in Milt. Conf. Paus. in Att. f. l. i. c. 32. &c. Strab. l. 9. p. 399.

(b) l. v. Ant. Rom. p. m. 291. ed. Lipf. Weidm.

(c) P. 11. Chr. p. 133.

(d) Animadvers. in Euseb. p. 93.

(e) period. Jul. a. M. C. 4223. v. c. 262.

(f) lib. vii. c. 1.

(g) l. c. &c.

(h) l. c. cap. 2.

(i) l. c. cap. 10.

(k) v. lib. περί φιλαδελφίας T. II. op. p. m. 488. Conf. in Apophth. p. 173.

(l) Vid. Herod. l. vi. cap. 41.

(m) Herod. l. iii. c. 139 seqq. usque ad c. 150. Conf. Strabo l. xiv. p. m. 638.

(n) l. vii. c. 194.

(o) l. i. p. 85 edit. Wechel.

cenig ander Koning gebeurt was, en na zyn doot met groot regt de eerbewyzingen, aen de Vorsten van Egipten bewezen, geevenaert heeft. Dezelve schryver verhaelt dat Darius eertyts te Memfis begerende dat zyn beelt voor dat van Sesostris zou gestelt worden, de weigering des Opperpriesters, die in de vergadering der Priesteren zich daer tegen kantte, met bybrengen dat hy Sesostris daden nogh niet overtroffen had, niet alleen niet kwalik genomen, maer in tegendeel de openhartige vrypostigheid des Opperpriesters zich wel heeft laten gevallen, hebbende daer op geantwoort dat hy zyn best zou doen, als hy zoo veel tydt van leven hadt, om in geen zack voor hem te zwichten (a).

Evenwel schynt Herodoot te kennen te geven dat deze Koning wreedt van aert en wraekgierigh geweest is. Want dat Intaphernes, een der zeven heeren, die den *Magus* omgebragt hadden, willende in 's Konings paleis gaen, zonder zich aen te dienen, en door de Gesnedenen onder voorwendingh dat de Koning by eene zyner vrouwen te bedde lach belet zynde, zich, als geen geloof aen de gesnedenen slaende, met den degen in de vuist den wegh geopent had: en dat Darius hier door beducht voor eenige beroerte hem met algemeene toestemminge der Ryxvorsten had doen onthalzen. (b)

Wreekt-
heit Da-
rius nage-
geven.

Een tweede exempel van wreekt-heit Da-rius nagegeven. Wraekzucht verhaelt hy nogh (c). Te weten drie zonen van eenen Oeobazus volgden den Koning, toen hy de Scithen ging beoorlogen. Oeobazus noode alle zyne kinderen missende had den Koning gebeden dat hy eenen zyner zoonen mogt by zich houden. Darius had hier op geantwoort dat hy hen alle drie wel by hem zou laten, maer de jongelingen doen ombrengen, en zoo den vader t' huis gezonden. Maer myns oordeels wegen deze dingen zoo zwaer niet, dat ze zouden kunnen strekken ten afzichtigen blaem van eenen Vorst, die voor de rest deugtsaem van leven was, voornamelyk dewyl alle de schryvers niet gelyk verhalen de oorzaken en redenen die hem mogen bewogen hebben om de palen der zagtmoe- digheit te overschryden.

Zyn gie-
righeit.

Dat hy evenwel behipt is geweest met gierigheit, blykt uit meer dan eenen geloofwaardigen schryver. Hy is d'eerste der Koningen van Persie geweest, die het opbrengen van schattingen bedacht heeft, daer men ten tyde van Cyrus en Cambyfes met geschenken volstaen kon. Waerom ook Cyrus van aert zagtzinnig *Vader*, Cambyfes om de forsheit van inborst *Heer*,

en hy om zyn geltzucht *Makelaer* by de Persen genoemd is. (d). Ook zegt men dat hy den inwooneren van zekere vlakke ontrent het land der Chorasmiers, Hyrcaners, en Parthen, de wateren komende uit het beekje of rivierte Acis, vloeyende van het omgelegen gebergte, en weleer ten gebruike van yder afgeleid en verdeelt door waterleidingen en doorsnydingen, door poorten en dyken gesloten heeft, om hun buiten de gewoone schattingen nogh ander gelt af te perffen. (e) Semiramis had, gelyk men voorgeeft, boven de beroemde poorten der stadt Babel zich een grafstede doen bouwen waer op deze woorden waren uitgehouwen: **INDIEN IEMAND DER KONINGEN VAN BABILON, DIE NA MY KOMEN ZULLEN, GEBREK AEN GELT ZAL HEBBEN, DIE OPENE DIT GRAF, EN NEME DAER ZOO VEEL GELTS UIT, ALS HY NOODIGH ZAL HEBBEN. MAER HY LATE, DES NIET NOODIGH HEBBENDE, HET GRAF GESLOTEN. WANT HET ZOU HEM GEEN VOORDEEL ZYN.** Dit graf hebben Cyrus en Cambyfes ongeroert gelaten, maer Darius door geltzucht gedreven opende het zelve, maer vout'er niet indan dit opschrift: **INDIEN GY NIET ONVERZADELYK WAERT VAN GELT, EN GRETIGH NAER SCHANDELYK GEWIN, GY ZOUT DE GRAFSTEDEN DER OVERLEDENEN NIET GEOPENT HEBBEN.** (f). Of dit zoo breedt is kan niet gezegt worden. De Filosoof Plato zeker zegt dat Cyrus de Groote geen kennis gehad heeft van zyne mid- delen, hebbende zyne zoonen om op te voeden gegeven aen Gesnedenen en vrouwen: maer dat Darius Hytaspes zoon, die noch Koning, noch Konings zoon was, daer vooral voor gezorgt heeft, en zich in geene zaak grover vergrepen heeft, dan dat hy zynen zoon Xerxes heeft laten opvoeden in Koninglyke weelde (g). Hy is de eerste der Persiaensche Koningen geweest, die gelt heeft doen slaen van louter goud. Hy deed ook Aryandes Lantvoogt van Egipten, die om hem na te volgen gelt deed munten van het fynste zilver, ombrengen. (h)

Dat dit alles hier ter plaetse zoo breet van ons wegens Darius wort ter nederge-
stelt,

(a) v. I. c. p. 54. &c.

(b) l. III. c. 118 seqq.

(c) l. IV. c. 84.

(d) Herod. l. III. c. 89.

(e) Herod. l. c. c. 117.

(f) Herod. l. I. c. 187. Plut. in Apoph. l. c. &c.

(g) l. III. de LL. p. m. 815. seqq.

(h) Her. l. 3. c. 166.

stelt, des verwondere zich niemand. Hy is de eenigste onder de Persiaensche Koningen geweest, die niet minder gewesten en provincien, dan Cyrus nagelaten had, voor het Persisch Ryk gewonnen heeft. Ik sta met de geleerden wel toe uit Daniel (a) dat Xerxes de magtigste van alle de Persiaensche Koningen geweest is. Maer dat alle deze bezittingen van zynen vader tot hem zyn overgebragt, getuigen de allergeloofwaardigste schryvers. Want uit Herodoot (b) blykt dat de schatting, den onderzaten opgelegd alle jaren, buiten de geschenken, en de rekening der volkeren daarna ondergebragt, bedragen heeft een somme van veertienduizent, vyfhondert en zestigh talenten. Dit gelt liet hy gesmolten voegen by den Koninglyken schat, en in aerde vaten tegen dat hy het noodigh zou hebben bewaren, gelyk buiten Herodoot ook Strabo (c) getuigt.

Dat hy zich ook verstaen heeft op het stichten van openbare Gebouwen, blykt genoegh alleen uit het stichten der grafstede op den dubbelen bergh, waer van wy boven gesproken hebben. (d). Wat opschrift daer getelt is geweest, daer in zyn de schryvers van geen een gevoelen. Atheneus (e) schryft dat'er stont: *Dat Darius eenen goeden beker kon storten, zonder dat hy'er hinder af had.* Porphyrius (f) in tegendeel verhaelt dat'er geschreven stont, *dat hy de meester der Wyzen of MAGEN geweest was.* En dit zou ik eer gelooven. Want behalven (g) dat zyn vader Hytaspes van de Indiaensche Priesteren of *Brachmannen*, geleert heeft eenige geheimenissen der Filosofie of *Magie*, zoo is het wel te gelooven dat Darius, die zoo gemeenzaem was geweest met de Egyptische Priesteren, daer niet ombedreven in geweest is. Het Koninglyk paleis dan van Persepolis, bedrieg ik my niet, is toe te schryven aan dezen ryken Koning, die het, zoo niet gesticht, ten minste met zulke heerlyke sieraden verrykt heeft. Want indien iemand inziet de beschryvinge van Xerxes optogt tegen de Grieken, door Herodoot (h) opgesteld, zal hy bevinden dat het gewaeldt der volkeren, daer genoemd, uitgedrukt is in de beelden van Chilmenar. En dat dit gewaeldt voor Cyrus tydt by de Persen, die toen woest van zeden waren, in geen gebruik is geweest, is kennelyk genoeg. Myn gevoelen is dan dat dit Hof van Persepolis of ten tyde van Darius, of van Xerxes, met deze beelden versiert is. Want dat de volgende Koningen niet magtigh genoegh geweest zyn

om zoo veel kosten te hangen aan een gebou, zal niemand der historien kundigh licht ontkennen: en het is buiten alle tegenspreken dat Cyrus, Cambyfes, Darius en Xerxes onder de magtigste moeten gerekent worden.

Eindelyk is Darius, zoo als hy bezigh was met het toerusten des oorlogs, van een ziekte aengetaft, en dertigh dagen daer mede geworstelt hebbende, in het XXXI jaer zyns Ryx, gelyk Ctesias wil, maer met meer waerschyndlykheit in het XXXVI, gelyk (b) Herodoot en (c) Eusebius verhalen, der werrelt overleden. Hy had tot navolger

V. XERXES, bygenaemt DEN Xerxes. GROOTEN.

Dees heeft het Ryk na zyn vaders doot aenvaerd, en Plutarchus (k) verhaelt dat Darius op aendryven van Atossa hem den Koninglyken hoed of kroon aan de deure gebragt heeft. Hy liet zich door den raedt van Mardonius, zoon van Gobryas en zyn vaders zuster, aenzetten om de Grieken te beoorlogen. Hier tegen verzette zich Artabanus de broeder van Xerxes vader in de volle vergadering der Persiaensche Grooten, hier toe by een geroepen; dien de Koning in tegenwoordigheit van hun alle met geen gunstige woorden bejegende. Nadat hem in den droom een spook verschenen was, dat hem den oorlogh aenriedt, gingh hy den raedt van Mardonius en Artabanus nader overwegen, en verliet eerst het opzet van de Grieken te beoorlogen. Hier op vertelt men dat het spook wederquam, en hem dreigde, wilde hy den oorlogh, dien hy zelf had voorgesteld, niet voeren, dat hy'er niet ongestraft af zou komen. Ook verhaelt dezelve Herodoot dat Artabanus des Konings gewaeldt aengedaen hebbende, en te bedde gegaen zynde in Xerxes slaepkamer, gelyk hem bevolen was, het zelve gezicht gehadt heeft, dat hem aenzeide, dat het noodlot onvermydelyk was. (l). Maer ik laet dit voor rekening des schryvers. Dus nam hy besluit op den raedt van Artabanus zelf, daer het aenporren der Alevaden, Koningen van Thessalie, veel toe help, om den Grieken den oorlogh aan te doen. Men werft hier op volk uit alle de provincien. Men geeft orde om schepen, lyftogt, en wat meer noodigh was te vervaerdigen. Alleen was'er tydt gebrek. Herodoot zegt dat'er vier jaren na den afval van Egypten, anderen dat'er drie met de toerustinge zyn doorgegaen. (m). Dezelve schryver vertelt dat

Ll 2 Xerxes

(a) cap. 11. v. 1.

(b) l. c. cap. 95 seqq.

(c) l. xv. p. m. 735.

(d) vid. Ctesias l. c. segm 15.

(e) l. X. p. m. 134.

(f) l. 1v περι ἀποχῆς

(g) teste Ammian. Marcellin. lib. 23. c. 6.

(h) l. vii. c. 60. seqq. usq ad c. 90.

(b) l. vii. c. 4.

(i) P. I. Chron. p. 30. & P. II. p. 129.

(k) de virt. & fort. Al. T. II. p. m. 340 b.

(l) Herod. l. vii. cap. 5. 6. 8 seqq. usq ad c. 19.

(m) Her. l. c. 5. 7. seqq. usq. ad c. 19.

Xerxes nu zynen togt aenvangende nogh eenen droom gehad heeft. Want hem dagt dat hy gekroont was met een olyfspruit, wiens takken al den aertbodem befloegen, en dat de kroon, daer hy mede gekroont was, terstont verdween. Hy zegt'er by, dat de Wyzen hem hier uit voorfelden dat alle menschen aen Xerxes dienstbaer zyn zouden. (a). De schryvers getuigen dat Xerxes in het toerusten dezes oorlogs naer Babylonic getrokken is, om

Graf van
Belus.

daer het graf van Belus te gaen bezien. Naer het verhael van Eliaen vond hy Belus lyk in een glaze lykbus, zynde het lyk overgoten met olie, behalven de breette van een palm van de bovenste lippen af te rekenen. By de bus stont een pilaer, waer op deze woorden gehouwen waren: *Daer de geen, die het graf geopent, en de bus niet gevult zon hebben, qualyk varen zoude.* Xerxes zou op dit lezen verschrikt zyn geweest, en hier op geboden hebben dat men de bus vol olie zou gieten, maer dat'er geen vullen aen geweest was. (b). Ctesias verhaelt dat de Babyloniers na hunnen Oversten Zopyrus omgebracht te hebben van Xerxes afgefallen zyn. En Plutarchus schynt daer niet tegen te hebben. Want hy vertelt dat Xerxes op hen om dit afvallen gestoort, als hy hen daerna onder zyne magt bragt, hen verboden heeft wapens te dragen, en geboden zich te generen met fluit-en snarenspel, en het opzetten van kroegen en bordeelen, en ruime geploide kleederen te gebruiken. Maer dat zy beide de tyden van Darius en Xerxes onder een warren, is genoegh uit Herodoot en anderen te bewyzen.

Dat een Artabanus, oudste zoon van Artasyras, Mardonius de oude, en uit de gesnedenen Natacas toen ter tydt in blakende gunste by Xerxes waren, wil Ctesias (c) ons doen gelooven. Herodoot (d) in tegendeel zegt dat Artabanus de zoon van Hytaspes, en vaderlyk oom van Xerxes geweest is. Alles dan eindelyk gereedt zynde zette hy den togt naer Griekenlant voort. Xerxes, moettende te Sardes overwinteren is ter huifvestinge ontfangen van Pythius den zoon van Athys, eenen Lydier, dien hem aanbod den schat, dien hy bezat, bestaende in 30 tonnen gouts aen zilver, en 240 tonnen aen gout, min 42 duizent gulden, daer of daer ontrent, naer onze rekening Xerxes sloeg de gift af, en voegde'er de 42 duiz. gulden, die'er aen ontbraken, by uit zynen eigen schat, gebiedende den bezitter dit gelt gerust te gebruiken. (e) Geschiedden zulke aanbiedingen by onzen tydt aen de Vorsten, ik meen niet dat ze die afflaen zouden.

(a) l. c. c. 19.

(b) v. Ctes. l. c. segm. 21. Ael. Var. Hist. l. xiii. c. 3.

(c) l. c. segm. 20. Coll. 19.

(d) l. c. c. 10.

(e) vid. Herod. l. c. c. 27 seqq. usque ad c. 30.

Herodoot (f) en uit hem Athenaeus (g) verhalen dat alle de Grieken, die Xerxes eens te gast gehadt hadden, arm geworden, en genootzaekt waren hun vaderlant te verlaten. Want dat Antipater, zoon van Orgis, een voornaem burger binnen Thafus, aen eenen maelydt veertigh talenten zilvers te koste gehangen hadt, hebbende na den maelydt doen opzetten goude en zilvere bekers, die de Persen te gelyk met zich droegen, zoodat men toen te regt zeide: dat zy, indien Xerxes daer twee maelyden genoten hadt, door de gruwzame kosten zouden hebben moeten agter uit varen.

Xerxes nu ving dezen togt naer Griekenlant aen in het vyfde jaer der LXXIV Olimpiade, volgens Eusebius: in het eerste der LXXV, volgens anderen. De schryvers komen in het verhael van de troepen dezer krygsmagt niet overeen. Herodoot (h) en C. Nepos (i) zeggen dat zyne troepen veelvuldiger zyn geweest dan die Darius tegen de Scithen, en die de Scithen tegen de Cimmeriers, toen ze hen tot in Medie vervolgden, gehadt hebben: en dat alle deze troepen uit de volkeren by een gezamelt zeventien hondert duizent menschen voor het leger te lant hebben uitgemaekt (k). Justinus (l) melt uit Trogus dat Xerxes zevenhondert duizent mannen uit zyn eigen Ryk gewapent, en driehondert duizent mannen voor hulptruppen op de been gebracht heeft, zoodat de spraek niet t'onregt gegaen heeft, dat zyne legers geheele rivieren uitgedronken hebben, en gansch Griekenlant naeulyx groot genoegh geweest is om zyn krygsmagt te bevatten. Ctesias verhaelt dat Xerxes met een leger bestaende uit agthondert duizent Perlianen, en duizent roeischepen naer Griekenlant getogen is. Diodorus Siculus heeft te boek geslagen dat buiten het lantleger meer dan 1200 oorlogschepen, in zyn eigen gebiet toegerust, tot dezen togt geweest zyn. (m). Met hem komt Nepos in 't Leven van Themistocles over een. Eliaen verhaelt ter zelve plaetse dat Xerxes zeventigh miljoenen menschen tegende Grieken heeft by een gebracht. Voortgetrokken zynde naer Abydus, en begonnen hebbende een brug te slaen over den Hellespont, quam'er een onweer op, dat de brugh vernielde. Waerom hy, zot als hy was, den Hellespont beval te slaen, en in boejen te fluiten. Hy stelde evenwel andere boulieden te werke, die hem een andere brug maekten, waer over hy met zyn leger trok.

Uit-

Zoetheit
van
Xerxes.

(f) l. vii. c. 118 seqq.

(g) l. iv. p. m. 146.

(h) l. c. c. 20 seq.

(i) in Themist.

(k) Herod. l. c. c. 6. seqq. ad c. 63. coll. c. 184.

(l) l. ii. c. 10.

(m) Diod. Sicul. L. XI. p. m. 242 edit. Steph.

Uitgetogen zynde met helder weder ging de zon onder, en de nagt vertoonde zich in de plaets van den dagh. Door welk wonderteken de Wyzen hem spelden dat de afval der Griexe steden beduit wierde, omdat de Grieken de Zon, de Persen de Maen tot hunne beschermers hadden. (a). Den voornoemden Pythius, die bad dat een zyner vyf zonen, die met den Koning optrokken, mogt by hem t'huis blyven, nam hy zyn verzoek euvel af. Want hy liet den oudsten door midden hakken, en het eene deel aen de regterzyde des wegs, door welken het leger most trekken, en het andere aen de sinke zyde stellen. (b)

Zyn leger in Europe overgescheept hebbende, daer een gansche maent mede doorliep, trok hy voort door Tracie en Macedonie naer Thermopylen. Athos een groote kaep, daer de Persische vloot eertyts van Darius in zee gezonden schipbreuk geleden hadt, wert doorgegraven, Isthmus door een gragt van een gescheiden, en de rivier Strymon met eene brug belegt. (c). Men zegt dat Xerxes zyn volk monsterende geschreit heeft, omdat na hondert jaren tydts geen een van alle die krygsliden daer tegenwoordigh in 't leven zyn zoude. De Atheners gaende te rade met het orakel van Apollo te Delfis kregen tot antwoord, zy zouden zich met houte muren verweeren. Maer als niemant van hun den zin des orakels, dat by den Uitlegger van Aristofanes te lezen is, vatten konde, gaf Themistocles der gemeente te kennen dat deze houte muren schepen betekenden. Hy riedt haer dan, dat ze met zich nemende vrouwen en kinderen naer Salamis zouden zeilen. Andere steden van Griekenlant waren van gevoelen dat men den strydt te lant wagen most. Weshalven men hierom een leger op de been bragt. Als de Lacedemoniers hier over om raedt gingen by het orakel, antwoordde de Priesterin, *dat of de Koning, of de stadt vergaen most*. Leonidas dan, in de plaets van zynen broeder Cleomenes Koning van Sparte, zonder zich te bedenken, gaet met 300 Spartanen en andere hulp-troepen, bestaende ontrent in vier duizent mannen, de engten van Thermopylen innemen, en die wakker beschermen. Na dat hy eene groote slachting onder de Persen gemaakt had wert hy endelyk omcingelt: waer op hy afscheit gaf aen de Bontgenooten, en met zyne Spartanen zich tot het uiterste verwerende voor het vaderlant sneuvelde. Xerxes Thermopylen vermeerstert hebbende, toogh naer Athenen, en stak de stadt, die hy zonder inwoners vond, in brant,

doodende ook de Priesters, die hy op het slot vond. De Atheners ondertusschen tasten dicht by Artemisium tusschen Eubea, op een plaets, daer men hen niet kon omringen, de vloot van Xerxes aen, en vernielden dezelve na eenen harden zeesfrydt. Themistokles nu wilde dat men schepen naer den Hellespont zenden, en de brug van de Persen gemaakt in brant zou steken; hoewel Aristides meende dat men voor den getergden vyant een andere maken most. Eindelyk is Xerxes van Themistokles door een krygslift bedrogen wedergekeert naer Asie. Want men zegt dat hy Arnaces, eenen der Koningklyke Gesnedenen, dien hy onder de gevangenen vond, aen Xerxes gezonden heeft om hem te kennen te geven, dat de Grieken toeleiden om de brug te sloopen: waerom hy voor 's Konings behoudenis bekommert wenschte dat hy zynlyf bergde. En dat Xerxes door deze waerschuwing verschrikt Mardonius het opperbevel over de krygstroepen gegeven, en den Koningklyken huisraedt by hem latende zich naer Asie gespoeit heeft. Onder wege plonderde hy Plateen, en andere steden, daer de inwoners uit gevlucht waren. Na des Konings vertrek nam Mardonius met een krygsmagt van drie hondert duizent man de stadt Olynthus in. De Atheners ging hy vergeefs aen om zich aen den Koning te onderwerpen, met verzekering van vrede, en de vrientchap des Konings, en toezegging van de stadt te zullen herbouwen en verbeteren. Want zy bleven by hun opzet van de vryheit te bewaren, en met het leger der Grieken, dat hondert duizent mannen sterk was, hantgemeen geworden sloegenze Mardonius heel en al. (a) Ctesias (b) schryft dat Mardonius levendigh uit den slag ontkomen is, en Justinus is van het zelve gevoelen (c). Maer dat hy daer na gezonden van Xerxes, die gebeten was op den bygeloovigen Godtsdienst der Grieken, om Apolloos Tempel in brant te steken, met alle zyne Krygsbenden door een onweder van blixem en hagel vergaen is, blykt uit den zelve Ctesias. Hoewel Herodoot (d) getuigt dat hy gedoot is door Arymnestus in den slagh voorgevallen by Plateen, een stadt, gelyk gezegt is, in Beotie. Plutarchus zegt dat deze Arymnestus een Spartaensch soldaet is geweest, en dat Mardonius van hem door eenen steen, dien hy naer zyn hooft worp, gedoot is (e). Pausanias schryft

(a) Herod. l. VII. c. 33. seqq.

(b) Idem Herod. l. c. c. 28. seqq.

(c) Her. l. c. c. 19. seqq.

(a) Vid. de his Herod. l. c. Diod. S. l. XI. Isocr. in Panathen. Plut. in vita Them. C. Nepos in Them. Strab. l. IX. p. m. 394. 395. & 443. Coll. l. XIV. p. 634. Plin. lib. XXX. c. 10. Just. l. II. c. 11. 12. 13. 14.

(b) Segm. 25.

(c) l. c. c. 14.

(d) l. IX. c. 62.

(e) In Aristid. T. I. op. p. m. 330. c.

schryft (a) dat Pausanias, Koning der Lacedemonieren en Veltoverste in dit gevecht, verboden heeft zyn doot lichaem te mishandelen tegen het gevoelen van Lampo Egineta. Dezelve verhaelt (b) wel dat men het graf van Mardonius in Beotie aan de regterzyde van den krygswegh, niet verre van de puinhoopen der stad Hyfie getoont heeft: maer kort daer aen voegt hy'er by, dat alle schryvers eenparigh zeggen dat het lichaem van Mardonius na het eindigen van den veltslagh aenstonts gemist is, en dat men met geen zekerheit kan zeggen wie hem zoumogen begraven hebben: schoon men genoeg weet dat Artontes, Mardonius zoon, groote geschenken gegeven heeft aen Dionysophanes eenen Ephesier, en eenige andere Ioniers, op dat ze de begraeffenisfe zyns vaders zouden bezorgen. Dat de fabel van Mardonius binnen Athenen in de kerk van Poliades onder de oudste kerkgiften bewaert, en zyn pronkbeelt uit wit marmer gehouwen binnen Sparte in de treffelykste galery, die de Persische genoemt wert, omdat ze uit den buit op de Persen behaelt was opgebout, eertyts gezien is, getuigt dezelve schryver (c). Deze nederlaeg is voorgevallen in het eerste jaer der LXXV. Olimpiade, gelyk Eusebius (d), of in het tweede, gelyk Scaliger (e) aentekent.

Wyders verhaelt de Dichter Cherilus, die in de Persiaensche tyden ontrent het tweede jaer der LXXIV. Olimpiade naer de getuigenisse van Eusebius (f) geleest, en den optogt van Xerxes naer Griekenlant in Heldendicht beschreven heeft, dat toen ter tydt de Joden, die op het gebergte van Solyma woonden, gelyk hy zegt, onder de Persianen in den krygh gedient hebben. Zeker Josephus (g) en Eusebius (h) brengen eenige vaerzen uit dezen Cherilus by, die hier toe strekken. Waer mede men tot meerder licht ook Scaliger (i) vergelyken moet.

Het overige leger van Xerxes, dat hy aen zyne Krygshoofden belast hadt uit Griekenlandt naer Asie te geleiden, was door den dagelyxen arbeit, en gebrek aen eetwaren, dat het nu al veele dagen had uitgestaen, door de pest aengetast: en de stank der stervende menschen was zoo groot, dat de wegen met lyken vervult wierden, en vogels en dieren, door het aenangelokt, het leger volgden. Xerxes zelf verschrikt door de tyding van Themistokles ontfangen trok naer Aby-

dus, alwaer hy de brug gebroken vinden- de (het geen gebeurt was door de stormen en onweders van den winter) met een visschers boot zoo ras als hy kon overstak. Het was zeker een zaek beschouwens, en door het overwegen van het menschelyk lot door zulk een wisseling van zaken verandert, verwonderens waerdigh hem te zien zich bergen in een kleen schuitje, dien kort te voren de gansche zee naeulyx bevatten konde, en hoe hy nu verfteken was van den dienst zyner trawanten, wiens legers onlangs om de groote meenigte de aerde tot een last waren, om met Justinus te spreken (a). Dus keerde hy in minder dan dertigh dagen naer Asie, hebbende te voren zes maenden met den togt naer Griekenlant doorgebracht, en oordeelde dat hy van Themistocles niet overwonnen, maer behouden was, gelyk (b) Nepos zegt.

Herodoot zegt dat anderen verhalen, dat Xerxes, als hy van Athenen afgetrokken boven de rivier Strymon gekomen was, zyn leger overgegeven hebbende aen Hydernes, en aen boort gegaen zynde van een Feniciaensch schip, naer Asie is voortgereist. Dat dit schip overladen door de meenigte der Persianen, die den Koning verzelden, veel heeft moeten lyden van het onweder: zoodat Xerxes van schrik bevangen den schipper gevraegt hadt, of 'er geene hoop was van behouden aenlant te komen, en deze hem tot antwoord gegeven, geene altoos, of men most het schip van volk ontladen. Xerxes dit antwoord ontfangen hebbende had hier op zyne Persianen gevraegt, of eenigen van hun niet voor hunnen Koning wilden zorgen, wiens behoudenis in hunne handen was. Zy hier op waren aenstonts uit eerbiedigheit hem te voet gevallen, en daer op gewillig in zee gesprongen: waer door het schip van den overtolligen last bevrydt Xerxes gelukkig in Asie gebracht had. Hier had hy weder een zot stuk aengerecht. Want hy was zoo dra niet aenlant gekomen of hy beschonk den schipper met een goude kroon omdat hy den persoon des Konings behouden hadt overgebracht, maer liet hem kort daer aen het hoofd afslaen, omdat door zyn toedoen zoo veel Persianen waren omgekomen (c).

Men zegt dat hy hier na zich eenigen tydt te Sardes hebbende opgehouden, de overige Persen, die behouden zoo uit den velt-als zeeflagh gekomen waren, by een gezamelt heeft. Ctesias (d) verhaelt dat 'er in alle de veltslagen der Persen hondert en

(a) in Lacon. feul. III. c. 4. in fine.

(b) in Boeotic. f. l. IX. c. 2.

(c) in Attic. feul. I c. 27. & Lacon. c. XI.

(d) P. II. Chron. p. m. 131.

(e) In Animadv. ad Eusebium.

(f) l. c. p. 130.

(g) l. I. contra Appionem.

(h) l. IX. Præpar. Euang. c. 9.

(i) Animadv. in Euf. Chronic. p. 94.

(a) l. c. c. 13. conf. Her. l. VIII. c. 115. seqq. Val. Max. l. III. c. 2.

(b) C. Nep. in vita Themistocl. Confer. Polyæn. l. I. Strategem.

(c) v. l. c. cap. 118.

(d) Segm. 26.

en twintigh duizent mannen gefneuvelt zyn. Anderen fpreken van veel grooter getal. Ondertuffchen beving Xerxes de luft van de Gemalinne zyns broeders Mafifta, die ook te Sardes was, te beflapen. Als hy tot zynen wensch niet geraken konde, heeft hy zynen zoon Darius doen trouwen met de dogter zyns broeders, genaemt *Artaynta*, hopen- de door dat middel meer op de moeder van zyn fchoondogter te winnen als voor deezen. Van daer voortge- reift door Babilonie naer Perfie quam hy, gelyk Ctesias (a) wil, te Susa. Daer be- dreef hy bloetschande met zyn fchoon- dochter. Terwyl hy zich heimelyk in deze ongeoorlofde welluft vermaekt, boodt Amestris Xerxes gemalin hem een kleet, dat ruim, en van haer zelf met eige handen geborduurt, en beziens waardigh was, aen. Hy hier mede in zyn fchik zynde en het kleedt aengetrokken heb- bende ging'er mee naer Artaynta. Deze met den Koning, die van vreugde opge- togen was, in een gefprek geraekt, dat by zulk eenen handel voegde, en van hem aangeport van hem te eifchen het geen ze begeerde tot belooning van haere min, vordert hem het kleedt af. Hoo- rende haer verzoek ongaerne, omdat hy bang was voor Amestris, durfde hy egter dit niet afilaen, en fchonk haer het kleedt, datze begeerde. Artaynta trok het met vreugt aen. Maer Amestris haer verne- mende vatte hier door eenen haet op wel niet tegen haer, maer tegen haer moeder, omdat zy meende dat dit haer bedryf was. Het gebeurde dan op het plegtigh gaste- mael, dat de Perfianen *Tyfta*, de Grieken *τέλειον*, dat is, *volmaekt*, noemen, en dat alle jaren op den dagh, waer op de Koning gekroont was, wert aengerecht, zynde de Koning dan ook gewoonjaer- gefchenken aen de Perfen uit te deelen; dat Amestris op Xerxes verzogt aen haer te willen overgeven de Gemalin van Ma- fifta. Deze bede vond Xerxes zeer on- gerymt en godeloos: maer latende zich eindelyk gezeggen door de bede der Ko- ninginne, en de gewoonte der natie, aen welke men op dezen grooten feeftdagh niets vermogt te weigeren, ftact het ver- zoek, hoe ongaerne ook, toe. Hier op beveelt hy zynen broeder zich te onthou- den van zyn vrou, beloovende hem zyn dogter daer voor ten huwelyk te zullen geven; dreigende hem ook, dewyl hy'er niet naer hooren wilde. Op dit dreigen niet anders antwoordende dan, *Heer gy hebt my noch niet gedoot*, tradt hy ter deure uit. Amestris ondertuffchen eeni- gen der Koninglyke trawanten by zich ontboden hebbende mishandelt de gemalin van Mafifta, fnyt haer de borften af, en

werpt ze voor de honden, en zent haer, neus, ooren, lippen, en tong afgefneeden hebbende, weder naer huis. Dit gebeurt zynde begeeft zich Mafifta met zyne kin- deren, en eenigen zyner vrienden, naer Baetra, waer van hy Lantvoogt was. Maer Xerxes beducht dat hy in den zin hadt van hem af te vallen zond hem eeni- ge benden agter aen, die hem onder we- ge agterhaelden en te rug bragten. Waer op hy met zyne kinderen wert omge- bragt. (b)

Josef Scaliger tragt door veele bewy- zen te toonen (c) dat Xerxes de man ge- weeft is van Eftther, wiens historie in de hei- lige bladen gevonden wort, en dat hy de- zelve Ahafueros geweest is, waervan in de zelve bladen by Efra gewaegt wort (d).

Wat het laetste aengaet, het ware ydel dit gevoelen niet toe te ftemmen. Want buiten eenige twyffel is Xerxes onder de Koningen van Perfie de mag- tigfte geweest, die naer de profecie van Daniel (e) Griekenlant met magtige krygsbenden heeft beoorlogt, zoodat hy niet t'onregt de fchrik van Grie- kenlant genoemd wiert. Dat ook *Xer- xes* in de Griexen tale *αἰήσιος*, dat is *Oor- logsman*, en *Artaxerxes μέγας αἰήσιος* of *groot Krygsman* betekent, getuigt Hero- doot (f). Plutarchus fchryft in plaets van *Artaxerxes*, dezen naem *Artoxerxes*, wel- ke naem Scaliger (g) wytluftigh toont dat in het Perfifch niet eindigt op een *s*, maer dat men in die tale leeft *Artaxafte* of *Ar- toxafte*. De Hebreufehe Maforiten heb- ben hem, dien de Grieken *αἰήσιος* of *Xer- xes* by verkorting genoemd hebben, *Ahasehwerus*; en *Artaxerxes*, of liever *Artaxastes*, genoemd *Arthafasta*, dat wei- nig van 't andere verschilt. Waer uit fchynt lichtelyk te kunnen befloten wor- den dat Efra op de gemelde plaets *Xerxes*, en *Artaxerxes* den *Langhant* betekent, en door dien Darius, van wien daer ter plaetse (b) gefproken wort, niet verftaet Darius den zoon van Hyftafpes, maer *Darius den bastaert*, gelyk wy bene- den toonen zullen. Maer dat Eft- her dezelve vrou van Xerxes zou ge- weeft zyn, die Herodoot *Amestris* noemt (Scaliger meent dat dit Perfifch is zynde van *Eftther* door byvoegen der letter- greep *ham* gemaakt *Hamesther*) kan niet klaer uit de Historie getoont wor- den. Want de voorzeide Amestris is ge- weeft de dogter van den Lantvoogt Ota- nes, die in den optogt van Xerxes tegen de

(b) vid. Herod. l. c. c. 10⁸ feqq. usque ad c. 113.

(c) Anin. in Euf. Chr. p. m. 70. & de Emend. Temp. l. vi. p. 592.

(d) Efr. c. 4. v. 6.

(e) c. 11. v. 1.

(f) l. vi. c. 99.

(g) l. c. p. 586 feqq.

(h) v. 24 scu ultimo.

(a) segm. 17. vid. & Herod. l. ix. c. 107.

de Grieken Veltoverfte der Perfen geweest is, naer de getuigenisse van Herodotus (a). Ook blykt hare onmensche-lykheit genoegh, meen ik, zoo uit de mishandeling van Mafistaes Gemalinne, als uit de wreedtheit bedreven aen tien (gelyk Plutarchus (b) wil) of veertien (als Herodoot (c) zegt) voornaeme Persiaensche kinderen, die ze levendigh liet in d'aerde delven om hare dankbaerheit aen Pluto, of den onderaertsen Godt, te bewyzen. Esther nu wert in de heilige bladen, of in het boek, dat haren naem draegt (d), genaemt *Haddassa*, en dat, zoo als de Chaldeeusche Uitlegger zegt, omdat ze rechtvaardigh was. En dat deze lof van regtvaardigheit niet kan gegeven worden aen de voorszede Amestris, blykt genogh aen yder een. Daerenboven is die Ahasuerus, van wien in het boek van Esther (e) gesproken wort, in het zevende jaer zyns Ryx te Sufe: dogh Xerxes in het zeste, zevende, en agtste jaer zyns Koningryks belemmert geweest met de Grieken buiten 's lants te beoorlogen. Voegh hier by dat de Joden (f) en Epiphanius getuigen dat het boek van Esther onder de Regelmatige boeken des Ouden Verbonts het laetste is. Waerom ook Abul Pharajus (g) ronduit zegt dat de overlevering der genen niet vast gaet, die staende houden dat het bedryf van Esther en Mardochai onder het gebiet van Xerxes voorgevallen is. Want zoo dat waer was, zoude zyns oordeels hier van wel gewagh zyn gemaakt in het boek van Esra, waer in alles beschreven is dat den Joden ten tyden van dezen Koning overgekomen is.

Terwyl deze dingen van Xerxes en Amestris binnen Sufe verricht werden, zonden de Grieken, en onder hen byzonder de Spartanen, Pausanias met de gemeene vloot naer Cyprus en den Hellespont, om de bezettingen der Perfen uit die gewesten te dryven. Met deze vloot hebben de Grieken vele steden van Cyprus bemagtigt, en naer Byfantsen getrokken die stad ook ingenomen. Daer namen ze veele edele Perfen en onder hen eenige bloetverwanten des Konings gevangen, die Pausanias heimelyk aen Xerxes te rug zond, zich houdende als of ze uit 's lants Kerker ontvlucht waren, nevens eenen brief aen den Koningh, dien hy Gongylus van Eretrie te bevelen gaf. In dezen brief beloofde hy den Koningh dat hy Sparte en het overige van Griekenlant hem zou onderwerpen, en leveren, indien hy hem zyn dogter wilde ten huwelyk ge-

ven. De Koning den brief ontfangen hebbende zont Artabazus, den zoon van Pharnaces, Oversten der Persiaensche krygsbenden, met antwoord te rugh, verzekerende Pausanias, dat hy van geene zaek weigering zou lyden, indien hy zyn woort hielt. Hy beschikte hem te gelyk een groote somme gelts, om de voornaemsten onder de Grieken om te koo- pen. Pausanias zyn oogwit dus verre bereikt hebbende liet zoo veel gewoel en yver in zynen aanslagh blyken, dat de Lacedemoniers schalk oogh op hem begonden te krygen. Zy ontbieden hem derhalven t'huis, en voor regt gevordert, als hebbende huns oordeels zyn lyf verbeurt, wort hy echter vrygesproken, dogh niet te rugh gezonden naer de vloot, maer gelast t'huis te blyven. Evenwel niet lang daerna keerde hy uit zich zelve zonder eenigen last naer het leger, daer hy niet listigh, maer op eene uitzinnige wyze ontdekte wat hy in den boezem droegh. Hy leefde in Koningklyke pracht, gaende op zyn Medisch gekleedt, gevolgt van Medische en Egyptische trawanten. Zyn tafel ook was op de wyze der Perfen pragtiger, dan de genen dulden konden, die by hem waren. Niemand der genen die hem spreken wilden, gaf hy gehoor, antwoordde trotselyk, voerde het gebiet wreedelyk, en nam met Artabazus raedslagen, nadecligh zoo wel voor zyn vaderlant, als voor hem. Deze verraderlyke aanslagh bleef eenen tydt lang verborgen, omdat Pausanias met den Persiaen de zaken dus bestelt hadt, dat hy niemand die eenen brief aen hem bragt, zou laten te rugh keeren, opdat hunne geheimen door iemants aenbrengen niet mogten ontdekt worden. Hier door gebeurde het dat niemand der briefdrageren, die iets aen Artabazus bestelt hadt, behouden te rugh keerde. Hier van kreegh de lucht zekere Argilius, een jongeling, met wien Pausanias in onbehoorlyke min verkeert hadt: en zynde gelast den lesten brief aen Artabazus te brengen brak hem op, en daer uit ziende hoe het met de briefdrageren was afgeloopen, en voor hem niets beters te wagten stont, gaf hem overaen de Hooge Overigheit der Lacedemonieren. Deze was van gevoelen dat men de handen aen Pausanias niet wel slaen konde, voordat hy zich zelve ontdekt had. Argilius dan kreeg bevel van zich te begeven naer de Kerk van Neptunus te Ténarus, die by de Grieken godtsdienstig gecert wert, en die ze hielden dat niet ontheiligt mogt worden. In deze Kerk liet men nevens den altaer, waer op Argilius was gaen zitten, een gat in de aerde graven, waer uit gemakkelyk kon gehoord worden wat iemant spreken mogt met Argilius, die om zyn lyf te bergen hier ge-

(a) l. VII. c. 61.

(b) lib. *περί διαστροφών* seu de superstitione in fin. T. II. oper. p. m. 171.

(c) l. VII. c. 114.

(d) c. 2. §. 7.

(e) cap. 1. §. 1.

(f) in Seder olam.

(g) Dyn. cit. p. 87. text. Ar. & p. 56 vers. lat.

gevlucht scheen. Waerom eenige leden der Overigheit zich hier verftaken. Pausanias dit beftaen van Argilius gehooft hebben- de komt van fchrik daer naer toe geloopen, vragende den jongeling wat'er gaende was, waerom hy zoo fchielyk te rade was geworden zyn toevlucht tot deze Kerk te nemen. Toen openbaert hem dees wat hy uit den brief gemerkt hadt. Pausanias hier op aen 't fmeken en bidden, dat hy toch hem, van wien hy zoo vele weldaden ontfangen hadt, niet wilde verraden en in lyden brengen, beloovende hem te gelyk, zoo hy hem in zulk eenen hoogen noodt gebragt wilde redden, rykelyk te zullen beloonen. Hier op fcheidde Pausanias van hier: en als de Overigheit op hem liet paffen, als befloten hebbende hem in de ftadt te doen by den hals grypen, merkte hy aen het wezen van iemand, die hem wilde waerfchuwen, dat men hem lagen leidde. Hier op vloot hy in de Kerk van Minerva, gemeenlyk genoemt *Chalciaecus* of *koper huis*. De overigheit hem hier niet willende uithalen om de Kerk niet te fchenden liet den ingangh ftoppen en het dak daer afnemen, zoodat hy van koude en honger elendigh ftorf. Men droegh hem eer hy nogh heel doot was uit de Kerk, maer hy was'er zoo ras niet uit, of hy gaf den geest. Daer wort verhaelt dat Pausanias moeder, een vrou out van dagen, het fchelmftuk van haren zoon vernomen hebbende, zelve fteenen heeft aengebragt om den ingangh der Kerke te helpen ftoppen. Dit verhalen Thucydides (a), Diodorus Siculus (b), C. Nepos (c), en Polyaeus (d). Xenofon alleen (e) wil dat Pausanias veroordeelt zynde naer Tegea gevlugt, en daer van een ziekte gestorven is.

Niet lang daerna beproefde Themistocles de ondankbaerheit zyns vaderlants, dat hy zoo meenigmael van den aenval der vyanden verlost hadt. Want de Lacedemoniers befchuldigden hem by de Atheners van het zelve lantverraedt, daer Pausanias aen fchuldigh was geweest, gevende hem na dat hy het met den Meder of Perfiaen gehouden hadt, het welk gebleken was uit de bewyzen, waer door Pausanias overtuigt was geweest, en vorderende hem daerom ter zelve ftraffe, die Pausanias was aengedaen geweest. Themistocles al een wyle te voren, omdat zyne mogentheit zyne burgeren in 't oogh ftak, door de ftemmen der gemeente ter ftadt uitgedreven, was naer Argos metter woon geweken, daer hy hoorende dat hy van de Atheners, die geloof

gaven aende befchuldigingen der Lacedemonieren, wegens lantverraedt verwezen was, eerft vertrok naer Corcyra, en daerna merkende dat de Overigheit der ftadt beducht was dat de Lacedemoniers en Atheners om zynentwil haer den oorlogh mogten aendoen, zich begaf naer Admetus Koning der Moloffen, met wien hy het regt van Gafvryheit onderhouden hadt, en in afwezen des Konings in een kapel, die godfdienftigh geëert wert, vluchtte, hebbende te voren, omdat de Koning hem met te meerder trouwe zou befchermen, zyn dogter by de hant genomen en met zich daer in gebragt, met voornemen van geen voet uit de kapel te zetten, voordat de Koningh hem by hanttafting beloofde, dat hy hem in zyn befcherminge nemen zou. Admetus hielt hier in zyn woort. Maer toen Themistocles openbaerlyk van de Atheners en Lacedemonieren wiert opgeeeft, leverde hy hem, dien hy befchermen moft, wel niet over, maer ried hem evenwel naer een goetd heenkomen te zien, dewyl het moejelyk voor hem zyn zou in een plaets, zoo naby gelegen, veilig te zyn. Hy dit verftaen hebbende begaf zich zonder van iemaent gekent te zyn naer Pidna, werwaerts hem Admetus met een lyfwacht had doen geleiden, en van daer in een fchip, het welk door onweder gedreven wordende naer Naxos, daer toen het leger der Atheners lagh, begreep hy wel, zoo hy daer quam, dat hy een doot man was. In dezen noodt openbaerde hy den fchipper wie hy was, doende hem groote beloften, zoo hy hem kon behouden. Polyaeus (f) verhaelt dat Themistocles den fchipper ontdekt hebbende wie hy was hem te gelyk dreigde, zoo hy hem niet wilde redden, dat hy hem by de Atheners zou aenklagen dat hy zich door gelt had laten omkooopen om hem in zyn fchip te nemen, en te vervoeren. Maer het eerfte, dat waerfchynlyker is, wort van Thucydides en anderen ftaande gehouden. Die zeggen, dat de fchipper geraekt door mededogen met den doorluchtigen man met zyn fchip verre van het eiland op anker bleef leggen, nochte iemand liet aen lant gaen, voordat hy te Ephesus quam, daer hy Themistocles opzette, die hem naderhant dezen dienst rykelyk betaelde. Want zyne vrienden hadden het meefte zynr goederen heimelyk uit Athenen gevoert, en in Afie overgebragt, indien wy geloof flaen aen Plutarchus (g), Thucydides (h), C. Nepos (i) en Diodorus Siculus (k).

M m . The-

(a) l. i. p. 31. 41. 42. feqq. edit. H. Steph. 1564.

(b) l. xi. p. m. 265. feqq. ed. Steph. feu p. 34 feqq. ed. Wech.

(c) in vita Pausan.

(d) l. viii. Strateg.

(e) l. iii. de reb. Graec. in extr.

(f) l. i. Strateg.

(g) in vit. Themist. T. I. Oper. p. m. 125.

(h) l. c. p. m. 44. feq.

(i) l. c.

(k) l. c. p. 270 feq. edit. Steph. feu p. 41. feq. edition. Wecheliana.

Zyn
vlucht
naer Ad-
metus.

Groot ge-
vaer van
Themis-
tokles.

Doot van
Pausa-
nias.

Themis-
tokles
raekt in
ongunft
by de
zynen.

Hy be-
geeft zich
naer Ege.

Themistocles geroken hebbende dat binnen Ephesus, of gelyk Plutarchus wil, te Cume hem lagen gelegd wierden van de bewintfluiden der zeezaken, Ergoteles inzonderheit, en Pythodorus, omdat Xerxestweehondert talenten op zyn hooft gezet hadt, begaf zich naer Ege, een stad in Eolie, daer hy ter herberge ging by Nycogenes (Diodorus noemt hem Lyfithides) eenen vriend van Xerxes, als die dezen Koningh met zyn gansch leger in het doortrekken ter maeltydt heerlyk onthaelt hadt. Dees medelyden hebbende met den staet, waer in Themistocles was, nam hem in zyne bescherminge, dogh weigerde hem in 't eerst op zyn verzoek by den Koningh te brengen, met voorgeven dat hy aen het hof komende gewisselyk in zyn doot loopen zou, omdat hy den staet van Persie zoo doodelyk benadeelt hadt. Maer naderhant begrypende dat het nutbaer zou zyn voor het Ryk, stondt hy hem zyn verzoek toe, en hier op eenen wagen hebbende doen vervaerdigen overdekt met zeilen en kleederen, in hoedanige gemeenlyk de vrouwen en byzitten des Persiaenschen Konings gevoert worden, zette Themistocles daerin, en bragt hem veilig by den Koning. (a) De meeste schryvers houden het daer voor dat Themistocles terwyl Xerxes regeerde in Asie is overgegaen. Maer Thucydides getuigt dat het is geweest in het Ryk van Artaxerxes, met welken schryver, als die naest aen die tyden geleefd heeft, over eenstemmen Charon de Lampfacener by Plutarchus op de gemelde plaets, en C. Nepos in het Leven van Themistocles.

Nycogenes of Lyfithides in 't heime-lyk met den Koning over Themistocles gesproken hebbende kreegh hem zoo verre dat hy beloofde hem geen leet te zullen doen. Maer Thucydides en uit hem Nepos verhalen dat Themistocles eenen brief vooraf aen den Koning zond, waer in hy toonde, hoe hy genootzaekt ware geweest de wapens op te vatten tegen des Konings vader, en zyn eigen vaderlant te beschermen, maer dat hy ook na den slag by Salamis den zelve door brieven gewaerschuwt had, hoe men toeleidde om de brug, die hy over den Hellespont geslagen hadt, te breken, waer door hy van zyne vyanden omcingelt zou zyn geweest, maer nu door deze waerschuwing van alle gevaer verlost was. Wat hem aenging, dat hy nu van gansch Griekenlant gejaegt zynen toevlucht tot den Koningh nam, wiens vriendschap zoo hy kon verkrygen, zou hy toonen dat hy hem geen minder vriend was, als zyn vader eenen dapperen vyant aen hem gehad hadt. Dat hy middlerwylen op den Koning verzogt hem een jaer tyts te willen

geven om met hem te kunnen spreken over zaken, die hy voorhadt, en het jaer om zynde toestaen dat hy by hem quam. Maer Diodorus, en Plutarchus verhalen uit Dinon, Clitarchus, Heraclides, en anderen, dat Themistocles zonder van iemand gekent te zyn van Artabanus den Krygsoversten by Xerxester gehoor geleit is. Het zy dit dan gebeurt zy ten tyde van Xerxes, of van zynen zoon Artaxerxes, dat raekt de historie niet, in welker byzonderheden alle de schryvers overeenkomen. Themistocles besteedde het jaer, hem van den Koning toegestaen, in het leeren der tale en spraek der Persianen, en dat met zulk eene vlugheit en wakkerheit, dat men van hem zegt dat hy met veel meer bequaemheit in het Persiaenschen een rede voerde dan zy konden doen, die in Persie geboren waren. Als ondertusschen rugtbaer wiert dat Themistocles in de stad gekomen was, had Mandane, dochter van Darius, en volle zuster van Xerxes, van hare kinderen berooft, toen Themistocles de Persiaensche vloot geslagen hadt, zich in den rou gekleedt, en den Koningh te voet vallende hem gebeden, dat hy Themistocles wilde doen straffen: het welk van haren broeder niet kunnende verkrygen had zy de voornaemste Persianen daer om aen geweest, en eindelyk de gemeente opgestoot om hem ter straffe te vorderen. Hier op was een oploop ontstaen, om welken te stillen de Koning gezegt had dat hy eene Raedsvergadering van de grootsten des Ryx aenleggen, en zich naer het besluit der zelve gedragen zou. Tot het bereiden hier van was veel tyds genomen, zoo dat Themistocles ondertusschen gelegenheit kreegh van de Persische tale te bezitten; waer van hy zich daarna bediende in de beschuldigingen, die over hem gingen, te wederleggen, waer door hy naer het verhael van Diodorus alle schade en schande ontging. De Koningh zelf zich verheugende in de behoudenis des mans, beschonk hem statelyk, en hield hem in zulk eene waerde, dat hy hem deel gaf aen de jagt, en de vermakelykheden van 't Hof, ook toegangh tot zyne Moeder, met welke hy naer men zegt gemeenzaem was, wordende ook door last des Konings in de wetenschappen der *Magi* of Persiaensche Wyzen onderwezen. De Koningh begeerde ook dat hy eenen langen Persiaenschen rok zou dragen, en gaf hem eene der edelste, schoonste, zedigste, en deugtsaemste vrouwen uit Persie gesproten ten huwelyk. Ja dat meer is hy schonk hem geheele steden, als Lampsa-

Groote geschenken van den Koning aen Themistocles.
cus, dat hem zynen wyn; Magnesie, dat broot; Myuns, dat hem toespys; en Palaescepsis en Percope, dat hem kleederen en dixel verschaffen zoude. Dit ge-
tui-

(a) vid. Diod. Sic. l. c. Plut. l. cit.

tuigen by Plutarchus (a) uit Zyzicenus, Ne-anthes, en Phania. Diodorus en de drie andere fchryvers verhalen dat de drie eerfte fteden hem maer gegeven zyn, Lampfacus namelyk, Myuns en Magnefie, daer hy ook geflorven en niet verre van de ftadt met een ftatelyke graf tombe vereert is, wordende daerenboven nogh een pronkbeeld tot zynereere op de markt opgerecht, waer van de gedagteniffe ten tyde van Diodorus, Nepos, en anderen nogh levendigh geweest is. Daer zyn'er ook, die gefchreven hebben dat hy wanhopende de dingente zullen uitvoeren, waer van hy den Koningh fmaek gegeven hadt, nochte kans ziende om Griekenlant onder zyn geweld te brengen, van zelf vergif, of, als anderen zeggen, ftierenbloet ingenomen heeft, en dus aen zyn einde gekomen is. Maer de getuigenis van Thucydides, Diodorus, en anderen weegt zwaerder. Deze houden altemael fttaande dat hy te Magnefie in het LXV jaer zyns ouderdoms aen eene ziekte geflorven is. (b). Deze gefchiedenis van Themistocles hebbe ik hier moeten aenhechten, eensdeels, omdat ze voor een groot gedeelte de zaken der Perfen behelst, en hunne zeden aenwyft, ten anderen ook vertoont dat de dapperheit zelf in den vyant by hen in agting geweest is. Want zoo wy Plutarchus (c) gelooven, heeft de Koningh by zyne vrienden zyne vernoegingh getoont over de aankomst van Themistocles, en Godt gebeden, dat hy zyne vyanden altydt wilde die gedagten ingeven, dat ze hunne braeffte luiden altydt wechjoegen. Ja men voegt'er by dat hy op eenen nacht driemaal in zynen droom heeft uitgeroepen: *Ik heb Themistocles den Athener.*

Wyders kreegh Xerxes na de doot van Pausanias, en het ontdekken zyns ver-raeds eenen anderen oorlogh door de Grieken op den hals, in het derde jaer der LXXVII Olimpiade, na de fcheppinge der werrelt volgens rekening van Helvicus in het 3480, of als Samfon rekent (d) in het 3535 als te Rome burgermeesters waren P. Valerius Publicola, en C. Nautilus Rufus. Want als alle de Griexe fteden het gebiet aen Athenen opgedragen hadden, heeft Cimon, de zoon van Miltiades, met een vloot van 200 roei-en 100 Ionifche fchepen in zee geftoken zynde om de Perfen te beoorlogen, hunne Krygsmagt in Tracie vernielt, en de ftadt Eione, gelegen aen de rivier Strimon, die onder het gebiet ftondt van eenen *Boges*, of *Butes*, gelyk Plutarchus hem

noemt, een man zeer getrou aen zynen Koningh, ingenomen. Boges nu ziende dat'er geen lyftogt meer in de ftadt was, ftak een groote houtmyt aen, fmytende daer op zyne kinderen, gemalinne, byzitten, en huisgenoten: gelyk hy vervolgens al het gout en zilver dat in ftadt was, in de rivier Strimon van de muren afworp. Waerna hy ook zich zelve in 't vierworp, opdat hy by den Koningh niet mogte verdagt zyn van uit vreeze in het leven gebleven te zyn. Weshalven Xerxes ook zeide dat'er niemant buiten Boges een braef man was, latende niet af van hem ten hemel te verheffen, en doende zyne kinderen, die overgebleven waren, de grootfte eerampten onder de Perfen bekleeden. (e). De vloot wyders zeilde naer Carie, daer veel zeefteden geficht uit volkplantingen der Grieken van de Perfen waren afgevallen: andere van inboorlingen bezeten, maer door Perfiaensche bezettingen belast, nam Cimon met geweld in. Carie t' ondergebragt hebbende pleegde hy het zelve in Lycie, kneuzende de magt des Konings dermaten, dat men in klein Afie van Ionie tot Pamphylie toe geene Perfiaensche wapens vernam. De Perfen ondertuffchen worven lantvolk uit hunnen eigen lantaert, en reedden uit Fenicie, Cyprus, en Cilicie fchepen toe. Tot algemeen bevelhebber over het leger wert naer het verhael van Plutarchus (f) uit de getuigeniffe van Ephorus, Pherendates, zoon van 's Konings broeder, of, gelyk Callisthenes, wil, Aryomandes, de zoon van Gobryas, gefteit. Tot Amirael over de vloot wert, volgens den zelve Ephorus, Tithraustes gekoren, dien Diodorus (g) eenen bastaert van Xerxes noemt.

Dat de Perfiaensche vloot zeshondert, gelyk Phanodemus gefchreven heeft, en driehondert en vyftigh fchepen, gelyk Ephorus meldt, fterk geweest is, heeft Plutarchus in gefchrift nagelaten. Maer Diodorus tekent aen dat de Perfen driehondert en veertigh, en de Atheners tweehondert en vyftigh fchepen gehad hebben. Cimon dan verwittigt dat de Perfiaensche vloot by Eurymedon, een rivier in Theffalie, op anker lagh om de Feniciaensche fchepen, die van Cyprus ftonden te komen, af te wachten, is in zee geftoken met voornemen om de vyanden, indien ze 't gevecht zochten t'ontgaen, met geweld aen te taften. Derhalven in gevecht geraekt zynde by Mycale, heeft hy veel fchepen der Perfianen beschadigt en vernielt: en meer dan hondert zyn'er met het fcheepsvolk zelf in handen der Athenen gevallen. De o-

M m 2

verige

(a) l. c. conf. Athen. l. i. p. m. 29.
(b) Vid. Thuc. l. c. p. m. 45. Diod. Sic. l. c. C. Nep. l. c. Plut. l. c. p. 127. feqq. Valer. Max. l. v. c. 3. coll. lib. viii c. 7. Confer Cicer. in Bruto segm. XI. & Phylostr. Icon. 31.

(c) l. c. p. 126.

(d) Chr. Cath. P. iv.

(e) Vid. Herod. l. vii. c. 107. Plut. in vita Cimon. T. I. op. p. m. 482.

(f) l. c. p. 486.

(g) l. c. p. 46. edit. Wech. seu p. 273. edit. Stephan.

Krygslift
van Ci-
mon.

Slachting
onder de
Perfen.

verige zich met de vlucht naer Cyprus geredt hebbende is het krygsvolk wel behouden aen lant gekomen, maer de schepen van alle verweerders ontbloomt zyn in handen der vyanden gevallen. Cimon ziende dat zyn volk gezwollen was van moedt, groots op zyne kragten, en volbetrouwen op de overwinning, ook verhit uit den verschen scheepstrydt, zet alle de dappersten der zynen op de Persiaensche wyze gekleedt en met hoeden van dien lantaert gedekt in de bemagtigde schepen. De Perfen ziende deze schepen aenkomen beelden zich in dat'er een nieuwe vloot van Perflanen aenquam, bedrogen door het maexel der schepen, en den Persischen toefel en gewaelt. In dezen waen ontfangen zy de Atheners als hunne vrienden. De nacht gevallen zynde zet Cimon het krygsvolk aen lant, dat als vrienden in het leger ontfangen al doot sloegh wat hun voorquam, en Pherendates zelf in zyn tent overvallen nederfabelde; waer op het voorts alle de Perfen door zulk eenen onverwagten overval verrast en verschrikt op de vlucht dryft. De Perfen waren met zulk een verbaestheit bevangen, dat de meesten niet eens wisten, wie de genen waren, die dus in hun leger quamen vallen. Want zich latende voorstaen dat de Grieken geen lantleger hadden, meenden zy dat ze van de Pisiden, hunne nagebueren, die al lang op hen gebeten waren, gewapender hant aengegrepen wierden. Hier door gebeurde het dat veele zich ter vlucht begeevende naer de Griexe schepen, die ze voor die van hunne bontgenooten aenzagen, in flaverny vielen. Onder de overige wert een groote nederlaegh gemaakt: maer als de dikke duisternis van den nacht gevallen was, heeft Cimon een toorts doen aensteken om te strekken voor een teken van aftogt voor de soldaten, opdat hun vlamme op den buit geen onheil wedervaren zoude. Zy begeven zich dan altemael weder naer de schepen, en daer ter plaets des anderen daeg een zegeteken opgerecht hebbende, keeren ze weder als in triomf naer Cyprus, hebbende op eenen en zelvendagh twee overschoone verwinningen, de eene te lant, de andere ter zee behaelt. Cimon hierna hoorende dat tagtentigh Feniciaensche schepen, die in 't gevegt niet geweest waren, gemaakt lagen by de kaep Hydrus, zeilde met de vloot daer na toe, en overrompelde ze altemael, hebbende hunne Oversten van het groot leger niets zekers vernomen. Hier bleef het grootste gedeelte dezer menschen of voorvechters. Buiten 340 roeischeden, die hier bemagtigt werden, werden'er in deze slagen meer dan twintigh duizent menschen gevangen, en een groote meenigte van gelt veroverd. Dus heeft Cimon, als een dapper helt, verwinnaer in twee slagen op ee-

nen dagh, de glorie van Salamis, in den slag ter zee; en die van Plateen in het gevecht te lant overtroffen, en den Koning Xerxes in die engte gebracht, dat hy dien vrede, die zoo schandelyk voor hem, als roemruchtigh voor Griekenlant was, moest maken, waer by hy verbonden wert zich zoo verre van de Griexe zee te onthouden, als een paert op een dagh loopen kon, nochte hem vrystont tusschen de Cyanesche en Chelidonische eilanden eenig oorlogschip te hebben. Plutarchus brengt wel by dat Callisthenes gezegt heeft, dat Xerxes dit niet is nagekomen volgens een aengegaen verbont, maer uit vrees dezer verwinning: maer hy zegt zelf dat onder de Besluiten des volks van Craterus by een gehaelt, een afschrift van dit verbont, waer uit de waerheit der zake bleek, gevonden wort. Men kan hier van bericht krygen by (a) Plutarchus, by Diodorus (b), by Thucydides (c), by Nepos, (d) by Polienus (e) en Justinus (f).

Dezen oorlogh tegen Griekenlant dus ongelukkig afgeloopen zynde, begon Xerxes, te voren de schrik der volkeren, zelf by de zynen in verachtinge te geraken. Want Artabanus, niet de vaderlyke oom van Xerxes, maer de Overste zynen lyfwacht (Ctesias noemt hem (g) *Artapanus*, en den zoon van Artasyras; en Diodorus zegt dat hy een Hyrcaner van geboorte was, en veel by Xerxes vermogt) ziende dat 's Konings agtbaerheit dagelyx afnam, begon hope te scheppen van aen het Ryk te zullen geraken, en daerom eenen aanslagh te smeden om den Koningh van kant te helpen. Hy maekte zyn voornemen bekent aen Spamtres, of Aspamtres (Diodorus noemt hem Mithridates) die ook zelf in groot aanzien by den Koningh was. Aristoteles (h) verhaelt dat Artabanus deze gedagten genomen heeft, omdat hy van Xerxes gelast Darius aen een kruis te hechten, zyn gebodt niet gehoorzaemt hadt, en daerom voor zyne gramschap vreesde. Wat'er van zy, Artabanus treedt op eenen avont met zeven zonen, altemael stoute en dappere luiden, in 's Konings Paleis, dat hem uit inzicht van vrientschap altydt open stondt, en den Koningh omgebragt hebbende gaet hy zyne zonen, die zyn voornemen in den wegh waren, met loosheit aen. Want Xerxes had drie zonen, Darius, Artaxerxes, en Hytaspes. Darius de oudste en Artaxerxes de jongste waren beide aen 't Hof: maer Hytaspes de middelste van hun was toen afwezende in

Schande-
lyke vre-
de voor
Xerxes.

Xerxes
van zyne
onderza-
ten ver-
agt.

Zyn doot.

(a) l. c.

(b) l. c.

(c) l. I. p. m. 36.

(d) l. cit.

(e) l. I. Strateg.

(f) l. II. c. ultim.

(g) Segm. 20.

(h) l. V. c. 10. de Rep. opt. adm.

Darius
omge-
bragt.

in zyne Lantvoogdye van Baſtra. Xerxes dus gedoot zynde gaet Artabanus terwyl het nogh diep in den nacht was metterhaaft naer Artaxerxes, dien hy wysmaekt dat Darius het ryk bemagtigt en zynen vader hadt omgebragt. Waerom hy hem riedt zorge voor zich zelve te dragen, om uit lafhartigheit geen ſlaef te zyn van zynen broeder, en dezen vadermoort door broedermoort te wreken, hem de hulpe der Koningklyke trawanten toezeggende. Justinus (a) en Diodorus (b) verhalen dat Darius ſlapende gevonden, als hielt hy zich maer of hy ſliep, van de trauwanten gedoot is. Maer (c) Cteſias zegt dat Darius, of anders *Dariaeus* van Artabanus by Artaxerxes gebragt, en onder een luidt geroep en betuiging dat hy geen Vadermoorder was, omgebragt is.

Artabanus dus het Ryk bemagtigt hebbende heeft Artaxerxes zoo wel als Darius lagen gelegd. Want Diodorus verhaelt dat hy den oudſten zoon van Xerxes omgebragt hebbende hier op zyne zoonen by een geroepen hadt, hun aenzeggende dat de tydt nu geboren was om het Ryk te aenvaerden. Dat hy hier op Artaxerxes met uitgetogen zwaerde gequetſt hadt: maer dat deze een lichte wonde gekregen hebbende, zich dapperlyk tegen den aenvaller verweert, en hem een doodelyke wond toegebragt heeft. Dogh waerſchynlyker is, dat dit laetſte ſchelmſtuk niet aenſtonts, maer na verloop van eenigen tydt van Artabanus bedreven is. Want Cteſias (d) getuigt dat Artabanus, vreezende dat de Grooten om het Ryk zouden twiſten, in het vloekverwantschap aengenomen heeft Megabyzus, by Justinus genoemt *Bacabazus*, den zoon van Zopyrus, en zoons zoon van Megabyzus, eenen der zeven ombrengers van den *Magus*, gelyk uit Herodoot blykt (e). Eusebius (f) noemt dezen Artabanus den zeſten Koning der Perſen, zeggende dat hy zes maenden het gebiet in handen gehadt heeft; die Abul Pharajus zegt dat gerekent worden by de jaren van Xerxes of Ahaſuerus. Vervolgens blykt, bedrieg ik my niet, dat Artabanus meer dan een half jaer langh, om de minderjarigheit van Artaxerxes, het gebiet beheerſcht, en een voornemen gemeend heeft van hem om 't leven te brengen. Want Megabyzus al te voren zich quellende, om het overſpel, waer van hy zyn vrou Amytis, Xerxes dochter, beſchuldigt had, die van haren vader, toen hy in 't leven was, deswegen zwaerlyk beſtraft was, heeft de zaek aen Artaxerxes ontdekt, hem verhalende hoe zyn

vader gedoot, hoe zyn broeder uit valſchen argwaen van vadermoort omgebragt was, en hoe hem nu eindelyk zelf ook lagen gelegd wierden. Hier uit, zegt Cteſias, is het gebeurt dat Artabanus is omgekomen door dezelve doot, die hy ^{Doot van Artabanus.} Artaxerxes bereid had. Maer Justinus verhaelt uit Trogus dat Artaxerxes bevreesd voor het getal der zoonen van Artabanus het leger beval des anderen daegs in de wapenen te verſchynen, als willende het getal des krygsvolx monſteren, en de dapperheit en bedrevenheit van yder ſoldaet in het byzonder beproeven. Toen zou Artabanus onder de overige ſoldaten daer by geſtaen, en de Koning zich houdende of hem zyn harnas te kort was, hem belaft hebben het zyne uit te trekken en met dat van den Koning te wiſſelen. Hier op zoude Artaxerxes hem dus bloot ſtaande doorſteken, en zyne zoonen by den hals doen grypen hebben. Hier op ontſtont, zoo als Cteſias verhaelt, een ſcherp gevecht tuſſchen de vloekverwanten, en de overige aenhangelingen des Konings, waer door drie zoonen van Artabanus ſneuvelden, en Megabyzus waerlyk gequest wert: welk ongeval door Amytis en Rhodogune, zyne Gemalinnen, ja door Artaxerxes zelf en zyne moeder Ametriſ grootelyx betreurt is. Evenwel ontging hy de doot door hulp van den Arts Apollonides Couſ, die zich zeer pynde om hem te regt te brengen. Afpamitres, of Mithridates de Gefneden, die aen zyns vaders doot deel gehadt hadt, wert door een wreede ſtraf tuſſchen twee ſchuiten met zware tormenten aen een zyde geholpen. En dus heeft de overbrave jongeling Artaxerxes zyns vaders ^{Manhaftigheit van Artaxerxes.} doot gewroken, en zich te gelyk van Artabanus lagen bevryt, die met geen regt onder de Koningen van Perſie kan gerekent worden.

Wyders getuigen Diodorus, Eusebius, en anderen dat Xerxes XX jaren het Ryk bezeten heeft. Van zynen perſoon en aert wort by de ſchryvers op verſcheide wyzen, gelyk het gemeenlyk gaet, geſproken. Wat zyn uiterlyke gedaente betreft, Herodoot zegt dat in zyn gansch ^{Zyn gedaente.} leger, dat uit zoo veel duizenden van menſchen beſtont, niemand gevonden is, die in ſchoonheit of kloekheit van lichaem tegen Xerxes zelf opmocht, als waerdiger om dat Ryk te beheerſchen. (g). Zyn grootmoedigheit blykt zelf hier uit, dat ^{Zyn grootmoedigheit.} hy Sperthies, zoon van Aneriſtus, en Bules, zoon van Nicolaus, beide Spartanen, die zich van zelf hadden aengeboden om door hunne eige ſtraf, die hunne ſtadt anders verdient had, aen Xerxes, Darius zoon, voldoening te geven voor dat de Lacedemoniers de Gezan-

Mm 3

ten

(a) l. III. c. I.

(b) l. c. p. 278. ed. Steph. ſeu p. 52 ſeq. edit. Wecheliana.

(c) l. c. Segm. 29.

(d) Segm. 30.

(e) l. 3. c. ult.

(f) P. I. Chronic. p. 31. & P. II. p. 131.

(g) Vid. l. VII. c. 187.

Zyn ver-
trouwen.

ten voordezen by Sparte hadden omgebracht, niet alleen geen leet gedaen, maer hun in tegendeel dit grootmoedigh antwoord gegeven heeft: Dat hy niet gelyk zou zyn aen de Lacedemonieren, die door het ombrengen der Gezanten het regt aller volkeren hadden verkracht: nochte het gene doen dat hy in hun berispte, zynde niet van meeningh door hun doot de Lacedemonieren van schult te bevryden. (a) Ik meen ook dat het vertrouwen van Xerxes hier uit te bespeuren is, dat hy de verspieters der Grieken, van de zynen gevangen, niet heeft willen beleidigt hebben, maer last gegeven heeft hen, na dat ze al het leger doorzien hadden, vry en vranc te laten gaen: gelyk hy ook de schepen met koorn geladen, die uit Pontus naer Griekenlant quamen, als zyn volk die wilde onderscheppen en plonderen, vry heeft laten varen door den Hellespont. Dit getuigt dezelve (b) Herodoot: maer Justinus (gelyk het spreekwoord zegt, deze pryft hem, en die laekt hem) in tegendeel beschryft Xerxes heel anders. *Wyders, zegt hy, als men den Koning aenmerkte, was niet de Vorst, maer de rykdom te verwonderen: waer van zoo groot een overvloedt in zyn Ryk was, dat, schoon de meenigte zynen onderzaten geheele rivieren uitdronk, egter nogh Koningklyke schatten overbleven. Wat hem belangt, hy was altydt de eerste in 't vlugten, en de agterste, als 't op een vechten ging, vreesagtigh in gevaren; opgeblazen als'er niets te vreezen was; en eer hy noch uit zyn Ryk ging, niet wetende wat oorlogen was, steunde hy op zyne kragten, makende, als gezagh hebbende over de natuur, de bergen tot valleien, en de strompeligheit der valleien gelyk, sloegh bruggen over eenige Zeen, en leidde ook eenige zeen tot gerief der scheepvaert korter om.* (c) Indien dit waer is, dunkt my niet dat het wonderteken verdicht is, dat naer het verhael van Herodoot (d) onder andere diergelyke aen Xerxes, toen hy met zyn leger naer Griekenlant optrok, verschenen is, als wonder op zyn bedryf passende. Want hy verhaelt dat in dien zelve tydt een merryeenen haester werrelt bragt. Om dan niet te spreken van Artabanus, die het Ryk als een rooveraengreep, volgde als wettige erfgenaem van Xerxes in het Ryk

VI. ARTAXERXES, gezegt LANGHANT.

Deze Vorst heeft den bynaem van *Langhant* gekregen, om dat zyn regter arm langer dan zyn slinke was, gelyk Plutarchus in het Leven getuigt van Artaxerxes

Mnemon(e). Dezelve schryft dat hy in zachtzinnigheit en grootmoedigheit uitstak. Nepos getuigt (f) van hem dat hy rustigh en overschoon van gedaente was, die hy luister byzette door eene ongeloofelyke krygsdapperheit, kunnende niemant der Persen in deze deugt by hem halen. Hieronymus Henninges (g) heeft dezen Artaxerxes ook den naem van *Darius* gegeven, wanende dat op dezen ook paste het geen Strabo boven bygebracht van de ongemeen lange handen of armen van Darius Hyftaspes zoon gezegt heeft. Met hem hout het ook Samson (h). Maer als men de bygebragte woorden van Strabo met opmerking inziert, zal blyken dat hy spreekt van dien Darius, die de eerste der Persiaensche Koningen schattingen ingevoert heeft. En die was niet de zoon van Xerxes, maer van Hyftaspes. Ik heb'er evenwel niet tegen dat en Darius en Artaxerxes schoon van gedaente mogen geweest zyn, en lange handen gehad hebben, schoon Strabo dat niet duidelyk van Artaxerxes verhaelt. Anders vertelt hy uit Xanthus den Lydier, die met Artaxerxes in eenen tydt geleefd heeft, dat'er by zynen tydt een groote droogte geweest is, zoodat geheele moerassen, rivieren en waterputten uitdroogden. (i)

Artaxerxes nu aen het Ryk geraect zynde in het eerste, of, gelyk anderen willen, in het tweede jaer der LXXIX Olympiade (k), strafte de genen die schuldig waren aen zyn vaders doot, en stelde orde op de zaken des Ryx, voor zoo veel de gelegenheit des tydts lyden kon. Want de Lantvoogden, aen welker genegenheit tot hem hy twyffelde, zette hy af, en anderen, die hy bequaemst oordeelde, in hunne plaets. Daerenboven liet hy zich ter harte gaen de zorge der tollén, krygsbenden, en toefst des oorlogs: en eindelijk zyne geheele regeringe schikkende naer het voorschrift der billykheit baerde zich by de Persen een groot gezagh. (l) Dogh in het begin zyns Gebiets vielen de Bactrianen van hem af, daer toe aengezet door zekeren anderen Artabanus. Hy bestreedt hen in 't eerst met gelyke kans: maer in het tweede gevegt had hy een voordeel op hen door de gunst vanden wint, dien zy vlak in 't gezicht hadden, en dus hen overwinnende bragtze onder zyne gehoorzaamheit. (m)

Ook vielen de Egiptenaers van hem af, die alle Persianen uit het Ryk gedreven hebbende, eenen Inarus, zoon van Psame-

(a) Vid. Herod. l. c. c. 134 seqq. usque ad c. 137.
(b) l. c. c. 146. sequent.
(c) Vid. l. II. cap. 10.
(d) l. c. c. 57.

(e) T. I. op. p. m. 1011.
(f) de Regibus.
(g) T. I. Theatr. Geneal. p. 166.
(h) P. IV. Chron. Cathol. sub A. M. 3541.
(i) Vid. l. I. p. m. 49.
(k) Period. Julian. 4251.
(l) Vid. Diod. Sic. l. c. p. 279. edit. Stephan. seu p. 54. Wecheliani.
(m) Vid. Ctesias segm. 31.

metichus, gelyk Herodoot en Thucydides verhalen, die gebiet voerde over de Lybiers, naburen van Egipten uit de stad Maren, die boven Pharos gelegen is, tot hunnen Koning kozen. By Inarus voegde zich Amyrtaeus, die het moerassigh geweest van Egipten, als Koning, beheerschte. Hy trok ook door Gezanten tot zich de Atheners, die toen by avontuur by Cyprus tegen de Persen met twee hondert schepen, zoo van hun, als van hunne bontgenooten, oorlogh voerden. Deze besloten de Egiptenaars met drie hondert roeischeden te helpen, en Cyprus eindelyk verlaten hebbende, zyn ze den Nyl opgevaren met twee hondert schepen, en dus meester geworden van de rivier zelve, en twee deelen van Memphis, stormden langen tydt op het derde, de *witte Muur* genoemd, het welk de Meden en Persen, die daer na toe gevlucht waren, en het overige der getrougeblevene Egiptenaren, verweerden. Ctesias verhaelt (a) dat de Atheners maer veertigh schepen naer Egipten zonden. Artaxerxes een leger op de been gebragt hebbende van drie hondert duizent man, zoo te voet als te paert, zond Achemenes zoon van Darius, en vollen broeder van Xerxes (b), om Egipten te herwinnen. Ctesias noemt dezen t'onrecht den broeder van Artaxerxes. Hy vertelt ook dat de Koning, in den wint slaende de vermaningen zynen vrienden, die hem dezen togt afrieden, hem naer Egipten gezonden heeft met vier hondert duizent voetknechten, en tagtentigh schepen. Deze ter quader ure met de vyanden hantgemeen geworden wert geslagen, en sneuvelde aen een wonde hem van Inarus toegebracht. Zyn lyk wert naer Artaxerxes gevoert. Het grootste gedeelte des legers wert in de pan gehakt: de overigen, die zich door de vlucht geredt hadden, worpen zich in den genaemden *Witten Muur*.

De vloot der Persen geslagen.

De Persiaensche vloot wert door de Atheners onder het beleit van Charytemides, hunnen Amiraal, overwonnen. Want van vyftigh schepen der Persen zyn'er twintig met het volk dat zy op hadden, genomen, en dertigh vernielt. (c)

Artaxerxes verwittigt van de nederlaeg der zynen heeft eenige zynen gemeenzame vrienden, gelyk Diodorus meent, of liever Megabyzus, gelyk Thucydides wil, eenen Persiaen van geboorte, en wellicht den zoon van Megabatus, van wien gewagh is by Herodoot (d), naer Lacedemon gezonden met een groote meenigte van gelt, op dat hy door middel der Peloponnesiers, die door gelt hier toe ge-

bragt in het Atheensche lant vallen zouden, de vyanden van Egipten af zou dryven. Maer als de Lacedemoniers het gelt niet wilden ontfangen, nochte ooren leenen aen de andere verzoeken der Persen, heeft Megabyzus, verloren moeite gedaen hebbende, het gelt, dat hy nogh overigh hadt, met zich in Asie te rug gebragt. Artaxerxes dus verfteken van de hoop der hulpe, die hy by de Lacedemoniers gezogt hadt, werft weder een ander leger, en geeft het gebiet daer van, zoo als Ctesias wil, alleen aen Megabyzus, maer, zoo wy Diodorus gelooven, aen Artabazus en Megabyzus, twee beroemde mannen onder de Persen. Ctesias stelt (e) dat de Persen twee hondert duizent voetknechten, en daerenboven nogh drie hondert schepen gehadt hebben, van welke vloot zekere Oriscus Amiraal was: maer Diodorus beweert (f) dat zy meer dan drie hondert duizent ruiters en soldaten, en drie hondert schepen, uit Cyprus, Fenicie, en Cilicie, by een gehadt hebben. Van wien ook Ctesias niet zeer verschilt, voegende op dezelve plaets daer by, dat buiten de schepen de overige meenigte opgerekent zynde een getal uitmaekte van vyf hondert duizent mannen. Thucydides bepaelt het getal niet, maer verhaelt alleen dat Megabyzus met een groot leger te lant voortgetrokken zynde door Syrie en Fenicie in Egipten gekomen is. De vloot ook aen de zyde der zee omgevaren quam voor Memfis. Dus werden de Atheners en Egiptenaers, en andere hunne bontgenooten, verschrikt door de aenkomst der Persen, gedwongen het beleg van den witten Muur op te breken. En schoon de Persen voorzichtig het gevecht schuwden, en door krygskunde den oorlogh zochten te eindigen, hebbenze nogtans de vloot der Atheneren, die by Prosopitis, een eilant van Egipten, gelegen in den hoek des Nyls, gemeenlyk *Delta* genoemd, (g) op anker lagh, anderhalf jaer langh belegert gehouden, en hebben het eilant, met het afleiden der rivier door grachten, tot vast lant gemaekt. Hier op, verhaelt Diodorus, hebben de Egiptenaers van schrik bevangen de Atheners hunne bontgenooten laten loopen, en zich met de Persen verzoent: waer door deze genootzaekt zyn geweest hunne schepen, die op het drooge gehaelt, en wyders tot het gebruik onbequaem geworden waren, altemael te verbranden, opdat ze niet in handen der vyanden raken zouden. Dezelve schryver verhaelt dat Artabazus en Megabyzus, gezien hebbende de overdappere forsheit der Grieken, die zich onderling aengemoedigt hadden, om,

als

(a) Segm. 52.

(b) Herod. l. vii. c. 97.

(c) Vid. Ctesias l. c. Diod. Sicul. l. c. p. 280. ed. St. seu p. 56. ed. Wech. Conf. Thucyd. l. c. p. m. 33. seq.

(d) l. vii. c. 97.

(e) Segm. 33.

(f) l. c. p. 282. ed. Steph. seu p. 58 seqq. Wechel.

(g) Herod. l. II. c. 41. & Steph. sub hac voce sc. *περὶ τοῦ Δέλτα*.

als het gevecht zou aengegaen zyn, niets te bedryven, dat niet over een zou komen met de dapperheit in de vorige slagen getoont, en afgemeten hebbende hoe groot de nederlaegh van hun volk was, als hebbende veele duizenden van menschen te voren verloren, met die van Athenen een verbont gemaekt hebben op die voorwaerde dat zy veilig uit Egipten zouden trekken. Dus waren de Atheners, zich door hunne eige dapperheit geredt, en Egipten verlaten hebbende, door Africa geheel tot Cyrene voortgetogen, en voorts tegen alle verwagting behouden in hun vaderlant gekeert. Maer Ctesias schryft dat, een gevegt tusschen beide de partyen ontsaen zynde, veele van beide de kanten, dogh meest Egiptenaers verslagen zyn, en dat Inarus in zyn dye van Megabyzus gequetst en op de vlucht gedreven, met Charitimides, ende overige Grieken en Egiptenaren, die behouden uit den slagh geweken waren, naer Byblus, een sterke stadt op den Nyl gelegen, (a) gevlucht is. Megabyzus Egipten dus herwonnen hebbende stelde daer tot Lantvoogt Sarfames, of Sartamas. Maer als hem toefcheen dat de stadt Byblus niet zou kunnen bemagtigt worden, heeft hy met Inarus en de Grieken, waer van'er meer dan zesduizent overigh waren, een verdragh aengegaen met dat bedingh dat hun geen leet van den Koningh wedervaren zoude, en de Grieken, als het hun lustte, weder naer huis zoude keeren. Deze dingen dus verricht zynde reisde hy naer den Koning, dien hy zeer gestoort vond op Inarus. Evenwel verhaelt hebbende hoe alles was toegegaen, en hoe hy door de beloften aen Inarus en de Grieken gegeven Byblus bemagtigt had, rustte hy niet voor dat hy hunne straf afgebeden hebbende zyn oogwit bereikte. Weshalven hy aen het geheel leger niet langh daer na liet weten, dat Inarus en de Grieken geen leet zoude geschieden. Maer Amestris niet kunnende vergeten het ombrengen van Achemenides, die egter, als Ctesias t'onregt meent, geen zoon van Xerxes, maer broeder geweest is, vordert Inarus en de Grieken ter straffe, en eischt eindelyk Megabyzus zelf ook van den Koningh op, die in het eerst wel weigerde hen over te geven, maer eindelyk, als ze niet ophielt hem daer om lastigh te valllen, vyf jaren daerna Inarus en de Grieken in haer magt overgaf. Zy haeren wensch verkregen hebbende liet Inarus aen drie kruislen hechten, en vyftigh Grieken (want meer hadze'er in haer gewelt niet kunnen krygen) onthalzen. (b). Thucydides zegt dat Egipten weder onder de magt des Konings quam, uitgezeit dat Amyrtaeus in de moerassige kusten

bleef heerschen, als die om de woestenye der moerassige bosschaedje, die de dapperste Egiptenaers bewoonden, niet kon overweldigt worden. Inarus ook door verraedt gevangen zynde was aeneen kruis gehecht, en vyftigh roeischepen zoo van de Atheneren als andere bontgenooten, die niet wetende wat te voren gebeurt was, aen Mendesium, eenen der hoornen van den Nyl, waren aengekomen, werden te lant van voetvolk, en ter zee van de vloot der Feniciers omringt, zoodat ze, weinige uitgezondert, vernielt wierden. (c). Dat evenwel Thannyar, Inarus zoon, de lantvoogdye, die zyn vader bezeten hadt, van den Koningh der Persen gekregen heeft, wort door Herodoot (d) verhaelt.

Megabyzus euvel opnemende dat men het woort aen Inarus en de Grieken gegeven gebroken hadt, verzogt verlof om naer Syrie, zyne Lantvoogdye, te mogen trekken; het welk verkregen hebbende zont hy heimelyk eenige Grieken voor uit; en hen kort daer aen volgende viel van den Koningh af. Dus, buitende ruitery, een leger van tweehondert duizent man op de been gebragt hebbende, wort hy hantgemeen met zekeren Ufiris, tegen hem gezonden met tweehondert duizent man, en hem door de dapperheit zynen zoonen Zopyrus en Artyphius overwonnen hebbende, neemt hy hem levendigh gevangen. Want Megabyzus voet by voet tegen hem veggende kreegh door een schicht een wonde in de dye: waer op hy zich van dezelve soort van wapenen bedienende hem in de dye en den schouder quetste; zoodat hy van zyn paert viel. Maer Megabyzus hem hebbende opgeholpen en wel doen bezorgen zond hem Artaxerxes daerna, op zyn begeerte, t'huis. Met het zelve geluk dreef hy Minoftanes, of Minoftates, den zoon van Artarius, Lantvoogt van Babylon, en broeder van Artaxerxes, met het leger der Persen op de vlucht, nadat hy hem in den schouder gequetst, en met een pyl in zyn hooft niet doodelyk gewondt had. Eindelyk maekt hy door bemiddeling van Artarius, en op den raet van Amestris en den gesneden Paphlagon, zynen peis met den Koningh. Hierna met den Koningh op de jagt getogen zynde, velde hy eenen leeu, die op den Koningh aenquam, en zich op zyn pooten had overend gestelt, met een jagtspriet: waerom de Koning verstoort dat hy een wildt dier had nedergemackt, eer hy het eenen eenigen steek hadt toegebragt, hem beval het hooft af te slaen: dogh bewogen door de gebeden van Amestris en Amytis schold hy hem de halsstraf quyt, en verzont hem naer

(a) Vid. Stephan, in vocc. Βύβλος.

(b) Vid. Ctesias segm. 34 & 35.

(c) Thuc. l. c. pag. 35.

(d) l. III. c. 15.

naer zekere ſtadt, genaemt *Cyrtā*, aen de roode zee gelegen. Vyf jaren daerna hier van daen vluchtende, en zich houdende of hy melaets was (want niemant magh volgens de Perſiaenſche zede by zulk een menſch komen) quam hy t'huis by zyne Gemalin, en ten tweeden male door haer toedoen en hulpe van Amestris zynen peis verworven hebbende, wert hy van Artaxerxes aen de Koningklyke tafel toegelaten.

Zyn doot. Eindelyk zes en zeventigh jaren out geworden ſtorf hy tot droefheit zelf vanden Koningh, die hem ongaerne miſte. Zyn Gemalin Amytis verliep zich na zyn doot, even als haer moeder Amestris, ſchandel- lyk met de mannen. Ook had de Arts Apollonides van Cous, op haer ſmoorlyk verlieft, als zy t'eeniger tydt wat onpaſſe- lyk was geworden, haer gezegt dat zy in korten tydt haer gezondheid zou weder- krygen, indien zy zich met mannen wil- de vermengen. Door deze konſtenaryc geraekte hy tot zyn oogmerk, maer toen zy de teering kreegh, onthielt hy zich van haer. Amytis dus de doot voor oo- gen ziende, had hare moeder wraek te willen nemen over Apollonides. Deze ontdekte de gansche zaek aen Artaxerxes, met wiens toefstemminge zy Apollonides gevat hebbende twee maenden lang zwaer- lyk pynigde en daer na op den zelve tydt toen Amytis ſtorf, levendigh in de aerde delven liet. Zopyrus, de zoon van Me- gabyzus, zynen vader en moeder verlo- ren hebbende, nam zyn toevlucht tot die van Athenen, dien zyn moeder dienſt en beleeftheden bewezen hadt, en zeilde met eenigen der zelve naer Caunum, ee- ne ſtadt in Carie, hedendaegs *la Roſa* ge- noemt, en eiſchte de ſtadt van de inwoners op. Maer zy antwoordden hem, dat zy bereit waren de ſtadt aen hem over te geven, maer niet aen de Athenen, die hy by zich hadt. Vervolgens worp zeker Caunier, genaemt *Alcides*, eenen ſteen op het hooft van Zopyrus, zoo als hy onder den muur quam, waer van hy geſtorven is. Maer zyne grootmoeder Amestris liet Alcides daer na aen een kruis hechten. Zy ſtorf zelf kort daer op in hoogen ouderdom. Van dit alles doet Cteſias (a) breedt verhael, met wiens woorden die van Herodoot (b) moeten vergeleken worden.

Uit het gene hier van Amestris gezegt is kan niet bezwaerlyk beſloten worden, hoe weinigh haer perſoon, met dien van Eſther, in de heilige ſchriften geroemt, zoo als Scaliger wilde, overeenkomt.

De Atheners vervolgens willende wraek nemen over de nederlagen die zy in Egip- ten geleden hadden, en de overige Grie- ken, die in Aſie woonden, in vryheit

ſtellen, zeggen den Perſianen eenen nieu- wen oorlogh aen. Cimon uit zyne bal- lingschap t'huis geroepen, wort Amirael gemaakt over de herſtelde vloot van twee hondert roeiſchepen, waer mede hy naer Cyprus overſteekt; daer gelant zynde de ſteden Cicium, en Malum inneemt, en de overwonnen beleefdelyk han- delt.

In dat jaer, het derde namelyk der LXXXII Olimpiade, gebodt Megaby- zus de Perſiaenſche troepen; zyn leger houdende in Cilicie. Over de vloot van drie hondert roeiſchepen was tot Bevel- hebber geſtelt Artabazus; die te hulp van de Cipriers trekkende Cimon ont- moette; die in een zeegevecht zeer vele ſchepen in den gront boorde, en hon- dert ſchepen met al het volk genomen heb- bende, de overige tot naer Fenicie ver- volgde. De Perſianen namen met het o- verige gedeelte hunner ſchepen de vlucht naer het lant daer Megabyzus met zyn le- ger lagh: dogh Cimon hen op de hielen zittende zet zyn volk aen lant, en valt de vyanden op 't lyf, alwaer hy een groote ſlaching onder hen gemaakt hebbende, wederom met de zynen, naer de ſche- pen keerde, en naer Cyprus zyde. Het ware met dit eilant, en den ganschen ſtaet van Perſie gedaen geweest, indien niet Artaxerxes de nederlaeg der zynen verſtaen hebbende, op den raedt zyner vrienden, door bemiddeling van weder- zyts Gezanten in het volgende jaer vre- de op deze harde voorwaerden aengegaen was: *Dat de Griexe ſteden altemael in Aſie*

haere eige vryheit en recht zouden hebben: Dat geene Perſiaenſche Lantvoogden op drie dagreizen naer de zee afkomen; noch eenig oorlogſchip binnen Phaelis en de Cyaneſche eilanden zoude uitloopen mogen. Als dit by den Koning, en de Krygshoofden geſtaeft was, zwoeren de Atheners ook van hun- ne zyde, dat ze tegen de Provinciën van Artaxerxes niets met de wapenen onder- nemen zouden. Het verbont op deze voorwaerden geſloten zynde, voerden de Atheners hunne troepen uit Cyprus, heb- bende glory genoeg behaelt uit de ver- winning door hunne dapperheit verkregen, en door het aengaen van een verbont, zoo zeer tot hun voordeel geſloten. (c). Sedert dien tydt begonnen de zaken der Perſen niet weinig verzwakt te worden, zynde daer uit licht te beſeffen, dat, zoo'er ee- nig aanzienlyk, of heerlyk gebouw ge- maakt is geweest, dat niet aen de vol- gende, maer eerſte Koningen moet toe- geſchreven werden.

Daerenboven heeft Artaxerxes de vrient-

N n ſchap,

(a) Segm. 36. ſeqq. uſque ad ſegm. 43.

(b) l. III. cap. ult.

(c) Vid. Diod. Sicul. l. XII. p. 292. ſeqq. edit. Steph. ſeu p. 73. ſeqq. Wechel. Conf. Thuc. l. c. p. m. 36. Plutarch. et Nep. in Cimone.

Oorlogh der Athe- neren te- gen de Perſia- nen.

Megaby- zus Over- ſte der Perſiaen- ſche troepen.

Cimon ſlaet de Perſiaen- ſche vloot.

Vrede- verbont tuſſchen Artaxer- xes en de Grieken.

Apolloni- des ge- ſtraft.

fchap, die zyn vader met de Argiven gemaakt had, onderhouden, (a) en Themistocles geesttimeert, indien wy Thucydides en anderen gelooven. Aen Timagoras den Cretenser, of gelyk Phantias wil, aen Entimus den Gortynier, die uit naeryver van Themistocles, om den Koning volgens de Oosterfche wyze te aanbidden, naer Perſie getogen was, heeft hy een ſchooneruime tent vereert, zenden- de daer by dekens en ſpreien, nevens eenen man, die ze ſpreiden zoude, onder voorgeven dat de Grieken niet wiften hoe ze'er mede omgaen moften. Hy noo- digde den zelven ook op het mael zyner bloedverwanten, dat te voren noit aen ie- mant der Grieken gebeurt was, nochte ook ooit daer na gebeurde, omdat die eer al- leen aen die van het Koninglyke bloed gegeven wort. (b). Plutarchus ver- heft den deſtigen inborſt van Artaxerxes, zoodat het der moeite waardig is zyne ei- ge woorden hier te ſtellen: *Hy zeide, te weten, dat het Koninglyker was by te voegen dan af te trekken. Hy was de eerſte op de jagt onder zyn geſelſchap, en gaf vryheit aen die maer wilde den eerſten pyl te ſchieten. Hy is ook de eerſte geweest die inſtelde, dat als voorname mannen ſtraffe verdient hadden, niet hunne lichamen, maer haere uitgetrokkene kleederen, zonden gegeeſſelt worden: nochte ſoude men het haer uit hun hoofd trekken, maer hun hoofd dixel alleen afreemen. Wanneer Saribarzanes zyn Kamerling hem iets onredelyx vergde, merkte hy dat hy dat deed om hier door te geraken aen de ſom- me van duizent Daricen, welke ſoort van munte hier na uitgelegt werd. Hier op liet hy van zynen Schatmeester deze ſomme brengen, en aen hem overgeven, zeggende: zie daer Sa- ribarzanes, ontfangh dit gelt. Want met u dit te geven zal ik geenſints armer zyn: maer ik was onregtvaerdiger geweest indien ik uw verzoek ingewilligt hadt* (c). De- zelve ſchryver verhaelt dat Orontes, Ar- taxerxes ſchoonzoon, van den Koning gehoont en verwezen zynde zou gezegt hebben: Dat even als de vingers der re- kenaren nu een millioen, en dan eens een getal van minder verbeelden; zoo ook de vrienden der Koningen nu eens hoog, en dan eens laeg geſtelt worden.

In het zevende jaer van dezen Koning wort verhaelt dat Eſra naer Jeruſalem ge- trokken is om de muren der ſtadt te her- ſtellen. (d) Artaxerxes overleed deſer werrelt in het vierde jaer der LXXXVIII Olim- piade, dat is in het 4289 jaer na de ſchep- ping der werrelt volgens de Juliaenſche Periode, en naer Helvicus rekening in den jare 3525, als hy naer rekening van

Diodorus (e) en Eusebius (f) XL; naer de getuigeniſſe van Sulpicius Severus XLI, en naer die van Cteſias XLII jaren gere- geert hadt.

By zyne wettige Gemalinne Damaſpia, die met haren zoon op eenen dagh ſtorf, heeft hy Xerxes: by Alogune, een Babi- loniſche byzit, Sogdianus of Secundianus: by Coſmartidene ook een Babiloniſche, Ochus en Arſites; en by Andia van Ba- bilonie eenen zoon genoemt *Bagapeus*, en een dogter *Paryſatis*, buiten nog dertien andere natuurlyke kinderen gewonnen. (g) Den troon zyns vaders beklom

VII. XERXES de II.

Deze zich aen de welluſten overgeven- de, en op zeker feest door de wyn bevan- gen zynde was in zyn Paleis gaen ſlapen, daer hy door zyn broeder Sogdianus, die den gelubden Pharnazyas, zynde in rang de naefte na Bagorazus, Menoſtanes, en eenige andere, op zyn zyde gewonnen hadt, vyfenvoertig dagen na zyn vaders doot, gelyk Cteſias heeft aengetekent, om het leven gebragt wierd. Diodorus zegt dat hy een jaer, Eusebius (h) dat hy twee maenden geregeert heeft. En Cte- ſias wil dat zyn lichaem met dat van zy- nen vader te gelyk na Perſien overgebragt is. Want de muilezels, die het lyk van Artaxerxes trokken, wilden niet voortgaen, even als of ze naer het lyk des zoons wachtten: maer zoo dra dit lyk aenquam, zouden ze haer meer ge- ſpoeit hebben. (i). Hem volgde in 't gebiet

VIII. SOGDIANUS of, volgens Cteſias, SECUNDIANUS.

Dees had by zich de geſnedenen Azaba- rites en Menoſtanes. Hy beſchuldigde Ba- gorazus, met wien hy lang in heimelyke vyantschap geleeft hadt, toen hy uit Per- ſie was wedergekeert, dat hy buiten zyne toeftemminge zyns vaders lyk daer gela- ten hadt, en liet hem doot ſteenigen. Dit ſtuk nam het leger zeer hoog op. En ſchoon hy het met geſchenken zocht te bevredigen, egter kon hy den haet niet ontgaen, dien hy om het ombrengen van Bagorazus en zynen broeder Xerxes op zynen hals gehaelt hadt. Hy leidde ook lagen aen zynen broeder Ochus, die mee- nigmael van hem ontboden zynde, en daer op beloofd hebbende te zullen komen, echter niet verſcheen. De Grooten der- halven des Ryx, en onder hen Arbarius, Over-

Lof van
Artaxer-
xes.

Xerxes
de II.

Van zy-
nen broe-
der omge-
bragt.

Sogdia-
nus.

Afval der
Grooten.

(a) Herod. l. VII. c. 151.

(b) Ath. l. I. p. m. 48.

(c) Vid. Apoph. T. II. op. pag. 173.

(d) Vid. c. 7. Eſrae, Euseb. Chr. l. c. Abul Pha- raj. l. c. Confer Scalig. & Simſon P. c. Chron. Cath. ſub A. M. 3547.

(e) l. c. p. 319 edit. Steph. ſeu p. 115. Wechel.

(f) l. c.

(g) V. Cteſias ſegm. 43.

(h) P. II. Chron. p. 133.

(i) Vid. ſegm. 44.

Secundianus ge-
straft.

Overfte der Ruitery van Sogdianus, en Arianes Lantvoogt van Egipten, ook zelf Artoxares de gefneden, die uit Armenie in Perſie gekomen was, zynaltemaël, op Sogdianus om zyne wreetheit gebeten, van hem afgevallen, en tot Ochus overgegaen, dien ze den Koningklyken hoedt, hoewel tegen zynen wil, hebben opgezet. Secundianus niet achtende den raedt van Menofanes, wort van Ochus door bedrog, gevangen en in de affchen geworpen. Waer op hy ſtorf, na dat hy zes maenden en twintig dagen, of zeven maenden (want dus zegt Diodorus, het volle getal noemende) het Ryk bezeten hadt. (a) Na hem heeft alleen geheerſcht

IX. OCHUS, anders genaemt DARIUS, gemeenlyk gezegt DE BASTAERT.

Ochus.

Deze Ochus wort gezegt het Ryk van Perſie aenvaert te hebben in het vierde jaer der LXXXVIII Olimpiade, dat is in het 3593 na de ſcheppinge der werrelt, en in het 4293 naer de Juliaenſche Periode. (b). Zynen naem verandert hebbende is hy *Darjaves*, by de Grieken *Darius*, of, als Cteſias ſchryft, *Dariaeus* genoemd; welken naem Herodoot (c) te regt uitlegt *Εἰρηνης*, dat is, *Bedwinger*. (d). By hem waren in groot aenzien drie gefnedenen, Artoxares, Artibarxanes, en Athous. Tot zyn gemalin hadt hy Paryſatis zyn zufter geboren uit eenen zelve vader, maer niet uit eene zelve moeder, een ſchrandere wyf, en zeer afgerecht op den teerling. (e). Hy bediende zich ook van haren raedt in de grootſte zaken. Zy had hem ook, eer hy aen de Kroon quam, twee kinderen gebaert, eene dogter, genaemt *Amiſtris*, en eenen zoon *Arſaces*, daer na *Artaxerxes* genoemd. By haer won hy, nu Koning geworden, nog eenen zoon, die naer de Zon *Cyrus* genaemt is: daer na ook *Artosles*, en dertien andere, die alle in hunne kintsheit geſtorven zyn, uitgenomen eenen, genaemt *Oxendras*. Photius zegt (f) dat de Hiſtoriſchryver Cteſias dit uit Paryſatis zelve gehoord heeft.

Arſytes valt van hem af.

Zyn broeder Arſytes uit eenen zelve vader of moeder geboren, viel van hem af, ook Artyphius, de tweede zoon van Megabyzus. Tegen deze wort zekere Artafyras gezonden, die in twee veltſlagen verwonnen wort, dog in den derden de verwinning behalende de Grieken, die

(a) Vid. Cteſ. ſegm. 45. ſeqq. Conf. Diod. Sicul. l. c. p. 322. edit. Steph. ſeu p. 120. Wechelien.

(b) Eufeb. p. II. Chr. p. 133. Conf. Scal. Animad. in Eufeb. p. 100. et Diod. Sic. l. c.

(c) l. VI. c. 98.

(d) Vid. Scalig. l. VI. de Em. Temp. p. 586. Conf. Boch. in Phaleg. l. I. c. 15.

(e) Adi Plut. in Vita Art. Mnemon. T. I. op. 1019.

(f) Segm. 48.

Artyphius volgden, door geſchenken op zyn zyde trekt. En als Arſytes nergens verſcheen beweegt hy onder verzekering van zyn woort Artyphius zich aen den Koning over te geven. Artyphius wert toen op Paryſatis raedt niet gedoot, op dat Arſytes door deze goedertierenheit voor dien tydt bedrogen te lichter zich overgeven zou. Hy hier door in 't net gebragt wort met Artyphius te gelyk in d'affchen geworpen, welke ſoort van ſtraf beſchreven in de boeken der Maccha-been (g), van dezen Darius, dog geenſins van Hyſtaſpes zoon (als Val. Maximus (h) waent) uitgevonden is. Op deze ſtraf heeft Ovidius het oog in zyn gedicht tegen Ibis:

*Utque necatorum Darii fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ossa cinis.*

Dat is:

En dat ge in gloeiende aſch dus moogt uw leven derven,

Als die Darius deed door zyne liſten ſterven.

De Koning evenwel zou zynen broeder verſchoont hebben, ten zy Paryſatis ten deele door gebeden, ten deele met geweld hem daer toe gedwongen hadt. Hier by wraek nemende over den gefneden Pharnazyas, die Secundianus in het ombrengen van Xerxes geholpen hadt, liet hy hem ſteenigen. Menofenes ook in verzekering genomen zynde ontging zyne ſtraf door de handen aen zich zelve te ſlaen. Nogh Afval van viel van Darius af Piſuthnes, Lantvoogt Piſuthnes. van Lydie, eenige Grieken op zyn zyde getrokken hebbende, welker hooft Lycon de Athener was. Tegen hem zent hy Tiſſaphernes, Parmisès, en Spithradates met een leger. De Grieken door goud Piſuthnes omgekogt verlaten Piſuthnes: waer op hy van de door ſchoone woorden getroont zich o-Grieken verlaten. vergeeft, en tot den Koning gebragt wert, die hem in de affchen liet werpen. Tiſſaphernes kreeg deſſelfs Lantvoogdy: en Lycon tot loon van zyn verraedt ſteden en landen. Hier na beving Artoxares, die Artoxares ſtaet naer het Ryk. onder de Gefnedenen by den Koning de eerſte plaets bezat, de ydele hoop van het Ryk te vermeerſteren. Hier op gaet hy Darius lagen leggen, en zyn vrou belaf- ten, dat ze hem een baert zou maken om eenen man te gelyken. Maer deze ontdekte de zaek aen Paryſatis, die den elen- Hy wort digen Gefneden liet ombrengen. Arſaces, onge- daer na *Artaxerxes* genoemd, zoon van bragt.

Darius, troude de dochter van Idernes, eenen Perſiaen, genaemt *Statyra*: en aen den anderen kant tradt Terituchmes, de zoon van Idernes, in huwelyk met Amiſtris, zufter van Artaxerxes, en doch-
N n 2 ter

(g) l. II. c. 13. §. 5. 6. 7.

(h) lib. IX. c. 2.

ter van Darius: waer in hy daer na, ver-
lieft op Roxane, zyn zufter van eenen
zelven vader geteelt, een overschoone
vrou, en die zich wonder verftondt op
het hanteeren van den boogh en het wer-
pen met de spics, eenen weerzin kreegh:
zoodat hy in het ende besloot haer in ee-
nen zak te werpen, om van de driehon-
dert mannen, met welke hy voorhad af te
vallen, in de aerde gedolven te worden.
Dog een uit deze, genaemt Udiaftes, die
zeer veel vermogt by Terituchmes, ont-
fing eenen brief van den Koning, waer
in hy hem groote beloften deedt, zoo zyn
dogter door zyn toedoen uit het gevaer
geredt wierde. Hy den brief gelezen heb-
bende valt Terituchmes met zyne vertrou-
welingen op het lyf, en maekt hem af.
De zoon van Udiaftes genaemt *Mithrida-
tes*, Wapendrager van Terituchmes, het
bestaen zyns vaders behoort hebbende,
vloekte hem zeer, en bewaerde de stadt
Zaris, die hy innam, voor den zoon zyns
Heeren. Dogh Paryfatis beval de moeder
van Terituchmes, nevens zyne broeders
Metroftes en *Helicus*, en twee zusters,
die hy nog benevens *Statira* hadt, levendig
te begraven, en *Roxane* levende in twee
stukken te hakken. Darius wilde *Statira*
zyn zoons gemalin, met de andere ver-
delgt hebben: maer Paryfatis, vermurwt
door de gebeden van *Arfaces*, verschoon-
de haer, schoon Darius haer zeide, dat zy
t'eeniger tydt van dit mededogen berou-
zou hebben; het welk ook gebeurt is. (a)

Statira
ver-
schoont.

Dat in het tweede jaer van dezen
Darius de bouw des Tempels van Jerusa-
lem, die onder de voorgaende Koningen
was blyven fteken, hervat is, en de ze-
ventigh weken van Daniel aenvangh ge-
nomen hebben, bewyft *Scaliger* (b) wyrt-
luftigh.

Darius in den oorlogh van *Peloponne-
fus*, gedagtigh, gelyk *Justinus* uit *Trogus*
verhaelt (c), aen den haet zyns vaders en
grootvaders tegen die van Athenen, heeft
in het eerste jaer der *XCI* Olimpiade;
wanneer de Atheners in Sicilie oorlogh
voerden, en *Alcibiades* om het verbrei-
den der geheimenissen van *Ceres* uit het
leger t'huis ontboden, en in zyn afwezen
ter doot veroordeelt zynde, naer *Lacede-
mon* geweken was, een verbont met de
Spartanen gemaakt door *Tiffaphernes*,
Lantvoogt van *Lydie*, op zich nemende
alle de kosten des oorlogs tegen de Athe-
ners te zullen dragen. Van dit ver-
bont tusschen *Tiffaphernes* van 's Konings
zyde, en *Chalcidius* van die der *Lacede-
monieren*, zegt *Thucydides* (d) dat deeze
voorwaarden geweest zyn:

(a) Vid. *Ctesias* segm. 49. seqq. usque ad segm.
56.

(b) l. VI. de Em. Temp. p. 588. seqq. Conf. *Simf.
Chron. Cathol.* P. c. sub anno 3583.

(c) l. V. cap. 2.

(d) l. VIII. p. m. 269.

Wat lant of stadt de Koning bezit, of zy-
ne voorou lers bezeten hebben, die blyve aen
den Koning. Voor-
waerden
des ver-
bonts.

De Koning en de *Lacedemoniers* en hunne
bontgenooten in 't gemeen zullen gehouden zyn
te verhoeden dat geen gelt, dat uit deze ste-
den of van elders aen de *Atheneren* betaelt
wert, of wat het ook zonde mogen wezen, aen
de *Atheneren* gegeven worde.

Den oorlogh met die van Athenen zullen
de Koningh, de *Lacedemoniers*, en hunne
bontgenooten in het gemeen voeren.

Dezen zelven oorlogh zal men niet vermo-
gen te eindigen, dan met gemeen goedvin-
den des Konings, der *Lacedemonieren*, en
der bontgenooten.

Al die van den Koning komen af te val-
len, zullen voor vyanden gehouden worden
van de *Lacedemonieren* en hunne bontgenoo-
ten: wederzyts zullen ook vyanden des
Konings zyn, die de zyde der *Lacedemonie-
ren* en hunner bontgenooten zullen verlaten
hebben.

Een zeer groote vloot wert toen uit
Fenicie toegerust tot hulpe der *Lacede-
monieren* tegen de *Atheners*, van welke
in het begin des oorlogs alle de steden die
met haer in verbont stonden waren afgeval-
len. Want *Alcibiades* helpende den oorlog
voeren tegen zyn vaderlant, niet als een ge-
meen soldaet, maer met veltheerlyke be-
quaemheden, zeilde met vyf schepen naer
Asie, en bragt zelfs de steden, die cynsbaer
aen de *Atheneren* waren, alleendoor 't ge-
zagh zyns naems tot afval. Maer dit be-
staen van *Alcibiades* haelde hem by de
Lacedemoniers meer haet dan genegen-
heit op den hals. Want *Agis* Koningh
der *Lacedemonieren* op hem verstoort
om het schenden zyner gemalinne *Timea*,
vreesde daerenboven voor de glorie zyns
naems. Weshalven hy met de magtigste
der *Spartanen* toeleide om hem van kant
te helpen, als eenen, die zynen roem in
den wegh was, stellende hier toe alle lif-
ten in 't werk. (e). *Thucydides* verhaelt
dat de *Peloponnezijs* na den slag by *Mi-
leten*, waer in de *Atheners* het velt be-
hielden, en na de doot van *Chalcidius*, in
nadenken begonnen te komen, of niet
wel *Alcibiades* t'eeniger tydt door liefde
tot zyn vaderlant gedreven van hun mogt
afvallen, en zich met de zynen verzoenen:
en dat de *Lacedemoniers*, welker Ko-
ningh *Agis*, gelyk gezegt is, reeds te
voren op hem gebeten was, hierom ee-
nen brief schreven aen *Astyochnus*, waer
in zy middelen beraemden om hem van
kant te helpen. (f). Als *Alcibiades* door
Agis Gemalinne, gelyk *Justinus* verhaelt,
hier agter gekomen was, heeft hy de
vlucht

Een vloot
tegen de
Atheners
toegerust.
*Alcibia-
des* bena-
deelt zyn
vader-
lant.

Hy wort
belaegt.

(c) *Plut.* in vita *Alcib.* T. l. op. p. 204. *Justin.* l. c.
cap. 2.

(f) l. c. p. 200. Conf. *C. Nepos* in *Alcib.* & *Diodor.*
Sic. l. XIII. p. 349. ed. *Steph.* feu 164. seq. *Wechel.*

Zyn
vlucht.

vlucht genomen naer Tiffaphernes, Lantvoogt van Darius in Lydie, wiens gunst hy wel heeft won door zyne beleeftheit, vriendelykheit, en hoffelyke gedienschtigheit, schikkende zich, naer het voorbeeld van Pausanias, naer de zeden der Meden en Persen. (a). Hier toe help veel zyn jeugt, zyn schoonheit, en inzonderheit zyne welsprekenheit, waer door hy ook onder de Atheners uitstak. Op dien tydt, waer in het scheen dat de Atheners hunne oppermogentheit quyt waren, dewyl by na alle de kragten van geheel Oosten samen spanden om hunne stadt te onderdrukken, heeft hy Tiffaphernes (Diodorus zegt t'onregt *Pharnabazus*) die drie hondert roeischeden tot hulpe der Lacedemonieren wilde zenden, van zyn voornemen afgebragt. Want hy bewoogh hem door zyne redenen de soldyen te vermindern, en aen het krygsvolk in plaets van eenen schelling 's daegs (om op zyn Hollantsch te spreken) maer drie stuivers te geven, en dat juist niet op den gezetten tydt, gelaftende hem ook aen de Peloponnesiers te zeggen, dat de Atheners, die zich vry beter op den zeekrygh verstonden, maer eenen halven schelling aen het zeevolk gaven, niet zoo zeer uit gebrek van gelt, als wel omdat de soldaten en matroozen den overvloedt der soldye niet zouden misbruiken, en daer door hunne lichamen bederven. Hier by vermaende hy Tiffaphernes, dat hy zich niet te zeer pynen zoude om den oorlog ten einde te brengen, nochte door het herwaerts doen komen der Feniciaensche schepen, die hy toegereedt hadt, of door het in staet brengen van grooter vloot, het oppergebiet te lant en ter zee aen de Lacedemonieren overgeven, maer hen beide liever de heerschappy laten verdeelen. Want hier door zoude de Koning altydt gelegenheit hebben vanden genen, die hem mogten beledigen, anderen op den hals te zenden. Maer zoo het lant- en zeegebiet aen een van beide overging, dat hy dan geen helpers zou hebben om de genen, die de oppermagt hadden, op het lyf te vallen, of hy most zelf t'eenigertyd met groote kosten en gevaer een gevecht gaen wagen. Maer dat het beter ware, deze moejelykheit van zaken met kleene kosten te eindigen, en dus met behoudnisse van zynen staet de Grieken aen elkander te helpen. Hy voegde hier by, dat de Atheners dienstiger voor hem zouden zyn in het genootschap des gebiets, als die zo zeer niet wenschten naer de heerschappy te lant, en een manier van oorlogen hadden, die den Koning beter te staet zou komen: en indien zy zyne bontgenooten wierden, dat ze zich zelf wel een gedeelte der zee eigen maken, maer onder 's Konings magt alle Grieken bren-

gen zouden, die zyne Provincien bewoonden. Dat de Lacedemoniers in tegendeel toeleidden om de vryheit te herstellen: die geensins te gelooven was dat, daer ze nu de Grieken zelfs van de Grieken verlostten, hen ook niet zouden verlossen van de barbaren, zoo ze'er niet al eenige te voren van verlost hadden. Hy most dan beide de partyen met den strydt laten begaen, en, als de kragten der Athenen voor het grootste gedeelte stomp geworden waren, dan eerst de Peloponnesiers uit de Provincie dryven. (b).

Deze zaken dus gevoegelyk en naer gelegenheit des tydts voorgesteld werden van Tiffaphernes zelf goetd gekeurt. Hier op begon hy spaerzamer te zyn in het betalen der soldyen aen de Peloponnesiers, de Feniciaensche schepen, die reeds bereit waren, op te houden, en in alles niet duister te kennen te geven, dat hy noode met die bontgenooten den oorlogh voerde. Alcibiades begerende in zyn vaderlant herroepen te worden, gaf ondertusschen den Athenen hoop van een verbont met Tiffaphernes en den Koning van Perse aen te gaen, indien ze den staet der Gemeente wilden veranderen. Eindelyk ook tot zynen wensch geraekt zynde heeft hy de Lacedemoniers en hunne bontgenooten te water en te lant overwonnen. Dogh Tiffaphernes, om zich de Peloponnesiers niet geheel tot vyanden te maken, en hen daer toe te brengen dat ze voor een groot gedeelte van hunne soldyen verstenen, mogten van de Athenen overwonnen, en geheel verdrukt worden, ontboodt hen tot zich, betaelde de agterstallige soldyen, en vernieuwde met hun het verbont in het dertiende jaer van Darius regeringe, gelyk by Thucydides te zien (c) is.

Maer terwyl Tiffaphernes dus in het heimelyk Alcibiades en de Atheners begunstigt, en hierom het futselboek zoekt, betalende tragelyk de soldyen, en houdende de Feniciaensche schepen, die hy gedurig zeide dat komen zouden, op, stelt Darius zynen zoon Cyrus tot Lantvoogt over Lydie en Ionie in de plaets van Tiffaphernes. Dees den Lacedemonieren te hulp komende, en de soldye voor elken matroos tot vier stuivers verhoogende, herstelde in hun de hoop van tot hunnen vorigen staet te zullen geraken. Dus in kragten toegenomen zynde hebben zy onder 't beleid van Lysander, niet Alcibiades, gelyk Justinus verhaelt, maer Philocles Dydaeus, Menander, Conon, en andere Veltoversten der Athenen geheel geslagen. Want Alcibiades toen geen bewint hebbende, had de Atheensche Overstengewaerschoot, dat Medocus en Scuthes, Koningen van Tracie, bereit waren met

N n 3

groo-

(a) Vid. Ath. l. XIV. p. 535.

(b) Thuc. l. c. p. 277. Conf. Isocr. πρὸ τοῦ ζεύχους λόγος.

(c) l. c. p. m. 281.

groote hulptroepen aen te komen, indien men hem Alcibiades wilde doen deel hebben aen het Krygsgebiet.

Daerenboven vermaende hy hen, dat ze hunne foldaten niet van malkander verspreit de landen zouden laten afloopen, dewyl de vyanden op bevel van hunnen Veltheer daer ontrent op hun luimen lagen. Maer zy, zynen raedt in den wint geslagen hebbende, zyn door de schielyke aankomst der vyanden overvallen, en de slagting onder de Atheners, die hier en daer op het land verstroit waren, was zoo groot, dat ze in dien slag meer wonden kregen, dan ze in de vorige gegeven hadden. De dapperste en oudste sneuvelden daer ook: zoodat het den Lacedemonieren hierna licht viel Athenen te bemagtigen (a). De Persen nu onder dezen Koningh Darius, terwyl de Grieken elkander in 't haer zitten, en door den inwendigen oorlogh hunne eigene krachten slyten, hernemen de steden en gewesten in kleen Asie, die ze in voorgaende tyden verloren hadden (b).

Wyders bedwong Darius de Meden, die de stoutheit gehadt hadden van tegen de Persen op te staen, door eenen dubbel optogt (c). Dogh Egipten verloor hy door den afval van Amyrtaeus den Saïter, als die het achtentwintigste geslagt der Egyptische Koningen instelde, gelyk Eusebius getuigt (d). Polydamus Scotusaeus, eenen man overfors en sterk, noodigde hy tot zich, onder belofte van groote geschenken, naer de getuigenisse van Suidas (e). Men zegt dat Sokrates gewoon was van dezen Darius te zeggen, dat hy liever *Darius* gunst had, dan eenen *Daricus* (f). Darius eindelyk te Babilon eenigen tydt ziek gelegen hebbende quam te sterven in het derde jaer der xciii Olimpiade, na het scheppen der werrelt naer Helvicus rekening in het jaer 3544. naer de Juliaensche periode 4307 ontrent het einde des Peloponnesischen oorlogs. Ctesias (g) verhaelt dat hy XXXV. jaren geregeert heeft. Maer Diodorus (h) en Eusebius (i) schryven hem alleen XIX. jaren toe, dat meer met de waerheit overeenkomt. Met deze schryveren moet men ook (k) Scaliger vergelyken. Op hem volgde

(a) Vid. Xen. l. II. de reb. Graec. Diod. Sicul. l. c. p. 388. seqq. ed. Stephan. et p. 223. seqq. edit. Wechel. Plut. in vit. Alcibiad. T. c. p. 211. seq. Nep. l. cit. etc.

(b) Vid. praeter sup. alleg. auct. Thucyd. toto libro VIII,

(c) V. Herod. l. I. c. 130.

(d) P. II. Chron. p. 133.

(e) in voce *Polydamas*.

(f) Plut. libro *περί φιλαδελφίας* T. II. op. p. m. 486.

(g) segm. 55.

(h) l. XII. pag. 322. et 389. edit. Steph. seu 120. et 126. Wechel.iana.

(i) l. c. p. 133.

(k) Animad. in Euf. pag. 100.

X. ARSACES of ARTAXERXES bygenaemt MNEMON wegens zyne goede geheugenisse.

Arfaces, by Plutarchus genoemt *Arfi-* Arfaces. *cas*, heeft aen het Ryk gekomen zynde den naem van *Artaxerxes* of *Artoxerxes* aengenomen, en den bynaem gevoert van *Mnemon*. Abul Pharajus noemt hem *Artahshast* den II. gebynaemt *Regeerder*. Plutarchus verhaelt in het begin van zyn levens beschryving dat hy zagtmoedigh en goetaerdiger was dan zyn jonger broeder Cyrus, die scherp en wakker van aert al van jongs af was. Evenwel zyn moeder Parysatis, alle hare genegenheit op Cyrus overbrengende, trachtte hem op de zelve wyze, als Xerxes de Groote op den raedt van den Lacedemonischen Demaratus gebruikt hadt, te weten, omdat Cyrus geboren was uit Darius Koning zynde, en Artaxerxes, toen hy nogh buiten bewint was, aen het Ryk te helpen. Cyrus hier op, toen zyn vader ziek was, uit Lydie ontboden zynde en naer Persie reizende, had geen kleene hope geschept, dat zyn moeder zyne verkiezing tot de kroon zou uitgewerkt hebben. Maer Darius met zyn vrou van geen een gevoelen zynde, verklaerde by uitersten wil den oudsten tot Koningh, en Cyrus den jongsten tot Lantvoogt van Lydie, en oversten der zeekust. (l) Hier uit rees afgunst en daer uit bedekte vyantschap tusschen den Koning en zyn broeder en moeder. Udiastes, den moorder van Terituchmes, wert ter gunste van Statira door 's Konings last de tongh door den nek getrokken en afgesneden, en zyn landvoogdy aen zynen zoon Mithridates gegeven. Tissaphernes beschuldigde Cyrus van den Koning lagen gelegd te hebben: dogh zyn moeder verbadt hem. Dus is het verhael van Ctesias (m). Plutarchus verhael luit een weinigh anders. Kort na Darius doot zegt hy dat Artaxerxes naer Pasargaden gegaen is, om aldaer van de Persiaensche Priesteren tot Koning ingewydt te worden. Hy zegt ook dat 'er ter zelve plaetse een tempel der krygsgodinne te zien is, die hy gift dat Minerva is. De zede dezer inwydinge bragt mede dat de geen, die ingewydt stont te worden, zoodra hy ingegaen was, zynen langen rok most afleggen, en aentrekken den rok, die de oude Cyrus, eer hy aen het Ryk quam, gedragen had: dan ook een klomp vygen most eten, terpentyn inzwelgen, en eenen beker met zure melk indrinken. Als Artaxerxes gereedt stond om dit te doen, heeft Tissaphernes zekeren priester, die Cyrus in de zeden des lants, en de Persiaensche wysheit onderwezen hadt, en daerom boven alle Persen qualyk nam, dat

(l) Plut. l. c. Conf. Just. l. V. c. 11.

(m) l. c. segm. 56.

dat men hem geen Koningh gemaakt hadt, by hem gebragt. Dezen priester ontdekt aen den Koning, hoe dat Cyrus beslooten hadt hem in den tempel, als hy zyn kleedt zou uitgetrokken hebben, door lagen van kant te helpen. Eenigen zeggen dat Cyrus zelfs in den tempel vastgehouden is. Maer zy voegen'er by dat zyn moeder hem in de armen gevat, hem omhelst, en haer hair om zyn lyf geslingert hebbende, met veel weenens en biddens ontslaging voor hem verkregen, en bewerkt heeft, dat hy naer zyne lantvoogdye aen de zee zou verzonden worden.

Cyrus
staet naer
het Ryk.

Dogh Cyrus vergetende de goedtheit zyns broeders, yverde meer dan te voren om het Ryk in zyn handen te krygen. Den Koning wert door Tissaphernes en Pharnabazus aengedient dat zyn broeder nieuwigheden in het hooft had. Dogh zyn moeder Parysatis arbeidde om allen argwaen uit 's Konings hart te trekken. Ook Cyrus schreef hoffelyke brieven, nu eens iets op den Koning verzoekende, en dan Tissaphernes op zyn beurt ook beschuldigende, als leefde hy met hem in oneenigheid en mistrouwen. Ondertusschen evenwel bragt hy een groot leger van alle kanten by een. Hy noodigde de Lacedemoniers door brieven tot deelgenootschap van dezen Krygh, sprekende daer in van zich zelve, dat hy hartiger was dan zyn broeder, dat hy meer wys verdragen en drinken kon dan hy: en dat zyn broeder op de jagt werk hadt om zich te paert te houden, en als hem eenige schrik overquam niet op zynen troon kon blyven zitten. Hy bad hen, zy zouden hem volk te hulpe zenden, beloovende dat hy aen het voetvolk paerden; aen de ruiteren wagens; aen de eigenaers van lanthoeven, dorpen; aen de bezitters van dorpen, steden, en zilver en goud niet by het getal, maer by het gewicht geven zoude. (a). De Lacedemoniers meenede dat deze Oorlogh hun dienstigh was, besluiten aenstonts hulptroepen aen Cyrus te zenden, en eenen geheimen briefstaetswyze aen Clearchus, hunnen Amiraal by Samos, gezonden hebbende, gelaftenze hem daer in al na te komen wat Cyrus hem bevelen zoude. De Atheners zich als onkundigh houdende tegen wien deze krygh stont gevoert te worden, zenden ook krygsbenden aen Cyrus, zoekende zyne gunst, indien hy quam te winnen, en zoo hy te kort schoot, quyttscheldingh van dit bestaen by Artaxerxes, alzo ze niets opentlyk tegen hem ondernomen hadden. Dus trok Cyrus tegen den Koningh op, bringende groote krygsbenden van verscheidene volkeren: die hy van de Grieken voorgeld overgenomen had, waren in getal niet veel minder dan dertien duizent man.

(a) Vid. Plut. l. c. p. 103. seq. Conf. in Apoph. T. II. op. p. 173.

Als het gerucht ontstont dat Cyrus in aantogt was, bekeef Statira Parisatis seggende dat ze dezen oorlog gestookt hadt. Maer de Koning trok met een leger, dat uit negen hondert duizent mannen bestont, altemael deftig ten oorlog toegerust, zynen broeder te ontmoet. De veltslag ging aen op een veld, vyf hondert stadien van Babilon afgelegen aen den Eufrat. De plaets wort *Cunaxa* genoemd. De troepen des Konings worden door de Griexen geslagen. Cyrus met zynen broeder hantgemeen geworden, quetst hem met eenen pyl, zoodat hy van 't paard viel, en van de zynen wechgedragen zich op eenen heuvel begaf. Anderen zeggen dat Cyrus van den Koning en zyn lyfwacht door pylen is afgemaakt. Maer Ctesias, die by het gevecht geweest is, bevestigt het eerste, en dat Cyrus trots op de overwinning, en gezeten op zyn wilt paert, genaemt *Pasacca*, na het vallen der duisternisse, door het midden der vyanden gereden, en roepende, *wykt elendigen*, eerst van Mithridates, eenen Persiaenschen jongeling, in zyn hooft nevens het oog gewond, en daer na van zyn paert gevallen, van zekeren Caunier, een gering man, van agteren gequetst is, aen welke wonde hy zou gestorven zyn. Artasyras, een verspieder des Konings, rydende by avontuur voorby de plaets daer Cyrus den geest gegeven hadt, en uit de gesnedenen verstaende dat het Cyrus was, rydt met volen ren naer Artaxerxes, en geeft'er hem kennis van. Hy hier na toe gevlogen gebiedt Mefabates (Ctesias noemt hem *Bagabates*) den gesneden de regterhant en het hooft van den gesneuvelden, volgens zekere wet der Persen, af te houwen. De Koning dus by elk willende aengezien zyn voor den ombrenger van Cyrus, gaf last om Mithridates, als of hy hem het dekleedt van Cyrus paert, dat hy gevonden hadt, en den Caunier, omdat hy hem volgens zyn zeggen de gewenschte bootschap van Cyrus doot gebragt hadt, statelyk te beschenken. Maer deze beide, dwaesselyk zich de cere aenmatigende van Cyrus gedoot te hebben, worden aen Parysatis op haer verzoek vanden Koning ter straffe overgegeven, en wreedelyk gelygnigt. De Caunier liet ze de oogen uitbooren, en gesmolten koper in d'ooren druipen, tot dat hy doot was, en Mithridates door de pynigingh tusschen twee schuiten ombrengen. Deze soort van straf leggen wy uit ontrent het einde van dit hoofdstuk. Mefabates was noch ovrig, dien zy op het spel met den teerling opgezet zynde, vanden Koning, die op geen quaet dagt, gewonnen had, liet ze levende het vel afstroopen, zyn lichaem over dwars aen drie kruissen, en zyne huid afzonderlyk aen een pael hechten. De Koningh

Artaxerxes op-
togt tegen
zynen
broeder.

De troe-
pen des
Konings
geslagen.

Wreed-
heit van
Parysatis.

nam dit euvel op, maer zy wist hem met boerten te stillen. De Grieken liet de Koning wel toe ongestraft naer hun lant keeren, maer evenwêl Clearchus en anderen, van Tissaphernes door schoone beloften in hun verderf gelokt, opvangen, en altemael wreedelyk, uitgezeit Menon den Theffalier ombrengen. Want Ctesias vertelt dat de omgebrachte van de honden en vogelen verscheurt zyn, maer dat een bui van wint eenen hoop aerde op Clearchus lyk gemaakt heeft, en dus het zelve bedekt, waer uit een bosch van Palmboomen gegroeit zynde die plaets overschaduwte heeft. Dog die schryver voegt hier by dat Parysatis te gelyk door gesnedenen op dien tydt, toen Clearchus gedoot wiert, daer ter plaetse palmtakken in 't velt heeft doen begraven. De overige Grieken zich andere Oversten gekoren hebbende, Chirifophus namelyk die aen het hooft van hun leger gaen, en Xenofon den Athener, die het zelve sluiten zoude, terwyl Tissaphernes ondertusschen en de overige troepen der Persen hen by wylen van agteren belaegden, zyn, der wegen onkundig, door ongebaende wegen en afgebroken gebergte, voortgetrokken naer de flinke zyde van den Pontus Euxinus, en ter naeuwer noodt te Byzantien, en voortsover Tracie t'huis gekomen. Maer van tienduizent mannen zyn 'er maer drie duizent en agt hondert behouden overgebleven (a).

Haet van
Parysatis
regen Statira.

Parysatis nu eenen verouderden haet dragende tegen Statyra, kon met geen goede oogen aenzien de magt en het gezag, dat ze by den Koning hadt: waerom ze haer met hulpe van hare dienstmaegt *Gingis* of *Gigis*, op welker trouwe zy zich verlaten mogt, lagen leidde, en naer middelen omzocht om haer door vergif van kant te helpen. Want als ze op zekeren tydt samen aen tafel zaten, en een en de zelfde spys uit bekommering en vreeze nuttigden, sneedt Parysatis zekeren Persiaenschen vogel, genaemt *Rhyndazes*, zoo groot als een ei, en van binnen geheel vet zynde, met een mesje op, welkers eene zyde met vergif bestreken, en de andere zuiver was, gevende de vergiftigde helft aen Statyra, en nemende de zuivere helft voor zich zelve. Statyra haere helft gegeten hebbende voelde wel haest groote smarten en pynen, zoo dat ze het schelmstuk gewaer wiert, en den Koning, die al lang geen goet oog op zyne moeder gehadt hadt, als die haer wreedt en onverzoenlyk hart kende, in het zelve vermoeden bragt. Statyra dan dus omgekomen zynde worden de gesnedenen van Parysatis gevangen genomen, en vreeslyk gepynigt. Zy hielt *Gingis* langh in haer kamer, en weigerde haer op het bevel vanden Koningh over te geven. Doch als ze eens

Statira
vergeven.

des nagts uitgelaten wiert, om uit het paleis naer haer huis te gaen, wertze door lagen gegrepen, en haer hooft tusschen twee steenen geplet, welke straf de Persen de vergiftigers gemeenlyk doen lyden. Artaxerxes beledigde hierom zyn moeder niet, noch met woorden, noch met werken, doende haer alleen op haer verzoek vertrekken naer Babilon, en haer toedryvende dat hy, zoo lang zy in 't leven was, Babilon niet zien zou. (a)

Na de nederlaegh van Cyrus heeft Artaxerxes Pharnabazus gezonden naer alle de lantvoogdyen, die aen den zeekant lagen, om ze in zyn magt te nemen. De Lantvoogden dan, die het met Cyrus gehouden hadden, vreezende voor straffe, stillen Tissaphernes door gezanten, en maken hunnen peis met hem. Tamos lantvoogt van Ionie, bang voor de gramschap des Konings, zet al zynen rykdom en kinderen behalven een, *Sans* genoemd, in schepen, en vlucht'er mede naer Psammethichus (Eusebius zegt *Psammithe*) den derden Koning van Egipten na Amyrtaeus. Maer dees ongeagt alle vriendschap, en het recht van gelykheit, neemt hem al zynen schat af, en doot hem met de zynen. De Grieken uit Asie na Cyrus nederlaegh naer huis gekeert zynde hadden ontdekt dat het hart des Konings en der Persianen aen schatten van goud hing, datze vorders verstrikt waren in weelde en vrouwemin, dat al hun doen wyders maer opgeblazenheit en wint van dreigementen was. De Griexe steden ook door Asie verspreit, wanneer hun ter ooren gekomen was, dat Tissaphernes hunnen bodem naderde, baden en smeekten de Lacedemoniers door gezanten, datze hen toch niet ten gronde toe van de barbaren zouden laten verdelgen. Deze zenden hier op aen Tissaphernes gezanten af, en doen hem aenzeggen dat hy de Griexe steden zou ongemoeit laten. Hy egter tastte Cume aen, en liep het omleggende lant af: hoewel hy om het ingevallen winterseizoen genoodtzaekt was het beleg op te breken. Waerom hy de gevangenen voor een groote somme gelts wedergevende aftrok. De Lacedemoniers zonden toen tegen de Persen den veltoversten Thimbro, daarna ook Dercyllidas. Maer deze regten niets noemens waardigs uit, stropende alleen, en het platte lant aflopende. Ja zelf toen de legers nu elkander in 't gezicht stonden, maakte Dercyllidas met Pharnabazus en Tissaphernes een bestand. Maer Artaxerxes stelde Conon den Athener, op den raedt van Pharnabazus, die gedurende het bestand naer den Koning getrokken was, tot Amiraal over de vloot. De Lacedemoniers gesterkt door de krachten van Nephreus (Eusebius noemt hem *Nephrites*) Koningh van

(a) Xenoph. l. 2. de Cyri exp. l. VII. *Ἀναβάσεις*. Ctesias segm. 57. seqq. II. Orat. Suas. II. ad Phil. Justin. l. cit.

(a) Vid. Plutarch. in Artax. p. 1020. seq. Conf. Ctesias segm. 60. etc.

Conon
ontfangt
het be-
wint des
oorlogs.

van Egipten, zenden Agefilaus hunnen Koningh met tien duizent voetknechten, en vierhondert ruiters naer Afie tegen de Perfen: daer hy Tiffaernes na een hart gevecht ~~laet~~ en dwingt naer Sardes te vluchten. Diodorus zegt dat de Perfianen toen ter tydt twintigh duizent ruiters, en vyftigduizent voetknechten hadden: dogh Pausanias beweert dat hun krygsmagt zoo fterk was, als noch Xerxes tegen Griekenlant, noch Darius tegen Scythie en Athenen, noch oit iemant anders tegen zyne vyanden hadt aengevoert. Artaxerxes de nederlaegh der zynen verftaen hebbende heeft Tiffaernes, die Nepos zegt dat van den Koning af, en de Lacedemoniers toegevalen was, ter doot veroordeelt, wel meest op het aenhitsen van Paryfatis, die seer op hem gebeten was, omdat hy den optogt van Cyrus quaedtaerdiglyk had overgedragen, zettende in zyn plaets Tithraustes, die met haet ingenomen was tegen de Lacedemoniers. Dees Agefilaus tot een montgesprek gelokt hebbende sloot met hem eenen ftilstandt van wapenen voor een half jaer. Ondertuffchen reisde Conon de Athenen naer den Koning, van wien hy ter gehoor gelaaten, en rykelyk begiftigt zynde, volle magt verkreeg, om de Lacedemoniers ter zee te beoorlogen, en eenen Amptgenoot naer zyne zinlykheit te kiezen. Men voegde hem ook eenen fchatmeester toe, die zoo veel gelts zou hebben op te fchieten, als Conon goetd zoude vinden. Conon Pharnabazus tot zynen Amptgenoot gekozen hebbende, begeeft zich, nadat hy alles wel bezorgt hadt, in zee. Artaxerxes daerenboven wel begrypende hoe deze kryg moft gevoert worden, zond Hermocrates den Rhodier (Pausanias noemt hem *Timocrates*) met een groote meenigte van gout naer Griekenlant, om hier mede de overigheden der fteden om te koopen, en de volkeren van Griekenlant tot het voeren van den oorlog tegen de Lacedemonieren aen te hitsen. Als dus de magtigfte fteden tegen hen aanspanden, wert Agefilaus uit Afie t'huis geroepen, die, had het Conon niet verhoed, den Koning gansch Afie tot den berg Taurus toe afhandig had gemaakt. Men zegt dat Agefilaus uit Afie trekkende, na dat hy Pisander (Diodorus noemt hem *Periarchus*) tot bevelhebber over de vloot gelaten hadt, zou gezegt hebben, dat hy door drie duizent pylfchieters (hy meende Perfiaensche penningen, daer een pylfchietter op stondt) van den Koning uit Afie gedreven wiert. Conon ondertuffchen en Pharnabazus hebben na het vertrek van Agefilaus de vloot der Lacedemonieren by Cnidus aengetaft, en, na dat ze veele fchepen genomen, en nogh meer in den gront geboort hadden, de-

zelve geheel vernielt: door welke overwinning de Lacedemoniers het gebiet der zee verloren hebben. Zoo wierden ook de meeste fteden, die met haer in verbont ftonden, door deze vloot der vyanden genoodfaekt van hun af te vallen: waer van eenige zich ontfagen hebbende van de bezetting der Lacedemoniers hunne vryheit hanthaefden, en andere Conon aenhingen. Daer na verwoefte Conon de landen der vyanden, en herftelde de muren van Athenen, die de Lacedemoniers te voren om verre geworpen hadden. En dit was, zegt Justinus uit Trohus, het lot van Athenen, dat het te voren van de Perfen verbrant, daer na door hunne eige handen; en nu van de Lacedemonieren verwoeft, uit den buit op haer behaelt weder wierde opgemaakt: hebbende de Atheners aldus by beurtwiffeling nu de genen tot bontgenooten, die toen hunne vyanden waren; en nu tot vyanden, met wien ze toen in een naeuwe verbinteniffe van vrientfchap ftonden. Maer Tiribazus, bevelhebber der Perfiaensche troepen in Afie, benydende de voorfpodige bedryven van Conon, gelyk Diodorus meent, of merkende dat Conon heimelyk toeleidde om Ionie en Eolie weder te brengen aen de zyde der Atheneren, gelyk Nepos wil, ontboodt hem by zich ondervoorwending van hem naer den Koning te willen zenden. Maer Conon was zoo dra niet by hem gekomen, of hy liet hem in de gevangeniffe zetten, waer uit hy nochtans, zoo als Dinon zegt, zich heeft weten te redden. Eindelyk gebodt Artaxerxes, naer het verhael van Justinus, den Grieken vrede te maken. Dog Diodorus en Plutarchus verhalen dat de Lacedemoniers afgemat door den oorlog, dien zy te gelyk met de Grieken en Perfen te voeren hadden, den Amiracl Antalcidas naer den Koning van Perfie gezonden hebben om den vrede te bevorderen: en dat dees den Koning begunftigende te weeg gebragt heeft, dat de Griexefteden, en eilanden, die aen Afie behoorden, aen hem cynsbaer zouden blyven. Om welke reden de Koning aen Antalcidas een krans van bloemen, gedoopt in een zeer kostelyke balfem, gezonden heeft (a). Dat deze oorlog der Perfen met de Lacedemonieren geduurt heeft van het eerfte jaer der XCV Olimpiade tot het tweede jaer der XCVIII, waer in de gemelde vrede gefloten is, kan befpeurt worden uit Diodorus (b).

Oo

Ar-

(a) Vid. de his omnibus Xenoph. in Hellen. l. III. IV. V. passim. Diod. Sicul. l. XIV. Nep. in Vit. Conon. et Agefil. Plut. in Artax. Con. & Agefil. Just. l. VI. Paus. in Lacon. S. l. III. c. 9. Conf. Polyaen. l. I. Strat.

(b) l. c. p. 416. et 452. edit. Steph. seu p. 264. et 319. Wecheliana.

De Lacedemoniers verliezen het zeegebiet.

Artaxerxes op-
toegt tegen
den Kon-
ing van
Cyprus.

Artaxerxes aen deze zyde van vyanden verloft begon nu zynen optogt tegen Euagoras, Koning van Cyprus. Orontes, 's Konings schoonzoon, had het gebied over drie hondert duizent voetknechten. Over een vloot van drie hondert roeifchepen gebodt Tiribazus met zekeren Gaus, die aen zyn dochter getrouwt was. Euagoras kreeg hulp van den Koning van Egypten, van den Vorst van Carie, van de Arabieren, en van Tyrus. Hy had in 't geheel twee hondert roeifchepen; zes duizent soldaten van zyn eigen volk, en nog veel meer van zyne bontgenooten by een gezamelt. Met zyne rooffchepen, waer van hy'er een goetd getal vaerdig had, onderschepte hy den lyftogt, die den Perfen toegevoert wert, en bragt daer door te weeg, dat'er een groote hongersnoodt in hun leger ontstont, waer door het krygsvolk aen 't muiten raekte. Want de gehuurde soldaten door gebrek van eetwaren geperft vielen op hunne oversten aen, slaende eenige der zelve doot, en vullende al het leger met een groote beroerte. En zy wiert ter naeuwer noodt noch gestilt door de behendigheit der bevelhebberen zoo van het lantvolk, als van de vloot, die zoo spoedig als doenlyk was voorraet van koorn uit Cilicie deden komen. Euagoras, dien volop van koorn, gelt, en andere nootfaaklykheden uit Egypten wert toegevoert, greep de koninglyke vloot aen, zoo als ze voorby Citium zeilde, wel eer een stadt in het zuider gedeelte van Cyprus gelegen, en hielt in den eerften aanval de overhant. Maer Gaus en Tiribazus hunne kragten inspannende dwongen hem door de dapperheit hunner Persianen de vlucht te nemen. De Perfen dus overwinnaers geworden, zamelen zoo wel hun lant-als zeevolk by een, en belegeren de stadt Salamis te gelyk te lant en te water. Ondertuffchen ging Tiribazus de tyding der overwinning aen den Koning brengen. Euagoras de zorge van het beschermen der stadt aen Pythagoras gelaten hebbende, liet zich by nagt van Salamis naer Egypten voeren, daer hy by den Koning komende hem aenmaende, dat hy wel te denken hadt dat hy met de Perfen eenen gemeenen oorlogvoerde, en daerom al zyn kragten moft inspannen om zich wel te quytten. Maer uit Egypten met veel minder gelt dan hy gedagt had wederkeerende, en ziende dat de stadt Salamis door de vyanden ten hoogste benaeut, en van de hulpe der bontgenooten versteken was, hielt hy door Gezanten om vrede aen. Tiribazus, die toen het oppergezag hadt, gaf tot antwoord, dat hy in geen handeling treden zou, ten zy Euagoras alle de steden van Cyprus verliet, en te vreden met de heerschappy over Salamis alleen bereit ware jaerlyxe

Euagoras
geslagen.

Salamis
belegert.

schatting aen den Koning van Perfie te betalen, en op zyne bevelen, als een knecht by zynen heer, gereedt te staen. Hy nam de voorwaerden, hoe hart zy ook waren, aen, en liet aen Tiribazus zeggen, dat hy zich aen den Koning niet als een knecht, maer wel als een dienstbare Koning wilde onderwerpen. Dit billyk verzoek stondt Tiribazus toe. Maer Orontes, die hem zyne glory benydde, beschuldigt hem door brieven by Artaxerxes, dat hy de stadt niet door geweld had ingenomen, daer het nogtans in zyne magt was geweest: dat hy op zyn eigen gezag een verdragh had aengegaen met de Lacedemonieren: dat hy by het Orakel van Apollo raedt gepleegt had, over den oorlog die hy den Koning meende aen te doen, en diergelyke dingen meer. Hier op wort hy geboeit naer den Koning gezonden. Orontes ondertuffchen het opperste gebied voerende over de troepen in Cyprus, zag dat Euagoras het beleg kloekmoedig uitsont, en de soldaten vorders het gevangen nemen van Tiribazus euvel opnamen. Waerom hy op dezelve voorwaerden, die Tiribazus begeert had, vrede met Euagoras maekte; dat hy namelyk eene zekere schatting jaerlyx aen den Koning betalen, de heerschappy over Salamis behouden, en als Koning het bevel des Konings van Perfie zou gehoorzamen. (a).

Tiribazus
beschul-
digt

Engel-
boeit.

Diodorus getuigt dat Tiribazus na het voeren des oorlogs met de Cadusiers zyn zaek voor de Koninglyke Regteren wel heeft weten goetd te maken, en de beschuldiging van Orontes te wederleggen. Weshalven hy door de gemeene stemmen der Rechteren van de hem opgelegde beschuldigingen vrygesproken, en van den Koning met grooter eerampten dan te voren beschonken is. Dog Plutarchus, een geloofwaerdig schryver, verhaelt dat Tiribazus voor het bepleiten zynen zake in den oorlog tegen de Cadusiers tegenwoordig geweest is. Want terwyl die dingen, waer van wy gesproken hebben, in Cyprus omgingen, had de Koning zelf met drie hondert duizent soldaten en tien duizent ruiters, de Cadusiers bestreden. Dit lant, gelegen aen de Caspische poorten, in de aengrenzing van Medie, was ongebaent, dampig, en versteken van vruchten en aertgewassen: zoodat'er niets te vinden was dan appels en peeren, en andere vruchten, die in de bosschen groejen, daer dat frytbare volk het lyf by houden moft. Daerom was in het Koninglyke leger zulk een dierte in de lyftogt, dat men eenen ezelskop naeulyx voor LX drachmen, dat is agtien gulden Hollantsch gelt, krygen konde. Daer heeft Tiribazus, die dikwyls de eerste plaets by den Koning

Tiribazus
vryge-
sproken.

(a) Vid. Diod. Sicul. l. XV. p. 459. seq. & p. 462. edit. Steph. seu p. 328. seqq. & p. 333. seq. Wechel.

Wakker-
heit des
Konings.

om zyn deugt had ingehadt, en dikwyls door zyn losheit daer van afgeworpen, en toen ook noch veracht en gedrukt was, den Koning en al zyn leger behouden. Want hy trok zelf in persoon naer den eenen Koning van de Cadufiers, en zond zynen zoon heimelyk naer den anderen. En dewyl deze twee elkanderen niet lyden mogten, werden ze beide bedrogen door de hoop van vrede met Artaxerxes aen te gaen, meenende elk dat het geschiedde buiten weten van den anderen. Dus een verbont met beide gesloten hebbende voerde hy de Persiaense troepen te rug De Koning zelf hebbende een schilt aen zynen arm, en eenen pylkoker van den schouder afhangen, steeg de eerste van zyn paert, en beklom de steile en bergagtige wegen. Waer door de soldaten ziende 's Konings vlugheit, zoo gauw werden ofze vliegen konden, en elken dag eenen weg van meer dan twee hondert stadien afleiden. Als ze nu eindelyk aen zekere Koningklyke buiten-plaets gekomen waren, daer schoone en met boomen rykelyk verziene lusthoven, en diergaerden waren, zynde wyders het lant daer om heen ontbloot van alle geboomte, en bevrozen door de koude, liet hy den soldaten toe uit de lusthoven en diergaerden hout te halen. En als ze draelden om de schoonheit en hoogheit der boomen, vatte hy zelf een byl in de vuist, en hakte den schoonsten en grootsten om verre. De rest dit voorbeeld volgende, en hout op een stapelende, bragt den nacht gemakke-lyk over. Evenwel verloor Artaxerxes veele dappere mannen, en byna alle de paerden, eer hy weder in Persie quam. Niettemin toonde hy toen, dat alle vadzigheid en verwyftheit, niet ontstaet, gelyk het gemeen gevoelen is, uit weelde en overdaet, maer uit eene ontærde en quade natuur, die verkeerde meeningen volgt. (a)

Egypti-
sche oor-
log vrug-
teloos af-
gelopen.

Opstant
eeniger
Lant-
voogden.

De oorlog, dien Artaxerxes den Egyptenaren, onder het beleid van Pharnabazus, en Iphicrates den Athener, aendeed, liep vrugteloos af om hunne onderlinge oneenigheid. En schoon men dien daarna tot de doot des Konings toe met verscheide kanffen vervolgde, kon men echter Egypten niet weder krygen. (b). Voorts heeft Artaxerxes de Grieken, die zich zelve onderling met inwendigen oorlog afmatten door driemaal vrede te maken, met elkanderen verzoent, blyvende de Thebanen alleen van dezen peis uitgesloten. Ook hebben ontrent het derde jaer der CIII, als Eusebius, of der CIV Olimpiade, als Diodorus wil, eenige Lantvoogden nieuwe beroerten aengevangen, en in verbont ge-

treden zynde met Tachus, Koning van Egypten, Artaxerxes den oorlogh aengedaen. De voornaemste van deze waren Ariobarzanes, Lantvoogt van Frygie: Mausolus Vorst van Carie: Orontes van Mysie: Datames van Cappadocie, en Autophradates van Lydie. Van de Ioniers hadden zich hier ook by gevoegt de Lyciers, de Pisiden, de Pamphiliers, en Cilicianen: en buiten deze nog de Syriers en Feniciers, met welke zich vereenigt hadden byna alle de genen, die aen het strant der Asiatische zee woonden; zoodat de Persianen op eenen zelve tydt te stryden hadden met den Koning van Egypten, met de Griexen steden van Asie, met de Lacedemonieren en hunne bontgenooten, en met hunne wederspannige Lantvoogden. Maer als Orontes, dien deze de gansche last van het voeren dezes krygs toevertrout hadden, de afvalligen en hunne verwanten aen den Koning ontdekte, is deze beroerte der wederspannelingen, zonder iets uit te voeren, verdwenen. Datames is, na dat hy Mithrobarzanes, zynen schoonvader, die van hem afvallende zich by Artabazus, Veltoversten van 's Konings troepen, voegen wilde, verslagen hadt, van Artaxerxes door lagen van kant geholpen. Nectanabus, zoon van Tachus, Koning van Egypten, heeft op den raedt van zekeren Rheomitres, van de wederspannigen tot hem afgezonden zynde, zynen vader, die toen in Griekenlant twee hondert roeischepen toeruste, vanden troon gestoten. Door welken slag deze Vorst verzet zich niet ontzien heeft door Arabie naer Artaxerxes te trekken, en van hem vergiffenis te verzoeken van al wat hy mogt misdreven hebben. Artaxerxes verklaerde hem niet alleen onschuldig, na dat hy hem zyn misdaden vergeven had, maer gaf hem ook het volle bewint des oorlogs, tegen de Egyptenaers verklaert, in handen. Maer Artaxerxes quam te sterven in het midden der toerusting van dezen oorlog, te weten in 't derde jaer der CIV. Olimpiade, sedert de scheppinge der werrelt 3588. en naer de Juliaensche Periode 4352, als hy drie en veertig jaren (geen veertig, gelyk Ensebius qualyk stelt) het Ryk geregeert hadt. (c). En hier zeker doolt Plutarchus, die in het Leven van Artaxerxes stelt dat hy in het XCIV. jaer zyns ouderdoms, en in het LXII. jaer zyns Ryx der werrelt overleden is.

Doot van
Artaxer-
xes.

Wyders schein Artaxerxes in het begin zyns gebiets zagt van aert te zyn, en zynen grootvader, naer wien hy genoemd was, te willen navolgen. Want hy gaf gemakkelyk toegang aen yder een, en beloonde de genen, die het verdienden, rykelyk met cerampten. Van de straffen

O o 2

weer-

(a) Vid. Plutarch. l. c. p. m. 1023. seq.
(b) Vid. Diod. Sic. l. XV. p. 478, & passim seqq.
edit. Steph. S. p. 357. seqq. edit. Wechel. Conf. Plutarch. in Artaxerxe l. c. pag. 1025. Nep. in Iphicr.

(c) Vid. Diod. Sic. p. 504. 505. 506. edit. Steph. seu p. 397. seqq. ad p. usque 401. Wechel. Conf. Scal. Anim. ad Euseb. p. 115.

Zelfsame
miltheit.

weerde hy alle smaedt af. In het geven toonde hy zich vrolyk en goedertieren; in het ontfangen van eenigen dank blyde en vriendelyk. Geen gift aen hem gedaen was zoo klein, of hy ontfingze met uitbundige dankbaerheit. Als zeker man, genaemt *Omises*, hem eenen Granaetappel van ongemeene grootte op zekerentydten aanbodt; By de Zon, zeide hy, deze man zou zelf een stadt, als ze hem toebetrouwt was, van klein groot maken. Aen zekeren armen man, die ziende dat de een en d'anderden Koning iets schonk, en zoo schielyk niets gereedt kunnende vinden om ook zynen plicht hier in waer te nemen, hem een hant vol waters uit de voorbystroomende rivier geschept aanbodt, liet hy een goude drinkschael, met duizent Daricussen, dat is omtrent, naer ons gelt gerekent 6000 gulden, geven.

Als hy na den slag gehouden met zynen broeder Cyrus grooten dorst hadt, wert hem ondeugent en stinkend water, door den Gesneden Satibarzanes, die dat van zekeren Caunier in een vuilen lederen emmer, daervier pinten in gingen, gekregen hadde, aengebragt; dat hy gansch en gaer uitdrank. En als de Gesneden hem vroegde, of het hem zeer tegengestaen hadt, zwoer hy by de Goden, dat hem noit wyn, noch het lekkerste en klaerste water beter gesmaekt hadt. Waerom hy wenschte, zoo hy dien man niet mogt vinden, door wiens toedoen hem dit te beurt gevallen was, dat Godt hem mogt ryk en gelukkig maken. Deze ook naderhand gevonden hebbende, verhefte hy uit zynen lagen tot eenen doorluchtigen staet. Als Tiribazus hem eens op de jagt toonde dat zyn rok gescheurt was, vroegde hy hem, wat nu te doen stondt. En als deze daer op gezegt hadt, *Trekgy eenen anderen aen, en geef my den uwen*, gaf hy hem zynen rok met byvoeging dezer woorden: *Tiribazus, ik geef hem u, maer verbiede u hem te dragen*. En als Tiribazus deze woorden in den wint slaende den rok aen getrokken, en zich met gouten juweelen op zyn wyfs opgetoit hadt, en alle menschen morden dat hem zulx niet voegde, zeide de Koning, die'er zich niet aen stiet, al lachende: *Tiribazus, ik laet u toe juwelen te dragen als een vrou, en dat kleedt als eenen zot*. En niet alleen was Artaxerxes zoo vriendelyk en spraekzaam, maer gebodt ook zyne Gemalin Statyra het behangsel van de koets of wagen op te schuiven, op dat yder, die wilde, haer onder wege zou kunnen aanspreken. Hy was ook zeer gematigt in het straffen der schuldigen. Want zekeren Medier, genaemt Arbaces, die in het gevecht tot zynen broeder Cyrus overgelopen, en na zyn doot weder tot den Koning gekomen was, wilde hy geen straffe doen lyden, die een merkteken mogt zyn van verrade-

ry of ontrou, maer alleen zyne bedeeftheit en vadzigheid ten toon stellen. Waerom hy hem opleidde een naekte hoer, die schrylings op zyn hals zat, eenen dagh langh rondom de markt te dragen. Een anderen, die gelogen hadt dat hy twee vyanden had omgebragt, liet hy de tong met drie naelden doorbooren.

Evenwel gaet hem na dat hy deze deugden zyner jeugt, toen hy ouder geworden was, in ondeugden verwisselt heeft. Want zich overgeevende aen de ledigheid, waer uit niet zelden quade lusten geboren worden, verslingerde hy op zyn eige dochter Atossa, bedekkende evenzoo veel hy konde deze lust voor zyn moeder Parysatis, met welke hy verzoent was, schoon, als eenigen meenen, reedts een bedekte liefdehandel tusschen hem en de maegt was. Parysatis, een oversnoodt wyf, gewoon zynde te zeggen dat die met den Koning spreken wilde, zyde, dat is zagte woorden, te gebruiken hadt, de snof wech hebbende van de heimelyke min des Konings, en hem zoekende meer aen zich te verbinden, begon meer werk te maken van Atossa dan te voren, en hare schoonheit en zeden by Artaxerxes ten hemel te verheffen. Eindelyk riedt ze hem, dat hy zonder agt te geven op de wetten der Grieken, haer tot zyn wettige vrou zou maken; hem vertoonende dat hy den Perfen van Godt gegeven was, om hun te strekken tot een richtsnoer, waer mede zy, even als naer een wet, zouden afmeten wat eerlyk, en wat oneerlyk was. Men zegt dan dat hy Atossa ten huwlyk nam, en niet langh daerna ook zyne andere dogter Amestris, te voren aen Tiribazus verlooft. Men verhaelt dat hy Atossa zoo zeer bemint heeft, dat als haer lichaam door melaetsheit was afgeweidt, zonder zich daer eenigszins aen te stoeten, met zyne handen de aerde geraekt, en Juno ootmoedigh voor haer gebeden heeft, en zyne Lantvoogden en vrienden op zyn bevel zoo veele geschenken aen de Godinne gezonden hebben, dat zestien stadien, die tusschen de kerk en het koninglyk paleis lagen, met gout, zilver, purper, en paerden vervult waren. Dat hy ook zich in het hooft brengende dat zyn gezagh begon af te nemen om zynen wederspoot, en ongelukkigen uitslag zyner wapenen, schalk ook op de Grooten begon te krygen, en veele der zelve uit verbolgenheit, en nogh meer uit vreeze gedoot heeft. En dus verkeerde de vreesagtigheit in geweldenary, daer hy te voren zonder argwaen, vreedzaam, zachtmoedigh, en den naem van eenen wyzen en voorzichtigen vorst waerdigh was. (a).

Uit

(a) Vid. Plut. in Vit. ejus T. I. op. p. m. 1013. 1017. 1023. seq. Idem in Apoph. T. II. op. p. 173. seq. Conf. Scalig. Anim. in Euf. p. m. 115.

Quink-
slagh.

Zyn
spraek-
saemheit.

Gematigt-
heit in het
straffen.

Zyn qua-
de minne-
lust.

Zyne ge-
weldenary.

Uit zyne byzitten, die naer Plutarchus (a) getuigenisse drie hondert en zestigh in getal waren, heeft hy hondert en vyftien zoonen, dogh uit zyn wettigh huwelyk niet meer dan drie voortgebragt; Darius namelyk, Ariarates, dien Plutarchus Ariaspes noemt, en Ochus, die de jongste geweest is (b). Artaxerxes een man op zyn dagen geworden zynde, heeft, als hy merkte dat zyne zoonen by hunne vrienden en de Grooten over het Ryk begonnen twistigh te worden, zyn zinnen met alle voorzichtigheit te werke geleit om alle krakkeelendie na zyn doot deswegen mogten opkomen, wech te nemen. Want Ochus, die men zegt dat heftigh van aert was, hebbende in het hof niet weinig gunstelingen, vooral Atossa, die hem by zynen vader voordroegh, arbeidde zeer om de keure op zich te doen vallen. Want hy kreegh haer op zyn zyde door de hoop, die hy haer gaf niet alleen van haer te zullen trouwen, maer ook na zyns vaders doot deelgenoot van de Koningklyke magt te maeken. De faem gewaegt ook, gelyk Plutarchus zegt, dat hy heimelyk zelf by zyns vaders leven met haer boeleerde. Maer Artaxerxes agtende billyk te zyn dat hy het Ryk naliet op die wyze als hy het gekregen hadt, heeft Darius, die ouder was, en reedts vyftigh jaren hadt, om Ochus alle hoop af te snyden, tegen de gewoonte der Persen, by welke de Koningklyke waerdigheit niet dan door de doot op eenen anderen overgaet, uit toegevenheit tot Koning verklaert, en hem toegelaten den spitsen hoedt en het Koninglyk merkten, te dragen; oordeelende aen zich zelve niet te benemen, dat hy zynen zoon overgaf, en zuiverder vrugt uit zyne voorttellinge te zullen scheppen, indien hy de merktekens zyner majesteit in zynen zoon quam te zien, gelyk Justinus spreekt. Daer was een wet by de Persianen, dat die voor Koningh verklaert was, eenig geschenk most verzoecken, en de geen, die de verklaringe gedaen hadt, dat geven most, indien de verzochte zaek maer in zyne magt stondt. Hierom verzogt Darius voor zich Aspasia, geboortigh van Phocis uit Ionie, eertyts byzit van Cyrus den tweeden, en nu van zynen vader. Dit nam Artaxerxes euvel op. Want de Persianen, gelyk Plutarchus zegt, vallen zeer minyverigh, zoo dat niet alleen de geen, die des Konings byzit aenspreekt of aenraekt, maer ook die te dicht voorby de wagens rydt, daer ze op zitten, met de doot gestraft wort. De Koning dan zyn misnoegen verbergen- de gaf zynen zoon tot antwoord: Dat Aspasia vry was, dat hyze nemen konde met haren wil, maer zich wachten most van

iets tegen hare neingh te bestaen. Maer als Aspasia hier op ontboden buiten 's Konings verwachtinge Darius had uitgeko- ren, gaf hy haer wel aen hem over uit nootzakelykheit der wet, maer niet lang daer na, op dat zy haer leven buiten den echt zou over brengen, maekte hy haer Priesterin van Diana, die te Ecbatana ge- viert wort, gelyk Plutarchus verhaelt, of, dat waerschyglyker is, van de Zonne, gelyk Justinus zegt: meenende dat hy dus geene scherpe, maer matige en boerti- ge wraek over zynen zoon nam. Men zegt dat Darius hier door verbittert eerst in scheldwoorden tegen zynen vader uit- gevaren is: en kort daer aen van Tiriba- zus, dien men voorheen valschelyk met de hoop van het huwelyk van Amestris gepaeit, en daer na uitgelacchen hadt, verder aengestookt eenenaenslag gesmeedt heeft om den Koning van kant te helpen; daer hy godloos genoeg geweest zou zyn, zoo hy voor zich zelve alleen zulk eenen vadermoort bedacht hadt; en nu zoo veel te godlooser was, dat hy vyftigh van zyne broeders, hier toe over- gehaelt, mede aen vadermoort schul- digh maekte. Een wondere zaek voorwaer, dat in zoo groot een volk zulk een vloekverwantschap heeft kunnen aen- gegaen, en nog wonderlyker dat de va- dermoort zoo geheim heeft kunnen ge- houden worden; dat ook onder alle die vyf- tigh kinderen niemant gevonden is, die zich of door de vaderlyke majesteit, of door eerbiedigheit tegen zyne hooge jaren, als mede zyne toegevenheit heeft laten af- brengen van zulk eene onmenschelykheit. Zeker hoe is het te begrypen dat de naem van Vader by zoo veele zoonen zoo ongeagt is geweest, dat die hem be- laegt hebben, daer ze veel meer hem veilig hadden moeten maken tegen zyne vyanden, en dat hy minder gevaer by zyne vyanden, dan by zyne eige kinderen geloopt heeft? De samenzwering wert den Koning ont- dekt door eenen Gesneden, dien al de handel des aenslags bekend was, en die met een meld- de dat de moorders besloten hadden des nagts in 's Konings kamer te vallen, en hem in zynen slaep af te maken. Wes- halven hy een gat zoo groot als een deur in den muur deedt maken, en met tapy- ten bedekken. Als hy nu gezien had dat de moorders op het gezette uur aen- quamen, schoof hy schielyk de tapyten op, en worp zich in een binnenkamer, waer van hy de deur met een groot ge- roep toefmeete dat het rammelde. De vloek- verwanten ziende datze verraden waren, stelden het, zoo hart als zy mogten, op een loopen. Tiribazus maekte veele der Ko- ningklyke lyfwachten, die hem vatten wilden, af, maer wert evenwel met moeite door een pyl van verre geschoten, dat

(a) In Artax. T. I. op. p. 1025.

(b) Just. I. X. cap. I.

Darius
gestraft.

dat hy'er af storf. Men gaf aen Darius Koningkiyke Regters, die hem met gemeene stemmen ter doot verwezen. Men zegt dat de scherprechter Darius gezien hebbende van verbaeftheit in 't eerst te rugh week, maer op het dreigen der Rechteren hem met eene hant by 't haer gegrepen, dus tegen den gront geworpen, en met een scheermes den hals afgesneden heeft. Anderen verhalen dat het vonnis in tegenwoordigheit des Konings gevelt is, en Darius door bewyzen overtuigt met zyn aengezicht tegen den gront gevallen is, en dus den Koning ootmoedig om vergiffenis gebeden heeft: en dat dees uit verbolgenheit opgerezen den smekenden met uitgetogen zwaerde heeft omgebracht: dat hy dit verricht hebbende in zyn paleis gekomen is, en de Zonne heeft aengebeden, en gezegt: *Gaet vrolyk heen, o Persianen, en bootschapt anderen, dat de Groote Oromazes de booswichten, die verfoeilijke aanslagen gesmeedt hadden, gestraft heeft.*

Ochus
volhart
in zyn
staet-
zucht.

Hier na schepte Ochus weder nieuwen moedt: maer hy scheen tot tegenstrevens te zullen hebben Ariarates, of Ariaspes, en Arsames. Den eersten wilden de Persen tot Koning hebben om zyne zagtmoedigheid, opregtigheit en beleeftheit. Deze in tegendeel was een hartigh man, en schoon uit een byzit gewonnen, den vader zeer aengenaem. Hier op vertelt men dat Ochus eenige Gesnedenen en vrienden heeft opgemaakt, die aen Arsapes somtyts eenige dreigementen en harde woorden zyns vaders zouden overbrengen, en hem heimelyk in 't hooft steken, dat de Koning besloten hadt hem wreedelyk en smadelyk om het leven te brengen.

List van
hem hier
roe aen-
gewend.

Deze dingen hem dus van dag tot dag als geheimen geopenbaert, hadden hem zoo verbaeft en wanhopig gemaakt, dat hy zich zelve door het innemen van venyn ombracht. Wyders wort Ochus gezegt Arsames te hebben doen ombrengen door Harpates den zoon van Tiribazus, zynde daer na Artaxerxes van droefheit gestorven. (a)

Eusebius (b) is van gevoelen dat Artaxerxes de Gedagtige is geweest die Ahasuerus, de man van Esther. En met hem stemt Abul Pharajus. (c). Maer het geen men in het boek van Esther leest wegens de Koninginne Vasthi, komt geenfins over een met de Koninginne Statira, gemalinne van Artaxerxes, dewyl men nergens leeft dat zy van haren Gemael verstootten is; en in tegendeel alle geloofwaardige schryvers getuigen dat de Koning haer tot het einde haeres levenstoe hartelyk bemint heeft. Derhalven staet naer eenen anderen Ahasuerus te zoeken. Nu volgt

XI. OCHUS, ook ARTAXERXES genoemt.

Deze zynen vader in het Ryk volgen- Ochus, de nam den naem van *Artaxerxes* aen. Want dewyl Artaxerxes het Ryk vromelyk beheerscht, en veel werk van den vrede gemaakt hadt, ook gelukkig in zyne bedryven geweest was, hebben de Persen gewilt, dat de Koningen, die na hem quamen, naer hem zouden genoemd worden. (a) Abul Pharajus zegt dat hy daeren boven *Asudah*, dat is *de Zwarie* genoemd is. Ik weet niet dat de naem zynen Gemalinne by eenigen Schryver gemelt wort: dogh Curtius (b) verhaelt dat Alexander Koning van Macedonie drie zynen dogteren, nogh maeghden, in de legerplaats der Persen, na den slag by Granicus, onder de vrouwen van Darius gevangen genomen heeft. Jacobus Capellus, en uit hem Samson (c) zyn van gevoelen dat Esther de vrou van dezen Ochus, en hy zelf in de Persische tale *Ochafuerus* of *Achafuerus* genaemt is. Deze gissing komt my niet ongerymt voor. Want de vrouwen der eerste Persiaensche Koningen zyn van ons onder elken Koningh genoemd, waer van geene zoo in geslacht, als in zeden den persoon van Esther verbeelt; om niet te zeggen dat de omstandigheden in het boek van Esther ter neder gestelt op haer slaen. De Joden zelfs bekennen dat de Histori van Esther onder de boeken des Ouden Verbonts na Nehemia, en dus op de leste plaats moet gestelt worden. En dat Nehemias zyne histori gebragt heeft tot de laetste tyden van Darius den Bastaert, kan zelf hier uit besloten worden, dat Josefus (d) getuigt dat die Sannabullat, over wien hy (e) klaegt, van Darius Codomannus af, en Alexander van Macedonie toegevallen is, en onder hem de wapens gedragen heeft. Hier uit volgt, bedriegh ik my niet, dat de Histori van Esther of onder Artaxerxes den Gedagtigen, of onder Artaxerxes Ochus voorgevallen is. Dat die eerste zyn vrou zou verstootten hebben, wort nergens, als gezegt is, gelezen. En van Ochus huwelyk hebbende heidensche schryvers niets ter werelt nagelaten, zoodat daer uit te regt is te besluiten, dat zy van alle de dingen, die in het binnenste van Persie ten tyde dezes Konings zyn voorgevallen, onkundigh zyn geweest, en dat Ochus Vasthi verstootten hebbende de man van Esther geweest is, voornamelyk dewyl men van de gemalinnen der

(a) Diod. Sic. l. c. p. 506. ed. Steph. seu p. 400. Wecheljan.

(b) l. III. cap. 35.

(c) P. c. Chron. Cath. sub A. M. 3644.

(d) l. XI. c. 8.

(e) c. 4. et 6.

(a) Vid. Plut. in Artax. sub fin. Justin. l. c.

(b) P. I. Chr. p. 33. et P. II. p. 134.

(c) Dyn. cit. pag. 88. text. Arab. et p. 57. vers. Latin.

der eerste Koningen, en hunne afkomst kennisse genoegh heeft. Daerenboven blykt uit het boek van Esther dat Ahasuerus heftigh en oplopende van aert was. Het zelve verhaelt Plutarchus van Ochus of dezen Artaxerxes. In het zelve boek wort verhaelt dat Ahasuerus zyne oversten of Landvoogden ter maeltydt onthaelt heeft. En uit Isokrates (f) blykt dat Ochus in den aenvangh zyns Ryx het zelve gedaen heeft. Zoodat ik schier van gevoelen zou zyn dat de histori van Esther tot de tyden van Ochus behoort. Maer yder hebbe hier zyn oordeel vry.

Bloedige
regering
van O-
chus.

Wyders verhaelt Justinus (b) dat Ochus zyn gebiedt van dootslagen heeft aengevangen. Want vreezende voor zulk eene famenzwering, als tegen zynen vader gebeurt was, vervulde hy het hof met den moort der vorsten, zonder eenigh inzicht te hebben of voor bloedt, of voor kunne, of voor jaren: op dat hy dus, vermoordende zyne bloetverwanten, niet onschuldiger dan zyne broederen, de vadermoorders, zoude gevonden worden. Maer of men juist alles, wat van dezen Koning door Justinus, en de Griexeschryveren, vyanden van den Persischen naem, verhaelt wort, zou moeten geloovent, en of niet die luiden, die hier te boek gestelt worden als onschuldigh ter doot gebracht, mede schuldig zyn geweest aen de famenzwering tegen Ochus vader, zou men nader dienen te onderzoeken.

Justinus (c) verhaelt ook dat Ochus daer zyn Ryk als gezuivert hebbende den Cadusiers den oorlogh heeft aengedaen. Van den zelve oorlog maekt mede Diodorus gewag. (d). Zy beide verhalen dat Darius Codomannus zekeren man uit het getal der vyanden, fors van moedt en kragten, die iemand uit de Persianen, die het hart had om tegen hem te vechten, voor de kling vorderde, omgebragt heeft, en daerom van den Koningh statelyk beschonken is, en dus den eersten roem van dapperheit onder de Persen wechgedragen heeft. Justinus voegt'er by dat dezelve daerna Landvoogt van Armenie geworden is.

Schatting
den Jo-
den opge-
legt.

Daer wort verhaelt dat den Joden onder dezen Koning het betalen van schatting opgelegd is. Josephus (e) vertelt dat de zaek zich dus toegedragen heeft. Na het overlyden van Eliafibus den Hoo-genpriester, bekleedde zyn zoon Jojada het Priesterschap door erfrecht; wien ook gestorven zynde in dat ampt opvolgde Joannes. Dees was oirzaek dat Bagoses, Veltoverste van Artaxerxes den tempel ontheiligde, en de Joden met schattingen bezwaerde. En dit ging dus toe. Joan-

nes had eenen broeder genaemt Jesua. Dezen had Bagoses als zynde zyn vrient beloofd het Hooge Priesterschap te zullen geven. Jesua hier op zich verlatende had toen de stoutheid van vrymoediger met zynen broeder in den tempel te kraken, waer door hy die zoo boosmaekte, dat hy van hem intoorn doorstoken wierd. Dit was zeker een groot schelmstuk, vooral dewyl het begaen wert van eenen Priester, waer van men noit wedergade gehoord heeft noch onder Grieken, noch onder Barbaren, noch wat voor volkeren ergens in de werrelt zyn; gelyk Josephus wel aanmerkt. Hy beweert ook dat Godt, die zulk een schendig stuk niet ongestraft wilde laten, toegelaten heeft, dat het Joodsche volk zyn vryheit verloor, en de tempel van de Persen ontwydt wert. Want men zegt dat Bagoses vernomen hebbende dat de Hooge Priester zynen eigen broeder in den tempel gedoot hadt, uitgeroepen heeft: *o booswigten, hebt gy eenen moort in den tempel durven bedryven!* En als hy hier op in den tempel willende gaen tegengehouden wert, *Hoe, zeide hy, meent gy dat ik onreiner ben, dan het lyk, dat in den tempel legt?* Na welke woorden hy'er in tradt, en by deze gelegenheit zeven jaren langh straffe over dezen moort vorderde. Want als men alle dagen twee lammeren voor eene offerhande slachtte, geboodt Bagoses voor elk lam vyftigh drachmen dat is, vyftien Hollandische gulden op te brengen, dat alle jaren zestig Attische talenten uitmaekt.

Broeder-
moort in
den Jood-
schen
tempel
gepleegt,

In het derde jaer zyns Koningkryx, het tweede der CV. Olimpiade, het 3591 na de scheppinge der werrelt, en het 4355 naer de Juliaensche Periode, volgens de rekening van Helvicus, en den regel van Eusebius, heeft Ochus Koning der Persen eenen stam van Joden, die hy gevangen hadt, naer Hyrcanie en Medie overgebragt, en dien nedergeftelt aen de Caspische zee, daer men meent dat dezelve gebleven is tot de tyden van Orosius toe, nemende zeer toe in wasdom van geslacht, en staende om van daer t'eeniger tydt uit te barsten. (a). Scaliger en anderen houden het daer voor dat deze Joden uit die overblyffelen, die volgens de beschryvinge van (b) Jeremias naer Egipten tot den Koning Vaphres of Farao Hophra, gelyk (c) Jeremias hem noemt, na de verwoestinge van Jerusalem, gevlucht waren, voortgeteelt zyn. En deze heeft de brief der Jerusalemsche Kerkvergadering Zonen van de overbrenginge naer Medie genoemd. (d).

In

(a) Or. II. ad Phil.
(b) l. c. cap. 3.
(c) eod. c. c.
(d) l. XVII. pag. 565. ed. Steph. seu. p. 490. seq. Wechel.
(e) lib. XI. c. 7.

(a) Vid. p. Oros. l. III. Hist. adv. Pag. cap. 7.
(b) c. XLIII.
(c) c. XLIV. §. ultimo.
(d) Vid. Scalig. p. 82. et 115. seq. Anim. in Euseb. et l. III. Can. Isag. Epoch. 59. p. 288. Conf. Calvis. in op. Chron. sub A. M. 3594.

In het vierde jaer der CVI. Olimpiade heeft Artabazus, Veltoverste van Artaxerxes den Gedagtigen in den Egyptischen oorlogh, en zyn Amirael in den oorlogh van Cyprus, die van den Koning Ochus was afgefallen, kloeken wederstant geboden aen de Koninglyke Lantvoogden, die tegen hem gezonden waren, en dat door den bystant van Chares, Oversten der Atheneren. En als deze daer van daen getogen was heeft Pharnabazus de Thebanen gedrongen tot hem by te staen. Van deze dan vyf duizent gewapende mannen gekregen hebbende, heeft hy de Koninglyke Veltoversten in twee groote veltlagen geslagen. Des niette min heeft de Koning Ochus een jaer daer aen, te weten in het tweede jaer der CVII. Olimpiade, den Thebanen door den oorlogh van Focis vermoeit, en door de groote kosten, die ze gedaen hadden, tot behoefte gebragt, de hant geboden. Want alsze door Gezanten op hem verzogten dat hy hunne stadt eenige somme gelts wilde schieten, heeft hy hun aenstonts driehondert talenten geschonken. (a)

Egyptische oorlogh hervat. In het zelve jaer heeft hy den oorlogh, al te voren van zynen vader begonnen, en van hem zelf in de voorgaende jaren door zyne veltoversten gevoert tegen de Egyptenaren vernieut, die, gelyk gezegt is, van de Persen waren afgefallen. Want de Feniciers en onder deze voor al de Sidoniers, van de Koninglyke Lantvoogden en Gezanten in het uitvoeren van 't geen hun belast was trots en smadelyk gehandelt, begonnen te denken op eenen afval, en hadden reedts een verbont aengegaen met Nectanebus, Koning van Egypten, die toen met de Persianen in oorlogh was. Ook volgden eenige Koningen van negen befaemde steden van Cyprus, die onder het gebiet der Persen stonden, dit exempel der Feniciers, vielen den Koning af, en zich ten oorlogh toegerust hebbende matigden zich volle heerschappy aen. Uit de Feniciers hebben de Sidoniers trots op hunnen rykdom (want hunne burgers hadden met de Koopmanschap schatten gewonnen) een groot getal van roeischepen, en uitheemsche soldaten vervaerdigt hebbende, de eerste vyandelykheit begonnen. Voor eerst hebbenze het Koninglyk Paradys (door welk woort in de Persische tale een tuin of warande betekent wort) daer de Persiaensche Koningen gewoon waren hun verblyf te neemen, door het uitrojen der boomen verwoest. Hier na stakenze het hooimagazyn, van de Lantvoogden opgerecht tot voedsel der paerden, in brant, en eindelyk sleeptenze de Persen, van wien zy beledigt waren, ter straffe. De Koning Artaxerxes

Ochus door deze stoutheit verbittert verzogt op Idrieus, Vorst van Carie, een vriend en bontgenoot der Persen, dat hy wraek wilde nemen over de Cipriers. Waer op deze inder yl veertigh roeischepen met agt duizent gehuurde soldaten vervaerdigde, zendende die naer het eilant, met last om het platte lant af te loopen, en de stadt Salamis onder het beleit van Focion den Athener en Euagoras te belegeren. Ondertusschen worden de Lantvoogt van Syrie en Mazaeus, Regeerder van Cilicie, die de Feniciers aengrepen, van Mentor Veltoversten der Sidoniers, die van de Egyptenaren vier duizent Griexen soldaten onder hunnen bevelhebber Tennes van Rhodus ontfangen hadt, op de vlugt en uit Fenicie gedreven. Maer als de Koning van Babylon met een groot leger naer Fenicie trok, beloofde hem Mentor, die zekeren Thesialio, den trousten zynen dienaren, aen hem zond, dat hy hem de stadt zou overgeven, en zyn uiterste best doen om Egypten, waer van hy alle de gewesten wel kende, onder te brengen. De Koning verblydt door deze tydinge beloofde dat hy niet alleen de misdaet des afvals aen Mentor vergeven, maer hem daerenboven rykelyk beloonen zoude. Maer als Mentors dienaar hier op begeerde dat de Koningh dit by hantastinge belooven zoude, als tot merkteken van trouwe, gebodt de Koning hier over vergramt hem te onthalzen. Maer toen deze elendige nu stont ter straffe geleit te worden, zeide hy, de Koningh hadt zynen zin te volgen: maer Mentor ziende dat men hem geen woort hiel zou ook in gebreke blyven van te doen, dat hy beloofd hadt. Waer op de Koningh van besluit veranderende den dienaar gebodt te ontslaen, en hem de regterhandt gaf, dat het zekerste waerteken van trouwe by de Persen is. De dienaar te Sidon wedergekeert gaf aen Mentor, buiten weten der burgerye, kenisse wat'er gebeurt was. De Koningh Ochus ondertusschen begeerigh om Egypten t' onder te brengen, dat hy tot nogh toe vergeefs bezocht hadt, zond aen de grootste steden van Griekenlant gezanten om hulptroupen van haer te erlangen. Die van Athenen en Lacedemon gaven hem tot antwoord, dat ze wel vrientchap met de Persen wilden onderhouden, maer in geenen staet waren van hen te helpen. Maer de Thebanen verschaften duizent zwaer gewapende soldaten onder hunnen oversten Lacrates; en de Argiven drie duizent staende onder het bevel van Nicostratus, die Herkules wilende nabootsen een leeshuit, en knods in 't gevecht gewoon was te gebruiken, en dien de Koningh met name verzocht hadt. De Grieken, die de zeeften van Asie bewoonden, zonden ook volk

(a) Vid. Diod. Sic. p. 527. seq. coll. pag. 531. edit. Steph. seu p. 433. seq. et 438. Wecheliana.

Krygs-
rusting
der Sido-
nieren.

Zy wor-
den ver-
schalkt.

Wan ho-
pig be-
staen.

De Feni-
ciers ge-
ven zich
over.

Protago-
ras on-
derwerpt
zich.

Tennes
omge-
biagt.

te hulp, zoodat'er van de Griexe troepen, als men ze samen rekende, tien duizend mannen waren. De Sidoniers, terwyl Ochus draelt, hadden zich verzien van krygsrusting, van sterkten, van overvloed van bedrevene soldaten, van hondert roeischeden van drie en vyf ryen. Maer Mentor nam Tennes, oversten der soldaten uit Egipten geworven, mede in het genootschap des verraits aen, en hem in de stad gelaten hebbende om aen zekere strek de wacht te houden, en het ver-raedt voort te zetten, ging met vyfhon-dert soldaten, en hondert burgeren van den eersten adel ter stad uit, en trok, on-der de schyn als of hy naer de staetsver-gadering der Feniciëren gaen wilde, regelreht naer Artaxerxes, dien hy de burgers, die hem verzelden, overleverde. De Sidoniers hier door ontstelt zonden de voornaemste burgers met olyftakken in de handen, tot een teken van verootmoedi-ging, naer den Koning, die hy alle met pylen liet doorschieten. De Persen ne-men daer na door toedoen van den ge-noemden Tennes de stad in; van welke als de Sidoniers zagen dat de muren be-magtigt waren, hebben zy, na datze te voren alle hunne schepen verbrant had-den, op dat niemant der stedelingen voor zyne byzondere behoudnisse zorgen, en daer mede heen varen mogt, zich zelven met vrouwen en kinderen in huis geslo-ten, en met huis met al verbrant. Hier om heeft de Koning dat lykvier, of het ledige erf van Sidon, door het vier ver-woest, waer in een groote meenigte van gesmolten gout en zilver gevonden wert, voor vele talenten verkocht. De overige steden der Feniciëren van schrik bevangen hebben zich aenstonts aen de Persen overgegeven. Zoo wierden ook de beroerten van Ciprus gedempt, dewyl Protagoras Koning van Salamis zich van zelf aen Artaxerxes quam onderwerpen. Ten-nes, die Sidon verraden had, heeft de Koning, denkende zyn hulp niet meer van doen te zullen hebben, doen ombrengen, en dus het gemeene spreekwoord bewaer-heit; dat de Vorsten wel het verraedt, maer niet de verraders beminnen. En Mentor zou misschien niet berer gevaren hebben, zoo Ochus zyn hulp in het ver-meesteren van Egipten niet noodig gehad hadt. Hy ontfing hem dan minnelyk en hielt hem als eenen zyner vrienden.

Na de verwoesting van Sidon heeft de Koning, als hy nu de hulpbenden der Grieken ontfangen hebbende naer Egipten met zyn leger trok, by het groot moeras, daer men de plaetsen, die *Bara-ira* of *Afgronden* genoemd worden, ont-moet, door onkunde der plaetsen een ge-deelte zyner troepen verloren. Dog ein-delyk deze kolken te boven gekomen zyn-de heeft hy de stad Pelusium belegert,

en door de dapperheit van Lacrates, O-versten der Thebanen, en Nicostratus, Bevelhebber der Atheensche troepen, in-
genomen. Lacrates had den Grieken, die het slot van Pelusium verdedigden, met eede beloofd dat ze, als ze het over-gaven, met alle hunne goederen naer Griekenlant gevoert zouden worden. Maer als de soldaten van Bagoas van den Koning gezonden om de stad in bezit te nemen den Grieken, die uitquamen, veel goederen, die ze met zich droegen, ontroofden, heeft Lacrates, van regtvaardige gramschap ontfteken de Persen op de vlucht gedre-ven, en eenigen van hun nedergevelt heb-bende, de Grieken, die tegen zyn ge-given woort beledigt waren, in zyne bescherminge genomen. Waerom Ba-goas na zyn vlugt tot den Koning gekeert zynde hem aengeklaegt heeft. De Ko-ning egter oordeelde dat de soldaten van Bagoas hun rechte loon hadden, en straf-te de Persen, die de oirzaak der plonde-ringe geweest waren.

Insgelyx heeft Mentor meer andere ste-
den, en onder deze ook Bubastum door zekere krygslift onder's Konings magt gebragt. Want hy deed den Grieken, die onder de Egiptenaers in krygsdienst waren, we-ten, dat Artaxerxes de genen, die van zelfs de steden aen hem onderwerpen zou-den, beleefdelyk ontfangen en in vryheit herstellen; en in tegendeel de genen, die hy met het geweld der wapenen zou moeten overwinnen, niet zagter dan de Sidoniers handelen zou. Daerom deden de Egiptenaers, buiten weten der Grieken, door iemand van de hunnen aen Bagoas de stad Bubastum aanbieden, met dat beding nogtans, zoo hy hen ongestraft wilde la-ten gaen. De Grieken hier agter geko-men zynde namen dit zoo hoog op, dat ze op de Egiptenaers aengevallen zynde eenigen der zelve dooden, enigen quetsen, en de overige in eenen hoek der stad dreven. De verwon-nelingen verwittigden Bagoas wat'er ge-beurt was, en baden hem de stad, die ze hem aangeboden hadden, te willen aenvaerden. Ondertusschen deed Men-tor stillekens de Grieken door den He-raut, dien zy aen hem van haere kant gezon-den hadden, aenzeggen, datze, zoo dra Ba-goas in de stad zou zyn, zyne benden zouden op het lyf vallen. Als nu Bagoas met een ge-deelte der Persen ingelaten was, vallen de Grieken, de poorten in der yl gesloten hebbende, schielyk op alle de Persen aen, maken ze af, en nemen te gelyk Bagoas gevangen. Hy ziende dat alle de hoop zyner behoudnisse van Men-tor afhing, bid en smeekt hem zyn leven te willen behouden, met een beloovende, voortaan niets zonder zyn goetvinden te zullen doen. Weshalven Mentor de

Grieken beweegt om Bagoas los te laten, en hem de stad over te geven, zweerende en doet Bagoas zweren datze voortaan gemeenschap van alles zouden onderhouden. Hier uit is gevolgt dat deze twee Oversten met elkander overeenstemmende by Artaxerxes meer vermogten dan alle zyne vrienden en bloetverwanten. Want Mentor van den Koning vereert met het gebiet over de zeegewesten van Asie, zont hem onderwylen krygsvolk uit Griekenlant geworven, en queet zich in alle zaken met de uiterste trouwe en dapperheit. Hierom schonk de Koning hem hondert talenten zilvers, en gaf hem de beste dingen uit anderen huisraedt van groote waerde. Bagoas in de Lantvoogdyen van het opperste Asie alles in de plaets van den Koning waernemende verkreeg ook door de gemeenschap van alle dingen met Mentor zulk een groote magt, dat hy het gansche Ryk op zynen duim draaide, en Artaxerxes niets zonder zyne toestemming deed. Wyders gingen na het veroveren van Bubastum de overige steden van Egypten, zelf ook Memphis, door schrik bevangen, op zekere voorwaarden aen de Perlen over.

En dus heeft Artaxerxes, heel Egypten in het derde jaer der CVII Olimpiade, het 3600 na de scheppinge der werrelt, en het 4364 volgens de Juliaensche Periode, na de rekening van Helvicus, bemagtigt hebbende, de muren en sterkten der voornaemste steden geslecht, en door het berooven der kerken eenen grootenschat van gout en zilver by een gezamelt. Hy nam ook uit de oude kerken de gedenkschriften naer zich, die evenwel Bagoas niet lang daer na de Priesters voor een groote somme gelts heeft laten lossen. De Grieken, welker dienst de Koning in dezen optogt gebruikt hadt, beloonde hy wel, en liet ze na dat hy elk naer zyne verdiensten met groote vereeringen beschonken had vrynaer hun lant trekken. Hy zelf, nadat hy Pherendates het gebiet over Egypten gegeven hadt is met zyn leger wedergekeert naer Babilon, beladen met groote schatten en ryken buit, en naemhaftigh door den roem uit de gelukkige uitkomst zynere daden verkregen. (a).

Nectanebus verlaet zyn Ryk.

Nectanebus Koning van Egypten, aen alles, om het geluk der Persiaensche wapenen, wanhopende, dorst zich aen geen gevaer bloot geven om zyn Ryk te behouden, maer het zelve voor verloren achtende, is met zyne meeste schatten, die hy gegaert hadt, naer Ethiopie in ballingschap getrokken. Dus verhalen dit Diodorus en Eusebius. Maer Lynceus zegt in de beschryvinge van Egypten, dat hem de Koning

van Perse gevangen heeft genomen. Dus spreekt hy by Atheneus (b): Wanneer de Egyptenaers opgetrokken zynde tegen Ochus Koning der Perlen overwonnen werden en de Egyptische Koning in de magt zynere vyanden gekomen was, ontfingh hem Ochus vriendelyk en beleeft, en noodigde hem ter maelydt, waer toe hy heerlyke gereedschap had doen maken. De Egyptenaer de gerechten aenziende beschimpde den Persiaen als te zuinigh hushoudende, zeggende: Wilt gy zien, hoe de tafel van ryke Koningen wezen moet, zoo laet myne koks u eens een Egyptisch mael aenrechten. De Koning stondt het toe, en beval dezen voorstel te volgen. En schoon hy'er vermaek in schepte, zeide hy daer na: Dat u de Goden schenden, o Egyptenaer, die zulke kostelyke maelyden verlaten hebbende u begeven hebt tot het nemen van onze zuinige en sobere spyzen. Cedrenus en anderen zeggen dat Nectanebus, toen Egypten van Artaxerxes bemagtigt was, zyn haer afgesneden en zyn Koninglyk gewaedt uitgetrokken hebbende, metter vlugt zich begeven heeft naer Pella, een stad in Macedonie, niet verre van Theffalonica afgelegen, en daer de inwoners de Wysheit der Egyptenaren geleeraert, en toekomende dingen voorspelt heeft (c). Abul Pharajus voegt'er by, dat hy by Olimpias, gemalin van Filips Koning van Macedonie, de bediening van een Starrekundigen bekleed, en haer door zyne oppassingen zoo verre gebragt heeft, dat hy haer bedt beklom, waer uit Alexander Dhulkarnain zou geboren zyn. (d).

In het volgende jaer heeft Mentor, in gezagh en gunst veel by Artaxerxes vermogende, door zyne voorbede te wege gebragt, dat Artabazus zyn zusters man, en zyn broeder Memnon, die niet langh geleden den Persianen den oorlogh aengedaen hadden, en toen uit Asie gevluht zich by Filips van Macedonie ophielden, vergiffenis van hun misdaet kregen, en weder ten Hove ontboden wierden. Dezelve Mentor heeft de zonen van Artabazus en zyn zuster tot de hoogste waerdigheden in den krygsdienst verheft, en naderhant ook Herimias den tieran van Atarnus, een stad, gelegen tusschen Lydie en Mysie dicht by Lesbos, (die zich op veele steden en sterkten, die hy in zyn magt hadt, verlatende, tegen Artaxerxes opgestaen was,) door zekere belofte, te weten dat de Koning hem niet straffen zoude, tot een montgesprek gelokt, en in de gevangenisse geworpen: Waer op hy hem zynen ring afhan-

(a) Vid. de his omnibus Diod. Sic. l. XVI. p. 531. & seqq. usque ad p. 535. edit. Steph. seu p. 439. seqq. ad p. 450. edit. Wechel. Confer Euf. P. II. Chron. pag. 136.

(b) lib. IV. p. 150.

(c) Vid. Exc. ex Euseb. Afr. et aliis ap. Jos. Scal. Chron. Euf. annex. p. 58.

(d) cit. Dyn. p. 89. text. Ar. & p. 58. vers. Lat.

handig gemaakt hebbende, door brieven in des zelfs naem opgesteld aen de steden rondom deed bekend maken, hoe dat hy, namentlyk Hermias, door toedoen van Mentor met den Koning wederom verzoent was. Tegelyk zond hy eenigen af, die de sterkten op 's Konings naem zouden innemen. De Regeerders dan der steden geloof slaende aen deze brieven, en gegengen tot vrede, gaven overal de sterkten en steden aen den Koning over. Vorder bragt Mentor ook andere Vorsten, die van de Persen afgeweken waren, ten deele door geweld, ten deele door krygslisten, in korten tydt onder de magt des Konings, by wien hy daer mede geenen kleenen dank behaalde; als hebbende den plicht van een getrou en dapper Veltoversten naer behooren waergenomen. (a)

Filips van Macedonie door Isocrates ten oorlog aengehitt.

Wyders halen alle de Griexeschryvers, door een aengeboren haet tegen de Persiënen, dezen Artaxerxes Ochus over, als ware hy een overgeven booswicht geweest; waerom ook Scaliger, hare verhalen opvolgende (b) hem een zeer wreet beest genoemd heeft. Dog dat komt ons niet heel vreemd voor. Want Isocrates de Redenaar willende Filips van Macedonie aenhitsen om de Persen te beoorlogen, maakte hem wys (c) dat deze Koning noit eenig leger, dat in zyn lant gevallen was, overwonnen had: dat hy zelf geen meester was van de steden die aen zynen vader by verdrag gegeven waren, en veel minder eenigh gezagh had over de Grieken: dat hy ook van de Egyptenaren, die hy met een magtig leger was komen beoorlogen, niet alleen verwonnen, maer ook beschimpt was, zoodat hy met schande had moeten aftrekken: en eindelyk dat hy in zulk eenen haet en verachting was, als ooit eenig Koning geweest was. Maer Diodorus, schoon hy zegt dat deze Koning hart en wreedt tegen zyne onderdanen, en om de strengheit zyner zeden in den haet van allen was, verhaelt nogtans wegens den togt naer Egypten dingen beter passende aen de waerdigheit van zoo groot eenen Vorst, zoo als uit het voorafverhaelde blykt, dan 't geen Isocrates hier bybrengt; ten zy iemand liever meene dat deze van den eersten oorlogh, door de Veltoversten gevoert, en den anderen van den laetsten, daer de Koning zelf by geweest is, spreekt. (d) Æliaen en uit hem Rhodiginus verhalen dat de Persiënsche Wyzen van den onbarmhartigen en bloedigen aert des Konings Ochus dusdanige voortekens hebben aangemerkt. Te weten toen Ochus na de doot van Artaxerxes zynen vader zich in het gebied stelde, hebben

de Wyzen eenen der Gesnedenen, die zeer gemeenzaem met den Koning was, en gestadig dicht by hem stont, belast meer en naeukeuriger te letten, als de Koning aen tafel zitten zou, na welk gerecht hy 't eerst grypen zou. De Gesneden nam dit aen, en paste vlytigh op. Hy was pas aengezeten, als hy met de regterhant een mes nam, en met de slinke een broot van ongemeene grootte: daer op leide hy Vleesch, sneed het, en at het samen gretig en zonder ophouden. De Wyzen dit gehoord hebbende voorzeiden door deze verborge tekenen twee dingen: voor eerst een gematigt jaer en overvloedt van vruchten; ten tweeden het ombrengen veeler luiden, ballingschappen, en verwyzingen. En het was niet al gelogen. (e) Plutarchus, een fraeischryver, en vast van oordeel in het wikken der zaken getuigt ook (f) dat Ochus anderszins boosaerdig de gierigste van alle Koningen geweest en altydt zeker stadt omgetrokken is, zonder daer oit te willen inkomen, berovende dus de vrouwen van de schenkaedje, die haer volgens de wet van Cyrus den Grooten, na den laetsten slag met Astyages, gemaakt, was toekomende. De zelve verhaelt uit Dinon dat de Egyptenaers dezen Persiënschen Koning den naem gegeven hebben van *Ezel en Zwaert*, om dat hy veele menschen omgebracht hebbende in het ende ook den Apis geslacht, en met zyne vrienden opgegeten hadt, zeggende: *Maer deze Ezel zal urwen Os opeten.* (g).

Voor-spelling uit 's Konings tafel genomen.

De reden zeker, waerom Ochus deze schendnamen gekregen heeft, is zeer gering en geen boon waerd. Want dat de Persen op den bygeloovigen Godtsdienst der Grieken, die naer hun welgevallen Goden verzonnen en vermeerderden; ja ook op dien der Egyptenaren, die dieren voor Goden aanbadten, zeer gebeten zyn geweest, dewyl zy dit namen voor een zaak strydig met de instellingen hunner voorouderen, ja te gelyk met de natuur zelve, kan niet in twyffel getrokken worden, gelyk wy terstont hier onder toonen zullen. Daerenboven hadden de Grieken na den vrugteloozen togt van Darius, Xerxes, en anderen tegen Griekenlant, zulk eenen grooten en doodelyken haet tegen de Persen opgevat, dat men voor eer en lof rekende met haet tegen hen ingenomen te zyn. Evenwel onder zoo veele meeningen van naemhaftige schry-

Griex Godsdienst by de Persen gehaet.

Haet der Grieken tegen de Persen.

Pp 2 ve-

(a) Vid. Diod. Sic. l. c. p. 539. edit. Steph. seu 451. seq. Wecheliana.

(b) Anim. ad Euf. Chr. pag. 115.

(c) Orat. II. ad Philippum.

(d) Vid. Diod. lib. XVII. p. 564. edit. Steph. seu p. 495. Wecheliana.

(e) Aelian. Var. Hist. l. II. cap. 17. Rhodig. lib. XIII. c. 39.

(f) de virt. Mulieb. T. II. op. p. m. 246.

(g) Vid. lib. de Isid. et Osirid. T. II. op. p. m. 355. et 763.

Lof van
Ochus.

Zyn ge-
denk-
waardig
zeggen.

Zyn
doot.

veren geeft Atheneus alleen (a) een schoone getuigenis van Ochus. Als Ochus, zegt hy, op zyn dootbedde lag, nadat hy lange jaren het Ryk bezeten hadt, en met gelt in overvloed voorzien was om de Koninglyke hofhouding staende te houden, vraegde hem zyn oudste zoon, met wat behendigheid hy het Ryk zoo veele jaren in wezen gehouden hadt, opdat hy dit wetende daer een exempel naer nemen mogt, dien hy tot antwoord gaf: *Dat hy het Ryk staende gehouden had door godtvrugtigheit jegens de Goden, en regtvaerdigheid jegens de menschen.* Eenige bewyzen ook van regtvaerdigheid en dankbaerheit kunnen gehaelt worden uit het gene boven gezegt is.

Eindelyk heeft Bagoas de Gesneden, een Egiptenaer, als Eliaen zegt, van geboorte, des Konings Veltoverste, wiens groot gezag en magt in het Ryk wy boven uitgelegt hebben, en die naer het getuigenis van Diodorus snoodt en fors van aert was, den Koning Ochus, door hulpe van zekeren Arts, met vergif van kant geholpen, om de doot van Apis voor heen van hem omgebragt, zoo men meent, te wreken. Dit viel voor in het eerste jaer der CX. Olimpiade, het 3610 na de scheppinge der werrelt, het 4374 naer de Juliaensche Periode. Suidas verhaelt (b) dat Bagoas zich niet te vrede gehouden heeft met den Koning te hebben omgebragt, maer dat hy hem geslacht, het vleesch ingeslokt, en gevesten van degen van de beenderen gemaakt heeft. Maer Eliaen geeft voor (c) dat Bagoas den afgemaekten Koning in stukken gehakt, en voor de katten geworpen heeft, latende een ander mensch in zyn plaets in de Koningklyke Grafsede leggen. Luciaen (d) zegt dat Artaxerxes Ochus door de lagen zyns broeders Cosithras heimelyk gedoot is. Maer meer geloof verdient Diodorus, die te gelyk met alle andere schryveren te boek stelt, dat Bagoas dezen moort begaen heeft. Dezelve schryver getuigt dat Ochus het Ryk XXIII jaren heeft bezeten. Eusebius zegt XXVI jaren, dog t'onrecht (e). In zyn plaets quam

XII. A R S E S.

Arfes.

Dees was de jongste zoon van Ochus, dien Bagoas alleen in 't leven liet. Want als hy hem op den Koningklyken troon gevestigt hadt, heeft hy de broeders des nieuwen Konings, die nog jong waren, omgebragt; opdat hy, als Diodorus zegt, dus alleen zynde zich te beter naer

Bagoas schikken mogt. Maer als Arfes vergramt over de schelmstukken des Gesnedenen, die klaer te bespeuren waren, liet blyken dat hy hem t'eeniger tydt zou straffen; heeft Bagoas de lucht hier af hebbende hem ook met al de Koningklyke afkomst in het derde jaer zyns gebiets gedoot. Strabo bevestigt dit (f), maer schryft *Narfes* in plaets van *Arfes*. Eusebius en Africanus zeggen dat Arfes IV jaren geregeert heeft, dat onwaer is. (g). Het Huis des Konings dus uitgeroit zynde zonder dat'er iemand uit dat geslacht overbleef, die eenig regt op de Kroon mogt voorwenden, kiest Bagoas iemand, dien hy tot zynen vriend aengenomen hadt, en stelt hem in het bezit des Ryx. Deze was

XIII. DARIUS CODOMANNUS.

Alles wat deze Koning in Perse bedreven heeft, en hoe hy van Alexander den Grooten overwonnen zyn Ryk verloren heeft, is wytlustig van Arrianus, Plutarchus, Curtius, en zeer vele anderen te boek geslagen. Waerom wy, wetende dat by deze schryvers zyn historie genoeg te vinden is, hier ter plaetse het voornaemste alleen kortelyk zullen overloopen. By de hedensdaegse Persiaanen wort deze Darius *Dara*, *Daraes* *zoon* genoemd, gelyk onder anderen te zien is by Abul Pharajus (h). Nog buiten bewint zynde wert hy *Codomannus* genoemd; maer gevestigt op Cyrus troon wilde hy, naer zekere zeden der Persen, met verandering zyns vorigen naems Darius genoemd zyn. (i). Diodorus zegt dat zyn vader is geweest Arfanes, of Arfames, zoon van Ostanes, die de broeder van Artaxerxes den Gedagtigen, en vaderlyk oom van Ochus, maer uit een byzit van Darius den bastaert geboren was. Zyne moeder word Sifigambis genoemd, zoo als wy by Diodorus, Arrianus, en Curtius zien. Eliaen (k) wil dat Darius uit eene slavin geboren is. Strabo zegt (l) dat Darius niet van Koningklyke afkomst geweest is. Plutarchus heeft in geschrift nagelaten (m) dat hy een *Aftandes* geweest is. Aftandes, gelyk Suidas en Hesychius dit woort uitleggen, betekent in de Persische tale eenen Looper of Briefbesteller. Rhodiginus weder meent (n) dat Darius een Helbardier of Hofwacht geweest

(a) l. XII. p. 548.

(b) in voce *Ωχ* p. m. 854.

(c) l. VI. Variar. Hist. cap. 8.

(d) In Macrob.

(e) Vid. Scal. Anim. in Euf. pag. 115.

(f) l. XV. in fin.

(g) Vid. Scal. l. c. pag. 116.

(h) Dyn. c. p. 91. text. Arab. & vers. Lat. p. 59.

(i) Vid. Just. l. X. c. ult. Freinsh. l. II. suppl. Curtii pr. Conf. Scal. l. VI. de emend. Temp.

(k) Var. Hist. l. XII. c. 43.

(l) l. XV. in fine.

(m) Orat. II. de fort. vel virt. Alex. T. II. op. p. m. 340.

(n) Var. Lect. l. XXI. cap. 38.

Darius
Codo-
mannus.

weest is. Wat hier van zy, men heeft hem om de dappere daet in wraek te nemen over een Cadusier, die de Persen weleer beschimpde, der kroone waerdig geagt, zoodat hy het Ryk aenvaert heeft. Bagoas, die hem ook met vergif wilde ombrengen, dwong hy dat zelf uit te drinken. Nademael nu het Fortuin, zegt Diodorus, zoo eenen dapperen man, gelyk Darius was, aen Alexander tot zyn tegenstrever verwekt hadt, is het komen te gebeuren, dat 'er zeer veele heftige veltlagen over het bezit des Ryx onder hen voorvielen. (a).

Want Filips Koning van Macedonie was al in het eerste jaer der CXI Olympiade van de Grieken tot oppervelttheer tegen de Persianen verkoren, die echter als hy hem ten oorlog toeruste nog in het zelve jaer quam te sterven. Darius voor de doot van Filips al tot de Koningklyke waerdigheid verheven, zocht dezen opkomenden oorlog met alle vlyt naer Macedonie te wenden. Maer als in het volgende jaer Alexander van Griekenlant tot opperbevelhebber der krygstroepen aengesteld was, om wraek te vorderen van de Persen, die Griekenlant geplaegt hadden, meende Darius dat hy van de jonkheit van dezen Vorst niet veel quaeds te wagten hadt. (b). Dog de zaek viel heel anders uit als hy gedagt hadt. Want in drie groote veltlagen van Alexander verwonnen, raekte hy alle zyne Staten quyt. De eerste slag viel voor by de rivier Gra-

nicus, waer in hy het geheele voorste Asie verloor: de tweede by Issus, eene stadt in Cilicie, wanneer hy een leger van drie hondert duizent voetknechten, en hondert duizent ruiters had by een gebragt. In dezen slag zelf gewond ontquam hy 't egter met de vlucht: blyvende zyne moeder, gemalin, zoon, een kint van zes jaren genaemt Ochus (dat Alexander daer na te Suse in de tale en zeden der Grieken liet onderwyzen) dogters, en zeer veele vrouwen van de Grootsten van Persie gevangen. Het derde gevegt viel voor by Gaugomele, eene stadt in Assyrie, wanneer hy eens zoo veel troepen dan te voren had by een gebragt. Hier wert hy ten eenemael gellagen, en willende zyn toevlucht nemen tot de Baetrianen is hy door de vloekverwantschap van Spittamenes en Bessus, zyne eige Lantvoogden, van het leven tegelyk en van het Ryk berooft in het VI. jaer zyns gebiets, in het tweede jaer der VI Olympiade, in het 3619 sedert de scheppinge der werrelt; en het 4383 naer de Juliaensche Periode. Zyn lyk is in Persie overgevoert, en op Alexanders last Koningklyk begraven. En dus eindigde met hem de Persiaensche Monarchy, na datze geheele CCXXVIII, en, als men 'er het begin en einde by zal rekenen, CCXXX. jaren geduurt hadt. Over dit alles is licht te halen by Diodorus (c), by Arrianus (d), by Plutarchus (e), en by Curtius. (f).

Darius geslagen.

En omgebragt.

Hy veracht Alexanders jonkheit.

(a) Vid. l. c. p. 565. edit. Steph. seu p. 491. Wechelian.

(b) Vid. Diod. l. c. coll. l. XVI. p. 557. ed. Steph. seu 429. Wechel. et l. XVII. p. 564. edit. Steph. seu 489. Wechel.

(c) tot. lib. XVII.

(d) lib. prior. IV. de exp. Alexandri Magn.

(e) In vit. Alex.

(f) lib. V. prior. &c.

XLII. H O O F T S T U K.

Verder bericht wegens den stichter van het Koningklyk Paleis te Persopolis, heden bekend by den naem van Chilminar, verwoest door Alexander den Grooten, Koning van Macedonie; als mede van de Godsdienst, Zeden en Kledinge der oude Persianen.

Her gebied van Persie tot de Macedoniers overgebragt.

DUS is volgens de voorzegginge van Daniel (a) het oppergebied van Persie tot de Macedoniers onder Alexander den Grooten overgebracht. Dees den Koning Darius overwonnen hebbende, vermeersterde de stadt Persopolis, gelegen aen de rivier Araxes, die naer de onderrechtinge van Isaacus Vossius (b) gevloeit heeft niet verre van Chilminar, en gaf ze den soldaten om te plonderen over. In het paleis getreden zyn de nam hy naer zich de schatten, van Cyrus den eersten Koning van Persie tot

dien tydt toe uit de inkomsten verzamelt. Men zegt dat die meenigte van gout en zilver, als men het gout tot zilver gelt uitrekenen zal, bedragen heeft een somme van hondert en twintig duizent talenten. (c). Zoo men hier by voege zes duizent, gekregen te Pasargaden: vyftig duizent te Suse; en eindelyk zes en twintig duizent te Ecbatana gevonden; zal alles komen op een somme van CCII duizent talenten; buiten het gelt dat te Damascus, Arbele, en Babilon gevonden

Groote schatten.

Pp 3

(a) c. XI. v. 3. seq.

(b) ad Pomp. Mel. c. 8. p. m. 370.

(c) Vid. Diod. Sic. l. XVII. p. 600. ed. Steph. seu p. 544. Wech. Conf. Curt. l. V. c. 20.

den is. (a). Hoewel Diodorus en Plutarchus (b), ook Justinus (c) zeggen dat'er maer veertig duizent talenten te Suse gevonden zyn. Hier uit is af te nemen hoe groot de rykdom en magt der Koningen van Perſie geweest is.

Baldadig-
heit van
Alexan-
der.

Het Hof
van Per-
ſepolis
verbrant.

Hoe onvoorzichtig nu Alexander zyne overwinning misbruikt heeft, blykt zelf hier uit, dat hy op den ſteefdag, dien hy om de verkrege zege hielt, zyne vrienden ter maelydt onthalende, waer by hy zelf openbare hoeren voegde, en nu wel by drank zynde, meest op den raet van zekere Griexe hoer, genaemt *Thais*, de eerste brandende toorts in het Koningklyk Paleis gesteken, en zyne gasten geraden heeft hem het zelve na te doen. Het leger van Alexander, dat niet verre van de ſtadt lag, ziende den brant opgaen, en meenende dat het by avontuur geſchiede, quam aentrekken om dit ongeluk te helpen weeren. Maer als de soldaten aen de poort van het Paleis komende den Koning zelf nogh bezigh zagen met toortſen aen te brengen, hebbenze het water laten ſtaen, datze met zich gebragt hadden om den brant te bluffen, en inſgelyx begonnen drooge ſtoffe in den brant te werpen. En dus is dat Koningklyk Paleis, dat in gansch Ooſten geen wederga hadt, end aer zoo veele volkeren te voren wetten quamen halen, verwoeft en verdelgt. Diodorus tekent aen (d) dat dit voorgevallen is ontrent het einde van het vierde jaer der CXII. Olimpiade, dat naer de rekening van Helvicus is het 3621 ſedert de ſcheppinge der werrelt, naer de Juliaenſche Periode, het 4385, en het 327. voor Chriſtus geboorte. Men wil dat Alexander met dit beſtaen wraek heeft willen nemen over het bedryf van Xerxes, die wel eer de tempels der Grieken, en voor al der Atheneren door den brant vernielde. Maer Arrianus (e) mispryft dit in Alexander, en zegt dat'er op deze wyze geen wraek genomen is over de oude Perſianen. Hy voegt'er by dat Parmenio aen Alexander geraden heeft, dit Paleis ongeſchonden te laten, eensdeels om dat het niet pryffelyk was den rykdom door dapperheit verkregen te vernielen; ten anderen omdat hy de ongunſt der Aſianen hier door op zynen hals zou halen, als dewelke meenen zouden, dat hy Aſie niet wilde behouden, maer het vernielt en ondergebragt hebbende vertrekken (f). Dog ſchoon Alexander het gebiedt, dat hy door de wapenen gewonnen hadt, behielt, nogtans is het na zyn doot geſcheurt, en onder zyne Krygsoverſten verdeelt. En

als deze elkander door onderlinge oorlogen afmatten, maekten de Parthen, onder Arſaces, zich meesters van Perſie, en andere daer by hoorende gewesten. Maer de Perſen hebben deze naderhant overweldigt, en hun Koningkryk ten tyde van den Keizer Alexander Severus, onder zekeren Artaxerxes, hunnen Veltoverſten, herwonnen. Op de nakomelingen van dezen volgden eerst de Mahometenſche Caliphes, en eindelyk op deze de Koningen voortgekomen uit den ſtam der Sophis, die nu het Ryk inheeft. Hun rang en namen worden hier onder kortelyk gemeldt.

Arrianus, Curtius, Juſtinus en anderen noemen dit ſlot van Perſepolis wel het Koningklyk hof van Cyrus; maer dat men niet zeker weten kan van wien het gebout, of in dat fatſoen, dat Diodorus beſchryft, geſticht is, hebben wy boven reedts getoont. Evenwel hebben wy gezegt, dat dit pragtigh gebouw, zoo niet aen Cyrus, ten minſten aen Cambyſes, of Darius, of Xerxes, voor zoo veel uit de maniere van bouwen af te nemen is, moet toegelchreven worden. Deze giffing ſchynt niet weinig bekragtigt te worden uit de woorden van Diodorus. (a) Want ſprekende van de pragt van Thebe en Egypten zegt hy dat de gebouwen wel tot dezen tydt zyn blyven ſtaen, maer dat het zilver en gout en al de toefſtel van elpenbeen en ſteenen van de Perſen gerooft zyn, toen Cambyſes de tempels van Egypten verbrandde. En dat op dien tydt die Koninglyke paleizen te *Perſepolis* en *Suſe* van de Perſen gebout zyn, nadat ze den ge-rooſden buit in Aſie overgevoert, en uit Egypten bouluiden om deze paleizen op te maken met zich genomen hadden. Maer de zelve Diodorus zegt op een ander plaats dat lang voor den aenvang van het Perſiſch Ryk het Koningklyk paleis te Suſe, van Memnon, Tithons zoon, (die men zegt dat van Teutamus, Koning van Aſſyrie, met tien duizent Ethiopiers, en zoo veel Suſers, nevens tweehondert wagens, Priamus en den Trojanen tegen de Grieken te hulp gezonden is,) gebout, en tot het gebiet der Perſen toe *Memnonie* naer zynen naem genoemt is. (b) *Suſe* wil men dat zynen naem gekregen heeft van de Lelien, die rontom de ſtadt in overvloedt groeiden. (c) En in deeze ſtadt hebben ook de Perſen en Cyrus, nadatze de Meden overwonnen hadden, een koningklyk paleis geſticht, dewylze zagen dat hun lant verre af, en Suſe binnen in 't lant gelegen, en digter by Babilonie en andere volkeren

was.

(a) Conf. Curt. l. VI. c. 4. Arrian. l. III. de exp. Alex

(b) in Vit. Alex. c. 66.

(c) l. XI. cap. 14.

(d) l. 8. p. c. ſeq.

(e) l. III. p. m. 66.

(f) Conf. Curt. l. V. c. 22. ſeq.

(a) l. I. p. 30. ed. Steph. ſeu p. 43. Wech.

(b) Vid. l. II. p. 77. edit. Stephan. ſeu p. 109. Wech. Conf. Herod. l. V. c. 53. ſeq. & l. VII. c. I. 51. Strabo l. XV. p. m. 728. Steph. ſub voce *Σῆσα*.

(c) Vid. Athenæ. l. XII. p. m. 513. Steph. l. c. Conf. Bochart, Geogr. Sacr. l. XV. c. 14.

was. Altydt dit is Straboos gevoelen. (d) Evenwel fchryft Plinius (b) dat het paleis der Perfen te Sufe van Darius Hyftafpes zoon geficht is. Indien men dit zeggen met de bygebragte woorden van Diodorus vergelykt, fchynt het niet anders te moeten genomen worden, als dat Sufe van Darius eerst wat meer uitgebreit, en met een pragtigh Hof verfiert is. En dit getuigt ook Elianus. (c)

Het Paleis van Perfeopolis uit den rykdom van Egypten opgemakt.

Daer fchynt geen twyffel te zyn of het paleis van Perfeopolis is op gelyke wyze uit den Egyptifchen buit na Cambyfes tyden, gelyk Diodorus gevoelt, zoo niet opgemakt, evenwel met fieraden verrykt. Ik zou niet willen ontkennen dat'er ten tyde van Cyrus miffchien een ftadt met eenigh kasteel van dezen naem geweest is: maer dat'er by zynen tydt zoo groot een prael zou geweest zyn, daer van maekt geen eenigh fchryver gewagh. Ja Herodoot, Xenofon, en andere fchryvers van dien tydt, tellen Perfeopolis niet eens onder de koningklyke huizen van Cyrus. Justinus alleen uit Trogus, en eenige andere nieuwe fchryvers, maken flegts in 't voorbygaen gewagh van de ftadt Perfeopolis, daer ze meest alle onder de paleizen van Cyrus, Babylon, Sufe, en Ecbatana alleen ftellen. Ik ga voorby dat men by de oudfte Griexe fchryvers, als Herodoot, Ctesias, en andere, naeulyx eenigh gewagh vint van het paleis van Perfeopolis, en dat'er duidelyk verhaelt wort dat de meeste Koningen, die na Cyrus geregeert hebben, zich te Sufe opgehouden, en ook van daer uit den eenen of anderen krygstogt ondernomen hebben. Waerom ook Caffiodorus (d) het huis van den Koning Cyrus, dat Memnon te Sufe met groote spillinge van gelt (want hy liet de fteenen met gout famen hechten) gebout heeft, boven alle andere onder de zeven wonderen der werrelt rekent. Evenwel is het zeker dat ten tyde van Xerxes en daer na, vooral by het leven van Alexander van Macedonie de Ryxftoel van Perfie en het Ooften (men zie hier van Curtius historie (e) na) te Perfeopolis geweest is. Het kan wel het Paleis van Cyrus genoemd worden, voor zoo veel hy, toen het nog niet zeer opgetoit was, het gebruik daer van gehad heeft, maer de ftichter daer van is hy geenfzins geweest. Want indien het, gelyk Diodorus zegt, uit den Egyptifchen buit zoo pragtigh, als hy het befchryft, is opgehaelt, zoo moet dat na zyn doot gefchiet zyn. Ook kan aen Cambyfes zynen zoon een gebou van zulk een uitgestrekt gevaerte niet toegefchreven worden, dewyl

hy op de wederomreis van Egypten gestorven is; ook niet aenden *Magus*, die hem het gebiet onregtvaerdig aenmatigde, om dat hy maer zeven maenden daer van meester was. Door geen kleen bewys dan bewogen gis ik, dat Darius, die Sufa zoo heerlyk verfiert heeft, de ftichter van dit gebou geweest is, en dat Xerxes de rykste en magtigste van alle de Perfiaensche Koningen de laetste hant aen dat werk gelegd heeft. En zeker dit wil Strabo (f) zeggen met deze woorden: Wanneer de Koningen van Perfie het Koningklyk Paleis by *Sufe* ten hoogste hadden opgefiert, hebben ze des niet te min dat van *Perfeopolis* en *Pasargade* verder uitgezet. Want de fchatten en gedenktekens der Perfen waren daer, om dat die plaetsen fterker en van hunne voorouderen bewoont waren. Daerenboven komt het gewaelt en kleeding der Perfen, die men op de overgeblevene brokken van dit Paleis verbeelt vint, niet over een met de aloude dragt der Perfen: Want deze is eerst by Cyrus tydt ingevoert, en van zyne navolgeren vermeerderd. Ook blykt uit Curtius (g) dat Alexander, zoo dra hy zyne dronkenschap uitgeslapen hadt, berou van zyn beftaen gehad en gezegt heeft: dat de Perfen grooter ftraffe van de Grieken zouden geleden hebben, indien ze hem hadden moeten zien zitten op den troon en in het Paleis van *Xerxes*, het welk, gelyk hy met een te kennen geeft, *Perfeopolis* geweest is. Dat nu de zelve fchryver waent dat het minste merkteken van dit Paleis na den gemelden brant niet zou te vinden zyn geweest, ten zy de rivier Araxes dat toonde, daer in fchynt hy grootelyks abuis te hebben. Want dat in Chilmenar alle die dingen, die de ouden van dit Hof van Perfeopolis melden, tot dezen dag toe, fchoon gebrekkelyk, gevonden worden, blykt uit de tafereelen en beelteniffen, die hier voor af gaen. En op dat dit te klaerder blyke, zoo neme de lezer niet qualyk dat wy hier iets in het korte zeggen van de zeden en het gewaelt der Perfen.

Alexanders berou over 't vernielen van 't Hof van Perfeopolis.

Wy zullen van den Godtsdienft der Perlianen beginnen, waer ontrent de Griexe fchryvers niet geheel onbillyk zyn: dog evenwel fchynen ze door vooroordeel misleit hun valschelyk dingen nate geven, daer ze niet fchuldig aen zyn: terwyl ze uitheemsche en haer weinig bekende Zeden, naer hunne tragten te fchikken; waer ontrent in allen gevalle groot onderscheit moet gemaakt worden. Zy zeggen de waerheid, als ze zeggen dat de oude Perlianen noit beelden, noch tempels, noch altaren gewoon waren te maken, ja dat ze de genen, die zulx deden,

Godtsdienft der Perlianen.

(a) l. c. p. 727.

(b) l. VI. cap. 27. Hist. Naturalis.

(c) l. I. c. 39. Conf. Gulj. Hill. in Comm. suo ad Dionys. Orbis descript. V. 1074. pag. 357. edit. Londinensis.

(d) l. VII. Ep. 15.

(e) l. V. c. 23.

(f) cit. p. 328.

(g) l. cit.

den, voor uitzinnig hielden. Herodoot meent dat de reden hier van geweest is, om dat ze niet gevoelden dat de Goden uit menschen waren voortgekomen, gelyk de Grieken geloofden. (a). Maer Cicero zegt dat Xerxes door ingeven zyner Wyzen de Kerken in Griekenlant in brant stak, omdat de Grieken de Goden binnen den omtrek van muren sloten, daer alles voor hun most vry en open zyn, en deze gansche werrelt hun voor een woning en tempel verstrekte. (b). Als de Grieken spreken van de Godtheit door de Perſen geëert, spreken ze op hunne wyze in het meervoudig, en niet in het eenvoudige getal. Hier van is het dat Xenofon zegt (c) dat de Perſianen hunnen yver in den Godtsdienst zoo door offeren aan de Goden, als door hun te bedanken getoont hebben. Maer dat ze ook de Elementen gedient hebben, getuigen meest alle de ouden: waer uit nochtans niet volgt dat ze die, als waren ze Goden, Goddelyke eere bewezen hebben. Maer men moet den ſchryveren dit ten goede houden, die zelfs afgodendienaars zynde, geloofden dat andere menschen ook zoo waren. Herodoot dan en Strabo hebben geſchreven dat de Perſianen de Zon, de Maen, de Aerde, het Vier, het Water, en de Winden ſlagtoffers hebben opgedragen. Deze ſchryvers zeggen dat met den naem van Jupiter al d'omkring des hemels door de Perſen betekent wort: met welke ſchryveren Xenofon te (d) vergelyken ſtaet, by wien menden naem vint van *Jupiter Patrius*. Hun wyze van offeren was verſcheiden ten opzicht van perſonen, van Goden, van plaets, en tydt. Wat de plaets aengaet, zeggen zy dat de Perſen op verhevene bergen, gelyk Herodoot zegt, of in een reine plaets, gelyk Strabo wil, geoffert hebben. Men vint gemelt dat ze offerhande doende aan den Vaderlyken Jupiter geheele Stieren verbrant hebben (e). Dat *Mithra*, met welken naem zy niet Venus, gelyk Herodoot meent, maer de Zon, gelyk Strabo en Heſychius (f) beter aenmerken, van hun voor den eerſten Godt gehouden is, beſloten ze uit de uiterlyke eerbewyzinge, die daer aen geſchiede. Hier uit is het dat Plutarchus ſchrijft (g) dat Darius Codomannus den Geſneden Tireus by den grooten glans van *Mithra*, dat is der Zonne bezworen heeft. Procopius de Caſarienſer verhaelt dat de Perſen volgens de zeden hunner

Voorvaderen dagelyx (b) de opgaende Zonne aenbidden. By Herodoot (i) vinden wy beſchreven dat Xerxes eertydts, als hy over den Hellespont naer Griekenlant trok, met het opgaen der Zonne uit een goude drinckſchael wyn in de zee plengde, en de Zon badt, dat hem niets rampspoedigs op zynen togt wervaren mogt, en toen dezelve te gelyk met eenen beker en Perſiaenſch zwaert in den Hellespont worp. Deze ſchryver nogtans voegt 'er by dat hy niet wel zou kunnen zeggen of hy tot een offer aan de Zon een zwaert in zee geworpen; of dat hy dat tot een geſchenk aan den Hellespont gedaen heeft, om daer mede het mildryf, dat hy begaen had in dit water te geëſſelen, te boeten, en dus het vergramde meer te paejen. Dit weten we van Cyrus ingeſtelt te zyn, dat, alwaer de Koning zyn leger nedersloegh, zyn tent most geſlagen worden tegen het Ooſten daer de Zon opgaet. (k). Dezelve zegt (l) dat Cyrus gansche paerden uit eerbiedeniffe tot de Zon geſlacht heeft. Pauſanias getuigt ook (m) dat de Perſen volgens de vaderlyke zede buiten andere ſlachtoffers ook paerden voor de Zonne geſlacht hebben. Of ze hier toe dezelve reden als de Maſſageten gehad hebben, die aan de Zonne, als den ſnelſten van alle Goden, paerden, de vlugſte van alle viervoetige dieren, offerden, is niet klaerblykelyk genoeg. (n). Hoedanige ſlachtoffers de Perſen aan de Maen geoffert hebben, wort van Herodoot en anderen niet duidelyk gemelt. Maer uit Heliodorus (o) is te giffen dat het een jok offen geweest is.

Dat de Perſen groote eere bewezen hebben aan het Vier, blykt daer uit, dat iemand daer in blazende, of iets dat niet leefde, of eenige vuilgheit daer in werpende, met de doot geſtraft wierde (p). Hier uit zegt Plutarchus dat ontſtaen is een zeer gezet ſlagh van verzoeken, daer geen weigering op volgen konde. Want iemand iets begeerende begaf zich maer met vier in den ſtroom, en dreigende het zelve daer in te zullen uitbluſſen, indien hy zynen wensch niet erlangde, bereikte aenſtonds zyn oogwit. Echter wert hy geſtraft om zyn dreigement, als zynde onredelyk (q). Het vier ook, dat zy heiligh en eeuwigh noemden, wert na de tyden van Cyrus in Vierkaſſen door de zorge der Wyzen bewaert, en den Koningen der laetſte eeu

Verſchei-
de wyze
van offe-
ren.

(a) Vid. l. I. c. 131. Conf. Strabo l. XV. p. 732.
(b) Vid. l. II. de Legib. c. 9.
(c) Cyr. l. I. c. 24. l. II. c. 1. l. IV. c. 1. l. VIII. c. 6. & paſſim alibi.
(d) Cyr. l. VIII. c. 45.
(e) Vid. Xen. Cyr. l. VIII. c. 24. & 45. coll. l. III. c. 19 &c.
(f) In voce *Μῦθος*.
(g) In vit. Alex. M. T. I. op. p. m. 682.

(b) l. I. de Bello Perf. c. 3. in fin.
(i) l. VII. c. 54.
(k) Vid. Xen. l. VIII. Cyrip. c. 35.
(l) cit. l. c. 24.
(m) In Lacon. ſeu l. III. c. 20.
(n) Vid. Her. l. I. cap. ult.
(o) Aethiop. l. X. p. m. 497.
(p) Vid. Strabo l. c. coll. Herod. l. III. c. 16.
(q) Vid. *περὶ τοῦ πρώτου ψυχροῦ* T. II. op. p. m. 950. in fine.

ecu uitkomende, of ten oorlogh trek-
kende, op zilvere altaren voorgedragen
(a). Het wert noit uitgebluft, of daer
moft eenig Koning gestorven zyn, en dat
gefchiedde alleen tot dat de begraeffenis
gehouden was, gelyk by Diodoruste zien
is. (b). Als ze aen het vier offerden, lei-
den ze daer droogh hout op, daer de
bast af was, en smeten'er smeer bovenop.
Dan holpenze het door het ingieten van
olie aen het branden, waeiende daer toe,
zonder daer in te blazen. (c). Zy recht-
ten ook geheime offerhanden voor het
Vier aen, en vraegden het zelve wegens
toekomende dingen, doende altydt, voor
wat Godt ze ook offerden, eerft een ge-
bedt tot het Vier. (d).

Offerhan-
de aen het
Water.

Dat ze op deze wyze aen het Water
offerhande gedaen hebben verhaelt Strabo
ter zelve plaets. Komende in een floot,
of rivier, of fontein, maektenze een kuil,
en keelden daer het flachtoffer, zich wel
wagtende, dat'er niets van het bygelegen
water met eenigh bloet vermengt wiert,
omdat dan alles zou befmet worden. De
Wyzen daerna het vleesch met myrten en
laurieren belegt hebbende verbrandden het
met dunne ryzen, en sprengden, na het
ftorten eeniger gebeden, oly met melk
en honigh vermengt niet in het vier, noch
in het water, maer op de aerde. Ook
piften zy noit in een rivier, noch wafch-
ten zich, noch spoelden hunne handen
af, nochte gooiden'er eenig lyk in, noch-
te eenige andere dingen, die onzuiver
fcheenen te zyn, maer eerden de rivie-
ren voor al met de uiterfte godts-
dienftigheit. (e). Uit Herodoot blykt
ook dat ze paerden, en juiſt witte, aen
het Water geoffert hebben. Want dus
leest men dat Xerxes, toen hy den Grie-
ken den oorlogh aendced, witte paerden
geſlacht en aen den vloed Strymon opge-
offert heeft. (f).

Rivieren
geert.

Paerden
geoffert.

Offerhan-
de aen de
Aerde en
Winden.

Hoedanigh de offerhande geweest zy,
die aen de Aerde en Winden gedaen wert,
weet ik niet dat ik ergens gelezen hebbe.
In den afgaenden tydt, vooral in dien van
Artaxerxes, en niet by het leven van den
Grooten Cyrus, gelyk Strabo wil, heb-
ben de Perſen uit den voorgang der Affy-
riëren en andere volkeren, Diana en Ve-
nus onder den naem van *Abaitus* geëert;
van welken Godtsdienſt wytloopigh be-
richt te halen is by Herodoot, Diodorus,
Strabo, en anderen, uit welke ſchryve-
ren Thomas Hyde zyne beſchryving van
den ouden Godtsdienſt der Perſianen heeft
toegeſtelt. (g).

Diana en
Venus
van de
Perſen
geert.

(a) Vid. Strab. l. c. p. 733. Conf. Curt. l. III. c. 7.

(b) l. XVII. p. 623. ed. Steph. feu p. 580. Wech.

(c) Vid. Strabo l. c. p. 732.

(d) Vid. Strabo l. c. p. 733. & Agath. l. c. Proc. l. II.
de Bello Perf. c. 24.

(e) Conf. Herod. l. I. c. 138.

(f) l. VII. c. 113

(g) Vid. t. c. 3.

Maer dat de Perſianen aen deze alleen,
waer van wy geſproken hebben, op een
zeer eenvoudige wyze geoffert hebben,
zonder eenigē altaren, beelden, fluiten,
myters, of offermeel te gebruiken, be-
wyſt ons Herodoot (h). Want in die
oude tyden ſtelden zy het ſlachtoffer on-
der den blooten hemel op een reine plaets,
en riepen dan Godt aen. En als de Wy-
ze, of die het offer toereedde, het vleesch
aen ſtukken verdeelt had, ging yder met
zyn deel zyns weegs, zonder iets voor de
Goden of liever den Godt over te laten.
Want zy zeiden dat Godt niets begeerde
als de ziel van het ſlagtoffer (i). Hier uit
zeker is kennelyk, dat de oude Perſianen
geen afgodendienaers geweest zyn, hoe-
wel Cteſias verhaelt (k) dat de houte beel-
den der Perſiaenſche Afgoden van die van
Sardis van de muren gezien, toen Cyrus
hen belegerde, hun ſchrik aengejaegt
hebben. Want hy ſchryft van den Per-
ſiaenſchen Godtsdienſt naer de wyze, die
byna alle de Griexe ſchryvers, die ge-
waende goden, en hunne beelden godde-
lyke eere bewezen, gemeen hebben. Ook
verdiene Herodoot en Strabo meer ge-
loof, die zeggen dat de Perſianen vry zyn
geweeſt van allen beeldendienſt, hoewel
ze voor het overige den Perſiaenſchen
Godtsdienſt meeft al met de zeden der
Grieken en andere heidenen trachten ge-
lyk te ſtellen. Hier uit toont Thomas
Hyde, van wien wy geſproken hebben,
in een gansche verhandeling van den
Godtsdienſt der oude Perſianen, vooral
in de negen eerſte hoofſtukken, dat ze
maer eenen eenigen Godt, ſchepper en on-
derhouder der werrelt, erkenden, hoewel
ze daer by voegden de *Sabaïsmus*, of dienſt der
Planeten en elementen. Want dat zy, ſchoon
ze de Zon, de Maen, het Vier, en
wat des meer is, aanbade, zich echter
onthielden van Goddelyke aanbiddinge,
wort van hem getoont uit de ſchriften en
het verhael der genen, die tot dezen hui-
digen dagh noch in Perſie in wezen zyn,
en daer *Ghebres* of *Ghabres* genoemd wor-
den: welke luiden wel duidelyk zeggen
dat ze geene goddelyke aanbiddinge aen
de Zon, Maen, of Planeten bewyzen,
maer dat ze alleen onder het bidden zich
wenden naer de Zon, zoo omdat de Zon
ten opzichte van hare zuiverheit, als een
beelt is der Godtheit, hebbende in dat
deel de natuur van het Vier; als omdat
eenigen van gevoelen zyn dat de Zon t'ee-
niger tydt Godts zitplaets, en het Paradys
der zaligen wezen zal. Ook meenden ze
buiten het voorbeelt van het Joodsche vier,
dat de Elementen, als beginſelen van alle
dingen, eenigermaten voor heiligh, en
in

Vremt
gevoelen
van de
Zon.

Elemen-
ten voor
heiligh
gehouden.

Qq

(h) c. l. cap. 131. ſeq.

(i) Vid. Strabo l. c.

(k) Exc. ſegm. 4.

Bezorgers der Elementen.

Perfiaensche Godtsdienst verborgen gehouden.

in hun aengebore zuiverheit te houden zyn. En hierom hebbenze bewaerders en bezorgers van elk element in 't byzonder gehad, die een vaste wedde trokken voor dat ze op het water, stroomen en fonteinen pasten, en de lucht, zoo veel in hun vermogen was, tegen stank; het vier tegen vuiligheid; en de Aerde tegen lyken en krengeu beschermdeu, en dezelve van de straten weerden. Zy derhalven eer bewyzende aen de Zon en het Vier en wat des meer is stortten hunne gebeden niet hier voor uit; maer richtten hun gebedt tot Godt in 't aenzien vande Zon, of in tegenwoordigheid van het Vier. En omdat de Wyzen hunnen Godtsdienst zeer zorgvuldigh verbergden, dewyl volgens de instellinge van Zoroaster verboden was dien aen eenigen uitboorling te ontdekken; hebben de afgodische Grieken, onkundigh in de Persiaensche zeden, alles afgemeten naer hunne gewoonten, en gemeent uit de uiterlyke plegtigheden, die ze gezien of gehoord hadden, dat de Persianen de Elementen dienden, daer ze in der daet niet anders waren dan bewaerders en bezorgers der zelve. Men kan by den zelveu schryver daer breeder van gemelt vinden. Hierom dunkt my dat de verhalen van Herodoot, Strabo, en anderen, den Persiaenschen Godtsdienst betreffende, naer de verscheide tusschenruimten der tyden wel moeten onderscheiden worden. Dat de Persen voor Cyrus tyden, en ook noch by zyn leven, geene tempels, noch altaren gehad, maer op de bergen hunne offerhanden verricht hebben, blykt genoegh uit Xenofon (a). Of nu wel Xenofon verhaelt dat Cyrus aen Jupiter, en de andere Goden geoffert heeft, en hem zyne gebeden niet tot eenen, maer meer Goden doet storten, zoo moet men dat doch rekenen van hem gedaen te zyn, als van eenen Griexen Afgodendienaer. Want dat Cyrus eenen eenigen Godt geëert heeft, ziet men in de heilige bladen. (b). Ook heeft Zoroaster (niet die Koning der Bactrianen, dien Diodorus (c) *Oxyartes* noemt, maer zekere *Magus* of Wyze, die eenige eeuwen na geene geleefd heeft, endien Clemens Alexandriner (d) eenen Medier; Suidas eenen Medischen Persiaen noemt) geen beelden, of afgoderye, maer alleen nieuwe zeden, na het affchaffender oude, beneffens verscheide meeningen ingevoert (e). Men zegt dat hy alles in twee soorten verdeelt, en evenveel beginselen gestelt heeft, het eene GOED, en 't andere QUAED. Het eerste noemde hy *Oromaza*, en zeide dat het uit een overzuiver licht geboren, en onder

de dingen, die voor de uiterlyke zinnen openleggen, meest aen het licht gelyk was: dit gaf hy den naem van *Arimanion*, of *Arimane*, en zeide dat het uit duisternisse geboren was; waerom hy het ook by de duisternis en onkunde vergeleek. In het midden stelde hy *Mithra*, of de Zon, die men zegt dat de Persen daerom het middelste of den Middelaer genoemd hebben. Men verhaelt ook dat hy geboden heeft aen Oromaza de beloofde slachtoffers op te offeren, om hem te bedanken, als men zynen wensch verkregen hadt: en aen Arimane offerhanden te doen, om alle onheilen en rampen af te keeren. Sedert hebben de Grieken aen *Oromazes*, of *Oromastes* den naem van Jupiter, en aen *Arimanion* dien van Pluto gegeven (f). De Persen hebben dan niets gemeen gehad met de Grieken, en andere afgodendienaren, die niet alleen meenden dat de Goden en Godinnen uit menschen geboren wierden, maer dezelve ook nevens de Elementen in zekere gedaenten en vormen verbeeldden, en aen hun in tempelengesloten zynde goddelyke eere bewezen. Dogh by de Persen wiert geen menschelyk beelt gezien, maer veel meer verrigteden ze hunne Godtsdienst, gelyk gezegt is, in de opene lucht, alhoewel ze na Cyrus tyden hunne ceremonien vermeerderden, en nog enige dingen tot statelykheit behoorende bedagt hebben. Want veele schryven Zoroaster toe het vermeerderen der Vierkassen, waer in het heilig Vier te beter mogt bewaert worden tegen regen en wint: het opregten van Altaren: het uitkiezen en branden van offerbeesten: de plechtigheit van plengen, en wat meer van dien aert is. Agathias zegt dat Zoroaster in eenen tydt met Hytaspes geleefd heeft, maer twyffelt of die de Vader van Darius, of een ander geweest zy. De nieuwe Persianen zeggen dat Zoroaster, of *Zerdusht*, geleefd heeft onder den Koning Gushtasp, die Thomas Hyde beweert (g) dat Darius Hytaspes zoon was. Zoo getuigt ook Abul Pharajus (h) dat die *Magus* of Wyze ten tyde van Cambyfes en Darius geleefd heeft: waer uit dan blyken zou dat de Persiaensche Zoroaster niet voor Cyrus tyden geweest is, gelyk de Griekse schryvers verdichten.

Eer de Persen den Meden het gebiedt afhandigh maekten, volvoerden hunne Koningen of Vorsten de offerhanden, gelyk Xenofon (i) op meer dan een plaets heeft aengetekent. Want hy verhaelt dat

(a) Cyr. l. VIII. c. 45. Conf. Laert. de vit. Phil. in proem. segm. 6. seq.

(b) Par. c. 36. §. ult. Efr. c. 1. §. 2. &c.

(c) lib. II.

(d) Strom. l. I.

(e) Vid. Agath. l. c. cap. citat.

(f) Vid. Plut. de Isid. & Osir. T. II. op. p. m. 369. seq. Diog. Laert. l. cit. segm. 8. Conf. Th. Hyd. c. 9. Stanl. Hist. Phil. Orient. l. II. c. 1. seq.

(g) tr. C. cap. 23.

(h) cit. Dynast. p. 83. seq. text. Arab. seu 54. vers. Latin.

(i) l. VIII. Cyrip. c. 38.

Wet van dat Cambyfes, de Vader van Cyrus, een wet gemaakt heeft, dat zyn zoon, zoodikwyls als hy na zyns vaders doot in Perſie komen zou, voor zyn volk offerbeefſten zou ſlagten, gelyk hy Cambyfes zelf te voren gedaen hadt: en dat den Koning buiten 's lants getogen zynde iemant van het Koningklyk huis dezelve offerdienſt waernemen zou. Verder verhaelt ook Xenofon (a) dat Cyrus kort voor zyn doot in Perſie aen den Vaderlantschen Jupiter, en de Zonne geoffert heeft. Dogh dat ſchynt van Cyrus navolgers noch binnen, noch buiten 's lants in agt genomen te zyn geweest. Want als Cyrus zelf het Ryk van Babilonie bemagtigt hadt, is zyn eerſte werk geweest *Magi* of Wyzen aen te ſtellen, die met het aenbreken van den dagh de Goden, of liever Godt met lofzangen zouden eeren, en offerhanden doen aen de genen, dienze het oordeelden dienſtigh te wezen. En dit is onder de Koningen, die na quamen, altydt in zwangh gebleven, dat by de Perſianen geen wettige offerhande als alleen door een Magus geſchiedden kon. (b).

Wyzen
tot offer-
raers aen-
geſtelt.

Hun aen-
zien.

Hunne
leere.

De Wyzen dan zyn bewaerders geweest der heilige geheimeniffen en plechtigheden. En ſchoon hun aenzien voor eenen tydt lang niet weinig afgenomen was, om dat ze na Cambyfes overlyden het Koningryk hun bedrieglyk aengematigt hadden, nogtans hebben ze dat naderhant wederom gekregen, zoodat alle zaken het gemeen rakende door hunnen raedt en voorzeggingen beſtiert wierden. (c) Allengs ook aengegroeit zynde degen ze uit tot een volkomen volk en naem: en woonende op lanthoeven door geene muren omringt, als mede verlof gekregen hebbende van naer hunne eige wetten te leven, wierden ze in eere gehouden ten opzichte vanden Godtsdienſt, gelyk Ammianus Marcellinus ſpreekt (d). Deze eerden ook het Vier, het Water, en de Aerde, maer weerden alle beelteniffen en beelden, verdoemende voor al het gevoelen der genen, die dryven dat de Goden mannen en vrouwen zyn. Zy ſcherpten het volk de regtvaardigheit in. Zy leeraerden dat het godloos was de lyken te verbranden; maer geoorloft zich met zyn moeder en dochter te vermengen. Dit laetſte nogtans ſchynt toen eerſt ingevoert te zyn, nadat Cambyfes zyne zuſters ten huwelyk nemende diergelyke huwelyken door een wet voor geoorloft verklaert hadt. Deze Wyzen maekten daerenboven hun werk van toekomende dingen te voorzeggen, zeggende dat de Goden voor hun ver-

ſchennen (e). Zy droegen een wit kleedt. Hun dragt. Op hun hoofd hadden ze Biſſchops hoeden, hangende de ſlippen van beide de zyden dermaten af, dat ze haere lippen en wangen bedekten; hoedanige men nu nogh ziet aen de beelden van Chilmenar. De aerde ſtrekte hun voor bedden: moeskruidt, kaes, en broot voor ſpys. Een riet hadden ze voor een ſtaf, op welk bovenſte zy de kaes ſtaken, en aen hun mont daer mede bragten, en opaten. De muizen bragten zy om, omdat zy zelfs daer eenen haer tegen hadden, en ook geloofden datze van de Goden gehaet waren. Hunne leering deelden ze niet licht aen iemant mede, of het moſt door bevel der Koningen zyn. Dus hebben wy boven vermaent dat Xerxes dat verkregen heeft voor Protagoras, Menanders zoon, en voor Themistocles (f). Hier in verſchilldenze van de Egyptiſche Prieſteren, dat, daer die zich noit beſmetten met het dooden van eenigh dier, uitgezeit alleen dat aen den Goden geoffert wert, deze in tegendeel met eigene handen alle dieren, behalven een menſch en een hont, dootfloegen, ja zich lieten voorſtaen een heldenſtuk te verrichten, alsze mieren, ſlangen, en allerhande kruipend en vliegend gedierte in groot getal ombragten. Hun lichamen werden noit begraven, voor dat ze voor af van honden of ander gedierte verſcheurt waren. (g).

De geſtalte en gedaente der Perſen beſchryft Ammianus Marcellinus op de aengetrokke plaets in het algemeen aldus: Zy zyn Gedaente der Perſianen. meest alle mager, bruin, of bleek blaau, hebbende bokken-oogen, daer ze nors uit zien. Hunne winkbraewen zyn tot eene halve rondte gebogen. Zy hebben lang hair, en baerden, die'er wel by voegen. (h). Dat'er ook onder de Perſianen veele gevonden wierden met een kromme neus, toont Rhodiginus uit den Uitlegger van Apollonius. (i). En zulke luiden zyn om Cyrus gewilt geweest, en voor de ſchoonſte gehouden naer de getuigeniſſe van Plutarchus. (k). Wyders waren ze dartel van aert naer de getuigeniſſe van Crefus by Herodoot (l). Ammianus zegt dat de Perſen veele ydele woorden over zich hadden, en wilde en woefte klap uitfloegen: dat ze groots, ſtatigh, onvriendelyk en dreigende waren zoo wel in voor-als tegenſpoedt, daer by loos, trots, wreed, en zich

Qq 2

(e) Vid. Laërt. l. c. Conf. Strabo l. c. p. 733. Clem. Alex. Strom. III. Sext. Emp. Pyrrh. Hyp. III. c. 24.

(f) Vid. Laërt. l. c. ſegm. 7. Strabo l. c. Plut. de invid. & odio T. II. op. p. m. 537. Conf. Rhod. l. XIII. c. 25. & l. XIX. c. 17.

(g) Vid. Herod. l. I. c. 140. Conf. Cic. Tuſc. Quaest. l. I. ſect. 45. Strabo l. cit. p. 735.

(h) Conf. Herod. l. VI. c. 19. Proc. in *avend. 701* cap. 7.

(i) l. XVII. c. 3. in fin.

(k) in Praec. ger. Reip. T. II. op. p. m. 821, l. I. c. 89.

(a) lib. cit. c. 45.

(b) Vid. Xen. l. c. c. 6. Conf. Herod. l. I. c. 132. Laert. l. c. ſegm. 6.

(c) Vid. Agath. l. c. cap. 14.

(d) l. XXIII. cap. 6.

zich over hunne slaven en geringe en onbekende luiden de magt van leven en doot aenmatigende.

Zeden
der Per-
sen.

De zeden der Persen zyn niet altydt op alle tyden eveneens geweest. Men zegt dat ze in oude tyden, wanneer ze het ongevast geweest van Persie bewonende, nogh niet gekomen waren aen het gebiedt van Asie, van geen overdaet geweten hebben, en matigh in alle dingen geweest zyn. Maer toen ze ryke Koningkryken overweldigt, en zich met den buit van verscheide Volkeren verrykt hadden, en hier door hoogmoediger geworden waren, hebben ze wel vele dingen allengs verandert, maer evenwel alle hunne gematigheit van zeden en wetten niet uitgetrokken als onder de latere Koningen. Het voornaemste oogwit der oude wetten schynt geweest te zyn alles in 't werk te stellen, dat dienstigst was voor het gemeene best, en daer op toe te leggen dat de burgers niet geheel vervielen tot lust van iets quaeds of schendigs te bedryven. Zy hadden een afgezonderde plaats, die vry genoemt wert, waer in niet alleen het Koningklyk Hof, maer ook de andere Rechthuizen der Overigheden gestelt waren: en waer van afgeweert wierden alle kramen en kramers, op dat het verward geraes en getier dezer luiden geen hinder doen zou aen de geschikte orde der genen, die moesten onderwezen worden. Die plaats was verdeelt in vier deelen. Het eerste was geschikt voor de kinderen, het tweede voor aankomende jongelingen, het derde voor mannen van volwassen ouderdom, het vierde voor die boven de jaren van den Krygsdienst waren. De kinderen en mannen van rypen ouderdom moesten des morgens by 't opgaen der Zon by der hant zyn; maer die ouder waren moesten, buiten de gezette dagen naer dat het elk gelegen quam, verschynen. De manbare jongelingen slieden dicht by het Raedthuis met hunne kleene oeffenwapenen, uitgezondert die getrouwt waren, of hun mostaengezeggt werden, dat ze hadden tegenwoordigh te zyn. Evenwel was het niet betamelyk dat ze dikwyls af waren. Elk deel had twaelf Overluiden, om dat het geslacht der Persen in zoo veel stammen verdeelt was. Over de kinderen en aankomende jongens hadden het gezagh eenigen uit de oudsten gekoren, die men meende dat'er wat goedts van maken zouden. Over mannen van rypen ouderdom werden luiden gestelt, die hen mogten leeren na te komen de dingen, die hun vooral voorgeschreven, en van de hoogste Overigheit belast waren. De oudste hadden insgelyx hunne voogden, die hun ook hunnen pligt zouden indagtigh maken. (a) Een zoon mogt voor zyn vyf, of, gelyk

Markt.

Leer-
plaatsen.

Strabo wil, voor zyn vier jaren niet in tegenwoordigheit zyns vaders komen, maer bleef zich by de vrouwen onthouden, op dat, zoo hy onder het opvoeden was komen te sterven, de vader geen droefheit zou scheppen uit het verlies van zyn kint. (b). Daer na wert hy naer de openbare scholen der Gerechtigheit gezonden, dat aen alle Persianen vry stont, die zoo veel goedts hadden, dat ze hunne kinderen konden opvoeden zonder dat ze behoefden te werken. Want aen niemant van de Persen was de toegang tot eerampten en Magistraetsbedieningen afgesloten. (c). In de scholen leerden de jongens tot hun zeste, zevende, of tiende jaer, den boogh spannen, met schichten en pylen werpen, ja ook volgens de instelling van Cyrus te paert ryden. Ook werden niet alleen de jongens, maer ook jongelingen van de ouden onderwezen in de kennisse der Rechten, en hun lessen gegeven dienende tot gehoorzaamheit aen de Overigheit, en tot het betragten der matigheit. Hier onder mengden de Leermeeesters fabelen geschikt tot nutbaerheit, waer door zy met gezangh en zonder gezangh de daden der beroemde mannen verkondigden. Om hen te gewennen tot matigheit en onthoudinge help niet weinig aen de eene zyde dat zy zagen dat de Oudsten den ganschen dagh door matigh en geschikt leefden, noch wech gingen om hunnen honger te verzadigen, voor dat ze van hunne opzienders daer verlos toe kregen; aen de andere, dat de kinders niet by de moeder, maer door last der opzieners by de Majestraet werden opgevoedt. Van huis bragten zy met zich broot tot hun spys, Kers tot toespys, en een kan, om water te scheppen uit den voorbyvloeyenden stroom, zoo ze mogten dorst krygen. Want de levenswyze der overige Persen bestont toen ook dagelyx in hart broot, in Kers, in korrelen zouts, en gebraden of gezoden vleesch, daer ze water toe dronken. Als ze de kinderschoenen hadden uitgetrokken, slieden ze tien jaren langh dicht aen de Gerechthuizen, eensdeels om de stadt te bewaren, en ten anderen om de matigheit te oefnen. De zelve stonden over dag ten dienst der Magistraten, of ze de stadt ergens in mogten behulpzaam zyn. Ook door het slaen op eenigh koper voor den dagh opgewekt werden ze tot den wapenhandel en de jagt geleit, om dus zich wel te gewennen tot 's morgens vroegh op te staen, tot het verdragen van hitte en koude, en de moejelykheden van togten en reizen. Want over vyftig jongelingen wert gestelt een zoon des Konings of van eenigen Lantvoogt, dien ze vooruitlopende

Strenge
levens-
wyze.

(a) Vid. Xen. Cyr. l. I. cap. 3.

(b) Herod. l. cit. c. 136.

(c) Vid. Xen. l. cit. c. 8.

de hadden te volgen op een voorgeschreven stuk weegs van dertig of veertig stadien. Dus wert hun stem, en krachten, en ademhaling geoeffent. Zy leerden ook hitte, koude, en regen uitstaen, rivieren zonder de wapens en kleeden nat te maken doorwaden, by nacht in 't velt te blyven, boerenwerk te doen, en zich voor spys te behelpen met het geen de bosschen voortbragten, als Terpentyn, ekelen, en wilde peeren. Die ook t'huis bleven, werden onderwezen in het schieten met pylen, en werpen met spieffen, zynde pryzen gestelt voor die zich best queten: en deze waren het, van wien de Overigheden zich bedienden, om de boosdoeners op te speuren, de roovers te vangen, of iets anders te doen, daer kragt en snelheit toe vereischt wert. Als ze hunne kintsche jaren verlaten hadden, dat is als ze vyfentwintigh jaren waren out geworden, werden ze, als nu tot hun volle verstant gekomen, en in hunne meeste krachten zynde, van de Koningen of Overigheden tot den Krygsdienst of eenig ander werk gebruikt. Als ze vyftigh jaren geworden waren, werden ze gerekent onder de oude luiden, en dan niet meer buiten hun vaderlant ten oorlogh gezonden, maer t'huis gebezigt tot het oeffenen der gemeene en byzondere regtszaken, stemden tot vonnissen over misdaden, en koren alle de Magistraetspersonen. Maer zoo'er iemant of jongman, of man, zich in iets, dat door de wetten vastgesteld was, vergrepen hadt, wert hy van de Wykmeesteren aengeklaegt, en de zaak door de ouden onderzocht zynde by vonnis uit zyn rang gezet, en voor al zyn leven eerloos gehouden. De lezer kan hier van Xenofon (a), Herodoot (b), Strabo (c), en Rhodiginus (d) nazien.

Deze onderwyzing schynt ten tyde van Cyrus nogh by de Persen geweest te zyn, behalven dat ze toen al matigh wyn begonnen te drinken, en op de jagt te paert zittende met ballen en spieffen, en slingers te werpen geleert hebben, gelyk Xenofon doorgaens in het Onderwys van Cyrus getuigt. Dat ze evenwelarger geworden en ontaert zyn niet zoo zeer van de tyden van Artaxerxes af, als Xenofon meent, als wel van Cambyses, zullen wy in het vervolg kortelyk aenwyzen.

Hunne
huwely-
ken.

Wyders trouwen de Persen vele vrouwen, en hadden ten tyde der agtervolgende Koningen veel meer byzitten, om dat naest de oorlogsdapperheit al van outs het voorttellen van vele kinderen hoogh geagt wert, en de Koningen gewoon waren aen den genen, die veel kinderen ter werrelt gebragt hadt, alle jaren, als

had hy een heldenstuk bedreven, geschenken te zenden. (e).

Dat de Persianen, gelyk in zoo groot een getal van vrouwen zeer waerschyndlyk is, jaloers zyn geweest, hebben wy boven onder Artaxerxes den Gedachtigen, uit Plutarchus getoont. (f). Zy trouwen gemeenlyk in de lente, op het allerlangste der dagen. De Bruidegom begaf zich, na vooraf eenen appel, of mergh van een Kameel, en vorders dien dagh niet anders, gegeten te hebben, in de slaepkamer, zoo als Strabo getuigt. De vrouwen sliepen by beurten by de mannen, gelyk blykt uit Herodoot. (g). Na Cambyzes, die de eerste van alle de Persiaensche Koningen zyn zusters troude, voltrokken de aenzienlyxten met de moeders en dogters een huwelyk, en rekenden de kinderen uit dien egt geboren voor de edelste, en waerdigh, gelyk men zegt, om den Koningklyken troon te bekleeden. (h). Herodoot (i) zegt dat ze van de Grieken geleert hebben zich met mannen te vermenigen, waer van Ammianus zegt (k) dat ze te voren niet geweten hebben. Maer Plutarchus ontkent dat, en zegt dat by na alle andere schryvers daer in overeenstemmen, dat de mannelyke kinderen by de Persen ontmant zyn, eer ze oit aen de Griexe zee gekomen waren. (l).

De Persen hebben ook, Asie bemagtigt hebbende, en door rykdommen tot weelde en overdaet vervallen zynde, al-
Hunne
ontaert
ding.
lengs de overige zeden huns lants, die voor het grootste gedeelte gematigt waren, verandert. Een van hunne oude instellingen was maer eens des daegs te eten, en dat eerst tegen den avont, opdat ze den ganschen dagh tot hun verdoen zouden hebben, zoo om hunne dingen te verrichten, als om zich in den arbeit te oeffenen. (m). Ammianus verhaelt dat de jonger Persen, als men de Koningklyke tafel uitzondere, geen vast uur van eten gehad hebben, maer dat yders maegh hem voor een zonnewyzer strekte, en hy op het joken der zelve at wat hem eerst voorquam. Maer Xenofon zegt dat zy hun mael des morgens deden, en zoo langh aten en dronken, als de genen gewoon zyn, die laet te bedde gaen. Ammianus tekent wel aen dat ze het net aenrechten van gastmalen en overdaet, en vooral de gulzigheit in het drinken, als

Qq 3

[e] Vid. Herod. l. c. c. 135. seq. Conf. Strabo l. xv. p. m. 733.

[f] Conf. Rhod. l. xviii. c. 18. coll. l. xxviii. c. 15.

[g] l. iii. c. 69.

[h] Vid. Arn. l. viii. adv. Gent. & Phil. de Leg. sec. c. contra moech. conf. Agath. l. cir.

[i] l. i. c. 135.

[k] l. c. Conf. Curt. l. x. c. 3.

[l] Vid. tr. *περί τῆς Ἡρόδοτος κακονθείας*. T. ii. op. p. m. 857.

[m] Vid. Xen. l. viii. Cyr. c. 50. conf. Proc. l. x. de Bell. Persic. c. 14. coll. l. xi. c. 18.

(a) l. c. c. 4, 5, 6 & 7.

(b) l. c.

(c) l. c. p. 733. seq.

(d) l. xviii. c. 10.

de peit gefchuwt hebben : maer uit Herodoot (κ) blykt dat dat met waerheit alleen van de oude Perfianen gezegt wort. Want toen at elk niet wat hem lufte , maer wat hy hadt , en dronk geen wyn , maer water , proevende noch vygen , noch iets anders dat naer lekkeryen geleck. Ook werden eertyts geene bekers op de maeltyden gebracht , om dat ze van gevoelen waren , dat daer door de lichamen niet minder dan de zielen verzwakt wierden , indien iemand te veel dronk. Maer daer na rechtten ze niet alleen die tafels aen , die ze al van outs gebruikt hadden , maer bedachten'er altydt nogh eenige nieuwe vonden by. Ja de Koningen door weelde bedorven beloofden door eenen uitroeper een groote fomme gelts , aen de genen , die eenige nieuwe lekkerny hadden uitgevonden. Ook waren toen de Perfianen mooi met vele drinkvaten te hebben , en pronkten geweldig met de uitstekende prael der zelve , fchamende zich des niet , al hadden ze die opentlyk op een onregtvaerdige wyze met liften naer zich geftreken. Want de oude deugt , waer door ze bevlytighden dat yder zich oeffende in regtvaardigheit , uitgetrokken hebbende , grepen ze niet alleen de genen , die vele fchelmftukken bedreven hadden , maer ook de luiden , die aen geen misdryf fchuldigh waren ; by den hals , en perfen hun tegen alle regt en billykheit gelt af. (b). Wyders getuigt Ammianus dat niemant van hun , als hy verzadigt was , overtollige fpyze gebruikt heeft. Maer naeukeuriger is de getuigenis van Herodoot , die wel zegt dat ze weinig fpyzen , maer evenwel veele naergerechten gebruikten , endaerom voor een gemeen zeggeng hadden , dat de Grieken uitscheiden met eten , terwyl ze nog honger hadden , omdat hun na het mael niets van eenige waerde wiert voorgezet , daer ze wel anders zouden doen , als hun iets dergelyx voorquam. Onder alle dagen meende elk dat hy zynen geboortedag vooral te vieren hadt : en dan wert'er lekker gefchatt. De ryke luiden fchaften geheele offen , kamelen , paerden en ezels in oven gebraden voor hunne gaffen ; de geringe luiden vee van minder waerde. Zy waren daerenboven zeer gretig naer wyn , raedtflagende over de ernftigfte zaken by den drank , rekenende de befluiten dus genomen vaster , dan die ze nuchteren genomen hadden. Evenwel hadden ze voor gewoonte het lyf eerft wakker met fpyz op te vullen , eer ze regt aen 't drinken gingen : Dog ze plagten niet met hunne vrouwen , maer wel met hunne byzitten gelag te houden , te danffen en zich

zoo vol te drinken dat ze niet meer over end konden ftaen of gaen , maer naer huis moften gedragen worden. (c).

Hunne manier van elkander te groeten was dufdanigh. Luiden , die gelyk van geboorte en waerdigheit waren , kulturen elkander in plaets van groeten. Indien de een by avontuur wat minder van rang was , bood de waerdigfte hem evenwel zyn wangh , en ontving de kus. Maer die verre beneden hem was viel ter aerde en bewees eerbiedigheit aen zyn meerder , of eerde hem met het buigen eener knie. Inzonderheit eerdenze met groote achtinge , die dichtft by hen woonden , dan die daer op metterwoon volgden , en zoo al voort , agtende , hoe iemand nader aen hunne huizen woonde , zoo veel te naeuwer aen hem verbonden te zyn (d).

Uit Herodoot (e) leeren wy ook dat ze onder de zonden de eerfte plaets gaven aen de logen , de tweede aen iemand gelt fchuldigh te zyn : omdat een fchuldenaar meeftentydt met logens omgaet. Maer Plutarchus zegt (f) heel anders , bewerende dat de genen , die iets uitzetten by een ander , meer liegen , dan die dat ontfangen ; als zynde gewoon in hunne rekenboeken ter quader trouwe te gaen , en meer tot lafte van anderen te fchryven , dan hun toekomt ; van welke logen de noodt geen oirzaek is , noch de behoefdigheit , maer de onverzadelyke gierigheit , die hen niet toelaet hun goet te gebruiken. Onder de infteellingen der Perfen was ook , dat ze noit , te weten in het openbaer , fpuwden , noch hun neus fnoten : en men hielt het voor fchande dat iemand zich voelende gefpannen , of om zyn water te lozen , of om iets anders te doen , gezien wiert alleen te gaen : dat niet mogelyk ware geweest , zegt Xenofon , zooze niet matigh ontrent hunne levenswyze geweest waren , en de overtollige vogtigheit zodanigh verwerkt hadden , dat die door eenigen anderen wegh wiert uitgedreven. (g) Omdat nogtans de latere Perfen het zelve onderhielden , en hunne lichamen zoo zeer niet oeffenden , werden de overtolligheden van den mont en de blaes ingehouden door het gebruik van Cardamom en Terpentyn , dat ze veel nuttigden. Ten minfte dit is de meeningh van Rhodiginus (h). Ammianus verhaelt dat de monden der dienaren , die aen de tafel oppaften , met vellen vafte ge-

Groeteniffen der Perfianen.

Moeielyke zeden.

Hunne
dronken
fchap.

(a) l. I. cap. 71.

(b) Vid. Xen. l. c. c. 49, 51, et 55. Conf. Ath. l. IV. p. m. 144. it. l. XI. p. m. 465.

(c) Vid. Herod. l. I. c. 133. Xen. l. c. c. 51. Plut. l. I. Συμποσιακῶν quaest. I. & l. VII. ibid. quaest. 9. Strabo l. c. p. 734. Conf. Rhod. l. XIX. cap. 26. l. XXIX. cap. 14.

(d) Vid. Herod. l. c. c. 134. Conf. Xen. l. I. c. 20. Strabo l. c.

(e) c. l. c. 138.

(f) πρὸς τοῦ μὴ δεῖν δαριζέσθαι T. II. op. p. m. 829.

(g) Vid. l. I. Cyrip. c. 9. coll. l. VIII. c. 50.

(h) l. xxvi. c. 24.

gebonden waren, zoo dat ze noch gapen, noch spuwen, noch ook spreken konden. Valefius, in zyne aenmerkingen over Ammianus, meent dat dit geschiedt is, op dat de dienaers de spys, die ze op tafel quamen zetten, door hunnen adem niet besmetten zouden. Den genen, die met schurft of melaetsheit besmet waren, stond niet vry naer de stadt te komen, en met andere menschen om te gaen, zynde dat door een wet verboden. Dat blykt uit het voorbeeld van Megabyzus, die zich melaets veinste, boven in de historie van Darius den Bastaert by gebragt. Men zegt dat de Persianen van gevoelen waren, dat ze met deze ziekten geplaegt wierden, omdat ze tegende Zon misdaen hadden. Eenen vremdeling, die met het zelve euvel besmet was, drevenze ten lande uit, en verjoegen om dezelve reden de witte duiven. Dit schryft Herodoot.

Matigheid
in het
straffen.

Om een eenige schult, of eenige geringe misdaet stondt het zelf den Koning niet vry iemant te dooden, nochte iemant der Persianen eenige felle straf te oeffenen over zyn huisgezin, maer hy was gehouden te overwegen of van den zelve persoon meer groote fouten begaen waren: en dan eerst stont hem vry zyne regtvaardige gramschap den toom te vieren. Daer zyn'er die zeggen dat'er eertyts geen straf tot vadermoort gestelt was; dewyl niemant oit zynen vader of moeder onder haer vermoort hadt: en dat alle de genen, die by avontuur zonder inzicht voor de bloetverwantschap zulk een stuk bedreven hadden, bevonden waren onechte of bastaertkinderen geweest te zyn. Want voor de rest was het volgens haer zeggen niet waerschyndlyk, dat een vader van zynen eigen zoon zou omgebragt worden (a). Het tegendeel nochtans hebben wy boven gezien in het voorbeeld van Darius, zoon van Artaxerxes den Gedagtigen. Zy hadden strenge wetten, waer onder in hardigheit uitsaken die gegeven waren tegen de ondankbaren, afvalligen, en andere, die Ammianus vervloekt noemt, omdat door dezelve het gansche geslacht, om de schult van eenen eenigen, verdelgt wert. Deze straf ondergingen de genen, die den Koningh gedoot hadden; ten welken opzichte Klaudiaen dus zingt aen Honorius:

*Rarus apud Persas Regum cruor: unaque toti
Poena manet generi: quamvis crudelibus aequae
Paretur dominis.*

Dat is:

*Heel zelden wort het bloet in Persie vergoten
Van Koningen, om hen van hunnen troon te
stooten.*

*Een zelve straffe blyft gehecht aen al 't geslacht.
Al zynze ook wreedt, elk is gehoorzaam om
hun magt.*

(a) Vid. Herod. l. c. cap. 137.

En hierom had het gemoedt der Persen een afkeer van Koningklyk bloedt te storten; gelyk Procopius (b) getuigt. Indien iemant den Koning weigerde te gehoorzamen, dien wert zyn hooft en arm afgehouden, en hy dus wechgeworpen. Zwaerder straffen van misdadigen hebben wy reeds boven hier en daer uitgelegt. Maer de straf, die met schuiten geschiedde, beschryft Plutarchus op deze wyze. Zy nemen, zegt hy, twee schuiten die op elkander pass^{Schuit-}sen. In de eene leggenze den misdadigen, straf. die gestraft moet worden, op zynen rug: dan nemenze de andere schuit, en passen die zoo op de eerste, dat zyn hooft, handen, en voeten nisteken, en het overige lichaem besloten blyft. Dan gevenze hem eten. Weigert hy de spyzen, zy dwingen hem met hem de oogen te prikken die te nemen. Als hy gegeten heeft gietenze melk en honigh onder een, en mengen dat tot eenen drank, dien ze hem in den mont gieten. Dat gedaen zynde keeren zy gedurigh zyne oogen naer de Zon, opdat zyn gansch aengezicht door een zwerm van vliegen, die'er op zitten, bedekt worde. Dewyl hy nu van binnen dat gene doet, dat menschen, die eten en drinken, nootzakelyk doen moeten, groeien uit den flank en verrottinge der uitwerpselen motten en wormen, die in de ingewanden dringende het lichaem afweiden. Als men nu weet dat de misdadige den geest gegeven heeft, neemt men de bovenste schuit wech, en vind het vleesch afgeknaegt, en geheele zwermen van zulke wormen, die op de ingewanden zitten te knagen (c).

Om iemant blind te maken gebruikenze dit middel. Zy goten heete oly zoo kokende als zy was in de oogen, die ze openhielden, of staken'er een gloeiende yzere naelt in (d).

In mindere wanbedryven werden alleen de kleederen der misdadigen, alsze Kleede-
luiden van aenzien waren, gescheurt, ren ge-
en hun hoofdexel gegeeselt, terwyl zy straf.
zelfs weenden, en om Godts wil baden dat men op zou houden. Dat Artaxerxes de Gedagtige deze straffe heeft ingestelt, hebben wy boven getoont (e).

Wyders gelyk de Persen zeer vlytigh waren in het navolgen van uitheemsche zeden, en de wellusten, die ze eens hadden kunnen vernemen, poogden te genieten: alzo hebben ze, na het onderbrengen der Meden, lichtelyk het ge- Het ge-
waedt der zelve, dat sierlyker was dan het waedt der
hunne, aengenomen. Want in de oude ty- Meden
den haddenze ledere broeken, en het overi- door de
ge kleedt ook van leder, maer korter dan Persen
de Meden droegen; hoedanigh een ge- aenge-
waedt men nu nogh ziet aen eenige nomen.
beel-

(b) l. 1. de bell. Pers. cap. 5.

(c) Vid. in Vit. Artax. P. I. op. p. m. 1019.

(d) Vid. Proc. l. c. cap. 16.

(e) Conf. Plut. tr. de his qui sero a Num. pun. T. II. op. p. m. 565.

Strenge
wetten.

beelden van de overblyffelen van het Persepolitaeische paleis. Dit getuigt ook Herodoot (a). Maer toen Cyrus Babylonie bemagtigt hadt, stelde hy zich vast voor een Medisch kleedt te dragen, op dat hy, geloof ik, door des zelfs glans zich een grooter majesteit byzetten, en grooter eerbiedigheit des volx tot hem verwekken zoude. Dit zelve gewaedt ook uitdeelende aen de Persische en andere Krygsoversten bewoogh hy hen het aen te trekken. En dus hebben de Persen toen eerst Medisch gewaedt begonnen te dragen, schoon ze zich t'huis en misschien verre van 't Hof houdende, die oude en geringe dragt noch by Xenofons tydt, zoo als hy getuigt, gebruikt hebben. (b). Uit Medie zyn alzoo tot hen overgekomen hoofdexels en kleedinge; als de *Tiara*, de *Cidaris*, de *Pileus*, de *Candys*, de *Anaxyris*, en wat des meer van dien aert gedragen wert. De *Tiara*, die ze ook *Cyrbasia* noemden, was een soort van Myters, zynde een muts torenswyze gemaekt, krom omgebogen naer den rug, even als de *Infulae* der *Magi* of Wyzen, als Strabo zegt; waerom Sidonius die noemt *Lunata Tiara* of Maenswyze muts. Dit hoofdexel droegen de Persen en Chaldeen zonder onderscheit. (c). Maer aen de zeven Persianen, die de *Magos* ombragten, en aen hunne nakomelingen, is, zegt men, toegestaen, dat zy de *tiara*, of de spits der zelve mochten zetten naer hun voorhoofd, misschien, om dat ze het stuk zullende bedryven dit voor een teken tot den aanval gebruikt hebben. (d). De Koningen droegen een rechte en ongeboge *Tiara* boven met een spits of altemets rondt, waerom de *Diadema* of een blaau windfel met wit doormengt gewonden was. En dit Koninglyk merkteken noemden de Persen *Cidaris*. Xenofon zegt (e) dat dit Koninglyk eerteken mede van de bloetverwanten des Konings in zynen tydt gedragen is. Dat de Myter, een soort van een hoedt der oude *Cissier*, uit eene lichte stoffe opgemaekt, en boven plat geweest is, blykt uit Herodoot. (f). Met deze hebben de Persen, vooral die wapens droegen, ja de Koningen zelfs, t'huis zynde, hun hoofd gedekt, zoo als doorgaens blykt uit de beelden van Chilmenar. De overige deelen der Persiaense kleedinge werden genoemd *Candys*, *Capyris*, *Candyaces*, naer de getuigenisse van Julius Pollux (g). De

Candys had wyde en geploide mouwen, en was zoo lang dat ze tot het midden der beenen neder hing. Pollux noemt de *Candys* de Koninglyke dragt: schoon Xenofon ook de lange rokken met mouwen van de andere Persianen en trawanten van Cyrus, die ze met een gesp vast hechtten, *Candyces* noemt. De *Candyaces*, bedriegh ik my niet, was een onderkleedt. Want Strabo zegt dat de Persen twee rokken over elkander droegen. De Koninglyke bovenrok was geheel purper, maer die van andere menschen was maer enkel met purper versiert. Somtydts was deze rok van bont, en hing hun van de schouderen af. De Koningen alleen droegen den onderrok half wit half root, anderen mochten hem niet dan enkel wit hebben. Strabo zegt dat de Persen des zomers een opperkleedt droegen, dat purper en gebloemt, en des winters een dat enkel gebloemt was. Uit Xenofon kan men zien dat de Koningen hunne handen buiten de mouwen hielden, en anderen, zoo dikwyls de Koning hen aenzag, die gewoon waren uit hunne rokken te steken. Het kleedt, dat *Capyris* genoemd wert, schynt dat gene geweest te zyn, dat korter was dan de *Candys*, en wel mouwen hadt, maer naeuwer, als aen de voorgemelde beelden te zien is. De broeken en kousen noemden ze *Anaxarydes*, en de voorname Persianen droegen drierlei soorten. Men zegt dat die ten tyde van Cyrus vlasagtigh van koleur waren. Men verhaelt ook dat Darius Codomannus eenen tabbaert met gout geboort, daer goude havikken, die op elkander pikten, opgeborduurt waren, gedragen heeft (h). De Persen tooiden zich verder op met armingen, met ringen, met gordels, met gespen, met ketenen, en pronkten met paerden met gulde toomen; en hadden andere sieraden meer, die het nogtans aen alle Persen niet vry stondt te hebben, of de Koning most iemant die geschonken, of toegelaten hebben te dragen. (i). Hun schoenen waren hoogh en dubbel, Schoe-gelyk Strabo getuigt, die anders eigent-nen. lyk tot de vrouwen behoorden, gelyk te zien is by Pollux. (k).

Hunne wapens waren deze. Voor Wapens. schilden hadden ze een horde of bert van leer gemaekt. Op den rug hadden ze eenen pylkoker hangen, gevult met schichten van riet, en eenen grooten boogh. Aen hun regter dye hing een heirbyl of gekromde boog. Hunne hoofden waren bedekt met gespitsse hoeden of tiaren, die

(a) l. c. cap. 21.

(b) Vid. l. viii. Cyrip. cap. 13 & 22. coll. l. i. c. 11. Conf. Strab. l. xi. pag. 525. seq.

(c) Vid. Herod. l. vii. c. 61. Conf. Hieron. ad cap. iii. Daniel. Jul. Pollux onom. l. vii. c. 13. segm. 58. & l. x. c. 36. segm. 162.

(d) Vid. Plut. in Pr. ger. Reip. T. II. p. m. 820.

(e) l. viii. Cyrip. c. 23. Conf. Strabo l. c. p. 734. Curt. l. iii. c. 8 & c.

(f) l. vii. c. 62. Conf. Poll. l. iv. c. 18. segm. 116. & c. 19. segm. 154.

(g) l. vii. cap. & segm. cit.

(h) Vid. Xenoph. l. c. Strab. l. c. J. Poll. l. vii. & X. cap. & segm. cit. Conf. Curt. l. c. & Rhod. l. xvi. c. 10.

(i) Vid. Xen. l. c. c. 17. Conf. Proc. l. i. de bell. Pers. cap. 15.

(k) l. vii. c. 22. segm. 92.

die schootvry waren: aen hun lichaem hadden yzere harnassen, die van plaetjes, vischobben gelykende, aen malkander gezet waren. Xenofon verhaelt dat Cyrus, en die ontrent hem waren dezelve wapens hadden, te weten roode rokken, harnassen, kopere stormhoeden met witte pluimen, en een werpspies van hoorn gemaakt. Het voorhoofd, de borst en zyden der paerden waren bedekt met kopere dekkleeden, en even zulke hadden de ruiters aen de dyen. De wapens van Cyrus verschilden hier in maer, dat die der anderen vergult waren, en de zyne als een spiegel blonken. (a). De beste beschryving evenwel van deze Persiaensche wapenrusting heeft ons Heliodorus nagelaten (b): wiens eige woorden verdienen hier aengehaelt te worden. Een man, zegt hy, uitgelezen en in kloekheit van lichaem anderen overtreffende neemt een helmet dat hem past en digt om het hoofd sluit, en zyn gelaet, even als in den persoon te zien is, net uitdrukt. Hier mede van de kruin zyns hoofts tot den ganschen hals toe bedekt, uitgezeit alleen de oogen, om dat hy zou kunnen zien, vat hy in de regterhant een spies, die langer was dan een gemeene lanze, en met de slinke bestiert hy den toom. Een zwaert hangt hem op de zyde. Voorts is zyn borst niet alleen, maer zyn gansche lyf met een harnas gewapent. Dit harnas nu wort zoo gemaakt. Daer waren kopere of yzere platen, in 't vierkant op de grootte van de palm van een hant gesmeed of bereid, waer van de eene op de andere gevoegt van alle zyden paste, zoo dat wanneer de onderste gelegd waren, de volgende dwars daer over door hegtzels in een sloten, en dus naer de gedaente eenen geschobden rok vertoonden, die zonder eenige moejelykheit aen het lichaem van alle kanten vatt zat. En alhoewel dezen harnas elk lidt bevong, wierd hy echter in 't bewegen zonder hinder uitgestrekt en ingetrokken. Want hy was met mouwen neerhangende van den hals af tot de knien toe, zynde alleen open ontrent de dyen, waer mede men het paert nootzakelyk beklimmen moft. Dus was deze wapenrok, de pylen afstuitende, en alle soorten van slagen wederstaende. Maer de laers quam van den voet af tot de knie, zynde vast met den wapenrok. Met diergelyken toefstel wapenden ze ook het paert, bekleedende de voeten met laerzen, en het hoofd geheel met een hoofdtoifel bedekkende. Van den rug tot den buik toe hongen ze van beide de zyden een dekkleet uit yzere aen malkander gehegte ketenen bestaende, de welk het paert te gelyk wapende, en, om dat 'er ledige plaets tusschen beide gelaten was, in 't loo-

Persiaensche wapenrusting.

Wapenrusting der paerden.

pen geen belet deden. Dus toegerust, en gelykzaam in de wapenrusting gewonden zat hy te paert, waer op hy niet springen konde, maer van anderen om de zwaerte zyner rusting moft geholpen worden. Als nu de tydt van vechten gekomen was, gaf hy het paert den vollen toom, en het zelve noopende met sporen, reedt hy zoo sterk als hy kon op de vyanden aen, zoo dat men zou zeggen dat een yzere man, of eenig beelt met hamers uit steen geklonken in beweging was. De stok of spies nu stak met de punt regt uit, en was met een bant aen den hals van het paert vast. Wyders wiert hy met het handvat door eenen knoop aen de dyen van het paert gebonden, wykende niet in het gevecht, maer helpende de hant des ruiters, die alleen den slag of stoot bestierde: en dus sterker aendringende, en den slag door te hervatten geweldiger makende om beter te wonden doorstiet hy al wie hem voorquam, en meenigmael wel twee gelyk

Kracht-dadig gevegt.

Wy zouden uit Herodoot (c) besluiten dat deze wapenrusting gedragen is van de Persiaensche ruiters, en wel inzonderheit van hun, die onsterffelyke genoemd wierden. Want dezen naem droegen tien duizent uitgeleze ruiters, uit welk getal zoo'er een gedoot wert, of door ziekte quam te sterven, wert'er aenstonts een ander in zyn plaets gekoren: zoo dat ze noit meer of minder waren dan tien duizent, stekende uit in gewaelt en krygsrusting, en dapperheit; dat de zelve Herodoot bevestigt. (d). Curtius verhaelt (e) dat ze ten tyde van den laetsten Darius goude hals kettingen, en kleederen met gout geborduurt, en rokken, lange mouwen hebbende met kostelyk gesteente bezet, gedragen hebben. Cyrus had wel voor zich tien duizent Spiesdragers voor zyne lyfwachten uitgekoren, die zoo wel by nacht als by daegh op de wagt staen en overal rontom den Koning zyn zouden, zoo dikwyls hy binnen in zyn hof zich tot ruste begeven hadt: en die ook als hy ergens heen ging, van alle kanten wel gewapent rontom hem gaen moften (f): maer daer is niet aen te twyffelen of de Koningen, die op hem gevolgt zyn, hebben het getal dezer soldaten, en hunne toerusting vermeerderd. Want Atheneus verhaelt uit het eerste boek der zaken van Persie, beschreven door Heraclides van Kume, dat de Koningen tot wachters drie hondert vrouwen hadden, die des nagts by brandende lantaerns, zingende en op de citer spelende, waekten, en over dag sliepen. De zelve verhaelt uit Dinon dat de Koning van den wagen stygende daer

Onsterffelyke Ruitery.

Rr

niet

(a) Vid. l. VII. Cyr. c. I. coll. l. I. c. 5. l. IV. c. 8. & 10. l. V. c. 30. Herod. l. c. Strabo l. c. &c.

(b) l. IX. Aethiop p. m. 431. seq.

(c) l. VII. c. 84.

(d) l. c. cap. 83.

(e) l. c. cap. 7.

(f) Vid. Xen. l. VII. Cyr. c. 29.

niet uitsprong, hoe weinig die hoogte ook van de aerde was, nochte ook iemand der omstanderen hem de hant gaf, maer dat hem altydt een goude stoel gezet wert, waer op hy tredende uit den wagen quam: en daerom volgde altydt de drager des Koningklyken stoels agter aen. Noit ging hy te voet uit het Paleis, en als hy maert tot aen de poort naderde, quamen de byzitten met hem uit. Hy had 1000 Knodsdragers, of, gelyk Herodoot wil, Spiesdragers, de voornaemste en edelste der Persianen, om hunnen moedt en dapperheit uit de tien duizent Persen, die *onsterffelyke* genoemd werden, uitgekipt, die op het bovenste hunner spiesen goude appels droegen. En dat nu de Persen de gewoonte van knodsen te dragen, van de Meden gekregen hebben toont hy uit het IV boek der Levens van Clearchus den Solenser, zeggende dat ze die droegen niet alleen om het quaedt, dat hun van iemand mogt ontmoeten, daer mede af te keeren, en zich zelven te wreken, maer ook als eenigh merkteken der weelde van de lyfwachten, zoo verre van hunne vorige gestrengheit ontaert. Curtius verhaelt dat deze *geschenkdragers* genoemd wierden, en gewoon waren het Koninglyk kleedt op te nemen, en voor 's Konings wagen te gaen. Naer het verhael van Atheneus gingh de Koning over de plaets, daer zy de wacht hadden, te voet, over gladde tapyten, die daer toe gespreit waren (men noemde ze gemeenlyk *Sardiaensche*) waer over niemant anders dan de Koning gaen mogt. (a). Van daer schynt het dat ze den Koning volgden. Herodoot zegt dat dat ook zoo geschiedt is, toen de Koning Xerxes van Sardis uitrok. Want duizent Spiesdragers volgden zynen wagen. Hier agter quam de andere uitgeleze ruitery van duizent Persianen, en dan nog tien duizent voetknegten uit de overige Persianen gekoren, waer van'er duizent op hun spiesen in plaets van kroonen goude granaetappels droegen, en de rest infloten. En negen duizent van deze ingesloten droegen zilvere granaetappels op hare spiesen, houdende de punt om laegh naer de aerde. Agter deze volgden weder in orde andere tien duizent Persiaensche ruiters; en deze hadden kroonen op het hooft, gelyk blykt uit den zelve Herodoot (b): en dan volgde na een tusschenwydte van twee stadien de verdere meenigte zonder onderscheit. (c).

Zeden.

Van de zeden en overdaet der Persiaensche Koningen halen de schryvers in 't algemeen veele dingen te samen. Maer wy zullen ons vernoegen met eenige daer van aen te roeren. Cicero getuigt (d) dat nie-

mant Koningh van Persie kon worden, of hy most te voren in de leere en wetenschap der *Magi* onderwezen zyn. Die van Asie waren gewoon de Persiaensche Koningen *grootte* te noemen; waerom Agefilaus eertydts van eenen Persiaenschen Koning zeide: *Op wat wyze is hy grooter dan ik, zoo hy niet rechtvaardiger en matiger is dan ik?* (e). Het teken van Koning, dat ze op hunne hoofden droegen, was gemaekt van Mirrhe, en dat welriekend kruit ofte Gom, by hen *Labyzon* genoemd, dat eenigen meenen dat *Labdanum*, of *Benzoin*, die wy gebruiken, geweest is. Dit is het gevoelen van Atheneus, die dat uit Dinon heeft. Voorts zegt Strabo (f) dat de Koningen door den rykdom weeligh geworden de terwe uit Assum, eene stad in Eolie; den wyn uit Syrie, die *Calybonium* genoemd wert; en het water uit de rivier Eulaeus, die voorby Susa stroomt, wilden gehaelt hebben. Atheneus tekent uit Posidonius aen (g) dat deze Calybonische wyn gewassen is te Damascus in Syrie aen wyngaerden, die de Persen daer geplant hadden. Herodoot zegt (h) dat aen Cyrus Koning van Persie voor drank gekookt water uit de rivier Choaspes, die de zelve schynt te zyn met Eulacus, in zilvere vaten overgegaten, op zeer vele wagenen met vier wielen, die van muilezels getrokken wierden, toegevoert wiert, en hem verzelde waer hy heen trok. (i). Dinon heeft verhaelt dat aen den Koning Nylwater uit Egipten, nevens *Sal Ammoniac* toegezonden wert, volgens de getuigenisse van Atheneus (k). Dees voegt'er uit den zelve Dinon by dat de eerstelingen van alle vruchten, die de landen onder 's Konings gebiedt staende voortbragten, den Koning toegevoert, en voor spys op zyn tafel gezet wierden. Want de oude Koningen van Persie oordeelden dat hun niet vry stondt uitheemsche spys of drank te gebruiken, waerom ze ook wel duidelyk hier over een wet maekten en afkondigen lieten. Maer als daer na iemand der Gesnedenen onder andere gerechten aen Xerxes vygen uit het lant van Athenen voorzette, vraegde hy, zegt men, waer ze van daen quamen. En als hy verstaen had dat ze daer van daen gekomen waren, had hy de verkoopers der eetwaren op de markt verboden iets daer van te koopen of verkoopen, voor dat hy'er zoo veel van genomen hadt, als hy hebben wilde. Men wil dat dit van den Gesneden met voordagt zou gedaen zyn, om den Koning den optogt in gedagten te houden, dien

(a) Vid. l. XII. p. m. 514. conf. Curt. l. c.

(b) l. VII. c. 55.

(c) Vid. l. c. c. 41. conf. Xen. Cyrip. l. VIII. c. 23. Curt. l. c.

(d) l. I. de Div. segm. 41. Conf. Rhod. l. IX. c. 23.

(e) Vid. Plut. in Apopht. T. II. op. p. m. 190.

(f) l. c. p. m. 735.

(g) l. I. p. m. 28.

(h) l. I. c. 88.

(i) Conf. Athen. l. II. p. 45.

(k) l. c. p. 67.

dien hy toen tegen de Atheners voorhad. (a). Plutarchus in tegendeel zegt dat Xerxes van deze Atheensche vygen, toen ze te koop gebragt waren, zeide, dat hy ze niet eten zou, voor dat hy het lant bemagtigt had, daer ze groeiden. (b).

Quistling.

Anders waren de laetste Persiaensche Koningen zeer verquistende ontrent hun tafel. Want als de Koning by eenigen quam, die onder zyn gebiedt stonden, werden'er nu twintig, nu dertig en meer talenten voor zyn tafel gespilt, omdat van elke stad naer gelang van hare grootheit, zekere somme gelts, als een schatting gestelt was, die men voor 's Konings tafel vorderde. Die den Koning ter tafel dienden waren altemael gewasschen, en met schoone kleederen aengedaen, als ze hun bedieninge waernamen, en bragten byna eenen halven dag door om den maelyt te bereiden. Eenigen der gasten zaten buiten 's Konings vertrek in een ander teeten, die van al die wilde mogten gezien worden: anderen waren binnen by den Koningh, die de anderen, die buiten zyn vertrek waren, door een bedekte gordyn van een deur kon zien, zonder van hun gezien te worden. Somtyts gebeurde het wel, byzonder op feestdagen, dat hy met de anderen in eene en zelve zael at; maer zyn tafel was afgescheiden van de andere, en gezet op eene verheve plaets, daer niet boven twaelf gasten aengezet wierden. Maer als de Koning alleen at, dat meestentydt gebeurde, wierden de overige wel, dooreenengesnedenen tot den Koning genodigt, om met hem te drinken, dog genooten niet den zelve wyn. De Koning had ook voor gewoonte te leggen op een bedde onderschraegt van goude voeten, maer de andere zaten op den grondt, en gingen gemeenlyk niet eer weg, voor dat ze tamelyk de hoogte hadden. Somtyts aten met den Koning zyne Gemalin en eenige zyner kinderen, terwyleenige zyner byzitten, om hem te vermaken, zongen, en op de Citer speelden, uit welke eene het gezangh aenhief, waer op de overige te gelyk met verwarde stemmen zich lieten hooren. Dog het pragtigste mael van alle was, dat ze het Koningklyke, of *Tyeta*, dat is, het Volmaekte, gelyk ik boven gezegt heb, noemden. Op dien dagh fierde de Koningh zyn hooft met het Koningklyk hooftfieraedt, en beschonk zyn volk. Daer wort by verhaelt dat de Koning somtyts maelydt gehouden heeft met vyftienduizent mannen, en dat hem dit op vierhondert talenten, dat is naer rekening van ons gelt op zestigh duizent goude kroonen alle dagen quam te staen. Duizent offerbeesten werden'er ook dagelyx voor den Koningh gekeelt, waer van een klein gedeelte voor alle de gasten hooft voor hooft wert op-

Koningklyke maelydt.

gezet, die, zoo'er iets van 't mael overbleef, dat met zich droegen. Het grootste gedeelte der slagtofferen en spyzen wert omgedeeft onder de trawanten, en onder de schilt-en spiefdragende lyfwagten, krygende elk even veel in de plaets van soldye. Deze dingen heeft Atheneus (a) uit Theopompus, Heraclides van Cume, Ctesias, en Dinon, welker schriften al overlang voor het grootste gedeelte verloren zyn, ter gedagtenisse nagelaten. Insgelyx waren niet alleen de Koningen der Persen gewoon, op het voorbeeld van Cyrus, aen hunne vrienden en Ryxraden, ja zelfs aen de lyftrawanten hun deel van het mael te zenden, maer ook de overige Persen, als ze aten, hadden altyd de zorg over de slaven, ja zelfs over de honden, opdat alle, welker dienst zy gebruikten, zoo veel als doenlyk was, deel aen hun tafel zouden hebben (b). Atheneus meent dat al wat de Koning aen zyne vrienden zont, of wat den Koning lieffelyx wert aangeboden, den naem voerde van Jupiters en des Konings hersenen. De overdadige weelde der Persen was daerenboven zoo verre gekomen, dat 'er aen het hooftende der Koningklyke bedtstede een kabinet was met vyf bedden, waer in somtyts vyf duizent talenten aen goud bewaert wierden; en dat wert het Koningklyk hooftkussen genoemt. Aen de voeten der zelve bedtstede was een ander kabinet met drie bedden, waer in drie duizent talenten gelegd werden; dat ze de bank en voetbank des Konings noemden. Men zegt ook dat in zyn slaepkamer een goude wyngaert was bezet met kostelyke steenen en over het bedt heen gespannen, waer van de druiven van de kostelyxte steenen gemaakt waren. Niet verre daer van daen stont een goude beker, een werkstuk van Theodorus den Samier, gelyk Atheneus uit het vyfde boek van de Historie van Alexander, beschreven door Chares den Mytilener, en uit het boek van Amyntas van de schalen en gewichten heeft aengetekent. (c).

Overdige weelde.

Goude wyngaert.

Goude beker.

Zy hadden gemeenlyk vele vrouwen, aen die ze geheele steden op deze wyze over gaven: *Deze stad zal de vrou haer hulsel: deze haer hals-, deze haer hairfieraedt verschaffen.* Dus hadden ze geheele volkeren niet alleen tot medegenooten hunner wellust, maer zelf tot bedienaers der zelve, gelyk Cicero spreekt (f). Zy onderhielden ook vele bywyven, die de Koningin duldde, zoo om dat de Koning als een heer het gebiet voerde over

Meenigte van vrouwen.

En bywyven.

R r 2

zyn

(c) l. IV. p. 145. seq.

(d) Vid. Xen. l. VIII. Cyrip. c. 16. & Plut. l. IV. Συμπόσιας quest. IV. Conf. Athen. l. c. & Proc. l. I. de Bell. Pers. c. 5. in fine.

(e) Deipn. l. XII. p. 514.

(f) in Verrem segm. 33.

(a) Vid. Athen. l. XIV. p. m. 652.

(b) Vid. in Apoph. T. II. op. pag. 173.

Groote
eerbiedt
aen den
Koning.

zyn vrouw, als om dat zy de Koninginne eerden, dienden en aenbaden, gelyk Dinon by Atheneus getuigt (a). Want de Perſianen naer den Koningh gaende vielen op hun aengezicht op den gront, en baden hem aen, dat is, eerden hem nedergebogen. Deze eerbiedenis is Cyrus den eerſten van alle menſchen te beurt gevallen. En dat ze van dien tydt af by de Perſen en Meden in zwangh gebleven is, verhalen Xenofon (b), Arrianus (c), en Rhodiginus (d). Wyders was den Koning op dien dagh alleen, waer op de Perſen offerhande deden aen Mithra of de Zon, geoorloft zich dronken te drinken, en op de Perſiſche wyze te danſſen. Maer alle anderen, die in Aſie woonden, onthielden zich dien dagh van danſſen, naer het verhael van Atheneus uit Cteſias en Duris. (e).

Perſi-
aenſch
gelt.

Het eerſte gelt, gelyk wy boven al gezegt hebben, is geſlagen van zeer zuiver gout door Darius Hyſtaſpes zoon. Het zelve floeg ook van het zuiverſte zilver Ariandes Lantvoogt van Egipten, die door laſt van Darius dat met verlies van zyn hooft boeten moſt (f). Dit gelt wert gemunt niet met de beelteniſſe van eenigen Koningh, maer van eenen pylſchietter, gelyk Plutarchus getuigt (g), en Thomas Hyde (h) die onſook een afbeeltſel van deze munt gegeven heeft. Anders hadden de Perſen veele ſoorten van deze munt. Eenige penningen werden *Hylli*, of, gelyk anderen willen, *Sigli* genoemd. Deze waren zeven en een halve Attiſche *Obolus*, dat is ontrent zeven en een halve ſtuiver Hollantiſch waerdigh. (i). Andere werden genoemd *Danices*, die het zeſte deel van een *drachma* of Hollantiſchen ſchellingh deden, gelyk Jungerman (k) uitrekent. Ook waren'er *Staters* en *Dariuſſen*, dus genoemd naer Darius zoon van Hyſtaſpes, en niet naer eenen ouder Darius, als Rhodiginus en anderen wanen. Deze waren naer het gevoelen van eenigen zoo veel waerdigh als de *Chryſos* of goudeling der Athenen. Anderen hebben geſchreven dat ze twintigh *drachmen* halen konden; zoo dat vyf Dariuſſen een *myn* zilvers uit-

maekten (l). De zegelring des Konings wert *Sphragida* genaemt, op welken eenigen zeggen dat het beeltenis van Cyrus; anderen dat dit van het paert van Darius ſtondt, door welx gebriefch hy aen het Ryk quam. (m). Wyders hadden de Perſen ook veel gout en zilver in hunnen huisraedt. Maer aen gelt leiden ze het weinigh te koſte, meenende dat zy aen zoo veel gelts genoeg hadden, als voor het dagelyx gebruik noodig was. Zy floegen ook maer zoo veel gelt, als genoegh was om de onkoſten, die ze te doen hadden, te betalen. (n).

Ontrent de begraeffeniſſe der Perſianen komen de ſchryvers met elkanderen niet over een. Herodoot, ſchoon eerſt twyfelende of de lichamen der overledenen van vogelen of honden geſcheurt zyn, gelyk de gewoonte by de *Magi* was; verzekert ons nochtans dat de dooden in waſch gelegd in de aerde begraven zyn. (o). Maer Procopius (p) en Agathias getuigen dat'er by de nieuwe Perſianen een wet is geweest, waer by verboden wert de dooden te begraven. Dogh dat de oude Perſianen de lyken in grafſteden gelegd hebben, blykt, dunkt my, genoegh uit Herodoot en Cteſias, vooral ook uit de graven der Koningen, en anderen, die nu nogh in Perſie in wezen zyn. Rhodiginus (q) verhaelt ik weet niet op wiens getuigeniſſe dat de manier der Perſen in den rou was het hair hunner vrouwen en kinderen af te ſcheren. En dit zy genoegh van de Koningen en zeden der oude Perſen gezegt: wy hoopen dat den Lezer daar van tot genoegh zal onderregt zyn. Altoos zal uit het verhaelde ligt kunnen begrepen werden, dat het dus genoemde Chilmenar meeft met het aloude Perſepolitaenſe Paleis overeenkomt. Ons inſtante-lyk verzoek alleen is aan den geleerde Lezer, zoo hem iets meer, als wy reedts aengetoont hebben, van deze merkwaerdige ſtoffe mogt bekend zyn, dat, tot verligting van ons werk, aen de werrelt te willen bekend maken. Ondertuſſchen twyffelen wy niet of het zal ook dienſtig zyn, de Perſiaenſe Koningen tot Alexander den Macedonier toe, met die namen, als ze by de nieuwe Perſiſche ſchryvers gevonden worden, hier kortelyk te melden.

Begravin-
ge der ly-
ken.

(a) l. XIII. p. 556.

(b) l. VIII. Cyrip. c. 23.

(c) l. IV. de exp. Alex. p. m. 86.

(d) l. XXI. c. 33.

(e) l. X. p. m. 434.

(f) Vid. Herod. l. IV. c. 166.

(g) in Ageſil. & Apopht. Lac. T. II. op. p. m. 211.

(h) de Vet. Perſ. Rel. c. 4. Conf. Proc. l. III. de bell. Goth. c. 33.

(i) Vid. Xen. de Cyri Adſc. fol. 256.

(k) ad Jul. Poll. l. IX. c. 6. ſegm. 82.

(l) Vid. Jul. Poll. l. c. ſegm. 84. & Rhod. l. X. c. 2.

(m) Vid. Rhod. l. VIII. cap. 2.

(n) Vid. Strab. l. c. pag. 735.

(o) l. I. c. 140.

(p) l. I. de bell. Perſ. c. II. coll. l. II. c. 30. Agath. l. I. Hiſt. c. 12.

(q) l. XV. c. 21.

XLIII. H O O F T S T U K .

Lyst der Persiaense Koningen tot aen Alexander den Grooten, volgens de getuigenis der Persiaense schryveren.

I. CAJOURMARAS.

DE Persiaensche schryvers verschillen zeer ontrent den tydt wanneer deze Vorst geleefd heeft. Sommige noemen hem een zoon van Cainan den zoon van Enos, andere Cainan zelf. Andere wederom een zoon van Aram des zoons Sem des zoons Noach. Menschryft hem 700. jaren levens toe. Men zegt hy zoude stigter geweest zyn van *Balch*, de hoofstad van de Lantstreeke *Phorofane*, en van *Istachra* in Farsistan gelegen, waer van de overblyffelen gezegt worden nu nog zichtbaer te zyn by de Graven der Koningen onder den naem van *Zjehilminaer*, of 40 colommen. Ook wort hy voor den stichter van het kasteel *Dimawend* gehouden.

II. HOUSCHENG.

Deze was een zoon van Siamek des zoons van Caioumaras. Hy heeft den naem van *Pischdad* of Rechtvaerdig verkregen, waer van alle deze eerste Koningen den naem van *Pischdad* bekomen hebben. Men zegt hy zoude 500 jaren geleefd hebben, en stichter zyn van de stad *Ispahan* en *Schouster*, welke voor 't oude *Susa* gehouden werd.

III. TAHAMURATH

Zoon van Houscheng. Men schryft hem gemeenlyk 400 jaren levens toe. Hy werd voor den stichter gehouden van de steden *Merwa*, *Sabura*, en *Fars*.

IV. SJEMSCHID.

Deze was een broeder, of, zoo anderen willen, een zoon van Tahamurath. Hy werd somtyts maer *Sjem* genoemd. Men zegt, hy heeft 700 jaren geregeert, en een kostelyk Paleis gebout in de stad *Istachra*, van welk Paleis eigentlyk de kolommen zyn die te *Zjehilminaer* gezien worden. Dit Paleis heeft hy op den dag van 't nieuw jaer, *Neuraz* genaemt, ingewyt in tegenwoordigheid van zyne Vorsten en Velt-oversten: en van dien tyt af heeft men de *Neuraz* altydt geviert. Deze verviel tot die dwaesheit dat hy zich als een God liet aanbidden, en ontving tot zyn straf dat *Scheddad* de zoon van *Adi* tegen hem opstont, en zig voegende by *Dohak*,

hem levendig greep en door midden zaegde.

V. DOHAK

De zoon van *Mardas*, die de zuster van *Sjemschid* in huwelyk had. Anders wort hy *Jelourasp* genoemd. Hy wort gehouden voor een tyran, en eene regeering van 1000 jaren wort hem toegeschreven, na verloop van welke hy van *Feridoun* vermoort is. Deze meent men by *Herodotus* onder den naem van *Dejoces* bekend te zyn, en zyn navolger *Feridoun* onder dien van *Pyrithidon* by *Metasthene*s.

VI. FERIDOUN.

De zoon van *Abtin*. Deze wort zeer geprezen om zyn godvrugtigheit, regtvaerdigheit en andere deugden. Men zegt, hy zoude de gantsche werrelt onder zyne drie zoonen verdeelt hebben, aen *Salem* gevende klein *Asie*, *Griekenland* en *Africa*, aen *Eiris*, *Persie*, *Chorosan* en de bygelegene landstrecken, aen *Tur*, *Sina*, *Turkestan* en dat daer ontrent legt.

VII. MANUSJEHER.

Deze was uit het huis van *Feridoun*, maer hoe na hy hem bestont is onzeker. Men zegt, hy zoude 120 jaren geregeert, en ten tyde van *Moses* geleefd hebben.

VIII. NAUDAR.

Deze leefde ten tyde van *Josua* en regeerde maer zeven jaren.

IX. EFRASIAB.

Dees was een zoon van *Bischeng*, des zoons *Tur*, des zoons *Feridoun*. Deze wort gezegt *Bagdad* gebout te hebben.

X. ZOU.

Deze heeft *Efrasias* uit *Persie* verdreeven. Hy was een zoon van *Tahamasp* des zoons *Manuzjeher*. Hy wort geroemt van wegen zyne rechtvaerdigheit.

XI. KERSCHASAF.

Dees was een zoon van *Zou*, en wort van zommigen *Gystalpes* genoemd. Na hem is een andere *Linie* van Koningen gevolgt,

die niet *Pifchdad*, gelyk de vorige, maer *Cajani* genoemd werden, waer vande eerste is

I. CAI COBAD.

Dees regeerde 100 jaeren en was zeer rechtvaerdig. Men zegt dat hy leefde ten tyde van den Propheet Samuel.

II. CAI CAOUS.

Deze was een wys en dapper Vorst, die den befaemden Rostam, den Hercules der Persiaenen, tot Bevelhebber van zyn leger had. Deze had in de stadt Balch zyn verblyfplaats. Hy leefde 150 jaeren.

III. CAI CHOZROU.

Deze regeerde 60 jaeren en wort geprezen om zyne regtvaerdigheid. Hy stont vrywilligh 't Ryk af en begaf zig tot een eenzaam leven.

IV. LORASPES.

Deze zegt men dat Nebucadnezar gezonden heeft, als Veltoversten om 't Joodse land te verwoesten. Hy heeft geleefd ten tyde van Jeremias.

V. GYSTASPES.

Dees regeerde 120 jaeren, stichtte Samarkanda: en bracht den zetel des Ryx over van Balch na Iftachra.

VI. BAHMAN.

Hy regeerde 120 jaeren. Hy wort ook *Ardeschir de Langhand* genaemt, die by de Grieken en Latynen onder den naem van Artaxerxes *μακρόχειρ*, Longimanus bekend

is, niet dat zyn eene hand langer zoude geweest zyn dan d'andere, maer om dat hy wyd en zyd zyn gebied uitstrekke. Deze stelde zekeren *Kiresch* aen tot Landvoogd van Medie, Assyrie en Chaldeen, die den Joden vryheit gaf om naer hun land te keeren.

VII. HOMAM.

Deze was een dochter van Bachman en regeerde 30 jaeren. Zy wort ook wel Homai genoemd. Men zegt, zy zoude de stadt *Semiram* gebout hebben, en daerom Semiramis genoemd zyn. Sommigen schryven haer de stichting van Zjehilmi-naer toe.

VIII. DARAB.

Deze heeft de dochter van Philippus, Vorst der Grieken, getrouwt, en regeerde 14 jaeren.

IX. DARAB DE TWEEDE.

Deze is van Alexander den Griek overwonnen. Men zegt dat hy om zyn wreedheit gehaet zynde, de Persiaensche Grootten zelfs Alexander zouden aengezet hebben om hem te beoorloggen. Hy gaf zyn dochter Roxane aen Alexander ten huwlyk.

X. ISKANDER.

Deze is Alexander de Griek, die gehouden wort voor een zoon van Philippus, dog eigentlyk een zoon was van Darab den eersten die met de dogter van Philippus getrouwt was, dogh om dat hy in 't hof van Philippus in Griekenland is opgevoed, meende men dat hy een Zoon van Philippus was.

XLIV. H O O F T S T U K.

Vertrek van Persopolis. Komst tot Zjie-raes. Beschryving der stadt, vertrek van daer, en wederkomst tot Spahan.

NA zulk eene lange uitweidinge over den staet van Persie, zal het eenmael tydt zyn den draet myner Reisbeschryvinge te hervatten.

Nadat ik dan byna drie maenden myn verblyf te Persopolis gehad, en mynen lust aen het beschouwen en en doorgronden van die roemruchtige overblyffelen geboet hadt, keerde ik naer het dorp, om alles te bereiden tot myn vertrek, waer toe ik reeds twee paerden

bestelt had. Ik vertrok dan den 23 van January des jaers 1705 van daer door de vlakte, waer van ik in mynen togt naer Persopolis gesproken heb. Ik vond nu om het winterseizoen hier zeer weinig gevogelte, en verder niet veel aenmerkelyx. De helft van den wegh afgelegd hebbende tekende ik de drie genoemde bergen, waer op voorname Sterkten geweest zyn. De grootste en eerstgenoemde is die ten midden afgescheiden staet van de

DRIE BERGEN VAN OUDE STERKTEN.

172.

DE BRUG POL-CHANIE.

173.

de twee andere : die voor aen ter rechter zyde zyn by de brug *Jefneioen*. Het agterfte gebergte ziet men ten deele met sneeu bedekt. Gy ziet de verbeeldingh hier van op N°. 172. Vervolgens getogen zynde over de brug, genaemt *Pol-Chanie*, gelegen over de rivier *Roet-ghoena Bandamier* tekende ik het gezicht daer van van de westzyde, gelyk N°. 173. aanwyft. Gekomen ontrent het dorp Sergoen vond ik veel waters, zoodat de paerden byna een half uur langh tot den buik daer door gingen. Ik was niet weinigh bekommert voor myne papieren, dewyl ik zagh dat het verscheide malen luttel scheelde, of het lastbeest, waer van ze gedragen werden, viel om verre. Wy raekten'er eindelyk gelukkig door, en zagen toen, hoe deze vlakte ten Noorden als een kleene zee geheel onder water lagh. Ik liet het dorp Sergoen ter flinke zyde leggen, en quam dus na een half uur tydts in het gebergte, dat geheel steenagtigh is. Dus gingh ik zuitwest aen over hooge bergen, voorby verscheide Karwanftraes, en twee of drie begraefplaetsen, waer by eenige Cipressen stonden. Eindelyk quam ik een uur na het ondergaen der Zon te Zjie-raes aen, hebbende in eenen eenigen dagh afgelegd eenen wegh, daer men gemeenlyk twee dagen toe neemt, dewyl deze stadt 9 uren van Persepolis gelegen is. Aen de stadt gekomen zynde nam ik om de duisternisse licht met my, en geraekte door middel van het zelve aen de huizinge der Vaders Karmeliten, niet beter evenwel wetende of ik quam aen het huis van den Wynmaker der Indische Maetschappye. Mynen misflagh merkende bleef ik egter dien nagt daer ten deele om de duisternisse, ten deele om het aenhouden der vaderen. Myne nachtruft geeindigt zynde stond ik op, en begaf my naer den Wynmaker, eenen Armenier, genaemt *Isop*, of *Joseph Buskens*, by wien myn afgezonden goet onder mynen vriend Bakker opgesloten, en myne herberg op aanbeveling des Heeren Kastelein bereit was. Maer ziende dat ik meer gemak zou hebben by de Karmeliten veranderde ik van besluit, en liet myn pakkaedje derwaert brengen.

Gelegen-
heit van
den wegh
naer Zjie-
raes.

Met het aankomen tot deze stadt is het dus gelegen. Als men hondert schreden over het gebergte gekomen is, begint de wegh, op welchen men de stadt in het gezicht krygt. Als men 500 schreden verder voortgetogen is, hout men het gebergte ter regter zyde nevens zich, en vint verscheide hooge Cipresboomen. Op die plaets is een steene muur op de rotfen gemaakt, waer van het water, wanneer het menigvuldigh is, afstort, en in de laagte valt. Deze wegh tusschen de rot-

fen is smal en diep, en loopt naer de stadt. De wegh ter regterhant heeft wederzyds eenen muur van aerde opgeworpen, die aen de flinke zyde ten deele vervallen is. Men gaet dezen wegh met 300 schreden nederwaert tot aen de daer staende poort, die in den beginne 5 schreden, en, als men verder gaet, 10 breed is. Door deze poort, die ruim en groot is, komt men op den wegh, die genoemt wort *Teng-alla-agber*, daer ter wederzyden gebouwen staen even als de Chjaer-Baeg te Spahan, hoewel meest vervallen. Zoo zyn ook de wederzydsche tuinen, die meest in schoone Cipressen en vrugtboomen bestaen. Vyftien hondert schreden van de gemelde poort staet in het midden van den wegh een fontein, die 72 schreden langh, en 46 breed is, belegt met loutere steenen. Daer heeft men wederzyds eenen muur halvemaenswyze met voltens en zitplaetsen: vervolgens een kerk, die ter flinke zyde staet, genaemt *Zeyd-mier alie Hamsee*. Deze begrypt 100 schreden in hare breedte. Negentig schreden verder komt men aen de brugh, genaemt *Pol Zjae Sade*, die ik bevond 90 Schoone schreden langh te zyn. Zy is van loutere steenen gebout, en heeft vier boogen, eenen grooten in 't midden, en, daer men aankomt, dat aen d'oostzyde is, twee kleene. Een kleene is'er ook ten Westen naer de stadt. Zy legt over de rivier *Roetgone*, die haren oorsprongh neemt tusschen twee smalle bergen, genaemt *Fergebraek*, ontrent 12 uren ten Noort-westen van Zjie-raes. Zy neemt haren loop Zuit-oost in de *Derjanemeck*, of zoute zee. Aen deze brugh begint de gemelde wegh *Teng-alla-agber*, die de breedte van 30 schreden heeft. Vervolgens gaet men langs eenen wegh van de zelve breedte tot aen de stadts poort, die 'er van outs geweest is, genaemt *Devase Hanie*, of yzere poort, staende ten Noort-oosten, dogh nu vervallen, en dienende alleen tot een Bafaer, overdekt van een volte. Zy is 80 schreden langh. Ten midden ziet men nog aen beide de zyden den muur der oude poort, daer men op eenige steenen nogh verscheide Turke karakters ziet. Boven het gebou is nogh het overblyffel van eenen tooren der poort. Hier door getreden komt men aen eene lange straet, aen welker flinke zyde een kerkhof is, ter regter een vervalte tuin met vele gebouwen. Dit breit zich tot in het voornaemste der stadt uit, hebbende eenen omkringh van een kleen uur. Het is voorheen geweest de woning van *Eman-Couli-Chan*, die een groot heer in dit Ryk was ten tyde van den ouden of grooten Koning Abbaas, by wien hy in groot aanzien was om de byzondere diensten, die het Ryk van Perlie genoten had

Onge-
lukkigh
geval van
den Har-
togh van
Gamron.

zoo van zynen vader in den oorlog tegen de Turken, als van hem zelf, toen hy met hulpe der Engelschen den Portugezen afhandigh maekte het beroemde kasteel Ormus, dat met alle de landen en steden tot Laer toe voor dezen begrepen is geweest onder een byzonder Koningryk, dat toen genaemt wert het Koningryk van Ormus. Eman-Chouli-Chan is dus vereert geweest met den titel van Hartogh, en had zyn gebiedt over de landen, die zich uitstrekken van verre boven deze stad tot geheel aen Gamron toe. De Koning Abbaas noemde hem ook met den naem van *Mynen grooten Hartogh*. Hem wert ook van den Koningh in den jare 1622, toen de Maetschappy d'eerste mael onder het bestier van Huberto Ulsnich in dit Ryk quam handelen, volle magt gegeven, om met de Maetschappy een verbont aen te gaen, en haer zulke brieven van verzekering te verleenen, als hy oordeelen zoude te zullen strekken tot dienst des Ryx. Zulk een gezagh in te willigen aen eenen onderdaen was veel voor eenen Koningh van Persie: dewyl deze Vorsten gemeenlyk boven alle andere zeer naeryverigh zyn van hun eer en magt. Ook stelde hem het weiffelend geluk wel haest te leur. Want als Sofy, zoons zoon van den gemelden Abbaes, aen de Kroon geraekt was, namen zyne benyders hunnen slag waer, en vulden des konings hart met snooden argwaen op: zoo dat hy hem in 't einde ten hove ontboodt, wel in schyn van met hem te moeten spreken over gewigtige zaken des Ryx, maer in der daet om hem van 't leven te berooven. Hy aenvaerdde de noodiging des Konings tegen aller vrienden raedt, die hem het gevaer, dat hy liep, ontdekten, en de voorbeelden voor oogen stelden der genen, die een elendig lot om hunne lichtgeloovigheit bezuurt hadden. Zy vertoonden hem, hoe weinigh hy, als hy bleef daer hy was, te vreezen had voor den Koningh, tegen wiens magt hy zich genoeg kon beschermen, zoo men iets quaedts met hem voor had, ja hem zelf beoorlogen, en zich vestigen in den staet, dien hy bekleedde. Maer hy zich geenes ondaets bewust zynde, en zich verlatende op de oude gunst zyns Konings, begaf zich, als gedreven door de kracht zyns nootlots, ten hove, daer hy minnelyk en beleefdelyk ontfangen wert. Hy meende ook dat de Koning, indien hy voor zynen aenhang en partylingen beducht ware geweest, wel opentlyk zyn hooft zou geeischt hebben volgens de onbepaalde magt der Oosterfche Monarchen. Dit niet geschiedende stelde hy zich voorts geruft: welke zorgeloosheit hem ten bederve bragt. Want de Koningh verwittigt op zekeren tydt

dat hy met een klein gevolg in de badstove gegaen was zond wel haest eenige menschen daer heen om hem af te maken. Dit wert te spoediger verricht, om dat zyne benyders en grootste vyanden (waer onder zyn eigen dogters man was) tot dit werk gebruikt werden, die niet alleen hem ombragten, maer ook zyne natuurlieke zoonen, die vyftigh in getal waren, mishandelden. Want de oudste, en die hunne mannelyke jaren begonnen te bereiken, werden gedoot, de overigen van hun gezicht berooft. Ik heb goet gevonden deze byzonderheit aen te tekenen ter gedagtenisse des beroemden mans, zoo qualyk voor alle zyne diensten beloot.

Als men aen het einde dezer straet gekomen is, heeft men verscheide andere wegen, die wederzyts de stad ingaen, bestaende in Bafaers of winkelstraten. De Indianen ook hebben hier hun Karwanfira nevens eenige Armeniers, die evenwel geen grooten handel drijven. Veele der Bafaers zyn met hoogeschoone steene volten overdekt.

In het voornaemste der stad ziet men een schoon en groot gebouw gevult met arken aen de zyden. Het voorste deel heeft het aenzien van een kerk. Wederzyds is een fraeie tooren, wiens bovenste deel nedergestort is. Dit gebou dient voor een openbaer Collegie tot bevordering der wetenschappen, en wort genoemd *Madre ze Imon Couli-Chan*. Binnen de stad heeft men zes voorname kerken. De eerste wort genoemd *Gha-toen Kjeomet*, toegewydt aen de dogter van eenen hunner twaelf Imanen, genaemt *Hoflyn*, en *Sy Onoel Korfoe*: de tweede *Zeyd alla dien Ofeyn*: de derde *Sjeg noerbags*: de vierde *Zadaed mier Mahomet*: de vyfde *Chja tzicraeg*; de zeste *Mad-zjid non*, of *Nieuwe Kerk*. Buiten de stad is nogh eene aenmerkelyke stad aen de gemelde brugh. My wert bericht dat 'er buiten deze kerken nogh ontrent 300 kleene in gedaente van kapellen waren, waer in men dienst deedt. Men rekent 200 Banjens. De stad bestaet in 38 wyken: 21 van de *Heydere*, en 17 van de *Mamet ollaey*; werdende de Joden geagt daer ontrent 700 huisgezinnen te hebben, bestaende al meest in arme luiden, die in eene wyk der stad samenwonen, en zich voor het grootste gedeelte generen met wyn maken. Eenigen ook werken in goud, andere in zyde. Men wil dat ze afkomelingen zyn van de oude Joden, die uit Jerusaleem naer Babel gevangelyk wechgevoert werden, en zich naderhand hier hebben nedergeflagen. Het getal der hier zynde Indianen wort ontrent op 1000 menschen gerekent. Deze generen zich meest met wisselen van

gout,

Gelegens-
heit der
stad.

Kleene ge-
tal van
Euro-
peers.
Wynma-
kers.
Slegt-
heit
der ge-
bouwen
en stra-
ten.
Stank op
de wegen.
Quade
lucht.
Affchu-
welyke
begraef-
plaatsen.
Naer ge-
huil der
wilde
honden.
Schoone
Cipres-
boomen.
Graffte-
den van
Heiligen.
Berghei-
ligh.

gout, en gelt op woeker te geven. De Europeers, die hier zyn, maken een kleen getal uit. De voornaemste zyn twee Karmeliten, waer van de voornaemste is een Milanees, genaemt *Petro d'Alkantere di Sante Terefe*, een fraei man, met wien ik veel tyds met genoegende doorgebragt heb. De andere Vader is een Pool, genaemt *Sladislau*, nu al voor de derde mael hier gezonden. Hy heeft zynen meesten tydt hier gesleten. Want hy was reeds 37 jaren in Perfie geweest, en bereikt nu den ouderdom van 73 jaren. Nogh is'er een Italiaen genaemt *Françisco*, Wynmaker der Engelsche Maetschappye. De Portugezen hebben ook hunnen Wynmaker hier, om de wynten te bereiden, die jaerlyx naer Gamron en voorts door Indie verzonden worden.

De gebouwen en huizen dezer stadt zyn meest al vervallen: de straten, als het maer een weinigh regent, meest onbruikbaar, ook smal. Op veele plaetsen moet men onder de volten der huizen bukende doorgaen, byzonder in de wyk der Joden. Op de weegen verneemt men veel stank door de meenigte der sekreten, die uit de woningen op de openbare straten uitkomen. Hier door is de lucht, die van zich zelve niet zuiver is, nogh ongezonder, dat aen de menschen wel te zien is, die voor het grootste gedeelte zaluw van koleur en mager zyn. De Europeers ook, die hier hun verblyf houden, krygen in den zomertydt een ziekte. Van welke zoo ze komen te sterven, hebben ze een gevaerlyke begraefplaats. Want de Sjakallen of wilde honden, die hier in groote meenigte zyn, halen by nacht de lyken uit de graven, zoo dat men op de begraefplaatsen veele hollen onder de zerken ziet. Deze beesten, voortgeteelt uit honden en vossen, maken by avont en ontyde een vervaerlyk geluit zwemende naer een gekryt van menschen. Ik heb'er van gesproken in myne eerste Reis in de beschryving van Turkye.

Het voornaemste sieraedt ontleent deze stadt van de Cipresboomen, die ik nergens oit zoo meenigvuldig, of zoo schoon en groot gezien heb. Veele groote tuinen ook buiten de stadt zyn'er vol van, waer voor men schoone lanen heeft, die een lust voor het oog zyn. Deze boomen, in goede orde geplant, strekken zich wydt om de stadt heen. In het gebergte aen de Noortooftzyde, een half uur van de stadt af, vertoonen zich verscheide gebouwen, waer in sommige Heiligen begraven leggen. Een der voornaemste wort genoemt *Baba-Koey*, of Geestelyke van 't gebergte: om dat die Heiligh daer in eenzaamheit geleefd heeft. Waerom de Persianen groote eerbiedigheit hier voor hebben, en dagelyx de plaets ko-

men bezoeken. Het gebouw heeft verscheide vertrekken. Binnen het buitenste ziet men een vierkante fontein, omringt van eenige Cipressen, nevens eenen anderen boom, wiens stam ik bevond dat de dikte had van 30 palmen. Van daer gaet men nogh hooger op met 62 trappen, die elk een voet en 2 of 3 duim hoogh zyn, tot een ander gebou, daer men met nogh 5 zulke trappen aen komt, met een koepletje overdekt. Hier onder legt de gemelde Woestynier begraven.

Myn toelegh was hier om de stadt in tekeningh op het papier te brengen. Maer het onbequaem weder en harde wint dwongen my van daer naer beneden te vertrekken. Daer vond ik een fraei gebou, hoewel vervallen, op eenen rotsgebou. Dit heeft beneden eene groote fontein, dogh die nu zonder water is, en naer de zyde der stadt eenen grooten tuin vol Cipressen en andere boomen, nevens fraei beplante wandellanen, staende hier over aen het einde der middelste laen een ander vervallen gebou, regt tegen over het eerste. Deze tuin is met eenen muur van aerde omtrokken. Maer alles legt woest en verlaten, zonder dat'er iemand naer ziet. De plaets wort genoemt *Ferradous* of Paradys, voor 200 jaren bewoont van eenen Koningh, wiens naem was *Karafia*. Ten Oosten der stadt, te weten een goetd half uur daer af, is op eenen der bergen een aanzienlyke oude sterkte geweest, genaemt *Kallaey Pandus*, waer van men nu alleen de overblyfsels vint. Ik beklom die met groote moeite van d'Oostzyde, en boven rondom gaende vond ik verscheide overgeblevene stukken der muren, die op de rots gebout zyn. Zy zyn van kleene rotssteen en ciment samengehecht. Deze ciment vint men zoo hart als steen. Voor zoo veel men aen dit overschot kan bemerken, zal'er een omtrek van een groot half uur geweest zyn. Hooger ook op dezen bergh ziet men dat'er een tweede muur gestaen heeft. Op den kruin des bergs legt een hoop van vervalle steenen. Waer uit te gissen is dat daer een afgescheide sterkte geweest zal zyn. Aen de Westzyde loopt een groot gedeelte van den muur, die de rots van het gebergte maekt, waer op men nogh gelegde steenen van een hooger muur hier en daer gewaer wort: ook van den buitenmuur een gedeelte van eenigh hoogh gebou torenswyze gemaekt. Dit zal buiten twyffel een poort om daer in te komen zyn geweest. Want hier vint men ook nogh den voornaemsten wegh om op den bergh te komen; zynde de plaets daer geweldigh steil. Men ziet ook andere brokken van den muur, die daer aen vast geweest zyn. Dit gezicht tekende ik van de Zuitwestzyde, daer

men nogh drie of vier stukken van een vervallen gebou op de rotsen ziet, hebbende het middelste, dat nu van de andere afgescheiden staet, gedient tot eenen ronden tooren des muurs. De afbeelding gaet hier nevens. Men ziet in de vlakke

RUTNEN, OP DEN BERG KALLAY FANDUS.

Graf van
een Per-
sisch
Poëet.

een gebouw, dat voor het meeste gedeelte vervallen is. Hier in is het graf van eenen der voornaemste Persiaensche Poëten, genaemt *Sjegzady*. De boeken der Persianen maken alzins gewagh van zyne Poëzy: waerom ze ook groote agtinge hebben voor zyne grafstede, die hy zelf voor 400 jaren heeft doen bouwen. Hy was een Dervies van Zjie-raes. Men vint van hem 20 boeken in de Arabische, en 2 in de Persiaensche tale geschreven. Dit gebou is ruim, groot, en destigh getimmert. Daer benevens staet een diepe agtkantige fontein van laeu water, dat zeer vischryk en lustigh om te beschouwen is. Men gaet by dezelve met eenige trappen tusschen den muur nederwaert, daer het rondom met nissen bezet is: hoewel de mont des puts boven met eenen ronden muur omtrokken is, waer over men bequamelyk in den put zien kan. Dit water vloeit naer de zyde der stadt, en van den put een groot stuk wegs onder

door een ander gebouw, daer het verscheide andere fraeie overlopende fonteynen heeft, en zich vervolgens verder door het lant verspreit. Wat de visschen aengaet, die van d'eene fontein in d'andere zwemmen en spelen, men mag'er geene van vangen. Maer men vint in dit water ook krabben, waer van ik'er eenige vangen deedt. Tusschen deze gebouwen heeft men wederzyds een sierlyke ry van Cipresboomen. Daer is ook een soort van een waschplaets, ontrent als onze bleekeryen zyn, daer dagelyx veel goet gewasschen wort.

Maer om weder te keeren, daer wy gebleven zyn, dient gezegt dat ik op dezen bergh het gezicht der stadt met het byleggende lant fraeier vond, dan daer ik eerst de aftekeningh aenvingh. Hierom eenige dagen daer na wederkeerende koos ik een plaets uit by eene der overgeblevene geboustukken, die men ten deele voor in de afbeeldinge ziet, staende ten Oosten

Diepe
put.

ten van de ſtadt, die door No. 174 aangewezen wort. Het kennelyke onderscheiden wy ook met ſyffergetal. No. 1 dan betekent *Ghatoen Kjeomet*: 2 *Sjegh zeyd Oddien*, een Kerk der Turken, die verwoeft is: 3 *Zeyt alla dien offeyn*: 4 *Sjeg noerbags*: 5 *Zadaed mier Mdhomet*: 6 *Cha't Zjeraeg*: 7 *Mad-zjid nou* of Nieuwe Kerk. Tuſſchen deze twee laetſte ziet men een groot gebou, dat de School is, waer van we geſproken hebben. No. 8 betekent *Bibie dokterroen*, een groot gebou, daer eenige graven zyn: 9 *Zeyt mier alie hamſe*, dat buiten de ſtadt is by de brugh *Pol Zja Sade*: 10 den tuin genaemt *Chjaer-baeg*: 11 *Zeyt adoen*, een dorp, daer een brugh over de rivier legt, die den naem van het dorp voert; welke brugh 65 ſchreden langh is: 12 de rivier *Roetgone*: 13 *Seme Verdoneck*, zynde de lage bergen: 14 *Koey Sjeg*, de hooge bergen: 15 *Ferrodous*, of *Paradys*. Op dezen bergh weinigh ſchreden van het verval, daer ik de ſtad getkent heb, is een byzonder diepe put, uit een rots gehouwen, wiens mondt 15 voeten in de lengte, en 8 in de breedte begrypt. Wy worpen'er eenige ſteenen in, waer uit om laegh een vrent geluit ontitondt, niet anders dan of'er gedierten huis hielden. Het was ook waer: want ik bevond daer na dat'er duiven in waren, die geſtadigh uit en in vlogen. Ik mat de diepte van den put eens en andermael, maer vrugtelooſ, dewyl ons tou zoo ver niet reiken konde: des ſplitſten wy het, dewyl het tamelyk dik was, en bereikten toen den gront. Ik bevond dan een diepte van 420 voeten van elf duim. Wy gebruikten ook groote ronde ballen van geolyde doeken gemaakt, die wy op eene yzere ſchael brandende daer in lieten zakken, om de nette geſtalte van den put te weten. Maer wy konden om de groote diepte onder niets zien dan alleen het licht, dat zich zeer klein vertoonde. Wy worpen ook de ballen los gemaakt brandende daer in. Maer wy bevonden weder dat het licht in het nederlaten en ophalen onder weegh verdween: waer uit wy beſloten dat de rots niet regt nederwaert gingh, en'er derhalven eenige ingangh wezen moſt. Kort hier aen evenwel quamen wy het licht weder te zien. Deze put zal zonder twyffel tot eenen waterput gediend hebben. Op den zelve bergh is'er nog een, maer kleiner.

Deze dingen dus verre beſchout hebbende vernam ik by eenen der Wetgeleerden, of men niet weten konde, in welk eenen tydt, en door wien deze ſterkten mogten gebout zyn; die my tot antwoordt gaf, het ware geſchiedt door eenen Gebber, toen ter tydt Koning van deze lantſtrek, die den naem voerde van

Fandus: welken naem de ſterkte, nunogh genoemt *Kallaey Fandus*, of ſterkte van *Fandus*, behouden hadt. Deze bergh zou ook in dien tydt met de zee omvloeit zyn geweest, die naderhant eenen anderen koers zou genomen hebben. En dit zou 6000 jaren geleden zyn, wanneer men het lant in deze vlakte had begonnen te bouwen; nevens de ſtadt *Zjie-raes*, levende toen eenen *Sjemſchid*, die als Keizer het Perſiſch Ryk regeerde, en de ſtichter ook van *Perſepolis* geweest was; gelyk wy reedts hier voor aengeroert hebben. *Perſepolis* ook meende hy dat na *Zjie-raes* gebout zou zyn, dat ook wel *Schiras* of *Siras* genoemt wierde. Het is gelegen ten Zuitweſten van *Perſepolis* in het lantſchap *Farſi* aen de rivier *Roetgone*, 12 gemeene daghreizen van *Spahan* afgelegen, 23 of 24 ook van *Gamron*, waer van de beſchryving in de *Lantbeſchryvingen* en kaerten geheel qualyk gemaakt is. Want daer wort het geſtelt ontrent even verre te zyn van *Spahan* en *Ormus*.

Buiten de poort dezer ſtadt, genaemt *Dervafy Bagh-zjia* ten Noort-weſten ſtaende, waer aen nogh aen beide de zyden een half rondt van den boventoren gezien wort, is een ſchoone wandelwegh, genaemt *Koet-Zjia-Baeg*, die zich Noort-weſtelyk uitſtrekt tot aen eenen voornamen tuin des Konings. Hy heeft de breedte van 95 ſchreden. Als men van de gemelde 160 ſchreden voortgegaen is, vint men aen het midden des wegs 2 korte ſteenepilaren, vervolgens 626 ſchreden, nogh 2 zulke pilaren. En 180 ſchreden verder bevint men zich aen het voorſte gebou van den tuin, zoo dat de lengte des zelve 966 ſchreden begrypt. Als men dit gebou, of voorhuis doorgaen is, ziet men eene plantaedje, of wandellaen voor zich van uitnemend ſchoone groote *Cipresboomen*. De lengte daer van is 620 ſchreden, de breedte 20. Zy is in het midden doorgaens met bloemen bezet. Men ziet daer een deſtig huis, gebout op eene verheve plaets, ruim 3 voeten hoogh. Rondom het huis loopt op de zelve hoogte een waterkanael, en ſierlyke fonteinen, welker twee ſtaen op elken hoek van het vierkant gebou. Zy loopen door een en zelve kanael alle in elkander. Binnen 't huis zyn rondom vertrekken, en in het midden daer van een groote zaal, met een koepel overdekt, van buiten rondom met niſſen bezet. Eer men aen dit gebou komt, ziet men ter flinke hant een vierkante fontein, die van den eenen tot den anderen hoek 85 ſchreden begrypt. Aen beide de zyden van den genoemden wegh heb ik getelt 72 ſchoone *Cipresboomen*: welker een eenen ſtam had, die 22 palmen dik was. Hier onder zyn ook eenige

ge Zenaerboomen. Agter het gemelde huis strekt zich een andere laen uit, in welker begin men Cipressen, en verder Zenaerboomen vint. Zy is in lengte de eerste gelyk, gelyk ook andere lanen, die 'er nogh zyn. Deze tuin voert den naem van *Baeg Siae* of tuin des Konings. Ik bezagh hem op den 22 van Maert, toen het begin van het Nouw-roes heeft: op welken tydt zich eenige duizenden van menschen daer komen vertoonen, om zich te vermaken, zoo op den wegh, als in den tuin, even als by ons op kermistiden geschiedt; dat een zeer fraeie verbeeldingh gaf.

Om de grootheid der stad te weten, gink ik 'er rondom, begin nemende van het huis der Paters, dat even buiten aen de Noortoostzyde der zelve gelegen is. Toen wendde ik ten oosten om, en quam na een vierde deel van een uur aen eene kleine brug met twee bogen, waer door een waterloping vloeit, die van het Noortwesten om de Stadt loopt, nemende haer begin ontrent een half uur van de oude poort, daer men, als gezegt is, eerst in de stad komt, tusschen eenige huizen. Van daer stroomt zy van de bergen door de vlakten en tuinen. Het geheel jaer door is 'er water in. Als men een half uur verder is, heeft men eene andere waterleiding, die van het Zuitwesten komende zich zelve heeft verliest, zoo dat men digt ontrent de stad komende daer niet meer van ziet. Een vierde deel van een uur verder is weder een andere, en aen de Zuidwestzyde der stad zyn 2 of 3 staende waters of poelen, met riet en struiken begroeit, waer in zich veele Entvogels onthouden, die daer voortteelen. Zoo hier, als rondom de stad, vint men de huizen zoodanigh vervallen, dat men zich verbeelt een dorp te zien. Aen deze zyde heeft men een schoone lantstreek met koorn en graengewas bezet tot aen het gebergte, dat 'er ontrent 2 uren ten Zuidwesten af legt. Om van deze staende wateren weder te keeren tot de plaets, daer ik afgegaen was, had ik nog een groot uur van doen. Zoo dat de stad in haren omkringh twee gansche uren, en een vierde van een uur begrypt. Uit de woning der paters tekende ik ook een gezicht van 't lant, waer by de rivier door de vlakte vloeit. Ik voegde daer eenige tuinen by met hunne Cipressen, nevens den bergh *Kallaey Fandus* met de overblyffelen der oude sterkten door No. 175 verbeelt. Al wat te kennen is wort met syffergetalaengewezen. Het getal 1 wyft den weg naer Spahan: 2 het Kappelletje aen de zuster van Alie toegewydt: 3 het Kappelletje van Elias: 4 den Chjaer-baegtuin: 5 Zieg Zady graf: 6 het huis van den Gouverneur: 7 de vervalte overblyffels

Grootheid
der stad.

van de oude sterkten; 8 de rivier, waer by de gaende en komende Karavanen zich neder slaen.

Ik tekende ook het gezicht, gelyk dat zich, in het eerst aenkomen van boven, als men naer de stad ziet, tusschen het gebergte opdoet. Het voorste geboomte, dat men ter regterhant aen deze zyde der poort ziet, is een tuin, waer in veele Europeers begraven leggen: onder welke gerekent worden zeker Hollander, genaemt Dirk van Blokhoven, onderkoopman in dienst der Maetschappye, overleden in den jare 1666 den 24 Mei: een François, genaemt du Pont, gestorven 1665, en eenige andere Christenen, waer onder vier geestelyke Vaders, waer van de eerste begraven is 1621, de tweede 1622, de derde 1641, de vierde 1664. Deze aftekening ziet gy op No. 176, en een andere op 177, van my gemaakt zittende ontrent de poort van den gemelden wegh; gelyk men daer door den wegh naer de stad, en een gedeelte der zelve ziet, nevens het water, dat ter flinke zyde in de laegte tusschen de bergen vloeit.

Ik bragt ook op papier het gezicht van den wegh *teng-alla-agber*, zittende voor de brugh, waer by de kerk staet, en vervolgens de gedaente des wegs, gelyk hier nevens blykt.

In de maent van February quamen hier twee Engelsche Edelluiden van Spahan aen, welker een genaemt *Gayer*, voor myn vertrek van daer was aengekomen: de ander genaemt *Mainard* na hem uit Turkye. Ik besloot, zoo dra het weder, dat eenen tydt langh kout, regenigh, en windigh geweest was, bedaert was, en de lucht zich helder opdeed, met deze Heeren te ryden naer eenen bergh, gelegen anderhalf uur ten oosten van Zijeracs, aen de flinke zyde der vlakte. Want men had ons gezegt dat hier eenige overblyffels waren van een out gebouw of kerk, genaemt *Ma-zuit Madre Sulemon*, of Kerk van de Moeder Sulemon. Deze plaets bevond ik dat 18 of 20 schreden aen elke zyde in 't vierkant had. Men vint 'er nogh drie poortalen, even als die te Persépolis. Een staet 'er aen de Oost-, een aen de N. west- en het derde ten Noortoostzyde. Zy hebben van binnen de hoogte van elf voeten, wederzyds een vrouwenbeelt, zoo groot als 't leven, dat iets in de handen hout, even als die te Persépolis. Aen het poortael ten Zuidooften ziet men onder aen beide de zyden nogh op den rotssteen schoon verbroken 9 kleine beelden, die ter halver lyf zich boven den gront vertoonen. Aen de Noortwestzyde legt een steen op de wyze van een watervat. Voorts is het rondom met steenen bezet, die naderhant gelegd zyn. De zydestukken

Grafftede
van Euro-
peers.

Overblyf-
fel eener
Kerke.

176.

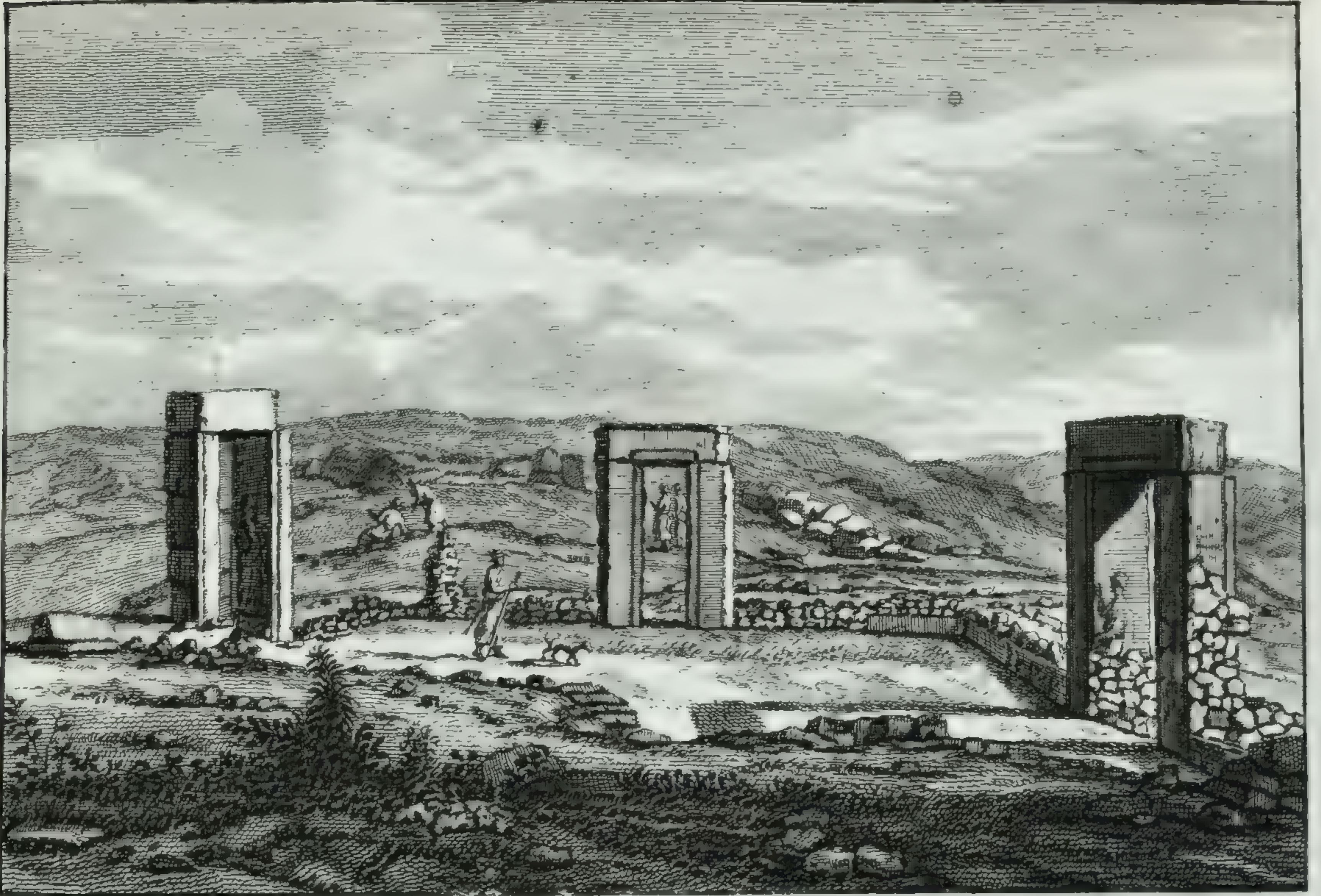
GESICHT BUITEN Zji-RAES.

GESICHT BUITEN Zji-RAES.

BEELDEN IN DE ROTZ.

WEG TENG-ALLA-ACBER.

ken der poortalen of doorgangen zyn meest verschoven, dat zonder twyffel door aertbeving is bygekomen. Aen het middelste ziet men nogh het meeste der bovenkornis. De tekening, die ze alle by een begrypt, ziet gy van de Zuidwestzyde op No. 178. Een vierde deel van een uur verder Oostwaert op leggen op eenen bergh eenige vervalte muren, die rondom den zelve gelopen hebben. Men zegt dat het een sterkte geweest is. Want men ziet groote steenen door ciment samengehecht. Het quam my ook niet anders voor.

Een groot vierde deel van een uur verder staen verscheide boomen by een aen genaem loopend water, dat zyn begin neemt nevens eenen kleenen rotsbergh, en van de bygelegene bergen onder den gront heen afkomt, strekkende zynen koers verder ten Oosten naer de wyze eener rivier. Wy vonden het op eenige plaetsen dieper dan een mans hoogte, en veele visschen daer in, waer van wy, als

hebbende netten met ons genomen, een goede zode bequamen. Wy hielden ons middagmael onder de schaduwe der gemelde rots en het geboomte. Deze plaets wort genaemt *Kadamga*, dat is, *onverwagt welkom*. Van hier reden wy een half uur verder, om een gezicht te nemen van verscheide beelden in een rots. Wy vonden daer drie afgezonderde plaetsen, en eenige dingen ruw en plomp uitgehouwen in de rots des bergs. In de eene plaets zagh men twee figuren, waer van de eene de hant op het geveest van eenen grooten breeden degen heeft. In de tweede ziet men eenen man, die een groot rondt op zyn hoofd heeft. In de derde, die een weinigh lager is dan de middelste, en ontrent gelyk staet met de eerste, ziet men een beelt dat eenfoort van eenen myter op heeft, houdende voorts zyn slinke hant op het geveest van een rapier, als het voorgemelde. Maer alles is zodanigh vergaen, dat'er naeulyx kennen aen is. Hier benevens is een

Oude
beelden.

kleen staende water met verscheide Zenaer- en andere boomen bezet, gelyk men op N°. 179 zien kan.

Van hier begaven wy ons weder te rug en quamen ruim een uur na het ondergaen der zon met heldren maneschyn weder binnen de Stadt.

Ondertusschen quamen hier van Gamron drie Françoisen, waer van d'eenden koophandel van zynen lantaert waernam, en d'andere twee in dienst der Fransche Maetschappye geweest waren, en nubesloten hadden over Spahan naer hun vaderlant te keeren. Zy vertrokken ook kort hierna met de Engelschen, hier voorgenoot. Wat my belangt, ik ontfing den 17 der maent eenen brief van Gamron, waer by my bericht wert dat den 26 der maent February een schip van Batavie daer was aengekomen, maer dat men niet weten kon wanneer het zelve weder daer heen stondt te keeren: dat ook ons Opperhoofd de Heer Kastelcin zyn ontslagh had gekregen en verlof om naer Batavie te mogen keeren. Dit stondt eerst in de maent van Augustus te geschieden. Ik besloot dan om het laet aenkomen van dit schip, en omdat ik niet gezint was den heetsten en ongezondesten tyd, die nu voorhanden was, te Gamron over te brengen, weder naer Spahan te keeren, om myne voorgenome reize met den gemelden Heer te doen.

Ik vertrok dan op den 26 der maent des namiddaegs ten 3 uren van Zjie-raes, hebbende geene andere gedagten dan dezen togt alleen af te leggen. Maer des avonts ten 8 uren gekomen zynde in het dorp *Sergoen* vond ik buiten myne verwagting de heeren, die voor my afgereift waren. Met welke ik des anderen daegs verder vertrok door de vlakte, die zoodanigh met water bezet was, dat de lastbeesten eenen anderen wegh omgeleid wierden. Wy hielden evenwel den regten wegh naer de voorgaende brugh over de rivier naer Persopolis gelegen, daer de gemelde heeren naer toe wilden om de gedenktekens te bezichtigen. Dewyl myn lastbeest by de andere was, en ik niet weten kon of zy over een brug verder afgelegen stonden over de rivier te gaen, om dus te Persopolis te komen, vond ik my genootzaekt met het gezelschap derwaert te trekken. Wy quamen een uur na den middagh aen het dorp *Mier-chaskoen*, en besloten van daer regelrecht naer Persopolis te ryden, en daer ons middagmael met de koude keuken te houden. Waer na ik het gezelschap geleidde tot de beschouwing der overblyffelen, die het begeerde te zien. Hier toe reden wy weder naer het dorp, daer onze beesten even te vooren waren aen-

gekomen. Hier namen wy onze nachtruft binnen de karwanfara, en vertrokken des morgens weder van daer over Naxi Rustan: op welken wegh wy om de waterloopen ten Oosten om mosten wenden tot aen een dorp, een half uur van daer, en verder opgelegen. Vervolgens keerden wy te rug naer de voorgemelde graven, en namen dus den koers naer het Noorden langs de Oostzyde der gebergten. Een half uur voortgetogt zynde quamen wy op een plaets, daer wy 23 gaten in de rotsen gehouwen vonden; waer van de grootste de diepte had van ontrent 3 voet, de breette en hoogte van weinigh minder. De andere waren vry kleiner, en stonden alle dicht by een. Waer toe ze gedient hebben, konden wy niet vernemen.

Aen dezen kant vonden wy ook een goede lantstreek ten deele bebout, nevens verscheide dorpen, daer wy een groot gedeelte van schapen en bokken vonden, en zagen hoe de jonge van de oude gescheiden wierden; dat ons vermakelyk voorquam.

Terwyl wy hier dikwyls van onze paer- Kluchtigh den stegen om in deze vlakte naer wilt te voorval. schieten, gebeurde het dat 3 of 4 der zelve aen't loopen tegen, waer van d'oorzaak was dat eenige paerden der boeren, en daer onder eenige merryen, los door 't velt liepen. De paerden zelfs, daer we op zaten, konden wy niet langer tegenhouden, zoodat het paert van iemant uit het gezelschap aen't hollen rakende, hy gedwongen was, dewyl hy een diepe floot voor zich zag, en het paert niet wist te bedwingen, zich op den kant der floot daer af te werpen, waer door hy zich aen zyn een been wat beschadigde. Zeker wy waren eenige uren langh bezigh met het wederomhalen onzer paerden, die telkens voorthouden. Dit klugtigh voorval deed ons telkens in lachen onder elkander uitbarsten, dewyl 'er niemant van den ganschen hoop was, die niet gehold had. Want al wie bleef zitten, wert aenstonts gedwongen de hollende paerden, die voorliepen, na te rennen, opdat de voorste ons niet uit het gezicht zouden raken. Het lant lagh ook ten deele onder water, zoodat wy by wylen een half uur noodigh hadden om onze afgevalle pistolen en ander tuigh weder op te zoeken. Wy merkten dit niet anders aen als een kluchtspei: welk uitgespeelt zynde begaven wy ons uit de vlakte in het gebergte. Hier gekomen, en voorby een schuins leggende rots gereden zynde, viel myn paert onder den voet. Ik my haestigh daer af werpende bezerde my een weinigh aen den arm; het geen noch komen most, naer het scheen, by de vorige toevallen. Wy trok-

Het dorp
Mier-
chaskoen.
Togt
naer Per-
sepolis.

trokken door verscheide plaetsen, daer wy weder 3, 4, ook 5 of 6 gaten in de rots, als in de voorgemelde, vonden. Wy lieten vervolgens de voorgemelde bergen, daer de sterktenop geweest zyn, ter flinke zyde. Toen trokken wy om de kortheit des wegs door eene rivier, die door het lant vloeit, houdende gedurigh de Oostzyde der vlakke, die ik in het reizen naer Zergoen aen de Westzyde was doorgetogen, en quamen na een uur rydens aen het dorp *Majien* met den ondergang der zonne, daer wy, nu 9 uren voortgetogen, bleven.

Met den avont viel 'er regen, die den ganschen nacht bleef duren: zoodat wy gedwongen wierden te blyven tot een uur na den middagh. Eindelyk voortgereden zynde al meest langs de rivier, die, in het heengaen van my droogh bevonden, nu in het wederkeeren met water bezet was, quamen wy ten 6 uren aen de karwanfara *Imanfada*, gelegen 4 uren van de plaets, daer we vernagt hadden. Hier hielden wy stil, en togen des anderen daegs ten 6 uren weder voort tot aen de karwanfara *Aed-loen*: daer wy ons hart sterkten met de koude spyzen, door ons medegenomen, en eenige visschen, die daer te koop gevonden worden. Een uur voor den ondergangh der zon quamen wy weder aen de karwanfara *Aes-paes*, zeven uren van de laetste rustplaets afgeleggen. Het was byzonder kout wegens den harden Noordenwint, dien wy meest vlak van voren gehadt hadden, en die het water op verscheide plaetsen tot ys gestremt had. Den laetsten der maend begaven wy ons ten 7 uren weder op wegh, en kregen by den middagh de vervalle karwanfara *Dombacyne*, waer ontrent veel water door en op het lant loopt. Men vint 'er ook veel wilt gevogelte, waer van wy een gedeelte schoten. Ten 4 uren quamen wy in de karwanfara *Koskiesar*, nadat wy 6 uren voortgereist waren. In het dorp legt hier een bergh of heuvel van eene gemeene hoogte, waer op de lantluiden verhalen dat voor dezen een kleene sterkte geweest zou zyn. Nu ziet men 'er eenige huizen, die omentegen den zelven aen staen, loopende de gemeene wegh gelyk met het bovenste deel van verscheide huizen, daer men boven overgaet. My dunkt dat ik noit eene plaets gezien hebbe zoo wel over een komende met die, daer de Evangelist Markus van spreekt in het 2de Kapittel; daer de geraekte te Kapernaum op een bedden leggende van vier mannen door het dak wort nedergelaten.

Op den eersten April des morgens ten 6 uren vervolgden wy onzen wegh in de vlakke met veel gemak, en sterkten het hart een weinigh by de brug, die over

de rivier *Pol Siakoe* legt. Een uur naden middagh togen wy voorby de karwanfara *Kievielar*, en quamen voor vier uren te *Egerdoo*, nadat wy dus 7 uren voortgereist waren. Des anderen daegs vorderden wy onze reize, en hielden ons een weinigh op by een stroomend water. Ten 4 uren quamen wy te *Jes-degaes*. Ten N. Westzyde, daer nu geene huizen zyn, hier aengekomen zynde, kregen wy op het gebergte in het gezicht nogh een deel van eenen muur, die overgebleven zoude zyn, zoo als het gerucht wil, van eene aloude sterkte. Deze berg is louter rots, waer van men zeer groote brokken ziet nedergestort leggen zoo op, als benevens den wegh. Den derden der maent togen wy ten 7 uren weder voort, en verfristen ons aen het dorp *Abnabaet*, zoo veel gezegt, Het dorp als Kandywater, doordien de Kandyfui-Abnabaet. ker daer zeer goet is. Aen dit dorp ziet men nogh eenen vierkanten muur van aerde, overgebleven van een Kasteel, gebout ten tyde van Koning Abbaas den grooten. Na den middagh reden wy ter regterzyde voorby het dorp *Abbaas-abaet*, Het dorp daer men twee duivetorens ziet, zynde Abbaas- de eerste, die men ontmoet, en de laet-abaet. ste als men van Spahan komt. Nogh wat verder voortgereist zynde tot het dorp *Mag-zoet-begi*, Het dorp dat wat grooter is dan het Mag-zoet-begi. laetst gemelde, bleven wy daer in de karwanfara, die van aerde gebout was. Nu hadden wy 6 uren weder afgelegt. Hier vonden wy ook eenen duivetoren. Den 4 der maent trokken wy met den dageraet weder op door de vlakke, waer in zeer veele dorpen, tuinen, en duivetorens gezien worden, die alle vervolgens dicht aen elkander leggen. Het gebergte is wederzyts een groot uur van elkander. Wy hadden de Sneeubergen agter ons, en vonden het hier vry warm te zyn.

Een uur voor den middagh bleven wy aen het dorp *Kominfia*, nu 5 uren voortgetrokken zynde. Des anderen daegs met den opgangh der zon zaten wy weder te paert, en quamen ten 11 uren te *Majaer*, 5 uren van de leste plaets afgeleggen. Den 6 der maent trok ik 2 uren voor den dagh met Monfr. de Lettoille van daer, latende het ander gezelschap op die plaets, dat de reis naer Spahan in twee dagen wilde begrypen. Ten 9 uren hielden wy stil, latende de lastbeesten vooraf trekken. Een uur daarna ontmoeten wy den tolk der Engelschen, genaemt *Davoed*, die voor dezen den Engelschen voor tolk gedient hebbende, nu weder aengesteld was. Dees trok met 2 of 3 andere Armeniers, zyne vrienden, naer Zijie-raes. Hy beschonk ons met eenige schalen wyns, en dus scheidden wy van elkander af. Vervolgens quamen wy tot de karwanfara *Miersa elrasa*, daer wy

tot verversching der paerden 2 uren bleven, dewyl een Armenische Pater, die de gemelde Armeniers uitgeleide gedaen hadde, en nu met ons weder te rug keerde, ons daer onthaelde. Ten 4 uren na den middagh quamen wy aen de graven der Christenen, daer Monfr. de Lettoille van zyne vrienden verwacht wert, onder welke ook onze tolk was, die zich over myne aenkomst, waer van hem nie-

Graven
der Christe-
nen.

mant kennisse gegeven hadt, geweldigh verblydde. Wy bleven hier een half uur by het gezelschap. Waerna ik my naer de Stadt begaf in de woningh van ons Opperhoofd, daer ik een uur voor den avont aenquam. Myn komst was geheel onverwagt: want ik had geen en brief voor af gezonden, en niemant had eenige tyding van myn vertrek uit Zjie-raes gebragt.

XLV. H O O F T S T U K.

*Voorname tuin des Konings en zyner Moeder buiten Spahan.
Tyding uit Indie. Vervalle sterkten op den bergh Dief-selon.
Een voornaem Persiaensch Heer door 't Hollantsch Opperhoofd bezocht. Aenkomst van een nieu Opperhoofd.*

KORT hierna nam ik weder, als voorheen, myn verblyf in de karwanfera, niet tegenstaende de noodiginge des Heeren Kastelein, die my wilde doen blyven in het huis der Maetschappye. Wat uitgerust hebbende ging ik eenigen myner goede vrienden bezoeken, zonder te vergeten den Heer Jean Billon, eenen François, die na myn vertrek in de maent December wegens de Ridders van Malta aen dit Hof voor Gezant was aengekomen, waer van hy weder zyn afscheit kreegh op den 22 Maert des jaers 1705. Dees quam kort daer aen den Heer Kastelein na den middagh begroeten, van wien hy ter avontmaeydt onthaelt wert. Wy hadden den 12 en 13 der maent April het Paeschfeest geviert by den zelven heer: waerom ik den 20 daer aen my by de Engelsche Heeren vervoegde om den plicht van zegenwensch op het Paeschfeest af te leggen. Ik wert daer wel ontfangen, en in een goet gezelschap des middags en des avonts zeer wel onthaelt, zoo dat ik 'er ook des nachts bleef. Den volgenden dagh begroette ik ook de Paters binnen de stadt en te Julfa, nevens Sr. Jan Oets, om hun het wederbezoek te geven wegens de gelukwenschingh, die ze aen ons Opperhoofd hadden afgelegd. Hier mede liep de volgende dagh ook door. Den 25 daer aen begonnen weder de Treurdagen van Huffleyn. Twee dagen daer aen reedt ik met den Heer Kastelein voor den dageraet buiten de stadt, nemende den wegh door den grooten nieu gemaekten tuin des Konings, waer toe een ommevangh van ontrent 5 uren noodigh was. Wy vermaekten ons daer met het beschouwen dezer lustige plaetsen, en quamen weinigh voor den middagh weder binnen de stadt.

Gezant
der Rid-
deren van
Malta.

Geluk-
wensching
op het
Paesch-
feest.

Treurda-
gen van
Huffleyn.

Op dezen tydt ontfingen wy zekere tydinge der verwinning door de Bontgenooten by Hochstedt op de Franschen behaelt; dat geen kleene vreugde baerde by de Engelschen en Hollanders, die zich hier onthielden.

Nu gingh de Meimaent in, en vernieuwde de statelyke ommevangen van Huffleyn, waer in op dezelve wyze vertooningen werden omgedragen, hoewel eenighzins verandert, om dat ze noit een en zelve zaak altydt vertoonen.

Den agtsten dezer maent reed ik met den meer gemelden Jan Oets naer eenen voornamen tuin des Konings, genaemt *Tuin des Konma*. Dees legt drie goede uren ten Z. Oosten van Spahan in eene zeer aengename vlakte vol dorpen en tuinen, die op de hoogte eens smallen doorgangs tusschen twee afgescheidene bergen een vermakelyk gezicht veroorzaken. Hier zyn eenige wachters gestelt, om de tollender goederen, die hier door gevoert worden, te ontfangen. Een uur van daer komt men aen den gemelden Tuin, die in twee verscheide deelen bestaet, beide met eenen byzonderen muur omtrokken. In een der zelve ziet men een groot water volbiezen en andere watergewassen. Men ziet 'er veel watervogels in; dat lustigh te beschouwen is. Men vaert 'er ook door met vele kleene roeischootjes. Daer benevens staet een gebou dat ten deele vervallen is, zoo dat noch daer aen, noch aen den tuin iets Koninglyx te zien is. Een groote streek door het lant is een fraeie waterlooping, wiens wegh derwaert strekt om den tuin te bevogtigen. Buiten deze zyn 'er noch verscheide andere waterloopingen. Daer is ook een groote lange laen, waer door men op dezen wegh komt.

Van dezen tuin trokken wy nogh ander-

Tyding
van de
verwin-
ning der
Bontge-
nooten.

Ommegangen
van Huffleyn.

Tollhuis.

Beschry-
ving van
's Konings
Tuin.

Tuin van
de Konin-
ginne
Moeder.

Vifch-
vangst.

derhalf uur verder naer den tuin van 's Konings Moeder, genaemt *Mar-jambeeck*, daer wy vroegh ten agt uren aenquamen met inzicht om ons met vifchen te vermaken: waer toe wy twee netten met ons genomen hadden. Wy kregen ook een half uur van daer een goede zode, waer door ons de luft beving om des anderen daegs dit vermaek te hervatten in de rivier *Roet-gonna*, die daer haren loop heeft, gedekt met een lange fteene brugh. Hier vingen wy zoo veel vifch, dat wy twee verfcheide reizen een gedeelte daer vanaen den Heer Kastelein zonden. Wy gebruikten ook het roer, waer mede wy zo blaauwe duiven fchoten. Voortreizende en ons op den wegh met de koude keuken behelpende quamen wy met heldren manfchyn een uur voor middernagt weder binnen Spahan.

Den 13 der maent bezogt de Fransche Gezant ons Opperhoofd, die hem des avonts ter maelydt hielt. Wy bezogten hem des anderen daegs op ons beurt, en fcheidten na 2 uren blyvens weder van hem af.

Op den 28 der maent maekte de Heer Kastelein bekend aen alle die onder hem in dienft der Nederlantsche Maetschappye waren, dat Mr. Willem van Hoorn, Generael van Indie, zich ontslagen hadde van zyne bedieninge, en in zyn plaats de Heer Joan van Hoorn was aengeftelt. Hier mede ontfloegh hy hen van den eedt aen den ouden Generael gedaen, en belafte hen dien te doen aen den nieuwen. De brieven van Batavia gekomen, die dit nicus mede bragten, werden hun alle openlyk voorgelezen, en na het eindigen van elken brief driemael alle de kleene ftukken geloft, volgens de gewoonte der plaetsen, in welke de Maetschappye hare kantoren heeft. Dit gefchiedde hier in den Tuin van de woninge der Maetschappye, in het Talael, in welx midden een fpringende fontein ftact. Het overige vanden dagh wert met drinken van gezontheden, met aenfteken van vierwerken, en andere vreugdetekenen doorgebracht. Ondertuffchen quam het Pinxterfeft aen, dat wy plechtiglyk by den Heer Kastelein vierden, als de jaerlyxe gewoonte mede bragt.

Ondertuffchen verftond ik dat nogh eenige overblyffels der outheit buiten Spahan te beziën waren. Dit bewoogh my om met den gemelden Jan Oets derwaert te trekken. Wy quamen een uur voor den dagh op het gebergte *Dief-felom*, of

Reuzen-
bergh.

Reuzenbergh, gelegen ontrent 3 uren ten Ooften van Spahan, aen de Noortzyde der rivier *Zenderoe*, daer verfcheide bergen van elkander afgefcheiden in de vlakke leggen. Die hier ontrent wonen zyn van gevoelen dat hier in vorige tyden Reuzen gewoont hebben, en de bergh daer van

zynen naem gekregen heeft. Deze bergh fcheidt zich voor een gedeelte met eene kloof van den anderen, waer door het water by overloopinge zynen wegh neemt. Op de fpits van het gedeelte, dat men eerst ontmoet, en dat als een fuikerbroot in de hoogte opgaet, vertoont zich nogh het meefte deel, behalven dat men aen de Z. Weftzyde den muur eener fterkte, die daer geweest is, ziet. Deze befluit de kruin van den bergh. Mynenieuwgierigheit kon ik hier niet ganschelyk voldoen om de moejelykheit der rotsen, die niemant buiten onzen ftalmeeftter beklimmen kon om de groote fteiltien, en gedurige afgebrokentheit, zynde daer geen wegh, waer langs men 'er komen kan. Hy ook was wel genadert tot den muur, maer kon verder niet raken. Ik kan derhalven niet getuigen van het gene binnen te zien was: dit wel, dat het gebergte byzonder hart en yzeragtigh is. Ondertuffchen bevlytigde zich onze jager, die zich op het klimmen mede wonder wel verftont, om op den anderen bergh, die vry grooter is, te geraken, van ons gelast zynde, zoo hy iets der aenmerkinge waardigh mogt ontmoeten, daer verflagh van te komen doen, opdat we, ware het mogelyk, ons ook derwaert begeven mogten. Wy wagten hem weleenuurlangh vergeefs, en befloten hierom langs de gemelde kloof weder naer beneden te keeren, dat ons moeite genoegh koftte. Toen wy aen den uitgangh gekomen waren, waer mede nogh een uur verlopen was, kregen wy onzen jager in 't gezicht aen de zyde van het gebergte, daer we hem langh in overlegh zagen ftanen, op welk eene wyze hy zich weder naer beneden begeven zou, omdat de rotsen zoo fteil afliepen. Eindelyk volvoerde hy zyn befluit, dat vervaerlyk om te beschouwen was. Want hy hielt zich zelve met hand en voeten aen eenige uitftekende ftukken en gaten der rotsen, en liet zich zoo nederwaert, belemmert ondertuffchen met zyn roer, dat hem met eenen riem over het lyf hingh. Hy quam 'er behouden af, en gevraegt waerom hy niet weder den zelve wegh was afgekomen, antwoordde hy zulx niet te hebben kunnen doen, om de gevaerlykheit van den wegh, die zoo moejelyk was dat hy op handen en voeten veele plaetsen had moeten bekruipen; dat voor ons niet te bezoeken stondt.

Gevaerly-
ke afda-
ling.

Het berecht, dat hy ons bragt, beftondt hier in, dat op dezen bergh, die ten Ooften der eerst gemelde party legt, drie putten zyn, gehouwen uit de rots, Diepe welke monden 10 of 12 voet in hun dia-putten. meter hebben, zynde in den eenen een yzere keten, ontrent eenen arm dik in de rots geklonken. Dees ftrekt zich uit

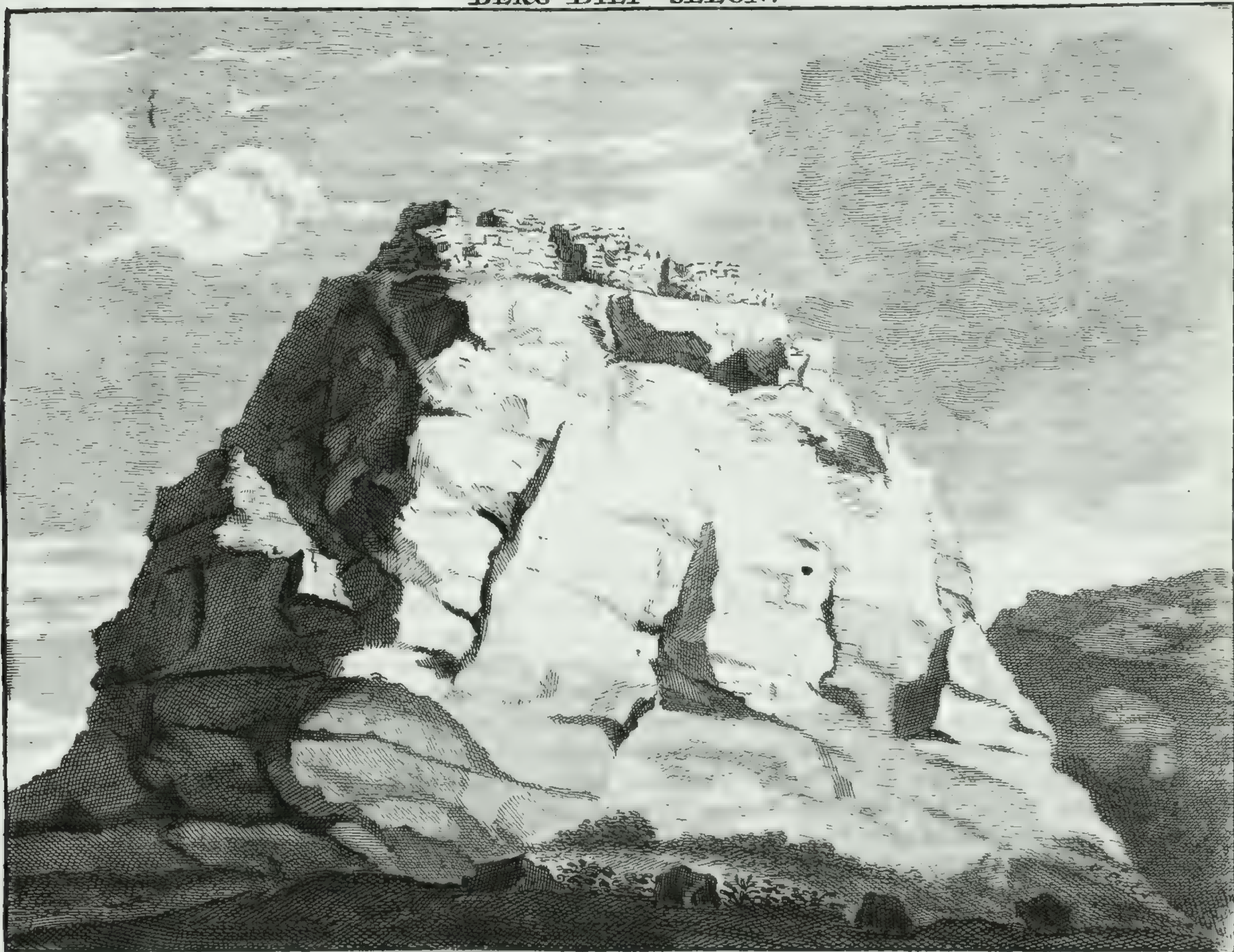
T t

van

van d'eene tot de andere zyde des puts ontrent eens mans hoogte van den bovengrond. Deze put staet wat lager dan de andere twee in den bergh, en loopt schuins nederwaert, is ook wyder dan de andere. Hy voegde by zyn verhael dat hy in deze putten eenige groote steenen geworpen hadt, maer niet dan in eenen der zelve het geluit daer van had gehoord nederkomen, dewyl de steenen door de overmatige diepten der putten langh over wegh waren. Dit getuigden ook delantluiden. Of zy geheel droogh of onder met water bezet zyn, daer van was geene zekerheit te krygen. Hy vertelde ook dat hy daer ter plaetse gevonden hadt een vervalle straet, aen welke wederzyts nogh vervalle gebouwen stonden, ook in het midden zeven overdekte waterbakken. Nogh waren 'er twee bruggen, wel mede ver-

vallen, maer egter nogh te betreden, ontrent 3 voet breed, en 10 langh. Deze hadden gediend tot het gaen van het eene tot het andere dorp ofte buurt. Zy strekken zich uit over eenen waterbak. Zyne eerste ontmoeting was de weg of straet, die naer zyne giffingh de breedte van 150 schreden hadt. In deze gebouwen wierden nogh verscheide vertrekken gezien. De bergh is boven vlak. De verbeeldingh van den eerst gemelden bergh wort hier nevens aangewezen, getekent van de Zuidtzyde, waer in men kennelyk den boven op gemaekten muur beschout. Op dit gebergte hebben zich voor dezen roovers onthouden, die daerna om hunne stroperyen verjaegt zyn. Om hen ook brak men toen eenige rotsen, op dat 'er geen opgangh meer wezen zoude.

BERG DIEF-SELON.

In het wederkeeren begaven wy ons langs de rivier, waer over wy togen door middel eener steene brugh, die ten deele verbroken was. Vervolgens komende ontrent den meer gemelden tuin des Konings, genaemt *Goes-jeron*, reden wy door de rivier om het overige van den dagh daer door te brengen met de koude spyzen, die wy met ons genomen hadden; dewyl het nogh

twee uren voor den middagh was. Ondertusschen worpen wy het net in de rivier, maer met slecht gevolg. Waerom wy ons volk om te visschen uitzonden. Zy quamen met eene goede zode te rugge, waer van wy een gedeelte ons Opperhoofd toezonden, houdende het overige gedeelte voor ons avontmael. Ten zes uren trokken wy weder van daer,
en

en quamen dus ten 8 uren weder binnen de stad.

Onthael
by den
Sekretaris
des Ryx-
bestier-
ders.

Kort hier aen reed ik met den Heer Kastelein naer *Mierfa-about-aleb*, Geheim-schryver zyner Hoogheit den Ryxbestierder, die ons eenige dagen te voren had uitgenoodigt. Wy quamen daer des morgens ten agt uren aen: en als wy daer een uur hadden doorgebracht met het rooken van Tabak, en drinken van den gewoonlyken drank, onder het voorzetten van konfituren en suikerwerk, begaf zich de gemelde Heer met ons Opperhoofd in een ander vertrek, latende ons verzelt van eenige zyner vrienden. Een half uur daer na quamen de Heeren weder by ons, wanneer de spyzen en allerlei vruchten naer den tydt des jaers opgedischt werden. De drank was velerlei: eenige als Limoenade of Serbet: eenige wit en warm genaemt *Gaelaeb-nabaet*, ook *Bidmus-nabaet*, dat eigentlyk roze-water met suiker toegemaakt is. Verscheide waren ook kout, en bruin en geel van koleur, die byzonder aengenaem waren, gelyk wy voorheen van den *Bidmus* gezegt hebben. Hier in werpen zy zeker groen zaet, dat droogh zynde zwart wort, genaemt *Togmet-gaifa*.

Aenmer-
king over
deze no-
digingh.

Hier wel onthaelt zynde trokken wy een uur na den middagh wech. Onder-tusschen verstond ik dat deze nodiging was geschiedt door last van den Ryxbestierder, die dit onthael wel binnen zyn huis zou aangeregt hebben, had hy niet willen myden de verscheide gedagten, die uit dit bezoek zouden zyn opgenomen geweest. Voor zoo veel ik kon uitvoerschen begreep ik dat het Hof gaerne gewilt had dat de Maetschappy de verlossing der menschen, die in den voorleden jare eene bedevaert naer Mecha gedaen hebbende, in het wederkeeren over zee door Mosketse Arabiers, leggende in het inkomen van de Persiaensche golf, gevangen waren, te weegh bragt, en zich liet gebruiken tot het vereffenen der geschillen, gerezen tusschen de Persianen en de gemelde Arabiers, zonder dat het Hof, naer het schein, egter weten wilde dat het zich daer mede bemoeide.

Ongeluk-
kige da-
gen.

De 19, 20, en 21 der maent waren de dagen, die de Persianen voor ongelukkig houden. Waerom'er toen weinigh ge-
arbeit wert, en de meeste winkels gesloten bleven.

Nieu Op-
perhoofd.

Den 26 der maent quam in den morgenstont hier aen een looper der Maetschappye, gericht aen den Heer Kastelein met eenen brief van den Heere Willem Bakker Jakobs zoon, die hier quam om de plaets van ons Opperhoofd te bekleeden. Hy gaf hier in te verstaen dat hy reeds te Jes-dagaes was aengekomen; dat ontrent gerekent wort van Spahan 25

uren af te leggen, en den 27 hier stondt te zyn. De Heer Kastelein gaf hier op last aen zynen Stedehouder en andere be-ampten der Maetschappye des avonts van Spahan te trekken, om dezen Heer in 't gemoet te ryden, en hem te verwelkomen. Ik oordeelende van mynen plicht te zyn deel te nemen aen dezen uittocht voegde my by het gezelschap. Het vertrek gingh ten 7 uren aen, bestaende ons gezelschap in 23 personen te paert nevens de bedienden, waer van de Stalmeeister het hantpaert van den Heer Kastelein nevens zich leide. Agt loopers waren hier by, alle gekleedt naer het gebruik des lants by diergelyke voorvallen. Maer wy hebben hier boven daer van gesproken, en de verbeeldingh daer van gegeven. Nogh waren by ons negen Benjanen of Indianen te paert met 4 loopers, zoo dat het getal 44 menschen uitmaakte. Ten tien uren rustten wy een weinigh aen de vervalle karwanfara *Margh*: van waer we voorttrokken tot de karwanfara *Mierfa-ahie-resa*, mede ten deele vervallen. Wy quamen daer ontrent middernagt aen. Den 27 der maent reden wy ten 4 uren na den middagh een uur verder voort, zynde middlerwylen nogh twee Françoisen, en een Armenisch Koopman, ons hier bygekomen. Het was dezen dagh zoo warm, en de wint zoo heet, als ik nogh noit hier te lande ondervonden had. Des sloegen wy ons in de schaduwe aen den voet van het gebergte *Ortsjoerire* neder, houdende daer ons avontmael met byzondere vrolykheit. Hier onthielt zich ook een Persiaensche Heer in een grot van het gebergte, om de frissche lucht te genieten. Hy had zyne tenten in het velt, dewyl hy daer opzicht van wegen den Koningh te nemen hadt over het graven eeniger waterputten. Hy ons aenkomen vernomen hebbende zond ons eenige ververschingen van vruchten, nevens een groot stuk ys, denkende zonder twyffel dat wy des noodigh hadden, waer in hy zich bedroogh. Wy aenvaerdden het egter beleefdelyk, en erkenden de moeite van den bringer. Om van onzen kant ook te toonen dat wy wisten wat wel leven was, zonden wy twee onzer bedienden naer hem toe met twee schotelen vol vruchten, nevens een stuk ys driemaal zoo groot dan wy ontfangen hadden. Hy liet ons bedanken zonder egter iets aen de bringers te geven, volgende hier in de Persiaensche kargheit.

Ontrent 8 uren kregen wy op het gebergte het *Maersjal* of fakkellicht in 't gezicht, dat voor het nieuwe Opperhoofd gedragen wert volgens de wyze dezer landen ontrent luiden van aenzien, die des nagts over wegh reizen. Wy stegen dan

dan te paerde latende het goet met eenige bedienden daer blyven, om met hem in het te rugh keeren hier wat te vertoeven, als hem dat gevallen zoude, en zyne Gemalinne, die agter was, af te wachten, en haer dan te laten voor ryden, gelijk geschiedde. Zy quam aen mede met fakkelligt. Waer op wy vervolgens alle te paert stegen, en quamen weinigh tyds na middernagt in onze vorige karwanfara, daer wy bleven.

Staetfiedes aenkomenden Opperhoofs.

De ontmoeting van dezen Heer ging dus toe. Zyn Stalmeeſter reed met zyn hantpaert voor aen, gevolgt van twee voorryders en zes loopers. Toen quam de Heer Bakker verzelt van eenen Francois. Hier aen quam de *Kalian* of *Takbaflesdrager*, zittende op een Jagtan; van welk tuigh wy hier voor geſproken hebben. Hier op volgde de *Bocx-adrager*, dat is, een dienaer, die voorraedt van linnen en andere nootlykheden tot verſchooningh om zyn lyf droegh. Hier agter quam een waterdrager, die water aenvoert, dat in eenen lederen zak onder den buik van het paert hangt. Toen twee *Megters* of ſtalknechten. Twee koks met hun gereetſchap houden zich by de geladene beesten. Voor uit reden twee knechts met de *Maſſen*, dat zyn groote langwerpige zakken, waer in het beddegoedt gewonden is, nevens eenen oppaſſer of veger, die de plaetſen, daer men aenkomt, bereit. By dit goet bleven ook vier zwarte ſlaven, nevens eenen Maerſial of fakkeldrager, en 17 mannen te paert, en nogh 6 loopers.

Aenkomt zyner Gemalinne.

De Gemalin van dit Opperhoof had by zich twee Hollanders, die in dienſt waren der Maetſchappye, de een een boekhouder, de ander een Aſſiſtent by voorraedt aengeſtelt. Zy had eenen voorryder

nevens twee loopers. Een Kaſualeider te voet gaende hielt den muil geſtadigh by den toom, van eenen diergelyken gevolgt, die vier ſlavinnen geleidde. Daer zat ook een knecht op de Jagtan verzelt van eenen fakkeldrager: zoo dat haer gevolgh beſtont in 32 perſonen, waer onder men 9 voetloopers telde.

Nadat ons de Heer Bakker op den 28 der maent met het middagmael onthaelt had, trokken wy ten vier uren van daer, en quamen kort voor den avont te Spahan, daer hy in het Hof der Maetſchappye ontfangen, en onder het losbranden van drie ſtukjes kanon verwelkomt wert. Deze ſtukjes lieten zich ook hooren op de nadering zyner Gemalin, die, om niet by dagh in de ſtadt te komen, een uur na het vallen van den avont aenquam. Zy was een Hollantſche juffrou, dogh in Indie geboren. De Heer Kaſtelein ontfing ze beleefdelyk, en onthaelde haer nevens haren Gemael ter maelydt.

Den laetſten der maent lieten de Spelers des Konings zich luſtig hooren, ook den ganschen nagt over en langer, dewyl het feeſt wert gehouden van *Baba-Soedſia-adien*, waer van wy te voren geſproken hebben. Den agtſten wert hier gevierd de geboortedag van den Profeet Mahometh. Hier op begon men des avonts weder luſtigh op te ſpelen, dat den volgenden dagh over duurde. Waerom de meeſte winkels geſloten bleven.

Perſiaenſch feeſt. Geboorte van Mahometh geviert.

Den 12 en 13 der maent maekte ik alles vaerdig tot de reize, nemende aſſcheit van myne vrienden, en brengende al myn goet in de verblyfplaets, daer ik den veertienden over bleef, dewyl de Heer Kaſtelein vaſtgeſtelt hadt den volgenden dagh te vertrekken.

XLVI. HOOFSTUK.

Tweede vertrek uit Spahan. Toeſtel en manier van reizen. Verſcheide plantgewaſſen. Wilde Varkens. Begraefplaets van eens Konings zoon. Ander voornaem graf. Meenigte van Muggen. Komſt te Zjie-raes.

Vertrek des Schryvers uit Spahan.

VOLGENS ons beſluit vertrokken wy op den 15 van July des avonts ten tien uren. Welken ontydt wy met voordagt namen, zonder iemant kenniſſe van de reize te geven, om het uitgeleide veeler vrienden, die den Heer Kaſtelein zouden verzelt hebben, te myden. Want deze Heer veele jaren zyn verblyf binnen deze ſtadt gehad hebben, de in alle minzaamheit en vrientſchap, die

hy niet alleen met de Chriſtenen, maer zelfs met de Perſianen onderhielt, had deze plichtplegingh, die hem laſtigh zou gevallen hebben, niet kunnen ontgaen. Want veelen der Perſianen hielden zich gereedt om hem te verzellen, en lieten daerom hem den tydt van zyn vertrek afvragen. Dit deed zelf de Biſſchop der Armenieren, die aen het Opperhoof verplicht was door veele dienſten hem meenig-

nigmael bewezen, waer van de kleinste niet was de laetste, die hem by mynen Zedigheid tydt geschiedt was. De Heer Kastelein dan, niet gedient met den last dezer plichtplegingen, hieldt zich vernoegt met den lof, dien hy in Spahan liet, daer hy door zynen minzamen en heuschen ommeegang aller menschen genegenheit gewonnen hadt. Hy bewilligde dus nergens anders in dan in het verzoek van zynen stedehouder Jan Oets, en den Tolk François Sahid zynen ouden vrient, die hem uitgeleide deden. Buiten hen bestondt ons gezelschap in 41 personen, waer van 'er 30 te paerde zaten. Onder dit gezelschap waren vier Hollanders, de Heer Kastelein, de Hofmeester Zypestein, David van den Zande, weinigh voor my daer van Aleppo aengekomen, en ik. De dogter van den Heer Kastelein zat met hare dienstmaegt in de *Kasua*, zynde eenige slaven en slavinnen in het voorleden jaer voorafgezonden.

Onze manier van reizen was ontrent zoo als wy reets verhaelt hebben. Gedurigh werden koks en vier dienaers met tapyten, dekkleden, beddegoet en andere nootlykheden altydt vooruit gezonden, opdat wy op ons aenkomen onze verblyfplaats bereit zouden vinden.

Twee der voornaemste dienaren reden te paert nevens de *Kasua* der dogter van het Opperhooft, om de Mooren, die haer op den wegh mogten ontmoeten, uit den wegh te doen gaen. Hier by waren twee voetloopers, welker een een Armenier was, die den muil der *Kasua* leidde. Dit tuigh is gemaekt op de wyze van eenen draegstoel of zetel, bekleet met roodt stof rondom en boven, ook van voren daer mede bedekt en behangen. Hier in kan een mensch bequameelyk zitten. Een Muil heeft dikwyls zulk een draegtuigh aen beide zyden afhangen. Kamelen ook wel: maer daer heeft men zulk een gemak niet af.

By deze *Kasua* bevindt zich altydt de *Sjarvadaer* of meester der lastbeesten, om toe te zien of 'er iets op den wegh mogt van zynen stel raken, en dat weder te regt te helpen, en het goet op en af te laten doen. Deze *Kasua* gaet gemeenlyk een half uur voor af. Dus deed ook de onze: zoo dat wy by nacht het fakkellicht, dat haer verzelde, gestadigh in 't oogh hadden. Dit licht wort met het vallen van den avont opgesteken. De lastbeesten laet men voor af gaen. Egter reden wy hen dikwyls voorby.

Met dezen toestel dus op den gezegden tydt uit Spahan gereden zynde quamen wy ten 2 uren na middernagt binnen de karwanfara, die genoemt wort *Mierfa-resalefa*. Des morgens daer aen onthaelde ons de Tolk Sahid wonder wel met de spyzen,

die hy met zich genomen hadt. Des namiddags verlieten ons de Indiaensche of Benjaensche makelaers, die met ons gekomen waren, en keerden weder naer Spahan. Wy togen ten 6 uren weder voort, en quamen een uur na middernagt in de karwanfara *Majaer*, daer onze tolk ons op gelyke wyze onthaelde. De tydt van 5 uren na den middagh naderde nu: en de stontd quam aen, dat de vrienden, dus verre mede gereist, te rugh moesten keeren. Dit verwekte eenige ontsteltenisse niet zonder storten van tranen om de oude en opregte vrientschap van den Heer Kastelein, en dezen François Sahid; waer door ook het hart van Oets getroffen wert, die aen den Heer Kastelein nu eenen Vader ging verliezen. Het most egter zyn. Dus verlieten we elkander op den gemeenen wegh, niet verre van de karwanfara. Vervolgens hielden wy twee mael stil aen een loopend riviertje, en quamen by middernagt aen de begraefplaats *Zja-resa*, om daer te blyven. Hier toe zonden wy eenigh volk vooruit, om verzekert te zyn van een verblyfplaats, die men aen de opzieners der plaats most verzoeken. Zy stonden ons verzoek gewilligh toe, als wel wetende dat zy daer voor een goede vergeldinge te wachten hadden. Tot dit einde deden zy het volk, dat daer gemeenlyk komt, verscheide malen uit den wegh gaen, en maekten een soort van *Korog*, ter oorzake van de vrouwen, die wy by ons hadden. Dus genoten wy hier onze rust in vryheit en veel vermaek uit de lustigheit der plaats, waer van ik het gezigt nevens dat van een Vischfontein op papier aftekening, gelyk hier te zien is. Wy bleven hier tot den negentienden der maent. Na het midden van welken dagh wy ten vyf uren weder voorttrokken, rydende door de oude verdelgde stadt *Cominsja*, maer een kleen half uur van het gemelde graf afgelegen. De helft van den wegh voortgetogen zynde quamen wy aen den Tuin *Baba-Ziel*, daer ons nevens een loopend riviertje de kaffée bereit, en het fakkellicht om de duisternisse van den avont aengesteken wert. Het was een uur voor middernagt, toen we quamen in de karwanfara *Magfoet-begi*; van waer wy des anderen daegs weder voortgetrokken zynde zeven of agt harten nevens ons zagen grazen in de vlakte. Ik tradt met den jager van het paert om hen met het roer te onderkruipen: maer zy wachtten ons niet af. Onzen halven wegh afgelegd en wat kaffée gedronken hebbende, quamen wy aen de karwanfara by het dorp *Aep-nabaet*, van waer wy den volgenden dagh weder vertrokken, en halver wegh wat uitrusten onder het rooken van *Tak*, en drinken van kaffée. Weder

Bewege-
lyk af-
scheit.

ZJA-RESA.

voortgetogen quamen wy aen het dorp *Jes-dagaes*, en binnen de karwanfera, daer we stil hielden. Hier vermaekten wy ons in eenen tuin vol vruchtboomen, gelegen een klein half uur ten Noortoosten van deze plaets af. Wy worpen het net uit in een hier nevens loopende rivier, en vonden het geluk ons zoo gunstigh als noit in deze landen gebeurt was. Want in eenen worp bequamen wy wel 16 vischen, elken meer dan eenen voet langh, behalven nogh een goede zode van kleiner soort: zoo dat wy hier een ruim mael deden, vindende de tafel gestoffeert met water- en fausvisch, ook gebraden visch, dien wy in eenen edelen drank te weeken leiden, niet zonder te denken aen de goede vrienden, onder welke die in het vaderlant waren niet vergeten werden. De vischen, die men hier vint, zyn van zeer goeden smaek, wel gevoedt, vet, en wit. Vyf of zes vrouwen in dezen tuin wonende deden ons goede siere, dat wy van onzen kant met eene goede vereeringe erkenden. Ten 4 uren na den middag trokken wy weder naer de karwanfera, leggende de jonge juffer dezen weg te paert af. In dit gaen en keeren zagen wy veele patryzen op het gebergte, maer konden'er geene schieten.

Op den 24 der maent na vyven scheidten wy van hier, en quamen voor negenen aen het dorp *Gombes-lala*, dat in weynigh huizen bestaet, by een vervalte karwanfera, gerekent te leggen 4 uren van *Jes-dagaes*. In dit gebergte onthouden zich veele Rheebeesten, om welke te verrassen wy des morgens vroegh uittoegen, zonder dat wy'er eenige vernamen. Wy vonden hier eenig volk met huntenten en vee, waer by wy ons vermaek namen, vindende hier vol op van versche boter, melk, hoenderen, eieren, en wat wy verder noodigh hadden. Na den middag ten zes uren reden wy weder voort, en geraekten ten 10 uren aen het dorp *Degerdoe*, daer wy in een vry slechte karwanfera ons verblyf namen. Wy vonden het volk hier vry onbeschoft en stout, als steunende hier op dat ze in 's Konings dienst

Over-
vloedt
van visch.

Het dorp
Gombes-
lala.

Het dorp
Deger-
doe.

DE VOGEL SJOERAKAN, EN SNIP.

dienst zyn, wiens paerden hier komen weiden. En niet beter zyn de menschen te *Koskiesar*, een dorp 7 mylen verder op gelegen.

Het dorp Poel-Sackoe. Den 26 der maent ten 5 uren na den middagh reden wy van daer, en quamen ten 9 uren aen het dorp *Poel-Sackoe*, daer wy bleven tot den volgenden dagh, met wiens aenkomst wy het net worpen in een rivier, die daer nevens loopt. Hier kregen wy een schoone zode visch, waer onder ook karper, houdende dus een deftigh middagmael, waer aen ook onze dienaers hun genoeg vonden. Wy plaetsten ons in verscheide huizen, dewyl hier geen karwanfera is, en zelden reizigers hier hun verblyf nemen.

Door des Direktours van Gamron. Ontrent 6 uren vervolgden wy onzen wegh, en even buiten het dorp gekomen ontmoetten wy twee loopers der Maetschappye, afgezonden van Gamron met brieven, die bootschapten dat de Heer Magnus Wichelman, Directeur der plaets, den zefsten der maent door eene zware koorts aengetast, en, na twee dagen buiten spraek gelegen te hebben, der werelt overleden was. Deze onverwachte tydingh ontstelde den Heer Kastelein niet weinigh om verscheide oorzaken, vooral beducht dat zyn voornemen van naer Batavie te reizen door dit toeval mogte te rugh gezet worden. Hy beval deze loopers zich by ons te houden tot in het dorp *Koskiesar*, zynde nogh 3 uren reizens, om de brieven daer met gemak te openen. Wy quamen 'er met den avont aen. Maer de meenigvuldige gedagten, die den Heer Kastelein over het lezen dezer brieven overvielen, benamen hem zyn nachtruft, en ons al het vermaak, dat wy hier meenden te scheppen. Want al onze vrees was dat hy in Gamron om zaken de Maetschappy betreffende eenigen tydt zoude moeten blyven. Hierom schreef hy den volgenden dagh brieven naer Spahan en Gamron, waer van hy de eerste afzond, en de leste nogh inhield of 'er misschien binnen weinigh dagen nogh loopers van Spahan mogten komen, gelyk gebeurde.

Wy vervolgden onzen wegh ten vyf uren, dien wy half afgelegd hebbende gingen voorby eene vervalle karwanfera, daer wy een weinigh nederzaten. In deze vlakke, daer veel water met riet bezet is wort veel gevogelte gezien. Wy zagen hier ook zeer veel menschen met hun vee, zoo paerden, als koejen, schapen en bokken, duizenden by een, dat indezen tydt des jaers lustigh om te zien is. Dit was oorzaak dat het gevogelte van daer gescheiden was, en zich naer d'andere zyde begeven had, daer het zich bleef onthouden.

Met den avont quamen wy in het hoogste gebergte. Als men hier over gekomen,

en weder in de laegte gedaelt is, komt men aen het dorp *Affa-pas*. Hier begaven wy ons ten 11 uren in de karwanfera, daer wy ruimte vonden om de bequaemheit van het gebou, bestaende uit gebakken steen.

Des morgens opgestaen zynde vond ik binnen dit dorp een soort van kruit, dat in dezen tydt des jaers schier droogh was. Zy noemen het *Madroen*. Het waft ontrent twee voeten boven den grondt, en spreit zich met veele takjes, die dicht aen een zyn, uit. Boven zit het als met kleene knopjes dicht aen elkander, zynde geelachtigh van koleur met kleene blaetjes, gelyk de letter A op No. 180 aenwyft. De Persianen distilleren hier een water van, dat dezelve kragt heeft, die in de Gember is. Het kruit zelf, al is het droogh, heeft echter den zelve reuk. Nogh is 'er een ander soort van kruit, dicht in een gesloten als klokjes, die alle boven met vyf partytjes om slaen, gelyk de Granaetbloessem. Aen den steel zyn eenige kleene bladeren. Men vint het met groote bosjes by een, wassende een weinigh hooger dan het eerst gemelde. Elk huisje is vol tamelyk groot zaet, dat byna zwart is, leggende besloten in een dopje, als dat van de ekelen. De naem is by de lantluiden onbekent. Al wat zy daer van weten te zeggen is, dat dit zaet, als men het inneemt, eenige bedwelmingheit veroorzaekt. Gy ziet het afgebeeld by de letter B. Wat verder op in het gebergte vond ik wilde Spaensche Terwe. Deze is volkomen ryp zynde schoon root, en anders groen. Men bragt 'er my een proef van half ryp, half onryp, waer in beide de koleuren gevonden werden. Zie de afbeelding op de letter C zonder de bladen, die niet van de Spaensche Terwe verschillen. Een onzer dienaren proefde de rype, maer vondze zoo heet en zamentrekken- de, dat hy niet wist hoe hy ze ras genoeg uit den mont zou quyt worden. Gy ziet deze drie soorten van vruchten in hare wezentlyke grootte. Als men verder voortgaet, ontmoet men veele Terpen- tynboomen, waer van de boudiden de gom opzamelen, en te Spahan te koop brengen. De vrugt, die daer weeligh aen groeit, en in ronde lichte groene knopjes bestaet, wort versch afgeplukt in pekkel gezet, en gebruikt by gebruet, even als by ons de kappers. Gy ziet hier een takje naer het leven afgebeeld op N. 181. Waer by ik voege de aftekening eener witte bloem, genaemt *Goel-nasranie*, die tamelyk hoogh en met veele takken uitspruit, zynde van binnen geel en roodt gevlekt.

Nu ontstont 'er onweder, en harde wint uit den Westen, echter zonder veel ongemak van ons, omdat de wegh meest Oost aen genomen wert, zoodat het stof niet veel hinder deedt. In deze vlakke, die

Meenigte
varkens.

die zich langh en breedt uitstrekt, zyn vele waterloopingen en moerassen met riet en andere ruigte bezet. Hier in onthout zich meenigte van varkens, die by wylen met troepen van honderden te gelyk famen komen, doende groote schade aen het gezaeide en aen de vruchten, en gaende weiden tot aen het dorp. Om hen te verdryven hebben de lantluiden eens al het riet, waer in zy zich verbergen, aen brant gestoken, zoodat 'er meer dan vyftigh door het vier vernielt werden. Maer die den brant ontquamen liepen zoo verwoedt, dat de menschen zich genootzaekt vonden zelfs de vlucht te nemen. Uit deze vreeze hebben ze hun daerna volle vryheit gelaten, ziende dat 'er geen uitroyen of verdryven aen was. Men vertelde my dat 'er varkens onder zyn zoo groot als een koe. En wat geweld zuike beesten bedryven kunnen is licht te beseffen.

Het dorp
Oed-joen.

Vorstely-
ke graf-
stede.

Wy gingen nu na den middagh weder voort, en ontmoetten des avonts het volk van den broeder des Hartogen van Laer, waer by 15 Kasuaes met vrouwen waren. Ten negen uren quamen wy aen het dorp *Oed-joen*. Wy hadden volk vooruit gezonden om voor ons verblyf te verzoeken in eenen tuin des Konings, die daer is, waer in begraven legt de zoon van Koning Sultan Hossen Mameth. Dit graf wil men dat 280 jaren out is. Het staet binnen een kleen vertrek. De kist is van steen, met hout overtogen. Daer legt een kleedt over heen dat tot op den gront hangt. Op den kist staet een Muts of Tulbant. Boven het gebou staet een Koepeltje. Het gebou zelf heeft verscheide benedenvertrekken, waer in wy zeer wel gcherbergt waren. De gansche tuin is met eenen steenen muur omtrokken.

Visch-
vangst.

Zoo dra de zon vanden volgenden dagh gerezen was, begaven wy ons weder tot de visschery, vangende in eene rivier, die hier nevens het dorp door de vlakte loopt, een zoode naer wensch zoo van groote als kleene visschen. Zoo deden wy ook den volgenden dagh, en troffen het zelve geluk. Om het genieten van welk vermaek en groote vryheit der plaets wy hier bleven tot naden middagh ten vyf uren. Toen trokken wy voort, en getogen over den moejelyken bergh *Iman-sade*, quamen wy ten negen uren aen het dorp, dat den zelve naem voert, daer wy ons ter herberge begaven, en de eerste warmte gewaer werden.

Het dorp
Iman-sa-
de.

Graf van
eenen
Heilig.

De eerste dagh van Augustus ging in, wanneer wy het graf van eenen Heiligh bezagen, genaemt *Imon Saddle Ismael*, die daer nu 700 jaren, zoo men zegt, gelegen heeft. Voor zyn tombe hebben de Persianen zulk een achting, dat zelfs geen Hartogen noch andere Grooten van den Houwer, die in eenigh bewint zyn,

daer vermogen nevens te gaen, maer gehouden zyn het dorp of wel het graf te myden: waer door een gunst geschiedt aen de daer woonende lantluiden, die geene geweldenaryen of overlatten van dusdanige Grooten onderworpen zyn. Dit graf bestaet uit een tamelyk groot gebouw van gebakken steen, met een koepel overtogen, en met eenen muur omtrokken, hebbende ook een groote voorpoort, waer door men intreedt.

Ten 4 uren trokken wy weder van daer, en quamen ontrent 8 uren aen het dorp *Ma-jien*, daer de Heer Kastelein zich met ^{Het dorp} Ma-jien. zyn dochter ter herbergh begaf in eenen vermakelyken tuin. Wy begaven ons binnen de karwanfira, die daer dicht tegen over staet. In dezen tuin vond ik een kruut, genaemt *Chef-tereck*, zynde een ^{Het kruut} Chefte-plant 4 of 5 voet hoogh, dicht met tak-^{reck.} ken bezet: waer onder groote bladeren

waren. Aen de takken was een meenigte van huisjes, in welker elk 4 zaden waren, licht kastanjebruin van koleur. Men verneemt 'er eenen sterken reuk van, die meest van de bloem komt, die kleen is, veel al wit, of blaau, en purper, waer onder root gemengt is, op de wyze van den bloessem der peulvruchten. De dorp-luiden weten 'er niets van te melden, dan dat dit kruut om zynen reuk, even als de bloemen, geacht is. Ik heb het afgebeelt op No. 182.

Hier kreeg ik ook eenen vogel, ge-^{Vremde} naemt *Sjoerakan*, zynde een soort van ^{vogel.} eenen Entvogel, ook zoo groot. De kop is geel, de bek roodt, de pooten ook met roodt getekent. Gy ziet hem afgebeelt op No. 183, en aangewezen door de letter D.

Ook schoot ik een vogeltje, hier gehouden voor een soort van *Beckassin*, of Snip. Het was zwart, graeu, en wit over 't lyf, en had pooten, geheel ros. Gy ziet het zoo groot als 't was verbeelt door de letter E.

Des anderen daegs vervolgden wy ten vier uren na den middagh onzen wegh, hebbende wel haest den genoemden berg, waer op een aenmerkelyke sterkte in oude tyden geweest is, ter regter zyde, ontrent anderhalf uur van ons af.

In deze vlakte zagen wy zeer veel vee, en de lantluiden bezigh met snyden of maeijen van het koorn, waer toe zy kromme messen gebruiken, vattende met de flinke hant zoo veel als zy in elke reis kunnen affnyden. Tot het wannen bedienen zy zich van kleene wagens met vier wielen. Hier loopen ze mede over het koorn, en gaen op deze wyze te werk. Als het koorn gemaeit is, stapelen zy het op eenen hoop: en als ze het ^{Behande-} zuiveren willen, leggen ze rondom de-^{ling van 't} Graen. zen hoop een laeg van droogh koorn.

Dan

Dan ryden ze'er over heen met een *berdzjica* of soort van eenen rolwagen, en dat al in 't ronde, tot dat het grein daer uit, en het stroo gekapt is. Hier na schoppen ze dit stroo in den wint, waer door het zelve van het grein en d'overgeblevene airen gescheiden wort, waeijende het kaf en het gekapte stroo wech, en valende het grein daer dicht by neder door zyne zwaarte. Dan ziften ze het grein met d'airen, waer door het zuiver koorn dan op eenen hoop valt. D'airen, die nogh grein in hebben, worden uitgeklopt met een hout, dat vry dik van hooft, dogh onder plat is, staende de steel daer van wat schuins op, op de wyze ontrent als by ons de klophouten gemaakt worden. Zy noemen het *Goezer-Kaeb*. Daer na ziften ze deze uitgeklopte airen, en zuiveren ze van het kaf.

Meenigte van tenten zagen wy hier door het lant verspreit. Ontrent den avont trokken wy de rivier *Brandemir* over door middel van de gemelde brugh, by de twee andere bergen, daer de sterkten, waer van wy gesproken hebben, op geweest zyn. Wy namen ten 9 uren ons verblyf in de karwanfera *Ab-germ*, gelegen ontrent een uur van deze brugh. Hier zynde begaven wy ons strak naer het gebergte, daer een zeer schoone klare fontein onder uit de rots vloeit. Wy gingen'er uit vermaek by fakkellicht neder zitten, en zagen'er zeer veel visch in, die zich onder de rotsen, daer verdere waterloopingen zyn, kan verbergen. Deze fontein is ontrent 3 voeten diep, en de gront zoo helder, dat men alle de visschen zien kan. Wy worpen hun broot toe, dat ze gretigh wech namen. Hier door beving ons de lust om hen met het net te verschalken; het geen ons zoo wel gelukte dat wy in een worp 20 van hun bemagtigden, waer onder 3 of 4 waren, die eenen gemeenen voet langh waren. Hier van mackten wy des morgens den ontbyt, en bevonden deze visschen overgoten met eene sauce van boter en mostert, ten deele ook gefruit, vry goet van smaek. Maer dit vermaek wert ons dier genoegh betaelt gezet. Want als wy des avonts na deze vangst wilden onze nachtrust nemen, werden wy besprongen van eenige duizenden van muggen, die ons den slaep wel haest benamen, en dwongen den tydt buiten de karwanfera op eene andere wyze door te brengen. Van dit ongemak waren ook niet vry de oppassers der beesten, die het bedt verlatende met alle de knechten dansten, en zongen en sprongen, om zich in beweginge te houden, en dus den nanacht af te wachten, of'er mislichien hope was van dan minder geplaegt te worden. Een van ons volk had zich te bedde gehouden,

en was, dewyl hy zich niet wel gedekt had, des morgens zoodanigh gestelt, dat men hem zonder lachen niet aenzien kon. Maer meest wert de jonge juffrou beklagt, welker vleesch ook niet verschoont was: schoon zy zich moedigh hield, gehart, als een jonge Amazone, tegen de ongemakken der reize. Geen meerder rust genooten de paerden, zynde door dit gespuis zoo aengetast, dat verscheide des morgens den hals vol bobels hadden.

De dagh brak eindelyk door, en wy hier door van deze plaegh verlost vertrokken langs eenen anderen wegh, als voor heen door my genomen was, rydende in deze vlakte byna een half uur langh over een steene brugh, die weinig boven het lant verheven is, dogh op verscheide plaetsen kleene boogen heeft. Het water stroomt by wylen over deze brugh heen, gelyk over kleiner hier en daer, die van hout en aerde gemaakt zyn, dewyl hier vele waterloopingen gevonden worden. Men ziet hier heele streken velts met rys bezet.

Ten 10 uren des avonts quamen wy aen de karwanfera *Poelegoor*, daer wy eenen looper ontmoetten, van Gamron aen den Heer Kastelein afgezonden: uit wien wy verstonden dat de Weduwe des Directeurs Wichelman den 12 dezer maent overleden, en dus in korten tydt haren man gevolgt was. Hier vonden wy weder zoo veel muggen, dat ons niet mogelyk was den brief te lezen. Waerom wy besloten verder op te trekken, en een berer verblyfplaets te kiezen. Dus geboden wy den briefbrenger te rugh te keeren, en ons te verzellen. Wy quamen hier op na korten tydt in het steenagtigh gebergte, en 2 uren na middernagt binnen de karwanfera *Baeits-gaedia*, zeven uren afgelegen van de leste verblyfplaets, en 2 uren van Zjie-raes. Deze karwanfera is van steen gebout, en heeft goet gemak voor de reizigers. Wy vonden'er ook weinigh muggen.

Wy verzonden den 4 der maent ten 4 uren na den middagh den looper met de brieven, die te Spahan wezen mosten, en vervolgden kort daer aen onzen weg, zoo dat we ten 8 uren binnen Zjie-raes ^{Komst te Zjie-raes.} aenquamen. Hier gingen wy in het huis, dat den Heer Kastelein toebehoorde, ter herberge, daer des morgens daer aen Vader Petro d'Alkantera den Heer Kastelein quam verwelkomen. Ik ging ook des namiddags met onzen Schafineester dezen Geestelyken begroeten, en vond den gemelden ouden vader in goede gezondheid.

Den volgenden dagh quamen de Koopluiden, die met de Maetschappy handel dryven, den Heer Kastelein vinden, die na den middagh van den voornaemsten,

genaemt *Hazje Nebbie* met eenige vereeringen beschonken wert, bestaende in veele kleene flesjes met olien van Sandelhout, en uit eenige bloemen getrokken, in flessen met Rooswater, en andere gedistilleerde wateren, suiker, banket, en meenigte van vruchten, als Meloenen, Watermeloenen, Druiven, Appelen, Peren, en wat des meer van dien aert is; waer voor de brengers een deftige belooning in gout ontvingen. Den volgenden dagh quamen ook andere Persiaensche Koopluiden, welker eenige zeer grooten handel dryven zoo met onze Maetschappye als elders.

Op dezen namiddagh reden wy met de gewoonlyke statelykheit met den Heer Kastelein naer den gemelden *Hazje Nebbi*, die eenen handel dryft, daer geen andere

tegen op mogen. Volgens de gewoonte dezer landen werden wy met heeten drank en suikerbanket onder het rooken van de Kaljan of Tabakfles wel onthaelt by een springende fontein in het huis van dezen Heer, dat een van de fraeiste huizen der stadt is. Men verzogt den Heer Kastelein zeer ernstig hier eenige dagen te vertoeven, zoo om buiten de stadt vermaek te gaen nemen, als om met maeltijden onthaelt te worden. Welk verzoek met hartelyke dankzegging afgeslagen zynde, vertrokken wy weder naer onze herberge, daer op den 8 der maent des morgens al vroegh twee loopers aenquamen, afgezonden met brieven van Spahan, waer op het antwoord voor den middagh nogh naer Gamron verzonden wert.

XLVII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Zjie-raes. Vrchtryke tuinen te Tada-woen. Heidensche wooningen. Komst te Jaron. Gelegenheit der stadt. Meenigte van Dadelboomen, en de inkomsten der zelve. Wilde Pistatsi- en Terpentynboomen. Overblyffels van oude Sterkten op den bergh Beries. Heete winden. Aenkomst te Laer.

Vertrek
van Zjie-
raes.

HIER op verlieten wy dezen avont na den ondergangh der Zonne de stadt Zjie-raes, en spociden gestadigh voort door de vlakte op zeer goeden wegh. Na twee uren rydens togen wy over een ten deele verbroke steene brugh, genaemt *Pol-fassa*, waer onder wy tegenwoordigh om de groote droogte geen water vonden. Hier dicht aen legt een bergh in de vlakte, van alle de andere bergen afgescheiden, en zich een groot stuk wegs uitstreckende, dien wy ter flinke zyde lieten leggen. Ontrent twee uren na middernacht quamen we binnen de karwanfara *Babba Had-jie*, een gebou geheel van steen, leggende dicht aen het gebergte ontrent 5 uren van Zjie-raes af.

Des morgens van den negenden der maent bevond zich de Heer Kastelein eenigszins onpasselyk door de koorts: dat ons deed besluiten tot het verdeelen der *mansel* of dagreis, die in agt groote uren bestaen most, en op de helft van den weg in eenen tuin ruste te nemen. Wy deden zoo, en vonden over wegh veele lustplaetsen en tuinen, en racten vervolgens over het gebergte, van waer men de vlakten van Zjie-raes, en de stadt zelve by helder weder zien kan. Wy trokken in

de vlakte voort tot aen het dorp *Paroe*, Het dorp een half uur van den gemeenen wegh af- *Paroe*. gelegen. Wy quamen'er een uur na den middagh aen in eenen tuin, die met eenen muur omtrokken was, en daer een vloejend water door liep, waer in wy eenige krabben vingen. Ik bevond dat de meeste luiden in deze plaets ezeldryvers waren. Wy gingen des anderen daegs na den middagh weder op wegh, en geraekten ten 9 uren binnen de karwanfara *Mosse-farie*, dus genoemd naer het bygelegen dorp. Hier begaven wy ons aenstonts by fakkellicht op de visschery in een rivier, die daer nevens loopt, en vingen een schoone zode van groote en kleene karpers, daer wy ons des anderen daegs mede vrolyk maekten, wanneer wy van onze dienaren nogh eenige andere met den hengel gevangen, nevens eenige krabben ontvingen. Hier ontrent vonden wy verscheide dorpen, waer uit veele lantluiden met hunne tenten en vee zich in de beste streken by de waterloopingen nedergeslagen hadden.

Ten zes uren trokken wy weder voort voorby meenigte van huizen, van riet en diergelyke stoffe opgestelt, die dus in de lengte een groot dorp uitmaekten. Wy namen onzen wegh al Zuitooft aen, meest over

over ſteenagtigh gebergte, tot dat wy een uur voor middernacht ons nederfloegen in de karwanſera *Pacy-ra*, waer ontrent verſcheide dorpjes leggen. Nu waren wy vier uren van de plaets, daer we onze nachtruſt genomen hadden. Hier vloeide een kleene rivier door het lant, langs welke op het gebergte veele Wilge-en wilde Vygeboomen ſtonden, ook wilde Saly. De vygen, ons in een ſchotel toegebragt, vonden wy licht geko- leurt, en niet onaengenaem van ſmaek.

Den twaelfden na den middagh vorderden wy onzen wegh, en vonden na weinigh tydts eenige hoopen van ſteenen overgebleven van eene ſtadt, die wel eer daer zoude geſtaen hebben. Dus berichtte men my, die geene tekens van eenige grontleggingen daer aen kon beſpeuren. Verſcheide dorpen en tuinen vertoonen zich ter rechter zyde naer het gebergte.

Het was een uur voor middernacht, als we quamen aen de karwanſera *As-mon-geer*, geheel van ſteen gebout, nu zes uren gevordert zynde over eenen wegh ten deele heuvelagtigh, ook over gebergte vol ſteen, en door eenige goede vlakten. Den 13 werden ons uit de dorpen, die naer het gebergte leggen, toegebragt verſche vygen, druiven, en limoenen. Hier zynde vond ik een kleene wilde bergkat, van koleur als een Ciperſche kat, hebbende hooge pooten, en lange groote opſtaende ooren, en een ſtaert byna als van een rat. Ik zag, als ze zich likte, dat haer tong niet zoo ſcherp was, als die van de gemeene katten.

Wilde
bergkat.

Ten 6 uren na den middagh gingen wy weder op wegh voorby veele luſthoven en tuinen, en quamen ten 9 uren op het gebergte in eenen tuin van den wegh afgelegen, daer wy onder het geboomte onze ruſtplaets namen. Wy hadden nu drie uren afgelegd, en hielden ſtil omdat we de dagreizen te groot oordeelden om in twee deelen te ſplitsen. Ook begon de warmte te naderen, waer door eenige van onze dienaren, ook de dienſtmaegt, onpaſſelyk werden. Deze tuin is gelegen in het dorp *Tada-woen*, dat zeer groot is, en alleen in tuinen beſtaet, waer in men vint meenigte van Granaet-, Oranje-, Vyge-, Perſik-, en hooge Dadelboomen, die nu alle met hun rype vruchten beladen ſtonden, uitgezeit dat aen de leſte nogh wat ſchortte. Overvloedt van Meloenen vonden wy hier ook door den overvloedt van water, dat alom door de tuinen geleid wort, die hier door geweldig vruchtbaer blyven, zoo dat een groote meenigte van vruchten naer Spahan te koop gebragt word. Zy zyn rondom met bergen bezet, waer door ze van verre de gedaente van een digt boſch hebben.

Een half uur van deze plaets ten Noort-ooften ziet men in de rotſen van dit gebergte, dat hoogh en ſteil is, verſcheide ^{Oude} grotten, die ik den 14 dezer maent voor ^{grotten.} den avont, als de hitte der zonne vermindert was, gingh bezichtigen. Ik vond aen eenige nogh een gedeelte van eenen voormuur, van ſteenen en ciment ſamengeſtelt, loopende een ſmal padt langs de ſleilte der rotſen, die op het gebergte uitkomen, dat men aen wederzyden beſpeuren kan. In de diepte tuſſchen deze bergen vloeit een rivier, ontrent welke het beneden geweldigh kout was, en hooger aen d'eene zyde daer de wegh is, een andere kleener waterloop. In deze ſpelonken, meent men, hebben de *Gebbers* of de vier Aenbidders hunne wooningh gehad, waer over ik my hier na breeder zal uitlaten, dewyl ik uit Indie wederkeerende mynen wegh weder met voordagt hier over genomen hebbe.

Wy konden dezen avont niet beſluiten tot vertrekken om een ongemak van koorts, die de dochter des Heeren Kastelein op onze aankomſt was aengekomen, en zich zoo ſchielyk verhefte, dat ze den volgenden nacht meeft buiten kennis lag. Dit ongeluk trof haren vader zoo zeer, dat hy zich niet van tranen kon onthouden, en te vreezen ſtondt dat hy zelf haer nacht en dagh, dewyl hy haer teeder beminde, de helpende hant zou willen bieden; dat zelf om ziekte van hem gewedt ware, dewyl hy een zwak man, en veele pynlykheden onderworpen was. Dit ongemak was te grooter, om dat de dienſtmaegt, zelve ziek zynde, tot geen dienſt bequaem was. Wy vonden dan niets raedſamer dan elk naer ons vermogen op te paſſen, en den goeden Heer de ruſt aen te raden tot voorkoming van alle onheilen. Want het gingh nu met ons volgens het ſpreekwoort: Als het hoofd lydt, lyden alle de leden. Het gewelt der ziekte duurde tot den 17 der maent, wannecr ze met den morgenſtont in ruſt raekte. Dit deed ons beſluiten de *Kafua* door vier mannen te laten dragen, om de reis tot de ſtadt *Jaron* voort te zetten. Wy namen dan agt wakkere mannen uit het dorp hier toe aen, op dat vier van hun elkander verpoozen zouden. Ondertuſſchen quamen twee loopers van *Gamron*, die met de brieven, die te *Spahan* moſten zyn, aenſtonts afgevaerdigt werden.

Dezen dagh wert ons een viſch gebragt ^{Vremde} zoo groot als een kleene kabeljaeu, waer ^{viſch.} naer hy geleek. Van die grootte hadden wy nogh noit eenen viſch gehad, nochte oit in *Spahan* gezien. Hy was ook van ſmaek als de kabeljaeu. Waerom wy hem op de vaderlantſche wyze toebereidden, en den ſtaert daer van brieden. Hier

by kregen wy een foort van karpers. Dus hadden wy een ordentelyk middagmael van vifch, na het genieten van welk wy een uur voor den ondergangh der zon opbraken. Wy reden langh door eenen fmallen wegh van het dorp, waer na wy voor een gedeelte vlakke kregen, en vervolgens fteenagtigh gebergte. Ons voortgaen was langfaem, om dat de Kafua door voetgangers gedragen wert, zoodat we eerft des middernagts binnen de karwanfera *Mich-Geck-fogie* geraekten. Wy hadden nu 3 uren afgedaen, en vonden ons hier rondom in 't gebergte.

Het dorp
Fag-ra-
baet.

Den 18 der maent trokken wy na den middagh weder voort over fteenagtige bergen, daer na weder over vlakten, ten deele over goeden wegh, verfcheide Waterloopingen, en kleene bruggen. Des middernagts vonden wy ons binnen het dorp *Fag-ra-baet*, daer we ons verblyf namen in eenen tuin fraei by uitnemenheit, om welk te beschikken wy ons volk voor af gezonden hadden. Deze tuin ftont vol Dadelboomen, in het midden verfiert met een korte ry van Zenaerboomen. Voor de reft waren'er Vruchtboomen, Granaten, Queen, Oranjeappels, Peeren, zeer goet en mals van fmaek. De tuin was wel niet groot, maer een der fraeifte, die ik tot dezen tydt toe in deze landen gezien hadt. Ook was'er een gebou aen, dat hoogh van verdieping en dik van muren was, met twee fonteinen daer binnen. In het midden van den tuin ftont een groote fchoone waterbak met eenen afstortenden waterval, regt over het gebou, die door een fteene goot naer de fonteinen in het huis vloeit, en met een den ganschen tuin befproeit. Deze Tuin behoort nu aen den Hartogh van Gamron, genaemt *Mameth momien Chan*, wiens vader dit gebou geficht heeft. Zyn voorouders zyn ook al doorgaens Lantvoogden hier ter plaetfe geweest.

Komft te
Jaron.

Den 19 weinigh voor den ondergangh der Zon begaven wy ons van daer, om nogh een uur voort te trekken tot by de ftadt Jaron; daer wy ten 9 uren binnen de karwanfera van den zelve naem onze ruft namen, ontrent 4 uren voortgekomen van de laetft gemelde karwanfera. Hier vonden wy eenen goeden Waterput, overdekt met een grooten fteenen koepel.

Gelegen-
heit der
ftadt.

Zoo dra de volgende dagh begon te ryzen, begaf ik my naer de ftadt, die tamelyk groot, dogh flecht van my bevonden wert. Zy geleek beter een open dorp, ftande de huizen, van aerde opgebout, meest van elkander afgefcheiden. Ik bezagh 2 of 3 kerkjes, waer in dienst gedaen wort, die'er heel fimpel uitzaagen, als hebbende maer een kleen vertrekje. De ftadt is heel vol bezet met

Dadelboomen, die met elkander de ge-
daente van een bosch vertoonen. Men
hout deze boomen voor de beste van alle
die hier te lande gevonden worden.

Meenigte
van Dadel-
boomen.

Want de vruchten zyn niet alleen geeler en fchooner van koleur dan de andere, maer ook van aengenamer zoetigheid en meer gekorrelt. Men rekt de inkomft van elken boom, den eenen door den anderen, jaerlyx op 7 gulden. Als ze verhuurt worden, levert d'een door den anderen ruim 300 ponden jaerlyx, komende yder pont naer onze rekening te ftanen op drie duiten. Elke boom heeft van vier tot agt groepen, die effen boven den ftam komen, hangende aen een even als een tros druiven. Alle deze groepen zyn byzonder groot. Uit deze vrugten beftaet de ftadt wel meest, dewyl'er geen koophandel omgaet. De beftiering der zelve is tegenwoordigh by den Hartogh van Zjie-raes, genaemt *Ibrahim Chan*, die zich in perfoon te Spahan onthout, en door zyne ftadthouders, zoo in Zjie-raes als hier, de ftadt regeert.

Ik tekende haer gezicht van de Noort-
oofzyde, zoo als ik boven op de kar-

Gezicht
der ftadt.

wanfera gezeten was. De beeltenis gaet hier nevens. De ftadt ftrekt zich Ooft ten Zuiden tot by het gebergte. Hier bleven wy ook nogh den 21 der maent, hebbende de agt aengenomene mannen affcheit gegeven en verlof om naer hun dorp te trekken, dewyl ze om hunne eige zaken niet verder konden medegaen. Wy namen dan hier uit de ftadt 8 andere, om de jonge juffrou te Laer te brengen, dewyl ze nogh byzonder zwak was, hoe zeer ook de koorts afnam. De Heer Kastelein zond ook uit dit inzicht eenen looper met brieven naer Gamron, op dat men hem van daer op het fpoedigfte een draegzetel toezond.

Dus namen we onze reis een uur na den middagh weder aen, en quamen na een uur tydts in het gebergte, dat men ten Zuitooften over trekken moet. Deze bergh wort genoemt *Jaron*. Hy is byzonder hoogh. Wy gingen nu op dan af door kromten in veele draejingen gekronkelt, voorts door fteenagtige en veeltys moejelyke en gevaerlyke wegen der rotfen, dat ons meenigmael nootzaakte van de paerden af te ftygen.

Den 22 met het ryzen des dageraets waren wy halver wege, daer de fteilden een groote ftreck met eenen fteenen muur omzet zyn. Ook is de gront met fteenen belegt, ftrekkende voor een brugh. Op dezen bergh zyn verfcheide groote waterbakken met fteen overdekt; maer nu was'er geen water in, dat by wintertydt zoodanigh tuffchen het gebergte vloeit, dat de wegh op eenige plaet-

JARON.

plaatsen byna onbruikbaar is. Men ziet hier veel wilde Pistatie- en Terpentynboomen, die veel gom uitleveren. Ik vond daer een balleken aen als een okker-noot, door de hitte der Zonne zoo gedroogt, dat ik het bequamelyk bewaren kon. Het was ontrent negen uren, toen we den bergh overgeraekt waren, zoo dat we een uur daer na binnen de karwansera *Zja-talle* aenquamen. Deze karwansera is deftigh van steen opgebout, en zeer bequaem om de reizigers te herbergen. Zy legt in een vlakte, rondom met bergen bezet, en is 5 uren af van de plaats, daer onze leste nachtruft genomen was.

Weinigh na middernacht trokken wy weder voort, ten deele door vlakten, en voorts door gebergte, dogh niet zoo hoogh, als het vorige, hoewel we hier en daer moejelyker wegen, en die den beesten ongemakkelyker vielen, ontmoetten.

Met het aenkomen van den morgenstont quamen wy aen een fontein, daer het water van boven langs het gebergte afvlocit. Toen gingen wy nederwaert in eene vlakte tusschen de bergen, langs eenen zeer steenagtigen wegh.

Als wy ontrent 8 uren aen de karwansera *Mon-feer* quamen, ontmoette ons daer een Karmelyt, die van Conge te Gamron gekomen was, wiens medebroeder op de reize zyn been gebroken had, daer hy aen gestorven was. Hy zelf had drie maenden krank gelegen, en was nogh niet geheel herstelt, echter geschikt naer Spahan.

In deze karwansera sloegen wy ons na het afleggen van vier uren neder. Zy was eerst voor weinigh jaren van steen gebout. Wy vonden 'er, hoe klein zy was, goet gemak in. Hier digt by legt nogh een vervalte karwansera, en daer regt voor een opene tuin, verzien van roode en witte vruchten, die ons in een schotel opgedist werden. Zy waren meest alle ryp. Oranjeboomen waren 'er ook vol zoete appelen, wel groen nogh, maer echter vol sap. Hier nevens loopt een zeer goet water. Onder dit geboomte vond ik bladeren van kruiden, waer van de onderste aen de plant een span langh, en de helft minder breed zyn, zynde de bovenste veel kleiner. De stelen zyn omzet met een Persiaen-nige zagte wolligheit. De Persiaensche plantenoemen deze bladen *Goes-Sontoor*, of ^{ten} *Ka-*

De plant
Zja-raek.

Kameeloooren. Men weet 'er de kracht niet van. Nogh was'er een plant zoo hoog als een mans lengte, genaemt *Zja-raek*. De bladeren hier van met boter bestreken dienen om gelegd te worden op armen en beenen van luiden, die 'er wurmen in hebben, gelyk veele zodanige Gamronsche ziekten in zwangh gaen. Waerom gansche boomen van deze plant daer aengefokt worden. Daer is een gewas aen als een komkommer, loopende wat krom en puntigh. De bloessem, die'er boven aen zit, is ros en wit. Gy ziet de gansche figuur daer van verbeeld op No. 184.

Weinigh na middernacht togen wy weder voort al gedurigh door steenige vlakten, en quamen in den morgenstont aen het dorp *Dom-banje*, verdeelende ons in verscheide huizen, dewyl de karwanfara daer vervallen is. Wy waren nu 3 uren gevordert, zynde al Oost-Zuitoost aengegaen. Toen keerde ik een half uur te rug, om op eenen daer gelegen bergh ten Westzyde de overblyffels eener sterkte, die in oude tyden daer geweest was, te beschouwen. Deze bergh is wat van de andere ten Westen afgelegen, strekkende zich in de lengte van 't Oost-Zuitoosten naer 't West-Noortwesten. Hy is byzonder smal van Noort Noortooften ten Zuid Zuidwesten. Ik beklom hem, en vond boven eenen put in de rots gehouwen aen d'Oostzyde, wiens mont 10 voet in zyn diameter hadt. Ik worp 'er eenige steenen in, en bespeurde aen 't geluit, dat de steenen in 't nederkomen maekten, dat hy niet zeer diep was. Dicht daer benevens ter Noortooftzyde staet nogh een volte, die 19 schreden langh, en 12 voet in 't midden breed is, waer boven weinigh hooger nogh een gebou koepels wyze overig is. Het begrypt van binnen in zyn diameter 27 voeten. Het is ront, en boven en aen de zyden ten deele open, dewyl het verbroken is. Ten Noorden ziet men dezen bergh steil, ten Zuid Zuidwesten een padt van 16 schreden, dat in 't midden 14 voet breed is. Het is voor een gedeelte rots, neemt zyn begin in 't gemelde rond, en stuit tegens het gebergte. Aen 't begin en 't einde is het veel smaller. Ik tekende dit gezicht zittende op de lengte des bergs van d'Oostzyde, gelyk het vertoont wort op No. 185.

De Zon ondergegaen zynde trokken wy weder voort door de zelve vlakte, die groot is en veel bezaeit lant heeft. Even buiten het dorp vond ik een schoone streek met katoen bezet, dat ongemeen hoogh stondt: maer daer waren nogh geen knoppen aen. In den nagt vonden wy dicht aen het gebergte eenen

schoonen waterput, waer uit wy onze ledere flessen vulden, dewyl wy door de groote hitte en warme winden alles ledigh gedronken hadden. Deze winden waejen hier zoo heet als een vier, dat ik noit in eenigh lant meer ondervonden heb. Ook valt de hitte der Zon zeer lastigh voor de reizigers. In deze lantstreek leggen verscheide dorpen: en een begin eener plantaedje is'er by dezen put.

In dezen nagt besloot ik, om het verdriet van het langsaem voortryden, met den Heer Kastelein zonder fakkellicht voor uit te ryden. Dit doende raekten wy ter regter zyde van den wegh, daer we eenigh volk vonden ter ruste leggende in de tenten. Wy dwongen eenen uit den hoop met ons te gaen, om ons den rechten wegh aen te wyzen tot aen de rustplaats, daer wy een uur na middernagt (wy waren nu 5 uren voortgetrokken.) aenquamen. Dit was het dorp *Aes-Zje rafie*. Maer dewyl'er geen karwanfara was, namen we ons verblyf in een tamelyk goetd huis. Het water dat hier was vonden wy zoutagtigh. Op de wanden van dit huis vond ik veelenamen van reizigers geschreven, en onder andere ook deze woorden: **HIER IS DE HEER DIRECTEUR JOANNES KREITS OVERLEDEN IN DEN JARE MDCXC. DEN XXIX VAN MEI.** Dit was geschiedt in den optogt van den Heere Joan van Leenen, buitengewoonen Raedt van Indie, gezonden voor Ambassadeur wegens de Maetschappye aen het Hof van Spahan. Van welk Gezantschap deze Directeur de tweede persoon was. Hy legt buiten dit dorp begraven zeer simpel, en zonder eenigen steen op zyn graf. Deze plaats is zeer groot vol tuinen waer in veele Dadel- en andere boomen zyn. Voor ons vertrek van hier kregen wy loopers met brieven van Spahan en Gamron. Na het afvaerdigen van welke wy den 26 der maent, een uur voor den ondergang der Zon, weder voortreisden, gerkende met den avont in het gebergte. Hier moesten we over trekken door steenagtige en veele smalle en slechte paden. In de vlakte gekomen en eenige dorpen doorgetogen zynde bleven wy in het dorp *Bieries*, daer we een uur na middernacht aengekomen waren, binnen de karwanfara, die groot en wel van steen opgehaelt is, na dat wy nu weder 5 uren afgelegd hadden. Het dorp is groot en van goede huizen verzien, alle bezet met Dadel-en andere boomen. Een half uur daer van daen ziet men de overblyffels eener oude sterkte, en voor al eenen muur, die om den bergh loopt. Een weinigh boven op den bergh ziet men'er ook

Warme
winden.

Grafplaats
van den
Directeur
Kreits.

Het dorp
Bieries.

ook blyken van. Men noemt dit geficht *Koetel Beries*, of fterkte op den bergh *Beries*, naer de plaats daer by gelegen. Ook is'er een diepe waterput overigh, gehouwen uit een rots. Het gezicht hier van tekende ik van de Noort Ooftzyde uit de karwanfera, gelyk het zich op No. 186 vertoont. Eenige huizen en Dadelboomen van 't dorp ziet men voor aen.

Het dorp
De-ha-
koe.

Den volgenden dagh trokken wy, eer de Zon op was, weder voort over eenen vlakken en goeden wegh, en bragten het ten 10 uren aen het dorp *De-hakoe* in een goede fteene karwanfera, gelegen 3 uren van de leste rustplaats. Dit dorp is groot en fraei, vol Dadel-en andere boomen. De meester der Laftbceften deed ons hier goede fiere. Waer na wy kort voor den ondergangh der Zon weder van

daer fcheidde. Toen trokken wy in de vlakke voorby een fteene karwanfera, leggende by een dorpje. Het gebergte over zynde vonden wy ter flinke zyde tegens het zelve ter halver wegh eenen watermolen met verfcheide verhoogingen, en boven aen eenen grooten waterbak, waer in het water van het gebergte door middel eener fmalle goot zynen loop neemt, en beneden ook door zulk een goot ten deele door het lant geleid wort. Vervolgens zagen wy veele luftplaatsjes en tuinen dicht by een leggen tot aen de ftadt Laer, daer wy door reden tot in de karwanfera, die aen gene zyde lagh. Het was nu een uur na middernacht, en wy bevonden dat wy nu met voortreizen 4 uren gevordert waren.

XLVIII. H O O F T S T U K.

Befchryving van Laer. Meenigte van waterputten. Inbaling van den Heer Kastelein. Aengename Karwanfera. Komft te Gamron. Aenkomft van Batavifche fchepen. Nieuwe Gouverneur te Gamron. Zware ziekte des Schryvers.

De ftadt
Laer.

DE ftadt Laer is eigentlyk een out Koningryk, om het welk onder te brengen de Perfianen veel werx gehadt hebben. Het is nu nogh eene der vermaerdfte koopfteden, waer in veele zyde ftoffen geweven worden. Men maekt hier ook de befte loopen voor roers van geheel Perfie, waerom de meeste ook hier van daen komen.

Gelegen-
heit der
ftadt.

Bafaer.

Ik begaf my tot het naeukeurig bezichtigen der ftadt, waer van ik de wegen zeer vlak en effen vond, zynde uit eenen harden zantgront. De meeste huizen zyn hoogh opgetrokken, waer van eenige eenen windvang, eenige ook wel twee hebben. Het voornaemfte gebou is de Bafaer, fttaande ontrent in het midden der ftadt. Zy is groots van fteen opgebout, hebbende boven een volte, en verzien van fraeie winkelplactfen. Zy is 216 fchreden langh. In het midden heeft men wederzyds een party, die zich beide een goet ftuk wegs heen ftrekken op de zelve wyze. Aen het einde dezer Bafaer ziet men een fraeie vierkante plaats, daer de *Ra-goene*, of het Trommelhuis boven de poort der Bafaer komt. Daer tegen over ftact een groot en ruim gebou met een fraeie voorpoort. Dit is de woning van den Hartogh, genaemt Ywaes Chan. Het Kasteel van fteen gebout legt binnen de ftadt

op eenen grooten hoogen rotsbergh, daer het boven heel wyt om loopt. Rondom de ftadt is als een bosch van Dadelboomen, ook Oranje- en Citroenboomen, die zeer klein zyn, nevens veel ander geboomte: waer door veroorzaekt wort dat men de ftadt van buiten maer voor een gedeelte zien kan. Gezeten boven op de karwanfera teekende ik de zelve af. Gy ziet hier een gedeelte verbeelt van de Ooft Zuid-Ooftzyde, daer het Kasteel zich boven op den berg vertoont. Ter flinke zyde ftrekt zich de ftadt nogh verre heen, maer kandoor de meenigte der Dadelboomen niet gezien worden. Vorders legt zy open als een dorp, wydt en zydt uitgespreit tuffchen het gebergte. Veele Kerken zyn'er, maer van geen groote waarde. De voornaemfte, die een groote koepel heeft, wort genoemt *Pier Panon* naer eenen hunner heiligen. Veel waterbakken zyn'er tot het gebruik van drinken, en andere nootwendigheden. Zy zyn alle met fteene koepels of lange volten overdekt.

De ftadt
afgete-
kent.

Dezen dagh verfchenen twee perfonen om den Heer Kastelein wegens den Hartogh te bewellekomen met verzoek van eenige dagen te willen blyven, op dat hy hem zelf in perfoon mogt komen begroeten. Zy voegden daar by, dat de Hartogh,

Eerbe-
wyzing
des Har-
togen aen
den Heer
Kastelein.

LAER.

togh, indien hy eer van zyne aankomst ware verwittigt geweest, hem zou hebben doen inhalen. Maar de Heer Kastelein sloegh dit dankelyk af, nadien ons vertrek geen uitstel lyden kon. Een voor-naam Koopman zond ook geschenken bestaande in vier byzonder fraje bakjes, in Granaetappelen, Persikken en Dadels; waar van de bringers eene vereering ontfingen. Hier op quam de Koopman zelf ons Opperhoofd begroeten, en wert naer de gewoone wyze ontfangen en onthaelt.

De zon gedaalt zynde trokken wy weder voort door een schoone vlakte, langs een groote streek van huizen en boomen, die als aan de stad vereenigt stonden. Vervolgens togen wy door verscheide dorpen, waar onder een zeer groot was. Een uur was het na middernacht, toen wy quamen in de karwansera *Bastja-pariaeuw*, gelegen 4 uren van de stad. Dogh daar was niets te bekomen, dewyl deze plaets rondom in woest gebergte lagh. Den 30 trokken wy weder voort, meest over steenagtige vlakte en weinig gebergte. Ten deele hadden we ook eenen zantwegh. Driemalen togen wy door een kleine rivier, nu maar een waterloop, waar van het water by wintertydt overvloedigh stroomt. Wy gingen Oostwaert aen, en

twee goede uren gevordert zynde quamen we aan de karwansera *Basiele*, daar wy de Kasua een half uur inwachtten. Toen voortgetogen geraekten we een uur voor middernacht in de karwansera *Basta-pariaeuw*, die kleen en ten deele vervallen is, maar waar by een oude Vrou zich gedurigh onthout, en verscheide nootlykheden, die ze uit de bygelege dorpen krygt, te koop heeft. Dit is 4 uren van de leste rustplaets. Aen alle oorden hier ontrent zyn veele overdekte waterbakken, waer in het water zeer goet is. In deze landen zeker wort veel arbeids aangewend tot het maken der waterleidingen, en het graven van putten, dewyl zonder water noch menschen, noch beesten bestaan kunnen. Hier uit kan men afmeten hoe groot een agting deze volkeren hebben voor levendige bronnen, die van outs altydt in waerde geweest zyn. Men ziet hier van een voorbeeld in Moses eerste boek ter plaetse daer Isaak de waterputten opgraef, die ten tyde zyns Vaders gegraven, en na zyn doot door de Filistynen gestopt waren. De heilige schryver verhaalt wyders, hoe zy daar groeven, eenen put met levendigh water vonden, endes wegen met de Herderen van Gerar in geschil raecten.

De warme winden en hitte der lucht had-

Meenigte
van wa-
terleidingen.

hadden ons nu bevangen, die niets beters te gemoet ziende, noch hoopen kunnende op aengename verblyfplaats, daeglyx de reis voortzetten. Dus gingen wy ten 6 uren den lesten der maent ten deele door steenagtige vlakke, en vogtigen gront, ontsaen door den dauw, die in deze streken valt, en de gesteltenisse der lucht, die hier min droog is, maar eenen damp en onaengename reuk van zich geeft. Voorts raekten wy over rotzig gebergte, en ongemakkelyke wegen, tot dat wy een uur na middernacht quamen in de karwanfara aen het dorp *Gormoet*, of om beter te zeggen, in twee kleine karwanfaraes, gelegen 5 uren van onze leste rustplaats.

Den eersten der volgende maent begaven wy ons vroegh weder op wegh door vlakten en streken vol dadelboomen tot ontrent een uur van het dorp, daar wy zagen, hoe alle de dadeltroffen met dunne teenen als in eenen zak besloten gehouden wierden. Dit geschiedt om dat de voorbyganger daer te minder van plukken, en de vogels 'er niet van eten zouden. Wy trokken ook over eenig steenig gebergte niet zonder groote moeite, vier-of vyfmael ook door rivieren, hoewel 'er nu weinigh water in was, daer ze anders het lant overstroomden. Een half uur aan deze zyde der aenstaende rustplaats ontmoetten wy de *Kasua* of draegzetel, die, als gezegt is, van *Gamron* ontboden was. Twaelf mannen waren 'er by om elkander te verpoozen. Hier wert de jonge *Juffrou* ingelegt, om te gemakkelijker voort te raken. Dus quamen wy twee uren na middernacht in de karwanfara *Tang-boedalon*, en hadden dus weder vyf uren afgelegd. Hier vonden wy *Adriaen Bakker*, den *Pakhuismeester*, van wien gesproken is, ook den *Sekretaris* en *Schafmeester* van *Gamron*, gekomen om den *Heer Kastelein* te bewellekomen. Hier liep een uur mede door, eer wy ons ter rust konden begeven. Door deze karwanfara, die klein, maar fraai van steen gebout is, vloeit een water door een met voordagt gemaekt kanael uit een daer byloopende rivier. Wy vonden ons hier wel geherbergt en fris, nu bevryt vanden warmen wint. Hier ontrent zyn verscheide watervloejingen, die onder den gront in eenen der bygelege bakken haren loop nemen. Ook is hier een oude watermolen ontrent ten Z. Z. Westzyde, daar over het gebergte, dat 'er maer weinich schreden van daan legt, uit een dorp alle spyzen, die men noodig heeft, gebragt worden.

Den volgende dag voortgaende al meest Oostwaert aen quamen wy kort voor middernacht binnen de karwanfara *Goer-baser-goer*, 4 uren gelegen van onze leste rustplaats. Hier kreeg des anderen

daegs onze *Schafmeester Zypestein* eenen zwaren overval, zoo dat hy genootzaekt wert den verderen wegh in de *Kasua* af te leggen. Dus trokken wy als te voren voort Oost Zuidooft aen ten deele over steenagtigen wegh, en eenigh klein gebergte. Een uur voor middernacht quamen we aen het dorp *Koreston*, dat in de vlakke legt, en vry groot is. Wy legerden ons hier in een fraei huis, den *Burgermeester* toebehorende, zonder de karwanfara, die nevens het dorp staet, aen te doen. Zes uren waren nu weder afgelegd. Het was byzonder warm: waerom ik my buiten onder eenen boom begaf, daer ik den wint niet heet vond, die egter des morgens weder warmer wert. Even voor den ondergangh der Zon trokken wy weder voort door de vlakke, groot en met veele wilde boomen bezet. Halver wegh togen wy door de rivier *Koreston*, daer weinigh water in was, daer ze by wintertydt heel breed door het lant stroomt. Waerom 'er een steene brugh meer dan een vierde deel van een uur langh overgelegd is: dogh zy is in 't midden verbroken en onbruikbaer. Ik gingh 'er by, en bevond dat ze 7 schreden breed, en vol bogen was, boven ook wederzyts met een klein muurtje opgetrokken. Na dat wy veele huisjes van *Dadeltakken* opgesmeten voorbygegaen waren, quamen wy een uur na middernacht by 't dorp *Gesje*, daer we ons in de karwanfara nederfloegen. Zy is van steen tempelswyze gebout, en legt ontrent 5 uren van de laetste verblyfplaats. Hier onthouden zich veele vrouwen, by welke gestadigh versche boter, melk, eiers, hoenders, en ander voetsel te krygen is; maer het water is 'er slecht.

Wy vervolgden den 5 der maent voor het ondergaen der Zon onzen wegh ontrent een uur langh door deze vlakke: toen over heuvelagtigh gebergte, tusschen het welk men eenen smallen en moejelyken wegh vint, die een uur langh duurt. Dan gaet men door schoone zandige vlakke. Dus quamen wy op middernacht binnende karwanfara *Bandalie*, waer by eenige huizen leggen. Nu waren weder 5 uren afgelegd. Dit gebou is aen vier zyden open, zoo dat de zeewint daer aengenaem door speelt. Want het legt digt aen de *Persiaensche golf*, die ontrent 300 schreden van daer is. Zy verthoont zich als een volle Zee.

Dezen avont waren hier de *Tolk Varyn*, nevens 5 of 6 *Benjaensche* makeelaers aengekomen om den *Heer Kastelein* op te wachten, hebbende eenige ververschingen met zich gebragt. Des anderen daegs kregen wy ook visch, zynde een soort van spiering, ook kleene snoeken, en zeker slaggh van *Bot*, ook *Oesters*,

ters, maer gemeen en klein. Voor drank kregen wy Engelsch bier. Ik ging dezen morgen aen strant om cenigh zeege- was op te doen, maer vond niets van eenigh belangh. Het was zeer heet: dan na den middagh verquikte ons de zee- wint. Het gemelde gebou legt ten Noorden van de Persische golf, die van het O. N. Oosten zich strekt naer 't W. Z. Westen naer *Konge*, dat aen de strant gelegen is. Hier ziet men regt in de golf het eilant *Kismis* leggen ten Z. Z. Oosten. Ter flinke zyde of ten O. Z. Oosten legt het eilant *Lareek*, tusschen welke beide de schepen doorvaren, die te *Konge* zyn moeten, en aen andere opwaert aen leggende plaetsen. Tot hier waren wy O. Z. Oost aen gegaen, strekkende de wegh verder naer Gamron Oostwaert aen ten deele langs de strant. Wy vervolgden met den avont onzen weg, en aen het dorp *Pierie Soroe*, of 't *Visschers dorp* genadert zynde ontmoetten wy een klein uur van Gamron den Heer de Klerk, secunde van den Heer Directeur, nevens den Fiskael. Eenige glazen wyns met elkander geledigt hebbende reden wy met onze fakkellichten te gelyk voort, zoo

Komst te
Gamron.

dat we ten tien uren te Gamron aenqua- men, leggende 3 uren van onze laetste rustplaets. De Heer Kastelein gingh zyn verblyf nemen in de oude woninge der Maetschappye, en ik in een byzonder huis, dat egter ter beschikking der Maetschappye stondt. Hier vond ik op de reede 5 Engelsche en 2 Hollantsche schepen, welker een het schip Meidregt, en het ander een Galioot was. Hier by lagen verscheide vaertuigen van het lant. Den 8 der maent quam de Engelsche Directeur Mr. Lid met verscheide andere heeren die natie den Heer Kastelein begroeten. Ik leide mynen pligt ook des anderen daegs by den Engelschen Directeur af, die my beleefdelyk ontfing.

Den 18 der maent met den morgen- stont kregen wy een schip uit zee komen- de in 't gezicht, dat kort na den middag op de reede ten anker quam. Het was het jagt de Hartlooper, van Batavie voor af gezonden, waer op 5 andere schepen stonden te volgen. Het had brieven aen den Heer Kastelein, waer by hunne Hoogedelheden den Heer Kastelein tot Directeur dezer plaets aenstelden, om den overleden heer Wichelman te vervangen. Hier by wert den zelve heer zyne verzogte verlossing toegestaan. Met deze brieven quam de schipper na den middagh aen lant. Waer op de Heer Kastelein aenstonts de gelukwenschingen wegens deze nieuwe bediening ontfingh. Hier op brandde men des avonts voor de wo- ning eenige stukken geschut los tot een teken van vreugde: dat van onze schepen

De Heer
Kastelein
aengesteld
tot Direc-
teur van
Gamron.

Vreugde
daer over.

op de reede leggende beantwoort wert. Dit duurde een wyl tydts en wert met den avontmaelydt befloten. Den volgenden dagh wert weder van onze schepen ges- choten. Het eerst slaekte 11 schoten, het ander negen, en het derde zeven: waer op het eerste weder tot dankzegging driemaal losbrandde. Dit alles geschiedde uit eerbewys voor den nieuwen Direc- teur. Den 26 vertrok weder een Engelsch schip. Ook quam het Engelsch Opper- hoofd met eenige heeren van die natie den nieuwen Directeur geluk wen- schen.

Den 2 van October vertrok des nagts ons Galioot de Bode naer Bassura. Des anderen daegs na den middagh kregen wy de 5 verwachte schepen van Batavie in 't gezicht, die des nagts niet verre van de reede het anker uit wierpen, en des an- deren daegs weder voorvarende op de ree- de quamen. Ontrent den middagh qua- men de sloepen aen lant. Deze schepen waren aengekomen onder het bewint van den Kommandeur de Boer, die voerende het schip de Liefde de wimpel van de voorsteng liet afwaejen. Op het schip, d'Ellemeet, gevoert door schipper Blauw, was de Opperkoopman Six, met de sche- pen geschikt naer Suratte, om daer de zaken, wegens de geschillen tusschen de Maetschappye en die natie voorgevallen, te bemiddelen, en daer voor Directeur te blyven. Het schip de Reigersdael wert gevoert door schipper Jacob de Jongh, en 't schip Koningh Karel door Herman Stellingwerf. Op dit schip was de heer J. Baron van Larix, geschikt voor Op- perkoopman naer Spahan, om daer ne- vens den heer Bakker als Mede-opper- hoofd te blyven. Het schip Vosmaer wert gevoert door schipper J. Kroes.

In deze dagen wert hier door het bla- zen op bazuinen en getrommel groote vreugt getoont, dewyl 'er in het begin dezer maent tydingh gekomen was dat tot nieuwen Gouverneur aengesteld was Mameth Alie Chan. Waer op zonder uitstel van de Kasteelen en de punt 5 schoten met kanon gedaen werden: drie schoten ook van het Kasteel te Ormus: ook daer na van het Slot te Lareke, en van dat te Kismis; welke tekenen van vreugde dreedagen onder gestadig gespeel duurden. Deze Heer was voor 8 of 10 jaren nogh eens hier Hartogh of Gouver- neur geweest, en had naderhant de zelve bediening bekleedt te *Kirman* of *Kirmanja*, van welke plaets al de wol komt. Daer is ook een zilvermyn. De vorige Har- togh Mameth Moemen Chan was vier maenden te voren afgezet wegens ver- scheide klagten over hem aen 't Hof o- vergebragt, en tot nader orde zyn zoon in zyn plaets gestelt. Den 11 dezer quam hier

Oostindi-
sche sche-
pen op de
reede van
Gamron.

Vreugde-
tekenen o-
ver den
nieuwen
Gouver-
neur van
Gamron.

Stedehou-
der des
Gouver-
neurs in-
gehaelt.

hier aen Mierfa Mocerella, om als tweede persoon hier het bewint te hebben tot de aankomste des Hartogen. Hy wert door het grootste gedeelte des volx ingehaelt, en op zyn aankomst het geschut van de Kasteelen geloft, ook orde gestelt dat niemant zou arbeiden, of iets ontrent de schepen geladen of geloft worden.

Ziekte
des Schry-
vers.

Den 12 dezer maent overviel my hier een zeer zware koorts, die den ganschen nacht daer aen bleef duren, en den volgende dagh nogh sterker zich verhief. Zoo dra ik de eerste bewegingh daer van gevoelde, dronk ik een goet glas alssemwys, en begaf my naer den zeekant, hopende door dit gaen de quael af te zullen keeren. Maer vergeefs: want wederkerende moest ik te bedde gaen leggen. Midlerwyl ging de Heer Kastelein den nieu gekomen Stedehouder Mierfa Mocerella begroeten, terwyl eenige schoten voor zyn woningh gedaen werden. Kort daer aen quam deze heer op zyn beurt den nieuwen Directeur bezoeken, en wert, evenals hem gebeurt was, onthaelt.

Middlerwyl bleef my de koorts by, die ik 2 of 3 reizen met myn gewoonlyk gebruik van alssemwyn en met gaen zocht van my te wenden. Maer zy was veel te hartnekkigh, en beroerde my by nagt geweldig de herffenen. Ik onthielt my naer myne wyze van doen van spyze, drinkende alleen het nat, waer in een hoen zonder zout gekookt was, voorts water met Tamarinde door een weinigh suiker getempert. Myne kragten ondertusschen namen af, te meer omdat ik vast

raekte aen eenen loop, die my 60 of 80 reizen in een etmael deed afgaen. Dit zoo tien dagen geduurt hebbende verliet my de koorts: zoodat ik toen eenigh vleesch van een hoen met het nat begon te gebruiken tot herwinning myner krachten, die zoo zeer vermindert waren, dat het gaen my geheel benomen was. Des moest ik myne volle genezing van den tydt afwachten.

Ondertusschen vierden de Benjanen hier hun Nieujaerfeest, waer op de Makelaers voor gewoonte hebben aen den Directeur, en die in rangh op hem volgen, een geschenk te doen, begiftigende yder volgens zynen staet: zoodat ook de geringste, die in dienst der Maetschappye zyn, van hun met een stukje stof, dat met gout of zilver is doorwerkt, beschonken worden. Dan wekken zy ook vreugde door het aensteken van lichtjes. Dan komt ook de Directeur met eenigh gevolg hen begroeten: wanneer zy eenige kleene vierwerken aensteken, die zy in den beginne voor het gezelschap nederwerpen. De twee voornaemste makelaers (want men bezoekt hen allebeide) hebben hunne woningh in een tamelyk groot gebou, daer egter weinigh kostelykheits in te vinden is, schoon zy groote rykdommen bezitten.

Den 21 der maent begon het hier zwaet te donderen, waer op harde wint en regen volgde, die hier van pas nederviel voor den vruchtttydt: zoo dat men den geheelen avont dankliederen hier over zongh.

Nieujaer-
feest der
Benjanen.

XLIX. H O O F T S T U K.

*Beschryving van Gamron. Ongezonde lucht en groote hitte:
Besluit des Schryvers tot vertrek.*

Beschry-
ving van
Gamron.

GAMRON is van outs by de Portugezen *Camrang* genoemd: welke benaming gesproten is uit den grooten overvloed van *Gamberi*, of kleine steurkrabben, die men daer vint. De Persianen noemen deze stad nu *Bander Abbassie*, dat is *Abbaas haven*: welken naem zy gekregen heeft toen Koning Abbaas Ormus vermeertert hebbende ook Gamron onder zyn gebiet bracht. Zy wort gerekent 200 mylen, of groote uren, van Spahan af te leggen. Zije-raes legt van Spahan naer myne ondervinding twee of drie en zeventig uren, en van Gamron ontrent 113 uren: zoo dat dit samen maer zou uitkomen op 186 uren; waer in ik verder bevestig ben geworden in myne wederkomst in dit zelve Ryk.

Zy begrypt in haren omkringh een klein uur, leggende geheel als een open vlek; en zich in de lengte langs den zeekant uitstreckende van het Oosten naer het Westen, of ten N. Oost en West Zuid-Westen. Aenmerkelyke gebouwen zyn'er niet. De meeste zyn slecht en ongezien. De voornaemste zyn de huisvestingen der Engelsche en Hollantsche natie. Zelf de woningh des Hartogen is zeer gemeen. Voor vremdelingen of zeeluiden is'er geen gemak of gerief altoos. Alleen vint men'er eenige slechte kroegen voor het gemeen volk. De Basaer heeft ook niets te beduiden. Men ziet'er vier gebouwen van steen, die hier voor kasteelen gaen, maer laeg, klein, en ten deele vervallen. Een der zelve legt wat naer binnen in de

stadt, en heeft een weinigh geschut, om het groeten der schepen met eenen schoot te bedanken. Aen d'Ooftzyde der stadt ziet men veele tenten van Dadelbladeren en andere takken der boomen opgesteld. Hier in onthouden en generen zich gemeene luiden. In de stadt ziet men eenige Dadelboomen en weinige andere. Alle de voornaemste huizen hebben eenen Wintvangh, veele ook wel twee, op de wyze van toorens, tamelyk hoogh, ontrent in het vierkant opgetrokken; waer door de wint van alle zyden ontfangen wort. In het midden is het besloten. Elke der 2 buitenzyden heeft 3 of 4 smalle hooge openingen, die aen de 2 andere gemeenlyk minder zyn, als zynde smaller. Tusschen elke opening is een middelschot, daer de wint tegen aen stuit, en naer beneden trekt. Zoodat het daer by den minsten wint luchtigh te zitten is. Hierom wort de middagslaep hier genomen, dien men des nagts boven op de vlakten der huizen neemt, zonder in het minste van de lucht beschadigt te worden. Dit moet men verstaen, als het zeer heet is. Want de heete tydt voorby zynde, onthout men zich in de kamers. Deze Wintvangen geven veel sieraedt aen de stadt.

De nieuwe Hollantsche woning.

Van de twee woningen der Engelschen en Hollanders waait altydt een vlag tot een teken voor de aankomende schepen. Het voornaemste gebou is tegenwoordig de nieuwe Hollantsche Woning, gelegen aen 't Oosten ten einde der stadt. Zy is begonnen gebout te worden ten tyde van den Gezant Hoogkamer, die'er in den jare 1698 den eersten steen aen gelegd heeft. Zy is nogh niet geheel voltrokken, maer byzonder groot, en verzien van deffige magazynen, en schoone kamers, waer van eenige twee verdiepingen hoogh zyn. Boven ten midden der vertrekken is een schoone onbekrompe zael, waer uit men, even als uit alle de bovenste vertrekken, die tot den Directeur, en den Tweeden persoon behooren, zeer vermakelyk in zee ziet, spelende de wint door de ruime vensters heen.

Gezicht der plaats afgetekent.

Het gezicht dezer plaats tekende ik op een vaertuigh van het lant, dat onzen tolk toebehoorde, als dicht aen de stadt leggende dan de schepen. Zy is verbeelt door No. 187, wordende al wat kennelyk is met syffers aangewezen. Het getal 1 vertoont het huis van den Hartogh: 2 het Kasteel: 3 de Fransche huisvesting: 4 de Engelsche: 5 de Hollantsche: 6 het ander Kasteel; en 7 de nieuwe Hollantsche woning.

Graffteden der Europeers.

Ten Noorden aen de lantzyde heeft men de graven der Europeers, waer van de aenzienlyxte, die al veel in getal zyn,

verheven en met koepels overdekt staen. De menigvuldigheid der graffteden kan niemant vreemt voorkomen, die weet hoe ongezont deze plaats is, wordende veele menschen door de quade lucht, vooral in de heete maenden, binnen korten tydt wechgerukt. De heete koortsen regeren hier geweldigh, die de menschen, eenen dagh te voren nogh fris en gezont, binnen 24 uren doen sterven. De maenden van October en November worden ook voor gevaerlyk gehouden, dewyl men gedurende de zelve veele menschen ziet omkomen. De lucht is hier tweederhande, vochtig, en droogh: welke leste gezonder en frisser is. Zoo dra die zich opdoet, is het water in weinigh uren koeler om te drinken, dat by vochtigh weder aenstonts warmer en onsmakelyker bevonden wort. Het beste, dat hier gedronken wort, moet gehaelt worden drie uren van Gamron met aerde kannen op Kamelelen en andere lastbeesten gebonden uit een plaats, genaemt *Eysen*, gelegen ten N. Oosten van de stadt tusschen het gebergte, ontrent 4 uren van den zeekant. Deze plaats wort voor gezont en bequaem tot verblyf gehouden. Een ander slechter water nogh wort gehaelt een uur van de stadt uit een plaats, genoemt *Naeyban*, dicht aen zee gelegen. Wy hadden gedurende myn verblyf in deze lantstreek verscheide frisse dagen: dogh de hitte duurde echter dit jaer langer dan naer gewoonte, zoodat wy daer veel ongemak van hadden. Als zy hevigst is, kan men het hier niet harden. Want zy woedt zoo sterk, dat zelf het zegellak, gelyk my verhaelt is, daer door smelt. Om eenige verquikking te vinden in zulk eene bangheit en benaetheit laten eenigen, zittende in hun hemden, zich van boven tot beneden nu en dan met water begieten. Onze tolk had eenen waterput beneden in zyne woningh, om daer in te zitten, en dus een groot gedeelte van den dagh door te brengen. Zeker die het leven uit de ziekten wech dragen, mogen hier wel onder de gelukkigen gerekent worden. Veel zyn'er ook die zware qualen uit de ziekten houden, onder welke gerekent worden de wormen, die zich in de armen of beenen der menschen zetten, en daer als verstorven blyven, of uitgewonden worden, dat met gevaer vermengt is, zoo de wormen in het uitwinden breken. Anderen worden aengestast van heete koortsen, en zyn in korten tydt gezont en doot. Zoo dat ik, als ik te zeggen had over iemand, die zich niet wel droegh, hem herwaert zenden zou tot zwaerder straffe, dan hem in eenigh Rasphuis te lyden zou zyn. Echter schynen veele, zelfs aenzienlyke luiden, hier niet voor verlegen te zyn, staende de hoop van ryk-

Sterfte in den zomerttydt.

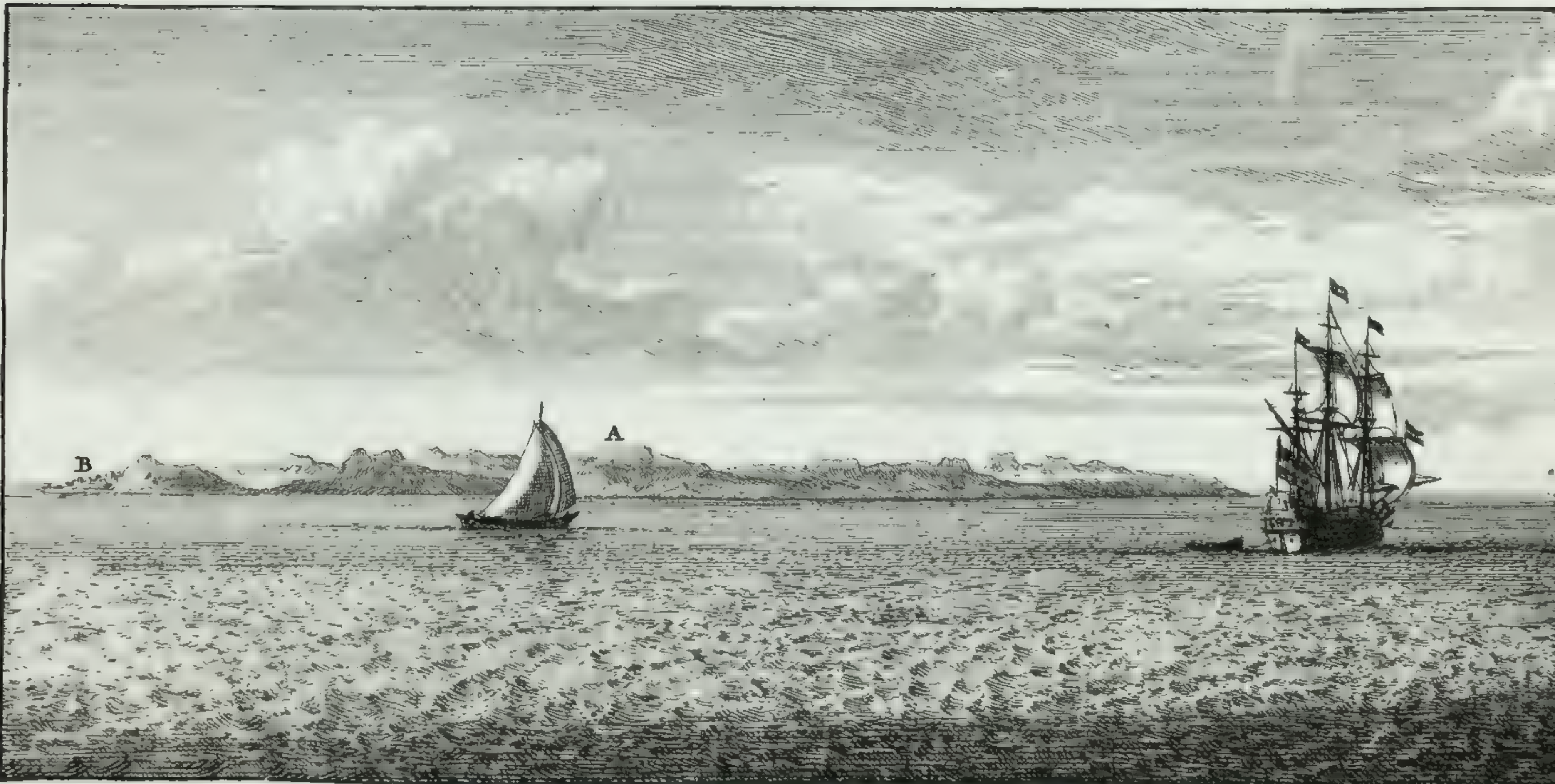
Tweederhande lucht.

Onverdragelyke hitte.

dom

GAM

DE EILANDEN, ORMUS,

RON.

LAREKE, EN KISMIS.

dom te bejagen hun zoo schoon voor, dat de beeltenis der aenstaende rampen daer door benevelt wort. Met welke zoete droomen zy zich verheugen, tot dat de doot den schyn dezer ydelheden wechneemt.

Schepen op de reede. De schepen, die hier op de reede komen, ankeren een goetd half uur van de strandt; wordende de goederen door vaertuigen van het lant daer uit gehaelt, en zoo weder ingeschcept, waer toe zy zoo na by de strant komen, als mogelyk is. Dit uithalen en inschepen geschiedt door arbeiders, die daer toe gestelt in het water gaen.

Eilanden. De navolgende Eilanden leggen in deze golf. *Ormus* is het eerste, dat ten Z. Oosten ruim drie mylen van de stadt legt. Het is voor dezen een vermaerde Koopstadt in Asie geweest in een Koningryk en eilant van den zelve naem, leggende in den mont van den Persischen zeeboezem, dicht by de Zuidkust van het Koningryk Persie, hebbende gestaen onder zynen eigen Koningh, en bescherminge der Portugezen, die het Kasteel geslecht en nederge worpen hebben, dat zoo gebleven istot het jaer 1622. Sedert hebben de Persianen met hulpe der Engelschen het zelve belegerd en ingenomen. Na dien tydt is de stadt zeer vermindert. Men laet vreemdelingen niet gaerne daer in komen, en hout het Kasteel nogh in achtinge, als van gewicht zynde. Vremde schepen mogen ook niet dicht aen naderen, om geen en achterdocht te verwekken. Aen dit eilant is ook een parelplaet geweest, die men zegt dat vergeven is.

Lareke. Een ander eilant, *Lareke* genaemt, legt ten Z. Zuidooften ontrent 5 mylen

van de stadt.

Een derde is'er, genaemt *Kismis*, Z. ^{Kismis.} Zuidwest vier en een half myl afgelegen. Dit laetste is wel het grootste, begrypende in zyne lengte 6 of 7 mylen. Van daer wort het meeste hout gebragt, dat voor de stadt, en de daer aankomende schepen gebruikt wort. Het strekt zich heel naer *Conge*, tusschen welk en het eilant *Lareke* de schepen kunnen doorvaren.

Op elk eilant heeft men een Kasteel. Twee der zelve zyn van geen belangh. Maer dat van *Ormus* is, als gezegt is, nogh in eenige achtinge.

De verbeelding van het gezicht dezer eilanden op het water voor de stadt wort Afbeelding der Eilanden. ver toont op N°. 188. daer *Ormus* aangewezen wort met de letter A: Het Kasteel op het uiterste van den Noortwestelyken hoek met B: *Lareke* met C: en *Kismus*, of liever een gedeelte van 't zelve, met D.

Nu naderde de tydt van vertrekken, dewyl het schip *Mydregt*, gevoert door schipper Jan de Haen, gereedt was om naer Batavie te zeilen, waer mede ik gezint was over te schepen. Ik zond myn goetd dan aen boort om twee dagen daer aen de reize voort te zetten, hoe flegt de toestandt ook myner gezondheid was, zyn- ^{Des Schryvers besluit tot varen naer Indie.} de nogh niet uit myn verblyfplaats ge- weest, als kunnende naeulyx gaen of staen. Echter dagt my best de reize te vorderen op deze wyze. Want te lant te reizen liet myne onpaffelykheit niet toe, hier te blyven was vol gevaer, en de zeelucht hoopte ik dat my eenige verlichtinge zou toebrengen. Dus besloot ik in Godts naem my te scheep te be- geven.

L. H O O F T S T U K.

Vertrek van Gamron naer Batavie. De Malabaersche Kust. Kovers eilant. De Klippen van Sinte Maria. Een Engelsch schip onder Mangeloer. Dolfynen. Vliegende en andere visschen. Zeeduivel. Komst tot Kochin. Beleeft- heit des Commandeurs.

Vertrek van Gamron. I N dezen staet nam ik op zondag, den 25 van Octo- ber, afscheit van den Heere Directeur, en myne verdere vrienden, en begaf my vervolgens met den Schipper en Boekhouder naer de strant onder het geleide van den Secunde den Heer de Klerk, en andere vrienden. Hier den laetsten dronk van afscheit genomen hebbende werden wy door de matroozen

in de floep gedragen, die door d'ondiepte niet dicht genoeg by ons kon komen. Dus riepen wy elkander het laetste vaerwel toe, en roeiden van voor de Hollantsche huisvestinge af. Ginsen weder deden wy het schip van Koning Karel aen, wiens Schipper ons den zelve avond aen boort quam bezoeken. Waer op onze Schipper zeven kanonschooten deedt flaken ter eere van den

Perfische
zeeboe-
zem.

Heere Directeur, en vervolgens van verscheide anderen; dat onder de vrolykheit by den wyn geschiedde, terwyl ik my vermoeit en afgemat tot rusten begeven hadt. Des nagts gingen wy met den lantwint onder zeil, nemende onzen koers Z. O. ten Zuiden tusschen Ormus en Larcke door in den Perfischen zeeboezem, anders genaemt de zee *Elcatif*, zynde een groote zeeboezem of inham of binnenlantsche zee tusschen 't koningryk van Perfic, en het woest en gelukkig Arabie.

De kapen
Monfan-
don en
Jasques.

Des anderen daegs op den middagh zagen wy de kaep *Monfandon* N. W. ten Westen, en de kaep *Jasques* O. ten Zuiden, 5 of 6 mylen van ons af.

Houtbaei.

Den 29 hadden wy den wint Z. Oost met braemzeils koelte, zagen de kaep *Jasques* O. ten Zuiden van ons, en op den middagh het eilant benoorden de Houtbaei aenden Arabischen wal N. W. ten Westen, en de Houtbaei Z. West ten Westen. Drie of vier mylen van den wal afzynde bevonden wy ons op de hoogte of Noorderbreette van 25 gr. 38 min. de diepte op 60 vademen waters.

De wint des avonts uit den Z. Westen opkomende zetten wy den koers O. ten Zuiden, hebbende des nagts helder weder. In de volgende dagen wakkerde de wint en liet ons echter goet weder, zettende het Z. Z. Oost aen om den Arabischen wal in het gezicht te krygen.

Op den 1 van November en de volgende dagen was het weder wisselvalligh en stil. Dus voortzeilende quamen wy den 7 op de hoogte van 31 gr. 10 min. stellende den koers O. Z. Oost. Des morgens en den volgenden dag geen verandering van weder vernemende kregen wy de hoogte van 19 gr. 43 min: den 12 de hoogte van 17 gr. 53 min: en naden middagh den wint N. ten Oosten, die sterk doorwoei. Wy wierpen het loot, maer vonden met 100 vadem tou geen gront, nochte ook de volgende dagen.

De Mala-
baersche
kust.

Den 15 der maent met het begin van den dageraet zagen wy de Malabaersche kust van het Z. O. ten Oosten tot het Z. Oosten toe, 7 of 8 myl van ons, wy namen den koers Z. Oost, met eenen N. N. Oosten wint, die wakker doorwoei. Wy wierpen het loot, maer kregen geen gront. De zon ondergegaen zynde konden wy het lant door de dyzigheit niet onderkennen. Des nagts met stilte leiden wy het by den wint om de Oost in de Indische zee, by de Hollanders ook wel d'Oostzee genoemt. De Spanjaerden noemenze *Mar di India*: de Latynsche lantbeschryvers *Mare Indicum*. Zy is een groot gedeelte van den Oceaan, of groote zee, tusschen de geheele Oostkusten van Africa, de kusten van Arabie, Perfic, Oostindie, de eilanden Sumatra, Java, en

Indische
zee.

andere kleiner en Oostelyker gelegene eilanden, ook het Zuidlant.

Den 16 vonden wy met dyzigh weder de hoogte van 15 gr. 12 min. den 17, 14 gr. 49 min. den 18 stilte, des nachts betrokke lucht en weêrlicht, des morgens goet weder, maer veranderlyke winden. Den 20 was het zoo stil dat wy dreven, het geen ons meer te rug dan voortzette, omdat wy den stroom tegen hadden, die hier om de West ten Noorden zeer sterk gaet. Den 22 in het zelve weder bevonden wy nu den stroom om de N. W. ten Westen, en gingen N. West aen. Dit weder duurde nogh al den volgenden dag. Des nachts bevonden wy op 70 of 75 vademen waters eenen waesachtigen graeuwen zantgront, zynde tusschen modder en zant. Des morgens met den opgangh der zon zagen wy het lant van Malabaer wederom. Wy stierden by den wint om de Oost, en raekten over de diepten van 55 tot 50 vademen waters. Hier was de zelve gront. Op den middagh waren wy door stilte en tegenstroom genootzaekt het ten anker te leggen op 48 vademen waters. Wy zagen wel lant, maer konden het door de groote dyzigheit en dikken nevel niet onderscheiden. De hoogte was hier van 15 gr. 35 min.

Den 15 twyffelden men, of men de kaep *del Kama* kon zien in het Z. Oosten, dewyl wy verandering van water, maer geen gront hadden. Ik stel egter vast dat het die kaep geweest is. Wy raekten hier weder in het zeewater, en dewyl dien dagh de wint Oostelyk geweest was, en wy het Hooft om de Zuid leidden, dreef ons de stroom weder van den wal af, bevindende wy daerna dat de stroom om de W. N. West 14 of 15 mylen liep, en ons wel 60 myl van den wal affmeet.

De kaep
del Kama.

Op den 25 der maent kregen wy met dyzigh weder en stilte ontrent den ondergang der zon den hoek van *Anchediva* O. ten Zuiden 3 of 4 mylen van ons, en des morgens met den dagh *Onor* O. ten Zuiden 5 of 6 myl. Hier waren wy op de hoogte van 14 gr. 17 min. Des nagts leiden wy het Z. Oost ten Zuiden, hebbende den wint N. Westelyk. Den 27 was met het opgaen der zon het Kovers eilant O. half Zuid 3 of 4 myl van ons; zynde des middags op de hoogte van 13 gr. 50 minuten het genoemde eilant O. ten Noorden naer gisling 2 mylen van ons. Met den ondergang der zon hadden wy het Zuidelyxte lant, dat te zien was, in 't Z. Oost ten Oosten, en het Kovers eilant in 't O. N. Oost ontrent 5 mylen van den wal. Des nagts leidden wy het om de Z. O. ten Zuiden, en O. N. Oost aen met weinig koelte, zynde 'op 30 tot 26 vademen modderagtige grondt. Den volgenden dagh, als wy ontrent 4 mylen van den

De hoek
van An-
chediva.
Onor.

Kovers
eilant.

den wal waren kregen wy regen en stilte: zoodat wy ankerden op 19 vademengronds, om door tegenwint en stroom niet agter uit te raken. Den 29 met het ryzen der zonne peilde men de klippen van Ste Maria in 't O. ten Noorden naer giffing anderhalf myl van ons. Maer dewyl de stilte en tegenstroom bleef duren, bleven wy ten anker tot na den middag. Toen gingen wy met weinigh wint onder zeil Z. O. ten Zuiden aen.

Mangeloor. Den 30 zagen wy met het opgaen der zonne een schip voor Mangeloor ten anker leggen. Wy waren naer giffinge 2 mylen van den wal op 16 vademendiepte, en voeren voor den middagh voorby *Mangeloor*, eene plaets met eene kleene sterkte verzien, die de Holiantische Maetschappy toebehoort. Het gebergte is daer nogh vry hoogh, dogh strekt zich van daer landewaert uit, en langs de strant ziet men 'er een dat zich veel lager opdoet. Na den middagh quam een plat geboomt vaertuigh van het lant met 10 Malabaren aen ons schip. Deze onderrechtten ons dat het gemelde schip een Engels schip was, waer van de Schipper eenen brief aen den onzen geschreven hadt behelzende een verzoek dat dit vaertuigh met hem zeilen mogt, dewyl dit volk daermede naer Kananor ging, om van daer te lande eenen brief, dien zy hadden, te brengen te Kalikut, hoorende aen het Opperhoofd der Engelsche natie, dat daer lagh. Onze Schipper stont dit verzoek toe, en verzagh de luiden van het gene zy noodigh hadden.

Hier bevonden wy eene hoogte van 12 gr. 29 min. Met het dalen der zon hadden wy de witte wagthuizen in 't O. half Noort naer giffinge twee en een half myl van ons, en den hoek van *Monstadely* in 't Z. Oost half Zuid 3 of 4 myl, houdende den zelven koers. Den volgenden dagh verlieten ons de Malabaren, nemende hunne streck naer Kananor.

Vischvangst. Dolfynen. Ondertusschen hadden wy by wylen het vermaek van verscheide soorten van visschen te vangen. In den beginne bequamen wy Dolfynen, zoo met den harpoen als schelvishock gevangen. Aen dezen hoek hechtten wy een bosje met vedertjes, dat wy met de lyn aeneenen stok gebonden nu in het water wierpen, en dan daer weder uit trokken. De Dolfynen dit ziende quamen by het schip zwemmen, ziende deze vedertjes voor vliegende visjes aen, daer zy gewoon zyn op te azen. Deze visjes, om de Dolfynen te ontwyken, zetten zich gedurig tot vliegen boven 't water, dat ze een goet stuk wegs verre kunnen doen: dogh evenwel gedurigh nedervallende worden ze van de Dolfynen verrast en opgegrepen, gelyk ik dikwyls gezien hebbe. Verschei-

Vliegende Visjes.

de dezer visjes quamen binnen ons schip vliegen, waer van ik 'er drie in *Spiritus* zette, om ze te bewaren. Een der Dolfynen, van ons gevangen, bevond ik dat ruim vier voeten langh was, en zyn kop 10 duimen dik, zynde onder langs den buik heen tot by het oogh geel met blaauwe vlakjes: de rest licht uit den blaauwen met schoone blaauwe vlekken, inzonderheit ontrent den kop: de vinnen paersagtigh, groen, en wit gevlekt, met eenige geele vlekjes aen de uiterste einden. Stervende wordenze aenstonts van koleur als schoon porcelein, zeer fraei om te zien. De rugvin loopt van den hals geheel tot den staert: gelyk van halverweg den buik mede een vin tot den staert loopt. Onder het lyf by den hals zyn twee vinnen, en wederzyts aen den kop een, zynde de staert in het midden van een gescheiden, en stekende met twee lange punten uit: de kring om den ooghappel is meest wit, de bek kleen. Zy hebben kleene tanden. De kop van het manneken is vry dikker dan die der wyfjes. Weinigh ingewandt hebben ze. Men bereidtze tot spys als kalbeljaeu. Aenmoeten gesneden krimpenze ook eveneens. Zy willen ook wel gefruit, en de staert gebraden zyn. Zy zyn goet van smaek, dogh wat droogh, en van binnen niet zoo wit als de kabeljaeuwen. De eerste, dien wy vingen, was de grootste en fraeiste van koleur. Dogh ik was in geen staet om hem af te tekenen, dewyl ik door myn ziekte aen myn een oogh wat letzel gekregen had, waer door het ander ook ontfelt wert. Zoo dat ik geweldig sukkelde, kunnende aen geen beterschap komen. Hier by quam het wederkeeren der koorts, die my nu en dan overviel, dat ik toeschreef aen de overtoelichheit der spyze, die ik gebruikte om het prangen eener hongerziekte die ik gekregen hadt. Want in den staet van gezontheit niet kunnende des morgens oit eenige spyze gebruiken, omdat myn gewoonte daer niet toe strekte, konde ik nu driemael des daegs volle maelyden doen. Myn gezicht hier door dus zwak blyvende schoot my in, nadat ik wel drie weken op zee geweest was, dat ik uit het vaderlant vergrootglazen, en wel 2 of 3 brillen met my gevoert hadt, om by voorvallende gelegenheden my daer van te bedienen, als 'er eenige kleenigheden te bezichtigen waren. Deze glazen quamen my nu wonder wel te passe. Want ik was gedwongen, om de ledigheit te myden, my veeltyts nacht en dagh tot schryven te be-geven, dewyl ik op het bedt geen rust erlangen kon omdat ik aenstond een lastige jeukte over myn geheel lichaem gevoelde, veroorzaekt door het root hout, een vierigheit my van de ziekte te Gamron ge-

Dolfyn
afgete-
kent.Loots-
manne-
kens.

Haejen.

Zeedui-
vel.

gehaelt overgebleven. Door behulp eener bril bragt ik dan eenen der Dolfynen, dien wy weder gevangen hadden, op papier, wiens gedaente door het getal van 189 wort aangewezen. Aen het visschen zynde kregen wy ook veele wel gevoede visschen, waer van veele eenen voet lang waren, zynde een soort van zeebaerzen, daer ze heel naer gelyken. De zeeluiden noemen ze Lootsmannekens. Over hun lichaem hebben ze bruin blaeuagtige strepen eenen vinger breed heen loopen. Digt aen den staert zyn ze byzonder smal. Zy houden zich gestadigh by het roer van 't schip, waer ontrent wy ook dikwyls Haejen vernamen, die geen vyantschap tegen deze visjes voeren, maer in tegendeel groote gemeenzaemheit met hun houden. Wy bereidden ze tot ons mael met saus, als men over de baers gewoon is te gieten, fruiten ook eenige in de pan. Veele sneden wy'er ook op, en bestroiden hen met peper en zout, en hingen ze toen te droogen. Dus zynze gefruit op alle wyzen goet. Eenige van de kleinste deed ik in *Spiritus*, om ze te bewaren. Gy ziet 'er de verbeelding van op No. 190.

Hier na zagen wy by ons schip eenen Zeeduiwel, dus by het zeevolk genaemt. Deze visschen zyn byzonder groot en van gedaente als een Tarbot, hoewel veel korter van lichaem, ook zodanigh van smaak, als men my bericht heeft. Zy spreiden hunne vleugels aen beide de zyden zeer verre uit. De kop schynt voor by den bek wat spits te wezen. Achter uit den staert vertoont zich een langh smal vlammetje, op de wyze eener speelende

flange, dat zich in het water wit vertoont. De visch zelf is bruin met groote witte vlekken op 't lyf. Vremt quam ons voor zulk eenen grooten platten visch in het water te zien. Zyn lengte was naer ghesinge van 10 of 12 voeten. In de breedte, als de vlerken uitgestrekt waren, befloegh hy eenige voeten meerder. Wy meenden hem den harpoen en elger in 't lyf te werpen: maer eer wy gereedt waren, verliet hy het schip, aen welks beide zyden hy zich twee- of driemael vertoont hadt. Onze schipper vertelde ons dat hy eens den harpoen in eenen had geworpen, maer dat de visch dit tuigh zoo van zich wist te werpen, als ware het niets geweest. Zy zyn zoo sterk, dat ze, indien ze met een lyn aen een sloep vast waren, de sloep zouden omtrekken. Geenen zoo groot als deze was had oit iemand van ons gezelschap gezien.

De derde dag van December verscheen, wanneer wy de stad Kochin naderden, werpende ontrent den avont op een goet uur assants het anker uit op zes en een half vadem waters. Wy rociden met de sloep aen lant, daer wy ten 7 uren optra-^{Komst te Kochin.} den. Wy vonden de poort der stad gesloten, die aenstonts voor ons geopent wert. Vervolgens begaven wy ons naer den Commandeur, aen wien de schipper zyne brieven ter hant stelde. Deze Heer onthaelde ons met een braef avontmael, en begeerde dat ik des nagts om myne on-<sup>Beleeftheit des Com-
mandeurs.</sup> passelykheit my van zyn huis zou bedien. Maer ik liever willende by myne vrienden en bekenden in de herberge zyn, sloegh het af.

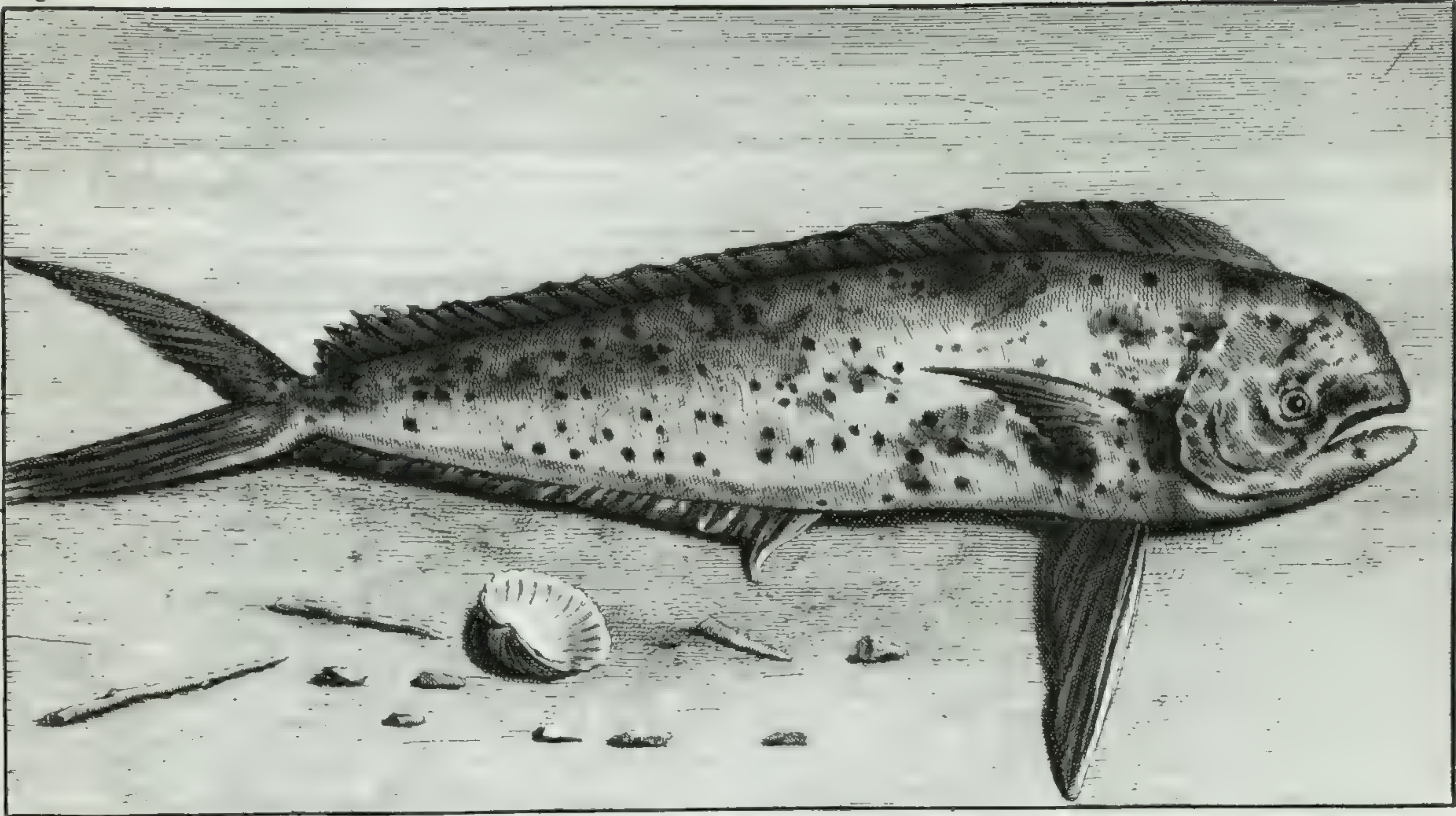
LI. H O O F T S T U K.

Beschryving van Kochin. Vertrek van daer. De kaep Komeryn. Het eilant Ceilon. Adams piek. Komst tot Gale. Schadelyke Krokodil gevangen. Zyn gedaente. Zeltfame Gedierten. Zeegewassen en Kruiden.

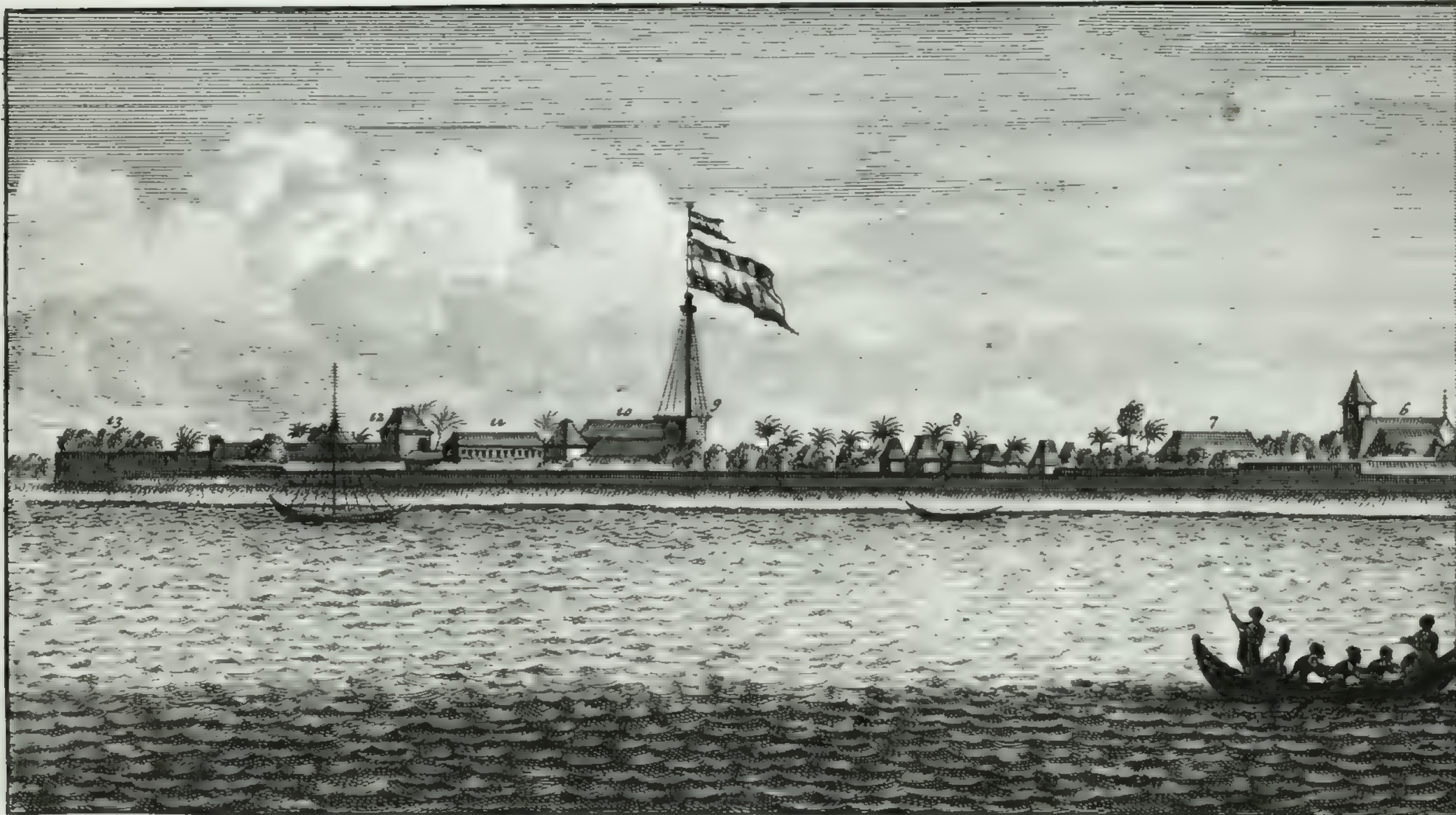
IK vertrok dan, en den nagt overgebragt hebbende begaf my weder naer den Commandeur, verzoekende van hem het gebruik van een vaertuig, waer mede ik de rivier mogt oversteken, om aen d'andere zyde de stad te gaen afschetsen. Hy beval aenstonts een schuit met zes roeijers gereedt te maken, waer mede ik overgevoert wert. Aen lant getreden zynde bevond ik de plaets vol klapperen andere boomen, die ik met vermack beschoude, als zynde diergelyke van my noit gezien. Hier tekende ik het gezicht der stad van de Noortzyde, zoo als die

zich vertoont op No. 191. en wees al het Aftekenlyke met syffergetalen aen. Dus wort door 1 betekent de Visschery der Maetschappy: door 2 de wacht der Sterkte, en haer begin: 3 de punt Gelderlant: 4 de Baepoort: 5 't huis van den Commandeur: 6 de Kerk: 7 't huis van den Kapitein: 8 het huis van den Secunde: 9 de vlagh op eenen vervallen toren: 10 het pakhuis der Maetschappye: 11 het huis van den Spysmeester: 12 de zolder, waer op de matrozen slapen: 13 het uiterste van den muur, genaemt *Toornwerk*.

Deze stad beslaet een groot half uur in ha-

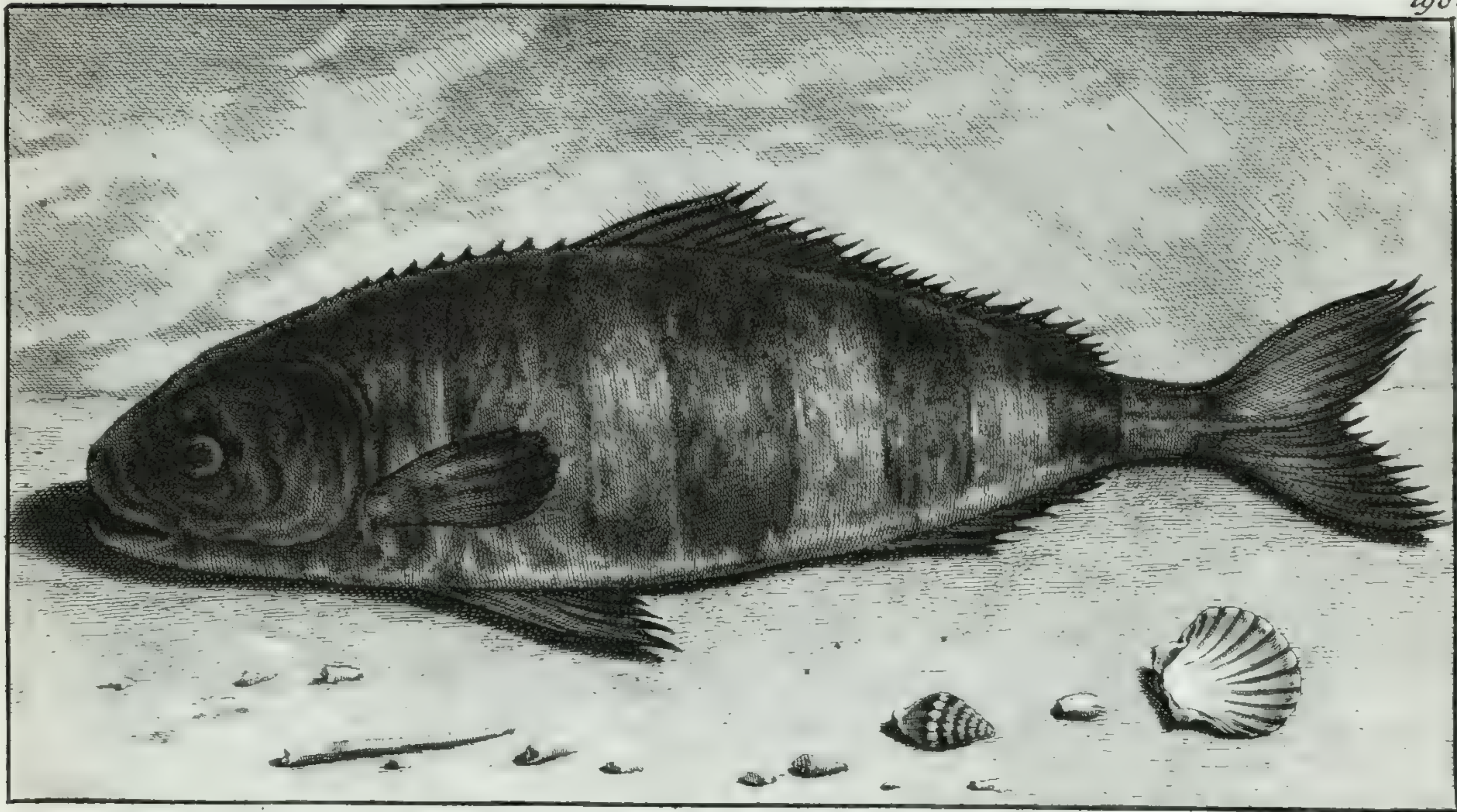

Koch

DE VISCH GENAEMT LOOTSMANNEKENS.

190.

HIN.

191.

Gelegen- haren omkringh. Zy heeft twee poor-
 heit der ten, waer van de eene is aen de waterzy-
 stad. de, daer men inkomt, genaemt de Baai-
 poort. De andere is de Waterpoort. Eer
 men daer aen komt, heeft men een wa-
 terkanael, dat uitgegraven is, waer in de
 vaertuigen der Maetschappye leggen. Hier
 nevens is de werf. Dan gaet men nogh
 over een lange houte brugh om tot de
 rechte poort te komen. Hier is de rivier,
 waer aen ik de stad aftekende, haren
 loop om het lant en de stad gedaen heb-
 bende, op haer grootste en bequaemste
 voor vaertuigen, ja zelf grooter schepen,
 om in te komen. De Bolwerken, die
 hier zyn, worden genoemt Gelderlant,
 Hollant, Zeelant, Utrecht, Vrieslant,
 en Groningen. De kleene punt by de
 Visschery heet Overysse. De wooningh
 des Kapiteins staet op Stroomenburgh.
 Aen de Zeezael vandes Commandeurs huis
 is mede een punt, en nogh twee halve
 manen zyn'er tusschen andere werken. De
 plaets is van buiten en binnen zeer aenge-
 naem, bezet met goede huizen van steen
 gebout. Men ziet'er ook fraeie straten.
 Ook is'er een scheepsbouvery tot gebruik
 der vaertuigen en gemak der gaende en
 komende schepen. De woningh des
 Commandeurs is vry groot, verzien van
 ruime zalen en kamers. Die 'er tegen-
 woordigh het bevel heeft is de Heer Wil-
 lem Moormans, geboortig uit den Briel,
 een man van zonderlinge beleeftheit, zoo
 dat hy ook onzen schipper verzagh van
 een weinigh van verscheide soorten van
 groente, dat daer wel wast, maer zeer
 schaers. Tot vergeldingh deed men hem
 een vereering van koorn. Hier rondom
 is veel visch: vleesch ook in overvloedt,
 wat soort men ook begeert. Men koopt
 een koe voor 3 of 4 ryxdalers, een var-
 ken voor een of anderhalven ryxdaler: een
 hoen voor 2 stuivers: eenen entvogel voor
 5 of 6 stuivers. Koorn en drank moet'er
 gebragt worden: dogh Rys is'er overvloe-
 digh. Deze plaets staet ook onder den
 Commandeur. Zyn Secunde was een
 Opperkoopman, genaemt de Bitter. In
 't gemeen is 'er een predikant. Wy huis-
 vestten in eene der fraeiste en grootste
 woningen by Bartram de Graef, Vendrig
 in dienst der Maetschappye. Ik vond hier
 twee soorten van munt. De eene wort
 genaemt *Fanums*. Vier gaen 'er in eenen
 Hollantsen schelling. De andere pennin-
 gen noemen ze *Basaroeken*, waer van'er
 64 in een dubbeltje zyn.

Deze plaets legt op de hoogte van 10
 graden. Het is een Koningryk, en voor de-
 zen een Bisschoppelyke stad geweest in A-
 sie in 't Westerdeel, ten Zuiden van Oostin-
 die op de Kust van Malabaer, byna Zuidelyk
 en Noordelyk uitgestrekt. Ten Oosten
 heeft het een zeer hoogh gebergte. Het

gewest is uittermaten vruchtbaer, lustig,
 en bloemryk: zoo dat de vernuftige An-
 tonides het met recht noemt

*Het vruchtbare Kochin, daer een gewensch-
 te Mai*

Gedurig 't velt vereert met haere bloemliurei.

Van outs heeft Malabaer gestaen onder
 het gebiet van eenen Keizer, zynde toen
 uitgestrekt van de Kaep Komeryn tot aen
 Mangeloer, daer het Koningryk van Chan-
 nara begint. Maer sedert de doot des
 laetsten Keizers is dit magtigh Ryk, dat
 voorheen (gelyk my gebleken is uit een
 gedenkschrift, nagelaten door den Com-
 mandeur Hendrik Adriaen van Rede, by
 den Heer Jakob Lobs, die in zyn plaets
 gekomen is) zevenenveertigh mael hon-
 dert duizent weerbare mannen kon uitle-
 veren, in meer dan dertien Koningkry-
 ken, alle van Oppervorsten beheericht,
 gesplitst. De voornaemste dezer Vorsten
 is de Koningh van Kochin, als gesproken
 uit de linie van *Cheram Perimal*, en den
 grooten Samoryn.

Meer niet heb ik om de kortheit myns
 verblyfs hier kunnen vernemen; zynde
 my dit nogh gezegt dat men de bene-
 denlanden kan doorreizen over groote en
 kleene rivieren, die bevaren worden.

Dezen middagh waren wy weder van
 den Commandeur onthaelt, en des avonts
 met den ondergangh der Zonne van daer
 scheidende quamen met groote moeite aen
 boort om het holle water dat'er gaet we-
 gens de barningen der klippen. Des nagts
 raekten wy met goeden wint onder zeil.
 Wy kregen, na cenigen tydt regen, don-
 der, en blixem gehad te hebben, hoogh
 gebergte in 't oog, gelegen ontrent twee
 goede uren van ons, zeilende meest Z.
 Oost aen. Met den avont liet zich we-
 der een voorteken zien van hart weder:
 waerom de zeilen daer toe bereit werden.
 Een uur in den nacht ontrent de Kaep Ko- De Kaep
 meryn zynde kregen wy wel goet we- Kome-
 der, maer eenen ongunstigen wint, die ryk.
 des anderen daegs bleef duren. Des nagts
 viel'er weinigh regen. Des morgens den
 8 waren wy voorby de Kaep gevaren,
 hebbende den wint uit den Noordooften.
 Na den middagh verloren wy de Kaep
 Komeryn uit het gezicht, en houdende den
 koers Oostzuitoost, en Zuitoost ten Oos-
 ten, kregen stilte en tegenwint den hee-
 len nacht.

De wint nu voor, dan tegen ons zyn-
 de, spoeiden wy echter zodanigh voort,
 dat wy den 10 in den morgenstont het Het eilant
 eilant Ceilon in het gezicht hadden. Dit Ceilon.
 is een hoogh gebergte, op welker een
 deel zich een spits even als een suikerbroot
 vertoont, dragende den naem van Adams Adams
 piek. Dit spits ziet men maer nu en dan, piek.
 Y y de-

Mr. Pool Seel

ADAMS PIEK.

dewyl het den meesten tydt met wolken bezet is, die tot om laegh dryven. De beeltenis gaet hier nevens.

Des avonts ten 8 uren ankerden wy op 39 vademmen waters, en gingen den 11 met het opkomen des dageraets weder onder zeil, krygende dus de stad Gale in 't gezicht. Maer wy konden om de stilte voor den avont daer niet aenkomen. Wy bleven dan op anderhalf uur affstant ten anker op 17 vademmen waters. Des morgens daer aen lieten onze schipper en boekhouder zich naer de stad roejen om hunne brieven over te leveren. Wy lichtten ten tien uren door toedoen van den zeewint het anker, maer konden egter door den harden wint, die ons tegen was, niet binnen de haven komen.

Als men nadert tot deze Baei van *Punte Gale*, wort'er om het half uur een kanon geloft tot sein, dat het schip in de baei moet zyn: dewyl men zonder loots niet dan met het grootste gevaer naer binnen kan zeilen om de blinde klippen, waer van eenige zeventien, vyftien, twaelf, elf, en minder voeten onder water leggen.

Ik begaf my dan voor den avont met de schuit van den Loots, die weder naer 't lant roeide, derwaert, en daer aengekomen nam eene nachtruft in de stadts herberge. Des daegs daer aen begroette ik den heer Commandeur Nicolaes Wel-

ters, die my beleefdelyk ontfingh met aenbieding van my allen dienst te doen, dien ik begeerde. Hy was Opperhoofd geweest op Zoete Kryn, en voor weinig weken hier eerst aengekomen. Dezen avont veranderde ik van herberg, om in meerder stilheit en gemak te wezen, ter oorzake myner onpasselykheit. Want myn oogmerk was my hier wat te verquikken zoo ontrent de ververschingh van spyze, als anders. Ik nam dan plaets ten huize van Sibrant Dirksz van Streek, fergiant in dienst der Maetschappye, in wiens woningh ik den onderkoopman Pieter Denysen vont, die te voren ook in Turkye en Egipten geweest, en in mynen tydt Venetie doorgereist was. Het regende hier dagelyx tot den 17 der maent: welk weder al twee maenden voor onze komst geduurt hadt, zynde zulk een gewelt van regen gevallen, als noit by geheugen van menschen gezien was, daer nogtans het voorleden jaer droogh was geweest by uitnemenheit. In de volgende dagen beterde zich het weder merkelyk, schoon het somtyts na den middagh nogh al regende.

In deze haven vond ik 5 schepen der Maetschappye leggen, waer van drie geschikt waren tot de reis naer het vaderlant, komende ondertusschen twee schepen der Maetschappye van Bengale hier aen.

Den

Den 18 der maent gaf de Commandeur het afscheitmael aen de genen, die naer het Vaderlant stonden te zeilen. Dit gezelschap bestont wel in 60 personen. Myne onpasselykheit deed my de noodiging, om 'er by te zyn, afslaen.

Groot ge-
vaer van
brant.

Ontrent middernacht na den volgenden dagh was hier haest een groot ongeluk gebeurt. Want iemant beschonken zynde stak uit onvoorzichtigheit met een kaers den brant in het schip, genaemt het Gein, die zyn begin nam aen eenen hoop uitgeplukt touwerk, waer door al eenigh beschoot in de zood was aangesteken, die tegens de kamer des konstapels aenkomt. Dogh de vlam wert binnen weinigh tydt meest door zorgvuldigheid van het volk op de byleggende schepen gebluft tot behoudenisle veelers menschen, die met schip met al, indien de vlam vatten aen het buspoeder gevonden had, zouden opgesprongen, en zonder twyffel eenige der byleggende schepen met zich gesleept hebben; zoo dat wy Godt voor het verhoeden dezer zwaarigheid, die door misbruik des dranks veeltyts voorvalt, wel hartelyk te danken hadden.

Toere-
ding tot
vertrek-
ken.

Op den 20 der maent voeren twee schepen ter haven uit, blyvende op de reede ten anker, ook nogh een des daegs daer aen. Zy waren genoemt *Carthago*, 't *Gein*, en *Beverwyk*. Hier mede nam ik de gelegenheit waer van een pakket brieven aen myne vrienden in het vaderlant af te vaerdigen. Middlerwylen wert de trom door de stadt geroert, en met uitroepen het scheepsvolk aen boort geprest, met bedreiging dat al wie op den gezetten tydt niet verscheen, aen de keten geslagen zou worden. Hier op haestte zich in de twee volgende dagen yder om t'scheep te gaen, en daer gekomen zynde wert al het volk gemonstert op den 23 der maent, en hier op ging men den volgenden dagh onder zeil. Daer quam ook een schip uit het vaderlant aen, behorende tot de kamervan Amsterdam. Na dat de brieven afgehaelt waren, zeilde men vervolgens voort naer Colombo. Hier verschenen twee Engelsche schepen, die hunnen koers om de West namen. Nu overviel my de koorts weder twee malen, nevens een uitnemend sterke afgangh, die telkens twee of drie etmael nagt en dagh bleef duren; waer door ik zeer zwak bleef.

Krokodil
gevan-
gen.

Op den eersten Kersdagh was hier een levendige Krokodil gevangen, hier onder den naem van *Kaciman* bekend. Hy was zestien en een half voet langh, en zes en een half dik. Men wist zeker dat hy op deze kust 32 personen verslonden hadt, en men twyffelde niet of 'er waren meer menschen van hem omgebracht.

Hy was van mannelyke sexe, die men voor de schadelyxte hout. Dikwyls was 'er jacht op gemaakt, maer altyt vergeefs. Omgebragt zynde wert hy den volgenden dagh binnen de stadt, en voor des Commandeurs huis gesleept, die hem gezien hebbende aen de Wontheelers van het Ziekenhuis verlof gaf om hem te openen, dat den zelve namiddagh geschiedde. De nieuwsgierigheit dreef my derwaert, om de inwendige gesteltenisse van dit beest te beschouwen, begeerig te weten of 'er ook by avontuur een mensch in mogte gevonden worden. Het was ook zoo. Zy haelden het meeste gedeelte van een menschelyk geraemte daer uit, zynde armen en handen nogh aen een, ook de beenen en voeten, maer het vleesch verteert. Zy vonden ook een stuk van de hersienpan, en ongelooffelyk veel vet in zyn lichaem, dat zy'er altemael uitsneden om 'er zich van voor een geneesmiddel te bedienen. Want het wort gehouden zeer dienstigh te zyn voor lammigheid, trekking van zenuwen, en ongemakken door koude veroorzaekt. Men verhaelde my dat deze beesten op zommige plaetsen geen quaedt doen, dat my vreemt voorquam.

Evenwel wort dat voor zekere waerheit Beschry-
ving van
dit onge-
dierde. gemelt. Als deze gedrogt hunne eiers zullen leggen, graven ze in het lant eenen diepen kuil, waer in zy die verbergen. Daer broeienze zich zelf uit. Zoo dra dat geschiet is, komt de Krokodil daer by, en spart den bek open. Alle die 'er in loopen slikt hy in. Die 'er voorby gaen, begeven zich aenstonts naer het water. Hier te lande zyn 'er, die eens zoo groot zyn als deze was, ja ook grooter. Zy hebben geen tong. Als ze den bek openen ziet men een groot gat als een hol, door het welk ze alles kunnen inzwelgen. Als ze op het lant eenen zandigen of weeken grondt onder zich hebben, loopen ze zoo ras dat ze een mensch kunnen onderhalen. Als de gront steenagtigh is, niet, dewyl hun pooten van onder te zacht zyn. Zy nemen de beesten van het velt, zelf tot buffelstoe, somtyts wech. Eenige hebben zulke groote tanden, dat men uit zinlykheit daer kruithoorntjes van maekt. Hun eiers zyn klein, en niet grooter dan ganzeneiers, dogh wit van koleur: de manlykheit naer gelangh van het lyf niet groot, en voor aen als van een gespleten, aen welker onderste gedeelte iets als een tongetje uitsteekt. Men droogdeze op myn verzoek, en gat ze my mede op de reize. Men voegde daer eenen der ballen by, zynde de ander in het openen vermist. Zy hebben gedroogt zynde eenen reuk van Muskus. Ik nam ook van hun een flesje met gesmolten vet. Y y 2 De-

Manier
van het
vangen
der Kro-
kodillen.

Deze beesten worden gevangen met eenen grooten Haei-hoek, die vast gemaakt wort aen eenen doorgesneden strength van zeilgaren van veertig of vyftigh draden. Men gebruikt dit garen enkel om den hoek te beter vast te hechten in het lichaem van het beest. Want deze draden dun zynde zetten zich zodanigh tusschen zyn tanden, dat het den hoek niet kan afbyten, die dus ingezwolgen in de maegh vast raekt. Want deed men den hoek aen een sterk tou of keten, het zou 'er mede te werk gaen, of het een zwavelstok was, en bryzelen alles aen stukken. Zoo dat alle deze draden dienen om het met den hoek be- dektelyk te verschalken.

Manier
van hen
om te
brengen
in de vy-
vers.

Op Ceilon en elders in Indie vint men deze dieren wel in groote tangen of vyvers. Om hier mede een schouspel van vermaak aen te rechten, is men dan wel gewoon hen om hals te helpen: dat op deze wyze toegaet. Men neemt eenen darm, die zeer droogh is, en de lengte heeft van drie of vier voeten. Dezen vult men met levendige kalk, en wind hem om eenen kreng of doot hoen. Dit aen in het water geworpen wort zeer gretigh van den Krokodil ingeslokt. Maer als het ontrent een etmael in zyn maegh gelegen heeft. ontdoet zich de darm, waer door de kalk zich door zyne ingewanden verspreit, en hem als in vier en vlam zet, zoo dat hy dol van pyn uit en in het water springt tot dat hy den geest geeft.

Kracht
dezer
beesten.

Hoe sterk deze beesten zyn, blykt hier uit, dat meenigmael een Krokodil op de eerste wyze gevangen, en met magt van volk op 't lant gehaelt, en door middel van stokken omgekeert, na dat men zynen buik opgesneden, en de ingewanden daer uit gehaelt heeft, zich eindelyk losgelaten zynde met groote kracht heeft omgekeert, en nogh wel twintig of vyfentwintig schreden voortgelopen is.

Men verhaelde my by deze gelegenheit van het vangen dezès Krokodils dat veertien jaren te voren ten tyde van den

Commandeur Sloot met den zegen door 't volk van 't schip, den Koningh van Bantam, ontrent Jappaer gevangen was, Haeige- een Haei met 45 jongen in 't lyf: wel- vangen. ke geopent zynde alle de jongen daer uit quamen: zwemmende aenstonts in de tobben met water gevult, die daer toe gereedt gezet waren. De kleinste d'zer jongen was als een gemeene schel- visch. Ik bequam hier twee Kelder- flessen met verscheide soorten van ge- Uitheem- dierten in *Spiritus*, gespikkelde Kroko- sche die- dillen, jonge Leegwanen of Hagedissen, ren. Kameleons, Schorpioenen, Duizentbee- nen, een groene blinde slangh, en ande- re dieren: ook eenig zeegoet, dog van weinigh belang. Ik gingh zelf aen den waterkant om het een en 't ander op te zoeken, maer vond weinigh. Waerom ik verscheide menschen verder daer op uitzond. Elk bragt al wat. Uit het gebragte zegt ik wat my behaegde, en worp het overige wech. Want zy qua- men met zoo veel steengewas, als 2 of 3 mannen dragen konden, om dat zy niet wisten wat goet of quaet was: en ik was veel te zwak, om my met hun derwaert te begeven. Men vint op Heilzame dit eilant meenigte van planten en krui- kruiden. den, die voor groote geneesmiddelen ge- houden worden: dogh die op te zame- len is het werk van luiden, die zich des verstaen. Evenwel liet ik'er eenige uit het bosch halen, onder andere *Hackemel- le*, dat den naem heeft, als men in het bladt eenen keisteen rolt, en in den mont neemt, het den steen kan doen verbryzelen. Zoo dat ook het drin- ken van het sap uit de bladeren heil- zaem voor het graveel gehouden wort. Het bladt gelykt naer dat van de Celle- ry, dogh is wat donkerder groen. Ik was van voornemen daer eenigen geest uit te trekken, maer de tydt liet het niet toe. Zoo dat ik my most te vrede hou- den met het medevoeren der gedroogde bladeren, nevens de uiterste knopjes, die getrokken gelyk Teebladen de zelve kragt tot het verdryven van steen en gra- veel hebben.

XLVIII. H O O F T S T U K.

Inkomsten voor de Maetschappye uit het eilant Ceilon. Beschryving der stad Gale. Meenigte van menschen tot den Christelyken Godtsdienst gebragt. Dragt der Singalezen. Meenigte van Olifanten. Overvloedt van Kaneelboomen.

MY was hier, ik beken het, een groot velt geopent, om te gaen weiden in de beschryvinge van dit beroemt eilant Ceilon, en te voldoen aan de nieuwsgierigheit der lezeren, die begerigh zyn om naeukeurige kennisse dezer gewesten te erlangen. Myn lust ook strekte daer genoeg toe. Maer ten deele myne groote onpasselykheit, ten deele ook de korte tydt, dien ik daer maer zou hebben kunnen doorbrengen, hebben my belet het lant in te trekken, en kennisse te nemen van de aenmerkelijke overblyffelen der outhet, die men my gezegt hadt dat daer te vinden waren. Evenwel heb ik uit geloofwaardige luiden deswegen bericht genoegh ontfangen. Maer dewyl ik my in het toestellen van dit gansche werk heb als eenen regel voorgeschreven niets te boek te slaen, dan dat ik met myne eige oogen gezien en zelf ondervonden heb, zal ik de aenmerklykheden, die ik anders te melden had, met stilzwygen voorbygaen; my vergevengende met den lezer ter loops iets te zeggen van de merkwaardige inkomsten, die de Indische Maetschappy in 't algemeen uit dit gewest trekt.

Inkomf-
ten der
Maet-
schappy.

Kaneel.

Deze bestaen voornamelyk uit de inzameling of het schellen der Kaneel, die in geen andere lantstreek zoo goet en deugtsaemals hier te vinden is. De Gouverneur heeft maer te bevelen hoe veele balen (elke bael hout 80 ponden) jaerlyx door de *Chalins* (dit is een volk, dat al van de heidensche tyden af verplicht is geweest de kaneel te schellen voor den Lantheer, en dat voor een loon, die niet noemens waerdig is) moeten geleverd worden.

Areecq.

De tweede inkomst ontstaet uit de Areecq, waer in niemant buiten de Maetschappy handel magh dryven: zoo dat alle de onderdanen der zelve gehouden zyn hunne ingeoogste Areeknoten in de pakhuizen der Maetschappye te brengen, en dat voor eenen geringen prys. Deze vrugt wort dan weder tot groot voordeel aan de handelaers, die hierom van Kormandel komen, omgezet: om nu niet te zeggen dat de Maetschappy deze vrucht somtyts met haere eige schepen naer Bengaleen Suratte verzend om verkogt te worden.

Het derde voordeel komt uit het ver-^{Lywaten.} koopen der grove Madureesche en Kormandelse Lywaten, die alle ongebleekt en ruw, zoo alsze van 't getou komen, met aengename winst vertiert worden.

Het vierde komt uit het verkoopen der^{Olifanten.} olifanten, die gevangen worden in de landen van Columbo, Maturan, en in het Koninckryk van Jaffnapatnam: op welkelaetste plaets dese beesten meest aen de Golcondaesche en andere Mooren met grootte voordeelen verkogt worden.

De olifanten, die in de landen van Columbo en Maturan gevangen worden, plagten voorheen met veel moeite en onkosten door de schepen der Maetschappye buiten het eilant en naer Jaffnapatnam gevoert te worden. Maer sedert eenige jaren is'er met zware moeite een wegh door een dicht en woest bosch van Negomb af, door het lant des Konings van Kandie, tot Jaffnapatnam toe gemaakt. Deze wegh beslaet wel vyftig mylen. Dit werk is met grooten arbeit van de inlanderen, die in het gebiet der Maetschappye wonen, verricht zonder eenige noemens waerdige onkosten. Hier door is te weeg gebragt dat nu die zware beesten met kleene kosten na Jaffnapatnam kunnen vervoert worden.

Het ver-
voeren
dezer
beesten.

My is door luiden, die geloof verdienen, en kennisse van zaken hebben, verhaelt dat de Maetschappy zoo veel olifanten krygen kan, als zy zelve begeert, moettende de zware jagten die aengesteld worden om hen te vangen, worden uitgevoert door inboorlingen van 't lant, onder het gezag eeniger Amptenaren der Maetschappye. Indien my had mogen gebeuren zoodanigh een jagt by te wonen, ik zou in geen gebreke blyven van die hier naeukeurigh te beschryven met alle hare omstandigheden. Maer dit niet geschiet zynde zal ik daer niet in treden, en hier alleen aentekenen het geen my door ooggetuigen verhaelt is, dat somtyts in eene jagt in de Columbische landen wel 160 en meer olifanten gevangen zyn. Hier uit kan de lezer zelf wel oordeelen wat werk daer aen vast moet zyn, eer zulk een jagt uitgevoerd is, en wat het in heeft een groot getal van zulke zware en wilde beesten te temmen, en hen van genoegsaem voedsel te voorzien.

Parelvif-
fchery.

Hier kon men byvoegen het voordeel dat de Maetschappy trekt van dit eiland, of de landen die daer onder hooren, uit de parelvifschery: het zy die gehouden wort te Tutucoryn, leggende op de Kust van Maduree: het zy in de bogt van Arippe, onder het gebiet van Mannaer. Maer hier is zoo veel ftaets niet op te maken, omdat de voordelen alle jaren niet even groot zyn. Evenwel als 'er op eene dezer twee plaetsen een vifschery aengerecht wort, trekt de Algemeene Maetschappy nogh al een winst, die niet heel te verwerpen is. Onder my beruften goede ftukken, waer uit ik een nette befchryving dezer parelvangft zou kunnen geven. Maer dezelve reden, die my doet zwygen van andere dingen, die van my niet gezien zyn, wederhout my ook hier, niet gezint myn boek te vergrooten uit berichten van anderen, of uit de verhalinger der aentekeningen, by andere fchryvers gefteit. Alleen zal ik hier byvoegen dat het voordeel der Maetschappye ontrent deze Vifschery voornamelyk voortkomt uit de zoogenaemde Steengelden. Want elke parelduiker, zoo veel als 'er op een vaertuigh zyn, heeft eenen fteen, waer mede hy zich naer den gront begeeft. Naer de grootte nu der vaertuigen heeft elk veel of weinigh duikers. De grootste hebben 'er niet boven de 16 of twintigh: de kleinste zes of agt. Als deze vifschery nu volkomen is, dat is, beftaet in 450 vaertuigen, zyn de inkomsten al van eenige waerde.

Steen-
gelden.Parru-
was.

De *Parruwas*, menschen, die den Roomschen godtsdienst oeffenen, betalen voor elken fteen zeven: de heidenen negen en een halven: en de Moren nevens alle die van den Mahometaenschen godtsdienst zyn, twaelf ryxdalers. Welk gebruik al van de Portugeesche tyden af ingevoerd nu nogh by de Maetschappye onderhouden wort.

Beschry-
ving der
ftadt Gale.

Nu ga ik over tot de befchryvinge der ftadt Gale. Zy is uit den aert fterk, als zynde aen de meeste waterkanten met klippen en banken bezet: zoodat zonder lootsen in de haven niet te komen is, die half maens ten Oosten der ftadt legt, rondom wel verzien van kanon. De ftadt heeft goede muren, en brave borftweringen tendeele van louteren fteen op de rotten gebout, ook bequame bolwerken met verfcheide vaste punten, genaemt de Zon, de Maen, de Star, waer tuffchen de ftadts poort komt. Dan volgen de andere punten, de Matroze-punt, Utrecht, de Vlaggeklip, Venus, Mars, en Eolus. Daer is maer eene poort aen de Ooftzyde, die de waterpoort genaemt wort. Het begrip der ftadt in de rontte binnen om den wal (want van buiten kan men niet omgaen) beftaet

Punten
der bol-
werken.

ontrent een klein half uur op de wyze eener fterkte. Zy heeft eenige goede ftraten van aerde, ten deele met gras begroeit. Veel fracie huizen zyn'er, onder andere dat van den Commandeur, dat groot en met brave vertrekken verzien is. Het ftaet op een hoogte of zanthou-<sup>Huis des Com-
man-
deurs.</sup> vel, tegen over het magazyn der Maetschappye, dat zeer groot is. Maer de zydmuren van binnen aen den waterkant ftaande vond ik vochtigh en uitgeflagen, en het houte bovenwerk meest vergaen, of opgegeten door de witte mieren, die daer in groote meenigte zyn. De opgang van het zelve komt binnende ftadts poort. Het eene einde des zelfs wort voor de Kerk gebruikt des morgens voor de Hollanders, en na den middagh voor de Singalezen. Buiten ziet men veele tuinen met Klapperboomen bezet, en vint'er veele wegen, die vermakelyk om te bewandelen zyn. Het gebergte ten Oosten leggende is vol bosch, waer heen men bequame langs de ftrant om de haven kan gaen. Daer in onthouden zich veele Steenbokjes, ook Hazen, en veelerhande gevogelte. Wilt wort'er zelden te koop gebracht. Andere eetbare waren bekamt men bykans voor zulk eenen prys als te Kochin, uitgezeit de boter, die dier en flecht is. Vifch genoegh, maer niet in zulk eenen overvloedt als te Kochin. Als men hier een fchip in 't gezicht heeft, wort de vlagh opgehaelt, die anders noit waeit. Zy ftaet op een klip aen den zeekant, daer een gebou is gezet waer in men langs verfcheide trappen opgaet. Hier wort altoos eenige wacht gehouden.

Eetwa-
ren.

De munt op dit eiland beftaet in Koper. De grootste foort van gelt heeft de waerde van een dubbeltje, en maekt uit vyf *Tamma-Kasjes*. Dan heeft men een penning, die de waerde van eenen ftuiver heeft, dat is 2½ *Tamma-Kasjes*. De derde foort is een *Tamma-Kasje*. De vierde een half. de vyfde is een duit, en heeft dezelve benaminge. De zeste een penning. Alle deze munten worden in het algemeen *boefernecke* genaemt. Voor de reft is het al Hollantsch gelt, wat 'er gaet.

Munt.

In deze ftadt zyn verfcheide fcholen om de Singalezen, die Christenich geworden zyn, te onderwyzen, en in den godtsdienst op te queken. Hier toe zyn byzondere fchoolmeesters, door de predikanten bequaem gemackt tot deze onderwyzinge. Deze houden zich op alle buitenpoften, wordende alle zes maenden door de Dienaers des Goddelyken woordts befocht. Door dit middel zyn 'er veelen tot het Christelyk geloof overgebragt.

Scholen.

De kleeding der Singalezen, die half zwart zyn, is niet anders dan een witte linnendoek om het onderlyf geflingert, han-

Kleeding
der Singe-
lezen.

hangende tot op de knien, zoodat het overige des lichaems naekt is. De vrouwen binden een kleedt, dat wat langer is, om het lyf hangende even als een rok. Dit dragenze van verscheide kleuren, elke naer hare zinlykheit. Zy noemen het *Saraffe*. Het bovenste hier van komt als een kort linne borstrokje onder los hangende genaemt *Tjolie*. De aenzienlyxte dragen 'er zulke twee, waer van het bovenste *baedjoe* genaemt wort, en meest met kant bezet is. Alsze ter Kerke of anders uitgaen, trekkenze witte koussen en geborduurde muilen aen. In huis hebbenze bloote voeten, gaende op houte ingeleide voetplankjes voor met een verheven knopje, dat ze tusschen den grootsten en tweeden teen weten te vatten, om 'er dus op te kunnen gaen. Voor en achter legt een houten blokje twee vingers breed hoogh. Deze plankjes noemenze *Tjerie-poe*. Het hooft is bloot; 't haer agter als een tuit omgeslingert en valt gesteken. Om den hals hebbenze een kleene goude keten, waer aen een bootje of ander juweel hangt, dat op de borst komt. Daer over hangt een grooter keten, die tot op het onderkleet afhangt. Over de slinker schouder hangt een *Tooke* of witte floerse doek of wel van andere stoffe en koleur, naer yders verkiezing, met goudtraet doorwerkt, die voor tot ontrent de knie komt, dogh agter kort is. Aen het wit lytje komen de mouwen tot by de hant, daer ze goude of andere armringen aen hebben als aangewezen wort door het getal 192. De gemeene vrouwen gaen veel met eenen langen doek om het lyf, en een borstrokje: eenige ook met den doek om 't onderlyf alleen, en voor de rest naekt even als de mannen. Onder de voornaemste zyn veele *Meisjese*, die goetd Hollandisch spreken.

Olifanten.

Men ziet op dit eilant een groote meenigte van Olifanten, die zich ontrent 20 uren van hier onthouden, wordende daer van op eene jagt 100 ja wel 150 en 200 gevangen in een koraal of fuik, welker vleugels zich meer dan drie uren verre uitspreiden. Hier dryvenze deze beesten naer toe. Dit jagen geschiedt gemeenlyk om de drie jaren eens, doende de Maetschappy grooten handel met het verzenden dezer beesten naer de kust van Kormandel, Suratte, en elders. Zy

worden verkogt naer dat ze groot zyn, geldende de voornaemste wel 2000 Ryxdalers, de kleener naer gelangh. Ook wort hun jongkheit of ouderdom in agt genomen.

Onder de Gewassen munten, als ge-^{Gewassen.} zegt is, de Kancelboomen uit, die hier in groote meenigte gevonden worden. De oli der zelve, die uit de bloem komt, wort dik als een pap en tot een half brootje gemaekt. Zy is wit als kaersmeer, die daer ook wel van bereit wort. Geenen reuk heeft zy. Zy wort voor een goetd middel tot de Ambeien gehouden. De Heer Fiskael Modè daer een geschenk van gekregen hebbende had de goetheit van my daer van mede te deelen.

Men hout dit eilant Ceilon, by andere-^{Gelegenheit van Ceilon.} ren ook genaemt *Ceilan*, ook wel *Ceylan*, en by de inwoners *Lankaron* en *Tenarissim*, voor het oude Taprobana. Het is groot, en byna rondt, vruchtbaer uittermaten. Het legt in het Zuidwester deel van Oostindie, in 't Noorderdeel der Indische zee, ten Z. O. en niet verre van de kust van Kormandel, aen de golf of zeeboezem van Bengale. Het heeft zeven verscheide Koningkryken, waer van *Kandea* of *Kandy* het voornaemste is. De voornaemste steden zyn *Kandy*, *Colombo*, *Punta Gale*, *Zegombo*, *Jaffnapatnam* en *Baticalo*.

De eerste dagh des jaers 1706 gerezen-^{Begroeting op Nieujaer.} zynde begaf ik my naer den Heer Commandeur, om den plicht eener Nieujaerwensch af te leggen, gevolgt van ander gezelschap, dat om de zelve reden daer quam. Wy werden wel ontfangen en voor onze beleeftheit bedankt.

Den 3 der maent zagen we een schip aenkomen, en den volgenden dagh nogh twee andere, waer van het eene op de reede ankerde. Hier mede quamen ook brieven van den Gouverneur te Colombo met last, dat ons schip alleen zou hebben te vertrekken, hebbende wy te voren al besluit genomen van naer Batavie te zeilen in gezelschap van de twee schepen hier aengekomen. Wy maekten ons dan den 5 der maent hier toe gereedt, namen afscheit van den Commandeur, die my nevens den schipper de Haen, en onzen boekhouder des avonts ter maeltydt onthaelde, en van alle andere vrienden, die my vrientchap bewezen hadden.

Toereeding tot vertrek naer Batavie.

LIII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Gale. Het eilant Engano. De kust van Zillabaer. De Straet Sunda. Bantam. Komst te Batavie. Beleeftheit van den Generael van Indie.

OP den zeften der maent January begaf ik my des morgens ten 6 uren aen boort. De Fiskael quam 'er ook om het volk te monstren; waer op wy ons anker lichtten, en ontrent het vroegschaffen van den Kok op de buitenreede geraekten met eenen goeden N. N. Westen wint. Toen keerde de Fiskael met de andere vrienden, die met hem gekomen waren, weder aen lant, en wy vervolgden onzen wegh. Wy namen onzen koers Z. en daer na Z. ten Oosten aen, gaende naer wensch voort. Des nagts keerde de wint, en het wert stil. Wy worpen het loot uit, maer vonden geen gront. Des anderen daegs na den middag verloren wy het eilant Ceilon uit het gezicht. Wy namen den koers al Zuidoost ten Oosten, in zeer veranderlyk weder, stilte, regen, wint, storm en beroerde lucht, zoo dat wy somtyts de braem- en marszeilen moesten innemen. Des nagts na den 13 der maent zagen wy by licht weder de Noortstar zeer laeg aen de kimmen, die men anders hier, als men de Linie nadert, zelden ziet, noit altydt by onstuimigh weder. Op den 18 den wint Noortwestten Westen hebbende hielden wy den koers Z. O. ten Oosten, wanneer wy ten 5 uren giffen dat wy de *Linie Aequinoctiael* door waren, krygende hier de Zuider breette of Pools hoogte, wordende die bevonden 0 gr. 31. min. de lengte 124. gr. 32 min. Den 19 was de wint West Zuidwest, en de koers Z. O. ten Zuiden, zynde de Zuiderbreette 0 gr. 38 min. Den 20 waren wy op 1 gr. 45 min. Des morgens met eenen Westen en Noortwestten wint met styve koelte kregen wy de hoogte van 2 gr. 8 min. zeilende Z. O. ten Oosten aen met schoon weder, dat den volgenden dagh bleef duren. Echter veranderde het weder, zoo dat wy met veel tobbens de maent van January ten einde bragten.

Met het begin der volgende maent keerde het schoon weder tot ons, waer door wy veeltyts stilte kregen en groote warmte, daer uit ontstaen, die ons zoo wel by nacht als by dagh hinderde. Maer de wint den 4 draeiende, en het weder beroert opkomende, gaf ons hope van veranderingh, die wy ook met blytschap vernamen, toen de wint uit den Zuid-

westen begon te waejen. Want wy waren bekommert dat wy door stilte en ongunstigh weder ligtelyk langh zouden kunnen zwerven, nochte eenige vaste gissinge maken. Wy hielden den koers al Zuidoost ten Oosten. Den 5 hadden wy nogh al goeden wint, en vonden ons op 4 gr. 23. min. Het weder veranderde kort daer aen, en wy dus zwervende konden nogh al geen lant bemerken. Wy hielden den wegh al Z. Oost aen. Kort daer aen kregen wy by nagt harde valwinden en zwaren regen, hoedanige buien men gemeenlyk verneemt ontrent de westkust in de quade *Musor*, zoo als hier het winterseizoen genoemd wort. Hierom moest men telkens zeil minderen. Nu hielden wy O. Z. O. en ten Oosten aen met kleen zeil, omdat wy vermoeden hadden van onder den wal te zyn. Des hielden wy al Oost aen om den wal in 't gezicht te loopen. Hier op kregen wy de hoogte of Zuiderbreette van 4 gr. 38 min. de lengte van 127 gr. 25 min. verscheide dagen dus gessingert door de verandering van wint en weder kregen wy den 11 der maent eenen Z. westen wint, die lustigh doorwoei. Op den middag bevonden wy de hoogte van 5 gr. 3 min. latende het by den koers van O. Z. Oost nogh heen loopen met donker weder en regen. Wy worpen des nagts het loot, maer vonden geen gront. Den voor-

Meeuwen, een teken van nabyheit des lants.

Het eilant Engano.

den

den koers van 't Zuidooften tot het Oof-
ten, en daer na Ooft en Ooft ten Noor-
den. Wy waren nu naer giffing 7 of 8
mylen van het lant van de Westkust. Wy
worpen hier het loot, maer hadden op
80 vademmen geen gront. Den 16 der
maent zagen wy het hooge lant in het
Noortoosten ontrent 5 mylen buiten den
wal, en bevonden op den middagh de
hoogte van 6 gr. 15 min. Toen ver-
toonde zich het Keizers eilant O. N. O.
half Ooft 6 of 7 myl van den vlakken
hoek. Wy stierden nu Ooft aen met
schoon weder, nemende voor den avont
de wint zoodanigh toe, dat wy naer on-
zen wensch op de Straet *Sunda* aenzeil-
den. Hier zagen wy verscheide stukken
houts, waer op eenige vogels zaten, on-
trent het schip heen dryven. Onze koers
was nu Ooft ten Zuiden aen, en voort-
varende bevonden wy ons den 17 der
maent met het begin van den morgen-
stont heel buiten onze verwachtinge,
dewyl de lucht zeer betrokken was, maer
een vierde deel van een uur van het Prin-
seneilant af. De schipper was de eerste
die dat bemerkte, en geen kleene ont-
steltenisse hier over gevoelde, dewyl het
om het schip gewedt was, dat ligtelyk
verloren zou geweest zyn, indien de dag
zich niet geopenbaert hadt. Twee of
drie uitkykers waren, als men gewoon is,
gelaft hier op te passen: Maer zy hadden
door onagtsaemheit dit verzuimt, en wer-
den daerom hier over voor den mast ge-
straft. Wy leiden het aenstonts ten N.
westen en Noortwest ten Westen, en
bevonden door peilen den hoek Ooft ten
Noorden drie mylen van ons te hebben.
Op de laetste peilingh gegift Ooft half
Zuid 8 en een half myl waren wy door
den sterken stroom om de Zuidwest ge-
dreven 7 en een half myl: niet tegen-
staende dat wy den ganschen nacht eenen
doorgaenden goeden Westelyken wint ge-
hadt hadden, hoewel de lucht somtyts
onstuimigh en betrokken was. Wy be-
sloten hier op zonder toeven den koers
naer de veilige streek of *behoude Passagie* te
vervolgen, dewyl wy nogh Zuidwest be-
houden konden voortraken. Dit wert
ten eerste in 't werk gestelt. Dus stier-
den wy Z. Zuitoost aen, om boven het
rif van den Westhoek te komen, gaende
dus voort van het Z. Zuitoosten tot het
O. en O. Noortoosten; waer door wy
twee uren na den middagh binnen den
eersten hoek van Java quamen, daer de
diepte bevonden wert te zyn 42 vademmen
grof zantgront met schulpjes en kleene
keisteentjes. Tot ons geluk bleef de brave
koelte duren. Anders waren wy zeker-
lyk voorbygedreven, waer door de reize
ligt 3 maenden veragtert zou geweest zyn:
omdat men zou genootzaekt zyn geweest

tot eene der naeste plaetsen in te loopen,
om den tydt van den goeden *Mousson*, of
voorspoedigen lantwint, af te wachten.

Deze Straet *Sunda*, of het begin der
behoude Passagie, wort gerekent ontrent
anderhalf myl breed te zyn, zynde van
daer in de lengte tot Batavie 36 of 38
myl. Zy is een doorvaert of engte der
Indische zee in het zuiderdeel van Oost-
indie, tusschen de Zuidoostkust van het
eilant Sumatra, en de Westkust des ei-
lants Java, waer by de stadt Bantam ge-
legen is. Een weinigh innewaert geko-
men tekende ik het gezicht daer van,
leggende het Prinseneilant ten Noorden
van Java, en het eilant Java in 't Zuiden:
waer voor zich een groote streek heen
een ander lager eilant vertoont, genaemt
het Nieu Eilant. Deze afbeelding wort
gezien op No. 193, daer het Prinsenei-
lant aangewezen wort met de letter A:
Java met B: het Nieu Eilant met C. Dit
inkomen wort genoemd *de behoude Passa-
gie*, om dat men daer in maer weinigh
voortgevaren zynde ankergront heeft op
30 of 40 vademmen waters; zynde met
het inkomen aen d'andere zyde ten Noor-
den van 't Prinseneilant geen ankergront,
daer het veel wyder is. Met den onder-
gangh der Zon wendden wy het O. N.
Ooft ontrent drie vierde deelen van een
myl van den wal, hebbende den wint N.
Westelyk met weinigh koelte en tegen
stroom. Des nachts hadden wy weder
veranderlyke winden, daer na stilte, en
regen. Wy sukelden dus ook de vol-
gende dagen, geslingert door storm en
onweder: tot dat wy den vierden hoek
in 't Noortoosten ontrent twee mylen van
den wal *Krackatoew* genaemt kregen.
Hier quamen verscheide visschers met
hunne vaertuigen van 't lant: zoo dat wy
desloep uitzonden om eenige ververschin-
ge van hun te bekomen. Eenigen na-
derden ons van zelfs en quamen aen boort,
verziende ons van *Pampes*, een soort van
vischjes als botjes, en van *Masbanker*,
een kleener en snaller soort, maer sleg-
ter. Zy veilden ons ook lantvruchten,
als Klappers, Pompelmoesen, Piesang,
Kassers, een vrugt ront en roodt van ko-
leur als een zeekastanje, dogh kleener
en rondom met stekels bezet. Deze
Kassers zitten aen groote troffen in mee-
nigte te samen, dogh elk heeft een by-
zonder steeltje. Van binnen is een groo-
te steen, die als een pruim omzet is. De
smaek tusschen zuur en zoet is niet te ver-
werpen. Ook bragten zy *frute lanse* me-
de ront, van koleur geel en ros, d'abri-
koosjes niet ongelyk. Deze hangen als
een tros druiven aen een. Hier nevens
waren ook jonge Areek en Betelsblade-
ren, waer van wy in de beschryvinge van
Batavie afzonderlyk zullen spreken.

Keizers
eilant.De Straet
Sunda.Prinse-
eilant.De Straet
Sunda af-
getekent.Visschers
aen boort.Lant-
vruchten.
De vrucht
Kaffer.

Op den 19 der maent hadden wy ver-
anderlyke winden. Wy liepen N. N.
West, en lichtten het anker, zeilende
Noort ten Oosten en N. Noortoost aen.
Maer wy waren genootzaekt door de ver-
anderlyke winden, en stilte, en tegen-
stroom voor den middagh te ankeren op
20 vademen waters. Maer kort daer aen
lichtten wy het anker weder, stierende by
den wint om de N. Noortoost en Noort-
oost ten Noorden. Dus raekten wy op
den middagh weder voor het Tuianker
op 19 vademen gronts met schoon weder.
Na den middagh zeilden wy voort met
wat gunstiger wint, maer niet langh
daer na al weder ten anker, hebbende
den hoek van Bantam N. O. ten
Noorden anderhalf myl van ons. Des
nagts was de wint veelerhande en meest
met regen vermengt. Des morgens gin-
gen wy weder onder zeil, nemende den
koers N. en N. ten Oosten, rakende
door de diepten van 19 tot 22 en 23 va-
demen waters. Voor den middagh an-
kerden wy weder door ongunstigen wint,
en zagen veele eilanden meest al in hooge
bergen bestaende. Na den middagh kre-
gen wy den wint uit den Zuitwesten, en
gingen onder zeil, hebbende met den on-
dergangh der Zonne den hoek van Ban-
tam N. O. ten Noorden 2 mylen naer
giffinge van den wal af. Weinigh in den
avont leiden wy het ten anker op 27 va-
demen waters, dewyl wy by nacht uit
vreeze voor de eilanden niet durfden
voortzeilen. Want wy hoorden ook
donderslagen, en zagen weérlicht, en
wederzyts aen den wal eenige vieren. Den
21 der maent hadden wy den wint nogh
al tegen uit den Noortoosten, ook har-
den tegenstroom, zoo dat wy geankert
bleven leggen. Dezen morgen quam van
de kust Java een vaertuigh, waer van het
volk ons weder vrugten als de vorige, en
weinige kleene magere hoenders te koop
bragt. Nu hadden wy den hoek van
Bantam Noortoost, en het Eilant, ge-
naemt *Toppers hoedje* Noortoost ten
Noorden anderhalf myl van ons, voor
zoo veel wy giffen konden. De wint na
den middagh een weinigh uit den Zuit-
westen waejende, gingen wy weder on-
der zeil, hebbende den stroom te baet,
houdende den koers N. O. ten Noor-
den. Met den ondergangh der Zonne
hadden wy den hoek van *Karackatouw* N.
N. Oost anderhalf myl van ons, gelyk
het eilant *Toppers hoedje* ontrent 2 myl.
Met den avond zagen wy vyf of zes
vieren aen den vasten wal, ook veel weer-
ligt. Twee uren voor middernagt wert
het weder stil: waerom wy het ten an-
ker leiden op 27 vademen tusschen het
eilant *Dwars in den wegh*, en het *Brabants hoedje*, krygende kort hier op ee-

Het eilant
Toppers
hoedje.

Hoek van
Karacka-
touw.

nen zwaren storm en slagregen.

Op den 22 der maent bragt ik twee <sup>Gezich-
ten atge-
tekt.</sup> gezichten op het papier, waer van het eerste
ter regter zyde verbeeldt is op No. 194,
waer in al wat genaemt is met letteren
wort aangewezen. Dus betekent D het
eilant *Dwars in den wegh*: E het eilant
Selebese: F een gedeelte van het vaste lant
der binnenwestkust, namelyk den noord-
hoek. In de tweede afbeelding No. 195
toont de letter G den hoek van Bantam:
H de kust Java: I het Brabants hoedje,
zynde een ronde rots of klip met geboomte
bezet. Op dezelve wyze ziet men ook
alle de bergen en eilanden vol geboomte;
dat een zeer aengenaem gezicht geeft. Nu
hadden wy den hoek van Bantam ten N.
Oosten, en het Toppers of Brabants hoedt-
je ten N. N. Oosten ontrent 1½ myl van
ons. Ontrent den middagh zagen wy
een schip komende van Batavie, ook een
boot der Maetschappye, en na 3 uren be-
vonden wy dat het een groote fluit was,
geschikt naer het vaderlant. Zoo als wy
zyn vlag zagen, toonden wy ook de onze,
en zonden een sloep uit om te hooren dat
we gaerne weten wilden. De sloep we-
derkeerende had twee stierluiden in, die
na weinigh tydts weder vertrokken. On-
dertusschen quam ook (gelyk gemeenlyk
op deze streek geschiedt, om de schepen
waer te nemen, en daer van bericht te
brengen) een boot der Maetschappye, waer
van de Stierman aen onzen schipper eenen
brief toonde, waer by door de regering
van Batavie de boekhouder van ons schip
belast wert met de brieven der Maetschap-
pye aenstonts met deze boot af te komen
om die over te leveren. Dit zonder toc-
ven geschiedt zynde, gingen wy voort
onder zeil, dewyl de wint uit den Westen
begon te waejen, en de stroom ons voor-
deligh was. Nu hadden wy den hoek
van Bantam O. ten Zuiden, en het Top-
pershoedje W. Z. West, rakende door
de diepte van 32 vademen waters. On-
trent een uur voor middernagt leiden wy
het door stilte ten anker op 16 vademen
waters met regenagtigh weder, zynde nu
den hoek van Bantam voorby, en der-
halven, gelykmen gemeenlyk rekt, ag-
tien uren van Batavie. Wy gingen den
23 met het aenbreken vanden dagh onder
zeil met eenen West N. Westen wint,
die styf doorwoei. Hier zagen wy den
inham van Bantam, die zich wydt heen <sup>Inham
van Ban-
tam.</sup> strekt. Hier voor of hier nevens legt *Pon.*
Panjang, of het lang Eilant, dat men in <sup>Lang ei-
lant.</sup> het varen ter regterzyde laet leggen. Nu
hadden wy ook den blaauwen bergh in <sup>Blaauwe
bergh.</sup> het gezicht. In de verbeelding van 196
wyft de letter K *Pon. Panjang*: L den
blaauwen bergh, die zeer hoogh is: M
den inham van Bantam: N den hoek van
Bantam. Wy voeren ook voorby de stad,
waer

Inham
van Ban-
tam.
Lang ei-
lant.
Blaauwe
bergh.
Afbeel-
ding de-
zer stre-
ken.

DE EYLANDEN DWARS IN DEN WEG

DE HOEK VAN BANTAM. DE KUST

'TLANGE EYLANT. DE BLAUWEN BERGH.

STRAET SUNDA.

193.

WEGH. SELEBESE, EN'T VASTE LANT.

194.

KUST JAVA EN BRABANTS HOEDTIE.

195.

WEGH. DEN INHAM EN HOEK VAN BANTAM.

196.

Baby.

Afhaling
des
Schryvers
uit het
schip.
Komst te
Batavie.

waer van men eenigszins de grootste gebouwen kon bemerken. Hier hadden wy *Baby*. N. N. West 1½ myl naer giffingh van ons, zeilende met eenen N. West en Z. Westen wint O. N. Oost, en O. ten Zuiden aen op 10, 12, en 15 vademmen waters. Wy hadden het gezicht veler eilanden: en door stilte gedwongen dikwyls het anker uit te werpen naderden eindelyk op den 24 der maent de stad Batavie. Dus verre gevordert zynde quam de Commandeur *Broeng* met zyn vaertuigh aen ons schip met gewenschte tyding voor my, te weten dat zyn Edelheit de Gouverneur Joan van Hoorn my verwachtte, als zynde van mynen togt onderregt door voorschryven van den Edelen Grootagtbare Heere Nikolaes Witsen, Burgermeester der stad Amsterdam. Hy verzogt my derhalven dat ik in zyn vaertuigh zou overkomen. Ik toefde op dit verzoek niet lang, stak met hem af, en quam tien uren te Batavie aen. Hier verstondt ik dat de Gouverneur naer buiten gereden was om den dagh op zyne lustplaats door te brengen; en nam voort een besluit tot derwaerts heen te trekken. Hier toe boot my de Heer Geerlagh, opperkoopman van het Kasteel, zyn koets aen, waer in

ik my begaf. Ik bevond den wegh buiten de stad zeer lustigh en aengenaem, van beide de kanten beplant met geboomte, en langs den zelve veele fraeie hofsteden. Een goet half uur gereden hebbende quam ik aen de lustplaats, daer ik, my hebbende aengegeven, door zyn Edelheit beleefdelyk binnen, en ter tafel op het middagmael genoodigt wert. Want ik vond dezen Heer met eenigh gezelschap van Heeren en Juffrouwen ter tafel gezeten. Wel onthaelt vertrokken wy na den middag weder van daer, en nam door de gunst zyner Edelheit myn verblyf in zyn hof binnen het Kasteel. Hier gaf hy my een pakket met brieven over, onder welke ook een was van den Heer Burgermeester Witsen, gedagtekent den eersten Mei des jaers 1705. My wert na het avontmael een vertrek tot myn gemak aangewezen: waer naer ik zeer verlangd had. Want ik was zoo zeer vermoeit, dat ik naelyx staen kon, hebbende al twee of drie dagen te voren zekere soort van zugt onder aen beide de beenen gekregen, waer van ik veel ongemak gevoelde, dat nu nogh veel grooter was, om dat ik my dezen dagh zeer vermoeit hadt.

Begroeting des
Generaels
van Indie.

Herberging des
Schryvers
in het
Kasteel
van Batavie.

LIV. H O O F T S T U K.

Zwaer ongemak des Schryvers. Bezoek gegeven aen den oud-Gouverneur en andere Heeren. Zuitlanders. Zware straffe. Vremde vruchten. Toneelspelen der Chinesen. Lanthuis van den Directeur Generael.

MYN ongemak nam zoo zeer toe dat ik gedwongen wiert myn kamer te houden. Waerom de heer Brouwer, Opperste Heelmeeester van het Kasteel, en Administrateur van het Medicinael pakhuis der Maetschappye, door last zyner Edelheit naer my quam zien. Dees de quael onderzocht hebbende gaf my hope van daer af te zullen zyn na verloop van vyf of zes dagen: en hy quet zich hier in zoo wel dat ik met het begin van Maert myn kamer begon te verlaten, en by zyne Edelheit ter maelydt te gaen. Sedert de ziekte, die my binnen Gamron was aengekomen, hadt ik tot dezen tydt toe geenen smaek in wyn of bier kunnen krygen, behelpende my derhalven gestadigh met water en somtyts een weinigh brandewyns. Maer nu begon (dat een goet teken was) de lust weder te keeren. Waer toe niet weinigh holpen de velerhande ververschingen, die men my tot myne verquik-

kinge gaf. Myn gezondheid dus aanwassende hielt ik my bezigh met eenige Indische vruchten op doek af te schilderen, om my den tydt te vermakelyker te doen zyn. Allengs sterker geworden gingh ik de stad in, om mynen plicht te gaen afleggen by den Heer Mr. Willem van Outshoorn, onlangs geweest Gouverneur Generael van Indie, die my met groote minzaamheit en beleeftheit ontfingh. Hy was een man meer dan zeventigh jaren out, maer zoo fris en vast van gestalte des lichaems, dat ik my deswegen niet genoegh konde verwonderen. Want dit wigtigh ampt had hy dertien volle jaren bekleedt. Nu leefde hy in eenen ampteloos staet, hebbende zich van alle staet-zorgen ontslagen, om het overige van zyn leven gerust door te brengen. Ik had met dezen heer veel gesprek, en overluden van beleeftheit scheidde ik tegens den avont van hem af, na dat hy my verzogt hadt hem dikwyls te willen komen

Indische
vruchten
afgebeeld.
Begroeting des
ouden
Generaels.

zien, niet ongenegen om eenige vremdigheden die ik met my gebragt hadt, te beschouwen, en my daer over te hooren redeneren. Hier na besteedde ik voornamelyk den tydt aen het begroeten van den Directeur Generael van Riebeeck, den Velt-oversten de Wilde, en andere Raden van Indie, die ik nogh tien in getal vont, ook den eersten Sekretaris Garfin, wordende van yder beleefdelyk ontfangen, voor al van mynen ouden vrient Jacobus Hoogkamer, voor dezen Gezant van het Hof van Batavie aen den Koningh van Perſie, en nu Vicepreſident onder de Raden van Juſtitie. Dewyl dit de eenigſte kennis was, die ik hier vont, vernieuden wy met veel genoegen onze oude vrientſchap.

Zuidland-
ders.

Eenige dagen hier aen den heer de Roy, Major van het Kasteel, bezoekende zagh ik daer vier mannen, die met het ſchip de Geelvink in het laetſte des voorleden jaers met geweld, naer men voorgaf, van het Zuidlant waren afgehaelt, nevens twee of drie vrouwen, die weder vry gegeven waren. De mansperſonen zes in getal werden naer Batavie gevoert, van waer twee zyn wechgevlugt, en de andere vier in handen der Maetſchappye gebleven, wordende op de ſchepen en elders gebruikt, om hen onze tael te doen leeren: het welk naer allen ſchyn wort in 't werk geſtelt om meerder opening van hun lant te bekomen. Zent men hen ook weder in volle vryheit te rugh, het magh zyn om hunne lantſluiden te vertoonen van wat aert de Indiſche Maetſchappy is, of 'er by avontuur hoop was om handel in dat lant te dryven, of zich op eene andere wyze met dien lantaert te vereenigen. Want tot dezen tydt toe begeren ze niet dat iemand by hen onbekent op hunnen bodem komen zal. Ook is'er noit een ſchip buiten dit gemelde aen die kuſt geweest. Om de vremdigheit hunner gedaente ſchilderde ik eenen van hun ver-
zien met boogh en pylen zoo als zy die gewoon zyn te gebruiken, als op het getal 197 gezien wort. Daer blykt, hoe deze menſchen geheel naekt gaen, hebbende alleen een wit of graeu doekje voor hunne ſchamelheit, dat met een dun bantje om 't lyf vaſt is. In hun hoofd-
haer ſteken ze een ſmal kammetje van been. Onder aen 't eene been hebben ze een bandt van ivoir of been, die maerten deele daer om loopt, als enkel tot ſieraedt dienende. Ik nam uit zinlykheit eenen hunner bogen met verſcheide ſoorten van pylen, om die nevens andere aerdigheden te verzenden. Hunne pylen zyn van riet, de eene dikker dan de andere, hebbende voor aen vele punten als weerhaken, waer door zeer gevaerlyk is gequetſt te worden. Maer om dat ze zoo licht zyn,

kunnen ze niet verre toereiken: zoo dat ze veele pylen moeten ſpillen.

Terwyl ik my met deze vremdigheden ophielt, wert'er een zware ſtraf gepleegt ^{Strafplegingh.} aen drie perſonen, waer van d'een een Maleier, en de andere Chineſen waren. Want zy werden eerſt met gloeiende tangen genepen, en toen gerabraekt.

Hier na zond de oud Gouverneur my ^{Bezoek} zyn karos om by hem in zynen luſthof, ^{gegeven} ^{aen den} ^{oud} ^{Generael,} weinigh buiten de ſtadt gelegen, waer toe hy my den vorigen dag verzogt hadt, het middagmael te komen houden: om by die gelegenheit eenige uren door te brengen met het bezichtigen myner aftekeningen van het Perſiſche Ryk, waer mede de dagh tot zyn groot genoegen wert doorgebracht. De avont gekomen zynde reedt ik weder van daer naer Batavie. Van waer het Galjoot de Hazenoot den 30 der maent naer het vaderlant trok, alleen om de brieven der Maetſchappye over te voeren. By welke gelegenheit ik ook brieven aen myne vrienden afzond.

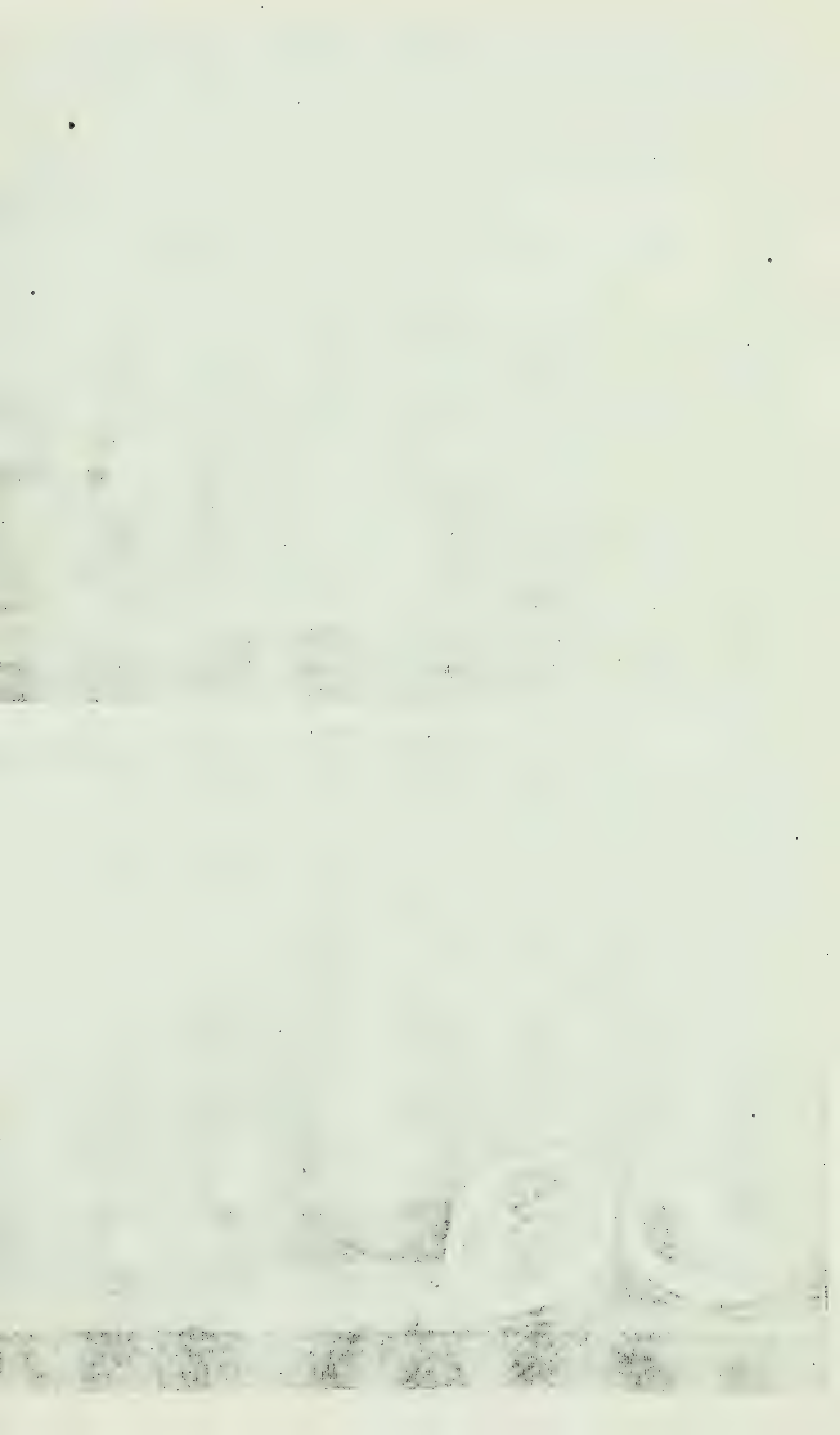
Ondertuſſchen was ik al voortgegaen ^{Afſchilder-} met het afſchilderen van verſcheide vruch- ^{ring van} ^{vruchten,} ten, waer van hier twee ſtukken nevens gaen. In het eerſte der zelve zyn op No. 198 de navolgende met letteren aengewezen. A verbeelt dan *Froete Kafri*, ^{Froete Kafri.} met zyne groote bladeren. Deze vrugt is ſchoon roodt, rondom bezet met ſteken, als een zeekafſtanje, waer mede zy in grootte overeenkomt. Zy is zoet en byna rins van ſmaek. B toont den *Mangufſangus*, dus gemeenlyk genoemd, dog ^{Manguf-} ^{tangus, of} ^{Mangees.} van de Maleiers *Mangees*. Dit is een aengename en zoete vrucht zoo groot als een Chinaesappel, van binnen wit, en van buiten kaſtanjebruin. Die hier geheel afgetekent daer nevens leggen, hebben aen den ſteel hun natuurlyk blad. Men hout dit voor eene gezonde vrucht. C Verbeelt twee rype *Gojaves*, welker ^{Gojaves.} eene zich hier open vertoont. Deze zyn van binnen root, en van gedaente als de Watermeloenen. Men ziet'er onrype by leggen, die nog kleen en groen zyn met de bladeren. Deze vruchten zyn zoet. De rype beſlaen twee duim in haer diameter: maer daer zyn'er ook kleener. D geeft de beelteniſſe van een *Konings klapper*, ^{Konings klapper.} waer in water is, dat voor lekkerny gedronken wort. Men ziet hier van verſcheide ſoorten verbeelt. De Maleiers noemen deze vrucht *Klapperata*, by ons met den naem van Kokusnoot bekend. Doorgaens zyn ze zoo groot als een Meloen, van binnen wit: welke wittigheit hart en vaſt aen den baſt zit, en gegeten wort. E vertoont *Froete Rottan*, gemeen- ^{Froete} ^{Rottan.} lyk dus, maer in 't Maleis *Boeafalalak* genoemd. Deze vrugt, rins van ſmaek, is zeer geagt. Zy is blacuagtigh paers, en
vol

Hun ge-
daente af-
geſchil-
dert.

ZUIDLANDER.

vol bruine kleene vlekjes. F toont ons
 Piepienje. een Oranje *Piepienje*, of groote komkom-
 mer met bloem en bladen, in het Maleis
 genaemt *Bon-ting*. G een roode en witte
 Jamboes. *Jamboes* met de bladen: welke vrucht ee-
 nigszins den geur van eenen Persik heeft.
 Twee kleiner ziet men aen den zelven
 steel.

By het getal van 199 vertoont A de
 Schulp- *Tamati*, of schulpvrucht, dus genoemd
 vrucht. om dat ze als een schulp geribt is. Van
 buiten is zy schoon hoogh roodt van ko-
 leur, van binnen als een komkommer. Zy
 is vol korrels, en wort tot 't *Sambal* be-
 reit om by spys te gebruiken, gelyk de
Atsia by luiden van aenzien, dewyl men
 'er geen en grootten overvloedt van vint.
 Zy wort ook raeu gegeten, en is rins van
 smaek. Onryp wort ze voor een middel
 tot Ambeien gebruikt, dogh ryp en vol-
 wassen in hoendernat gestooft, en dit nat
 gedronken. B de *Annona*, die onryp en
 graeu van koleur en knobbelagtigh is. Als
 ze ryp is, is ze root en paersagtigh, en
 wat grooter dan de Chinaesappels. De
 bladeren zyn smal en ontrent eenen vinger
 langh. De smaek is zeer zoet en aenge-
 naem. C eenen grooten *Citroen*, die aen-
 genaem van smaek, vol van sap, en dun
 van schel is. D twee *Pompelmoezen*, ee-
 nen grooten in zyn geheel, en den ande-
 ren open. Deze vrucht is van binnen
 root. Maer daer zyn ook andere soorten,
 die wit zyn, en weinigh korrels hebben.
 De reuk zweemt zeer naer de Chinaesap-
 pels, de smaek ook eenigszins. Evenwel
 vint men veele slechte, voornamelyk on-
 der de witte. Men vint 'er ook, in wel-
 ker midden nogh een kleene afgescheiden
 in zyn geheel zit. De gedaente hier van
 is als van een groote Meloen. E is de

Piesang. *Piesang*, een vrucht, die zoet en aenge-
 naem van smaek is. Men trekt 'er de schel
 af, gelyk men de versche vygen doet. De-
 ze vruchten zitten aen de halve ronden
 der steel, die vry zwaer is, met veele
 partyen, elke van 6 of 7 by een. On-
 ryp zyn ze groen, ryp geelachtigh. Zy
 beslaen 5 duimen in de lengte, hoewel
 cenige wat korter zyn. Zy hebben aen
 de uiterste einden eene bloem, die paers
 en root is, en afvalt, als de vrucht ryp
 wort. Dit ziet men aen de uiterste par-
 ty, die ryp is. Aen het einde der steel
 zit een groote bloem, die een voet en
 een duim in de lengte, en vyf duimen in
 haer diameter heeft. Zy is paers, blaue-
 agtigh, en root van koleur. Als men de
 bladen daer van open slaet, zyn de bin-
 nenste zyden schoon hoogh root. Tus-
 schen de zelve en de bloem schieten veele
 lange bloemen uit, waer van eenige geel,
 andere licht blaue, ook roodt van koleur
 zyn, dat een aengenaem gezicht geeft.
 De bladen dezer boomen zyn ontrent

twee vademen langh, en eene breed. De
 boomen zyn ontrent drie vademen hoog,
 en tamelyk dik. De schors is waterach-
 tigh, waer van men het binnenste wel
 stooft als kool.

Kort hier aen bezagh ik de Tonceelspe-
 len der Chinezen. Hun toneelen ston-
 den op de openbare straet tegen hun
 wooningen over, dat is voor de woonin-
 gen der genen die zulke spelen doen aen-
 rechten, of de onkosten daer in helpen
 dragen: dat gemeenlyk de voornaemste
 onder hen zyn. In het voorhuis van eenen
 der zelve vond ik een hooge groote tafel of
 bank, verzien met veele soorten van koude
 spyz en in schotelen sierlyk opgedischt: in ee-
 nige van welke waren schoone gekookte
 hoenders, in andere groote visschen, in een
 ander het hooft van een varken midden
 door geklooft, dogh evenwel aeneenvast,
 in andere weder verscheide versnaperingen
 van suiker gebak, banket, en andere zoe-
 tigheden. Hier by lag een meenigte van
 ronde platte brooden op elkander gestapelt.
 Wat hooger verheven, (want al de toestel
 was altaerswyze gemaakt) zagh men veele
 vruchten en tot meer sierlykheit bloemen
 daer by. De plaets was vol lichten. Voor
 de tafel stont een van hun in priesterlyk
 gewaedt, hebbende voor zich een vrent
 gefigureert opgeslagen boek. Verscheide
 malen worp hy stukken van kopere munt
 op den gront, ziende daer op weder in het
 boek. Ondertusschen quam een der toneel-
 spelers zich nevens hem voegen, makende
 beweging van eenige Ceremonie, waer uit
 ik besloot dat 'er iets geestelyx mede ge-
 mengt was, gelyk in het spel zelf de eene
 of andere geschiedenis van hunnen afgodi-
 schen godtsdienst scheen te zullen vertoont
 worden. Maer dewyl zy nogh geen en
 aenvangh van spelen maekten, ging ik
 verder een ander spel bezien, dat reets
 begonnen was. Dit was al van eene na-
 tuur, maer zoo groots niet. Hier in ver-
 toonden zich agt of tien personen aardigh
 gekleedt, waer onder twee in vrouwelyke
 kleederen, nu sprekende dan zingende.
 By wyl en zeide elk zyn rol in 't byzonder
 op, by wyl en alle te gelyk met verscheide
 bewegingen en draeyingen des lichaems,
 werdende dit spel besloten met eenen ron-
 den dans, waer door zy alle in goede orde
 doorelkander zwierden, en dus d'een na
 den anderen zich naer binnen begaven onder
 het gespeel op verscheide instrumenten.
 Want men sloeg 'er op bekkens, die men
 ook twee tegen een sloeg, gelyk ik van zulk
 spelen in Spahan verhaelt heb. Ook was
 'er een kleene bazuin, nevens een soort
 van een zoete fluit, met veele aardige Chi-
 neese lantaernen behangen, en met andere
 lichten en kaerffen omzet. Hier van daen
 scheidende keerde ik naer de plaets, daer
 ik te voren geweest was, te rmg. Hier
 Zz 3 vond

vond ik het spel nu begonnen, en meerder getal van personen, en grooter tooneel, aen welx eene zyde ik twee vrouwen, aen de andere twee mannen zag, die op den grondt eene wyle tydts nederzaten op dezelve wyze, als ik by de vorige spelers gezien hadt. Dit spelen geschiedt op veele plaetsen der stad, en duurt al den nacht over. Hoewel eenige Toneellisten vroeger, eenige later beginnen. Deze spelen worden gemeenlyk aengevangen in het begin van Maert, en geindigt in April. Vernemende naer den aert dezer spelen verstond ik datze oude geschiedenissen behelsden, en stoffe tot treur-en blyspelen, als by ons, gaven. Men zeide my ook dat alle de personen, die in die spelen voorkomen, jonge maegden waren, van kintsbeen af hier toe opgevoedt en onderwezen, en dat zy hare sexe door het masker verborgen. Ik hebbe deze spelen in Indie dikwyls gezien, maer geloof dat zy in het lant der Chinesen beter vertoont worden. My mishagde meest dat de gebaerden en bewegingen des lichaems wat styf waren, als hebbende in ons Europa beter proeven daer van gezien, waer by deze natie niet halen kan.

Myn genoegen hier aengehadt hebbende wert ik ontboden van den Heer Directeur Generael van Riebeeck, die my verzogt na den noen van den volgenden dagh met hem te willen naer buiten ryden om zyn lantgoet te gaen bezien. Wy reden op den bestemden tyd daer heen in de karos zynner Edlt., en na een uur rydens stegen wy te paert om de ongemakkelijkheit des wegs te gemoet te komen. De lustplaets was ten Zuiden anderhalfuur gelegen. Alles in het ronde, zoo als ik te paert gezeten was, bezichtigende vond ik dat de plaets naest aen Batavic lag, daer al het land vol verandering van rooder aerde en vol laegte en hoogte was, als zynde eenige heuvels daer in, waer uit een aengenaem gezicht in de vlakte komt. Al het lant, ook dat van den gemelden Heere, is hier met rys bezet: tot welke te verzamelen een kleenscherp yzertje in hout

gezet gebruikt wort, waer mede plant voor plant wort afgesneden. Een deel wert 'er nogh in d'aerde gezet: andere partyen weder waren half volwassen, andere byna geheel ryp. Op het zelve lant zag men alle soorten van vrucht- en andere boomen, schoon het nogh niet geheel tot volkomenheit gebragt was, waer toe dagelyx gearbeit wert. Want schoon het huis voltoit was, most de stalling en keuken nogh opgemaakt worden. Tot het beploegen van dit lant en ander werk werden over de hondert buffels gebruikt. Benevens dit huis was een smalle waterlooping, komende van het gebergte hooger op ten Zuiden, en stroomende vervolgens door het landt naer de stad. Wy reden met het vallen van den avont weder van daer langs den zelven wegh, dien wy gekomen waren, rydende naer de zyde der stad een goet stuk wegs benevens de rivier, daer veele lustige hofsteden leggen, even als in ons vaderlant by de trekvaerten. Binnen Batavie gekeert vond ik my zeer vermocit, dewyl ik nogh zwak was, en nu de groejende warmte my begon te vervelen, en myne nagtruft te stooren ter oorzake ook van het Roodt Hout, welke quale ik reedts genoemd heb. Zy bestaat in kleene vierige puistjes, hier te lande een gemeene plaeg, maer echter voor gezont gehouden, dat ik ook door de ondervinding geloof heb. Want daer door werd ik dagelyx beter. Maer het ongemak, dat men daer van lydt, is ongemeen groot om het gebrek van rust. Want men magh van geluk spreken, als men twee of drie uren in een etmael rusten kan. Daer zyn geneesmiddelen tot het verjagen dezer quale, maer weinigh in gebruik, dewylze de vierigheit dikwyls doen inslaen, waer uit dan veeltydts ziekten ontsaen. Ik leed dus groot ongemak door de warmte. Ook bleef de duisterheit myns gezichts duren, zoo dat ik niets doen kon als door middel van een bril. Ondertusschen liet ik niet nate denken dat de jaren zelfs, buiten andere ongemakken, veel hindernis met zich slepen.

Roodt hout.

Zwakheit des Schryvers.

Lust-
plaets des
Direk-
teurs Ge-
nerael.

Rys.

LV. H O O F T S T U K .

Lustplaatsen buiten Batavie. Deugden der Baliers. Vermakelyke Hofstede. Pepergewas. Meenigte van Apen. Dragt der Balische vrouwen. Vreugdetekens over het innemen van Batavie.

HOEWEL ik in het einde der maent April weder van de koorts wert aengetaft, begaf ik my eger nevens ander gezelschap, daer toe verzogt, op wegh om het lantgoedt des Heeren Kastelein te gaen bezichtigen. Gekomen buiten Batavie ten Zuiden der stad voor de plaats genaemt *Wellevrei*, gelegen een weinig boven de kleene sterkte, die *Noortwyk* genaemt wort, vond ik den Heer Kastelein, en zyn rytuig met twee paerden gereedt staen, zynde het verdere gevolg nevens de beesten reeds vooraf gezonden tot aen de wacht van *Mr. Kornelis*, om ons daer ter plaats af te wachten. Wy zonder vertoeven voortgereden quamen na 3 vierde deelen van een uur daer aen. Ik bevond het gebouw gemaakt van hout, geheel omzet met doornen, naer de wyze van een vierhoekigh schansje, hebbende in elke punt een verheven wachthuisje, dat zyn uitzicht over de vlakte heeft. Hier legt gemeenlyk een luitenant of vendrigh met 30 of 40 Europeesche soldaten in bezettingh. Wy hielden ons hier niet op, maer trokken voort, bestaende ons gezelschap in 7 personen, geleid van drie dienaren, alle Europeers, en daer onder den koetsier. Hier by waren 5 of 6 inlanders te paerde, en 18 Baliers'te voet. Het geweer, dat deze luiden voeren, zyn lange pieken, van welke ik 'er twee met gout beslagen zagh. Het hout der zelve is zeer zynlyk zwart gevlaekt. Andere waren root geverft, en volgens hunne manier met zilver beslagen. Tusschen den gordel dragenze een kris, een geweer gelykende naer eenen grooten Turxen *Gansjaer* of pook. Dit volk is van een eilant gelegen aen het Oosteinde van Java, bekend voor het frytbaerste van al wat in deze gewesten is. Ja men geeft hun na dat ze eer zouden besluiten hun leven te verliezen, dan voor hunne vyanden te wyken. Hierom durft men 40 of 50 van hun stellen tegen 200 Javanen. By deze dapperheit is gevoegt dienstbaerheit en trou voor hunnen Heere, zoo nogtans dat ze niet zouden willen smadelijk gehandelt, of op eene onbillyke wyze geregeert worden. Een half uur voortgereden zynde quamen we aen de Suikermolens van den Chincees *Tanfanko*, gelegen aen de groote rivier, onder de Javanen

Togt naer
het lant-
goedt des
Heeren
Kastelein.

Baliers.

Hunne
dapper-
heit en
trou.

bekent met den naem van *Tfuliwan* of Vrouwen-rivier, die hier 8, daer 10, en elders twee roeden breed is. Op deze plaats, daer een tamelyk goet gebouw en aengename Tuin is, hielden wy een deftig middagmael, blyvende daer tot 3 uren. Ik vond hier verscheide soorten van fraeie kapellen, waer van ik 'er tien opving, waer toe ik een netje en doosje met my genomen hadt. Middelerwylen was de meeste trein met de paerden vooruitgereden naer't lant *Tanjong* genaemt, om voor onze komst daer van de Oostzyde door de rivier naer de Westzyde gevoert te worden, om tydt uit te winnen. Wy volgden dan van hier met drie karren, die elk door eenen buffel getrokken werden. Maer driemaal in den tydt van een uur moestenwe die voor versche verwisselen. De wegh was ook zoo hobbeligh en strompeligh dat wy gestadig gehotst en geschud elkander zonder lachen niet aenzien konden. Wy geraekten eindelyk na zulk een ongemakkelyk ryden aen de rivier, daer we met praeuwen of *Kanoos*, een soort van lange smalle vaertuigen, uit den stam van eenen boom gehouwen, werden overgezet. Nu weder met al den trein voorttrekkende quamen wy na verloop van een klein uur op het lantgoedt en hofstede van den Heer Kastelein, genaemt *Sering-sing*. Dit lusthuis doet zich fraei op, leggende een weinigh in de laegte op eenen uitspringenden hoek, van welker twee zyden men de groote rivier ziet. Deze hoek heeft de gedaente van een *Amphitheater*, of ouden Roomschen Schouburgh. Het geheele gebouw is van Kiatenhout, net en in goede orde samengesteld, staende alle zyne stylen op Arduinsteene voeten, ontrent drie voet hoogh van den gront tot voortkoming van verrotten, en tegen de schade der wittemieren, die groot quaedt doen aen het houtwerk, daer ze bykomen. De woning had twee verdiepingen boven elkander, waer van de onderste alleen strekte tot woning voor de huisdienaren, lyfeigenen, en tot berginge van allen voorraedt: zoodat het bovenste gedeelte eigentlyk de woning van den Heer is, bestaende in een fraeie voorzael, met twee kleene kamertjes, in elken hoek een. Hier by was een groote ruime kamer in 't kruis, die uitzagh op de voorplaats en de

Lusthuis
des Hee-
ren Kaste-
lein.

de poort. Deze heeft ook twee verdiepingen, zynde beneden aan beide de zyden zitplaatsen voor de wagers. Boven is een vertrek rondom halverwegh in de hoogte open. De onderste party is met ruitwerk beschoten. Dit is de plaats, daer de Gomspelers zich laten hooren, dat Balische slaven zyn, waer van ik in het byzonder hierna spreken zal. Dit plein leggende in 't vierkant is rondom met een sterk fraei groen geverft hek omtrokken. Aan beide de zyden van het zelve is een gebou dat op zich zelve alleen staet. Het eene is geschikt voor de keuken met twee kamertjes voor de slaven: het ander daer tegen over voor een *Pody* of Ryspakhuis. Beide hebbenze zulk een slavekamertje op zyde. Elk wort van eenen huishouder bewoont. Achter het laetstgenoemde komt een ruim hoender- en ander veehok. Buiten de voorpoort is nogh een veel grooter plein, waer op, als men aan de Zuid- of regterzyde aenkomt, een groote overdekte loots staet, dienende voor een ver- toef- of rustplaats voor de inlanderen, en stalling voor karossen en mindere rytuigen. Vlak hier tegen over aan de Noortzyde staet de koestel en de paerdestel beide onder een dak, zynde dit voorplein met eene breede schoone doorne hegge van *Carinda* omzet, aan welker voorsten ingangh nogh een fraeie poort stont gemaakt te worden. De tuin legt aan d'Oostzyde van 't huis, dalende van de hoogte ontrent 36 voet van alle de zyden allengs nederwaert naer de rivier. Aan de Zuidzyde staet een geheim gemak in 't water. Om hier te komen gaet men 36 trappen nederwaert, die verdeelt zyn in drie partyen. De bovenste is van 14 trappen, daer een rustplaats is van wederzyden met banken verzien. De tweede party heeft 12 trappen, daer ook zulk een rustplaats is. De derde heeft 'er 10, daer men over een klein bruggetje naer een ruim gemaakt geheim of sekreet gaet. Aan deze trappen is van boven tot beneden wederzyts een leuning; zynde alles zoo fierlyk en fraei gemaakt, dat ik niet weet ergens anders oit zulk eenen fraejen gangh naer een sekreet gezien te hebben. Ter Noordzyde van het huis is ook een afgangh naer de rivier, bestaende in trappen dienende tot overgang der rivier. Hier nevens staet een fierlyk gemaakt speelhuisje, maer aan de Oostzyde, daer de tuin eindigt, is een speelhuis dat grooter is, daer gemeenlyk om de fraeje uitzichten het middagmael gehouden wort. Wederom in de rivier staet nogh een ander speelhuisje op palen, dat met een bruggetje aan 't eerst gemelde vast gehecht is, zynde het een en 't ander ook met nette leuning en besloten, ook met een trapje dat naer de rivier strekt. Ik

Lustplaats
afgete-
kent.

bragt het gezicht dezer plaats op papier

ter Westzyde zoo als men van vooren in- komt, gelyk het verthoont wort door het getal zoo. Ten midden boven de poort ^{Spelers.} ziet men de spelers zitten, die zich by wylen met tien en, twaelfen, of veertien te gelyk laten hooren, slaende op verscheide soorten van bekkens en trommeltjes, en spelende op fluiten van riet samengehecht op de wyze der oude harderen. Zy hebben ook een soort van een Citer, waer onder op eenen grooten trom de bas of bovenzangh geslagen wort, dat maer nu en dan geschiedt, en wel maer naer myn beste geheugen met eenen stok: dat niet onaengenaem te hooren is.

Hier wel onthaelt, en door de gezichten dezer lustplaats vermaekt zynde stegen wy met onzen gastheer te paert, en reden verder Zuidwaert op naer zyne ^{Lande- ryen des Heeren Kastelein.} landeryen, genaemt *Mampang* en *Depok*. In 't eerst hadden wy in het voortryden aen beide de zyden aengename wel beplante suikervelden, en kleene spruitjes, genaemt *Seringtingh*, waer naer dit lant genoemd is, als of men in onze tale zeide, *Grofbiesgras*. Dit groeit daer veel aen de boomen. Vervolgens quamen wy aen een jongh bosch, zynde de wegh doorgaens zuiver en fraei met kort gras bewaflen. Een uur gevordert zynde ontmoetten wy op zyde aen den wegh eenen diepen kuil, daer de oirsprong was van een kleene rivier, spruitende met andere aderen uit het hoogelant, en worden de van groote boomen overschaduwte, daer de voorbytrekkende luiden gemeenlyk wat rusten, en zich verfrissen. Nogh een halfuur gereden hebbende quamen wy op *Depok*, leggende in eene valei aen den boort der groote rivier. Hier zag ik twee peperplantaedjen, die om ^{Peper- plantaedjen.} zekere soort van geplante groene stokken of boomen *Dapdap* genaemt geleit, en als gewonden waren: niet anders als men gewoon is de boonen in ons vaderlant te handelen, dogh veel digter en zwaerder. Deze stokken zyn naer giffing ontrent 18 voeten hoogh, staende op ryen 6 voet van elkander af geplant: tusschen welke het ongemeen aenlokkelyk was om te wandelen, dewyl men op het heetste van den dag zonder het minste ongemak der zonne daer kon gaen of zitten. De peper groeit aen riften, even als de aelbezen. Eerst zyn de beslen groen, en ryp geworden wordenze oranje. Welke koleur veroorzaekt wort door een dun vliesje, dat men 'er met de hant kan afwryven, verthoonende zich de peper dan zuiver en wit. Ik nam 'er een takje van met my, om wedergekeert wezende het op papier in zyn eige grootte te verbeel- ^{Peperge- was afge- tekent.} den, gelyk nu op 201 verthoont wort. Ons middagmael gehouden hebbende

voe-

PEPERTAKJE.

voeren wy met een lange smalle *Kano* de rivier af, die hier over de klippen en kei-steen vry snel, dogh zeer bogtigh afloopt. Dus voortvarende stapten wy na twee uren tydts weder op *Sering-sing* aen lant. Wy waren in het varen verscheide Negeryen, in weinig huizen bestaende, voorbygetogen. De oever aen beide de zyden der rivier was zeer hoogh, en dicht met boomen bezet, waer op we

Apen.

meenigte van apenzagen, springende van den eenen op den anderen tak, ook by troepen langs den gront loopende. Meest al waren ze graeu, eenige ook zwart, hoedanige wy ook in het heenryden in de bosschen gezien hadden.

Nu tekende ik ook twee der Balische flavinnen van den Heere Kastelein, zoo zy in haer lant, ook in dit gewest gekleedt gaen. Haer onderkleedtje gemeenlyk gestreept slaenze eenige malen om 't lyf, stekende het laetste einde aen den middel vast. Dit hangt haer tot op de voeten toe. Het bovenste is van andere koleur, en yder neemt dat naer verkiezinge. Dit wort tot half over de borst geslingert en zoo aen het einde in gesteken. Naer beneden hangt het tot ruim halver wegen de dyen. Gemeenlyk hebbenze eenen neusdoek in de hant, het haer agter met een tuit samengeslagen, waer op zy wel een bloem steken, ende armen bloot, gelyk de beenen en voeten. Wyders hebbenze geene andere kleeding aen 't lyf. Dezer afbeelding is op No. 202. Een andere is verbeelt, zoo als zy met ons te paert had gezeten, op No. 203. hebbende een zwart bovenkleedtje. Het onderste is als het voorgemelde. Om het hooft is een los gefigureerde doek geslingert, en daer op een *Toedon* of Maleise hoedt van fyne rotting gemaakt, meest al root van koleur. Deze heeft ook eenen neusdoek in de hant.

Balische flavinnen afgetekent.

Dit uitgewerkt zynde besloot ik, omdat de tydt my begon te dringen, van hier te scheiden, en het gezelschap te verlaten. Ik schikte my dan daer toe, bedankende den Heer Kastelein voor alle beleeftheit en onthael zoorykelyk genoten. Hy gaf my ook twee zyner slaven mede, den eenen te paert, en den anderen te voet, tot weghwyzingh en geleide. Toen ik op wegh gingh stont het ganse gezelschap gereedt om verder op te trekken, en na drie dagen eerst weder te keeren op deze plaets. Men zette my dan met een *Kano* over de rivier, om een beter en bequamer wegh door 't bosch te hebben. Dus quam ik weder te Batavie aen, waer van *Sering-sing* gerekent wort ruim 5 uren af te leggen. Na myn aankomst vielen hier des anderen daegs twee zulke donderslagen, dat 'er een huis wonderlyk door beschadigt wiert.

Wederkomt te Batavia.

In dezen tydt nam ik een vast besluit van niet verder Indie in te trekken, heel anders dan myn voornemen geweest was. Want ik was van meening geweest de kust van Kormandel te bezoeken, om daer eenige outheden, ook beelden, en Pagoden te beschouwen. Maer zwak van lichaem zynde vreesde ik door de groote hitte en andere ongemakken der reize weder te zullen instorten, te meer omdat ik op *Sering-sing* nogh eens eenen aanval van koorts gehad had. Ook stont my vooral zorge te dragen voor myne gezondheid, omdat my sterkte noodig was om myne reize weder over lant voort te zetten, dewyl dat met een zwak lichaem niet te ondernemen is. Ook had ik andere redenen, die ik daerna zeggen zal.

Des schryvers besluit om uit Indie te scheiden.

Op den 30 der maent Mei, dagh van de verovering van Batavie, geschiedt in den jare 1619 onder het bestier van den Generael Jan Pieterz Koen, wert hier, gelyk alle jaren, feest gehouden. De Generael rechte een groot festein aen voor alle de Raden van Indie, en Regenten dezer stadt, ook voor die dezen dagh tot Regenten gekoren waren. Hier by werden genoodigt twee Raden van Justitie, de twee Opperkoopluiden van 't Kasteel, vier Predikanten, en eenige anderen, waer onder ik mede was. De vreugt begon ten 5 uren na den middagh op zondagh. Hier toe was een lange tafel gestelt op de openplaets in de woning des Generaels, aen welke stoelen gezet waren voor den Generael en Raden van Indie, waer op zy gingen zitten. Hier aen schikte zich yder naer zynen staet en rangh, dogh staende, hoewel'er banken gezet waren aen de eene zyde der gemelde plaets of het voorhof. Hier gingen de glazen om op de welvaart van Batavie en zyne Regeerders, onder het balderen van al het kanon, dat binnen het kasteel, rondom de stadt, op de bygelegene sterkten, en eilanden, en andere plaetsen gevonden wert. De schepen ook op de reede leggende lieten zich ook hooren door hun kanon. Middlerwylen vertoon den zich in de stadt eenige burgers in 't geweer, bestaende tegenwoordigh maer in 15 mannen uit elke compagnie met hun vendel. Want in het geheel zyn'er maer 6 compagnien, twee namelyk der Pennisten, twee der Burgeren, een van de Werfwerkers, en een van de wyk der Ambagtsluiden. Ook reed 'er door de stadt een compagnie ruiteren met alle de officieren, die 'er toe hoorden. Nadat wy deftig onthael waren onder het gespeel van trompetters en pypers, scheide het gezelschap des avonts ten negen uren.

Vreugdebedryf over de verjaring der verovering van Batavie.

Banket in 't hof des Generaels

LVI. H O O F T S T U K.

Gelegenheit des eilants Edam. Afbeelding van zeltfame vischen. Chineesche Feestdagb. Manier van Suiker te bereiden. Indigo.

DE maent Junius gingh nu in met ongestuimigh en regenigh weder, hoewel niet zonder warmte. Ik begaf my met eenen Stierman in zyn vaertuigh, om over te steken naer een eilant zyn Edelheit toebehoorende, dat genaemt wert *Edam*, gelegen ontrent vyf mylen van Batavie. Dit had voorheen de Generael Kamphuizen in eigendom bezeten, en het by uitersten wille gemaakt aen den tegenwoordigen Generael. Eer wy daer aenquamen ontmoette ons het schip Munster, komende van Amboina, en op hebbende den oud Gouverneur *Coyett*. De stierman, die my overvoerde, was zoo veel als Gezaghebber op het Eilant Edam, daer de schepen by wylen tot nader last, of ook wel aen 't eilant *Onrust* moeten blijven. Waerom hy nu den schipper toeriep, hy had maer voort te zeilen naer de reede van Batavie, dat hy ook aenstonts in het werk stelde.

Wat dit eilant aengaet, het heeft in zynen omkring een goetd half uur, zynende de gront rondom niet anders dan van steen en koraal. 't Eilant is beplant met veele vrugtdragende en andere boomen. Als men'er aenkomt vint men een brack sterk hooft, dat zich tamelyk wydt in zee uitstrekt. Hier nevens is nogh een ander niet verre van het zelve af. De Generael laetst gestorven heeft daer een groot ruim en aenzienlyk huis gebout van steen, verzien van byzonder groote vertrekken. Het is van voren en van agteren op eene en zelve wyze getimmert, hebbende eenen trap, die aen beide de zyden opgaet. Deze plaets heeft de Heer Kamphuizen eenigen tydt bewoont, strekkende zyne zinlykheit om hier veele fraeie zeegewassen op te zamelen. De zelve zucht dreef my ook derwaert, hoopende daer by eenige zeltfame vischjes te zullen vinden. Het geluk diende my ook, waerom ik 'er eenige dagen agter een bleef, brengende den tydt dagelyx door met de keurlykste uit te schilderen, waer toe ik verf en doek met my genomen hadt, nevens eene groote fles met *Spiritus*, om ze daer in te bewaren. Ik kreeg'er ook een byzonder grooten Kreeft, schoon gevlekt en gekoleurt, wiens wedergade ik noit ergens gezien heb. Zoodanig een Krab quam my ook in handen, wiens lichaem bruin blaeuagtigh en doorgaens wit getekent was. De twee grootste klauwen waren schoon licht van koleur als lakverf, vol witte vlakken, en scherpe stekels. De andere pooten waren meest geheel blaeu, en de binnenzyden der zelve vol roode stekels, die'er langs heen liepen: gelyk boven om het lyf witte stekels waren. In twee verscheide printen zal ik'er eenige van vertoonen. Het getal 204 behelst vyf visjes levens grootte. De letter A wyft 'er een op het Maleis genaemt *Ikam-peti*, dat zoo veel zeggen wil als *Kistvisch*. Want *Ikam* betekent *visch*, gelyk *Peti* een *kist* betekent. Het is van gedaente vierkantigh, boven, onder, en aen beide de zyden vlak, en zoo hart als hout. Het is geel van koleur, doorgaens met kleene zwarte vlakjes bezet. Onder benevens den kop is aen beide de zyden een vin, gelyk ook agter aen het bovenlyf by den staert. Het geen door B aengewezen wort, is blaeu en lakagtigh, hebbende eenen ringh om 't oogh als goud, ook ten deele over het lyf. De bek is vol lange witte tanden. De oogen zyn groot en zwart. De staert is paers, geel, en wit. De vinnen ziet gy klaer. Dit vischje heet in 't Maleis *Ikam-batoe*, of Steenvisch, als wordende meest tusschen de klippen der rotsen gevonden. C ver- toont een zeer klein vischje, dat zeer schoon root van koleur is, met drie schoon blaeuwe breede streepen, die aen de kanten zwart zyn, over het lyf. Het grootste dat ik van deze soort bequam, was maer van twee gemeene duimen breette in de lengte. Het zydevinnetje is aen de einden zwart, gelyk het staertje, dat fraei om te zien is. De visschers van my om dit goetd op te vangen uitgezonden bragten 'er my drie, waer van het eene byzonder klein was. Men ziet 'er gemeenlyk maer drie by elkander zwemmen. Dit heb ik zelf ondervonden en kunnen zien in het water, hier zoo klaer als kristal, zoo dat men tot op den gront zien kan. Deze soort is door geen naem bekend. D ver- toont een plat langwerpigh visje, dat naer den buik en boven licht blaeuagtigh, en voor de rest donker bruin is. Het heeft om den kop eenen zwarten kring, in wiens midden de oogen komen. De bek is bo- ven

Het eilant
Edam.

Gelegen-
heit des
eilants.

Vischjes
afgeschil-
dert.

Kreeft.

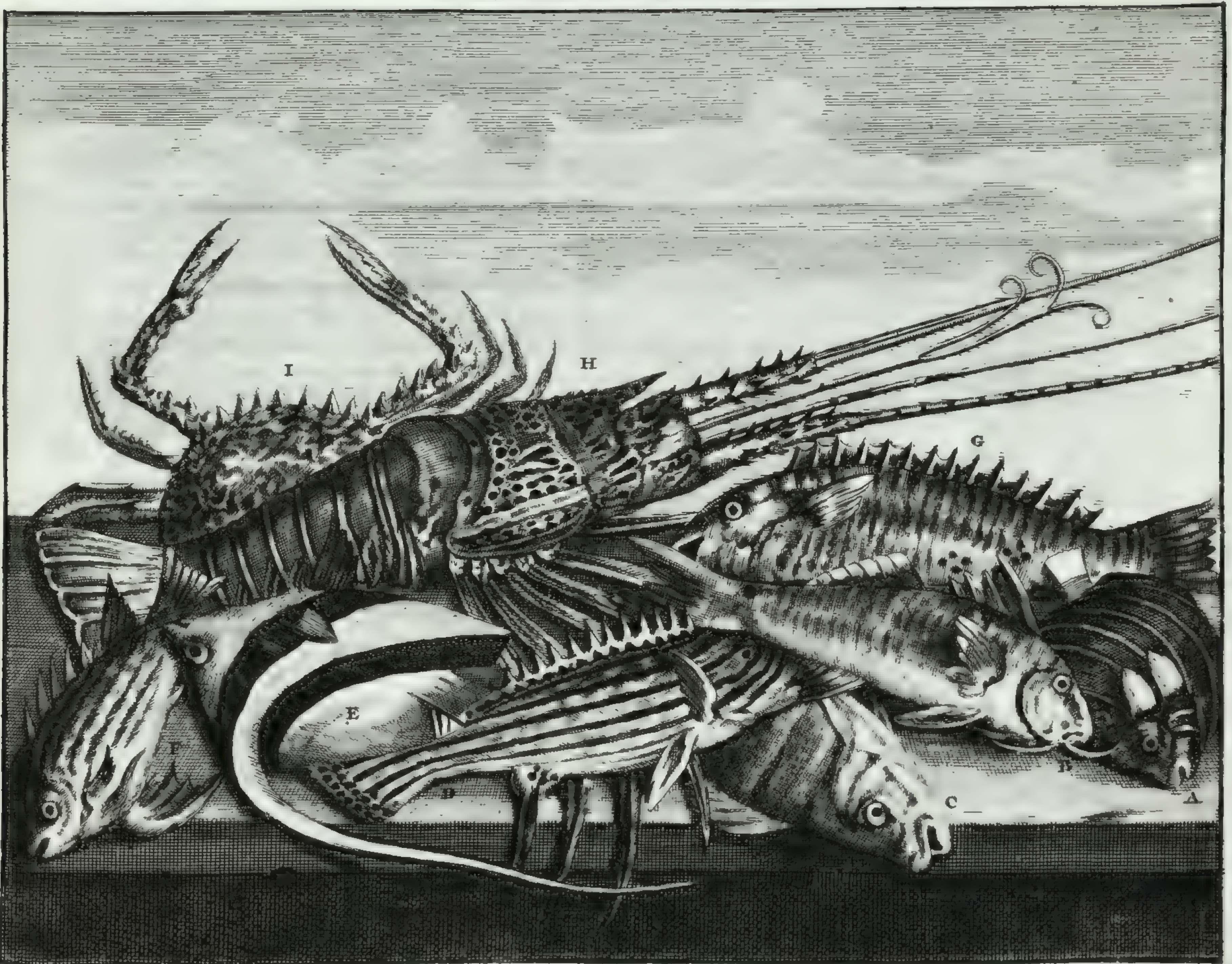
Krab.

Kistvisch.

Steenvisch.

ZELTSAME VISSCHEN.

ven en onder ook zwart. Tuffchen den zelve en den kringh is het fchoon geel, gelyk de ftaert. Boven langs den rugh loopt een zwarte vin, ook cene van den ftaert tot by den buik. Aen beide de zyden van het lyf is mede een vin, en twee zyn'er onder aen den buik. Dit vifchje heeft al mede geen naem. Het geen de letter E toont wort in 't Maleis genaemt *Ikam-kajoe*, ofte houtvifch, dewyl deze vifch altydt gevonden wort by palen of ander houtwerk. Van gedaente is hy als Voren, van koleur licht blaueagtigh, langs den rugh geel. Over 't lyf tot by den buik zyn vier donker bruine breede ftreepen. Op den rugh is een lange fcherpe vin, en een andere tuffchen den zelve en den ftaert. Twee vinnen zyn'er nogh onder en boven aen den buik.

Hout-
vifch.

In de print van 205 vertoont de letter A een rondagtigh vifchje genaemt *Ikam-batoe*, of *Klipvifch*, zynde als een der voorgaende. Het lichaam hier van is ros blaue, loopende 7 of 8 fmalle blauewe ftreepen over het lyf, dat onder zwart is. De ftaert is kort en wit, hebbende de gedaente van een beitel, en een doorgaende root ftreepje aen het einde. Aen beide de zyden van het hooft is een vin meeft geel, en ten deele blaue. De kop is bruin blaue: de gedaente van den vifch is als die van een Botje. Hy is goet van fmaek, maer dik van huid. B vertoont *Ikam-tamar*, of Karpervifch. Deze vifch valt meeft root en wit blaueagtigh, hebbende een hooft, dat ten deele fchoon root is. Onder aen den bek zyn twee fpite dunne punten, die de lengte van twee duimen hebben. Onder aen den buik zyn twee roode vinnen, en nogh een vin tuffchen den zelve en den ftaert. Op den rug zyn'er twee met fcherpe punten, en aen beide de zyden van 't hooft een, die root en wit is, gelyk de ftaert, die zich aen het einde af fcheit, en puntigh uitloopt. De buik is doorgaens wit blaueagtigh. Hy heeft de lengte van eenen voet, en vier duimen, waer uit de grootte der andere af te meten is. Want ze zyn alle in 't klein op papier gebragt.

Karper-
vifch.

C vertoont *Ikam-Kakap*, of eenen rooden Steenbraeffem, hebbende den kop boven en aen beide de zyden uitnemend fchoon roodt, onder wit blaueagtigh. Het lyf is blaue met breede paerfe ftrepen van den rugh tot halver wegh. De vinnen zyn fchoon roodt. D tekent af *Ikam-Gargasje*, of Zaegvifch. Zyn bovenlyf is licht blaue, de buik wit. Langs het lyf loopen donker bruine of zwarte ftreepen. De bek is geel. Zoo zyn ook de vinnen: inzonderheit is die langs den rugh loopt fchoon geel, en doorgaens

Steen-
braeffem.

Zaeg-
vifch.

met zwarte vlakken. De punten zyn boven fpite als een zaegh. De ftaert is donker geel met zwarte vlakken. Door E wort vertoont *Ikam-boeron* of Vogel-vifch. Hy heeft de gedaente van een Schol, en de koleur wit, met twee zwarte breede ftreepen over het lyf: tuffchen welke beide op het bovenlyf iets als een witte wimpel uitkomt, die naer het einde heel fmal afloopt, hebbende de lengte van eenen voet van elf duimen. Het agterfte van het lyf met den ftaert is geel: gelyk ook de wederzydsche kleene vinnen, die uit de zwarte ftreep komen. De kop is klein, de bek fpite. Deze foort van vifch wort zelden gezien.

Vogel-
vifch.

F verbeelt eenen *Ikam-maes* of Gout-vifch, die wit blaueagtigh is. Hy heeft roode ftreepen langs het lyf, doorgaens met fchoon geel, als of het gout ware, getekent. De vinnen en ftaert zyn root, geel, en wit. Boven op den kop is hy fchoon roodt.

Gout-
vifch.

Door G wort aangewezen een vifch genaemt *Ikam-kakatoua* naer eenen vogel, die dezen naem draegt, en zodanigh een blauewe koleur heeft. Het lichaam van dezen vifch is groen blaue, hebbende eenen weerschynenden glans. Hy is ros getekent, even als een net, over het gehele lyf. Aen de zyde van 't hooft is een roffe geele vlek. De kop is groen en root getekent, de vin langs den rugh is fchoon groen blaue en geel. De twee zydevinnen zyn groen blaue en lakverwigh, gelyk de ftaert, De onderfte vin is blaue en lakverwigh. Ik heb vergeten te zeggen dat het gansche lichaam van den Kreeft, daer wy van gefproken hebben, groen, dogh voor aen de fnuit roodt was: gelyk ook waren de twee groote voor uitftekende fnuitangels tot op 4 duim, zynde 3 derde deelen van eenen duim breed: waer uit dan nogh de fpite als horens komen die zwart zyn. Deze hebben de lengte van 1 voet 7 duim. Tuffchen deze beide komen nog twee fmaller horens uit, waer van d'een wit, en d'ander meeft zwart is. Deze zyn maer ontrent half zoo lang als d'eerft genoemde, en voor aen als omgekrult. Deze vifch is over het gehele lyf wit en zwart gevlekt en geftrept, ook over den ftaert. Ten midden aen beide de zyden van het lyf zyn twee breede geele en witte ftrepen. De pooten zyn fmal en langh, groen, zwart, geel en wit doorgaens geftrept van koleur. Het lichaam heeft de lengte van een voet en 5 duim. Daer werden'er ook andere kleiner gevangen, waer van ik'er verfcheide kookte en goet van fmaek bevond. Ik fchilderde alles af in zyn wezentlyke grootte op doek om het in het vaderlant te kunnen vertoonen, doende ook

De vifch
Ikam-
kakatoua.

alle de gemelde vifſchen in *Spiritus*, om hen voor bederving te bewaren, en aen de minnaers dezer vremdigheden te laten zien. Deze Kreeft in 't Maleis genaemt *Oedang* wort vertoont door de letter H: de Krab, in 't Maleis *Kapitein* door I.

Ik bequam hier ook eenige vliegende beesjes, Kapellen, en andere foorten, maer weinigh van belang.

Zeeko-
rael.

Oir-
sprongh
des Ko-
raels.

Om deze zeevruchten, om zoo te ſpreken, op te ſporen, gingh ik meeft zelf heen by ſtil weder: dewyl ik dan het water zoo helder en klaer vond, dat alles op den gront en de rotſen duidelyk te onderſcheiden was. Hier door geraekte ik aen verſcheide foorten van Zeekoraël verzien van fraeie takken. Maer 't was al meeft korte foort. Eenige korallen hadden de gedaente der bladeren van bloemkool, die zich in een fluiten. Ik kleeedde my aen de ſtrant uit om dieper in zee te komen, daer ik al wat my beft behaegde met myne eige handen afbrak. Hier mede bezigh zynde bevond ik dat dit koraël zyn begin neemt van een vette of ſlymige qualſterheit des waters, dat zich als tot een wezentlyke ſtoffe op de rotſen vaſt zet, en dus allengs tot die gedaente en vaſtigheit voortgroeit. Als het nogh week is, vertoont het zich egter uitnemen- ment fraei in 't water. Want het is byzonder ſchoon geel, ook wit, en roſagtigh van koleur. Uit nieuwsgierigheit brak ik eenige ſtukken, die reets vry vaſt met de rotſen vereenigt waren, daer af, om ze in de Zon of lucht te droogen, op hoop dat ze die zelve koleur behouden zouden, waer in ik my geweldigh bedroogh. Want de ſtukken werden altemael bruin zwart en afzichtigh. Ook was'er geen droogen aen; zoo dat ik alles weder moſt wech werpen.

De Eilan-
den Alk-
maer,
Enkhui-
zen,
Leiden,
Hoorn,
en Smit.

Ziende dat voor my hier niet veel meer te halen was keerde ik weder in het vaertuigh, waer mede ik digt by het eilant *Alkmaer* heen zeilde, dat'er naeft aen legt. Het eilant *Enkhuiſen* legt wat verder ten Zuiden af. Het eilant *Leiden* wort gerekent halver wegh te zyn. Hier waren geen menſchen op. Het eilant *Hoorn* legt hier tegen over, waer op eenige Makaffaren en andere viſſchers woenen; zynde het eilant *Smit* ter zyden verder naer het Zuiden afgelegen. De wint voorſpoedigh zynde bragt my in korten tydt weder te Batavie.

Het Chi-
neefche
ſeeſt Phe-
lonaphie.

Hier na reed ik met den Heer Generael door de ſtadt om een gezicht te nemen van zyne nieuwe en herboude huizen. In dien tydt zagh ik aen de Chineefche huizen, die nog geſloten waren, eenen groenen tak hangen, dewyl deze dagh de laetſte was van hun ſeeſt *Phelonaphie* genoemt.

Te voren al had ik de vaertuigen van dit volk fierlyk toegeſtelt, en met Chineſen gevult, in de haven zien zeilen. Dit ging met veel omſlag toe.

Men moet aenmerken dat de Chineſen iemand, die onder hen iets nutbaers of gedenkwaardigs voor het vaderlant gedaen, of uitgevonden heeft, houden in dierbare gedagteniffe, en hem zoo veel eere na zyn doot bewyzen, als was hy nog by hen in levenden lyve. Men zegt dan dat voor dezen by hen is geweest zeker *Phelo*; man, genaemt *Phelo*, die de allereerſte vinder van het zout uitgevonden zou hebben. Welke vond by hen verwaerlooft en veragt, was de vinder van daer geweken, zonder dat men hem ſedert oit weder vernomen heeft. Ondertuſſchen bevond men daer na de nutbaerheit en noodwendigheit van het zout. Het welk hen tot zulk een berou bragt van hunne onagtsaemheit en onkunde, datze uittogen om dezen *Phelo* te gaen opzoeken, om hem hunne dankbaerheit en eerbiedt te bewyzen. Maer hem niet hebbende kunnen opſporen hebben ze tot zyne gedagtenis dit ſeeſt van *Phelonaphie* ingeſtelt, dat ze met veel godtsdienſtigheit onderhouden, gaende met vaertuigen te water, en daer mede omzwerende, als wilden ze dezen heiligh nog heden ten dage opzoeken.

Kort hier na noodigde my de Heer Kastelein op zyn hofſtede, genaemt *Hofſtede Wel te vrede*. Daer gekomen zynde zag ik op het lantgoet van dezen Heer, op welk een wyze de Suiker toebereit wiert. Hier toe was een molen geſtelt, die door twee Buffels omgetrokken wert. Een man zat voor het gat van den molen, waer in het Suikerriet geſtoken wert, dat voor d'eerſte mael alleen maer in het doorgaen gekneuft wort, wordende aen d'andere zyde door een diergelyke openingh uitgeſchoten. Het ſap daer uit loopende valt onder in eenen put, en van daer in een goot, die het onder door de aerde in een daer nevens ſtaande plaets leit, daer het ontfangen wort. Hier zyn de Suikerpotten en fornuizen. Ten tweeden male word'er uit het zelve riet meerder ſap gemalen: en ten derden male al het overige. Dan wort het, in de fornuizen gekookt zynde, in aerde potten gedaen, die onder een gat hebben, waer door zich het ſlechtſte deel ontlafte. Deze potten worden boven met verſche klei toegeſtopt. Dit is de eerſte en beſte foort. Dan volgt van 't uitgelopene een tweede, en daer na ook een derde foort. Het Suikerriet vond ik hier ſtaen op de zelve wyze als ik het voorheen in Egipten gezien hadt. Het heeft gemeenlyk de hoogte van 7 of 8 voeten. De dikte is in 't rond 3, ook wel 4 duim.

Hier

208.

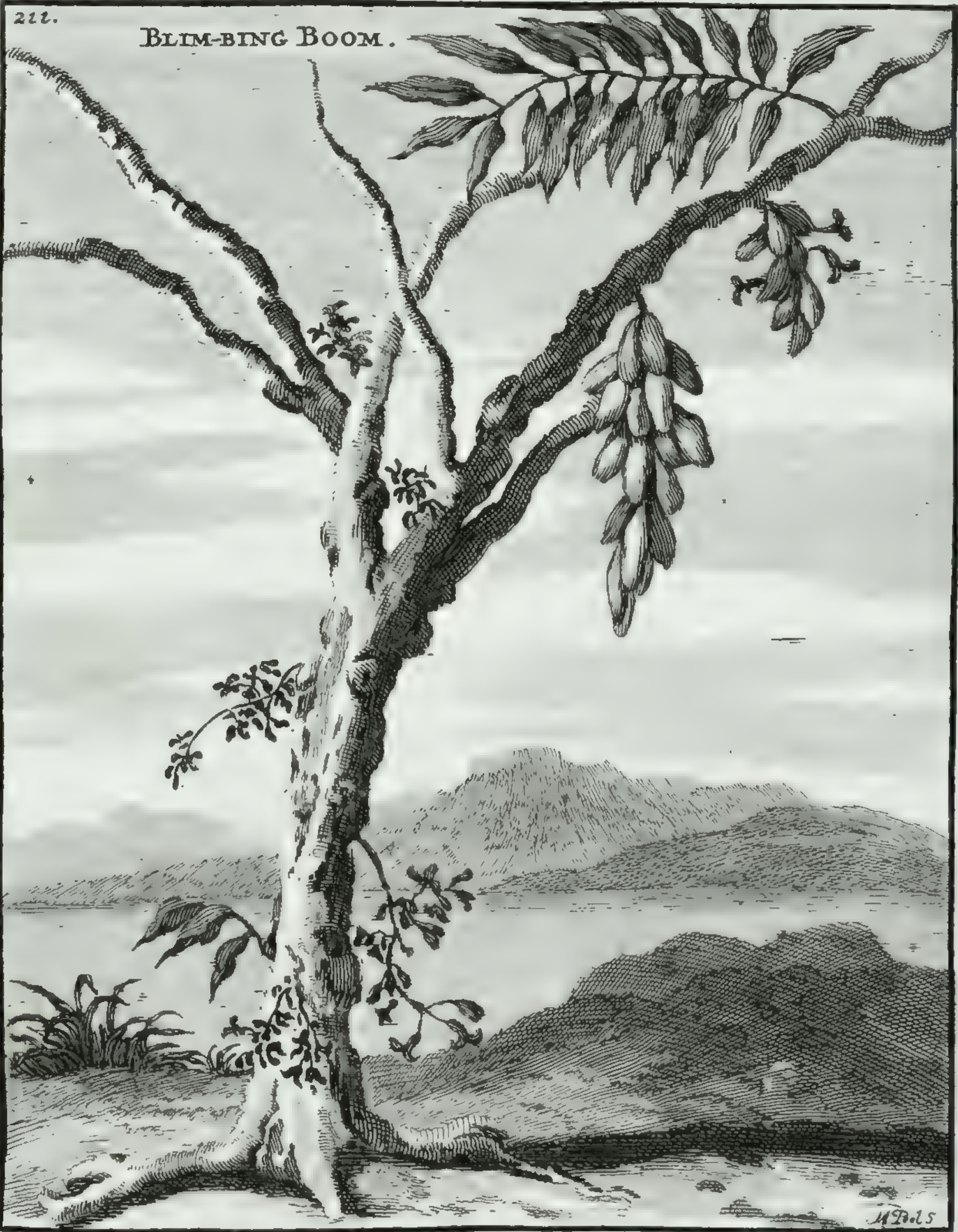
CHINEESCHE SITROEN.

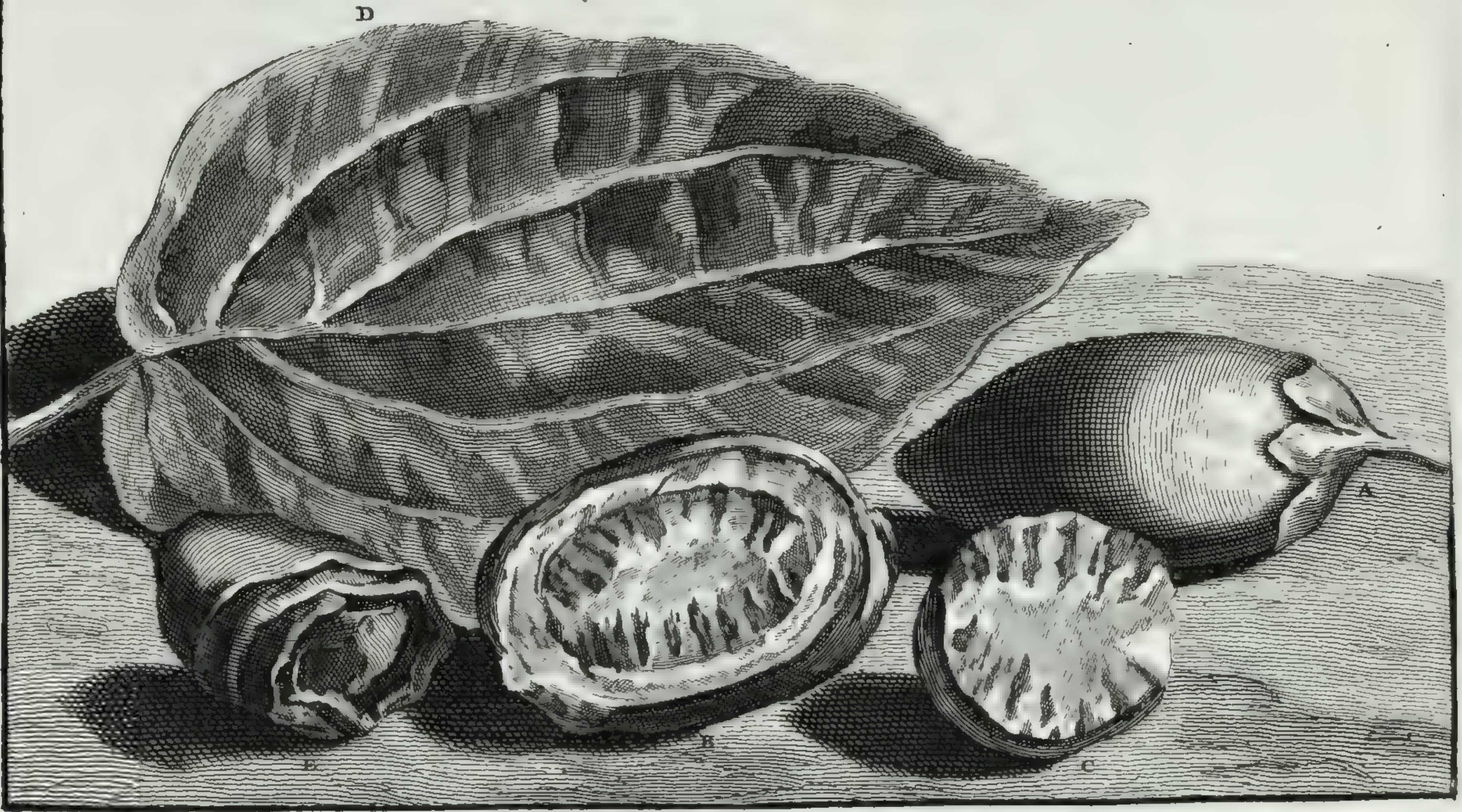

209.

JAKA OF SOORSACKE

FILANDER.

Indigo. Hier vond ik ook de *Indigo*, die in kleene boomtjes als plantjes groeit, met verscheide takjes aen een. Zy zyn gemeenlyk anderhalven voet hoogh. De bladeren zyn klein, daer de *Indigo* uit geperst wort. Het zaet wast daer aen in lange ristjes, gelyk het getal van 206 vertoont, aangewezen met de letter A.

Koffiboonen. Hier verbeelde ik ook eenen tak vande *Kauwa* of Koffiboonen, getoont door B. Deze zyn onryp groen van koleur, half ryp geel, en geheel ryp zynde, purper root. De bloem is als een kleene Jasinyn. Zy is in het midden geel, en heeft zes blaetjes in het ronde. De bladeren zyn langwerpigh en spits. Deze boonen zyn voor eenige jaren uit Arabie hier gebragt en voortgeteelt. Dogh in den aenvangh des jaers 1697, toen Batavie zoo deerlyk geschud wierd door aerdbeving, die eene onnoemelyke schade en verwoestinge veroorzaekte, zyn veele ongemeene planten, door liefhebbers in hunne lusthoven aengequeekt, verloren of vergaen. Zoo dat de tegenwoordige Generael my zeide niet te weten, dat hy'er eenige meer in zynen hof hadt. Maer andere kenners kregen eenige opkomende spruitsels in 't oogh, en bevonden dat het planten dezer boonen waren. Hier op viel men weder aen het bezorgen en aenqueken der zelve, zoo dat'er ook nu reeds een groote meenigte is aengefokt, waer uit binnen weinigh jaren groote overvloedt verwacht wort. Zy doolen derhalven, die wanen dat deze vrugt alleen onder de Arabieren gevonden wort: gelyk zy ook bedrogen zyn, die van gevoelen waren, dat deze boonen in geene andere landen zouden kunnen voortgeteelt worden, als of die lantaert deze planten zodanigh vergiftigt hadt, dat ze niet bequaem zouden zyn om elders dan by hen eenige wortels te schieten.

Wilt bosch-bladt. Hier nevens gaet by de letter C een wilt boschbladt. Eenige dezer bladen vallen groen, andere wit, en hebben eenen rooden bloessiem. Deze drie soorten zyn wat kleiner verbeelt dan de wezentlyke gedaente medebrengh.

Kakauw. Nogh is'er de *Kakauw*, waer van voornamelyk de Chokolade toebereit wort. Deze vrugt vertoont zich byzonder aengenaem aen den boom, zynde root en geel van koleur. Men ziet ze 4, 5, of 6 ontrent den anderen hangen, hebbende gemeenlyk de lengte van ontrent 6 duim. De bladeren zyn groot en langwerpigh. Zommige hebben geele, andere roode vlakken. De gedaente wort vertoont door het getal 207.

Chineesche Citroen. Ik bequam ook een aerdigh gewas van een *Ceder* of Chineeschen *Citroen* met veel uitspruitende punten. Hy was ontrent van die gedaente, als ik in myn eerste

reis te Rama van Gasa had bekomen, hoewel veel kleiner. Deze vrugt is zonder pitten en schoon geel van koleur. Zy is hier gebragt en aengequeekt. Gy ziet de beeltenisse op 208.

Het gewas Jaka.

My wert ook vertoont het gewas by de Portugesen genoemt *Jaka*, by de Maleiers *Nanka*, en by de Hollanders *Soor-sacke*. Het is groot by uitnemenheit, zwemende naer eenen Zakpyp, groen en wat rosagtigh van koleur, dogh heel ryp zynde geel graeu. Inwendigh heeft het veele groote witte vrugten, die geel zyn, met witte pitten. Veele menschen vinden'er grooten smaek in. Want ze zyn zeer zoet. Men hout ze voor gezont. Twee der zelve aen den boom hangende zyn verbeelt op het getal 209.

Nam-nam.

Nu volgt de *Nam-nam*, dus genoemt by de Portugesen. De Maleiers heeten ze *Poekie-ansjing*. Het is een vrugt zeer aengenaem om te eten, raeu of gestooft. Zy is rins en zoet van smaek, graeu geelagtigh van koleur. Eenige zyn wat krom van gedaente als een peer. De bloem is root geel en wit in trossen by een. Men ziet'er de bladeren by en het geheele fatsoen op No. 210.

No. 211 toont ons de boomen met de vrucht, genaemt *Blim-bing*. Zy is groot en langwerpigh. De bloessiem is roodt lakkigh van koleur. De smaek is als die van onze kruisbezien, die zy ook behouden, als ze gestooft zyn. Als men zynen mond door azyn of eenige andere zuurigheid heeft raeu gemaakt, is 'er geen beter middel, dan deze vrugt raeu te gebruiken. Gy ziet haer aen den boom hangende afgebeelt.

De vrucht Blim-bing.

Ook is 'er de *Areek*, een vrucht, die aen hooge dunne boomen wast, met trossen aen een tot een groot getal. De bladeren der zelve zyn lang, even als die der Klapperboomen. Deze vrucht wort in 't algemeen zonder onderscheit gebruikt zoo van mannen als van vrouwen door geheel Indie, zonder dat'er eenige natie van uitgezondert blyft. Jong zynde is zy groen van koleur, hebbende het fatsoen van een eierpruim. Op de kruin heeft zy als een akerkapje, daer de steel aen vast is, in grootte als op No. 212. met de letter A wort aangewezen. Out geworden zynde is zy roodt en geel van koleur, gelyk de letter B aenwyft. C toont een gedeelte der andere helft zonder bolster. Deze binnenpit half doorgesneden wort in 7 of 8 stukken verdeelt: maer jong zynde gemeenlyk in vier. Dan wort elk stuk in een Betelbladt gerolt, dat te voeren met Siamse roode of witte kalk besmeert wort. Dit nemen ze dus in den mont en kaeuwen het, tot dat hun speeksel door de kalk bloetroodt wort. Men

Areek.

wil dat dit een goet middel is om den mondt en het tantvleesch zuiver te houden. Maer ik heb 'er noit de proef van willen nemen, dewyl ik genoeghaen het gezicht hadt, dat my misselyk en onaengenaem voorquam. Ook worden by wylen menschen, die dit niet gewoon zyn te gebruiken, daer zoo qualyk van, dat ze wel, gelyk ik zelf gezien heb, van hun zelve vallen. Maer dat gebeurende hebben die menschen zich verstaft aen een soort, die niet goet is. Dit is dan het zeggen. Maer de allerbeste soort kon my niet bekooren. Het gemelde Betelbladt waft als de Turxe boonen. Ik heb 'er een met de letter D aangewezen. Het is donker graeu van koleur: maer daer zyn blade- ren, die licht groen zyn, en die worden wel meest by luiden van aenzien gebruikt. De manier van het rollen dezer bladen tot dit geneesmiddel wort getoont op de letter E.

Filanders

Myne oogen verlustigt door deze vruchten vielen nu op de dieren *Filanders* genoemd, waer van 'er de Generael eenige op zyne lustplaats hadt. Deze beesten liepen daer met de konynen in volle vryheit; waer toe met voordagt een bergje gemaakt was, waer in ze hunne hollen hadden. Dit was met een hek omtrokken. My beving de lust van een dezer dieren af te tekenen. Hunne agterste pooten zyn langh, en de voorste kort. Van grootte en koleur zyn ze als een goede haes. De kop heeft veel van eenen vos. De staert is spits. Onder aen den buik, die witagtigh van koleur is, hebben ze eene opening als eenen zak, daer het jong, als het al vry groot geworden is, in en uit gaet. Deze jongen zitten ook dikwyls daer zodanigh in dat ze het hoofd en ten deele den hals daer buiten steken, gelyk ik dikwyls gezien heb. Als de moer loopt, trekken ze den kop meest binnen, dewyl zy in 't loopen zich moet op en nederwerpen, omdat, gelyk gezegt is, de voorste pooten kort, en d'agterste langh zyn. De beeltenis is op No. 213.

afgetekent.

Bougies.

Eenige dagen hierna vertoonde zich een compagnie der *Bougies* in haer volle geweer binnen het kasteel, om zich vanden Generael te doen zien, die zich ten dien einde verzelt van den Veltheer de Wilde op den voortrap van het paleis vertoonde. Ik voegde my om dit gezicht te hebben mede derwaert. Hier zag men, hoe de officiers tot voor zyne Edelheit genadert elk in het byzonder, na het doen van hunne eerbiedenissen, den hellebaert of pick by hun *Hafegaey* in den gront staken, en hun kris, een spits geweer, dat ze tusschen den gordel dragen, als boven gezegt is, uittrokken. Hier mede maekten ze geene kleene bravaden, breedte opgevende van al wat hun van vyanden voor-

Hunne snorkeryen.

quam te zullen den hals breken, en wat meer naer zulke snorkeryen smaecte. Hier by maekten ze byster vremde sprongen om hunne behendigheid, die verre by hen te zoeken was, te vertoonen. Alle hunne gebaren geliken meer naer de potsen van den eenen of anderen marktgek; als naer de tekenen van eenen manhaftigen krygsman. Hun moedt was verdubbelt doordat zy, anders gewoon blootsvoets te loopen, nu pronkten met kouffen en schoenen; waer door ze zoo parmant voorttraden, om quansuis de deftigheid van een krygsbevelhebber te verbeelden, en onze krygsoversten niet toe te geven, dat men zich van lachen niet kon bedwingen. Zoo dat de Heer de Wilde tegens my zeide: *Wy geven in 't vaderlant ons gelt uit voor het zien van het een of ander Toneel- of Kluchtspel: maer deze vertooning verdient beter beschouwt te worden.* Het was ook zoo, dewyl dit geen spel, maer ernst was.

Deze soldaten verschillen in kleeding geweldig van elkander. Want eenige hadden hooge mutsen op, een licht rokje en smal broekje aen: voorts de beenen en voeten bloot. Andere weder droegen eenen breet geranden hoedt, by hen *Toedongs* genoemd, gemaakt van Bamboezen, zynde een soort van struiken, die uitschieten. Men eet 'er de uitspruitsels van. Andere hadden hooge opstaende mutsen, andere maer eenen doek om het hoofd geslingert. Drie of vier van dit volk, die my de koddigste voorquamen, hadden aen beide de zyden van het hoofd iets als eenen langen vergulden hoorn. Eenige waren verzien van een gemalyt harnas. Hun wapens zyn vierroers, patroontassen, en krissen, ook pieken, maer langer dan die der officieren, die by het gezeide geweer een pistool tusschen den gordel steken.

Hun kleedingh.

Hun wapens.

Terwyl deze bezigh waren met hunne ceremonien te verrichten, trokken eenige andere compagnien voorby om hun geweer te halen, dewyl zy lastbrieven hadden om te sloop te gaen, als zullende dit jaer weder optrekken naer *Samaran*, een koninklyk gebiet der Oostersche kust Java, gelegen ontrent 60 mylen van Batavia, staende onder den Koning *Pangeran Poega*, dien de Maetschappy aen dat Ryk geholpen heeft. Want hy was in oorlogh met zyns Broeders zoon, genaemt *Ade-patti*, die reedts het ryk in zyn gewelt hadt. Hy wert derhalven daer weder uitgedreven met hulpe der Maetschappye, die hem nogh blyvende aanslagen imeden tegen zynen Oom tragt onder te brengen, en hem, nu gevlucht, zoo het doenlyk is, in handen te krygen, opdat de regerende Koning rust magh hebben.

De Koning Pangeran Poega door de Maetschappy aen zyn Ryk geholpen.

Weinigh tydts hierna gaf zyn Edelheit my te kennen dat 'er een schip binnen weinigh

nigh dagen naer Bantam zou zeilen, vragende my of ik nogh van voornemen was dien togt te doen. En myn besluit hoorrende oordeelde hy dat ik deze goede gelegenheit van het weder en fchip moft waernemen. Ik fchikte my dan tot de

reis, en ontving van zyn Edelheit des avonts voor den dagh van myn vertrek twee brieven van aenbeveling aen den Commandeur van Bantam, en aen den Koopman en Adminiftrateur der Maetfchappye.

LVII. H O O F T S T U K.

Togt naer Bantam. Beschryving van dat Ryk. Gefprek des Schryvers met den Koningh.

Togt naer
Bantam.

De eilan-
den
Hoorn,
Onrust,
Amfter-
dam,
Middel-
burg,

Kleene en
Groote
Combuis,
Mensch-
eter.

Groot
Poelema-
dy.
Kleen
Poelema-
dy.

De eilan-
den Poe-
le-don.
Komft op
de reede
van Ban-
tam.

OP den elfden der maent Julius nam ik afscheit van den Generael, en begaf my met een roefchuit van den Commandeur Broegh naer het fluitfchip, genaemt *Munfter*, waer van fchipper was Jan Walburgh. Het voerde 26 ftukken kanon, en 6 baffen, en was bemant met 67 personen, waer van 'er 57 Europeers, en 10 inlanders waren. Het lagh een goet half uur van de ftadt, en was reedts onder zeil. Daer aen komende vond ik den fchipper nogh niet aen boort, maer het liep niet lang aen, of hy quam. Dus gingen wy voort, en kregen ontrent den middagh het eilant *Hoorn*, dat over 't eilant *Onrust* gelegen is, nevens ons. Maer de wint begon zoo te wakkeren dat wy wel haest d'eilanden *Amsterdam* en *Middelburgh* ten Zuiden van ons voorby voeren, en daer nevens een klip, die 5 of 6 voet onder water was, waer van wy de barningen bequamenlyk konden merken. Zy was niet grooter dan een gemeen fchip. Een diergelyke lagh 'er ter regter zyde. Wy hielden onzen koers meeft West aen, zettende het op de eilanden *de kleene* en *groote Combuis*, die wy met eenen gewenschten Oostenwint ter regter zyde van ons voorby voeren. Ten 5 uren hadden wy het eilant *Menscheter* ter flinke zyde nevens ons, zynde nu ontrent op 4 uren afftants van Bantam genadert. De donkere nagt deed ons het anker uitwerpen. Maer des morgens met het eerfte licht van den dagh gingen wy weder onder zeil met donker en vochtigh weder begunftigt van een mooi koeltje. Dus was het ontrent agt uren, als wy voorby den uitkomenden hoek van 't vaste lant *Pontang* quamen. Toen kregen wy dicht benevens ons het eilant *Groot Poelemady*, leggende ter regter zyde van ons. Hier waren wy op zes vadem waters. Weinigh verder lagh *Kleen Poelemady*, daer wy vier en een half vadem waters vonden. Toen verschenen de twee eilanden by de Malciers genaemt *Poele-doa*, dat zoo veel is, als *de twee eilanden*. Dus raekten wy voor 10 uren ten anker op de reede van Bantam, naer giffing een uur van de ftadt,

daer wy ten elf uren naer toe roeiden, en op den middagh aenquamen. Ik begaf my aenftonts by den Commandeur Bitter van Rheede, dien ik den brief zyner Edt. overgaf. Hy ontving my beleefdelyk, en wees my te gelyk een plaets tot myn verblyf in zyn woning aen. Na den middagh vertoonde ik my ook voor den gemelden Koopman, den Heer Wys, dien ik mede eenen brief van zyn Edelheit overhandigde. Ik genoot hier even dezelve beleeftheit, zoodat ik by hem bleef tot in den avont.

Des anderen daegs ging ik deze plaets <sup>Beschry-
ten deele van buiten, ten deele van bin-
ning bezichtigen. Ik ging eerft door de
waterpoort, die by de buitenwacht ftaet,
dat een kleene poort is van den ouden
muur, die geen naem draegt, ftaande
weinigh buiten de punt Speelwyk, die
ten Noorden legt. Van daer gingh ik ten
Oosten op langs den wegh by de zee. De-
ze wegh ftaet veeltids met hoogh water
onder. Waerom ik, dewyl hy flordigh
om te betreden is, langs den zelven heen-
gingh naer de lantzyde. Daer is het vol
tuinen bezet met klappers en ander ge-
boomte. Men vint die zyde ook bezet
met flegte huizen, niet veel beter dan
hutten, opgeftelt van Bamboezen, en
overdekt met Adabsbladeren. De men-
fchen, die zich hier onthouden, zyn al-
le viffchers, en woonen hier in groot ge-
tal, brengende hunnen meeften vifch naer
Batavie om daer te verkoopen. Het eer-
fte, dat men hier ontmoet, is de punt
Caranganto, die van fteen ontrent in 't vier-
kant is opgehaelt, en verzien met 10 ftuk-
ken kanon. De zes voornaemfte, die vry
groot zyn, ftaen naer den zeekant. Een
der andere ftaet ten Oosten, en drie klee-
ne ten Westen. Van hier gaet men over
een groote fteene brugh, die opgehaelt
wort, leggende over de rivier, die door
het lant vloeit. Zy neemt haer begin in
het gebergte, en eindigt hier in de zee.
Hier is het einde der ftadt, daer zy aen
den zeekant legt, beftaende in een goet
vierde deel van een uur gaens. Vervol-
gens vint men zich op de groote Bafaer,
be-</sup>

Beschry-
ving der
Plaets.

De punt
Caran-
ganto.

Lantri-
vier.

bezet met Chineefche winkels, waer in vruchten en andere eetwaren te koop zyn. Hier benevens staet een groot Chineefch gebou, dat de woning is van den Kapitein of Overften der Chinesen. Als men langs den zee kant verder opgaet, vint men langs de geheele ftreek ook woningen der viffchers. Hier achter zyn by den zee kant veel zoutpannen, daer het zout bereit wort. Hier ontrent is de plaets daer de Hollanders landden op den 7 April des jaers 1682. Den zelve wegh wederkeerende vintmen tuffchen de gemelde punt, ende *Pagger* of fterkte *Speelwyk* eenen breedten korten wegh, die zich recht op 's Konings plein uitftrekt. Aen het begin van dit plein legt een groote fteene brugh; genaemt de *Ketenburg*, over de reedts gemelde rivier, die met eenen anderen arm daer door heen vloeyende in zee ftort. Over deze brugh en op het plein, genaemt de *Passei-baen* vermaekt zich de Koning met de grootften des Ryx gemeenlyk op den laetsten dagh der weke met het fteekspel. Als men over deze brugh inkomt staet ter regterzyde de voornaemfte Tempel of Kerk, die zy, even als de Perlianen, *Mit-zid* noemen.

Ten elf uren weder in myn verblyfplaets keerende bevond ik dat het gelt voor de peper tot lading van het fchip overgegeven, reedts gewogen en nagetelt was: zoodat ten vier uren na den middagh de Ryxbestierder by den Commandeur quam om de gereet zynde gelden wegens de peper, die het fchip Munster voor Perfie in te nemen hadt, te ontfangen. Deze gelegenheit dagt my dienftigh te zyn om hem te doen aenfpoken wegens het gehoor, dat ik gaerne by den Koningh zou hebben. Zyn Majesteit ook was 'er reedts van verwittigt door den Commandeur, die uitdrukkelyken laft van zyn Edelheit had om dat voor my te bewerken. Ik voegde by myn verzoek dat ik wenschte hoe eer, hoe liever, hier toe te geracken, om den haest dien ik maekte met myne reize weder met de eerfteschepen naer Per-

De Schryver verzoekt gehoor by den Koning.

fie voort te zetten. De Ryxbestierder deedt my aenzeggen dat hy het dezen zelve dagh den Koningh noch zou aendienen, en my dan eenen zekeren tydt ftellen. Ik hiel my dan om dezen ftondt af te wachten by de hant, en in huis. Deze Amptenaar was genaemt *Pangeran* of Prins *Pour-ba-nagara*. Hy was verzelt van agt of tien koningklyke fchryvers en opzieners van den peperhandel, zittende benevens den Commandeur en den eerften Opziener van den Boom op eenen stoel, daer d'andere naer d'Oosterfche wyze beneden op den gront zaten. Zyn gevolg buiten het genoemde gezelschap bestont in vyftien of zestien personen, alle met vaertuijen gekomen tot aen *Speelwyk*. De Com-

mandeur onthaelde hen met veelerhande confituren, met vruchten, met kaes en broot, met tee en tabak, dienze uit Hollandfche pypen, even als wy, rookten. Hierna gingen zy naer boven om de gelden te ontfangen, die zy na telden, en in zakken, yder van duizent Spaensche *Makfaersche* of Spaensche *Realen*, verzegden. Toen vatte de Commandeur den Ryxbestierder by de regterhant, en geleidde hem tot buiten de poort aen het water. Des anderen daegs ten negen uren quam de eerfte Koninglyke Opziener van den Boom my aenzeggen, dat ik ten twee uren na den middagh voor zyne Majesteit te verschynen hadt, die zoo aenftontsbuiten de ftadt gereden was naer een *Lusthuis*, een half uur ten Z. Westen van Bantam gelegen. Hier op vraegde hy my of ik genegen was te paert te ryden, of liever te voet te gaen. Ik hem voor zyne aanbieding bedankende koos het laetste. De bestemde tydt gekomen zynde, wert ik door hem uit het huis van den Commandeur afgehaelt. Ter zelve tydt was ook gehoor vergunt aen den Heer Kaef, die voordezen te Bantam, eer het in handen der Maetschappye was, voor Resident gelegen hadt, en nu voor tien of twaelf weken wegens de Maetschappye over eenige zaken derwaerts gezonden was. De Sekretaris, die de Maleife en Javaense tael verstont, wert ons mede gegeven. Buiten de poort gekomen zynde vonden wy daer vier paerden gereedt, die wy nevens ons lieten leiden, en te voet gingen. Wat voortgegaen zynde vonden wy den Ryxbestierder, by het kasteel des Konings, daer men voorby moet, gereet, om zich met ons derwaert te begeven: gelyk geschiedde, zonder dat iemand zich van paerdenbediende. Wy namen onzen wegh langs een fteene waterleiding, twee of drie voeten hoogh boven den gront opgemetselt, en van binnen met een loode pyp verzien, ftrekkende zich van het *Lusthuis* af tot binnen het Koningklyk kasteel. Deze waterleiding was voor drie jaren gemaakt. Dit water komt van het gebergte, dat hier twee uren van daen legt, vloeiende in dezelve met een rivier door het lant. Het was drie uren, toen wy aen dit lusthuis aenquamen. Na een korte vertoeving aen de voorpoort, quam, als onze komst aengedient was, eene der vrouwen van 't Hof, ons orde brengen van binnen te naderen. Wy zagen hier onder eene opgeflage logie drie karoffien van den Koning, waer van de karoffiers Hollanders, en op onze wyze fraei in 't roodt gekleedt waren. Wy traden dan naer binnen over een lange houte brug, ten deele met smalle planken belegt, en met leuning bezet. Vervolgens naderden wy door een kleene poort in de voor-

Komst in het lusthuis des Konings.

plaets

Gehoor
des Schry-
vers by
den Ko-
ning.

Onthael
den Schry-
ver door
den Ko-
ning aen-
gedaen.

plaets van 't gebou, daer de Koning aen d'eene zyde op eenen armstoel gezeten was, staende nogh vier of vyf andere gemeene stoelen daer nevens. Hy verwelkomde ons minnelyk met hanttasting, en belastte ons neder te zitten. Dogh eerik zulx doen wilde verzogt ik den Sekretaris aen den Koning te zeggen, dat ik my verheugde in het zien dat zyne Majesteit welvarende was, op wiens gezontheit ik op den avont voor myn vertrek met zyn Edelheit gedronken hadt, die zyne Majesteit wel hartelyk hadde doen groeten. Hier op bedankte de Koning my met hantreiking en een vriendelyk wezen, bevelende my nevens hem neder te zitten. Hy zat aen het hooge ende van een lange tafel, en wy alle van wederzyden. Ondertusschen werden 'er konfituren, banket, vruchten, en andere versnaperingen opgedragen. Ook wert 'er Tee geschonken, staende ook twee zilvere schenkborden met pypen en tabak gereedt, twee brandende kaerlsen ook om den tabak aen te steken. Waer toede Koning zelf ons verscheide maelen noodigde. Dog eer het daer toe quam, werden vast andere schotels opgedragen, gevult met warme spyze, als Rys, of *Pylauw* met zyn toebehoren, verscheide soorten van gehakt hoendervleesch, op de wyze van onze frikkadellen, en aen lange stokjes gestoken, waer mede het gebraden of gefruit was, hart gekookte hoendcreiers, en radyzen aen lange stukken gesneden. Yder wert met een servet of handwael verzien, ook met een bort gevult met dergelyke spyzen. Het vreest dat my voorquam was een groote schotel vol stukken als van styffel, even als schyven van peeren, dogh wat plat, zeer goet van smaak, te gelyk rins en zoet. De drank was niet dan water, dat in een pot, even als een teepot, daer een tuit aen was, gedurigh rontom de tafel gereedt stondt, dienende ook tot het wasschen der handen, waer toe ook een kleen keteltje gezet was.

Over niets verwonderde ik my zoo zeer, als dat 'er geen mannen in dit vertrek gezien werden buiten den Koning en ons, wordende hy, en wy alle, door vrouwen opgepast. De Ryxbestierder zat beneden op den gront voor het onderinde der tafel met de beenen onder het lyf, op d'Oostersche wyze, zonder eenige spyze te nuttigen. Zyn egte gemalin diende mede de tafel, staende benevens my ter slinke zyde, en niet naer de zyde des Konings, zoodat ik de eere had van door haer gedient te worden. De Heer Kaef was geplacst ter regterhant van den Koning, aen wiens regter zyde gedurigh drie of vier Juffrouwen, naer allenschyne van den eersten rang, tot zynen dienst gereedt stonden. Dicht agter zynen stoel

zaten op den gront drie of vier vrouwen, waer van eene een vierroer in d'armen had, tegen welk zy met de borst leunde, en de tromp om hoogh hielt. Een ander hadt een korte piek of worplans. Een andere weder 's Konings wandelstokje dat zwart vernist was, en gesiert met een zilver hantvatfel. By wylen stondenze ook overende. Dogh hier van zal ik in het byzonder spreken, en dan naeukeurigh noemen al het gene den Koning altydt wort nagedragen.

Achter deze waren op den gront gezeten vyf of zes jongste zoontjes van den Koning, out twee, drie, vier, vyf, of ook zes jaren. By zyne eerst getroude vrou heeft hy noit kinderen geteelt. Zyn tweede was zyns Ooms dochter, ook geweest de echte vrou zyns overleden broeders. Deze vrou heeft by haren eersten man, broeder van dezen Koning, ook geene kinders gewonnen: dogh deze tegenwoordige Koning heeft by haer agt kinders, zoo zoonen als dogters: waer van de oudste princes den ouderdom van dertien jaren bereikt. Zy zyn alle schoon van koleur, niet bruin. By de derde (want hy heeft drie vrouwen) heeft hy verscheide kinders. Hy heeft nogh een vierde tot zyn echte vrou aengenomen: maer die voert den titel niet van Koningin. Zyne overige bywyven worden wel op een getal van veertigh gerekent. Hier by zyn 'er nogh 850 vrouwen, die dagelyx in zyn Kasteel dienst doen; zoodat het 'er grimmelt van vrouwen.

Achter de genoemde jonge Prinsen zaten vyftien of zestien juffrouwen, vervolgens op deze voorplaets drie of vier andere troepen: ook aen het einde tot by den muur verscheide buiten die gedurigh omlieden om te dienen, en in het huis gevonden worden. Alle welke samen genomen wy rekenen konden dat wel een getal van tweehondert uitmaekten. Zy waren alle met het bovenlyf tot op de borst naekt, gelyk ook de armen en beenen: hebbende alleen een kleedtje om het onderlyf geslagen, dat met de enden om den middel vast ingesteken was, benevens een ander, dat tot op de borst ook op dezelve wyze vast gemaakt was. Het hair was agter by een gedraeit, even als een losse tuit.

Voor het tegenwoordige was de Koning dus gekleedt. Hy had op zyn hooft een styf gemaakt mutsje, ontrent vyf duimen hoogh. De onder- en bovenrant eenen vinger breed was wit, de rest paers. Hy had eenen Turxen rok aen kastanjebruin van koleur, bezet met zilvere knopen. De middel was met eenen gemeenen paersden gordel omwonden, waer van de enden voor neder hingen. In de linker zyde had hy den kris steken, waer

Gewaedt
des Ko-
nings.

van de scheidde met gout overtrokken was. Zyn beenen waren bloot, uitgezeit dat hy gemeene roode Hollantsche muilen aen de voeten hadt.

De spys na een groot uur wechgenomen zynde boodt hy ons den tabak aen, doende my vragen, of ik wel tabak rookte. Ik antwoordde ja, maer dat my zulx echter onverschilligh was, zoodat ik het doen en laten konde naer myn believen. Dit prees hy. Ik ook hebbende doen vragen of de Koning zelf wel tabak gebruikte verstondt ja, dogh spaerzaam. Hy deedt my hier op vragen, als hy een pyp aenstak, of ik hem dan volgen zou. Waer op ik met eerbewyzing antwoordde, dat ik my schikken zoude naer de zinlykheit zyner Majesteit. Toen wert my uit zynen naem weder gevraegt, of ik ook tabak met my gebragt hadt, omdat die by avontuur licht beter zyn mogt. Hier op wert myn jongen, die de doos by zich had, binnen geroepen. Ik nam hem de doos af, en slopte 'er een pyp uit, die ik den Koning overgaf, die ze half uitgerookt hebbende aen den Sekretaris overreikte, die nogh geen pyp had aangesteken. Omdat onze redenen over en weder zoo meenigvuldigh en veelerhande waren, wert 'er van elk maer een pyp gebruikt. De Koning zeker toonde zich byzonder spraekzaam en nieuwsgierig: zoodat hy my veele dingen afvraegde: hoe de gelegenheit was van deze en gene landen, hoe groot zy waren, en wat 'er aenmerkelyk in was: wie de voornaemste Koningen van den aertbodem waren, hoe verre hun gebiet zich uitstreckte, en wat zeden verscheide volkeren hadden. Van dit alles onderrecht vraegde hy ook welke de grootste en meest befaemde rivieren in de werelt waren. Hier op ontdekte ik hem de hoedanigheit van den Nyl in Egipten, van de Wolga in Ruslant, waer van ik het begin en einde gemeten hadt, nevens den aert van andere vloeden my bekend.

In het gemeen ook sprekende van de gansche werelt vraegde hy hoe lang de zelve naer de rekening der Christenen gestaan hadt. Ik beduidde hem hier op wat de geleerden in Christenryk hier van gevoelden, nevens het oordeel dat zommigen velden wanneer de werelt een einde nemen zou. Dat ik dit evenwel door hen by maenden en dagen uitgerekent zyne Majesteit zoo net niet kon uitleggen zonder myne papieren in te zien, die ik nu niet by my hadt. De Koning nam zulk een behagen in myn antwoord, dat ik breeder deed, dan hier noodig is uit te drukken, dat hy my beval het gene ik gezegt, en verder in myne papieren aange-tekent had, hem in geschrift van Batavie toe te zenden. Ik antwoordde hier op met eerbiedigheit, op my nemende myne

gedenkschriften aen zyne Edelheit ter hant te zullen stellen, om ze dus zyne Majesteit toe te schikken.

De Koning dus verre vernoegt met myne antwoorden en onderrechtingen verhaelde my op zyn beurt, hoe in vorige tyden al het lant hier ontrent was Heidensch geweest. Dogh dat de inwoners door toedoen van eenen zyner Voorvaderen, genaemt *Soesoehoenan Aboel Machasin*, die by hen voor heiligh wert gehouden, den Mahometaenschen godtsdienst aengenomen, en zich onder zyne gehoorzaamheit begeven hadden. Zoodat ze dus van dien tydt af tot nu toe als lyfeigenen gebleven waren; dat nu styf driehondert jaren geleden was. Hy sprak ook van Turkye, en het heiligh lant van Jerusaleem. En het was of het wezen wilde dat juist binnen dit zyn lusthuis een Turx koopman, te Bethlehem geboren, tegenwoordigh was, die alle zyne goederen door ongeluk op zee verloren had. De Koningh deed dezen man aenstonts roepen om eenige samenspraek over deze zaken te hebben.

Dus hadden wy zeer veel gesprek, waer in de Koningh zoo veel gevallen nam, dat hy my van vreugde verscheide malen de hant gaf tot bewys zyner vernoeginge. Hy begeerde ook, dat ik myn bezoek zoude hervatten. Waer op als ik met behoorlyke eerbiedenisse betuigde dat ik verheugt was over zoo groot een geluk, en zeide dat aen 's Konings bevelen stondt my tydt en plaets daer toe te stellen, belafte hy my den volgenden dagh des morgens ten negen uren in zyn Kasteel te verschynen, en de Beschryvinge myner eerste Reize mede te brengen. Want ik versta, zeide hy, dat uw boek hier beruist onder den koopman Wys. Voorts keerde hy zich naer den Heer Caef, zeggende tot hem, dat hy niet behoefde weder te keeren, dewyl de brieven, die hy had mede te nemen naer Batavie, gereedt waren, die hy des anderen daegs kon krygen en vertrekken. Toen geleidde my de Koningh, om dit huis van boven tot beneden te bezichtigen. Het had drie verdiepingen, elke met verscheide vertrekken. Overal bleef hy al een wyle tydts staen, sprekende met my van vele dingen, die de regeringe der Vorsten betroffen. Hy ontdekte vooral zyn gevoelen over den toestand der Grootten, en Raden der Vorsten, en hoe hy meende datze te straffen en te beloonen waren. Voor de deugt en trou liet hy veel agtingh blyken, oordeelende dat de Vorsten hunne trouwe dienaers niet genoegh konden beloonen, noch hunne diensten naer waarde vergelden. Hy voegde daer by, dat een Vorst, al haddenze al eens, gelyk de menschelykheit dat mede brengt, eenen mislaggh begaen, altydt

Spraak-
zaamheit
des Ko-
nings.

tydt aen hunne vorige verdienſten moſt gedenken , en daer mede deze vlek uitwiſſchen ; geenszins van gevoelen zynde dat men aenſtonts vier moſt gebruiken, maer zich van water te bedienen hadt, dat bequaem tot verkoelen was. Want met vier betekende hy de oploopenheit en verbolgenheit , die den menſch dingen doet beſtaen , waer van hy daarna berou heeft. Hem was ook , zeide hy , niet onbekent , wat quaedt de afgunſt dikwyls in de Hoven uitwerkt. Ik zeide het myne hier op , en bragt eenige voorbeelden uit de ouden by , om myn zeggen te bekrachtigen.

Gelegen-
heit van
het huis.

Wat wyders dit huis aengaet, men had in het opperſte door de hoogte byzonder aengename gezichten over het lant en in de zee. Om het huis liep een ſchoone breede vyver , waer van de gront met ſteenen bevloert was.

Terwyl de Koning my dus geleidde onderhield had hy ſtedts het gevolg der gemelde Staetjuffrouwen met haer geweer by zich. De avondt begon nu reeds te vallen : zoodat wy beneden gekomen zynde ons aſſcheit kregen.

Vertrek.

Toen wy de gemelde brug overgekomen waren, ſtonden 'er drie karoffen gereedt : in welker eene zyn Majesteit begeerde dat wy ons begeven zouden. Wy gehoorzaamden. Waer op de Koning

zelf te paerd ſteeg , en te gelyk na hem drie of vier der jonge Prinſſen. De vrouwen van 't hof traden in de andere karoffen , onder welke men zeide dat ook was de Koningin *Ratoe-anoem* , die buiten het huis in een plaets aen 't water zich met hare Staetjuffrouwen met viſſchen en andere vermaeklykheden had bezigh gehouden. De overige gemeene vrouwen liepen bloots beens te voet. Eenige der zelve waren beladen met eenige pakkaedje, die ze op den rug droegen. Dit maekte geen kleen gekrioel en gewoel. Want hier by waren nogh tweehondert lyfwachten des Konings gewapent met picken. Die naest aen hem gingen , werden genoemd *Kajorans* : de andere *Sourana-garas* , die achter de eerſte volgden. De onderdanen van dezen Koningh zyn alle Javanen : de andere vremde natien , die men in zyn gebiedt vint , zyn Maleiers, Makaffaren , en Baliers. Deze alle moeten , als ze niet in zynen dienſt zyn , van den wegh afgaen , als hy ergens met zyne vrouwen komt , volgens het gebruik der Ooſterſche landen. Wy quamen dus met den avont aen het kasteel , daer wy uit-
trekde van zyne Majesteit aſſcheit namen , werdende door eenen Hofdienaar met twee groote lantaernen in onze herberge gebragt.

Lyfwach-
ten des
Konings.

Aſſcheit
van den
Koningh.

LVIII. H O O F T S T U K.

De Schryver heeft andermael geboor by den Koningh. Aerdige danſerinnen. Aſſcheit van den Koningh. Gedaente des Konings. Hofprael. Spraek der Javanen. Hun godtsdienſt. Aſkomst en lyſt der Koningen van Bantam.

IK begaf my dan des anderen daegs op den beſtemden tydt met den Sekretaris Gobius eerſt by den Ryksbeſtierder , om van daer met eene der Hofjufferen in 't kasteel by zyne Majesteit geleit te worden. By dezen heer een weinigh nedergezeten liet ik myne oogen gaen over zyne woning , die ik byzonder gemeen vondt voor zoo groot een perſonaedje. Onderwylen quam eene der Jufferen aen, met welke wy naer het kasteel wandelden. Hier zag ik op deſzelfs muur boven de voorpoort den Koningh onledigh met het beſchouwen eener groote karoffe, nu wegens de Regeringe van Batavie tot een geſchenk overgezonden met het Bombardeergaljoot , dat des daegs te voren aengekomen was. Zy wert in orde geſtelt , en de paerden daer voor geſpannen om de plaets voor het kasteel eens rondt

te ryden. De Koningh ons vernemende wenkte ons om boven te komen : terwyl my een Europeeſche Lieutenant, die binnen het kasteel woonde, wyn en bier deed aanbieden. Ik aenvaardde den drank, en ledigde een glas op zyn Majesteits gezontheit. De Koning ſtondt omzet van vele Jufferen : en zes zonnſchermen , twee van gemeene , en vier van witte koleur, werden achter hem van mannen gehouden. Deze plaets bezichtigt hebbende gingen wy naer beneden. Hier traden wy door de poort in een voorzael ; zynde de gehoorplaets ter regter zyde der woninge afgeſcheiden. Deze was vol Jufferen. Hier onder waren drie danſerinnen, gereedt om te danſſen als de Koningh dat bevelen zou. De voornaemſte was byzonder fraei , fierlyk, en op een vremde wyze gekleedt en toegeſtelt. In deze Ge-
hoor-

Danſſerin-
nen.

hoorzael stondt een lange tafel bereit even als des daegs te voren. Zyn Majesteit zette zich aen het ende der zelve, my gebiedende aen de regterzyde te zitten, en nevens my den Sekretaris, blyvende de rest van de tafel met stoelen bezet ledigh.

Na een kort gesprek onder het drinken van Tee vertoonde zich de Koningin, voor wie de Hofjuffers plaets maekten om haer aen de tafel te doen naderen. Zy voegde zich aen de flinke zyde des Konings, aen het zelve einde der tafel. Op haer aennaderen stonden ik en de Sekretaris overende, en deden onze eerbiedenissen: dogh de Koningh gebodt ons aenstonts weder te gaen zitten. Ondertusschen werden vele gekookte spyzen, vruchten, en andere gerechten opgebracht: waer onder ook een schoteltje met gesnede Hollantsche kaes. Dit schoof de Koningin voor my, als willende daer mede te kennen geven dat die spyze myns vaderlants my best gevallen zoude. Ik maakte eenige beweginge van dankbaerheit, en nam 'er een weinigh af, proevende voorts alles wat my voorquam: het welk de Koning ziende my van alles deed toedienen en vragen hoe deze spyze, dus bereit, my smaekte. Gelyk het grootste gedeelte vry wel toegemaakt was: zoo had ik reden van te antwoorden dat ik de spys smakelyk vond, en geen krachtiger bewys daer van kon geven dan dat ik 'er myn deel wel van nam. De Koning lachte my hier optoe, betuigende dat hem lief was my vergeen te zien. Ondertusschen begonnen de dansserinnen vast haere gaven te toonen. De Koningin, zynde zyn Majesteits tweede vrou, ook de voornaemste, genaemt *Ratoe-anoem* (wy hebben 'er reets van gesproken) was nogh jongh, welgemaakt, minlyk, en schoon, niet bruin, maer aengenaem van koleur, hebbende eene statigheit en deftigheit in haer wezen en manieren. Zy was gekleet volgens de wyze van 't lant, als van de Staetjuffrouwen gezegt is. Als zy een vol uur aen tafel gezeten hadt, stontze op, en vertrok. Toen de tafel opgenomen was, doorzagh de Koning voor een gedeelte myne Reisbeschryvinge, tot dat einde mede gebracht: waer van ik de verbeeldingen naer gelegenheit destyds, zoo veel my doenlyk was, uitleidde, waer in hy genoeg nam. Midderwylen wert een der bywyven regt over my aen tafel gezet uit last zyner Majesteit. Zy was grof en dik van lichaem, maer blank en blond van haer. 'T gezicht was heel gezwollen, d'oogen half toe. Dus gezeten vraagdeze my, van wat landt ik meende dat zy was. Ik antwoordde dat ik dat niet weten kon, maer als ik 'er naer mogt raden, half zou geloven dat zy eene Russi-

sche flavin was, dewyl ik in Konstantinopolen, daer vele zulke zyn, wel een diergelyke gezien hadt. Het was evenwel mis. Want deze vrou was uit het gebergte, gelegen meest om de Z. Oosterliche eilanden by Ternate, welker inwoners *Kackerlacken* genoemd worden. Dit volk ziet beter by nacht dan by daeg: zy kunnen ook de zon niet wel verdragen. Het heeft gedurigh de oogen half toe, en zit veel by den dagh in donkere hoeken. Deze vrou was zodanigh vet, dat men haer gezicht naeulyx bemerken kon. Een weinigh tyds daerna gingze by d'andere vrouwen op den gront zitten. Toen deed de Koning zes zyner voornaemste kinderen aen tafel zetten, twee aen twee, dewyl zy kleen waren, op elken stoel. Deze kinderen waren van de gemelde Koninginne. Zy waren fraei en wel besneden, zoo schoon en blank van koleur, als eenige van de onze op Batavie, die al veel bruiner vallen. Twee der zelve waren Prinsfen, en de andere vier Princeffen. De oudste mogt ontrent negen jaren zyn, voorts minlyk van wezen, blank, aerdigh en welgemaakt. De Koning liet my eindelyk vragen, hoe my het onthael geviel. Als ik met eerbiedt myn genoegen betuigde sprak hy vervolgens: *De gunst, die ik u in deze myne Gehoorzael bewyze, heeft niemant der Rader van Indie, nochte de Commandeur, oit genoten. En ik begunstige u hier mede, om dat gy een vremdeling zyt, in wien ik gevallen hebbe. En ik zeg het u met mynen eigen mont, opdat gy 'er van verzekert moogt zyn.* Ik opstaende toonde my verheugt over de ongewoone eere my bewezen, en dankte den Koning in alle onderdanigheit. Hier op reikte hy my zyn hant tot verder blyk zyner genegenheit. Te voren al toen de Koningin aenquam had de Sekretaris my gezegt, dat hy zulk eene gunstbewyzyng noit gehoort of gezien hadt. Want dat de Commandeur en zyn vrou by de Koninginne geweest zynde altydt boven of in een ander byzonder vertrek ontfangen waren: maer de Koningin zich noit in deze openbare plaets aen vremden vertoont hadt. Ondertusschen rookten wy tabak: en de voornaemste danserin begon nu eerst recht haer werk te doen. Zy was, als wy begonnen hadden te zeggen, sierlyk dogh vrent toegetakelt. Want op het hooft hadze een groote goude kroon, vol ahangende sierfelen, van bloemen samen gezet, en komende tot op den middel des lichaems. Boven het hooft vertoonden zich nogh andere aerdigheden. Haer kleeding bestondt in een sierlyke bovenvest, en onderrok. De armen waren bloot tot aen de schouders, waer aen groote breede gulde armbanden zoo boven als onder by de handen tot sieraedt dienden. Een gou-

Tweede
gehoor by
den Ko-
ningh.

Tweede
onthael
des Ko-
nings.

Afbeelding der
Koningin.

De Koning
be-
ziet het
Reisboek
des Schry-
vers.

Bywyf des
Konings.

Kacker-
lakken.

Kinderen
des Ko-
nings.

Bewys
van gunst
aen den
Schryver.

Toestel
eener
dansserin-
ne.

gouden gordel had ze om 't lyf, de voeten bloot. Op haer aengezicht en het voorhoofd hadze verscheide groene vlekken. De winkbraeuwen hadden dezelve koleur. Al het dansen bestondt in bewegingen des lichaems, wordende de armen en voeten als langzaam voortgeschoven. Het hoofd en bovenlyf hieltze gedurigh voor over. Dit quam my misfelyk voor, kunnende daer geene de minste bevalligheit in vinden. Dan by dit volk moet het een fraejigheit zyn. Voorts nam zy twee bloote krissen, waer van zy de eene met de punt op haren blooten hals zettende egter haren dans vervolgde. Diergelyke beweginge deedze meer, maer betoonde in alles een groote zedigheit. De twee andere hadden het aengezicht geheel vol zwarte vlakjes, als of het korenten waren geweest. Deze waren in gemeene kleeding, die bestont in een bovenrokje en eenen langen broek boven het hemde. Zy dienden allebeide voor kluchtspeelsters, waer in zy by uitnemmentheit afgerecht waren. De eene verbeeldde eenen man, als van onze natie. De vrou, onze spraek nabootsende, klaegde over dezen, als of hy by andere vrouwen bragt, dat haer gerechtigh toequam. Hier onder maekte zy vele bewegingen en trekken van wezen en lichaam, vermengt met onkuische gebaerden, en dit alles met zulk eene zwakheit en gezwintheit van leden en lichaam, als of ze daer toe gemaekt scheen. Dit was de inhoud der klucht, die wel verdiende gezien te worden, en waer over niet weinigh gelacchen wert. Hier na quamen twee dwergen des Konings voor den dagh springen, die hun best deden om dit dansen na te bootsen. De aerdigste was de kleinste, dien de Koningh had uitgetrouwt aen eene Juffer van 't hof, die daer tegenwoordigh zynde my van den Koningh gewezen wert. Ondertusschen quam de voornaemste danserin met een zilvere kom gevult met *Piesang*, welke vrucht, gelyk gezegt is, hier te lande gekaemt wort. Zy bood my en den Sekretaris dezelve aen, en wy leiden eenigh gelt in de plaets, volgens de onderrechtinge, die my de Sekretaris deswegen te voren gedaen hadt. Onder dit kluchtspeelen wert nogh al warme spys opgebracht in de gedaente van groote frikadellen, elk in een groen bladt gerolt. De Koning gaf 'er een van aen de geestigste kluchtspeelster, die dezelve met voordagt zeer onbeschoft aen stukken brak, werpende de brokken in haren mont, die hier door overluden (want zy sprak evenwel) woefte en onverstaenlyke woorden uitbragt. Terwyl zy den eenen brok in den mont worp, vloogh 'er d'ander weder uit. In deze gedaente als met ons

willende spreken quam zy nader, trekkende haer zwart bepekte troni in hondert vrende ploien, dat een byster gezicht gaf. Dit duurde tot twee uren na den middagh, wanneer het dansen en spelen een einde nam. Toen wert ons het gelt, dat wy in de schael gelegd hadden, wedergebracht. Maer weigerende dat aen te nemen bad ik haer dat zy het voor zich zelve wilden behouden, met byvoeginge dat dit ook een gewoonte by de Christenen was. Toen geleidde my de Koningh om het Hof van onder tot boven te bezichtigen, nadat hy zelf de muilen van zyn voeten gedaen, en wy daer op ook onze schoenen uitgetrokken hadden, dewyl deze plaets voor heiligh gehouden wiert. Ik bezag dan alle de bovenwoningen, zelf die der Koninginnen. Zeer vele vertrekken waren 'er, maer de meeste kleen. Als ik hier en daer wat gezeten, en van verscheide zaken met den Koningh gesproken hadt, gaf hy my eindelyk afscheit met bevel om zyne Edelheit weder hartelyk te groeten. Ik dankte zyne Majesteit voor de overgrootte eere aen my bewezen, met toewensching van lange gezontheit en gelukkige regering, en bede dat 's Konings erfgenamen hem en hunne voorouders in beroemtheit van naem mogten volgen. De Koning wenschte my hier op van zynen kant ook allen zegen, en eene gelukkige wederkomst in myn vaderlant. Toen leidde hy my van daer langs eene houte galery tot aen een ander gebou, altoos verzelt van zyne twee oudste dogteren, die toen boven bleven. De Koning ging met ons naer beneden, daer hy zyne muilen en wy onze schoenen gelaten hadden. Hier nam ik myn laetste afscheit van den goeden Vorst, die my met hanttasting verliet. Dus keerde ik weder in myne herbergh.

Wat aengaet de gestalte van dezen Koningh. Hy is bruinagtigh van koleur, dogh gloeiende en aengenaem van wezen. Bruine oogen heeft hy, en byna zwarte winkbraeuwen, en een baert waer van de knevels kleen en smal zyn, loopende naer beneden tot de einden des monts. Zyn kleeding hebben wy gemelt. En ik heb daer niets by te voegen, als dat de muts of bonet nu paerffer van koleur was. Hy is ontrent drie en dertigh jaren out, en heeft ook net drie en dertigh kinderen.

De beschryving van den toegangh en het gehoor, deze laetste reize by dezen Vorst genoten, heb ik hier als iet vreemts zynde willen byvoegen. Waerom ik 'er daer ter plaetse een kleene schets af maekte zonder dat het iemant wist, dewyl men meende dat ik iets aentekende: hoe wel ik den Koningh had doen zeggen dat ik het geluk my by hem te beurt gevallen

Andere
dansserin-
nen.

Kluchten
aenge-
recht.

Dwergen.

Spys aen-
gebracht.

Afscheit
van den
Koningh.

Gedaente
des Ko-
nings.

door eene afbeeldinge der geheugenisse bevelen zoude. Hier over schenen de vrouwen zich te verheugen. Ik stelde het in het werk, en geef'er u de verbeelding van op No. 214.

Eertekens
des Konings.

My lust hier by te voegen de sieraden en eertekens, die tot de staetsie van dezen Koningh behooren, als die hy meest altyt by zich heeft. Tien edele vrouwen dragen een *praelkris* of *Tsjelor*; eenen gouden Haen, of *Sawoeniggaling*: eenen vergulden houten vogel, of *Ardawalika*, waer op 's Konings kleeding gedragen wort; een *Siry-pienangdoos*, zynde een soort van *klappus*, die op de Maldivische eilanden valt, en hier *Podjenggi* genoemd wort; voorts een *lante* of *staetmatje*, een

Souasse knispidoor, een hantrottingske, of wel een stokje van zekeren boomwortel met souas beslagh; twee pistolen; twee karabyns; een waterkannetje genaemt 't *Sjaratan*, met een Souasse kom. Dit zyn zoo de gewoonlyke staetsieraden, die de Koningh naer zyne zinlykheit en gelegenheit des tydts verandert, vermeerdert, of vermindert, nadat hy het een of 't ander tot zyn gemak noodigh of onnoodigh acht.

Van de sprake der Javanen heb ik niet te melden dan de afbeeldinge der twintigh letteren, die hun A, B, C (om zoo te spreken) uitmaken. Gy ziet ze hier nevens uitgedrukt.

Spraak
der Javanen.

Wat aengaet hunnen godtsdienst. Die

Hun
godtsdienst.

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Ha.	na.	tsja.	ra.	ka.	da.	ta.	fa	wa.	la.
L.	M.	N.	O.	P.	Q.	R.	S.	T.	V.
pa.	da.	dja.	ija.	nija.	ma.	ga.	ba.	ta.	nga.

van Mahometh gaet in zwangh over gansch Java, zynde al over drie hondert jaren van deze natie aengenomen, gelyk ik uit het verhael des Konings reedts gemelt heb. Evenwel zyn de Javanen aen 't Oostelyke end van Java op verre na zoo godtsdienstigh niet, als aen 't Westelyke; hebbende deze laetste nevens de Chirebomescen ook aengenomen de Arabischen naem van *Sultan*, die over 't geheele lant nog niet aengenomen, maer geweigert is door den *Soefoehoenang* of Koningh der Javaensche Oostkust. Men zegt ook dat meer dan een derde deel van Java nogh onkundigh is van den Mahometaenschen godtsdienst. De beeldendienst geschiedt doorgaens, naer het voorbeeld der oude Javanen, nu nogh op het eilant Baly.

weest is. Deze grafstede is omringt van veele gebouwen en muuraedjen, en heeft een prachtigh gezicht, wordende zoo heiligh gehouden, dat veele Grooten en Geestelyken zoo van de Mahometaensche als Bantamse zyde zelfs in den naem hunner vorsten daer jaerlyx hunne offerhanden en bedevaerten komen doen. Nu zal ik hier byvoegen de lyst der Koningen van Bantam en hunnen oirsprongh, voor zoo veel my ter kennisse gekomen is.

De afkomst der Koningen van Bantam is uit Arabie. De eerste is geweest *Bani Israel*, uit wien voortgekomen is de Koningh *Choet*, die eenen zoon won, geheten *Machdoem* ofte *Soefoehoenang Goenoeng Djaty*, die begraven legt op Cirrebon. Deze was het, die den Mahometaenschen godtsdienst op het eilant Java ingevoert heeft. Hy verliet zyne stadt, en quam naer de Javaensche gewesten op Sirrebon, daer hy troude met de dochter van *Kiay Gendheng Babadan*. Uit dit huwelyk teelde hy geene kinders: maer nogh eene vrou getrouwt hebbende, die de dochter was van *Raton Ayoe*, won hy eenen zoon, dien hy noemde *Paneumbaham Sirrebon*. Hy nam daerna nogh een dogter van *Raton Ayoe Padjajaran*, die de jongste was, ten huwelyk, en bragt uit haer twee kinders voort, een dogter en zoon. De dogter, die de oudste was, wert genoemd *Raton Winaon*. De jongste was een zoon, dien hy noemde *Afanocdin*, anders Pang: *Di-*

Konink-
lyke Graf-
stede.

Afkomst
der Kon-
ingen
van Ban-
tam.

Geslacht
des Konings.

De gemelde Koningh *Machdoem* of *Soefoehoenang Goenoeng Djaty* was volgens aentekening van oude Bantammers een zoons zoon van den Koningh *Bani Israel*, die zynen stoel hielt in Arabie, en van daer om de werrelt te bezien, reisde over China naer het eilant groot Java, daer hy aenquam op een plaets, genaemt *Dammak*. Hier eenigen tydt geweest zynde, verrok hy vervolgens naer *Chirebon*, daer hy veele aenhangers kreegh. Hy storf daer endelyk, en wert'er begraven. Men zegt ook dat zyne grafstede nogh heden daer gezien en in eere gehouden wort ter gedagtenisse, dat hy de eerste insteller van den Mahometaenschen godtsdienst ge-

patty

Eerste
Koningh
van Ban-
tam.

Tweede
Koningh
van Ban-
tam.

Derde
Koning
van Ban-
tam.

patty Socrasowan. Dezen verklaerde hy voor Koningh. En na zyn doot is hy voor Soefochoenan of Pangeran *Seda Kingkingh* bekend gebleven. De Koningh *Hafanoedin* verliet Sirrebon, en stelde zich tot Koningh van Bantam, onder den naem van *Pangeran*. Zyn vader had hem ten huwelyk gegeven een dochter van den Koningh van Demack, welker vader genaemt was *Aria Tranganoë*. De vader van dezen heette *Aria Soemangsang*, en *Soemangsangs* vader was *Copo* tot Moechoel; hebbende de gemelde Koning van Demack drie kinders gehadt, genaemt *Pangeran Ratoe*, die de dogter was, waer mede *Saba Kingkingh* troude: *Ratoe Japara*, en *Pangeran Ratoe*, waer uit de Koning *Hafanoedin* voortteelde eenige zonen en dogters, genoemt *Ratoe Pambajoen*, *Joesoeph*, die ook Koning wert onder den naem van *Pangeran Passareean*: *Pangeran Japara*: *Pangeran Soenina Raras*: *Pangeran Padjadjaran*: *Pangeran Pringalaya*, *Ratoe Ayoe arsa-neunga*, *Ratoe Ayoe Koemoedaragi*. De kinders van den Koningh *Hafanoedin*, by zyne bywyven gewonnen, zyn geweest *Pangeran Padjadjaran*: *Pangeran Sabrangenor*: *Ratoe Toemeungoen*: *Ratoe Kenbeun*: *Ratoe Tirpatra*: *Ratoe Wetan*, en *Ratoe Biroe*. *Hafanoedin* troude nogh een dochter van *Radja Indrapoera*, die met zich bragt de *Sillabaresen*, een volk van *Banca Houlon*, of de weilkust *Pollawbang*. By deze vrou won hy eenen zoon, genaemt *Pangeran Sabrang wetan*. Hierna troude *Ratoe Pambajoen* met den grooten Heer ofte Priester van *Angke*. Uit dit huwelyk teelde zy *Djaja Karta*, en *Ratoe Ajoefokawanna*. De *Pangeran Djaja Karta* troude met de dochter van *Pangeran Padjadjaran*, die hy noemde *Ratoe Ajoë Pambajoen*, dogh verwekte geene kinders uit haer. Uit zyne bywyven won hy *Ratoe Marta Koesoema*, en *Pangeran Aria Andikara*. De Koningh *Hafanoedin* overleedt in den ouderdom van hondert en twintigh jaren, wordende in zyn plaets tot Koningh van Bantam gekoren *Joesoeph*, die ten huwelyk nam de dogter van *Ratoe Winaon*, genoemt *Chatidja*, waer by hy won eenen zoon, dien hy *Machomed* noemde, dat is, *Pangeran Seedangrana*, die de derde Koningh van Bantam geweest is: ook *Pangeran Aria Oupapati*: *Pangeran Aria Adikara*: *Pangeran Aria Mandalika*: *Pangeran Aria Ranamangala*: *Pangeran Aria Mandoe-raradia*: *Pangeran Aria Seumningrat*: *Ratoe Toemeungoen*: *Ratoe Patsjadangrana*: *Ratoe Panga*: *Ratoe Manis*: *Ratoe Wijos*, en *Ratoe Balingbing*. Wyders troude de Koning *Machomet* op Sirrebon, nemende ten huwelyk de dochter van den *Paneumbahan* van Sirrebon, genaemt *Ratoe Radjadewi*. Hier by troude de Koningh *Machdoem* nogh eene dochter van den *Keay-naas Aria Djambi*,

die hy noemde *Ratoe Ayoëingalengkah*: waer na de Koning *Moechamad* ten huwelyk nam de dochter van *Keay-naas Patimangkoëboemi*; die genoemt wert *Ratoe Srenganawati*, daerna ook de dochter van *Pangeran Aria Kilen*. Uit een zyner bywyven won hy *Aboema Vachir Abdul Kadir*, die de vierde Koning van Bantam geweest is, en d'eerste den naem van *Sultan* gevoert heeft. Dees nam ten huwelyk de dochter van *Pangeran Aria Ranga Singa Sari*, die genoemt wert *Ratoe Adjoe*, waer by hy vyf kinders won. De oudste der zelve was *Aboel Maali*, die de vyfde Koning was, en den naem voerde van *Sultan Aboel Maali*. De andere waren *Ratoe Dewi*, *Ratoe Ayoe*; *Pangeran Aria Bantam*, *Ratoe Mira*, *Pangaria Soebamangala*, *Ratoe Balingbingh*, *Ratoe Gedong*, *Ratoe Dalem*, *Pangeran Aria Mandoeraradia*, *Pangeran Aria Rana Mangala*, *Ratoe Elor*, *Pangeran Aria Smuringrat*, *Ratoe Kidoul*, *Pangeran Aria Soeta Mangala*, *Pangeran Aria Wiratmaca*, *Pangeran Aria Danoewangsa*, *Pangeran Ariaprabangsa*, *Pangeran Aria Wira Soeta*, *Ratoe Pandan*, *Pangeran Aria Wira Smara*, *Pangeran Ariadjaya ningrat*, *Ratoe Sendi*, *Ratoe Tsjitra*, *Pangeran Aria Diwangsa*, *Pangeran Soeta Koesoema*, *Pangeran Aria Djayasantica*, *Ratoe Aphsa*, *Ratoe Patsjar*, *Ratoe Bangsal*, *Ratoe Gendong*, *Ratoe Poeljoek*, *Ratoe Salama*, *Ratoe Ratuala*, *Ratoe Gasanna*, *Ratoe Hoefena*, *Ratoe Koulampok*, *Ratoe Djoung-out*, en *Ratoe Wourachil*. De Koning *Aboelma-aliachmad* tradt in huwelyk met de dochter van den *Pangeran Djajakarta*, die eerst genoemt *Ratoe Marta Koesoema*, na het voltrekken haers huwelyx hernoemt wert *Ratoe Koelon*. Buiten deze troude hy nogh een dochter van *Kimas Demang Astrang Paty*, gewonnen by zyne gemalinne *Ratoe Mira*, die, nadat hy eene dogter genaemt *Bayoen* by haer geteelt had, geworden is *Ratonuwetan*. Hy troude ook nogh een dogter van *Ratoe Bagus Sariyasing-andaron*, genaemt *Ratoe Elor*: daerna ook de dogter van *Pangeran Aria Wangsapaty*, genaemt *Ratoe Kidoul*. De Koningh *Aboema-aliachmad* won by *Ratoe Koelon*, *Ratoe Pambajoen*, *Ratoe Poetra*, den Koningh *Aboel Phatachi Abdoel phata*, *Pangeran Aria Koelon*, *Pangeran Aria Koelon*, *Pangeran Aria Elor*, en *Pangeran Aria Aywaradia*. Uit *Ratoe Wetan* won hy den *Pangeran Aria Wetan*, *Pangeran Aria Kidoul*, *Ratoe Inteen*, *Ratoe Tinoempoek*, *Ratoe Neungeuck*, *Ratoe Wijos*, *Ratoe Nenng-a*, *Ratoe Poespita*, *Pangeran Ariadipa Nagara*, *Pangeran Abdoel Moechdsena Boelohor*, en *Abdoelphatachi*, *Abdoelphata*. Deze geworden de zeste Koningh van Bantam tradt in huwelyk,

Vierde
Koning
van Ban-
tam.

Vyfde
Koning
van Ban-
tam.

Zeste Ko-
ning van
Bantam.
en

Zevende
Koningh
van Ban-
tam.

en won *Abdoel Kahar Aboenasar*, die hem in 't Ryk volgde, *Pangeran Ingajodia*, *Pangeran Poerobaya*, *Ratoe Radjami*, *Ratoe Maria*, *Ratoe Ora*, *mon*, *Ratoe Madjida*, *Ratoe Phatima*, *Ratoe Afikach*, *Ratoe Oemoemoe*, *Raden Aria Mandaraka*, *Raden Roem*, *Raden Mensir*, *Raden Mochamad*, *Atiph*, *Ratoe Bagus*: *Radja Soetra*, *Ratoe Bagus*, *Radjafoeta*, *Ratoe Bagus Mouhsin*, *Ratoe Bagus Wetan*, *Ratoe Bagus Abdnl*, *Ratoe Bagus Onseen*, *Ratoe Ajoe*, *Ratoe Bagus Moechammad*, *Ratoe Kidoel*, *Ratoe Ajoe Koemoedaragi*, *Pangeran Aria Kalih*, *Pangeran Aria Bantam*, *Pangeran Aria Ingawangsa*, *Ratoe Ba-
goes Soeliman*. De Koningh *Abdoel ka-
har Aboenasar* troude de dochter van

Ratoe Ajoe Inga Leungka, en daerna ook *Rocatma*, en *Ratoe Sultan Sepoe*. Hier uit won hy vele kinders, als *Moechamed Jackein*, die de agtste Koning wert, en *Agste Ko-
ningh
van Ban-
tam.* *Aboe Ma-chasin Moechamad dsjenoel abidin*, die de negende Koning is, en nu *Negende
Koningh
van Ban-
tam.* nogh regeert. De andere kinders waren *Ratoe Rachima*, *Sultan Aboe Falal*, *Ratoe Oembad*, *Pangeran Cassatrian*, *Ratoe Amid*, *Ratoe Bagus Moechamad*, *Ratoe Bagus Oeseen*, *Ratoe Bagus Aboetahier*. Voorts troude hy *Ratoe Panembahan*, waer by hy won *Ratoe Safija* en den *Panembahan*. Hy troude ook nogh *Ratoe Sanya*, en won by haer eenen eenigen zoon, dien hy noemde *Pangeran Moechamad*.

LIX. H O O F T S T U K.

*Gelegenheit van Bantam. Adelyke vrou van hoogen ouderdom.
Vertrek van Bantam, en wederkomst te Batavie.*

NADAT ik deze byzonderheden opgezamelt had, bleef my de lust by van de stad Bantam af te beelden. Hier toe gaf my de Commandeur

een bark, om op de reede voor de stad myne tekeningh op het papier te brengen. Ik lagh ter Noortzyde der zelve, gelyk dit gezicht hier nevens vertoont. Al wat

Afteke-
ning der
stad Ban-
tam.

BANTAM.

kennelyk is wort aangewezen door getalen. 1 Verbeelt het huis des Commandeurs, dat geheel wit is, hoewel alle de daken van roode pannen zyn. 2 De

wagt op de punt Speelwyk. 3 Het hoekhuis op de speelpunt, zynde een speelhuis, waer in de Koningh, als hy by den Commandeur komt, gemeenlyk zich ver-

vermaekt. Voor dezen was het van hout, maer daer na is het van steen opgebout. Boven om loopt'er een hek van houte roode latten, van waer men een vermakelyk gezicht heeft. 4 de poort der Buitenwacht. 5 den muur. 6 de poort, waer door men in het huis treedt van den Commandeur. 7 den Peperbergh. 8 't hooglant van Seringa. 9 den Pienangbergh. 10 de haven, waer in de kleene vaertuigen komen, strekkende een stuk wegs in zee, of reede, daer het ondiep is. Deze haven loopt door de geheele stad, en agter benevens het Koningklyk Kasteel heen. De weinige kleene huizen, die'er staen, zyn van geen belangh. Het overige van de stad, noch het Kasteel, kan door de menigvuldige boomen van den waterkant niet gezien worden, dewyl alles als in een bosch besloten legt. Terwyl ik met tekenen bezigh was, verscheen niet verre van my een groote Krokodil, die eenige malen voor een gedeelte boven 't water quam, dat hier nevens ook wort aangewezen.

Het Kasteel. Wat verder het Kasteel aengaet, het is een langh vierkant gebouw, met eenen redelyk hoogen muur omtrokken. Het heeft vier punten en twee halve manen in 't midden, beslaende ontrent een vierde van een uur in zynen omkringh. Het is wel verzien van geschut. De bezetting, die 'er in legt, is geheel van onze natie. Zy is by wylen vier hondert mannen sterk.

Gelegenheit der stad. De stad zelve legt langs den zeekant, en strekt zich in de lengte wydt heen. Zy heeft, gis ik, twee uren in haer begrip. De woningen, die'er zyn, zyn meest slecht, en van arme luiden, al meest van Bamboezen opgeslagen, en met Adabbladeren bedekt. Buiten de stad vint men nogh vele woningen, als voorsteden, zoo langs de rivier, als elders. Groote rykdom van volk is'er, en daer onder byzonder veel kinders, zoodat het gewest schynt bequaem te wezen tot de voorttellinge.

Eetwaren. Onder de eetwaren was'er byzonder goede palingh, waer van ik een gedeelte deed opkopen, en in vyf groote potten met water gevult leggen, om met my te nemen naer Batavie, en ze daer aen myne vrienden uit te deelen.

Handel. Al de handel, die hier omgaet, bestaat in peper. De haven der stad is groot by uitnemenheit, zoo dat de schepen daer veilig leggen. Ik zeker heb noit zoo groot een haven gezien. Als men inkomt is de lengte ontrent zoo als de breedte, beslaende naer giffing ontrent drie uren. Dit Koningkryk is gelegen in het Zuiderdeel van Oostindie op de Noortkust ten Westen van 't eilant Java digt by de straet Sunda, gelyk ik reedts gezegt heb, en

ontrent 24 of 25 uren ten Westen der stad Batavie.

Op dezen namiddagh nam ik een kleen vaertuigh van 't lant, by de Javanen genoemd *Jou-con*, en by onze natie bekend met den naem van *Kano*. Dit tuigh is smal en langh, voor en agter spits, gehouwen uit een *Bayer-fouriam*, somtyts ook uit Satiboomen, waer van eenige drie, vier, of vyf voeten dik zyn. Men gebruikt voor eenige der zelve riemen, voor andere scheppers. Onder dusdanige boomen vint men'er, die ongelooffelyk dik zyn.

Tot dezen watertogt nam ik tot myn gezelschap den Oppermeeester David Hein, geboren van Marienburgh in Pruissen; eenen man door lange ervarenheit kundigh des lants en der tale. Wy gingen een plaets bezichtigen, die genaemt wort *Carranie*, bestaende in menigte van grafsteden, gelegen ontrent een uur ten Westen van Bantam, nevens de groote rivier, die van het gebergte komt. Deze grafsteden zyn altemael van de huizen der Koningen van Bantam. Het voornaemste gebouw vond ik zeer vervallen, en alle de andere zeer gemeen in overdekte plaetsen, daer vele lyken by een lagen zonder zerken, alleen wat verheven boven den gront, en met eenige kleene steenen samengezet zerkswyze, smal en laegh. Alle deze graven waren samen met eenen gemeenen steenen muur omtrokken.

Van daer wedergekeert namen wy ons vermaak met in de rivier te zwemmen; of liever, om ons te wasschen, voor eenen tuin, daer de Koningh zich op die wyze vermaekt.

Nadat wy nu wat digt onder de stad gekomen waren, traden wy aen lant, om te gaen bezien eene oude edelvrouwe, waer van de Koningh my gesproken hadt. Want hy had my gevraegt, hoe veele jaren de oudste mensch wel gehadt had, dien ik oit gezien hadt, en op myn antwoord my gezegt dat eene zyner edelvrouwen den ouderdom van hondert en dertigh jaren bereikte. Zy woonde by 's Konings Oudmoeje, die het opzigt heeft over alle de danfferinnen, en dezelve onderwys geeft. Ik had hier op den Koning verzogt om verlof van haer te mogen bezoeken, en hy my dat gunstigh toegestaen. Nadat wy dan op ons verzoek waren ingelaten in het vrouwen-

Hooge ouderdom eener Edelvrouwe.

timmer, meende men dat ik daer gekomen was om te zien dansen, dat voor my geschiet zou hebben; zoo ik het begeert hadt, dewyl het aenmelden van my uit 's Konings naem geschiet was. Men bragt my by 's Konings Oudmoeje, die ik de reden myner komst te kennen gaf, en haer te gelyk bedankte voor de beleeftheit, die ze my betoonde van de

Juffrouwen voor my te willen doendansen, slaende het zelve met eerbiedigheid af, dewyl ik het reeds by den Koningh gezien hadt. Hier op geleidden my eenige juffrouwen, die zelve nieuwgierigh schenen te zyn om my te zien, en by de oude vrou, om welke ik gekomen was, te brengen. Ik vond haer zitten in een slegt en kleen vertrek op eenige verhevenheit als een tafel, al vry hoogh. Haer lyf was met een graeu linnen kleedt omslingert. Zy was nog helder en sterk van spraek, maer zoo krachteloos van beenen, die ze my vertoonde, dat ze'er niet meer op staen kon. Het vleesch ook was zodanigh verteert, dat'er weinigh meer dan het gebeente overig was. De dagh was nu al vry aen het dalen. Waerom ik verzogt een kaers te mogen hebben, om alles beter te kunnen zien. Ik nam de kaers in myn eene hant, en hielt d'andere ter zyden daer voor, doende haer vragen of zy het licht wel zien konde. *Gy hout'er*, zeide zy, *uwe handen voor*: en stak hier op zeer gewind beide hare handen om hoog. Het wezen evenwel der menschen kon zy, niet bekennen. Ik wilde hare geheugenisse ook toetsen, waerom ik haer deed afvragen waer ze geboren was. *Ik ben*, zeide zy, *te Fakatra geboren* (dus was voorheen over 97 jaren Batavie genoemd, eer het in handen der Maetschappye raakte) *en in myne jeugt te Bantam komen wonen, daer ik zeven Koningen gekent hebbe*. Zy noemde hen ook alle elk by hunnen naem. Zy nuttigde nogh, als oit te voren, haer gewone spyze. By wylen bevont men dat zy wat kintsch was: op welken tydt zy geene spys eischte. Maer die most haer dan zonder vragen gegeven worden van de genen, die haer gewoon waren op te passen. Haer oogen stonden vry diep in 't hooft, dat zy na 's lants wyze bloot hadt. Weinigh hair was haer nogh overigh, dogh geheel grys. De langheit des tyds had alle hare vingers krom getrokken naer de binnenzyde der hant. Dit gezicht genoten, en de Outmoeje des Konings bedankt hebbende, vertrok ik weder van daer.

Toereeding tot vertrek.

Des anderen daegs maekte ik gereedschap om tegens den avont te vertrekken, zynde het schip, waer mede ik gekomen was, des daegs te voren van hier gezeilt. Ik had het laten varen, omdat ik niet dienstig oordeelde met het zelve weder te keeren, dewyl zulke schepen in dezen tydt des jaers door tegenstrydige winden langh opgehouden worden,

en traeglyk voort kunnen. Op myne aankomst dan badt ik den Heer Wys een bark van 't lant voor my te willen huren, dewyl men daer mede gemeenlyk binnen een etmael overzeilt. Deze heer boodt my hier op zyn eigen vaertuigh aen, dat vry gemakkelyker en ruimer was dan eenige andere van 't lant. Ik aenvaerdde de aanbieding, en de gemelde heer Kaef nam een besluit van met my te vertrekken, dat dan des avonts ten zeven uren geschiedde: op welken tydt de Commandeur en de Heer Wys my de brieven tot antwoord aen zyne Edt. ter hant stelden. Ik bedankte hen voor alle genotene eere en vrientschap: en de Commandeur geleidde my zelf tot buiten de poort dezer beslotene woonplaetse, daer vast de Heer Wys, de Sekretaris en de oppermceester ons stonden te wachten om afscheit te nemen, en elkander veel heils enz egenstoe te wenschen.

De haven, daer men hier in komt, is niet breedt en meest al ondiep, maer langh: zoodat'er moet geboomt worden om 'er uit te raken, dat langsaem voortgaet. Toen wy daer uit waren leidden wy het ten anker om den lantwint af te wachten, dien wy na weinigh verloop van tydt kregen, wanneer wy onder zeil gingen met zeer aengenaem weder en heldren manschyn. Des morgens daer aen raekten we zoo snel voort, dat wy al vroegh ons gemelde schip 't geen den wint tegen hadt voorby zeilden. Zoodat wy niet verre van 't lant en tusschen de eilanden doorzeilende ten drie uren na den middagh weder te Batavie aenquamen. Ik quam heel onverwagt by zyn Edelheit, aen wie ik de groetenisse des Konings deed, en de twee brieven, my toevertrout, overhandigde. Ik deed een kort verslagh van myn wedervaren, daer zyn Edelheit veel genoeg in nam, en begroette nog voor den avont zyn Outedelheit, die zich ook verheugde, omdat ik alles zoo naer myn genoeg gevonden hadt.

Wederkomst te Batavia.

Van Bantam had ik met my gebragt eenige vogeltjes, waer van ik'er eenige opzette, en de overige in *Spiritus* bewaerde. Zy waren meest al groen, de Parokietjes in koleur niet ongelyk, onder welken naem zy ook hier te lande bekent zyn. Het fraeiste had op zyn hooft een paerse vlak. De borst was schoon roodt, gelyk de staert. De rest was boven en onder groen. Andere waren wat kleiner, maer ook groen. Het onderlyf en staert was roodt. Van andere was het onderlyf en staert graeu.

D

C

LX. H O O F T S T U K.

Manier van het ontfangen der brieven des Konings van Bantam te Batavie. Wilde boschvruchten. Geschenken en brieven van den Keizer van Java. Aenkomst des vermaerden Zeezwerfers Dampier.

Manier van het ontfangen der brieven des Konings van Bantam.

HET was den negentienden der maent July, als te Batavie binnen gebragt wert een brief van den Koningh van Bantam, die met den heer Kaef gezonden was; dat zich dus toedroegh. Het was een uur voor den middag, als de *Sabandhaer* of meester der Ceremonien, die gebruikt wort ontrent alle natien, zoo wel inlanders, als Europeers, nevens zes of agt aenzienlyke dienaers der Maetschappye, eenige Opperkoopluiden en anderen, gelast wert dezen brief van de reede te gaen afhalen. De brief (want anders was'er geen pakkaedje) afgehaelt zynde wert gedragen van eenen helbardier in eene groote zilveren schotel, overdekt met een geel gebloemt kleedt van Damast, gehouden door eenen lievreidragenden slaef. Alsze binnen het Kasteel quamen, gingenze door de bezetting van 't Kasteel, die in orde gerangeert stondt in dubbele ryen van de lantpoort af tot aen de woningh zyner Edelheit met vliegende vendels, en slaende trommen, onder het geluit van trompetten en schalmeien; wordende na het ontfangen van den brief door het gemelde krygsvolk driemaal met mosketten geschoten onder het losbranden van 't kanon. Voorts werdenze in de zael der Raden van Indie met een banket onthaelt, zittende in die gelegenheit de Generael, en de Veltoverste van Indie, en staende de Sekretaris daer by, en in 't ronde de helbaerdiers zyner Edelheit.

Paerden tot een schenkaedje gezonden van den Keizer van Java.

Keizer van Java aen zyn Ryk geholpen.

Den drieentwintigsten der zelve maent werden hier 33 paerden tot een schenkaedje aen de Maetschappy binnen Batavie gebragt, afgezonden van *Soesoenang Pakochoana*, of Keizer van Java: waer op den 26 zyne brieven volgden, weder op dezelve wyze afgehaelt. By dit geschenk waren gevoegt vyftien of zestien slaven, meest al kleene jongens, die'er misselyk uit zagen. Dit is dezelve Keizer, die in het voorleden jaer door de Maetschappy op den troon gezet is, zynde zyns broeders zoon *Adepatne*, die het Matarmie Ryk reedts onder zyn gebiet gebragt had, daer van gejaegt. Dit Keizerryk, genaemt *Semataarm*, is van de Oostkust Java, gelegen ontrent zestigh mylen van Bata-

vie. Het is nu al in het derde jaer dat die oorlogh duurt. Want de verdreven vorst is niet genegen de Kroon te verlaten. Hier van moet de tydt de uitkomst leeren.

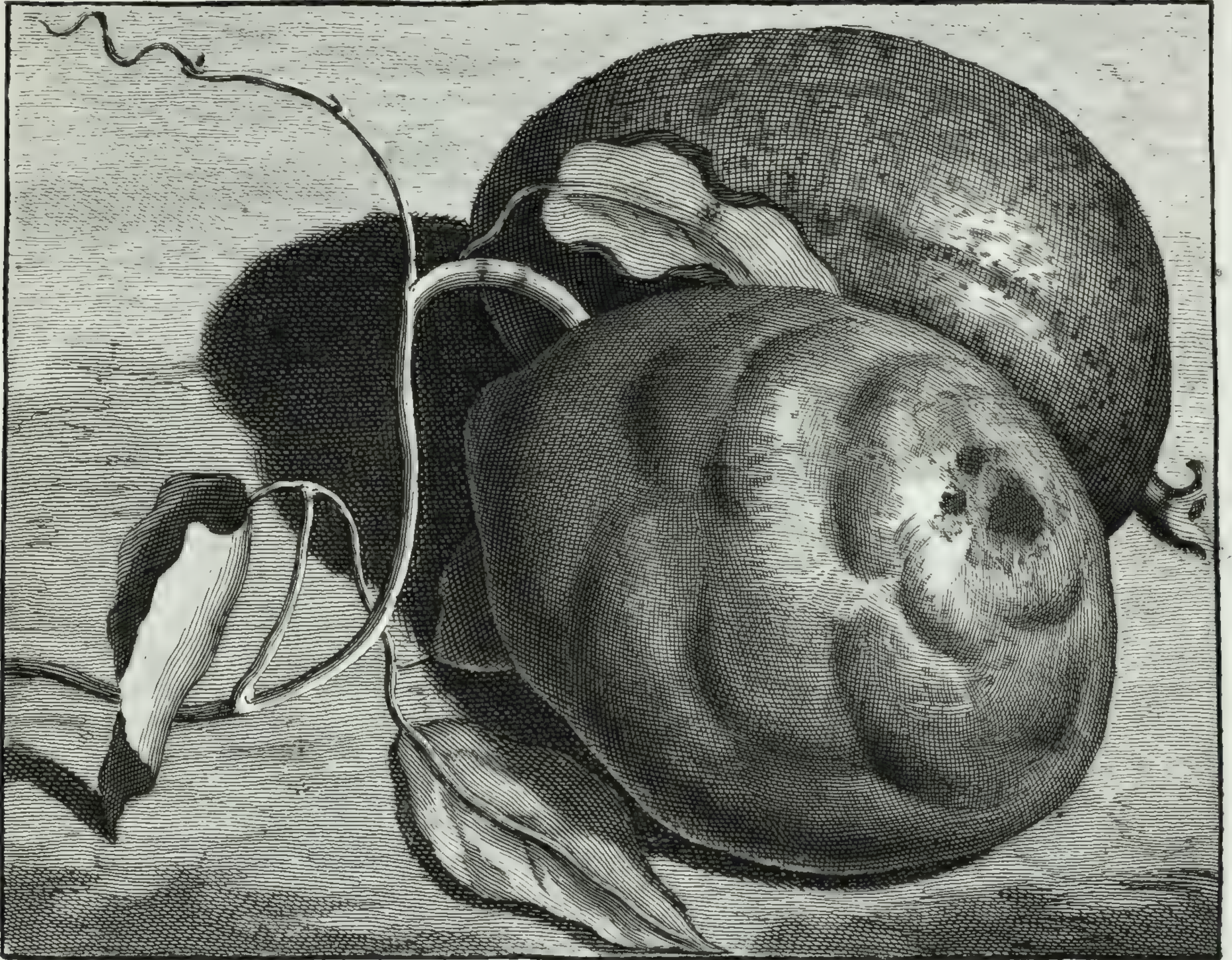
In deze dagen werden my eenige wilde vruchten uit de boschen gebragt, waer van ik de volgende zes soorten op het papier bragt, en wel eerst den *Atap*, of *Piekboom*, van wiens vrucht het binnenste gegeten wort, even als van de Klappers, waer mede het in smaek overeenkomt. Deze vrugt zit met byzonder groote troffen aen een, ontrent een voet en vyf duim in haer diameter. Dit geeft groote zwaarte aen zulk eenen tederen stam, dien ik bevonden heb zeven of agt voeten hoogh te zyn. De bladeren zyn lang en smal, gelyk door het getal van 215 vertoont wort. Hier by is de *Froete Mieri*, een vrucht met groote witte pitten, zodanig vergiftig, dat men daer van etende sterven zou. Zy heeft ontrent de grootte der Klappervrucht. Bezie dezelve open met een der pitten, en bladen daer by op het getal van 216. aengetoont door letter A en *Froete Tjackon* met B, van deze vrugt wort het binnenste gegeten, en is van smaek als de *Kojaves*. Zy is groen van koleur. De kruin springt met agt bladeren of spruitjes om. Twee vertoon ik hier in haer wezentlyke grootte. Een lange vrugt is'er, genoemd *Kandeke*, in satsoen als de *Kassie*. Uit de bloem komen geene zaden. Zy wort met takjes voortgeteelt. De bladeren zyn groot en fraei, gelyk de verbeelding der zelve op 217 met de letter C aenwyft, maer in gedaente ontrent de helft kleiner dan zy is. De letter D toont een vrugt, waer van my de naem niet genoemd kon worden. Zy is onryp groen, en ryp zynde schoon root van koleur. De bladeren lang en smal hangen digt by een. De zette of laetste vrucht is *Baple-kammie* genoemd. Van deze worden de middelste pitten, die vry groot zyn, gegeten, en ook geplant, als zynde het zaet der vrucht, zacht en zonder eenige hardigheid daer binnen. De bladen zyn als die van Klimop, verbeelt in de wezentlyke grootte.

Vruchten afgetekent.

Piekboom.

Froete Mieri.

Baple-kammie.

ZEITSAME BLOEM.

grootte op No. 218. Ik schilderde hier by een fierlyke roode bloem met haer kleur, zynde als een dichte roos by een gezamelt, dogh evenwel in kleene afgescheide bloemtjes bestaende, als het getal 219 aenwyft.

Bergstof-
fen.

Onder andere aenmerkelykheden, die de zinlykheit eens weetgragen menschen kunnen bekoren, bequam ik hier eenige bergstoffen uit de goutmynen van Cillebaer op de Westkust van Sumatra, bestaende in Gout, Zilver, Antimoni, Krystal, en Bloem van gout. Hier onder was ook een zeegewas, dat in Amboina gevonden wort, bestaende uit lange takken op de wyze van rottingen, hoedanig eenen tak, om voor een rotting te dienen, ik van daer met my gebragt heb. Het is zwart van koleur. De Maleiers noemen het *Akkaer-bahaer*, waer van de eerste helft van 't woort een *wortel*, en de laetste de *zee* betekent, als zeide men *Zeewortel*. De Arabieren geven het den naem van *Kal-bahaer*, waer van de eerste lettergreep een *hart*, en de volgende de *zee* beteken, komende dus by een gevoegt uit op *hart van de zee*, of *zeehart*. Men hout het voor een zeer krachtigh geneesmiddel in de opstoppinge des waters, als men het in water kleen wryft, en een kleen Teekopje daer van inneemt. Het red ook de zware baringe der vrouwen, op de gezeide wyze gewreven, als men by een derde deel twee derde deelen mengt van *Den-ty de bada*, en *Adas* en *Poele-fary*; en drie malen een middelmatig Teekopje dezer mengelingh uitdrinkt.

Genees-
middel.

My dunkt ook niet ongevoegelyk hier aen te roeren de zelsame boomen genaemt *Gabbe-gabbe*. Hun takken zyn als die der Klapperboomen, maer vry lager en dikker. De Maleiers noemenze *Roem-bia*. Men vint in Amboina en Ternate gansche bosschen van deze boomen. De inlanders maken'er een gebruik van spys van in plaets van Rys op deze wyze. Zy splyten den boom, en nemen'er het binnenste dat zagt als een spongie is uit, en bereiden het als rys. Als de boom tot zyne rypheit gekomen, of zeven of agt jaren out geworden is, wert hy af, en tot kleene stukjes gekapt. Uit welke stukjes in het water gezuivert de *Sagoe* met veele moeite bereit wort. Dit is het geen de Amboinesen en andere Oostersche volkeren voor broot gebruiken. Zy maken'er ook biscuit of tweebak van, dat lange jaren kan goet blyven, gelyk ik ondervonden, en de bewyzen daer van in handen heb.

Sagoe.

Gelegen-
heit van
Sumatra.

Wat aengaet het gemelde eilant *Sumatra*, het is lang, gelegen tegen over *Malacca*. Men gelooft dat het de streek is van het oude *Ophir*, daer die van Tyrus

zulke merkelyke schatten haelden, even als de hofdienaers van den Koning Salomon (a), gelyk ik dat in myne eerste (a) 1 Reg. 9. v. 28. Reisbeschryvinge aengetekent heb. Want voor *Malacka* legt nu nogh een kleen eilantje, dat by de Inlanders *Ophir* genoemd wort, en by het zeevarent volk en kaertschryvers bekend is onder den naem van het Roode eilant. Ook wort nu nog op Sumatra veel gout gevonden, zoo aen de Oost-als Westzyde, waer van ik byzonder fraeje stukken gezien heb, waer mede de minste steen niet vermengt was: stukken, zeg ik, byna rond, en ontrent zoo groot als een duivenei, behalven ook langwerpige brokken.

Op den Nooitwelthoek van Sumatra De stadt Achin. legt de stadt *Atchem* of *Achim*, binnen welke de Koningin haer hof hout. Want deze streek, gelyk men my bericht heeft, wort alleen van vrouwen geregeert, die hare voornaemste inkomsten of rykdommen uit eenige mynen trekken. Voorheen heeft de Hollantsche Maetschappy hier een kantoor gehad, dat sedert eenigen tydt opgehouden heeft.

My lust hier aen te roeren het ongeval en ontmoetting eeniger menschen op deze kust. Te weten in den jare 1691 is gebeurt dat het schip *Waveren* in zee door ongeluk verbrande: zoodat zeventigh menschen zoo Hollanders, als slaven (daer was ook een Hollantsche juffrou by) zich uit den brant redden, en met de boot en sloep wech vluchtten. Zy zworven 19 etmael op zee, en quamen eindelyk aen de gemelde kust van Sumatra, en tien dagen daer na te Achin in een zeer elendigen staet, te landen, hebbende op zee zulk een gebrek van montkost geleden, dat ze al een besluit genomen hadden tot het dooden van eenen der jongens, om het vleesch voor spys te gebruiken. Dogh door Godts goetheit quam het zoo verre niet, dewyl zy zich op het lant bergden. Alwaer opgetreden kusten zy de aerde schreiende van blyschap. De Koningin hun aankomst verstaen hebbende quam zelf aen, die den noot ziende, daer ze in waren, hun milddadiglyk de hant reikte, doende aen alle de Officiere elk twee stukken lywaet, 't een blaau, en 't ander wit, geven, en aen de gemeene luiden elk een om zich te kleeden. Zy troostte de elendigen zelf met goede woorden, betuigende hoe zy zich verblydde over hunne verlossing uit de gevaren der zee, en hunne aankomst in haer lant, daer zy verdere hulpe van haer te wachten hadden. Zy deed haer ook spyzen en andere nootlykheden toebrengen, handelende en onthalende hen met zoo minnelyke bejegeningen, als men van een edele en welgeborene vrouwe zou kunnen wachten. Zy volhardde in het bewyzendezer wel-

Welda-
digheit
der Ko-
ninginne.

weldadigheden , tot dat zy gelegenheit kregen van met een vrymans vaertuygh van daer naer Malacka te zeilen, van waer zy met een schip der Maetschappye te Batavie gelukkig aenquamen.

Aenkomst
des zee-
zwervers
Dampier.

Zyn avon-
turen.

In het laetste dezer zelve maent quam te Batavie met het schip der Maetschappye, genaemt den Eenhoorn, uit Ternate aen de vermaerde zeezwerver Kapitein Willem Dampier, nevens 28 mannen van zyn volk. Hy was in de maent September des jaers 1703 met twee schepen uit Engeland gevaren zynde, over Madera, St. Jago, Ilka, Granida, en voorts langs de kust van Brasil op 60 gr. Zuiderbreette de kaep Hoorn voorby gevaren. Op den 10 February des jaers 1704 aen Ilka van Fernando in de zuidzee gekomen ontmoette hy een Fransch schip, dat hy en de zynen na een scherp gevecht weder verlaten moften. Zy begaven zich op het ontdekken van nogh twee andere schepen naer de kust van Chili en Peru. Vervolgens tot op 8 gr. Noorderbreette gekomen zynde landden zy met slegt gevolg aen de rivier van St. Maria. Want hier werdenze afgewezen: waerna het kleinste der twee schepen, genaemt de *Cinq Ports*, Dampier by Panama verliet, zonder dat men sedert gehoort heeft, waer het gebleven magh zyn. Kort daer aen, ontrent half Mei, gaet de stierman Jan Clipton met 20 man op een Spaense veroverde bark in de bogt van Nicaija ook van hun af. Hy dus alleen gelaten ontmoet een groot Manilkas schip, waer tegen hy den ganschen dagh slaet, zonder dat hy het egter kon veroveren. Ondertusschen ontstont hier over tusschen hem en den Factoor Eduart Morgan, benevens den stierman Jan Ballasch, en de meesten van 't gemeene volk, groote oneenigheid, die zoo verre uitborst dat

de twee eerst genoemde hunnen Kapitein met 32 man ook verlieten, en zich met een Spaensche bark in January des jaers 1705 naer Indie begaven, vervallende op den 28 Mei in eenen elendigen staet in Amboina, van waer zy (nadat zy hun vaertuig de St. Jan, dat niet meer bequaem was, verkocht hadden) met de schepen der Maetschappye naer Batavie zyn overgevoert, en vervolgens naer Europe vertrokken. Zy hadden voor hun scheiden van Dampier te samen ontrent 12 of veertien zoo kleene scheepjes, als Spaensche barken van tydt tot tydt in de Zuidzee veroverd, zonder daer egter eenen aenmerkelyken buit in te vinden. Dampier door deze laetste verlatinge verzwakt tot op 28 of 29 koppen volhardde des onaengezien nogh eenigen tydt in zyn kruissen, en bequam nogh vier pryzen: totdat hy zyn schip de St. George zoo qualyk gestelt bevindende, dat hy het niet langer boven water kon houden, genootzaekt was daer af te scheiden, en in eene zyner genome ne barken over te gaen, die hy weder den naem van St. George gaf. Hier mede besloot hy insgelyx Indie te gaen zoeken: terwyl zy na eenigen tydt zwervens eindelyk mede in de Oostersche provincien en by de Noordelyke Oostindische Maetschappye aen't eiland Bathan in eenen soberen staet belanden, en hun vaertuig, geheel vergaen, verkoopen, en dus, als reeds gezegt is, uit Ternate overkomen. Dampier ook kort daarna met eenigh volk op het Engelsch schip Fetersan zich begevende vertrok daer mede naer Engeland. De overige met hunnen Kapitein zeer over hoop leggende stonden met de Nederlandersche schepen, die naer het vaderlant keeren moften, hem te volgen.

LXI. H O O F T S T U K.

Beschryving van Batavie. Het Kasteel. Vermakelyke buitenplaetsen. Vremde natien. Groot getal van Chinesen. Wilt gedierte. Overvloedt van visch, en groente.

Beschry-
ving van
Batavie.

NU kome ik tot de beschryvinge van Batavie, te voren *Jacatra* genoemd, eer het in den jare 1619 door den Gouverneur Generael Jan Pieterfz Koen bemagtigt, en onder de heerschappye der vereenigde Nederlanden gebracht wert. By hem en zynen Raedt wert goet gevonden hier een stad en kasteel te bouwen, als zullende zyn de plaets, daer voortaan alle landen en steden, onder de

gehoorzaemheit der Nederlanden behoorende, in deze gewesten zouden geregeert worden. Van dien tydt af is de oude naem door last der Maetschappye verandert in **BATAVIE**.

Dit koninkryk is gelegen in Asie, in't Gelegent-
Zuiderdeel van Oostindie op de Noort-heit.
kust, ten Westen van het eiland Java.
Het heeft een goede reede en haven voor
de schepen. De stad zelve legt op de
C c c 3 hoog-

wapent op den trap. Ter rechterhant der voorzael zyn brave vertrekken langs het voorplein heen. Door de voorzael komt men ter slinke hant in een schoone lange galery, die ter regterzyde door groote glaze vensteren 't gezicht op eene groote opene plaets heeft. Aen de andere zyde zyn verscheide vertrekken, die hun gezicht scheppen op het voorplein. Het einde dezer galery dient tot de eetzael zyneder Edelheit, en tot een vertrek om dagelyx met de gaenden en komenden te spreken. Boven deze galery is een diergelyke met vertrekken, staende boven het gebouw een fraei torentje, waer uit men aengename uitzichten heeft. Aen de andere zyde der opene plaets zyn de vertrekken der voornaemste huisgenooten. Ook is daer de keuken, waer voor langs heen een overdekt poortael onder met een hek loopt. Om het einde der plaets heeft men nogh verscheide vertrekken. In het inkomen door de voorzael is een klein tuintje, waer benevens men doorgaet tot de plaets der vergaderinge, die vry groot en hoogh van verdieping gebout is. Hier hangen de afbeeldingen der voorgaende Generaels, elk byzonder levens grootte tot de knien toe afgemaelt; uitgezondert alleen den laetst afgenganen, en den nu regerenden: welke beide ik daerom, hoe zwak myn gezicht ook was, zoo veel geschieden kon, op doek gebragt heb. Evenwel kon ik aen de afbeeldinge des ouden Generals niets anders ten einde brengen dan de troni, ten deele om de onpasselykheit van dezen Heer, ten deele om het opkomen van andere beletselen.

Afbeeldingen der Generaalen van Indie.

My lust hier te laten volgen eene lyst van alle de Gouverneurs generael, die van de Maetschappye aengesteld het bewint in deze gewesten gevoert hebben.

De eerste is geweest PIETER BOTH, by de kamer van Zeventien aengesteld in den jaer 1609, hebbende dit ampt bekleedt tot het jaer 1615. In dit zelve jaer den tweeden van January zeilde hy van Bantam herwaert aen met vier schepen. Dogh als hy aen 't eiland Mauritius lagh om te ververschen, zyn twee van deze schepen door een orkaen overvallen en in zee gedreven, en daerna met het veranderen van den wint op den wal verongelukt met de helft ontrent van 't volk, waer onder deze Generael dus ongelukkigh zyn leven eindigde.

In zyn plaets wert in den jaer 1613 aengesteld GERAERT REINST, die den tweeden van July uitgevaren in Jakatra aen den Rooden Loop quam te sterfen op den zevenden der maent December des jaers 1615.

Toen wert den 19 Juny des jaers 1616 by de Raden in Ternate aengesteld LAURENS REAEL, die den 25 Octo-

ber des volgenden jaers t'huis geroepen wert; komende in zyn plaets JAN PIETER SZ KOEN, van hier vertrokken in den jaer 1618. Deze was het die Jakatra innam op den dertigsten van Mei in het jaer 1619, dat toen den 28 van Augustus 1621 zynen naem in dien van *Batavie* verwisselde. Hy vertrok den tweeden van Februarius des jaers 1622 naer het vaderlant met het schip Mauritius, hebbende voor zyn vertrek by voorraedt tot zynen navolgeraengesteld PIETER DE KARPENTIER, die naer het vaderlant vertrok den 12 November 1627 met het schip, genaemt Frederik Henrik.

Jan Pieter sz Koen.

Pieter de Karpentier.

Op den 25 September 1627 quam JAN PIETER SZ KOEN weder in Indie met het schip de Galeas, zynde nu voor de tweede mael Generael. Maer hy overleed den 20 September 1629 des nagts ontrent ten twaelf uren.

Jan Pieter sz Koen.

In dat jaer wert op den 25 September tot Generaelaengesteld JAKOB SPELX, die den vierden van December 1632 naer het vaderlant vertrok met het schip Prins Willem.

Jakob Spelx.

Toen wert des daegs te voren tot Generael gekoren HENRIK BROUWER, die den 31 December 1635 naer het vaderlant keerde met het schip Nieu Amsterdam.

Henrik Brouwer.

Voor zyn vertrek wert ANTONI VAN DIEMEN Generael, die den 9 April 1645 overleedt, en den 22 der zelve maent begraven wert.

Antoni van Diemen.

In dit zelve jaer den 19 der zelve maent wert deze bediening opgedragen aen KORNELIS VAN DER LYN, die den 11 January 1650 vertrok met het schip Westvrieslant voor de kamer van Hoorn.

Kornelis van der Lyn.

In zyn plaets wert des daegs te voren gestelt KAREL REINIERSZ, die den 18 van Mei des jaers 1653 der werelt overleedt, en den twintigsten daer aen ter aerde bestelt wert, worden op dien zelve dagh by voorraedt aengesteld JOAN MAETSUIKER, en den zestienden Juny daer aen in zyn ampt bevestigt. Hy storf den 4 van January 1678 des avonts, en wert den zevenden daer aen begraven.

Karel Reiniersz.

Joan Maetsuiker.

Op den zevenden dezer zelve maent wert in het zelve jaer in deze waerdigheid gestelt RYKLOF VAN GOENS, die den 25 November 1681 op zyn eigen verzoek naer het vaderlant keerde, en in zyn plaets liet KORNELIS SPEELMAN, die den 11 van January 1684 overleedt, en den vyftienden der zelve maent des morgens begraven wert.

Ryklof van Goens.

Kornelis Speelman.

Toen wert op den 11 January des jaers 1684 by voorraedt aengesteld JOAN NES KAMPHUIZEN, en den 7 van Augustus des jaers 1685 in zyn ampt be-

Joannes Kamphuisen.

hoogte van 6 gr. 10 min. De lengte is 127 gr. 15 min.

Wapen
van Bata-
vie.

Het wapen der stad is een zwaert van Azuur in een Oranje velt, waer van de punt opwaerts steekt door een bruin groene laurierkrans. De lantpalen der zelve strekken zich uit tot aen de Oostzyde van het koninkryk *Serebon*, ter Westzyde tot aen Bantam, ter Zuidzyde over het geheele lant tot aen de Zuidzee, en ter Noortzyde over de zee, en alle de eilanden daer ontrent gelegen.

Godts-
dienst on-
der het ge-
biedt der
Maet-
schappye.

Binnen de lantpalen van het gebiet der Maetschappye wort geen andere godtsdienst gepleegt, veel min geleert of voortgeplant, het zy in 't heimelyk, het zy in het openbaer, dan alleen de gereformeerde, die in de openbare kerken van Nederlant gepredikt wort. Hier wort zulke strenge orde op gehouden dat iemand, van wat natie, geene uitgezondert, hy ook zy, bevonden wordende hier tegen aen te gaen, gestraft wort met verbeurtmaking van alle zyne goederen, voorts aen een keten geklonken, uit den lande gebannen, of ook naer eisch der zaken aen den lyve gestraft. Ook op de zon- en heilige dagen wort alles gedaen dat men ontrent den godtsdienst in de vereenigde Nederlanden gewoon is te doen.

Gelegen-
heit van
Batavie.

Wat de gelegenheit der stad aengaet, zy is cene der vermakelykste plaetsen, die ik oit in de werrelt gezien heb, en in vyf of zes jaren, gelyk my bericht is, magtigh verbetert zoo in meenigte van brave gebouwen binnen, als schoone hofsteden buiten, ook tuinen en vermakelyke woningen. Tusschen deze rydt men door langs wegen van wederzyden beplant, of langs vermakelyke rivieren. Maer dat het lant zelf geeft steekt boven alles uit. Want overal is 't groen, en met veele soorten van boomen zoodanigh bezet, dat 'er niets lustigers aen het gezicht zich zoude kunnen vertoonen.

De omtrek der stad bestaat ontrent in anderhalf uur. De gragt, die daer om loopt, is twaelf of vyftien roeden wyt, omtrokken met eenen aerden wal van anderhalve roede, dat is 21 voeten hoogh, van buiten met steenen bezet. Zy heeft vyf poorten, eene aen het Vierkant, genaemt de Waterpoort, staende ten Noorden. Van de vier aen de lantzyde is d'eerste genaemt de Utrechtse poort, die ten Westen legt: de tweede de Diefspoort, leggende ten Zuiden, gelyk ook de Nieuwe poort. De vierde aen d'Oostzyde wort de Rotterdamse poort genaemt.

Het ka-
steel.

Het kasteel heeft twee poorten. Die aen de lantzyde is ten Zuiden, wort genoemd de Lantpoort: die ten Noorden is de Waterpoort. Het heeft een vierde van een uur in zynen omkringh, verzien met vier punten, den Robyn, den Dia-

mant, de Parel, en den Saffier, alle wakker met metael kanon verzien. Het heeft eenen braven hoogen steenen muur, en binnen deftige Magazynen wel voorzien van krygs behoefte, voorraedt, en koopmanschappen. Door de Lantpoort komende gaet men over een ruime plaets tot de woningh zyner Edelheit den Gouverneur generael, zynde langs dit pleinfraeie huizen gebout, maer mint aen de zyde van het Hof. Over het zelve woont de Heer Directeur generael. Tusschen de woninge van dezen en het Hof staet de kerk van 't kasteel, die wel niet groot, maer net en rondt gebout is, overdekt met een tamelyk hooge koepel. Vooraen heeftze eenen ruimen opgang, waer van het eene ende der plaets beilagen wort, als zynde wederzyts tegen de huizen getimmert. De Generael gaet uit zyne woningh door een kleene deur in de kerk, hebbende daer zyn afgescheiden gestoelte nevens den predikstoel: waer nevens een andere bank is voor den Directeur generael, den Veltheer, en verdere Raden van Indie. Voorts hebben anderen hunne zitplaetsen naer hunnen rangh en waerdigheid. De vrouwen zitten op stoelen voor den predikstoel, waer van niet dan twee of drie der voornaemste, die binnen het kasteel wonen, in deze kerk komen. Aen de cene zyde langs het plein heen wonen, als gezegt is, de Directeur generael, de Veltheer de Wilde, en nogh twee of drie andere Raden van Indie. Van de gemelde poort regt over het plein komende gaet men tusschen eenige Magazynen, zynde aen elk ende een poort met woningen of vertrekken overdekt. Tegen over de laetste staet de Waterpoort, daer ook zulk een plein is, mede aen de eene zyde met brave huizen bezet, waer in de twee opperkoopluiden van 't kasteel, en andere bedienden der Maetschappye wonen. Aen de zyde der poort vint men Magazynen, ook de sekretarye of schryfplaets voor de luiden der penne. Op deze plaets kan men ook door een agterdeur uit het paleis zyner Edelheit komen. In al dit gemelde bestaat het voornaemste van het kasteel. Benevens de lantpoort in het kasteel gaet men vele trappen op naer de woningh van den Major, daer het geschut en de bezetting is. Van de hoogte der zelve heeft men veele vermakelyke gezichten zoo van de schepen op de reede, als van 't lant.

Wat aengaet het Hof des Generaels, Het Hof des Generaels. het heeft van wederzyden eenen aenzienlyken opgaenden trap met vaste steene leuningen. 'T gebou heeft eenen deftigen hoogen en breeden voorgevel, op d'Italiaensche wyze. De ingang en voorzael doet zich aenzienlyk op. Hier hebben de hellebardiers hunne wacht: en altydt staet 'er een soldaet met zyn kasket en piek ge-
wa-

overzetten, en gaet langs de strant tot *Tanjompree*, zynde daer een vermakelyke hofstede, die met tuinen en vyvers verzien is, en aan de erfgenamen behoort van den overleden Kapitein *Egberti*. Zy heeft mede een schoon gezicht in zee. Verder langs de strant komt men op de kleene en groote *Maronde*, daer de rebel Kapitein Jonker voorheen zyn lant en woning aan de zee gehadt heeft. Deze plaets is drie goede uren van Batavie, en meest al het branthout, dat op Batavie gebruikt wort, komt hier van daen. Wyders wort de wegh gestopt door vele wilde boschaedjen.

Van de Diefspoort een half vierde van een uur Oostwaert aen draeit de wegh naer het Westen, en men komt een half uur van de stad af aen de punt genaemt *Vyfhoek*, omdat ze vyf hoeken heeft. Een half uur verder is de *Zevenhoek* anders *Ankee* genaemt. Vervolgens komt men na een vierde deel van een uur aen de Moorkervaert, die van *Tangerang* haren loop heeft, zynde deze rivier door den Lantdrost Moock doen graven, aen wien het groot gelt, datze gekost heeft, betaelt is. Evenwel is ze geheel onbruikbaar, zoodat dat gelt voor wechgeworpen moet gerekent worden. Anderszins ware zy zeer voordeeligh geweest voor Batavie, dewyl die lantstreek een meenigte van branthout uitlevert. Men komt door deze rivier heen tot *Tangerang*, dat vyf uren van Batavie afgelegen is. Daer is ook de afscheiding van Bantam.

Dezelve wegh is ook te nemen van de Utrechtse poort aen de Noortzyde tot aen de Fluit. Deze is bezet met een wagt van vyftien soldaten, nevens eenen Serjant en twee Corporaels. Zy legt aen den Westhoek der zeestrand. Waerom men niet verder komen kan.

Buiten alle de genoemde poorten heeft men overal vermakelyke tuinen en vruchtdragende boomen. De stad is vry volkryk, gelyk ook de buitenplaetsen, of voorsteden, van welke zich eenige al vry verre heen strekken, en daer nevens vele aengename waterloopingen.

Chinezen. Door de gansche stad zyn de Chinezen in meenigte verspreit, een volk zeer arbeidzaam en vernuftig om na te doen dat hun voorgedaen is, wat het ook zy. Zy bebouwen ook het meeste lant, en hebben onder zich ook alle de suikermolens, als ook de branderyen van *Arak* of brandewyn. Hier by hebbenze alle soorten van winkels en gaerkeukens, waer in het scheepsvolk met hoopen te samen loopt, gelyk ook in hunne drinkhuizen, daer meest toegemaekte sterke drank of koornbrandewyn vertiert wort, een vogt, waer uit de dronkenschap voor eenen geringen penningh te bekomen is.

Wat de schepen op de reede aengaet, Schepen. ik vond op myne aenkomst dat 'er ontrent dertigh lagen, en even zoo veel toen ik weder van daer stont te vertrekken, om nu niet te spreken van de inlantse vaertuigen.

Als men het voornaemste der stad zal Grachten. aenmerken, zal men de grachten niet in den laegsten rang stellen, als waer op veele deftige huizen staen. Aen beide de zyden zyn ook fraeie boomen geplant. Deze zyn voornamelyk de Tygersgragt, de Jonkersgragt, de Kacimansgragt, de Rhinocerosgragt, en de groote Rivier. De andere zyn kleiner en van zulk aanzien niet. De voornaemste straten zyn de Prin- Straten. se-, de Heere- en de Nieupoortstraet. Drie kerken zyn 'er, de Hollantsche, waer Kerken. in het Nederduitsch gepredikt wort, de Portugeesche, en de Maleise, waer in deze talen gebruikt worden. Vyf predi- Predikers. kers zyn 'er, die in 't Nederduitsch prediken. De Portugesen hebben 'er vier, de Maleiers twee. Buiten deze elf predikanten zyn 'er nogh andere, die hier en daer naer de buitenkantoren verzonden worden.

Meenigte van vremde natien vint men Vremde hier, waer van veele zeer geestigh ge- natiën. kleet zyn. Eenige der zelve loopen half, andere byna geheel naekt. De Chinezen maken wel het grootste getal uit. De- Gewaedt der Chi- nesen. ze gaen bedekt als met een wit hemde, waer onder ze eenen langen broek dragen, die tot de voeten smal toeloopt. Veele hebben de mouwen der hemden wydt: andere dragen ze by de hant dicht toe. Zy hebben muiltjes aen de bloote voeten. Het haer zit hun agter als een tuit te samen gevlogten even als de vrouwen dat dragen. Zy steken 'er eene lange naelt door, en gaen voorts altoos blootshoofs, houdende gemeenlyk eenen waejer in de hant. De vrouwen zyn gekleet op de gemeene wyze dezer inlan- Mexstiet- sen. deren. Mexstietfen vint men 'er ook in groot getal, menschen voortgeteelt uit blanken en zwarten of half zwarten. De *Kastietfen* komen nader aen de blanke. Nogh is 'er een derde soort genaemt *Poefstietfen*, die nogh nader komen, en nogh een vierde geheten *Cristietfen*, die weinig in koleur van de onzen verschillen. Alle zynze op eene wyze gekleedt, name- lyk, zoo als gezegt is in het gewagh maken van het eiland Ceilon. Zy geven voor dat hun natuurlyke spraek de Portugeesche is: maer zy is vry verbaftert. De meeste spreken ook de Nederlantsche tael, of verstaen dezelve ten minsten. Eenigen spreken ook Maleis. De andere vremdelingen, die men hier heeft, zyn *Makassaren*, *Bongies*, *Balyers*, *Maleyers*, *Mooren*, *Amboniesen*, *Ternaters*, en diergelyke.

bevestigt. Dees leide op den 24 van November des jaers 1691 zyne bediening neder, en overleedt den 18 July 1695, en wert den 20 begraven.

Willem
van Outhoorn.

Op den 24 September des jaers 1691 wert Mr. WILLEM VAN OUTS-HOORN tot Generael verheven, die den 15 van Augustus des jaers 1704 zyn ampt verliet, dat op den zelfen dagh aenwaert wert van JOAN VAN HOORN, die den 29 October des jaers 1709 zyne bediening afleidde, stellende op den zelfen dagh in zyn plaets ABRAHAM VAN RIEBEECK; vertrekkende Van Hoorn nogh den zelfen dagh met het schip Zandenburgh naer het vaderlant, als Hooft eener vloot van twintigh schepen.

Joan van
Hoorn.

Abraham
van Riebeeck.

Deze zael, daer de Generaels in afbeeldinge ten toon hangen, is om hare outhout afgebroken, en wort tegenwoordigh vernieut. Zoodat de buitenzael aen de vyver nu tot de vergaderplaets strekt. Hier in gaet men door twee verscheide deuren van het einde dezer plaets. Deze zael is langh en ruim: de grontleggingen der zelve staen in 't water. Aen het einde is een speelhuis, waer uit men een aengenaem gezicht op het water heeft langs het kasteel en verder. De zael is wederzyts bezet met groote glaze vensteren, die met houten besloten worden. Wederzydts aen het inkomen dezer zael loopt langs den muur van het kasteel een smalle tuin, waer in aen d'eene zyde verscheide vruchtboomen en wyngaerden op latten gelegd gezien worden. Tegens den waterkant of vyver is een lage muur, waer over men, als men een of twee trappen op treedt, bequaemlyk heen zien kan. Tusschen dezen muur en den tuin is een fraei bevloerde steene wegh van het eene tot het ander einde, hebbende ter regterzyde eenen uitgangh om te lande en te water te kunnen gaen, daer men wezen wil, als zynde nevens den buitenkant der waterpoort.

Nu zal ik mynen lezer leiden uit het kasteel door de Lantpoort naer de stad, daer men vooreerst gaet over eene lange steene brug, leggende over de gracht van het kasteel: vervolgens langs een groote vlakke op eenen breeden wegh, die aen beide de zyden beplant is. Aen het einde van dezen wegh staet een wachthuis by een loopende rivier, over welke men door middel van een brug met een besloten hek, daer een schiltwagt staet, moet gaen. Aen de andere zyde tegen over het wachthuis staet de paerdestal des Generaels, en de woningh des stalmeesters. Hier digt by staet voor de plaets van het Gerecht een schavot, dat altydt blyft staen, ten behoeve van de Raden der Justitie des kasteels; geschiedende het regt der stad voor het stadthuis. Als men deze brug

overgegaen is, bevint men zich in de Prinsestraet, die zeer wydt en breed is, aen welker einde op een groote vierkante plaets het stadthuis gebout staet, dat breed, tamelyk hoogh, en met eenen aenzienlyken voorgevel verzien is. Maer het is zoo verouderd, dat men het afbreekt om te vernieuwen. Als men het ter flinke hant laet, gaet men door de Nieuwe straet, en zoo vervolgens door de Nieuwe poort in de Zuidvoorstadt. Als men ontrent hondert roeden voortgegaen is, komt men aen de waterplaets. Dit water komt van 't gebergte afloopen door eenige riolen. Dit wort in vaertuigen opgevangen, en binnen de stad gebragt, als zynde zeer goet om te drinken. Dit en vyf kruitmolens benevens vele fraeie tuinen laet men ter flinke zyde, en ter rechter veele kalkbranderyen en steenbakkerijen, die de rivier genaemt het *Molen-vliet* ter flinke, en de rivier *Corrot* ter regterhant hebben. Een uur verder op geegaen komt men aen de buitenwagt van Ryswyk; een half uur verder ten Zuiden op het voorgemelde lant van den Directeur Generael van Riebeeck, genaemt *Tanna-aban*, dat, in het Maleis Roode aerde betekent, dewyl die verandering van aerde daer begin heeft. Ontrent vier uren verder op is *Sering-sing*, het lant van den Heer Kastelein, waer van gesproken is. Van hier wort de Blauwe Bergh gerekent nogh ontrent twintigh uren af te leggen.

Als men uit de gemelde poort komende de groote rivier aen de regterhant laet, gaet men over eenen byzonder fraeien wegh, die zeer breed, wederzyts met boomen beplant, en met schoone hofsteden verzien is, tot aen de sterkte genaemt *Jakatra*, waer ontrent men voorby de Chineesche graven of kerkhoven komt, die daer in meenigte zyn. Als men vervolgens den grooten Zuiderwegh opgaet, komt men aen den meergemelden tuin zyner Edelheit. Als men een weinigh verder de punt Noortwyk ter regterhant laet leggen, heeft men de plaets van den Heer Kastelein, voerende den zelfen naem van *Noortwyk*. Hier niet verre van daen legt het lant des Generaels, genaemt *Struiswyk*, daer zyn koestal is. Een half uur hooger op is de wagt, genaemt *Mr. Kornelis*, die veeltydts in vyftigh soldaten bestaet, zynde een buiten- of brantwagt. Hooger op legt ook de wegh naer *Sering-sing*, daer men veele suikermolens aen de groote rivier ziet.

Van de Rotterdamsche poort Oostwaert aen een kleen uur voortgegaen zynde komt men aen de punt *Ansjol*, eenen inham uit de zee, die met dertigh Europeesche soldaten bezet is. Op die plaets is een schoone Oesterbank. Van hier laet men zich

over-

Levens-
midde-
len.
Vleesch.

Wat de levensmiddelen aengaet, daer valt niet veel te roemen op het vleesch. Want de Ossen zyn in 't algemeen mager en slecht. Schapen zyn'er niet, of ze moeten'er van buiten gebragt worden. Ook geven de beesten, die men daer vint, zoo weinigh melk dat het te verwonderen is. Kleen wilt is'er veel in de bosschen. Maer het wort weinigh gebruikt, schoon het al te koop gebragt wort, zynde de hoenders de dagelyx spys. Deze worden meest van de Javaensche kust hier gebragt, gelyk ook Entvogels en Ganzen. Harten ook en Elanden. Van wilde varkens heeft men hier ontrent genoeg in de bosschen, waer in zich ook Tygers, Rhinocerossen, Apen, en andere beesten onthouden.

Visch.

In tegendeel is hier groote overvloedt van visch, waer van de grootste voor de beste geagt wort. Zodanigh zyn de *Kakap* of *Kaelkop*, *Jacob Evertsen*, de *Steenbraessem*, de *Goutse Kabeljaen*, de *Koningsvis* en *Karper*. Van kleiner soorten heeft men goede Spiering, Tongen, een soort van Botjes, ook Leervisch groot en klein, die van de beste soort is, de Bot niet ongelyk. De *Letivisch* ziet'er uit als Voren. De andere soorten zyn slegter en onsmakelyker, hoewel meest fraei gekleurt. Men vint'er ook goede Kreeften, Krabben, Garnalen, Oesters, en Paling. Daer is ook een soort van groote Krabben, die lekker zyn by uitnemenheit, alsze wel toeberait worden. Men noemt ze Beurskrabben.

Moes-
kruiden.

Van moeskruiden heeft men alle voor-

ten, ook witte boonen, groene Erweten, Roomsche boonen, Karoten, gele Peen, groote en kleene Radys, waer van men de groote in vleeschnat en anderszins, gelyk by ons de rapen, gebruikt. Maer hier toe heeft men nogh een bequamer vrucht, genaemt *Patattes*. Deze is droogh en vast, en byna de Aerdekels in grootte gelyk. Deze vrugt wort zelf van eenigen voor broot gebruikt.

Ik had middlerwylen het gezicht der stad Batavie op het papier gebracht, zoo als ik het tekende van een der Vaertui-^{Batavie afgetekent.}gen van de Maetschappye, dat dichter aen de stad dan de schepen lagh; en dat ter Noortzyde, zoodat de stad ten Zuiden gezien wort. Wat kenbaer is wort met cyffers aangewezen, gelyk op No. 220 te zien is. 1 verbeelt het huis der wyk daer de klok hangt. 2 de buitenwacht regt onder het gemelde. 3 het Olipakhuis. 4 de Houtkappery. 5 de Ryspakhuizen. 6 het Kasteel. 7 de Waterpoort. 8 een hek aen den muur van het Kasteel. 9 de Smids winkel. 10 de Werf. 11 een pakhuys voor de Kruitnagelen en andere waren. 12 de Vrymanshaven. 13 't Oosthoofd. 14 't Westhoofd. 15 de Rivier. 16 de Duc d'Alven strekkende voor tekenen der ondiepten voor de rivier. Het gezicht is zodanigh, dat men niets van de stad door hare laegte, als men op 't water is, zien kan, uitgezeit alleen de waterkant, en de zyde des kasteels met het gebergte, daer 't alles vol boomen is.

LXII. H O O F T S T U K.

Uitryding des Generaels van Indie. Hoogwichtigheit zyns Ampts. Zyn Staet en die der aen hem volgende Bewintsluiden. Besluit tot het wederkeeren over lant. Eerbewyzing aen den Schryver gedaen. Onthael van den Directeur generael.

Uitryding
des Gene-
raels.

IK heb nu te spreken van de eerte-
kenen der wyd uitgestrekte bestieringe
der Maetschappye, te bespeuren in
haren Stedehouder, die gansch Indie uit
haren naem regeert. Deze heer is ge-
woon tot zyn vermaek tweemaal ter we-
ke, des woonsdags en saterdags uit tery-
den naer zyne lusthoven, om zich in de
daer loopende rivier te wasschen, en ee-
nige andere uitspanninge te nemen. In
zulk een geval is zyne itacy op deze wy-
ze geregelt. Vooraen ryt zyn Quartier-
meester met zestien ruiteren. Dan volgt
de trompetter zynen Edelheit in zyne vol-

le rusting, blazende den tredt. Na hem
komen twee helbardiers ook te paert.
Dan volgt zyn Edelheit in de Karos, die
licht en op de Spaensche wyze gemaakt
is, en door twee paerden getrokken wort.
Ter regterzyde benevens dezelve rydt de
Stalmeester, volgende agter de karos
zes helbardiers twee aen twee ook te paert.
Hier aen komen nogh twee karossen, met
de vrienden, die den Generael verzel-
len. Dan komt het overige der Com-
pagnie, bestaende in agtenveertigh rui-
teren, nevens eenen Ritmeester, drie
Quartiermeesters en eenen Trompetter.
Als

Als het ryden binnen de ſtadt geſchiedt, gaet het op dezelve maniere toe, behalven dat dan voetvolk in plaets van ruitery agteraen volgt. De Stalmeeſter evenwel en helbaerdiers zitten te paerde, ten zy het uitryden om eene bruiloft of begraeffenis geſchiet, wanneer de Stalmeeſter alleen nevens de karos ryt, gaende de helbaerdiers gewapent met hunne helbaerden te voet.

Oeffening
van het
Krygs-
volk.

Des zondags na de predikaetſie laet zyn Edelheit de Parade doen binnen het Kasteel voor 't Paleis, wordende tweemaal rond getrokken op de volgende wyze. Eerſt komt een paert van ſtaet met koſtelyke montering, geleit door eenen Europeer. Hier na de Compagnie Ruiters met hunne Kuraffen. Vervolgens een Compagnie Granadiers, en eindelyk het bataillon, beſtaande in Fufeliers, Pickeniers, en Muskettiers, hebbende alle een marlion op 't hooft. De Ruiters hebben hunnen Trompetter. Het bataillon heeft zes Schalmeiſpelers. Dit alles geſchiet in goede orde, dewyl het volk altemael wel afgerecht is.

Zwaer-
wichtig
ampt des
Generaels.

Deze verpozingen dienen tot eenige verlichting der laſten van het ampt, dat deze heer bekleedt, gaende in zwaerwichtigheit verre boven myn verwachten: dewyl deze Staetdienaer noit einde ziet van zynen arbeit, heel anders dan in ons Vaderlant gebeurt, daer de amptenaers in eenige tyden des jaers met vacantien of ruſtdagen begunſtigt worden. De dagh zeker is naeulyx gerezen of men ziet den Generael beladen met pakketten en brieven, en ſcherpende zyn vernuft tot overweging van al wat noodigh gedaen dient. Deze zorgen en bezigheden vallen geſtadigh voor om de meenigte der plaetsen, die onder het gebiet der Maetſchappye zyn, en andere, daer zy handel dryft. En dit betreft maer alleen de bezigheden, die de zaken hier te lande raken. Want ik heb nogh niet geſproken van de moeite, die veroorzaekt wort door de ſchepen, die jaerlyx uit het vaderlant aenkomen, en weder derwaert vertrekken. De Zon is naeulyx op, of men ziet verſcheide bedienden der Maetſchappye verſchynen, byzonder de twee Opperkoopluiden van het Kasteel, den Commandeur, den Major van 't Krygsvolk, den boumeeſter van 't Ambagtsquartier, en den Conſtapel Majoor, om noodigh verſlagh der verrichte zaken te komen doen, en nieuwe bevelen te ontfangen. Ten half elf komt de Sabandhaer den Generael aenzeggen wat vaertuigen, goederen, volkeren, en van wat plaets zyn aengekomen, en waer ze willen heen trekken. Waer toe de vrygeleibrieven dan van zyne Edelheit getekent worden: om nu niet te ſpreken van eenige Chineſen en

andere luiden, die vroegh in de weere zyn om aen het hof iets te bejagen.

Met deze en diergelyke bezigheden gaet de voormiddagh door. Dan gaet men ter maelydt, die alleen in een groot half uur beſtaet, en zelden gedaen wort zonder geſprek te houden over zaken van gewicht: wordende ook tydt doorgebracht met eenigen, die op hun vertrek ſtaen, of nieulyx aengekomen zyn. Dan neemt de middaghruſt een uur voor zich: welke verſtreken zynde wort de arbeit hervat tot den tydt des avontmaels toe. Zeker die zich aen den uiterlyken ſchyn vergaapt, ziet niet dat deze man, die zulk een uitgeſtrekt gebiet voert, geen meefter, maer eer een knecht is, zoo zeer overrompelt van zorgen en bezigheden dat 'er geen tydt voor hem overſchiet om zich eenigh vermaek aen te doen, en hy geen vryheit heeft van oit eenen eenigen nacht buiten het Kasteel te ſlapen.

Het werk des Generaels is ook de ganſche kuſt van Java, en wat daer onder hoort, te beſchryven, en den geheelen ſtaet van Batavie in eenen algemeenen brief te bevatten en naer het vaderlant te zenden, opdat de Maetſchappy gedurigh nette kenniſſe van zaken hebbe: moeten de elke Raed dit zelve verrichten ontrent het byzondere Kantoor, dat hy te beſchryven heeft.

Beſchry-
ving der
Kuſten en
Kantoren.

Twee malen ter weke worden 'er ge-woonlyke, dikwyls buiten gewoone vergaderingen gehouden.

Vergade-
ringen.

De uitheemſche Gezanten mogen op hunne aenkomſt niet aen lant komen, maer zyn gehouden te wachten tot dat zy afgehaelt, en in de Vergaderplaets by zyne Edelheit ter gehoor gebragt worden.

Gehoor
der Ge-
zanten.

Zulk een drukheit en gewoel van bezigheden, die my daeglyx voor de oogen ſpeelden, deed my gedenken aen myn verblyf in Moskow, daer ik ſomtyts myne vrienden afvraegde wanneer de vrolyke byeenkomſten en gaſtmalen eens een einde zouden nemen. Men antwoordde my dan, dat deze vermakelykheden gemeenlyk aenvangh namen met den eerſten van January, en eindigden den laetſten van December. Wat onderscheit zag ik hier in de maniere van leven by de luiden, die in eenigh aenzien of waerdigheit geſtelt waren! zoodat ik mynen ſtaet hier mede vergelykende my wel gelukkig mogt noemen, als hebbende vryheit van te doen wat ik begeerde, en te gaen daer en wanneer het my luſtte; groote reden voorwaer om te vrede te zyn in myne nedrigheit zonder nydt te voeden over de Grootten, die om deze laſten myns oordeels meer te beklagen dan te benyden zyn.

Ongeruſ-
te ſtaet
der luiden
van be-
wint.

Na zyne Edelheit volgt de Directeur generael, wiens bediening byzonder

Directeur
Generael.

De laft
zyns
ampts.

zwaerwichtig is, dewyl hy den ganschen inkoop en verkoop der goederen moet waarnemen, van wat nature die zyn, en waer ze ook heen gezonden worden, buiten veele andere noodige bestellingen, die ook van hem afhangen. Want hy is gehouden den ganschen koophandel te bestieren, moetende alle Opperkoopluiden, Koopluiden, Onderkoopluiden, en die eenigh bewint hebben, alle morgenstonden hem komen verslagh doen van zaken, en de sleutels hunner pakhuizen, die by den Directeur bewaert worden, doen halen. Ook worden door hem alle ontwerpen van ladinge in de schepen bevolen of opgesteld.

Veltover-
ste der
Maet-
schappye.

Terwyl ik daer was, was de derde persoon de Heer Herman de Wilde, Veltoverste en Raedt van Indie, om zyne verdiensten en fraeie gaven van elk geacht en bemint. Het getal der verdere Raden van Indie heb ik reeds genoemd. Van deze, noch andere van laager rangh lust my niet veel te schryven, noch van het gemeen iets aen te roeren, dewyl dit onder onze lantgenooten genoegh bekend is. Misschien mogt ik ook door eenig misverstant eenigen misnoegen geven. Anderen ook hebben zich over deze stoffe zoo wydt uitgebreit, dat ik alleen zou moeten herhalen het geen van hun te boek gestelt is. Dit zal ik'er alleen byvoegen dat ik oordeele dat in geen gebiet terwerelt zoo veel als in deze gewesten, die onder de Maetschappye staen, geschreven wort. Waerom'er ook zeer veel fraeie schryvers gevonden worden.

Meenigte
van
Schryve-
ren.

Dus verre de zaken van Indie beschout en onderzocht hebbende vond ik myne gezontheit zoo verre herstelt, dat ik besloot deze landen niet verder in te trekken, maer over Persie weder te rugh te gaen. Hier toe bewoogh my eensdeels dat vier Fransche Oorlogschepen zich ontrent de Kusten van Indie onthielden, en reeds het schip den Vogel Fenix van Bengale komende ontrent de kust van Kormandel, nevens twee Engelsche schepen in den beginne des voorleden jaers genomen hadden: ten anderen ook dat'er onmin ontfanen was tusschen den Grooten Mogol, en de Maetschappye, om welke wech te nemen de schepen der zelve nu al tweemaal vrugteloos waren wedergekeert. Ook was op de kust van Kormandel, leggende onder 't gebiet van den Mogol, de handel aen de Maetschappye ontzegt. Ziende derhalven dat hier door nergens byna eenige zekerheit was, oordeelde ik best zoo haest als my mogelyk was overlant naer het vaderlant te keeren: hoewel dit my sterk af, en het wederkeeren met de te rugschepen sterk aengeraden wert, waer toe ik om vele redenen niet genegen was. Zyn Edelheit dan ziende dat myn

Overlegh
des Schry-
vers over
het te rug-
reizen.

Onmin
tusschen
den Grooten
Mogol, en de
Maet-
schappye.

besluit vast stondt gaf my te kennen dat twee schepen naer Persie geschikt binnen agt of tien dagen stonden onder zeil te gaen, van welke gelegenheit ik my gevoegelyk bedienen kon. Hier toe verzogt ik van den Heer Directeur Generael een Ordonnantie, om weder uit dezelanden te mogen vertrekken. Hy stont myn verzoek met veel beleeftheit toe, met byvoegingh dat hem leet was my zoo te zien scheiden, zonder dat ik nogh zyn lantgoet, dat hooger op gelegen was, dan daer ik met hem geweest was, bezichtigt hadt. Dogh de kortheit myns verblyfs en de gedurige bezigheden, waer mede zyn Edt. zelve belemmert was, verschoonden dit genoegh.

Eene der laetste uitspanningen nam ik met zyn Edelheit, den Veltheer de Wilde, en ander gezelschap, wanneer wy uitreden naer Struiswyk. Deze lustplaats zyn er Edelheit bestaet in schoone onbekrompe plantaedjen, en lanen, en wandelryen, bezet met allerhande vruchtboomen, loopende daer nevens de groote rivier. Hier toe is voor zyn Edelheits Koebeesten een deftige stalling van hout gemaakt. Het huis ook van dezelve stoffe getimmerd bestaet in eene lange zael, en eenige binnenvtrekken. Hier met den morgenontbyt wel onthaelt zynde keerden wy door deze aengename lantstreek te rugh, naer de meer gemelde Hofstede zyn er Edelheit om daer het volgende van den dagh door te brengen, komende daer ook nogh voor den middagh eenige Raden van Indie en andere vrienden, die nevens ons met een kostlyk mael onthaelt werden. Zyn Edelheit zeide my dezen avont dat de Directeur generael den elfden der maent zich stont te begeven naer het cilant *Onrust*, van welke gelegenheit ik my bedienen konde om het te gaen zien. De Directeur zelf liet my daer ook twee dagen te voren toe verzoeken, het welk ik met dankzegginge acnnam. Dezelve Heer deed my ook dien dagh overhandigen de verzogte Ordonnantie, die van dezen inhoudt was:

Lustplaats
des Gene-
raels.

De Overheden van 't schip den prins Eugenius nemen over met noodige pakkaedje den Lantreizet CORNELIS DE BRUIN, om daer mede als passagier naer Persie over te varen, zullende gedurende de reize in de Kajuit gelogeert en getraeteert worden.

Batavie in 't Kasteel den 6
Augusti 1706.

A. VAN RIEBEECK.

Zoo dra de bestemde dagh verschenen was, begaf ik my naer het huis des Directeurs,

LYKSTAETSIE DER CHINESEN.

teurs, daer ik meer gezelschap vondt, zoodat wy ontrent twintigh personen uitmaekten. Met verscheide vaertuigen voeren wy af naer het eilant Onrust, gelegen drie kleene mylen N. W. ten Westen van Batavie. Deze togt geschiedde onder 't geluit van trompetten en schalmeien, terwyl de schepen, die op de reedelagen, alle hunne vlaggen en wimpels lieten waejen, dat een aengenaem gezicht gaf. Wy quamen ten agt uren daer aen, en deden te samen een keer om het eilant, beziende het eerste gedeelte van boven dat van hout, en vervolgens van louter steen gebout is. Het is wel verzien van geschut en brave manschap. Hier wort bearbeit alles wat noodigh is tot het herstellen der ontrampeneerde schepen. Waerom 'er een groot gewoel is, geen minder geraes ook door het kloppen en slaen der smeeden en timmerluiden, zoodat de plaets niet zonder reden de benaminge van *Onrust* gekregen heeft. Zy is gelegen aen een groote droogte, waerdoor zy te sterker is. Want geen schip kan 'er bykomen. Alleen kunnen maer gemeene vaertuigen tusschen het zelve eilant en het eilant *Kuiper*, dat 'er dicht tegen overlegt, doorvaren, hoedanigh was het bombardeergaljoot, dat last had daer te blyven, opdat wy, indien de wint diende, met het zelve mogten te rugh keeren. Ondertusschen deed ik my met een roeischiut op het eilant *Kuiper* overzetten, van waer ik het voorgemelde eilant aftekende. Terwyl ik hier mede bezigh was, quam 'er ook de Heer Directeur met eenige Raden, die het begin van myn werk opnamen. Op het naderen van den middagh wert een floep afgezonden om my aen te zeggen dat de maelydt gereedt was. Ik stak dan weder over: want ik had eenen schoonen ontbyt door het ontwerpen dezer verbeeldinge, die op No. 221 gezien wort, verzuimt. Het gemelde bombardeergaljoot lagh op den hock aen het hooft. De drie kranen, die men daer heeft, staen voor aen den waterkant, langs welken heen verscheide vaertuigen gezien worden.

Weder overgekomen zynde werden my eenige fraeie soorten van visschen ver-

toont, waer onder de *Leervis*, waer van wy hier boven gesproken hebben, uitmuntte. Ik bevond dat 'er nogh eenige tydt overigh was, eer wy aen tafel zouden gaen: wacrom ik my haestig in een der sloepen aen den steiger leggende zette, en het gezicht van 't eilant *Kuiper* nogh op het papier bragt, gelyk het hier op No. 222 vertoont wort. Want ik kon wel denken dat 'er na den middagh geen tydt toe zou kunnen uitgevonden worden, dewyl toegelegt was om dezen dagh in vrolykheit te besteden, dewyl de *Gemalinne* des Directeurs jarigh was. De tafel was gedekt in eene ruime van hout opgestelde loots, die voor de kerk gebruikt wort. Hier werden wy zeer deftigh met visch en vleesch onthaelt, wordende de spys met schoonen wyn wel begoten. In dit gezelschap was ook de veltheer de *Wilde*, nevens vyf Raden van Indie. In het midden dezer vreugt vertoonden zich drie of vier *Hollanders*, waer van 'er twee gekleedt waren als vrouwen uit *Waterlant*, die in het aenregten van snakeryen hunnen rol vry wel speelden.

Ondertusschen naderde de tydt van vertrekken: waer op wy alle in het *Bombardeergaljoot* traden, en in het zelve niet vergaten de vreugde te vervolgen, en onder het lossen van 't kanon op de gezondheid des *Gouverneurs Generael* onze glazen te ledigen. Gekomen zynde ontrent *Batavie*, traden wy weder in onze vaertuigen over, daer het water nu en dan door den harden wint dapper insloegh. Het was zeven uren in den avont toen wy scheidden, en onze dankzegging en verjaerwenschen aen *Mevrou van Riebeeck* afleidden.

My nu zettende tot de afreize naer *Per-* sie maekte ik des anderen daegs een begin van alle de *Raden* van *Indie* te gaen begroeten, en de groote verplichting, die ik aen hun had, te betuigen. De *Heer de Wilde* hielt my dien middagh nogh by zich ter maelydt, met wien ik de vaderlantfche vrienden met alle heilwenschen bedagt, dewyl dit de laetste byeenkomst was, die ik by dezen beleefden *Heer* hebben zoude.

Het eilant
Kuiper af-
getekent.

Onthael
by den Di-
recteur
genoten.

Vertrek.

Begroe-
tingen van
afscheit.

gezet. Aen't een einde stont de Priester, lezende eenige gebeden of formulieren uit een boek. Benevens hem stont een ander, die een zilvere schotel met zaet gevult hadt, waer uit hy telkens een gedeelte met zyne hant wech worp naer de bystaende personen, ook over den kist, en op het zoontje, wiens moeder begraven wert, dat aen't ander einde des grafs stont, bekleet met een rok van ruw linnen, waer mede ook zyn hoofd overdekt was. Op welke wyze men in oude tyden zich gewoon was by gelegenheit van rou met zakken te bekleeden, en op den gront neder te werpen. Dit zelve deedt dit kint, ontrent tien jaren out, verscheidene reizen, en gingh dan weder zitten; zoo als het van de bystanders, waer onder zyn vader was, heel in het wit gekleedt, onderregt wert. Toen deed de Priester dit kint nader by zich komen, en belaste het eenige handen met aerde op den kist zyner moeder te werpen; doende zulx niemant anders van't gansche gezelschap. Hier mede nam deze plegtigheid een einde: waer in myne gedagten meest speelden op het werpen van't zaet, waer uit ik niet anders kon besluiten dan dat dit een teken was eener toewenschinge dat de overgeblevenen zoodanigh mogten hun geslacht door kindertelen voortzetten.

Doot-
mael.

Terwyl in dezen toestand der grafstede de kalk of het ciment toebereit wert, schikte zich yder vast tot het mael met groot gewoel, dewyl'er ontrent vyfhondert menschen byeen waren, en daer onder vele vrouwen in't wit gekleedt met een bovendexel van dezelve koleur, dat tot over het hoofd spits heen komt, en tot over het halve lyf nederhangt. Dus bleven ze hier tot den avont, zynde voor myn aenkomst reeds eenige vrouwen met keukengereedschap en andere nootlykheden bezig geweest om de tafel toe te stellen onder het lustige geboomte. Deze plaets legt nogh geen uur van de stad af. Andere graven, die men by meenigte ziet, leggen al meest nader by Batavie. Ik nam ondertusschen een ontwerp van deze geheele toefstel, waer van het gezicht zich vertoont op No. 224. De gewoonte dezer maeltyden komt overeen met het geen ik te voren heb bygebragt van het brengen der spyzen by de graven der verstorvenen. Waer by ook eenigen komen om tabak te roken, koffe te drinken, en wat des meer is. Eenigen gaen terwyl hunne godtsdienstigheid by de graven plegen, het geen ik dikwyls buiten Zjie-raes in Persie gezien heb. Ook plegen ze dikwyls het zelve kort na de begravinge, spreiden dan tapyten op den gront, en reichten de fierlyken toefstel voor maeltyden aen. Dit gaet ook in zwangh by de Oostersche

Christenen, Georgianen, Armeniers, en Grieken, die ook de graven doen bewenen, als ik in myn verhael van Spahan heb aengetekent. Zeker hoe dat'er meer droefheit by zodanige gelegenheden ver-^{Roube-}toont wort, hoe de magen des overlede-^{wys.}nen daer meer eere van hebben. Hierom worden'er vrouwen, die zich op deze kunst verstaen, gehuurt. Deze maken een magtigh misbaer, met huilen, op de borst te slaen, het aengezicht op te krabben, en het hair uit te trekken. Welke tekens van rou in overoude tyden al zyn gebruikt geweest. Want men weet dat de Propheet Jeremias daer al van gewaegt, die uit Godts naem het volk gebodt de ervarenste rouklaegsters op te zoeken, om den algemeenen ondergangh, waer mede de stad Jeruzalem gedreigt wert, te beklagen en te beweenen.

Ontrent den middagh weder in het ka-^{Maeltyde}steel komende vond ik het gastmael ge-^{by den}reedt, dat zyn Edelheit gaf tot welkomst ^{Generael.}ceniger versch aangelande Heeren en Schippers, en tot afscheit der genen, die naer't vaderlant en elders stonden te vertrekken. Als den Outgouverneur Coyet van Amboina, den out Gouverneur Rozelaer van Ternate, den Opperkoopman Six van Suratte, en den Commandeur de Boer, commanderende het schip de Liefde, nevens de schippers der schepen Monster, Reigersdael, Vosmeer, Karel den derden, en Ellemet. Die op hun vertrek stonden naer Suratte, waren de Heer Jan ten Grootenhuis, nu gekoren Directeur aldaer, de koopman Hurgronje nevens vyf schippers der schepen derwaert geschikt, als de herstelde Leeu, Beieren, Nichtevecht, en de reets genoemde Vosmeer en Reigersdael. Hier onder waren ook de drie schippers der schepen, die geschikt waren om over Ceilon naer het vaderlant te zeilen, te weten koning Karel de derde, Poppenburgh, en Woerden, nevens de vier schippers, die naer Persie moften zeilen met de schepen den Prins Eugenius, Monster, Wassenae, en het kasteel van Batavie. Onder dit gezelschap bevond ik my ook, als mede den Directeur generael, nevens den veltheer de Wilde, en nogh zeven Raden van Indie; ook den Sekretaris der Heeren Raden J. Garfin, en de meeste Raden van Justitie. Nogh waren'er twee opperkooplieden van't kasteel, de Major, de Sabandhaer, de Commandeur, en eenige anderen, loopende het getal wel uit op 55 personen, zynde daer meer dan zestigh genoodigt. Deze maeltydt wert gehouden in de gemelde Vergaderzael. Wy werden alle deftigh onthaelt, en met allen uitgelezen drank beschonken onder de toewenschingen van een gelukkige reize voor die stonden te vertrekken. Ten
vyf

LXIII. H O O F T S T U K.

Graffteden der Chinesen. Manier van het begraven hunner dooden. Gastmael des Generaels aen de aengekomene en vertrekkende Heeren en Schippers. Ongemeene gunstbewyzing des Generaels aen den Schryver.

Graffte-
den der
Chinesen.

Gevoelen
der Chi-
nesen o-
ver den
mensch.

ER ik deze lantstreek verlaet vinde ik my verplicht mynen Lezer nogh eenigh bericht te geven van de Graffteden der Chinesen, die ik twee dagen hier aen met den Stalmeester te paerde gingh beschouwen, omze op het papier af te tekenen, gelyk ik gedaen hebbe op No. 223. Zy zyn alle op eene en zelve manier, uitgezeit dat de eene grooter en aanzienlyker dan de andere is. Van dusdanig eene begravinge gevenze deze rede. Zy zeggen namelyk dat de mensch, eer hy ter werrelt komt, in zyn moeders lichaem zodanigh besloten legt dat hem niets kan hinderen, en dat hy daerom na zyn doot op dezelve wyze moet bewaert worden. Zy graven dan vooreerst eenen langen kuil, dewyl hunne kisten langer dan d'onze zyn, evenwel niet dieper. Het lyk by 't graf gebragt zynde wort daer overtogen met Chineesch papier, en met touwen omwonden. Eer zy den kist, die byzonder dik en hecht van verlakt hout gemaakt is, nederzetten, werpenze eenigh gelt op den grondt, veel of weinigh, yder naer zyn vermogen of rangh. Hier zettende den kist op, die eenigen tydt dus blyft staen, terwyl de past of het ciment tot de toemetselingh bereit wort, die van fyne stoffen als het wit van eieren en andere dingen tot zulk eene hardigheid gemaakt wort, dat 'er geen breken aen is. Het opperste van 't graf is eenige voeten hoogh boven den gront verheven, en rond van gedaente met twee omloopende sieraden als trappen boven elkander. Aen de voorzyde makenze tot sieraedt verscheide banken en vierkante voetsluten, waer op verscheide beesten of beestekoppen leggen, als Leeuwen, Tygers, en diergelyke, die meest al met een groene kleur verbeelt zyn, ook hier en daer wat roodt, alleen tot meerder sieraedt. Vooraen het ronde des grafs in 't midden van den voortrap vertoont zich een verheven werk, hebbende de vorm van een altaertje, dat aen 't midden des voormuurs een roodt geverfde lyst heeft. Binnen zyn eenige vergulde Chinesche karakters. De voorgrond bestaet uit het zelve metselwerk geheel wit in drie verscheide deelen, elk van het ander met

eene lageverhevenheit afgescheiden. Hier agter vertoont zich een heuvel: want de grafftede wort gemeenlyk tegens eenen heuvel of hoogte gestelt. Ter regterzyde op den voorgront staet een verhevenheit op de wyze van eenen altaer, strekkende mede tot sieraedt. In 't midden deszelfs is een ingewerkt vakje. De bovenlystjes, twee achter elkander, worden in drie deelen gescheiden, en gaen spits op.

Deze graven vallen zeer kostelyk, komende wel op twee, of drie, ja vierhondert Ryxdalers te staen. Veele evenwel zyn simpel gemaakt zonder eenigh sieraedt of bywerk, dogh het metselwerk en fatsoen van het graf is op dezelve wyze zoo gemaakt dat de dooden in alle zekerheit rusten mogen.

Wanneer ik met aftekenen dezer graffteden bezigh was, wilde het geval juist dat 'er een graf nevens my voor eenen overledenen bereit wierde, komende middlerwylen een groote meenigte van Chinesen aen met eenen grooten toestel van tenten, tafelen, keukengereetschap, banken, en andere nootlykheden. Ik gaf agt op het aenkomen der lykstaetsie, die ik bevond zeer statelyk te zyn, en te zwemen naer eene sierlyke processie, door den aengenamen toestel van verscheide vertoningen, en meenigte der menschen, welker eenigen vaendels, zonneshermen, en hemels droegen, waer onder een hunner voornamme Heiligen gedragen wert, die onder den naem van *Joozje* bekend is. Men hoorde 't geluit eeniger klokjes. Als men ter plaetse der begravinge gekomen was, was alles naer behooren haestigh in orde gestelt. Teweten voor een der nevensstaende graven was een paveljoen, en verscheide zonneshermen, waer onder een lange tafel vol allerhande spyzen stondt, die tot dit einde toebereit en mede gevoert waren. Hier onder was een geheel schoon gemaakt tamelyk groot varken, dogh ongekookt. Aen 't ander einde zag men eenen bok op dezelve wyze bereit tot offer aen den gemelden Heiligh, daer tegenwoordigh. Ondertusschen wert eenigh zilver gelt in 't opgedolven graf op den gront geworpen, en de kist daer op inge-

Kostelyk-
heit dezer
graven.

Lykstaet-
sie.

ge-

ondergangh der zonne voorby het ſchip Beverwyk, dat uit het vaderlant aenquam, en leiden het door ſtilte ten anker tuſſchen de groote en kleene Combuis op elf vademmen waters. Toen de dageract gerezen was gingen wy weder onder zeil, en ontmoetten het ſchip de Suikermolen, dat ook uit het vaderlant quam. Des avonts ankerden wy weder op zeventien vademmen, en preiden hier by ons 't ſchip Berkel van Palmbang. Des anderen daegs het anker weder gelicht hebbende dreven wy met den ſtroom voorby het ſchip Barſande, komende ook uit het vaderlant. De ſchipper quam by ons over. Des namiddags voeren wy voorby de ſchepen Heer Jans lant en Wateringen, die van de kuſt quamen. Des anderen daegs leiden wy het door den Weſtelyken tegenwint over en weder, komende ons een kleene kano van 't lant aen boort, die verſcheide vruchten en andere eetwaren te koop hadt, waer van wy het een en 't ander kochten. Des avonts ankerden wy op 23 vademmen waters, en gingen met den morgen weder onder zeil, leggende met een Z. Z. Ooſtenwint W. Z. Weſt aen. Dezen dagh quam de ſchipper van het ſchip Monſter aen ons boort, om een zeinbrief met elkander te maken. Des nagts ankerden wy ontrent den tweeden hoek van Java, en gingen des morgens, zoodra de zon gerezen was, weder onder zeil. Voor den middagh leiden wy het tuſſchen den tweeden hoek en het Nieuwe Eilant ten anker op vierentwintigh vademmen waters. Hier vonden wy een Engels ſcheepje tuſſchen 't Nieu Eilant en de kuſt Java geankert leggen. Het was voor weinigh dagen van Batavie gezeilt. Na den middagh zonden wy de boot naer den hoek van het vaſte lant om water, dat daer zeer goet is. Hier tekende ik middlerwylen het Nieu Eilant, gelyk het op No. 225 ver-
toont wort, zoo als ik 'er ten Noorden van lagh. Het zelve wort aangewezen met het getal 1: de hoek van het vaſte lant Java, daer men 't water haelt, met 2: het geheele lant Java, waer van men den uiterſten hoek ter regterhant ziet, met 3. Ik tekende ook het Prinſeneilant, dat daer tegen over lagh, aangewezen met No. 226. De uiterſte twee kleene klippen deſzelfs maken den Weſthoek.

Nieu eilant aange-
tekent.

Prinſeneilant aange-
tekent.

Des anderen daegs haelden wy weder water, zettende toen de boot in 't ſchip, en gingen onder zeil. Het Engelsch ſchip bleef daer nogh leggen, voor hebbende naer allen ſchyn peper van dat lant, en geen water te halen. Wy hadden 'Z. Z. Ooſtenwint en racten des avonts voorby de *Behoude paſſage*, hebbende den Weſthoek van Java 'Z. Ooſt naer giffing twee mylen van ons. Wy gingen W. Z. Weſt en half Zuid aen, en verloren binnen kor-

ten tydt met eenen wakkeren wint het lant uit het gezicht. Des nagts woei de wint Z. Ooſt, en 't was goet weder, gelyk ook de twee volgende dagen. Den derden dagh daer aen namen wy onzen koers regt Weſt aen, behoudende almeest eenen O. Z. Ooſtenwint, waer mede deze maent ten einde liep, zonder dat wy veel regen of onſtuimigh weder gehad hadden. Den eerſten van September zeinden wy den ſchipper van 't ſchip Monſter aen boort, die na onderzoek met onzen ſchipper genomen bevond de gemiddelde lengte van des daegs te voren te zyn 104 gr. en 45 min. Daer wert beſloten den koers van Weſt te houden tot op 89 gr. en 50 of 40 min. lengte, en 9 gr. Zuiderbreette, voorts den koers Noord te nemen door de linie tot op 10 gr. Noorderbreette, en van daer N. N. Weſt tot *Cabo Raſalgato* voort te gaen, of d'Arabiſche kuſt in 't gezigt te loopen. Den 4 der maent liet het ſchip Monſter de wimpel van zynen grooten maſt waejen. Wy haelden tegens den avont onze wimpelin, en deden eenen ſchoot, dewyl nu veertien dagen, die wy voorgezeilt hadden, om waren. Wy ſtaken onder den wint om hem zyn beurt ook den gemelden tydt te laten waernemen. Dit ſchip zeilde zoo ſlecht, dat wy geſtadigh genootzaekt waren het in te wachten, en daerom weinigh zeil te gebruiken, dat ons zeer ſpeet, dewyl wy ons niet konden bedienen van den gewenſchten wint, zoodat wy een lange reis te gemoet zagen. Den vyfden des nagts verloren wy het vier van 't ſchip Monſter uit ons gezicht, dogh hielden het even als te voren, regt Weſt aen met kleen zeil. Den 6 met den morgenſtont was het zoo verre te loefwaert of ten Z. Weſten van ons, dat men het naeu-lyx zien kon: waerom wy een halve ſtreck bezuiden het Weſten ſtierden, zynde des avonts genadert tot op ontrent twee mylen. Den agtſten deed het gemelde ſchip ſein om den koers te veranderen, die W. N. Weſt genomen wert. Den 9 was het ongeſtadigh weder vermengt met regen. Den 10 deed het ſchip Monſter Pitchjaerſein. Wy ſtierden N. aen, en bevonden des avonts 15 gr. Noordweſtering. Des anderen daegs zagen wy het ſchip Monſter in 't Noortweſten 2 groote mylen van ons, zynde op 6 gr. 42 min. Zuiderbreette en 88 gr. en 30 min. de lengte. Den 12 der maent des middags giften wy Noorden te zyn 25 mylen tot op 5 gr. 2 min. Z. breette, en ſtierden N. half Weſt aen om het ſchip wat te naderen, dat des avonts nogh een myl ten Weſten van ons was.

Tot den vyftienden der maent voortge-
raekt wezende ontrent de Linie bevonden
wy dat het water daer veel zouter was,
E e e

Zout wa-
ter on-
trent de
Linie.
dat

Afscheit.

vyf uren verliet het gezelschap zyne Edelheit met dankzegging voor zulk een heerlijk onthael. Op deze wyze bragt ik de laetste dagen myns verblyfs in dit gewest, in en ontrent de stad Batavie, door. Den zelve avond vraegde my zyne Edelheit, of ik my nu heel gereedt vout tot het aannemen der reize. Waer op ik antwoordde dat myne pakkaedje vaerdig was om gebragt te worden aen 't boort der schepen, die de weêromreis naer het vaderlant stonden te doen, en het overige ook gereedt was om gebragt te worden in het schip, waer mede ik stondt te vertrekken, zynde my niets overigh dan noghmael met alle eerbiedenisse en dankzegging afscheit te nemen van zyne Edelheit. Hier op had deze Heer de goedtheit van my af te vorderen, of ik nogh eenigh verzoek aen hem te doen had, zeggende dat het geen ik verzogt had reets gedaen was, en wat ik 'er nogh by begeren zoude gedaen stont te worden, en dat ik 'er my voor myn vertrek op bedenken kon. Ik betuigde myne uiterste verplichting, en verliet hier op zyne Edelheit.

Ik nam dien zelve dagh ook afscheit van zyn Outedelheit met dankzegging voor alle genotene cere, bewyzingh van vrientschap, goeden raedt, en geschenken van zeltsaemheden, my gulhartigh bygezet. Des anderen daegs vroegh nam ik ook afscheit van den Directeur generael Riebeeck, en den Heer Kastelein, die my buiten oneindige weldaden, waer van ik meer gesproken hebbe, ook in vele zaken goede onderrechting gegeven had. Hy quam nogh voor myn vertrek zelf by my om zyne nieuwsgierigheit te voldoen in het bezichtigen van het geene ik aenmerken swaerdigh had met my gebragt. Ik gedenk niet alleen uit plicht, maer ook uit vermaek aen alle deze Heeren, welker namen te verbergen my geenszins passen zou, dewyl ik in zulk een geval hen dan gelyk zou stellen met menschen, waer aen ik geene verplichting hebbe, dat zeer on-

redelyk zyn zou. Want zoo eenen reiziger niet ontmoette de gunst en beleeftheit van luïden van aenzien en vermogen, zou het wandelen door vremde landen verdrietigh voor hem zyn: daer hy door deze gunstbewyzingen zyne gelede ongemakken vergeet, en de toekomende licht stelt. Hier na begroete ik ook mynen ouden vrient, den Heer Jacobus Hoogkamer, geweest gezant der Nederlantsche Oostindische Maetschappye, aen 't Hof van Persie, en nu Outonderpresident der Raden van Justitie; eenen man, wiens gedagtenis my lief en waert is, en dien ik meer dan agtentwintigh jaren gekent heb. Van dezen dan ook afscheit genomen hebbende, zond ik myn goet naer het schip, waer mede ik naer Persie stont over te steken.

Ik deed dezen avond het scheimael by zyne Edelheit, blyvende daer ook ten eten de Commandeur Broegh, die my vervolgens verder stont te geleiden. Men dronk een glas op myne goede reize: waer op ik voor het laetste met dankbaerheit afscheit nemende het goet, dat ik naer het vaderlant te verzenden hadt, liet onder de zorge van den hofmeester zynen Edelheit Jeremias Pauli, eenen man van zeer goede hoedanigheden.

Na dit alles begaf ik my met den Commandeur in zyn roeischuit om in zyn huis, gelyk besloten was, het laetste afscheit te nemen, alwaer zich ook lieten vinden de Heer Sabandhaer Heirmans en andere vrienden, nevens de twee schippers, die de reize naer Persie stonden aen te nemen. Hier tot laet in den nagt vrolyk geweest zynde begaf ik my met den schipper Jakob Helma, geboortigh van Leeuwarden naer het schip, dat hy voerde, genaemt, als ik gezegt heb, den prins Eugenius, hebbende veertigh stukken kanon op en agt bassen, en bemant met hondert en dertigh personen, zynde groot 145 voeten.

Laetste afscheit van Batavie.

LXIV. H O O F T S T U K.

Vertrek van Batavie. Ontmoeting van vaderlantsche schepen. Gelegenheit van verscheide Eilanden. Hoedanigheit van water ontrent de linie. Zuidkust van 't gelukkigh Arabie. Vaert tusschen het Roode Meer en de Persische Golf. De Baai van Musketta. Arabische kust. Komst tot Gamron.

Vertrek van Batavie.

WY gingen op den vyftienden der maent Augustus, des morgens vroegh, onder zeil, gelyk ook het schip Monster, staende de twee an-

dere schepen, waer van gesproken is, ons na eenige weken te volgen. Vooraf was ons ter zake van den oorlogh belast by elkander te blyven. Wy voeren met den on-

dat niet alleen wel te proeven, maer ook klaer te bemerken was, dewyl het water aen het voorschip als van een gescheiden zynde een zekere klomp van troebelheit nevens het schip deed dryven, zynde graeu, witagtigh, en als wolkschuimend zout. Eenigen de linie naderende zyn voordezen hier door misleit geweest, wanne dat deze troebelheit eenige ondiepten te kennen gaf, zoodatze ook het loot uitwierpen, dogh geen gront vindende hunnen mislagh erkenden. Den 16 hadden wy by giffing N. half West 23 mylen tot op 0 gr. 14 min. Noorder breedte, en 88 gr. 21 min. lengte: zoodat wy giften de Linie voorby gevaren te zyn. Dit wort van Batavie tot hier toe gerekent 686 mylen, en van de Linie tot Gamron ontrent 480 mylen. Wy hadden den wint W. ten Noorden en W. N. West: des nagts W. ten Zuiden, en hielden onzen koers by den wint over. Den 18 bevonden wy na goede peiling 13 gr. 4 min. N. Westelyk. Des middags giften wy N. ten Westen te zyn 18 mylen tot op 2 gr. 31 min. Noorder breedte, en 88 gr. lengte; zoodat wy nu de zon voorby waren. Tegens den avont haelde 't schip Monster zyn wimpel in. Den 19 lieten wy de onze waejen, en deden eenen schoot, zynde des middags tot op 3 gr. 44 min. N. breedte en 87 gr. 21 min. lengte. Nu was het schip Monster ongevaer 3 mylen agter uit. Waerom wy het nu weder lieten dryven. In de volgende dagen vernamen wy veele roode kleene krabben ontrent het schip. Wy deden den 23 fein, en zetten den koers N. N. West aen met eenen Z. Z. Oostenwint, die weinigh, gelyk in de vorige dagen, doorwaeide. Den 24 leiden wy onze kompassen van 15 op 10 gr. N. Westering, en namen den 26 onzen koers N. ten Westen aen: waerom wy fein deden. Hier zag ik eenige lantvogeltjes en graeuwe zwaluwen, waer van wy 'er een in de kajuit kregen, dogh weder lieten vliegen. Ik zagh ook een witje of kapel.

Op den 27 begon de wint braef door te waejen met schoon weder, dat my deedt uitzien, vernemende veel krooft; waer onder eenige visjes zwommen, ook verscheide witte horens, die my als eiers voorquamen, zynde zoodanigh aen de strant door de zon uitgedroogt, datze van lichtheit op het water dreven. Hier by vertoonde zich een byzonder groote visch, wiens gelyken niemant van ons oit had gezien. Hy had eenen kop ontrent eenen vadem breed: maer hy verdween, eer men zyne gestalte regt kon bemerken.

Dezen dagh hadden wy aen boort den schipper en boekhouder van 't schip Monster, en besloten met hun den koers van N. ten Westen te houden, tot dat wy de

Arabische kust zien zouden. Wy wierpen des avonts tweemaal het loot, zonder gront te krygen.

Het schip Monster deed des nagts een teken dat het lant zagh, het welk zich ^{Hoogh lant.} zeer hoogh vertoonde. Wy zagen het van 't West Z. Westen tot N. W. ten Noorden, hebbende sedert den middagh tot nu toe gezeilt 17 mylen N. ten Westen aen. Toen namen wy onzen koers N. Oost ten Oosten tot des morgens, wanneer wy met den dagh het Westelyke lant begonnen te kennen, zynde een hooge, steile, en als afgekapt hoek W. Z. West met een gelyke uitstrekkinge van hoogh lant naer het Noordwesten, en in 't Noorden een ronde heuvel, dat wel een eilantje scheen te zyn, leggende naer giffing drie mylen van ons. Wy zagen het lant meest O. en O. ten Noorden, zynde dit de Zuidkust van het gelukkig Arabie ontrent *Puntas Curia Muria*, volgens de aenwyzinge der zeekaerten. Met den morgenstont tekende ik het zelve. In het N. Westen van ons vertoonde zich iet alseen inham half maens wyze, zynde inderdaet een zeer hoogh gebergte, leggende in het midden des inhams een eilant, gelyk op No. 227 gezien wort. Als men wat verder is, volgt het gebergte daer aen, dat wy met No. 228 aenwyzten. Hier voor legt een groot en hoogh eilant, dat, gelyk de voornoemde inham, in de kaart niet gevonden wort. Want men vint daer in maer twee of drie puntjes, die geene aenwyzinge van eilanden geven. Het was nu wel zonneschyn, maer evenwel dyzigh weder, zoodat men niet duidelyk al het lant bekenen kon. Wy zeilden tusschen het Roode Meer, en de Persische Golf, en hielden 't Z. Oost en vervolgens Z. O. ten Oosten aen. De wint was Z. W. ten Westen en W. Z. West, waejende fris door. Anderhalf uur voor den middagh zagen wy 't laetste lant N. N. West naer giffing vier of vyf mylen van ons. Kort te voren brak onze Fokkere, waer op aenstonts twee lyspiere, en drie barkoenen gelegd werden, en met woelingen en wiggen, zoo men best konde, verzorgt tegen verdere breuke. Wy bevonden op den middagh te hebben 17 gr. 12 min. Noorder breedte. Des stierden wy regt Oost aen, kunnende geen lant meer zien. Na twee uren stierden wy weder recht O. N. Oost aen den geheelen nacht door met eenen W. Z. Westen wint. Den 30 der maent was de wint Z. West met braemzeils koelte. Wy hielden met den dagh den koers N. ten Oosten aen. Des middaghs giften wy dit etmaal N. Oost en Oost 25 mylen gezeilt te hebben tot op 18 gr. 8 min. Noorder breedte en 81 gr. 15 min. verbeterde lengte. Wy konden hier nogh geen lant bemerken, of eeni-

DE ZUIDKUST VAN 'T GELUKKICH ARABIE.

D'ARABISCHE WAL BY DE KAAP MONSANDON

'T EILANT KISMUS.

225.

'T NIEUWE EILANT.

227.

DE ZUIDKUST VAN 'T GELUKKIGH ARABIE

229.

DE BAEI VAN MUSKETTA.

231.

'T EILANT LAREKE.

eenigen gront vinden. Wy bogen onzen koers O. N. Oost. Des avonts op het vyfde glas der eerste wacht deed het schip *Monster* eenen schoot, halende een vier op, zoo als wy best konden bemerkén aan de befaensroede, zynde in 't West van ons. Een half uur daarna schoot het nogh tweemalen. Wy zagen weder vier als te voren. Dit was een teken om grondt te werpen, als men lant of droogte gewaer wierde. Maer by ons kon met 150 vademén geen gront gepeilt worden. Wy wagten het in tot het begin der tweede wacht, hebbende twee lichten achter op, opdat wy zouden gezien worden. Dogh wy zagen zyn licht niet meer. Waerom wy weder afbraften, en met de marszeilen onzen koers vervolgden, als te voren, O. N. Oost aen, zynde de wint Z. W. en W. Zuidwest met schoon weder en heldere starren; dogh aen de kimmén was het wat dyzigh. Wy wierpen somtyts het loot uit, maer vonden geenén gront. Den eersten der volgende maent zagen wy het schip *Monster* niet meer, waer uit wy afnemen moesten dat het zyn koers mogt verandert hebben, zonder dat wy weten konden waerom. Wy besloten dan niet meer te wachten, en weder zeil makende stierden N. O. ten Noorden aen met eenen Z. W. wint, en weinigh koelte, ook dyzige lucht. Met den ondergang der zonne gingen wy N. Oost aen langs den wal, zonder dat wy dien egter zagen. Nogh hadden wy al geenén gront. Des anderen daegs vroeg stierden wy recht Noort aen, om den wal te bekennen, met eenen Z. Westen flappen wint, en schoon weder. Des middags bevonden wy 20 grad. 8 min. Noorder breedte te hebben.

Op den derden der maent na den middagh zagen wy den wal in 't Noortwesten, zynde een zeer hoogh gebergte. Wy leidden vervolgens N. N. West aen. Des avonts hadden wy het Westelyke lant W. ten Zuiden naer giffing agt mylen van ons. Des nagts vonden wy eenige verandering van water, daer wy om de Oost afhielden, latende het voorts dryven. Op den vierden was het wel schoon weder, dogh zoo niet dat wy regt bescheit van het lant konden krygen van wegen de dyzigheit. Des middags zagen wy een schip in 't W. N. Westen, naer giffingh 3 mylen van ons. Wy slaekten eenen kanonschoot, en haelden ons groot Marszeil tweemaal op en neder, het welk het kenteken was tusschen ons en het schip *Monster*. Dogh dewyl het geen wederteken gaf, twyffelden wy of wy 't regte wel voor hadden. Vervolgens wert het stil. Met den ondergangh der zonne peilden wy het hooge lant der kaep *Rasalagata*, zynde naer giffingh agt of negen mylen buiten den wal.

De kaep
Rasalagata.
12.

Met weinigh wint naderden wy het gemelde schip, en bevonden evenwel dat het het schip *Monster* was. Op den middagh hadden wy 23 gr. 30 min. Noorder breedte, regt onder den *Tropicus Capricornus*. Toen de zon onderging bevonden wy dat de wal ontrent zes mylen van ons was. Wy hielden het des nagts W. N. West met eenen O. Z. Oostenwint. Den volgenden dagh met het ondergaen der zon peilden wy een kleen eilantje of klip in 't Z. Z. Westen ontrent twee mylen en een half van ons. Wy hadden geenén gront. Wy bevonden dat de wegh der kaep *Rasalagata* tot *Musketta* korter was dan de paskaert aenwyft. Dit voorgenoemde eilantje of klip legt voor de baci van *Musketta*, en wort van eenigen de graeuwe klip. Ik tekende het af, zoo veel myn gezicht toeliet, gelyk het op No. 229 vertoont wort. Den zevenden vonden wy ons op 24 grad. 26 min. des avonts ontrent agt mylen buiten het naefte lant. Nogh al geen gront. Des daegs daer aen op den middagh gisten wy in dit etmael 7 mylen gevordert te zyn, ziende de Arabische kust van 't Zuiden tot N. West ten Westen. Den volgenden dagh bevonden wy 24 graden 25 min. Nogh was 'er stilte, en geen gront te vinden. Op den 11 peilden wy het hooge lant der kaep *Jasques* N. O. half Noort. Op den middagh bevonden wy 25 gr. 25 min. en peilden de klip buiten de kaep *Jasques* O. Z. O. half Zuid. Hier hadden wy gront op vyf en zestigh vademén. Wy stierden ten Noorden aen, en hielden des avonts den koers naer 't Westen. Des nagts naderden wy de eilanden, die voor de kaep *Monfandon* leggen. Hier kregen wy van De kaep 60 tot 40 vademén gront. De koers ging Noordelyk aen met eenen Z. Z. Westen wint en braemzeils koelte in goet weder. Des anderen daegs tekende ik met den opgangh der zon van de Oostzyde den Arabische wal by gemelde kaep met de klippen, hier vertoont met het getal van 230. De *Leest* wort aangewezen met A, de *Lessenaer* met B. Zy leggen by elkander, en daer van af nogh twee kleinere klippen. Met den zelven wint in den koers van N. N. West peilden wy de klip, genaemt de *Leest*, N. ten Zuiden, en 't eilant *Ormus* N. N. West. Hier stelden wy den koers op aen, en vonden over de 40 tot 30 vademén gront. Op den middagh peilden wy den hoek van *Ormus* N. O. half Noort, en den binnenhoek van *Kismes* Z. West half West.

Ik tekende het eilant *Lareke* van de Oostzyde, te zien op het getal van 231, met een gedeelte van het eilant *Kismes* daer agter, vervolgens ook het eilant *Kismes*, te zien op No. 232.

Nu hielden wy het midden van 't vaer-

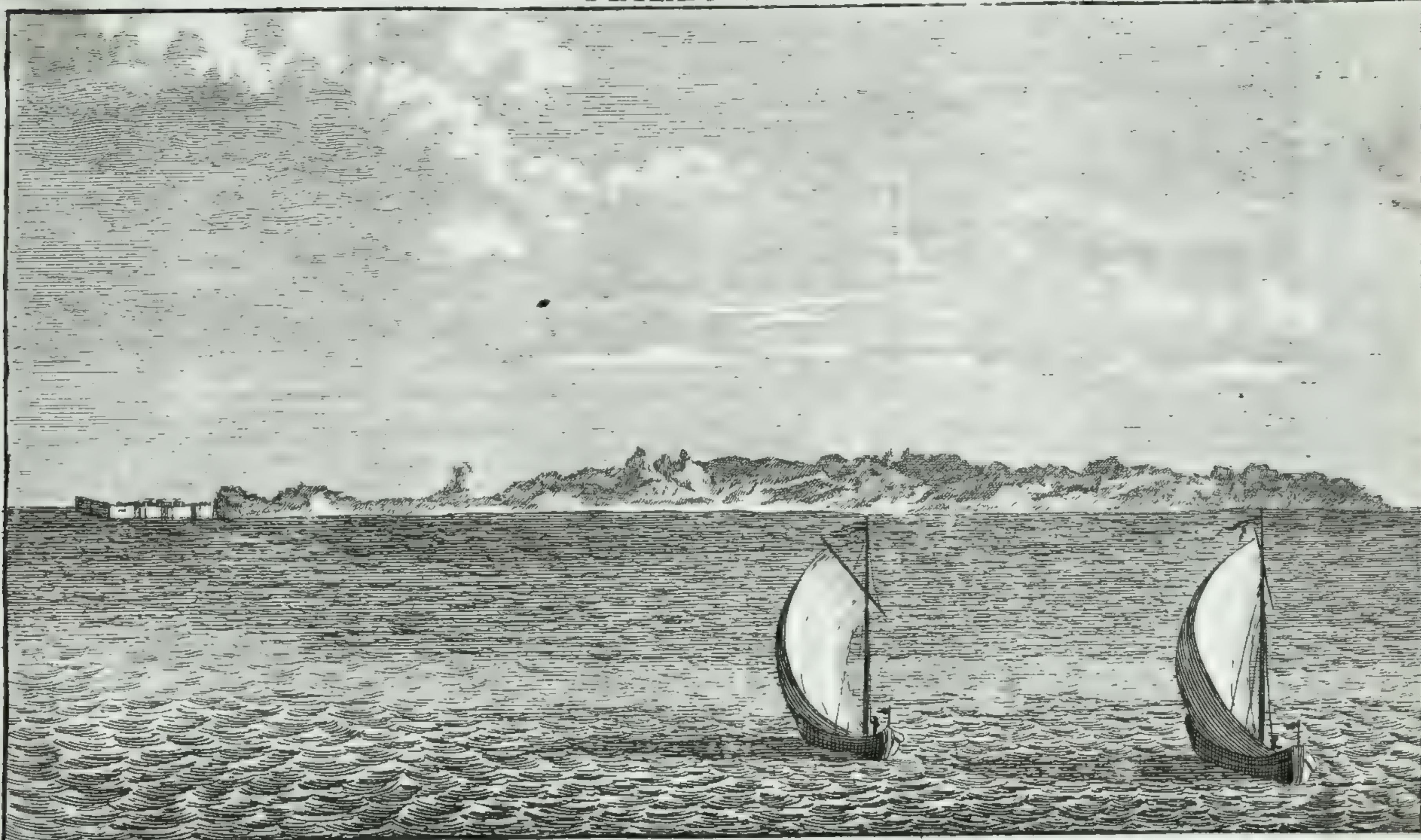
water, over de diepten van 24 en 22 vademmen vlak opdroogende, tot dat wy een uur voor 't ondergaen der zonne op 4 vademmen en 2 voeten ten anker quamen. Wy peilden van daer de Nieuwe Logie N. N. West, en het Tempeltje by de waterplaets N. O. ten Noorden. Ik begaf my aenstonts met den Schipper en Boekhouder met de sloep naer 't lant, en in de nieuwe Logie: waer in de Directeur sedert myn vertrek van daer met de bedienden der Maetschappye getrokken was. Ik quam hem onverwagt voor, dewyl ik, als gezegt is, in 't voorledenjaer

Komst te
Gamron.

in zeer soberen staet vertrokken was. Ondertusschen waren hier de Schafmeester Zypestein nevens twee Onderkoopluiden overleden, welker een op de reize naer Spahan te Zje-raes gestorven was. Hen was ook gevolgt de Heer Alexander Prescot, Gezant der kroone van Englant aen het Persische Hof. Eer ik dit hoofdstuk eindige zal ik den lezer nogh een gezicht geven van 't eilant *Ormus*, zodanigh als men het uit de nieuwe Logie met helder weder ziet, nevens het kasteel op den hoek ter slinke zyde. Zie hier de regte afbeelding van het zelve.

Eilant Or-
mus.

T EYLAND ORMUS.

LXV. H O O F T S T U K.

Aenmerkelykheden op de wederkomst tot Gamron. Gelegenheit der plaets Essin. Katoenboomen. Zeltsame plant. Snelle Ezels. Komst des Hartogs tot Gamron. Vertrek van Gamron. Komst tot Laer en Jaron.

Lustplaets
des Direc-
teurs.

TOEN ik hier aengekomen was, nam ik voor aenstonts naer Spahan voort te reizen. Dogh geen een lastbeest te bekomen zynde, was ik gedwongen te wachten naer het eerste dat van Zje-raes komen zou. Middlerwylen reedt ik met den Heer Directeur naer zyne buitenplaets, genaemt *Naeibaen*, een

goedt uur van de stadt afgelegen. Deze plaets is een lusthof leggende aen den voet van eenen bergh, waer op men een aengenaem gezicht heeft van Gamron en de Zee. Op dezen wegh is de boom, van wien Tavernier in zyne beschryving, die met de waarheit niet overeenkomt, breed opgeeft. Want daer is niets anders

Misflagh
van Ta-
vernier.

ders van te zeggen dan dat de takken van dezen boom rondom in den gront gelegd zyn, zoodat ze door hun aangroejen veele uitspruitsels als nieuwe boomen voortgebragt hebben. Daer is derhalven niets vreemts aen te zien, bestaende de geheele rondte maer in eenen kleenen omme- trek. Daer by is hy niet hoogh opgeschoten, zoo dat 'er niet veel menschen onder zyn schaduw staen kunnen. Ook vint men diergelyke boomen genoeg in Indie, zelf wel een uur gaens verre by een, voornamelyk ontrent Malakke en aen de kust, wordende van de Maleiers genaemt *Passjaer* of Raetboomen. Hier ziet men een klein huisje, dienende tot een bedepaets voor de Benjanen. Wy vonden in het naer huis keeren de Benjaensche makelaers in 't velt vrolyk nederzitten, hebbende twee danserinnen van dit lant tot hun vermaak, die in gedurige bewegingh waren, nevens andere bootsemaakers en spelers. Op het gehoor, en het licht dat wy zagen (want de avont was gevallen) begaven wy ons derwaert, om dit vermaak aen te zien. Hier 'een half uur getoeft en onthaelt zynde met warmen drank, met suikerbanket, vruchten, en andere versnaperingen reden wy naer de Logie.

Benjaensche makelaers-

Den 23 der maent huurde ik twee personen met twee ezels volgens het gebruik der plaets, nevens eenen derden, die binnen Effin wonende my daer zou herbergen, spys en drank, en gelegenheit geven van alles wat ik wilde naer mynen zin te beschouwen. Deze plaets is drie goede uren ten N. Oosten van Gamron afgelegen in de vlakke, een half uur van het hoogh gebergte, bestaende in meenigte van tuinen, en woningen van gemeene luiden. De Maetschappy heeft hier ook eene woning. Van hier is het dat het beste water gehaelt wort, dat men binnen Gamron drinkt.

Het voornaemste dat ik hier vout was een boom binnen zekeren tuin, wiens stam de dikte van twee en vyftigh palmen hadt, gaende in 't midden regt op, en zynde vol takken die boven uit staken. De dikte was naer gelangh van den stam. De bladen waren klein. Hy wort genoemd *Dragtoe*. De vrucht is een soort van kleene wilde appelen. Gy ziet de afbeeldingh hier van op No. 233, ook een takje met bladeren, zoogroot als die zyn, op No. 234. Men ziet in den stam meenigte van namen gesneden. Daer in is ook een klein wit metselwerk, waer aen de Benjanen eerbewyzinge doen, dewyl deze boom toegewydt is aen eenen hunner heiligen. Zy hebben dezen tuin voorheen in eigendom bezeten: maer door ik weet niet welk een bygeloof gedreven hebbenze begonnen te gelooven

Vremde boom afgetekent.

dat alle die dezen hof bewoonden vroegh quamen te sterven: zoodatze hem verkogten. Waer door hy nu toebehoorde aen den Engelschen tolk, die nu ontrent twintigh dagen geleden gestorven was. Evenwel gelooven ze dat luiden met koortsen of andere ziekten gequelt daer van bevryt worden, alsze dezen boom komen bezoeken. Van hoedanig eene inbeelding ik in de beschryving dezer gewesten ontrent Samachi gesproken heb.

Ik vond hier katoenboomen zoo groot als gemeene Appelboomen, daer d'andere maer als planten zyn, gelyk ik in verscheide landen gezien, ook hier boven afgemaelt heb. De bladen hier van zyn ontrent evencens.

Katoenboomen.

Ik vond hier ook een witte bloem of bladen van de plant of boom met den naam van *Juca* bekend. De Persianen geven 'er den naam aen van *Golie-kielie*. Deze plant is als een gansche boom, gevende niet als eenen aengenamen reuk van zich, die wakker doorsteekt. Zy komt van Suratte. Men geeft voor dat de slangen geweldigh naer dezen reuk loopen. Zy dient, omdat zy niet veel gevonden wort, tot geschenken. Deze bloem heeft de hoogte van negen duimen, hangende, als men van de voetmaet spreekt, met veele partyen van eens duims hoogte aen elkander. Zy is in de bladeren befloten, die de hoogte van tien duimen begrypen. Ook zyn eenige kleener, die uit het midden der bloem naer boven schieten. Ik heb 'er een, die my vereert is, bewaert, en bevonden dat zy, hoe zeer ook gedroogt, nogh den vorigen reuk behout. Zy begrypt met de bladeren in de rondte vyf of zes duimen.

De plant Juca.

Des anderen daegs reedt ik weder van daer, en quam voor den avont binnen Gamron, hebbende eenen wegh afgelegd, die voor een gedeelte bergagtigh en rotfigh is, waer men veele smalle en moejelyke paden ontmoet, daer men niet wel door kan trekken dan met Ezels, die hier klein maer snel in 't loopen zyn, niet veel verschillende van die in Egipten, inzonderheit te Cairo, zyn.

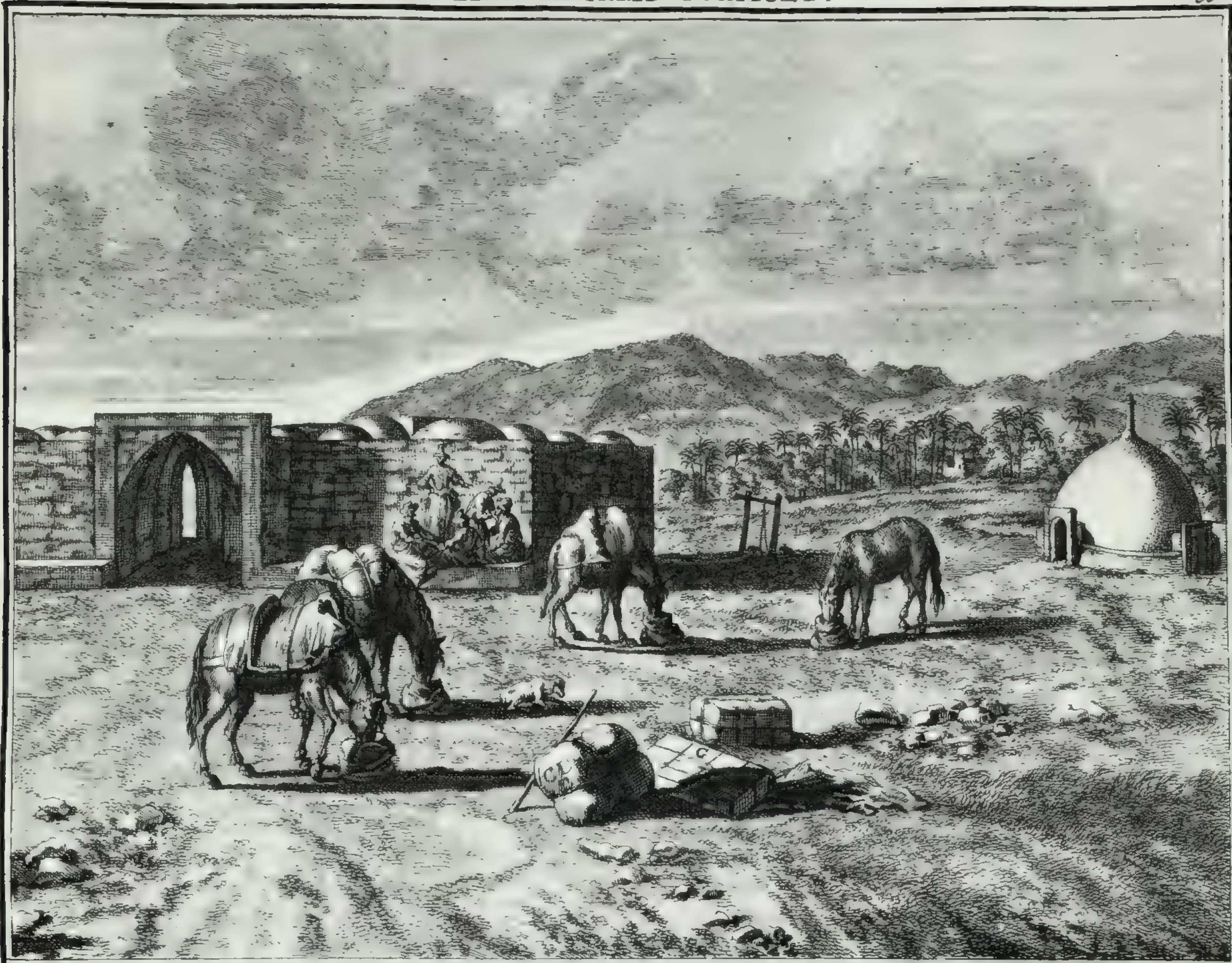
Des anderen daegs quam hier de Hartogh van Gamron Mhamet Alie Chan, op wiens aankomst het kanon van de kasteelen en omleggende eilanden wert afgeschoten. Hier op deed het schip de Prins Eugenius, waer mede ik gekomen was, vyftien schoten, en 't schip Monster 13.

Aankomst des Hartogen van Gamron.

Na verloop van een uur reed ik met den Directeur, zynen Stedehouder, den Fiskael, en Sekretaris om den Hartogh te bewellekomen, hebbende de Directeur zyn gewoonlyk gevolg van Bedienden by zich. Wy werden naer 's lants gebruik met warmen drank, tabak, en suikerbanket onthaelt, en na weinigh

Begroeting des Hartogen.

GESIGT VAN EEN WATERLEIDING.

tydts afscheit nemende keerdenwe na wat omrydens in de Logie.

Twee dagen daer aen quam de Hartogh in de Logie om den Directeur op zyn beurt te begroeten, hebbende by zich ontrent veertigh personen te paerde, en vyf en dertigh voetloopers, waer onder twintigh, die kleene vendeltjes droegen. Dit gezelschap vertrok na het genot der gewone onthalinge mede in weinigh tydts.

Tot het overbrengen van de goederen des Hartogen waren eenige muilezels gebruikt, die weder naer Zijne-raes te keeren hadden. Deze gelegenheit waernemende quam ik tot zekeren prys met den meester der zelve overeen wegens myne pakkaedje, nadat ik te voren alleen paert voor my zelven bestelt hadt. Ondertusschen had ik alles tot de lantreise bereidt, en gekogt wat my op wegh noodigh stont te zyn, dewyl ik vast gestelt had op den dertigsten der maent te vertrekken. Ik nam dan dezen avont nogh afscheit van den Schipper Helma, die dezen dagh met voordagt hierom was aen lant gekomen, hebbende om onpasselykheit eenige dagen aen boort moeten blyven, daer ik hem, had het niet beter met hem geworden, zelf zou bezogt hebben, om afscheit van hem te nemen, en hem voor alle beleeftheit, op de reizegenoten, te bedanken. Inderdaet ik houde my verplicht den naem des eerlyken mans te melden, die my met veel genoegten en beleeftheit hier overgebragt heeft.

Afscheit
van Gamron.

Ik gaf dan des anderen daegs myne brieven, die ik naer Batavie te verzenden had aen den tegenwoordigen en den out Generael, en andere Heeren, aen den Directeur over, en nam myn afscheit met schuldige dankzegging, begroetende ook den heer de Klerk, mynen vriend Oets, en anderen.

Het was een uur voor den avont als de Directeur uitreedt naer de Engelsche Logie, om de begraeffnisse des Heeren Eduart Crown, opperhoofd der Engelsche natie, by te wonen. Op den zelve tyd reed ik ook uit de Logie, en tot op drie mylen van Gamron nevens den muur van een huis in de plaets genaemt *Bandalie*, die meest in tenten bestaat. Drie uren na middernacht trok ik weder voort, hebbende alleen den meester der muilen en eenen voetlooper by my, zynde de andere beesten des daegs te voren reets vooruit gezonden. Des morgens quamen wy aen de karwanfara *Geije*, gelegen vyf mylen van de plaets daer wy vernagt hadden. Hier gingen wy onder eenen boom nederleggen. Een uur voor den ondergangh der zonne trokken wy weder voort meest al over vlak-

ken gront tot laet in den nagt, waervan zeer vermoeit zynde nam ik myn verblyf in de vervalte karwanfara by het dorp *Korestan*, hebbende nu zes mylen gewonnen, te rekenen naer de groote mylen van dat lant.

Des anderen daegs vroeg reden wy weder van daer, en bleven twee uren voor den middagh in de vervalte karwanfara *Goer-basfergoen* na het afleggen van vier mylen. Den volgenden morgen een uur voor den dagh togen wy weder op wegh, en quamen ten tien uren binnen de karwanfara *Beloen*, nadat wy vyf mylen hadden afgelegd. Hier vint men, gelyk by de laetste gemelde plaets, geene menschen, maer hier ontrent eenigh volk, waer van men hoenders en andere eetwaren kan koopen. Voorts is hier alles woest, en meest steenagtige vlakke tusschen 't gebergte met weinigh geboomte. Hier lagh een kleene *kasla* of *karavane* in de schaduwe van eenen boom. Daer by komende bevonden wy dat het de onze was, die van Gamron voor af was gezonden. Zy trok den 4 der maent kort aen den middagh voort, en wy volgden 3 of 4 uren daarna, rydende meest tusschen de bergen over steenagtige wegen. Ten negen uren traden wy af in de karwanfara *Germoet*, na vyf mylen reizens. Wy vonden hier veele waterbakken, waer van ik in myne heenreis reets gemeit heb. Het gezicht dezer karwanfara, een gedeelte van het dorp, en den daer bystaenden waterput, die met een grooten steenen koepel overdekt is, tekende ik af: en gy ziet de print daer van op No. 235.

Gezichten
afgetekent.

Des anderen daegs twee uren na den middagh trokken wy met de gemelde *Kasla* voort. Het water in deze lantstreek is slecht en zoutagtig. Waerom wy onder wege by eene karwanfara onze ledere kruiken met beter water vulden. Voorts reden wy meest door vlakten. Des avonts ten negen uren raekten wy in de karwanfara *Samsomgieu*, gelegen zes mylen van onze leste rustplaets. By dagh hadden wy warmte, by nacht koude. Het weder was zoo byzonder droogh dat byna alles in stukken borst.

Des anderen daegs twee uren na den middagh vervolgden wy onzen wegh door eene schoone vlakke voor het grootste gedeelte met dorpen en tuinen bezet tot aen de stadt Laer, daer wy ons aen deze zyde in de karwanfara neder leiden kort na het ondergaen der zon, zes mylen van de laetste rustplaets af. Hier vonden wy vele reizigers. Ook quam'er een karavane aen van Zijne-raes, geladen met wyn voor de Hollantsche natie te Gamron. Hier bleven wy tot den agtsten der maent, wanneer wy ontrent den middagh voort-

trok-

trokken, dogh weinigh door de vlakke, die aen deze zyde woest is. Aen het einde der zelve tegen het gebergte is een waterleiding, waer aen een gebou staet, waer van ik boven gesproken heb, toen ik 'er by nacht voorby getrokken was. Het water wort daer in door een langh kanael, dat verre door het gebergte bemuurt is, ontfangen. Ik tekende het zelve, gelyk het op No. 236 vertoont wort. Vervolgens trekt men over een hoogh gebergte, van het welk steil nedergegaen zynde vint men zich in een schoone groote vlakke, in welker begin een deftige steene karwanfera en veele woningen gezien worden, dewyl daer menschen wonen, van welke eenigh lant bezaeit wort. Als men deze vlakke ontrent twee en een half myl overgereden is, komt men weder in gebergte. Twee uren in den avont bleven wy in de karwanfera by het dorp

Het dorp Dekoe. Dit dorp tamelyk groot is met veel vermakelyk geboomte en tuinen bezet, leggende ontrent twee mylen van de eenetot d'andere zyde van het gebergte. De vlakke is als rond en ten deele beploegt.

Des anderen daegs trokken wy een uur na den middagh weder voort. Dewyl wy meest trokken door 't gebergte, quamen wy kort voor 't ondergaen der zonne binnen het dorp Bieries, hebbende drie mylen afgelegt. Hier bleven wy in de karwanfera, die fraei van steen gebout is. Hier uit kan men het vervallen kasteel op den bygelegen bergh zien. Wy hebben het reets voorheen verbeelt. Dit is een groot en fraei bebout dorp, gansch niet vervallen, ja aenzienlyker dan zommige Persiaensche steden. Hier wert myn voetlooper ziek, waerom ik hem besloot daer te laten: maer des morgens daer aen zich wat beter bevindende steegh hy op eenen ezel, trekkende wy kort na den middagh weder voort door de vlakke, die de lengte heeft van een goetd uur. Vervolgens reden wy over gebergte, totdat wy voor den ondergangh der zon in een schoone vlakke quamen, daer wy voorby een vervalte karwanfera togen, en veele troepen van vee zagen weiden. Wy ontmoetten ook eenige karavanen zoo met kamelen als paerden en muilen. De zon was twee uren onder geweest als wy bleven aen het dorp Aes-Zjierafie vyf mylen gelegen van de vorige rustplaets. Hier was geen karwanfera, maer een byzonder huis, dat daer toe gebruikt wert, gelyk wy boven gezegt hebben.

Het dorp Aes-Zjierafie. Des anderen daegs ten drie uren na den middagh gingen wy weder op wegh gestadigh door eene vlakke, die wel zandigh, maer hart van gront is, zynde op veele plaetsen bebout lant. In den avont trokken wy dicht voorby eenen ron-

den rotsbergh, die in 't midden der vlakke legt, en later voorby een plaets gelegen by eenen grooten waterbak, die ten deele door eenen boom overschaduwt wort, loopende met een kanael door 't lant. Ten agt uren hielden wy rust in de vervalte karwanfera by het dorp Dedomba, gelegen vier mylen van de laetste rustplaets.

Den 12 der maent ten 3 uren na den middagh reden wy vervolgens voort nogh eenige uren in de vlakke, daer verscheide tuinen en woningen gezien worden, en quamen ten negen uren in de karwanfera *Moufel*, vier mylen afgelegt hebbende. Hier vond ik den voorgemelden vader Petro d'Alkantara, by wien ik te Zjie-raes myn verblyf gehad had. Hy had by zich nogh vier Italiaensche priesters. De vaders waren al in de rust. Echter deed ik den vader Petro wekken, met wien ik in gezelschap van eenen der priesteren een goetd uur zat te praten, terwyl wy eenige glazen ledigden op elkanders goede reize en welvaren. Want zy moften ook twee uren na middernacht vertrekken naer Gamron, daer de Directeur my reets van zyn aenkomst verwittigt hadt. Teweten hy was vereert met de waerdigheid van Bisschop en Apostolischen stedehouder, en gelaet deze ampten in de Ryken van den grooten Mogol te gaen bekleeden in een plaets, genaemt *Sicopolis*, werwaert hy trachtte van Gamron over te schepen. Wy waren blyde dat wy elkander nogh eens zagen, komende ik hem heel onverwagt voor.

Des daegs daer aen ten drie uren na den middagh togen wy weder voort. Maer myn looper weder arger geworden most daer blyven. Ik gaf hem teergelt, en laet van my, als hy gebetert was, naer Spahan te volgen.

Na het ryden van weinigh uren in de vlakke vonden wy ons in een steenagtigh gebergte, hebbende met het dalender zon eenen moejelyken hoogen rotsbergh overgetrokken. Toen reden wy door eenen vlakken wegh tusschen de bergen, daer men veel wilt geboomte ziet, nevens eenige woonplaetsen, waer van het vier zich hier en daer vertoonde. Ten agt uren quamen wy binnen de karwanfera 't *Zatal*, nu weder vyf mylen afgelegt hebbende. Den volgenden dagh badt my de Opziener dezer karwanfera, dewyl hy zich niet wel bevoelde, om een weinigh wyns. Dit gaf ik hem nevens wat suiker en kruut: waer voor hy my aenstonts tot dankbaerheit eenige versche Citroenen en Oranje-appels bragt, om dezen kleenen dienst te erkennen.

Kort na den middagh trokken wy weder voort over het hoogh gebergte van Jaron, dat niet dan rots zynde zeer moejelyk

Het gebergte van Jaron.

lyk en gevaerlyk is, zynde daer veel smalle paden, die ons nootzaekten veeltyts te voet voort te trekken. Zoodat het altwee uren in den avont was, eer wy'er doorquamen. Dogh de helderheit der maen hadden wy tot ons voordeel. Wy trokken vervolgens nogh een groote myl door

vlakke, en quamen ontrent ten tien uren binnen de karwanfara aen deze zyde der stadt *Jaron*, gelegen vyf mylen van de plaets, daer wy vernagt hadden, hebbende over wegh veele *Kaflaes* of karavanen ontmoet.

LXVI. H O O F T S T U K.

Vertrek van Jaron. Oude overblyffels ontrent het dorp Tadurwan. Wederkeering in de karwanfara uit vrees voor roovers. Komst tot Zjie-raes. Ontmoeting van den Baron Larix. Arabische kooplieden berooft.

Vertrek
van Ja-
ron.

WY vertrokken van Jaron op den vyftienden der maent kort aen den middagh, rydende door de stadt, die van ons in de vorige bladen van de andere zyde verbeelt is, wanneer wy daer van gezegt hebben dat ter zake dienende was. Wy trokken toen door eene zeer aengename vlakke, waer in wy meenigte van beesten zagen weiden. Ook zagen wy vier of vyf schoone tuinen met muren omtrokken. Hebbende het genot van eenen schoonen wegh reden wy over verscheide steene bruggetjes, dewyl hier veele waterloopingen door het lant vloejen. Ons ontmoetten veele ezels geladen met rys, om die te brengen in de stadt Laer. Hier zaghe ik eenen tamelyk hoogentoren zonder eenigh ander werk in den gront staen. Hier by lagen verscheide vervalte grafsteenen, ook eenige graven met twee of drie woningen van arme luiden. Deze plaets wort genoemd *Demonacr*.

Demonacr.

Na eenige uren reden wy over een groote steene brug met zeven bogen, waer van de grootste in 't midden is. By hoogh water vloeit de rivier door alle, dogh nu was'er weinig. Met den avont reden wy door een rivier, welker kanten van beide zyden hoogh zyn: vervolgens over gemeene bergen al meest vlak maer steenachtigh. Na het afleggen van zes mylen quamen wy ten tien uren binnen de karwanfara *Moogack*.

Den volgenden dagh trokken wy op den middagh weder voort al veel over eenen steenagtigen wegh en veel gebergte. Hier ontmoetten wy twee loopers der Maetschappye, met brieven van Spahan naer Gamron afgezonden. Van hier reden wy een klein uur van den gewoonlyken wegh af naer het dorp *Tadurwan*, daer wy nogh een uur nevens het dorp by de rivier reden, eer wy door dezelve in

Het dorp
Tadur-
wan.

het dorp geraken konden; dat niet zonder veel gevaer, moeite, en sukkelingh geschiedde even voor het ondergaen der zon. Op deze moejelyke wegen waren wy maer vier uren gevordert, vallende twee of drie beesten om verre, welker een wy meenden dat op de plaets, daer 't was, zou gestorven zyn. Echter kregen wy het nogh met groote moeite voort, en des morgens ongeladen mede. Dit dorp heeft de gedaente van een bosch, zynde geheel met tuinen in een gesloten, hebbende elke tuin eenen afgescheiden muur. Het legt van buiten aen de zyde der rivier geheel op een afgaende hoogte, met eenen lagen muur der tuinen omtrokken, dat zeer vreemt te beschouwen is. Aen deszelfs einde ryt men door de rivier, die verder door het lant haren loop heeft. Dan trekt men den hoogen kant op, en vervolgens door 't lant naer het dorp, dat nevens de tuinen als afgezonderd legt naer de zyde van 't gebergte ten Noorden. Het dorp is dicht met huizen bezet. Hoewel ik voor dezen hier geweest was met den Heer Kastelein, gelyk ik toen verhaelt heb, van den anderen kant ingekomen zynde, daer het veel gemakkeliker is: tragte ik het echter nogh eens te beschouwen; omdat ik uit de handschriften der genen, die met den Gezant Cuncus in den jare 1652 naer Spahan gereist waren, op Batavie bespeurt hadt, dat hier eenige merkwaerdige zaken zouden te vinden zyn. Want daer wert gemelt van veele onderaertsche vertrekken, die hunnen loop tot Zjie-raes, dat vyfentwintigh mylen van daer is, zouden uitstrekken: ook van eenen zeer diepen waterput in het gebergte. Als wy dan des nagts benevens de huizen onze rust genomen hadden, begaf ik my vroegh in den morgenstont met den knecht van de *Kasla*, en eenen per-
soon

OVERBLYFSELS VAN OUDE VREMDE GEBOUWEN.

OVERBLYFSELS VAN OUDE VREMDE GEBOUWEN.

Onder-
zoek ee-
ner grot-
te.

Dwaling
der Reis-
beschry-
veren.

Vremde
gebou-
wen.

foon van het dorp, tot het onderzoeken van alles. Ik ging vry verder dan ik in de vorige reize geweest was, en bevond dat 'er een grot in de rots was, die hare openingh in den bovengrondt hadt, waer door ik den dorpman deedt nederdalen, kunnende den grondt door twee of drie openingen, die dicht byeen waren, zien. Ik boven blyvende doet hem beneden al voortgaen, en merkte dat by na ontrent 30 schreden het einde daer van bereikt hadt, komende wy by elkander op den gemeenen wegh, die nevens de rivier loopt. Vragende waer men vervolgens verder naer Zjie-raes gingh wees hy my den vlakken wegh aen. Hier door bevond ik dat de voornoemde aentekenaers zich zulks hebben laten wys maken, zonder dat ze zelfs de waarheit onderzocht hadden. Zoo was het ook gelegen met den byzonder diepen put met venstergaten, die men zeide dat in 't gebergte was. Want ik beklom wedergekeert zynde den bygelegen bergh ten Noorden leggende, ten deele te paert, ten deele te voet. Ik bevond dat daer een sterkte geweest is, waer van men nogh eenige overblyffels en verbroke muren ziet met afgescheide byzondere brokken der plaetsen, gelyk op den kruin een vierkant kleen gebouw met een koepeltje daer boven, zoo als wy dat op No. 237 vertoonen. De wonderlyke kloot, waer van in de aenteke-ning gemelt wort, is niet anders dan een afscheidinge van 't gebergte, zich hier zeer vrent ten Oosten uitstreckende. De rivier loopt in de laegte. Het gebergte is vry hoogh en steil. De gebouwen, die de Heidenen of Vieraenbidders daer tegen gemaakt hebben, zyn ongelooffelyk vrent: zoodat my noit iets zodanigs is voorgekomen. Zy hebben hun woningen gehadt wederzyds langs de steilte der rots heen. Ter naeuwer noot is langs de steile rotsen heen op eenige plaetsen een smalle doorgangh te bekenen. Van deze weinige overblyffelen heb ik het eene zodanigh als ik het van beneden gezien heb, getekent op No. 238, en 't ander van d'Ooftzyde naer het dorp ziende op 239 met de rivier tusschen de bergen, ook de smalle waterloopingh op den hogen kant, met biezen en andere ruigte bezet. Men vertelt dat die menschen twee yzere ketens hadden gespannen van de eene tot de andere zyde van 't gebergte, om in tyden van oorlogh by een te kunnen komen: ook dat 'er nogh aen de andere zyde (dit zou naer den Westkant moeten zyn) een diergelyke kloof of scheidinge van 't gebergte is. Maer ik heb de geschapenheit der zake uit de inwoonderen niet kunnen verstaen, die aen deze plaets den naem geven van *Goenegabron*, of woning der Heidenen. Zy gelooven ook dat

zy gesticht is door grooter en sterker menschen, dan 'er tegenwoordigh gevonden worden, en dat zy voor dertienhondert jaren geweest is onder het gebiet van eenen Rustan. Maer deze dingen gaen zoo zeker als raetsels. Wy hebben 'er reets van gesproken in de beschryvinge van Persepolis. Deze woningen zyn ontrent een half uur van het dorp, en de gemelde onderaertsche gangh ontrent een kleen uur. Weinigh aen deze zyde ziet men een groote waterstorting vallende van 't Oosten af, en nemende haren koers voorby het dorp door het lant ten Westen. Hier is alle overvloedt van vruchten. Ik bequam 'er goede meloenen, waer aen ik mynen lust boette, nemende ook eenige met my. Ter plaets daer wy ons nevens de huizen nederleiden was het tamelyk kout: waerom wy gedurig goedt vier maekten.

Des anderen daegs twee uren na den middagh trokken wy weder van daer langs d'andere zyde van het dorp, daer wy beter gelegenheit vonden van met gemak door de rivier te ryden, komende na een ure tydts op den gemeenen wegh, daer een wachthuisje staet.

Vervolgens reden wy door een schoone vlakte tusschen de bergen, daer veele dorpen en tuinen leggen, dat een lustigh gezicht in dit lant geeft. De Zon was nu al twee uren onder geweest, als wy ons bevonden binnen de karwanfera *Asmongeer*. Het lant hier ontrent was voor het meeste gedeelte beploegt, en de luiden waren tegenwoordigh bezigh met het water daer te doen overloopen. Met hier te komen hadden wy vier mylen afgelegd.

Wy reden des anderen daegs kort aen den middagh vervolgens door dezelve vlakte, die wy eveneens als des daegs te voren bevonden. Hier zagen wy veele met zwart overdekte tenten, en ontmoetten veele huisgezinnen met hun vee, zittende zommige vrouwen met hare kinderen op Kamelen, andere op Ezels. Ons ontmoetten ook verscheide *Kaslaes* of Karavanen met wyn, ook drie of vier Persiannen, die een Kasua met vrouwen by zich hadden. Eer de Zon ondergingh reden wy over eenen vlakken bergh, die geheel steenagtigh was. Een uur daer na weder door de vlakte tot twee uren in den avont, wanneer wy het nederleiden in de karwanfera *Payra*, vyf mylen voortgetogen zynde, niet tegenstaande de harde Noorde wint, dien wy vlak van voren hadden. Hy duurde ook des nagts, en den volgenden dagh was het ook byzonder guur en kout weder. Evenwel zaten wy ontrent den middagh weder op. Maer wy waren nogh geen 300 schreden van de karwanfera af, als ons volk de beesten stil

Waer-
fchuwing
voor
fruikro-
vers.

hielt om de waarschuwing van twee loopers, die ons zeiden dat'er tien roovers op den wegh waren, wachtende naer eenige *Kafla*, of andere menschen, die ze mogten overvallen, zynde hier toe alle met schietgeweer gewapent. Hier op vonden wy geraden weder in onze rust-plaets te keeren, besluitende met een andere *Kafla*, die daer lagh, des nagts te vertrekken. Wy deden dit een uur na middernagt, trekkende over steenagtigh gebergte. Met het begin van den dageraet ontmoetten wy een *Kafla*. Met het ryzen der Zon hadden wy den quaedsten wegh afgelegd zonder de gemelde roovers te vernemen. Wy daelden tot ontrent agt uren in de vlakte, en zagen veele plaetsjes met geboomte. Ten negen uren quamen wy binnen de karwanfara *Moefafarie*, leggende vyf mylen van de plaets, daer wy vernagt hadden. Hier had zich een groote *Kafla* nedergeflagen. Deze plaets, schoon zeer wydt en ruim, was te klein voor alle de menschen en beesten, zoodat'er veele buiten bleven. Wy reden een uur na middernagt weder voort door de schoone lange vlakte met helderen maneschyn tot twee uren in den dagh, wanneer deze wegh veranderde in steenigh gebergte. Hier ontmoetten wy verscheide Persiaensche reizigers, veel ezels ook met rys beladen. Vervolgens quamen wy weder in een fraeie vallei, aen welker begin men eene karwanfara vint genaemt *Babasjie*, daer wy ten negen uren introkken, nadat wy zeven uren wegs afgelegd hadden. Hier vonden wy nogh een *Kafla*, ook eenen Persiaenschen heer, die zeven of agt personen by zich hadt, wilende naer Gamron reizen. Dezen namiddagh hadden wy wat regen, zynde anders tot nu toe van gewenscht weder gediend geweest. Wy zaten den volgenden dagh ten zeven uren weder op, om de laetste *mansel* tot *Zjie-raes*, bestaende in vyf mylen, af te leggen. Na anderhalf uur door de vlakte gereden te hebben trokken wy over steenagtigh gebergte, van daer gerakende in de schoone vlakte van *Zjie-raes*, die byzonder langh is, leggende verscheide plaetsjes daer in. Van hier heeft men ook de stadt en verscheide tuinen in 't gezicht, die aen 't einde der zelve twee goede uren verre leggen. Een uur alleen voor uitgereden zynde quam ik daer ten drie uren na den middagh aen, nat van den regen, die ons een half uur te voren overviel.

Komst
tot *Zjie-
raes*.

Ik begaf my in myne vorige herberge by de vaders Karmeliten, daer ik den ouden Vader en dien van Vlaenderen vont, dien ik in het voorleden jaer op den wegh van Gamron ontmoet hadt. Zy ontfingen my met uitbundige beleeftheit. Des anderen daegs quamen myne oude kennif-

sen Alexander Latoul, en Batar, een Fransch uurwerkmaker, my bewellekomen. Zy waren hier bezigh met wyn te maken, gelyk ook onze Wynmaker Bufkens deet. Ik gaf hun op myn beurt ook een bezoek, en sprak vervolgens met den meester van de *Kafla* om des anderen daegs de reize weder aen te nemen. Dogh hy quam op den bestemden tydt niet te voorschyn. Middlerwylen ontfingh ik door eenen looper regelregt hier om afgezonden uit Mahyn, drie mansels of dagreizen van hier gelegen, eenen brief van den Heer Baron van Larix, gedagtekent den agtentwintigsten der maent; zynde door den zelve heer ook een brief naer Persepolis afgevaerdigt, om te weten of ik dien wegh, gelyk de Directeur van Gamron aen hem geschreven had, genomen hadt, dewyl hy verlangde naer myn gesprek. Deze heer was ook Opperhoofd te Spahan geweest, en stont nu voor tweeden persoon te Gamron te blyven. Ik beantwoordde den brief dezen zelve avond, daer in te kennen gevende dat ik op zyn verzoek hier ter plaets zou blyven wachten en hem met verlangen te ontmoet zien. Ik steegh hier op met den Nederlantschen Vader ten twee uren na den middagh te paert om hem te ontmoeten, die zich in eenen tuin buiten de stadt op de hoogte van 't gebergte nedergeflagen hadt, daer wy elkander met blyfchap ontfingen, en tot een uur voor den avond bleven. Ook quamen de drie genoemde vrienden daer, die met ons gelykelyk naer de stadt reden. De Heer Larix nam zyn verblyf in het Wynmakershuis der Maetschappye, als zynde verzelt van zulk gevolgh, als voorenen van de Opperhoofden gezegt is.

Den tweeden der maent December gingen wy den gemelden Koopman Hazjie Nebbie begroeten. Wy reden derwaert door de stadt met groote staetfie, als zittende op schoone paerden, die overkostelyk gemonteert waren. Want twee hadden loutere goude toomen, en schoone met zilver geborduurde schabrakken. Op een der zelve reed ik. Wy leiden dit bezoek af, en keerden wel onthaelt ontrent den middagh weder te rugh. Deze Persiaen had den heer Larix reets te voren bewelkomt, en ettelyke geschenken van kostelyke oliflesjes en vrugten gezonden, zynde de bringers met geen ledige handen te rugh gekeert. Des avonts had de Heer Larix de goetheit van by my in het Convent te komen spyzen, bringende met zich het geen voor hem bereit was. Hier waren wy in vreugde by een tot het midden van den nacht. Des anderen daegs deden wy dezen Heer uitgeleide tot aen het dorp, dat een groot stuk wegs buiten *Zjie-raes* gelegen is.

Monfr.

Monfr. de Latoul verzelde hem tot Gamron. Op dezen wegh deden wy een Rhee op, waer op twee van de winthonden werden los gelaten, welker een de vangst opdeed, na dat wy van elkander afscheit genomen hadden, gelyk my des morgens bericht wert door eenen der wedergekeerde dienaren. Onderwylen had ik besloten den wegh niet over Persépolis te nemen, gelyk ik eerst gedagt had, om nogh een plaets vier of vyf uren verder afgelegente bezichtigen, die genaemt was *Ma-zji madre Sulmoen*, of Kerk van Salomons moeder. Hoe dit volk aen het gewagh van Salomon komt is my onbekent, dewyl ik de reden hier van by hen niet kon uitvorschen. En ik kan met alle myne zinnen niet bevatten, hoe by dit volk een tempel van Koningh Salomons moeder komen zou, gelyk zy dat echter geloofd willen hebben. Want noch uit de heilige schriften, noch uit eenige historien blykt dat die Koningh oit in deze gewesten zy geweest, maer zich altydt in 't heiligh lant onthouden heeft. Deze tempel is dan alleen toegewydt aen de moeder van eenen Persiaenschen Koningh, die dezen naem zal gedragen hebben. Wat deze plaets en het zichtbare aldaer aengaet, deswegen heb ik bericht ontfangen door den Gezant Hoogkamer, en naderhant te Spahan door ons Opperhoofd den Heer Bakker, die zelf van 't eene gebou, toen hy Sekretaris van den gemelden Gezant was, eene aftekening gemaakt heeft, wel te verstaen van het gebou, dat hoog opgetrokken van groote steenen samengesteld is. Een bloot vertrek is'er binnen zonder grastede. Andere gebouwen zyn 'er by gelegen. Want ontrent twee musketschoten van daer staen nogh in de vlakten ten Noorden verscheide vervallen, aen welker een zich een groote voorpoort of Poortael vertoont zonder eenigh beeltwerk. Ontrent anderhalf uur hier van daen is om eenen bergh een muur van byzonder groote steenen. Op den bergh moet iets voornaems geweest zyn, maer nu is'er luttel van overigh. Dit is ontrent een uur van het dorp *Sefahoenia*.

Ik had op myn aankomst tot Zjie-raes verstaen dat onlangs by middernacht een Kassa van *Iman-sade* komende, en ontrent een half uur van *Ma-yn* genadert zynde van meer dan 20 rovers overvallen was. Deze namen drie Christensche Koopluiden al hun welvaren af, bestaende in 13300 goude dukaten, en in een gedeelte van zilvere munt. Zy beroofden hen ook van hunne ringen, dieze aen hunne handen droegen. Deze drie elk eenen knecht hebbende losten altemael hun geweer, dat in negen schoten bestont, op de roovers, waer van zy'er eenen doot schooten. De

roovers geen schietgeweer hebbende bragten met hunne sabels verscheide wonden aen eenen der Koopluiden, door wien een hunner gezellen gedoot was. De Koopman bestorf het ook op deze plaets, en de roovers gingen met den buit stryken.

By deze Kassa waren Latoul en Battar, die ik flus genoemd heb. De eerste ging voor den oppersten der Fransche natie, schoon hy een Armenier van geboorte was, waerom deze Koopluiden zich onder zyne bescherminge op deze reize begeben hadden. Maer deze luiden begaven zich op het gerugt van dieven aanstonts op de vlucht, zonder eenige teengewere te toonen, en quamen een uur daer na weder op dezelve plaets, daer ze de zaken, als ik gezegt heb, gestelt vonden; tot schande zeker der Europeers, te meer dewyl deze Koopluiden zich onder de bescherminge van Latoul begeben hadden. Want zoo hy met den anderen behoorlyken tegenstant geboden hadt, daer ware niet aen te twyffelen geweest, of dit onheil zou afgewend zyn geweest, dewyl maer eenige roovers sabels, en d'andere maer stokken hadden zonder eenigh schietgeweer, daer deze lafhartigen zeer wel van voorzien waren. Dezer Koopluiden een was van *Aleppo*, d'andere twee van *Die-eerbecker*, de hoofstادت van Mesopotanie, gelegen veertien of vyftien dag reizen van *Aleppo* af. Zy waren van voorneemen om naer Indie te reizen, om hunnen handel te dryven. Men beschuldigde hen eenigermaten van onvoorzichtigheit: omdat zy binnen Spahan in de karwanfara opentlyk deze penningen getelt en verwisselt hadden. Hier op hadden de roovers agt genomen, ja zelf op den tol, zoodatze net wisten op wat beest het geladen was. Van deze en andere onveiligheden op de wegen vernemende nam ik een voornemen, dewyl ik alleen reisde, den rechten wegh te behouden, en te verwerpen dat ik eerst dagt te doen; ja ook myn pakkaedje durfde ik aen geen Kassa vertrouwen. In deze gelegenheit speet my dat ik voor dezen te Persépolis zynde geen onderrechting deswegen genomen hadt. De jongste der Koopluiden was hier: d'ander was wedergekeert naer Spahan, om te zien of'er kans was van het gestolen goet te herkrygen, en de dieven by den hals te grypen. Hier toe, zeide men, was reedts last gegeven. Wat my aengingh, ik quam over een met den meester eener Kassa over twee lastbeesten om my naer Spahan te brengen, hebbende eenen anderen looper van den Baron Larix tot mynen dienst verkregen. Waerom ik tot de reize alle toebereidselen maekte.

Koopman nedergehouden.

Kerk van Salomons moeder.

Koopluiden berooft.

Roover doorgesloten.

LXVII. H O O F T S T U K.

*Vertrek van Zjie-raes. Aenmerkelyke sterkten. Schoone karwan-
sera. Komst te Spahan. Vertrek des Konings met het Hof.*

Vertrek
van Zjie-
raes.

IK vervolgde dan myne reize op den vierden dezer maent twee uren voor den avont, uitgeleidt door den vader Josef Bufkens en Battar tot de plaets, daer wy den Baron Larix bewelkomt hadden. Hier dronken wy een glas op de goede reize, en namen van elkander afscheit.

Twee uren na den ondergangh der zon quam ik binnen de karwansera *Baet-sjega*, die zeer groot en ruim is, drie mylen van Zjie-raes afgelegen. Met het einde der zongingh ik weder voort volgens het voornemen van myn nergens op te houden, dat ik genomen hadt, ten deele om bevryt te zyn van de koude des nagts, ten anderen om alle gevaren te ontgaen, dewyl men by dagh beter van zich zien kan. Hierom reisde ik met voordagt alleen, omdat de kassies gemeenlyk maer by nagt reizen. In den beginne had ik mynen wegh voor een gedeelte over bergen, en quam vervolgens in de vlakte van het dorp *Sergoen*, latende die plaets ter regterzyde leggen. Voorts reed ik door de verdere vallei, waer in ik nu geen water vond. Als ik aen de brugh *Pol-chanie* quam, liet ik die leggen aen de regterhant. Vervolgens vernam ik in de vlakte geen water, trek- kende, om den naesten weg te kiezen, door een rivier. Hierna reed ik nogh door een dorp, en quam dus anderhalf uur voor het ondergaen der zon binnende karwansera *Abgerm*, agt mylen afge- legt hebbende. Met het ryzen der zon toogh ik weder voort, komende na een kleen uur over de groote steene brugh, die over de rivier legt, waer by twee ber- gen leggen, waer op voorheen sterkten geweest zyn. Van de laetste rustplaets was met my een kassa vertrokken uit vree- ze, naer ik konde bemerken, voor roovers, dewyl die zich in't gemeen hier ontrent ont- houden. Om den wegh te korten reden wy twee- of driemael door't water, daer men den grooten bergh, waer op weleer een aenmerkelyke sterkte geweest is, ter flinke zyde laet. Hier vond ik de eerste sneeu in't verschiet op het gebergte. Aen't ein- de van dit gebergte ter regter zyde reden wy door de rivier, waer in wy nu geen water vonden; voorts door de vlakte tot kort aen den middagh, wanneer wy aen het dorp *May-ien* quamen, daer wy tra- den in eene karwansera vyf mylen van de laetste rustplaets afgelegen. Aldaer qua- men verscheide reizigers, waer onder een

Het dorp
May-ien.

Perfiaensch Heer van aenzien, die volk en schietgeweer by zich hadt. Hy ver- toonde my het zelve. Ik vond het onge- laden en zonder goede steenen, die hy echter by zich had. Hy toonde my ook een goede halve Europeesche musketton, daer ik eenen goeden steen op zette. Ik liet hem hier op myn schietgeweer zien, dat wel geladen was, bestaende in vier pistolen en een vierroer. Twee pistolen had ik op myn lyf, en twee op het paert. Deze Heer stont zynen wegh te nemen naer Zjie-raes, en ik vervolgde den my- nen, latende de Kassa, die langzaam voorttrok, agter. Een goet stuk wegs afgelegt hebbende reed ik over een moeje- lyk gebergte, dat byzonder steenigh en rotfigh was, hier by ook zoo gevaerlyk, dat ik gedwongen was dikwyls af te sty- gen, en te voet te gaen. Want een my- ner lastbeesten viel twee- of driemael om, waer door ik genootzaekt was de pak- kaedje telkens af en op te doen. Middler- wylen naderden my drie reizigers, die mede na Spahan trokken, houdende zich meest al den dagh ontrent my. Een uur na den middagh waren wy dit quaedt ge- bergte overgeraekt, en vonden ons in de vlakte, daerwe ten drie uren na den mid- dagh binnen de karwansera *Oedsja* aen- quamen, en rekenden zeven mylen afge- legt te hebben. Toen wy de zon zagen ryzen gingen wy voort, vindende het meeste water nu met ys bezet. Wy re- den gedurigh door een schoone vlakte be- staende voor een gedeelte in beploegt lant en verscheide dorpen. Wy namen ons verblyf by het dorp *Affepas* binnende kar- wansera. Nu hadden wy weder vyf my- len afgelegt. Hier was een kassa met wyn geladen van Spahan voor onzen Heer Directeur te Gamron. Gewekt door de zon gingenwe vervolgens over het hier aen leggende gebergte over eenen goeden vlakken wegh. Hier ziet men by wylen veel gevogelte in een poel met rys bezet: dogh nu vernamen wy alleen wat verder in't lant, daer veel water is, eenige Snippen, Entvogels, een soort van Oje- varen, en Kievitten. De wegh was door de groote droogte byzonder goet: zoodat wy ten twee uren na den middagh binnen de karwansera quamen aen het dorp *Koes- kiefar*, gelegen zeven mylen van de leste rustplaets, daer men, als voorheen ge- zegt is, op een vreemde wyze over de hui-

Het dorp
Koes-kie-
far.

huizen gaet. Des anderen daegs gingen wy voort door dezelve vlakke, waer in ter regter zyde zich verscheide dorpen opdoen. Hierom is hier veel beploegt lant, vervolgens heuvels en bergen. Hier ontmoetten wy veele aanzienlyke Persianen, met een gevolg van wel vyfentwintigh personen, alle met schietgeweer gewapent: ook verscheide kassas en andere reizigers, eenigen ook met hunne kameelen in 't velt leggende. Een uur na den middagh kregen wy weder eenen vlakken wegh, en quamen ten drie uren binnen de karwanfara te *Degerdoe*, gelegen 7 mylen van de laetste plaats, daer wy stiel hielden tot den morgen, wanneer wy weder voorttrokken over de bygelege bergen. Op den middagh togen wy over een plaats, daer het water voorby loopt. Het schynt een vervalte kasteel te zyn. Vervolgens reden wy veele heuvels open neder. Toen kregen wy eenen moejelyken wegh, die my van het paert deed stygen. Hier over geraekt quam ik in de vlakke van *Jes-dagae*, waer by men in de laegte nederwaerts gaet, zodanigh steil dat men genootzaekt is van 't paert te gaen. Ten drie uren quam ik daer binnen de karwanfara, gelegen zeven mylen van de laetste rustplaats, zeer vermoeit, dewyl het dien dag hart gewaait hadt. Met de zon voorttrekende reed ik door schoone vlakten, waer in ter flinke zyde verscheide plaatsjes lagen. Weinigh voor den middagh reed ik door een dorp, en quam ten twee uren na den middagh te *Magsoebegi* binnen eene der karwanfaraes, die daer veel zyn, afgelegt hebbende zes mylen wegs. Hier vond ik den Engelschen Heer *Jean*, die van Spahan voor Opperhoofd ging naer Gamron in de plaats des overledenen, van wien wy gesproken hebben. Hy hadt by zich den gemelden Italiaen Signor Francisco, dien ik in den voorleden jare te Zjie-raes gevonden hadt, zynde toen den wynmaker der Engelsche natie. De Engelsche Heer ontfingh my beleefdelyk, en hielt my dien avont by zich ten eten. Maer ik nam vroegh myn affcheit, dewyl ik wist dat hy des nagts had voort te trekken met de groote kassa, die hy by zich hadt. Na zyn vertrek vorderde ik ook mynen wegh door dezelve vlakke, die zeer vermakelyk was, om de bemuurde tuinen en lusthoven, daer zy ter flinke zyde van alle kanten mede bezet was. Vele duiventoorens waren hier ook tot *Cominsja* toe, dat een lustige plaats is, loopende een aengename rivier ten deele met een groote kloof door het lant, waer over op verscheide plaatsjes bruggen leggen, daer men over rydt, inzonderheit by *Cominsja*, daer ik een goet uur na den middagh in eene der karwanfaraes tradt, die daer ook veele zyn, en met veele ge-

makken verzien. Nu was ik vyf mylen verder gekomen dan de laetste rustplaats is. Des anderen daegs trok ik tegen den avont van hier nogh al door dezelve vlakke, daer een goet stuk wegs tuinen en woningen aen een leggen. Hier stroomt een waterloop tot aen *Majaer*, waer nevens men tendeele voortrydt, en verscheide malen over het zelve water door middel van kleene bruggetjes trekt. Ten twee uren na den middagh quam ik binnen de schoone karwanfara *Majaer*, van de laetste plaats 6 mylen afgelegen. Ik tekende deze welgeboude en befaemde plaats voor een derde deel zittende in myn vertrek van waer ik het gezicht hadt op de voorpoort, waer door men in dezelve komt, met de verheve plaats in 't midden der karwanfara, gelyk hier neven te zien is. Van het gebou en de buitenstreek hebben wy voorheen al gesproken, ook iets daer van in print vertoont. Nu had ik de laetste *mansel* van zeven mylen af te leggen. Waerom ik met het aenbreken van den dag weder voorttrok ten deele door vlakke. In welke een uur van het gebergte af een brave steene karwanfara is. Dan trekt men 't gebergte over, dogh om de steilte te voet, tot dat men weder in de vlakke komt, daer zich veele plaatsjes ter regterhant opdoen. Twee uren voortgetogen zynde reed ik voorby de karwanfara *Miersa-elrasa*, drie mylen van Spahan gelegen. Een goet stuk wegs van dezelve moet men weder over gebergte trekken, het welk byna over zynde ziet men de stad, die zich byzonder aengenaem opdoet. Ten drie uren na den middagh quam ik 'er aen over de Zjie-raesche brug. Komst tot Spahan. Ik begaf my terstont naer het Convent der Capucinen, voor dezen gemelt. De opperste van dit Convent was daer negen of tien jaren langh geweest vader Jan Baptist, een stiel en zedigh man, die my beleefdelyk ontfing. Dit verblyf had ik uitgekozen om meerder zekerheit en vryheit te hebben dan in de karwanfara. Hier by was ik gezint myn verdere reis, zoo veel mogelyk was, voort te zetten. Op myn aenkomst verstond ik dat de Koningh uit Spahan den 28 Augusty dezes jaers vertrokken was, eerst naer den tuin *Sadets-abaet*, even buiten de stad gelegen, en van daer den 16 September naer eenen anderen tuin, genaemt *Coes-gonna*, en den 24 der zelve maent naer *Douwlet-abaet*, drie mylen verder van deze stad gelegen. Hy was op wegh getoogen met alle de Grooten van zyn hof, en alle zyne bywyven, of geheelen *Haram*. Hier by had hy een ongemeen gesleep van volk by zich. Deze uittogt strekte tot het gaen bezien van eenige plaatsjes en uiterste grenzen des Ryx, volgens gebruik der oude Koningen. Hy had voor zyn

DE KARWANSERA MAJAER.

vertrek tot zynen *Naby-paesja* of stede-
houder gelaten *Sefi Coelic Aga*, eenen zy-
ner Capaters, die het bewint in handen
had met zoo veel gezagh als de Koning
zelf, wordende alles, wat door hem
geschiedt, voor goetd gekeurt is.

Des anderen daegs na myn aankomst
deed my ons Opperhoofd de Heer Wil-
lem Bakker door zynen Hofmeester be-
wellekomen, en tegen den middagh ter
maeltydt verzoeken, dat ik met dankzeg-
ging ontgingh onder belofte van nogh
voor den avont hem te zullen komen be-
groeten. Ik deed het, en wert beleef-
delyk ontfangen. Deze Heer boot my
de Logie tot myne herberg aen, waer
over ik hem bedankende egter weder naer
het Convent keerde.

Des daegs daer aenging ik myne plicht-
pleging doen by den Engelschen Agent
den Heer John Lok, die my insgelyx
beleefdelyk ontfing, en zyne woning tot
myn verblyf aenboot.

In de daer aen volgende dagen quamen
de bekende vrienden my bewellekomen,

waer onder een Italiaen genaemt Signor
Jofef, die sedert myn vertrek hier geko-
men was, en zich voor Arts en wond-
heeler laet gebruiken.

Kort hier na gaf ik myne brieven, die
ik naer Gamron afzond aen den Heere
Directeur Kastelein, en den Baron La-
rix, en andere vrienden, aen eenen loo-
per over, die derwaert afgezonden wert.
Toen reed ik met ons Opperhoofd en den
vader Antonio buiten de stadt, om ons
te verlustigen in den tuin *Koes-gonna*,
waer in de Koningh voor zyn vertrek ge-
weest was. In het midden van dezen lust-
hof vint men een braef gebou, waer van
het voornaemste bestaet in een groote zaal,
die fraei met bloemwerk beschildert is.
Boven beschout men van dit gebou het
omleggende lant. Nevens het zelve staet
de Haram of het Vrouwentimmer afge-
scheiden, bestaende in veel kleene ge-
meene vertrekken. Wedergekeert zyn-
de bleef ik des nagts in de woninge der
Maetschappy, waer in ik des anderen
daegs met ander gezelschap onthaelt wert.

De Ko-
ningklyke
tuin koes-
gonna.

LXVIII. H O O F T S T U K.

Nieujaerwenschen by het Hollantsch Opperhoofd. Gelukwenschingen op het Kersfeest aen den Engelschen Agent. Onthael van eenen Armenischen koopman. Nieuws wegens den Franschen Gezant. Gebbers, hun tydtrekening, godtsdienst, en zeden.

Nieujaerwenschen.

HET jaer 1707 ging nu in, met wiens aenvangh ik ons Opperhoofd veel geluk en zegen voor dit en de volgende jaren toewenschte. Ik bleef by hem dezen dagh, latende zich daer ook vinden vader Antonio, de Calantaer of Burgermeester van Julfa, eenige der voornaemste Armenische kooplieden, en de meeste Europeesche geestelyke vaders, makende samen een getal uit van wel vyf of zesentwintigh personen. Wel onthaelt zynde vertrokken wy alle met den avont van daer. Hier viel nu de eerste sneeu, waer mede men des morgens de bergen voor het meeste gedeelte bedekt zagh. Dezen morgen bezocht my myn vriend Adriaen Bakker, die des nagts ook by my bleef.

Op den 6 der maent wenschte ik den Engelschen Agent een gelukkig Kersfeest, latende zich ook het voorgenoemde gezelschap vinden, zoodat'er een tafel was van ontrent dertigh menschen, die hier banketteerden onder het geluit van muzyk en het losbranden van vyf stukjes kanon. Wel onthaelt zynde namen wy met den avont ons afscheit.

Des anderen daegs eindigde de groote Vasten der Persianen, die den zevenden der voorlede maent begonnen was. Na eenige dagen quam ons Opperhoofd my en de vaders van het Convent begroeten, met wien ik des anderen daegs in gezelschap van zynen Stedehouder naer Julfa reedt om ter maelydt te zyn van eenen Armenischen koopman, genoemd Gregoor de Sumael. Als wy over de vlakke by de rivier quamen, deed het paert van het Opperhoofd zulk eenen sprongh ter zyden uit, dat het met zynen beryder zoodanig in een drooge floot met sneeu bedekt nederstortte, dat men noch hem noch het paert zien kon. Hy quame echter haestigh weder te voorschyn, zynde tot zyn groot geluk maer weinigh door den trap van't paertaen zyn been bezeert. By den Armenier in huis komende vonden wy reets een groot gezelschap byeen, te weten den Patriarch, met zynen Stedehouder den vader Antonio Destiro, den secunde der Engelsche natie, eenige Fransche Geestelyken, en verscheide voor-

name Armenische kooplieden, makende samen wel vyftigh personen uit. Na het gewoonlyk onthael van suikerbanket, van warmen drank, van brandewyn en tabak, wert'er overvloedt van spyzen opgedischt, bestaende in eene meenigte van gerechten. Het gebet wert door den Patriarch gedaen, die een groot plat broot in zyne handen had, dat hy aen stukken brak, en veelen der gasten mede deelde, eene plechtigheit, die ik noit te voren gezien hadt. De eetzael vry groot zynde was met een katoene tafelkleedt geheel overdekt, daer wy't volgens's lants wyze rondom op neder zaten. Ettelyke voordieners deelden de spyze op tafelborden aen yder om: hebbende ook de wynschenkers druk werk, die tusschen de opgestelde schotels doorliepen, dat by dezen toetsel een aerdige verbeeldinga gaf. Men dronk op de gezondheid van alle, die hier tegenwoordigh waren, ook van verscheide afwezenden. Het gezelschap scheidde ontrent den avont.

Op den 17 der maent was hun kruisdoop geschiet, waer van ik boven gesproken heb.

Hier hoorden wy zeggen dat de Heer Doot des Fabre, komende als Gezant van Vrank-
Franschen
Gezants.
ryk aen dit hof op den 20 van Augustus in de stadt Erwan overleden was. Men had na zyn doot maer vier goude dukaten by hem gevonden, hebbende (dus ging de spraek) een schult van wel hondert duizent gulden nagelaten, waer van het grootste gedeelte te Constantinopolen gemaakt was, daer hy zyn huisvrouw, een Griekinne, gelaten hadt. In dit gezantschap had hy van Parys met zich genomen een vrouwe, die na zyn doot als Ambassadrice wilde herwaert komen, en zich te paert als een Amazone met ongedekten hoofde vertoonen, vlak tegen de zeden van dit lant. Wy bleven in verwachting wat hier op volgen zou. Sedert verstonden wy dat Monfr. Michel, Sekretaris des Ambassadeurs aen het hof van Constantinopolen, herwaert stont te komen, ook daerna uit brieven van Aleppo, dat daer orde van wegen den Koningh van Vrankryk was gekomen dezen Fabre gebocit naer Vrankryk te zenden. En dit

dit zou hem overgekomen zyn , ten zy hy tot zyn geluk reedts van daer getrokken was.

Wy verstonden in de maent February des jaers 1707 uit brieven gezonden van Erivan, dat daer eenige onlusten ontstaen waren tusschen de Franschen van dat gevolg, en de Persianen, waer van men zeide dat die genoemde Ambassadrice oorzak geweeft was. Men was hantgemeen geworden, en verscheide Persianen waren op de plaets doot gebleven, en andere gewond; evenwel met de nederlaeg der Françoisen, die in het eind overmeestert en gevangen wierden, nevens eenige Armeniers, die de Françoisen geholpen hadden; van welke Armeniers twee door het Gerecht met den zwaerde gestraft zyn. Op deze tyding hoorde ik zeggen, dog zonder eenige zekerheit, dat 'er van het Persisch Hof last gegeven was tot het te rug zenden dezer vrouwe. Het welk yder, die 'er van hoorde, gaerne gezien hadt, dewyl zulk een exempel strekken most tot eene schandvlek voor alle Europeers, die zich in dit Ryk onthouden; waer van ik hierna breder spreken zal.

Hier zynde beving my een lust om in gesprek te treden met de Gebbersche Priesteren. Hier toe vond ik goede gelegenheit door de vriendschap, die ik onderhielt met den Engelschen Agent, een man van groote beleeftheit, en zinlykheit in alles te onderzoeken, die ook goet Hollantsch sprak, als hebbende in zyn jeugt in onze landen ter schole gelegen. Hy ontboodt dan eenen der Priesteren by zich, niet alleen om my hier in te wille te zyn, maer ook zynen eigen lust te voldoen. Hier was ook by een Serfiaensch wetgeleerde, die de Agent gebruikte tot het opstellen van brieven, die in de Persische tale mosten geschreven worden.

Gesprek
met de
Gebbersche
priesteren

Hun ge-
voelen
van de
Godtheit.

Her geen ik te vragen had stelde ik in geschrift. Myn eerste vraegh was wat de Gebbers geloofden of meenden te weten van de scheppinge der werrelt, en van Godts almogentheit. Hy antwoordde my dat naer hun gevoelen de lieve Godt een en alleen was, en naer hunne verbeeldingh een geest of licht, van geen menschelyk vernuft te begrypen. Zy hielden voor vast dat hy overal tegenwoordigh en alwetende was, en alles doen kon wat hem behaegde; dat hy ook Godt van eeuwigheit was, en zondereinde zyn zou: dat zonder zyn willen en weten niets ter werrelt geschiedde. Zy hadden ook eene overleveringe dat eenige Engelen Godt den oorlogh hadden willen aendoen, en een der zelve hierom uit den hemel gestooten was, wiens naem voor zynen val *Ab-lies* ware geweest, en daer-

na *Zeyloen* of duivel, hebbende nu zyn plaets in de *Doefag* of helle, die zy geloofden dat onder de aerde was. Godt, zeggen zy, heeft de werrelt gemaekt in zes tyden, by hengenoot *Mey-deferem*, *Mey-doesjem*, *Petie-sjaeyhem*, *Eoos-aen*, *Meydie-jerihen*, en *Ammaespas-miediehem*. Dogh of deze tyden jaren, maenden, weken, of dagen waren geweest, wist deze Priester niet wel te zeggen. Zyn naeste meening was egter, dat het dagen waren geweest. Na het scheppen der werrelt hadt Godt den mensch gemaekt, die van hem genoemt wiert *Babba Adam*, naer wien alle menschen in't byzonder onder de Persen en Turken *Adam* genoemt worden. Deze Adam was gevormt uit de vier Elementen, het vier, de lucht, het water, en d'aerde. Toen schiep Godt eenziel in den mensch, die zy agten dat wint is. Hierna nam Godt uit de flinke zyde van Adam iets van zyn lichaam, en iets van zyn ziel, waer van hy naer Adams gelykenisse eene vrou gevormt heeft. Na eenigen tydt, zeggen zy, wert aen Adam door iemand, dien zy niet noemen kunnen, een soort van terwaengeboden, hebbende de grootte van een meloen, waer van hy zou gegeten hebben. Hier op hadt Godt hem uit de plaets, waer in hy gestelt was, verstiten. Nogh zeggen zy dat Adam, toen hy eerst geschapen was, de oogen boven op zyn hooft hadt, maer dat die na het eten dezer vrucht in zyn voorhoofd gekomen zyn. Hier uit is te bemerken dat zy gelooven dat Adam voor den val naer den hemel, en sedert naer de aerde gezien heeft. Dus voor Godt verschynde had die hem gevraegt, wat hy eerst gezien hadt; waer op hy geantwoort hadt, Godt. Dat Godt hem weder-vraegde wat hy nu zagh, en hy daer op zeide, my zelve in eenen elendigen staet. Hoe zich Adam en zyne Gemalin verder gedragen hadden, wist hy niet te zeggen, houdende het alleen daer voor dat ze de werrelt door aenteelen van kinderen hadden vermenigvuldigt; en dat na verloop van langen tydt opgestaen is een propheet, by hen bekend onder den naem van *Zaer-sjos*, dien de Persianen nu nogh voor *Abraham* houden. Deze propheet in de werrelt gekomen zynde predikte den menschen het goet doen aen, en het quaet doen af. De menschen morden hier tegen aen, zeggende: *Hoe komt gy ons te gebieden dit te doen, en dat te laten?* Hy antwoordde: *Ik kome van Godt.* Zy streefden hier tegen aen, zeggende: *Zoo gy de waerheit spreekt, zoo kruip onbescha-digt door ons goud en zilver, dat wy smelten zullen.* Het welk als gy doen kunt, zullen wy u gelooven, en gehoorzamen. Zynamen deze proef, en hy voldeed hun: sedert wel-

welken tydt zy hem den naem van *Zaer-sjos* of *Zaer-sjoest* gegeven hebben, dat iemand betekenen wil, die in gesmolten gout en zilver gewasschen is. Van dezen haddenze hunne wetboeken ontfangen, om daer uit te leeren zyne geboden en wille na te komen, en te onderhouden, voor zoo veel Godt en hunnen naefte betrefte. In deze wetten was hun belaft agting te hebben voor al wat grooter was dan zy, te weten de zonne, het vier, het water en de aerde, maer niet om goddelyke eere daer aen te bewyzen, schoon veel menschen hun den naem van vieraenbidders geven. Want zy hebben alleen agting voor het vier, omdatze daer genot en dienst van hebben; gelyk het gelegen is met het water, dat ze voor drank en om zich te reinigen gebruiken. Van de lucht scheppenze licht, gelyk van de zon en maen, en hebben daerom eenige eerbiedigheit daer voor, gelyk voor de aerde, omdatze voornamelyk daer uit voortgekomen zyn. De agting voor het vier is hun bygebleven sedert den tydt der oude Persianen, die by de tyden van Cyrus, Darius, en Alexander gebloeit hebben, wanneer het vier van hun heiligh en eeuwich genoemd wert, en met staetsie op zilvere altaren voor't heirleger omgedragen. Het beelt der zonne was ook in een glas van kristal befloten, en stak boven uit de hutte om van yder te kunnen gezien worden. De propheet Ezechiël maekt hier ook gewagh van, zeggende: *Uw zonnebeelden zullen verbroken worden.* Maer wy hebben van dit alles in de beschryvinge van den staet van Persie breet genoeg gesproken.

Spyzen by
hen ver-
boden.

De spyzen, die hun niet geoorloft is te eten, zyn voornamelyk raven, serpente, kamelen, ook bloet van welke dieren het zyn magh. De varkens zyn zy gehouden twee of drie maenden binnen hunne huizen te bewaren, en te zorgen datze geene vuiligkeit eten. Welke tydt om zynde zy die mogen slachten en eten.

Hunne
zedes ont-
rent de
geboorte
der kinde-
ren.

Wat de zeden ontrent de geboorte der kinderen aengaet, hier van moet men weten dat een kint ter werelt gekomen zynde, komt eenen der Priesteren drie dagen na de geboorte met een geheiligt water, waer van hy het kint wat in den mont geeft, gelyk ook aen de moeder. Dan krygt het zynen naem, naer iemand zynen voorouderen. Voorts wert 'er een gebedt gedaen, dat Godt, die de gansche werelt gemackt heeft, dezelve wil doen duurzaam zyn, en met alle nootlykheden verzien. Van besnydenis wetenze niet.

En huwe-
liken.

Ontrent het trouwen houdenze deze manier. Als een dogter huwbaer geworden is, en ten huwelyk verzogt wort,

kiesst zy een volmagtigden, die uit haren naem voor het Gerecht verschynt nevens eenige getuigen. Als deze de zaken, deze dogter betreffende, te kennen gegeven heeft, ondervraegt het Gerecht de getuigen, of deze man met zulk eenen last gesterkt is. Als hier antwoord op gegeven is, verschynt ook de man, die de dogter ten huwelyk verzogt. Men vraegt hem af, of hy genegen is zulk eene maegt ten huwelyk te nemen: en deze vraegh wort driemael herhaelt. Hier op gebiet hem het Gerecht veertigh Toman in zilver en vyf in gout (dit bedraegt 1575 gulden) aen de bruit te geven, zoo ze die begeert. Dit belooft hy, en betaelt deze som gemeenlyk in juwelen. Maer is hy, onmagtigh om dit gelt op te brengen, ontslaet hem de bruit van die verplichtinge. Als dit by het Gerecht zoo beschikt is, neemt de bruidegom vier of vyf van de oudste vrienden, en gaet met hun in het huis der bruit, die by andere vrouwen gevonden wort, hebbende eenen doek over haer hoofd. De volmagtigde neemt dan de bruit by de hant, en levertze aen den bruidegom. Hier op gaen alle de vrienden elk met een kaers in de hant, en geleiden de bruit in't huis des bruidegoms tot binnen de kamer, daer zy zich onthouden zullen. Onder luiden van aenzien is het eengebruik, dat de gelieven niet by een komen, zoodat de minnaer zyn beminde niet ziet; dat heel anders is by gemeene luiden. Als ze by hunne vrou die ze nu getrouwt hebben, geen kinders teelen, mogenze nogh een vrou daer by nemen, dogh met bewilliging der eerste.

Begraeffe-
nissen.

Ontrent de begracffenis der dooden hebbenze deze zeden. Als iemand op zyn uiterste legt, komt'er een priester by hem, die hem eenige plechtelyke dingen, op zulk een geval passende, voorleest. Na't overlyden brengenze het lyk om de onzuiverheit uit het huis naer eene plaets, die daer toegeschikt is, genaemt *Lescona*, of sterfhuis. Hier latenze het vier of vyf uren blyven totdat de vrienden by een komen. Dan leggen ze het in een hemt en ander linnen gewonden op een dootbaer, die van yzer gemackt is, en vervoeren het naer eenen bergh, waer in een kamer gemackt is, die verscheidene kleene afgezonderde begraeftplaatsjes heeft, in welker een het gelegd wort. Eer het daer komt wort over wegh gedurigh uit een boek gelezen. Als ze van daer gaen, fluitenze de begraeftplaats toe, en laten het doode lichaem een gansch jaer dus leggen. Dan nemenze het gebeente by een, en begraven het onder de aerde. Zy gelooven dat de ziel na het scheiden uit het lichaem in eene andere werelt overgaet, zonder Godt te zien,

tot datze op den *Doensdagh* of dagh des Oordeels weder zal verryzen, en zuiver zynde den hemel tot loon, onzuiver de helle tot straffe ontfangen.

Biddagen. Van de Zon- of Rustdagh weten zy niet. Alleen houden zy vier biddagen in elke maent, komende dan in de kerk te samen, en hunne ceremonien verrichtende. Het gewoonlyk gebedt geschiet driemaal des daegs: de eerste reize met het opgaen der zonne, de tweede des middags, en de derde, als de zon ondergaet. Mahometh houden zy voor eenen valschen propheet, en vervloeken hem.

Deze Gebbers hebben door de rampen van zware oorlogen hun lant verloren, en bestaen nu alleen in een klein getal, onthoudende zich in eenige Persische steden, daer ze meer vryheit dan te Spahan hebben. Want die te Julfa zyn heeft men voor eenige jaren gedwongen het Mahometansch geloof aen te nemen, hebbende ten tyde des Konings Abbaes, even als de Armeniers en anderen, in volle veiligheid geleefd, opdatze niet op de grenzen van Turkye blyven zouden. Men gaf hun ook hier ontrent en verder eenigh lant te bebouwen: met welk werk nogh veel Armeniers aen verscheide oorden zich generen; gelyk ik hier boven in de beschryvingh van Samachi gemelt hebbe.

Deze Gebbers of Gauren zyn slechte luiden. Hunner vrouwen kleeding is meer naer de Arabische, als dezès lants wyze, zynde haer aengezicht altydt ongedekt volgens het oude gebruik dier natie. Zy hebben ook een heel andere tael, zoodat ook hun letters van een heel ander maeksel zyn, als die der Persianen.

Tydtrekening. Zy maken hunne tydtrekening van Adam af, dien zy, als gezegt is, dus noemen, even als wy. Maer zyne afkomingen hebben andere namen. Zy geven voor dat, na dat Adam dertigh jaren in de werrelt geweest was, een opgestaen is, dien ze *Oufchyn* noemen, en voor een opperhoofd eener familie erkennen. Na dezen erkennen ze ook eenen *Sjem-fiet*, die zy zeggen hun eerste Koningh geweest te zyn. Dezen schryven zy zeven hondert jaren levens toe. Na hem volgde, zeggende ze, *Soohaet*, die duizent jaren leefde, en na dezen *Frey-doem*, die vyf hondert jaren geleefd hebbende zyn Koningkryk overgaf aen *Pfoom*, die ze niet weten wanneer geleefd en geregeert heeft. Hier aen volgt *Mamoet-sie-her*, die hondert en twintigh jaren geregeert heeft, en na hem *Noufar*, die twaelf jaren het Ryk behielt, wanneer *Aef-raefsja* uit Tartarie komende het Ryk van Persie veroverde, en het zelve vyftigh jaren regeerde. Na hem quam *Khekobaet*, die hondert en twintigh jaren regeerde: toen *Khekoboes*, die honderten vyftigh, en na hem *Loraes* en *Gofstaes*,

die te samen hondert en twintigh jaren regeerden. Toen quam *Baman*, die 99 jaren het ryk behielt; daerna *Homa*, dochter van Baman, die dertigh jaren regeerde, wordende gevolgt van *Darop*, den zoon van Darius, die ze willen dat veertien jaren en drie maenden op den troon gezeten heeft. In zyn plaats quam de zoon van Baman, en regeerde twaelf jaren. Op hem volgde *Schandaz-roemie*, of Alexander uit Europa, die veertien jaren regeerde. Na de twee eerste vaders stelltenze alle de volgende voor Koningen te boek. In Alexanders plaats quam *Asht*, de zoon van *Asht-poes*, met *Nieroeffein-Cofforo*, zoon van *Arderwoen*, nevens *Babokoen*, regerende met hun drien tweehondert en vyf en zestigh jaren. Hierna quam *Ardesjier Babokoen*, en zat eenenveertigh jaren, en op hem *Armoos*, zoon van *Sjapoer*, die vyf jaren regeerde. Op hem volgde *Baroen Senogormoes*, die drie jaren en drie maenden zat. Na hem regeerde *Pieroes-ger* tien jaren. Na hem *Baroem*, zoon van *Baroem-mioen* vier maenden en vyf dagen, gevolgt van *Narsje*, zoon van *Baroem*, die negen jaren zat. Toen quam *Ormoes*, de zoon van *Narsje*, die ook negen jaer regeerden, na hem *Sapoer*, zoon van *Sapoer*, en regeerde vyf jaren en vier maenden. Toen *Za-ardezjer af zja*, dat zoo veel als Koningh betekent. Dees regeerde tien jaren, gevolgt van *zja Poer*, zoon van *zja Ardezjer*, die elf jaren het ryk bezat. Toen regeerde *Jesdegerd* dertigh jaren langh, en na hem *Baroem Migier* 66 jaren. Na dezen *Jesdegeer*, zoon van *Baroem*, 18 jaren en vier maenden. Toen *Fhieroes* zoon van *Jesdegeer* 14 jaren. Na hem regeerde *Narsje*, zoon van *Fhieroes* zeven jaren: in wiens plaats *Bellaes*, zoon van *Fhieroes* vyf jaren regeerde. Hem volgde *Cobaet Sinneferoes*, die veertigh jaren regeerde, en na hem *Nonseer-woen*, zoon van *Cobaet*, een zeer regtvaerdigh Koningh, die zevenenveertigh jaren het Ryk behielt. Na hem quam *Ormoes*, zoon van *Nosjeva*, die twaelf jaren zat, en na hem *Cosro*, zoon van *Ormoesja*, die agtendertigh jaren regeerde. Na hem regeerde *Cobaet*, zoon van *Cosro*, zeven maenden. Na hem regeerde *Aerde-sjier Sinnecobaet* een jaer en zes maenden. Hierna regeerde *Afermien*, dochter van *Cosrow*, 6 maenden, en na haer *Keswarbonoe*, dogter van de gemelde, een jaer. Toen regeerde *Jesdegeer* twintigh jaren. Toen quamen de Mahometanen. Het getal dezer jaren van Adam afgerekent, als men uitzondert de genoemde, welker tydt of leven zy niet weten te noemen, maekt uit 3632 jaren, een maend, en vyf dagen; daer by gedaen zynde de 1135 jaren van Mahomeths komst tot nu toe maekt een getal uit van 4767 jaren, een maent en vyf dagen. Dit

Dit is al wat ik heb kunnen vernemen wegens den toestandt dezer zaken en Vorsten, die volgens voorgeven der Gebbers uit dit geslacht Persie beheerscht hebben. Hier boven heb ik gegeven eene lyst der Koningen, die tot Alexander den Grooten toe het gebiedt bekleedt hebbende in het verhael van Chilminar, of het beroemde Paleis van Persepolis groot belang hadden en daer meest te pas quamen; welke lyst opgesteld is niet alleen naer het voorschrift der oude Griexe en Latynsche, maer ook naer dat der nieuwe Persiaensche en Arabische schryveren, die hier over aentekeningen gemaakt hebben. De Koningen daer op volgende, die het minste belang in dat verhael niet hadden, oordeelde ik toen ter tydt niet dienstig by te brengen, te meer dewyl ik in den begin-

ne niet voornam daer iets van te melden. Dogh naderhant overwegende dat het gewag hier van een zaak was, die den staet eens Ryx betrof, om welk te gaen bezichtigen al myn toelegh gestrekt heeft, heb ik eindelyk goetgevonden den lezer ook van deze naeukeurigheit niet te versteken. Waerom ik, eer ik de beschryving van Persie eindigde, een naeukeurig Register heb opgesteld van alle de Koningen, die op Alexander gevolgt zyn, verlicht door korte dogh noodigeaenmerkingen daer toe dienende, hoopende dat ik der nieuwsgierigheit des lezers, zoo niet geheel, ten minste voor een gedeelte, zal voldoen hebben. Ik trede hier dan toe over, eer ik voortga met het verder verhael myner reize.

LXIX. H O O F T S T U K.

Lyst der Koningen van Persie sedert Alexander den Grooten, tot deezer tydt toe, uit de oude Griexse en nieuwere Persise Schryvers by een getrokken.

NADAT Alexander de Grooten zes volle jaren Asie, en te voren even zoo langen tydt, Macedonie geregeert hebbende, der werrelt overleden was, rees'er onder de voornaemste Vorsten des Ryxen Veltoversten groote twist en oneenigheit over de kroon, die yder voor zich zelven begeerde. Na lange krakkeelen wert eindelyk tot voorkominge van verdere onheilen Arideus, Alexanders broeder, door Filips by eene Philinna gewonnen, met eenparige stemmen tot Koningh verkoren, maer, dewyl hy zwak van herffenen was, het Ryxbestier aen Perdikkas toebetrouwt. Den andere Grooten wert het bewint gegeven over verscheide groote koningkryken en lantschappen, die ze eerst als stedehouders des Konings regeerden, maer daarna smaek in de regeringe gevonden hebbende zich eigenden, en als koningen het gebiedt voerden. Onze meening is niet ons in te laten in het wydt beslagh dezer zaken, van de Historischryveren uitgebreit, maer alleen de orde en namen aen te tekenen der Vorsten, die na Alexander tot dezen tydt toe over Persie als koningen geheerscht hebben.

Vooraf evenwel moet aangemerkt worden dat het gezagh der Griexe Vorsten over Persie niet zeer langh geduurt heeft. Want zy onder elkander oneenigh zynde,

en uit nydt elkander gedurigh beoorlogende, hebben zich zelven in 't ende verzwakt, en gelegenheit gegeven aen anderen van af te vallen en geheele landen te ontvreemden. Niettemin is by de oude Schryvers eene reex van Macedonieren bekend, die het oppergebiet over Persie gehad hebben. Alexander zelf had by zyn leven tot Lantvoogt enkel over Persie aengesteld eenen Peucestes, die ook na zyn doot deze waardigheit behouden heeft, totdat hy daer van door Antiochus, onechten zoon van Filips, en broeder van Alexander, toen Eumenes overwonnen was, door list en geweld berooft wert. Deze Antiochus dan heeft den voorrang gehad der Macedonieren, die sedert koningen van Persie geweest zyn, die wy vervolgens zullen optellen.

I. De eerste is dan geweest de gemelde *Antiochus*, die het bewint had over kleen Asie. Nadat hy Eumenes overwonnen had, bemagtigde hy de opperheerschappy van Asie, Syrie, Babilonie, Persie, en de landen daer onder behoorende. Alle deze mogentheden nochtans most hy afstaen aen Seleucus Nicanor, van wien hy overwonnen wert. Dus wert in zyn plaets koning van Persie.

II. *Seleucus Nicanor*, of *Nicator*, gelyk anderen willen, welke naem eenen overwinnaer betekent. Deze regeerde

de dertigh jaren langh , makende toen plaets voor

III. *Antiochus Soter* , of den Behouder. Dees regeerde eenentwintigh jaren , en na hem

IV. *Antiochus Theos* , of de goddelyke, die vyftien jaren het Ryk bezat. Na hem quam

V. *Seleucus Callinicus* , of de schoone, die agtien jaren op den troon zat.

Onder de Schryvers is een groot verschil onder welken dezer twee laetste de Parthen afgefallen zyn. Hunne verscheide meeningen by een te halen ware een werk van te grooten omslagh. Volgens het gevoelen van Scaliger en anderen, die wy hier in volgen, is de afval onder beleit van eenen Arsaces , dien Strabo eenen Scyth van geboorte , anderen eenen roover noemen , in het twaelfde jaer van Antiochus Theos geschiet , zynde het derde der cxxxii Olimpiade , en volgens de tydtrekening van Helvicus het 3700 na de scheppinge der werrelt , dat is 248 jaren voor Christus geboorte. Evenwel volgt daer niet uit dat Arsaces aenstonts na zynen afval Persie en de aengrenzende lantschappen bemagtigt heeft. Hierom zyn wy mede van gevoelen, dat Arsaces toen eerst Persie veroverd heeft , toen Seleucus Callinicus tegen zynen broeder Antiochus Hierax , dat is, den Onrustigen, oorlogh voerde , zynde ontrent het zeventiende jaer zynre regeringe. Maer men rekent in 't gemeen van den afval af , dat de Parthen cccclxxix, of, als anderen willen cccclxxvi jaren over Persie geheerscht hebben.

Lyft der Persiaensche Koningen genaemt Araciden.

De lyft der koningen, die ter eere van de eerste altemael denzelven bynaem van *Arsaces* bchielden, is deze. Maer daer staet te letten, dat de getalletters achter de namen gestelt de jaren hunner regeringe beteken, zynde die, waer van geene zekerheit is , overal uitgelaten.

Koningen der Persen.

1. <i>Arsaces</i> de I. regeerde	
2. <i>Arsaces</i> de II.	20
2. <i>Pampatius</i> of <i>Phrahartes</i> , anders <i>Arsaces</i> de III.	12
4. <i>Pharnazes</i> of <i>Arsaces</i> de IV.	8
5. <i>Mithridates</i> I. of <i>Arsaces</i> de V.	47
6. <i>Phraates</i> of <i>Arsaces</i> de VI.	28
7. <i>Artabanus</i> I. of <i>Arsaces</i> de VII.	2
8. <i>Pacorus</i> de I. of <i>Arsaces</i> de VIII.	
9. <i>Phraates</i> de II. of <i>Arsaces</i> de IX.	
10. <i>Mithridates</i> de II. of <i>Arsaces</i> de X.	
11. <i>Orodes</i> of <i>Arsaces</i> de XI.	
12. <i>Phraates</i> de III. of <i>Arsaces</i> de XII.	
13. <i>Tiridates</i> of <i>Arsaces</i> de XIII.	
14. <i>Phraataces</i> of <i>Arsaces</i> de XIV.	
15. <i>Orodes</i> de II. of <i>Arsaces</i> de XV.	
16. <i>Boaones</i> , anderen noemen hem <i>Vonones</i> , of <i>Arsaces</i> de XVI.	

Zyn zoon Mcherdates verkreegh het

Ryxbestier niet. Maer daer volgde , uit een ander geslacht.

17. *Artabanus* de II. of *Arsaces* de XVII.
18. *Bardanes*, of *Vardanes*, of *Arsaces* de XVIII.
19. *Gotarzes* of *Arsaces* de XIX.
20. *Vologeses* de I. of *Arsaces* de XX.
21. *Artabanus* de III. of *Arsaces* de XXI.
22. *Pacorus* de II. of *Arsaces* de XXII.
23. *Cosdroes* of *Arsaces* de XXIII.
24. *Vologeses* de II. of *Arsaces* de XXIV.
25. *Vologeses* de III. of *Arsaces* de XXV.
26. *Artabanus* de IV. of *Arsaces* de XXVI.

Deze Artabanus is de laetste der Partische koningen geweest , die over alle de lantschappen van Persie geheericht , en met de oude Romeinen zware oorlogen gevoert hebben. Want hy wert in het vyfde , gelyk Agathias zegt , of , gelyk anderen willen , in het tiende jaer des gebiets van Alexander Severus , Roomsch Keizer , (dit is volgens de tydtrekening van Scaliger en Helvicus 228 of 232 jaren na Christus geboorte , en 4176 of 4179 jaren sedert de scheppinge der werrelt) door eenen geboren Persiaen , genaemt Artaxerxes , van zyn ryken leven berooft. Eenigen willen dat de vader van dezen Vorst zekere Pavucus , leertouwer van zyn hantwerk , geweest zy. Anderen weder zeggen dat Pavucus geene kinders hebbende , en uit de starren voorzienende dat de afkomst van zekeren foldaet , genaemt Sannus , die by geval ten zynen huize was komen herbergen , vermaert en gelukkigh zyn zoude , zyn huisvrouw by hem heeft doen leggen ; uit welke vermenginge Artaxerxes zou geboren zyn. De lezer heeft zyne vryheit van hier geloof aen te slaen zoo verre het hem belieft. Maer het is zeker dat Artaxerxes in verstant en de kennisse der *Magie* , of Persiaensche wysheit zeer uitmuntende geweest is. Van hem ook zyn alle de volgende koningen afkomstigh , die (a) Agathias en anderen uit de schriften der Persianen getrokken , en ons in deze orde ter gedagtenisse nagelaten hebben.

	jaren, maend.
1. <i>Artaxerxes</i> de I. regeerde	14 10
2. <i>Sapores</i> de I.	31
3. <i>Ormisdas</i> de I. regeerde	1
jaer en 10 dagen.	
4. <i>Uraranes</i> de I.	3
5. <i>Uraranes</i> de II.	16
6. <i>Uraranes</i> de III. bygenaemt <i>Seganesna</i>	4
7. <i>Narfes</i> .	7 9
8. <i>Misdates</i> .	7 9
6. <i>Sapores</i> de II.	

Dees wert nogh ongeboren zynde , in zyns moeders lichaem , tot koning verklaert , wordende de kroon , die men op zyn hoofd niet zetten kon , op haer lichaem

(a) Vid. L. iv. de bell. Goth. & al. peregr. hist. c. ii. seqq. coll. lib. ii. c. 14.

Het geslacht van Koningh Artaxerxes.

lichaem gelegd. Hy regeerde 70 jaren.

10. *Artaxerxes* de II. zyn
broeder . . . 4

11. *Sapores* de III. zoon van *Ar-
taxerxes*. . . 5

12. *Uraranes* de IV. bygenaemt
Kermenfat. . . 11

13. *Izdigertes* de I. dien *Procopius* wil,
dat de Keizer *Arcadius* tot voegt
over zynen zoon *Theodosius* den
II. gestelt heeft. Hy regeerde het
Ryk van *Persie*. . . 21

14. *Uraranes* de V. . . 20

15. *Uraranes* de VI. zoon van den voor-
gaenden, by anderen genaemt
Izdigertes de II. regeerde 17 jaren
en 4 maenden.

16. *Perozes*. . . 20

17. *Valens*, broeder van *Pero-
zes*, by anderen ge-
noemt *Obalas*. . . 4

18. *Cabades*, zoon van *Perozes*. Deze
willende eene wet invoeren, waer by
yder man vry zou staen gemeenschap te
hebben met alle vrouwen, het zy zy ge-
trout of ongetrout waren, wert hierom
in het elfde jaer zyner regeringe afgezet,
en in het kasteel der vergetenheit gevan-
gen gehouden. In zyn plaets wert geko-
ren zyn broeder *Zambases*, of *Zamaspes*,
die maer vier, of, zoo anderen willen,
maer twee jaren regeerde. Want *Cabades*
ontvluchtte zyn wachters door hulp zy-
ner Gemalinne, die zich zelve voor hem
aen den kerkermeesters wellust opofferde,
nemende zyn toevlucht tot de Hunnen,
genaemt *Enthaliten*. Hier troude hy de
dogter des konings van dit volk, en ver-
worf een groot heirleger, waer mede hy
naer *Persie* getrokken zyn koningryk
hernam, dat hy sedert de boven genoem-
de elf, nogh dertigh jaren bezat. Zoodat
al de tydt van *Cabades* en *Zambases* rege-
ringe samen uitmaekt 41 jaren.

19. *Cosroes* de Groote, zoon van *Cabades*
heeft zware oorlogen gevoert tegen de
Keizers *Justinianus* en *Justinus*, en ge-
regeert . . . 48 jaren.

20. *Ormisdas* de II. . . 8

21. *Cosroës* de II. . . 39

22. *Siroes*. . . 1

23. *Ardeshir* regeerde 7 maenden.

24. *Baraz* of *Sarbaras*, regeerde 6 maend.

25. *Baram* of *Barnarim*, regeerde 1 jaer
en 7 maenden.

26. *Ormisdas* de III. . . 2 jaren.

27. *Jezdegird* of *Jazdgerd* de II. 20 jaren.

De koningen hier opgetelt worden by
de Arabische en nieuwe Persische Schry-
vers met andere namen, met hunne tael
overeenkomende, uitgedrukt: welke hier
op te tellen de wytloopigheid niet toelaet.
Ook kan de lezer zyn genoegen hier on-
trent vinden in het kort vertoogh van de
Persiaensche koningen, opgestelt door

den Heer D. T. V. Y., Edelman van de
betkamer des konings van Vrankryk (a).

Ondertusschen staet kortelyk aente mer-
ken dat *Persie* onder de zes laetste konin-
gen wederom niet weinigh geleden heeft,
en eindelyk onder een vreemt jok gebragt
is. Want nadat *Muhammed*, de verlei-
der, in het agthondert en tweede jaer
der Alexandrynsche jaerrekening, op den
tweeentwintigsten dagh der maent *Nisan*,
dat is den 22 van April 572 na Christus
geboorte, in de werelt gekomen was;
in het zeshondert en elfde, wanneer hy
vcertigh jaren out was, zyne gewaende
Prophetische openbaringen verbreit had;
in het zeshondert en tweeentwintighste
van de *Koreischthen* uit *Mecca* gedreven,
en naer *Medina* gejaegt was; en sedert in
het jaer 629 en de volgende *Chaibar*, *Mec-
ca*, het lantschap *Tebac*, en byna geheel
Arabie door de wapenen overweldigt
hadt; en eindelyk in den jare 634, het
elfde der *Hechira*, of zyner vlucht naer
Medina, aen eene vallende ziekte en koorts
gestorven was; is *Abubecr*, of *Abubakar*,
zoon van *Amer* en *Salma*, en vader van
Aijfscha, de derde gemalinne van *Mu-
hammed*, door het volk tot eersten Kali-
fe, of Opperhoofd van het werreltlyk en
geestelyk bewint der Muhammedanen ver-
koren. Hem volgde in de regeringe *Omar*
of *Homar*, zoon van *Elkateph*, die on-
trent den jare 640 na Christus geboorte
den koning *Jezdegird* op de vlucht gedre-
ven, de itadt *Madajina*, waer in *Cosroës*
ermaels zyn hof hielt, veroverd, en byna
geheel *Persie* onder zyn geweld gebragt
heeft. Zyn hof was te *Bagadat*. Hy zat
over de drie jaren, wierd in het vierde
jaer zyner regeringe van eenen Persiaen-
schen knecht, genaemt *Abululua*, met
drie wonden vermoort. Na hem wert tot
Kalife aengestelt zeker *Othman* of *Osman*,
zoon van *Affan* en *Bisa*, die *Idzgird*, die
zich weder eenigfins herstelt hadt, in de
31 *Hechira* of in't jaer sedert Christus ge-
boorte 651, overwonnen, gedoot, en
dus alle de landen van *Persie* overweldigt
heeft, nadat die door de nakomelingen
van *Artaxerxes* in het geheel 461, of, als
anderen willen, 457 jaren beheerscht wa-
ren. Dus volgen nu hier in orde de Kali-
fen, of Persiaensche Koningen, die Mu-
hammedanen van geboorte geweest zyn,
zoo als ik die uit de Persische schryvers
Mirkond, *Abulpharaji*, en andere getrok-
ken heb.

1. *Othman* of *Osman*, de III Kalife van
Abubecr afgerekent, en eerste Ko-
ning van *Persie*, regeerde 11 ja-
ren, 6 maenden.

2. *Aly*, de IV Kalife. . . 4 9

3. *Al Hasen* of *Acem*. . . 6

4. *Muavi* of *Mauvya* de I. 19 6

5. *Jezid* of *Thezid* de I. . 3 8

G g g 3 . 6. *Mua-*

Regeer-
ders van
Persie uit
de Kali-
fen, ge-
noemt
Omnia-
den.

(a) des
Etats, Em-
pires,
Royau-
mes, &
Princi-
pales du
monde
p. 702.
seqq.

6. *Muavi* of *Mauvya* de II. regeerde 4 maenden.
7. *Abdalla*. } met malkander
8. *Mariwan* de I. } een jaer.
9. *Abdolmalec*. . . 21 1
10. *Walid* of *Oelid* de I. . . 9 8
11. *Soleyman Ben Abdolmalek*. 2 6
12. *Omar* of *Homar*. . . 2 5
13. *Jezid* of *Thezid* de II. . . 4 8
14. *Ochon*, van anderen genaemt *Hifiam*, *Hafchan*, *Hefchan*, of *Evelid*. . . 19 8
15. *Walid* of *Oelid* de II. . . 1 2
16. *Jezid* of *Thezid* de III. . . 6
17. *Ibrahim* of *Ebrahim*. . . 3
18. *Harwan* de II. . . 5

De zeste Kalife, of vierde heerscher over Persie, met name *Muavi*, anders *Muavinh Ben Abu Sofian*, was afkomstigh van eenen aanzienlyken Arabier, genaemt *Ommiah*. Daerom worden hy en zyn navolgers tot Maruan den II. toe gemeenlyk by de schryvers *Ommiaden*, en van de nakomelingen van Aly spotsgewyze *Farae-na Beni Ommiah*, dat is, Foraoos of tyrannen uit den geslachte van *Ommiah* genoemd. De leste der *Ommiaden* Maruan de II. wert in het hondert en dertighste, of, zoo anderen willen, in het hondert en tweendertighste jaer der *Hechire*, zynde het 747 of 749 na Christus geboorte door de *Abbassiden* in Syrie overwonnen, in de vlucht gegrepen, en in een dorp van Egipten omgebracht. Toen quam het Kalifaet of Oppergebiet aen *Abul-Abbas Saffah*, cenen *Abbasside*, dus genoemd, om dat hy in den vierden graet der nedergaende linie afkomstigh was van *Abbas*, zoon van *Abdalthaleb*, Muhammets grootvader. Zyne nakomelingen hebben het Ryk ontrent 500 jaren bezeten. Zy volgen elkander in dezen rangh.

De Kaliften genoemd *Abassiden*.

1. *Abbul Abbas Saffah*, zoon van Muhammet, zoons zoon van Aly, den zoon van *Abdalla*, en zoons zoon van *Abbas*, den Oom van Muhammeth den valschen propheet, regeerde 4 jaren, 9 maenden.
2. *Abugiafar*, zoon van *Almansor*, broeder van *Saffah*, regeerde 22 jaren.
3. *Mahadi Billa*, zoon des voorgaenden, regerde 3 jar. 1
4. *Hadi* of *Eladi Billa*, zoon van *Mahadi*. . . 1 3
5. *Harum Raschid Billa*, broeder van *Hadi*. . . 23 2½
6. *Abu Abdalla Amin*, zoon van *Harum*. . . 9 9
7. *Al Mamun*, broeder van *Amin*. . . 20 8
8. *Abu Ezach Motasssem*, of *Matacon*, zoon van *Harum*. . . 8 8
9. *Harum Watec*, zoon van *Motasssem*. . . 5 9
10. *Al-moto Wakkel*, zoon van *Motasssem*. . . 14 9

11. *Montasser*, zoon van *Motowakkel*. . . 6
12. *Ahmed Abul-abbas Mustain*, zoon van *Motasssem*. 3 9
13. *Motaz*, dien anderen noemen *Almatez Billa*, zoon van *Moto-wakkel*. . . 3
14. *Mothadi Billa*, zoon van *Wathec*. . . 11
15. *Ahmed Abul Abbas Motamed Billa*, zoon van *Moto-wakkel*. . . 23
16. *Motadhed* of *Motazed Billa Ahmed*, zoon van *Muaffic*, en zoons zoon van *Moto-wakkel*. . . 9 9
17. *Moctafi Billa*, zoon van *Motadhed*. . . 6 7½
18. *Giafar Abul Fadlus Moctader Billa*, zoon van *Motadhed*. . . 24 11
19. *Mohammed Al Mansur Al Kaher Billa*, zoon van *Motadhed*. . . 1 5
20. *Ahmed Al Radhi* of *Razy Billa*, zoon van *Moctader*. . . 6 10
21. *Ibrahim Abu Ishacus al Moctafi Billa*, zoon van *Moctader*. . . 6 11½
22. *Abdalla Abulcasin Moctacfi*, zoon van *Moctafi den I*. . . 1 4
23. *Fazele Abulcasin Mothi Billa*, zoon van *Moctader*. 29 6
24. *Abdel Kerim Abubecr Al Thai* of *Tayaba*, zoon van *Mothi*. . . 17 20½
25. *Ahmed Abulabbas Al Kader Billa*, zoon van *Ishac*, en zoons zoon van *Moctader*. . . 41 4
26. *Abdalla Abugiafar Al Kayem*, *Beamaryla*, zoon van *Kader*. . . 44 6
27. *Al Moctadi Billa*, zoon van *Muhammed*, zoons zoon van *Kayem*. . . 19 5
27. *Ahmed Al Mostadher*, of *Al Mostazer Billa*, zoon van *Moctadi*. . . 25 6½
29. *Al Mostarshed Billa*, *Abu Mansur*, zoon van *Mostadher*. . . 17 7
30. *Abu Iaasar Al Mansur*, gebynaemt *Al Rashed Billa*, zoon van *Mostarshed*. . . 2
31. *Muhammed Al Moctafi Beamrilla*, zoon van *Mostadher*. . . 24 11
32. *Iffuf Al Mostanjed Billa*, zoon van *Moctafi*. . . 11
33. *Abu Muhammed Al Hasan Al Mostadhi Beamrilla*, zoon van *Mostanjed*. . . 9 8

34. *Aleman, Al Nafer Ledinilla*, zoon van Mostadhi. 40 11

35. *Al Dhaer Billa Odatoddin Abu Nafr Mohammed*, zoon van Al Nafer. 9;

36. *Abujaafar Almanfur, Al Mostanser Billa*, zoon van Al Dhaher. 18 11

37. *Al Mostazem Billa*, zoon van Mostanser. 11 7

Deze laetste is in het 654, of, als anderen zeggen, in het 656 jaer de *Hechire*, zynde het 1256 of 1258 jaer na Christus geboorte, van den Mogolschen of Tartarsen Keizer *Hulacu Chan* overwonnen, en met zyne zoonen omgebragt: met wiens doot het Kalifaet van Bagadet een einde genomen heeft. Dus zyn alle de Kalifen, die mede over Persie geheerscht hebben, samen in getal geweest zevenenvyftigh, als men Muhammet den gewaenden profet uitzondere. Hier staet weder te letten op eene nieuwe verandering. Want deze Kalifen hadden al iets van hun aenzien onder de regeringe hunner velt-oversten en andere nieu opkomende Sultanen ten tyde van *Ahmed al Rhadi* verloren, zoodat ze naeulyx den naem van Oppervorsten behielden. Echter wordenze by *Tarik al Abbas, Akhbar Beni al Abbas*, en *Abdalla Ben Hufsan* in zyn boek, genoemd *Assas fidadhl beni Abbas* als Koningen en Opperheerschers van Persie gemelt: Doch hun grootste magt is voornamelyk gebroken door de Mogolsche Tartaren, die al ten tyde van den *Calife al Nafer* begonnen te stroopen door gansch Persie, Armenie en kleen Asie, hedendaegs Natolie genoemd. Evenwel zynze door den Kalife *Al Mostanser Billa* in het 623 jaer der *Hechire*, zynde het 1226 jaer na Christus geboorte, door geweld van krygsbenden uit Persie verdreven. Maer eindelyk hebben zy inzonderheit onder *Hulacu Chan* hunne heerschappy over Persie bevestigt. Nu geef ik hier in orde op alle de Mogolsche koningen van den beginne af aen dat ze Persie bemagtigt, en het zelve geregeert hebben, naer het bericht van *Abul Pharajus, Maraschi* of *Marakschi, Mirkond*, *Eduard Pococki*, en anderen.

1. *Gengiz Khan*, of, als *Abul-Pharajus* zegt, *Jingiz Chan*, wert in het voornoemde jaer door den Calife *Abujaafar Al Mansur, Al Mostanser Billa*, in zyne overwinningen gestuit, en uit het grootste gedeelte van Persie gedreven. Hy regeerde in't geheel zoo over zyn eige lant, als over Persie 25 jaren.

2. *Oktaji* of *Jogtai Khan*, zyn zoon. 13

3. *Gajuk Khan*, zoon van *Oktaji*. 1

4. *Manchuka Khan*, zoon van *Tuli*, en zoons zoon van *Jingiz Khan*. 9

of, als andere willen 13

5. *Hulacu Khan*, of *Holagu Chan*. 6

hoewel anderen zeggen 9

6. *Abaca Khan* of *Haib Kai Chan*, zoon van *Hulacu Khan*. 17

7. *Ahmed*, of *Hamed Khan*. 2 2

8. *Argun Khan*. 7

9. *Caichtu Khan*, dien *Teixeira* en anderen noemen *Ganiatu Khan*, zoon van *Abaca*, regeerde ontrent 4 7

10. *Baidu Khan*, zoon van *Targi-hi* of *Targai*, zoons zoon van *Hulacu Khan*, regeerde 1

11. *Kazan Khan*, of *Gazun Khan*, zoon van *Argun Khan*. 8 10

12. *Giyathoddin Chodabanda Mohammed Khan*, by anderen ook enkel genoemd *Mohammed* of *Alyaptu Khan*, zoon van *Argun*. 12 9

13. *Abu Said Bahadur Khan*, zoon van *Mohammed Chodabandah*, regeerde 19 anderen zeggen 9

Dees was de laetste van het geslacht van *Genghiz Khan*, hoewel *Maraschi* in zyne historie van de Mogols nogh eenen bybrengt, genoemd *Arba Khan*, die tot vader had *Senghi Khan*, en tot grootvader *Malec Timur*, die een zoon van *Artak Boga*, zoons zoon van *Tuli*, en overkints kint van *Genghiz Khan* was. Niettemin voegt hy'er by dat *Arba* niet langer dan vyf maenden geregeert heeft. Hier uit blykt dan dat dit geslagt der Persische koningen ontrent het 736 jaer der *Hechire*, of na Christus geboorte het 1335, uitgestorven is, en dus opgehouden heeft. Want na de doot van *Bahadur*, of, als anderen willen, *Arba Khan*, trokken de Lantvoogden het gebiet der landen, waer over ze door de koningen gestelt waren, naer zich, willende langer niemant boven hun hooft erkennen. Zulk een gebiet bleef niet zonder onderlinge twist in wezen tot dat *Timur*, vocrende den bynaem van *Lenc*, dat is, *hinkende* of *lamme*, en van de Europefche schryvers gemeenlyk genoemd *Tamerlan*, in den jare 771 der *Hechire*, of 1369 na de geboorte des Heilants, met algemeene stemmen der Tartaren tot koning verheven wert, en zeventien of (want dus willen anderen) agtien jaren daerna het koningryk van Persie bemagtigde, waer over hy en zyne nakomelingen in de orde, die hier volgt, het gebiet gevocrt hebben. 1. Ti-

1. *Timur Lenc Soltan*, regeerde de Tartaren en Persiënen te gelyk in 't geheel 30 jaren.
2. *Shah Ruch Bahadur Soltan*, zoon van *Timur Lenc*. 43
3. *Al Malec, al Said, Mohammed Ulug Beg*, zoon van *Shah Ruch*. 2 9
4. *Abdo' llatif Mirza*, zoon van *Ulug Beg*. 6
5. *Mirza Abdollah*, zoon van *Ibrahim*, en zoons zoon van *Shah Ruch*. 1
6. *Mirza Soltan Abusayd*, zoon van *Mohammed*, zoons zoon van *Miran Shah Gurga*, en overkints kint van *Timur*. 18
7. *Mirza Soltan Mohammed*, zoon van *Abusayd*, of, als anderen willen, van *Baisankor*, wiens vader was *Shah Ruch* regeerde 28
8. *Mirza Babor Soltan*, zoon van *Omar Scheikh*, en zoons zoon van *Abu Said*.
9. *Mirza Al Malec*, dien anderen noemen *Mohammed Soltan*, zoon van *Abby Said*, die een overkints kint was van *Timur Lenc*. 20
10. *Soltan Hofain Mirza*, zoon van *Manzur*, en kints kint van *Baikra*, wiens vader was *Omar Scheikh*, zoon van *Timur*, regeerde ontrent. 28
11. *Mirza Badio 'zzaman* of *Badi Alzaman*, zoon van *Hofain*, regeerde te gelyk met zynen broeder *Mirza Modhaffer*.
12. *Abu'l Mahan Mirza* en *Gil Mirza*.

Deze twee zyn de laetste Vorsten geweest uit het geslacht van Tamerlan, die Persie geregeert hebben: aengemerkt zynde evenwel dat deze Vorsten altemael juist niet over alle de landen tot Persie behoorrende geheerscht hebben, maer al meest gestelt zyn geweest over eenigh gedeelte van dat Ryk, even als de volgende ook het zelve gedaen hebben. Want nogh in de vyftiende eeu na Christus geboorte zyn 'er twee andere geslagten, gesproten uit de Turcomannen bekend geweest, die ook een deel van Persie bezeten hebben, en daerom mede onder de regeerders dier landen gerekent worden. Het eerste wert genoemd *Kara Koyunli*, dat is het zwarte schaep, waer uit de volgende koningen gesproten zyn;

1. *Kara Issuf*, dat is *Josef de Zwarte*.
2. *Amir Scandar*, zoon van *Issuf*.

3. *Ioon-xa* of *Johan Shah*, zoon van *Scandar*.

4. *Acen Ali*, zoon van *Joon Xa*.

Deze beide, vader en zoon, zyn verdelgt door *Hasan Al Tawil*, gesproten uit het tweede Turcomannische geslacht, by de schryvers genoemd *Ak Koyunli*, dat is, het witte schaep. De koningen hier uit gesproten zyn de volgende:

1. *Tur Ali Beg*.

2. *Phacro' ddin Kofli Beg*, zoon van *Tur Ali*.

3. *Karah Ilug Othman*, die in den oorlogh sneuvelden, dien hy had met *Amir Scandar*, ontrent het jaer 809 der *Hechire*, out geworden zynde over de 90 jaren.

4. *Hamzah Beg*, zoon van *Ilug Othman*, regeerde ontrent 39 jaren.

5. *Johan Gir*, zoon van *Ali Beg*, en zoons zoon van *Othman* regeerde 24 jaren.

6. *Hasan' Al Tawil*, dat is, de Lange, dien *Teixera* noemt *Ozun Azenbek*, en *Leunclavius* in zyne Turkse geschiedenissen *Ufun Chasan*, waer ontrent aen te merken is dat *Ufun* in de Turxe taelook zoo veel zeggen wil als de Lange; was ook een zoon van *Ali Beg*, en broeder van *Johan Gir*, hebbende (gelyk men voorgeeft) tot gemalinne gehad *Despina*, dogter des Griexen Keizers *Calo-Iohannes*, die gebiet voerde over Trapezunde en Pontus. *Hasan* storf in het jaer 883 der *Hechire*, zynde anders het jaer na Christus geboorte 1478, hebbende geregeert ontrent 11 jaren.

7. *Chalil Beg*, of, gelyk hem *Teixera* noemt, *Sultan Kalil*, zoon van *Hasan*, regeerde zes maenden en een halve.

8. *Yacub Beg*, zoon van *Hasan*, en broeder van *Chalil*, een geleert en vernuftigh dichter regeerde 12 jaren 2 maenden.

9. *Masih Beg*, vierde zoon van *Hasan*, behield de kroon niet, wegens den tweespalt der Ryxvorsten. Waerom van eenigen *Ali Beg*, zoon van *Chalil* koningh verklaert wert. Evenwel omdat alle de grooten niet even veel gevallen hadden in deze keure, quam *Bai Sankar Mirza*, zoon van *Yacub Beg*, maer tien jaren out zynde tot de kroon. Dees bleef in eenen veltslag nadat hy een jaer en 8 maenden geregeert had.

10. *Rustam Mirza*, of *Rostambek*, zoon van *Maksud*, en zoons zoon van *Hasan*, regeerde 5 jaren, en 6 maenden.

11. *Soltan Ahmed*, of *Hagmed Beg*, zoon van *Ogurlu Mohammed*, en zoons zoon van *Hasan*, regeerde ontrent een jaer.

12. *Alwand Mirza*, dien *Teixera* noemt *Alwan Bek*, zoon van *Yuseph* of *Issuf Bek*, en zoons zoon van *Hasan*, regeerde een jaer.

13. *Morad*, zoon van *Yacub Beg*, heeft geregeert ontrent zeven jaren.

Deze *Morad* is de laetste van dit koningklyk geslagt geweest; zynde van *Shah Ismael*

Ismael in het 914 jaer der *Hechire*, of naer onze rekening in het 1507 op de vlucht gedreven, en van zyne landen en ryk berooft; zoo dat al van over de twee eeuwen af Perſie van een ander koningklyk geſlacht tot op onze tyden toe is geregeert. Wy zullen deze Vorſten tot dezen tegenwoordigen toe in deze orde afleiden, en hunne namen kortelyk aentekenen.

Sceich Haidar, een zoon van *Jonaid*, die eenigen zeggen dat afkomſtig geweest is van *Ali*, ſchoon zoon van *Mohammed*, is de ſtamheer der volgende koningen geweest. Zyn vader *Jonaid*, of *Gioneid*, gelyk anderen zeggen, wert, even als zyn outovergrootvader *Sheik-ſeſi* of *Saffio'ddin*, zoon van *Gabriel*, die zyn afkomſt van *Hofain*, zoon van *Ali* afrekende, voor eenen Heiligh gehouden, en had te *Ardavel* of *Ardebil*, gelegen in de provincie *Adirbaizam*, grooten toeloop van volk. Zulk een opgang van naem en aenhang van menſchen verveelde geweldig *Joon Xa* koningh van Perſie uit het geſlacht van *Kara Koyunli*, of het zwarte ſchaep, zoodat hy hem de byeenkomſt van zoo veele menſchen verbood. *Jonaid* geſtoort over dit verbodt week hier op met zynen aenhangh naer *Diarbek*, zynde de lantſtrek van *Bagdad* en *Moful*, daer hy van den koning dier gewesten *Hasan al Tawil*, by anderen genoemt *Azenbeck* en *Uſun Chaſan* vriendelyk ontfangen wert, die hem daerna zyn eige dogter, of zuſter (want hier in verſchillen de gedenkschriften) genaemt *Kadija Katum*, ten huwelyk gaf, by welke vrou hy dezen zoon *Scheich Haidar* gewonnen heeft. Naderhant ſtroopten *Jonaid's* aenhangers onder voorwending van heiligheit en yver voor hun gevoelen door geheel *Gurgeſtan*, dwingende al wie ze gevangen kregen hun toe te vallen. Dus voortrukkende overweldigdenze ook *Trebizonda*, en den koning dier lantſtrek omgebragt hebbende ſteldenze *Haidar* zoon van *Jonaid* op den troon. Ondertuſſchen had ook zyn ſchoonvader of zwager *Hasan* of *Azenbek* den koning *Joon Xa* nevens zynen zoon *Acen Ali* overwonnen, en omgebragt, bemagtigende aldus het grootſte gedeelte van het Perſiaenſche Ryk. *Jonaid* door de gelukkige gevolgen zyner ondernemingen tegen die van *Gurgeſtan* aangemoedigt begaf zich met zyne aenhangelingen verder op naer *Schirvan*, een provincie van Perſie aen de Kaſpiſche zee: maer wert daer geheel met alle de zynen geſlagen van de inwoners, die geen goet oogh op hem hadden. Men wil dat *Haidar* zyn zoon ook eene dogter van *Hasan* of *Azenbek*, genaemt *Alemcha*, getrouwt, en met eenige troepen, die hy van zynen ſchoonvader ontfangen, of, naer het gevoelen van anderen, zelf verzamelt hadt, geheel

Gurgeſtan afgelopen heeft: dogh, als hy tegen *Feroxbzad*, koningh van *Schirvan*, te velde getogen was om zyns vaders doot te wreken, met zyne zonen in den ſlagh gebleven is, twee alleen uitgezondert, namelyk *Ismaël* en *Yar Ali*, dien anderen noemen *Ali Parcha*. Deze werden van hunnen oom *Yacub Beg* na huns vaders doot gevangen genomen, dogh eindelyk van *Ruſtam Mirza*, die hem in het gebiet volgde, in vryheit geſtelt onder deze voorwaarden, dat ze by 's vaders grafſtede in het gewaelt van arme luiden zich zouden ophouden. Zy deden't, totdat *Ruſtam Mirza* quam te ſterven, wanneerze weder van daer vloden uit vrees voor *Ahmed Soltan*, die in *Ruſtams* plaets den troon beklom. Eindelyk bragt *Ismael* ten tyde des konings *Alwand Mirza* een geheel heirleger op de been, by een getrokken uit menſchen, die het gevoelen van *Ali* aenhangen. Met deze krygsmagt floegh hy *Alwand* nevens zynen zoon *Morad*, ook de overige koningen van *Schirwan*, *Diyarbek*, *Bagdad*, en anderen, overweldigende dus alle de landen van Perſie met zulk een geluk, dat hy in dat Ryk gevestigd wiert, en zyne naneven tot dezen tydt toe de kroon van Perſie dragen. Hy noemde zich *Sofi*, dat in het Arabiſch iemand betekent, die ſlecht in wolle gekleet gaet, en een yverigh Muzulman is. Met welk gewaelt *Ismaël* naer allen ſchyn zynen vorigen ſtaet heeft willen te kennen geven. Hy was veertien jaren oudt, als hy koningh wert, regeerde vierentwintigh jaren lang, en ging agtendertigh jaren out geworden den wegh van alle vleefch. De koningen van Perſie dan uit dit geſlacht volgen elkander in deze orde.

1. *Shah Ismaël Sofi* regeerde 24 jaren.
2. *Shah Tahmaſp*, of *Xa Tahmas*, wert van zyne gemalin, die hem eenen zoon genaemt *Haidar* gebaert had, vergeven, ſtervende in den jare na Chriſtus geboorte 1576 in den ouderdom van 68 jaren, hebbende geregeert 54 jaren.
3. *Shah Ismaël de II*, zoon van *Tahmaſp* ſtorf in den jare 1578, geregeert hebbende een jaer, en 10 maenden.
4. *Shah Mohummed Chodabandah*, zoon van *Tahmaſp*, en broeder van *Ismaël de II*. was blind. Hy ſtorf in den jare 1585, nadat hy zes of, als anderen willen, zeven jaren geregeert hadt.
5. *Shah Abbas*, zoon van *Chodabandah* een ſtaetkundigh Vorſt, ſtorf in den jare 1629, oud geworden zynde 63 jaren, nadat hy geregeert had 45 jaren.
6. *Sam Myrza*, zoon van *Sefi Myrza*, dien zyn vader *Abbas*, omdat hy van het volk bemint was, vermoorden liet. Toen nu *Sam Mirza* koningh wiert, noemde hy zich, uit bevel zyns grootvaders *Shah*

Sefi. Hy storf in den jare 1642, hebbende geregeert 12 jaren.

7. *Shah Abbas* de II. zoon van *Shah Sefi* regeerde 24 jaren, en storf in den jare 1666.

8. *Shah Selim*, zoon van *Abbas* den II, storf in den jare 1694 op den negenden van Oogstmaent, nadat hy 28 jaren geregeert hadt. Hem volgde in het gebiedt zyn zoon

9. *Shah Selim* de II, of *Soliman Hussain*,

de tegenwoordige Koningh van Persie, die na zyns vaders doot in den jare 1694 het gebiedt aenvaard heeft.

Hier mede zal ik het verhael der Koningen van Persie besluiten, niet twyffelende of de lezer zal myne beloften voor nagekomen houden, en zyn genoeg hier ontrent vinden. Nu is het tydt dat wy met onze Reisbeschryvinge voortgaen, en onzen verderen togt tot onze aenkomst in het vaderlant vervolgen.

LXX. H O O F T S T U K.

Uitgraving eener rivier. Toereding tot vertrek uit Persie. Vertrek van Spahan. Komst tot Kasjan, Cohm, en Sauwa. Ontmoeting van den Franschen Gezant. Beschryving der stad Kasbin. Sultanie. Komst tot Zim-gan en Ardevil.

Uitgraving eener rivier.

IN deze dagen zag men een begin van den arbeit aen het uitgraven der rivier Zenderoe by de brug *Alla Werdie-Chan*, waer aen wel vyf of zes hondert menschen werkten. Hier toe was een getal geschikt van zeventigh duizent mannen, waer toe de Armeniers van Julfa op hunne eige kosten 6000 mosten leveren. Dit geschiedde om het water des te beter zynen doorloop te doen hebben, daer anders, gelyk vooreen gezegt is, by wylen groote schade door de afspoeling veroorzaekt wort. Maer hoe zy 't maken, de kanten, die ze met aerde of slyk ophoogen, worden door de kracht van het hooge water lichtelyk weder afgespoelt, dewyl al deze arbeit geschiet zonder eenige inheijing van palen, of andere hulpmiddelen.

Op den 25 der maent February quam hier tydingh met brieven uit *Taurus*, dat de gemelde Gezant Michel van Constantinopolen daer was aengekomen, gelyk ook de voornoemde byzit van Fabre, zynde Michel voor eenige weken van daer naer dit Hof vertrokken met last om haer van Erivan weder te rug over Aleppo naer Vrankryk te zenden. Maer zy zyn aenkomst verstaen hebbende had zich verder op wegh begeven, en was, als gezegt is, te *Taurus* aengekomen, van waer hy herwaert aen gereist was. Het gemelde wyf, in bescherming genomen van den Gouverneur der plaets, begaf zich op den zelve wegh, zynde van hem begiftigt voor onderhout met dertig *Mamoedjes*, bedragende ontrent twee dukaten, des daegs. Men zeide dat'er nog een overgebleve *François* by haer was, nevens ontrent 30 personen, die in dienst

des Gouverneurs waren. Dit baerde verscheide aenmerkingen en overwegingen by alle menschen, verlangende te weten hoe dit werk eindelyk zou afloopen. Maar wy zullen hier van daer na breeder spreken.

Ondertusschen vastgesteld hebbende te vertrekken maekte ik alles tot de reize gereedt, en nam afscheid van den Engelschen Agent en verdere vrienden, zoo die in de stad, als die te Julfa waren. Ik gaf een pakket met brieven over, om te verzenden naer Batavie en Gamron, en begaf my in de woninge van ons Opperhoofd, waer in ik tot den volgenden dag bleef, nemende des middags myn afscheid van dezen Heer, wiens Secunde, Dispensier, en Assistent my uitgeleide deden buiten de stad, hebbende by zich zeven voetloopers. Wy quamen ontrent den avont binnen de karwanfara, gelegen tegen over den voorgemelden Koninglyken tuin, genaemt *Koesgonna*. Wy deden ons avontmael by fakkellicht, dewyl de duisternis begon te vallen, met de koude spyzen, die wy met ons genomen hadden. Na den lesten dronk van afscheid reden deze vrienden weder heen, en ik leide my te rust, zeer onlustig geworden door zware verkouthet, den vorigen dag gekregen. Twee Armeniers, quamen des anderen daegs tegens den avont by my: met welker eenen ik besloten hadt de reis naer het Vaderlant te doen. Want hy was daer nogh eens geweest, en verstant eenigermaten de Nederduitsche spraek.

Wy zetten onze reize voort des morgens ten negen uren op den tweeden dag van Spahan.

Toereding tot vertrek.

Vertrek van Spahan.

van Maert, vindende in deze vlakten veele waterloopingen, daer wy door middel van kleene bruggen over reden. Wy hadden het gezicht over veele plaetsen en tuinen, en bespeurden veel waters over het lant. Ten drie uren na den middag quamen wy binnen de karwanfara tot het dorp *Riek*, na het afleggen van vyf mylen. De harde wint bragt veel koude by, zynde vele bergen met sneeu bedekt, die op de bergen ontrent Spahan meest gesmolten was. Ons gezelschap bestont in twaelf mannen te paerde. Hier by waren agt lastbeesten, op welker eenige de knechts by het goet zaten. Drie paerden had ik voor my, de overige waren voor de twee Armeniers, zynde drie of vier voetloopers by de beesten: nog twee andere Armeniers met weinigh Koopmanschap; eenen Georgiaen, en den meester der lastbeesten, mede Armeniers als de voetloopers. Wy hadden besloten gestadigh by dagh, en niet by nacht, te reizen, niet alleen tot meerder zekerheit, maer ook om de koude des nagts te myden. Wy begaven ons des morgens ten zeven uren weder op wegh, en kregen ten twee uren na den middag het einde dezer vlakte, daer twee karwanfaraes zyn. Toen raekten wy in 't gebergte, daer wy om de beslotenheit des zelfs weinigh van ons konden zien. Voor den ondergang der zon quamen wy binnen de karwanfara *Sardahan*, hebbende agt uren afgelegd. Hier moesten agt stuivers aen tol voor yder lastbeest betaelt worden. Des morgens zaten wy weder op, en het gebergte door zynde raekten in 't begin der vlakte nevens des Konings tuin, genaemt *Garf-tasjabaet*. Hier zagen wy verscheide dorpen en tuinen, ook een andere groote vlakte tusschen de wederzyds leggende bergen, die men ter rechterhant laet. Wy vonden het meeste water op de wegen met ys bezet. Vervolgens over gebergte trekkende quamen wy ten twee uren na den middag binnen de karwanfara aen het dorp *Garf*, na het afleggen van vyf mylen. Deze karwanfara vonden wy vry slecht. Ten vier uren na middernacht gingen wy in de voornoemde groote vlakte, die zeer fraei is, voort: tot dat wy ten drie uren na den middag bleven in de karwanfara aen het dorp *Boes-abaet*, agt mylen gevordert zynde. Wy waren meest N. West aengegaen, zonder eenige Lustplaets of woning te vernemen. De wegh echter is zeer goet. Dit dorp doet zich tamelyk groots op. Wy scheidden van hier den volgenden dagh, en reden door dezelve vlakte. Dezen morgen reden ons twee Mahometaensche Georgianen voorby, hebbende een gevolg van dertien of veertien personen by zich, alle voorzien van

schietgeweer, lanssen, schilden, bogen, en pylen. Zy togen op naer den Koningh, nemende ondertusschen hun vermaek met het schieten met den boogh, en het loopen der paerden, stonden by wylen ook stil. Waerom wy een wyle tydts by elkander bleven. Kort voor den middagh sterkten wy ons hart met spyzen, en wachtten onze lastbeesten af. Ten twee uren quamen we te *Kasjan*, gelegen zes mylen van onze laetste rustplaets. Hier de Bafaers doorwandellende kocht ik verscheide stukjes zyde stoffen, die, gelyk ik boven gemelt heb, hier zeer fraei en met uitnemende kleuren gemaakt worden.

Den zevenden der maent nam de groote Vasten der Armeniers eenen aanvang, in welken tydt, bestaende in negenenviertigh dagen, aen deze menschen niet geoorloft is eenigh vleesch, visch, boter, eiers, of melk te eten, al zynze ook op de reize. Het welk hun van hunnen Patriarch hoogh aenbevolen zynde, zy ook striptelyk onderhouden, etende niet anders dan broot, rys, olie, groente en vruchten: een slechte hartsterking zeker voor reizigers, die gewoon zyn ruimer te leven. Wyn echter, dat nogh iet is, mogenze drinken.

Vasten
der Armeniers.

Des anderen daegs trokken wy door de zelve vlakte, waer in men aen beide de zyden veele plaetsen ziet. Dezen voormiddagh quamen de voornoemde Georgianen weder by ons ontrent het dorp *Siesien*, nemende uit onzen voorraedt eenige hartsterkinge. Hier hadden wy het hoogh gebergte meest agter ons. Ten vier uren hadden wy zes mylen afgedaen, begevende ons toen in de karwanfara *Abbi-sifierien*. De andere reizigers begaven zich ook onder dak: want hier zyn verscheide karwanfaraes. Des morgens vervolgden wy onzen wegh met het gemelde gezelschap voor een groot gedeelte, ontmoetende verscheide karavanen. Vyf mylen voortgeraekt traden wy ten een uur na den middag in de karwanfara aen het dorp *Gassum-aba*. Den volgenden dagh door dezelve vlakte rydende, hadden wy het gezicht van verscheide plaetsjes, vindende de bouluiden bezigh met het beploegen van het lant, gaende voor elken ploegh twee ossen. Een uur na den middag leiden wy ons neder in de karwanfara aen de stad *Cohm*, vier mylen van onze leste rustplaets. Met den dagh trokken wy door dezelve vlakte, die hier meest woest en onbewoont is. Een uur na den middag quamen we ontrent eenige vervalte karwanfaraes en andere gebouwen. Nog een uur voortgetogen bleven wy in de karwanfara *Sjassalaba*, hebbende zes mylen gewonnen. Voor het ryzen der zon spoelden

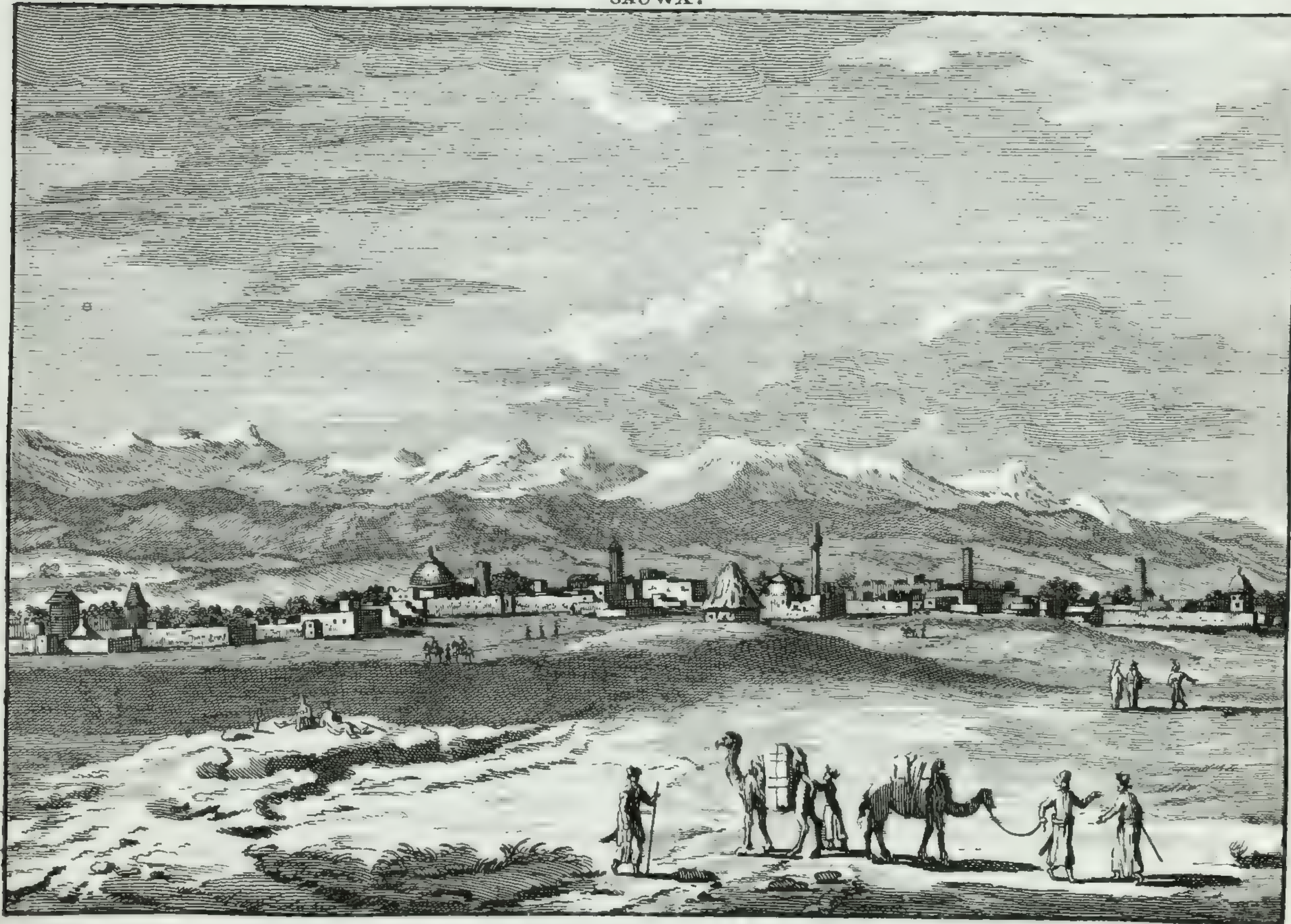
wy voort door de zelve vlakte, en reden over een brug leggende over eenen waterloop, die door het lant vloeit. Toen trokken wy nogh door verscheide waterloopingen, in welker eene door onvoorzichtigheit van 't volk twee lastbeesten vielen, waer van een het myne was. Men kreeg ze egter daer weder uit, zonder dat ze heel nat waren. Een uur voor den middagh reden wy door een sterk stroomende rivier, waer in de paerden tot den buik door 't water gingen, dogh raekten alle gelukkig over; uitgezeit een der Armenische dienaers, die van zyn paert, voor een gedeelte met goet beladen, afstuimelde, toen hy de rivier byna doorwaed had. Wy verheugden ons, dat wy dezen zwaren doortogt zoo wel hadden afgelegt. Want onze paerden waren slecht, en daerom in gevaer van vallen, zoodat ik zelf myn lastbeest by den toom leidde, vreezende dat myn goet, zoo het omviel, nat mogt worden, hoe-

wel ik twee kistjes te Spahan met katoen en wasdoek zorgvuldigh had laten overtrekken, en daerenboven in eenen dikken zak naejen en inpakken. Nu hadden wy nogh verscheide andere waterloopingen door te trekken, hebbende ondertusschen het gezicht van eenige plaetsjes en opgestelde zwarte tenten. Ten drie uren na den middagh hadden wy zes mylen afgelegt, en quamen te *Sauwa*. Deze plaets is tamelyk groot, en gelykt beter een stadt dan een dorp, leggende ten deele omringt van eenen aerden muur. Zy heeft verscheide torens, en een fraeie groote *Mad-Zjid* ofte Kerk, overdekt met een blaauw verglaesde koepel. Buiten vint men ook een tamelyk fraeie begraefplaets. Daer is ook veel geboomte even als een bosch, waer aen wy nu om 't faizoen geen aengenaemheit zien konden. Ik bragt aankomende van de Zuyde een gezicht daer van op het papier, gelyk hier nevens vertoont wort.

Aenkomst te Sauwa.

De stadt afgetekent.

SAUWA.

Voor dezen is het een brave stadt geweest, dog nu is zy geheel vervallen, hoedanig het met veel steden in Persie gestelt is. Verscheide karwanseraes zyn'er, tamelyk bequaem om menschen en beesten te herbergen. Hier wort ook tol voor de goederen betaelt, te weten ontrent twaelf stuivers voor elk lastbeest.

Uit den Tolmeester, die onlangs by den Koningh was geweest, verstonden wy dat de byzit van den Gezant Fabre, waer van wy nu al meer daneens gesproken hebben, daer aangekomen, en Mahometaensch geworden was. Hy had haer zelf gezien, en wist te zeggen dat zy een litteken by haer een oog had. Hy
voeg-

voegde hier by dat de spraek ging, dat ze van den Koning van Vrankryk tot een geschenk aan den Koning van Perſie gezonden was.

Geor-
giaens
Chriſten
berooft.

Hier verſtonden wy dat de wegen zeer onveilig waren, en zelf binnen onze karwanſera een Georgiaens Chriſten was, dien op den wegh vyf mylen van hier door de rovers al zyn goet was afgenomen. Het waren, zeide hy, tien of twaelf mannen te paert, en twee te voet, alle met ſchietgeweer verzien. Hy hadde zyne karavane laten voorttrekken, en zich te ſlapen gelegd, hebbende ontrent zeventigh gulden aan gelt by zich gehadt. Ik en de twee Armeniers geraekt van mededogen gaven hem zoo veel, dat hy de reis verder naer Kaſjan konde voortzetten. Wy namen hier twee perſonen te paerde met eenen brief van den Bevelhebber, dewyl hier geen ſoldaten waren, op dat wy in het naeft gelegen dorp vyf of zes perſonen mogten hebben met ſchietgeweer gewapent tot onze veilige hoede. Wy bleven hier, om de beesten te doen uitrusten, tot den veertienden der maent, wanneer wy met het begin van den dage raet voortgingen. Ten tien uren kregen wy het einde der vlakte en het begin van 't gebergte, het welk in een uur overgereden zynde quamen wy in een andere vlakte, en ten twee uren na den middagh aan de plaets *Gangh* genaemt, beſtaande in eenige tuinen en karwanſeraes. De twee mannen, die wy met ons genomen hadden, waren op ons bevel voor uit gegaen, die op ons aennaderen vyf perſonen, met roers en ſabels gewapent, met zich bragten. Met dit gevolg trokken wy zonder vertoeven voort, komende hier ook by ons een karavane met Kamelen. Ten vyf uren leiden wy het neder binnen de karwanſera *Goskaroe*, agt mylen van de plaets daer wy laetſt van afgetrokken waren. Des anderen daegs ten zes uren trokken wy weder voort, en quamen ten tien uren in 't gebergte, daer wy veel water vonden van de ſneeu, die ten deele geſmolten was. Op den middagh waren wy de gevaerlykſte plaetsen, daer de roovers zich onthouden, doorgeraekt. Hier op gaven wy het krygsvolk, dat wy met ons genomen hadden, aſſcheit. Twee uren na den middagh reden wy voorby de karwanſera *Hoskaroe*, een groot gebou, waer in de roovers zich by wylen onthouden, en zoo'er weinigh menſchen in zyn, die overvallen. Ik reed'er alleen gins en weder in, en vont het huis wilt en woest, en vol vertrekken, die ten deele vervallen waren. Ten vier uren quamen wy met eenen zeer harden wint binnen een kleene karwanſera tot het dorp *Alla-fangh*, dat in veele tuinen beſtaet, zynde nu zes mylen voortgetogen. Den

volgenden dagh begaven wy ons weder in dezelve vlakte, waer in veele dorpen en tuinen leggen. Dezen nagt was'er veel regen gevallen, zoodat de wegen vol water lagen. Wy moſten ook verſcheide kleene rivieren doortrekken, hebbende het hoogh gebergte met ſneeu bedekt voor ons. Ten elf uren waren we drie mylen voortgetogen, en quamen in de karwanſera aan het dorp *Abbeſabath*. Met den dagh trokken wy nog door de zelve vlakte met harden wint en koude, zoodat 'er veel ys in 't water was. De dorpen en tuinen in deze valleien met de rondomleggende hooge ſneeu bergen geven geen onaengenaem gezicht aan het oog, byzonder in goet weder. Ten elf uren doorwaadden wy een breede ſterk loopende rivier, daer de paerden tot den buik in 't water doorgingen. Wy raekten gelukkig over, en reden voorts door veel water, dat op het lant lagh, ook over verſcheide ſteene bruggen, en eenen langen ſteenen ſtraetwegh. Wy ontmoetten eenige Karavanen met Kamelen, en reden kort aan den middagh weder door een groote rivier, vallende een der Armeniſche knegten met zyn laſtbeest om verre. Dogh hy wert haeſtig geholpen. Hier waren wy dicht by een groote karwanſera, en reden vervolgens voor een groot gedeelte over eenen ſteenen ſtraetwegh, waer nevens aan beide de zyden een waterloop vloeyde, ſtaande het meefte lant onder water, behalven nader aan de ſtadt *Kasbin*, daer het hooger en drooger is. Wy hadden dezen dagh eenen wegh van agt groote uren af te doen, en de Zon was al drie uren onder geweest, toen wy hem afgelegd hadden: zoodat ons het licht der mane, die toen helder ſcheen, wel te paſſe quam. Aan de ſtadt gekomen zynde reden wy nogh wel een half uur door dezelve, eer wy binnen de karwanſera geraekten; zoo dat wy veertien uren over deze dagreis bezigh geweest waren.

Des morgens quam my de tolk van den meergemelden Gezant den Heer Michel verwelkomen, dewyl het gerucht zich verſpreid had dat een Frank of Europeer in deze ſtadt, daer zich de Gezant eenige weken hadt opgehouden, gekomen was. Ik gingh hem na den middagh begroeten, om den plicht van beleeftheit te voldoen. Hy ontſing my zeer minnelijk, als zynde een man van groote beleeftheit. Hy was nogh jongh van jaren, en echter van zynen Koningh aan vier andere hoven gebruikt geweest, en had den oorlog in Polen bygewoont. Wy bleven een wyle tydts met groot genoegen by elkander. Hy ontdekte my het misnoegen dat hy hadt van in dit Ryk te zyn, daer hy zoo ſlegt onthaelt wiert;

wordende voorgegeven dat hy niet als een Gezant van den Koning zynen meester aen dit Hof gezonden was. Integendeel toonde hy dat hy de eerste was, die door de kroon van Vrankryk in dit Ryk gezonden was. Hier van, zeide hy, moesten zyne brieven en aenzienlyke geschenken, bewys genoeg zyn, als zynde klare blyken van de waardigheid, waer mede hy vereert was. Met een vertoonde hy my de brieven en geschenken, en daer by een brief van het boven genoemde wyf binnen Parys aen Fabre geschreven: waer in zy verzoekt met hem de reize te mogen doen, om zyn linnen te wasschen, en op andere nootlykheden te passen. Zy had op deze reize zich zeer schandelyk gedragen. Evenwel was zy ten hove by den Koningh gebragt. Want men had haer aen hem niet willen overgeven, die last had om haer geboeit naer Vrankryk terug te zenden, of naer eisch der zaken zelf te straffen. Dus was het hier met hem gestelt, en men wilde hem niet toelaten zich naer den Koning te begeven. Hy nam evenwel een opzet van in weerwil van hun, die 't hem beletten wilden, derwaert te gaen, en vertrok vervolgens by nacht in stilte van hier, latende alleen twee of drie personen van zyn gezin in zyn herbergh. De spraek ging dat hem twintigh mannen te paert nagezonden waren, om hem hier te doen blyven. Maer hy deswegen niet bekommert had een gevolg van ontrent tagtentic menschen by zich, en wel zoo veel geweer, dat hy een gelyk getal daer mede kon wapenen.

Wy vonden ons gedwongen dreedagen hier te blyven, omdat onze paerden te slecht waren tot het doen van de verdere reize. Wy verkogten 'er dan eenige, en namen andere in de plaets.

Gelegen-
heit der
stadt.

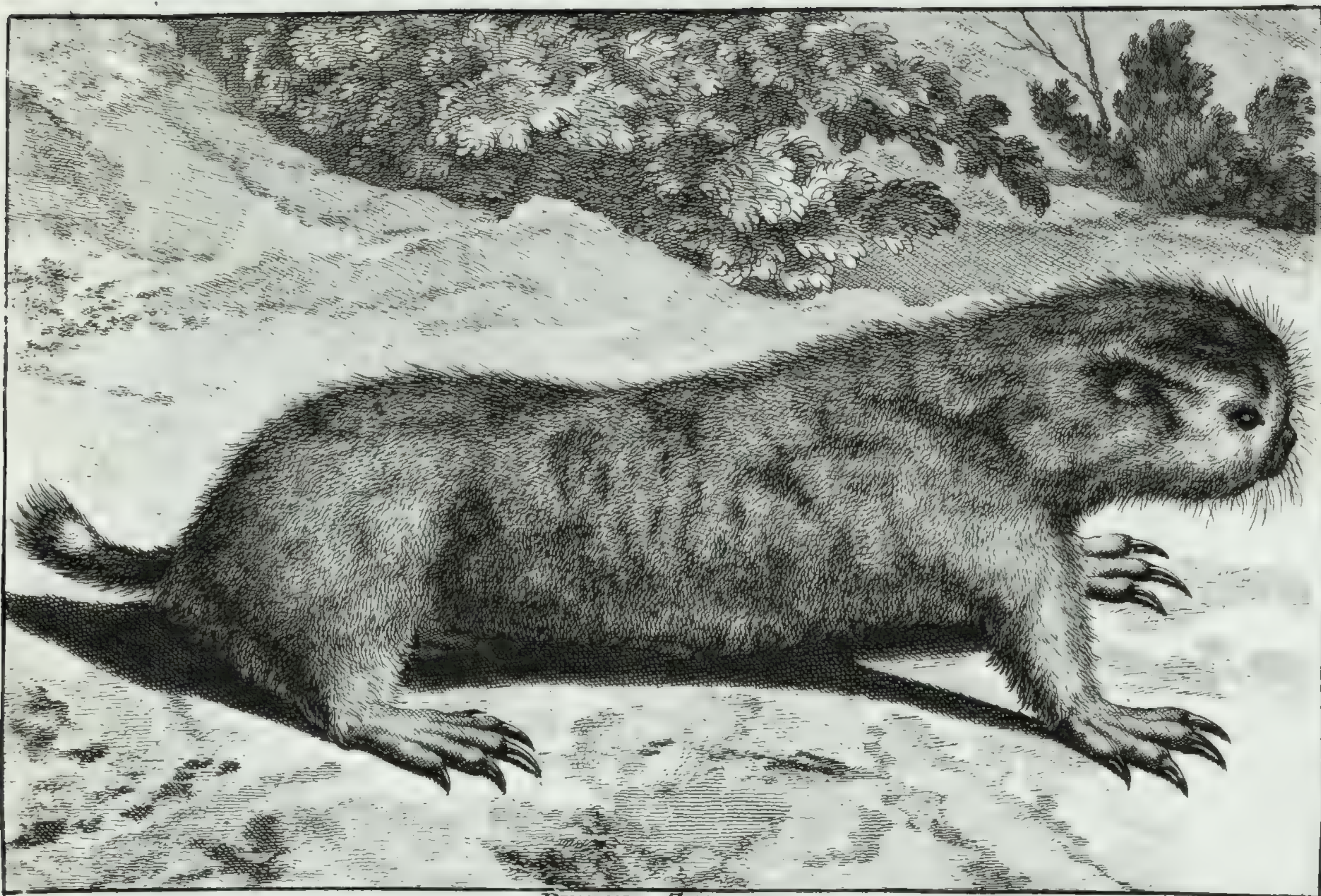
Wat deze stadt aengact, zy is gelegen in het Noorderdeel des lantschaps *Ayrack*, ten N. Westen der stadt *Spahan*, in de vlakte, wel een uur van het gebergte ten Noorden af. Zy is zeer groot, vol tuinen, ook Zenaer- en andere boomen. Het voornaemste is hier de *Funama Mat-zjit*, of Zondagkerk, die met een fraei blaau verglaesde groote koepel overdekt is, hebbende twee zulke torens. Zy heeft een groot voorpoortael even als wy de kerken van *Spahan* verbeelt hebben. Behalven deze zyn 'er nogh twee of drie andere van aenzien, de overige zyn maer gemeen. Voorts is 'er een groot koningshuis. De Chjaer-baeg is klein, en wederzyts met zenaerboomen en andere bezet. De Meydoen of het marktvelt is tamelyk groot, dogh niet aenzienlyk. Hier wort alles te koop gebragt. De winkelplaetsen zyn zeer gering. De meeste huizen vallen ook slecht, en zyn al veel vervallen, gelyk de karwanseraes. In de karwansera, waer

in wy geherbergt waren, stonden in 't midden vier zenaerboomen by een loopent kanael. Hier onthouden zich de Armeniers, hebbende boven op den eenen hoek hun kapelletje om dienst te doen, dat byzonder kleen is: zoodat men het van buiten cer voor een Duiven- of Hoenderhok zou aenzien, dan voor eene Kerk. Hier in komen ook hunne vrouwen van buiten over de karwansera. Men vint 'er ook eenige arme Jooden. Ontrent den avont hoorden wy de speelluiden op de *Nagroechone*, of het Trommelhuis, die een lustigh geluit verwekten.

Op den 22 der maent trokken wy des morgens weder voort, en vonden in deze vlakte veele dorpen. Kort aenden middagh quamen wy in 't gebergte, en ten drie uren aen het dorp *Kriskin*, daer wy bleven, nadat wy vyf uren gereist hadden. Des anderen daegs gingen wy weder voort, trekkende door veel water, dewyl de sneeu nu meest gesmolten was. Wy bespeurden verscheide dorpen in de vlakte. Ten drie uren floegenwe ons neder binnen een flegte karwansera in het dorp *Corondara*, gelegen zes mylen van de plaets, daer wy gerust hadden. Des anderen daegs zaten wy vroegh weder op, en zagen het meeste lant beploegt. Wy ontmoetten verscheide karavanen. Ten vier uren trokken wy voorby de stadt *Sultanie*, een goet uur van ons afgelegen, komende een uur daarna in de karwansera *Kara-boelag*, gelegen agt mylen van onze laetste rustplaets. In deze vlakte vingh myn jagthont een zeker diertje, dat hy nogh levende aenbragt. Ik steegh van het paert, nam het hem af, en met my. Kort hier aen bragt hy 'er my nogh een. Op de rustplaets gekomen nam ik het ingewant daer uit, en zette ze den volgenden dagh op om ze te bewaren. Zy schynen een soort te zyn van lantratten. Men vertelde my dat ze het lyf hielden by aerde, en graen, als het gezaeit wort. In deze lantstreek zynze bekend onder den naem van *Zits-jan*. Zy zyn zoo groot als een Wezel of Inkhorn, maer korter van haer en staert. Van gedaente en koleur zweemen ze naer een jong Konyn. Maer de kop is korter. De twee onderste tanden zyn wel de helft langer dan de bovenste. Aen de voorste pooten, die wat korter dan de agterste zyn, hebbenze vier klaeutjes, met een kleener, en aen de agterste vyf, hebbende de gelykenisse van een hant eens aeps. Dewyl ik deze dieren noit gezien had, tekende ik ze af, gelyk gy hier nevens ziet.

Des anderen daegs ten drie uren na den middagh quamen wy binnen de stadt *Zin-*
gan, daer wy de karwansera zoo slordigh en vuil vonden, dat wy aen het andere einde der stadt ons in eene stalling begaven,
die

Komst te
Zingan.

DIERTJE ZITS-JAN.

die aan elk einde een verheve plaats hadt. Hier beholpen wy ons in twee partyen, en bleven 'er den volgenden dagh om het koude weder dat hagelen harden wint veroorzaekte. Deze plaats is slegt, en niets aenmerkelyx is 'er in. Den volgenden dagh begaven wy ons vroegh weder op wegh door heuvelagtige vlakten, leggende het gebergte wederzyts verder van ons af. Wy gingen veel door water, ook door eenen sterk loopenden vloet, tot tweemaal toe, vallende de laetste maeleen paert met Koffiboonen geladen om verre. Op de rustplaats stortte men, dewyl het schoon weder was, de boonen uit, en droogdeze. Op den middagh namen we ons verblyf in het dorp *Muhul*, ontrent vier mylen voortgekomen zynde. Des avonts begon het 2 of 3 uren langh hart te regenen, en te waejen, dat des nachts bleef duren, dat groote koude verwekte, en ons in het huis hielt, daerwe ons hadden nedergeslagen. Hoewel ik van het hooft tot de voeten in het bont stak, had ik evenwel werx genoegh om my met twee dubbele dekens warm te houden. Ik deed daerenboven te vooren een groot vier aensteken, terwyl anderen in kleene

hokken kropen, die zy nogh naulyx voor gelt konden bekomen.

Des anderen daegs togen wy weder voort, en quamen ten tien uren in 't gebergte, gestadigh opwaert gaende. Wy ontmoetten verscheide diepten tusschen het gebergte, daer het water zynen loop heeft, ziende nu en dan een plaatsje zich opdoen. Ten drie uren namen wy ons verblyf in het dorp *Serg-Abeth*, zynde vier mylen gevordert. Deze plaats was al zoo slecht als de vorige, dat ons qualyk quam, dewyl wy meest ten Noorden aengegaen waren met harden wint en groote koude. Wy kregen evenwel nogh een tamelyk goede verblyfplaats in een byzonder huis, daerwe tot den volgenden dagh bleven. Toen gingen wy voort met den zelve harden wint, en regen daer onder. Na het trekken door eenige dorpjes namen wy ons verblyf in een slechte karwanfara aan het dorp *Agkant*, hebbende maer vier mylen gevordert, dewyl wy meest zachten gront, en op veele plaatsen water gehadt hadden, ook hooge bergen overgereden waren. Des avonts voelde ik eenige koorts, veroorzaekt door de koude en den regen. Ik nam heeten wyn met suiker

Het dorp
Serg-Abeth.

ker en kruit , en begaf my ter ruste , dat ik ook den volgenden dagh hervatte , dewyl wy hier , om de paerden te doen rusten , tot den laetsten der maent bleven. Toen trokken wy weder voort in den zelve wint over hoogh gebergte , en door veel water. Na den middagh ten twee uren quamen wy in 't hoogh gebergte van *Taurus* , by de inwoners *Caselusian* genaemt. Hier van is boven gesproken , en het gezicht der brug nevens de rivier *Kurp* vertoont. Wy trokken over deze brugh , en nogh een groote streck verder door een ander vlietend water , *Kurpu-koebaey* genaemt. Vervolgens wat hooger in het gebergte gekomen zynde leiden wy het ten vyf uren na middagh daer neder , nu weder vier mylen genadert zynde. Hier gebruikte ik voor de eerste mael sedert twee dagen wat spyze.

Op den eersten dagh van April trokken wy den anderen bergh op , daer wy veel graven vonden der verstorvenen van de bygelege dorpen tusschen de bergen leggende , en daerom onzichtbaer. Hier ontrent vint men eenige stukken beploegt lant. Wy waren gedwongen hier eenige uren te blyven , dewyl de gelade beesten niet verder voort konden , zynde dezen morgen al een der zelve op den wegh gebleven , omdat het , schoon ledigh , niet voort te krygen was. Verscheide reizigers , en een brave karavane , die wel van geweer verzien was , ontmoetten wy hier. Nu waren wy vier mylen voortgeraekt , en bleven een uur na den middagh in het dorp *Paggesjiek*. Het volk met de lastbeesten had zich in het gebergte nedergeflagen , kunnende door vermoeitheit niet verder voortkomen. Den volgenden dagh quamen zy 't gebergte af voor by ons , zynde des nagts nogh een hunner paerden gestorven. Ontrent den middagh zaten wy mede weder op in schoon weder , gelijk den vorigen dagh. Ten twee uren quamen wy aen het dorp *Ries* , daer zy zich nevens de huizen nedergelegd hadden. Wy bleven daer ook tot den volgenden dagh , wanneer wy weder voort reisden over op- en nedergaende bergen , en diepe klooven , daer het water doorvloeit. Voor den middagh hadden wy drie of vier dorpjes in het gezicht. Uit een derzelve quamen eenige luiden te voet op den wegh , die ons den tol afvorderden , waer mede wy veel haspeling hadden. Evenwel moesten men met eenige Mamoedjes te vrede stellen. Kort daer aen quamen 'er drie of vier anderen te paerde , gewapent met lanssen , die het zelve begeerden , niet tegenstaende men hun zei-

de dat de tol al betaelt was. Zy zeiden dat ze nergens van wisten , en dat de tol aen hun most betaelt worden , zoo dat de Armeniers , wilden ze ontslagen zyn , nogh agt of tien mamoedjes aen hun geven mosten. Van deze moejelykheit verlost redenwe nevens een klein lak of stilstaende water , zynde hier schoon lant en meest beploegt , ook bezet met gras , wilde spinage , en menigte van witte bloemen , die elk zes lange smalle blaetjes hadden , waer van 'er zommige drie aen een waren , dogh zonder reuk. Ook veel kleene blaewe Hyacinthen. Dit gaf een aengename vertooning , dewyl men daer weinigh van verneemt in deze dorre landen. Ten vyf uren quamen wy in eene kleene karwanferra in het dorp *Koere-ien* , zes mylen gelegen van de gemelde rustplaats. Hier vond ik my weder zeer onpasselyk. De Armeniers begaven zich des morgens naer de stadt : maer ik rustte met eenige knechten by myn goet wat uit , en bleef tot den volgenden dagh. Toen trokken wy mede van daer , en quamen ten drie uren na den middagh binnen de stadt *Ardevil* , Komst te nadat wy vyf mylen hadden afgelegd. In *Ardevil* dezen nagt storf de Georgiaen , die met ons van Spahan gereist was. Men bevont toen buiten yders vermoeden dat hy Mahometaensch en besneden was. Twee der Armeniers ziekelyk zynde werden beter.

In de volgende dagen ging het treuren over Hussein weder aen , waer van wy voordezen gesproken hebben. Nu was het weder geweldig ongestadigh , windigh , kout , en somtyts regenende , en op den negenden der maent viel 'er zulk een meenigte van sneeu , dat de straten en huizen in korten tydt daer heel van bedekt waren. Des stookte ik gedurigh vier in myn vertrek , te meer dewyl ik nogh onpasselyk was. Wy waren genootzaekt hier te vertoeven , om ons te voegen by een groote karavane , die voor ons van Spahan afgereist , en nu hier aengekomen was : om des te zekerder door het Morganse lant , daer het om de rovers heel onveiligh is , te kunnen reizen. Veele Armeniers trokken van hier naer de stadt *Gilan* , om van daer de Kaspische zee over te steken naer Astrakan. Een van hun gaf ik gelt om voor my daer ter plaetse eenige stukjes zyde stoffen te koopen , die daer zeer fraei gemaakt worden. Die stadt wort van hier gerekent ontrent zes dagreizen te leggen. In deze stadt *Ardevil* wort maer een slegter soort gemaakt van half zyde en half katoen , maer vry goet naer den prys , dien men 'er voor geeft.

LXXI. H O O F T S T U K.

*Vertrek van Ardevil. Onbillykheit der Tollenaren. Ongeluk-
kigh geval van eenen Persiaen. De rivieren Kur en Aras.
Komst tot Samachi. Moetwil der Persianen. Vruchtbare
lantstreek.*

Vertrek
van Arde-
vil.

WY vertrokken van hier op den zeventienden der maent naer het dorp *Micrasiraef*, daer wy in de woning des meesters der Karavane wonder wel geherbergt werden. Den volgenden dagh, hoewel het weder niet beter was, en nogh al gestadigh sneeu viel, trokken wy twee mylen verder tot aen het dorp *Sabbad-daer*. Hier vonden wy een groote Karavane op den wegh, die slikerigh en vol water was. De huisvestingh was hier byzonder slecht, dewyl de rook van het vier zynen wegh nam door de deur, en wy door de mecnigvuldige sneeu genootzaekt waren binnen te blyven. Maer op den negentienden zaten wy weder op, en reden over een groote steene brug, leggende over de rivier *Karassoe*, die eenen sterken loop heeft. Hier quamen de Tollenaers alle de lastbeesten tellen, moetende voor yder vier mamoe-djes betaelt worden, en voor elk paert, dat bereden wort, een. Ik had reeds voor het uityden aen de poort der stadt drie mamoe-djes voor het myne betaelt, en binnen de karwanera twee voor myn goet. Men berichtte my dat het gelt, dat aen deze brug betaelt wort, hun niet toe komt, maer dat ze den luiden zoo veel als ze krygen kunnen aspersen. Wy trokken nogh voorby eenige plaetsjes, en leiden ons toen neder in het velt by het dorp *Koroet-Sjaey*, drie mylen gevordert zynde. Des morgens voor den dagh gingen wy in sneeu en duister weder voort, en bleven na drie mylen reizens in het velt. Des anderen daegs trokken wy in beter weder over heuvelagtigh gebergte, en bleven na drie uren weder in 't velt by het dorp *Barfand*, vier mylen van de laetste rustplaets af. Deze lantstreek hoort niet onder Ardevil, nochte onder het Mogan-sche gebiet, maer op zich zelve. Daerom moeten hier voor elk lastbeest drie Mamoe-djes aen tol betaelt worden. Onze wegh was meest N. Oost aen. Den volgenden dagh reisden we om het slegte weder maer twee mylen voort, slaende ons neder by een loopend water, daer ons alles te koop gebragt wert uit het bygelegen dorp *Baesje-Zaboran*. Hier neemt het lant Mogan zynen aenvangh. Het

volk van alle de hier leggende dorpen is bekent voor groote dieven: waerom wy des nagts goede wacht hielden. Den volgenden dagh reden wy door de sterk loopende rivier *Balharoe*, en een groote streek langs de zelve. Toen moesten wy'er ten tweeden maele door, daer ze evenwel veel smaller was. Wy lieten ze toen ter regter zyde leggen. Hier vonden wy in 't rond meenigte van tenten en vee. Ook had zich een karavane van Samachi naer Spahan willende hier nedergeflagen, waer by wy ons voegden, na dat wy nu twee mylen voortgeraekt waren. Wy lieten de beesten hier in het velt loopen om gras te eten, daer dit lant geheel mede bezet is, dat lustigh om te zien was, dewyl het in de streken van Persie niet veel voorkomt. Men zaghet alom bezet met kleene geele, witte, en paerse bloemtjes. Den volgenden dagh zynde zondagh hielden de Armeniers hier hun Paeschfeest met een schoon jong lam, daer toe met voordagt gekogt. Den volgenden dag gingen wy weder op wegh, en de karavane vertrok ook voort naer Spahan in gewenscht weder. Wy reden gestadigh door de groene vallei, maer vonden slecht water, toen wy drie mylen verder waren.

Den volgenden dagh had een der Persiaensche Koopluiden het ongeluk van met zyn paert te vallen, waer door de ribben in zyn lyf gebroken werden. Hy was aenstonts buiten verstant en spraek. Een van 't gezelschap nam hem in de armen op zyn paert, om hem te voeren tot de naeste rustplaets, waer mede nogh twee uren heen liepen, wanneer we drie mylen gevordert waren, zonder dat we dien dagh menschen of beesten zagen, of eenige eetwaren konden bekomen. Men zocht middlerwylen den gequetsten, zoo veel mogelyk was, te helpen, dat inzonderheit geschieden moest met de mummy, waer van wy hier voor gesproken hebben, en waer van ik alleen maer verzien was. Men gaf hem hier van zoo veel als noodigh was met versche boter gemengt in. Maer men kon genoegh zien dat 'er niet veel werking van komen, en hy het niet langh maken zou. Hy

Nest van
Dieven.

Ongeval
van een
Persi-
aensch
Koop-
man.

storf ook des nagts. Toen voerden ze hem weder te rugh naer Ardevil om hem daer te begraven.

Als wy den 27 der maent twee mylen voortgetogen waren, bleven wy weder in 't velt. Het was schoon weder, waer door wy het gezicht genoten der bergen van *Schirwan*. Des morgens vroegh gingen wy weder voort, en quamen ten agt uren aen de rivieren *Kur* en *Aras*. Wy leiden ons neder ter plaetse, daer deze stroomen zich met elkander vereenigen. Ik vond het hier heel anders gestelt dan voor dezen. Want te voren was deze plaets met hoogh riet bezet, en nu was alles effen en vlak. Den gansch en dagh bragten wy door met al het goet over te voeren even als voor dezen, waer toe het schoon weder ons zeer dienstig was. Den 29 vervolgden wy onzen wegh een goet stuk langs de rivier ten Noorden, en daer na met eenige kromte naer 't Oosten. De lantstreek was hier, als ik van de andere zyde gezegt heb. Wy floegen ons voor den avont in het velt neder zonder water te vinden. Des morgens den laetsten der maent togen wy weder voort, en vonden nu in het hoog gebergte komende goet water, dat onder den gront doervloeyt, zoo dat men het als uit den mont der rotse ontfangt. Een uur voor den ondergange der Zon quamen wy binnen *Samachi*. Hier begroette ik een Russisch heer, genaemt *Bories Fedowits*, dien ik voor dezen te *Astrakan*, daer hy kolonel was, gekent had, en die nu in deze stad lagh als Consul zyner Czaerse Majesteit. Hy ontfing my met veel beleeftheit, en ik had zyn gunst van doen, dewyl ik gaerne met hem myne reize wilde voortzetten, dewyl hy naer *Vicfawaey* en *Astrakan* te reizen had.

Komst te
Samachi.

Moedwil
eeniger
Persianen.

Slappe
tucht.

Op zekeren avont gebeurde hier dat eenige Persianen grooten moedwil bedreven binnen de woninge der Vaderen Jesuiten, vallende in hun klooster, om hen van kant te helpen. Maer 't alle geluk quam een der Jesuiten, die te gelyk een arts en by hen wel bekend was, 't huis. Dees bragt met goede woorden zoo veel te weegh, dat zy zich naer huis begaven. Echter quamen zy ten tweedenmale aanzetten, dogh zonder verder vervolgh. Dusdanige dattelheden geschieden hier nu dagelyx: waer van alleen oirzack is de tegenwoordige Gouverneur, een man overgegeven aen de wellusten, die zich met zyne aanhangers in den drank te buiten gaet, latende verluiden dat de Koning vryheit verleent heeft van wyn te mogen drinken. Zoodat het gemeene volk zich ook tot deze onmatigheit overgeeft, en hier door zoo veele quade stukken aenregt, dat voor de vreemdelingen niet mogelyk is de straten te gebrui-

ken, ten zy ze begeren dat men hun met steenen naer 't hooft werpe. Om dit gevaer te myden hielt ik my in huis, daer ik zelf naeulyx veilig was, dewyl'er etelyke malen met steenen tegen gegooit wert. Al dit quaet, zeg ik, ontsaet uit de handeling des Stadtvoogts, die geen verstant hebbende tot het oeffenen van zulk een bewint niemant, die beledigt is, recht doet, en daerom niet meer dan een kint geacht wort: daer in tegendeel de laetst overlede Gouverneur, toen ik daer door trok, met alle ontzagh gevreesd wiert, als zynde een man die misdadigen naer hunne verdiensten met de doot strafte. Veel doet hier ook toe, dat de krygsknechten hunne soldye niet op den behoorlyken tydt ontfangen, hier door aengezet om tot moetwilligheden uit te spat-ten. Dit worden zelfs de Moskoviters, die hier zyn, gewaer, wordende niet gehandelt, zoo als behoorlyk was. Hier door is wel gebeurt dat iemand van dit volk hun voor oogen stelde, hoe na hun de Czaer was, en hoe licht hy eens in hun lant zou kunnen vallen. Maer zy gaven tot antwoord, dat zy zulx wel mogten lyden, en geloofden beter onder de geringe van dien vorst te zullen zyn, dan onder het bestier van Persie, dewyl zy wel afnamen dat de inwoners van Moskovie en Ruslant beter dan zy wierden gehandelt. Zy wilden dan, zeiden ze, als de Russen quamen, hun geweer niet eens opnemen, maer hun zonder toeven de stad in handen geven. Ja zy baden Mahometh hunnen Profeet, dat dit maer eens geschieden mogt. My deze wanorde hier gepleegt, en den staet der flordige regeringe overdenkende, dunkt zeker dat eene kans te wagen op deze lantstreek voor zyne Czaerse Majesteit der moeite wel waerdigh zyn zou. Want het gewest is niet van de geringste in Persie, dewyl de voornaemste inkomsten aen dezen kant vallen, die door de rivier Aras van de andere lantstreken afgescheiden is. Zeker de merkelyke inkomsten van zyde van Gilan, van katoen, van Safræn, en wat des meer is, zyn genoegh bekend. Wyders geeft dit lant schoone Wynen, witte en roode, waer van de eerste wel sterk, maer, als hy met water gemengt wort, zeer goet is. Vruchten heeft men'er ook van alle soorten, schoone ap-
pels, peren, kastanjes, en diergelyke
meer. Inzonderheit is dit gewest, daer
het zich uitstrekt naer den kant der Georgianen, byzonder schoon en vruchtbaer. Maer geen volk is'er om het te bebouwen. Overvloedt is'er ook van paerden, en dieren, die tot de levensmiddelen behooren, ossen, schapen, en wilt gevogelte by meenigte. Voorts veel rys en koorn, en daerom ook schoon broot. Hier
by

Vrucht-
bare lant-
streek.

by is'er een schoone haven voor de schepen tot de stad *Baggu*. Die hier dan het opperbewint hebben, zyn genoeg in staat om zich in weinige jaren te verrijken. Het zoude myns oordeels een schoone parel aen de kroon zyner Czaerse Majesteit zyn, en niemant beter passen in het bezit hier van te zyn, dewyl deze Vorst hier naest aen grenzende de beste gelegenheit daer toe heeft, en zyne onderdanen, als hier handel dryvende, den staat des lants kennen, dat, zoo ik my niet bedriege, met een kleine macht van volks in te nemen en te behouden was, als men maer eenige sterkten opwierp tot veiligheid

des bezitters.

Nu bereidde ik alles tot de verdere reize om met den Consul, die my myn verzoek toegestaan had, te vertrekken. Mynne brieven, die ik naer Spahan te zenden had, gaf ik aen den Jesuit, van wien ik even gesproken heb, over. Want deze Vader toonde my veel bewys van beleeftheit, en quam my dagelyx uit vriendschap bezoeken. Hierom beklagde ik hem en zyne medegenoten te meer. Want deze luiden zeker leven hier in zeer groote onveiligheidt, altydt in vreeze dat door de ongebondenheit van 't graeu hun eenigh ongeluk wedervaren zal.

LXXII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Samachi. Komst tot Niesawaey. Vertrek van Niesawaey, en komst tot Astrakan.

Vertrek
van Sa-
machi.

IK verliet deze stad den 24 dezer maent tegens den avont, nadat de Consul met alle de Russen reeds voor af gegaen was, en zich nedergeflagt hadt tusschen de bergen, ter zyde van den gemeenen wegh af, een uur van de stad. De zon was pas onder, toen ik my by hen voegde. Veele andere partyen van Armeniers en Indianen onthielden zich dicht aen den gemeenen weg. Wy trokken des anderen daegs vroegh voort, rydende ten negen uren nevenseen overblyffel van een vervallen gebouw, dat ik geloofde een grafplaets geweest te zyn, dewyl'er veele fraeje, dogh verbroke zarken om stonden, en eenige gemeene daer ontrent lagen. Een weinigh van daer reden wy door een rivier, en verscheide waterloopingen. Het gebergte is groen en aengenacm bezet met meenigte van kleine wilde bloemen en kruiden. Ons by eene der waterloopingen wat opgehouden hebbende reden wy eenige reizen tusschen de bergen door de rivier. Ten agt uren floegen wy ons neder benevens een rivier, by een krepelbosch. Des anderen daegs begaven wy ons weder op wegh, rydende een groot stuk langs de rivier, van waer wy in bergen quamen, die meest in bosch bestaen. Toen gingen wy weder door de rivier, en leiden ons ten zeven uren daer by neder. Hier vonden wy veele beesten en opgeslagene hutten. Des morgens onze reis voortzettende quamen wy na weinigh tydts in de vlakte der Kaspische zee, daer zich meenigte van dorpjes, tenten, en beesten in het groen vertoonde. Veel bezaeit lant was hier ook, dog om

de laegte ook veel water, daer we telkens molten doorryden. De Russen hadden zonder de lastbeesten eenen anderen wegh genomen. Ten zeven uren kregen wy tusschen de zanthuvels het gezicht der genoemde zee. Wy hielden de binnenzijde des lants tot by den avont, rydende toen de zeestrand langs, dewyl wy een inham daer van, die in het lant loopt, doortrekken moesten. Hier vond ik meenigte van toetsteenen in het zant, waer van ik 'er eenige met my nam. Ten tien uren quamen wy te *Niesawaey* aen. De Russen hadden zich van de strand af nedergeflagt, nevens welke ik ook myn plaets nam. Hier lagen zes Russische vaertuigen gereedt. Veele tenten stonden 'er ook langs de strand, waer onder een gedeelte van het goet der Koopluiden lag, en het overige onder dekkleeden voor den regen bewaert wert. Op de plaets, daer wy ons verblyf hielden, was een houte huis, opgesteld door de Russen, die hier overwinteren. Het overige bestont in tenten. Ik bragt 'er het gezicht van op het papier, gelyk het zich op de volgende bladzijde vertoont. Twee of drie dagen daer na braken de Russen het geen ze hier opgesteld hadden weder af. Toen begaven wy ons naer den zeekant, die hier maer een vierde deel van een uur af was. Hier begon men de goederen in te schepen. Maer door het sterk waejen van den Oosten wint stoof het zant zoo verwaerlyk, dat men hier eenige dagen uitstel mede nemen most. Van dit ongemak, door het zant veroorzaekt, hebben wy boven in de beschryvinge dezer ge-

Kom te
Niesawaey.

Gezicht
getekent.

GEZIGT TE NIESAWAËY

westen gesproken. Deze goederen bestonden meest in zyde en rys. Terwyl wy hier dus draelden, tekende ik de gelegenheit dezer strant van de Z. Oostzyde, gelyk het getal van 240 aenwyft. Ik voegde'er by de tenten en eenige opstelsels van hoogh riet, nevens de touwen, waer mede de vaertuigen op de strant vast gemaakt, en, als het noodigh is, op het lant gewonden worden.

Den agtsten der maent Juny was al het goedt ingescheept. Het kleinste vaertuigh ook vertrok naer Astrakan. Nu quam hier ontrent een ander van *Tirck* of *Tarku* ten anker. Hier by zagen wy twee vaertuigen aenkomen van Astrakan. Ontrent den avont begaf ik my aanboort van het grootste vaertuigh, waer mede de Consul met de Russen gezint was over te schepen, nevens nogh drie of vier Armeniers. Des morgens daer aen tekende ik het gezicht van *Niesawaey* op de zee in het vaertuigh leggende ten N. Oosten van de strant. Gy ziet deze afbeeldingh op No. 241. met het hoogh gebergte, dat altydt met sneeu bedekt is, daer achter. Op den middagh quam een der twee gemelde vaertuigen van Astrakan hier ten anker, en deed drie schoten. Ten twee uren quam de Consul met het volk, dat hy by zich hadt, ook aan boort, wanneer wy nevens de drie andere vaertuigen onder zeil gingen. Wy hadden op ons

schip 80. menschen, en daer onder dertig matrozen. De overige waren reizigers. Met den avont gingen we om de stilte op anker leggen. Des morgens dreven we den ganschen dag door de stilte, en raekten met den avont voor de stad *Derbent*, gerekent vyf uren van *Niesawaey*, dogh zoo verre daer af in zee dat wy de stad niet konden bekennen. Des nagts hielden wy onzen koers ten Noorden aen. Met den morgenstont zagen wy geen lant meer. Na den middagh kregen wy door den Noorder tegenwint het lant van *Tirck* in 't gezicht: waerom wy het ten anker leiden op dertigh vademen waters tot den veertienden der maent. Toen raekten wy met eenen Oosten wint onder zeil, maer des avonts door het omkeeren des zelve weder ten anker tot den 16 der maent, wanneer wy weder met een brave koelte uit den Westen voortzeilden tot den volgenden dagh. Toen dwongh ons de tegenwint weder te ankeren op 24 vademen waters. Den 18 met den opgang der zon was de wint Oost Noortoost, en het weder schoon, zoodat wy weder voortzeilden. Ontrent den avont vonden wy tien vademen waters, des nagts 9 en 8, des morgens 7 en 6, en ontrent den middagh vier. Hier wert het water witter, en zoo zout niet. By ons quam hier een vaertuigh van Astrakan, den wil hebbende naer *Niesawaey*, ten anker. De Con-

Niesawaey afgetekent.

NIESAWAEY.

240.

NIESAWAEY.

241.

Consul deed door een seinschoot het volk daer van met de boot aen ons boort komen, en het hebbende hooren spreken weder vertrekken. Ten vier uren geraekten wy zoodanigh in het zoet water, dat wy het dronken, en zeer aengenaem van smaek bevonden, dat ons byzonder wel te passe quam, dewyl het water, dat wy in hadden, reets begon te stinken, en daerenboven schaers te worden, zoo dat het schrael voor yder wert uitgedeelt. Nu vonden wy voor den avont drie en een half vademmen waters. Na het ondergaen der zon viel ons de wint tegen, zoodat we het anker uitwierpen op tien palmen, gaende het vaertuigh 8 palmen diep. Door dezen tegenwint, waer naer het water dezer zee zynen loop neemt, gebeurde het dat wy somtyts aen den gront raekten. En dus bleven wy leggen tot den 21, gaende toen ten 3 uren na den middagh weder onder zeil met eenen O. N. Oosten wint. Met den avont liep de wint weder om, en het wert stil, zoodat wy op de ondiepten bleven leggen, hebbende des nagts en de twee of drie volgende dagen eenen harden Noordelyken wint. De Consul zond onze roeischuit naer het ander vaertuig, dat ons op zee steeds bygebleven was, met orde om ze naer Astrakan te zenden, opdat wy, de wint niet gunstiger wordende, door andere vaertuigen zouden afgehaelt worden. Nu kregen wy den wint zeer hart uit den Westen, en kort daer aen donder en regen. Hier hadden wy maer agt palmen waters.

Op den 27 ten drie uren na den middagh ontdekten wy drie vaertuigen, die wy voor roofschepen aenzagen: zoo dat wy gereetschap maekten om ons te verweren. Wy hadden twee metale stukken, eenige byzonder groote vierroers, en ander geweer. Zy naderden vast, dewylze sterk aenroeiden. Wy zonden een kogel naer het eene, waer op het terstont wendde, dogh kort daer aen weder naderde. Men schoot nogh eens, en als men hun toeriep van waerze quamen, was t'antwoort, van Astrakan. Hier door bevonden wy dat het de barken waren, die wy zelfs ontboden hadden, waer op de vrees van ons hart streek, en de zorg in blyschap veranderde, te meer omdat zy ons verversching van bier en andere nootlykheden toebagten. Onze vrees was evenwel niet heel ongegront geweest, dewyl de roovers dikwyls hunnen buit op deze zee zoeken, een stout en moedigh volk, dat van alles wel verzien is. Het argste van hun is dat zy zich niet te vreden houden met de goederen, maer ook meenigmael de luiden, die ze op de vaertuigen vinden, ombrengen. Deze rovers komen uit het gebergte, en zyn al meest Samgalen, waer onder zich ook mengen

Roovers.

eenige rebellen, die van de Russen wechgelopen zyn.

Op den 30 der maent ligten wy met eenen Z. Westenwint het anker, en namen den koers Zuidelyk aen, hebbende hier agt palmen waters. De wint ons weder tegenvallende nootzaekte ons op anker te blyven leggen. Hier vonden wy des nagts weder de oude plaeg van de muggen, waer tegen elk zyn muggenet voor den dagh kreegh. Lastige muggen.

Den tweeden July begaf ik my ten agt uren van boort met een kleene bark, die ik alleen nam, om des te meer gemak te hebben, ten deele om niet langer te wagen naer den goeden wint, ten deele ook omdat alle de montkost, hoe wel ik my ook verzien had, op was. Wy roeiden en zeilden met hulp des wints N. en N. ten Zuiden aen, hebbende 7, 6, en 5 palmen waters. Een uur na den middagh kregen wy het lant N. N. West in 't gezicht. Eerst vertoonde zich een roffe lange lage bergh, en twee zulke andere verder ten Westen. De vierde was nogh verder, zoodatze alle vry verre van een leggen. Deze zyn de vier *Roode bergen*, Roode bergen. die wy in onze heenreis genoemd hebben. Hier by doet zich een lager lant op, dat om dien kant der Kaspische zee naer Perzie strekt.

Als men binnen de golf of inham komt, wort het goet, dat men by zich heeft, van het volk, dat op een bark daer ontrent legt, bezichtigd. Het lant hier om heen is geheel met biesen of hoogh riet bezet. Hier bleven wy een gedeelte van den nagt door stilte op anker.

Den derden der maent ten agt uren quamen wy aen een Visschery, daer andermael het goet bezichtigd wert: op den middagh nogh aen een tweede Visschery, die voor het grootste gedeelte in 't water stondt, zoodat men weinigh lant kon betreden. Evenwel deed ik daer myn middagmael met een goede zoode. Ten vier uren quamen wy aen een derde Visschery, en bleven des nagts door stilte en harden tegenstroom ten anker. Den 4 der maent gingen we des morgens vroegh weder voort, ziende overal het lant onder water, dat nu by uitnemenheit hoogh was, waer door veele tenten der Tartaren ten deele in het water stonden. Dus quamen wy allengs tentien uren tot Astrakan, daer ik aenstonts den Gouverneur der plaets, Knees Peter Iwanits Gawanske, een braef en verstandigh heer, die over 20 jaren hier nogh eens Gouverneur geweest is, ging begroeten, en myne brieven van voorschryven vertoonen. Hy de brieven gelezen hebbende bewellekomde my minnelyk met aanbodt van zynen dienst ontrent alles wat ik mogt van nooden hebben, zoo langh als ik hier te blyven

Komst te Astrakan.

Begroeting des Gouverneurs.

ven hadt. Ik antwoordde met dankzegging dat ik vergenoegt was met zyne gunst, en alleen verzogt huisvestingh in een byzonder huis, daer ik meer gemak dan in de karwanfara mogt hebben. Hy gaf my hier op eenen tolk nevens eenen zyner dienaren mede, die met my de stadtingingen, en een verblyfplaats tot myn genoegen vonden.

Den elfden quam ons vaertuigh voor de stad. De Gouverneur stelde orde dat myn goet, zonder bezichtigt te worden, in myn herberg gebragt wert. Ik vond hier in deze wederkomst nu geen myner vorige goede vrienden. Want die waren in de beroerten, voorgevallen in Augustus des jaers 1705, door de oproerige strelsen of soldaten omgebragt, die den Gouverneur Timafe Ivanewits Ursofskie, en den Kolonel de Wigne in het zelve bederf brokten. Alleen drie of vier waren tot hun geluk weinig dagen te voren naer Moskow vertrokken, namelyk de zoon des Gouverneurs met zyn Gemalin, de Consul, van wien ik gesproken heb, de Kapitein Wagenaer, en zeker wontheeler, zynde alle andere Duitsen met vrouwen en kinderen, met alle die eenigzins van hun afhingen, jammerlyk omgebragt. Sedert heeft zyn Czaerse Majesteit krygsvolk naer Astrakan gezonden, en hier door de strelsen altemael doen by den hals grypen, en voor 't meeste gedeelte met de doot straffen, en nevens hen veele, die hun aenhingen. De goede Godt zy gedankt, dat ik toen van daer gescheiden, en reets in Persie was. De Gemalin des Gouverneurs was nogh van de woedende meenigte verschoont en in 't leven gehouden. Maer haer ongelukkig lot verzelde haer op de reize naer Moskow. Want op de rivier Wolga quam het vaertuig, waer op zy zich gescheept hadt, te verbranden, waer door ze alles, wat ze had, verloor, en dus berooft te Moskow quam, daer ze niet lang daarna overleed.

Schepen
verwaer-
looft.

Op myn wederkomst vond ik hier veertien smakken by elkander inden gront leggen, schendigh verwaerlooft doorden boven gemelten Kapitein Meier, die ook in de beroerte omgebragt is. Vyf andere smakken waren reets door het bestier van den Commandeur Laurens vander Burgh, man van groote bequaemheit, tot den dienst zyner Majesteit, voor drie maanden hier aengekomen. Deze had hy met veel moeite uit den gront doen lichten, en in staet brengen van de Kaspische zee te kunnen bevaren. Tot het lichten der andere wert dagelyx gearbeit, maer tot nu toe maer door 20 mannen, waer van de helft wel ziek was. Voor de stad lagen ook drie zulke smakken in den gront, vyf andere ook verder van de stad af op

dezelve wyze.

Nu quamen hier dagelyx meer Hollanders in dienst zyner Majesteit aen, en daer waren 'er nogh meer op wegh. Hier verstond ik met droefheit dat de Engelsche Edelman, genaemt Maeynard, van wien ik in de beschryvinge myns verblyfs te Zijne-raes gesproken heb, in deze stad blint, en zoo krepel geworden was, dat hy zich van krukken moest bedienen, en in dien staet de reize naer zyn vaderlant aengenomen hadt.

Zeltzaam
gedragh
eener
kraem-
vrou.

Terwyl ik in deze herberge was, gebeurde het dat de vrou van den huize, die haer kamer dicht over de myne hadt, van eenen zoon verlost, zonder dat ik en myn gezelschap daer het minste van gemerkt hadden. Alleen hadden wy vele vrouwen zien binnenkomen, die de dronkenschap uit den brandewyn quamen halen. Maer dat was meer geschiet: zoodat ik maer in die meening was, datze bezoek naer gewoonte hadt. Toen myn gezelschap gescheiden was, verstont ik wat 'er omgegaen was. Ondertusschen quam de man, een schryver in de Kanselary, t'huis, dien ik beschonk met eenige Persiaensche vruchten, als Pistatsjes, Dadels, en Amandelen ten behoeve der vrouwen. Den zelve avond begonnen de vrouwen voor het bedt der kraemvrou helder op te zingen op een wyze, diemy dagt dat naerden geestelyken kant helde. Ik noit iets diergelyx by vrouwen, die in dezen staet waren, gehoord hebbende, vroegde mynen dienaar, die de Russische tael verstont, waerom de vrouwen dus zongen. Hy antwoordde, *omdat ze dronken zyn*. Ik hervraegde of hy niet verstont hoedanigh een gezangh het was: waerop hy my te kennen gaf dat het was op de geboorte van het kint. Des anderen daegs voor den avond t'huis komende vond ik de kraemvrou beneden in de opene lucht alleen zitten, hebbende het kindeken voor zich in een wiegje hangen. Den tweeden dagh beschonk zy op de benedenplaats de vrouwen, dienende haer zelf den brandewyn voor, waer van zy ook haer deel nam. Ik had hier van wel veel hooren zeggen, maer noit iets dergelyx gezien.

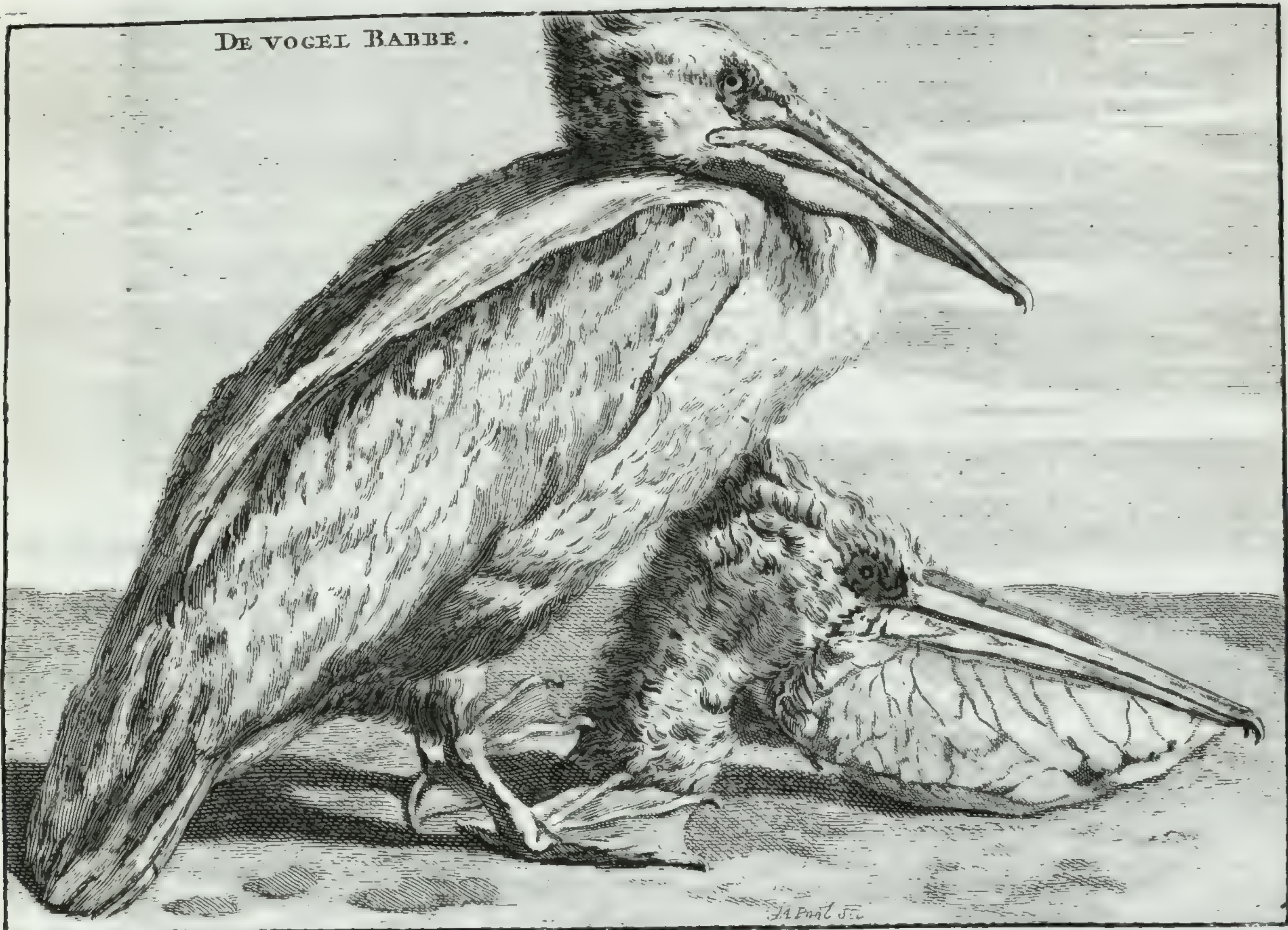
By avontuur uitgaende vond ik hier op de markt eenen vogel, by de Russen genaemt *Babbe*, by ons *Waterhaler*. Voordezen had ik 'er hier, daarna ook te Spahan in Persie, naer gezogt, maer dien niet kunnen vinden. Ik gaf hem verschen visch, maer hy wilde niets nuttigen, werpende het telkens weder van zich. Men kon hem niet wel met den hals overende aen het staen krygen: maer hy bleef gestadigh zitten met den hals ingetrokken, als of hy fliep. Ik tekende hem in deze gestalte af, zoo als hy hier vertoont wort.

Vremde
vogel.

Afgete-
kent.

Hy

DE VOGEL RABBE.

Hy was nogh jongh, nocte had zynen volkomen wasdom, schoon hy reets wel drie- of viermael grooter dan eengans was. Het lichaem en koleur zwemen daer ook naer. De bek is een voet en drie duimen langh, en byna anderhalf duim breed. Aen het einde daer van is een kleene geele kromte, even als de Papegaeisbek. Aen het einde van den onderbek neemt de waterzak zyn begin, loopende vervolgens onder voorby den krop aen den hals. Deze zak is zoo groot, dat deze vogels meer dan twee kannen waters daer in kunnen bergen. De pooten zyn kort, en onder plat en breed, aen welker einde vier kleene klautjes zyn. Ik dit beest gekogt hebbende sneet 'er den kop met een gedeelte van den hals af, latende den krop of waterzak daer aen om hem te behouden. Ik zette hem dusdanigh op, als gy hier by ziet.

Terwyl ik hier was, ontstont 'er verscheide malen brant, dogh meest buiten de stadt by de Tartaren, die in korten tydt daer tegen in de were waren. Ik hebbe van deze volkeren reeds gesproken, dogh zal 'er deze byzonderheit, die sedert tot myne kennisse gekomen is, nogh byvoegen.

In den jare 1246 wert *Kuyne*, genaemt

Gog-Cham, dat is Koning of Keizer, aen- ^{Keizer} genomen voor Oppersten van alle de Tar- ^{der Tar-} taren, die zich zelve ook *Mongles* of ^{taren-} *Mongolen* noemen. Deze Keizer en zyne nazaten noemden zich doorgaens in hunne brieven de kracht Godts, Keizer der geheele werrelt. Op hun zegel stonden in 't ronde deze woorden: EEN GODT IN DEN HEMEL, EEN CUYNE CHOM OP AERDE, GODTS KRACHT EN HET ZEGEL VAN DEN KEIZER VOOR ALLE MENSCHEN. Zy hadden altydt vyf legers gereedt om daer mede alle de geenen, die zich niet gewilligh onder hunne gehoorzaamheit begaven, te dwingen. Deze eerste Keizer had op de grenzen van Persie den Vorst *Bajothnoy*, die alle de landen der Christenen en Saracenen tot aen de Middellantsche zee, en Antiochie, en die nogh twee dagreizen verder leggen, vermeerstert heeft, hebbende dus van Persie af tot daer toe veertien koningkryken ingenomen. *Bajot* was zyn eigen naem, *Noy* die van zyn waerdigheit.

De Tartaren hebben noit grooter Vorst ^{Naemhaf-} gehadt dan *Bathii*. Zyn leger bestont uit ^{tigheit} zesmael hondert duizent koppen, te we- ^{eens Tar-} ten hondert en zestigh duizent Tartaren, ^{terschen} en vierhondert vyftigh duizent Christe- ^{Keizers.} nen,

nen, en andere ongeloovige soldaten. Dus had die Chom altydt vyf legers, waer van het getal der soldaten niet op te rekenen was.

Het lant
Mongal.

Dit lant naer het Oosten leggende wort *Mongal* genoemd, weleer bewoont van vierderlei volkeren, de groote *Mongalen*, of *Moals*, *Saniongal* of wateragtige *Mongalen*, die ook Tartaren genaemt worden

naer een rivier genaemt *Tartar*, die door hun lant loopt. De derde soort heette *Merkat*, de laetste *Metrit*. Deze vier natiën waren van eenerlei gestalte, en hadden eene manier van leven en spraek, alle onderscheiden door byzondere Vorsten, Hoofden, en lantschappen. Men gewaegt ook van zekeren *Gingis* in het lant van Jeka Mongal.

LXXIII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Astrakan. Schipbreuk op de Wolga. Tartaersche rovers. Komst tot 't Zenogar en Zaritsa. Ontmoeting des Gouverneurs van Astrakan. Aenkomst te Saratof.

DE tydt van hiervan daen te scheiden gekomen, en het besluit door my en een Georgiaensch Heer, die gezant aen den Koningh van Polen geweest zynde nu ook weder derwaert stont te keeren, genomen zynde, om samen de reis naer Moskou voort te zetten, verzogten wy van den Gouverneur een vaertuigh te mogen hebben, dat ons kon overvoeren tot de stadt Saratof, nevens vrygeleibrieven, die kragtigh genoegh waren om vervolgens van die stadt wa-

gens en paerden tot de reize te krygen. Deze Heer stont my drie wagens toe, en den Gezant zoo veele als hy zou noodigh hebben. Deze brieven kregen wy den negentienden dezer maent, en vonden daer op het volk met het vaertuig gereedt.

Afscheit
van Astra-
kan.

Wy namen hier op den volgenden dagh met dankzegginge afscheit van den Gouverneur, en begaven ons na den middagh t'scheep. Onder zeil geraekt leiden wy het aen d'andere zyde der rivier tegen over de stadt ten anker, om nogh twee of drie mannen van het agtergebleven scheepsvolk in te wachten. Deze quamen ons voor den avont by. Wy raekten voortgetrokken met de lyn een goet einde weegs voort, en leiden het des nagts op anker. Des anderen daegs gingen wy weder, geholpen door de lyn en boomen voort, wordende het zeil ten agt uren met eenen sterken Oostenwint opgehaelt. Maer het vaertuigh slingerde zoo geweldig over en weder, dan over de eene, dan over de andere zyde, dat wy het gevaer van om te slaen voor oogen zagen. Men begon nu te spreken van een ander vaertuigh te gaen halen, of dit zelve, als we wat verder zouden gekomen zyn, met meerder ballast te verzien: maer geen besluit wert 'er genomen of tot het eene of tot het andere. Ook schortte het aen't maexel van het schip. Myn raed was dan het schip

aen lant te zetten, dewyl anders geschapen stont dat wy een ongeluk zouden hebben af te wachten. Ons gezelschap bestont ontrent in dertigh personen, waer by twee paerden waren van den Gezant: en 't vaertuigh was byzonder kleen. In deze vreeze begonnen wy vast veel water in te krygen. Ondertusschen geraekten wy ontrent den middagh by de kruitmakery *Seliter Gorod* genaemt, daer wel eer de oude stadt Astrakan gestaen heeft, gelegen ontrent zeven of agt wursten van het tegenwoordige. Eer wy 't hier aen een goede plaet konden zetten, was 'er al zoo veel water in 't schip, dat het meeste goet al nat wierde. Wy deden derhal-

Schip-
breuk des
Schryvers.

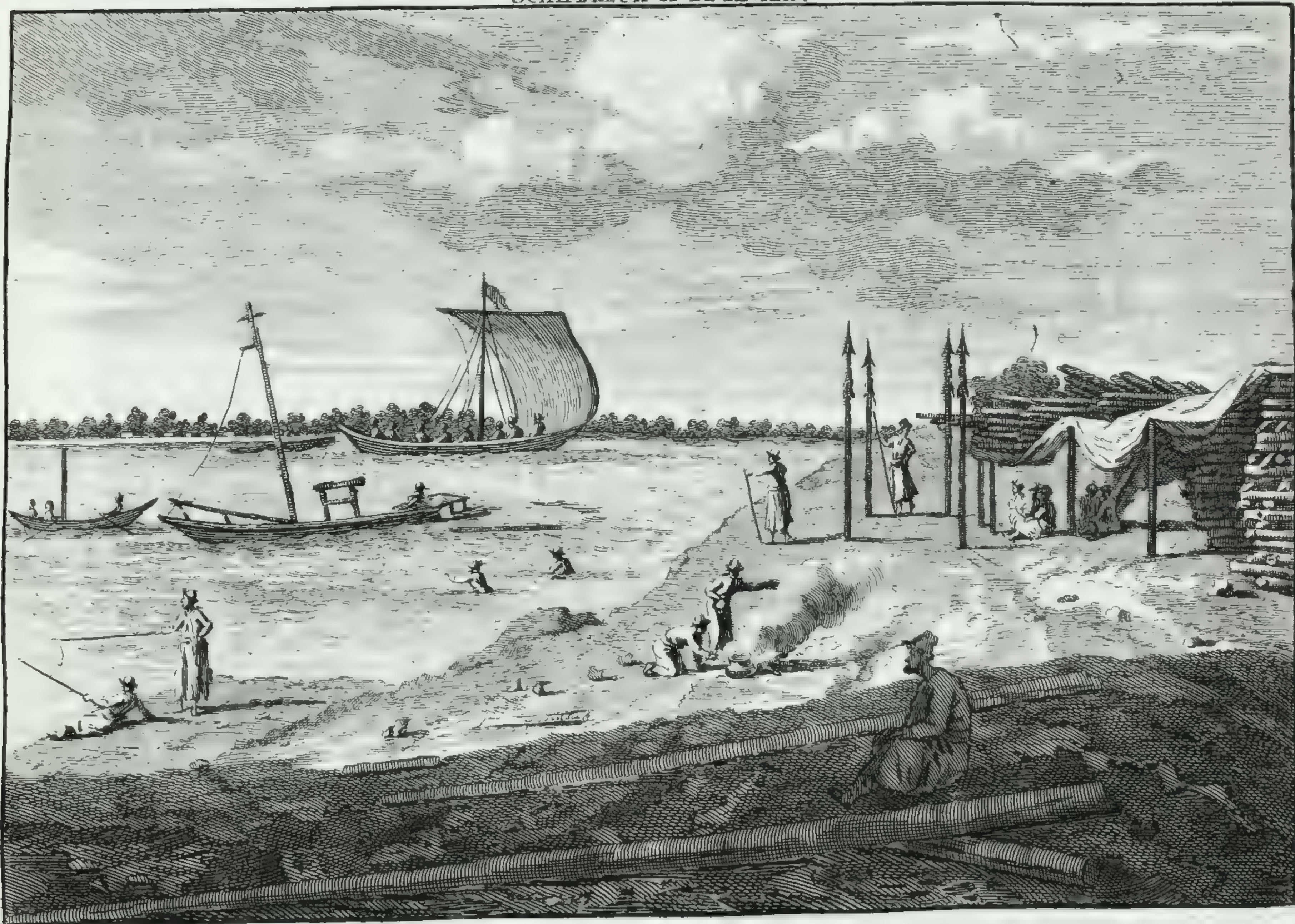
ven zoo veel als mogelyk was om maer aen den gront te komen, om ons zelve en het goet voor verdere schade te bevryden. Dit wert bewerkt door het volk, dat hierom in 't water sprong, met hulp onzer twee kleeneroeischuiten. Middlerwyl liep het schip zoo vol water, dat het meeste goet daer heel nat uit quam. Myn eerste zorg was voor twee myner kassen, daer alle myne papieren en beste goederen in waren. Den voorraedt van spys en andere kleenigheden most ik verlaten. De twee paerden sprongen, toen het vaertuig geheel op de eene zyde viel, zonder eenige moeite daer zelfs uit in de rivier, als of ze zelfs reets in 't water staende het gevaer begrepen hadden, en zich redden wilden. Hier liepen twee groote uren mede door, wanneer het vaertuigh vol water op den gront bleef zitten, en wy op strand werk vonden om elk ons goet te droogen. Wy dankten Godt dat wy 'er tot zoo goeden koop afquamen. Want zoo wy in het midden der rivier waren omgeslagen geweest, geen mensch was 'er afgekomen, dewyl het water zeer sterk zynen loop heeft, en de rivier hier zeer breed is; zoodat het schip aenstonts

zou

zou gezonken hebben. In dezen staet besloten wy den opziener en bezorger, door den Gouverneur aen den Ambassadeur op de reis mede gegeven, benevens zynen tolk naer Astrakan te zenden met eene onzer roeischuiten, om den Gouverneur kennisse te geven van ons ongeluk, en een ander vaertuigh van hem te verzoeken. Maer dewyl de wint niet afnam, most dit uitsstel lyden tot den volgenden dagh. Zy gingen dan ten zes uren heen, en met hun ging ook myn dienaar om nieuwen montkost te koopen, en eenen brief te brengen aen den Commandeur Vander Burgh, waer by ik hem van het gebeurde kennisse gaf, en verzogt den Gouverneur te bidden dat hy my wilde

toestaen, indien 'er binnen weinig dagen geen ander vaertuigh kon gezonden worden, met de eerste gelegenheit, die op een andere wys mogt voorkomen, te vertrekken; voegende hier by, dat ik wenschte, als hy mynen voorstel goet vond, een roeischuit te mogen hebben, om met myn goet weder te rugh te keeren, totdat 'er nieuwe gelegenheit zou voorvallen. Middlerwylen tekende ik deze plaets met ons verdronken vaertuigh, en het gezicht aen beide de zyden der rivier, ter regterzyde naer de stad ziende, van den N. Westkant, zoodanigh als wy ons daer onder 't zeil van 't schip hadden neêrgeflagen, gelyk hier nevens ver-^{Aftekening der}toont wort. ^{plaets.}

SCHIPBREUK OP DE RIVIER.

Dezen zelve avond ten negen uren quam de Commandeur Vander Burgh met zyn floep by my, om zelf te komen zien hoe het met ons gestelt was. Hy had mynen brief aen den Gouverneur doen voorlezen, die daer op antwoordde dat ons ongeluk hem leet was, en dat hy binnen weinigh tydts een ander en beter vaertuigh zenden zou, met orde, dat wy het verdronken vaertuigh, zoo het mogelyk ware, zouden doen ophalen, en tot Astrakan opzenden. Des morgens dan begon het volk het water daer uit te halen, het

welk ten deele volbragt zynde wert het weder vlot. Maer het liep niet langh aen of het wert weder vol, en zonk in eenen dieperen gront. Men nam het touwerk daer dan af, en verliet het. De Commandeur quam den volgenden avond weder by ons, brengende den verzogten lyftogt voor my mede, en de tyding dat het begeerde vaertuigh reets op wegh was, het geen hy zeide zelf bezichtigt, en goet bevonden te hebben, ook grooter dan het verongelukte. Hy verhaelde hier by, dat de stroek of het vaertuigh door den

Gouverneur met vrugten en andere dingen geladen, en aen zyne Majesteit afgezonden, en eenen dagh' voor ons vertrokken, ook gezonken, dogh het volk daer van behouden, en dien dagh tot Astrakan aengekomen was. Maer de Tartaren hadden hun aen lant gekomen zynde voorts alles dat hun nogh overigh was afgenomen. Wel waren wy gelukkigh, dat wy het schip zoo na aen de stadt verloren hadden. Des morgens quam het gezeide vaertuigh, dat veel beter dan 't eerste was. Men viel aenstonts aen't arbeiden om alles in dien staet te brengen, dat men den volgenden dagh zou kunnen vertrekken. Hier ter plaets wort nu niet of weinigh gearbeit. Wy zagen 'er maer zes of zeven menschen.

Roovers.

Dezen avont geviel het dat de Gezant tusschen 8 en 9 uren een weinigh ter zyden van ons afwandelede agt of tien personen gewaer wiert, die hy ziende terstont om volk riep. Maer zy wechduikende agter de groente begaven zich stil op de vlucht, zoo dat wy hen met geen schietgeweer of andere wapenen agterhalen konden van wegen de hooge groente, en heuvelachtigen gront. In dit nieuwe vaertuigh hadden wy nu 15 soldaten, die mede het werk van matrozen deden, daer wy 'er maer 12 in 't andere gehad hadden. Wy hielden des nagts gestadigh met twee soldaten de wacht. Men ging onderwylen voort, niet tegenstaende dat het hart waeide, met alles gereet te maken dat dienstigh was om het vaertuigh voort te helpen. Hierop scheepden wy onze goederen en personen, ook de twee paerden weder in, en staken ten twee uren na den middagh met eenen tegenwint af. Waerom tien soldaten aen de lyn gingen om het schip voort te trekken. De rivier was hier ontrent een half uur breed, maer na twee uren tyds wertze wel de helft smaller. Nu veranderde de wint, en het water wert stiller. Hier hoorden wy dat 'er nogh al een vaertuigh, weinigh voor ons vertrokken zynde, verongelukt was. Het was met veele vlaggen opgepronkt geweest, dewyl het eenen Burgermeester van Astrakan op hadt. Het volk hier van, zeide men, was ook behouden. Wy voerden ook twee vlaggen, een voor, en een agter op het schip. Ook hadden wy vier lansen, en aen twee derzelve ook vlaggen. Daer by waren twee kleene stukken kanon den Gezant toebehoorende buiten ander schietgeweer, ook bogen en pylen. De soldaten hadden elk een vierroer, en ik het myne met twee groote en twee kleene pistolen. Dus waren we redelyk wel gewapent, en vonden goet gemak in dit schip. Ik zal hier van deze rivier niet veel melden, dewyl ik daer van in de heenreize gelpro-

ken, en de voornaemste plaetsen afgetekent heb. Dit is 'er ontrent dezelve aen te merken dat men zich by ongunstigen wint altydt van de lyn moet bedienen, dewyl men den loop der riviere tegen heeft, waer door men traegh voortraekt. Hier door legt men by harden tegenwint al veel op anker. Wy zagen hier en daer eenige Kalmukken.

Den 28 der maent voeren wy voorby een wagt op den hoek ter regterzyde der rivier, alwaer het lant van zich is afscheiden, waer door de Wolga in de Kaspische zee vloeit. Men ziet de rivier tusschen deze afscheidinge door het lant als een volle zee. In het midden der rivier legt voornamelyk voor den nacht ook een wagtshuit. De wachters quamen met de roefschuit aen ons boort, dogh gingen aenstonts weder heen. Vervolgens quamen wy voorby veele Kalmukken, die hier met den hengel vischten. Wy wierpen hun broot toe, daer ze naer zwommen. Men ziet by deze menschen veel kamelen, die alle twee bulten hebben. Veel der voorgemelde vogelen, genaemt Waterdragers, deden zich hier op. Nu werden wy met de lyn getrokken dan aen de regter, en dan aen de linker zyde der rivier, zoo als zulx aen de strant bequaemst vallen wilde. Ook mydde men de zyden daer de Tartaren meest gevonden worden. Twee dagen daer aen roeiden wy over eenen inham der rivier aen de Oostzyde, daer zy het lant omlopende weder in de Wolga valt. Hier ontrent traken wy by de Kalmukken aen lant, bestaende in mannen en vrouwen, die byzonder begerigh waren om myne kleedinge te beschouwen, dewyl zodanige hun zelden hier voor oogen quam. Zy bezagen my niet alleen van het hoofd tot de voeten, maer betaften alle myne klederen, om te weten hoe veel 'er over elkander quamen. Zy zetten hunne voeten, die kleen en bloot waren, by de myne, om het onderscheit der grootte af te meten. Zoo deden zy ook met hunne bloote beenen om het onderscheit van de hoogte der knie te zien, die zy tamelyk kort hadden. De vrouwen vond ik ook kort van stature, gezet en rond in 't vleesch, gelyk de mannen in 't algemeen zyn. Ik most myn borst tot op het hemde ontblooten ten gevallen der vrouwen, die het zelve met groote naeukeurigheit bezagen en betaften. Toen ik hun alle voldaan had, toonde ik dat ik dezelve nieuwsgierigheit ontrent hen had: waer over de vrouwen begonnen te lachen, en myn begerigheit voldeden. De kleeding Hun ge-
dezer gemeene luiden bestaet meest in waet-
eenen rok van schapen- of ander vel naer den tydt des jaers. Want in dit saizoen

Kalmuk-
ken.

(ik

(ik spreek van de flegte soort) gaen ze maer met het halve lyf bedekt. De jongens loopen meest naekt. 'T haer hunner hoofden bestaet in eene vlecht of tuit, gelyk'er de vrouwen twee hebben. Andere hebben een soort van een mutsje, ook wel een *binsel* om het hoofd. Zommige hebben het hoofd bloot, en eenen rok aen van slechte stoffe, en loopen zonder hemden, dragende alleen eenen broek onder dien rok. Hunne aangezichten zyn meestendeel plat en breed, hunne wangen uitpuilende, en hunne oogen langwerpigh. Ziende dat ik tabak rookte eischten zy een weinigh daer van om in de neus te steken of te kaeuwen, zynde de vrouwen daer ook op gezet.

Vervolgens hielden wy het aen den Oostkant om de Westzyde, daer het vol van Tartaersche dieven is, te myden. Wy ontmoetten dagelyx nogh verscheide vaertuigen. Wy hadden nogh verscheide inhammen der rivier door te trekken, dat met riemen en boomen geschiedde; een werk dat veel sukkelens heeft by hart weder, byzonder als men onervaren volk in heeft. Aen deze plaetsen komen dikwyls visschers, van welke men somtyts een goede zode koopen kan.

Den 2^{den} September gingen wy op anker leggen ontrent de plaets, daer de Opperste of Gouverneur der Kalmukken het gebiet voert over deze natie. Hy had tagtentigh man aen de Westzyde der rivier overgezonden, alle van schietgeweer verzien, om de lantstreek daer zuiver te houden, en te veiligen voor de roovery der Tartaren. Wy zagen derhalven veel van hun met schuitjes de rivier over en weder roejen. Dit geschiedde voornamelyk omdat de Tartaren by nacht met vaertuigen waren overgekomen en ontrent tagtentigh paerden van de Kalmukken wechgehaelt hadden, nevens eenen hunner mannen. Zy dagten hen te agterhalen, maer keerden vruchteloos weder.

Weinigh verder gekomen zynde verstonen wy dat veel Kosakse roovers ontrent deze lantstreek zich onthielden. Wy pasten derhalven vlytigh op de wacht.

Den 7^{den} der maent quamen wy ontrent de stad *Tzenogar*, daer wy door tegenwint op anker bleven, en het volk met de roeischiut naer de stad om voorraedt van montkost zonden.

Dezen nacht ontstont'er een harde wint, die ons in groote vreeze bragt, zynde door het slepen van 't anker reets verre van den wal geraekt. Men bragt, om verder ongemak voor te komen, twee touwen aen het lant, dat steil en hoogh was, blyvende dus leggen, dewyl de wint niet afnam. Eenigen van ons gezelschap

begaven zich tot rusten: maer ik, dien de geledene schipbreuk nogh vers in de geheugenisse lagh, kon niet besluiten tot eeniger rust, maer wachtte met gedult den dagh af. Welke gerezen zynde zonden wy ons volk weder ter stad in om verfersching, dewyl wy genootzaekt waren hier te blyven leggen.

Ik had voor gewoonte dagelyx het scheepsvolk elk een Teekopje met brandewyn te geven. De Gezant deed my hier over door den tolk berispen, zeggende dat zy als domme beesten zulx niet waardigh waren, en dat'er nu weder te veel naer de stad geloopt waren. Ik gaf hier op tot antwoord dat ik den brandewyn met voordagt daer toe gekocht hadt, en hem uitdeelde aen de scheepsluiden om hun gunst te winnen, of ons een ongeluk mogt overkomen, dewyl'er buiten hen niemant was, die my zou kunnen helpen, het geen ik door ervarenheit geleert hadt. Dat men ook met kyven en schelden, en met onder elkander oneenigh te zyn, hen niet kon beter of ervarener maken, en in allen gevalle de reize met hun voort te zetten hadt volgens het spreekwoord: *Die met den drommel gescheept is, moet mede een' riem in de hant nemen om met hem over te komen.*

Dezen zelve dagh nogh voor de stad komende losten wy al ons schietgeweer. Wy zagen'er verscheide vaertuigen leggen.

Den tweeden dagh hier aen gingen wy weder voort, in zulk een koude, dat men zich van de bonte kleederen bedienen moest, dat vry vreemt was indezen tydt van 't jaer, te meer omdat wy te vooren grootte warmte gehad hadden. In de volgende dagen zaten wy verscheide malen door de onkunde der Russen aen den gront, en verloren ons werpanker door hun onagtzaamheit, dewyl'er gansch geen orde op het schip was, en de soldaet zoo veel als de stierman te zeggen hadt, waer door de zaken geensins wel konden gaen, dat my myn gedult deed verliezen. Want des morgens, als men zou voortgaen, moesten de soldaten, die met een ook voor matrozen varen, even als de kinders, tien of twaelfmael opwekken, en met woorden aanmoedigen om voor den dagh te komen; daer gemeenlyk, omdatze in hunne hemden sliepen, een uur mede doorliep. Ik dankte alle dagen Godt dat ons by nacht geen ongelukken overquamen, inzonderheit van de roovers, dewyl ik boven op het schip onder het muggenet leggende dikwyls bevond dat die op de wacht stont zich mede te slapen gelegd had. Als wy dan ten anker lagen om hart weder of regen hadden wy groote moeite om het volk weder voort te krygen.

Komst te
Zaritfa.

gen. Hier zagen wy een groot vaertuigh by de rivier in een bosch, daer het met hoogh water verongelukt was.

Den 16 quamen wy aen de stadt *Zaritfa*. Men ziet'er een witte kerk, nieuwlings van steen gebout. Want de stadt is in dit jaer voor het grootste gedeelte afgebrant, en nogh niet geheel hermaekt. Hier bleven wy ook den volgenden dagh, dewyl wy ander scheepsvolk innemen mosten. Den vorigen dagh was hier een vaertuigh van *Saratof* aengekomen, dat de Kasakse Russen geplondert hadden, die met kleene schuiten dit water onveilig maken. Wy vernamen ook dat dit volk zich in meenigte, ja by wylen hondert te samen, liet zien. Ik sprak des wegen met den Gezant, en stelde hem voor nogh eenige soldaten tot onze verzekering by den Gouverneur te verzoeken, die ze wel laten volgen zou, als men hem een vereering toeschikte. Want zonder gelt is van deze natie luttel te verwachten. De Gezant, schoon ik myn deel daer toegewilligh aenboot, had 'er geen ooren naer, zoodat ik gedult most hebben. Middlerwylen quam het volk vantwee andere hier leggende vaertuigen ons te kennen geven hun besluit van met ons des anderen daegs tot meerder zekerheit te zullen vertrekken, welk besluit ook van den Gouverneur was goet gekeurt. Een derde was voor ons afgesteek, en wy vonden het onderwege op de strant, als half verzonken, leggen, dewyl het door een kleen gat veel waters ingekregen hadt. Hier door waren de meeste goederen, die 'er in waren, nat geworden, en de Russische Koopluiden waren nu onledigh met die te droogen, hebbende het lekgat reets weder gestopt. Zy stonden, zeidenze, ons binnen weinigh tydts te volgen, en quamen twee uren in den avont by onsen anker.

Den 19 voeren wy voorby twee vischeryen, waer ontrent wy de rivier vry smal vonden. Dezen avont weder ten anker leggende hielden wy alle den geheelen nacht met het geweer boven de wacht, dewyl het hier zeer gevaerlyk was, latende de soldaten rusten, een uitgezondert, omdat zy den ganschen dagh in de lyn loopen mosten. Deze menschen waren beter dan de vorige, en wy leiden door hun toedoen dagelyx grooter wegh af. Eenigen onder hen waren niet verzien van buspoeder, dat ik hun mededeelde. Des morgens ontmoetten wy een vaertuigh, dat den vorigen dagh door veertigh rovers geplondert was. Ook zagen wy drie vaertuigen aenkomen, waer op wy ons met al het geweer boven hielden. Maer toenze naderden bevonden wy dat ze van *Saratof* en *Kasan* quamen, zynde het eene een opene roeischiut met solda-

ten, geschikt naer Astrakan. Vervolgens rackten wy door eenen inham der rivier, een rechte schuilplaats voor dieven, om met hun kleene schuiten uit en in te komen zonder gezien te worden, dewyl zy met boomen bezet is. Wy hielden des nachts weder als te voren de wacht, en gingen ten drie uren, eer de dagh aenquam, met de lyn weder voort aen dezelfde Westzyde, dewyl het aenden Oostkant niet bequamelyk te doen is. Kort hier aen rackten wy vast aen een droogte, waer op wy eenige uren bleven zitten, en daarna door den harden wint aenden Oostkant gesmeten werden, daer wy in eenen inham der rivier genootzaekt waren het anker uit te werpen, en hier te blyven tot 's morgens ten agt uren, wanneer wy 't langs deze zyde hielden, dewyl wy aen den anderen kant niet konden komen om de groote zantplaet, die in het midden der rivier legt. Hier op zetten wy met het zeil aen, en bearbeidden door hulp van lyn en boomen den hoek, wanneer wy met eenen voorspoedigen wint voortzeilden; gelyk een der andere vaertuigen, dat des nagts aen de Westzyde geankert hadt, terwyl d'andere voortgegaen waren.

Op den middagh vonden wy ter flinke of Westzyde eenen kleenen inham der rivier, daer ons volk in de lyn loopende eenen grooten hoop Ajuinen vond, die de rovers uit het laetst gemelde vaertuigh genomen en hier laten leggen hadden. Een weinigh verder zagen wy twee kleene roeischuiten met volk aen den oever, dat wy eerst voor roovers aenzagen, maer daarna bevonden visschers te zyn.

Dezen avont voer ons een bark voorby, die van *Saratof* quam, en na ons van *Astrakan* vertrokken, en nu tot hier toe wedergekeert was. Hier na ontmoetten wy den nieuwen Gouverneur van *Astrakan*, genaemt Peter Matfews Apraxim.

Dees had by zich ontrent dertigh vaertuigen, waer onder zeven groote waren. Het zyne was boven met een roodt schanskleedt overtrokken, en had een paveljoen. Van agter en van voren had het een groote vlagh, gelyk op den mast, met een wimpel daer boven, beide wit van kleur. Eenige andere waren blaeu, wit, en root, gelyk de onze, maer de kleuren het onderste boven. In eenige waren twee arenden afgebeeld, het wapen zyner Majesteit. In eenige der groote vaertuigen vertoonden zich vrouwen uit de wederzydsche venstergaten. Wy hielden tegen de strant om ze te laten voorby varen: dat een lustigh en aengenaem gezicht op de rivier gaf. Middlerwylen zond de Gezant aen den Gouverneur eenige Watermeloenen, komende daer op zyn floep, volgens onze manier gemaakt, met

SARATOF.

Gezicht
getekent.

met eenen zyner bedienden, nevens eenen Georgiaen om den Gezant te bedanken, die met een schieltje brandewyns beschonken zynde weder gingen van waer zy gekomen waren. Ik bragt ondertusschen het gezicht van dezen toetsel op het papier, en geef u de verbeelding daer van op N°. 242. Zy hadden om de ongestadige winden geene zeilen bygezet.

Hier ontrent vertoont zich een bergh, die boven plat is, vereenigt met ander bergte. Hy wort genoemd de Dieven-

bergh, omdat de roovers voorheen zich daer op onthouden hebben. In de volgende dagen kregen wy by wylen den wint zoo gunstigh, dat wy eindelyk den 28 der maent voor den avont aen de stadt *Saratof* quamen. Wy begaven ons wel haest van boort, zynde het reizen en sukelen te water al lang moede, en traden met blyschap de stadt in, daer wy ter herbergh gingen in de huizen, ons door den Gouverneur aangewezen.

LXXIV. H O O F T S T U K.

Beleeftheit des Gouverneurs van Saratof. Manier van leven der Kalmukken. Vertrek van Saratof. Komst tot Petroskie, Pinse, Infere, Troyetskie, Djmink, Kasjiemo, Wodimer, en vervolgens tot Moskow.

Bezoek
gegeven
aen den
Gouver-
neur van
Saratof.Zyn be-
leeftheit.Kalmuk-
ken.

OM eenig bewys van plichtpleging te geven aen den Gouverneur ging ik hem den volgende dagh begroeten, en aanbieden eenige Watermeloenen, van Astrakan medegevoert, en andere Persiaensche fraejigheden. Ik vertoonde hem voorts myne brieven met verzoek van my het noodige te verschaffen tot de lantreise naer Moskow. Hy ontfing my zeer heuschelyk, zeggende dat de drie verzochte paerden en wagens, en andere dingen, die ik mogt noodigh hebben, tot mynen dienst gereet waren. Den volgende dagh zond hy my zynen tolk met verzoek dat ik hem eenigen tyd wilde komen tot gezelschap zyn. Ik gaf hem te kennen myne genegenheit omaen de andere zyde der rivier de Kalmukken te gaen bezien. Waer toe hy overbodigh was om my een roeischuit hier toe te beschikken, die ik aennam. Ik daer komende bevond dat dit volk, zoo mannen als vrouwen, zich met meenigte aen de frant vertoont. Het zelve doen ook de Russen van de zyde der stadt, met zich brengende veel eetbare waren, als rys, broot, en andere: ook linnen, kistjes, doozen, en wat verder de gading is der Kalmukken, die daer tegen paerden en andere beesten brengen, ook boter, en wat zy verder te verhandelen of te verkoopen hebben. Ik tekende ontrent de rivier op een hoogte daer van afgelegen deze menschen, zoo als zy zich by den oever vervoegen. In deze afbeeldinge vertoont zich ook van den anderen kant een gedeelte der stadt, gelyk het getal van N°. 243 aanwyft. Ik begaf my een goet half uur landewaert in, om hunne Tenten te be-

zien, die ik slecht bevont, gelyk trouwens alle die menschen ook slecht waren. Want de voornaemsten waren twee of drie dagen voor onze aankomst verre het lant ingetrokken. Deze onthielden zich met verscheide partyen in slechte tenten, gelykende naer die hutten der Tartaren, die wy in de beschryvinge van Astrakan afgebeeld hebben, hoewel die der Tartaren fraeier zyn. Alle zynze boven open, en met geringe stoffe omtrokken. Als ik weder in de stadt gekeert was, zond de Gouverneur zynen dienaar aen myn herberge, my noodigende by zich op den avontontbyt. Hy had ook den Gezant by zich verzocht, dien ik op myn aankomst al vond. Het onthael was beleefst en heusch. Wy vertoefden hier eenige dagen langer, dan onze meening geweest was, omdat de Gouverneur veel volk had uitgezonden op de roovers, om hunne strooperyen te beletten, en eenige gevluichte gevangenen op te zoeken. Zoo dat wy hier tot den zefsten van October wachten moften. Ondertusschen vervaerdigden wy de wagens, daer wat werk aen vast was. Want de wagens, die men hier bekomt, zyn alle open. Weshalven luiden van foorte die laten bezetten met houte hoepels, even als men aen onze kalesen ziet, en met matten of dekkleeden behangen, niet alleen eershalven, maer ook om veilig te zyn tegen sneeu, regen, en wint. Vier lieten wy 'er dus toetsellen, maer op zulk een manier dat men, als men in andere steden versche paerden, andere wagens nemen zou, gelyk de wyze is, die daer kon afnemen, en op de nieuwe wagens binden. Wy vertrokken

Onthael
by den
Gouver-
neur.

dan na dankzegging aen den Gouverneur ten twee uren in den morgenstont met drie en twintigh wagens, waer van 'er de Gezant zo tot zynen dienst hadt, zynde de overige voor myn gebruik.

De wegh van hier is een schoone en vlakke zantgront. Het dekken der wagens quam ons wel te passe. Want het was door den harden wint zeer kout. Een uur na den middagh quamen wy op een eenzame plaets binnen een kabak met hout omtrokken, daer men in rydt, en een klein houte huisje tot zynen dienst heeft. Dit was warm gestookt, dat ons verstyft van koude wonder wel quam om 'er het middagmael te houden. Ons hart gesterkt hebbende reden wy voort ten deele over heuvelagtigh gebergte. Des avonts ten negen uren waren wy zo wursten van de stadt af, en quamen by een kabak, daer wy zulk eenen steilen wegh moesten afryden, dat drie wagens het onderste boven rolden. Des morgens voor den dagh trokken wy weder van daer, en vonden den wegh met sneeu bedekt. Wy deden ons mael in 't velt, dewyl 'er geen rustplaets of geboomte vernomen wert. Dogh wy verzamelden zoo veel houts, dat wy twee of drie brave vieren maekten. Ten vyf uren quamen wy binnen de stadt *Petroskie*, daer ons terstont door den Gouverneur huizing wert aangewezen. Deze plaets is tamelyk groot, en van buiten meest omtrokken met palen, die aen een gezet zyn. De stadt zelve is ten deele bekleedt met eenen houten muur, gelyk alle de huizen, naer het gebruik van dit lant. Verscheide kerken zyn 'er van hout, gelyk ook de poorten, die wat van de stadt af leggen. De stadt heeft breede straten van harden kleigront. Hier kregen wy andere wagens en versche paerden, en reden des volgenden namiddags ten drie uren van daer over eenen goeden vasten heigront. Een uur voortgereden zynde quamen wy over een tamelyk groote houte brugh, gelegen tusschen de afscheidinge van den hoogen gront, daer 't water, dat nu weinigh was, doorvloeit. By de stadt is mede een rivier of waterloop. De zon onder zynde bleven wy in 't velt, hebbende weder tien wursten afgedaen. Hier stelden wy de wagens in eenen ronden kring, en maekten in het midden een groot vier. De dienaers deden het zelve buiten om. Twee uren na middernacht trokken wy weder voort in vriezant weder door eenen quaden moerasgront, daer wy drie of vier malen door moesten. Vervolgens kregen wy eenen goeden wegh, en quamen op den middagh aen het dorp *Kondee*, dat in twee verscheide partyen van huizen bestaet. Ten drie uren weder van daer rydende trokken wy door twee dorpen. Nevens het

eene genaemt *Apaneka* loopt de rivier *Kaminke*. Deze plaets is zeven of agt wursten van de stadt *Pinse*. Wy bleven hier in eenige huizen, daer men maer zonder vragen in trekt. Wy kozen het beste, en genoten de warmte der stoven. Den 10 der maent twee uren voor den dagh trokken wy weder voort, en quamen ten tien uren aende stadt *Pinse*, daer men eerst door middel van een groote houte brug over de rivier *Pinse* trekt, die smal is. De voorgemelde rivier loopt in deze, dieten Z. Z. Oosten der stadt in de laegte heenstroomt. Veelerhande visch wort 'er in gevangen, als baers, braesslem, snoek, en andere. De stadt is zeer groot. Zy legt ten W. Z. Westen der rivier, tegen en voor een gedeelte op den bergh, gelyk het kasteel, dat mede groot, en met eenen houten muur, waer aen eenige torens zyn, omtrokken is. Verscheide houte kerken zyn 'er, en breede straten. De stadt strekt zich meest in de lengte uit. Zy is niet onvermakelyk door de veelheit van 't geboomte. Vele huizen ook zyn aen d'andere zyde der rivier. Men rekt deze stadt zestig wursten af te leggen van de laetst gemelde. Hier moesten wy weder andere wagens hebben, die men nogtans hier zoo gereedt niet vint, als in andere steden, omdatze van de omleggende dorpen gehaelt moeten worden. Terwyl wy daer naer wachtten, zagen wy hier verscheide Zweedsche gevangene krygshoofden. Den volgenden dagh reden wy na het ondergaen der zonne weder voort, en door twee dorpen getrokken floegen wy ons in het derde neder, genaemt *Bessin*, blyvende daer tot tien uren toe. Toen reden wy den ganschen nacht met heldren maneschyn voort door verscheide dorpen. Met den dageraet komende by het dorp *Persiene* moesten wy over een houte brugh trekken door een plaets, die zoo moerassigh was, dat we langh te arbeiden hadden, eer wy 'er door raekten. Op dezen wegh vonden wy veel beploegt lant, en meenigte van hoibergen. Wy bleven hier tot tien uren, en quamen met den ondergang der zon binnen het dorp *Pettin*, nu afgelegt hebbende vierentwintigh wursten. Den 13 vertrokken wy een uur voor den dagh, hebbende nogh 5 of 6 wursten af te doen, eer we aen de stadt *Infere* konden komen. Wy quamen daer ten agt uren aen, en begaven ons in de huizen, om weder versche paerden af te wachten. Wy vonden hier, gelyk op de vorige plaetsen, de eetwaren zeer goetd koop. Want een goet hoen koft men voor eenen stuiver, en voor het zelve gelt veertien of vyftien eiers, ja zomtydts wel twintigh. Het gebeurde by wylen dat men 'er wel 40 of 50, en ook twee hoenders voor het zelve gelt

Aenkomst
te Petros-
kie.

Gelegen-
heit der
stadt.

Het dorp
Kondee.

Aenkomst
te Pinse.

Gelegen-
heit der
stadt.

Komst te
Infere.

Kleine
prys der
eetwaren.

gelt heeft. Ik kocht een schoon kalkhoen voor 3 stuivers, ook voor dat gelt een speenvarken, en een volwassen varken voor eenen gulden. Een volwassene schaep voor 10, een lam voor 5 stuivers, een gans voor 2, en het broot naergelangh.

Gelegen-
heit der
stadt.

Wat deze stad aengaet, zy is gemeen. 'T Kasteel is met eenen houten muur om-
trokken, en heeft verscheide torens. Het overige der stad zweemt heel naer een dorp. Dewyl nu de Gouverneur buiten de stad was, konden wy niet met de paerden klaer raken voor den 15 der maent; waer van ook de Gezant ten deele oir-
zaek was, die niet betalen wilde dat 'er toe stont, houdende zich aen zynen brief, die luidde dat hy tot deze plaats toe niets te geven hadt. Eindelyk quamen ze op de helft met elkander.

Dus trokken wy ten leste wedervoort, en twee uren gereden hebbende vonden wy ons op den middagh agt wursten van de stad aen het dorp *Jems-koy*, dat tamelyk groot, en met een houte kerk ver-
zien is. Men trekt hier over een houte brugh. Voor den avont quamen wy aen het dorp *Katsjalava*, zynde agt wursten verder. Op den 16 vroegh in den morgen even buiten het dorp komende trokken wy langs een lange steene brugh over de rivier *Moksa*, die haren loop in de rivier *Ocka* heeft. Vervolgens reden wy door een bosch, dat agt wursten langh was, vervolgens door een dorp, dat in twee ryen van huizen bestondt, op eenen middelwegh, die zeer breed was. Op dezen wegh vint men veel zoodanige dorpen. Toen raekten wy over een brugh, dek-
kende de gemelde rivier, die met ys be-
zet was. Op den middagh quamen wy aen de stad *Troyetskie*, nu 3 wursten verder gekomen zynde, van waer wy ten 5 uren weder 6 wursten voort reden tot het dorp *Belt-soja-tsjas*, gelegen 30 wursten van de stad *Infere*. Des anderen daegs na den middag ten 3 uren gingen wy we-
der van daer, en vorderden agt wursten tot het dorp *Abresna*, daer wy eenige uren bleven. Vervolgens spociden wy voort door verscheide plaatsjes op het dorp *Miegaloskie*, gelegen 15 wurst van de laatste verblyfsplaats. Den agtienden gin-
gen wy met den dagh op wegh, en re-
den door veel boschaedje, waer door de gemelde rivier *Moksa* tamelyk breed ha-
ren loop heeft. Men trekt 'er over door middel eener houte brugge, waer aen een wachthuis staet. Ten negen uren qua-
men wy aen de stad *Djmnik*, waer van niet veel te zeggen valt, als zynde maer gemeen, zonder eenigh kasteel, en open leggende als een vlek. Den 20 der maent was ik wel weder gereet met myne drie paerden en wagens: dogh de Gezantraek-
te weder aen moeite. Zy wilden hem de

Komst te
Djmnik.

paerden niet laten volgen zonder de ge-
woonlyke betalinge, zoodat 'er weder veel tydts verloren gingh voor my, die de reis zonder gezelschap niet durfde voortzetten. Men wert ten leste met elkander eens: en dus reden wy een uur na den middagh van daer, en voor een korte poos buiten de stad benevens de gemelde rivier, die ook voorby de stad loopt. Vervolgens raek-
ten wy in 't bosch, daer ze ook door stroomt. Hier ontmoetten wy veele Rus-
sische reizigers. Voorts hadden wy een quaden wegh in 't bosch, daer we eerst met den avont door raekten. Toen ble-
ven wy een weinigh buiten in het dorp *Vedenapina*, nu 15 wursten voortgeraekt zynde. Des morgens vroeg togen wy weder voort, rydende buiten het dorp ne-
vens dezelve rivier. Toen quamen wy in het bosch, daer wy langs een lange houte smalle brugh ook over de rivier trok-
ken. Vervolgens hadden wy eenen qua-
den wegh dicht tusschen de boomen met veel diepe kuilen, zoodat wel zeven of agt malen de assen der wagens braken, in welke door middel van jonge boomen te herstellen veel tydts gespilt wert. In dit bosch reden wy nevens een kapelletje, waer in zich eenige Geestelyken onthiel-
den. Maer wy waren gedwongen hier te blyven door het breken van eenen der wagenen, dewyl de avont ons overviel, en deze wegen by nacht niet te gebruiken zyn. Wy stookten dan om den harden Vorst groote vieren, en hielden goede wacht. Nu waren wy ontrent 15 wursten voortgeraekt. Den nacht voorby zynde gingen wy weder voort, rydende na twee uren tydts nevens de gemelde rivier, daer wy een half uur verder gekomen met een houten vlot, op twee roeischuiten gestelt, overgevoert werden, wordende telkens twee wagens gelyk overgebracht. Ik vond deze rivier hier naer gissinge tweehondert schreden breed. Aen de andere zyde is een kleene vlakte voor het bosch, waer in wy bleven tot twee uren na den mid-
dagh, dewyl 'er weder twee wagens ge-
broken waren. Na meer dan twee uren geraekten wy uit het bosch opeenen vlak-
ken wegh. Nogh een uur voortgetogen bleven wy in het dorp *Koelikove*, gelegen tien wursten van de plaats, daer wy in 't
bosch vernagt hadden. Deze plaats legt op de hoogte, en een lange straet in de laegte, daer eenigh water doorvloeit dat nu bevrozen was. Rondom ziet men bosch. Den 23 met het begin van den dagh op wegh zynde trokken wy weder over de meer gemelde rivier langs een houte brug. Vervolgens hadden wy in het bosch quade wegen, en drie- of viermael laegte tuf-
schen 't gebergte, daer wy houte brug-
gen vonden, dewyl eenige wateren, die nu bevrozen waren, daer hunnen loop
ne-

Het dorp
Koeliko-

nemen. Een uur voor den middagh quamen wy aen het dorp *Alossa*, nu 15 wursten afgelegd hebbende. Toen nogh 15 wursten voortgereden kregen wy het dorp *Zawata*, daer wy onze nachtruft namen. Twee knechts van den Gezant waren met de wagens in het laetste dorp agtergebleven uit dronkenschap, waer in ze door den brandewyn waren verzopen geweest. De Russen hadden hen in dien staet wakker afgeroest, en hen van hun meeste kleeding en mutsen berooft. Dus gestelt quamen ze in den avont by ons. Hier over werden verscheide raetslagen genomen. Volk derwaert te zenden evenwel vonden wy niet raedsaem: waerom wy het daer by lieten, vervolgende des morgens twee uren voor den dagh onzen wegh, die nogh al door boschaedje lagh. Eenige

malen trokken wy door inhammen van de rivier, en daer op nevens de rivier *Occa*, daer wy ten tien uren aenquamen om overgezet te worden, nadat wy vyftien wursten gewonnen hadden. Deze overvaert geschiedde weder op de wyze, die wy boven gemelt hebben, maer nu telkens met vier wagens, wordende de paerden uitgespannen. Eenige Russische reizigers waren reets bezigh om overgezet te worden. Ondertusschen tekende ik dit ^{Gezicht}gezicht naer giffingh van de Zuitzyde, van ^{getekent.}gezicht, waer men eenen grooten inham der rivier ziet, die hier, voor zoo veel ik merken kon, van 't Oosten naer 't Westen loopt. Want zekerheit kon ik naer myne gewoonte niet nemen, omdat den vorigen dagh de naelt van myn kompas gebroken was. Gy ziet hier de verbeelding.

GESIGT VAN DE RIVIER OCCA.

Mr Pool Sc.

Met dit oversteken waren wy bezigh tot twee uren na den middagh. Vervolgens reden wy door boschaedje nevens de zelve rivier. Ontrent den avont vernachtenwe in het dorp *Monso*, dat buiten 't bosch benevens de rivier op een hoogte legt vyftien wursten van daer wy over de rivier gezet waren. Des morgens vorderden wy nogh vyftien wursten tot de stadt *Kasjiemo*, die weinig van belang is. Den volgenden dagh kregen wy andere wagens en paerden, en gingen op den middagh voort over zandige wegen. Wy hadden 't gezicht van verscheide plaetsjes.

Vervolgens togen wy door een bosch van kleen geboomte, en geraekten ten vier uren binnen het dorp *Zerbalova*, gelegen 15 wursten van de stadt. Ontrent den avont trokken wy van daer gestadigh door bosch met zeer donker weder en quade wegen, waer door verscheide wagens omvielen, ook eenige braken. Hier door waren wy gedwongen vier uren na middernacht ons neder te slaen. Een uur daerna reedt de Gezant met eenigen van zyn gevolg voort. Ik niet genegen in de duisternisse te ryden wachtte den dagh af, en begaf my toen met myne drie wagens op wegh,

wegh, latende de rest van 't volk nogh daer. Ten negen uren quam ik aen het dorp *Nove dereefne* of 't Nieuwe dorp, gelegen een weinigh buiten het bosch 25 wursten van *Zerbalova*. Op den middagh reden wy te gelyk weder voort in digten stofregen, langs eenen quaden wegh. Tien wursten afgelegd hebbende vernachtten aen het dorp *Jikesowa*, en reeden den volgenden dagh vroegh weder voort meestendeel door boschaedje, maer evenwel langs beter wegen. Zeventien wursten afgelegd hebbende deden ons mael in het dorpje *'t Sookwa*, van waer weder vertrekkende eenigh volk met losse paerden ontmoette die voor de onze verwisselt werden, dewylze aen den anderen kant in de steden t'huis hoorden. De wegh wert vorders arger, zoodat 'er weder eenige wagens braken, look de myne op zulk een wyze dat het paert met de voorste wielen heen ging, en my met de rest in eenen kuil liet zitten. Met dit ongeval verliep weder veel tydts, zoodat wy eerst met den donkeren avont binnen het dorp *Orsamaghiene* quamen, hebbende 20 wursten afgelegd. Dezen dagh waren we al verscheide dorpen doorgetrokken, en kregen des morgens weder zoodanige ongemakken door de quaetheit der wegen, dat wy tien wursten voortgereist zynde een wyle bleven vertoeven in een klein dorpje. Verder op den wegh komende brak het radt van eenen wagen, dat ons weder zoo langh deed wachten, totdat 'er een ander uit het zelve dorpje gehaelt wert. Toen reden wy 20 wursten verder tot het dorp *Siegonava*, waer by nogh eenige andere leggen, die wy ook doortrokken. Den 30 voortrydende vonden veel water, daer wy verscheide malen door moesten ryden. Ontrent den middagh kregen wy uit de openingh van 't bosch voor een gedeelte de stad *De stad Wolodimer* in het gezicht, die op een hoogte gelegen is, en door de veelerhande steene kerken, die gemeenlyk wit zyn, een aengenaem gezicht geeft. Wat verder gekomen vonden wy ons aen de rivier *De rivier Clefma*, die ten Zuiden voorby de stad loopt, en in de Wolga vloeit. Hier werden wy met een groote schuit overgezet telkens met zeven of agt wagens. Van daer gingen wy door eenen slykerigen wegh opwaert in de stad, die 20 wursten van de laetst gemelde plaats gelegen is. Ik vond haer vry groot, leggende op verscheide van elkander afgezonderde bergen wyt en zyt verspreit, ook tegen en langs dezelve tot by de rivier. Zy heeft zeven of agt kerken van steen gebout, verscheide ook van hout. Het kasteel is met eenen houten muur omtrokken. Men noemt deze stad ook wel *Wolodimer*. Zy is eigentlyk een Hartogdom, en legt 150

wursten van de stad Moskou, leggende tusschen dezelve naer het Noort of Noord-oosten, en tusschen de stad *Nisi-novogorod* naer het Zuidwesten. Wy bleven hier tot den eersten van November, wanneer wy na den middagh in zeer mistigh weder vertrokken. Eindelyk kregen wy hooger lant en beter wegen, ziende verscheide dorpen. Ten vier uren reden wy over een houten vlot van balken aen een gehecht op de rivier *Worisa*, waer aen een dorpje legt vanden zelve naem. Nu waren wy 13 wursten voortgekomen. Dezen avont quam hier ook de Gouverneur der stad *Pinsé*, dien wy by ons ter maelydt noodigden. Hy stont ons verzoek toe, en vertrok na het mael naer Moskow. Hy had maer twee personen by zich, zonder belemmering van eenige pakkaedje. Vier uren na middernacht trokken wy mede van daer over een vlakte, rakende vervolgens in een bosch, daer een zeer breede wegh tusschen door loopt, en het geboomte zich aen beide de zyden als een plantaedje of wandelgalery vertoont. Ten elf uren togen wy over de rivier *Lietma*, voorts door het dorp *Boediena*, 20 wursten afgelegd hebbende. Wy hadden een meenigte van voorgangers, gewapent met groote stokken, die al veel voor aen, even als de spieffen, een spits yzer hadden. Dit dorp is gelegen in een groote beboude vlakte, die rondom met bosch bezet is. Twee uren na den middagh reden wy weder voort, en quamen ten vier uren over een kleiner rivier, en door het bos aen het daer aengelegen dorp, vervolgens weder in 't bosch tot het dorp *Petoeske*, daer wy bleven na het afleggen van nogh 12 wursten. Den 3 zaten wy voor dagh weder op door eenen zandigen vlakken wegh met weinigh geboomte, en quamen ten tien uren aen het dorp *Sallo-pokro*, dat groot en met een steene kerk verzien is. Hier kregen wy allerhande eetbare waren, ook bier, dat op eenige der vorige plaetsen niet te krygen geweest was, en zeer wit broot. Dogh alles was hier dierder. Men moest 4 stuivers voor een hoengeven, en voor al het ander naer gelangh betalen. Nu waren wy 13 wursten van de plaats, daer we vernagt hadden. Vervolgens quamen wy door drie of vier dorpen by houte bruggen in de laegte, daer wy kleine rivieren of waterloopingen vonden. Ten 6 uren bleven wy in het dorp *Sjele-ve* 18 wurst gelegen van de laetste verblyfplaets. Des morgens reden wy weder voort in donker en mistigh weder, dogh over goeden wegh, en door verscheide dorpen. Ten 9 uren quamen wy aen de rivier *Clefma*, daer wy met een vlot van balken op het water leggende werden overgezet, telkens met vier of vyf wagens. Hier wilde ik van de hoogte naer

Dierde van eete-waren.

Verstui-
king van
des Schry-
vers been.

de rivier gaen om zelf te passen op den wagen, daer myn pakkaedje in was; maer myn regtervoet op den hart bevrozen gront uitschietende wert zoodanigh verstuikt dat ik nederviel, en een lange wyl in groote pijn bleef leggen, meenende in 't eerst dat myn been gebroken was. Men droegh my in den wagen, waer mede ik de rivier over quam, die 15 wursten van de laetste rustplaats af is. Nogh 5 wursten hadden wy af te leggen tot het dorp *Ragosa*, daer wy ten elf uren binnen quamen. Hier bevond ik dat myn been onder aen den buitenenkel bezet was met twee knobbels twee vingerbreetten hoogh, zoodat ik 'er niet op staen kon, en men my met groote moeite in en uit den wagen most helpen. Ik bestreek het met de Mummy, die ik met my uit Persie gebragt, en altyt by my hadt, en nam 'er ook een weinigh van in, latende het zoo met doeken omwonden rusten op kussens, zoo goetd als dat op den wagen wezen kon, dewyl ik 'er evenwel mede voort most. Wy vertrokken ook kort na den middagh, en door vyf of zes kleene plaatsjes gereden hebbende bleven met den avont in het dorp *Teggera* 25 wursten verder. Nu waren wy nogh 15 wursten van Moskow. Des morgens gingen wy twee uren voor den dagh weder voort in zeer

mistigh weder over eenen zeer goeden vlakken wegh, ontmoetende meenigte van wagenen. Ten negen uren quamen wy eindelyk aen de stad *Moskow*. De Komst te Moskow. De Gezant bleef nevens de zynen in eenige huizen buiten de stad, om zich aen te geven, en een huisvesting binnen de stad af te wachten. Dogh ik begaf my naer de Slabode in myn vorige herbergh. Hier uit den wagen geholpen zynde bevont ik dat myn voet geheel geslonken was. Ik ververschte het zelve geneesmiddel, en my latende voorstaen dat het quaedt geheel over was reed ik in den avont met de slede naer den Hollantschen Resident den Heer Vander Hulst, dewyl ik my in staet vond van met eenen stok te kunnen gaen. Maer des anderen daegs was de voet door deze al te groote beweging zoodanigh ontstoken, dat ik my genootzaekt vond in huis te blyven. Ik gebruikte weder de Mummy, dogh zonder vrucht, waer van ik my zelven de schult gaf, dewyl ik my hadt moeten stil houden. Den volgenden dagh was het 'er nogh arger mede gestelt, zoodat ik geraden vond my van eenen Wondheeler te bedienen, en andere middelen te gebruiken. Ik liet het been dan nogh wel 14 dagen rusten op kussens, en in zes weken daerna kon ik nogh zeer weinigh gaen.

LXXV. H O O F T S T U K.

Rebellen gestraft. Statelyk Geboortefeest. Komst van den Czaer te Moskow. Gesprek des Schryvers met zyne Majesteit. Schoone Apoteek, en andere nieuwe gebouwen. Vierwerk. Vertrek van den Czaer.

De Schry-
ver be-
zoekt den
Prins
Knees Bo-
ries,

en den
Engel-
schen Ge-
zant.

Strafple-
ging.

OP het einde dezer maent reed ik met den Resident buiten de stad naer het Hof vanden meer gemelden Knees Bories, om mynen plicht van dankzeggingh by hem af te leggen voor de brieven van aenbeveling, my medegegeven aen de Gouverneurs van Kasan en Astrakan. Hy onthaelde ons dien middagh in het gezelschap zyner Gemalinne, en andere vrouwen. Ik begroette ook den Heer Charles Witworth, Gezant wegens de kroone van Engelant, die my met byzondere beleeftheit ontfingh, en daerna meenigmael ten eten hielt. Hy quam ook zelf in myne herbergh om uit zinnelykheit te beschouwen het geen ik aenmerkenswaardigh met my gebragt hadt. Den eersten van December werden binnen de stad Moskow dertigh personen onthalt, hebbende deel gehadaen den moort,

die aen de Duitschen en anderen te Astrakan, waer van ik hier voor gesproken heb, gepleegt was. De verwezenen stonden als in eenen ronden kring, waer nevens vyf balken driehoekswyze op den gront gelegd waren, wordende op elken balk zes menschen met hun hoofden gelegd, en dus door den scherprechter met de byl onthalt. Men begon hier mede ontrent den middagh, en binnen een half uur was alles ten einde gebracht. Men zou naelyx gelooven, met hoe kleenen omslagh zulke straf hier geschiet, en minder nogh, hoe gedwee zich die menschen, heel ongebonden, als lammeren, schikken tot het lyden derzelve, daer men in andere landen zoo veel omslagh maekt om eenen eenigen misdadigen van kant te helpen.

Drie dagen hier aen wert hier in de Duit-

Naem-
dagh ge-
viert.

Duitsche Slabode de Naemdagh geviert van den Vorst Alexander Danilewits die Mensikof, het welk geschiedde in het huis van den Heer Generael la Fort, zyn- de de noodiging der gasten, die men daer hebben wilde, eenige dagen te voren ge- schiet. Hier waren tegenwoordigh de Princes, zuster zynere Majesteit, de Cza- renne met haer drie dochteren, en de Georgiaensche of Militieusche Czaer, die op den troon van 't Georgiaensche gebiedt gezeten hebbende, en door zynen broe- der daer af gestoten zynde, toevlucht tot den Czaer van Moskovie genomen heeft, van wien hy nogh wort onderhouden, ne- vens zynen zoon, die Generael Velttuig- meester zynere Czaerse Majesteit zynde voor Nerva gevangen is, en nu staet uitgewisselt te worden tegens den hier gevangen Zweetsen Oversten Wagtmeeſter, nevens vyf Kapiteins, zes Lieutenants, zeven vendrigs, en den koningklyken Secretaris Tepati, voor Nerva gevangen, die nu om deze wisseling te bevorderen losgela- ten is, om van Moskow naer Stockholm te vertrekken. Wyders waren op dezen vreugdedaghe veele Russische Heeren en Vrouwen, nevens den Engelschen Afge- zant, den Conſul en anderen van die na- tie. Veel Duitschen waren 'er ook. De mannen en vrouwen werden yder in een byzonder vertrek onthaelt. Onder het drinken der gezontheden werden telkens dertigh schoten, zoo uit kleen kanon, als mortieren gedaen. Na den maeltijt wert 'er gedanst, en des avonts een vier- werk aengetoken, staende de naem van den gemelden Vorst, tot fieract in vier brandende.

Komst des
Czaers te
Moskow.

Den zestienden der maent quam de Czaer op den middagh binnen Moskow, waer op het geschut van de wallen gelott wert onder groote vreugde der inwoners, die zyne Majesteit in twee jaren hier niet gezien hadden. Ik begaf my twee dagen daer aen met den Resident naer *Prepresenske* om den Vorst te bewellekomen, dien wy reets in de stede nedergezeten vonden. Hy ontfing my vrolyk van wezen met hant- tastig, verwellekomende my in zyn lant. Voorts begaf hy zich naer het Hof der Princeſſe zyne zuster, niet verre daervan daen gelegen, gaende eerst in de kerk, die een kleene kapel is. De kerkplech- tigheden verricht zynde, gingh hy met zyn gevolg een uur daerna binnen 't Hof, daer wy hem volgden. Hier ontmoette hy de Princes, die aen yder van 't gezelschap een gulden schaeltje met brande- wyn, op een zilver schenkbort gezet, zelf aanbodt. Waer op yder toetredende met behoorlyke eerbiedigheit daer een af- nam. Die hun schaeltje geledigt hadden, gaven het aen de daer oppassende Heeren over, die het telkens weder lieten vullen.

Onder dit gezelschap waren eenige voor- name Russische vrouwen, ook twee of drie Duitsche. De Princes aen de aenge- komenen deze eerbewyzing gedaen heb- bende voegde zich weder by den Czaer haren broeder, die my toen met de hant een teken gaf van by hem te komen, de- wyl hy begerig was een kort verhael my- ner reize te hooren, en de manieren en levenswyze der Persische Koningen, en hunne hofhouding te verstaen, ook hoe het gelegen was met de meenigte hunner vrouwen in het Serraglio. Een gelyke nieuwsgierigheit had hy ontrent den staet des Konings van Bantam. Waer van door my onderrecht zynde verhaelde hy alles aen zyn zuster en de voornaemste Mevrou- wen in de Russische tael. Een half uur liep met dit vertellen door, wanneer een tweede schaeltje met brandewyn door de Princes overgereikt wert. Nu verzogt ik van zyn Majesteit een vrygeleibrief om weder veilig uit dit Ryk naer myn va- derlant te keeren, waer op ik tot antwoord kreeg dat ik het hebben zou. Ontrent elf uren vertrok zyn Majesteit weder van daer, en ik te gelyk met den Resident naer zyne woning, daer wy dien dagh vrolyk doorbragten; zynde ik wel ver- noegt over de eere, my aen dit Hof be- wezen.

Op den 23 der maent vertrok de Pool- sche Bisschop van hier weder naer zyn lant, staende uitgewisselt te worden te- gens Knecht Jakof Feuderowits, algemeen veltkrygscommiffaris, die onder Nerva gevangen genomen wert. In dezen tydt ^{Doot des grooten Mogols.} verstonden wy hier uit brieven dat de Groote Mogol, een man over de hondert jaren out, overleden was.

Eer ik van Moskow afscheide zal niet <sup>Nieuwe ge- bouwen te Mos-
kow.</sup> ondienstigh zyn te melden het stichten eeniger gebouwen, dat sedert myn ver- trek naer Persie geschiet is. Dat my al- lereerst aenmerkingswaardigh voorquam, was een groot gebou van steen, dat voor zeven jaren is begonnen aengelegt te wor- den tot een Munt, en sedert anderhalf jaer is verandert en verbeterd van eenige vertrekken om te dienen tot een groote Apoteek. Het gebou is prachtigh en ^{Apoteek.} hoogh opgetrokken, hebbende eenen fraejen tooren op de voorste party. Het staet ten Oosten buiten het slot of kasteel ter plaetse daer de Hoender- en duivemarkt geweest is. Het heeft in 't geheel twee verdiepingen, en boven naer den tooren vyf verdiepingen boven elkander. Als men eerst door de groote voorpoort in- gekomen is, vint men zich in een opene plaets. Dan gaet men langs eenen bree- den trap opwaerts. Hier is het eerste vertrek de Apoteek, die 15 goede schre- den diep, en 20 breed is. Het is hoogh van verdieping koepelswyze, dat in Fresko,

toen ik daer was, beschildert wert. De zydemuren zyn met hooge glaze venstere-
ren. De overige zuilen met schoone Chi-
neefche potten, die reedts volgens over-
gezondene modellen gekomen zyn, be-
zet worden. Op elken pot is volgens de
Chineefche wyze voor een gedeelte met
gout ingebrant het wapen zyner Czaerfe
Majesteit. Dit vertrek heeft twee deu-
ren, door welker eene men in de kamer
gaet, daer de voorraet van kruiden legt.
Door de andere gaet men in de *Prikaes* of
kanselery. Beide deze gestichten zyn fraei
en groot, koepelswyze ook gemaakt, en
hoogh van verdiepinge. Nogh is 'er dier-
gelyk een vertrek geschikt tot het stook-
huis, een ook voor de Boekery, en zelt-
fame gewassen en dieren, die hier be-
waert worden. Nogh zyn 'er verscheide
andere vertrekken, waer onder een ten
dienst is van den President of Doktoor.
Een ook voor den Apotekaris, de gezel-
len, en jongens. Deze alle zyn aen eene
en de zelve zyde. Onder dezelve zyn ver-
scheide zeer groote en schoone kelders.
Over de *Prikaes* of kanselery heeft deze
Doktoor het bewint. Na hem volgte een
Onderkanselier en andere luiden van de
pen. Deze Doktoor heeft wyt uitge-
trekte magt over alle die onder hem staen,
zoodat hy hen met de doot vermogh te
straffen, alsze die quamen te verdienen.
Uit deze kanselarye worden alle Artsen,
Kruitbereiders en Wontheelers betaelt.
Het getal der Apotekers hier aen behoo-
rende bestaat in agt, vyf gezellen, en
nogh over de veertigh, die hier toe ar-
beiden. Want hier gaet veel om, dewyl
de gansche krygsmagt, zoo te water, als
te lande hier uit met geneesmiddelen moet
verzien worden.

Bewints-
man der
Apoteek.

Deze Doktoor of Opperbewintsman is
een Engeland, genaemt *Robbert Ares-
kine*, latende zich gebruiken voor Lyf-
arts zyner Czaerfe Majesteit, van wie hy
volgens geslotene verbintenissen jaerlyx vyf-
tien hondert goude dukaten tot een wed-
de trekt. Sedert vier jaren is hy hier ge-
komen, en heeft veel achting onder de
menschen gewonnen niet alleen om zyne
ervarenheit en wetenschap, maer ook om
zyne minzaamheit en beleeftheit. Toen
hy dit groot werk stont aen te vangen,
heeft zyne Majesteit hem beschonken met
een gift van tweeduizent Ryxdalers, om
hem aen te moedigen tot voltooiing van
dit nutbare werk. Hy maekte staet, toen
ik daer was, dat hy binnen een jaer tyds
alles zou volbragt hebben. Hy was ook
bezigh met alle de voornaemste kruiden,
zoo die hier ontrent als die in de wilder-
nis groejen, te doen opzoeken. Deze
kruiden en bloemen wel gedroogt leide
hy op papier zodanigh vast, datmen ze
daer even kon aflichten, het welk sierlyk

was uitgewerkt. Ik heb reets een groot
boek met duidanige kruiden belegt by hem
gezien. Hy vertoonde my ook een groot
stuk bruin broot, dat in steen verandert
was, gelyk men veele andere dingen op
deze wyze in steen verandert vint. Hy
nam ook in overlegh eenigh volk naer *Si-
berie* te zenden, om daer kruiden, bloe-
men, en wat van die natuur is, te doen
opzoeken. Tot deze Apoteek worden
ook enkel twee tuinen onderhouden.

Sedert myn vertrek naer Persie is hier ^{Gasthuis:}
ook opgericht een Gasthuis voor zieken
en gequetsten, zynde in de lengte van
hout gebout ten N. Oosten der Duitfche
Slabode aen de rivier *Joufe*. Het bestaat
in twee partyen. In de eerste vint men
zeven bedsteden, elke voor twee perso-
nen, en in het midden negen, elke voor
een mensch: aen de vensterzyde weder
tien, elke voor twee menschen. Zoo is
ook de andere party. Elke party heeft
drie ovens of stoven. Tusschen de twee
verdiepingen is de Snykamer. De boven-
ste verdieping bestaat in veel kleene ka-
mers, als een voor den Arts van het Gast-
huis, een tot dienst van den Apoteker,
en een voor de Wontheelers. De Apo-
teek bestaat in drie kamers. Twee zyn 'er
voor de geneesmiddelen, en een voor de
droogen en kruideryen, waer van de ge-
neesmiddelen toegeestelt worden.

Hier nevens is een Lakenbereidery op- ^{Lakenbe-}
gerecht, en daer toe een meester uit Hol- ^{reidery.}
lant ontboden. Ook een Spiegelmakery,
by het Jufferenklooster aen ginse zyde der
rivier *Moscua*. Hier worden allerhande
spiegels gegoten, zelfs die drie ellen en
een vierde hoogh zyn. Men was toen
ook bezigh met de stad om den rooden
muur, *Kitael* genaemt, te versterken,
meest aen de Oost- en Noortzyde, ook
met eenige vastigheit aen het Slot te bren-
gen. Hier by hebben de drie Jesuiten,
die hier zyn, twee Hoogduitsche, en
een Engelsche, een kleene kerk van steen
in de Duitfche Slabode gebout, die reets
ten deele van binnen in Fresco beschildert
is. Men sprak toen ook van de Drukke-
ry te verzien van Latynsche letteren, om
daer boeken en andere dingen mede te
drukken, die hier toe reets uit Holland
waren aengekomen.

Nu gingh het jaer 1708 in, wiens ^{Feest van}
eerste dagh met vreugde geviert wert, ^{het Nieu}
wordende des avonts binnen de stad ^{Jaer.}
een groot vuurwerk aengestoken op dezelve
plaets, die ik voorheen betekent heb.
Zyn Majesteit had hier toe een deftige
maeltydt binnen de daer staende logie doen
vervaardigen. Eenige dagen daarna ont-
haelde zyn Majesteit het zelve gezelschap
binnen de Duitfche Slabode in het huis van
den meer gemelden Heer la Fort, dat nu
toebehoort aen den Vorst Alexander Da-
nie-

niewits die Mensikof, die het met daer nogh aen te bouwen aenzienlyker gemaekt heeft. Na den maelydt begon de Czaer de overzeefche Koopluiden te vereeren met zyn bezoek, komende dus des avonts met zyn gewoonlyk gezelschap by den Heer Resident, op dezelve wyze, als ik verhaelt heb in de beschryvinge van myn eerste verblyf alhier. Na twee uren verblyfs vertrok hy weder van hier, om nogh ander bezoek af te leggen, dat dien avont ophielt. Want hy stondt, gelyk de spraek gingh, binnen twee of drie dagen naer het leger te vertrekken. Ondertusschen quam de Heer Grundt, afgezant van den Koningh van Deenmarken, hier aen.

In het laetste dezer maent quamen de meeste overzeefche Koopluiden van Archangel weder hier, hebbende door de groote sneeu en harden wint zulk een quade rei-

ze gehad, als in veele jaren niet gebeurt was.

Den 6 van February werden hier nogh 70 van de voornoemde Astrakanse rebellen onthooft; en zes gerabrackt, zynde weinigh dagen te voren nogh 45 derzelve buiten de poorten der stad opgehangen.

Rebellen
onthalt.

Eindelyk geraekte ik aen myne twee Vrygeleibrieven, en nam afscheit vanden Resident, en alle myne goede vrienden, dewyl ik vastgesteld had den tienden der maent te vertrekken. Hier toe hadden wy, gelyk het gebruik is, de voerluiden tot Koningsbergh aengenomen. Volgens afspraak begaf ik my op den gestelden dag naer het Hof van den Engelschen Afgezant, daer al de natie zich liet vinden. Wy bragten den avont in vreugde door, en maekten ons gereedt om te gelyk met alle de sleden te vertrekken.

LXXVI. H O O F T S T U K.

Vertrek van Moskow. Komst te Waesma, Dorgoboes, Smolensko, en Borisof. Dorpen door de Russen verbrant. wederkeering naer Moskow.

Vertrek
van Mos-
kow.

WY vertrokken dan een uur na middernagt, en quamen ten agt uren des morgens in het dorp *Wesomke*, waer over wy 35 wursten gereist hadden. Ons gezelschap bestont in zeven personen, waer onder vier Engelsche Koopluiden waren, namelyk de Heeren Wiliam English, James Hewit, Francois Beeslei, en Josef Wilkins; voorts de Koopman Daniel Pell, en Joan Joachim Schroder, geboortigh van Hessenkassel. Wy hadden elk onze slede, nevens twee sleden voor de knechten. Hier by hadden wy vyf losse paerden, of 'er by toeval ons eenige op de reis mogten begeven, gelyk dikwyls gebeurt. Wy hadden ook zes of zeven dagen te voren de paerden naer de stad Smolensko gezonden, om hen tot onze komst te laten rusten, nemende van Moskow andere tot die stad toe. Op den middagh trokken wy weder voort tot het dorp Modenovo, daer wy ten zeven uren binnen quamen, nogh 49 wursten voortgetogen zynde, over eenen vlakken wegh door vele dorpjes. Op middernagt weder voortgaende ontmoetten wy meenigte van sleden, en vonden ons op den middagh aen het dorp *Ostrosjok*, leggende in een bosch. Nu hadden wy vierenveertigh wursten afgedaen. Des middags reden wy weder van daer, ten deele door bosch en verscheide dorpen. Wy quamen

den 18 der maent ten agt uren aen de stad *Waesma*, en bevonden dat wy 37 wursten gevordert waren. Deze stad is groot en wydt verspreit. Zy heeft een houten kasteel, waer aen verscheide steene torens zyn. Ontrent den middagh reden wy weder van daer, ontmoetende eenige sleden geladen met hennip. Nogh 40 wursten afgedaen hebbende bleven wy in het dorp *Sobottowo* tot middernagt, en quamen den 14 ten 6 uren binnen de stad *Dorgoboes* na het afleggen van 29 wursten. Deze plaets is slecht. Het voornaemste dat 'er valt is hennip, die voor de beste gehouden wort. Hier togen wy over de rivier de *Niper*: ten tien uren vervolgens door veel bosschaedje tot het dorp *Phova*, 44 wursten verder op gelegen, daer de gemelde rivier ook haren loop heeft. Na middernagt trokken wy weder van daer, en quamen den 15 aen de stad *Smolensko*, gelegen 36 wursten van *Phova*. Wy toonden den Gouverneur onze vrygeleibrieven. Hy ontving ons minnelyk, wees ons herberg aen, en verzagh ons van eenen algemeenen vrygeleibrief om te kunnen voortreizen tot de grenzen, nevens een geleide tot onze veiligheid: voor welke beleeftheit wy hem met een anker wyns beschonken. Deze stad is vry groot. Eenige der kerken zyn van steen gebout, de rest is alles van hout. Men heeft hier eenen Bisschop.

Komst te
Waesma.

Komst te
Dorgo-
boes.

Ondertuſſchen maekten de voerluiden, door ons vooruit gezonden, zich met de paerden vaerdigh, en wy trokken ten vyf uren weder voort, vindende veel waters op de wegen. Het was weinigh in den avont als wy door een afgeſlotene plaets reden, even als een poort, daer eenige ſoldaten de wacht hielden. Twee uren na middernagt quamen wy aen het dorp *Krana-felo*, 44 wurſten afgelegt hebbende. Des morgens ten zeven uren gingen we weder op wegh met harden vorſt. Hier ontmoeten wy veel pakkaedje van den Vorſt Alexander Danielewits die Menſikof, ook eenige karoffen, en in eenoder zelve zyne Gemalin, die zich in een dorpje, daer wy door reden, ophielt, en den wil had naer *Smolensko*. Op den middagh quamen wy in het Poolſche gebiedt, daer men van een hoogte afrydt. Ten twee uren quamen wy aen het dorp *Dobrooſna*, 23 wurſten afgedaen hebbende, over heuvelagtigh gebergte. Des avonts ten negen uren reden wy weder van daer, en quamen ten 3 uren voor de ſtadt *Copies*, na het afleggen van 6 mylen wegs. Want aen deze zyde der ſtadt *Smolensko* begint men met Duiſche mylen te rekenen, wordende gemeenlyk (als voorheen gezegt is) vyf wurſten voor een myl genomen.

Vroegh in den morgenſtont toonden wy onze vrygeleibrieven aen den Generael Allert, eenen Schot, die ons zeer beleeft ontſing. Hier maekte men ons eenige zwarigheit over het doortrekken te Koningsbergh, dewyl eenige Zweedſche troepen herwaert in aentogt waren. Evenwel dewyl alles onzeker was wert by ons beſloten de reis op de ſtadt *Wilda* voort te zetten. Wy begaven ons hier ter herberge by den voornoemden Engeliſchen Arts Areskine, die zich juuſt in deze ſtadt bevont, dewyl het overal zoo vol krygsvolk was, dat alle huizen daer mede bezet waren. Wy bragten hier den tydt in vreugde met elkander door, komende des avonts de gemelde Generael voor eenige uren by ons. Hier hadden de Ruſſen hunne linie getrokken, die meeuſt om de ſtadt en de rivier Niper, die benevens de ſtadt ſtroomt, loopt. Zy maekten ſtaet de Zweden hier af te wagten en hun ſlagh te leveren.

Den 18 der maent twee uren na middernagt vervolgden wy onzen wegh, die al meeuſt was door boſſchaedje van Denneboomen, die hier te lande veel zyn. Na het doorryden eeniger plaetsjes quamen wy ten tien uren in het dorp *Kroepka*, daer een bezetting van 500 ſoldaten lagh. Drie uren na middernagt togen wy weder op wegh, en quamen twee uren voor den middagh binnen de ſtadt *Boriſof*, een gemeene plaets, welker huizen wyt en

zyt verſpreit ſtaen. Men heeft 'er een houten kaſteel met eenen wal van aerde omtrokken. Hier in onthielt zich te dezer tydt de Heer Keizerling, Afgezant des Konings van Pruſſen. Nadat wy onze vrygeleibrieven vertoont hadden, gingen wy ten twee uren na den middagh weder van daer, trekkende al door digte boſſchaedje. Wy vonden daer den wegh zeer ſmal, en dwaelden door onkunde der voerluiden van onze regte ſtreek af, zoodat wy ten agt uren in het dorp *Julejewu* quamen.

Een uur na middernagt trokken wy met eenen wegwyzers voort tot het dorp *Belaroës*, daer wy een groot huis van eenen Poolſchen Edelman vonden. Nu hadden wy zes mylen afgelegt. Ten twee uren gingen wy weder voort, eerſt nogh al door boſſchaedje, daarna door vlakke, trekkende door een dorp, daer een regiment ſoldaten lagh. Na middernagt quamen wy in het dorp *Kraſnaſel*, hebbende zes mylen afgedaen.

Wy trokken den 21 des morgens ten 6 uren weder voort, en quamen ten 3 uren in het dorp *Mollodeſna*, van waer de Vorſt Alexander dezen morgen ter zyden af ver trokken was. Dit en de hier ontrent gelegene dorpen ſtonden reets ten deele in den brant, die door de Ruſſen met voordagt geſticht was, die al wat zy niet met zich voeren konden in brant ſtaken, om den Zweeden de middelen van leeftogt te benemen. Een beklagelyke zaak zeker voor de ingezetenen dezer geweeſten, daer men zyn groot leet aen zag. Meenigte van Poolſche boeren ſchuilden in de bygelege boſſchen, daer ze zich verſteken hadden. Anderen zagh men met het weinige, dat zy uit den brant met zich konden voeren, nevens hun vee wechvluchten. Eenigen ook ſtonden vol droefheit, en zagen hunne brandende huizen met betraende oogen aen, naculyx wetende werwaert zy zich te wenden hadden. Anderen ſtelden zich bloot voor hun nootlot, wachtende vol vrees den vyant af, die hen ſtont te verdelgen. In dezen droevigen ſchyn van zaken werden onze voerluiden met zulk eene vreeze bevangen, datze bitterlyk begonnen te weenen, en ons met ſmeken aen te gaen, dat wy hen niet verder met ons wilden doen reizen, maer hen te rug laten keeren. Geraekt door medelyden ſtonden wy hun verzoek toe, en beſloten, zoo als wy hier midden in die brandende dorp ſtonden, zonder hun de reize voort te zetten. Wy kogten derhalven agt paerden van hun, om met een paert voor elke ſtede naer de ſtadt *Wilda*, daerwe nogh zeſtien mylen af waren, heen te trekken, en hen dus met de overige paerden te laten te rug gaen. Dit zoo vaſt geſtelt zynde, waren wy

Komſt in
het Pool-
ſche ge-
biedt.

Elende
der lant-
luiden.

Vrees der
voerlui-
den.

Komſt te
Boriſof.

Gevaerly- wy echter zelfs in eenen gevaerlyken staet.
ke togt. Want wederkeerende stonden wy den partylooperen der Walachen, die in dienst der Russen zyn, in den mont te loopen, en voorttrekkende wy het krygsvolk der zelve natie, dienende onder de Zweden, af te wachten. Want deze menschen zien noch vrient noch vyant aen, en zouden in zulk een geval hun eigen vader of moeder niet verschoonen. Te weten zy zyn heel verwildert, trekkende geene soldy, maer enkel op den roof levende. Behalven dit volk zyn 'er ook eenige Tartaren en Kalmukken, die niet veel beter dan de genoemde zyn. Wy stonden dan hier op den gemeenen wegh tot ontrent den middagh, terwyl een goet gedeelte van huizen in dit dorp ter wederzyde van ons afbrandde. Yder zette zich dan in zyn slede, en wy reden dus zonder de voerluiden op Godts genade voort. Wy waren maer even buiten het dorp gekomen, als we een party van ontrent dertigh Kosakken of Walachers te paerde, die in dienst der Russen waren, ontmoetten. Deze ruiters hebbende hunnen bevelhebber by zich deden ons stil staen. Wy vertoonden hun onze vrygeleibrieven, zeggende wie wy waren. Zy bekreunden zich des weinigh, en begonnen tegen ons uit te varen, ons scheldende om verraders, die in den zin hadden tot den vyant over te gaen. Wy gaven hun bezadigt antwoord, en bleven dus vast staen, niet wetende hoe wy het met hun hebben zouden. By avontuur was onder hen een Hoogduitsche jongen, die hun stoutelyk tegensprak, hen bestraffende om de onbehoorlyke bejegening ons aengedaen. Een van hun gaf hier op den jongen eenen slag met zyn zweep; dogh dees zich niet ontzettende gaf 'er hem wel drie in de plaets, en keerde zich voorts tot ons, zeggende, *Myn Heeren, daer komt een Generael aen met een party ruiters, die vast dicht by ons zyn.* De party, daer wy mede te doen hadden, ook wel wetende dat zy niet verre konden af zyn, liet ons met onze sleden heenryden. Het is bekend dat deze Walachen wel stout op den roof, maer tegenstant vindende zeer bloode en kleenhartigh zyn, en, zoodra ze maer iemand van de hunnen zien nedervallen, zich in deryl op de vlucht begeben. Het leedt geen vierde deel van een uur, of de party, waer van de jongen gesproken hadt, quam aen. By dezelve waren twee Adjutanten generael, waer van d'een een Engelsman, d'ander een Hoogduitsch was. Hier by was nogh een Major, en een Kapitein. Zy hadden by zich tweehondert troepen van wel geregelde ruitery. De Engelsche Bevelhebber kende aenstonts de onzen, zoo dat wy ons by vrienden bevonden. Wy

hielden derhalven een wyle stil, verhaelden ons wedervaren, en vraegden naer gelegenheit om verder te kunnen voort raken, met bede om goeden raedt. Men antwoordde ons dat het voorttrekken onmogelyk was ten deele, omdat de Russische Kosakken nogh agter waren, om wat 'er nogh overigh was in den brant te zetten, ten deele ook omdat alle bruggen afgebroken waren. Dat ook (het geen het quaedste van alles was) de Kosakken, die in Zweedschen dienst waren, den voortogt hadden, plonderende en roovende alles wat hun maer voorquam, ja zich niet ontziende de menschen van 't leven te berooven. Dat wy, zoo wy voort wilden, alle deze gevaren te ondergaen hadden. Waerom 'er niet raetsamer voor ons ware, dan met hun weder te rug te keeren. Wat zouden wy doen? wy moesten dezen raedt volgen, of in onze gewisse doot loopen. Wy trokken dan onder dit geleide voort, en zonden eenen der ruiters naer onze voerluiden, om hen te doen wederkeeren. Zy keerden weder, en spanden twee paerden voor elke slede. Dus quamen wy wel haest by de bende der voorge-noemde Kosakken, welke de Engelsche Bevelhebber van de ruitery, die ons geleidde, vernomen hebbende, groette hy hunnen Officier met eenige zweepslagen tot belooningh der onheusche bejegening, aen ons gedaen.

Wy verstonden dat de Zweedsche Kosakken maer vier of vyf mylen van ons waren. Drie mylen weder te rugh gekeert zynde bleven wy in het huis van eenen Poolischen Edelman tot negen uren, wanneer het in brant gestoken wert. Wy reden nogh drie mylen voort, en quamen aen een adelyk huis, dat nogh grooter, en op de wyze eener sterkte gemaekt was, waer in de Overste Geheim met eene bezetting lagh. Deze Heer riet ons, dat wy daer niet lang zouden vertoeven, dewyl de voortroepen der Zweden in korten tydt te gemoet gezien werden. Wy aenvaerden zynen goeden raedt, en vertrokken ten negen uren vandaer. Rydende voorby twee of drie posten, daer soldaten lagen, quamen wy ten drie uren na den middagh by den Vorst Alexander Danielewits die Mensikof, tot Lescova, een adelyk paleis. Wy hadden gemeent hem eer aen te treffen, maer hy was telkens van twee of drie plaetsen vooruitgetrokken. Wy hadden een geleide van vier ruiters uit de voorgemelde troepen by ons genomen, omdat wy ons afscheiden moesten van den ganschen hoop, om eenen anderen wegh bezyden af te nemen, langs welken wy by den Vorst quamen, van wien wy minnelyk ontfangen werden. De rede, die ons dreef om hem op te zoeken, was wel meest om uit hem te hooren, of ook mogelyk wa-

ware op de eene of andere manier over land voort te raken, het zy met eenen anderen wegh te kiezen, het zy met eenen trompetter onder gunst van hem in het Zweedse leger te zenden, door wiens voorsprack wy veiligh de reize mogten vervolgen. Op het eerste antwoordde hy, dat het doortrekken onmogelyk was, dewyl 'er nergens een plaets was, daer men zekerheit hebben konde, dewyl de Zweedsche troepen alles bezet hadden. Op het laetste, dat aen geen trompetter gehoor verleent wert, dewyl zy reets al twee of drie, zoo trompetters als tromflagers, die afgezonden geweest waren, doot geslagen hadden, hier mede toonende dat ze geene boden ontfangen wilden. Hy kon derhalven, wat hem aenging, ons niet anders raden dan weder naer Moskow te keeren. My inzonderheit riedt hy dit aen, wetende dat ik de zeltsame dingen, in Persie en Indie verzamelt, met my voerde. Ik bedankte hem, en deed een kort verhael van de gedane reize, en hoe verre die zich uitgestrekt hadt. Hy maende ons toen aen twee of drie dagen met hem voort te trekken, om beveiligt te zyn tegen de Poolse boeren, die zich meer dan tweeduizent sterk onthielden in de bosschen, die wy hadden door te trekken. Want hier warenze in gevlucht, en loerden op de voorbygangers, om, zoo de kans zich wel opdeed, hun alles te benemen wat zy krygen konden. Zeker wy waren wel hoogh verplicht aen de goede voorzorge van dezen Vorst. Want hier ontving hy de tyding dat de voortroepen der Zweeden drie uren na ons vertrek van het laetst gemelde adelyk huis waren aengekomen, en wel 100 Russen, die zy daer vonden, hadden dootgeslagen. Wy trokken dan met onze pakkaedje na een uur tydts voort onder de bescherminge van hem en zyn lyfwacht. Ons vertrek dus verhaest wordende, wert dit paleis, gelyk de vorige plaetsen, in brand gestoken, zonder dat het hooi, dat 'er in lagh, daer eens uitgenomen wert: waer door de vlam zoo snel voortfloegh dat de Vorst naeulix tydt hadt om met zyn goet zich daer uit te begeven. Dus trokken wy den ganschen nacht voort, dogh dikwyls genootzaekt stil te houden, nu om de ruitery, en dan om de pakkaedje te laten voorttrekken. Dit nam door de smalle wegen in de bosschen veel tydts wech, dat zeer verdrietigh was om de vrees dat de vyant mogt naderen. Eindelijk na het trekken door verscheide plaetsjes quamen wy kort aen den middagh binnen het dorp *Nilnikof*, zes mylen afgelegh hebbende door regen en sneeu.

Om het ongemak der reize te verzoeten waren wy niet spaerzaam geweest in ons zelve goede siere aen te doen. Waer

door wy te spade bevonden dat ons broot het eerst van al den voorraedt op was. Hier was goede raedt dier, dewyl hier ontrent geen broot voor gelt te bekomen was. Het eenigste middel was den Vorst hier om aen te spreken, welken last men my, die hem meest bekend was, opleidde. Ik trof hem aen zittende over 't mael, en ons gemeengebrek voorgestelt hebbende verwekte ik het gansche gezelschap tot lachen. Hier op beval my de Vorst by hem te gaen nederzitten, dat wel goet voor my, maer tot last myner reisgenooten was, die met verlangen naer my uitzagen. Men stont my myn verzoek toe, en dewyl wy van alle andere dingen noch genoegh verzien waren, hadden wy verder geen noodt.

Voor den avont trokken wy te gelyk weder voort, en quamen ten tien uren in een plaets, van waer wy des morgens weder vertrokken, om noch vier mylen af te leggen, al meest door bosschaedje, waer in zich de boeren onthielden. Ten drie uren sloegen wy ons neder in eenige dorpjes buiten de stad *Sjebena*, hebbende de Vorst ons des daegs te voren daer ter maeltijd verzogt. Maer wy te laet aenkomende vonden hem reeds van de tafel opgestaen: zoodat wy hem begroet hebbende van alle de Officieren in eenander vertrek onthaelt wierden.

Op den 25 der maent namen wy met dankzegging afscheit van den Vorst, die driehondert zynen ruiters vooraf zont, onder welker hoede wy konden voort reisen. Hy voegde hier by noch zes dragonders onder 't bevel van eenen Poolschen Edelman, om ons tot Smolensko toe te geleiden. Dogh myn gezelschap vergat zich zoo verre in goede siere te maken met de vrienden, dat de ruiters, zonder langer naer ons te wachten, heenreden. Wy volgden hen na den middagh ten drie uren met de dragonders, en quamen ten zeven uren aen het stedeken *Borissva*, vier mylen voortgetogen zynde. Drie uren na middernacht weder opgezeten vonden wy ons ten tien uren in het dorp *Kroepka*, agt mylen verder. Ten vier uren in den morgen gingen wy weder voort door verscheide dorpen, waer onder wy 'er een vonden, waer in geen menschen waren. Ontrent den middagh bleven wy in het dorp *Tollothin*, zeven mylen afgelegen van de laetste rustplaets. Den 27 gingen wy met het begin van den dagh weder voort, en quamen na het trekken door veel dorpen ten twee uren na den middagh aen de stad *Copies*; over welken wegh wy agt mylen gereist hadden. Van hier waren vertrokken de genoemde Overste Allard, en de Afgezant van Pruissen, die voor weinigh dagen hier aengekomen, met den Engelschen Arts

Areskiene verreist was om zyne Czaerse Majesteit, die zich te *Solenfo*, agt mylen van hier, onthield, te gaen vinden. Des avonts ten negen uren trokken wy weder voort, en quamen den laetsten dezer maent des morgens ten agt uren aen het dorp *Dobroosna*, zeven mylen hier toe afgelegd hebbende. Wy bevonden dezen nacht dat wy door den Poolischen Edelman met zyne dragonders in het bosch van den wegh afgeleit, en wyders van hun verlaten waren. Want zy waren voortgereden. Hier door hadden wy groote moeite om hier weder uit, en op den rechten wegh te komen, vreezende dat we in de sneeu, die zwaer gevallen was, zouden blyven steken. Ondertusschen moesten wy nu de reize alleenvoortzetten, gelyk twee uren na den middagh geschiedde. Eenige plaetsen doorgereden zynde bleven wy ten zeven uren aen het dorp *Bageva*, vyf mylen voortgetogen zynde. Hier waren wy op de laetste plaets van het Poolische gebiet, daer wy by de Joden goede herbergh vonden, vertrekkende na middernacht weder van daer. Des morgens ten tien uren quamen wy in het dorp *Kareetna*, daer wy voorheen door de afgeslote plaets gereden hadden. Het wert gerekent agt mylen van de Poolische grenzen te leggen. Twee uren na middernacht trokken wy weder voort, en quamen des morgens ten zeven uren tot Smolensko, na het afleggen van vier mylen. Hier begroetten wy den Gouverneur, en verhaelden hem ons wedervaren, verzoekende versche paerden om de reis des te beter voort te zetten. Die waren niet te bekomen. Wy kregen evenwel nogh agt paerden van voerluiden, die na ons met andere reizigers uit Moskow vertrokken, en des daegs te vooren over eenen anderen wegh voortgereist waren. Hoe het met hun, en nogh twee andere partyen van reizigers zou afloopen, stont af te wagten. Geen meerder paerden kunnende krygen, besloten wy twee van deze agt voor elke slede te zetten, en drie van d'onze voor elke der andere sleden. Want zy waren zeer afgemat, ook eenige der zelve op den wegh gestorven. Dus trokken wy een uur na middernacht voort, en quamen ten agt uren binnen het dorp *Glowa*, 33 wursten gevordert zynde. Weinigh voor den middagh van daer gereden ontmoetten wy veele sleden.

Ten zeven uren quamen wy aen de stadt *Dorgobusch*, gelegen 41 wursten van de laetste plaets. Op middernacht weder voortgetogen leiden wy 48 wurst af tot het dorp *Simlova*, daer wy tot den middagh bleven, en ten vier uren aen de stadt *Weesgna* quamen. Hier twee uren langh ons opgehouden hebbende trokken wy een uur verder binnen het dorp *Fedrofske*, 33 wursten afgelegd hebbende. Des middernachts van daer rydende vonden wy ons ten negen uren aen het plaetsje *Bollekorwo*, 48 wursten verder. Twee uren na middernacht trokken wy weder voort meest door bosch 44 wursten verder tot de stadt *Moschaiofskie*, waer van we weder afscheidde op middernacht. Dus quamen wy des morgens ten zeven uren in het dorp *Selagoebienski*, zynde 44 wursten verder. Hier trokken wy ten tien uren van daen, en nogh 54 wursten voortgereist zynde quamen wy te Moskow aen. Komst te o. Het was ontrent zes uren, als ik binnen Moskow. de Duitche Slabode in myn voorige herbergh tradt. Men schrikte schier, toen men my zag. Want elk meende dat ik al digt by myn vaderlant was. Ik deed een verhael van myn wedervaren, waer uit d'oirzaek myner wederkomst kon begrepen worden. Het zelve verflagh deed ik des anderen daegs aen den Hollantschen Resident.

Den 10 dezer maent quamen hier ook te rugh de zes Hollantsche Koopluiden, die na ons vertrokken waren. Na hen quamen ook zes dagen daer aen de laetst vertrokkene reizigers, twee uitgezondert, die zich in het leger zyners Czaerse Majesteit ophielden, op hoope van nogh te zullen voort raken. In deze dagen quam hier weder de Heer Keizerling, Gezant der kroone van Pruissen. 'T gewelt van dezen krygh bragt te weegh dat 'er geen tyding uit Holland quam: en daer ontbraken reets vyf of zes posten. Waerom de overzeefche Koopluiden een besluit namen van eenen bodeafzonderlyk af te vaerdigen, op avontuur van dat hy door raken zou. Maer ik nu geen ander middel ziende dan over Archangel naer het vaderlant te keeren besloot de reize te water te kiezen, en vertrok van hier in gezelschap van Myn Heer Isaack Kinsius, met wiens broeder ik voorheen naer Moskow was opgekomen.

LXXVII. H O O F T S T U K.

Laetste vertrek van Moskow. Doortogt door de steden Preslaw en Rostof. Komst te Jareslaw. Beschryving der stad. Komst te Wologda. Aenmerkelykheden der rivieren. Manier van reizen te water.

Vertrek
van Mos-
kow.

OP den 23 der maent Maert vertrokken wy, dan van Moskow, nevens ander gezelschap, ten zes uren na den middagh, zynde onze sleden zoo met menschen als met pakkaedje vyftien in getal. Veele dorpen doorgetogen zynde bleven wy in het dorp *Bratoffina*, gelegen 30 wursten van Moskow. In deze plaets, die vry groot is, waren wy 3 uren stil. Des morgens weder voortgetogen vonden wy ons ten negen uren aen het dorp *Trooyiske*, van welke plaets, gelyk van 't klooster, dat den zelven naem voert, wy voorheenen gesproken hebben. Vervolgens reden wy voort door eenen ongelyken wegh, bergagtigh, dogh vol geboomte, dat des zomers naer allen schyn een aengenaem gezicht geeft. Hier ontmoetten wy zes of zevenhondert jongelingen, gaende agter elkander, staende geoeffent en opgebracht te worden in den krygsdienst. Zy waren toen nogh zonder geweer. Hunne opzieners of bevelhebbers zaten in sleden. Ten agt uren raekten wy binnen het dorp *Selnovo*, en hadden nu 45 wursten afgelegd. Ten 2 uren na middernacht gingen wy weder voort. Na het ryden door eenige dorpen trokken wy den 25 der maent ontrent ten 7 uren door de stad *Preslaw*. Toen reden wy nogh door eenige plaetsjes, en 20 wursten afgelegd hebbende bleven tot twee uren na middernacht in het dorp *Waska*. Vervolgens togen wy weder door verscheide dorpen, en nevens de stad *Rostof*, die ten N. Westen van 't Rostoffe meer legt, waer om heen men veele dorpjes ziet. De meeste menschen generen zich hier met plantaedjen van knoflook en ajuin. De stad is gebout langs de rivier of 't meer. Een Metropolyt heeft hier zyn Hofhoudingh. Een half uur verder ter regterzyde is het klooster, genaemt *Peuter Zarewits*, dat met meenigte van huizen omzet is. Vyfenveertigh wursten afgedaen zynde quamen wy ten zeven uren aen het dorp *Nikola*, daer men by zomertydt met een vlot over de rivier *Oeisje-reka* gezet wort. Een uur na middernagt weder voortgetrokken zynde quamen wy den 26 der maent ten 9 uren tot de stad *Jareslaw*, gelegen 25 wursten van de laetste verblyfsplaets, of 55,

zoo men naer den zomertydt reket; dat dan geschiet, omdat men driemael de rivier *Kotris* moet oversleken. Hier aenkomende namen wy ons verblyf in de buitenstadt genaemt *Troepenoe*, van waer ik my met eene slede op de rivier *Wologda* deed voeren, om deze plaets wel te bezichtigen, en, voor zoo veel de tydt my toeliet (want wy moesten binnen weinigh uren weder vertrekken) op het papier af te tekenen. Van de Oostzyde wort zy De stad door het getal van 244 aangewezen. Het afgetekent. begin met de letter A getekent is de Z. zyde der stad, daer de rivier *Kotris* haren loop heeft, en zoo in de *Wologda* vloeit. In dezelve lagen toen vyf smakken of fluitscheepjes met drie masten, die van *Kasan* tegen den loop der rivier *Wolga* op met grootemoeite en veel volk door het trekken der lyn hier zyn gebragt, om verder naer *Petersburg* gevoert te worden. Daer benevens zagh men veele andere vaertuigen in 't ys bevrozen leggen. Niet verre van de stad ter zelve zyde legt een buitenplaetsje, dat met eene steene kerk versiert is, gelyk wederzyts de voorsteden. De stad zelve legt op eene hoogte, en is ten deele met eenen steenen muur omtrokken; want men liet dit werk steken, doordien men bevont dat het zakte: zoodat deze muur nu vervallen is. De stad is vry groot, leggende ontrent in het vierkant. Zy verthoont zich van buiten zeer fraei door de meenigte der sierlyke steene kerken, die zich alle wit verthoonen. Ook heeft men 'er veel steene huizen; de overige zyn van hout. Van de huizen naer beneden de rivier leggen vier houte bruggen. Het Noortende der stad wort getoont door de letter B. Hier aen volgen nogh veel huizen buiten de stad, ook een steene kerk; welken wegh men weder heenrydt, als men vertrekt. Aen die zyde des lants verthoont zich de stad op het fraeiste en grootste, dewyl men van daer veel meer gezicht zoo van de kerken, als van de stad heeft. Zy magh wel gaen voor eene der fraeiste steden van geheel *Ruslant*. Veel voornamen *Russische* kooplieden zyn 'er. Hier worden de beste *Jugten* gemaakt. Ook is 'er veel talk, borstels, en linnen. Maer het alleraengenaemste is dat 'er zeer veel fraeje

Gelegen-
heit der
stad.

Rostof.

Gelegen-
heit der
stad.

Komst te
Jareslaw.

245.

WOLOGDA.

CEDER TAKJE.

fraeje vrouwen zyn. Want deze plaets heeft den roem van binnen hare muren de keurlyxte schoonheden van gansch Ruslant te begrypen.

Wy vertrokken van hier ten twee uren na den middagh meest, als te voren, ten Noorden aen. In korten tydt geraekten wy in boschaedje, vervolgens door verscheide dorpen. Ten agt uren 40 wursten wegs afgelegt hebbende quamen wy in het dorp *Wakfere*. Een uur na middernagt reden wy voort door vele dorpen, waer onder het groote vlek was genaemt *Danie-jeloske*, dat op een hoogte gelegen, en met eene kerk van steen gebout verzien is. Den 27 ten agt uren hadden wy weder 30 wursten afgelegt, en quamen in het dorp *Oegaskiejam*. Op den middagh reden wy van daer door veele dorpen en boschaedjen langs zulke quade wegen, dat eenige sleden verscheide malen omvielen. Want hier zyn byzonder groote kuilen in de bevroze sneeu door het veelvuldigh ryden der sleden, waer van wy veele ontmoetten, en eenige voorby gingen. Ten agt uren hadden wy 55 wursten afgelegt, als wy quamen aen het dorp *Agargua*. Wy reden weder van daer en quamen in het dorp *Markowa*, gelegen 48 wursten van de plaets daer wy vernagt

Komst te Wologda. hadden, en bleven 'er twee uren stil. Ten twee uren na den middagh quamen wy te *Wologda* aen, daer ik voorgenomen had te blyven tot dat het open water zyn zou, om dan de rivier af naer Archangel te varen, zynde begerigh de tusschen beide leggende rivieren naeukeurigh waer te nemen, te meer omdat 'er tot nu toe van de schryveren weinigh aengetekent of in't licht gebragt is. Daerenboven heeft men in deze lantstreek, buiten de vermakelykheden der rivieren, in het zomerseizoen zeer fraeje gezichten van dorpen en geboomte, als zynde een van de voornaemste gewesten van geheel Ruslant. Eenige dagen hierna quam hier van *Dorpat*, de hoofdstadt van *Lyflant*, een meenigte van sleden bezet met Zweedsche huisgezinnen, bestaende in ontrent zevenhondert menschen, die besloten hadden zich hier neder te slaen. Daer wert derhalven plaets in de woningen der Russen voor hun verschaft. Des daegs hier aen vertoononden zich alle de Zweden op de rivier, daerze opgeschreven werden. Onder tusschen verstont men uit brieven dat de gemelde stadt na het vertrek dezer menschen verdelgt was. Nu waren alle de Grooten (vier of vyf alleen uitgezondert) op bevel zyner Majesteit na *Petersburgh* vertrokken: staende van eenige overzeesche en andere koopliiden gevolgt te worden. Hierna quamen hier ook aen de Zweedsche huisgezinnen uit de stadt *Nerwa*, bestaende in 1700 zielen. Deze had-

den ook last om tot nader orde hier te blyven, nevens nogh eenige andere menschen uit de buitenplaetsen, bedragende dus het geheel getal te samen 2700 zielen.

In het laetst dezer maent begon het zich recht (want het had al eens gedoit, maer dan quam 'er weder vorst, die het ys in't water hielt) tot dojen te zetten, waer door de wegen zeer flikkerigh werden. De rivier begon zich reets hier en daer zonder ys te vertoonen. Op den eersten van Mei hadden wy, gelyk in de vorige dagen, zeer harden wint, waer door het ys los geraekt zynde in groote meenigte de rivier afdreef. De wint bleef duren vermengt met regen. Inzonderheit ontstont 'er den 15 ontrent den avont een zware storm van onweêr, met donder, blixem, en hagel, waer van vele steenen zoo groot als een knikker waren. Hier op volgden verscheide zeer harde regen-vlagen. In de volgende dagen was het weder geweldigh veranderlyk: dogh den 25 der maent ontrent vyf uren na den middagh ontstont 'er zoo zwaer een storm-wint, dat veel dexels der huizen, van planken en balken gemaekt, wierden wechgerukt. Een gedaente zeker van eenen orkaen. Veele voorpoorten der woningen, veele schoorsteenen werden omgeworpen, ja weinigh huizen in de stadt bleven onbeschadigt. Op het dak van myn kamer raekten ook eenige planken los. Maer ik rondom ziende bevond dat van binnen alles hecht en vast was, zoodat ik zitten bleef, om buiten komende geen stukken op myn hoofd te krygen.

Zware storm.

Den 30 der maent quamen hier van *Moskow* de Engelsche heeren, die met my geweest waren op de reis naer *Poolen*, nevens andere, die des nagts naer *Archangel* vertrokken. Zy hadden door het quade weder veel op den wegh geleden, zoodat verscheide van hunne wagens het onderst boven geworpen waren.

Ik tekende, om iets van deze plaets te vertoonen, uit myn herbergh ten Westen de rivier *Wologda*, waer van het gezicht op No. 245 wort aangewezen. Ik tekende ook een takje van eenen Cederboom. Van welke soort van boomen men 'er veele buiten deze stadt vint. Inzonderheit is 'er een boom, die vry groot is, voor veele jaren van een geplante korrel of pit voortgegroeit, die een liefhebber uit *Siberie*, daer deze boomen in overvloed gevonden worden, herwaert gebragt hadt. Eenige dezer boomen vint men ook ontrent de stadt *Moskow*. Gy ziet in deze verbeelding het loof en de vrugt naer de wezentlyke grootte op No. 246. Men vint 'er ook zoo groot, als die op den bergh *Libanon* gevonden worden.

De rivier Wologda afgetekent.

Gelegen-
heit der
rivier
Wologda.

Wat de rivier Wologda aengaet, zy is voorheen genoemd *Naffon*. Zy neemt haer begin 100 wursten ten Westen boven de stad Wologda uit groote moerasfen, tusschen de Koebensche Oser en Beloser, en neemt haer einde in de *Wiegna Soegna*, ontvangende boven Wologda verscheide kleene rivieren. Het water dezer rivier loopt by zomertydt zoodanigh wech, dat men byna droogsvuets daer over komen kan, stappende van de eene op de andere droogte. Haer breedte begrypt hier ontrent vyftigh schreden. Andere wateren zyn hier nogh ontrent. Daer is de *Beloser*, gelegen 90 wursten ten Westen van deze stad. Dit water is zeer vischryk, leverende overvloedigh veel schoone visschen, als Soedakken, Sterlotten, Baerzen, een soort van Spiering, en meer andere, alle by uitnemenheit blank. Hierom wort dit water *Beloser* of witte meer genoemd. In tegendeel is vyftigh wursten van daer ten N. Westen een ander meer, dat zich strekt tot onder de stad *Kargepool*, waer niet dan zwarte visch van alle soorten gevangen wort. Deze *Oser* of meer ontlafte zich in de rivier *Donega*, die in de witte zee valt. De *Beloser* vloeit door de rivier *Soxna* in de Wolga, eenige wursten boven de stad *Pereslaev Refanske*.

Eer ik nu melde van myne verdere reize te water, heb ik vooraf te zeggen, dat men gewoon is by zomertydt van hier naer Archangel te vertrekken in gezelschap van drie, vier, of vyf personen in een vaertuigh, dat hier toe alleen gemaakt wort. Al wat daer toe noodigh is,

wort vervaerdigt. Dit bestelt men te voren, als men nogh te Moskow is, van waer men orde zendt dat hier ter plaetse zoodanigh een vaertuigh moet gemaakt worden; opdat men hier aankomende binnen weinigh uren zou kunnen vertrekken. In zulk een vaertuigh, *Kajook* genaemt, heeft men alle gemak. Elk heeft 'er zyn byzondere bedstede, tafels, banken, en wat verder noodigh is. Maer men is gehouden deze vaertuigen te koopen, dewyl 'er geene verhuurt worden. Zy kosten gemeenlyk 25 Roebels, dat op 125 guldens uitkomt. Hier toe huurt men 12 of 14 roeijers, yder voor 6 of 7 gulden. Daer zyn ook kleinere vaertuigen, genaemt *Karbassen*, die bequacm zyn tot het voeren van een of twee menschen. Deze komen met hun toebehooren op vyf roebels en een halve. Hier op zyn zes roeijers, die voor de reis elk ontfangen 4 gulden: de stierman 11 of 12 gulden; zoodat een klein vaertuig ontrent 13 roebels komt te kosten. Op het zelve roejen twee personen nagt en dagh, die elkander alle 10 of 15, of ook wel 20 wursten (zoo als zy dat onder zich begrypen) verpoezen. Zelf gaet de beurt somtyts om van den genen die aen 't roer zit. Deze plaetsen van verwisseling, die zy *Pereminen* noemen, zyn alle kennelyk door een kerk, een dorp, een rivier, eenen boom, of een kruis. De gemeene rekening van Wologda tot Archangel te water wort gestelt op 1000 wursten, dogh over lant maer op 630; het welk bykomt door de kromten der rivieren.

Gemakke-
lyke vaer-
tuigen.

wissel-
plaetsen
voor de
roeijers.

LXXVIII. H O O F T S T U K.

Vertrek van Wologda. Komst tot Todma. Rivier van den zelve naem. Beschryving van Oest-joega. Samenvloeying der rivieren Oest-joega, Niesna Soegna, en Dwina. Zoutmakery. De rivier Wietfigda. Albastbergen. De bergh Orlees. Komst tot Archangel.

Vertrek
van Wo-
logda.

NA DAT ik dan een klein vaertuigh had gekocht, en voor my alleen laten gereedt maken, om des te beter alles op deze reize tot myn oogmerk waer te nemen, stak ik daer mede van deze stad af op den 17 Juny des avonds ten zeven uren. In den beginne ging het vaertuig een weinigh naer 't Zuiden, maer kort daer aen draaide het naer 't Oosten. Aen beide de zyden hadden wy bosch van klein geboomte. Ten elf uren quamen wy aen de eerste wissel-

plaets of *Peremin* van 10 wursten. Zy was ter flinke zyde der rivier, afgetekent door een houten kruis. Hier stondt veel geboomte in het water. De tweede ook van 10 wursten, was de rivier *Soegna*, waer in de rivier *Wologda* loopt, gelyk reeds gezegt is. Des nagts gingen wy op de *Soegna* voort. Ik bevondze breeder dan de *Wologda*. De derde was een dorpje met een kleene kerk ter regterzyde. Zoo ook de vierde. De vyfde was weder een klein riviertje, genaemt

Tweede
wissel-
plaets.

Derde
wissel-
plaets.
Vierde en
vyfde wissel-
plaets.

Eerste
wissel-
plaets.

Sie-

Zelfde wisselplaats. Zevende wisselplaats. Agtste wisselplaats. Negende wisselplaats. Tiende wisselplaats. Elfde wisselplaats. Twaelfde wisselplaats. Dertiende wisselplaats. Veertiende, Vyftiende, Zestende, Zevende, Agtiende, Negentiende en Twintigste wisselplaats.

Siedroske, ter flinke zyde. De zeste, een kruis. De zevende, een verdorde boom, genaemt *Sofna*, staende veel hooger dan de andere, ter regter zyde. Hier draaide de rivier ten Noorden. Men kan hier door de meenigvuldige kromten weinigh van zich zien. Waerom men nu dan het zeil gebruikt, dat klein, en van matten samengevoegt is. Wy voeren voorby het dorpje *Marema*, daer een klein kerkje staet, leggende ten Noorden der rivier. Wy gingen dus al Oostelyk aen. Den 18 op den middagh hadden wy de agtste *Peremin* of wisselplaats, zynde een klein riviertje *Lomme vietsse* genaemt, dat landewaert in loopt. De negende was het riviertje *Dwiniſse* ter flinke zyde. Wy gingen al Oost aen, en kort daer aen Zuidelyk. Men heeft een zeer vermakelyk gezicht op deze rivier, en hoort in't geboomte, dat aen den oever staet, het gezangh veler vogelen, en vooral dernachtgalen. De tiende was het dorp *Soeskooy*, gelegen ten deele aen de Zuidzyde. De rest is aen den Westkant der rivier, waer langs heen aen strant de bouwery der vaertuigen gezien wort, die daer gemaakt worden tot afzendinge der goederen van Wologda naer Archangel. Wederzyts staet een kerkje met eenen kloktooren daer nevens. Deze menschen generen zich ook met den landbouw. Wy kregen al voortvarende vervolgens hooger geboomte, al meest Sparren en Dennen, varende voorby verscheide eilantjes. De elfde *Peremin* was de boom genaemt *Jellove*, staende ter flinke zyde. Wat verder is het plaatsje genaemt *Motterie* ter flinke zyde in een kleene vlakke zonder geboomte dicht aen de rivier, die hier smaller is. Wy gingen hier nogh al meest Oost aen. De twaelfde wisselplaats ter zelve zyde is een kleene inham van het riviertje *Motterige*. Ten agt uren voeren wy voorby het dorp *Weekſinje* ter rechter zyde zonder eenigh geboomte aen beide de zyden der rivier. Gaende nu Oost ten Noorden aen quamen wy een weinigh verder aen een lang smal eilant in de rivier, die hier breeder is. Met het ondergaen der zon kregen wy de 13, zynde een inham van de rivier *Lomme vietsse*, daer het dorp *Adriane* legt. Toen kregen wy het klooster *Gollobeldtske* ter flinke zyde, zynde een gebou met eenen houten muur omtrrokken. De 14 was het riviertje *Sterrietsse*. De 15 't riviertje *Gollebel*. De 16 de boom genaemt *Wees*. De 17 het dorp *Kasogorwa*. De 18 't riviertje *Kamenietse*. De 19 het dorp *Aostſofma*, dat een kerkje heeft en huizen, die wederzyts aen der vier staen. Wy hielden Oost aen en kregen den 19 der maent ontrent den middagh de twintigste wisselplaats, zynde een kleene dorre boom. Hier begaf ik

my in schoon weder aen lant, daer ik veel wilde aertbezien in haren bloeivond, ook framboisen, en eenige slechte bloemen, en rozeboomen. Hier waren wy op de hoogte van 59 gr. 50 min. De eenentwintigste wisselplaats was het riviertje *Selnunga*, leggende ter flinke zyde. Vervolgens lagh ter regterzyde het dorp *Wassieljese*, leggende een weinigh van de rivier op een' heuvel. Nu kregen wy aen wederzyden hooger lant, en boschaedje bestaende in Sparren en Berkeboomen, ook veel Elzen; vervolgens fraeje vlakten van schoon boulant en weiden ter regter zyde, daer zich eenige huizen vertoonden, draejende hier de rivier ten Noorden. De 22 *Peremin* was het riviertje *Sidroske* ter regter zyde, waerby het dorpje *Borosnie* gelegen is, zynde wederzyts de rivier eenige huizen, en ter flinke zyde dicht aen de rivier het kerkje. Hier vonden wy veel visschers, die my met een kleene roeischiut een gedeelte van hunnen vangst bragten. Hier draeit de rivier met groote kromte weder naer het Oosten, en dan weder naer het Noorden. De 23 *Peremin* was het riviertje *Zarewe* ter flinke zyde. Het loopt ten Noorden wel 30 wursten landewaert in. Ten zeven uren voeren wy ter flinke zyde voorby het eilant *Jedo*, leggende in het midden der rivier, en beslaende meer dan een wurst. Men kan 'er ten wederzyden omvaren. Op het zelve staet een klein kerkje gebout. By het einde daer van begint weder een ander eilant, dat vol boomen staet. Ten negen uren quamen wy aen de stadt *Todma*, de 24 *Peremin*, daer de *Niesna Soegna* in de rivier *Todma* vloeit. Ik tekende dezelve van de Z. Westzyde aankomende naer de stadt, gelyk die op No. 147 verbeeldt wort. Zy legt op 60 gr. 14 min. 250 wurst van Wologda, ten Noort Westen langs de rivier, ten deele op de hoogte. Zy is maer een gemeene plaats, en niet groot. Alle gebouwen zyn van hout. Daer onder zyn vier of vyf kenlyke kerken. Men rekt ze ook te leggen 250 wursten ten Noorden van *Oest Joega*. Daer ontrent staet een groote korenmolen op onze wyze gemaakt, dogh maer met twee wieken, en ten deele verbroken. De eerste rivier wort de *Wergna Soegna* genaemt, en deze de *Niesna Soegna*; waer van het eerste woort de boven- en 't ander de benedendroogte betekent. Nogh agt wursten verder van de stadt af ziet men eenige zware steenen boven water: maer veele hier van vertoonen zich niet dan in de maent July, wanneer de rivier ten deele half droogh legt. Nu hadden wy ter regter of Zuidzyde ruim twee vademmen waters. Hier in 't midden vertoont zich eenige groene gront boven 't

De oude
stadt
Todma.
Vyfen-
twintigste
wiffel-
plaets.

Zesen-
twintig-
ste, Ze-
venen-
twintig-
ste, Agten-
twintig-
ste, Ne-
genen-
twintigste
en Dertig-
ste wiffel-
plaetsen.

Eenen-
dertigste,
twee, drie,
vier, vyf,
zes, en ze-
venen-
dertigste wif-
felplaets.

Agten-
en ne-
genen-
dertigste,
veertigste,
en eenen-
veertigste
wiffel-
plaetsen.

water; dat evenwel aen de Zuidzyde al-
roos te bevaren is. Wy gingen al meest
Oostelyk aen, en somtyts ten Noorden.
Naer giffing heeft deze rivier op veele
plaetsen de breedte van 150 schreden. Een
weinigh voor den middagh hadden wy de
25 *Peremin*, zynde de oude stadt *Todma*,
of de plaets, daer men die voor dertigh
jaren begon te bouwen. Dit werk bleef
toen steken, en wert hervat ter plaets,
daer nu de stadt van dezen naem staet.
Hier ziet men aen wederzyden van de ri-
vier een kerkje met weinigh huizen. Hier
kon ik op middernagt bequameelyk zien te
lezen of te schryven zonder kaerslicht,
daer ik te Wologda tot myn vertrek toe
maer tot tien uren zien konde. Deze
plaets wort genaemt *Stare Todma* of 't
oude Todma. Hier loopt de rivier sterk
af, waer door men harder voortgaet. De
26 *Peremin* was het dorp *Kasoga* ter reg-
ter, en de zevenentwintigste 't riviertje
Siedetena, ter flinke zyde. De 28 het
dorp *Kossinga*, ter flinke zyde. De 29
een klein riviertje *Brivees* genaemt. Eenig-
ge kleene watervallen uit hooger gelege-
ne moerassen ziet men van het gebergte
in de rivier storten, die zich naer 't Zui-
den, en daarna weder naer 't Oosten
draeit. De 30 was een scheiding van het
hooge lant. Hier voeren wy voorby het
dorp *Broesinnis*, dat voor een gedeelte,
gelyk meer andere, wederzyts de rivier
legt. Wy bleven eenigen tydt daer on-
trent aen een Kabak om den harden wint,
die ons eenige malen deed rondom draejen
met het vaertuigh. Nu was de 31 een
waterloop *Jorde* genaemt aen de flinke zy-
de. De 32 het dorp *Slabooske* aen dezel-
ve zyde ten N. Westen der rivier voor
een bergh zonder geboomte, die meest
beploegt legt. Verder was nogh bos-
schaedje, en hoogh en schoon bergagtig-
lant. De 33 het dorp *Oesgorodjesa* ter reg-
ter zyde, daer men fraeje gezichten van
't lant heeft. De 34 't riviertje *Storowiet-
sa* ter flinke zyde. Wy gingen Oost aen,
en voeren aen d'andere zyde voorby eenen
hoogen en steilen bergh. De 35 het dorp
Selminga, dat zich in de opening van het
bosch schoon vertoont. Vervolgens een
eilant in de rivier voorby gevaren zynde
quamen wy aen de 36, zynde eenen hoogen
boom, waer van de onderste takken
tot een kenteken afgehouden waren. De
37 was het dorp *Boberoofske* ter regter- of
Zuidzyde der rivier beneden den bergh.
Hier zagen wy dat de koepels der kerke
en de kloktoorn met blek belegt waren.
Het dorp is tamelyk langh, bestaende in
eene ry van huizen. De 38 het dorp *Sa-
belottena* aen de flinke zyde. De 39 't ri-
viertje *Monasteriga*, dus genaemt naer een
klooster daer by gelegen. De 40 het dorp
Andreanewa ter zelve zyde. De 41 wif-

felplaets was 't riviertje *Oesjorde*, ter flin-
ke zyde. De 42 een inham tusschen het
lant, *Belosloede* genaemt, wanneer wy
vyf of zes andere dorpen voorbygetogen
waren. Hier is veel steenagtige gront,
en een bosch met kleen geboomte. Den
21 der maent voeren wy ten agt uren
voorby het dorp *Apocko*, dat wederzyts
de rivier huizen heeft, verzien van een
kerk en kloktoorn, zynde de koepels der
zelve met blek belegt. Hier is schoon
korenlant. Wederzyts de rivier heeft
men schoone gezichten, daer, gelyk
doorgaens, veele dorpen leggen, die men
dikwyls ter oorzake van het geboomte niet
zien kan. Hier draeiden wy geheel ten
Zuiden met eenen zeer sterken stroom, en
toen weder ten Oosten. De 43 wiffel-
plaets was het riviertje *Oestrelna*, ter reg-
ter zyde. Hier ontrent vonden wy eenigh
volk bezigh met afgehakt hout uit de bos-
schen nederwaert aen de rivier te storten,
daer eenige ovens op gestelt waren, om
den steen daer tot kalk te branden. Ten
tien uren kregen wy de 44 wiffelplaets,
te weten het dorp *Fedossawa* ter flinke zy-
de, nadat wy vier of vyf andere dorpen
voorby waren. De 45 was het dorp *Ko-
reetjena*. Na het varen voorby nogh eenig-
ge dorpen quamen wy aen de 46, eenen
inham der rivier ter regter zyde. Verder
ontmoeten wy nogh veele dorpen, en we-
derzyds laeg lant zonder geboomte, daer
men verre heen het gezicht van het Zui-
den naer het Oosten heeft. De 47 was
een hout kruis. Hier aen quam schoon
hoogh boulant veel met koren bezet, ook
groene weiden en gestadigh dorpen. Een
inham van de rivier verstrekte de 48 wif-
felplaets. Vervolgens was de loop der
rivier zoo sterk niet, en de diepte der zel-
ve was van twee vademmen. Hier zagen
wy twee verscheide partyen van lange pa-
len in de rivier gestelt, dienende tot het
zetten der netten om visch te vangen.
Men ziet hier meenigte van dorpjes, zoo
langs de rivier, als verder landewaert in,
zynde het gezicht naer de stadt zeer aen-
genaemt, dewyl de rivier zeer verre regt
uit te zien is ten N. Oosten, en zy hier
veel breeder is, zoodat zy naer giffing wel
250 schreden beslaen zou, en kort daer
aen wel een wurst breed wort. Al wat
hier naer de stadt strekt is vlak lant, hier
tien, daer twintigh, ook wel minder
voeten hoog van wederzyden des oevers.
Ontrent vier wursten van de stadt legt
een kloosterdorpje op de hoogte, genaemt
Monastirske dereefne, geheel van hout,
ook met eenen houten muur omtrokken:
van waer men de stadt zeer fraei in 't ge-
zicht krygt. Ten negen uren quamen
wy aen de stadt *Oest-joeza*, die de 49 wif-
felplaets was. Zy wort gerekent vyf hon-
dert wursten van Archangel af te leggen.

Tweeen-
veertigste
wiffel-
plaets.

Het dorp
Apocko.

Drien-
veertigste,

Vieren-
veertigste,

Vyfen-
veertigste;
Zesen-
veertigste;

Zevenen-
veertigste,

Agten-
en ne-
genen-
veertigste
wiffel-
plaetsen.

De stadt
Oest-joe-
za.

Zy

Negen-
enveer-
tigste wif-
felplaets.

Zy doet zich wel en groots op, verzien van tien of twaelf steene Kerken, die alle wit zyn, de koepels daer van uitgezondert, waer van 'er twee met blek belegt zyn, gelyk de torentjes. De andere kerken en huizen zyn altemael van hout. Het Hof des Aertsbisschops, die in deze stad zyn verblyf heeft, is een groot gebou. Het grootste gedeelte der stad legt aen de flinke, het overige aen de regterzyde der rivier, daer eene kerk van steen, en twee van hout zyn. De voornaemste ter flinke, of ten N. Oosten strekt zich halve maens wyze langs de rivier, een goet uur naer giffing in de lengte, en een vierde deel van een uur in de breedte; hoewel op veele plaetsen zoo veel niet, inzonderheit naer de einden. De breedte der rivier begrypt ontrent een wurst. Als men deze stad voorby is, loopt de rivier Oost en half Zuid. Wederzyds is laegh vlak lant. Een klein half uur Oost ten Zuiden van de stad ter regterzyde der rivier legt het Trooytse Klooster op een hoogte, geheel van steen: dogh de huizen daer by zyn van hout, gelyk de muur. Om den hoek des zelve ten Zuiden komt der rivier *Joega* in de *Niesna Soegna*; nemende hier ook de rivier *Dwina* haren aenvang, zoodat deze drie Vloeden hier te samen vereenigen en samenkomen met verandering hunner namen, wordende het begin *Dwina* genaemt; dat soo veel betekent als *samenvoeging*. Dus is dese stad gelegenaen het einde van de *Niesna Soegna*, en aen den mont van de *Joega*, ook aen het begin van de *Dwina*, op 61 gr. 15 min. De rivier *Joega* komt van de stad *Glienooy*, dertigh of veertigh wursten van hier gelegen.

Gelegen-
heit der
stad.

Gezicht
der stad
afgete-
kent.

Zy is hier ontrent rykelyk een wurst breed. Men vint 'er veel Russische Koopluiden. Want van hier wort veel koorn vervoert, gelyk de lantstreek daer in, ook in rogge voort te brengen, zeer vruchtbaer is. Deze stad nevens het klooster voorbygevaren zynde, tekende ik van de Oostzyde ontrent middernacht het gezicht daer van op den aenvang van de rivier *Dwina*, gelyk dat door No. 248. getoont wort, daer de letter A den mont der rivier aenwyft: B den mont der rivier *Joega*: C den endloop van de *Niesna Soegna*: D het Trooytse Klooster: E de stad, waer voor aen die zyde een eilant gelegen is. Aen de regte en flinke zyde verthoont zich het vaste lant. Deze rivier *Dwina* is tot op een uur van de stad wel een uur breed. Dan loopt zy smaller tot ontrent op 100 schreden. Vervolgens komt zy kort daer aen weder op een half uur. Wy hielden onze streek N. ten Oosten aen, varende voorby vele dorpen. Hier zagen wy een vaertuigh

met Hennip geladen op een droogte zitten voor een eilant; van waer het goet met een kleiner vaertuig daer stondt uitgehaelt te worden.

Nu quamen wy aen de vyftigste wisselplaets, een dorp, genaemt *Czaer Constantin*, gelegen ter flinke zyde tegen over twee eilanden. De 51 was het kerkje *Sienega* aen den zelve kant. De 52 het kerkje *Jaarkoelja*. Hier hadden wy gestadig dorpen, en verscheide eilanden, lage en zeer vermakelyke schoone landsdouwten. Den 22 der maent zagen wy ter flinke zyde het Klooster *Nicola* van hout, ook met eenen muur van dezelve stoffe omtrokken. Ten twee uren leidden wy het ter zelve zyde 30 wursten van de stad aen 't lant, om te gaen bezien de Zoutmakery van den Goost *Wafeli Groetin*. Deze plaets legt weinig van de rivier af, bestaende in eenige opgestelde houte huizen, strekkende ten deele om in te wonen, en ten deele om'er in te arbeiden. Daer zyn vier Zoutputten of bronnen van zout water uit den gront opkomende. In elke staet een uitgeholde boom, dicht met touwen bewoelt, komende de hoogte van twee mannen boven den gront, en 27 vademmen diep onder den gront. Zy zyn van zes of agt stukken samengefelt, waer door het water gedurigh boven komt. Boven aen elken boom heeft men een houte goot, waer door het water tot de plaetsen, daer het wezen moet, geleit wort. Elke put staet in een houte huisje besloten. Ik deed een dezer huisjes openen om het water te proeven, dat ik zoo zout bevond als noodigh zou zyn om visch te kooken. Deze vier bronnen geven zoo veel waters als 'er tot het kooken van 20 bakken noodigh is, hoewel 'er maer zes toe gemaakt zyn, en maer een der zelve gebruikt wort. Zy staen elk byzonder in een afgescheiden huis, in welks midden een groot fornuis staet, dat gestadig sterk gestookt wort. Op het zelve is een groote vierkante yzere bak van 15 voeten tot elken hoek. Deze heeft 60 voeten in den omkring, en een diepte van anderhalven voet, waer in het water gedurig blyft koken den ganschen tydt van twee en een half etmaal. Dan heeft het zich tot zout gezet. Indien het water verkookt is, wort de bak onderwyl en weder aengevult. Dusdanig een bak levert in den gezeiden tydt 40 poet zout, zynde 1333 ponden. Hier boven zyn veel dikke stokken met yzere haken, die dezen bak van onder ophouden, zoo wel in 't midden, als aen de zyden, opdat hy niet neder zou zakken, waer toe boven langs het werk heen balken zyn, waer aen de stokken vast gehecht zyn. Het water in zout verkeert halenze met een

Vyftigste
wissel-
plaets.

Eenen-
vyftigste.
Twee-en-
vyftigste.

Zoutma-
kery.

een recht staende yzere schup naer zich. De gemeene prys van yder poet zout was, toen ik daer was, twee stuivers, maer voor weinigh jaren heeft men het voor 2 of 3 stuivers te Archangel en elders gekocht. Sedert dien tydt heeft zyn Majesteit die verkooping aen zich genomen.

Drieen-
vyftigste.

Nu kregen wy de 53 Wisselplaets, zynde het dorp *Wodnooy-Koereskom*. Ter flinke zyde van 20 wursten hadden wy het gezicht veler dorpen, leggende in het midden der rivier een groote bank, en een eilant, wel twee wursten lang, en vol geboomte. Noortwestelyk, ook ten Noorden aengaende, kregen wy ten zeven uren de rivier *Wietfigda* ter regter zyde. Men berichtte my dat die komt uit Sibirie, loopende hier van het Noord-Oosten in de Dwina, daer zy ontrent even breed is. Hier door vint men den loop der rivier Dwina op deze plaets veel sterker. Wy gingen al West Noord-west aen, vindende de rivier op verscheidene plaetsen een half uur breed, en doorgaens weinigh minder. Zoo is ook de *Wietfigda*. Een half uur voortgevaren kregen wy ter flinke zyde eenen uithoek van het lant, die ten Zuiden een kom of meer dan een halve maen maekt van volle grootte, die ze den naem van een *O-ser* geven. De uithoek begint van het Noorden naer het Westen, en loopt naer het Noordwesten om. Wy nu ten Noordwesten voortgaende kregen weder een eilant, en doorgaens dorpen. De rivier had hier twee en een halven vadem diepte, en verder op nogh meerder, in het midden anderhalven vadem.

Vieren-
vyftigste.

De 54 wisselplaets van 20 wursten was het dorp *Comarietse*, leggende op de hoogte by aengenaem geboomte. Het heeft twee Kerkjes met eenen Kloktoren. Weinigh verder zyn vier eilanden in de rivier met groot geboomte bezet even als een bosch, waer van eenige meer dan een ja twee wursten langh zyn. De rivier loopt hier byzonder sterk af, en is ontrent 4 wursten breed.

Vyfen-
vyftigste.

De 55 van 15 wursten is het kerkje *Nawollocke Juyjenoe* ter flinke zyde. Hier leggen doorgaens dorpen. Den 23 der maent ontrent den middagh kregen wy aen de zelze zyde de 56 van 15 wursten. Dit was het dorp *Peremogora* met twee kerkjes, leggende op de hoogte dicht aen de strant. Hier by vloeit aen deze zyde het riviertje *Levele* in, strekkende zich ontrent 10 wursten in 't lant. Men beschout de rivier hier zoo veer als men kan beoogen. Zy loopt hier en daer met groote bogten halve maens wyze innewaert, wel een wurst breed. Het gezicht daer van verthoont zich op No. 249. Nu kregen wy verscheidene groote zant-

platen, welker eene het grootste gedeelte der rivier beslaet. Na het varen voor by verscheidene plaetsen kregen wy ten twee uren na den middag het dorp *Peremogorie* ter flinke zyde, zynde de 57 wisselplaets van 12 wursten. Hier vonden wy een groote streek heen de rivier wel de helft smaller. Wy gingen meest N. ten Westen aen, vindende gestadig dorpen en vermakelyk geboomte. De 58 van 20 wursten was het riviertje *Weekfigda* ter regterzyde dicht aen een eilant vol geboomte. Weinigh verder legt nogh een ander. Hier is de rivier weder breeder, en twee en een halven vadem diep. Ten tien uren kregen wy ter flinke zyde het dorp *Jagries*, dat de 59 was van 20 wursten. De 60 was het dorpje *Wergna Tooyma*, leggende ter regter zyde, na vyftien wursten. De 61 ter riviertje *Siftra* na 12 wursten aen dezelve zyde. De 62 *Niesnooy Toyma* ter zelve zyde. Des nagts voeren wy nogh voorby vele dorpen. Den 24 der maent was de 63 een huisje, genaemt *Borok*: en op het midden de 64 van 15 wursten het dorp *Koppa* ter regterzyde. Het heeft eene fracie Kerk, waer van de Koepel met blek belegt is. Als men is op de hoogte van 63 gr. 10 min. rekt men ter halver wegh te zyn van de stad *Oestjoega* tot *Archangel*; dat is naer myne rekening 224 tot hier van *Oestjoega*. Weinigh verder vonden wy een groote bark met hennip geladen op een droogte zitten, daer ze voor drie weken op geraekt was. De 65 was het dorp *Koneesgorja* ter regterzyde na 15 wurst. De 66 ter zelve zyde het dorp *Sielinge* na 12 wurst. Hier ontrent was weder een lang eilant vol geboomte, draejende hier de rivier W. N. West en half Noord. Hier zagen wy veele mans en vrouwen langs de rivier met den hengel visschen. De 67 was een riviertje ter flinke zyde, genaemt *Pende*, na 15 wursten. Het komt van over de 40 wursten verre uit het lant, en is vry diep. Het dorp beslaet een groote streek. Daer is een bosch van kort geboomte, waer door men geen dorpen zien kan.

De 68 wisselplaets is van 20 wursten, te weten het Kerkje *Jpkiena* ter flinke zyde. Den 25 der maent ontrent 6 uren kregen wy steenagtiger en hooger lant wederzyds. Gaende ten Noorden aen hadden wy ten 8 uren den hoek der *Albastbergen* ter flinke zyde. Wy leidden het om den hoek aen lant, om deze *Albastbergen*, die *de Pissoerije* noemen, dat zoo veel zeggen wil als *Ovens*, te gaen bezichtigen. Wy vonden deze plaets overvremt wegens de onderaertiche grotten en gangen, door de Natuur hier gemaekt. De voorste inkomst rust als op pilaren, die hier en daer den rotsbergh on-

Zevenen-
vyftigste.

Agten-
vyftigste.

Negenen-
vyftigste.
Zestigste.

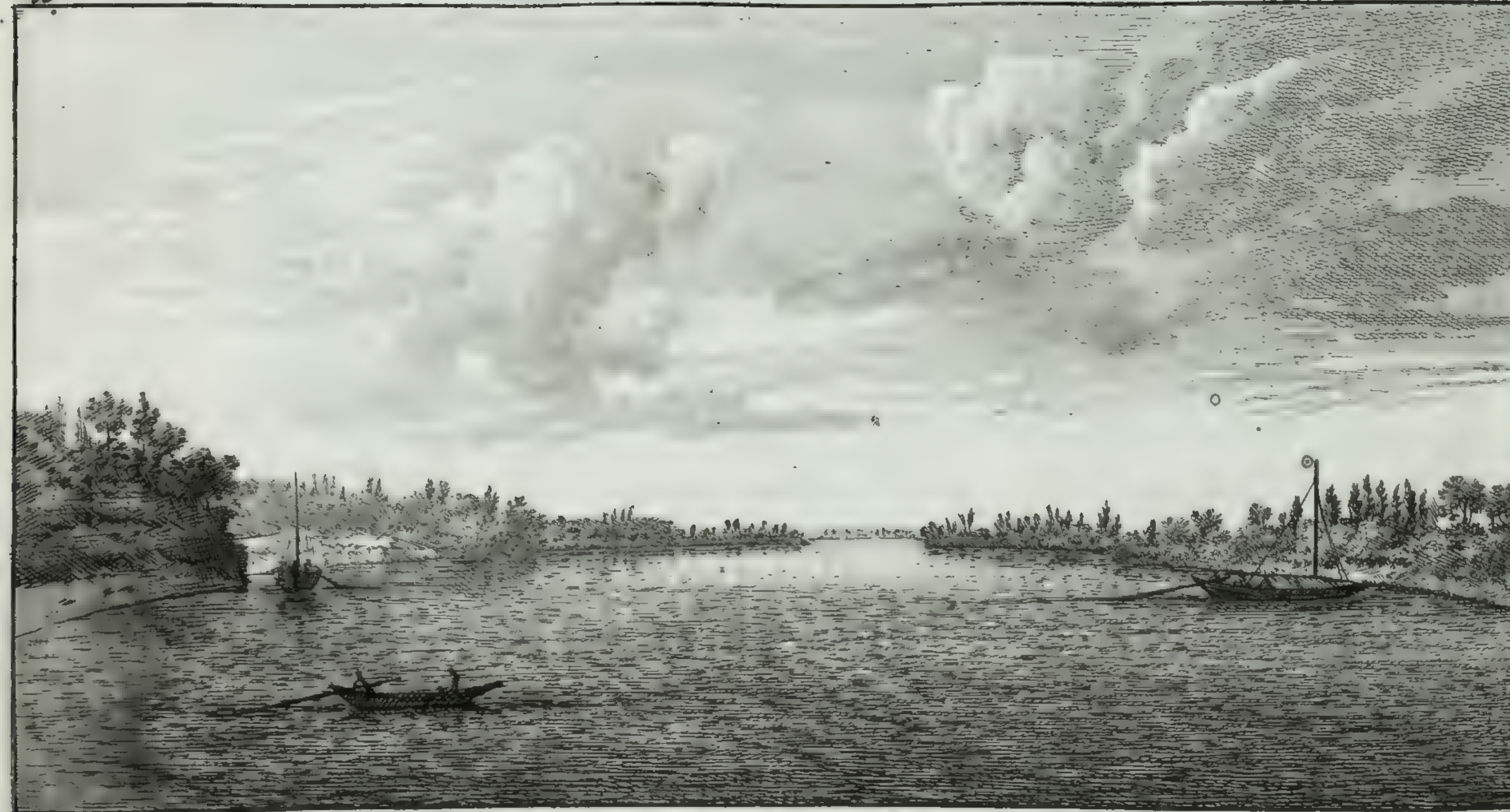
Eenen-
zestigste.
Twee-en-
zestigste.

Drieen-
zestigste.
Vieren-
zestigste.

Vyfen-
zestigste.
Zeven-
zestigste.

Zevenen-
zestigste.

Agten-
zestigste.

GROT IN D'ALBAST-BERGEN.

DE BERGH ORLEES.

ondersteunen met zydestukken. Veel andere gangen en smalle grotten vint men hier. Ik begaf my in eene der voornaemste, meer dan hondert schreden groot, met kaerslicht. Men geeft voor dat de dezelve wel 30 wursten onder den bergh of aerde heen loopt: hoewel anderen dat tegenspreken. Ik had dit gaerne zelf niet onderzocht: maer wy konden om den natten en slikerigen gront (want het water was 'er niet langh uitgeweest) niet verder voortkomen. De voornaemste ingangen vertoonen zich niet anders als poorten. Ik tekende hier binnen zynde een party daer van af met een doorzicht van de rivier, en de andere zyde daer van, zoo als het getal 250. aenwyft. Voor in den gangh daer men dan verder doorgaet, en wederzyds andere gangen en grotten vint, waer van'er eenige in korten tydt stuiten, is een tweede gezicht nader voor aen, daer men het begin des doorgangs tusschen beide de rotsen ter regterhant ziet, gelyk van voren het inkomen; daer twee openingen als bogen of poorten zyn, in 't midden van de berg, Pilasters wyze door de natuur onderschraegt, waer tusschen door men de rivier met myn vaertuigh en de andere zyde des lants ziet, met een gedeelte van de buitenzyde des bergs, en den voorgront, daer men op komt, met No. 251. aangewezen. Men vint dezen steen wit als Albast, waer van verscheide fraeijgheden gemaekt worden. Dog de stof is te week. Want ik nam'er een stuk van mede dat ik affloeg, nevens iets van het geen boven aen zit, als van de rots. Men rekent deze plaets 150 wursten van Archangel af te leggen. Men ziet deze steenbergen ontrent twee uren langh nevens de rivier. Buiten deze plaets evenwel zyn'er geen andere grotten. Boven is het vooraen vol geboomte. De rest is al beploegt lant. Dit gebergte eindigt binnen een half uur tyds. Dan ziet men geen steen meer. Nu kregen wy de 69

Negenen-
zestigste

Zeventig-
ste Wissel-
plaets.

wisselplaets het dorp *Zwoos* na 20 wursten ter zelve zyde. Wy vocren hier weder voorby een groot vaertuigh, dat op de droogte zat, en zagen het volk bezigh met den nat geworden hennip te droogen, ook vele eilanden. De 70 wisselplaets van 15 wursten was het dorpje *Gabregore* ter regterzyde. Hier ontrent raekten wy onder eene zware regenvlaeg vermengt met donder en harden wint op den gront, daer wy een vierde deel van een uur in dat harde weder bleven zitten, moettende het scheepsvolk te water gaen om ons weder vlot te helpen. Onder tusschen bleef de regen duren. Wy hielden het al gestadigh tusschen Noord en West aen. Ik bevond de rivier hier doorgaens een kleene wurst breed, nu min,

dan meer. De 71 was van 25 wursten, te weten het dorp *Oesfa* ter flinke zyde met twee Kerken. Aen den zelve kant ook de 72 van 20 wursten, zynde het dorp *Ragoela*. Den 26 gingen wy met het zelve weder na den middagh veel O. N. Oost aen, maer zeer langsaem door den tegenwint. Veeltyts werden wy met de lyn getrokken aen de N. Westzyde, daer het ondiep was, en vol steenen lag. Aen den anderen kant konden wy om den harden wint niet komen. Hier ontrent lagen eenige vlotten met teer geladen, van de stadt *Wage* naer Archangel geschikt. Deze vlotten zyn van veele boomen samengezet. Het water loopt 'er ten deele over heen. Ten drie uren na den middagh voeren wy ter regterzyde voorby het dorp *Stoepina*, dat groot en dicht betimmert is, en twee tamelyk groote Kerken en eenen Kloktoren heeft. Daer is uitmend schoon boulant. De wint bleef zoo langh tegen waejen, dat wy niet voortkonden, en over 15 wursten, die wy hadden af te leggen, elf uren doorbragten. Ten zes uren hadden wy den bergh *Orlees* aen de flinke zyde nevens ons. Hier aen arbeidden veel honderden van menschen, om den steen daer uit te halen, en tot gebruik te hakken. Deze steen most gebruikt worden tot het opbouwen of voltrekken van het Kasteel buiten Archangel, genaemt *Nove Dwinko*. Hier toe lagen hier vyf groote vaertuigen om den steen af te voeren. Hier is ook een dorp, dat de benamingh van den bergh heeft. Ook zyn'er huizen en hutten voor het werk opgesteld. Daer tegen over aen de andere zyde der rivier zyn ook verscheide huizen geschikt tot het bereiden van kalk en andere boufstoffen. Van die stoffen zag men hier eenige hoopen leggen. Hier ontrent komende gingen wy ten Noorden aen: maer de bergh, die vry hoogh is, en met eenen hoek uitsteekt, doet de rivier draegen ten Oosten, en dan weder naer het Noorden, en N. Westen. Zy is hier maer ontrent 50 schreden breed. Ik geef u de verbeeldinge van dezen bergh, op wiens bovensten uithoek veel volk stont, nevens drie der vaertuigen, die daer lagen, op No. 252. De steenen aen die zyde in den bergh vertoonen zich, als of ze gebout lagen. Boven op is geboomte, en daer agter en verder schoon boulant. Hier kregen wy nu de rivier weder breeder, ook aen de flinke zyde Steenbergen, maer zoo hoog niet als de vorige, ook zoo veel niet. Ten negen uren quamen we aen de Kabak, of het Bier-en brandewynhuis zyner Majesteit. Het volk daer van riep ons toe dat zy bestolen, en geslagen waren van het volk van het vaertuigh, dat daer digt

Gebergte
afgebeelt.

ontrent lagh, en dat 'er een byna^o doot lagh. Dit was het zelve volk, dat steenen naer Archangel most voeren. Ik quam daer by, en na gedaen onderzoek bevond ik dat het maer al te waer was. Wy gingen van daer, en weder voort, dogh waren gedwongen des nagts door den harden wint op anker te leggen.

Den 27 der maent ontrent den middag roeiden wy weder voort N. Oostelyk aen. Hier vonden wy eene groote droogte, daer wy niet voorby konden, zonder aen de regterzyde over te steken. Een uur daer na hadden wy een groot dorp voor ons, dat twee molens en een kerk hadt; leggende op het eilant *Marielo-Ostrof*, welken naem ook het dorp draegt. Het lant daer van wort ten deele beploegt. Voor het zelve legt een groote Zantdroogte. De 73 wisselplaats van 15 wursten bestont in eenige huizen ter flinke zyde *Mekintje* geheten. Nogh een cilant en verscheide dorpen voorby zynde quamen wy ten zes uren voor de Scheepmakery *Wassja*, toebehoorende aen twee Russische Gebroederen, Koopluiden in hout, genaemt *Asip* en *Feddor Basenien*. Deze timmeren daer verscheide schepen, zoo fluiten als andere. Men ziet 'er een fraei lusthuis met vyf beschilderde torens en eenige huizen. Aen d'andere zyde der rivier, die hier breeder wort, zyn in de vlakte by hoogh gebergte verscheide dorpen. Vervolgens ook verscheide eilanden ter flinke zyde, waer op een meenigte van dorpen legt. Men kan dit ook aen de andere zyde omvaren, wanneer men de stadt *Kolmogora*, die 50 wurst van Archangel gelegen is, over het vlakke lant ziet leggen. Wy gingen Noordelyk aen. Na verscheide dorpen gehad te hebben ter regterzyde quamen wy ten negen uren aen het riviértje *Joera*. De 74 wisselplaats van 15 wursten ter zelve zyde loopt om een eilant. Hier gingen wy West aen, behoudende ter flinke zyde een groot eilant, waer op veele dorpen, ook molens, en schoon boulant gezien worden. Aen de regterhant der rivier hadden wy ook gestadigh dorpen. Hoe nader men aen Archangel komt, hoe de wursten groter zyn.

Ten elf uren hadden wy het gezicht over de eilanden der stadt *Kolmogora*, ontrent op een en een half uur afstands. Een uur verder vonden we ons nevens het steenen Klooster *Nowoy Preloetkoy* ter regter zyde, waer by eenige huizen op den bergh geboüt zyn. Het lant hier langs heen is hoogh en bergagtigh. Schuins tegen dit Klooster over komt de rivier van Kolmogora achter de eilanden, loopende weder hier in. Nu Z. Z. West aen gaende trokken wy des nagts voorby de 75 wisselplaats van 12 wursten, het

dorp namelyk *Loskova-gora* ter regter zyde. Den 28 der maent ten agturen voorby de 76, namelyk het riviértje *Leefla* aen de zelve zyde ook 12 wursten. Gaende nu meest West aen hadden wy ter flinke zyde veele eilanden. De 77 was het dorp *Oeyma* ter flinke zyde ook 12 wurst.

Dit legt wat landewaert in aen het riviértje *Oeyma*, dat wy na anderhalf uur in de rivier zagen vloejen. Nu waren wy ontrent tien wursten van Archangel, en hadden de schepen voor de stadt leggende in 't gezicht. Nu quamen wy al voort aen verscheide dorpen en eilanden, ook het Klooster *Michaël Archangel*, waer van de kerk van steen gebout is. De huizen zyn van hout, ook met eenen houten muur omtrokken. Nu waren wy een wurst van de stadt, daer wy ten vyf uren aenquamen, zynde de 78 wisselplaats.

Deze stadt Archangel legt op 64 gr. 22 min. Op de reede vond ik hier 22 schepen, en daer onder 13 Hollantsche, drie Engelsche, vyf Deensche, en een van Hamburgh. Den volgenden dagh quamen hier noch twee Engelsche schepen.

Op den 9 dezer maent July onthaelde de Gouverneur Knees Petrus Alexewits Gallitzin op het Kasteel Nove Dwinko alle de hier zynde overzeesche en andere Koopluiden, dewyl het de naemdagh was zynere Majesteit.

In de volgende dagen quamen hier noch al meerder schepen, zoo Hollantsche en Engelsche, als andere.

Hier verstont ik dat onder 't Convoi der schepen van Archangel vertrokken in den jare 1707 den 8 October het schip, genaemt het blacuwe Postpaert, was lek geworden: door welken noot gedrongen de schipper Jan de Lange zich met zyn sloep naer 't oorlogschip Kampen, gevoert door Kapitein van Buren, begaf, om middelen te beramen tot reddinge van het schip. Ondertusschen nam de wint zoo sel toe dat de schipper niet weder aen zyn schip kon komen, noch zyn volk in den noodt helpen. Zy vergeefs wachtende naer verlossingh, noch eenigh teken van 't oorlogschip gewaer wordende, besloten in den voornagt een haven naer den wal te zoeken. Dus zwervende tot den 3 November zynze des avonts genadert aen de zeven eilanden: dog hun oogmerk niet kunnende bereiken, zyn zy den volgenden dagh agter de eilanden van *Swetenoes* geankert. Middlerwylen haddenze groote moeite gehad om het schip met pompen boven te houden, en het toen, zoo veel doenlyk was, op het lant gehaelt, zynde zoo vol water dat het met de zee gelyk stont. Dus waren zy genootzaekt daer te overwinteren, en geheele vyf weken door te brengen zonder

Zevenzeventigste.

Zevenzeventigste.

Agtenzeventigste wisselplaats. Komt t'Archangel. Gelegenheit der stadt.

Drieenzeventigste.

Vierenzeventigste.

Vyfenzeventigste.

Elendige schipbreuk.

M. Forl. Sc.

BEESTJE BORN-DOESKIE.

der eenige menschen te vernemen. By deze benaetheit quam gebrek van levensmiddelen zoo verre, datze ontrent drie maanden langh hun voedsel gehad hebben van geerft met talk gemengt. In dit gewricht van zaken quamen om de drie of vier weken eenige Lappen met hun sleden over de sneeu, om te zien of zy noch in 't leven waren. Maer niemant van hun kon met dit volk spreken. Hout was 'er niet te bekomen. Derhalven flooptenze het schip om zich by het gesloopte hout te warmen. Hun drank was sneeuwater. Zy bergden zoo veel goet als zy konden, dat voornamelyk in Jugten bestont. In dezen staet bleven zy tot den 12 Mei, en besloten dien dagh met hun tien, zynende de helft van 't volk, zich in de boot naer Archangel te begeven. Maer komende aen de rivier *Pennooy* warenze gedwongen daer zeven of agt dagen te blyven, dewyl zy door de meenigte van het ys niet verder voort konden raken, noch eenig water zien. Eindelyk quamenze den 3 Juny tot Archangel aen, hebbende eenen man verloren, dien ze aen lant begraven hadden. Deze ongelukkige menschen waren egter nogh somtyts door de Lappen met verschen visch gespyft, waer toe zy dan geerft in plaets van broot aten. In het laetst der zelve maent quamen zeven schepen uit het vaderlant agter de eilanden van *Swittenoës*, op welker Schippers de Stierman van 't verongelukte schip, genaemt Klaes Bunschoten, verzogt het scheepsgereetschap, en de koopmanschap, die 'er overigh mogt zyn, naer Archangel te voeren. Deze luiden deden dit, halende het goet nevens zeven matrozen uit het schip. De Stierman met twee personen bleef aldaer tot dat 'er nader orde van Archangel komen zoude. Deze orde quam eindelyk met een klein Russisch vaertuig in het lef van Juny met meer dan 20 Russen, om het overige goet te droogen, en t' Archangel te brengen. Dus quam de Stierman nevens de twee luiden, die hy by zich hadt, met het zelve vaertuigh gezont t' Archangel aen met een gedeelte van het goet, staende het overige te volgen. Myn begeerte om een net verhael van dit onheil te hebben was zoo groot, dat ik den gemelden Stierman in myne herbergh verzogt, die my al dit bericht heeft medegedeelt.

Russische
Heiligh.

Ik vond hier eenen Rus, die onder dezen lantaert voor eenen Heiligh gehouden wort. Hy was een man van ontrent zestigh jaren. Hy was voor dezen getrouwt geweest, maer had zyn vrouwe verlaten, en sedert eenige jaren geheel naekt langs de wegen en door eenige steden geloopt, inzonderheit hier en te Wologda. Hy liet zich veel zien op de marktvelden, in

de kerken, ook wel binnen in 't hof van den Gouverneur. Hy quam my voor als een mensch geheel onbedreven in den godtsdienst, en begaeft met geen verstant altoos. Waerom myn gevoelen is dat hy zulk een schaemteloos leven heeft aengevangen enkel om voor eenen Heiligh gehouden te worden, en dus rykelyk aen zyn onderhoud te geraken; in welke verwachtinge hy zich geenszins bedrogen heeft. Somtyts liep hy met een out verbroke netje van tou gebreit, dat hem ten deele voor de schamelheit hing, en met een toutje om zyn middel vast was: somtyts ook zonder het zelve; en dit zoo by winter, en by zomer. Ik bragt door middel van een vrient, die hem kende, zoo veel te weegh, dat ik hem in myn herberg kreegh, en hem geheel met verf op eenen doek afmaelde, onder beding dat hy nogheenszoude wederkomen. Dit beloofde hy, maer hielt zyn woort niet. Ik wendde vergeefs veel moeite hier toe aen: en het quam my vrent voor, dewyl ik hem voor zyn zitten wel beloont hadt. Zyn haer en baert hingen als een touw in een, dewyl 'er noit kam aen gebezigt wert. Gy ziet zyne afbeelding op No. 253.

Zyne af-
beelding.

Ik zagh hier een beestje, genaemt *Born-doeskie*, en kocht het nevens eenige andere van dezelve soort, en liet 'er hokjes voor maken, waer in ik ze hielt aen kleine ketentjes vast gebonden, met inzicht omze in het vaderlant te brengen. Maer alle de jonge storven my af, blyvende de oude in 't leven. Deze beestjes hebben veel gelykenis van den Inkhorn, hoewelze kleiner zyn, voorts graeu van kleur en bruin gevlakt. Zy worden gevoedt met Framboisen, die ik op de reize voor hun met my nam. Zy zyn ook graeg naer haesnoten, die zy aerdigh weten te kraken. Zy eten ook broot, waer toeze scherpe tanden hebben, zoodatze zelf hout aen stukken byten. Zy worden allengs zeer tam, zoodat de Juffers hen veeltyts, als ze uitgaen, by zich houden. Ik zette twee der gestorvene op voor myne zinlykheit, en geef u de verbeelding van het eene in zyn eige grootte op No. 254.

Russische
diertjes.

Op den 25 dezer maent quam hier aen het schip de Hoogepriester Aäron, gevoert door den schipper Simon Sloft, verzien van een Fransche vrygeleibrief. Met dezen besloot ik de reize, die my overigh was, af te leggen. Ook quamen 'er nogh vier andere schepen voor de stadt ten anker.

Den 13 der maent Augustus gingen wy den Gouverneur geluk wenschen met de goede tyding, die 'er wegens de rebellen gekomen was, welker hooft, genaemt *Bolowien*, van zyn eigen volk ge-

Rebellen
gedempt.

vangen om het mislukken des aanslags, zich zelve doorschoten hadt. De Gouverneur van Asof was zelf op de rebelen, die de stad meende te vermeesteren, uitgevallen, en had hen alle verjaegt: waerna als deze Bolowien de handen aan zich zelve gelegd had, hadden hem zyne eige vloekverwanten het hoofd afgeslagen, en het met zich nemende naer Asof zich op genade en ongenade aan den Gouverneur overgegeven.

Eenige dagen hierna verzocht ik aan den Gouverneur, dat ik myn goet, zonder dat het bezichtig wierde, aan boort mogt doen brengen. Hy stont myn verzoek beleefdelyk toe, daer by voegende een geschrift van zyn eige hant, waer by my verlof gegeven wert, om vryelyk uit dit land te mogen vertrekken, om aan de

onderzoekers der schepen, als ik by het kasteel *Nove Dwinko* zou gekomen zyn, te vertoonen.

Deze Gouverneur is een man van groot Lof des Gouverneurs van Archangel te destigheit en beleeftheit, en daerom in groote agtinge by d'overzeesche natie. Vyf jaren lang heeft hy wegens zyn Czaersche Majesteit voor Gezant aan 't hof van Weenen gelegen. Hy spreekt de Duitsche, ook de Italiaensche taal, en heeft zyne huishouding geheel op de Duitsche manier geregelt.

Eer ik van hier scheidde quamen hier Blyde tyding. twee Hollantsche schepen aan met de gewenschte tyding der overwinning door de Bontgenooten op de Françoisen by Oudenaerden bevochten; bevestigende ook het aenkomen der Transportschepen, dat hier groote vreugde veroorzaakte.

LXXIX. H O O F T S T U K.

Vertrek van Archangel. Aftekening van het kasteel Nove Dwinko. Aftekening van het Gebergte Poots-floert. Aftekening der Noortkaep, en der Eilanden Inge, en Surooy. Aenkomst t'Amsterdam, en in 's Gravenhage. Besluit van dit werk.

Vertrek
van Ar-
changel.

Het kas-
teel Nove
Dwinko
afgete-
kent.

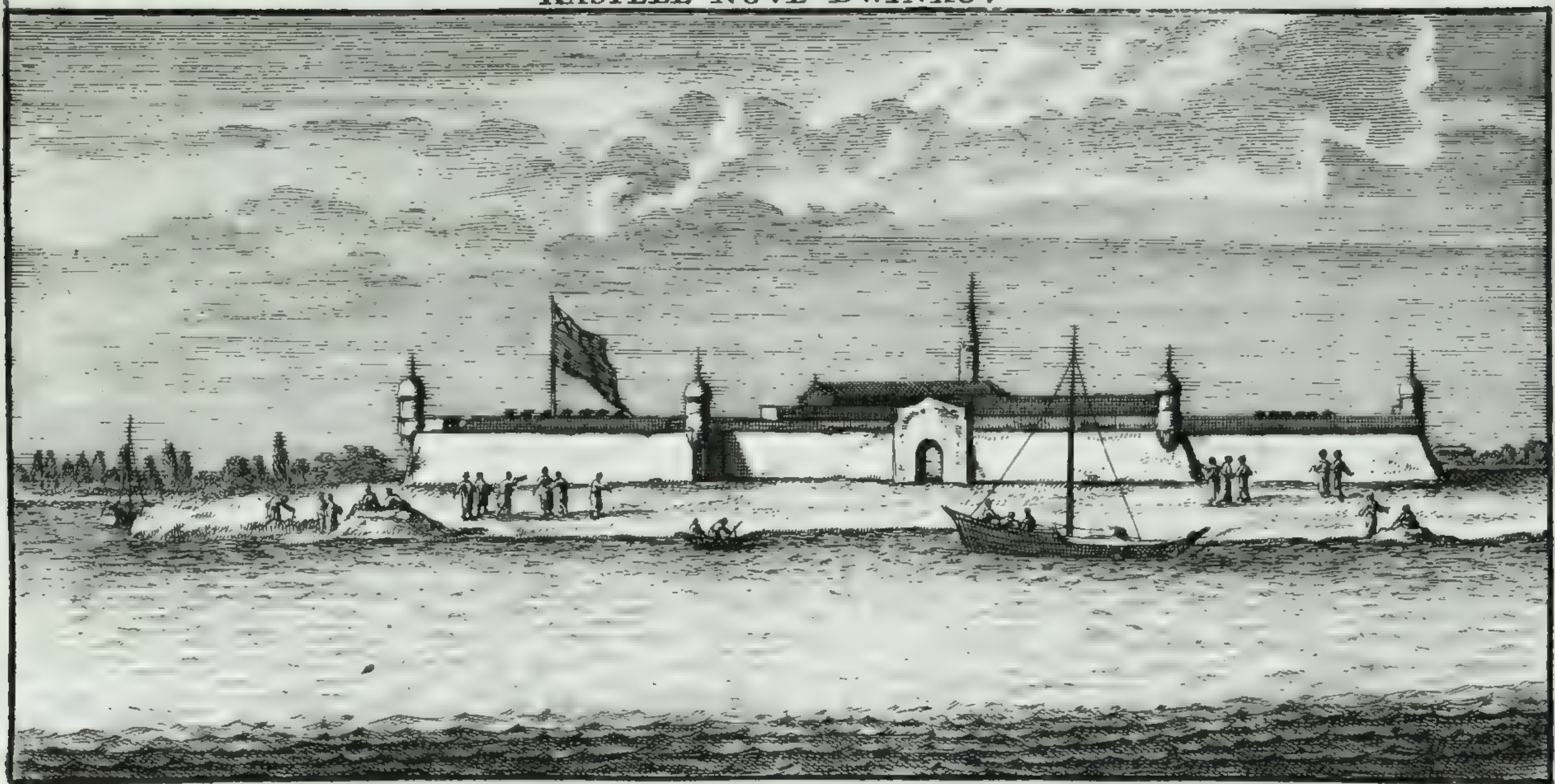
IK begaf my op den 23 der maent Augustus met een kleene roeischiut van Archangel af, en quam na een uur varensaen 't gemelde schip den Hoogen Priester Aäron, dat reets onder zeil was. Binnen scheeps boort zynde quam ik wel haest aan het kasteel *Nove Dwinko*, daer we ten anker bleven om verlof af te wachten van te mogen voortvaren, komende middlerwylen de bezichtiger der vreigeleibrieven aan boort. Ten drie uren na den middagh wert de vlagh van 't kasteel tot teken van door te mogen zeilen opgehaelt. Over de rivier legt hier een houte brug, die zoo wydt opgehaelt wort, dat twee schepen nevens elkander kunnen doorvaren. Ik tekende ondertusschen dit nieuwe kasteel af, waer van ik de verbeelding hier nevens stelle.

Nu deed ons de tegenwint nevens verscheide andere schepen op anker leggen tot den 26 der maent, wanneer het harde weder bedaerde. Dus gingen wy ten zeven uren weder onder zeil, wordende met de sloep voortgeboegseert tot twee uren voor den middagh, wanneer wy weder door ongunst des wints moesten ankeren by de drie uitleggende scheepjes zyners Czaersche Majesteit, waer van het een 18, en de twee andere 12 stukken kanon voerden. Den 28 quamen nogh drie

schepen by ons ten anker: en den 29 zaggen wy met den morgenstont alle den ochtend verwagt wordende schepen het een na 't ander aenkomen, en vervolgens ons voorby zeilen, makende wel een getal van hondert en vyftigh schepen uit, waer onder negen waren van oorlogh, die buiten ten anker bleven: namelyk vyf Engelsche, drie Hollantsche, en een van Hamburgh. De Engelsche koopvaerdschepen waren 68 sterk, de Hollantsche vyftigh, de Hamburgse 18, en de Deensche drie, waer by nogh een Russisch was, dat van het Beereneiland met Walruspek af quam. Dit was het eerste schip, dat de Russen derwaert gezonden hadden met zeer gelukkig gevolg, zynde de Schipper en Stierman van het zelve schip Hollanders. Dit voorbyvaren van zulk een aenmerkelyk getal van schepen was zeer vermakenlyk te zien, zynde het wel vyf uren na den middagh, eer het laetste ons voorby zeilde. Ook was zulk gelykelyk aenkomen eener vloote hier noit gezien; en het was te meer te verwonderen, dewyl het geschiedde zonder dat zy eenen eenigen loots binnen hadden.

Het Deensche schip, voerende den wimpel van den grooten mast, was voorzien met agtentwintigh stukken kanon, hebbende binnen boort den Heer Ismeyerhof,

KASTEEL NOVE DWINKO.

hof, die aan het Hof van Deenmarken wegens zyne Czaerse Majesteit voor Gezant geweest was, nevens zyn hofgezin. Welk gezelschap aen lant gezet zynde had het te gelyk orde om in te nemen de Gemalinne des Gezants Dolgerocke, welke Gezant reets aengekomen was aen het Hof van Koppenhage, om daer by beurt wegens den Czaer de waardigheid van Ambassadeur in de plaets van den Gezant Ismeyhof te bekleeden. Dit schip niet willende zynen wimpel stryken bleef hier by de Czaerse uitleggers, om zich weder naer buiten te begeven, ten anker, dewyl het zonder dit teken van eerbiet niet voorby kon zeilen. Ook waren reets door de schepen zyner Majesteit ontrent twintigh kanon schooten met scherp gedaen, omdat eenige schepen meenden door te zeilen zonder hun braem- of marszeil te stryken; waer toe ze toen wel gedwongen werden, moettende daerenboven voor elken schoot 50 gulden betalen. Alle de schepen bleven by het kasteel Nove Dwinko ten anker.

Komst in
de Witte
zee.

Op den 30 der maent gingen wy weder met eenen Z. Oostenwint onder zeil, en quamen des avonts ten agt uren in de Witte zee, daer ons de Lootsen verlieten. Toen gingen wy Noortwest aen, en hadden met den morgestont den grauw- en hoek ter regterzyde nevens ons. Op den middagh overviel ons zulk een zware mist, dat wy geen der schepen, die by ons waren, konden onderscheiden, en

schier niet van ons zien. Ten zes uren klaerde het weder wat op, zoodat wy de kust van Laplant ter slinke zyde zagen, daer wy des nagts en des morgens van den eersten September met schoon weder nevens zeilden, zonder eenige dorpen, geboomte, of menschen te zien. Hier kregen wy weder negen onzerschepen agter uit in 't gezicht, vindende gront van 22 tot 26 vademmen. Den volgenden dagh gingen wy met harden Noorden wint en holle zee Noort West aen. Toen zagen wy noch lant, noch onze schepen. Op den middagh vonden wy de hoogte van 60. grad. 50 minuten. Ontrent het eiland *Kilduin*, leggende ten N. Westen van ons, ontrent 70 mylen van Archangel. Den 4 der maent zagen wy het vorige lant weder, zynde het begin van het Deensch gebiet. De bewoners des zelfs zyn Vinnen, zich onthoudende in het gebergte, genaemt *Pootsfoert*, waer op zich veel sneeu ver- toonde. De gelegenheit des zelfs ontrent vyf mylen van ons wort door No. 255. verbeelt. De inham vertoont zich met drie of vier verscheide deelen agter elkan- der. Wy hadden het ten Zuidwesten van ons, gaende Noortwestelyk aen. Des morgens zagen wy weder eenen in- ham, genaemt *Tanebaey*, strekkende zich verre landewaert in, om den hoek van 't gebergte, gelyk op No. 256. aangewe- zen wort. Na weinigh tydt ontdekte zich agter den hoek verder lant. Hier

Kust van
Laplant.

Gebergte
afgete-
kent.

De inham
Tanebaey.

bevonden wy de hoogte van 70 graden 8 minuten. Nu door tegenwint zeewaert in laverende zagen wy geen lant meer, en hadden voorts weinigh nacht. Des volgenden daegs hadden wy met het zelve weder de voornoemde Baey Zuidwest ten Zuiden ontrent zes mylen van ons. Zoo als my bericht wert, moet deeze Baey wel twee mylen wyt zyn. Op den middag vonden wy de hoogte van agtzenventigh en een halven graedt. Den 7 kregen wy beter wint, die het dyzigh weder en regen verdreef, zoodat wy de Noortkaep in 't gezicht kregen. Ik tekende die zodanigh als zy ten Zuid Zuidwesten van ons was, terwyl wy ten Zuiden aen gingen. De grootste voorste klip wort de *Moeder*, de wederzytsche kleene de twee *Dogters* genaemt. Het agterste gebergte is 't lant van de Kaep; zynde de afscheiding der zee tusschen het zelve, en 't ander lant ter zyde van *Jelms-huy*. Wy geven 'er u de verbeeldingh van op No. 257.

De Noort-
kaep af-
getekent.
Klippen
der zelve.

De Eilan-
den Inge.

Het Ei-
lant Su-
rooy.

Groote
Inham.

De Eilan-
den
Noort-en
Zuidfoele.

Ten 6 uren des avonts hadden wy ter zyde de Eilanden *Inge*; makende een groot lant dat aen elkander vast is. Ter rechterzyde legt een kleene klip *Schips-holm* genaemt, die afgescheiden is. Hier strekt het verdere lant zich achter. Zie No. 258. Nu zeilden wy met eenen O. Z. Oosten wint Z. West aen met stilte, en hadden des morgens ten zeven uren het eilant *Surooy* ter flinke zyde ontrent vier mylen van ons, gelyk het van ons vertoont wort op No. 259.

In het midden van het gebergte vertoont zich een groote Baey of inham der zee, daer de schepen kunnen in zeilen, en vervolgens tusschen de bergen en ter flinke zyde weder uitkomen ter plaetse, daer men het gebergte van elkander afgescheiden ziet. Dit wort met de letter A aangewezen. Een andere inham wort ter flinke zyde aangewezen door B. De Westhock ten Zuiden van ons door C. De schepen kunnen ook tusschen de eilanden doorzeilen. De bewoners dezer kust zyn visschers, die hunne vangst naer Bergen en Dronte voeren. Het lant behoort onder het gebiet van Deenmarken.

Ten vyf uren quamen wy aen de klippen of eilanden, genaemt *Noort-en Zuidfoele*, of anders de onbekende klippen, die men in d Zeekaerten niet aengetekent vint. Alle de klippen worden rondom van de zee bespoelt. Wederzyts ziet men nogh veele andere, en eenige der zelve met sneeu bedekt. De gestalte der zelve is te zien op No. 260.

Den 9 der maent voor den avont kregen wy een schip dicht by ons, dat wy inwachtten, en elkander toeriepen: waer toe het eenen spreekhoorn in hadt; waer

by wy de onze, en zy, die 'er op waren, ook hunne vlagh hadden opgehaelt. Het was een kleen Fregat van Londen, geschikt naer Archangel om aen de Engelsche schepen, voor zoo veel wy bemerken konden, eenige ordres te brengen.

Den 11 vonden wy de hoogte van 68 gr. 38 min., zeilende met eenen goeden Noorden wint Z. West ten Westen aen. Wy waren op de streek van *Loef-foert*, gerekent 250 mylen af te wezen van Archangel, en even zoo veel van Amsterdam. Des nagts hielden wy het door tegenwint in zee, en bevonden des morgens 69 gr. 9 min.; den volgenden dag 67 gr. 8 min., gelyk ook den 14 der maent met stil weder. Dezen morgen ten half agt was 'er een groote zonnenezwym, zoodat de zon een groot half uur verduistert was, waer door wy veel van het daglicht verloren, ziende maer alleen een streek of kant van de zon, even als een begin van de maen. Vervolgens gingh de zon wech achter eene wolk, dogh quam met eene zyde nogh weder bedekt te voorschyn. Het weder was eenigszins beroert, en de hoogte 66 gr. 44. min. de wint ongestadigh. Den volgenden dag hadden wy 65 gr. 55 min. met eenen stillen Noordelyken wint. Wy gingen Z. Z. West aen. Des nagts ten elc uren ver-
toonde zich aen den hemel een wonderlyk licht met zeer groote stralen, als of alles rondom in den brant stont, zoodat men daer by bequamelyk kon zien te lezen. Dogh het duurde maer 2 of 3 min. Het was zeltsaem, en men hoort daer weinigh van.

Loef-
foert.

Zonne-
zwym.

Licht aen
de lucht.

Des morgens viel de wint ons tegen uit den Z. Z. Westen, die ons bybleef, zoodat men den 17 het roer van 't schip vast bont, dat dus alleen met het groot zeil en de bezaen voortgingh dezen en den volgenden dagh. Des nagts woei de wint uit den Oosten. Ten Noorden komende ontbonden wy het roer, en gingen ten Zuiden aen. Den 19 bevonden wy 65 gr. hebbende 4 of 5 mylen naer gissinge om de Noord verloren. Vervolgens kregen wy weder tegenwint en regen. Den 21 hadden wy 64 gr. 14 min. Voor den avont verhefte zich de wint zeer sterk, zoodat wy den ganschen nacht een vliedenden storm hadden en zeer holle zee, die door de duisternisse van den nacht zich als een licht van vier vertoonde. Den 22 hadden wy al het zelve weder, gaende alleen met het schoverzeil en het vastgebonden roer. Des morgens het water bedaert zynde, bevonden wy dat wy, voor zoo veel wy gissen konden, tien mylen waren agter uit geraekt. Den 26 hadden wy 62 en een halve gr. hoogte al veel in zwaren regen,

255.

'T GEBERGTE POOTSFJOERT.

257

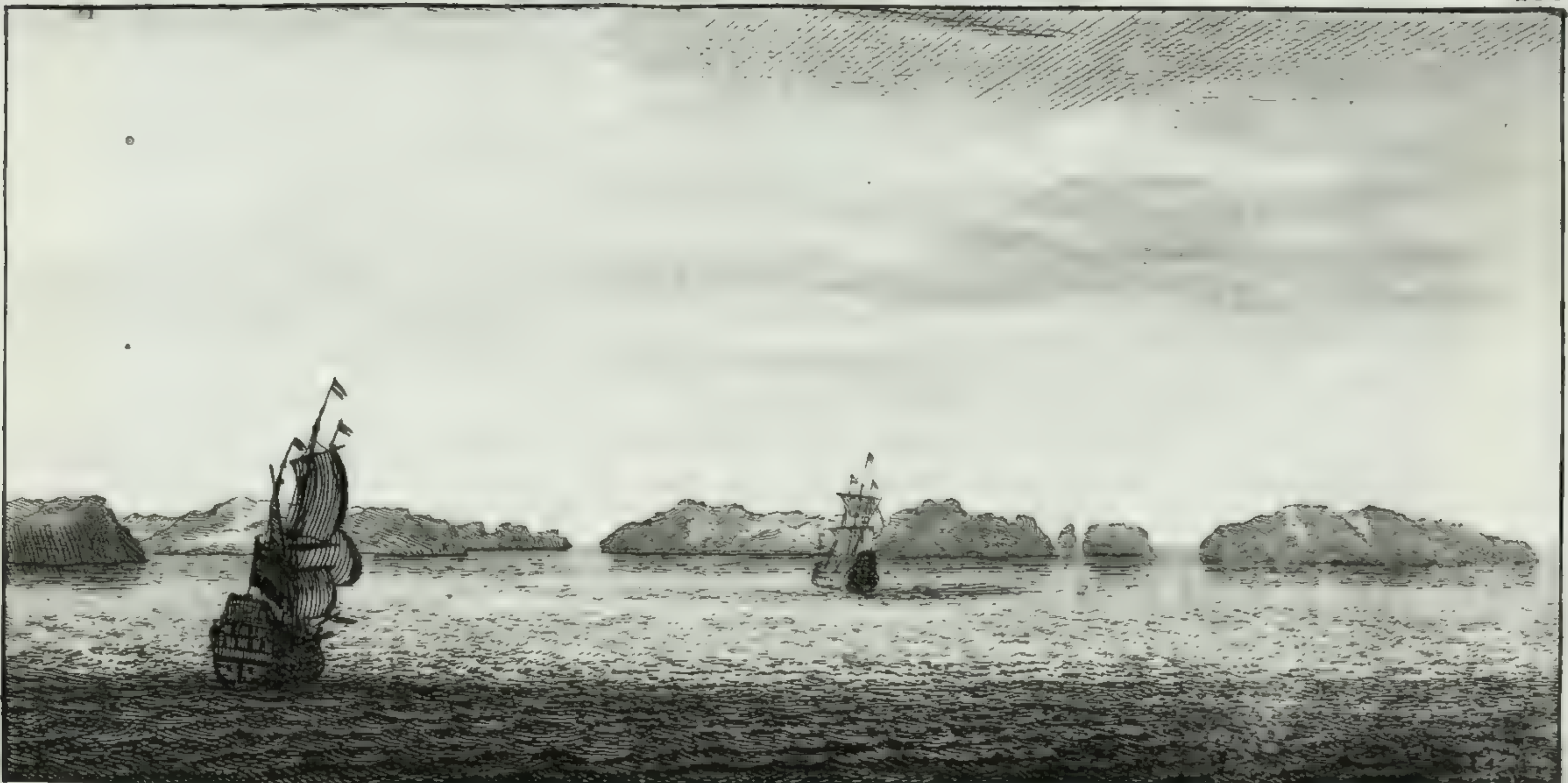
DE NOORTKAEP.

259.

'T EILANT SUROOY.

gen, die donkere nagten veroorzaakte. Den 28 bevonden wy 62 gr. 10 min., en des morgens 61 gr. 40 min.

Maen-
zwym.

Dezen avont ten half negen vernamen wy verdonkering in de volle maen, die voor het overige helder scheen, zynde ruim een derde deel verdonkert. Deze duisternis duurde tot ontrent elf uren, zynde ten half tien de maen meest heel verdonkert geweest. Den laetsten dezer maent liep de wint Westelyk. Des gingen wy Z. en Z. ten Westen aen, hebbende tot dezen dagh toe nu 14 dagen langh door tegenwint, zonder veel te vorderen gezworven.

De
Noort-
hoek van
Hitlant.

Op den eersten dezer maent October vonden wy ons op 61 gr. 24 min. en zagen den Noorthoek van Hitlant Z. ten Oosten 7 of 8 mylen van ons, gaende Z. O. ten Zuiden aen. Den volgenden dag leiden wy het met eenen Westenwint ten Zuiden in den Tregter, en zagen nogh het vorige lant in 't Zuidwesten van ons op 61 gr. 10 min., zes mylen, naer giffing, van 't lant, zynde ontrent van de zelve hoogte, die de Kaep heeft. Den derden hadden wy 60 gr. 10. min. Den volgenden dagh negenenvyftig graden zeffien minuten. Wy hadden den wint Noordelyk, en den koers Z. ten Westen. Wy zagen vier schepen ontrent ons. Dezen morgen vingen wy vier Kabeljaewen, in welker eenen een visje gevonden wert, dat twee duimen lang en ontrent een pink dik was. Het had aen beide de zyden een loopende vin, en boven langs het lyf heen eenige scherpe stekels, en vlakken, glinsterende als zilver en goud. Diergelyk was noch my, noch ons gezelschap oit voorgekomen. Wacrom ik het bewaerde. Des middags hadden wy de hoogte van agt- en vyftigh graden tien minuten, en zeilden des morgens met eenen Noordwesten wint Zuid Zuidwest aen. Des middags kregen wy zesenvyftigh en een halven graed, en bevonden des nachts gront van zeventien tot veertien vademmen.

Kabel-
jaewen
gevan-
gen
Vremt
Vielhe.

Met den morgenstondt des zevenden der maent waren wy de Doggers bank voorby geraekt, met goet weder en wint, zynde op drieentwintigh vademmen waters. Wy raekten ook voorby de droogte, genaemt *de Welle*. Ontrent vier uren kregen wy tien of twaelf schepen in 't gezicht, waer van wy des nagts de vieren klaer konden zien, en quamen des morgens ten agt uren dicht by de zelve. Het waren drie voornamen schepen, een Fluit van Viktaelje, en de overige Galjoots en Buizen. Wy preiden een der Galjoten, en verstonden uit hun, datze op de Oostindische schepen gekruist hadden, en die alle reets in 't vaderlant wel waren aengekomen. Zy

verhaelden ons met eenen dat zy des daegs te voren eenen Franschen Kaper gezien hadden. Als wy met hun voortzeilden wert ons volk van den mast meer dan vyftigh (anderen giffen wel hondert) schepen gewaer. Wy vernamen ook den gemelden Kaper, die den vorigen avont ter flinke, en nu ter regter zyde van ons was, dogh geenens lust had om tot ons te naderen.

Ten elf uren begonnen wy het lant te bekenen, varende by den middagh voorby de twee tonnen, daer na ook voorby de andere, ook voorby een schip, dat in den voorleden jare op de droogte daer aen de strant van de Helder verongelukt was. Om by den hoek binnen te zeilen voeren wy voorby het dorp *Huisduinen*, en een ander, genaemt de *Helder*. Het was maer weinigh na den middagh, als wy binnen zeilden, en de schepen in Texel leggende vernamen, die al veel in getal waren, zynde het meeste gedeelte onzer oorlogschepen. Nu gingen wy met eenen Noordwesten wint Zuidooft ten Oosten aen, en zagen in den avont het vier van 't eiland Urk, daer wy het op aen zetten, en dus ten zeven uren in de Zuiderzee, en vervolgens ontrent Durgerdam ten anker quamen. Den negenden der maent gingen wy, zoo dra de dag gerezen was, weder voort, terwyl onze Schipper zich naer Durgerdam, daer hy woonde, met een roeischiut liet brengen, en ons van daer een schuit toezond om naer Amsterdam over te steken, dewyl wy den wint tegen hadden. Wy laveerden met dit vaertuigh naer de stadt, daer wy ten negen uren met blyfchap aenquamen, komende het schip na ons des avonts eerst binnen.

Komst in
Texel.

Komst
in Amsterdam.

Hier verslond ik dat de dingen, door my uit zinlykheit opgegaert, en van Batavie afgezonden, op het Oostindisch huis reets een jaer langh waren bewaert geweest door de goede voorzorge van den Edelen Grootagtbaren Heere den Burgermeester Witten, aen wiens goedtheit ik my doorgaens zeer verpligt gevonden heb. Ik vond ook de brieven aen my gericht zoo van den Heer van Hoorn, Generael van Indie, en anderen, onder de bewaringe van dezen Heere, die ook het beelt van Persepolis, waer van ik hier boven gemelt heb, wel ontfangen hadt. Eenige dagen doorgebracht hebbende in deze groote stadt, om myne vrienden en bekenden te bezoeken, begaf ik my naer 's Gravenhage, myne Geboorteplaats, daer ik den 24 der maent des morgens ten negen uren gelukkigh aenquam, wordende van myne vrienden met vreugde bewelkomt, die zoo veel te grooter was, omdat de tydingh van myn

Komst in
's Gra-
venhage.

Einde der
Reize.

myn doot al eenige malen in 't Vaderlant was verspreit geweest. Ik zeker, die niet alleen myne Reize van negentien jaren, waer van ik de beschryvinge heb uitgegeven, maer ook deze van zeven jaren en ontrent drie maenden, zoo gelukkig had afgelegt, vond my wel dier verplicht om de Goddelyke goetheit en genade te bedanken, waer door ik niet alleen ontgaen heb zoo veele gevaren, als den Reizigers, in vremde en onbekende landen, over 't hooft hangen, maer ook vele zegeningen, en goet onthael alom genoten heb. Myne dankzeggingh had zich ook zoo veel verder uit te strekken

omdat myn doorgeslane arbeit niet vergeefs was geweest, en de zeltsaemheden van vremde gewassen en dieren, en aftekeningen van al wat opmerkelyks van my gezien was te water en te lant, niet tegenstaende zoo vele sukkelingen en ongemakken, behouden waren overgevoert en onbeschadigt gebleven. Aen u, myn waerde lezer, zal ik my ook verplicht rekenen, indien gy dit verhael myner Reizen met zulk eenen lust zult ontfangen en doorloopen, als het van my met liefde, met vlyt, met vermaek, en zware kosten is opgestelt, en der gedachtenisse myner lantgenooten aenbevolen.

REGISTER

der voornaemste zaken in deze Reisbeschryvinge verhandelt.

A.

A Baca Khan.	Pag. 423	Al Malee , al Said , Mohammed &c.	424
Abbul Abbas Saffah , Koning van Persie.	422	Alaetma.	74
Abdalla , Koning van Persie.	422	Albastbergen.	464
Abdalla Abulcasin Moctacfi.	422	Alcibiades benadeelt zyn vaderlant.	284
Abdalla Abugiatar Al Kayem.	422	Aleman , Al Nafer Ledinilla.	423
Abdel Kerem Abubeer Althai.	422	Alexander de Grootte Tweehoornig genoemd.	231
Abdo' Ilatif Mirza.	424	Alinda-Loeka , een eilant.	82
Abdolmalec , Koning van Persie.	422	Alkmaer , een eilant in Indie.	372
Abnabaet , een dorp.	327	Al-moto Wakkel , Koning van Persie.	422
Abr. van Riebeck , Generael van Indie.	392	Alwand Mirza.	424
Abraham.	416	Aly , Koning van Persie.	421
Abu Jaafar Almanfur ,	422	Amandeltakjes en andere afgetekent.	205
Abrikozen.	178	Ambergrys.	134
Abu Jaafar Almanfur , Al Mostanser &c.	423	Amestris.	281
Abu Abdalla Amin , Koning van Persie.	422	Amir Scandar.	424
Abu Ezach Motassem , Koning van Persie.	422	Amma-nabaet , een dorp.	202
Abu Jaafar Al Mansur Koning van Persie.	422	Ammianus Marcellinus berispt.	253
Abu Muhammed Al Hasan &c.	422	Amptenaers van den Czaer van Moskowic.	43
Abu Said Bahaduz Khan.	423	Amsterdam , een eilant in Indie.	375
Abu 'l Mahan Mirza.	424	Angoertvogel.	126, 176
Acem.	421	Annaebboomen.	178
Acen Ali.	424	Antiochus Koning van Persie.	419
Achemenes.	255	Antoni van Diemen , Generael van Indie.	391
Achin , een stadt in Indie.	388	Apen.	120, 121, 369
Adam hoe geschapen naer het gevoelen der Geb-	416	Apocko , een dorp.	462
bers.	416	Apollonides gestraft.	281
Adams Piek.	353	Apoteek te Moskow.	43, 451
Aeb-Chieran , een rivier.	154	Apis van Cambyfes gedoot.	249
Aerde en Water , tekens van onderwerpinge.	255	Appels in Persie.	178
Aerde voor steen gebruikt.	130	Arabier berooft.	99
— by de Persen ge-eert.	417	Arabieren.	203
Aerdbezien in Ruslant.	36	Arabische vrouwen.	203
Aerdvruchten in Ruslant.	36	Arabische wal.	403
Aerdgewassen in Persie.	179	Aras , een groote rivier.	115
Afbeelding der stadt Veronits.	60	Araxes , een beroemde rivier.	206
— des Konings van Persie.	163	Arbaces.	235
— der stadt Rostof.	458	Arbianes.	235
— van Jaroslav.	458	Archangel.	14, 466
— der rivier Wologda.	459	Ardeshir.	421
— der stadt Todma.	461	Ardevil.	286
— der stadt Oelt-Joega.	463	Areecq.	357, 373
— van Grotten.	465	Argun Khan.	423
— van den hergh Orlees.	465	Ariaramnes.	255
— eener schipbreuk.	440	Armenier omgebragt.	191
— eens Russischen Heiligs.	467	Armeniers vermoort.	112, 191
— van Poetsfloert.	469	Armenische vrouwen onbevalligh.	185
— der Noortkaep.	470	Arfaces.	286, 240, 255
— van Eilanden.	349	Arfes.	300
— van 't eilant Suroy.	470	Arseus.	236
Affonassy , Aertsbisschop van Kolmogora.	18	Arsytes valt van Ochus af.	283
Afgod der Egiptenaren gedoot.	249	Artabanus.	420
Afgoden der Samoeden.	11	Artabanus bemagtigt Persie.	277
Afkomst der Koningen van Bantam.	382	Artael.	180
Afragboomen.	205	Artaxerxes.	420, 278
Afval van Megabyzus.	280	Artaxerxes wreekt zyns vaders doot.	277
Afwatering.	129	Artias.	235
Ahmed Abul-abbas Motamed &c.	422	Artibarnas.	237
Ahmed Abul-abbas Mustain.	422	Artoxares staet naer 't Ryk.	283
Ahmed Al Radhi Billa.	422	— Zyn lof.	282
Ahmed Abul-abbas Al Kader &c.	422	Aspada.	238
Ahmed Al Mostadher.	422	Asperges zeer dier te Spahan.	141
Ahmed Khan.	423	Assyriers , eerste monarchen van Asie.	234
Al Dhaer Billa Odatoddin Abu &c.	423	Astrakan beschreven.	85
Al Mostazem Billa.	423	Astyages	238
Al Mamum Koning van Persie.	422	— van Cyrus overwonnen.	242
Al Moctadi Billa.	422	Attemaed Douleth , of eerste staetdienaer in Per-	136
Al Mostarshed Billa , Abu Marsur.	422	sie.	136
		Atossa.	255
		Atynes.	236
		Ayner , een Persiaensche werpstok.	102

R E G I S T E R.

B.

B Achu , een oude ftadt.	104
Baden ontrent Ardevil.	121
Backer-kara , Perfiaenfche vogel.	126, 177
Baerden in Ruslant afgefchoren.	46
Bagoas gevangen.	297
Baidu Khan , Koning van Perfie.	423
Baldadigheit eeniger dorpelingen	122
— van Alexander den Grooten.	302
Baliers.	367
Balifche flavinnen.	369
Ballen in oly gefteken en voor fakkels gebruikt.	134
Banket by den Generael van Indie.	369
Bantam afgebeelt.	384
Baple-kammie , Indiaenfche vrucht.	387
Baram.	421
Baraz.	421
Barfan , een dorp in Perfie.	117
Baron van Larix.	410
Batavie befchreven.	389
— afgetekent.	394
Bathii Keizer der Tartaren.	439
Bazaers , of winkelstraten.	103, 131
Bedelaers geweert in Moskow.	47
Beelden te Chelmenar	216, 217, 222
— te Naxi Rufan.	225
Beeldendienft.	382
Beenbreuk wonderlyk genezen.	181
Beglerbegie , een groot Heer in Perfie.	158
Begraeffeniffen der Gebbers.	417
Begraefplaets der Perfiaenfche Koningen.	118
Begraving der Samojeedsche kinderen ,	10, 11
— mannen en vrouwen.	11
— Ruffen.	55
— des Konings van Perfie.	163
— der Perfianen.	175, 316
— van Eduart Crown.	406
Beker van gout.	315
Beleeftheit des Gouverneurs van Saratof.	445
— van Smolensko.	453
— eeniger barbaren.	12
— van 't Hof van Moskovie.	32, 51, 200
— des Gouverneurs van Aftarikan.	84, 89
— des Ondergouverneurs van Aftarikan.	88
— van 't Hollantsch Opperhooft te Spahan.	137
— des Gezants van Perfie.	89
Belofer , of 't witte meer.	460
Benjaenfche makelaers.	405
Benjanen.	199
Berg Taurus.	123
Bergen , genaemt de Gebroeders.	121, 206
Bergkat.	339
Bergftoffen.	388
Befnydenis der Perfiaenfche kinderen.	174
Bevelhebber der flaven in Perfie.	157
Bewintsluiden in Perfie.	130
Bewintsman der Apoteck te Moskow.	452
— der Gerechtkamer in Perfie.	158
Beyram , of Vaften der Perfianen.	137
Bezien , genaemt Brufnitsa.	35
Biddagen der Gebbers.	418
Bygeloof der Perfianen.	108, 171
Bywyven der Perfianen.	174
Byzit van den Franschen Gezant.	426, 428, 430
Biffchoppen in Spahan.	138
Blim-bing , Indiaenfche vrucht.	373
Bloemen by de Ruffen bemint.	37
Bloemen in Perfie.	179
Bloemgewas afgetekent.	113
Bloemkool in Perfie.	179
Bogen en pylen merktekens der Perfianen.	232
Boges werpt zich en de zynen in 't vier.	275
Bolowien , hooft der rebellen.	467
Boomen voor de Zywormen.	115

Boomgewaffen in Ruslant.	36
Boomvruchten in Perfie.	178
Bootsmakers in Perfie.	102, 136
Bories Fedowits , Consul zyner Czaersche Ma- jesteit.	434
Born-doeskie , een Ruffifch diertje.	467
Boschbladt afgetekent.	373
Boter in Perfie.	101
Bougies , Indiaenfch krygsvolk.	374
Boumeeftter des Konings van Perfie.	160
Brandemir , een rivier.	205
Brandewyn onmatigh gebruikt by de Samojuden.	10
Brantftof der Tartaren.	60
Brieven des Konings van Bantam.	387
Broedermoort in den Joodfchen tempel.	295
Broot in fteen verandert.	452
Broot in Perfie.	180, 202
Brug van byzondere grootte.	152, 154, 123, 150
Bruggen der aenmerkinge waerdigh.	208
Bubafum veroverd.	297

C.

C Abades Koning van Perfie.	421
Cai Cobad.	318
Cai Caous.	318
Cai Chozrou.	318
Caichtu Khan.	423
Cajoumaras.	317
Calantaers , Hoofden der Gemeente in Perfie.	159
Cambyzes. 239, 246. zyn wreedtheit. 249. zyn doot.	251
Cafan , een fraje ftadt.	77
Ceder of Chineefche citroen.	373
Ceilon.	353
Chaans , amptluiden in Perfie.	158
Chamama , een Perfiaenfche vrugt.	116
Chan van Samachi. 101. zyn volftrekte rege- ring.	103
Ches-tereck , Perfiaenfch kruit.	336
Chelmenar , het oude hof van Perfie.	209
Chiaer-baeg te Spahan.	151
Chinefen. 393. hun gevoelens.	398
Cimon flaet de Perfen. 279. wort Amirael ge- maekt.	281
Cipresboomen.	321
Clefma , een rivier.	449
Comarietfe , een dorp.	464
Conon tot veltheer gekoren.	289
Corogh roepen wat het is.	164, 189
Cofroës Koning van Perfie.	421
Crefus door Cyrus verwonnen.	243
Cyaxares.	237
Cyrus , Koning van Perfie.	243, 287
Cyrus , een rivier.	206
Cyrus wonderlyk behouden	240
— wapent zich tegen Aftyages.	242
— getchil der Schryveren over zyn doot.	244
Czaer , wat het betekent.	42
Czaer van Moskovie vergaft de Koopluiden en anderen. 22, 453. zyne zorgvuldigheit in geval van brant. 32. zyne volftrekte monarchye. 43. zyne pryffelyke regering.	48
Czarietfe wat het betekent.	42

D.

D Agen ongelukkig genoemt.	331
Dagheftan.	97
Daghrekeningen der Ruffen.	45
Dampier , een zeezwerver.	389
Dankzegging des Schryvers voor het afleggen zy- ner reize.	472
Danfferinnen.	379, 380, 381
Dapperheit door eenen leeu verbeelt.	231
— van Leonidas.	291
Da-	

R E G I S T E R.

Darab.	318	— van Aidi Kadier.	143
Darius doot eenen <i>Magus</i> .	253	— van 't Nieu jaer te Moskow.	252
— Wort Koning van Persie.	255	Feridoun.	317
— beoorlogt de Scythen.	258	Filanders, Indiaensche dieren.	374
— zyn deugden.	265	Filips van Macedonie.	299
— en ondeugden.	266	Fontein.	132
— zyn doot.	267. 277	François Kastelein, Directeur te Gamron.	346
Darius Codomannus.	300	— Opperhoofd te Spahan.	133. 200.
— veragt Alexanders jonkheit.	371	François Sahid, tolk der Maetschappye.	199
Dekmantel van Godtsdienstigheid, oirzaak van veel quaedt.	155	Françoisen hantgemeen met Persianen.	416
Dekoe, een dorp.	407	Froete Kafri, Indiaensche vrucht.	364
Derbent.	96. 97	Froete Rottan, Indiaensche vrucht.	364
<i>Derrogaes</i> , Amptluiden in Persie.	195	Froete Mieri, Indiaensche vrucht.	387
<i>Derwasiers</i> , Amptluiden in Persie.	159		
Deugden van Koning Darius.	265		
Deurwagter des Konings van Persie.	158		
Diana van de Persen geëert.	305		
Dief-salon, een bergh.	330		
Dierte in Persie.	101		
Dieven uitgeroit.	117		
Dievenbergh.	445		
Djmnik, een stadt van den Czaer.	447		
Diodorus Siculus.	228. 229		
Directeur Generael van Indie.	395		
Doezinke, een rivier.	82		
Dohak.	317		
Dolfyn afgetekent.	352		
Dolfynen gevangen.	351		
Doot des Konings van Persie.	163		
— des Franschen Gezants.	414		
Dootmael by de Chinesen.	399		
Dorgoboës.	453		
Dorpen verbrant.	454		
Dorphoofden in Persie.	159		
Dragt der Tartarische Vrouwen.	91		
Dragten in Moskovie ingevoert.	46		
Dragtoe, een boom in Persie.	331		
Druiven voor kleenen prys gekogt.	124		
— manier van ze in te leggen.	178		
Druivetorens.	151		
Dwergen.	381		
Dwina, rivier in Ruslant.	18		

E.

E Dam, een eilant in Indie.	370		
Eduard Oouwien, Agent te Spahan.	133		
Eerkleederen in Persie.	101. 102		
Eerpoorten voor den Czaer opgerecht.	49		
Eertekens des Konings van Bantam.	382		
Eetwaren overvloedig in Persie.	179		
Eiergitten.	141		
— in ongebruik geraekt.	33		
Eilanden Noort-en Zuidfoele.	470		
— Inge.	470		
Elamiten.	234		
Elementen voor heilig gehouden.	305		
Engano een eilant.	360		
Engelschen in gevecht met Persianen.	190		
Enkhuizen, een eilant in Indie.			
Espenboom.	37		
Euagoras geslagen.	290		
Evenredenhait in de beelden van Persepelis.	223		
Evilmerodach.	317		
Europeers in Persie.	321		

F.

F Abre Gezant van Vrankryk.	415		
— Zyn verkeerling met een lichte Vrouw.	416		
Fazele Abulcazin Mothi Billa.	422		
Feest der Waterwydinge.	23. 24		
— der gedagtenisse van Maria.	34		
— van 't Zonnejaer.	140		
— van Abrams offerhande.	142		

G.

G Addernabie, feestdag in Persie.	139		
Gorjuk Khan, Koning van Persie.	423		
Gale.	358		
Gamron beschreven.	347		
Gangen onder de aerde.	313		
Gansie, een stadt in Persie.	104		
Gasthof der Koopluiden.	41		
Gasthuis te Moskow.	452		
Gastmael buiten Moskow.	31		
— des Konings van Persie.	138. 140. 271		
— by den Gouverneur van Astrakan.	92		
— by den Engelschen Agent te Spahan.	136		
Gebbers.	411		
— Hun gevoelen van de Ziel.	171		
— Hun biddagen.	418		
Gebberfche Koningen.	418		
Gebiet van Persie tot de Macedoniers overgebragt.	301		
Gebergte afgebeelt.	465		
Geboorte van Mahometh geviert.	332		
Gedenkpenning door den Czaer aen den Schryver geschonken.	30		
Geestelyke amptluiden in Persie.	160. 164		
Gehoor des Schryvers by den Koning van Bantam.	377. 380		
Gehuil van wilde honden.	87		
Gelt der Persianen.	175. 176. 316.		
Gelukwenschen op het Kersfeest.	415		
— aen den Czaer.	50		
Generael van Indie bekleedt een zwaer Ampt.	295		
Generaels van Indie.	391		
Gengir Khan, Koning van Persie.	423		
Georgiaen berooft.	429		
Georgianen.	172		
Geraert Reinst, Generael van Indie.	391		
Geschenken aen de Moscovische Keizerin.	51		
— aen den Koning van Persie.	140. 141		
Geschil tussen Xerxes en Artaphernes.	265		
Geslacht des Konings van Bantam.	382		
Gesnedenen in agting aen 't hof van Persie.	164		
Gesprek des Schryvers met den Czaer.	22. 29.		
— met de Keizerinne.	29		
Gevaer des Schryvers.	65		
— op eenen berg.	194		
Gevangenen in Ruslant.	38. 48		
Geveinstheit der Persiaensche Hovelingen.	162		
Gewaedt der Chinesen.	393		
— der Meden door de Persen aengenomen.	311		
Gewassen op 't eilant Ceilon.	359		
Gewelf onder de aerde.	104		
Gezaghebber der huizen in Persie.	157		
Gezant van Persie in verzekering gehouden.	89		
— zyne beleefrheit aen den Schryver bewezen.	ibid		
Gezanten in 't Hof van Persie.	158. 188		
Giafar Abul Fadlus Moetader Billa.	422		
Gierigheid der Persianen.	162. 173		
Ghor, een dorp in Persie.	126		
Gihura, een dorp in Persie.	126		

R E G I S T E R.

Gil Mirza.	424	— van eenen Tartarischen Vorst.	79
Giyatho'ddin Chodabanda Mohammed &c.	423	Hitte te Gamron.	348
Godtsdienst der Javanen.	382	Hof van Archangel.	14
— onder de Maetschappy.	390	— des Generaels van Indie.	390
— der Grieken by de Persen gehaet.	299	— van Probrosensko.	30
— der Samoeden.	11	— des Konings van Perzie.	146. 148
— der Persianen.	173. 303. 306	— der oude Koningen van Perzie.	209
Goiaves, Indiaensche vrucht.	364	— van Perzie door Alexander vernielt.	227. 302.
Goutvisch.	371	Hofmeester des Konings van Perzie.	160
Gouverneur van Astrakan.	437. 444	Hof-portier afgebeelt.	166
— van Saratof.	445	Hollanders tot den Mahometaenschen Godsdienst	
— van Archangel.	466. 468	vervallen.	189
— van Afef verjaegt de Rebellen.	468	Hollantsche Woning te Gamron.	348
Grachten te Batavie.	393	Homam.	318
Graeuwe klip.	403	Hooiland.	4
Graf by Perfopolis.	232	Hoorn, een eilant in Indie.	372. 375
Grafplaetsen.	225	Houtscheng.	317
Graftede eens Konings van Bantam.	382	Houtvisch.	371
— van Tiribbabba.	111	Huichelarye der Persiaensche Geestelyken.	161
— Semiramis.	266	Huizen op de markt te koop in Moskou.	42
— Seid Ibrahim.	112	Hulacu Khan.	423
— Belus.	290	Husseïn, een Heiligh by de Persianen.	167
— Sefi.	119	— Zyn historie.	168
— Directeur Kreits.	342	Husseïn betreurt.	432
— Sultan Muhammed.	125	Huwelyken der Samoeden.	11
— Abdulla.	134	— Der Persianen.	174
— een Persisch Poët.	322	— Der Gebbers.	417
— eenen Heilig.	201. 336	Hystaspes.	255
— eens Konings zoon.	332. 336		
— den broeder van Sefi.	204.	I.	
— Darius.	221	Jacobus Hoogkamer Gezant in Perzie.	191
Grafteden ontrent Bantam.	385.	Jaffian, een vergiftig kruidt.	116
— der Chinezen.	398	Jagt der Samoeden op de Rendieren.	9
— te Veronits.	61	Jakoeten, een soort van Tartaren.	12
— buiten Samachi.	106. 108	Jaka, Indiaensch gewas.	373
Grafteenen buiten Derbent.	96	Jakob Spelx, Generael van Indie.	391
— buiten Ardevil.	121	Jan Pieterfz Koen, Generael van Indie.	391
Granaetboomen.	178	Jamboes, Indiaensche vrugt.	365
Graven van Persiaensche Koningen.	119. 221	Jareslauw, een voorname stadt in Ruslandt.	20.
— aanzienlyke Vrouwen.	129		458
— Heiligen.	321	Jaron, een stadt in Perzie.	340. 408
— Europeers.	324. 348	Jasmynen.	179
— Christenen.	328	Ibrahim Koning van Perzie.	422
Griexe Vrouwen.	188	Jediekombet, of Zeventorens.	106
Grootvorsten van Moskovie.	45	Jedigertes, Koning van Perzie.	421
Grotten.	339. 465	Jenoarskie, een berg.	84
Gystaspes.	318	Jes-dagaes, een dorp in Perzie.	202
		Jezid, Koning van Perzie.	421. 422
H.		Ikam-Kakatoua, Indiaensche Visch.	371
Hadi Koning van Perzie.	422	Indianen in Perzie.	320
Haeien.	352. 356	Indigo.	373
Haerlokken by hoornen vergeleken.	228	Indische zee.	350
Haet der Grieken tegen de Persen.	299	Inham afgetekent.	470
Halsstraf te Moskow.	26	Inham, genaemt Tanebaey.	469
Hamzag Beg.	424	Inkomsten der tolln t'Archangel.	16
Handel des Konings van Persien met de Maet-		— van Ruslant.	45
schappy.	176	— der Maetschappy uit Ceïlon.	357
Handel te Bantam.	385	Intrede van den Czaer in Moskou.	48. 49
Harpagus wreekt zig over Aftyages.	242	Inwyding van het Hof der Moskovische Keize-	
Hartogh van Gamron mishandelt.	320	rinne.	51
— door den Schryver begroet.	405	Joan Six van Chandelier, dichter der Psalmen.	134
Harwan, Koning van Perzie.	422	Joan van Hoorn, Generael van Indie.	329. 392
Harum Raseid Billa.	422	Joan Maetsuiker, Generael van Indie.	391
Harum Watic.	422	Joannes Kamphuizen, Generael van Indie.	391
Hasan' Al Tawil.	424	Johan Shath, Koning van Perzie.	424
Haven der Stad Bachr.	104	Johan Gir, Koning van Perzie.	424
Heilig van de Persianen geëert.	186. 111	Jouwert, een soort van dikke melk.	114
Heilig in Ruslant.	467	Iskander.	318
Henrik Brouwer, Generael van Indie.	391	Isocrates hitst Filips ten oorlog aen.	299
Heremiten by de Russen gevangen.	37	Iffuf Al Mostanjed Billa.	422
Herman de Wilde, Veltheer der Maetschappye.	390	Juca, een Persische plant.	405
Hillen.	2	Jugten best te Jareslauw.	458
Historie van eenen bedelaer.	47	Julfa, woonplaats der Armeniers.	133. 181
— van Christus rok.	67		
— van Adam.	416		

K.

R E G I S T E R.

K.

K.

K Ackerlakken.	380	Kolommenske.	71
Kaduliërs gebeten op de Meden.	236	Kolomna beschreven.	57. 71
Kaep Rafalagata.	403	Kolonnensko, Lustplaats van den Czaer.	33
Jafques.	403	Kombuis, kleene en groote, eilanden in Indie.	375
Mourandon.	403	Komkommers in Ruslant.	36
Kaffée aengefokt.	373	Komminsja, een dorp.	201
Kaffer, een uitlantsche vrucht.	361	Koning van Bantam onthaelt den Schryver.	377.
Kajoek, een Russisch vaertuig.	460	— afgebeelt.	378. 380.
Kakauw.	373	Koning van Persie.	381
Kalakulastahan.	104	— veracht.	163
Kalantaer of Burgermeester van Samachi.	103	— zyn krooning.	155. 165
Kalian, of Persiaensche Tabakfles.	102	Koningen van Bantam.	163
Kalifen.	422	— van Persie sedert Alexander den Grooten.	383
Kalmukken.	442. 445. 455	— genaemt Arfaciden.	419
Kameel geoffert.	142	Koningin van Bantam afgebeelt.	420
Kameeldrek voor turf gebruikt.	117, 114, 180	Koningin van Sumatra.	380
Kameelooren, een Persische plant.	342	Koninkryk van Persie beschreven.	388
Kamerling des Konings van Persie.	158	Koningsklapper, Indiaenische vrucht.	155
Kanaten in de Lusthoven.	89	Kool in Ruslant.	364
Kanceel.	357	Koopluiden berooft.	36
Kanoos.	385	Koopmanschappen t'Archangel.	411
Kanseleryen in Moskow.	42	Koordedanser.	16
Kara Issuf, Koning van Persie.	424	Koraël waer uit gesproten.	106
Karah Iluh Othman.	424	Kornelis van der Lyn, Generael van Indie.	372
Karel Reinierfz Generael van Indie.	391	Kornelis Speelman, Generael van Indie.	391
Karpervisch.	371	Kozakken een wreet volk.	391
Karwanfera afgebeelt.	198	— gehangen.	455
Karwanseraes of herbergen in Persie. 131. 132.	201	Krab afgetekent.	87
Kasake Ruslen.	444	Kraemvrou, en haer gedrag.	370
Kasbin.	430	Kraenvogel geschoten.	438
Kalian.	130	Kreeft afgetekent.	32
Kasiemof.	73	Krygsmagt van Xerxes.	370
Kaskur.	79	— van den Czaer van Moskovie.	290
Kasteel van Bantam.	385	— in Astrakan.	45
— van Derbent.	96	Krygsvolk te Batavie.	87
— van Batavie.	390	Krokodil gevangen en beschreven.	395
— van Moskow.	40	Kruidtkennis in Moskow aengequeekt.	355
— van Spahan.	146	Kruis hoog geagt in Ruslant.	452
Kasua, of Persiaensche Draagstoel.	333	Kruisdoop in Ruslant.	19
Katoen afgetekent.	126	— in Persie 138.	24
Katoenboomen.	405	Kruisfeest der Armeniers.	139
Kazan Khan.	423	Kruiffeneilant.	3
Keizer van Java aen zyn ryk geholpen.	387	Kuiper, een eilant.	397
— der Tartaren.	439	Kusmademianski.	77
Keizerin van Moskovie.	31	L.	
Kerk van Salomons Moeder.	410	Laborosoarchodes.	239
Kerken in Moskow.	42	Lacedemoniers verliezen het zeegebiet.	289
— in Astrakan.	86	Laer, een vermaerde Koopstadt.	343
— in Samachi.	103	Lakenbereidery te Moskow.	452
Kerschafaf.	317	Lamsvleesch zeer smakelyk in Persie.	143
Kerffen.	178	Lant van Samachi.	104
Khom, stadt in Persie.	128	Lantbou door Offen betekent.	230
Kirkins, een dorp in Persie.	108	Lantluiden elendig door den oorlog.	454
Kismis, een cilant.	403. 349	Lantvoogden in Persie.	158
Kistvisch.	370	Lantvoogdyen in Persie.	158
Kleeding der Gebbersche vrouwen.	418	Laplant.	3
— der oude Persianen.	230	Lareek, een eilant.	346
— der hedendaegse Persianen.	105	Lareke, een eilant.	403
— des Konings van Bantam.	377	Laurens Reael, Generael van Indie.	391
— der Singelezen.	358	Leerzaamheit der Russen.	47
— der Armeniers in Julfa.	183	Leeu, zinnebeeld van dapperheit.	231
Klippen der Noortkaep.	470	Leiden, een eilant in Indie.	372
Klipvisch.	371	Leonidas vernielt een groote meeningte van Per-	
Klok van groote zwaerte.	41	sianen.	291
Klooster genaemt het Trooytse.	20	Letters der Javanen.	382
Kloosters in Moskow.	42	Levensmiddelen overvloedig t'Archangel.	15
Kluchten in 't hof van Bantam.	381	Licht aen de lucht.	470
Knoflook in Ruslant.	36	Lyfartsen des Konings van Persie.	158
Knollen in Ruslant.	36	Lyfwachten des Konings van Bantam.	379
Kochin afgetekent.	352	Lykdienst over eenen Armenier	81
Koedrek, brantstof der Tartaren.	90	Lykstaetie des Konings van Persie.	163
Koelikove, een dorp.	447	— des Engelschen Agents.	192
Koes-kiesar, een dorp.	412	— der Chineesen.	398
Kossiboonen.	373	Lywatan.	357
Kokschaga.	77		
Kolmogora.	18		

[illegible]

R E G I S T E R.

Sakfawa , een dorp in Perſie.	127	Slang beeltenis eens Konings.	232
Salamis belegerd.	290	Slaven berooft.	37
Salmalius wederlegt.	255	Slawaeyen.	22
Salpeter ontdekt.	89	Sleden in Ruſlant.	18
Sam Myrſa.	425	Slot van Veronits.	59
Samachi afgetekent.	102	Slotvoogden in Perſie.	160
Samar , een rivier.	79	Smerdis , een der Wyzen in Perſie.	252
Samara.	79	Smit , een eilant in Indie.	372
Samgaël , een bergh.	96, 97	Smolensko.	453
— een ſtadt.	124	Snykamer te Moskow.	452
Samojeden. 6, 7, 8. hun hantwerk.	6	Sogdianus	282
— hun ſchaetſen. 9. godtsdienſt.	11	Soharmus.	235
— looſheit.	12	Soldy der Perſiaenſche krygsluiden.	113
Sanuta , een voornaem dorp.	428	Soleyman Ben Abdolmalek.	422
Sapores , Koning van Perſie.	421	Soltan Hoſain Mirza.	424
Sara Jacoba Six van Chandelier , gemalin des Opperhoofts te Spahan.	134, 187	Soltan Agmed.	424
Saratof , een ſtadt in Ruſlant.	80	Spahan , Hooftſtadt van Perſie.	144
Sardanapalus.	235	Speeltuigh in Perſie.	149
Sarogamis een nieuwe ſtadt.	82	Spyzen by de Gebbers verboden.	417
Sawalan een bergh.	124	Spook aen Xerxes verſchienen	267
Schalen , beeltenis der Geregtigheit.	231	Spraek der Javanen.	382
Schans ter Nyen ingenomen.	85	Staert van een zeepaert tegen devliegen gebruikt.	214
Schapien in overvloed vertiert.	142	Staet des Generaels van Indie.	394
Schatten den Konings van Perſie.	301	Staetdieners in Perſie.	155
— van Moskovie.	48	Staetſie in het uitryden des Chans van Samachi.	101
Schatting den Joden opgelegt.	295	— des Opperhoofts te Spahan.	332
Scheepbouwery van den Czaer.	14, 59, 75, 77	Stal des Czaers van Moskovie.	31
Scheepbouwery.	466	Stalmeeſter helpt zynen heer aen de kroon.	257
Scheich Haidar , Koning van Perſie.	425	Stalmeeſter des Konings van Perſie.	157
Scheimael by den Generael van Indie.	400	Stantvaſtigheit eens Egyptiſchen Konings.	246
Schepen verwaerlooft.	438	Statira vergeven.	288
Schepping der werelt naer het gevoelen der Gebberſche prieſteren.	416	Steenbezien.	35
Schering van het hoofthair by de Tartaren.	92	Steenbraeſſem.	371
Schildery door den Euangelift Lukas gemaakt.	68	Steengelden.	358
Schilderkunſt der Perſianen.	173	Steenviſch.	270
Schilders in Perſie.	173	Sterfte des zomers te Gamron.	348
Schildtpadden.	116	Sterletten.	87
Schip verongelukt.	5, 440	Stichter van Perſepolis.	228
Schipbreuk. 466. des Schryvers. 440. afgetekent.	441	Straffen in Moskow.	43, 66, 67, 450
Schipbreukelingen door de Lappen geſpyft.	467	— te Batavie.	364
Schipsholm , naem van een klip.	470	Straet Sunda.	361
Schoenen der Perſianen.	312	Straten in Moskow.	42
Scholen te Gale.	358	— in Aſtrakan.	86
Schommelpel in Ruſlant.	37	Stroek , een Ruſſiſch vaertuigh.	71
Schoonheden te Jareſlaw.	459	Struikroovers.	203, 204, 207
Schoonheit van Darius.	259	Struiſwyk , luſtplaets des Generaels van Indie.	396
Schryfwyze der Ruſſen.	37	Suikermolen.	372
Schryvers te Batavie.	396	Sultaans amptluiden in Perſie.	158
Schulpvrucht.	356	Sultan Kalil.	424
<i>Scincus marinus</i> , of zeehagedis.	134	Sultanie.	125
Scythen van outs Veehoeders genoemt.	237	Sumatra.	388
Seleucus Koning van Perſie.	420	Surooy , een eilant.	470
Semaegboomen.	177	Swyatski.	77
Serkaffen.	62	Syroop van Rhabarberſpruiten.	141
Serpinske , een eilant.	83		
Sfinx waerom gevleugelt.	231		
Sgawad , een dorp in Perſie.	114		
Shah Ruch Bahadus Soltan.	424		
Shah Iſmaël Sofi.	425		
Shah Mohummed Chodabandah.	425		
Shah Abbas.	425, 426		
Shah Selim.	426		
Sjagbandars , amptluiden in Perſie.	159		
Sjakallen , of wilde honden.	321		
Sjegzady , Perſiaenſch poët.	322		
Sjemſchid.	317		
Sieſeron.	80		
Simbierska , een oude ſtadt.	78		
Singelezen hoe gekleedt.	358		
Sinſin , een dorp in Perſie.	130		
Sjoerakan , Perſiaenſche vogel.	336		
Siroës Koning van Perſie.	421		
Slabode , of Duitsche vryheit.	21		
— gezuivert.	32, 33, 34		

R E G I S T E R.

— zyn doot.	275
Tiara , een hoofdexel der oude Perſianen.	225
Tydt gerekent by wuſten.	18
Tydsrekening der Perſianen.	137
— der Gebbers.	418
Timur Lenc Soltan , Koning van Perſie.	424
Todma.	461
Togt naer Polen.	455
— van Xerxes naer Grieken.	291
Tollen t'Archangel.	16
— te Samachi.	101
Tollenaers t'Archangel.	15
— buiten Ardevis.	433
Tolmeesters in Perſie.	159
Tomyris wreekt zich over Cyrus.	145
Toneelpelen der Ruſſen.	41
— der Chineſen.	365
Toppershoedje , een eilant.	362
Trapviſſchen.	2
Treurdagen in Perſie.	167, 190, 328
Trou van Zopyrus.	257
Trouloosheit der Perſianen.	157
— eens Tolks.	190
Trouſtactie in Moskow.	26, 53
— der Perſiſche princeſſe.	193
Tucht ſlap in Perſie.	160, 164, 202, 207, 434
Tuin des Konings van Perſie.	121, 131, 132, 172, 323, 328, 414
— des Hartogen van Gamron.	340
Tuinen in Ruſlant.	36
— tot de Apoteek van Moskow.	452
Tur Ali Beg , Koning van Perſie.	424
Turcomannen , beheerſchers van Perſie.	424
Turf in Ruſlant.	58
Turken zedigh in gewaedt.	165
Tzenogar.	83

V.

VAl van een Perſiaenſch Koopman.	433
Valens , Koningh van Perſie.	421
Valerius Maximus berispt.	253
Vangſt der Krokodillen.	356
Veltoverſte der Indiſche Maetſchappye.	396
Venus van de Perſen ge-eert.	305
Veronits beſchreven.	59
Vertrekken onder de aerde.	408
Verval des Hofſ van Perſepolis.	221
— van den bergh Kallay Fandus.	322
Verwen in Perſie.	173
Verwinning der Moskoviten op de Zweden be-	38
hact.	
Verzameling van Rys.	366
Vier by de Perſen ge-eert.	304, 417
Vieraenbidders.	417
Vierwerk over de zege op de Zweden.	24
Vyandlykheden der Zweden by Novo Dwinko.	4
Vyvers in Ruſlant.	36
Vinder van 't zout.	372
Vinnen.	469
Viſchen in 't witte meer.	460
Viſcheryen buiten Aſtrakan.	94
Viſier minder in waerdigheit dan Chan.	130
Uitlegging eens ſtatelyken omnegangs in Per-	170
ſie.	
Uitryding des Chans van Samachi.	101
— des Konings van Perſie.	235
— des Schryvers buiten Spahan.	137, 135
Vleefch overvloedigh t'Archangel.	16
Vloot der Perſen geſlagen.	279
— tegen de Atheners uitgeruſt.	284
Voerluiden in angſt voor de Zweden.	454
Voetloopers afgebeeld.	201
Vogel , genaemt Waterhaler.	438
Vogels geſchoten.	202
Vogelviſch.	371
Volk van den Houwer in Perſie.	162

Vonones , Koning van Perſie.	420
Uraranes, Koning van Perſie.	420, 421
Vredeverbont tuſſchen Artaxerxes en de Grie-	
ken.	281
Vreugdebedryf over het verkiezen van eenen Ge-	
nerael van Indie.	319
— over den nieuwen Gouverneur van Gain-	
ron.	346
— over de veroveringh van Batavie.	369
Vreugdemaelydt buiten Moskow.	31
Vreugt over de krooning des Konings van Per-	
ſie.	163
— over den Vorſt Alexander Danielewits	
die Menzikof.	451
Vrou van hoogen ouderdom.	385
Vrou van Adam hoe geſchapen.	416
Vrouwen dienen den Koning van Bantam.	377
— uitnemende te Jereſlaw.	459

W.

W Aefma.	353
Wagens tot de reize.	445
— der Tartaren.	90
Walachen , een wilt volk.	455
Walid , Koning van Perſie.	422
Wapen van Batavie.	390
Wapenruſting der Perſianen.	313
— der Perſiaenſche paerden.	313
Wapens der Perſianen.	312
Waſſiele , een rivier.	79, 80
Waſſieligorod.	77
Waskaers van ongemeene grootte.	136
Water by de Perſen ge-eert.	417
— zout ontrent de Linie.	401
Waterdrager , Perſiaenſche vogel.	188
Waterhaler , een vogel.	438
Waterleidingen.	344
Waterleidingen in de Luſthoven.	89
Waterloopingen.	109
Watervermack op de Moskovifche ſtroomen.	32, 33
Waterwyding in Moskow.	23
— in Perſie.	138
Watervloedt.	33, 34
Weelde der Perſianen.	315
— bederft de erfprinſen van Perſie.	155
Wegh naer Zjie-raes.	319
Weldadigheit der Koninginne van Sumatra.	388
Welluſtigheiden der Koningen van Perſie.	156
Wet van Cambyſes.	307
Wetgeleerde in Perſie.	161
Wykmeesters in Perſie.	159
Wynen in Perſie.	137
Wyngaert van gout.	315
Wyzen tot offeracrs aengeſtelt.	307
Willem van Outshoorn Generael van Indie.	329, 363
Willem Bakker , Opperhoofd te Spahan.	331
Winden zoo heet als vier.	342
Wolodimer.	449
Wologda.	19, 459
Wonderen van den heiligen Antoni.	69
Wondheeler omgebragt.	52
Wormen , een ziekte te Gamron.	348
Wreetheit der Perſianen tegen eenen Armenier.	191
— van Aſtyages.	240
— van Xerxes.	291
— van Darius.	266
— van Paryſatis.	287
Wurſten hoe gerekent.	18

X.

X Erxes de Groote.	267
X Xerxes tot Koning van Perſie gekoren.	265, de

R E G I S T E R.

de magtigste van alle Koningen. 267.	267	de magtigste van alle Koningen. 267.	267
lyke maeltyden voor hem aengerecht. 290.	290	lyke maeltyden voor hem aengerecht. 290.	290
hy beoorlogt de Grieken. 290.	290	hy beoorlogt de Grieken. 290.	290
schreit in 't monsteren zyns volx. 291.	291	schreit in 't monsteren zyns volx. 291.	291
zyn onkuisheit en bloetschande. 271.	271	zyn onkuisheit en bloetschande. 271.	271
van de Grieken beoorlogt. 275.	275	van de Grieken beoorlogt. 275.	275
van zyne onderzaten veracht. 276.	276	van zyne onderzaten veracht. 276.	276
zyn doot. 276.	276	zyn doot. 276.	276
Xerxes de tweede. 282.	282	Xerxes de tweede. 282.	282
Y.		Y.	
Yacub Beg, Koning van Persie. 424.	424	Yacub Beg, Koning van Persie. 424.	424
Z.		Z.	
Zantstuiwing. 203, 99, 108.	203, 99, 108	Zantstuiwing. 203, 99, 108.	203, 99, 108
Zaegvisch. 371.	371	Zaegvisch. 371.	371
Zaergoen, een dorp. 206.	206	Zaergoen, een dorp. 206.	206
Zaer-sjos, een Profeet by de Gebbers. 417.	417	Zaer-sjos, een Profeet by de Gebbers. 417.	417
Zaritfa. 82, 83, 444.	82, 83, 444	Zaritfa. 82, 83, 444.	82, 83, 444
Zeden der Samojeden. 11.	11	Zeden der Samojeden. 11.	11
— der Gebbers. 417.	417	— der Gebbers. 417.	417
— der Russen. 37, 54.	37, 54	— der Russen. 37, 54.	37, 54
— der overzeesche natie. 54.	54	— der overzeesche natie. 54.	54
— der Persianen. 173, 308.	173, 308	— der Persianen. 173, 308.	173, 308
— der Armenieren. 183.	183	— der Armenieren. 183.	183
— der Persiaensche Koningen. 314.	314	— der Persiaensche Koningen. 314.	314
Zedige kleeding der Turken. 165.	165	Zedige kleeding der Turken. 165.	165
Zeeduivel. 352.	352	Zeeduivel. 352.	352
Zegewas. 358.	358	Zegewas. 358.	358
Zeehagedis. 134.	134	Zeehagedis. 134.	134
Zeehaven der stad Bachu. 104.	104	Zeehaven der stad Bachu. 104.	104
Zeehonden. 99.	99	Zeehonden. 99.	99
Zeekoraël, 372.	372	Zeekoraël, 372.	372
Zecrovers. 437.	437	Zecrovers. 437.	437
Zegevier over 't innemen van Notenburg. 51.	51	Zegevier over 't innemen van Notenburg. 51.	51
Zenaerboomen. 127, 143, 177.	127, 143, 177	Zenaerboomen. 127, 143, 177.	127, 143, 177
Ziekte des Schryvers. 66, 347, 363, 366.	66, 347, 363, 366	Ziekte des Schryvers. 66, 347, 363, 366.	66, 347, 363, 366
— van eenen Armenier. 80, 81.	80, 81	— van eenen Armenier. 80, 81.	80, 81
Zyde hoe afgewonden. 115.	115	Zyde hoe afgewonden. 115.	115
Zjic-raes levert de beste wynen in Persie. 137.	137	Zjic-raes levert de beste wynen in Persie. 137.	137
Zingan. 431.	431	Zingan. 431.	431
Zinlykheden des tegenwoordigen Konings van Persie. 149, 164.	149, 164	Zinlykheden des tegenwoordigen Konings van Persie. 149, 164.	149, 164
— der Persianen. 149.	149	— der Persianen. 149.	149
— der Armeniers. 186.	186	— der Armeniers. 186.	186
Zits-jan, Persiaensch gedierte. 430.	430	Zits-jan, Persiaensch gedierte. 430.	430
Zon, Godtheit der oude Persianen. 233, 417.	233, 417	Zon, Godtheit der oude Persianen. 233, 417.	233, 417
Zonneloop door paerden afgebeeld. 230.	230	Zonneloop door paerden afgebeeld. 230.	230
Zonneschermen by de oude Persen gebruikt. 231.	231	Zonneschermen by de oude Persen gebruikt. 231.	231
Zonnewym. 470.	470	Zonnewym. 470.	470
Zotheid van Xerxes. 291, 292, 270.	291, 292, 270	Zotheid van Xerxes. 291, 292, 270.	291, 292, 270
Zou, Koning van Persie. 317.	317	Zou, Koning van Persie. 317.	317
Zout op den nek der Walvisschen. 3.	3	Zout op den nek der Walvisschen. 3.	3
Zout water ontrent de linie. 401.	401	Zout water ontrent de linie. 401.	401
Zoutmakery. 463.	463	Zoutmakery. 463.	463
Zoutvinder. 372.	372	Zoutvinder. 372.	372
Zwaert van ongemeene grootte. 51.	51	Zwaert van ongemeene grootte. 51.	51

B E R I C H T V O O R D E N B O E K B I N D E R.

DE Boekbinder zy gedachtigh dat de getalen , die op de printen staen , alleen dienen om te weten de hoeveelfte verbeelding vertoont wort , zonder dat zy de bladtzyden aenwyzen , en de printen met deze getalen getekent moeten ingezet worden volgens dit onderstaende Register : en dat de printen , die een half vel beslaen , met het gezicht tegen de aangeweze bladtzyde gestelt , en agter in den rug aengeplakt moeten worden , om voor in het afsnijden niet te smal te komen. De printen , die een geheel vel en langer zyn , moeten met een strook aengeplakt worden , opdat de print vlak legge , nochte te diep in den rug kome , waer door veeltyts een boek bedorven wort. De enkele langer printen der groote papieren kunnen met eene dubbele vouw toegeslagen worden , als de strook aen d'eene zyde op de breette van een half vel gezet wort. De twee kaerten moeten voor pag. 1. aen een wit half vel geplakt worden , zoodat ze geheel uitkomen , om van de lezers altydt gezien te kunnen worden. Daer moet ook aangemerkt worden dat aen het bladt G van het tweede A. B. maer een enkele G in plaets van G g staet. Dus zy derhalven de orde der printen :

De Tytelprint voor aen.	Nom. 98, 99 en 10.	pag. 179
De Afbeelding des Schryvers voor d'opdragt.	Nom. 101.	pag. 183
	Nom. 102.	pag. 193
Nom. 1 en 2.	pag. 2 Nom. 103, 104, 105 en 106.	pag. 194
Nom. 3 en 4.	pag. 4 Nom. 107 en 108.	pag. 197
Nom. 5 en 6.	pag. 7 Nom. 109 en 110.	pag. 200
Nom. 7 en 8.	pag. 8 Nom. 111 en 112.	pag. 201
Nom. 9 en 10.	pag. 9 Nom. 113 en 114.	pag. 203
Nom. 11.	pag. 14 Nom. 115 en 116.	pag. 204
Nom. 12.	pag. 39 Nom. 117.	pag. 216
Nom. 13 en 14.	pag. 47 Nom. 118.	pag. 216
Nom. 15.	pag. 60 Nom. 119.	pag. 216
Nom. 16 en 17.	pag. 61 Nom. 120.	pag. 216
Nom. 18, 19, 20 en 21.	pag. 72 Nom. 121.	pag. 216
Nom. 22 en 23.	pag. 74 Nom. 122. en 123.	pag. 216
Nom. 24, 25, 26 en 27.	pag. 77 Nom. 124 en 125.	pag. 216
Nom. 28, 29, 30 en 31.	pag. 82 Nom. 126.	pag. 216
Nom. 32.	pag. 86 Nom. 127.	pag. 216
Nom. 33, 34 en 35.	pag. 90 Nom. 128.	pag. 218
Nom. 36 en 37.	pag. 90 Nom. 129 en 130.	pag. 218
Nom. 38.	pag. 102 Nom. 131, 132, 133, 134, 135 en 136.	pag. 218
Nom. 39 en 40.	pag. 104 Nom. 137, 138, 139, 140 en 141.	pag. 218
Nom. 41, 42, 43 en 44.	pag. 107 Nom. 142.	pag. 219
Nom. 45, 46 en 47.	pag. 115 Nom. 143, 144, 145 en 146.	pag. 219
Nom. 48, 49 en 50.	pag. 121 Nom. 147, 148, 149 en 150.	pag. 220
Nom. 51, 52 en 53.	pag. 124 Nom. 151, 152 en 153.	pag. 220
Nom. 54, 55, 56 en 57.	pag. 125 Nom. 154, 155, 156 en 157.	pag. 220
Nom. 58, 59 en 60.	pag. 126 Nom. 158.	pag. 221
Nom. 61, 62, 63 en 64.	pag. 128 Nom. 159, 160 en 161.	pag. 222
Nom. 65 en 66.	pag. 130 Nom. 162, 163, 164 en 165.	pag. 222
Nom. 67 en 68.	pag. 132 Nom. 166, 167, 168, 169, 170 en 171.	pag. 225
Nom. 69, 70 en 71.	pag. 134 Nom. 172 en 173.	pag. 319
Nom. 72 en 73.	pag. 141 Nom. 174.	pag. 323
Nom. 74.	pag. 146 Nom. 175, 176 en 177.	pag. 324
Nom. 75.	pag. 148 Nom. 178 en 179.	pag. 324
Nom. 76.	pag. 148 Nom. 180, 181, 182 en 183.	pag. 335
Nom. 77.	pag. 152 Nom. 184, 185 en 186.	pag. 342
Nom. 78, 79, 80 en 81.	pag. 152 Nom. 187 en 188.	pag. 348
Nom. 82.	pag. 152 Nom. 189, 190 en 191.	pag. 352
Nom. 83 en 84.	pag. 153 Nom. 192.	pag. 359
Nom. 85.	pag. 164 Nom. 193, 194, 195 en 196.	pag. 362
Nom. 86 en 87.	pag. 166 Nom. 197.	pag. 364
Nom. 88.	pag. 166 Nom. 198 en 199.	pag. 364
Nom. 89 en 90.	pag. 167 Nom. 200 en 201.	pag. 368
Nom. 91 en 92.	pag. 176 Nom. 202 en 203.	pag. 369
Nom. 93 en 94.	pag. 177 Nom. 204 en 205.	pag. 370
Nom. 95 en 96.	pag. 177 Nom. 206.	pag. 373
Nom. 97.	pag. 178 Q q q 2	Nom. 207,

BERICHT VOOR DEN BOEKBINDER.

Nom. 207, 208, 209, 210 en 211.	pag. 373	Nom. 233 en 234.	pag. 405
Nom. 212 en 213.	pag. 373	Nom. 235 en 236.	pag. 406
Nom. 214.	pag. 382	Nom. 237, 238 en 239.	pag. 409
Nom. 215, 216 en 217.	pag. 387	Nom. 240 en 241.	pag. 436
Nom. 218 en 219.	pag. 388	Nom. 242 en 243.	pag. 445
Nom. 220.	pag. 394	Nom. 244, 245 en 246.	pag. 459
Nom. 221, 222, 223 en 224.	pag. 397	Nom. 247, 248, 249, 250, 251 en 252.	pag. 464
Nom. 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231 en 232.	pag. 402	Nom. 253 en 254.	pag. 467
		Nom. 255, 256, 257, 258, 259 en 260.	pag. 470

D R U K F E I L E N

dus te verbeteren.

A betekent de eerste Kolom , *B* de tweede.

Pag. 51. Reg. 35 a <i>howel</i> l. <i>hoewel</i> .	354.	4. b <i>Zoete kryn</i> l. <i>Tutocoreyn</i> .
74. 26 a <i>zien komen</i> . Voeg hier agter : <i>Men ziet 'er de verbeelding van</i> <i>op No. 23.</i>	359.	42. a <i>Metsietse</i> l. <i>Mextietse</i> .
83. Reg. 58. <i>Zaritha</i> l. <i>Zaritsa</i> .	360.	15. b <i>Musor</i> l. <i>Mousson</i> .
17. 1. a <i>Klocknitse</i> l. 11. <i>Klocknitse</i> .	370.	16. a <i>Munster</i> l. <i>Monster</i> . Zoo ook pag. 375. a en 376. a.
5. a <i>Nikooske</i> l. <i>Nikoolske</i> .	375. a in 't kantschrift <i>Poele-don</i> l. <i>Poele-doa</i> .	
6. a <i>Bogasloef</i> l. <i>Bogasloof</i> .	382. 32. a <i>Chirebomesen</i> l. <i>Chierebomesen</i> .	
90. 10. a <i>Goli</i> l. <i>Goey</i> .	415. 19. b <i>wy 't volgens</i> l. <i>wy volgens</i> .	
96. 51. a <i>geberte</i> l. <i>gebergte</i> .	25. b <i>verbeeldinga</i> l. <i>verbeeldinge</i> .	
100. 50. a <i>boeden</i> l. <i>boede</i> .	416. 42. a <i>Sersiaensch</i> l. <i>Persiaensch</i> .	
101. in 't opschrift <i>kata-kulustaban</i> l. <i>kala-kulustaban</i> .	die l. <i>dien</i> .	
106. 44. a <i>Mahometans</i> l. <i>Mahometaeus</i> .	417. 9. a <i>naeste</i> l. <i>naesten</i> .	
115. 16. a <i>nemem</i> l. <i>nemen</i> .	435. b in 't kantschrift <i>kom</i> l. <i>komst</i> .	
152. 40. b. <i>syffergetal</i> l. <i>syffergetal</i> i.	446. 1. b <i>Apanaska</i> l. <i>Apaneka</i> .	
158. boven aen in 't kantschrift , <i>der gerechts</i> l. <i>der gerechtskamer</i> .	447. in 't kantschrift b. <i>koeliko-</i> l. <i>koelikove</i> .	
192. boven 't Hooftstuk <i>Sagte-Rustan</i> l. <i>Tagte-Rustan</i> .	449. 9. a <i>vernachten</i> l. <i>vernachten wy</i> .	
244. 51. b <i>Tamyris</i> l. <i>Tomyris</i> .	13. a <i>deden</i> l. <i>deden wy</i> .	
248. 39. b <i>Memplis</i> l. <i>Memphis</i> .	14. a <i>ik</i> l. <i>wy</i> .	
316. 42. b <i>instantelyk</i> l. <i>ernstigh</i> .	16. a <i>ontmoette</i> l. <i>ontmoetten</i> .	
43. b <i>geleerde</i> l. <i>geleerden</i> .	455. 5. a <i>voorttrekkende wy</i> l. <i>voorttrekkende het krygsvolk</i> .	
320. 45. b <i>stadt</i> l. <i>kerk</i> .	32. a <i>om</i> l. <i>voor</i> .	
327. 27. a <i>Aed-loen</i> l. <i>Aed-joen</i> .	458. boven 't hooftstuk <i>Preslaw</i> l. <i>Pereslaw</i> .	
331. 52. a <i>Maent</i> l. <i>Maen</i> .	zoo ook Reg. 30. a. en dus ook in 't Register , en elders.	
Pag. 339. Reg. 18. b <i>vier Aenbidders</i> l. <i>Vieraenbidders</i> .	Op dezelve plaats <i>Jareslaw</i> l. <i>Jereslaw</i> . zoo ook hier 52. a. en 't in Register , en waer het verder zou mogen voorkom- men.	
342. 19. a <i>Dom-bauje</i> l. <i>Dombanie</i> .	461. b Reg. 42. 147. l. 247.	
344. 2. b <i>Basiele</i> l. <i>Basielie</i> .		
345. 34. b <i>Gesje</i> l. <i>Getje</i> . Zoo ook in 't kantschrift.		

E I N D E.

